

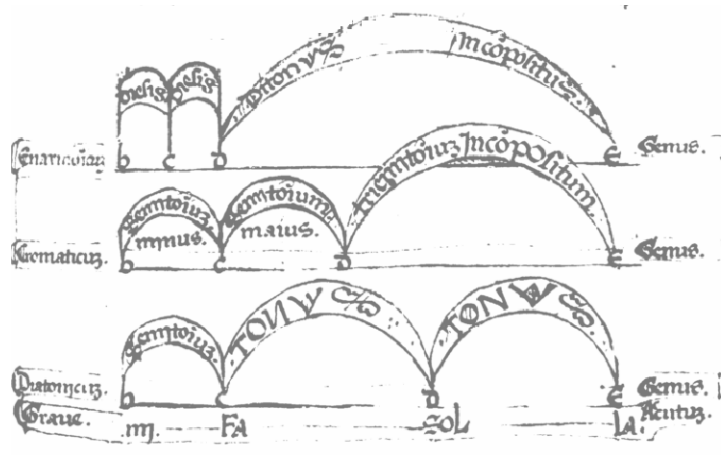

Programa de Doctorat "Música"
Tesi doctoral

Guillem de Podio
(*1420c; †1500):

**Estudi biogràfic crític, entorn musical a la cort
de Joan II d'Aragó i l'obra
*Enchiridion de principiis musice discipline
contra negantes illa et destruentes***

VOLUM I: ESTUDI

AUTOR: Francesc Villanueva Serrano
DIRECTOR: Dr. Antonio Ezquerro Esteban

València, desembre de 2015

*Amor no'l cal gemechs ne sospirs fényer,
veent penjar son estat prim en l'ayre;
cantar no deu ab alegre becayre,
mas ab bemols alegria constrènyer.
Sol en nós dos, Amor se manifesta,
e nós vivents, no li fallirà casa;
e si del món és nostra vida rasa,
tolrrà favor a recort d'altra gesta.*

Ausiàs March (*1397; †1459)

A Eugènia i a Anna

AGRAÏMENTS

El document escrit en què finalment es concreta una investigació, i que signa aquell que sol anomenar-se *autor*, no és gairebé mai fruit d'un treball en solitari. Al llarg de tot el procés, altres persones col·laboren, amb més o menys intensitat, a la generació d'aquesta eina necessària per a la transmissió del coneixement, sense que els seus noms apareguen a les portades. Per això, com a mínim, mereixen el reconeixement del seu treball.

En primer lloc, he d'agrair a la Universitat Politècnica l'admissió als estudis de Doctorat. Com a vincles amb aquesta institució al llarg de tot aquest temps han estat presents els meus tutors. Primer Héctor Julio Pérez i, darrerament, Luisa Tolosa, la qual es va brindar amablement a aquesta responsabilitat, han atès sense dilació les meues necessitats en qüestions de tramitació administrativa.

En segon lloc, he de reconèixer la tasca del personal al servei de les diverses biblioteques a què he tingut la necessitat d'accedir de forma presencial o mitjançant consulta: Biblioteca i Hemeroteca d'Humanitats i Biblioteca Històrica, de la Universitat de València; Biblioteca Valenciana (serveis de biblioteca i hemeroteca); Biblioteca de l'Institut Valencià de la Música; Biblioteca de Humanidades i Biblioteca de la Institució "Milà i Fontanals", del CSIC; Biblioteca de Catalunya; Biblioteca Nacional d'Espanya; Biblioteca de la Real Academia de la Historia; Biblioteca Colombina; Biblioteca de la Universidad de La Rioja; i el Museo Internazionale e Biblioteca della Musica de Bolonya. Un tracte especialment amable entre aquests professionals és el que he rebut de Pepe i Nuria a la Biblioteca Valenciana; de Pilar a la Biblioteca de la Universitat de La Rioja; de Josep Maria i Marta a la Biblioteca de la Institució "Milà i Fontanals" i de Rosa Castell a la Biblioteca de l'Institut Valencià de la Música.

Així mateix, he comptat en tot moment amb la col·laboració dels empleats públics de l'Arxiu General del Regne de València; de l'Arxiu de la Corona d'Aragó; de l'Arxiu Històric Nacional; de l'Arxiu de la Diputació Provincial de València; de l'Archivo Histórico de Protocolos Notariales de Saragossa; i dels Arxius Històrics Municipals de Girona, Barcelona i València. També he trobat facilitats per part del personal dels arxius privats de l'Ateneu Barcelonès i del Col·legi de Notaris de Barcelona. Pel que fa a les institucions dependents de l'Església, he d'agrair l'atenció que he rebut per part de Josep Baucells i Imma Ferrer a la catedral de Barcelona; de Josep Maria Martí i Joana Alarcón a l'Arxiu Diocesà de Barcelona; d'Ana Carles a la catedral de Lleida; de Joan Quijada a la catedral de Tarragona, de Joan Villar a

l'arxiu capitular i al diocesà de Girona; d'Enrique Cal Pardo des de la Catedral de Mondoñedo; de Xavier Serra i Inés López a l'Arxiu Diocesà de València, i dels empleats de l'Arxiu de la Catedral Metropolitana de Sevilla. No puc deixar d'esmentar especialment ací la contínua disponibilitat de Vicent España i de Salvador Ferrando a l'Arxiu del Reial Col·legi de Corpus Christi de València i la total col·laboració d'aquells que han sigut canonges arxivers de la catedral de València durant aquest temps, i els seus col·laboradors Ignacio i Juan Ignacio. Em referisc a Salvador Vázquez i, molt singularment, a Vicent Pons, sempre disposat a ajudar amb els seus amplis coneixements, sense la cooperació dels quals la redacció d'una part d'aquest treball hauria sigut materialment impossible.

Durant el procés de recerca, alguns investigadors han tingut l'amabilitat d'atendre'm desinteressadament i de respondre'm dubtes sobre qüestions concretes, com ara Milagros Cárcel, Carlos Conde, Eva Esteve, Santiago Galán, Enric Querol, Nuria Ramón, Mateu Rodrigo, Francesco Rocco Rossi, Juan Ruiz Jiménez i Sergi Zauner. Uns altres han tingut la generositat d'advertir-me sobre l'existència de documents inèdits que han resultat d'interès per a aquest treball, com ara Juan Corbalán de Celis o Jaume Richart. No puc oblidar ací el meu record al bon amic Vicente Graullera (†23-01-2015), un compendi en matèria arxivística i bibliogràfica sobre la Història de València al temps que un exemple en camaraderia, al qual vaig acudir quan tenia dubtes o necessitava un consell, i del qual vaig rebre sempre una exquisida i amable atenció.

En la tasca de perfeccionar les meues transcripcions dels documents llatins he comptat amb la inestimable ajuda de Xavier Serra, responsable de l'Arxiu Diocesà de València, teòleg, historiador i paleògraf meticulós amb vastos coneixements de la llengua llatina. A ell he d'agrair-li assenyalamment aquest treball extremadament laboriós de resolució de dubtes en la transcripció dels documents llatins, que va dur a terme deixant de costat les diverses activitats que habitualment compagina.

En l'origen d'aquest treball tingueren un paper decisiu Júlia Benavent, que promogué la traducció al valencià de *l'Enchiridion* i aportà les reproduccions necessàries del manuscrit, i Josep Teodoro, qui em va proposar per a col·laborar amb ell en aquesta tasca i al qual agraiisc molt especialment el fet d'haver-me autoritzat la inclusió de la traducció en aquest treball. A més, al llarg de la investigació tots dos han atès les meues peticions d'ajuda: Júlia amb la transcripció i traducció de documents en italià, i Josep amb la traducció i revisió d'alguns documents llatins i en proporcionar-me material bibliogràfic. Per tant, els faig destinataris especials dels meus reconeixements.

Per descomptat, he de destacar i d'agrair de manera molt particular els valuosíssims consells i suggeriments, la generositat en el treball —fins i tot, furtant temps de les seues vacances— i els continus i gratificants ànims del meu director Antonio Ezquerro qui, malgrat les seues nombroses ocupacions, en tot moment ha mostrat un gran interès per aquest treball, una total disponibilitat per a qualsevol consulta i en la cerca de bibliografia, així com una extraordinària diligència en la realització de les gestions i els tràmits que he necessitat dur a terme al llarg d'aquesta etapa.

En darrer lloc, però per damunt de tot, vull reconèixer públicament el sacrifici que la redacció d'aquest treball ha suposat per a la meua família més propera, Eugènia i la meua filleta Anna. Aquesta investigació s'ha portat a terme en el temps lliure que m'ha permès la meua ocupació laboral. En conseqüència, han sigut moltes les hores que no hem pogut gaudir junts durant els darrers anys, la qual cosa han assumit exemplarment. Tant de bo haja valgut aquesta renúncia, almenys, per a completar un treball de profit.

* * * * *

RESUM

La historiografia ha atorgat a la producció del tractadista *Guillermus de Podio* una posició preeminent en la Història de la teoria musical hispànica, mercès no només a l'interès intrínsec de les seues obres, sinó també a la influència determinant que exercí, especialment, sobre els teòrics del segle XVI. No obstant això, els estudis fins ara existents deixaven encara lloc per a avançar en el coneixement sobre la seua figura.

La primera part d'aquest treball es focalitza en la controvertida qüestió biogràfica. Tot i que anteriorment s'havien plantejat diverses hipòtesis sobre el nom, l'origen i la identitat de l'autor, les dades unànimement admeses pels especialistes sobre la seua trajectòria es reduïen a l'origen hispànic i a la condició de prevere. Nous documents inèdits localitzats en diversos arxius civils i religiosos permeten ara contemplar la rica i dilatada trajectòria professional de Guillem Molins àlies de Podio (*1420c; †1500), un distingit músic que va exercir oficis musicals rellevants en algunes de les catedrals més destacades de la Corona d'Aragó —Barcelona, Girona i València— així com al servei de les cases reials de Joan II d'Aragó i de la seua esposa Joana Enríquez.

En la segona part, s'avança en el coneixement de l'entorn musical del tractadista en la cort de Joan II d'Aragó, a qui el músic va servir al llarg de tot el seu regnat (1458-1479). Aquest treball contribueix a omplir un buit historiogràfic en els estudis sobre la música en la cort dels monarques d'Aragó, puix el regnat de Joan II era, fins ara, el més obscur, des del punt de vista musicològic, dins dels gairebé dos segles que van entre els de Pere el Cerimoniós i Ferran el Catòlic, és a dir, des del 1336 fins el 1516. Un buidat sistemàtic de les fonts arxivístiques —algunes conegudes, però poc explorades, i altres mai no considerades en musicologia— ha permès aproximar-se a diversos aspectes —normatius, econòmics, socials— relacionats amb el fet musical en aquesta cort. Així mateix, ha sigut possible caracteritzar, amb diferent grau de detall, els diversos conjunts de músics que formaven part de les cases reials i la seua activitat.

La tercera i darrera part es dedica a l'obra *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes* de Guillem de Podio i a l'únic manuscrit que l'ha transmès (I-Bc, A.71). L'estudi d'aquest petit còdex rep en aquest treball un impuls atès que, per primera vegada, s'estudia en detall l'estructura de fascicles, les marques d'aigua, les signatures i les lletres capitals. Aquestes noves dades, i altres que també s'aporten —com ara les referents a detalls biogràfics dels músics Antoni Marlet i Juan de Sanabria, citats en el manuscrit— condueixen a la formulació d'una nova hipòtesi sobre l'origen del còdex —almenys de la part més antiga— que apunta a la ciutat de València. Una introducció contextualitzada a les idees presents a

l'Enchiridion serveix per a acostar-se a la traducció de l'obra al valencià/català, que s'ofereix en apèndix.

Entre la resta d'apèndixs del treball destaquen, per l'entitat i la utilitat, el dedicat a la transcripció, majoritàriament completa, de documents d'interès (apèndix III), així com el catàleg prosopogràfic (apèndix II) o recull de biografies, documents consultats i bibliografies d'aquelles persones relacionades amb la música que varen coincidir amb Guillem de Podio en les institucions on va servir.

RESUMEN

La historiografía ha otorgado a la producción del tratadista *Guillermus de Podio* una posición preeminente en la Historia de la teoría musical hispánica, merced no solamente al interés intrínseco de sus obras, sino también a la influencia determinante que ejerció, especialmente, sobre los teóricos del siglo XVI. No obstante, los estudios hasta ahora existentes dejaban todavía lugar para avanzar en el conocimiento sobre su figura.

La primera parte de este trabajo se focaliza en la controvertida cuestión biográfica. A pesar de que anteriormente se habían planteado diversas hipótesis sobre el nombre, origen e identidad del autor, los datos unánimemente admitidos por los especialistas sobre su trayectoria se reducían a su origen hispánico y su condición sacerdotal. Nuevos documentos inéditos localizados en diversos archivos civiles y religiosos permiten ahora contemplar la rica y dilatada trayectoria profesional de Guillem Molins alias de Podio (*1420c; †1500), un distinguido músico que ejerció oficios musicales relevantes en algunas de las catedrales más destacadas de la Corona de Aragón —Barcelona, Girona y Valencia— así como al servicio de las casas reales de Juan II de Aragón y su esposa Juana Enríquez.

En la segunda parte, se avanza en el conocimiento del entorno musical del tratadista en la corte de Juan II de Aragón, a quien el músico sirvió a lo largo de todo su reinado (1458-1479). Este trabajo contribuye a llenar un vacío historiográfico en los estudios sobre la música en la corte de los monarcas de Aragón, pues el reinado de Juan II era, hasta ahora, el más oscuro, desde el punto de vista musicológico, en los casi dos siglos que transcurrieron entre los de Pedro el Ceremonioso y Fernando el Católico, es decir, desde 1336 hasta 1516. Un vaciado sistemático de las fuentes archivísticas —algunas conocidas, pero poco exploradas, y otras nunca consideradas en musicología— ha permitido aproximarse a diversos aspectos —normativos, económicos, sociales— relacionados con el hecho musical en esta corte. Asimismo, ha sido

posible caracterizar, con diferente grado de detalle, los diversos conjuntos de músicos que formaban parte de las casas reales y su actividad.

La tercera y última parte está dedicada a la obra *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes* de Guillem de Podio y al único manuscrito que la ha transmitido (I-Bc, A.71). El estudio de este pequeño códice recibe un impulso en este trabajo, puesto que por primera vez se estudia en detalle su estructura de fascículos, las marcas de agua, las signaturas y las letras capitales. Estos nuevos datos, y otros que también se aportan —como las referentes a detalles biográficos de los músicos Antoni Marlet y Juan de Sanabria, citados en el manuscrito— conducen a la formulación de una nueva hipótesis sobre el origen del manuscrito —al menos de su parte más antigua— que apunta a la ciudad de Valencia. Una introducción contextualizada a las ideas presentes en el *Enchiridion* sirve para acercarse a la traducción de la obra al valenciano/catalán, que se ofrece en apéndice.

Entre el resto de apéndices del trabajo destacan, por la entidad y la utilidad, el dedicado a la transcripción, mayoritariamente completa, de documentos de interés (apéndice III), así como el catálogo prosopográfico (apéndice II), o colección de biografías, documentos consultados y bibliografías de aquellas personas relacionadas con la música que coincidieron con Guillem de Podio en las instituciones donde sirvió.

ABSTRACT

Historiography has bestowed upon the works of the treatise writer Guillelmus de Podio a leading position in the history of Hispanic music theory. This is due not only to the intrinsic interest of his works, but also to his decisive influence, especially on the theorists of the 15th century. Nonetheless, existing studies still allow room to learn more about him.

The first part of this doctoral dissertation focuses on the writer's contentious life story. Although there have been several hypotheses set forth concerning the author's name, origin, and identity, data universally accepted by experts on his background were limited to his Hispanic origin and to the fact that he was a priest. Newly discovered unpublished documents found in various civil registers and religious archives now allow us to study the rich and extensive professional career of Guillem Molins, alias de Podio (*1420c; †1500), a distinguished musician who played important roles related to music in some of the most prominent cathedrals of the Crown of Aragon (Barcelona, Girona, and Valencia), as well as in the service of the Royal House of John II of Aragon and his wife Juana Enríquez.

In the second part we gain further knowledge of the musical environment of the author in the court of John II where the musician worked during the king's reign in Aragon (1458–1479). This dissertation helps to fill a historiographical gap that exists in existing studies concerning music in the court of the Aragonese monarchs. The historical record of the kingdom of John II was heretofore the most obscure from a musicological point of view throughout the nearly two centuries from 1336 to 1516, between the reigns of Peter the Ceremonious and Ferdinand the Catholic. A methodical analysis of archival sources, some of which were already known but not thoroughly studied, and others never considered for use in musicology, has allowed us to more closely examine different areas of music in this royal court, notably, the regulatory, economic, and social aspects. Moreover, it has been possible to describe, to varying levels of detail, the various groups of musicians that formed part of these royal houses, and their activities.

The third and final part is focused on Guillem de Podio's work *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes* and on the only manuscript that includes it (I-Bc, A.71). The analysis of this short codex is particularly noteworthy since it represents the first time that distinct parts of its structure have been studied in detail, as well as its watermarks, signatures, and capital letters. This new information, as well as other data provided (such as biographical data on musicians Antonio Marlet and Juan de Sanabria, who are cited in the manuscript) lead to a new hypothesis about the manuscript's origin (at least of its oldest part) from the city of Valencia. A new contextualised introduction to the ideas contained in the *Enchiridion* aids in the accessibility of the work's translation into Valencian/Catalan, which is included in the appendix.

Among the remaining appendices, the ones that may be highlighted due to their importance and utility are those focused on the nearly complete transcription of the documents of interest, as well as the prosopographic catalogue (collection of biographies, including the documents consulted and bibliographies) of people related to music and who were with Guillem de Podio at the institutions where he worked.

ÍNDEX

VOLUM I: ESTUDI

Índex	viii
Abreviatures i sigles	xiii
Llista de figures	xvii
Llista de taules	xix
Críteris per a la transcripció de textos	xx

INTRODUCCIÓ	1
1. El treball de recerca.....	2
<i>Antecedents, justificació i objectius</i>	2
<i>Contingut i metodologia</i>	9
2. El marc històric: la Corona d'Aragó a l'Europa del segle XV	13
<i>Política</i>	14
<i>Economia i societat</i>	24
<i>Pensament cultural</i>	30
<i>Arts plàstiques</i>	33
<i>Música</i>	39

PRIMERA PART:

ESTUDI BIOGRÀFIC CRÍTIC	49
-------------------------------	----

I. LA QÜESTIÓ BIOGRÀFICA EN LA HISTORIOGRAFIA	50
1. La font comuna: les obres	50
2. Un valuós document oblidat	51
3. Hipòtesis i creences	51
<i>La identitat</i>	51
<i>El nom</i>	54
<i>L'origen</i>	57
4. Altres afirmacions no documentades	59
5. Conclusió	60
II. ACLARIMENTS SOBRE LA PERSONALITAT	61
1. La vertadera identitat de <i>Guillermus de Podio</i>	61
2. Consideracions sobre el nom	65
3. Personatges homònims	71
III. UNA BIOGRAFIA DE GUILLEM DE PODIO	74
1. El període obscur de la infantesa i primera joventut	74
<i>Entre ciris i cantorals</i>	75

<i>Formació musical</i>	76
<i>L'entrada definitiva en la vida eclesiàstica</i>	77
2. Els inicis professionals a la seu de Barcelona	81
<i>Barcelona: una poderosa ciutat en convulsió</i>	81
<i>La seu de Barcelona i el personal músic</i>	83
<i>Mestre del cant</i>	85
<i>Les primeres rendes eclesiàstiques</i>	90
<i>Grans esdeveniments: contactes preliminars amb la casa reial de Joan de Navarra</i>	91
3. Al servei dels reis d'Aragó: l'ascens professional i personal	96
<i>La incorporació a les capelles reials</i>	96
<i>La primera visita a València</i>	98
<i>Cantor del rei i mestre de capella de la reina</i>	99
<i>Viatges enriquidors</i>	102
<i>Els favors dels monarques</i>	104
<i>La mort de la reina Joana</i>	107
4. Entre la seu de Girona i la cort reial	109
<i>L'arribada a Girona</i>	109
<i>Una ciutat en la postguerra</i>	111
<i>Podio i el capítol gironí</i>	113
<i>Síndic a les corts catalanes</i>	115
<i>Responsabilitats musicals</i>	120
<i>Podio i l'astronomia</i>	123
<i>Viatges a la cort reial</i>	125
<i>La mort de Joan II</i>	130
5. València: el descans del músic del rei	133
<i>Arribada a la ciutat "triumphosa"</i>	133
<i>La catedral i els seus músics</i>	138
<i>Gestionant les rendes eclesiàstiques</i>	143
<i>Mestre de les escoles del cant a la seu</i>	148
<i>Prop dels orgues</i>	150
<i>Ferran el Catòlic i Guillem de Podio</i>	156
<i>Context productiu de les obres teòriques conservades</i>	159
<i>Els darrers anys</i>	166

SEGONA PART:

ENTORN MUSICAL A LA CORT DE JOAN II D'ARAGÓ (1458-1479)169

I. CONSIDERACIONS PRELIMINARS SOBRE LA RECERCA	170
1. Estat de la investigació	170
<i>Estudis musicològics sobre el regnat de Joan II</i>	170
<i>Problemàtica en la recerca</i>	174
2. Noves fonts per a l'estudi	178

II. LA INCARDINACIÓ DELS MÚSICS EN L'ESTRUCTURA JURÍDICO-ADMINISTRATIVA PALATINA HERETADA PER JOAN II	181
1. Cort i cases reials	181
2. Ordinacions i addicions	182
<i>Herència normativa rebuda per Joan II</i>	182
<i>Departaments de la casa reial i adscripció dels músics</i>	186
<i>Ordinacions sobre la capella reial</i>	192
<i>Les cases de la reina i dels infants</i>	194
III. ASPECTES SOCIO-ECONÒMICS	196
1. Règim econòmic de l'activitat musical cortesana	196
<i>Conceptes retributius a càrrec de l'erari reial</i>	197
<i>Caixes de la hisenda reial i atribució de despeses</i>	200
<i>Subvencions extraordinàries</i>	203
<i>Problemes financers de Joan II</i>	204
<i>Les rendes eclesiàstiques com a retribució</i>	208
<i>Altres formes de compensació</i>	222
2. Els músics reials com a membres de la cort	226
<i>Consideració dels músics dins la casa del rei</i>	226
<i>L'ingrés en les cases reials</i>	234
<i>Cobrament de les retribucions</i>	236
<i>Règim de llicències i absències</i>	238
<i>Moralitat i religiositat</i>	240
IV. CONJUNTS DE MÚSICS A LA CORT	241
1. Les capelles reials	241
<i>Funcions i espais d'actuació</i>	241
<i>Configuració de les capelles</i>	252
<i>Els músics</i>	267
<i>Els orgues a les capelles reials</i>	294
<i>Repertori polifònic i pràctiques musicals</i>	299
<i>Un espai per a la teoria musical</i>	323
2. Els instrumentistes de l'àmbit públic	338
<i>Ministrers de vent</i>	338
<i>Trompetes i tabalers</i>	347
3. Els instrumentistes de l'àmbit privat	354
4. Músics d'altres patrons o institucions	360

TERCERA PART:

ENCHIRIDION DE PRINCIPIIS MUSICE DISCIPLINE CONTRA NEGANTES ILLA ET DESTRUENTES	363
--	-----

I. UNA BREU PANORÀMICA SOBRE LA TRACTADÍSTICA MUSICAL MEDIEVAL I RENAIXENTISTA A LA PENÍNSULA IBÈRICA	364
---	-----

II. INTRODUCCIÓ A LA PRODUCCIÓ DE GUILLEM DE PODIO	380
III. EL MANUSCRIT I-BC, A.71	387
1. Procedència	388
2. Descripció	389
3. Contingut	393
4. Marques d'aigua	399
Àncora	400
Mans amb estel	401
Mans amb flor	404
Flors de magraner	406
5. Caplletres ornamentades	408
6. Estructura	409
7. Finalitat	416
8. Datació	417
9. Origen	424
IV. L'OBRA	431
1. Plantejament general	431
Motivació	431
Estructura	433
Autoritats	434
2. Una introducció contextualitzada a les idees	436
Lletres, signes, veus i propietats	438
Conjunes	444
Consonàncies	448
Consonància de diatèssaron: espècies i divisió	450
Tetracords i gèneres melòdics	457
Principis de la música	459
Les quatre regles dels principis	461
CONCLUSIÓ	463
FONTS ARXIVÍSTIQUES	475
BIBLIOGRAFIA	481

VOLUM II: APÈNDIXS

I. TRADUCCIÓ AL VALENCIÀ/CATALÀ DE L'OBRA <i>ENCHIRIDION DE PRINCIPIS MUSICE DISCIPLINE CONTRA NEGANTES ILLA ET DESTRUENTES</i> COMPARADA AMB L'EDICIÓ LLATINA DE KARL WERNER GÜMPEL	3
II. CATALEG PROSOPOGRAFIC DE L'ENTORN PROFESSIONAL	113
III. DOCUMENTS	271
IV. ITINERARIS APROXIMATS	453
1. Reis d'Aragó (1458-1479)	455
2. Guillem de Podio (1471-1479)	463
V. DESPESES ORDINÀRIES DE LES CASES REIALS DE MARTÍ I I ALFONS V	467
VI. QUADRE SINÒPTIC DEL MÚSICS A LA CORT DE JOAN II	475
VII. MARQUES D'AIGUA A LA CIUTAT DE VALÈNCIA, 1470-1550	483
VIII. ESTRUCTURA DEL MANUSCRIT <i>I-BC, A.71</i>	511
IX. LÀMINES	517

* * * * *

ABREVIATURES I SIGLES

1. Abreviatures

†	Mort
*	Nascut
a	<i>Ante.</i> Abans de
aprox.	Aproximadament
c / ca.	<i>Circa.</i> Al voltant de l'any
cap.	Capítol
<i>Cfr.</i>	<i>Confere.</i> Comparar, confrontar
col.	Columna / Columnes
coord.	Coordinador / Coordinadors
d	Diner (moneda)
doc.	Document / Documents
ed.	Editor / Editors // Edició
ex.	Exemple
f.	Foli / Folis
fig.	Figura
g	Gram
<i>Ibid.</i>	<i>Ibidem.</i> Al mateix lloc
<i>Id.</i>	<i>Idem.</i> El mateix
kg	Quilogram
km	Quilòmetre
£	Lliura (moneda)
llig.	Lligall
mm	Milímetres
mr	Maradevís / Mavavedisos
ms.	Manuscrit
not.	Notari
núm.	Número / Números

<i>op. cit.</i>	<i>Opus citatum.</i> Obra citada
p	<i>Post.</i> Després de
p.	Pàgina / Pàgines
prot.	Protocol
r	Recte
reed.	Reedició
reg.	Registre
s	Sou (moneda)
s/d	Sense data
s/f	Sense foliar
s/l	Sense lloc
s/n	Sense nom.
s/s	Sense signatura
trad.	Traducció
v	Vers
<i>Vid.</i>	<i>Videte.</i> Vegeu.
vol.	Volum /Volums

2. Sigles comunes

CSIC	Consejo Superior de Investigaciones Científicas
RISM	Répertoire International des Sources Musicales

3. Sigles d'arxius i biblioteques

S'han fet servir, quan ha sigut possible, les sigles del RISM les quals, per conveni, s'han reflectit en cursiva. No obstant això, les lletres que representen el país no s'han grafiat en negreta amb la finalitat de mantenir una homogeneïtat estètica del text, atenent que, a més, la major part dels arxius referits són espanyols (E), per la qual cosa no és tan necessari ressaltar la distinció. Una part dels arxius consultats no disposen de sigla RISM, generalment per custodiar documents de caràcter estrictament administratiu. En aquests casos, s'han usat sigles comunes construïdes amb les inicials del nom de la institució.

AAB	Barcelona, Arxiu de l'Ateneu Barcelonès
ADG	Girona, Arxiu Diocesà
ADB	Barcelona, Arxiu Diocesà
ADPV	València, Arxiu de la Diputació Provincial
ADV	València, Arxiu Diocesà
AHG	Girona, Arxiu Històric
AHMB	Barcelona, Arxiu Històric Municipal
AHNN	Toledo, Archivo Histórico Nacional, sección Nobleza
AHPB	Barcelona, Arxiu Històric de Protocols
AHPZ	Saragossa, Archivo Histórico de Protocolos Notariales
BNP	Lisboa, Biblioteca Nacional de Portugal
BUCM	Madrid, Biblioteca de la Universidad Complutense
LCDL	San Juan de Puerto Rico, La Casa del Libro
<i>D-Rp</i>	Regensburg, Proschesche Bibliothek
<i>D-Sl</i>	Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek
<i>E-Bac</i>	Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó
<i>E-Bbc</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya
<i>E-Bc</i>	Barcelona, Arxiu de la Catedral
<i>E-E</i>	El Escorial, Real Monasterio de San Lorenzo
<i>E-G</i>	Girona, Arxiu de la Catedral
<i>E-LEc</i>	Lleida, Arxiu capitular
<i>E-PAbm</i>	Palma de Mallorca, Biblioteca Provincial
<i>E-Mah</i>	Madrid, Arxiu Històric Nacional
<i>E-Mh</i>	Madrid, Biblioteca de la Real Academia de la Historia

<i>E-Mn</i>	Madrid, Biblioteca Nacional d'Espanya
<i>E-Mp</i>	Madrid, Biblioteca del Palacio Real
<i>E-SAu</i>	Salamanca, Universidad, Archivo y Biblioteca
<i>E-Sco</i>	Sevilla, Catedral Metropolitana, Biblioteca Colombina
<i>E-SE</i>	Segovia, Archivo Capitular de la Catedral
<i>E-SI</i>	Santo Domingo de Silos (Burgos), Archivo musical
<i>E-TAc</i>	Tarragona, Arxiu de la Catedral
<i>E-Tc</i>	Toledo, Archivo de la Catedral
<i>E-VAa</i>	València, Arxiu Històric Municipal
<i>E-VAar</i>	València, Arxiu del Regne de València
<i>E-VAc</i>	València, Arxiu de la Catedral
<i>E-VAcp</i>	València, Arxiu del Reial Col·legi-Seminari de <i>Corpus Christi</i>
<i>F-Pn</i>	París, Bibliothèque nationale de France
<i>F-TLm</i>	Toulouse, Bibliothèque municipale
<i>GB-Cu</i>	Cambridge, University Library
<i>GB-Lbl</i>	Londres, British Library
<i>I-Bc</i>	Bolonya, Museo internazionale e biblioteca della musica
<i>I-BGc</i>	Bèrgam, Civica Biblioteca
<i>I-CATc</i>	Catania, Biblioteche Riunite Civica e Antonio Ursino Recupero
<i>I-FZc</i>	Faenza, Biblioteca Comunale Manfrediana
<i>I-Las</i>	Lucca, Biblioteca-Archivio Storico-Comunale
<i>I-Mt</i>	Milà, Biblioteca Trivulziana e Archivio Storico Civico
<i>I-MC</i>	Montecassino, Biblioteca dell'Abazia
<i>I-Rvat</i>	Ciutat del Vaticà. Biblioteca Apostolica Vaticana.
<i>I-TRmp</i>	Trento, Castello del Buonconsiglio (abans Museo Provinciale d'Arte)
<i>S-Uu</i>	Uppsala, Universitetsbiblioteket
<i>US-NHub</i>	New Have, Yale University, Beinecke Rare Book and Manuscript Library.

LLISTA DE FIGURES

Figura 1.	Europa a les acaballes del segle XV.	16
Figura 2.	Nota de Francisco Asenjo Barbieri sobre exemplar <i>d'Ars musicorum</i> .	55
Figura 3.	Nota manuscrita anònima sobre exemplar <i>d'Ars musicorum</i> .	56
Figura 4.	Detall de l'acta notarial de nomenament de procuradors per part de Guillem Molins.	62
Figura 5.	Detall de la col·lació del benefici de Sant Jaume de la seu de València en favor de Gaspar Carles de Cabanyelles, per mort de Guillem de Podio.	64
Figura 6.	Detall de la primera pàgina de <i>l'Enchiridion</i> .	69
Figura 7.	Detall del document més antic localitzat referent a Guillem de Podio.	76
Figura 8.	Capella de Santa Eulàlia. Catedral de Barcelona.	88
Figura 9.	Sepulcre de la reina Maria. Monestir de la Trinitat de València.	93
Figura 10.	Detall del document més antic trobat que situa Guillem de Podio a la capella reial.	99
Figura 11.	Estàtua jacent de la reina Joana al panteó del monestir de Poblet.	109
Figura 12.	Cobrament de Guillem de Podio confirmat de sa pròpia mà.	115
Figura 13.	Dibuix esquemàtic de l'eclipsi solar al costat de la predicció de Erfurt.	124
Figura 14.	Estàtua jacent de Joan II al panteó del monestir de Poblet.	132
Figura 15.	Detall dels àngels músics de l'altar major de la seu de València.	139
Figura 16.	Aspecte actual de la capella de Sant Jaume. Catedral de València.	142
Figura 17.	Atorgament d'un senyal de l'Almoina a Guillem de Podio.	149
Figura 18.	Detall de l'acta del capítol pasqual del 1499 de la seu de València.	150
Figura 19.	Detall d'acta de visura d'orgues a la parròquia de Sant Joan del Mercat.	155
Figura 20.	Carta del rei al batlle general de València.	159
Figura 21.	Colofó <i>d'Ars musicorum</i> de Guillem de Podio.	164
Figura 22.	Anotació del pagador dels senyals que registra la mort de Guillem de Podio.	167
Figura 23.	Detall de la portada de les Ordinacions de Pere el Cerimoniós.	184
Figura 24.	Ofici davant d'Alfons el Magnànim i la reina Maria a càrrec de la capella reial.	191
Figura 25.	Capella del palau Major de Barcelona.	249
Figura 26.	Primer foli de l'acta notarial de nomenament de procuradors a València.	272
Figura 27.	Miniatura d'un organista sonant un orgue portatiu.	296

Figura 28.	Exemple a dues veus de la proporció dupla en <i>Ars musicorum</i> de Guillem de Podio.	315
Figura 29.	Assentament d'un pagament a Arnau Dalps a la seu de Lleida.	334
Figura 30.	Espais per a la difusió d'idees musicals vinculats a la corones d'Aragó i Nàpols.	337
Figura 31.	Ambrogio Leone de Nola recorda la seua família; entre ells, son oncle Damiano.	360
Figura 32.	Primera pàgina de <i>Reglas de Canto Plano è de Contra-punto è de canto de Òrgano</i> (1410)	365
Figura 33.	Primera pàgina de <i>Musica Practica</i> de Bartolomé Ramos de Pareja.	368
Figura 34.	Primera pàgina de <i>Lux Bella</i> de Domingo Marcos Durán.	369
Figura 35.	Primera pàgina d' <i>Ars musicorum</i> de Guillem de Podio.	371
Figura 36.	Primera pàgina d' <i>Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano</i> de Gonzalo Martínez de Bizcargui.	373
Figura 37.	Portada de la <i>Declaración de instrumentos musicales</i> de Juan Bermudo.	377
Figura 38.	Proverbi en valencià/català.	393
Figura 39.	Marca d'aigua núm. 488 de Briquet.	401
Figura 40.	Marca d'aigua núm. 10.790 de Briquet.	402
Figura 41.	Marca d'aigua núm. 10.768 de Briquet.	403
Figura 42.	Marca d'aigua núm. 10.746 de Briquet.	404
Figura 43.	Marca d'aigua núm. 11.165 de Briquet.	405
Figura 44.	Mitja marca d'aigua MF1.	405
Figura 45.	Marca d'aigua núm. 11.166 del catàleg de Briquet.	406
Figura 46.	Marca d'aigua FM1.	405
Figura 47.	Mitja marca d'aigua FM1.	407
Figura 48.	Nota marginal referida a Juan de Sanabria.	428
Figura 49.	Notes marginals referides a <i>Lux Bella</i> .	432
Figura 50.	Sistema medieval de lletres i divisió segons Guillem de Podio.	439
Figura 51.	Detall de l'himne <i>Ut queant laxis</i> en <i>l'Enchiridion</i> .	441
Figura 52.	Sistema hexacordal guidonià amb la divisió de lletres defensat per Podio.	442
Figura 53.	Deduccions i conjuntes segons Fernando Estevan.	445
Figura 54.	Divisió de l'octava segons l'afinació pitagòrica i la justa entonació.	457
Figura 55.	Detall dels gèneres melòdics en <i>l'Enchiridion</i> .	457
Figura 56.	Tetracords sense divisió del to i noms dels sons segons Guillem de Podio	458

LLISTA DE TAULES

Taula 1.	Alguns preus i jornales diaris estimats als regnes d'Aragó i de València en el segle XV.	27-28
Taula 2.	Canonges titulars i beneficiats substituïts en la regència de les escoles del cant de la seu de València en el període 1486-1499 segons els capítols pasquals.	150
Taula 3.	Prebendes de patronat del rei d'Aragó en els regnes peninsulars de la corona.	209
Taula 4.	Quitacions anuals dels músics de Martí I, Alfons V, Joan II i Ferran II.	228-229
Taula 5.	Vestits anuals dels músics de Martí I, Alfons V, Joan II i Ferran II.	230-231
Taula 6.	Nivells retributius a la casa reial.	232-233
Taula 7.	Cantors i capellans de Joan II presents a València el 22 de febrer de 1459.	268
Taula 8.	Músics de la capella de Joan II en el pagament, ordenat el 24 de desembre de 1478.	286
Taula 9.	Institucions de destinació i oficis musicals coneguts que exerciren els membres de la capella de Joan II després de la mort del rei (1479).	292-293
Taula 10.	Obres del manuscrit I-Bc, A.71.	393-395
Taula 11.	Proporcions de les consonàncies segons els pitagòrics.	449
Taula 12.	Espècies de la consonància de diatèssaron.	451
Taula 13.	Càlcul de les proporcions dels intervals segons els pitagòrics.	452
Taula 14.	Principis de la música segons Guillem de Podio.	459

CRITERIS PER A LA TRANSCRIPCIÓ DE TEXTOS

Llevat que s'indique el contrari en casos particulars, els textos oferits s'han transcrit per l'autor d'aquest treball. En la transcripció s'ha respectat, en general, l'ortografia de l'original encara que, per facilitar la lectura, s'han fet les següents modificacions:

- Resolució de les abreviatures, a excepció de "etc." i de les relatives a numerals romans.
- Normalització de majúscules segons l'ortografia actual.
- Separació de paraules segons l'ortografia actual.
- Les incusions de documents extensos dins d'altres se separen del cos del document principal. Si es tracta d'un fragment breu únicament es transcriu entre cometes.
- La cursiva es fa servir en paraules escrites en llengua diferent a la principal del document. Es fa excepció amb les paraules catalanes dins de textos en castellà.

A més, segons la llengua en què està redactat el document, cal afegir:

Textos en llatí:

- Transcripció de la grafia "Xp" per "Chr".
- La "ç" quan apareix, es transcriu per "c".
- Afegit mínim de signes de puntuació.

Textos en valencià/català:

- Normalització segons l'ortografia actual de i-j i u-v, així com c-ç davant les vocals a, o, u.
- Transcripció de la grafia "ll" per "l l" quan cal segons la normativa actual.
- Separació de partícules segons ortografia actual fent servir guionet i apòstrof quan cal.
- Ús del punt volat (·) per assenyalar elisions.
- Signes de puntuació segons criteris moderns.

Textos en castellà:

- Normalització segons l'ortografia actual de i-j i u-v, així com c-ç davant les vocals a, o, u.
- Ús de l'apòstrof (') per assenyalar elisions.
- Signes de puntuació segons criteris moderns.

Textos en italià:

- Signes de puntuació segons criteris moderns.

Així mateix, s'han adoptat les següents convencions generals:

- [text]: restitució o reconstrucció del text. En cursiva, comentaris d'editor.
- [...]: text il·legible o pèrdua del text.
- []: blanc del text.
- (...): omisió de text en transcripcions parcials.
- ~~text~~: text ratllat a l'original.
- (sic): textual. Expressió anterior defectuosa.
- <text>: text afegit al marge o entre línies.
- [?]: dubte o lectura dubtosa de l'expressió anterior.
- //: canvi de foli, o de recte a vers del mateix foli, quan hi ha numeració.

INTRODUCCIÓ

1. El treball de recerca

Antecedents, justificació i objectius

Amb la publicació del primer volum de *La música en la Corte de los Reyes Católicos* l'any 1941, Higini Anglès confiava "poder aclarar un poco este período tan obscuro de la historia musical de la España del siglo XV y principios del XVI, época de gestación de la música polifónica típicamente nacional"¹. Aquesta foscor ja contrastava aleshores amb la relativa abundància de treballs i d'edicions musicals referents a la centúria següent, l'anomenat "segle d'or" de la polifonia espanyola, que havia captivat totes les generacions de musicòlegs des de mitjan segle XIX.

Els estudis històrics d'Anglès, una part dels quals daten encara de la primera meitat del segle XX, varen constituir les primeres incursions sòlides en el coneixement dels aspectes històrics de l'activitat musical peninsular durant el Quatre-cents². La tasca pionera d'Anglès va ser secundada des de la dècada dels seixanta per musicòlegs com ara Robert Stevenson³ o Miquel Querol, aquest

¹ ANGLÈS, Higini (Ed.): *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I, Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941), p. 11.

² Entre els estudis que tracten aspectes històrics de l'activitat musical (sense considerar en aquesta categoria les edicions musicals) es poden destacar els següents: ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte del rey don Alfonso V de Aragón, el Magnánimo (años 1413-1420)", en José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1940), p. 913-962; ID.: *La Música Española desde la Edad Media hasta nuestros días* (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941); ID.: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", *Cuadernos de trabajos de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, IX (1961), p. 81-142; ID.: "Spanien in der Musikgeschichte des 15 Jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975), p. 869-911.

³ Entre les obres més significatives de l'autor sobre aquesta època podem destacar les següents: STEVENSON, Robert: *Spanish music in the age of Columbus* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1960); ID.: *La Música en la Catedral de Sevilla, 1478-1606. Documentos para su estudio* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 1985); ID.: "Spanish musical impact beyond the Pyrenees (1250-1500)", dins *España en la Música de Occidente. Actas del Congreso Internacional celebrado en Salamanca. 29 de octubre a 5 de noviembre de 1985* (Madrid: Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música, Ministerio de Cultura, 1987), p. 115-164.

darrer especialment en el camp de l'edició musical⁴. A partir de la dècada de 1970, nous autors i noves obres s'han afegit al camp dels estudis històrics sobre la música hispànica del segle XV que han anat lentament cobrint parcel·les verges d'un terreny que malauradament encara té àmplies zones inexplorades⁵.

La investigació en el camp de la musicologia històrica al segle XV ibèric, i també durant els anteriors, avança encara hui amb lentitud, probablement a causa de les mateixes dificultats que havien motivat el panorama desèrtic que trobà Anglès durant els anys trenta de la centúria passada. Entre els problemes generals que es presenten per a l'estudi del Quatre-cents en aquest àmbit es poden destacar l'escassetat de fonts de música pràctica conservades, el relativament baix volum de documentació administrativa custodiat als arxius i les dificultats paleogràfiques i lingüístiques que sovint apareixen per a la comprensió correcta d'aquesta documentació⁶. Certament, aquestes circumstàncies no afavoreixen que el col·lectiu investigador dedique tanta atenció a aquest segle com a les èpoques posteriors —en què les dificultats esmentades disminueixen—, i, per tant, repercuteixen sobre la velocitat del progrés en la investigació i, al remat, en el nivell actual del coneixement.

⁴ Destaquen els treballs següents de l'autor: QUEROL GAVALDÀ, Miquel (ed.): *Villancicos y romances de los siglos XV, XVI y XVII*, Musica Hispana (Barcelona: CSIC, 1964); ID.: "La producción musical de Juan del Encina (1469-1529)", *Anuario Musical*, XXIV (1969), p. 121-131; ID.: *Cancionero de la Biblioteca Colombina* (s. XV), Monumentos de la Música Española, 33 (Barcelona: CSIC, 1971); ID.: *La música española en torno a 1492. Antología polifónica práctica de la época de los Reyes Católicos*, 2 vol. (Granada: Diputación Provincial, 1992-1995).

⁵ Entre aquests estudis històrics es poden destacar pel grau de profunditat: GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa durante los años 1336-1432* (Barcelona: Antoni Bosch, 1979); GREGORI I CIFRÉ, Josep Ma.: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987); GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval en España* (Kassel: Reichenberger, 2001); KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001); GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen (ed.): *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009); ID. (ed.): *ibid., vol. 2. De los Reyes Católicos a Felipe II* (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2012). No s'han esmentat les edicions musicals ni els treballs específics sobre les fonts musicals, especialment abundants pel que fa a l'època dels Reis Catòlics.

⁶ Aquestes dificultats són també aplicables als segles anteriors, però, segurament, les diferències són més acusades entre el XV i el XVI.

Els avanços fets, a més, han tingut direccions preferents. L'estudi de la música pràctica i les seues fonts, molt especialment a l'època dels Reis Catòlics, ha rebut en les darreres dècades una atenció relativament notable a través fonamentalment de la publicació d'articles i d'edicions musicals⁷. En l'àmbit dels estudis sobre l'activitat musical a les institucions, els objectius s'han focalitzat de forma especial sobre les cases reials, i especialment en les de la Corona d'Aragó⁸. Alguns dels principals centres nobiliaris també han sigut estudiats, malgrat que la tasca en aquesta parcel·la acaba de començar⁹. Paradoxalment, els estudis de tipus històric sobre l'activitat musical en les institucions tradicionalment més tractades i conegudes en les èpoques posteriors, les catedrals, han sigut fortament desatesos¹⁰. El coneixement actual

⁷ Entre els musicòlegs més actius en l'estudi o l'edició de les fonts hispàniques de música pràctica del segle XV es poden esmentar Higini Anglès, Pedro Calahorra, David Fallows, Maricarmen Gómez-Muntané, Jane Morlet Hardie, Tess Knighton, Kenneth Kreitner, Dionisio Preciado, Miquel Querol, Juan Ruiz Jiménez, Roberta Freund Schwartz o Robert Stevenson. Entre totes les fonts del període, destaca molt especialment, per la presència en els estudis, el manuscrit 2-3 de la catedral de Tarassona, sobre el qual pot trobar-se una àmplia perspectiva històrica de la literatura relacionada a ESTEVE ROLDÁN, Eva T.: "Manuscrito Musical 2-3 de la Catedral de Tarazona. Estudio historiográfico", *Nassarre*, XXII (2006), p. 131-172.

⁸ En el cas concret de la Corona d'Aragó s'han estudiat, amb diferent nivell de detall, la totalitat de les capelles reials del segle, llevat de la de Joan II (1458-1479) [ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte del rey don Alfonso V...", *op. cit.*; ID.: "La música en la Corte Real de Aragón.", *op. cit.*; GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa...*, *op. cit.*; KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, *op. cit.*]. Pel que fa la corona castellana, es disposen d'estudis específics per als regnats de Joan II, Enric IV i Isabel I [CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio", *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 367-394]; ID.: "La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica", *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 217-313; KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, *op. cit.*]. Per al cas del regne de Navarra es disposa de l'obra pòstuma ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputació Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970). Malgrat els coneixements disponibles sobre les capelles dels reis, són encara bastant més desconegudes les que, en alguns casos, estaven al servei personal d'altres membres de les cases reials com ara infants, prínceps o reines consorts.

⁹ Entre aquests treballs, es poden citar: GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "La música laica en el reino de Castilla en tiempos del Condestable don Miguel Lucas de Iranzo (1458-1473)", *Revista de Musicología*, XIX:1-2 (1996), p. 25-45; KNIGHTON, Tess: "Spaces and Contexts for Listening in 15th-Century Castile: The Case of the Constable's Palace in Jaen", *Early Music*, 25:4 (novembre, 1997), p. 661-677; SCHWARTZ, Roberta Freund: *En busca de liberalidad: Music and Musicians in the Courts of the Spanish Nobility, 1470-1640*, tesi doctoral (University of Illinois, 2001).

¹⁰ Entre les excepcions potser es puguem destacar: GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona...*, *op. cit.*; RUIZ JIMÉNEZ, Juan: "'The sounds of the hollow mountain': musical tradition and innovation in Seville cathedral in the early Renaissance", *Early Music History*, 29 (2010), p. 189-239. Un treball destacable de síntesi és RUIZ JIMÉNEZ, Juan: "La difícil transición hacia el Renacimiento", dins Maricarmen Gómez-Muntané (ed.), *Historia de la*

relatiu al Quatre-cents en aquest àmbit, ens arriba fonamentalment a través de dades disperses en publicacions no centrades en aquesta època¹¹, o de treballs focalitzats en un aspecte concret i específic, els quals, d'altra banda, tampoc no són gaire abundants¹².

Pel que fa a la teoria musical, el panorama no és tan desèrtic. La majoria dels escrits teòrics conservats d'autors hispànics d'aquest segle estan actualment disponibles en facsímil o en edició moderna¹³. En alguns casos, fins i

música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 319-362.

¹¹ En aquesta categoria es poden incloure alguns treballs que es centren en el buidatge d'actes capitulars que inclouen el segle XV, parcialment o totalment, com ara: LÓPEZ CALO, José: *La música en la Catedral de Palencia*, I (Palència: Excma. Diputació Provincial de Palència, 1980); STEVENSON, Robert: *La Música en la Catedral de Sevilla...*, op. cit.; LÓPEZ CALO, José: *La música en la Catedral de Burgos, Documentario musical, Actas Capitulares (I) (1392-1600)*, vol. III (Burgos: Caja de Ahorros del Círculo Católico, 1996); id.: *La música en la Catedral de Santiago. El siglo XVI. II. Estudios. Primera parte: El coro y el canto llano. La capilla de música y la polifonía*, vol. VII (la Corunya: Diputación Provincial de La Coruña, 1997).

¹² Només com a exemples d'aquesta darrera classe de treballs específics es poden esmentar els següents: ÁLVAREZ PÉREZ, José M.: "La polifonía sagrada y sus maestros en la catedral de León, (siglos XV y XVI)", *Anuario Musical*, 14 (1959), p. 39-62; MOLL, Jaime: "El estatuto de maestro cantor de la Catedral de Àvila del año 1487", *Anuario musical*, 22 (1967), p. 89-95; GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)", *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 7-37; CLIMENT BARBER, Josep: "El órgano de la Catedral de Valencia en 1483", *Revista de Musicología*, X:1 (1987), p. 163-169; KREITNER, Kenneth: "Minstrels in Spanish Churches, 1400-1600", *Early Music*, 20:4 (1992), p. 532-546; VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "The great organ of Valencia Cathedral, 1460-71. A lost instrument", *The Organ Yearbook*, 43 (2014), p. 7-31.

¹³ ANGLÈS, Higiní: "La notación musical española de la segunda mitad del siglo XV. Un tratado desconocido de Guillermus... de Podio", *Anuario Musical*, 2 (1947), p. 151-173; DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella*, J. Subirà (ed.) (Barcelona: Editorial Torcolum, 1951); GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 24 (1968), p. 257-336; id.: "Das Enchiridion de principiis musice discipline des Guillermus de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396; id.: "Eine Katalanische version der mensurallehre des Guillermus de Podio", *Orbis Musicae*, 2 (1973-1974), p. 41-52; PODIO, Guillem de: *Ars musicorum*, Giuseppe Vecchi (ed.) (Bolonya: Arnaldo Forni Editore, 1975); DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976); PODIO, Guillem de: *Ars Musicorum* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976); RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica*, Rodrigo de Zayas (ed.), trad. per José Luis Moralejo (Madrid: Editorial Alpuerto, 1977); PODIO, Guillem de: *Ars musicorum, libri VI et VIII*, Albert Seay (ed.), Critical Texts, 8 (Colorado Springs: Colorado College Music Press, 1978); RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica* (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983); id.: *Música Práctica*, Clemente Terni (ed.), trad. per Gaetano Chiappini (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983); ESTEVAN, Fernando: *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo*, M. Pilar Escudero García (ed.) (Madrid: Publicaciones del Conservatorio Superior de Música de Sevilla, Editorial Alpuerto, 1984); GARCÍA, B. R.: "Un tratado de canto llano del siglo XV", *Glosas silenses*, VI (1991), p. 54-62; GÜMPEL, Karl-Werner: "Zwei unbeachtete Fragmente der altkatalanischen Art del cant pla", dins *De Musica hispana et aliis: Miscelánea en honor del Prof.*

tot, una mateixa obra es pot trobar en diverses publicacions. Així mateix, han sigut diversos els autors que, des de ja fa algunes dècades, s'han ocupat intensament de la teoria hispana d'aquesta època, entre els que poden destacar-se Francisco José León Tello¹⁴, Karl-Werner Gumpel¹⁵ i José Vicente González Valle¹⁶. La continuïtat està garantida per musicòlegs de generacions posteriors, que també s'han incorporat a aquest estudi¹⁷.

En el segle XV destaquen dos tractadistes per l'envergadura i la profunditat de les seues obres. Un d'aquests músics, l'andalús Bartolomé Ramos de Pareja, és internacionalment famós per haver sigut pioner en proposar proporcions pures per als intervals de terceres i sextes en l'obra *Musica Practica* (Bolonya: [Enrico de Colònia?], 1482), de manera que obria el

López-Calo, vol. 1 (Santiago de Compostela: Universidade, Servicio de Publicacións e Intercambio Científico, 1990), p. 111-114; FOSE, Luanne Eris: *The "Musica Practica" of Bartolomeo Ramos de Pareja: a critical translation and commentary*, tesi doctoral (University of North Texas, 1992); DURÁN, Domingo Marcos: *Comento sobre Lux Bella*, M. José Vega, Álvaro Zaldívar i M. Pilar Barrios (Eds.) (Càceres: Institución Cultural "El Brocense", 1998); *ID.*, Domingo Marcos: *Lux Bella, 1492; Comento sobre Lux Bella, 1498* (Càceres: Universitat d'Extremadura, 2002).

¹⁴ Entre les seues obres destaquen: LEÓN TELLO, Francisco José: *La teoría de la música de Francisco de Salinas en relación con los tratadistas españoles de los siglos XV y XVI*, tesi doctoral, (Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1954); *ID.*: *Estudios de Historia de la Teoría Musical* (Madrid: CSIC, Instituto Español de Musicología, 1961). Així mateix, és el redactor de gran nombre d'articles sobre tractadistes en *Grove Music Online*.

¹⁵ Es poden ressaltar: GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 24 (1968), p. 257-336; *ID.*: "Das Enchiridion de principiis musicæ discipline des Guillelmi de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396; *ID.*: "Eine Katalanische version der mensurallehre des Guillelmi de Podio", *Orbis Musicae*, 2 (1973-74), p. 41-52; *ID.*: "Gregorian chant and *musica ficta*: New observations from Spanish theory of the early Renaissance", *Recerca Musicològica*, VI-VII (1986-87), p. 05-27; *ID.*: "Zwei unbeachtete Fragmente der altkatalanischen Art del cant pla", dins *De Musica hispana et aliis: Miscelánea en honor del Prof. López-Calo*, vol. 1 (Santiago de Compostela: Universidade, Servicio de Publicacións e Intercambio Científico, 1990), p. 111-114.

¹⁶ Entre les nombroses publicacions d'aquest autor, les més directament relacionades amb l'època que es tracta són: GONZÁLEZ VALLE, José Vicente: "Relación música y lenguaje en los teóricos españoles de música de los siglos XVI y XVII", *Anuario Musical*, 43 (1988), p. 95-109; *ID.*: "Relación música/texto en el canto gregoriano y la polifonía y el concepto humanista de ritmo musical", *Anuario Musical*, 55 (2000), p. 9-18; *ID.*: "El compás como término musical en España: orígenes y evolución desde finales del siglo XV y primera mitad del siglo XVI", *Nassarre*, 22 (2006), p. 191-252; *ID.*: "Reflexiones sobre la procedencia y evolución del ritmo en la monodia litúrgica y polifonía medieval (I)", *Anuario Musical*, 62 (2007), p. 39-74; *ID.*: "Reflexiones sobre la procedencia y evolución del ritmo en la monodia litúrgica y polifonía medieval (y II)", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 3-46; *ID.*: "El compás en la época del *Compendio de Música* de Hernando de Cabezón", *Anuario Musical*, 69 (2014), p. 119-185.

¹⁷ Entre ells, hi són Carlos Calderón Urreiztieta, Santiago Galán Gómez, Amaya García Pérez, J. Javier Goldáraz Gaínza o Paloma Otaola González.

camí que conduí als sistemes d'afinació temperats del segle següent. L'altre, Guillem de Podio, no ha tingut la mateixa fortuna, segurament per ser un defensor de les posicions academicistes tradicionals en les seues dues obres d'entitat, *Ars musicorum* o *Commentariorum musices* (València: Hagenbach i Hutz, 1495) i *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes* (I-Bc, ms. A.71 (olim 159)). Aquesta circumstància, probablement, ha desviat bastant l'atenció en els nostres temps de la seua completa i gens trivial obra, malgrat l'excel·lent preparació acadèmica que l'autor demostra, especialment en el camp de la música especulativa, que fou suficient per a rebre el qualificatiu de "verdadero especulativo" per part de F. J. León Tello¹⁸. En aquesta faceta, Guillem de Podio es pot col·locar molt prop del seu contemporani Ramos de Pareja i del burgalès Francisco Salinas, qui comença a estar actiu a mitjan segle XVI. La menor atenció relativament prestada a l'obra de Podio en els nostres temps —que contrasta, paradoxalment, amb la devoció que varen tenir els teòrics hispànics del segle XVI— ha conduït al fet que cap de les seues obres no es puga trobar actualment traduïda a llengua moderna, en contraposició amb les de Ramos i de Salinas, obres que ja tenen traduccions al castellà —i en algun cas a l'anglès— des de fa dècades¹⁹.

Una altra circumstància que separa Podio de Ramos i Salinas i que, en certa manera, també dificulta actualment l'acostament a la seua figura i, per extensió, a la seua obra, és l'absència gairebé total de dades contrastades i unànimement acceptades sobre la seua biografia. Robert Stevenson es

¹⁸ LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia de la Teoría Musical* (Madrid: CSIC, Instituto Español de Musicología, 1961), p. 360.

¹⁹ *Musica Practica* de B. Ramos de Pareja es troba en versió bilingüe llatí-castellà en RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica*, Clemente Terni (ed.)..., *op. cit.* Una altra traducció de la mateixa obra al castellà en ID.: *Música Práctica*, Rodrigo de Zayas (ed.)..., *op. cit.* També està disponible una edició bilingüe llatí-anglès d'aquesta obra en FOSE, Luanne Eris: *The "Musica Practica"...*, *op. cit.* D'altra banda, es pot trobar una edició bilingüe llatí-castellà de *Musices Liber Tertius* de Francisco Salinas en SALINAS, Francisco: *Musices Liber Tertius*, J. Javier Goldáraz Gaínza (ed.), trad. per Antonio Moreno Hernández (Madrid: ONCE, Biblioteca Nacional, 1993). L'obra més coneguda de Salinas, *De Musica Libri Septem* (Salamanca, 1577) està traduïda al castellà en ID.: *Siete libros sobre la música*, Ismael Fernández de la Cuesta (ed.) (Madrid: Editorial Alpuerto, 1983).

preguntava fa trenta anys: “If his influence among Spaniards was so much greater than Ramos’s, why is so little known concerning his life?”²⁰.

La gènesi d’aquest treball d’investigació va derivar de l’acceptació d’una proposta de col·laboració per a participar, precisament, en la traducció al valencià de l’obra *Enchiridion de principiis musice discipline* de Guillem de Podio amb el filòleg i professor de la Universitat de València Josep Teodoro. Aquest treball era promogut per Júlia Benavent, professora titular de la mateixa universitat, en un particular afany per acostar al públic els textos humanístics relacionats amb l’antic Regne de València²¹. L’oportunitat que se m’oferia obria les portes a la possibilitat de fer un treball d’investigació al voltant de l’obscura figura de Guillem de Podio, el desconegut entorn professional en què es mogué —que posteriorment es va restringir a la cort de Joan II d’Aragó, per raons d’extensió— i el seu *Enchiridion*, com a tesi destinada a ser defensada per a l’obtenció del títol de doctor en el programa “Música” del Departament de Comunicació Audiovisual, Documentació i Història de l’Art de la Universitat Politècnica de València. La proposta va ser acceptada pel meu director del treball, Antonio Ezquerro, Investigador Científic del Departament de Musicologia del CSIC, i pel meu tutor d’aleshores, Héctor Julio Pérez, professor de la Universitat Politècnica de València. L’interès del treball, i que en justifica la redacció, resideix, per tant, en la possibilitat de saber més sobre les encara obscures circumstàncies vitals i de l’entorn del tractadista en la desconeguda cort de Joan II —completant així el buit existent en la Història musical de les corts dels reis d’Aragó—, així com també d’aprofundir en l’estudi dels continguts i del context creatiu d’aquella obra poc coneguda que per primera vegada s’ofereix en versió traduïda.

²⁰ Vid. STEVENSON, Robert: “Spanish musical impact...”, *op. cit.*, p. 136.

²¹ Per a aquest treball, la Dra. Benavent ens va facilitar amablement les imatges digitals del ms. I-Bc, A.71 que transmet l’obra, procedents d’uns microfilms aconseguits amb moltes dificultats per un corresponsal seu a Bolonya.

Així doncs, els objectius concrets que s'han fixat per a aquest treball d'investigació es poden sintetitzar en els següents:

- Avançar en el coneixement de la trajectòria vital i professional de Guillem de Podio i tractar d'establir relacions entre les seues obres i el context creatiu.
- Estudiar en detall el fet musical en la cort del rei Joan II d'Aragó, a la qual va pertànyer el tractadista.
- Facilitar l'accés a l'obra *Enchiridion de principiis musice discipline* i al pensament d'aquest autor a través de la traducció al valencià, feta en col·laboració amb Josep Teodoro, proporcionant al lector una introducció a les idees que conté el tractat, considerades en el seu context hispànic.

Contingut i metodologia

El cos principal de l'estudi s'ha estructurat en tres parts dirigides a complir, respectivament, els tres objectius plantejats.

- La part I, *Estudi biogràfic crític*, s'ocupa de la qüestió biogràfica de l'autor en les següents fases:
 1. Exposició de l'estat actual de la investigació, basat en la bibliografia publicada disponible.
 2. Resolució de la controvèrsia sobre la identificació del personatge i altres aclariments sobre la personalitat de l'autor.
 3. Construcció d'una biografia a partir de les dades conegudes ja publicades i de les noves troballes documentals.

- La part II, *Entorn musical a la cort de Joan II, rei d'Aragó (1458-1479)*, és un estudi institucional sobre diversos aspectes de l'activitat musical en les cases reials de Joan II i la seua família. Consta de quatre capítols dedicats a les següents qüestions:

1. Discussió sobre la bibliografia actualment disponible, la necessitat d'aquest estudi, les circumstàncies que el dificultaven i les possibilitats que obren noves fonts arxivístiques fins ara no considerades o explorades.
2. Descripció retrospectiva de la manera en què el personal músic s'integrava en l'estructura palatina i administrativa de la casa reial d'Aragó, així com el marc normatiu a què estaven subjectes.
3. Determinació de les fonts de finançament de l'activitat musical a la cort, les caixes reials involucrades i el sistema retributiu del personal músic. Aproximació a algunes qüestions de la vida quotidiana d'aquests professionals com a membres de la cort.
4. Anàlisi dels diferents conjunts de músics al servei de la cort, des dels punts de vista que permet la documentació disponible: composició, evolució, caracterització dels membres, activitat, repertori, etc...

- La part III, *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes*, inclou quatre capítols que versen, respectivament, sobre els següents assumptes:

1. Aproximació al context de la tractadística musical hispana durant el segle XV —propi de l'autor— i el següent, on més fortament es reflecteix la seua influència.
2. Acostament a la producció coneguda de l'autor.
3. Estudi del manuscrit que conté l'obra estudiada (*I-Bc, A.71*), especialment intens en els aspectes no tractats en treballs

anteriors: estructura de fascicles, marques d'aigua, lletres capitals i signatures. Establiment d'una nova hipòtesi sobre l'origen.

4. Introducció a les idees vessades per Guillem de Podio en l'*Enchiridion*, comparades amb les de les obres hispanes anteriors i contemporànies, les quals va poder conèixer l'autor.

Cadascuna de les parts d'aquest treball ha sigut redactada amb la idea que tinguera una entitat pròpia independent de les altres, com de fet té el contingut, i, per tant, poguera ser compresa separadament, sense necessitat d'haver llegit prèviament qualsevol de les altres, tot i que en alguna ocasió es remeta al lector a una part diferent per a més detalls. Per això, els punts de contacte que hi ha entre elles poden suposar, en alguna ocasió, la duplicació d'alguna dada, si ha sigut necessari per a preservar aquesta independència.

Les dues primeres parts són, essencialment, estudis històrics i, com a tals, tenen com a fonts de la informació els documents arxivístics²² i la bibliografia existent²³. La major part dels documents d'interès han sigut la matèria prima per a la creació d'eines d'elaboració pròpia que han permès la més completa consulta o la visualització més sintètica de conjunts de dades. Amb el primer d'aquests objectius s'ha inclòs l'apèndix III (*Documents*). Els criteris seguits per a la transcripció de tots els documents d'època inèdits que apareixen en el treball s'han detallat al principi. Quant al segon objectiu, a banda de les taules integrades al llarg del cos principal del treball, s'han incorporat algunes altres com a apèndixs, per ser més extenses o per ser auxiliars en diversos apartats. És el cas dels apèndixs IV (*Itineraris aproximats dels reis i de Guillem de Podio*), V

²² Els arxius on he treballat han sigut: Arxiu de la Corona d'Aragó (*E-Bac*), Arxiu de la Catedral de Barcelona (*E-Bc*), Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Arxiu Històric Municipal de Barcelona (AHMB), Arxiu de l'Ateneu Barcelonès (AAB), Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Arxiu Històric de Girona (AHG), Arxiu de la Catedral de Girona (*E-G*), Arxiu de la Catedral de Tarragona (*E-TAc*), Arxiu de la Catedral de Lleida (*E-LEc*), Arxiu Diocesà de València (ADV), Arxiu Històric Municipal de València (*E-VAa*), Arxiu del Regne de València (*E-VAar*), Arxiu de la Catedral de València (*E-VAc*), Arxiu del Reial Col·legi-Seminari de Corpus Christi (*E-VAcp*).

²³ Vegeu la bibliografia usada al final del treball.

(Despeses aproximades de les cases reials de Martí I i Alfons V), i VI (Quadre sinòptic dels músics a la cort de Joan II).

Especialment durant els darrers anys, la prosopografia s'ha mostrat com a una eina d'indubtable utilitat per als estudis d'Història Medieval. Es tracta d'un recurs metodològic de llarga tradició que, en la formulació més general, té com a objectiu el coneixement d'una societat en una època a través dels seus individus²⁴. En una aplicació més restringida, pot aplicar-se a l'estudi de col·lectius concrets. Per a l'aplicació d'aquest recurs es requereix la confecció d'un catàleg el més ample possible de trajectòries vitals de persones pertanyents al grup humà estudiat amb característiques comunes, el qual constitueix la base per a la caracterització del col·lectiu estudiat. Entre els camps de la Història en què la prosopografia ha demostrat major potència metodològica hi són els dedicats a l'estudi de la cort²⁵ i de l'Església²⁶. En l'àmbit de la música cortesana medieval a la península Ibèrica, ja s'ha fet ús intensiu de la metodologia en un interessant treball sobre la cort d'Enric IV de Castella (1454-1474)²⁷. En conseqüència, he considerat convenient la contribució de la prosopografia, com a eina auxiliar, especialment en la segona part del treball. La inclusió en aquest estudi de l'apèndix II, *Catàleg prosopogràfic de l'entorn professional*, que recull els perfils biogràfics dels músics identificats que varen coincidir amb Guillem de Podio en les institucions on va servir—cadascun d'ells acompanyat d'una relació de documents consultats i de bibliografia— respon fonamentalment a aquesta intenció.

Per a l'estudi del còdex *I-Bc*, A.71 va ser necessari viatjar a Bolonya. La consulta material del manuscrit va tenir lloc entre el 22 i el 23 de novembre de

²⁴ VONES-LIEBENSTEIN, Ursula: "El método prosopográfico como punto de partida de la historiografía eclesiástica", *Anuario de Historia de la Iglesia*, 14 (2005), p. 363.

²⁵ CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La evolución política en Castilla durante el siglo XV: de Juan II a los Reyes Católicos. Perspectiva bibliográfica de la nueva historia política y sus aplicaciones metodológicas", *eHumanista*, 10 (2008), p. 31-50.

²⁶ VONES-LIEBENSTEIN, Ursula: *op.cit.*, p. 351-364.

²⁷ CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica", *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 217-313.

2009, quan es varen obtenir les dades sobre l'estructura de fascicles i les marques d'aigua així com les fotografies que foren autoritzades. Com a base per a la traducció s'ha fet servir l'edició llatina publicada l'any 1973 per Karl-Werner Gumpel amb un completíssim aparat crític, que ha sigut de molta utilitat²⁸. Només en algun cas concret ha sigut necessari accedir directament a les reproduccions del manuscrit per a corregir les poquíssimes errates detectades en la transcripció. La traducció inclou també els textos de les figures i exemples musicals de l'obra, i va acompanyada de notes a peu de pàgina amb observacions relatives a les qüestions controvertides tractades, on es compara l'opinió de l'autor amb la d'altres tractadistes hispànics de l'època i anteriors.

2. El marc històric: la Corona d'Aragó a l'Europa del segle XV

La trajectòria de Guillem de Podio va transcórrer durant el segle XV a l'àmbit geogràfic de l'antiga Corona d'Aragó. Amb la intenció de contextualitzar la vida i l'activitat de l'autor s'ha considerat interessant incloure un capítol d'acostament al seu temps en aquest àmbit geogràfic, considerat com a part de l'entitat cultural europea. No es pretén desenvolupar ací un detallat estudi històric sinó únicament fer esment de manera molt sintetitzada dels principals fets i processos que tingueren lloc a l'època relatius a la política, la societat, l'economia i les manifestacions culturals, inclosa la música. El caràcter merament introductori del capítol fa recomanable la lectura, malgrat que no és imprescindible, per a la comprensió de la resta del treball.

²⁸ GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion de principiis musicae discipline des Guillelmi de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396. L'obra no havia sigut editada abans en cap de les dues grans compilacions històriques de teoria musical: GERBERT, Martin: *Scriptores ecclesiastici de musica sacra potissimum ex variis Italiae, Galliae et Germaniae codicibus manuscriptis collecti et nunc primum publica luce donati*, 3 volums (San Blasianis, 1784; reimpr.: Hildesheim: Georg Olms, 1990); COUSSEMAKER, Edmond de (ed.): *Scriptorum de musica medii aevi novam seriem a Gerbertina alteram*, 4 volums (París: Durand, 1864-76; reimpr.: Milà: Bolletino bibliografico musicale, 1931; reimpr.: Hildesheim: Olms, 1963).

La fi de l'edat mitjana és un període clau en el procés de configuració dels estats moderns. Les monarquies europees guanyaven poder davant la noblesa i les oligarquies urbanes, no sense l'absència de conflictes armats interns a causa de la lluita d'interessos. Però el reforçament del poder reial també facilità als estats més poderosos l'èxit de les campanyes militars conduents a l'annexió de territoris més petits o més febles políticament i militarment. Com a conseqüència, les guerres per qüestions territorials o de poder foren contínues. Dins d'aquest context general, durant la primera meitat del segle es va desenvolupar l'última fase de la guerra dels Cent Anys, entre els reis anglesos i els francesos pel control de les possessions dels primers al continent, la qual va finalitzar el 1475 amb la Pau de Picquigny. Al mateix temps, a Anglaterra també tenia lloc la guerra civil de les Dues Roses (1455-1485) que enfrontà les cases de York i de Lancaster.

²⁹ Sobre Història Política d'Europa en general durant el segle XV es poden consultar, entre altres treballs: ASTON, Margaret: *The fifteenth Century: The prospect of Europe* (Londres: Thames and Hudson, 1968); LANGER, William Leonard: *Enciclopedia de Historia Universal*, vol. 2 i 3 (Madrid: Alianza, 1988-1990); KOENIGSBERGER, Helmut Georg: *La Edad Media: 400-1500* (Barcelona: Crítica, 1991); HALE, John Rigby: *La Europa del Renacimiento: 1480-1520* (Madrid: Siglo XXI de España, 1993); IRADIEL, Paulino (ed.): *El Mediterráneo medieval y la idea de Europa* (València: Universitat de València, Departament d'Història Medieval, 1995). Pel que fa a territoris europeus concrets vegeu COGNASSO, Francesco: *L'Italia del Rinascimento*, 2 vol. (Torino: UTET, 1965); THIELEMANS, Marie-Rose: *Bourgogne et Anglaterra. Les relations politiques et économiques entre les Pays-Bas bourguignons et l'Anglaterra, 1435-1467* (Brussel·les: Université Libre de Bruxelles, 1966); LEWIS, Peter Shervey: *Later Medieval France: The Polity* (Londres: Macmillan, 1968). Sobre Història Política de la Corona d'Aragó pot consultar-se, entre altres: MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (ed.): *Historia de España. Los Trastámaras de Castilla y Aragón en el siglo XV*, vol. 15 (Madrid: Espasa-Calpe, 1964); ID.: *La España de los Reyes Católicos, 1474-1516*, Historia de España, vol. 17 (Madrid: Espasa-Calpe, 1969); BISSON, Thomas Noël: *Història de la corona d'Aragó a l'edat mitjana* (Barcelona: Crítica, 1988); RYDER, Alan: *Alfonso el Magnánimo. Rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, trad. de Carles Xavier Subiela i Ibàñez (València: Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana, Diputació Provincial de València, 1992; 1a ed. Oxford: Oxford University Press, 1990); VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV* (Pamplona: Urgoiti, 2003; 1a ed. Barcelona: Teide, 1953); NARBONA VIZCAÍNO, Rafael: "El siglo de los Trastámara (1412-1516)", dins Ernest Berenguer i Felipe V. Garín (ed.), *La Corona de Aragón. Siglos XII-XVIII* (València: Generalitat Valenciana, Sociedad Estatal para la Acción Cultural Exterior, 2006), p. 101-126; VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006).

Durant el Quatre-cents, el ducat de Borgonya va tenir a Europa un paper polític i cultural fonamental. El duc Felip el Bo (1419-1467) havia aconseguit unir als seus territoris heretats —Borgonya i Flandes— el Comtat de Namur, Holanda, Hainault, Brabant i Luxemburg. A Felip el va succeir el seu fill Carles el Temerari (1465-1477) el qual tractà d'emular a son pare sense èxit. La filla i hereua d'aquest, la duquessa Maria, va casar amb l'arxiduc Maximilià d'Àustria, i els seus ja molt minvats territoris passaren a formar part del Sacre Imperi Romà.

La dinastia Habsburg regnant en aquest imperi va tenir en Frederic III (1440-1493) un destacat estadista, el qual va estendre els seus territoris patrimonials i va unir Àustria Superior i Inferior. L'Emperador Maximilià (1493-1519) es va aliar amb la Lliga de Venècia (1495) i posteriorment amb la Lliga Santa (1511) per a contenir els francesos en les seues ambicions a Itàlia. Però la principal acció diplomàtica segurament va ser la doble unió matrimonial dels seus fills Margarida i Felip el Bell amb els fills dels Reis Catòlics Joan i Joana.

El segle XV també fou testimoni de la caiguda de l'Imperi Romà de l'Orient. L'Emperador otomà Murad II ja havia tractat de prendre la capital bizantina el 1424. Les expedicions de diversos estats cristians del 1444 al 1448 varen ser insuficients per a protegir-la. L'asalt definitiu a la capital es va produir el 29 de maig de 1453 després de dos mesos de setge. Els hongaresos frenaren l'avanç otomà el 1456.

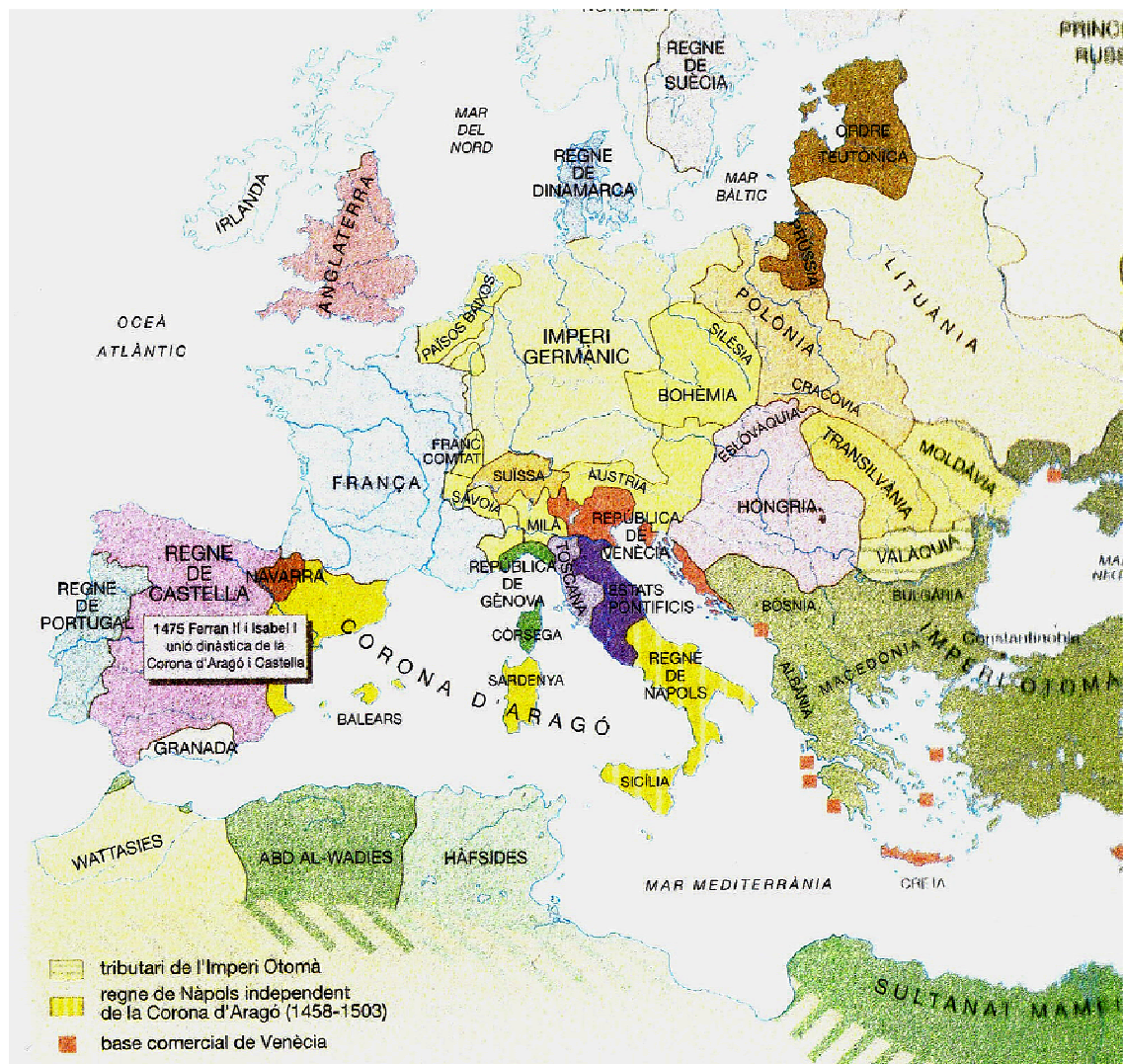

Figura 1. Europa a les acaballes del segle XV³⁰

El nord de la península Itàlica es presenta al segle XV com un conjunt d'estats independents entre si, encara que amb intenses influències mútues polítiques, socio-econòmiques i culturals. A Milà es va proclamar la República Ambrosiana (1447-1450) a la mort del duc Felip Maria Visconti (1412-1447), però no va aconseguir sostenir-se i Francesc Sforza (1450-1466) s'apoderà definitivament del ducat amb la Pau de Lodi (1454). A principis de la centúria, la República de Venècia havia consolidat el seu domini en un sòlid *hinterland* que incloïa Verona, Brèscia i Bèrgam, encara que el seu imperi mercantil a l'Orient perillava per les contínues campanyes otomanes. Des del 1434 al 1464 la

³⁰ Font: MESTRE CAMP, Jesús i Flocal SABATÉ: *Atles de la "Reconquesta". La frontera peninsular entre els segles VIII i XV* (Barcelona: Edicions 62, 1998), p. 61.

república de Florència va ser dominada per Cosme de Medicis qui va ser l'artífex d'una política d'equilibri a Itàlia. El varen succeir el seu fill Pere el Gotós (1464-1469) i, posteriorment, el seu net Llorenç el Magnífic (1469-1492), els quals varen mantenir-se al poder malgrat la Conjura dels Pazzi (1478) i l'intent del dominic Savonarola d'instaurar una república popular. Després d'un llarg període de reconquesta i de la resolució del Cisma d'Occident (1417), el papat va aconseguir la reconstitució gràcies a la tasca de Martí V (1417-1431) i Eugeni IV (1431-1447). El primer papa de la família valenciana Borja, elevat al pontificat amb el nom de Calixt III (1455-1458), va intentar reconquerir Constantinoble als turcs, en organitzar una croada que va resultar un fracàs, i que tampoc va poder ser reactivada pels successors Pius II (1458-1464) i Pau II (1464-1471). Alexandre VI (1492-1503), nebot de Calixt III, va oposar-se a les pretensions napolitanes de Carles VIII de França, que originaren la invasió francesa de gran part de la península Itàlica (1495). El papa va propiciar una aliança entre Ferrara, Venècia, Màntua, l'imperi Germànic, els regnes de les corones d'Aragó i Castella i els propis Estats Pontificis, la qual va obligar a retirar-se momentàniament els francesos.

Al segle XV s'inicia la denominada "Era dels Descobriments". Les primeres expedicions a l'Àfrica varen ser enviades el 1419 pel príncep portuguès Enric el Navegant amb l'objecte d'aconseguir una ruta comercial franca cap a les Índies Orientals. El 1487 Bartolomé Dias va doblar i batejar el Cap de Bona Esperança i el 1498 Vasco de Gama arribà fins a l'Índia. Però l'esdeveniment més important en aquesta era va ser, sens dubte, el descobriment d'Amèrica. Cristóbal Colón havia acordat amb els Reis Catòlics en les Capitulacions de Santa Fe (17 d'abril de 1492) les condicions econòmiques per a trobar una nova ruta comercial, fora del domini portuguès, fins a les Índies. L'expedició de Colón arribà a terra americana insular el 12 d'octubre de 1492 i poc després es varen delimitar les àrees d'influència d'Espanya i Portugal al Tractat de Tordesillas (1494).

A la península Ibèrica, Castella va patir durant els regnats de Joan II (1406-1454) i Enric IV (1454-1474) freqüents intrigues i lluites promogudes pels respectius *validos* Álvaro de Luna i Beltrán de la Cueva. Joan II va veure com el 1429 el seu territori era envaït temporalment pels reis de Navarra i d'Aragó. Durant el regnat d'Enric IV, Castella signà el Tractat d'Ágreda (1454) amb Navarra i prengué Gibraltar (1462), però també va viure una guerra civil entre el rei, que volia fer hereua de la corona la seua filla oficial Juana la Beltraneja —popularment considerada filla de Beltrán de la Cueva—, i part de la noblesa que preferia Alfonso, germà del Rei. Després de la mort d'Alfonso, Enric IV es va veure obligat a signar el Tractat dels Toros de Guisando (1468) i a reconèixer com a hereua a sa germana Isabel, futura Reina Catòlica. Alfons V de Portugal, casat amb la Beltraneja, va recolzar-la en la guerra que va seguir contra els partidaris d'Isabel. Després de ser derrotat en la Batalla de Toro (1476) i de no rebre el recolzament francès desitjat, Alfons V va desistir (1477) i va abdicar en el seu fill Joan II de Portugal (1481-1495), el qual va retallar poder a la noblesa portuguesa i va executar bastants dels seus membres conspiradors, inclosos familiars. Durant el segle XV, el regne nazarí de Granada es va caracteritzar per les disputes dinàstiques internes i el vassallatge al rei castellà, al qual pagaven tributs, abans de ser annexionat definitivament per via militar (1492).

Dins d'aquesta Europa agitada, la Corona d'Aragó tampoc no va ser una excepció. Al començament de segle, comprenia els tres regnes peninsulars —Aragó, València i Catalunya, les capitals dels quals eren Saragossa, València i Barcelona respectivament—, a més de les illes Balears, Sicília i Sardenya. L'organització política no era unitària sinó que cada territori disposava d'unes corts i un ordenament legal independent. El caràcter pactista del sistema polític que imperava en tots els territoris de la corona, obligava al rei a contínues negociacions amb les respectives corts regnícoles i les ciutats per a aconseguir els recursos econòmics necessaris per als seus projectes, habitualment a canvi de cessions de jurisdiccions o ingressos.

El rei Martí I l'Humà (1396-1410) va lluitar contra dos problemes interns fonamentals: la situació de desordre motivat per les ambicions de les famílies nobles més poderoses, agrupades en bàndols, i la necessitat de recuperació dels dominis fiscals, una gran part dels quals s'havien venut i empenyorat durant els regnats dels seus predecessors. En la política exterior, el rei Martí donà suport al papa cismàtic Benet XIII, va lluitar contra Tunis per contrarestar els saquejos de les costes valencianes i va dedicar gran esforç a la pacificació de les illes de Sicília i Sardenya. L'únic fill legítim del rei i hereu de la corona, anomenat Martí el Jove, va morir (1409) sense descendència legítima. Després de la mort del rei (1410) el problema successori es va resoldre al Compromís de Casp (1412), on tres compromissaris especialistes en dret de cadascun dels regnes d'Aragó, València i Catalunya varen triar per votació com a rei a Ferran d'Antequera, nebot de Martí l'Humà i germà de Joan II de Castella. Amb aquesta elecció, s'extingia la dinastia autòctona dels comtes de Barcelona i s'entronitzava en la corona aragonesa la casa reial castellana de Trastàmara.

Durant un breu regnat, Ferran I (1412-1416) aconseguí consolidar les possessions mediterrànies a Sicília i Sardenya en nomenar el seu segon fill Joan en el càrrec de virrei. Fins i tot, va intentar casar-lo amb Joana de Nàpols per assegurar-se la successió per als seus en aquell regne, matrimoni que no fou confirmat per les corts napolitanes. Va renovar la treva amb el regne musulmà de Granada i va negociar la pau amb el Marroc. El 1416 Ferran I va abandonar el papa aragonès Benet XIII, amb la qual cosa es posava fi al Cisma d'Occident. Com els seus successors, el rei d'Aragó va mantenir Castella permanentment en el pensament, on disposava d'un gran patrimoni, i va nomenar en càrrecs de responsabilitat de la cort aragonesa un gran nombre de personatges d'aquell regne, la qual cosa va provocar el rebuig dels naturals de la corona, especialment dels catalans.

Alfons el Magnànim (1416-1458), fill primogènit de Ferran I, davant l'hostilitat d'una part dels seus súbdits, va posar els ulls en el regne de Nàpols,

la gran empresa del seu regnat. Després d'una primera campanya frustrada (1420-1423) va tornar a la península i instal·là la cort durant gairebé una dècada a la ciutat de València, que li oferia una major estabilitat. En aquests anys va participar activament en defensa dels interessos i les ambicions castellanques dels seus germans. El 1432 va embarcar de nou vers les illes mediterrànies i no tornà mai més a la península. Després de bastants anys de batalles contra Gènova, Florència, Venècia, el papat i, fonamentalment els pretendents francesos de la casa d'Anjou, Alfons V va entrar triomfalment (1443) a la ciutat de Nàpols. Amb aquesta incorporació del regne napolità el rei va aconseguir la màxima expansió de la Corona d'Aragó. Des d'aquest moment fins la mort es va establir a Nàpols, envoltat d'una luxosa cort, encara que les intrigues i les lluites per augmentar les possessions a Itàlia no es detingueren. Mentrestant, a la península l'absència reial no fou gens beneficiosa per a mantenir l'ordre polític i social, malgrat els intents dels lloctinents, la reina Maria i l'infant Joan —germà d'Alfons i rei de Navarra pel seu matrimoni amb Blanca de Navarra—. El malestar de les corts es centraven en les contínues demandes econòmiques del rei per a sostenir les campanyes militars i també del lloctinent Joan, que continuava endavant amb els seus particulars enfrontaments a Castella. A Catalunya, amb unes corts sense direcció definida es varen accentuar antics antagonismes: cavallers contra la vella noblesa, mercaders i artesans contra el patriciat urbà, els grans terratinents contra els pagesos de remensa o contra els oficials reials que tractaven de recuperar el patrimoni alienat. A la ciutat de Barcelona es varen formar els dos partits irreconciliables de la "Biga" —ciutadans honrats i terratinents— i la "Busca" —mercaders, artesans i jornalers—. En morir Alfons V va deixar el regne napolità al seu fill bastard Ferran i, en no tenir fills legítims, va coronar-se rei d'Aragó el seu germà Joan II (1458-1479).

El turbulent període del regnat de Joan II va ser transcendental en la trajectòria vital i professional de Guillem de Podio. L'acció de govern de Joan II va contrastar amb la del seu germà, ja que va concentrar-se en els gravíssims

problemes interiors dels seus territoris, lluitant per conservar-los en lloc d'intentar guanyar-ne de nous. En pujar al tron, a l'avançada edat de seixanta anys, el rei Joan estava en conflicte amb Carles de Viana (*1421; †1461), el seu fill legítim i primogènit tingut amb la seua primera muller Blanca, reina de Navarra (1425-1441). Carles havia sigut designat hereu d'aquest regne per la seua mare, però condicionat a l'autorització de son pare, que li la va negar per conservar el títol reial. Carles va ser recolzat per Catalunya, Castella i el bàndol navarrès dels Beaumontesos però va ser empresonat per son pare el 1460, poc després de tornar de Nàpols, on havia estat des del 1457 sota la protecció del seu oncle, el rei Alfons el Magnànim. En ser alliberat per un rei forçat per les pressions dels seus súbdits, Carles va ser rebut victoriosament a Barcelona però va morir uns mesos després (1461) en circumstàncies estranyes. Joan II va fer jurar aleshores com a hereu d'Aragó el seu fill Ferran, futur Rei Catòlic, tingut amb sa segona muller Juana Enríquez (*1425; †1468), el qual entrà a Barcelona el 21 de novembre de 1461 amb sa mare i tutora per a exercir el càrrec de lloctinent reial a Catalunya. Però la conjunció de profunds i diversos problemes polítics i socials va propiciar l'alçament contra el rei per part de la Generalitat Catalana i la ciutat de Barcelona —institucions controlades pels membres del partit de les classes poderoses de la Biga, interessades en conservar i, fins i tot, augmentar el seu poder davant el rei i les classes més desfavorides—, al qual es varen sumar la major part dels municipis catalans. Així començava la guerra civil a Catalunya, ja que els regnes d'Aragó i València sempre es mantingueren lleials al rei. La reina i el príncep, defensats per un petit grup de partidaris locals, varen ser assetjats per un exèrcit de la Generalitat a la Força Vella de Girona durant gairebé dos mesos, però varen ser finalment alliberats per forces de Lluís XI de França, el qual havia acordat la col·laboració amb Joan II. A canvi, el rei d'Aragó havia garantit el pagament de l'ajut francès amb els territoris catalans del Rosselló i la Cerdanya en el Tractat de Baiona (1462). En tractar de defensar-se del rei Joan, els catalans varen reconèixer com a comte de Barcelona successivament Enric IV de Castella, Pere de Portugal i Renat d'Anjou, els quals, amb diferent grau de decisió, varen enfrontar-se a Joan II. Durant el

conflicte, l'ancià rei conferí al seu fill Ferran el títol reial de Sicília (1468) i va casar-lo amb Isabel de Castella, hereua al tron castellà (1469). Després d'una dècada d'enfrontaments amb fortuna desigual que va deixar exhausta Catalunya, la sort es va decantar envers Joan II, el qual entrà finalment triomfant a Barcelona el 17 d'octubre de 1472, on va jurar el marc legal català i va concedir una àmplia amnistia. Els darrers anys del seu regnat tingueren com a eix central l'intent infructuós de recuperació definitiva dels comtats del Rosselló i la Cerdanya als francesos, dels quals s'havien apropiat en no haver-se fet efectiu el pagament, per part del monarca aragonès, de la quantitat acordada per l'ajut militar durant la guerra a Catalunya. No obstant això, aquests anys varen ser aprofitats pel sobirà per a intensificar l'activitat diplomàtica, fent més estrets els vincles amb Carles el Temerari de Borgonya i concertant la boda de la seua filla Joana amb el seu nebot el rei Ferrante I de Nàpols (1476). Al mateix temps, el seu fill Ferran era aclamat com a rei de Castella (1475), com a consort de l'hereua al tron Isabel, poc després de la mort del rei Enric IV. Malgrat que la guerra catalana havia finalitzat, els darrers anys del rei no varen estar exempts de conflictes interns. A Catalunya, els problemes estructurals de fons que havien tingut un paper decisiu en el desencadenament de la guerra no havien desaparegut i es revifaven freqüentment. A València sorgiren conflictes territorials entre la noblesa i a Aragó varen ser nombroses les queixes per incompliments dels *Fueros* per part del rei, així com la formació de bàndols nobiliaris. Al final de la seua vida va aconseguir la submissió definitiva de l'illa de Sardenya (1478), escenari de lluites durant segle i mig. En morir Joan II, la corona de Navarra passà a la casa de Foix pel matrimoni de Leonor de Navarra, filla del rei, amb Gastó de Foix.

El 1479, tant Ferran II d'Aragó (1479-1516) com Isabel I de Castella (1474-1504) havien assolit definitivament les respectives corones: Ferran per la mort de son pare i Isabel en concloure la guerra civil mantinguda, amb l'ajut del seu marit, contra els partidaris de Juana la Beltraneja. A partir d'aleshores, els Reis Catòlics varen decidir la conquesta definitiva del regne de Granada. El setge

final a la capital nazarí va durar mesos i finalitzà després de negociacions el 2 de gener de 1492 amb la rendició del rei Boabdil *el Chico*. Així es va completar l'annexió a Castella del darrer regne musulmà a la península. Els intents persuasius de conversió al catolicisme dels conquerits per part de fra Hernando de Talavera, primer, i de fra Francisco Jiménez de Cisneros, després, no varen tenir gran efecte i es varen produir algunes rebel·lions entre les quals destacà la de Las Alpujarras (1500), que varen precipitar la declaració de conversió forçosa o expulsió (1502). Sota el pretext de mantenir la unitat religiosa peninsular, els Reis Catòlics varen sol·licitar al papa, i varen obtenir autorització (1478), per a crear el tribunal religiós de la Inquisició Nova, la qual concedia als reis el dret de nomenar inquisidors, i es reforçava, per tant, el poder reial. En principi, i dirigida per fra Tomás de Torquemada fins al 1498, l'objecte de persecució varen ser els judaïtzants o jueus falsament conversos. Es va anar implantant des de Castella als regnes d'Aragó, no sense resistència, fins al 1490 (Mallorca). Els jueus no convertits varen estar segurs fins la conquesta de Granada, la qual varen finançar en part. Tres mesos després, varen ser obligats a la conversió o a l'exili. Es calcula que, entre Aragó i Castella, emigraren entre 175.000 i 800.000 jueus, depenent de les fonts. Conquerit el regne de Granada i després de recuperar diplomàticament per a Catalunya el Rosselló i la Cerdanya, mitjançant el Tractat de Barcelona (1493) amb Carles VIII de França, Ferran II va intervindre activament en les guerres a Itàlia contra els reis francesos amb l'objectiu de recuperar el regne de Nàpols, la qual cosa aconseguí finalment el 1503 després de diverses accions bèl·liques en les quals va destacar Gonzalo Fernández de Córdoba, el Gran Capità. La incorporació definitiva de les Illes Canàries a Castella tingué lloc mentrestant el 1496. L'hàbil política matrimonial dels Reis Catòlics, en especial amb la unió de la seua filla Juana amb Felip el Bell d'Habsburg, permetria que el seu net, l'emperador Carles V, regnara en gran part d'Europa.

Durant la primera meitat del segle XV s'inicia una lenta recuperació demogràfica a Europa després de les mortíferes epidèmies de pesta i altres calamitats que des de mitjan centúria anterior havien reduït la població aproximadament en un 40-50%. Prop del 1450 la densitat demogràfica europea era de 9-10 habitants/km². A Itàlia, les ciutats de Nàpols, Venècia i Milà s'apropaven als 100.000 habitants, Gènova als 85.000, Florència als 60.000, mentre que a Palerm i Roma vivien 50.000 persones. Al nord del continent destacava Paris amb més de 100.000 habitants; a major distància Brussel·les assolía 35.000 habitants, Nuremberg 23.000 i Estrasburg uns 18.000.

A la Corona d'Aragó, l'emigració poblacional cap a les noves terres conquerides durant els segles XIII i XIV, tant peninsulars com insulars, i la pesta negra d'aquesta darrera centúria, varen resultar negatives pel que fa a la densitat demogràfica, malgrat que el descens del nombre d'habitants, estimat en un 25-35%, va ser menor que en la resta d'Europa. La població dels territoris peninsulars de la corona a la darrerria del Quatre-cents era d'aproximadament un milió de persones, que contrastava amb els set milions de la veïna corona castellana, incloent el conquerit regne de Granada. La majoria de la població era rural, malgrat el continu èxode cap a les ciutats i viles, les quals acollien, a

³¹ Sobre aquests aspectes a l'àmbit europeu poden consultar-se, entre altres obres: LE GOFF, Jacques: *Mercaderes y banqueros en la Edad Media* (Buenos Aires: Editorial Universitaria, 1962); DUBY, Georges: *Economía rural y vida campesina en el Occidente medieval* (Barcelona: Península, 1968); HODGETT, Gerald Augustus John: *Historia social y económica de la Europa medieval* (Madrid: Alianza, 1982); SPUFFORD, Peter: *Dinero y moneda en la Europa Medieval* (Barcelona: Crítica, 1991). Pel que fa a la Corona d'Aragó, es poden consultar, entre altres: SANTAMARÍA, Álvaro: *Aportación al estudio de la economía en Valencia durante el siglo XV* (València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1966); HAMILTON, Earl Jefferson: *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre, 1351-1500*, Perspectives in European History, núm. 6 (Philadelphia: Porcupine Press, 1975); PELÁEZ, Manuel Juan: *Catalunya després de la guerra civil del segle XV. Institucions, formes de govern i relacions socials i econòmiques (1472-1479)* (Barcelona: Curial, 1981); BISSON, Thomas Noël: *op. cit.*; GARCÍA DE VALDEAVELLANO, Luis: *Los orígenes de la burguesía en la España medieval* (Madrid: Espasa-Calpe, 1991); EDWARDS, John: *Religion and society in Spain, c. 1492* (Aldershot: Variorum, 1996); VALDEÓN BARUQUE, Julio: *La baja edad media peninsular, siglos XIII al XV: la población, la economía, la sociedad* (Madrid: Espasa-Calpe, 1996); KÜCHLER, Winfried: *Les finances de la Corona d'Aragó (Regnats d'Alfons V i Joan II)*, Col·lecció Politècnica, 63 (València: Edicions Alfons el Magnànim, 1997).

València i Catalunya, aproximadament el 30% dels habitants, un percentatge superior al dels territoris castellans. Entre les ciutats, destacava pel tamany València, que assolía entre 75.000 i 100.000 habitants a l'acabament de segle, només competint amb Sevilla a la península Ibèrica. A bastant distància, Barcelona —en plena crisi econòmica i demogràfica després de la guerra contra Joan II— en tenia uns 30.000, que eren 20.000 menys d'aquells que posseïa a mitjan segle XIV. Per darrere Saragossa, Palma de Mallorca i Perpinyà, que comptaven amb una població estimada entre 15.000 i 25.000 persones. La majoria dels habitants eren cristians vells nadius. Entre aquests hi havia una oligarquia o grup privilegiat que tenia representació a les corts i controlava les institucions —els estaments nobiliari, eclesiàstic i ciutadà—, davant la majoria de treballadors d'oficis que, depenent del sistema legal de cada regne, no tenia participació en el govern. A les ciutats, els artesans solien organitzar-se en gremis, associacions que agrupaven a professionals d'un mateix ofici o oficis íntimament relacionats per a prestar-se ajuda mútua i controlar els preus i qualitats. En cada ofici solien distingir-se tres categories —aprenents, oficials i mestres— a les quals s'accedia progressivament amb el temps i els coneixements. D'altra banda, hi havia una minoria molt important de mudèjars —uns 200.000 a tota la corona al principi del segle XV— que eren elements fonamentals del medi rural i artesanal, especialment al regne de València. Els jueus constituïen aproximadament el 5% de la població mentre que els esclaus eren el 3%. Els mercaders i els esclaus estrangers habitaven especialment en les ciutats comercials.

De fet, durant aquesta centúria es desenvolupà notablement el comerç internacional a Europa. Els ports de Venècia i Gènova eren punt fonamental d'eixida i d'arribada de les grans rutes de l'Orient, i rivalitzaven amb els de Pisa, Nàpols o Marsella. Les capitals costeres de la corona aragonesa, especialment Barcelona durant la primera meitat de segle i València en la segona, varen ser també nodes importants de les xarxes marítimes mediterrànies. La ruta Llenguadoc-Provença unia els ports de Barcelona,

Perpinyà, Montpeller i Marsella i s'hi comerciava fonamentalment amb gra, vi i espècies. L'anomenada "ruta de les Illes", controlada sobretot per catalans des de Sicília, connectava aquesta illa, Sardenya i Còrsega amb Mallorca i Barcelona i destacava pel tràfic de teixits de Catalunya, argent i sal de Sardenya i forment de Sicília. Els mercaders catalans també dominaven algunes rutes marítimes del nord d'Àfrica. A Tunis i a Bugia hi havia un veritable mercat colonial controlat per catalans i mallorquins, on fins i tot cobraven duanes per canviar ferro i tèxtils catalans per or i corall africà. No obstant això, a les acaballes de segle, gairebé la meitat dels trajectes comercials marítimes que arribaven a territoris de la corona tenien per origen el regne de València. Una de les rutes marítimes internacionals naixia a València i es dirigia, passant l'estret de Gibraltar, cap a Lisboa i Porto abans d'arribar a les costes galegues. Els mercaders valencians mantingueren un comerç actiu amb les ciutats franceses de Narbona, Perpinyà, Marsella i Avinyó.

Durant el Quatre-cents perduren encara molts dels mercats i fires originats a l'alta edat mitjana. El mercat, usual en tots els dominis senyorials i reials, era el mitjà habitual on la població es procurava les ferramentes, els vestits o l'alimentació. Als nuclis importants es construïen grans edificis, les llotges, que eren centres de contractació mercantil. A la Corona d'Aragó varen construir-se en aquest segle les de Palma de Mallorca (1420-1448) i València (1482-1498). Les fires, de major entitat que els mercats, solien convocar-se només en certes festivitats. Atraïen a estrangers a la cerca de productes estranys o exòtics i es celebraven en un ambient festiu. Les de Bruixes, Ypres, Lille, Champanya, Beaucaire, París, Fréjus, Anvers, Medina del Campo, Boston (Anglaterra), Venècia, Gènova, Leipzig i Frankfurt varen ser algunes de les més importants.

A la fi de l'edat mitjana poden trobar-se a Europa una gran varietat de monedes, peses i mesures, diferents a cada regne però també hi havia una moneda convencional de compte fixe basada en la lliura del sistema carolingi, dividida en vint sous, i cada sou en dotze diners. Aquest va ser el sistema de

compte utilitzat comunament a Aragó, València i Catalunya en les variants respectivament anomenades jaqueses, valencianes i barcelonines. Algunes monedes europees de gran estabilitat, com ara el marc de Colònia o el florí florentí, varen assolir especial prestigi a tot el continent. A imitació precisament d'aquest, des de mitjan segle XIV i durant tot el XV, el *florí* encunyat a València, Catalunya i Mallorca va ser una moneda molt utilitzada. A la darrerria de la centúria, els Reis Catòlics varen prendre l'*excel·lent* valencià, moneda sorgida al 1481 després de l'*excelente* encunyat a Sevilla, com a model per al *principat* català i l'*excelente* de Granada. Durant el segle XV, l'equivalència amb la moneda castellana era: 1 *ducado* = 21 sous. Amb l'objectiu de disposar de dades orientatives per a la valoració de la magnitud de les quantitats monetàries que apareixen al llarg del present treball, s'inclouen en la taula 1 alguns preus de productes comuns i jornals diaris estimats en unitats de compte (lliures, sous i diners) relatives als regnes d'Aragó i València al llarg del segle XV.

PREUS

	Any			
	ca. 1425	ca. 1450	ca. 1475	ca. 1500
València (en moneda valenciana)				
Carn de vaca (1 lliura, aprox. 400 g)	8 d	9 d		
Formatge (1 lliura)	2,9 d	2,6 d		3,5 d
Gallina (unitat)	2 s, 6,1 d	2 s, 3 d		2 s, 6,3 d
Forment (1 faneca, aprox. 33,5 litres)	6 s, 0,4 d	6 s, 0,5 d	6 s, 4,3 d	5 s, 5,6 d
Oli d'oliva (1 arrova, aprox. 10,4 kg)	5 s, 10,2 d	6 s, 9,3 d	7 s, 4 d	6 s, 2,4 d
Vi (1 cànter, aprox. 11 litres)	1 s, 8,6 d	1 s, 1,7 d	1 s, 9,3 d	1 s, 2,6 d
Palla (1 arrova)	7 d	6 d	4,5 d	4 d
Lli (1 arrova)	22 s, 6,5 d	18 s, 6 d	15 s, 11,5 d	14 s, 10,5 d
Cera (1 lliura)	1 s, 2 d	11,6 d	1 s, 6,6 d	1 s, 1,6 d
Calç (1 càrrega)	5 s, 3,5 d	5 s, 6 d	4 s, 6 d	3 s, 9,2 d
Algeps (1 cafís)	6 s, 9 d	4 s	4 s	4 s
Rajoles (1000 unitats)	2 l, 2 s, 6 d	1 l, 16 s	1 l, 14 s, 3 d	1 l, 5 s
Aragó (en moneda jaquesa)				
Oli d'oliva (1 arrova)	6 s, 6 d	5 s, 7,3 d	7 s, 11,2 d	7 s, 9 d
Civada (1 càrrega)	18 s	9 s	18 s, 6 d	10 s
Sègol (1 càrrega)	1 l, 9 d	10 s	1 l, 4 s, 6 d	10 s, 8 d
Forment (1 càrrega)	22 s, 6 d	1 l, 6 d	1 l, 8 s,	1,4 d
Avena (1 càrrega)	10 s	8 s	13 s, 6 d	8 s
Paper (1 mà)	1 s, 1 d	1 s, 0,7 d	1 s	11 d

JORNALS

	Any			
	ca. 1425	ca. 1450	ca. 1475	ca. 1500
València (en moneda valenciana)				
Fuster, peó	2 s, 6 d	2 s, 7,5 s	2 s	2 s, 6 d
Fuster, mestre	4 s, 7,5 d	5 s, 3 d	4 s, 6 d	4 s, 0,8 d
Obrer, peó	3 s	2 s, 6 d	2 s, 7,5 d	2 s, 6 d
Obrer, oficial	3 s, 7 d	3 s, 6 d	3 s, 6 d	3 s, 6 d
Obrer, mestre	5 s	4 s, 6 d	4 s	4 s, 6 d
Estorer, oficial	3 s, 4 d	3 s, 4 d	3 s, 4 d	
Estorer, mestre	4 s, 4 d	4 s, 6 d	4 s, 6 d	
Aragó (en moneda jaquesa)				
Peó sense qualificar	2 s, 3,4 d	2 s	2 s	2 s, 1,3 d
Obrer, peó		2 s, 2,5 d	2 s, 1,7 d	
Obrer, mestre	4 s	3 s, 8 d	3 s, 8 d	3 s, 6 d

Taula 1. Alguns preus i jornals diaris estimats als regnes d'Aragó i València en el segle XV³²

L'impuls monetari va implicar una transformació econòmica a Europa amb fortes implicacions socials, en convertir-se en allò que es considera el capitalisme inicial. El sistema feudal anterior es basava en el feu o territoris pertanyents a un senyor i conreats principalment per serfs, fidels a canvi de protecció militar. Part de la producció havia de ser lliurada al senyor, el qual era nominalment lleial a un rei. La riquesa, per tant, es vinculava més a la possessió de la terra i menys al capital monetari. Els principals canvis que hi tenen lloc amb aquest incipient capitalisme varen ser: l'orientació del treball cap al benefici i menys cap a la subsistència; la transformació del patrimoni en capital per a la reinversió; la racionalització del treball en tots els sectors econòmics; el risc, del qual s'esperava l'obtenció de beneficis superiors als normals; i el sentit de la grandesa, que conduïa al luxe i al mecenatge. Tots aquests canvis, varen impulsar la creació i l'ascens de la classe social burgesa, però contràriament varen resultar negatius per a la petita noblesa i per l'oficialat artesà, la qual cosa va provocar notables dificultats econòmiques i freqüents convulsions socials.

³² Les dades han sigut preses de HAMILTON, Earl Jefferson: *op. cit.*, p. 213-226, 273-282. S'ha triat la informació més pròxima cronològicament a cada quart de segle. Els buits indiquen que l'autor no ha trobat dades disponibles en els cinc anys anteriors i posteriors a l'any de referència.

A la península Ibèrica, la terra encara era la principal font de riquesa en el Quatre-cents. Però el repartiment era desigual, ja que un 2% de la població posseïa el 96% de la propietat de la terra i del ramat. A Castella es preferia la importació de forment que l'increment de cultiu per a protegir el ramat i l'exportació de llanes, que proporcionaven divises a la corona i als grans ramaders, associats en l'*Honrado Concejo de la Mesta*. Contràriament, a la Corona d'Aragó, la menor importància de la ramaderia va determinar que les Corts afavoriren més l'agricultura. No obstant això, els territoris peninsulars de la corona aragonesa recorrien freqüentment a la importació. Les pràctiques financeres i mercantils també varen desenvolupar-se notablement amb la circulació de moneda. Les lletres de fira, de crèdit amb interès i la de canvi, practicades a Itàlia des del segle XIII, eren d'ús general a l'Europa del Quatre-cents. Al 1401 es va crear a Barcelona la *Taula de Canvi*, primer banc europeu de crèdit públic, al qual seguiren molts altres durant el segle al continent. Només sis anys després naixia la *Taula de Canvis i Dipòsits* de València, institució clau perquè la ciutat assolira la capitalitat econòmica i financera peninsular durant la segona meitat de segle. Altres capitals de la corona, com ara Saragossa i Mallorca, també varen disposar de taules.

En l'economia agrícola europea va tenir especial importància la producció dels cereals i la vinya. Altres productes alimentaris destacats en el comerç continental de l'època varen ser la mel, la sal i el peix. A la corona aragonesa l'agricultura havia evolucionat poc pel que fa a les eines utilitzades i les formes de cultiu. A Catalunya i Aragó es cultivava fonamentalment el forment i l'ordi, i en un segon nivell la vinya i les oliveres. A València es produïa arròs i safrà, productes que també s'exportaven, així com la canya de sucre, la vinya i les verdures. El dèficit crònic de forment als territoris peninsulars de la corona requeria de contínues importacions, especialment de Sicília. Entre les matèries primes tèxtils de major rellevància per a l'Europa de l'època, va destacar la llana, de la qual Castella va ser un dels principals territoris de producció, mentre que Florència i Flandes —famosa pels seus encaixos i brodats—

constituïen els més acreditats nuclis manufacturers. L'activitat ramadera a Aragó i Catalunya tenia com a base les ovelles, les quals donaven una llana poc refinada que, no obstant, va anar substituint una altra més fina procedent d'Anglaterra. Els teixits d'aquesta llana de producció pròpia i el fustany barats varen predominar en la producció tèxtil catalana i valenciana, mentre que a Perpinyà, Vic i Palma de Mallorca es fabricaven teixits negres més fins. A nivell més reduït, València també va albergar una indústria sedera de certa importància.

*Pensament cultural*³³

Durant el Quatre-cents, el moviment humanista, nascut a Itàlia entre els segles XIII i XIV, va rebre un fort impuls en ser afavorit per la concurrència de diverses circumstàncies: l'emigració de savis grecs a Itàlia des de l'assetjada Constantinoble; la invenció de la impremta, que va facilitar la difusió de les obres; el foment dels mecenes, entre els quals varen destacar els Medici de Florència o els papes romans, i l'efecte expansiu de les universitats. Els humanistes tractaven de recuperar els ideals de l'antiguitat —exaltació de la bellesa i de la sensualitat, amor per la naturalesa i per la raó i, sobretot, el lloc preeminent atribuït a l'home— fent-los compatibles amb els valors cristians. La

³³ Pel que fa a pensament i cultura europeus al segle XV, entre altres treballs, vegeu: PLUMB, John Harold: *El renacimiento (Cultura y arte de una época)* (Barcelona: Labor, 1963); DRESDEN, Samuel: *Humanismo y Renacimiento*, Biblioteca para el hombre actual, 25 (Madrid: Guadarrama, 1968); FERNÁNDEZ GALLARDO, Luis: *El humanismo renacentista: de Petrarca a Erasmo* (Madrid: Arco-Libros, 2000). Pel que fa a l'àmbit de la Corona d'Aragó, es poden consultar, entre altres obres: SORIA, Andrés: *Los humanistas de la corte de Alfonso el Magnánimo* (Granada: Universidad de Granada, 1956); BATLLORI, Miquel: "Elements comuns de cultura i espiritualitat", dins *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico (1416-1516)*. IX Congresso di Storia della Corona d'Aragona. Napoli, 11-15 Aprile 1973 (Nàpols: Società Napoletana di Storia Patria, 1978), p. 233-249; RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: *Història de la literatura catalana*, vol. 1 (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984); BISSON, Thomas Noël: *op. cit.*; HAUF, Albert: *D'Eiximenis a sor Isabel de Villena: aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval* ([València]: Institut de filologia valenciana, 1990); CÁRCELES LABORDE, Concepción: *Humanismo y educación en España (1450-1650)* (Pamplona: Eunsa, Ediciones de la Universidad de Navarra, 1993); YNDURÁIN, Domingo: *Humanismo y Renacimiento en España* (Madrid: Cátedra, 1994); LAFAYE, Jacques: *El libro en España y Portugal y sus posesiones de ultramar (siglos XV-XVI)* (México D.F.: Fondo de Cultura Económica, 2002).

figura més rellevant del moviment va ser l'holandès Erasme de Rotterdam (1469-1536), creador d'un corrent crític del cristianisme medieval tradicional: l'*Erasmisme*. Els regnes hispànics de la Corona d'Aragó varen ser el primers territoris que, després d'Itàlia, s'havien obert a la cultura clàssica, ja abans de la fi del segle XIV. La cort d'Alfons V el Magnànim a Nàpols va ser un centre humanista de primer ordre on va desenvolupar-se especialment la historiografia —amb figures com ara Lorenzo Valla, Gaspare Pellegrino, Tommaso de Chiaula, Antonio Beccadelli o Bartolomeo Fazio— i la filosofia —amb autors com ara Giannozzo Manetti—. A l'acabament de segle, al servei dels Reis Catòlics hi havia humanistes italians com ara els germans Antonio i Alessandro Geraldini, Pietro Martire d'Anghiera o Lucio Marineo Siculo. Entre els castellans va destacar Antonio de Nebrija, el qual va publicar *Arte de la lengua castellana* (1492), primera gramàtica en llengua vulgar. A les universitats de la corona aragonesa, el moviment humanístic començà a entrar lentament a través de les més recents, com eren les de Barcelona (1450), Mallorca (1483) i València (1499), de manera que les noves idees no estigueren plenament consolidades fins al començament del segle XVI.

L'influx humanístic al segle XV va estar també present en la literatura en valencià/català, llengua predominant en els territoris de la corona. Es considera que aquest idioma viu en aquest moment el seu segle daurat, gràcies especialment en la rica activitat literària que es desenvolupava a València paral·lelament a la puixança econòmica. La pràctica de la composició literària, fonamentalment la poesia, s'estén entre la noblesa, els ciutadans honrats i el clero. De les acaballes del segle XIV i de l'inici del XV data l'obra religiosa i moralista del gironí Francesc Eximenis (*1327; †1409), escriptor que treballà fonamentalment a Barcelona i València. En la poesia de la primera part del Quatre-cents destaca sobretot la figura d'Ausiàs March (*1397; †1459), senyor de Beniarjó, del qual es conserven gairebé cent cinquanta composicions. En la poesia de la segona meitat destaca Joan Roís de Corella (*1438c; †1497), el qual ens ha deixat una lírica i copiosa poètica, així com prosa inspirada en obres

clàssiques. Altres autors destacats varen ser Joanot Martorell (*1410c; †1468) —autor de *Tirant lo Blanch*, primera novel·la moderna europea—, Jaume Roig (†1478) —autor d'*Espill*, obra satírica versificada de caràcter misogin—, i l'abadessa del monestir de la Trinitat sor Isabel de Villena (*1430; †1490) —autora d'una *Vita Christi* per a l'edificació de les seues monges—. Bernat Fenollar (*1438c; †1516), beneficiat a la seu de València, va dinamitzar l'activitat poètica organitzant i participant en certàmens i promovent debats o diàlegs poètics amb altres autors tant de caràcter religiós com profà. Entre els poetes catalans va destacar Joan Berenguer de Masdovelles (†1476p), del qual es conserven aproximadament cent vuitanta composicions. De forma progressiva a partir de l'entorn castellanitzant de les corts reials dels Trastàmara, la llengua castellana s'introdueix en la literatura produïda en els territoris de la corona aragonesa. Aquest procés reduirà en un segle a la mínima expressió literària l'ús de l'aragonès i posarà les bases per a la decadència del valencià/català del segle següent. L'anomenat *Cancionero de Stúñiga*, procedent de la cort napolitana d'Alfons V, és testimoni dels començaments d'aquest procés iniciat per autors castellans al servei del rei aragonès. Durant la segona meitat del segle alguns autors, com ara Pere Torroella (*1420c; †1492c), estenen l'ús literari del castellà també entre els autors de parla valenciana/catalana.

La segona meitat del segle fou escenari a Europa de grans avanços en el camp de la ciència i l'enginyeria. El pensament tècnic humanístic va sorgir a Itàlia i Alemanya al principi del segle en l'àmbit dels enginys de guerra però posteriorment es va aplicar al camp industrial. La impremta, el torn d'aspes, l'arcabús, el joc davanter mòbil dels carruatges, el rellotge i l'alt forn daten d'aquest època. La impremta de tipus mòbils, que va ser introduïda cap al 1450 per l'alemany Johannes Gutenberg (*1398c; †1468), va ser transcendental per a la difusió de les idees. El primer llibre imprès d'entitat va ser una Bíblia eixida dels seus tallers a Magúncia el 1455. L'invent va arribar als regnes hispànics amb un quart de segle de retràs. A la península Ibèrica, el primer llibre d'impremta fou el *Sinodal de Aguilafuente* (Segovia: Juan Párix de Heidelberg,

1472) i el primer imprès de literatura *Les trobes en lahors de la Verge Maria* (València: Lambert Palmart, 1474). Els Reis Catòlics donaren facilitats a la difusió cultural en eximir d'impostos al comerç de llibres i als impressors. Els principals centres editorials a la corona aragonesa varen ser Saragossa, València i Barcelona.

*Arts plàstiques*³⁴

L'humanisme converteix l'art en un medi de coneixement del món exterior i això exigeix la conquesta de l'espai que els flamencs resoldran instintivament mentre que els florentins ho faran amb la raó. Els territoris italians, bressol del Renaixement artístic, són els més fecunds i variats en l'art al Quatre-cents gràcies a la forta rivalitat en el mecenatge cultural com a reflex de la que existia en el camp polític. Grans mecenes varen ser els Medici a Florència, els Aragó a Nàpols, els Sforza a Milà, els Este a Ferrara, els Gonzaga a Màntua i els Montefeltro a Urbino.

³⁴ Entre l'amplíssima bibliografia sobre les arts a l'Europa del quatre-cents poden citar-se: BUSCH, Harald: *Arquitectura del gòtic en Europa* (Madrid: Castilla, 1965); HEYDENREICH, Ludwig Heinrich: *Eclosión del Renacimiento: Italia 1400-1460* (Madrid: Aguilar, 1972); ÁLVAREZ VILLAR, Julián: *La pintura del renacimiento italiano del siglo XV* (Madrid: Vicens-Vives, 1990); PIJOAN, José: *El arte del Renacimiento en el centro y norte de Europa* (Madrid: Espasa-Calpe, 1992); CASTEX, Jean: *Renacimiento, Barroco y Clasicismo: historia de la arquitectura, 1420-1720* (Torrejón de Ardoz: Akal, 1994); MÚÑOZ PÁRRAGA, Mª Carmen: *El Gótico: arte de la Baja Edad Media* (Madrid: Espasa-Calpe, 1996); PAOLETTI, John T.: *El arte en la Italia del Renacimiento* (Madrid: Akal, 2002). Sobre l'art als territoris de la Corona d'Aragó poden consultar-se, entre altres obres: ALOMAR ESTEVE, Gabriel: *Guillermo Sagrera y la arquitectura gòtica del siglo XV* (Barcelona: Blume, 1970); MAÑAS BALLESTÍN, Fabián: *Pintura gòtica aragonesa* (Saragossa: Guara, 1979); MORALES Y MARÍN, José Luis (ed.): *Historia de la arquitectura española*, vol. 2-3 (Barcelona: Planeta, 1985-87); AGUILERA CERNI, Vicente: *Història de l'Art Valencià*, vol. 2, 3 (València: Consorci d'editors valencians, 1986-7); HERIARD DUBREUIL, Mathieu: *Valencia y el gòtic internacional*, 2 vol. (València: Edicions Alfons el Magnànim, 1987); LLOMPART, Gabriel: *La pintura gòtica en Mallorca* (Barcelona: Polígrafa, 1987); CHECA CREMADES, Fernando: *Pintura y escultura del Renacimiento en España, 1450-1600* (Madrid: Cátedra, 1988); FALOMIR FAUS, Miguel: *La pintura y los pintores en la Valencia del Renacimiento* (València: Consell Valencià de Cultura, 1994); SUREDA, Joan: *La época de las catedrales. El esplendor del gòtico*, Historia del arte español, 5 (Barcelona: Planeta, 1995); CAMÓN AZNAR, José: *Pintura medieval española* (Pozuelo de Alarcón: Espasa-Calpe, 2000); PLADEVALL I FONT, Antoni (ed.): *L'Art Gòtic a Catalunya*, 10 vol. (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2002-2009).

Al terreny de l'arquitectura, davant la unitat del gòtic de la centúria anterior, el segle XV europeu és escenari de l'oposició de dos estils: el flamíger —darrera metamorfosi del gòtic d'origen francès— i el renaixentista. A la Florència renaixentista de l'inici del segle XV Donatello i Ghiberti rescataven les formes de l'Antiguitat. Brunelleschi construeix en aquesta ciutat la cúpula de cent sis metres d'alçada del cor de *Santa Maria del Fiore*, inspirada en el Panteó romà, i Michelozzo crea el tipus de palau florentí a partir del de Medicis-Riccardi. La reintroducció en les façanes dels principis de superposició d'ordes de l'Antiguitat es deu a Alberti, el qual va escriure, a més, el primer tractat d'arquitectura renaixentista: *De re aedificatoria*. Durant la segona meitat de segle el nou estil s'estén per Itàlia mentre els artistes florentins desenvolupaven els principis enunciats per la generació anterior. Entre els grans escultors renaixentistes italians de la primera meitat de segle, majoritàriament florentins, destaquen Donatello i Ghiberti.

Cap al 1425 l'escola renaixentista de pintura es va destapar a Florència amb les obres de Masolino, Fra Angelico i Masaccio. La fi de segle, amb els germans Pollaiuolo, Piero di Cosimo i Sandro Botticelli ens porta un estil carregat de preciosismes i rareses al mateix temps que el jove Michelangelo Buonarroti estava produint les primeres obres. En aquesta època ja florien en altres indrets, fonamentalment italians, les obres d'autors emancipats de l'escola florentina com ara Cosimo Tura i Francesco Cossa a Ferrara, *il Pinturicchio* al Vaticà o Leonardo da Vinci a Milà.

La ciutat de València, i especialment la seua catedral, va ser la porta d'entrada del Renaixement no només a la Corona d'Aragó, sinó a tota la península Ibèrica de la mà d'artistes fonamentalment italians arribats gràcies als forts lligams que mantenia la ciutat amb Itàlia, especialment amb la Nàpols aragonesa i la Roma dels Borja. Els dotze relleus en alabastre del rerecor de la seu de València, datats entre el 1418 i el 1424, són obra del florentí Giuliano Poggibonsi —deixeble de Ghiberti— i es consideren el primer conjunt

renaixentista creat als regnes hispànics. Pel que fa a la pintura, en la introducció del nou estil són fonamentals els frescs ja plenament renaixentistes dels pintors Paolo de San Leocadio (*1447; †1519), nascut a Reggio Emilia, i Francesco Pagano (†1481p), napolità, en la volta de la capella major de la seu de València en el qual es representen dotze àngels músics, pintats del 1472 al 1481. A Nàpols, el Renaixement arribà a mitjan segle de la mà del rei aragonès Alfons V el Magnànim amb artistes com l'escultor Francesco Laurana —qui va acabar l'arc triomfal del *Castel Nuovo*— o el pintor Antonello da Messina. Malgrat això, a la corona aragonesa el predomini de l'estil gòtic durant tot el segle XV va ser la tònica general.

Els territoris del rei d'Aragó no eren un cas excepcional en aquesta tendència puix, durant la major part del segle, a la resta d'Europa també va imperar l'estil gòtic. Els mestres d'obres tractaven de sorprendre l'ull suggerint la inestabilitat i l'exageració amb una profusa decoració. Les voltes flamígeres es cobreixen d'una espessa xarxa de nervadures, bé amb aspecte estrellat —com als regnes hispànics— o semblant a un ramatge —en el cas d'Alemanya— i s'utilitza habitualment l'arc conopial i els dissenys amb corbes i contracorbes. A mitjan segle XV, l'arquitectura Ibèrica adopta l'estil flamíger, arribat a Castella a través de mestres dels Països Baixos. Les plantes tendeixen a ser quadrades, d'una sola nau i els suports més prims. Als temples, el cor tendeix a deixar d'estar al centre de la nau principal i es desplaça als peus i en alt. Els motius decoratius apareixen en molts llocs: portades, finestres, cornises, pinacles, etc. A les acaballes de segle, es fusiona a Castella l'arquitectura gòtica florida amb una profusa ornamentació mudèjar, en allò que s'ha anomenat *estil isabelí*.

A la Corona d'Aragó, el gòtic presenta fins a mitjan segle XV alguns trets característics en els territoris costers de València, Catalunya i les illes Balears —compartits també al sud de França— en allò que s'ha anomenat *gòtic mediterrani*, caracteritzat per la concepció unitària de l'espai, la sobrietat i robustesa. Al regne d'Aragó són molt peculiars les formes arquitectòniques en

estil mudèjar, obra de mestres de cases que després de la Reconquesta havien romàs en aquests territoris i mantenien alguns dels recursos constructius de l'arquitectura i decoració musulmana. L'arquitectura gòtica civil assoleix un fort desenvolupament paral·lel al creixement de les ciutats. La llotja de Palma de Mallorca, construïda durant la primera meitat del Quatre-cents per Guillem Sagrera, va servir de model per a la més ambiciosa llotja de València (1482-1498), obra dels mestres Pere Compte i Joan Iborra. Entre els palaus construïts o reformats en aquesta època destaquen el de la Generalitat de Catalunya a Barcelona, el de la Generalitat de València i la *Aljafería* a Saragossa —acondicionat en estil mudèjar a la fi de segle per a convertir la primera planta en residència dels Reis Catòlics—. La vitalitat econòmica de la ciutat de València va manifestar-se amb la realització d'obres públiques notables com ara els ponts de la Trinitat i dels Serrans sobre el riu Túria, les drassanes o les torres de Quart (1441-1460), en les quals intervingueren els mestres pedrapiquers Pere Bonfill, Francesc Baldomar i Pere Compte. Pel que fa a l'arquitectura religiosa, durant el Quatre-cents es varen executar obres rellevants en gran nombre de catedrals, basíliques i esglésies de la corona, que en molts casos constituïen les darreres fases de renovació de l'antiga fàbrica per tal d'ampliar el normalment reduït espai interior dels temples romànics. Destaquen els treballs a la catedral de Tortosa —absis i primera volta de la nau—, a la basílica de Manresa —nau i gran rosassa—, a la catedral de Girona —nau, la gòtica major del món—, a la catedral de Barcelona —sala capitular, cimbori i claustre—, a la catedral de Palma de Mallorca —volta nord i portal de l'Almoïna—, a la catedral d'Osca —torre del campanar—, a la catedral de Saragossa —cimbori—, a l'església del convent de Sant Domènec de València —capella dels reis— i a la catedral de València —sala capitular, arcada nova, passadís de connexió amb l'aula capitular i nova sagristia—.

L'escultura es desenvolupa paral·lelament a l'arquitectura. Es produeixen grans decorats, mobiliaris litúrgics, retaules gegants plens de figures, cadiratges i rerecors, en molts casos a càrrec d'artistes borgonyons, francesos o alemanys.

El més destacat dels estrangers que treballa a la península Ibèrica és Gil de Siloé, jueu convers procedent de Flandes o Alemanya i establert a Burgos, amb un estil germanitzat de gran intensitat patètica. A Barcelona, Jordi de Déu i el seu fill Pere Joan col·laboren en l'obra del cor de la Catedral. A Saragossa, Pere Johan realitza la major part del retaule major de *La Seo* en alabastre i fusta, que es continuat per l'alemany Hans Piet d'Ansó. A Palma de Mallorca, Guillem Sagrera esculpeix la Mare de Déu del pòrtic del Mirador a la catedral. Joan i Guillem Sagrera també col·laboren en la decoració del *Castel Nuovo* de Nàpols.

Als Països Baixos apareix a la darrera del Tres-cents l'estil pictòric flamenc, que s'estendrà per gran part d'Europa i demorarà en gran manera la recepció del renaixement italià, en molts casos fins al segle XVI. Són trets característics el paisatge detallista observat del natural, la perfecció en el retrat i la suggerència de la profunditat mitjançant la gradació de tons amb pintura a l'oli, de la qual cosa foren pioners els germans Humbert i Jan Van Eyck, creadors de la pintura de cavallet. Entre els pintors que continuaren l'estil destaquen Rogier Van der Weyden, Dierick Bouts, Hugo Van der Goes, Hieronymus Bosch i Hans Memling. En la darrera dècada del segle XV es desenvolupa al sud d'Alemanya un estil nacional com a integració del borgunyó i el flamenc, al qual pertany l'obra de Martin Schongauer. L'influxe italià penetra definitivament a finals de segle en aquest territori amb autors com ara Michael Pacher i Holbein el Vell així com, sobretot, Albrecht Dürer. Durant la segona meitat de segle, descollen a Castella el pintor salmantí Fernando Gallego i els estrangers Jorge Inglés, Juan de Flandes, Miguel Zittow i, per damunt de tots, la figura de Pedro Berruguete, amb pintures de gran rigor gràfic, que fa de pont entre l'estil gòtic i el renaixentista durant les darreres dècades del Quatre-cents.

A la Corona d'Aragó s'adopta al començament del segle XV l'estil gòtic internacional en la pintura. El retaule destinat a les capelles eclesiàstiques i privades fou la més comuna forma d'expressió. Estaven formats per un conjunt

de taules pintades amb fons daurats puntats de burí, que il·lustraven normalment la vida de Crist, de la Verge Maria o de sants. Al regne de València, són exemples del gòtic internacional l'anònim *retaule de Bonifaci Ferrer* (ca. 1400), les obres del germànic Marçal de Sax i les de l'aragonès Lorenzo Zaragoza. A Catalunya s'assimilen prompte recursos flamencs per autors com ara Lluís Borrassà i Jaume Cabrera, mentre que a València ho fa Gonçal Peris. A Mallorca destaca Francesc Comes i a Aragó Pedro Zuera —autor del *retaule de la Coronació de la Verge* a la catedral d'Osca— i Juan Leví. L'assimilació més completa de l'estil flamenc apareix a Catalunya i València amb Lluís Dalmau, el qual es probable que estiguera a Flandes treballant amb Van Eyck. Entre les obres de Dalmau destaca la *Verge dels Consellers* de Barcelona (1443-1445). Jaume Baço (*1411; †1461) àlies *Jacomart*, el qual va estar al servei d'Alfons el Magnànim a Nàpols, incorpora també a la pintura valenciana influències italianes i deixà deixebles com ara Joan Reixach. A Catalunya, però també als regnes d'Aragó i València, treballà en aquesta època el cordovès Bartolomé Bermejo, gran coneixedor de la tècnica de l'oli. A la València de la segona meitat de segle va excel·lir l'obra de Roderic d'Osona (*1440c; †1518), síntesi del realisme dels primitius flamencs i les noves gentileses renaixentistes de l'art italià. L'art de la miniatura i de la il·luminació de llibres també viu un període daurat en el Quatre-cents de la mà de mestres valencians com Domènec Crespí, Pere Adsuara i, sobretot Lleonard Crespí, autor del *Llibre d'hores d'Alfons el Magnànim*.

El segle XV va ser testimoni del creixement significatiu, en tamany i en nombre, de les institucions musicals reials i de l'alta noblesa europea, constituïdes en gran mesura com a símbol i reflex del poder del seu patró. La conseqüent demanda de músics professionals fou especialment intensa a Itàlia,

³⁵ En aquest apartat no s'ha pretès tractar detalladament la Història de la música durant el segle XV a l'àmbit d'estudi sinó només proporcionar unes mínimes idees de context. Per a ampliar informació sobre la música a Europa en general en aquesta època es poden consultar, entre altres obres generals de referència: BLUME, Friedrich: *Renaissance and Baroque Music. A comprehensive survey* (Nova York: W. W. Norton & Company, 1967); HUGHES, Anselm i Gerald ABRAHAM (ed.): *Ars Nova and the Renaissance, 1300-1540*, New Oxford History of Music, 3 (Londres: Oxford University Press, 1969); BROWN, Howard Mayer: *Music in the Renaissance* (Englewood Cliff, Nova Jersey: Prentice-Hall, 1976); GALLICO, Claudio: *La época del Humanismo y del Renacimiento*, Historia de la Música, 4 (Madrid: Turner Música, 1986; 1a edició en italià Torino: E.D.T. Edizioni, 1978); GALLO, F. Alberto: *El medioevo. Segunda parte*, Historia de la Música, 3 (Madrid: Turner Música, 1987; 1a edició en italià Torino: E.D.T. Edizioni, 1983); REESE, Gustave: *La música en el Renacimiento*, 2 vol. (Madrid: Alianza, 1988; 1a edició en anglès Nova York: W. W. Norton & Company, 1954); FENLON, Iain (ed.): *The Renaissance. From the 1470s to the end of 16th century*, Man and Music, vol. 2 (Nova Jersey: Prentice Hall, 1989); STROHM, Reinhard: "The close of the Middle Ages", dins James McKinnon (ed.), *Antiquity and the Middle Ages. From Ancient Greece to the 15th century* (Nova York: Prentice Hall, 1990); FENLON, Iain (ed.): *Studies in medieval and early modern music* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997); ATLAS, Allan W.: *La música del Renacimiento: la música en la Europa occidental, 1400-1600*, Akal/música, 2 (Tres Cantos: Akal, 2002; 1a edició en anglès Nova York, Londres: W. W. Norton, 1998); TARUSKIN, Richard: *Music from the earliest notations to the sixteenth Century*, The Oxford History of Western music, vol. 1 (Nova York: Oxford University Press, 2010). Entre les diverses publicacions que inclouen informació sobre música a la Corona d'Aragó al quatre-cents, en moltes ocasions tractada dins l'àmbit hispànic, es poden citar: ANGLÈS, Higiní (ed.): *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I, Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941); ANGLÈS, Higiní: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", *Cuadernos de trabajo de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, IX (1961), p. 81-142; ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970); CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *Historia de la música en Aragón (siglos I-XVII)*, colección "Aragón" (Saragossa: Librería General, 1977); GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa durante los años 1336-1432* (Barcelona: Antoni Bosch, 1979); ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985); BADENES MASÓ, Gonzalo (ed.): *Historia de la Música de la Comunidad Valenciana* (València: Editorial Prensa Valenciana, S.A., 1992); GARRIGOSA, Joaquim: *Dels inicis al Renaixement*, Història de la música catalana, valenciana i balear, vol. 1 (Barcelona: Edicions 62, 2000); KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico, 1474-1516*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución Fernando el Católico, Sección de Música Antigua, Excm. Diputación de Zaragoza, 2001); GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval en España* (Kassel: Reichenberger, 2001); KREITNER, Kenneth: *The Church Music of Fifteenth-Century Spain* (Woodbridge: Boydell Press, 2004); EZQUERRO ESTEBAN, Antonio, Luis Antonio GONZÁLEZ MARÍN i José Vicente GONZÁLEZ VALLE: *La música en los archivos de las catedrales de Aragón*, catàleg de l'exposició (Saragossa: CAI, 2008); GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen (ed.): *De los orígenes hasta c. 1470*, Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1 (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009); BONASTRE, Francesc i Francesc CORTÈS (ed.): *Història Crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2009).

destinació de la majoria dels més prestigiosos músics, on s'oferien abundants llocs de treball a les capelles dels poderosos ducats del nord —governats generalment per distingides famílies com ara els Sforça a Milà, els Medici a Florència, els Este a Ferrara, o els Montefeltro a Urbino— a més dels Estats Pontificis i el regne de Nàpols, sota el domini de la dinastia d'Aragó. En aquest ambient tan favorable a la música, va augmentar la consideració social dels compositors, que cada vegada més signaven les seues obres i començaven a ser considerats dins la selecta categoria de *musicus*, reservada fins aleshores al teòric. Les composicions començaren a ser compilades en llibres contemporàniament a la producció i, generalment, per a l'ús d'un col·lectiu de professionals pertanyents a una determinada institució musical, malgrat que altres vegades servien per a enriquir les biblioteques privades de personatges poderosos.

Al començament del segle es viuen a França els darrers temps de l'*Ars Nova*, període originat en la primera meitat de la centúria anterior a partir de l'aplicació de les teories de Philippe de Vitry (*1291; †1361), i que va tenir en Guillaume de Machaut (*1300c; †1377) el seu principal representant. Encara que d'aparició una mica posterior, l'anomenat *Trecento* italià va arribar fins a les primeres dècades del segle XV de la mà d'autors com ara Niccolò da Perugia, Bartolino da Padova (*1365c; †1405), o Johannes Ciconia (*1360c; †1412). La música polifònica profana que es composava especialment a França durant els darrers anys del segle XIV i primers del següent freqüentment es caracteritzava per una gran complexitat rítmica i notacional al temps que incorporava trets del *Trecento* italià. Una part dels historiadors de la música han considerat que cal distingir aquest corrent de l'*Ars Nova* per a la qual cosa han acceptat i fet servir la denominació d'*Ars Subtilior*. Entre els músics que ens han deixat obres amb aquestes característiques poden citar-se Baude Cordier, Jaquemin de Senleches (*1362-3) o el mateix Johannes Ciconia.

A la Corona d'Aragó del començament del Quatre-cents l'activitat musical polifònica tenia un focus privilegiat a la cort reial, una circumstància que era la tònica general a l'àmbit europeu. A mitjan segle Pere IV el Cerimoniós (1336-1387) havia augmentat la seua capella amb cantors francesos vinguts majoritàriament de la cort papal d'Avinyò, els quals eren portadors de les tècniques polifòniques de l'*Ars Nova*. Progressivament, varen incorporar-se a la capella reial membres originaris dels territoris del monarca de tal manera que al principi del regnat d'Alfons V el Magnànim (1416-1458) ja eren majoria front als nord-europeus. A les catedrals de la corona del començament de segle, on sembla que estaven ja generalitzades les escoles de cant dirigides per un mestre, va arribar també la pràctica polifònica de l'*Ars Nova* en la vessant sacra. Procedents dels territoris del rei d'Aragó —especialment de Catalunya— es conserven uns quinze manuscrits de les darreres dècades del segle XIV i, sobretot, de les primeres del XV amb repertori fonamentalment religiós en llatí, que inclou les habituals parts de l'ordinari de la missa i motets. A més dels organistes, d'obligada presència en la capella, els reis d'Aragó també disposaven al seu servei de ministrers o d'instrumentistes de vent —en aquesta època fonamentalment xirimies i cornamuses— i de corda —especialment arpes i violes—, que principalment actuaven en l'àmbit civil o privat. Els instruments de vent en la cort dels reis d'Aragó, habitualment també de procedència nord-europea en aquesta època, varen perdre rellevància des del regnat de Joan I, quan eren àmpliament majoritaris, fins a la primera etapa del d'Alfons V, moment en què els ministrers de corda, fonamentalment castellans, els superaven en quantitat. Entre els músics al servei de la família reial d'Aragó des del regnat de Joan I fins a la fi del primer terç del segle XV hi hagué alguns autors de música profana actualment conservada en fonts europees, especialment en el còdex de Chantilly, com ara els arpistes Jacquet de Noyon i el ja esmentat Jaquemin de Senleches, així com el cantor Gracià Reyneau (*1370c; †1429a) i, potser, Johan Trebor (†1409p).

La música polifònica anglesa de les primeres dècades de segle començà a difondre's al nord d'Europa Occidental. Entre els trets més característics destacaven l'habitualitat en l'ús de successions d'interval·ls de terceres i de sisenes —que conferien sonoritats més plenes i harmonioses— i l'homogeneïtzació en l'elaboració melòdica i ritme del *tenor* amb la veu superior. Entre els músics anglesos que varen residir al continent va excel·lir John Dunstable (*1385c; †1453), el qual ha sigut recordat pels autors posteriors com a principal iniciador d'un nou període musical fonamentat en un llenguatge compositiu de major suavitat i equilibri, afavorit per les característiques peculiars de la música insular. Aquesta va ser la porta d'entrada de la música pràctica en el Renaixement. Molt prompte, els autors borgunyons i flamencs varen assimilar i perfeccionar aquesta tècnica fins el punt que des d'aleshores els músics naturals de Flandes i, poc més tard també els francesos, varen esdevenir l'indiscutible referent internacional de la música polifònica, almenys fins a mitjan segle XVI. Com a membres més influents de la primera generació d'aquests compositors varen descollar Guillaume Dufay (*1400c; †1474) i Gilles Binchois (*1400; †1460). En la música profana d'aquesta època es desenvolupà notablement la *chanson*, peça polifònica sobre una poesia en francès, freqüentment en forma de *rondeau*. A l'àmbit religiós, les misses es dotaren d'unitat i coherència musical en totes les parts, mentre que coexistiren els motets en l'antiga tècnica isorítmica —freqüentment creats per a la solemnització d'esdeveniments— amb els nous motets a la manera de la *chanson*, amb una veu aguda acoblada amb un *tenor* i recolzada normalment per un *contratenor*.

La marxa definitiva d'Alfons V d'Aragó a Itàlia amb la cort (1432), va deixar els seus territoris ibèrics sense el referent tradicional de la capella reial durant un quart de segle. La cort napolitana que des del moment de la conquesta d'aquest regne (1443) va mantenir el rei Magnànim va ser un centre cultural, artístic i també musical de primer ordre a Europa. Malgrat que les dades disponibles sobre els seus músics són força parcials, es conegut que la

capella del rei Alfons tenia setze components el 1444 —gairebé tots d'origen hispànic— i que va anar augmentant efectius de tal forma que el 1455 es comptabilitzaven vint-i-un cantors i dos organistes —incloent ja també a diversos membres no ibèrics—. Se sap que el rei Alfons també disposava d'instrumentistes de cambra, generalment de corda, i un conjunt de ministrers de vent que, després de 1450, constava de tres xirimies i un sacabutx, així com un grup de trompetes. Es conserva música d'almenys dos dels músics hispànics de la capella d'Alfons: Pere Oriola (†1484p) i Juan Cornago (*1400c; †1474p). La missa *Ayo visto lo mappamundi* de Cornago és la primera missa conservada d'autor ibèric sobre un *cantus firmus*, en aquest cas extret d'una cançó popular siciliana. La música profana d'aquest autor és majoritàriament en castellà.

Les idees plasmades en les obres de teoria de la música anaven generalment per darrere d'allò que es practicava en la composició, malgrat que en moltes ocasions els autors de la ciència especulativa musical, considerada en l'època com una de les arts lliberals matemàtiques del *Quadrivium*, eren també autors i intèrprets. De vegades, els tractadistes intentaven adaptar les innovacions compositives a aquells que consideraven immutables i irrenunciables esquemes teòrics antics —en moltes ocasions de forma excessivament forçada—, però en altres ocasions ni tan sols es feia l'intent, per la qual cosa s'augmentava la distància entre teoria i pràctica. Els principals tractadistes musicals europeus de la primera meitat del Quatre-cents —entre els quals es poden citar Johannes Ciconia (*1360c; †1412), Prosdócimo de Beldemandis (†1428p) o Ugolino Urbevetanis (*1380c; †1452)—, segurament tendiren més cap a la segona opció. De fet, sense estar exemptes en ocasions de certa originalitat, les seues obres estan fortament aferrades a les teories clàssiques de Severí Boeci (segles V-VI) —l'autor més venerat a l'edat mitjana i Renaixement— i dels tractadistes del segle anterior, com ara Marchetto da Padova (actiu en el període 1305-1319) o Johannes de Muris (*1290c; †1344). De l'activitat teòrica a la Corona d'Aragó en aquesta època, han arribat poques mostres, com ara el petit anònim tractat *Species plani cantus* i, potser, la *Lectura*

de Petrus Tallanderius, si el seu autor fou familiar d'Antoni Tallander àlies Borra, pintoresc personatge de la cort reial d'Aragó. Al veí regne de Castella, Fernand Estevan va escriure un interessant tractat, el primer en castellà, titulat *Reglas de canto plano è de contra-punto è de canto de órgano* (1410) en el qual es tracta per primera vegada sobre l'ús de les conjuntes a la península.

La segona generació de músics franco-flamencs, que treballaren exclusivament durant la darrera meitat del segle, està encapçalada per Johannes Ockeghem (*1420c; †1497) i Antoine Busnois (*1430; †1492). Ockeghem va aprofundir en els models precedents i va enriquir la tècnica polifònica mitjançant l'eixamplament de l'àmbit del *bassus* cap el greu en una quarta o una quinta —amb el resultat d'una sonoritat més plena i profunda—, el major ús de la imitació —especialment a través de cànons— i l'adaptació del nombre de veus —és a dir, la densitat sonora— de les seccions d'una mateixa peça en funció del caràcter més solemne o més íntim. La depurada tècnica d'Ockeghem va excel·lir en les misses, la meitat de les quals va basar en un *cantus firmus*. En canvi, Busnois, músic i poeta cortesà, va adquirir gran fama per les *chansons*, fonamentalment caracteritzades pel respecte a la mètrica dels versos, la intercalació de passatges homorítmics i la introducció del costum d'iniciar el cant amb un moviment sil·làbic.

De l'activitat musical que en aquesta època va promoure el successor d'Alfons el Magnànim en el tron aragonès, el seu germà Joan II (1458-1479), se sap ben poc fins al moment. La bibliografia actual ens proporciona poc més que alguns noms de músics al seu servei procedents de documents aïllats, entre els quals es troben Enric Foxer àlies de París —abans cantor de les capelles del príncep Carles de Viana i del príncep Ferran—, al qual se li atribueixen un parell de peces en castellà, i Guillem Molins àlies de Podio (*1420c; †1500), tractadista que és precisament l'objectiu central d'aquest treball. Malauradament no es té coneixement de cap manuscrit de música pràctica procedent de l'ambient cortesà de Joan II.

Malgrat no ser rei d'Aragó sinó només de Nàpols, Ferrante I va promoure en la seua cort una intensa activitat cultural en la qual va estar present el component hispànic. Els cantors de la península Ibèrica varen compartir amb, fonamentalment, italians i algun franco-flamenc un enriquidor ambient musical. A banda dels ja esmentats Oriola i Cornago, entre els membres de la capella del rei napolità cal destacar els compositors Bernat Ycart (†1480p) i l'enigmàtic Vincenet (†1480p) així com el tractadista, i també compositor, Johannes Tinctoris (*1435c; †1511). El cançoner de Montecassino, principal font que preserva repertori relacionat amb la cort de Ferrante I, conté música sacra en llatí així com obres profanes fonamentalment en francès, italià i castellà. En aquestes darreres poden trobar-se els principals antecedents del repertori profà que florirà a la península Ibèrica durant les dècades següents.

Entre els segles XV i XVI, la tercera generació de mestres franco-flamencs va estar en bona part formada per deixebles directes o indirectes d'Ockeghem. Els músics més destacats d'aquesta època varen ser Jacob Obrecht (*1452c; †1505), Heinrich Isaac (*1450c; †1517), Pierre de la Rue (*1460c; †1518), Jean Mouton (*1459; †1522), Loyset Compère (*1445c; †1518) i, per damunt de tots, Josquin Desprez (*1440c; †1521). La música de Josquin va canonitzar-se i convertir-se en model indiscutible a Europa durant el segle XVI, només superat amb l'arribada de Giovanni Pierluigi da Palestrina (*1525c; †1594). Una de les principals aportacions de Josquin va ser aconseguir, d'acord amb l'ideal humanista, una millor unió entre el text i la música. Aquest principi es va materialitzar en diversos aspectes com ara l'accentuació, el fraseig, l'ús de motius descriptius i el sil·labisme. A més d'això, les imitacions motíviques a totes les veus, les alternances de passatges homofònics amb imitatius i l'ús savi de la dissonància varen convertir la música de l'època de Desprez en un llenguatge molt més flexible i expressiu que ho havia sigut fins aleshores. Malgrat l'impuls especial que va tenir el gènere litúrgic de la missa durant la segona meitat del Quatre-cents, la *chanson* va aconseguir mantenir gran acceptació en modernitzar-se a través de l'ús intensiu del contrapunt imitatiu, la

major claredat de l'estructura harmònica o la substitució del ritme ternari pel binari.

L'època de Josquin aproximadament va coincidir a la península Ibèrica amb el regnat dels Reis Catòlics. La unió dinàstica dels regnes d'Aragó i Castella, a través del matrimoni de Ferran II d'Aragó (1479-1516) i Isabel I de Castella (1474-1504), també va significar la conclusió definitiva del procés d'uniformització de la cultura musical a tots els regnes de les dues corones, ja començat dècades abans, tant pel que fa a les característiques tècniques i gèneres de la música produïda com a la llengua utilitzada en les composicions en vulgar —el castellà, llevat de comptades excepcions— i a la intensa circulació de músics i repertori en tot l'àmbit hispànic. Les capelles d'aquests monarques tingueren un creixement sostingut al llarg dels corresponents regnats i varen superar àmpliament en dimensions a les dels seus predecessors. Fins i tot, en la part final dels respectius regnats, cada una per separat treia avantatge a les principals capelles europees de l'època quant a efectius vocals inscrits. De fet, en la de Ferran es registren fins a quaranta-sis cantors adults mentre que en la d'Isabel s'arribà als trenta-cinc, tots els quals eren de procedència hispànica llevat de comptades excepcions. El coneixement dels noms dels membres d'aquestes capelles reials ha permès identificar a un gran nombre dels autors que apareixen a alguns manuscrits musicals hispànics que es conserven de l'època amb repertori en llatí i en castellà; una diversitat d'autors i de fonts que semblen proves suficients de la vitalitat que la pràctica i la composició polifònica va tenir en aquest període. A més d'Oriola i Cornago, entre els compositors que formaren part de la capella de Ferran el Catòlic es pot destacar el flamenc Johannes Wreede (†1482c) —conegut a la península com Juan de Urreda—, Francisco de Peñalosa (*1470c; †1528) i Francisco de la Torre (†1507), mentre que a la reina serviren Juan de Anchieta (*1462; †1523) i Alonso de Mondéjar. A més de la capella, el rei disposava d'un conjunt de ministrers que superava en sovint els vuit membres, i un altre de trompetes i tabalers que solia excedir els dotze components durant les darreres dècades del regnat. Sembla

que la península Ibèrica no va estar tancada al repertori europeu de moda que marcaven els mestres franco-flamencs, especialment al religiós en llatí. De fet, en aquest camp, la producció sacra hispana segueix en general el corrent europeu pel que fa als gèneres practicats —fonamentalment misses, motets, psalms, himnes i càntics de vespres— i en bona mesura a la tècnica compositiva. Per a l'estudi d'aquest repertori hispànic es fonamental el manuscrit 2-3 de la catedral de Tarazona. Pel que fa a les nombroses peces en castellà conservades, majoritàriament profanes, les formes predominants són el *villancico*, el romanç i la cançó. Les fonts imprescindibles per al seu coneixement són els cançoners anomenats de *Palacio* i de *la Colombina*. Malgrat que l'estudi de la música en les institucions catedralícies d'aquesta època roman actualment molt incomplet, se sap que una part dels músics reials també va formar part del personal catedralici a la península de la qual cosa són casos notables, entre els cantors de Ferran II, els de Peñalosa i de la Torre a Sevilla. Als principals temples de la Corona d'Aragó estaven particularment esteses les representacions teatrals sacres amb part musical en determinats moments de l'any litúrgic com ara a Nadal, Setmana Santa o Pentecosta. L'assumpcionista *Misteri d'Elx*, que ha arribat viu a l'actualitat, té segurament els seus orígens a l'acabament del segle XV. Altres representacions, com ara els misteris del *Corpus Christi* a València, hi tenien lloc al carrer. Les administracions municipals finançaven la música en les principals processons contractant cecs, ministrers, joglars, i danses, on es podien escoltar en la darrera part de segle instruments com ara violes, arpes, cornamuses, xirimies, sacabutxos i els conjunts de trompetes i tabals.

El 1482 apareix a Bolonya l'imprès *Musica practica* de l'andalús Bartolomé Ramos de Pareja (*1440c; †1491p), obra que representa un intent d'aproximació de la teoria a la pràctica en la qüestió fonamental de la divisió de l'octava en un moment en què el conflicte dels usos compositius amb la música especulativa tradicional de base pitagòrica havia assolit notables proporcions. Ramos obrirà una polèmica en la que participaran gairebé tots els més influents teòrics europeus de les darreres dècades de segle, instal·lats a Itàlia, i que tardà varies

dècades en tancar-se al seu favor. Els tractadistes més rellevants en aquesta època de debats, juntament amb Ramos, varen ser Nicolò Burzio (*1453; †1528), John Hothby (*1410c; †1487), Giovanni Spataro (*1458c; †1541) i, especialment, Franchino Gaffurius (*1451; †1522) i Johannes Tinctoris (*1435c; †1511). La introducció de la impremta al camp de la teoria musical a Itàlia es va avançar en dues dècades al de la música pràctica, la qual cosa va permetre a gran part dels tractadistes d'aquesta generació l'edició i més eficaç difusió de les respectives obres. No obstant, els tractats musicals que s'escriuen a la península Ibèrica durant les darreres dècades del Quatre-cents i primeres del Cinc-cents suggereixen que l'àmbit de difusió de les idees dels autors hispànics estava bastant limitat a la península Ibèrica en aquest moment, on dirimien les seues particulars disputes. De fet, són una marcada minoria en aquestes obres les cites a tractadistes extrapeninsulars que puguen considerar-se contemporanis. De la mateixa manera, els autors hispànics que no varen treballar fora de la península Ibèrica no eren gaire coneguts a l'exterior, o almenys no són citats directament pels autors estrangers. Gràcies a la col·laboració de la impremta, comencem a disposar d'obres teòriques hispanes en nombre apreciable a partir de la darrera dècada del segle. De Domingo Marcos Durán (*1460c; †1526a) ens han arribat dos incunables amb un enfocament pràctic: *Lux Bella* (1492) —generalment considerada com la primera obra de teoria musical impresa a la península— i *Comento sobre Lux Bella* (1498) —un comentari sobre l'anterior obra—. Guillem de Podio (*1420c; †1500) va portar a la impremta *Ars musicorum* o *Commentariorum musices* (1495). Una altra obra de Podio, de caràcter altament especulatiu, porta per títol *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes* i es conserva en manuscrit. Aquest darrer tractat serà un dels objectius d'aquest treball.

* * * * *

PART I

ESTUDI BIOGRÀFIC CRÍTIC

I. LA QÜESTIÓ BIOGRÀFICA EN LA HISTORIOGRAFIA³⁶

L'interès que ha despertat l'obra de *Guillermus de Podio* en la historiografia musical i la conseqüent necessitat de contextualització han afavorit que les qüestions al voltant de la seua trajectòria vital hagen estat ben presents en els treballs musicològics ja des del segle XIX. A partir de la revisió bibliogràfica, en el present capítol es pretén oferir un panorama del coneixement actual biogràfic del personatge. En aquesta tasca es posarà un accent especial en la distinció de les dades documentades d'aquelles plantejades com a hipòtesis per diversos autors al llarg del temps.

1. La font comuna: les obres

La revisió de la bibliografia ha mostrat que la totalitat de les escassíssimes dades biogràfiques comunament acceptades en la historiografia com a pertanyents al tractadista procedeixen precisament de les mateixes dues obres de teoria musical conservades sota el nom de l'autor. Directament a partir d'aquestes fonts, es coneix la seua ordenació eclesiàstica de prevere³⁷ i l'origen hispànic³⁸, úniques dues premisses que no ha posat mai en dubte cap biògraf.

³⁶ El contingut d'aquest capítol i del primer apartat del següent ha sigut publicat com un avanç d'aquest treball en VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "El tractadista *Guillermus de Podio*: bases per a la construcció d'una biografia", *Anuario musical*, 65 (2010), p. 3-23. Així mateix, les principals dades de l'anterior s'arreglen dins TEODORO, Josep Lluís: "Notes per a una edició de l'*Enchiridion de principiis musice contra negantes illa et destruentes* de Guillem Molins de Podio", *Liburna*, 3 (novembre 2010), p. 123-139.

³⁷ En el començament d'ambdós tractats figura l'expressió "Guillermi de Podio, presbiteri".

³⁸ L'autor ho reconeix a l'*Enchiridion de principiis musice discipline* en expressions com ara "nostre Hispanie" que figura al títol 25è [I-Bc, ms. A.71, títol 25è, p. 172].

2. Un valuós document oblidat

Malauradament ha sigut gairebé totalment ignorat pels autors un interessant document publicat el 1986³⁹. Es tracta d'una acta notarial que conté les capitulacions per a la construcció d'uns orgues a l'església parroquial de Sant Tomàs de València, concordades en aquesta ciutat el 15 de juliol de 1489, per la qual es nomenava "mossèn Podio, prevere mestre de cant" dins de l'equip d'experts visuradors dels treballs⁴⁰. El lloc i la data del document, així com la doble condició de prevere i mestre de cant, convertien aquest personatge en un candidat amb una alta probabilitat d'identificar-se amb el tractadista, atès que, només pocs anys més tard, aquest autor publicaria a la mateixa ciutat l'obra *Ars musicorum*.

3. Hipòtesis i creences

La major part de la resta d'aspectes tractats pels biògrafs sobre la personalitat del tractadista s'han limitat originàriament a la formulació d'hipòtesis. No obstant això, en no poques ocasions s'ha fet el perillós pas de considerar com a fets certs i provats allò que només es plantejava com una possibilitat. Pel fet d'ésser matèria especulativa, les qüestions han estat proclius a les diferències entre els autors.

La identitat

Sobre aquest punt s'han plantejat un parell de teories a través de les quals s'ha identificat el tractadista amb personatges dels quals es coneixien algunes dades:

³⁹ Una excepció en aquest oblit n'és ROS PÉREZ, Vicent: "El Renacimiento", dins Gonzalo Badenes Masó (ed.), *Historia de la Música de la Comunidad Valenciana* (València: Editorial Prensa Alicantina, Editorial Prensa Valenciana, 1992), p. 136.

⁴⁰ *E-VAar*, not. P. J. Zabrugada, prot. 3064, 15 de juliol de 1489. Transcrit a NICOLAU BAUZÀ, P. Josep: "Un orgue per a la parròquia de Sant Tomàs de València (1489)", *Cabanilles*, 17 (gener-març de 1986), p. 14. Vegeu l'apèndix III, doc. 152.

• **Guillem Puig**, beneficiat a la parròquia de Santa Caterina d'Alzira. La identificació de *Guillermus de Podio* amb aquest personatge va ser proposada amb molta decisió per J. Ruiz de Lihory el 1903, el qual va subministrar, a més, diverses dades relatives al citat benefici en aquesta localitat valenciana⁴¹. No obstant això, l'esmentat autor no va aportar cap informació definitiva que relacionara aquest eclesiàstic amb activitats musicals i que poguera impulsar de manera més ferma aquesta hipòtesi. Segurament per aquesta raó, la identificació no ha sigut, en general, acceptada⁴².

• **Guillem Molins de Podio**, mestre de cant de la catedral de Barcelona i músic del rei Joan II d'Aragó. L'any 1947 Higiní Anglès va plantejar per primera vegada, encara que indirectament, la possibilitat que hi poguera haver alguna relació entre *Guillermus de Podio*, tractadista, i un cert *Guillem Molins de Podio* del qual, en aquell moment, només es coneixia la condició de capellà de Joan II, a través de dos documents datats el 1474 sobre la presentació d'aquest eclesiàstic al segon benefici de Sant Blai de la seu de Barcelona i la corresponent col·lació, respectivament⁴³. Simptomàticament, Anglès va introduir uns significatius punts suspensius en el títol del seu treball "La notación musical española de la segunda mitad del siglo XV. Un tratado desconocido de Guillermus... de Podio"⁴⁴. La idea d'aquesta identificació va ser represa als anys vuitanta per Josep Maria Gregori, el qual va exposar obertament la possibilitat que els dos

⁴¹ RUIZ DE LIHORY, José: *La Música en Valencia. Diccionario biográfico y crítico* (València: Establecimiento Tipográfico Doménech, 1903), p. 378.

⁴² No obstant això, R. Stevenson no expressa cap reserva pel que fa a la fiabilitat de la informació de Ruiz de Lihory en STEVENSON, Robert: "Spanish musical impact...", *op. cit.*, p. 136.

⁴³ ADB, *Liber Colationum*, vol. 72, f. 115r-115v, 29 de juny de 1474; *ibid.*, f. 116r-116v, 29 de juny de 1474. L'existència d'aquests documents, descoberts per Jaime Moll, va ser assenyalada per primera vegada dins d'ANGLÈS, Higiní: "La notación musical española de la segunda mitad del siglo XV. Un tratado desconocido de Guillermus... de Podio", *Anuario Musical*, 2 (1947), p. 158. Anglès va escriure sobre això: "Nos es difícil señalar qué relación pueda tener nuestro autor con aquel Guillermo Molins de Podio, beneficiado de la catedral de Barcelona, al cual Juan II de Aragón (†1479) proponía por capellán de su real capilla de Barcelona, en 1474".

⁴⁴ *Ibid.*, p. 151.

personatges, tractadista i capellà, foren una única persona⁴⁵. El mateix autor ha fet un pas endavant en els treballs posteriors en no manifestar cap dubte sobre la identificació, tot i que no s'hagen publicat documents definitius que la proven⁴⁶. Val a dir que Gregori ha fet una valuosa tasca de recopilació de dades per a la biografia de Guillem Molins de Podio que es trobaven disperses en diverses publicacions, algunes certament llunyanes a l'àmbit musicològic⁴⁷. Gràcies a aquest treball, s'han fet conegudes les estades del músic com a mestre de cant a la seu de Barcelona (almenys durant el període 1446-1458), com a cantor de la capella de Joan II (almenys el 1470)⁴⁸ i mestre d'aquesta capella (1474-1475?)⁴⁹, com també la possessió d'una plaça de prevere de capítol a la seu de Girona (almenys durant l'interval 1470-1478) i del benefici de Sant Blai a la seu de Barcelona (1474), institucions totes on la resta de documentació

⁴⁵ Vid. GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)", *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 11; ID.: "Pere Alberch, artífex de la relació musical entre les seus de Girona i Barcelona en el Renaixement tardà", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 28 (1985-1986), p. 281-282.

⁴⁶ Vid. GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "El Renaixement musical hispànic en les aportacions posteriors a Higini Anglès, 1970-1987", *Recerca Musicològica*, IX-X (1989-1990), p. 159; ID.: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 21-23; ID.: "La Música del Renaixement", dins *Història de la cultura catalana*, vol. II (Barcelona: Edicions 62, 1997), p. 244-245; ID.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 63-64. A partir de l'acceptació de la identificació, el mateix autor ha plantejat com a hipòtesi un viatge a Itàlia del tractadista al voltant del 1480 [ID.: "El Renaixement...", *op. cit.*, p. 159].

⁴⁷ El resultat d'aquest treball es pot trobar en les publicacions citades anteriorment, com també en: GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 13; ID.: "Jaume Castelló, un cantor de la Capella Reial de Joan II present en el setge de la Força de Girona del 1462", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 80. Les fonts amb informació recopilada per Gregori són, fonamentalment: MAS, Josep: "Nota històrica. Taula dels Mestres del Cant, o de Capella, de la Seu de Barcelona", *El Correo Catalán* (25 de desembre de 1917), p. 2; MADURELL, José M.: "Documentos para la Historia de los Maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros. Siglos XIV-XVIII", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 206; CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Personajes y aconteceres musicales", *Revista de Girona*, 58 (primer trimestre de 1972), p. 79.

⁴⁸ Anglès també el va localitzar en aquest ofici el 1475 [ANGLÈS, HIGINI: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Higini Anglès, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 890].

⁴⁹ No obstant això, més avant es justificarà que no fou mestre de capella titular del rei sinó de la reina.

fins ara coneguda el cita simplement com “Guillem Molins”. Malgrat tot, les dades aportades i recopilades per Gregori no inclouen referències a l’activitat de Guillem Molins com a teòric musical ni a la relació del músic amb València, on *Guillermus de Podio* va produir la seua obra coneguda. Segurament per aquest motiu, encara que també per la gran diferència temporal entre el seu magisteri a la seu de Barcelona (almenys des del 1446) i les seues obres (després del 1495), i perquè el cognom Molins no figura en cap d’aquestes, la identificació del tractadista *Guillermus de Podio* amb el músic Guillem Molins de Podio no ha sigut comunament acceptada⁵⁰.

El nom

La forma en llengua romanç del nom del tractadista també ha sigut objecte de diferències d’opinió entre els biògrafs. L’única dada de partida és la forma llatinitzada *Guillermus de Podio* que figura en totes dues obres teòriques amb atribució explícita a l’autor. Fonamentalment són dos els cognoms catalans comuns a l’època, amb el mateix origen, que prenen la forma *de Podio* quan s’escriuen en llatí —*Despuig* (o *Dezpuig*) i *Puig*—, i ambdós han sigut utilitzats en la historiografia per a referir-se al músic.

• **Despuig.** Ha sigut el d’aplicació més estesa des del segle XIX. Així, s’ha adoptat molt sovint el nom complet de *Guillem Despuig* o, fins i tot, la variant castellana *Guillermo Despuig* per a referir-se al tractadista. El primer

⁵⁰ Com a exemple, les veus més recents que corresponen a *Guillermus de Podio* al *New Grove Online*, *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana* i al *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* presenten aquesta identificació com una simple hipòtesi. En els dos primers casos, a més, també s’esmenta la de Ruiz de Lihory sense manifestar-se cap preferència. [LEÓN TELLO, Francisco: “Podio [Puig]; Guillermo de [Despuig, Guillermo]”, dins *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>; MARTÍN GALÁN, Jesús: “Podio [Puig], Guillermo de [Guglielmus de] [Guillermo Molins Despuig]”, dins Emilio Casares Rodicio (ed.), *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, vol. 8 (Madrid: Sociedad General de Autores y Editores, 2001), p. 867-868; GÜMPEL, Karl-Werner: “Guillermus de Podio, Guillem Despuig”, dins *Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Personenteil*, vol. 8 (Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 2002), col. 249-251].

estudiós del qual tenim coneixement que va fer servir la forma *Despuig* és Francisco Asenjo Barbieri, qui va escriure “Guillermo Despuig, de una familia noble de Tortosa” en una nota breu sobre el vers del foli de guarda anterior al primer full imprès de l’*Ars Musicorum* que es conserva a la Biblioteca Colombina⁵¹.

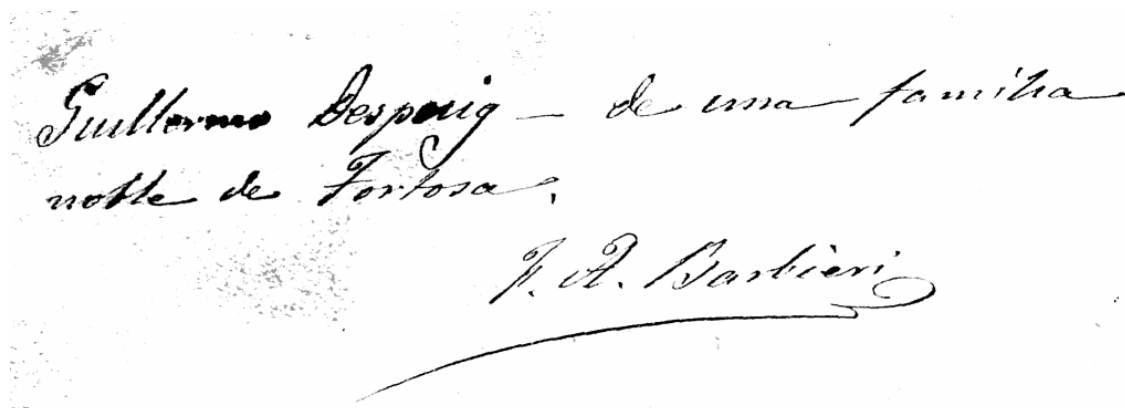

Figura 2. Nota de Francisco Asenjo Barbieri sobre l’*Ars musicorum*
[E-Sco, 15-5-17, s/f].

Si hem de jutjar per la semblança de contingut, aquesta anotació de Barbieri està segurament basada en una altra, d’autor anònim, que figura en un dels exemplars de l’*Ars Musicorum* conservats, en aquest cas, a la Biblioteca Nacional d’Espanya amb el text “Guillermo Despuyg, familia antigua, y noble de Tortosa”⁵². La idea d’un suposat origen noble del tractadista, no massa secundada pels seus predecessors, provindria també de la còpia no literal d’aquesta nota per part de Barbieri⁵³. Malgrat tot, cal observar que la cal·ligrafia d’aquesta darrera anotació marginal sembla anterior al segle XIX, en què visqué Barbieri, però també bastant posterior

⁵¹ E-Sco, 15-5-17, s/f. L’existència d’aquesta anotació de Barbieri ja va ser observada per H. Anglès [ANGLÈS, Higini: “La notación musical...”, *op. cit.*, p. 160]. Vegeu fig. 2.

⁵² E-Mn, I/1518, f. IIr. La mateixa font no és regular en l’ortografia, ja que sobre el nom d’autor de l’imprès “de Podio” hi ha una altra anotació “DesPuiyx” la qual, no obstant això, podria ser de diferent mà. Vegeu fig. 3.

⁵³ Pot interpretar-se que en la nota d’E-Mn, no es diu que el tractadista pertanguera necessàriament a aquesta família noble tortosina, com assevera Barbieri en la seua nota, sinó que amb el cognom Despuig va haver-hi o hi hagué una antiga família noble a Tortosa.

a l'època del tractat, per la qual cosa possiblement no hauria de valorar-se en excés la credibilitat d'aquesta informació.

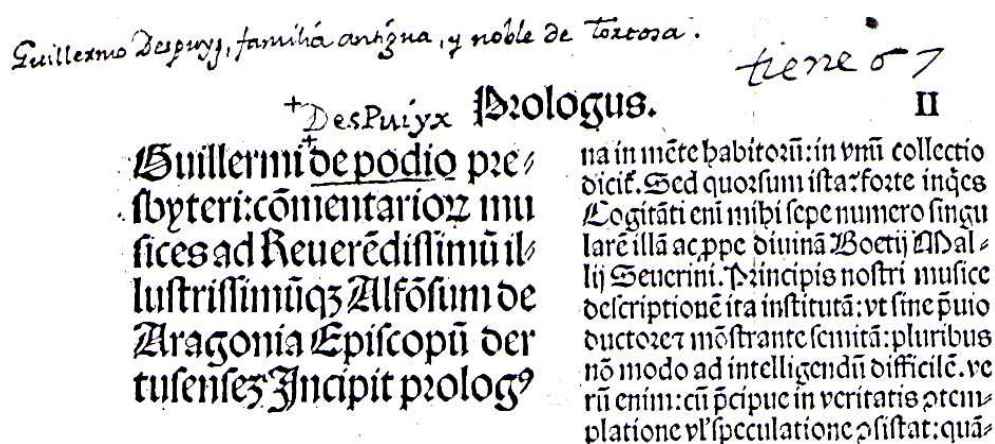

Figura 3. Nota manuscrita anònima sobre l'exemplar d'*Ars musicorum* [E-Mn, I/1518, f. IIr].

Probablement, en el procés de consolidació de la forma *Despuig* va tenir bastant influència la decisió de Marcelino Menéndez y Pelayo el qual, segurament per influència del seu assessor musical Barbieri, va emprar-la també en la seua influent obra *Historia de las ideas estéticas en España* (1884-1891)⁵⁴. Molts altres autors posteriors varen seguir els passos de Barbieri i Menéndez y Pelayo⁵⁵.

⁵⁴ MENÉNDEZ Y PELAYO, Marcelino: *Historia de las ideas estéticas en España*, vol. 1 (Madrid: CSIC, 1994; 1a edició: Madrid: A. Pérez Dubrull, 1883), p. 939-940, 945-950, 952.

⁵⁵ L'any 1897, Pedrell només ho plantejà com una possibilitat: "Despuig (Guillermo): Es probable que este apellido fuera el real y verdadero del antiguo tratadista llamado Guillermo de Podio." [PEDRELL, Felip: *Diccionario biográfico y bibliográfico de músicos y escritores de música españoles, portugueses é hispano-americanos antiguos y modernos: acopio de datos y documentos para servir á la historia del arte musical en nuestra nación*, vol. I (Barcelona: Víctor Berdós y Feliu, 1897), p. 481]. Però l'any 1909, el mateix autor ja no dubta: "Podio (Guillem Despuig, dit de): 21, 346" [PEDRELL, Felip: *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona ab notes històriques, biogràfiques y crítiques, transcripcions en notació moderna dels principals motius musicals y facsímils dels documents més importants pera la bibliografia espanyola*, vol. 2 (Barcelona: Palau de la Diputació, 1909), p. 359]. Uns quants exemples de treballs posteriors destacables en què s'adopta aquesta forma són: MITJANA, Rafael: *La Música en España (Arte religioso y Arte Profano)* (Madrid: Centro de Documentación Musical, Instituto Nacional de las Artes Escénicas y la Música, Ministerio de Cultura, 1993; 1a edició en francès: París, Libr. Delagrave, 1920), p. 47; ANGLÈS, Higiní: *La Música Española desde la Edad Media hasta nuestros días* (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941), p. 62; ARAIZ MARTÍNEZ, Andrés: *Historia de la Música religiosa en España* (Barcelona: Labor, 1942), p. 69; SUBIRÁ, José: *Historia de la Música*, vol. I (Barcelona: Salvat, 1951), p. 346; ID.: *Historia de la música española e hispanoamericana* (Barcelona:

- **Puig.** Sense cap argument ressenyable, Justo Pastor Fuster féu per primera vegada referència a aquesta opció el 1827⁵⁶. Posteriorment, la va assumir José Ruiz de Lihory en basar-se en els documents que va fer servir per a formular la seua hipòtesi d'identificació del tractadista amb Guillem Puig, beneficiat d'Alzira. La proposta no ha tingut a penes seguidors⁵⁷.

L'origen

Un darrer assumpte sobre el qual s'han constatat divergències ha sigut el de l'**origen** o procedència geogràfica del músic. No obstant això, cap hipòtesi plantejada per a resoldre aquesta qüestió no ha eixit de l'àmbit de l'antiga Corona d'Aragó i, més en concret, dels seus territoris al regne de València i a Catalunya. S'han plantejat tres possibilitats:

- **Origen valencià.** Va ser assumit directament per Justo Pastor⁵⁸, al qual seguiren Ruiz de Lihory⁵⁹, Rafael Mitjana⁶⁰, Josep Subirà⁶¹ i Higini Anglès⁶², amb diferents graus de convenciment. En principi, cap d'aquests autors no va aportar arguments que sostingueren aquesta possibilitat. Més

Salvat Editores, 1953), p. 169; ANGLÈS, Higini i Joaquín PENA: *Diccionario de la Música*, vol. 2 (Barcelona: Labor, 1954), p. 714; STEVENSON, Robert: "Spanish musical impact...", *op. cit.*, p. 135; GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "Despuig, Guillem [Podio, Guillem de]", dins Jesús Giralte i Radigales (ed.), *Gran Enciclopèdia de la Música*, vol. 2 (Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 2000), s/f.

⁵⁶ PASTOR FUSTER, Justo.: *Biblioteca Valenciana de los Escritores que florecieron hasta nuestros días con adiciones y enmiendas a la de D. Vicente Ximeno*, vol. 1 (València: Imprenta y Librería de José Ximeno, 1827), p. 39-40.

⁵⁷ RUIZ DE LIHORY, José: *La Música en Valencia...*, *op. cit.*, p. 377-378. En alguna ocasió, el mateix Anglès ha fet també servir aquesta forma [ANGLÈS, Higini: "El «Chansonier français» de la Biblioteca de la Colombina de Sevilla", *Estudios Universitaris Catalans*, XIV (1929), p. 227-258; reed. dins LÓPEZ-CALO, José (ed.): *Higini Anglès. Scripta musicologica*, vol. III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975), p. 1387].

⁵⁸ PASTOR FUSTER, Justo.: *Biblioteca Valenciana...*, *op. cit.*, p. 39.

⁵⁹ RUIZ DE LIHORY, José: *La Música en Valencia...*, *op. cit.*, p. 377-378

⁶⁰ MITJANA, Rafael: *La Música en España...*, *op. cit.*, p. 47.

⁶¹ SUBIRÁ, José: *Historia de la Música...*, *op. cit.*, p. 346; ID.: *Historia de la música española...*, *op. cit.*, p. 169.

⁶² ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I, Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941), p. 128.

tard, Anglès va recolzar en la dedicatòria de l'*Enchiridion* a Joan de Vera, destacat membre del capítol valencià⁶³, com també en la publicació de l'*Ars Musicorum* en aquesta mateixa ciutat, malgrat que certament es va decantar per mantenir precaució⁶⁴. Posteriorment, aquest autor encara adoptaria una postura més conservadora, en vincular el músic a València com a lloc de residència, però sense atribuir-li un origen⁶⁵. D'aquesta manera, Anglès tornava a una antiga opinió que havien compartit François Joseph Fétis⁶⁶, Baltasar Saldoni⁶⁷ o Felip Pedrell⁶⁸.

- **Origen tortosí.** Aquesta hipòtesi, per la qual se suposaria que el tractadista era oriünd de Tortosa, va ser apuntada per F. A. Barbieri en la nota manuscrita que va escriure en l'exemplar de l'*Ars musicorum* de la Biblioteca Colombina, com suara s'ha exposat detalladament. Anglès va tractar-la com una possibilitat i va recolzar en una altra dedicatòria del músic —en aquest cas de l'*Ars Musicorum*— al bisbe de Tortosa Alfons d'Aragó⁶⁹.

- **Origen gironí.** La possibilitat d'una procedència gironina de Guillem Molins va ser formulada l'any 1972 per Francesc Civil. L'autor, a més, el va suposar d'ascendència nobiliària atès que hi havia, en una de les capelles de la catedral de Castelló d'Empúries, una inscripció sepulcral i un escut d'un "Guillerm Molins, prevere", mort el 1369, que Civil considerava pertanyents "sin duda alguna, a un su antecesor y homónimo" sense aportar cap dada que refermés aquesta afirmació⁷⁰. Cal

⁶³ Vegeu l'entrada de "Joan (de) Vera" en l'apèndix II.

⁶⁴ ANGLÈS, Higiní: "La notación musical...", *op. cit.*, p. 158, 160.

⁶⁵ PENA, Joaquín i Higiní ANGLÈS: *Diccionario de la Música Labor*, vol I (Barcelona: Editorial Labor, 1954), p. 714.

⁶⁶ FÉTIS, François Joseph: *Biographie universelle des musiciens et bibliographie generale de la musique*, vol. VII (París: Firmin-Didot et Cie, 2ª edició, 1878), p. 82. La primera edició d'aquesta obra està datada en el període 1835-1844.

⁶⁷ SALDONI, Baltasar: *Diccionario biográfico-bibliográfico de efemérides de músicos españoles*, vol. 4 (Madrid: Imprenta de Antonio Pérez Dubrull, 1881), p. 257.

⁶⁸ E-Bbc, M 942, "Documentos inéditos para su diccionario".

⁶⁹ ANGLÈS, Higiní: "La notación musical...", *op. cit.*, p. 158.

⁷⁰ CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Personajes...", *op. cit.*, p. 59.

puntualitzar que Civil es referia en tot moment a Guillem Molins com a canonge de la seu de Girona i cantor de Joan II, però en cap cas no va associar aquest personatge al tractadista, ja que la identificació decidida dels dos personatges no es va produir fins la dècada dels vuitanta en els treballs de J. M. Gregori, com ja s'ha indicat.

4. Altres afirmacions no documentades

Finalment, la revisió bibliogràfica ha permès trobar altres dades sense documentar en les biografies del músic, diferents de les ja exposades i que no han sigut pràcticament considerades pels autors posteriors.

De manera contundent, Justo Pastor va afirmar que el tractadista era beneficiat a la parròquia de Sant Joan del Mercat de València⁷¹, dada que posteriorment ha arreplegat sense més justificació l'autor de la veu "Despuig, Guillem" de la *Gran Enciclopèdia Catalana*⁷². Per la seua part, l'autor de l'entrada "Despuig, Guillem" del *Diccionari biogràfic Albertí*, el considera, a més de "prelat i musicòleg" (!), també distingit jurista relacionat amb el rei d'Aragó Alfons el Magnànim, a més de mestre de capella a la catedral de València. Fins i tot, arriba a adjudicar-li un cardenat⁷³. Pel que fa a aquestes dades, s'ha de deixar clar que de cap manera el músic no va ser cardenal, però aquesta errada manifesta ens fa sospitar en una confusió del biògraf amb Joan de Vera —destinatari de la dedicatòria de l'*Enchiridion*—, qui fou arquebisbe de Salern,

⁷¹ PASTOR FUSTER, Justo.: *Biblioteca Valenciana...*, op. cit, p. 39.

⁷² CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi i Joan CARRERAS I MARTÍ (ed.): "Despuig, Guillem", dins *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 9 (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988-1989), p. 92. Les dificultats per a poder confirmar aquesta informació són notables, atès que l'arxiu parroquial de Sant Joan del Mercat (església actualment anomenada dels Sants Joans) de València es va cremar el 1936, durant la Guerra Civil Espanyola.

⁷³ "Despuig, Guillem. Prelat i musicòleg valencià del segle XV. Fou també jurista distingit. Es relacionà amb Alfons IV [e]l Magnànim. Actuà de mestre de capella a la catedral de València. Fou nomenat cardenal. En 1495 fou imprès a València el seu *Ars musicorum*, obra que ha estat estudiada per mossèn Higiní Anglès." [ALBERTÍ I GUBERN, Santiago (ed.): "Despuig, Guillem", dins *Diccionari biogràfic*, vol. 2 (Barcelona: Edicions Albertí, 1968), p. 32].

doctor en drets, cabiscol de la seu de València i cardenal, un perfil que encaixa notablement amb aquell que s'adjudica erròniament al tractadista.

Un lapsus semblant potser també pogué conduir Higini Anglès a asseverar que el tractadista va estar molt relacionat amb els savis espanyols a Itàlia i, fins i tot, amb aquells que estaven al servei dels Borja a Roma⁷⁴, puix una afirmació anàloga és aplicada en una altra ocasió a Joan de Vera pel mateix Anglès⁷⁵. De qualsevol manera, l'autor tampoc no proporciona dades sobre els fonaments de la informació.

5. Conclusió

El resultat de la revisió de la bibliografia actual sobre la biografia del tractadista *Guillelmus de Podio* ens mostra un panorama al temps tan exigü com poc aclaridor. Les dades incontestables i d'acceptació general es redueixen a la condició de prevere i l'origen hispànic. La major part de la resta d'informació trobada és el resultat d'una sèrie d'hipòtesis sobre la seua identitat, nom i origen que, a causa de la manca d'una base documental, no han arribat a gaudir d'una acceptació plena, a més d'unes poques dades aïllades presentades sense justificació documental, les quals no han tingut ressò posterior.

⁷⁴ "Otro teórico conocido fué aquel Guillelmus de Podio, valenciano o tortosino, que estuvo muy relacionado con los sabios y artistas españoles al servicio del pontificado de los Borjas en Roma." [ANGLÈS, Higini: *Gloriosa contribución de España a la Historia de la Música Universal* (Madrid: [S. Aguirre], 1948); reed. dins LÓPEZ-CALO, José (ed.): *Higini Anglés. Scripta musicologica*, vol. II (Roma: Edizioni di Storia e letteratura, 1995), p. 828].

⁷⁵ "Págs. 134-190 sigue el tratado susodicho [*Enchiridion*] del valenciano Guillermo de Podio (=Despuig), dedicado al célebre Juan de Vera, primeramente canónigo de Valencia, quien formó parte de la corte de hombres sabios de Rodrigo de Borja, el cual, siendo Papa Alejandro VI, le nombró obispo de Palermo (*sic*) y más tarde Cardenal y legado de España" [ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 128].

II. ACLARIMENTS SOBRE LA PERSONALITAT

Abans d'abordar la biografia actualitzada de Guillem de Podio, és necessari tractar sobre alguns aspectes relatius a la personalitat del músic, amb la nova perspectiva que ofereixen les troballes documentals d'aquesta recerca. Això permetrà el posterior traçat de la trajectòria vital del personatge sobre unes bases més fermes.

1. La vertadera identitat de *Guillermus de Podio*

El present capítol té com a objectiu l'exposició del procediment deductiu, basat en fonts arxivístiques, que resol qualsevol dubte sobre la identitat del tractadista.

El primer document fonamental situa a la ciutat de València "Guillermus Molins, presbiter in ecclesia Valentina, beneficiatus de beneficio ibidem instituto sub honorificencia beati Jacobi Apostoli per serenissimum dominum nostrum, dominum Jacobum dive memorie, ac presbiter eciam de capitulo ecclesie Gerundensis" compareixent davant el notari Bartomeu Lloscos el dia 21 de març de 1480⁷⁶. Es tractava indubtablement de Guillem Molins de Podio, l'antic cantor del rei Joan II d'Aragó, perquè l'acta notarial fa al·lusió a la seua condició de prevere de capítol de la seu gironina, que la documentació fins ara coneguda del músic reial ja li atorgava, almenys des de l'11 de març de 1470⁷⁷. Per tant, és un fet provat que, després de la mort del seu patró Joan II —19 de gener de 1479—, el músic es trobava a València, on posseïa un benefici de patronat reial en la mateixa catedral. La raó que motivà aquell dia de 1480 la seua presència davant notari va ser la necessitat de nomenar procuradors que

⁷⁶ E-VAcp, not. Bartomeu Lloscos, prot. 21204, s/f. Vegeu un detall del document en la fig. 4, així com una transcripció en l'apèndix III, doc. 130.

⁷⁷ "[...] dilectus capellanus et cantor nostre capelle, sive continuus comensalis noster, Guillermus Molins, unus de duodecim praesbyteris de capitulo ecclesiae gerundense, ac unus de capitularibus eiusdem capituli [...]" [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3427, f. 138v-139v (vegeu l'apèndix III, doc. 45)].

gestionaren, en el seu nom i davant l'arquebisbe de Saragossa o el seu vicari general, la permuta d'un benefici en l'església de Santa Engràcia de Saragossa i la vicaria perpètua de La Puebla de Alfindén, població propera a aquesta ciutat.

Alact...
 vent...
 pbr...
 d...
 d...
 eriam...
 grat...

Figura 4. Detall de l'acta notarial de nomenament de procuradors per part de Guillem Molins [E-VAc, not. Bartomeu Lloscos, prot. 21204, 21 de març de 1480].

Però *Guillermus de Podio*, l'autor d'*Ars musicorum*, també mostrava activitat a València en la mateixa època. A les actes dels anomenats *capítols pasquals* de la seu valenciana, que es celebraven anualment cap al final de l'abril, figuren els noms, en llatí, de les persones que havien d'exercir els diversos oficis catedralicis durant el següent exercici⁷⁸. En el període 1486-1499 he pogut constatar, en efecte, la presència bastant regular, tot i que amb alguna falta, de *Guillermus de Podio* en aquestes actes com a rebedor del nomenament de "substitut" del canonge titular en la regència de les escoles del cant, al qual en l'època s'anomenava generalment *mestre de les escoles del cant* o *mestre de cant*⁷⁹.

És evident que aquest *Guillermus de Podio* era el tractadista. El seu magisteri de les escoles del cant de la seu de València encaixa perfectament amb els fets que fóra precisament en aquesta ciutat on publicara el 1495 l'*Ars musicorum* i que dedicara l'*Enchiridion* al cabiscol de la catedral on exercia.

⁷⁸ Aquests començaven el primer de maig i acabaven el 30 d'abril de l'any següent.

⁷⁹ Figura el seu nom en els anys 1486-1493, 1495, 1497-1499 [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 10v-12v, 76r-78r, 132r-136r, 137r, 138r, 139r; E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 10r-11r, 110r-114r, 115r, 116r, 117r, 118r-119v, 149r-150r, 151r-152r].

També ara sembla clar que es tractava d'aquell "mossèn Podio, prevere mestre de cant" que, segons el contracte de 1489, havia d'assistir com a expert, juntament amb "mossèn Noffre, sonador de l'orgue de la Seu", a l'acte de visura d'uns orgues a la parròquia de Sant Tomàs a València. No obstant això, tot i la presència provada a la seu valenciana de Guillem Molins de Podio, com a beneficiat, i de *Guillermus de Podio*, com a mestre de cant, res no hauria demostrat fins ara definitivament que no foren dos sinó una mateixa persona.

Un document que estableix la connexió definitiva és una provisió del vicari general de la diòcesi valenciana Guillem Ramon de Centelles per la qual es decreta la col·lació del "simplex perpetuum beneficium ecclesiasticum in ecclesia Valentina ad altare seu in capella sub beati Jacobi Apostoli invocacione et honorificencia per serenissimum dominum regem Jacobum recolende memorie, fundatum et institutum" en favor de Gaspar Carles de Cabanyelles, canonge de València, el qual havia quedat vacant "per obitum venerabilis viri domini Guillermi de Podio, presbiteri, ultimi ac immediati eiusdem possessoris"⁸⁰. L'escrit, datat l'1 de novembre de l'any 1500, no només informa que el tractadista era ja mort aquell dia, sinó que en el moment de l'òbit posseïa el benefici que havia instituït el rei en Jaume en la capella de Sant Jaume de la seu valentina, amb títol semblant al d'aquell que gaudia Guillem Molins de Podio el 1480, com ja s'ha posat de manifest. A més, sabem que aquest benefici, que havia estat en possessió del mestre de cant de la seu, tenia una renda assignada de vint-i-dues lliures anuals⁸¹.

A la seu de València hi havia més de dos-cents beneficis instituïts en l'època. Per tant, era habitual que en una mateixa capella catedralícia n'hi haguera diversos i sota la mateixa advocació. A més, els instituïdors, de vegades, en fundaven més d'un. En conseqüència, caldria plantejar-se si podria

⁸⁰ ADV, Manuale, sign. 337/001, 1 de novembre de 1500. Vegeu un detall del document en la fig. 5 i la transcripció completa en l'apèndix III, doc. 17.

⁸¹ "Ítem, per mort de mestre Podio, per lo benefici sots invocació de sent Jaume, de valor de vint e dos libres, posehix lo reverent mossèn Cabanyelles, canonge de València, a de pagar honze lliures" [E-VAc, Dobles i aniversaris, vol. 1075, rebudes de l'any 1500, s/f].

ser que els beneficis de què gaudien Guillem Molins i Guillem de Podio foren diferents, malgrat haver sigut fundats per la mateixa persona en la capella i l'advocació del mateix sant. La resposta definitiva la proporcionen els llibres de beneficis de la seu. Segons aquestes fonts, en l'època hi havia vuit beneficis en la capella de Sant Jaume, dels quals només un havia sigut instituït pel rei Jaume I, sota l'advocació del mateix sant, amb data del 5 de febrer de 1245. Era de patronat reial i l'únic dotat amb vint-i-dues lliures de renda anual⁸². No hi ha, per tant, possibilitat que foren beneficis diferents.

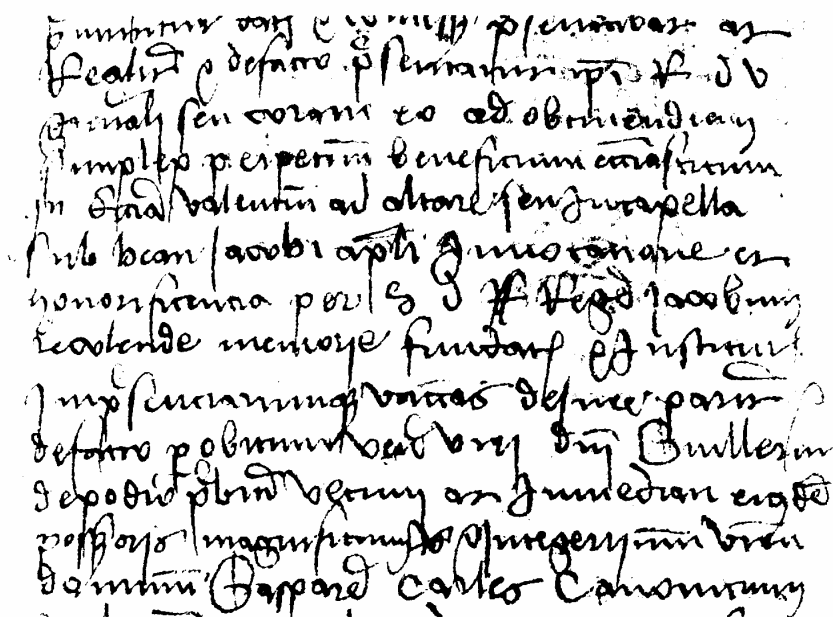

Figura 5. Detall de la col·lació del benefici de Sant Jaume de la seu de València en favor de Gaspar Carles de Cabanyelles, per mort de Guillem de Podio [ADV, 337/001, s/f, 1 de novembre de 1500].

Com a conseqüència, resulta clar que Guillem Molins i *Guillermus de Podio* no eren dos sinó una mateixa persona. Per tant, es confirma documentalment la hipòtesi subtilment apuntada per Higini Anglès i posteriorment defensada, tot i que sense el suport general, per Josep Maria Gregori. Aquesta identificació provada, a més, explica satisfactòriament l'esment a les pràctiques litúrgiques a Girona que fa el tractadista a l'*Ars musicorum*, on demostra coneixements

⁸² E-VAc, vol. 1554, f. 81r; *ibid.*, vol. 1553, f. 101v.

específics adquirits durant la seua estada en aquesta ciutat com a membre capitular de la seu⁸³.

2. Consideracions sobre el nom

Després d'analitzar tot el conjunt de documentació d'època referent al músic localitzada en aquesta investigació, és possible formular una sèrie de consideracions relacionades amb el controvertit i complex assumpte del seu nom.

Pel que fa al nom de pila, la qüestió no presenta massa problemes ja que gairebé totes les fonts fan servir el mateix, només diferenciats per la forma idiomàtica: *Guillermus* —en documents en llatí— i *Guillem* —en documents redactats en valencià/català o, fins i tot, en castellà⁸⁴—. La forma *Guillermo* amb la que es cita el tractadista en les obres dels autors hispànics dels segles XVI-XVIII, redactades en castellà, no es va utilitzar a l'entorn del músic durant la seua vida. Es tracta simplement de la traducció a aquesta llengua des de la forma llatina que figura encapçalant les seues obres, a través de les quals va ser conegut a la resta de la península. He pogut trobar també tres documents en què no s'utilitza aquest nom de pila per al músic sinó Pere⁸⁵, Francesc⁸⁶ i

⁸³ “[...] similiter quicquid in missa ut enim in quibusdam ecclesiis et in *Gerundensis* inter ceteras comperimus sequentem trobum sive prefationem ante introitum misse prime dominice adventus eiusdem modi cum illo existentem decantant [...]” [PODIO, *Guillermus de: Ars Musicorum*, op. cit., f. 36r]. La cursiva s’ha usat per a destacar el text i no apareix a l’original. L’existència d’aquesta referència a la seu gironina ja ha sigut observada en GÜMPEL, Karl-Werner: “Guillermus de Podio...”, op. cit., col. 249.

⁸⁴ “(...) el amado capellán e cantor nuestro mossén Guillem Molins (...)” [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 123r-123v (vegeu l’apèndix III, doc. 17)]; “(...) la consignación que havíamos fecha a mossén Guillem Molins (...)” [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1161, f. 343v (vegeu l’apèndix III, doc. 166)]; “(...) havemos fecho mercé a mossén Guillem Molins (...)” [*E-VAar*, Reial Cancelleria, *Epistolarium*, reg. 596, f. 170v-171r (vegeu l’apèndix III, doc. 160)].

⁸⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 130v-131r (vegeu l’apèndix III, doc. 18).

⁸⁶ *E-Bac*, Generalitat, vol. 989 (vegeu l’apèndix III, doc. 68). En aquest cas, l’errata sembla més clara, puix al principi del mateix document apareix com *Guillem*.

Mateu⁸⁷ respectivament. L'exccepcionalitat d'aquests casos dins un apreciable volum documental, converteix en molt possible que es tracten simplement d'errates i calga descartar un segon nom de pila per al tractadista.

Per contra, la qüestió del seu cognom i/o sobrenom és bastant més complexa. És sabut que, en el segle XV, encara no estan perfectament fixats en la societat els cognoms com a identificatius invariables de les persones heretats dels pares, tal com actualment els coneixem. La seua funció era fonamentalment distingir a les persones que tenien el mateix nom de pila. Si és ben cert que l'identificatiu —normalment únic a la Corona d'Aragó— que acompanyava el nom de pila solia coincidir amb el del pare (patronímic) i, molt més rarament, amb el de la mare, també ho és que en molts casos no procedia dels progenitors sinó que eren sobrenoms. De vegades, assenyalaven la procedència (gentilici) —molt comú entre els que treballaven fora del seu lloc d'origen⁸⁸—, en altres un ofici o, fins i tot, un tret físic peculiar. En el cas del tractadista, en general les fonts fan servir una, i només una, d'entre les formes *Molins* o *de Podio*, independentment de la llengua en què es redacta el document. Amb una freqüència molt menor figuren ambdues juntes (*Molins de Podio*)⁸⁹ o, fins i tot, (*Molins àlies de Podio*)⁹⁰ la qual cosa aclareix que *Molins* i *de Podio* de cap manera formaven una unitat sinó que eren identificatius diferents i/o alternatius.

⁸⁷ Es tracta d'un pagament de 30 sous barcelonesos del tresorer reial al cantor "mossèn Mateu Molins" [*E-VAar*, Mestre racional, vol. 8825, f. 29r, gener de 1472].

⁸⁸ Aquesta circumstància era molt comú entre els personatges del món de la cultura, que vivien on els poderosos o les institucions els oferien treball o mitjans de vida. Entre els casos més coneguts podem esmentar l'humanista Erasme de Rotterdam (Gerrit Gerritszoon), el teòleg i filòsof Nicolau de Cusa (Nicolaus Krebs, o Chrypffs) o l'humanista i gramàtic Antonio de Nebrija (Antonio Martínez de Cala y Jarava). En el camp de la música, i especialment entre els teòrics, aquesta pràctica estava estesa, i poden citar-se com a exemples Marchettus de Pàdua, Jacobus de Lieja o Philippus de Caserta.

⁸⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum sigilli secreti* 11, reg. 3571, f. 74v (vegeu l'apèndix III, doc. 156); *ibid.*, *Diversorum sigilli secreti* 12, reg. 3572, f. 26v-27r (vegeu l'apèndix III, doc. 154); ADB, Col·lacions, vol. 72, f. 115r-116v (vegeu l'apèndix III, doc. 83); *E-VAcp*, not. Francesc Soler, prot. 2174, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 162).

⁹⁰ ADG, Cúria i vicariat general, benefical, manuals de col·lacions, vol. 46(23) [D/199], f. 200r (vegeu l'apèndix III, doc. 84), 207r; *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f. (vegeu l'apèndix III, doc. 139).

Per altra part, entre els possibles cognoms catalans que tenen correspondència amb la forma llatina *de Podio*, l'únic que s'ha trobat en la documentació en referència al músic, encara que de forma dubtosa, ha sigut *Puig*⁹¹. Cal remarcar que, fins i tot en els documents redactats en valencià/català en què no s'utilitza la forma *Molins*, es manté immutable la forma llatina. Així, en aquests casos trobem generalment al tractadista referit com "Guillem de Podio" o, simplement, "mestre Podio"⁹². També és força interessant observar que el primer document localitzat on es fa servir la forma *de Podio* està redactat en data tan darrerena com el 28 de juny de 1474⁹³. En tota l'abundant documentació anterior d'inequívoca pertinença al músic —procedent de les ciutats de Barcelona i Girona, així com de la cort de Joan II d'Aragó— s'usa exclusivament la forma *Molins*. A partir del 1474, i fins l'arribada del tractadista a la seu de València, la forma *de Podio* només figura en els documents de forma molt minoritària i sempre darrere de *Molins*, que continua sent, en solitari, l'opció preferent dels escrivans. En canvi, durant la seua darrera etapa a València —a partir del 1479 fins la seua mort— s'observa que, mentre en la documentació generada pels notaris de la ciutat es fan servir les dues formes de manera independent i també combinada —malgrat que quan el músic és l'atorgant és sempre present la forma *Molins*—, en la procedent de la seu i la cúria diocesana de València, curiosament, s'utilitza ja amb exclusivitat la forma *de Podio*, tal i com figura en les seues dues obres principals signades en aquesta època.

⁹¹ Es conserven tres documents de dubtosa pertinença al músic en què figura la forma *Puig* que provenen de la cúria diocesana barcelonina. Estan copiats successivament sobre el mateix assumpte i redactats en llatí [ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 180v (vegeu l'apèndix III, doc. 116); *ibid.* (vegeu l'apèndix III, doc. 117); *ibid.*, f. 180v-181r (vegeu l'apèndix III, doc. 118)]. Més avant es tracta sobre els dubtes que presenten aquests documents. En una llarga relació d'eclesiàstics trobada en un full solt d'un protocol del notari capitular de la seu de València, encapçalada per la simple anotació "Actus cleri", també apareix un *Guillem Puig*, que podria tractar-se del músic [E-VAc, not. Jaume Esteve, prot. 3685, s/f].

⁹² Com a exemples E-VAcp, not. Bartomeu de Carries, prot. 20444, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 155); E-VAar, not. Pere Joan Zabrugada, prot. 3064, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 152).

⁹³ S'utilitza en la forma combinada *Molins de Podio* dins un document en llatí [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 28, reg. 3388, f. 100r-100v (vegeu l'apèndix III, doc. 82)].

De totes aquestes constatacions sorgeixen diversos interrogants: ¿són *Molins* i *de Podio* patronímics o algú d'ells és un sobrenom?; ¿amb quin cognom català es correspon la forma *de Podio* per al cas concret del tractadista?; ¿quin motiu conduí el músic i/o als seus contemporanis a començar a utilitzar la forma *de Podio* en un moment determinat?; ¿per què a València s'utilitzaren alternativament les formes *Molins* o *de Podio* en funció del centre de producció del document? Malauradament, cap d'aquestes qüestions pot contestar-se a hores d'ara amb seguretat perquè no disposem de suficients elements de judici. No obstant, tractarem de plantejar possibles respostes encara que sense eixir del camp de l'especulació⁹⁴.

Pel que fa a la primera qüestió, la manca de dades sobre la família del músic en dificulta la resolució. En principi, l'ús del cognom *Molins* al llarg de tota sa vida suggereix amb força que fóra un patronímic; pel que fa a *de Podio*, tractant-se també d'una forma llatina que té correspondència amb un cognom existent, potser es tractara del patronímic de l'altre progenitor, tot i que no es pot descartar totalment que fos un sobrenom⁹⁵.

Quant a la segona qüestió, cal observar que mentre el cognom *Puig* estava molt estès a l'època entre tots els estaments de la societat, *Despuig* estava bastant restringit al nobiliari. La pertinença del músic a la família noble *Despuig*, tal com s'havia vingut especulant, no sembla probable, almenys per un parell de raons. En primer lloc, no hi ha constància de l'existència de cap membre d'aquesta família anomenat *Guillem* a l'època en qualsevol de les dues branques principals, tortosina i valenciana⁹⁶. En segon lloc, com a argument més

⁹⁴ Agraïsc al professor Mateu Rodrigo la seua experimentada i erudita ajuda en la interpretació d'una part d'aquestes qüestions sobre el nom de l'autor.

⁹⁵ Si es pensara en un gentilici significaria que el seu origen estaria en alguna localitat amb el topònim *Puig*. Són bastant comuns els noms de municipis que comencen per aquest mot a Catalunya (*Puigcerdà*, *Puigreig*, *Puigdàlber*, *Puiggrós*, *Puigverd d'Agramunt*, *Puigverd de Lleida*, *Puigpelat*), València (*El Puig*) i les Illes Balears (*Puigpunyent*).

⁹⁶ QUEROL COLL, Enric: *Cultura literària en Tortosa (siglos XVI y XVII)*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2004). Agraïsc a Enric Querol els aclariments que m'ha fet al voltant d'aquesta qüestió; PASCUAL Y BELTRÁN, Ventura: *Játiva Biográfica* (València: Renovación Tipográfica, 1931), p. 136.

consistent, la trajectòria al llarg de tota sa vida com a músic de capella no encaixa bé amb la d'un noble en una societat fortament estamental, on el músic era un simple servidor. L'ús del curiós detall heràldic al primer foli del manuscrit de l'*Enchiridion*, consistent en una flor de lis —part fonamental a l'escut d'armes dels Despuig⁹⁷— dibuixada sobre la lletra "i" del nom de l'autor *Podio* (vegeu fig. 6) no significa obligatòriament la pertinença del músic a la mateixa família noble, puix aquests detalls es consideraven simples ornaments⁹⁸. Per tot això, i malgrat els dubtes que persisteixen, el cognom *Puig* sembla ser el més versemblant per al cas del tractadista.

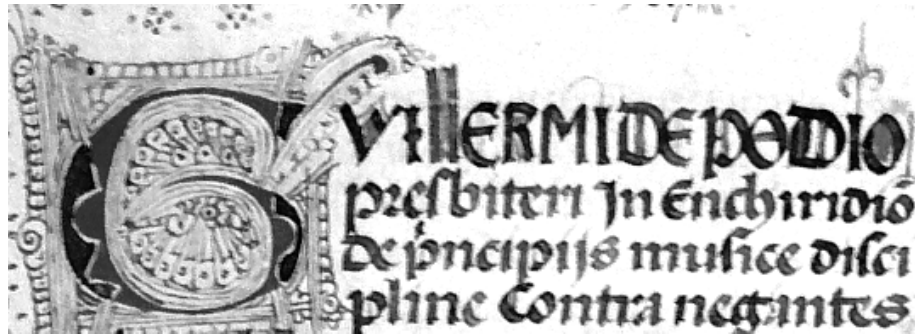

Figura 6. Detall de la primera pàgina de l'*Enchiridion* [I-Bc, ms. A.71, p. 134].

Quant al tercer interrogant, en primer lloc cal dir que els motius que més comunament explicaven a l'època que una persona començara a usar un identificatiu diferent a partir de cert moment de la seua vida solien ser de tipus econòmic o social. Entre els grups privilegiats, no era infreqüent que en els testaments es condicionara el dret a gaudir d'una herència al fet que l'hereu canviara el cognom que usava pel del testador, normalment pertanyent a una altra branca familiar. No sembla que fóra el cas del músic, el qual segurament no formava part d'aquests grups elitistes. L'arribada de nou d'una persona a algun lloc o institució també era un moment propici per a començar a usar un altre identificatiu o per al naixement d'un sobrenom, per iniciativa del mateix o dels que l'envoltaven, especialment quan allà ja hi havia algun homònim del

⁹⁷ La majoria dels escuts dels Despuig tenien en el centre una muntanya o puig coronat per una flor de lis. En algun cas, aquesta flor figura sobre un lleó.

⁹⁸ Agraïsc a Mateu Rodrigo aquesta apreciació.

qual calia distingir-lo. En aquest sentit, sembla versemblant que l'aparició de la forma *de Podio* hagués estat motivada per distingir el músic d'altre prevere també anomenat *Guillem Molins*, el qual era beneficiat a la seu de Girona quan el tractadista arribà a aquesta institució per a residir el 1471⁹⁹. L'ús més intensiu de la forma *de Podio* durant la seua darrera etapa vital a la ciutat de València a partir de 1479, potser podria entendre's sota la perspectiva d'un recent arribat a una gran metròpolis, on necessitaria guanyar-se la consideració social. Des d'aquest punt de vista, cal tenir en compte que el cognom llatinitzat *de Podio* —vàlid tant per a *Puig* com per a *Despuig*— gaudia d'un gran prestigi a l'època tant a la cort reial com a la ciutat de València, especialment per la presència d'un personatge de la noblesa de gran influència anomenat Lluís Despuig (*1410?; † 1482), el qual va ser cap de l'exèrcit de Joan II i virrei al regne valencià¹⁰⁰.

Pel que fa a la darrera qüestió, es tracta d'un fenomen que podria explicar-se si es considera que els diversos escrivans de la seu valenciana s'encarregaven fonamentalment de llibres d'ús exclusivament intern i que, a més, en el moment de l'escriptura no estava present l'interessat dictant el seu nom. En aquest cas, és lògic que s'anotara la forma d'ús habitual a València, que era *Guillem de Podio*. Per contra, la documentació notarial es podia fer servir en procediments

⁹⁹ Sobre aquest personatge, vegeu l'apartat 3 d'aquest capítol.

¹⁰⁰ Nascut a Xàtiva, regne de València, Lluís Despuig va ser un membre destacat de la branca familiar valenciana, mestre de l'orde militar de Montesa des del 1453, diplomàtic i un dels principals generals de l'exèrcit de Joan II, a qui va mantenir sempre absoluta fidelitat. Entre els seus èxits militars va destacar la defensa de la reina Joana i el príncep Ferran, assetjats a la Força Vella de Girona el 1462. A partir del 1472 va establir-se a València fins la seua mort, després de ser nomenat virrei del regne com a premi pels serveis prestats a la corona. Va convocar, si més no un certamen poètic a València al 1474 que va ser l'origen del primer llibre imprès de literatura a la península: *Obres e trobes en lahors de la Verge Maria* (València: Lambert Palmart, 1474). HINOJOSA MONTALVO, José: *Diccionario de historia medieval del Reino de Valencia*, vol II (València: Biblioteca Valenciana, 2002), p. 59-60; VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV* (Pamplona: Uergoiti editores, 2003; 1a ed. Barcelona: Editorial Teide, 1953), p. 118, 127, 130, 138, 200, 213, 222, 235, 280. En la dècada de 1472-1482 Lluís Despuig va residir gran part del temps a la ciutat de València, encara que va fer diversos viatges a la cort reial i a les possessions del seu orde [E-VAar, Clero, lligall 867, caixes 2279-80]. En general, la família Despuig va aconseguir acumular un gran poder per la seua fidelitat al rei Joan II en la guerra de Catalunya [QUEROL, Enric: "Cristòfol Despuig, pugna pro patria. Noves dades biogràfiques sobre l'autor dels Col.loquis", *Llengua i literatura: Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i literatura*, 16 (2005), p. 250].

administratius, tenia una validesa jurídica i, a més, en moltes ocasions els documents relatius al músic s'havien de presentar en instàncies barcelonines o gironines, on havia sigut conegut fonamentalment com *Guillem Molins*. Per tractar d'evitar problemes d'identificació que dificultaren o impediren gestionar convenientment els seus interessos, el tractadista, que a més estava present en l'acte, hauria tingut una especial cura en què constara aquest darrer identificatiu, que sempre havia utilitzat.

En definitiva, tot i els avanços produïts, són encara nombroses les qüestions sense aclarir que persisteixen al voltant del nom del músic, les quals romandran pendents per a futures investigacions. No obstant això, en aquest treball he decidit aplicar una solució de compromís, en fer servir ordinàriament la forma llatinitzada *de Podio*, avalada per l'ús generalitzat per part dels seus contemporanis a València i dels tractadistes posteriors¹⁰¹.

3. Personatges homònims

Al llarg de la investigació he trobat una altra dificultat addicional com és l'homonímia. Es tracta d'un problema que no és gens infreqüent en els estudis biogràfics d'aquesta època però que, en aquest cas, està accentuat per l'existència de dos identificatius i, a més, bastant comuns, la qual cosa augmenta la probabilitat d'aparició de personatges homònims. De fet, durant la investigació he constatat l'existència de, si més no, tres eclesiàstics amb noms que podrien coincidir amb els del músic, i que estaven actius a l'àmbit temporal i geogràfic en què aquest va viure. Per a poder identificar-los o no amb l'autor de l'*Enchiridion* ha sigut necessari seguir les seues empremtes als arxius. En dos dels casos s'ha pogut determinar amb seguretat la diferenciació d'identitats, mentre que per al tercer, almenys s'han reunit arguments que apunten a la

¹⁰¹ Tot i això, es farà servir també la forma *Molins*, sempre que es tracte d'alguna qüestió relativa a documents on així s'anomene el músic.

mateixa conclusió. Sembla convenient citar les dades conegudes d'aquests personatges per tal d'evitar als futurs investigadors possibles confusions.

A Barcelona vivia el 1447 un prevere anomenat Guillem Puig, beneficiat a la propera localitat de Sant Andreu de Palomar. Va dictar testament el dia 25 de gener del mateix any, malgrat que no consta que foren les darreres voluntats¹⁰² i uns mesos després va renunciar a dit benefici¹⁰³. De la lectura del testament no es desprén cap detall que convida a pensar que es tractara del mestre de cant de la seu barcelonina. Tampoc el benefici esmentat, ni cap altre, figuren citats en els documents inequívocament pertanyents al músic de l'època en aquesta seu. Per últim, com ja s'ha indicat, el cognom llatinitzat *de Podio*, que podria correspondre's amb *Puig*, no figura en la documentació fins més d'un quart de segle després. Per totes aquestes raons considere molt poc probable que es tractara del músic.

Un altre personatge d'origen gironí, anomenat Guillem Molins, mereix un tractament especial, ja que la seua trajectòria presenta alguns punts de contacte amb la del tractadista. Com abans s'ha apuntat, aquestes coincidències pogueren motivar la introducció de l'identificatiu *de Podio* en el nom d'aquest darrer, per tal d'evitar confusions. L'homònim del músic era originari del mas Molins de Santa Coloma de Farners, a la diòcesi de Girona¹⁰⁴. Des del 1448 al 1450 va comparèixer com a testimoni en nombroses actes de la cúria diocesana gironina sota els apel·latius de clergue d'aquesta diòcesi, familiar i cambrer del bisbe de Girona¹⁰⁵. La proximitat al bisbe li facilitaria l'obtenció, el 7 de març de 1450, d'una dispensa d'ordenació *in sacris* per a poder posseir un benefici a Castelló d'Ampúries¹⁰⁶. Durant els següents mesos, Molins va obtenir diversos

¹⁰² AHPB, not. Guillem Jordà (major), plec de testaments 1432-1459, prot. 134/74, s/f.

¹⁰³ ADB, Col·lacions, vol. 57, s/f, 23 d'agost de 1447.

¹⁰⁴ AHG, not. Pere Begudà, prot. Gi-04 213, s/d.

¹⁰⁵ ADG, cúria i vicariat general, benefical, col·lació de beneficis, vol. 40(17) [D/193], f. 118v, 16r; *ibid.*, vol. 41(18) [D/194], f. 14v, 16r, 17v, 25r, 26v, 16v (nova numeració), 17r, 21r, 26r, 26v, 32v, 33r, 42r.

¹⁰⁶ "Reverendum in Christo pater et Dominus dominus Bernardus, miseracione divina episcopus, dispensavit cum Guillermo Molins, clerico familiari suo, quod ~~non~~ obstante non sit

beneficis a la diòcesi a través de permutes, fins que, per la mateixa via, el 12 d'agost de 1451 va convertir-se en beneficiat de la seu gironina¹⁰⁷. Poc abans de la fi d'aquest mateix any, va prendre ordes menors i de sotsdiaca a Girona¹⁰⁸. A principis de maig de 1452, començava a constar com a prevere en les actes de la cúria, on continuà freqüentment testificant, com a persona propera al bisbe que era¹⁰⁹. Mentre la reina Joana estava a Girona al 1462, pocs dies abans del setge a què fou sotmesa, el beneficiat Molins va signar com a testimoni d'una d'aquestes actes¹¹⁰. El 27 de setembre de 1472 va atorgar el seu testament a Barcelona, on segurament residia perquè llavors gaudia d'un benefici a l'església de Sant Joan de Jerusalem d'aquesta ciutat, al mateix temps que continuava posseint un altre a la seu de Girona¹¹¹. Trobant-se ja en aquesta darrera ciutat, va dictar uns codicils només uns dies abans de la seua mort, la qual tingué lloc entre els dies 16 i 28 de setembre de 1474¹¹². Fonamentalment per aquesta raó, és molt clar que aquest personatge no pot identificar-se amb el tractadista. Tot i això, ambdós varen poder coincidir, primer a Barcelona abans

in sacris possit obtinere et retinere beneficium quod obtinet in ecclesia Castilionis Impuriarum sub invocacione etc. De quibus etc." [*ibid.*, vol. 41(18) [D/194], f. 37r].

¹⁰⁷ El 2 de maig de 1450, va permutar un benefici que posseïa a l'església del Sallent, per una capellania a l'església de Biure [*ibid.*, f. 54r], la qual va unir el mateix dia amb el benefici de domer de l'església parroquial de Santa Eulàlia de Vilanova de la Muga [*ibid.*, f. 56r]. El 15 de maig de 1450 va permutar el seu benefici de Santa Maria en el castell de Farners amb un altre a l'església d'Arenys [*ibid.*, f. 58v, 60v]. L'1 de juny de 1450 li va ser atorgat el benefici fundat en la capella de *Corpus Christi* de l'església parroquial de Sant Martí de Peralada, per permuta amb el que posseïa a Vilanova de la Muga [*ibid.*, f. 64v]. El 12 d'agost de 1451 permutà els seus beneficis a Castelló d'Ampúries i Peralada amb l'instituir a l'altar de Sant Vicenç a la catedral de Girona [*ibid.*, f. 155v-156r].

¹⁰⁸ "Guillermum Molins, beneficiatum in sede Gerundensi" és promogut a ordes menors el 17 de desembre de 1451 [ADG, fons episcopals, ordinacions, registre d'ordes majors (1413-1497) amb tonsures, s/f]. "Guillermum Molins, beneficiatum in ecclesia Sancte Marie sedis Gerundensis" es promogut al sotsdiaconat el 18 de desembre de 1451 [*ibid.*, s/f].

¹⁰⁹ Com a exemples primerencs que demostren la condició de prevere: ADG, cúria i vicariat general, benefical, col·lació de beneficis, vol. 42(19) [D/195], f. 23v, 26v, 27v.

¹¹⁰ ADG, cúria i vicariat general, benefical, col·lació de beneficis, vol. 45(22) [D/198], f. 69v, 26 de maig de 1462.

¹¹¹ El testament ens informa que era fill de Pere Molins, llaurador, i Antònia, sa muller. Féu hereua la seua ànima [AHPB, Not. Marc Busquets (major), prot. 210/10]. El 6 de febrer de 1474 era posseïdor del benefici segon de la capella de Sant Pau sota la invocació del mateix sant a la seu gironina [ADG, cúria i vicariat general, benefical, col·lació de beneficis, vol. 48(25) [D/201], f. 5v].

¹¹² La segona és la data de la lectura o publicació del seu testament [*ibid.*] La primera és la data dels codicils [AHG, not. Pere Begudà, prot. Gi-04 214, f. 61r]. En el moment de la seua mort, és sabut que també gaudia d'un benefici a Besalú [ADG, cúria i vicariat general, benefical, col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 216r, 9 de desembre de 1474].

del 1472, mentre el músic estava al servei del rei Joan II, i després, amb molta més seguretat, entre el 1472 i el 1473 a l'àmbit molt més reduït de la seu de Girona¹¹³. En aquesta darrera institució, el músic era membre del capítol, mentre que el seu homònim només era només beneficiat, una diferència de posició jeràrquica i social que potser també augmentaria la necessitat de distingir ambdós personatges a través del nom.

Finalment, s'ha d'afegir que cal descartar definitivament la hipòtesi de J. Ruiz de Lihory, que identificava el músic Guillem de Podio amb un cert Guillem Puig, beneficiat a Alzira. La documentació que s'ha pogut trobar en la recerca sobre aquest darrer personatge, posseïdor d'un benefici en l'altar de Sant Martí de l'església parroquial de Santa Caterina d'aquesta vila, demostra clarament i reiteradament que era només clergue simplement tonsurat encara l'any 1483¹¹⁴, dada totalment incompatible amb l'ordenació presbiteral del tractadista, constatada repetidament des de l'any 1446 en els documents coneguts¹¹⁵.

III. UNA BIOGRAFIA DE GUILLEM DE PODIO

1. El període obscur de la infantesa i la primera joventut

L'etapa més desconeguda de la vida de Guillem de Podio és la dels seus primers anys, una circumstància que és habitual en els estudis biogràfics de

¹¹³ Del juny del 1472 al novembre del 1473 Guillem de Podio va estar present a Girona, probablement de forma continuada (vegeu l'apèndix IV.2).

¹¹⁴ Aquesta condició de clergue simplement tonsurat apareix explícitament en algunes actes notariais localitzades [E-VAcp, not. Francesc Soler, prot. 2163, 16 de desembre de 1478; *ibid.*, prot. 2166, 30 d'octubre de 1481; *ibid.*, prot. 2166, 16 de setembre de 1483]. En els altres documents on apareix aquest personatge, és qualificat simplement com a "clergue", però mai com a prevere [E-VAcp, not. Francesc Soler, prot. 2164, 3 de febrer de 1479; *ibid.*, prot. 2166, 3 de novembre de 1481; *ibid.*, prot. 2167, 23 de desembre de 1484; *ibid.*, 18 de desembre de 1485; *ibid.*, prot. 2176, 26 d'octubre de 1499] o fins i tot com a "estudiant" [E-VAcp, not. Francesc Soler, prot. 2168, 10 d'octubre de 1487; *ibid.*, prot. 2170, f. 41r-42r, 6 de maig de 1489; *ibid.*, prot. 2172, 12 de novembre de 1492].

¹¹⁵ La primera referència que la bibliografia proporciona d'aquesta condició és: "Guillem Molins, Pbre... 1446, 1457..." [MAS, Josep: "Nota històrica. Taula dels mestres del cant...", *op. cit.*].

molts personatges de l'època medieval¹¹⁶. La manca absoluta de dades inequívocament referides al músic procedents d'aquest període només deixa oberta la possibilitat de cercar indicis o pistes en documentació posterior que, almenys, permeten plantejar possibles respostes al voltant d'algunes qüestions d'interès.

Entre ciris i cantorals

El document més antic localitzat que es refereix al músic el situa com a escolà de la seu de Barcelona a l'abril del 1445¹¹⁷. El tractament d'*en* que rep el jove músic indica que ja era adult, però encara no estava ordenat¹¹⁸, un perfil totalment compatible amb l'ofici d'escolà de la sagristia, també anomenat simplement *escolà de la seu*. Segons estableix el *Llibre dels Oficials* de la seu barcelonina, aquesta tasca havia de ser exercida per "un jove de bona edat (...) que sie home virtuós y de molt bona conversatió y fama", sense prescriure la necessitat d'ordenació¹¹⁹. El treball de llevar les estores que figura en l'únic document que refereix Guillem Molins en aquest ofici encaixa perfectament amb la funció de preparació dels elements necessaris per a les cerimònies religioses, tant a l'altar com a la resta del temple, que aquest llibre atribueix fonamentalment a l'escolà. El jove Podio, per tant, era en aquell temps una mena d'ajudant del sagristà encarregat de diverses tasques auxiliars a la seu. No obstant això, no era totalment aliè a la música, ja que tenia l'obligació de

¹¹⁶ En gran part, aquest desconeixement es deu a la mancança d'una documentació sacramental a les parròquies que, només després el concili de Trento al segle següent, serà d'existència obligatòria. David Fallows ha destacat l'excepcionalitat que representa el cas de Guillaume Dufay (*1397; †1474) entre els músics més destacats de la seua època, pel fet de poder disposar d'una mínima informació sobre la seua formació musical en la infantesa [FALLOWS, David: *Dufay* (New York: Vintage Books, 1988; primera ed. London: J. M. Dent & Sons Ltd., 1982), p. 7].

¹¹⁷ "Ítem més paguí an Guillem Molins, scolà, per levar les stores: I lliura, II sous, VI [dinners]" [E-Bc, sagristia, sagristia en general, anys 1443-1445, f. 83v (vegeu la fig. 7)].

¹¹⁸ Aquest tractament no s'aplicava en aquesta època als membres del clero i tampoc a la noblesa, la qual cosa també allunya la possibilitat d'un origen noble del músic.

¹¹⁹ Les funcions d'aquest ofici estan àmpliament descrites en l'esmentat llibre [E-Bc, capítol, dignitats i oficis, arxiu capitular, llibre dels oficials, f. 97r-111v (vegeu-ne transcripció parcial en l'apèndix III, doc. 184)].

posar els llibres de cor en el faristol i, fins i tot, ajudar a cantar en alguna ocasió, com ara en les misses matinals a la capella de Santa Eulàlia. No podem fixar amb exactitud el moment en què començà a exercir aquest ofici, però hagué de ser amb posterioritat a l'abril del 1440, atès que en aleshores l'escolà s'anomenava Macià Rucosa¹²⁰.

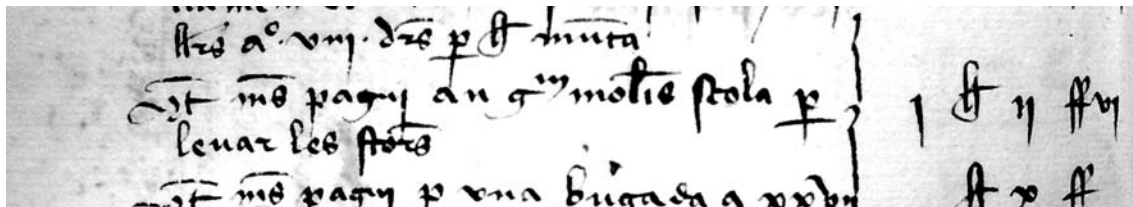

Figura 7. Detall del document més antic localitzat referent a Guillem de Podio [E-Bc, sagristia, sagristia en general, anys 1443-1445, f. 83v].

Formació musical

Tampoc es tenen dades concloents sobre aquesta interessant qüestió. Malgrat això, el fet d'haver sigut en la joventut escolà de sagristia abans de passar a ser mestre de cant a la seu de Barcelona converteix en probable que en la infantesa fóra un dels set escolans o fadrins del cant de la mateixa catedral, els quals rebien formació musical. D'aquesta manera, el jove músic hauria sigut promogut de forma natural dins la institució, on continuaria amb els estudis després de l'edat infantil fins a arribar a mestre. Desafortunadament, ens són desconeguts els noms dels fadrins del cant en aquesta època per a poder confirmar o desestimar aquesta possibilitat.

En aquest sentit, és força suggeridora la possibilitat raonable que Podio haguera sigut deixeble del teòric musical Jaume Borbó, mestre de cant de la seu barcelonesa, si més no durant el període del juliol del 1439 al juliol del 1440. Malgrat que no pot assegurar-se que aquest músic continuara a la seu a partir

¹²⁰ Macià Rucosa va cobrar des de l'agost de 1439 a l'abril del 1440. "Ítem, al scolà mossèn Steve Baiés, prevere, per tres meses, zo és mag, juny e juliol. E los VIII meses restants a compliment de any an Macià Rucosa [...] per tot l'any: X lliures." [E-Bc, sagristia, sagristia en general, anys 1439-1441, f. 86r].

d'aleshores, se sap que encara residia a Barcelona al març del 1443. Posteriorment viatjà a la cort d'Alfons el Magnànim a Nàpols, on ja havia arribat el 1444 per a culminar la carrera com a mestre dels infants i de cant de la capella reial, almenys fins al 1453. Borbó va tenir també activitat com a teòric musical puix es conserva, malgrat que incomplet, un tractat seu sobre proporcions¹²¹. Per tant, si es va produir en efecte la coincidència, Jaume Borbó no només hauria transmès a Guillem de Podio els fonaments dels seus coneixements musicals, sinó que segurament hauria jugat un paper clau en el naixement de l'interès en l'estudi profund de la teoria per part del jove músic. Des del 1440 fou mestre de cant de la seu Gabriel Claret¹²², del qual també pogué rebre lliçons.

L'entrada definitiva en la vida eclesiàstica

Només un any després de la data del document que ens informa del seu ofici d'escolà, Guillem de Podio va ordenar-se sacerdot. En poc més d'un mes va prendre successivament tots els ordes previs necessaris per a assolir aquest grau eclesiàstic en la capella del palau episcopal de Barcelona. En efecte, el 12 de març del 1446 adquiria la condició d'acòlit i de sotsdiaca; el 2 d'abril, de diaca, i el 16 d'abril, de prevere¹²³.

És interessant observar algunes circumstàncies que es desprenen d'una lectura acurada dels documents d'ordenacions. En primer lloc, el músic és descrit com a "clericus Barchinone" quan es disposa a rebre els dos primers ordes. En el moment de ser promogut a l'orde menor d'acòlit, la condició de

¹²¹ Vegeu l'entrada de "Jaume Borbó" en l'apèndix II.

¹²² Vegeu l'entrada de "Gabriel Claret" en l'apèndix II.

¹²³ En la llista d'acòlits ordenats figura "Guillermus Molins, clericus Barchinone." [ADB, *Registra Ordinatum*, vol. 10, f. 105r]. En la de sotsdiaques, "Guillermus Molins, clericus Barchinone ad titulum honorabilis Berengarii de Muntrana, canonici et sacristae Urgellensis." [*ibid.*, f. 105v]. En la de diaques, "Guillermus Molins, cum titulo Berengarii de Muntrana, canonici." [*ibid.*, f. 110r]. Finalment, en la de preveres, "Guillermus Molins, cum titulo Berengarii de Muntrana, canonici de quo se reputat esse contentum." [*ibid.*, f. 113r].

clergue deu fer referència al fet que era tonsurat —pas preliminar en la carrera eclesiàstica—, un estat que sembla encaixar bé amb l’ofici d’escolà que exercia. Malauradament, no he pogut localitzar l’acta de tonsura de “Guillem Molins” en els llibres d’ordinacions de Barcelona que, per cert, ens hauria aportat el nom, l’ofici i el lloc de residència de son pare. No obstant això, és possible que l’haguera rebut en una altra diòcesi¹²⁴. La mateixa expressió anterior també podria estar informant-nos del seu lloc de naixement. Si hom es fixa en els assentaments de la resta d’acòlits en els llibres d’ordinacions, pot observar que en els pocs casos en què s’esmenta l’origen dels ordenats, com és aquest, es fa referència a una localitat i no a una diòcesi, puix si s’al·ludeix a aquesta s’hi indica expressament¹²⁵. Per tant, és molt probable que l’expressió “clericus Barchinone” estiga indicant que el músic era natural de la ciutat de Barcelona.

D’altra banda, la data de la seua ordenació com a prevere pot proporcionar una aproximació a l’any de naixement del músic. Diversos concilis de l’Església Catòlica dels segles XIV i XV varen coincidir a prescriure una edat mínima requerida de vint-i-cinc anys per poder rebre l’orde del presbiterat¹²⁶. Per tant, com que Guillem de Podio va convertir-se en prevere el

¹²⁴Una altra possibilitat és que es tractara de “Guillemus Petri de Podio, filius Guillermi de Podio, nuncii curie vicarii Barchinonensis”, que va ser tonsurat a Barcelona el 23 de setembre de 1419 [ADB, *Registra Ordinatorum*, vol. 9, f. 132r]. No obstant això, diverses raons suggereixen que no es tracta del nostre personatge. En primer lloc, com ja s’ha esmentat, en el conjunt global de la documentació localitzada no s’ha trobat la forma *de Podio* en el seu nom fins el 1474. En segon lloc, si se considera com a edat mínima per a rebre la tonsura la més comuna de set anys —era necessari que el candidat tinguera ús de raó—, aquest fill del porter de la cúria del vicari general de Barcelona deuria haver nascut el 1412 o abans. Això significaria que, estranyament, Podio encara no hauria començat la carrera eclesiàstica ni de músic professional als 33 anys, puix al 1445 no estava ordenat i era un simple escolà, i que s’hauria mort amb una edat aproximada de noranta anys, circumstància molt infreqüent en la seua època. En tercer lloc, el nom de pila compost “Guillem Pere” no s’ha registrat en cap dels documents localitzats en aquesta investigació, malgrat que sí que ho ha sigut Pere.

¹²⁵ Com a exemple del que s’ha dit, immediatament abans de Guillem Molins en la llista dels nous acòlits pot trobar-se “Gabriel Roig, clericus ville de Arbucio diocesis Barchinone”, la qual cosa indicaria que Gabriel Roig era natural de l’Arboç a la diòcesi de Barcelona [ADB, *Registra Ordinatorum*, vol. 10, f. 105r].

¹²⁶ En concret, foren el de Ràvena, el de Viena i el de Narbona. La mateixa edat mínima es va mantenir en el concili de Trento a mitjan segle XVI. Lògicament, les edats mínimes necessàries per a rebre ordes menors, sotsdiaconat i diaconat eren inferiors, per la qual cosa aquella que més ens interessa per al nostre propòsit és la del presbiterat [CHARDON, Carlos: *Historia de los Sacramentos*, vol. VI (Madrid: Imprenta Real, 1800), p. 243-250].

1446, haguera sigut necessari que nasquera no més tard de l'any 1421 per a complir aquesta disposició. Malauradament, no es pot assegurar rotundament que el 1421 fos el *terminum ante quem* del naixement de Podio perquè no és possible descartar que s'haguera fet amb ell una excepció o dispensa a la regla de l'edat mínima; en aquest cas, el tractadista podria haver nascut una mica després¹²⁷. Així mateix, en cas d'haver-se complert rigorosament la disposició, també és possible que hagués nascut abans del 1421, i que s'ordenara com a prevere amb més de vint-i-cinc anys, encara que no sembla versemblant que fóra massa abans, puix va morir el 1500 a una edat molt avançada. Per totes les consideracions anteriors, hem estimat de forma aproximada el naixement del músic *ca.* 1420, amb un moderat marge de possible variabilitat tant cap avant com cap arrere.

Finalment, pot observar-se que Podio va rebre els ordes majors amb un títol atorgat per un canonge i sagristà de la Seu d'Urgell anomenat Berenguer de Muntrana [Montrana]. El títol, que era un requisit exigít per l'Església als aspirants a prendre ordes majors amb la finalitat que demostraren la suficiència econòmica per a la pròpia subsistència, era justificat majoritàriament a Barcelona amb la possessió d'un benefici eclesiàstic, una rectoria o la simple pertinença a un orde religiós. La possessió de rendes eclesiàstiques en edat juvenil no era gens habitual en membres de famílies de pocs recursos, ja que, especialment en el cas dels beneficis, solien atorgar-se a parents de l'instituïdor, generalment pertanyents a un grup social acomodat. Eren minoria els qui, com el músic, necessitaven un suport atorgat personalment per un familiar o un altre particular, eclesiàstic o seglar. Per tant, la doble circumstància que no disposara de rendes eclesiàstiques i que el títol li haguera de ser atorgat per una persona

¹²⁷ Com a demostració que no sempre es respectava l'edat mínima per a ordenar-se, l'autor de la *Crònica i Dietari del capella d'Alfons el Magnànim* relata que el 13 de febrer de 1478 s'ordenaven de preveres a València 53 "jóvens que no avien .XX. anys", no sense afegir una crítica a aquest fet excepcional [MIRALLES, Melcior: *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. de Mateu Rodrigo Lizondo, Fonts històriques valencianes, 47 (València: Universitat de València, 2011), p. 470]. Sembla que ja en el segle XII també hi havia estipulat un temps mínim de permanència en un orde abans de passar al següent, anomenat interstici, que en el concili de Trento es va fixar definitivament en un any, el qual no sembla que es complira en el cas del mateix Podio ni en el d'altres que s'ordenaren amb ell [*ibid.*, p. 250-254].

que, a més, no sembla que fos parent, suggereix un origen familiar més aviat humil del músic, la qual cosa també reforçaria el descart d'una hipotètica pertinença a la noblesa.

Malauradament, disposem de poques dades d'aquest benefactor anomenat Berenguer de Muntrana i dels motius que el portaren a atorgar un títol a Guillem de Podio. Muntrana ja representava el bisbe de la Seu d'Urgell al parlament general de Catalunya del període 1410-1412, en les actes del qual figura freqüentment el seu nom amb el títol d'oficial o vicari de Puigcerdà, localitat pertanyent a aquesta diòcesi¹²⁸. També es té constància de la seua participació en les corts catalanes dels anys 1421-1423 dins un petit grup de juristes encarregats de donar la forma definitiva a les lleis aprovades¹²⁹. El darrer dia del 1443 es trobava a Barcelona com a batxiller en dret¹³⁰ i és segur que al 1448, només dos anys després de l'ordenació del músic, "mossèn Berenguer de Muntrana, canonge" tenia residència en aquesta ciutat a l'illa de la Font del Call¹³¹. Malgrat això, res fa pensar que la canongia, a la qual es fa referència tant en aquest darrer document com en els assentaments de les ordenacions del músic, fos de la seu de Barcelona, sinó més aviat de la Seu d'Urgell, de la qual devia ser absentista. Desafortunadament, no coneixem més sobre aquest personatge que va fer possible, en definitiva, l'inici de la trajectòria eclesiàstica i, per extensió, també la de músic professional de Guillem de Podio.

¹²⁸ REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: *Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. 7-10 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1904). El cognom d'aquest personatge figura com a present en multitud de sessions del parlament amb les variants de transcripció de Montrana, Monrava o Montrava.

¹²⁹ RUBIÓ I BALAGUER, Jordi i R. d'ABADAL I VINYALS: "Notes sobre la formació de les compilacions de «Constitucions i altres drets de Catalunya» i de «capítols de corts referents al general»", *Estudis Universitaris Catalans*, IV (1910), p. 409-445; consultada la reed. dins *Obres de Jordi Rubió i Balaguer. Història i historiografia*, vol. VI (Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987), p. 119-120.

¹³⁰ "(...) nos Berengarius de Muntrana, in decretis baccallarius (...)" [ADB, registra ordinatorum, vol. 10, f. 62r].

¹³¹ AHMB, Consell de Cent, fogatges, 1B.XIX-7, any 1448, Barcelona, f. 96v.

2. Els inicis professionals a la seu de Barcelona

Barcelona: una poderosa ciutat en convulsió

Durant el segle XIII i la primera meitat del XIV, la ciutat de Barcelona va treure profit dels grans beneficis de les conquestes ultramarines de la Corona d'Aragó, en trobar-se afavorida per la doble condició de capital catalana i de residència principal dels monarques de la dinastia regnant, originària d'aquesta ciutat. Així, el cap i casal de Catalunya va esdevenir una de les principals ciutats comercials mediterrànies, només superada per Gènova i Venècia. No obstant això, les diverses calamitats sofrides per la ciutat a partir del segon terç del segle XIV —especialment l'epidèmia de pesta negra (1348) i els diversos rebrots posteriors, però també les crisis de subsistència i, ja un segle després, la guerra contra el rei Joan II—, varen provocar un estancament demogràfic, al mateix temps que l'economia urbana patia una llarga crisi que va persistir fins el segle XVI. La xifra de població aproximada de 30.000 habitants no fou mai sobrepassada durant el segle XV. La capital catalana que va conèixer Guillem de Podio en la joventut, començava llavors a cedir la preeminència econòmica i comercial dins els territoris ibèrics de la Corona d'Aragó a la ciutat de València, que experimentava un ascens vertiginós des del començament de la centúria. No obstant això, Barcelona encara gaudia d'una notable indústria manufacturera de teixits, vidre, cuir i ferro i era un destacat port exportador a la Mediterrània suportat per una àmplia xarxa de mercaders que operaven en els principals punts de destinació a Europa, Àfrica i l'Orient¹³².

Però la crisi també arribava al terreny polític i social. L'absència del monarca Alfons V de la península des del 1432 no va ajudar perquè es resolgueren, sinó més bé perquè s'agreujaren, els problemes endèmics que

¹³² Vegeu especialment SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume: *Història de Barcelona* (Barcelona: Rosa dels Vents, 2008), p. 65-88; CARRÈRE, Claude: *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, 2 vol. (Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1978).

arrossegava una societat fortament dividida en dos grups a la ciutat de Barcelona, que esdevingueren en partits. D'una part, una poderosa oligarquia urbana encapçalada pels *ciutadans honrats* procedents d'unes poques famílies enriquides, que controlava el poder municipal des de segles enrere, va reunir-se en el partit de la *Biga*. A l'altre costat, la *Busca* aglutinava mercaders, artesans i fins i tot algun membre de la petita noblesa, desitjosos d'una major participació en el govern de la ciutat, els quals comptaven amb el suport del rei. El conflicte continu als carrers i l'agitació social derivada de l'odi entre tots dos grups antagònics que, sens dubte, va viure molt de prop el jove músic, va ser constant durant la dècada de 1450. La pujada al poder municipal de la *Busca* el 1453, amb el suport del governador Galcerà de Requesens, i les mesures econòmiques que va adoptar afavoridores dels seus interessos —fonamentalment la devaluació de la moneda i el proteccionisme econòmic— varen encendre encara més un enfrontament que no va minvar, sinó més bé augmentar, durant les corts catalanes dels anys 1454-1458¹³³.

La inestable societat barcelonina, a més, va ser colpejada durant aquests anys per la natura. Un potent terratrèmol va sacsejar la ciutat el 1448, i provocà grans danys. El mateix any va rebrotar una vegada més la pestilència, un mal d'aparició reiterada que només una dècada més tard tornaria a causar un fort estrall en la població¹³⁴.

¹³³ Sobre el conflicte urbà barceloní d'aquests anys, vegeu especialment BATLLE GALLART, Carmen: *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, tesi doctoral (Barcelona. Universitat de Barcelona. 1971). També queda reflectit de primera mà des del punt de vista dels oligarques en el *Dietari de la Diputació del General de Cathalunya*, la redacció del qual, des del 1454, va estar a càrrec del notari Jaume Safont [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Diputació del General de Cathalunya*, vol.1 (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 1974)].

¹³⁴ El dietarista de la Diputació descriu alguns dels danys més importants causats pel terratrèmol i els efectes de la pesta, que durant l'estiu de 1457 s'emportava la vida de gairebé un miler de persones al mes [*ibid.*, p. 181, 183, 186, 236-237, 240, 244; *ibid.*, vol.2, p. 3].

Barcelona va comptar amb seu episcopal segurament ja des del segle IV. L'any 801 la ciutat fou guanyada pels francs als musulmans, el domini dels quals no va arribar als vuitanta anys, i es va reinstaurar el culte cristià. Guillem de Podio va conèixer la tercera i darrera catedral que es va construir a la ciutat, iniciada el 1298 i acabada durant l'estada del músic. El 1448 es conclouïen els treballs del claustre annex i el 1454 la sala capitular. També en temps del músic es varen continuar els treballs en el cor i el púlpit, potser els elements més preuats de la seu, els quals s'havien iniciat el 1390 i posteriorment es perllongaren al llarg de gairebé tot el segle XVI¹³⁵.

A banda del bisbe, el capítol catedralici estava compost per 11 dignitats i 40 canonges, malgrat que només es repartien 28 porcions canòniques. El cos eclesiàstic més nombrós el formaven els beneficiats, dels quals hi havia 250, aproximadament. Entre les dignitats, dues tenien a veure amb la música, el *precentor* o cabiscol (el *chantré* de les catedrals castellanques) i el *succentor* o sotscabiscol (el *sochantre* de les catedrals castellanques)¹³⁶. Podio va conèixer els cabiscols Miquel Blasco, Francesc Dezplà i Antoni Ferrer, els quals varen ocupar successivament aquesta dignitat¹³⁷. Del sotscabiscol depenia el nomenament del mestre de cant, un ofici no capitular que completava l'equip que regia l'activitat musical en el temple¹³⁸.

Malgrat que no hi ha constància de noms de cantors en aquesta època a la seu de Barcelona, potser per la pèrdua de documentació o perquè encara no estaven institucionalitzats administrativament, cal pensar que n'hi havia. De fet, els xantres o cantors figuren en alguns pagaments fets per la institució que es

¹³⁵ Un resum de la història d'aquesta catedral, amb una bibliografia completa, pot trobar-se dins MARTÍ BONET, Josep M.: *Novum Speculum. Les parròquies dels tres bisbats de Barcelona, Terrassa i Sant Feliu de Llobregat*. vol. I/1, < <http://www.cultura.arqbcn.org>>, p. 25-57.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ Vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II.

¹³⁸ Sobre la música a la seu de Barcelona, és de referència GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: *La Música del Renaixement...*, *op. cit.*

conserven, normalment citats en genèric, tot i que en una ocasió es precisa que eren set¹³⁹. No només Guillem de Podio, sinó també altres músics competents que després serviren el rei Joan II, estigueren vinculats a aquest temple durant els anys anteriors a l'ingrés a la cort, com ara Jaume Castelló i Bartomeu Sagrera, els quals probablement foren abans cantors de la seu barcelonesa¹⁴⁰. També consta que en aquest temps ja hi havia set *fadrins del cant*, infants mantinguts econòmicament amb un censal llegat per Jaume Queralt, malgrat que sembla que només quatre d'ells eren educats realment en el cant¹⁴¹.

Encara que la qüestió està pendent d'aclarir-se, Guillem de Podio possiblement conegué tres orgues durant la residència a la catedral: el major, el menor i el de la capella de Santa Eulàlia¹⁴². En els dos últims treballaren en aquest temps els mestres orgueners Joan Carnicer, Pere(?) Grayena i Gabriel Picanyes¹⁴³. També hi ha una referència a un d'aquests instruments a la sagristia, el qual fou objecte d'una actuació de manteniment per part del darrer orguener durant el 1453¹⁴⁴. En aquest temps, Podio va ser company de l'organista Galcerà Altimir, el qual ja posseïa l'ofici catedralici el 1437¹⁴⁵. En alguna ocasió fou substituït per Pere (?) Guerau¹⁴⁶.

¹³⁹ Alguns són relatius als oficis de completes dels dissabtes de Quaresma [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1439-1441, f. 78v, agost de 1439; *ibid.*, 1451-1452, f. 36v, abril de 1452; *ibid.*, 1452-1452, f. 37v, abril de 1453]. Uns altres corresponen a la missa de la Translació de Sant Sever [E-Bc, arxiu de Sant Sever, comptes dels procuradors, 1444-1446, s/f, s/d; *ibid.*, 1448-1449, , s/f, s/d]. La referència a set xantres: "Ítem , qui foren donats a VII xanters qui cantaren lo dit die la missa de Sant Saver, a quascun VI diners, munten III s IIII [d]" [*ibid.*, 1451-1452, s/f, s/d].

¹⁴⁰ Vegeu les entrades de "Jaume Castelló" i "Bartomeu Sagrera" dins l'apèndix II.

¹⁴¹ Específicament sobre els infants cantors a la seu de Barcelona en aquest temps: GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Els escolans cantors de la Seu de Barcelona, 1459-1589", *Recerca Musicològica*, VIII (1988), p. 47-63; ; *ID.*: "Mateu Ferrer...", *op. cit.*, p. 16-18.

¹⁴² BAUCELL I REIG, Josep: "Les notícies més antigues sobre els orgues de la catedral de Barcelona", *Medievalia*, 8 (1989), p. 41-74; GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Renaixement i manierisme", *op. cit.*, p. 84-85.

¹⁴³ Vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II.

¹⁴⁴ E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1452-1453, f. 36r.

¹⁴⁵ Vegeu l'entrada de "Galcerà Altimir" dins l'apèndix II.

¹⁴⁶ Vegeu l'entrada de "P[ere?] Guerau" dins l'apèndix II.

El mateix mes d'abril del 1446 en què es va ordenar de prevere, el músic figura per primera vegada amb el títol de mestre del cant en els documents consultats a la seu de Barcelona. Malauradament, no es pot concretar la data exacta en què l'escolà passà a ser mestre. L'excèl·lent tractament d'*en*, i no de *mossèn*, que rep el jove mestre en aquest primer document, no torna a repetir-se en els posteriors, la qual cosa sembla indicar que, en el moment del nomenament, Podio encara no era sacerdot¹⁴⁷. No obstant això, la proximitat temporal del primer testimoni escrit del magisteri del músic amb el ràpid procés d'ordenació, converteix en versemblant que el seu interès a assolir la condició de prevere estiguera relacionat amb l'exercici de la plaça de mestre de cant de la seu¹⁴⁸. Si així fóra, podria intuir-se la col·laboració institucional del capítol barceloní en tot aquest procés, interessat a incorporar al seu personal a aquell que devia considerar un jove però valuós músic, o àdhuc del mateix bisbe Jaume Girard (1445-1456), que pocs mesos abans havia rebut el càrrec¹⁴⁹.

El començament de l'activitat de Guillem de Podio en aquest ofici sembla que no va significar el cessament immediat del seu antecessor, Gabriel Claret, el qual ja l'exercia almenys des del 1440¹⁵⁰. De fet, el 1450 aquest músic encara rebia, com a mestre del cant, la quantitat de 50 sous barcelonesos que havien de

¹⁴⁷ "Ítem, donà an Guillem Molins, mestre del cant, per los fadrins qui cantaren a totes les completes dels dissaptes a Santa Eulàlia: VIII sous" [*E-Bc*, catedral, sagristia, sagristia en general 1445-1447, f. 32r]. Atenent que l'escriptura d'aquest assentament i l'ordenació de Podio varen tenir lloc el mateix mes, no s'hauria de descartar que el tractament d'*en* que li assigna l'escrivà fóra només conseqüència del desconeixement de la recent ordenació del músic. Josep Mas, primer investigador que donà notícia del músic a la seu de Barcelona, segurament es va basar en aquest document per a fixar la data del 1446 com a primer any constatat de magisteri [MAS, Josep: "Nota històrica. Taula dels Mestres del Cant...", *op. cit.*, p. 2].

¹⁴⁸ Aquesta possible preferència pels ordenats en l'ofici de mestre de cant per part del capítol podria ser el motiu de fons, sota la interpretació de Josep Maria Gregori, perquè el canonge Lluís Sirvent es pronunciara a favor de la destitució del mestre laic Mateu Ferrer el 5 de juliol de 1481 [Gregori i Cifré, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona...*, *op. cit.*, p. 16].

¹⁴⁹ Jaume Girard fou nomenat bisbe de Barcelona el 5 d'octubre de 1445 en substitució de Simó Salvador, mort a Roma el mateix any [*E-Bc*, capítol, dignitats i oficis, notaria, not. Mateu Terasac, vol. 834, s/f].

¹⁵⁰ "Ítem més al mestre de cant per la stella, zo és a mossèn Gabriel Claret: X sous." [*E-Bc*, catedral, sagristia, sagristia en general, 1439-1441, f. 105r, 17 de desembre de 1440].

pagar els nous canonges en concepte de vestits al titular del magisteri quan prenien possessió de la prebenda a la seu de Barcelona¹⁵¹. Aquest fet suggereix que, potser, durant els primers anys, Podio fóra una mena de mestre auxiliar que, tot i fer-se càrrec de part o de la totalitat del treball assignat al magisteri, no tinguera dret a rebre aquestes quantitats extraordinàries, de les quals gaudia el més veterà Claret. La situació va canviar el 1451, quan Guillem Molins començà a cobrar les mateixes sumes en ocasions anàlogues¹⁵². Així mateix, a partir d'aquest moment, tot i haver-se pogut comprovar en diversos documents que Gabriel Claret encara era viu, ja no hi figura més amb el tractament de mestre del cant¹⁵³. Aquesta nova coincidència temporal probablement indica que des del 1451 en avant el jove músic va exercir definitivament i amb exclusivitat la titularitat del magisteri. El document més tardà que és testimoni de l'exercici d'aquest càrrec data del 30 de maig de 1458¹⁵⁴.

Entre les diverses activitats musicals que Guillem de Podio desenvolupava regularment a la catedral de Barcelona durant aquesta primera experiència com a mestre de cant, només disposem de constància documental explícita sobre algunes que eren motiu de retribució específica. D'una banda, és conegut que assistia als oficis de matines amb els infants o fadrins de la catedral, els quals

¹⁵¹ En l'acta notarial que formalitza el pagament és atorgant "Gabriel Claret, prebiter magister cantus ecclesie Barchinone" [E-Bc, capítol, dignitats i oficis, notaria, not. Joan Ginebret, vol. 837, f. 52r, 6 de març de 1450]. Així mateix, dins el volum del protocol del mateix notari dels anys 1448-1449 hem documentat dos testimonis més del tractament de Gabriel Claret com a mestre del cant, localitzats en sengles actes sense datar, on actua com a procurador del prevere de la capella reial Bartomeu Figueres [E-Bc, capítol, dignitats i oficis, notaria, not. Joan Ginebret, vol. 836, f. 84r-84v].

¹⁵² "Guillermus Molins, magister accentus sedis Barchinone" rep el 24 de març de 1451 els 50 sous del nou canonge Jaume Marc Cervelló [E-Bc, capítol, dignitats i oficis, notaria, not. Joan Ginebret, vol. 837, f. 169r, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 3)]. Més tard, en una data indeterminada del període 1453-1457 "Guillermus Molins, magister cantus" va rebre la mateixa quantitat per una altra admissió d'un canonge de nom desconegut [*ibid.*, vol. 839, f. 8v].

¹⁵³ Sempre que es tracte de Gabriel Claret, rector de Santa Agnès de Malanyanes, localitat situada a uns 40 quilòmetres de Barcelona, el nom del qual consta en diverses notes que testimonien la seua absència de la rectoria des del 1455 al 1458 [ADB, *Registra Gratiarum*, vol. 37, f. 104v, 6 de febrer de 1455; *ibid.*, f. 173v, 24 de febrer de 1456; *ibid.*, vol. 38, f. 49r, 10 de març de 1457; *ibid.*, f. 99r, 4 de febrer de 1458].

¹⁵⁴ Aquest dia, "Guillermus Molins, magister cantus sedis Barchinone", va rebre 8 lliures i 5 sous de l'administració municipal barcelonesa per cantar amb altres companys en la processó del Corpus Christi [AHPB, not. Miquel Ferran, llig. 4, manual de l'any 1458; citat dins MADURELL, José M.: "Documentos para la Historia de los Maestros...", p. 206].

cantaven lliçons. En aquesta cerimònia, el mestre feia portar als petits cantors una “stella apel·lada lanterna” —potser un fanal col·locat al final d’un mànec llarg— per la qual cosa rebia la quantitat de 10 o 11 sous barcelonesos anuals el dia de Nadal¹⁵⁵. També portava els fadrins a cantar motets a l’ofici de completes els dissabtes de Quaresma a la capella de Santa Eulàlia de la seu, un acte en el qual, de vegades, també consta la presència de l’organista i, fins i tot, de xantres o cantors de música polifònica¹⁵⁶. Finalment, s’ha pogut constatar que el mestre de cant assistia amb els infants, l’organista i els xantres a solemnitzar

¹⁵⁵ “Ítem, donà an Guillem Molins, mestre del cant, per los fadrins qui cantaren a totes les completes dels dissabtes a Santa Eulàlia: VIII sous” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general 1445-1447, f. 32r]; “Al mestre de cant, per raó del port de l’estela pagadors a Nadal, és ordinari: X sous.” [ibid., f. 83v, desembre de 1446]; “Ítem, lo dia mateix [26 de febrer de 1448] doní al mestra del cant per son salari de fer portar la lanterna qui s’epela stela: XI sous.” [ibid., 1447-1449, f. 72r, febrer de 1448]; “Ítem, doní al mestra del cant per son salari per lo càrec de la stela apel·lada lanterna, és ordinari: XI sous.” [ibid., f. 94r, febrer de 1449]; “Ítem, doní a mossèn Guillem Molins, prevera, mestre del cant, per rahó de la lanterna apel·lada estel·la, e açò per la paga de Nadal any MCCCCL dos: X sous.” [ibid., 1451-1452, f. 34v, gener de 1452]; “Ítem, havem dat al mestra del cant per lo portar de la stel·la, axí com stà ja acostumat tots anys: X sous.” [ibid., 1453-1455, f. 39v, abril de 1454]; “Ítem, donam al mestra del cant per dar recapta o fer portar la stel·la a les liçons car la sacrestia o paga: X sous.” [ibid., f. 92v, abril de 1455]; “Ítem, donam al mestra del cant per portar la estela a les matines per tot l’any: X sous.” [ibid., 1455-1457, f. 40v, març de 1456]; “Ítem, més havem dat al dit mestra mestra (sic) per portar la stel·la a les matines de tot l’any: X sous.” [ibid., f. 95v, abril de 1457]. Sobre la naturalesa de l’objecte portat pels infants, s’ha consultat ALCOVER, Antoni Maria i Francesc de Borja MOLL: *Diccionari Català-Valencià-Balear*, <<http://dcvb.iecat.net>>.

¹⁵⁶ “Ítem, donà an Guillem Molins, mestre del cant, per los fadrins qui cantaven a totes les completes dels dissabtes a Santa Eulàlia: VIII sous.” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1445-1447, f. 32r, abril de 1446]; “Ítem, donà a mossèn Guillem Molins per los fadrins qui cantaren motets a les completes de Santa Eulàlia: VIII sous.” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1445-1447, f. 85r, abril de 1447]; “Ítem, despès en les completes de tota la Coresma de Santa Eulàlia entre lo sonador, lo mestre e los fadrins: XVII sous, VI [diners].” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1447-1449, f. 73r, març de 1448]; “Ítem, per la despesa de totes les completes de la Coresma, los quals doní als fadrins e al mestre Guillem e en Altimir: XVI sous, VI [diners].” [ibid., f. 95r, abril de 1449]; “Ítem, doní a mossèn Guillem Molins, mestre del cant, per rahó dels disabtes per les completes de Coresma per los xandres e fadrins e sonador de orguens e per alguns preveras a qui donaven II diners, per tot: I lliura, VII sous, VI [diners].” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1451-1452, f. 36v, abril de 1452]; “Ítem, paguí a mossèn Guillem Molins, mestra del cant, per raó dels disabtes e per les completes de Coresma per los xandres e fadrins e sonadós d’orgues e per alcunes preveras a qui donaven dos diners, e puja entra tot: I lliura, VI [diners].” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1452-1453, f. 37v, abril de 1453]; “Ítem, havem despès en los disabtes de Coresma per fer dir les completes e de Nostra Dona e de Santa Eulàlia: I lliura, IIII sous.” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1453-1455, f. 39v, abril de 1454]; “Ítem a V e vigília de Pascha, donam al mestre del cant per lo cantar de las completas dels disabtes de Coresma que’s dien a Santa Eulàlia: I lliura, V sous.” [ibid., f. 92v, 5 d’abril de 1455]; “Ítem, donam al mestra del cant per cantar ab los fadrins los disabtes de Coresma en la capella de Santa Eulàlia: I lliura, V sous.” [E-Bc, catedral, sagristia, sagristia en general, 1455-1457, f. 41r, març de 1456]; “Ítem, més donà a mossèn Guillem Molins, mestra del cant, per les completas dels disabtes de Coresma que dien a Santa Eulàlia per lo cantar: I lliura, V sous.” [ibid., f. 95v, abril de 1457].

musicalment les misses de les festivitats de la Translació i del Martiri de Sant Sever, que celebrava el col·legi fundat sota l'advocació del mateix sant, en el qual es congregaven els beneficiats de la seu¹⁵⁷.

Figura 8. Capella de Santa Eulàlia. Catedral de Barcelona.

Però Guillem de Podio no va limitar les seues activitats a l'àmbit catedralici. Se sap que regia un grup de cantors que cantaren davant la custòdia en la processó del dia del Corpus Christi, almenys el 1458, per la qual cosa va rebre 8 lliures i 5 sous de l'administració municipal que es feia càrrec d'aquest

¹⁵⁷ "Ítem, més doní al mestre del cant ab sinch scolans ha cascun IIII diners e foren-hi VI ab lo dit mestre. E més havant doní als preveres dejús scrits los quals havien comenssat lo hoficij abans que vinguesen los dits scolans, ha cascú IIII diners, e fforen los dejús mossèn Laver, Boleda, Cogols, Liura, Roseta, Quinta, Fariguell: IIII sous, VIII [diners]." [E-Bc, arxiu de Sant Sever, comptes dels procuradors, 1444-1446, s/f, s/d]; "Ítem, més doní al mestre del cant ab VI ffadrins los cantaren la missa matinall e doní a cascun VI diners: III sous, VI [diners]." [ibid.]; "Ítem doní al mestre del cant ab los fadrís qui cantaren en la missa e altres preveres: V sous, III [diners]." [E-Bc, arxiu de Sant Sever, comptes dels procuradors, 1447-1448, s/f, s/d]; "Doní als xandres que foran a la dita mise entre preveres e fadrins: VII sous, VI [diners]." [ibid., 1448-1449, s/f, s/d]; "Ítem, los quals donam al mestre del cant ab los fadrins qui cantaren la missa: VI sous." [ibid., 1450-1451, s/f, s/d]; "Ítem, al mestre per si mateix e IIII altres entre preveres e altres cantors qui cantaren la dita missa matinal de Sant Sever a raó de VIII diners a quascú: III sous IIII [diners]." [ibid., 1451-1452, s/f, s/d]; "Ítem, al mestre de la seu qui féu la missa ab los fadrins: III sous." [ibid., 1453-1454, s/f, s/d]; "Ítem, al mestre de les scoles del cant de la seu ab los scolans qui feren lo officij a la dita missa, entre tots: V sous." [ibid.].

despesa¹⁵⁸. Per altra part, el 23 de novembre de 1452 fou inaugurada amb una missa solemne la nova capella construïda a la llotja de Barcelona, un edifici que datava del 1392¹⁵⁹. En aquest esdeveniment rellevant de la vida social barcelonina va estar present Podio al capdavant d'un grup de deixebles que aportaren el cant a la cerimònia¹⁶⁰. No és possible conèixer si tornà a intervenir l'any següent en la mateixa capella però sí el 1454, quan es té la certesa que hi va participar en un ofici de completes¹⁶¹. Totes les despeses musicals foren satisfetes pel Consolat de Mar, institució legal i judicial competent en assumptes marítims i comercials fundat a Barcelona el 1260, que tenia la seu a la mateixa llotja¹⁶². Per cert, cal observar que, almenys durant el període 1448-1450, un personatge anomenat Jaume Molins era guarda del Consolat de Mar encarregat del dret o impost de pariatge¹⁶³, el qual també podria tractar-se de l'argenter del mateix nom que figura com a testimoni en una escriptura notarial atorgada pel músic a Barcelona el 10 d'octubre de 1459¹⁶⁴. Aquesta doble coincidència no permet descartar la possibilitat que hi haguera alguna relació familiar entre el mestre de cant i l'argenter.

¹⁵⁸ MADURELL, José M.: "Documentos para la Historia de los Maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros. Siglos XIV-XVIII", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 206.

¹⁵⁹ CARRÈRE, Claude: *Barcelona 1380-1462...*, *op. cit.*, p. 48-50.

¹⁶⁰ "Ítem, paguí al dit Gabriel per en Guillem Molins, prevera, ab alberà dels honorables cònsols fet a XXIII de noembre any mil CCCCLII la quantitat deffora posada a ell deguda per rahó del cant per ell e per los seu [set?] dexebes fet en celebració de la primera missa celebrada en la dita ~~lotge~~ capella de la lotge, axí com apar en la tauleta [?] que'm cobre ab apocha closa per n'Anthoni Marnyl, notari, dia e any desús dit apar en compte de la taula. En cartes LXXXIII 63: I lliura, XVIII sous, 6 [diners]." [AAB, Consolat del Mar, R-2457, f. 44v].

¹⁶¹ "Ítem, paguí a mossèn Guillem Molins, prevere mestre de quant, ab albarà dels honorables cònsols de la mar, ascrit a XVIII de mag MCCCCLIV, XL sous los quals li són astats tatxats en lo consell de les remuneracions per solemnitat que féu VII mesos [?] en les completes de la capella de la loga [...] altres segons que en l'albarà pus larch se conté que cobre ansemps ab la àpoqua closa per n'Anthoni Merny, notari, lo dia e any damunt dit a compte de les taules. En cartes LVIII: II lliures." [*ibid.*, f. 25r (2a. numeració)]. No és possible saber amb certesa si Podio hi intervingué el 1453 perquè no es conserven els comptes del Consolat de Mar d'aquest any.

¹⁶² Sobre el Consolat de Mar, vegeu CARRÈRE, Claude: *Barcelona 1380-1462...*, *op. cit.*, p. 45-48.

¹⁶³ Alguns exemples dels nombrosos pagaments fets a Jaume Molins per part del Consolat en aquests anys poden trobar-se dins AAB, Consolat del Mar, R-2456, f. 5r, 15r, 19r, 22r, 27r, 41r, 97r; *ibid.*, R-2455, f. 164v. El dret de pariatge era un impost que pagaven les mercaderies que entraven o eixien per mar.

¹⁶⁴ AHPB, not. Bartomeu Costa, manuale 13, prot. 175/13, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 10). L'existència d'aquesta acta ja va ser indicada dins DALMASES, Núria de: *Orfebreria Catalana Medieval: Barcelona 1300-1500 (Aproximació a l'estudi)*, vol. II (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992), p. 100.

Tan important per a un músic de l'Església era la carrera professional com la retributiva. En aquest aspecte tenien una importància fonamental les rendes eclesiàstiques —bàsicament les vinculades a beneficis, rectories, vicaries i capellanies—, que representaven ingressos acumulables i moltes vegades independents de les funcions exercides personalment.

A més del salari i d'altres quantitats ordinàries i extraordinàries que devia rebre específicament com a mestre de cant¹⁶⁵, el 1448 Podio cobrava la quantitat de 8 lliures i 6 sous com a procurador del benefici de Sant Andreu a la seu de Barcelona, la qual cosa sembla significar que no posseïa aquest títol i únicament l'assumia interinament, de forma temporal, amb els drets i les obligacions inherents¹⁶⁶. De fet, en les actes de la visita pastoral que va tenir lloc a la seu el 24 de maig de 1449 no consta el nom del músic, ni com a titular ni com a substitut, en cap dels cinc beneficis que hi havia instituïts en l'altar de Sant Andreu, la qual cosa sembla indicar que en aquest moment ja no gaudia d'aquesta interinitat¹⁶⁷. Potser per això, el mateix any rebia una nova cura, en aquest cas de la vicaria de l'església del monestir de les Penedides de Barcelona¹⁶⁸.

No s'han pogut trobar evidències que el jove Guillem de Podio haguera arribat a assolir la titularitat de cap benefici eclesiàstic durant el seu magisteri en la seu de Barcelona, sinó només aquestes cures, de què va gaudir probablement durant no massa temps.

¹⁶⁵ A partir de la documentació consultada i conservada en la catedral, del període del magisteri de Guillem de Podio, no s'ha pogut reconstruir amb claredat el seu règim retributiu.

¹⁶⁶ "Ítem, doní a mossèn Guillem Molins, prevera, procurador del benifet de Sent Andreu en la dita seu per responció que los aniversaris li fan a XVI de juny: VIII lliures, VI sous." [*E-Bc*, capítol, caritat o mensa capitular, aniversaris, llibres d'administració, any 1448, f. 17v, 16 de juny de 1448].

¹⁶⁷ ADB, *visites pastorals*, vol. 20, f. 98v-99v.

¹⁶⁸ ADB, *Registra Gratiarum*, vol. 35, f. 79v, 24 de maig de 1449 (vegeu l'apèndix III. doc. 2).

La presència del jove músic a la capital catalana i, encara més, la pertinença al clero catedralici, li varen permetre viure en primera persona nombrosos esdeveniments d'una alta significació religiosa, social i política. El 28 d'abril de 1446, Guillem de Podio va afrontar el que, segurament, fou el primer acte rellevant de la seua carrera com a mestre de cant, puix aquest dia feia la primera entrada a la seu el nou bisbe Jaume Girard, la qual es va solemnitzar "ab lo Cantich de Te Deum laudamus cantat per lo cler e per lo Cant dels orguens maiors"¹⁶⁹. Durant aquest temps arribaren a Barcelona algunes notícies tan transcendents per a la cristiandat com ara la presa de Constantinoble pels turcs (1453)¹⁷⁰ o les eleccions dels papes Nicolau V (1447-1455) i del valencià Calixt III (1455-1458). Aquesta darrera es va celebrar de manera especial, amb l'encesa d'alimares i lluminàries per les esglésies de la ciutat¹⁷¹. A la catedral, atenent que el nou màxim pontífex era "de nostra nació", el capítol va ordenar que aquestes "li fossen fetas molt bellas", per a la qual cosa va encomanar la fabricació de mil llanternes o fanals, així com la contractació de dos trompetes i un tamborino que contribuïren amb la seua música a aquestes demostracions externes d'alegria¹⁷². Consemblantment, la seu va festejar amb alimares i trompetes, acompanyades de trons de bombardes, esdeveniments

¹⁶⁹ AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 1 (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892), p. 487-488.

¹⁷⁰ "Dissabte a XXI [de juliol de 1453] vench correu de Jenova qui compta que lo Gran Turch havie pres Contestinoble, lo qual gran temps havie tenie assetjat per mar e per terra." [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol.1, p. 207].

¹⁷¹ "Dimarts a VIII [d'abril de 1455]. * dues hores passat migjorn, fonch elegit en Papa, misser Alfonso de Borge, bisbe de Valencia e cardenal que era. E materen li nom Calixtus tercius. E aquesta hora se dix que per profecia s trobave que no podie viure pus avant de dehuyt meses al pus larch, la qual cosa fonch falça." [*ibid.*, p. 218]. "Dijous a XV [de maig de 1455]. * foren fetes grans alimares per les sglesies de aquesta ciutat de Barchinona per rao de la nova eleccio feta de Papa Calixti terç, qui primer se appellava misser Alfonso de Borge, cardenal e bisbe que era de Valencia." [*ibid.*, p. 219].

¹⁷² "Ítem, a XIII del dit [maig] foren fetas alimares per manament de l'honorable capítoll per la ellectió de papa Calixti, e per ço, com era de nostra nació, fo ordenat li fossen fetas molt bellas. Feren-s'i M lanternas" [*E-Bc*, sagristia, sagristia en general, vol. anys 1455-1457, f. 36r]. "Ítem, per II trompetas e tanborino: VII sous" [*ibid.*, f. 36v].

bèl·lics com ara la treva del 1455 en el conflicte amb els genovesos¹⁷³ o la victòria cristiana contra els turcs del 1456¹⁷⁴. En totes aquestes celebracions, Podio degué participar en els habituals oficis solemnes, els cants del *Te Deum*, i les processons, en les quals prenia part el clero de la catedral juntament amb les autoritats civils.

Les malalties i les defuncions de membres de la reialesa foren un altre motiu per a la celebració d'oficis extraordinaris a la catedral. L'any 1445 va produir-se l'òbit de dos germans del rei —Maria d'Aragó, reina consort de Castella (*1396; †1445), i l'infant Enric (*1400; †1445), mort per les ferides patides en la batalla d'Olmedo—, per la qual cosa es varen organitzar sengles cerimònies anomenades de “cos present”¹⁷⁵. Un acte molt semblant va tenir lloc el 1454 en ocasió del traspàs del rei de Castella Joan II, cunyat i cosí del monarca d'Aragó¹⁷⁶. A la darrerria del mes de juny de 1458, l'estat de salut del rei Alfons era tan precari, que el dia 23 es va fer una processó per la seua recuperació¹⁷⁷. El monarca moria a Nàpols el dia 27 del mateix mes i la notícia arribava oficialment a Barcelona el 12 de juny¹⁷⁸. Els funerals pel rei Magnànim fets a la seu —que inclogueren capella ardent, gran lluminària, missa i sermó—, varen ser segurament els més solemnes que va viure Guillem de Podio en aquest període

¹⁷³ “Ítem, a XVIII del dit [març de 1455] fo manat per lo honorable capítol fossen fetes alimares per la pau del rey d'Aragó ab totes les comunes salvat Jenovesos per que s'i feiu la despesa següent (...). Per II trompetes: VI sous.” [E-Bc, sagristia, sagristia en general, vol. anys 1453-1455, f. 92r].

¹⁷⁴ “Despesa de las alimares que fem per la victoria dels christians contra la Gran Turch, e foren manades per lo capítoll a prechs del senyor bisba e Jacme Girad. (...) // Ítem, donam a II trompetas, un tamborino: XII sous.” [E-Bc, sagristia, sagristia en general, vol. anys 1455-1457, f. 96r-96v]. El dia 5 de setembre de 1556 es feu solemne ofici en la seu i processó general a la ciutat per a pregar per la croada contra els turcs. El dia 15 del mateix mes arribà la notícia de la victòria i tot el clero catedralici va entrar procesionalment a la seu, on es cantà el *Te Deum*. Les celebracions concloueren el dia 18 amb alimares i lluminàries [AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, op. cit., vol. 2, p. 242-243].

¹⁷⁵ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol. 1, p. 166, 168. No necessàriament les cerimònies de “cos present” a l'època es feien amb la presència real del cos del difunt, sinó que es fabricava un monument funerari que el representava.

¹⁷⁶ *Ibid.*, p. 215; DURÁN I SANPERE, A. i Josep SANABRE (ed.): *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, vol. 1 (Barcelona: Institució Patxot, 1930), p. 205.

¹⁷⁷ *Ibid.*, p. 250; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, op. cit., vol. 2, p. 290.

¹⁷⁸ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol. 1, p. 250; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, op. cit., vol. 2, p. 290.

com a mestre de cant de la seu¹⁷⁹. Només dos mesos més tard, moria a València la reina Maria, qui també va ser honorada amb un “cos present” a la seu barcelonesa¹⁸⁰.

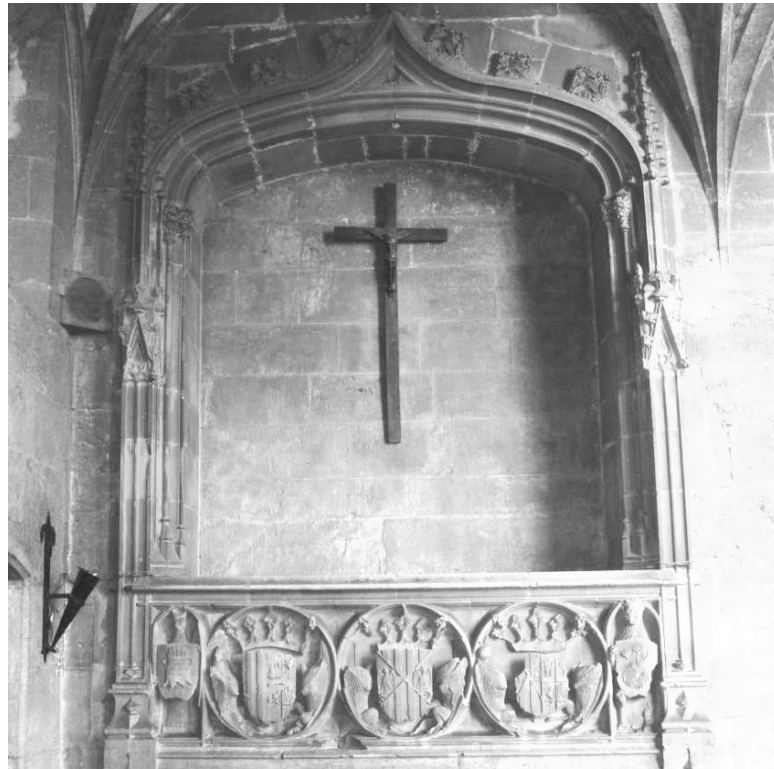

Figura 9. Sepulchre de la reina Maria. Monestir de la Trinitat de València [www.jdiezarnal.com].

Però els membres de la família reial no només eren protagonistes després de la mort, sinó que també ho foren en les respectives estades a la capital catalana, amb la remarcable excepció del mateix rei, absent a Nàpols. Amb actes protocol·laris de caire semblant, varen ser rebuts a la ciutat la reina Maria (1446, 1451, 1553)¹⁸¹; Elionor d’Aragó —neboda del rei—, amb el seu marit, el comte de Foix (1455),¹⁸² o Beatriz Pimentel, vídua de l’infant Enric d’Aragó (1456, 1458)¹⁸³.

¹⁷⁹ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 251-252; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 291.

¹⁸⁰ La reina va morir el 7 de setembre de 1458. Les exèquies varen tenir els mateixos elements que les fetes per l’ànima del rei [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 2; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 292-293].

¹⁸¹ La reina va entrar a Barcelona el 13 de juny de 1446 per a celebrar corts [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 172; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 490-491] i se n’anà el 6 d’agost [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 182]. El 29 de gener de 1551 va tornar-hi des de Perpinyà però el 8 de febrer marxà a Vilafranca del Penedès on continuaven les corts [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*,

D'entre tots els familiars del rei que sojornaren a Barcelona durant el període, mereix una atenció especial el rei Joan de Navarra (*1397; *†1479) —germà del monarca d'Aragó i primer infant en la línia successòria d'aquesta corona— per la transcendència que tindrà en el futur personal i professional de Guillem de Podio. El primer d'agost de 1454, Joan va ser nomenat lloctinent reial a Catalunya i Aragó, i encontinent va convocar a corts els catalans per tractar de solucionar els greus problemes que llavors mantenien una fractura social i política¹⁸⁴. El 4 d'octubre entrava a Barcelona i el dia següent ho feia sa muller, la reina Joana¹⁸⁵. Durant els següents quatre anys —període que varen durar les corts— els reis de Navarra varen estar presents a la ciutat, tot i que Joan va interrompre l'estada amb alguns viatges de distinta durada a diversos llocs de la península, fonamentalment al regne d'Aragó¹⁸⁶. Durant aquests anys, la catedral de Barcelona va esdevenir un lloc molt freqüentat pel lloctinent i sa muller, els quals, a més, solien allotjar-se al palau bisbal, ubicat al costat del temple¹⁸⁷. Les sessions de les corts tenien lloc a l'interior de la seu, normalment a la sala del capítol o al claustre¹⁸⁸. A més, és raonable pensar que els reis de Navarra devien acudir, si més no, als principals oficis catedralicis. D'aquesta presència ha quedat constància escrita pel que fa a la festivitat de l'Àngel

op. cit., vol. 2, p. 2; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 119]. La reina era present el 10 d'octubre del mateix any en l'ofici de l'Àngel Custodi que es féu a la seu [*ibid.*, p. 131]. El 25 de gener de 1453 arribava per darrera vegada a Barcelona des de Vilafranca [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 205], on va romandre fins que va llicenciar les corts el primer d'octubre del mateix any. La reina Maria abandonava definitivament Barcelona el 8 d'octubre camí de Castella i no va tornar més a la capital catalana [*ibid.*, p. 208].

¹⁸² L'entrada fou el 10 de novembre de 1455 [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 224].

¹⁸³ Les dates exactes de les arribades a Barcelona varen ser el 20 d'octubre de 1456 i el 16 de maig de 1458 [AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 44; UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 249].

¹⁸⁴ *Ibid.*, p. 215.

¹⁸⁵ *Ibid.*, p. 216; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 188-189.

¹⁸⁶ El lloctinent va estar absent de Barcelona en viatges a Aragó del 18 de novembre de 1454 al 10 de gener de 1455, del 5 de febrer al 15 de març de 1455, del 15 de juny al 16 d'agost de 1456 i del 2 de novembre de 1456 al 20 de gener de 1457. El 23 de maig de 1456 el rei de Navarra anà a Molins de Rei i tornà la vespra de la festivitat del Corpus Christi. El 19 de setembre de 1456 tornava de Girona. El 23 de març de 1457 se n'anà camí de Castella, però ja estava de tornada el 5 de juliol del mateix any [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 216-218, 227-228, 231-233, 235, 238].

¹⁸⁷ *Ibid.*, p. 224.

¹⁸⁸ *Ibid.*, p. 215, 226, 238, 245.

Custodi del 1454¹⁸⁹ i a la celebració per la canonització del dominic valencià Vicent Ferrer, que tingué lloc el 1456¹⁹⁰; atès el llarg temps que el lloctinent i sa muller estigueren a Barcelona durant el període 1454-1458, sembla molt probable que aquestes dues ocasions no foren sinó mostres d'un conjunt molt més ampli d'assistències a la seu que no recullen les principals cròniques. Per tant, queda provat que els monarques de Navarra i els principals membres de la seua cort tingueren l'oportunitat de presenciar, cal suposar que no poques vegades, les actuacions del mestre del cant de la seu, Guillem de Podio, al capdavant dels músics catedralicis. Fins i tot, és molt possible que en aquest ambient àulic el jove mestre establira relacions personals més o menys formals amb alguns dels capellans i cortesans dels rei de Navarra que freqüentaven la seu. En definitiva, l'estada a Barcelona de Joan i sa muller i, especialment, les assistències d'aquests als oficis de la catedral durant el període immediatament anterior al l'ascens al tron d'Aragó, donaren l'oportunitat al mestre Podio de demostrar a la cort el seu nivell musical; no és gens difícil imaginar que aquest fet fou un factor clau que li degué facilitar el ràpid ingrés a la casa dels següents monarques d'Aragó.

¹⁸⁹ "Digmenge XIII [d'octubre de 1454]. — Lo dit die se feu solennitat en la Seu de Barchinona del Angel Custodi en que entrevench lo senyor Rey de Navarra, qui ohi l'offici alt a laltar, e los Consellers al cor en son loch. E la professo isque per lo portal de la obra nova de la Seu, e pres devant lo palau Rey al, e volta per lo fossar de la Seu, e per la cantonade de mossen Johan Dalmau e isque al carrer de la Deputacio, e gira devant lo palau episcopal e torna intrar a la Seu per lo dit portal." [AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 189].

¹⁹⁰ La canonització va tenir lloc el 29 de juny de 1455, però la celebració a Barcelona fou l'1 de febrer de 1456. "Diumenge, qui comptavem lo primer de ffabrer del any mil CCCCLVI., fou celebrada solemnitat gran de la canonització del sanct Vicens Ferrer, del orde dels Preycadors, la qual solemnitat fou feta en la forma següent: ço es, que lo dit dia, lo senyor rey de Navarra, loctinent del senyor rey, e los honorables consellers, ab diverses prohombres e homens de diverses staments, ajustats en multitud gran dins la Seu, hoiren aquí solemne offici e sermo, los quals feu lo reverent bisbe de Vich. E acabat lo dit offici, partiren de la Seu ab tot lo clero, processionalment, precedent sis trompetes o trompodors trompans e un tabaler, ab sobrevestes de les insignies de la Ciutat, ab una ymatge d'argent representant la figura del maestre Vicent Ferrer, la qual portava lo dit reverent bisbe en les mans, sots I. pali, ab sis bordons, dels quals portava lo del mig, a part dreta, lo dit senyor Rey de Navarra (...). E proseguint la dita processó, isqueren per lo portal maior de la dita Seu, dreçant lo palau episcopal, tirant dret a la plaça de Sanct Jacme, e prenent per lo carrer dels Speciers, per la plaça del Blat e per la plaça de la Boria, per la volta, dret camí, intrant en la sglesia dels Preycadors. E de aquí, exint per l'altre portal, dreçà al carrer del Mercaders, e per lo carrer d'en Avellá, tirá deius lo palau; e per la Corrubia, passant per la plaça Nova, retorná dins la Seu." [DURÁN I SANPERE, A. i Josep SANABRE (ed.): *Llibre...*, *op. cit.*, p. 218]. Un text molt semblant es pot trobar dins AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 225.

3. Al servei dels reis d'Aragó: l'ascens professional i personal

La incorporació a les capelles reials

El 27 de juny de 1458, el rei d'Aragó Alfons el Magnànim moria al castell napolità de l'Ou sense descendència legítima, i el seu germà Joan heretava els regnes hispànics i el de Sicília. Aleshores, Joan II ja comptava amb una capella com a rei de Navarra. No obstant això, va decidir dotar-ne una més nombrosa, d'acord amb la seua nova condició i les seues noves rendes, i ajustar-ne el funcionament a les ordinacions de la casa reial d'Aragó¹⁹¹. Entre els cantors que va seleccionar per a incorporar-los-hi en aquests primers moments va estar Guillem de Podio.

El qui havia sigut mestre de cant de la seu de Barcelona durant dotze anys ja era un músic madur d'edat propera a la quarantena. Cal suposar que devia haver preferit la concessió del magisteri de la nova capella de Joan II, el càrrec musical de màxima responsabilitat a la cort. Però Joan II va decidir donar continuïtat en aquest càrrec a Juan Aznar, que ja regia la seua capella navarresa des d'almenys el juliol de 1455. Si creiem les paraules del mateix monarca datades el 1459, Aznar era el més veterà dels seus capellans i aquesta antiguitat i fidelitat degué ser determinant en la decisió reial que continuara al front dels seus cantors¹⁹².

La data exacta de la incorporació de Guillem de Podio a la capella del rei és desconeguda, però sembla molt probable que tinguera lloc durant la primera estada dels nous monarques d'Aragó a la capital catalana, on residia el músic, la

¹⁹¹ Vegeu la segona part d'aquest treball, capítol IV, per a més informació sobre la capella reial i la resta de conjunts musicals de la cort.

¹⁹² Vegeu l'entrada de "Juan Aznar" en l'apèndix II.

qual va discórrer al llarg de set setmanes a partir del 22 de novembre de 1458¹⁹³. Foren dies viscuts en l'ambient festiu de les entrades reials de Joan II i sa muller Joana (22 i 23 de novembre, respectivament) i d'altres esdeveniments, com ara el jurament de fidelitat del rei davant la noblesa i els síndics de les viles catalanes (29 de novembre) o la designació del seu nebot Enric com a comte d'Empúries (31 de desembre)¹⁹⁴.

És probable que en el mateix moment que ingressava com a cantor del rei, fóra quan Guillem de Podio accedí també al càrrec de mestre de la petita capella de la reina Joana, tot i que això no pot constatar-se fins alguns mesos després¹⁹⁵. Aquest nomenament, que reconeix una distingida competència professional, pogué ser també una mena de compensació per part de Joan II pel fet de no concedir-li el magisteri de la seua capella. No obstant això, si s'han de creure amb tota exactitud les paraules contingudes en un privilegi reial datat el 3 d'abril 1495, els serveis de Guillem Molins a Joana Enríquez devien haver començat el 1455 ("a quadraginta annis citra"), encara abans de la pujada de la reina al tron d'Aragó, mentre Joan II era rei de Navarra i lloctinent d'Aragó i Catalunya¹⁹⁶. Cal recordar que, en aquesta època, el músic era mestre de cant de la seu de Barcelona, per la qual cosa, i malgrat que no hi ha arguments definitius per a descartar una hipotètica compatibilitat de càrrecs, sembla raonable tenir precaució amb la dada presa de manera literal. D'una manera o d'una altra, se sap amb total seguretat que ja exercia aquest ofici el 2 de gener de 1461¹⁹⁷.

¹⁹³ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol.2, p. 3-4; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, vol. 2, p. 294.

¹⁹⁴ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol.2, p. 5.

¹⁹⁵ Vegeu la segona part d'aquest treball per a més informació sobre la capella de la reina.

¹⁹⁶ E-VAar, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Ferran II (1488-96), reg. 309, f. 291v-292v (vegeu l'apèndix III, doc. 161).

¹⁹⁷ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 122v (vegeu l'apèndix III, doc. 15).

La fortuna va voler que el primer viatge de Podio com a part del seguici reial tinguera com a destinació la puixant capital valenciana, on precisament el músic acabaria els seus dies. Les capelles reials varen acompanyar Joan II i sa muller, que el 10 de gener de 1459 marxaven de Barcelona cap a València. En aquesta ciutat el rei havia de complir l'obligació de jurar els furs i privilegis del regne i tenia la intenció de celebrar corts¹⁹⁸. El governador Pedro de Urrea entrava a la ciutat el 4 de febrer acompanyat de "moltes trompetes e molts tamborinos" avançant-se als monarques, que gaudiren de les solemnes primeres entrades reials pocs dies més tard. No és difícil figurar-se Podio entrant el 8 de febrer per primera vegada a la seu de València amb els membres de la nova capella que acompanyava el rei. Amb els monarques venia l'infant Ferran, el nou comte d'Empúries Enric d'Aragó i dos fills bastards del rei. Per major solemnitat de les entrades fou manat que "tots los ministrés e jutglàs de tot lo regne de València fossen a la dita festa"¹⁹⁹.

El document més antic localitzat que constata la pertinença de Podio a la capella del rei va redactar-se precisament durant aquesta estada a València. En efecte, el 22 de febrer de 1459, el músic acudia, juntament amb un gran nombre de capellans dels reis, davant el notari valencià Mateu Cirera per nomenar tres procuradors que havien de representar-los i gestionar els seus interessos eclesiàstics a Roma davant el papa²⁰⁰. Només quatre dies després, Joan II feia el preceptiu jurament a la seu²⁰¹. Durant aquesta prolongada estada de la cort a València, la ciutat també va celebrar amb especial alegria l'arribada de l'arquebisbe de Tarragona (20 de març) i del comte de Foix, marit d'Elionor d'Aragó, filla del rei (21 de maig)²⁰². Per tant, la capital valenciana va mostrar la

¹⁹⁸ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol.2, p. 6; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, vol. 2, p. 298.

¹⁹⁹ MIRALLES, Melcior: *Crònica...*, op. cit., p. 257.

²⁰⁰ E-VAçp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7 i fig. 10).

²⁰¹ MIRALLES, Melcior: *Crònica...*, op. cit., p. 264.

²⁰² *Ibid.*, p. 265, 267.

seua cara més amable i festiva al seguici reial. En aquestes circumstàncies, és molt probable que la impressió que Podio va endur-se de la primera experiència amb la cort a València fóra altament positiva. A més, el músic degué tenir temps suficient per a conèixer bé la ciutat si, com és probable, va romandre allà amb els monarques fins a la seua marxa el 19 de juny, camí de Saragossa.

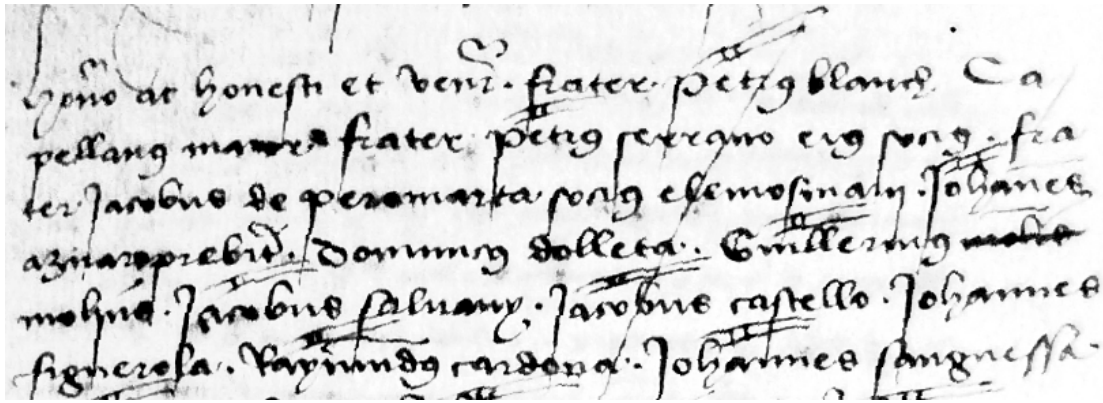

Figura 10. Detall del document més antic trobat de Guillem de Podio a la capella reial [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f, 22 de febrer de 1459].

Cantor del rei i mestre de capella de la reina

La proposta de convertir-se en músic àulic comportava nombrosos avantatges com ara un generós salari, l'expectativa de rebre gràcies reials, una jurisdicció particular, l'exempció de taxes i la protecció règia. Els músics que servien a les capelles reials eren, per tant, uns privilegiats davant aquells que ho feien als centres exclusivament religiosos²⁰³. Per si no fóra prou, Podio formava part, simultàniament, de les capelles d'ambdós reis. No va ser l'únic cas. Com a exemples, el prevere Jaume Castelló va reunir els títols de cantor del rei i capellà de la reina²⁰⁴, i Francí Ferrer era escolà d'ambdós capelles²⁰⁵. Cal suposar que era possible la compatibilitat de les obligacions com a cantor del rei amb la de mestre de capella de la reina. S'ha de considerar que la capella de la

²⁰³ Vegeu la segona part, capítol III.1, d'aquest treball per a més informació sobre aquesta qüestió.

²⁰⁴ Vegeu l'entrada de "Jaume Castelló" en l'apèndix II.

²⁰⁵ Un document datat el 25 d'agost de 1466 es refereix a Ferrer com a "dilecti scolaris capelle nostre et illustrissime regine, consortis nostre" [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Communium* 15, reg. 3338, f. 136r-136v].

reina no disposava de cantors, almenys titulats com a tals, sinó d'un grup de capellans molt reduït que organitzava el culte privat de la consort, en el qual no hi ha constància que es practicara el cant polifònic²⁰⁶. Per tant, tot apunta que, en les funcions amb música polifònica destinades a la cort reial, Guillem de Podio actuava com a cantor sota les ordres de Juan Aznar.

No obstant això, el magisteri de la capella de la reina segurament millorava la posició jeràrquica del músic en la capella del rei i el convertia en una mena de segon mestre, en el qual el titular Aznar podria delegar funcions i, àdhuc, la regència ocasional o permanent. Aquesta preeminència entre els cantors la degué mantenir, fins i tot, després de la mort de la reina el 1468 i la consegüent desaparició de la seua capella. Diversos indicis suggereixen fortament aquesta possibilitat. D'una banda, Guillem de Podio era el qui s'encarregava, si més no entre el 1460 i el 1461, de la cura dels tres o quatre infants cantors de la capella reial i, segurament, del seu ensenyament musical. Entre els deixebles que haurien rebut les lliçons del mestre Podio es coneixen els noms de Joan Portellas, Bernat Grau i Pere Ferrer²⁰⁷. D'altra banda, els membres del capítol de la seu de Girona el consideraven, el 1474, mestre de la

²⁰⁶ Vegeu la segona part, capítol IV.1, d'aquest treball per a més informació sobre aquesta qüestió.

²⁰⁷ "Item, doní a mossen Guillem de Molins, prevere e chantre de la capella del senyor rey, los quals lo dit senyor, ab albarà de scrivà de ració scrit en Tudela de Navarra a V dies del mes de abril propassat, li mana donar en acorriment de les despeses e provisio del menjar e beure fets e que deu fer a IIII fadrins chantres de la dita capella, los quals té en custòdia segons en dit albarà se conte que cobre: *C solidos barchinonenses*" [E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 176v, 5 de maig de 1460]; "Ítem, doní an Guillem Molins, chantre de la capella del senyor rei, CCLXX *solidos barchinonenses* en paga prorata d'aquells DXXXX *solidos* que li són deguts ab albarà de scrivà de ració scrit en Çaragoça lo darrer dia del mes de deembre any mil CCCCLXI [any de la Nativitat] per rahó de la provisió de tres infants chantres de la dita capella —apel lats Joan Portellas, Bernat Grau e Pedro Ferrer— dels mesos de setembre, octubre, noembre e deembre propassats, segons en lo dit albarà se conté, en lo dors del qual los dits CCLXX *solidos* són stats scrits per deduyts de mà d'en Guillem de Peralta, scrivà de mon offici, en poder del qual a XVIII dies del present mes me ha fermat àpocha" [*ibid.*, vol. 8804, f. 97r, gener de 1461]; "Ítem, doní a mossèn Guillem Molins, prevere chantre de la capella del senyor rey, CCLXX *solidos barchinonenses*, los quals li restaven a pagar d'aquells DXXXX *solidorum* que li eren deguts ab albarà de scrivà de ració escrit en Çaragoça lo darrer dia del mes de deembre any mil CCCCLXI [any de la Nativitat] per la provisió de tres fadrins chantres de la capella, segons que en lo dit albarà se conté que cobre [*ibid.*, vol. 9815, f. 310r, març de 1461]. Vegeu les entrades de "Joan Portellas", "Bernat Grau" i "Pere Ferrer" en l'apèndix II.

capella del rei, malgrat que no posseïa aquest títol²⁰⁸. En tercer lloc, un document únic procedent de la Cancelleria Reial tracta a Juan Aznar de “mestre major” de la capella del rei, la qual cosa convida a pensar que hi haguera un lloctinent de mestre, si més no en l’aspecte pràctic²⁰⁹. Finalment, el seu nom figura justament darrere del d’Aznar en l’única relació presentada amb una ordenació jeràrquica que he pogut localitzar de cobraments dels membres de la capella²¹⁰.

Resta pendent de resolució la incògnita sobre si Guillem de Podio pogué participar en la formació musical de l’infant, i després príncep, Ferran o ser mestre de la seua capella, abans o després de la incorporació de músics, de la qual es té constància el 1461. En principi, la condició segura de mestre de capella de sa mare, la reina, obri aquesta possibilitat, puix compartien membres²¹¹. A més, uns documents tardans, procedents de la cancelleria de l’aleshores rei d’Aragó Ferran II el Catòlic, i datats el 1495 i el 1496, es refereixen al músic amb la confusa expressió de “*dilectus alumnus et magister capelle serenissime Joanne regine Aragonum, genitricis nostra immortalis memorie, et noster, Guillermus Molins, presbiter*”²¹². És ben cert que caben interpretacions sobre la concordança del possessiu llatí *noster* (nostre), ja que el seu cas nominatiu podria tenir correspondència amb *dilectus* (benvolgut), *alumnus* (criat) o *magister* (mestre). Un altre document semblant, però en castellà, del mateix any és refereix simplement a “mossén Guillem Molins, criado e maestro

²⁰⁸ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 40r-40v (vegeu l’apèndix III, doc. 85). En cap altre document localitzat figura Guillem de Podio citat com a mestre de capella del rei. A més, en les fonts documentals consultades procedents de la cort reial al llarg de tot el regnat de Joan II sempre és Juan Aznar el qui rep aquest tractament.

²⁰⁹ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 17*, reg. 3457, f. 68r-68v. Vegeu l’entrada de “Juan Aznar” en l’apèndix II.

²¹⁰ La relació, datada el 24 de desembre de 1478, cita els membres de la capella en aquest ordre: el confessor, bisbe de Arguello; els lloctinents de capellà major i almoïner; el mestre de capella (Juan Aznar); els capellans i cantors (encapçalats per Guillem Molins), i, a la fi, els escolans [E-VAar, *Mestre Racional*, vol. 8831, f. 136r-137r (vegeu l’apèndix III, doc. 124)].

²¹¹ Vegeu la segona part, capítol IV.1, d’aquest treball per a més informació sobre aquestes qüestions.

²¹² E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum 9*, reg. 3553, f. 157r-158r (vegeu l’apèndix III, doc. 164); E-VAar, *Reial Cancelleria, Diversorum Valentiae Ferran II* (1488-1496), reg. 309, f. 291v-292v (vegeu l’apèndix III, doc. 161).

de capilla que era de la sereníssima señora reyna, nuestra madre de inmortal memoria”²¹³, la qual cosa apunta a la concordança *dilectus noster*, puix manquen precisament aquestes dues paraules respecte a l’expressió llatina. Així i tot, no sembla prudent a hores d’ara descartar definitivament alguna d’aquestes interessants possibilitats.

Guillem de Podio formava part del selecte grup de vuit cantors que cobraven dels ingressos reials procedents de la taxa o dret del segell, els quals constituïen el nucli més estable de la capella reial²¹⁴. La seua quitació o salari fix com a cantor del rei era, com la de la resta de capellans, de 4 sous per cada dia en el servei reial. Quan no era a la cort, deixava de tenir el dret a quitació. Malgrat les absències, no va perdre la condició de cantor reial fins la mort del monarca, com era habitual entre aquests servidors²¹⁵. Es desconeixen les retribucions que pogué tenir pel càrrec de mestre de capella de la reina.

Viatges enriquidors

Amb l’ingrés en la casa reial va produir-se un canvi important en la dinàmica vital del músic. Davant el sedentarisme del treball com a mestre de cant de la seu barcelonesa, la pertinença a les capelles reials comportava l’obligació de desplaçar-se freqüentment amb la cort. Aquesta circumstància, sens dubte, li va permetre conèixer gran part dels territoris peninsulars de Joan II, però no gens dels insulars, a on mai viatjaren aquests reis d’Aragó. Malgrat

²¹³ *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Epistolarium*, reg. 596, f. 170v-171r (vegeu l’apèndix III, doc. 160).

²¹⁴ El 12 de gener de 1476, el rei Joan II ordenava al seu protonotari que entregara a un dels seus lloctinents de capellà major una prorrata de les quitacions de la terça que acabava el passat 31 de desembre corresponents a Guillem Molins de 240 sous i 10 diners, les quals rep del dret del segell [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 165r-165v (vegeu l’apèndix III, doc. 93)]. En no haver-se pogut localitzar els llibres de comptes del dret del segell, no es disposa del detall dels seus cobraments de quitacions. Els assentaments al seu nom en els llibres de tresoreria conservats corresponen, en general, a despeses extraordinàries.

²¹⁵ Vegeu la segona part, capítol IV, d’aquest treball per a més informació sobre el funcionament de les capelles reials.

que del període prebèl·lic posterior a la primera estada a València, i del de la mateixa guerra a Catalunya, no es disposa d'informació sobre els moviments concrets en què Podio va seguir els monarques, és raonable pensar que el músic, si més no, visitaria una part de les ciutats contingudes en els itineraris reials. Encara abans de començar la guerra, els reis varen passar per ciutats del regne d'Aragó (Saragossa, Terol, Daroca, Fraga, Calataiud), del regne de València (Sogorb), de Catalunya (Barcelona, Lleida) i, fins i tot, del regne de Navarra (Tudela)²¹⁶.

En la part final de l'any 1461, el camí de la reina va separar-se de l'itinerari del rei per motius polítics i estratègics. Es desconeix si Podio va seguir en aquesta època el rei, la reina o, fins i tot, si va alternar-se entre ambdós. Per això, no es pot descartar que Guillem de Podio no estiguera amb la reina Joana i el seu fill Ferran a Girona durant el setge que aquests varen patir durant els mesos de juny i juliol del 1462, de la mateixa manera que hi estigueren els seus companys Jaume Castelló i Joan Fajadell²¹⁷. La ciutat va obrir les portes a l'exèrcit de la Generalitat catalana, que arribà amb la intenció de detenir el príncep i la reina, però aquests s'havien fet forts al recinte emmurallat interior de la Força Vella. Allà varen ser defensats durant set setmanes per un contingent d'unes dues-centes a quatre-centes persones, entre les quals hi eren unes poques famílies nobles locals i el capítol catedralici. El setge va concloure amb l'arribada dels francesos, en aquell moment aliats del rei Joan II, que varen alliberar la reina i el príncep²¹⁸.

²¹⁶ Per a tot allò referent als desplaçaments dels reis, vegeu l'apèndix IV.1.

²¹⁷ La presència de Castelló en aquest setge ja va ser observada dins GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Jaume Castelló...", *op. cit.* El nom de Podio no es troba en una llista disponible, però no necessàriament exhaustiva, de cent vuitanta-sis persones presents amb seguretat en aquell setge [SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago i Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ: *La Guerra Civil Catalana del segle XV. Estudis sobre la crisi social i econòmica de la Baixa Edat Mitjana* (Barcelona: Edicions 62, 1973), p. 189-195]. Vegeu les entrades "Jaume Castelló" i "Joan Fajadell" en l'apèndix II.

²¹⁸ Vid. TATE, Robert B.: *Joan Margarit i Pau, Cardenal i Bisbe de Girona. La seva vida i les seves obres* (Barcelona: Curial, 1976), p. 62-67; MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (Ed.): *Historia de España. Los Trastámaras de Castilla y Aragón en el siglo XV*, vol. 15 (Madrid: Espasa-Calpe, 1996; 6a edició), p. 768-772; SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago: *Joan Margarit i Pau. La tràgica fi de l'edat mitjana a Catalunya* (Barcelona: Editorial Base, 2006), p. 221-234.

Després d'aquest episodi bèl·lic inicial, les necessitats de la guerra obligaren Joan II a centrar-se en les terres catalanes, tot i que també va fer estades de llarga durada a Saragossa (del gener al juny del 1463), a diverses ciutats del regne de Navarra (del juliol del 1463 al març del 1464) o a la ciutat de València (del juny a l'agost del 1467), on celebrà corts²¹⁹. L'oportunitat de visitar els principals centres musicals de la corona i poder compartir idees i repertoris amb els professionals que allà exercien degué ser per a Guillem de Podio una experiència enriquidora i, al mateix temps, degué facilitar la difusió dels seus coneixements.

Els favors dels monarques

Els membres de les capelles reials i nobiliàries europees eren habitualment receptors de gràcies de diversos tipus atorgades o facilitades pels seus patrons. Els monarques tenien la possibilitat d'afavorir l'obtenció de rendes eclesiàstiques als seus territoris a aquells capellans que tenien l'ordenació eclesiàstica necessària. Una part dels beneficis, les rectories, les vicaries o les capellanies eren de col·lació o patronat reial, per a la concessió dels quals Joan II va atorgar l'exclusivitat als membres de la seua capella²²⁰. Es té constància que Podio va ser beneficiari o, almenys, candidat reial d'una quantitat notable d'aquestes prebendes.

El 10 d'octubre de 1459 Podio ja posseïa la rectoria de l'església de Santa Maria de la Pera a Sant Llorenç de Morunys (Catalunya) a la qual volia renunciar, possiblement per a permutar-la²²¹. No obstant això, és cert que en aquest cas no es té la certesa que haguera sigut obtinguda per la intercessió de Joan II, puix el mateix monarca afirmava el 2 de gener de 1461 que Podio encara

²¹⁹ Vegeu l'apèndix IV.1.

²²⁰ Vegeu la segona part, capítol III.1, d'aquest treball per a més informació sobre el funcionament de les capelles reials.

²²¹ AHPB, not. Bartomeu Costa (major), vol. 175/13, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 10).

no tenia cap benefici eclesiàstic quan el proposava davant el papa per a la rectoria de la parròquia de Sant Andreu de València. L'esforç inicial del rei per aconseguir aquesta darrera concessió per al seu cantor incloïa també sengles cartes al cardenal viceconseller del papa i al seu conseller i ambaixador en la cort romana. En aquesta darrera, qualificava el músic d'"hombre virtuoso e de muy buena vida e costumbres" així com "hombre de mucho bien e mucho servidor nuestro"²²². Malgrat tot, uns dies després Joan II retirava la petició en favor del músic, puix un altre capellà i també llibrer seu, anomenat Joan de Xipre, ja havia pres possessió de la rectoria, que va ser confirmada pel rei²²³.

Les confiscacions de guerra varen ser una oportunitat perquè Podio rebera favors extraordinaris que, probablement, pretenien d'alguna manera compensar el perjudici ocasionat al músic pels deutes de les quitacions, que ja devien estar acumulant-se. El 5 d'agost de 1463, rebia una part dels fruits, els drets, les rendes i els emoluments de la rectoria de Torres-Torres (València) i de certs beneficis a Mosquerola (Aragó), requisats per manament reial a dos rebels anomenats Guillem Ramon i Pere Vicent²²⁴. Una ordre semblant del 12 d'octubre de 1464 posava en les seues mans tots els fruits, les rendes, els drets i els emoluments de la rectoria d'Alcover (Catalunya)²²⁵. A més, el 15 de març de 1465, el monarca demanava al vicari general del bisbe de Mallorca la provisió al seu cantor d'un dels tres beneficis de la diòcesi que pertanyien a sengles preveres insurrectes²²⁶. Només mes i mig després, Joan II apuntava directament contra un d'ells, anomenat Pere Esteve, per al qual demanava al vicari general que li fóra dictada sentència en el seu procés i li indicava que, en cas de ser

²²² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 122v (vegeu l'apèndix III, doc. 15); *ibid.*, f. 122v-123r (vegeu l'apèndix III, doc. 16); *ibid.*, f. 123r-123v (vegeu l'apèndix III, doc. 17).

²²³ *Ibid.*, f. 130v-131r, 14 de gener de 1461 (vegeu l'apèndix III, doc. 18); *ibid.*, f. 131r-131v, 14 de gener de 1461 (vegeu l'apèndix III, doc. 19).

²²⁴ *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Itinerum Valentiae* Joan II (1463-1466), reg. 401, f. 67r (vegeu l'apèndix III, doc. 25).

²²⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 18, reg. 3378, f. 145r-145v (vegeu l'apèndix III, doc. 27).

²²⁶ *Ibid.*, *Maioricarum* 5, reg. 3426, f. 130v (vegeu l'apèndix III, doc. 29). Al mateix temps, el rei ordenava al seu procurador fiscal a Mallorca que vetllara pel compliment de la seua petició [*ibid.*, f. 130v-131r (vegeu l'apèndix III, doc. 30)].

trobat culpable, s'atorgaren a Podio la rectoria de Sineu (Mallorca) i els altres beneficis que poguera gaudir el sacerdot sediciós²²⁷. És possible que aquestes rendes a Mallorca demanades pel rei respongueren també al compliment de les butlles papals a través de les quals, el primer de maig de l'any següent, el mateix monarca sol·licitava per al seu cantor, als bisbes de Girona i Barcelona, un o dos beneficis que estigueren vacants²²⁸. El 12 de juliol de 1467, Joan II es dirigia en aquesta ocasió al bisbe de Tortosa per a requerir-li que atorgara a Podio un benefici en la catedral del qual havia sigut desposseït el citat rebel Pere Vicent²²⁹. Malgrat les peticions reials, es desconeix amb certesa si el músic arribà a prendre possessió dels beneficis anteriors. No obstant això, sembla bastant probable que el lloc de prevere de capítol de la seu de Girona que Guillem de Podio va posseir efectivament l'1 de desembre de 1467 gràcies a una gràcia d'expectativa²³⁰, responguera a la petició del 1466 al bisbe gironí suara esmentada²³¹.

La reina Joana també va afavorir el seu mestre de capella. Almenys és conegut que va atorgar-li el benefici de Santa Engràcia i Sant Jeroni a l'església de Santa Engràcia de Saragossa, en data desconeguda²³².

En una Catalunya en guerra eren necessaris els *guiatges* o salconduits per a evitar problemes en el moviment de persones o béns. Al principi del 1467, Guillem de Podio desitjava transportar els béns mobles i les robes que tenia a la insurrecta Barcelona, on segurament encara tenia casa, fins a Tarragona o a un altre lloc d'obediència reial, per a la qual cosa requeria el corresponent

²²⁷ *Ibid.*, f. 138v, 29 d'abril de 1465 (vegeu l'apèndix III, doc. 31). De la mateixa manera, el rei també demanava el seguiment de l'assumpte al seu procurador fiscal a Mallorca [*ibid.*, f. 138v-139r, 29 d'abril de 1465 (vegeu l'apèndix III, doc. 32)].

²²⁸ *Ibid.*, *Itinerum* 6, reg. 3446, f. 88r-88v (vegeu l'apèndix III, doc. 35).

²²⁹ *Ibid.*, *Itinerum* 8, reg. 3448, f. 4r (vegeu l'apèndix III, doc. 39).

²³⁰ "Guillermus Molins àlias de Podio, ab gràcia d'expectativa pochéi lo presbiteral de Pere Miralles a 1 de desembre 1467" [E-G, *Episcopologi*. Sèrie dels prebendats, vol. 105, f. 291v].

²³¹ D'aquest lloc capitular es tractarà més avant per la transcendència en la trajectòria posterior del músic.

²³² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum* 9, reg. 3553, f. 157r-158r (vegeu l'apèndix III, doc. 164).

salconduit, que va aconseguir del rei el 21 de maig de 1467²³³. Es desconeix si un altre document semblant expedit el 26 de juny de 1467 “a suplicació de alguns familiars nostres” a Yolant Molins, muller de Manuel Molins, de Viladecans, per portar seda a Barcelona en barca, pretenia afavorir familiars del músic²³⁴. Tampoc és possible saber si tenia relació familiar amb ell un habitant de València anomenat Gabriel Molins, el qual va ser nomenat el mateix dia custodi dels drets del rei i del príncep en el regne valencià, així mateix per intercessió de familiars i domèstics del rei²³⁵.

La mort de la reina Joana

La muller de Joan II moria el 13 de febrer de 1468 al palau arquebisbal de Tarragona. Aquest esdeveniment no fou gens favorable per a Guillem de Podio, ja que va perdre l'ofici de mestre de capella de la reina, tot i que conservava el de cantor del rei. És possible que en aquests moments de pèrdua de rellevància a la cort, el músic començara a pensar en el seu futur. Aleshores, el músic tenia aproximadament cinquanta anys d'edat, i potser va pensar a apartar-se de la vida itinerant de la cort. Girona, fins aleshores fidel al rei, semblava un bon lloc per a aquest propòsit. A la seu gironina, el músic gaudia d'un lloc de certa preeminència com a membre del capítol —l'únic de què disposava amb aquesta característica—, la qual cosa comportava una alta consideració social²³⁶. A més, la situació econòmica del músic devia ser benestant, puix als ingressos provinents d'aquesta plaça podia sumar les rendes eclesiàstiques acumulades després d'una dècada de seguir la cort. La relativa proximitat a Barcelona, on el monarca va residir amb més freqüència, li podia permetre viatjar sense massa

²³³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 21, reg. 3381, f. 133r-133v (vegeu l'apèndix III, doc. 38).

²³⁴ *Ibid.*, *Itinerum* 8, reg. 3448, f. 5r.

²³⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Lloctinència de l'infant primogènit Ferran, *Diversorum* 3, reg. 3513, f. 77r-77v.

²³⁶ El lloc de prevere de capítol era el de més categoria al qual podia aspirar sense ser noble, ja que els canonges d'aquesta seu havien de ser fills de pare i mare pertanyents a aquest estament [FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Serie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 3].

dificultats a la cort quan fóra necessari o ho creguera oportú²³⁷. També és possible que el músic coneguera ja la ciutat, si és que va acompanyar la reina i l'infant Ferran durant el setge de la Força Vella.

Malgrat que no sembla que Podio deixara la cort per la seu de Girona els mesos següents a la mort de la reina²³⁸ —almenys durant períodes llargs—, el músic estava al corrent de les gestions administratives del capítol gironí²³⁹. La retirada de l'obediència de la ciutat a Joan II²⁴⁰, que es va entregar al rei de França el primer de juny de 1469, desbaratava qualsevol projecte del cantor reial per a residir permanentment a Girona, i va continuar a la cort²⁴¹. Però la fidelitat al patró tenia també un cost econòmic per al músic, puix no rebia les rendes de la seu gironina i, a més, era privat de béns que tenia a la ciutat. Com a compensació d'aquests inconvenients, l'11 de febrer de 1470 Joan II li va atorgar 1.000 sous barcelonins anuals mentre durara la rebel·lió a Girona²⁴². La guerra a Catalunya avançava favorablement per a Joan II i Guillem de Podio va madurar la idea definitiva d'instal·lar-se en aquesta ciutat quan tornara als dominis del seu patró.

²³⁷ Vegeu l'itinerari aproximat de Joan II en l'apèndix IV.1.

²³⁸ El maig de 1468 rebia 52 sous a Barcelona de les seues quitacions [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8817, f. 79r].

²³⁹ El 20 de febrer de 1468, el rei ordenava al procurador i col·lector de les rendes que el capítol de Girona rebia a Mallorca, que anul·lara l'efecte d'una carta seua anterior a favor de Jaume Camaso, sagristà major de la seu de Girona, el qual deia ser també procurador i col·lector d'aquestes rendes, ja que Pere Vinyoles i Guillem Molins, capellans reials i també membres capitulars, li havien informat que Camaso no havia rebut cap procuració del capítol [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Majoricarum* 8, reg. 3429, f. 133v-134r (vegeu l'apèndix III, doc. 42)]. No he pogut trobat cap document en les fonts consultades a la seu de Girona que delaten la presència de Podio allà en aquesta època.

²⁴⁰ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol. 2, p. 95; FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (11 de setembre de 1872), p. 178.

²⁴¹ Es conserven diversos cobraments del músic de les quitacions com a capellà reial del febrer al juliol de 1471 [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8822, f.44r, 48v; *ibid.*, vol. 8823, f. 26v, 39r].

²⁴² Aquesta quantitat havia de procedir de les 400 lliures que cada any cobrava a Mallorca l'administració gironina de l'Almoina dels Aniversaris [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Majoricarum* 6, reg. 3427, f. 138v-139v (vegeu l'apèndix III, doc. 45)]. Mesos més tard, encara no s'havia complit l'ordre reial ja que el 31 d'octubre de 1471, el monarca insistia al virrei de Mallorca sobre l'assumpte [*Ibid.*, *Majoricarum* 9, reg. 3430, f. 51v (vegeu l'apèndix III, doc. 47)].

Figura 11. Estàtua jacent de la reina Joana al panteó del monestir de Poblet

4. Entre la seu de Girona i la cort reial

L'arribada a Girona

El 30 d'agost de 1471 els dirigents gironins signaven un pacte secret amb Joan II per retornar la ciutat a l'obediència d'aquest monarca, que finalment s'oficialitzava públicament l'11 d'octubre²⁴³. El dia 18 del mateix mes, la seu de Girona jurava fidelitat al rei davant el mestre de Montesa Lluís Despuig²⁴⁴, el qual va avançar-se a la primera visita del sobirà a la ciutat després de tornar a la seua autoritat. Només tres setmanes després d'aquest jurament, i encara abans de l'arribada del rei, Guillem de Podio ja hi era a Girona, puix el 8 de novembre assistia com un prevere de capítol més a la primera reunió capitular de la seu de què es té constància²⁴⁵.

El músic arribava a una seu episcopal amb una llarga història. Els primers bisbes estan ja documentats el segle VI en una ciutat on l'etapa islàmica només es va prolongar durant set dècades, fins el 785. L'edifici catedralici que conegué Podio començà a construir-se el 1312, però la nau que el distingeix —la gòtica més ampla del món, amb gairebé 23 m— no va ser iniciada fins el 1417. Només la guerra de Catalunya va interrompre l'activitat constructiva, que va tenir en

²⁴³ VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón...*, op. cit, p. 344.

²⁴⁴ FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (25 d'octubre de 1872), p. 229.

²⁴⁵ E-G, Actes Capitulars, vol. 4, f. 142r.

Joan Margarit, primer només com a canonge i després com a bisbe (1462-1484), un decidit impulsor. Durant la residència del tractadista, varen destacar els treballs pictòrics que s'executaren en el temple, molts d'ells a càrrec de Ramón Solà fill, en un moment en què la major part de les capelles estaven concloses i requerien ornamentar-se²⁴⁶. El temple disposava, almenys, d'un orgue major, i d'un petit a la capella de Sant Pau o del bisbe de Pau, sobre els quals varen treballar en aquest temps l'orguener perpinyanès Guillem Pagana, assistit per un company anomenat Roses²⁴⁷. El capítol gironí que regia el temple el conformaven, a més del bisbe, 24 canonges —set d'ells eren dignitats— i 12 preveres de capítol, un dels quals fou Guillem de Podio. Per les constitucions catedralícies, els primers eren de família noble i només els era exigida l'ordenació de diaca, per la qual cosa no podien celebrar els oficis. En conseqüència, els preveres de capítol portaven la càrrega en la litúrgia de la catedral. Tot i les reclamacions dels segons, ja des del 1240, per ser considerats autèntics canonges, hagueren d'esperar tres segles, fins el 1520, perquè el papa Lleó X els concedira aquesta condició de la qual, per tant, no va gaudir el tractadista²⁴⁸.

La rapidesa del músic en traslladar-se i establir-se a la ciutat podria ser un senyal del seu desig de començar una nova etapa més purament eclesiàstica, tot i que sense separar-se totalment de la cort. Tampoc no s'hauria de descartar l'existència d'una possible voluntat explícita de Joan II o el seu entorn per col·locar estratègicament una persona de confiança en el si d'una ciutat i capítol catedralici que li havien sigut infidels fins només unes setmanes abans. De fet, s'intueix la mà del rei en l'atorgament al músic d'una canongia a la col·legiata de Sant Feliu de Girona, durant els primers dies a la ciutat, que feia molt més

²⁴⁶ Entre l'àmplia bibliografia sobre la catedral de Girona, pot consultar-se: MOLINA I FIGUERAS, Joan: "La catedral del canonge i bisbe Joan Margarit (1434-1484)", dins Mariàngela Vilallonga, Lluís Lucero i Joan Molina (ed.), *El bisbe Margarit i la seva època* (Girona: Fundació Caixa girona, 2006), 29-43; NADAL I FARRERAS, Joaquim: *La catedral de Girona. Una Interpretación* (Barcelona: Lunwerg Editores, 2002).

²⁴⁷ Vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II.

²⁴⁸ BATLLE I PRATS, Lluís: *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement* (Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1979), p. 6-7, 149-150. Precisament, durant l'estada de Podio, es va dictar una sentència del bisbe gironí sobre les prerrogatives dels preveres del capítol [*E-G, Resoluciones*, vol. 5, f. 67v-68r (vegeu l'apèndix III, doc. 90)].

confortable la seua estada allà. Per a poder gaudir d'aquesta prebenda, fins i tot va ser necessari que el capítol gironí li atorgara una dispensa extraordinària de l'estatut catedralici que prohibia la possessió simultània d'un lloc de prevere de capítol a la seu i d'un canonicat a Sant Feliu, la qual obtingué el 25 d'octubre²⁴⁹. No va quedar ahí la generositat del monarca perquè, només dos dies abans de la solemne entrada reial, li concedia temporalment al seu cantor totes les rendes segrestades pertanyents a l'abadiat de la mateixa col·legiata, les quals fins aleshores posseïa un francès anomenat Claudi²⁵⁰. Quan el rei entrà a la seu de Girona el 4 de desembre de 1471, en una cerimònia que finalitzà amb el solemne cant del *Te Deum* acompanyat per l'orgue, Guillem de Podio ja estava integrat en la vida diària del clero catedralici²⁵¹.

Una ciutat en la postguerra

La Girona en què visqué Guillem de Podio era bastant diferent a aquella que havia sigut deu anys abans, previament a la guerra catalana. De fet, fou una de les ciutats més castigades pel conflicte bèl·lic, en patir freqüents setges i episodis violents. Aquella que havia sigut la tercera ciutat catalana va veure reduïda la seua població de gairebé 5.000 habitants estimats fins a la meitat en acabar la guerra²⁵².

Malgrat això, el fet que fóra seu catedralícia i capital administrativa de vegueria es reflectia en l'alt percentatge d'escriuans, notaris i juristes que hi

²⁴⁹ ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lacions de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 107v (vegeu l'apèndix III, doc. 49). El 18 de gener de 1474 també rebia la pabordia de Tordera en la mateixa església [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/54, 18 de gener de 1474, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 71)]. No obstant això, va permutar-la una setmana després amb el benefici diaconil de l'església de Santa Eulàlia del Palau de l'Ardiaca [ADG, cúria i vicariat general, beneficial, Col·lacions de beneficis, vol. 46 (23) [D/199], f. 178r (vegeu l'apèndix III, doc. 73)].

²⁵⁰ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 12*, reg. 3452, f. 49r-49v (vegeu l'apèndix III, doc. 50).

²⁵¹ FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (1 de novembre de 1872), p. 234.

²⁵² SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago: *Societat i estructura política de la Girona medieval* (Barcelona: Curial, 1975), p. 18.

habitaven²⁵³. La també nodrida població eclesiàstica i les seues famílies ocupaven majoritàriament les cases de l'antic recinte emmurallat interior, la Força Vella, que també incloïa la catedral així com diverses cases canòniques i edificis piadosos²⁵⁴. Per tant, és molt probable que Guillem de Podio tinguera residència allà, molt prop de la institució on feia vida eclesiàstica.

Des del punt de vista econòmic, la principal activitat artesanal de la ciutat que conegué el músic era la tèxtil, fonamentalment relacionada amb la llana i els derivats, a la qual es dedicaven la quarta part dels treballadors gironins. Una part dels teixits produïts eren, fins i tot, exportats a Nàpols i a Sicília des del port de Sant Feliu de Guíxols. Altres indústries productives a destacar eren les del cuir, la construcció i la metal·lúrgia²⁵⁵.

La ciutat era governada en acabar la guerra per un clan nobiliari que actuava amb un alt grau d'autonomia amb el consentiment del rei. De fet, Joan II havia repartit els principals càrrecs reials de Girona, i fins i tot alguns de Catalunya, entre els seus membres en compensació per haver-li entregat la ciutat; al mateix temps, va confiar en ells la defensa d'aquests territoris front a les freqüents incursions franceses dels anys següents. Aquesta oligarquia, constituïda en el nucli central per les famílies Margarit i Pau, estava encapçalada pel mateix bisbe Joan Margarit i Pau (*1422; †1484), personatge totpoderós en el qual es concentrava el poder temporal i espiritual en les terres gironines. Aquest pontífex va ser, a més, un destacat humanista format a Itàlia i un diplomàtic excepcional per als reis d'Aragó Alfons V, Joan II i Ferran II. Va culminar la seua carrera político-religiosa amb l'elevació al cardenalat el 1483²⁵⁶.

²⁵³ *Ibid.*, p. 36-37.

²⁵⁴ *Ibid.*, p. 20.

²⁵⁵ *Ibid.*, p. 33-35.

²⁵⁶ Va nàixer a Girona. Després d'estudiar dret canònic i civil a Bolonya i de ser durant uns cinc anys vicari general del seu oncle Bernat de Pau, bisbe de Girona, va servir d'intermediari entre el rei d'Aragó Alfons el Magnànim i el Vaticà durant la rivalitat amb els Anjou. El 1453 va rebre el bisbat d'Elna, el qual va regir durant uns nou anys. Va actuar com a representant del rei Joan II al Vaticà i al congrés de Màntua (1459-1460) i va viatjar entre les ciutats de la Lliga Italiana. L'any 1461, el papa Pius II el va nomenar nunci seu a la Corona d'Aragó per a activar la Santa Croada i el 1462 li va atorgar el bisbat de Girona. Durant la immediata guerra a Catalunya,

El capítol de la seu de Girona va rebre Guillem de Podio amb respecte. Els membres capitulars eren ben coneguts que s'incorporava al seu orgue col·legiat una persona distingida de la cort en un moment molt delicat de les seues relacions amb Joan II, puix només un mes abans encara eren els seus enemics. L'antic mestre de la reina podia ajudar-los a la total reconciliació amb el rei i, fins i tot, a la resolució favorable dels assumptes propis que depenien del monarca. Però també podia ser informador de Joan II sobre els afers capitulars més secrets. Per tant, calia tenir una consideració especial amb ell. Segurament des d'aquest prisma pot entendre's la rellevància que, sobretot durant els primers anys del músic a Girona, va atorgar el capítol a Guillem de Podio en els assumptes polítics i administratius de la catedral. A més, es valorava la seua preparació i experiència, puix el capítol el considerava entre els seus "nobiliores et scientifici doctores"²⁵⁷. A mesura que va passar el temps, va disminuir la significació del músic en els assumptes polítics i va augmentar en els administratius.

El 28 de novembre del mateix any de l'arribada ja comptava amb la confiança dels membres capitulars per a comprovar la fidelitat i validesa d'unes cartes rebudes en la seu²⁵⁸. Encara abans d'acabar l'any, el 30 de desembre, fou

Margarit va mantenir-se fidel al rei en la primera fase, especialment durant el setge de la Força Vella de Girona el 1462, on va defensar amb decisió la reina i el príncep Ferran de l'exèrcit de la Generalitat de Catalunya. Però l'any 1469 va passar a col·laborar amb les institucions catalanes i va retirar la fidelitat al monarca, encara que el 1471 va tornar novament a l'obediència reial. Margarit va repetir amb Ferran II d'Aragó el paper diplomàtic que havia tingut amb son pare. Entre el 1481 i 1484 va viatjar per diverses ciutats italianes per a negociar amb els governants la nova política reial. L'any 1483 va ser nomenat cardenal de Santa Lucia in Silice, però morí a Roma l'any següent. Va deixar una interessant obra humanística amb títols com ara *Templum Domini* —tractat sobre les relacions entre l'Església i l'Estat—, *Corona Regum* —una mena d'espill de prínceps adreçada a Ferran el Catòlic— o *Paralipomenon Hispaniae libri decem* —obra d'història que comprèn des dels orígens fins a l'emperador August—. Sobre aquest interessant personatge pot consultar-se especialment: TATE, Robert B.: *op. cit.*; SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago: *Joan Margarit i Pau...*, *op. cit.*

²⁵⁷ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 110r-110v [FITA, Fidel: *Los reys de Aragón...*, *op. cit.*, p. 26].

²⁵⁸ Arran d'aquestes cartes es va decidir fer processons per la nova elecció del papa Sixte IV i per algunes victòries reials a Catalunya [FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (25 d'octubre de 1872), p. 229].

nomenat procurador capitular davant la cort reial²⁵⁹. Fins i tot, el capítol va encomanar-li poc més tard l'alta responsabilitat de representar-lo durant gairebé dos anys en les corts de Catalunya, com més avall es detallarà.

Una vegada hagué tornat Podio de les corts, sovintejaren més els quefers purament administratius i de gestió econòmica. El 6 de maig de 1475 va ser nomenat pel capítol en el càrrec de *capellaner* durant un bienni²⁶⁰. El 8 de maig de 1476 va rebre l'encàrrec, juntament amb el canonge Andreu Alfonsello, de concertar un segur per a la pabordia de maig²⁶¹. Només una setmana després era designat, juntament amb el també prevere de capítol Antoni Corbera, per a examinar els comptes de les capellanies i organitzar les oportunes distribucions²⁶². Com a responsable d'aquesta administració, el 2 de maig de 1477 Podio exposava al capítol que la major part de les capellanies no havien pogut ser arrendades per manca d'ofertes²⁶³. Només quatre dies més tard, era triat auditor de comptes de la seu juntament amb el canonge Pere de Tarrades²⁶⁴.

Precisament gràcies a una gestió de tipus econòmic es conserven les úniques paraules autògrafes, només set, de Guillem de Podio que he pogut localitzar al llarg de tota la recerca. Es tracta d'un albarà, datat el 20 de març de 1478, mitjançant el qual el músic reconeixia a l'administrador de l'Obra el cobrament de 10 sous per una setmana de serveis que havia fet en substitució d'un altre prevere²⁶⁵.

²⁵⁹ E-G, *Resoluciones*, vol. 4, f. 151r-151v (vegeu l'apèndix III, doc. 53).

²⁶⁰ *Ibid.* vol. 5, f. 79r. L'últim dia del mateix mes, els membres capitulars varen tractar la forma en què devia exercir aquestes funcions [*Ibid.* f. 83v].

²⁶¹ *Ibid.* f. 144v (vegeu l'apèndix III, doc. 95).

²⁶² *Ibid.* f. 148r (vegeu l'apèndix III, doc. 96).

²⁶³ *Ibid.* f. 198v (vegeu l'apèndix III, doc. 101).

²⁶⁴ *Ibid.* f. 200v-201r.

²⁶⁵ "Ítem, [...] a XX de març ~~es~~ done a mossèn Molins deu sous, e assò per una sepmane que lo matex dia avia acabade per mossèn Moner; de aquesta fan gràcia tots obrés a la obre car lo ferial l'a de pagar. [Autògraf de Guillem de Podio:] Habui ego, Guillermus Molins, dictos decem solidos :-" [E-G, Llibres d'Obra, anys 1472-1478, f. 152v].

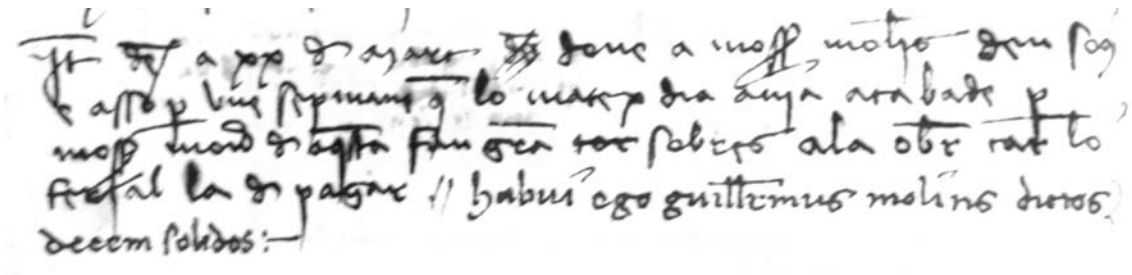

Figura 12. Cobrament de Guillem de Podio confirmat de sa pròpia mà
[E-G, Llibres d'Obra, anys 1472-1478, f. 152v].

El lloc de prevere de capítol de Podio portava annex el patronat del benefici del Corpus Christi de la seu, que compartia amb el sagristà segon Joan de Llor. El músic va exercir el seu dret de presentació de candidat el 20 d'octubre de 1475 en favor del clergue Guillem Noguera²⁶⁶, mentre que el 3 d'abril de 1477 manifestava la conformitat perquè el bisbe col·lara el mateix benefici al també clergue Martí Bauler²⁶⁷.

A més de les seues múltiples ocupacions, Podio també dedicava part del seu temps als afers més purament eclesiàstics. Almenys es pot constatar que el músic celebrava misses d'aniversaris presbiterals, anomenades d'estaca, diverses vegades al llarg de l'any, per cada una de les quals rebia un sou de salari²⁶⁸.

Síndic a les corts catalanes

D'entre totes les tasques encomanades pel capítol gironí a Guillem de Podio, la de major responsabilitat fou, sens dubte, la de representar-lo com a síndic en l'estament eclesiàstic durant la primera part de les prolongades corts catalanes de postguerra (1473-1479), que es celebraren amb l'objectiu fonamental de restaurar l'estabilitat territorial mitjançant el restabliment de la

²⁶⁶ ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lacions de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 268r-268v (vegeu l'apèndix III, doc. 113).

²⁶⁷ *Ibid.*, vol. 49 (26) [D/202], f. 48r (vegeu l'apèndix III, doc. 99).

²⁶⁸ E-G, Aniversaris presbiterals, llibres de comptes, any 1476, f. 40v, 42v, 43r, 44v, 45r, 45v, 46r, 46v, 47v; *ibid.*, any 1478, f. 40r, 40v, 41r, 41v, 42r, 42v; *ibid.*, any 1479, f. 40r, 41r.

justícia²⁶⁹. Podio va tenir l'oportunitat única de formar part del selectíssim grup de representants dels tres estaments de la societat catalana —nobiliari, eclesiàstic i reial— que va prendre les principals determinacions per a l'esdevenir del principat.

El 29 de març de 1473 rebé, juntament amb el canonge Andreu Alfonsello, el nomenament capitular per a acudir com a síndic a Perpinyà, on començaven les corts, sense que li fóra assignat un salari específic per aquest treball²⁷⁰. El capítol li transmetia una setmana després una sèrie d'instruccions, entre les quals figurava l'obligació de mantenir informat a aquest organ col·legiat del progrés de les corts²⁷¹. L'absència de Podio en el capítol del 26 de maig suggereix que aleshores hi era a Perpinyà²⁷². No va ésser-hi massa temps allà, puix el 8 de juny de 1473 ja havia tornat a Girona²⁷³, on va romandre fins que el capítol tornà a enviar-lo en solitari el 4 de novembre, aquesta vegada a Barcelona, on s'havien traslladat les sessions. En aquesta ocasió, li va concedir una retribució especial de 4 sous diaris mentre que no anara també algun canonge de la seu, atès que no era costum que acudira tot sol a corts un prevere de capítol²⁷⁴.

El 20 de desembre, Guillem de Podio hi era present en una sessió de corts celebrada a la seu de Barcelona amb la presència reial²⁷⁵, que precedia en només dos dies l'acte oficial de presentació de credencials com a "procurador, yçònom

²⁶⁹ El rei només tenia la intenció d'obtenir els diners necessaris per al manteniment de l'exèrcit que guarnia l'Empordà [VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón...*, *op. cit.*, p. 379].

²⁷⁰ *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 225v (vegeu l'apèndix III, doc. 63). El dia següent fou registrada notarialment aquesta determinació capitular [ADG, *Llibres notariais*, vol. G/68, f. 239r-239v (vegeu l'apèndix III, doc. 64)].

²⁷¹ *Ibid.*, f. 226r (vegeu l'apèndix III, doc. 65).

²⁷² *Ibid.*, f. 245r-245v.

²⁷³ *Ibid.*, f. 248r (vegeu l'apèndix IV.2).

²⁷⁴ *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 266r-266v (vegeu l'apèndix III, doc. 66).

²⁷⁵ REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya*, vol. 24 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1918), p. 145-146.

e síndich del capítol de Gerona²⁷⁶ i en deu al jurament de mantenir en secret les deliberacions²⁷⁷. La vespra de Nadal es rebia a la seu una carta informativa amb novetats sobre assumptes econòmics del capítol, enviada des de Barcelona pel síndic²⁷⁸. Com que no rebia el salari compromès, Podio va reclamar-lo per escrit al capítol gironí. El 9 de gener de 1474 es va llegir a la catedral la carta petitòria del seu síndic i es va decidir enviar-li 10 lliures per aquest concepte²⁷⁹. El 22 de febrer li farien un altre lliurament més, segurament de 34 sous²⁸⁰. Consten les assistències del síndic capitular de Girona els dies 4 de febrer i el 9 de maig en les sessions de les corts que tingueren lloc a la catedral barcelonesa davant el monarca²⁸¹. Entre ambdues dates, el músic va viure l'entrada de la infanta Joana, filla del rei, a la ciutat comtal, que tingué lloc el 30 de març²⁸².

Guillem de Podio complia l'obligació d'informar a la seu gironina, però també defenia els seus interessos salarials. El 13 de maig es llegien dues cartes seues al capítol. En una d'elles informava que les corts havien oferit 4.000 lliures al rei a canvi que restituïra els béns confiscats als propietaris anteriors a la guerra. En l'altra, s'interessava pel salari que rebria quan el rei s'absentara de Barcelona i, per tant, no poguera cobrar la quitació a la qual tenia dret com a capellà reial, per no seguir el monarca. El capítol va demostrar que no tenia la intenció d'accedir a la petició del seu síndic, però tampoc volia negar-se rotundament, quan va contestar que no li atorgaria cap remuneració quotidiana sinó arbitrària, sense precisar la quantitat²⁸³. Mentrestant, el músic aprofitava la presència en la cort reial i, possiblement, la posició com a síndic, per aconseguir

²⁷⁶ *Ibid.*, vol. 25 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), p. 19-20 (vegeu l'apèndix III, doc. 68).

²⁷⁷ *Ibid.*, p. 31-32.

²⁷⁸ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 5r (vegeu l'apèndix III, doc. 69).

²⁷⁹ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 6v (vegeu l'apèndix III, doc. 70).

²⁸⁰ Malgrat que la quantitat que inicialment consta és de 5 lliures i 30 sous, immediatament el secretari capitular reconeixia que, en cartes posteriors, la quantitat que figurava era només de 34 sous [*ibid.*, f. 11v (vegeu l'apèndix III, doc. 74)].

²⁸¹ REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya, vol. 24 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1918), p. 155, 166-167.

²⁸² UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 135.

²⁸³ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 27v-28r (vegeu l'apèndix III, doc. 81).

acumular un nou benefici de patronat reial. Joan II el presentava al segon benefici de Sant Blai al claustre de la seu de Barcelona el 28 de juny²⁸⁴ i al dia següent va fer-se la col·lació pel vicari general del bisbe²⁸⁵. Sembla que, en aquests moments, Podio ja tractava de permutar el seu lloc de prevere de capítol a Girona. De fet, un beneficiat a la seu gironina, anomenat Andreu Bertran, demanava el 12 de juliol al capítol que impedira la permuta, puix el músic encara no havia satisfet els drets acostumats de capa, fàbrica i servici des que prengué possessió del lloc presbiteral, els quals havien sigut avalats per Bertran i per altres capellans²⁸⁶. No obstant això, aleshores no va concretar-se la permuta, ja que Podio mantingué el lloc alguns anys més. Les corts continuaven i el 23 d'agost el músic era triat dins el braç eclesiàstic per a tractar sobre el permís a certes galeres venecianes per a descarregar mercaderies sense pagar impostos²⁸⁷.

Sembla que Guillem de Podio no confiava massa en la tèbia resposta capitular a la darrera consulta sobre el seu salari. Almenys això és el que suggereix el fet que, quan Joan II va marxar de Barcelona l'1 de setembre²⁸⁸, el síndic capitular va tornar immediatament a Girona. El dia 14 del mateix mes arribava a la ciutat i l'endemà compareixia davant el capítol gironí per a explicar l'evolució de les corts, però també per a reclamar l'ajuda econòmica promesa. La contestació del capítol fou la concessió puntual de 10 lliures, en reconeixement al seu satisfactori treball, però tornà a negar-li un salari diari per la seua doble condició de capellà reial i membre de la seu, que li permetia sumar els ingressos de la capella i de la catedral²⁸⁹. És possible que aquesta negativa fóra el motiu pel qual Podio no tornara a Barcelona fins que, el 12

²⁸⁴ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 28, reg. 3388, f. 100r-100v (vegeu l'apèndix III, doc. 82).

²⁸⁵ ADB, Col·lacions, vol. 72, f. 115r-116v (vegeu l'apèndix III, doc. 83).

²⁸⁶ ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Manuals de col·lacions, vol. 46 (23) [D/199], f. 200r (vegeu l'apèndix III, doc. 84).

²⁸⁷ REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya, vol. 25 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), p. 200.

²⁸⁸ AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...* vol. 2, p. 521.

²⁸⁹ *E-G*, *Resolutiones*, vol. 5, f. 40r-40v (vegeu l'apèndix III, doc. 85).

d'octubre, el mateix bisbe de Girona va instar al capítol a enviar de nou a corts el seu síndic per a resoldre una sèrie de greuges. Davant la instrucció del bisbe, el capítol no tingué més remei que concedir-li un salari diari de 5 sous, àdhuc més generós que el que li havia assignat excepcionalment l'any anterior, i anticipar-li l'import corresponent a un mes perquè el síndic accedira²⁹⁰. Així fou, i el 27 del mateix mes, Guillem de Podio ja hi era present a la sessió celebrada, amb l'assistència del monarca, al capítol de la seu Barcelona²⁹¹. La marxa del rei cap a Girona al dia següent²⁹² no provocà aquesta vegada la tornada del síndic, puix gaudia d'un salari de la seu gironina. El 16 de novembre, Podio compareixia a corts davant l'estament eclesiàstic i manifestava públicament el desacord amb el nomenament d'un grup de trenta-sis persones que tindrien potestat absoluta per a prendre decisions²⁹³. El síndic continuava informant els membres capitulars de Girona des de Barcelona, però aquests no estaven disposats a prolongar més el seu salari en aquesta ciutat. El 17 de novembre es llegia una carta seua a la seu gironina, i el mateix dia el capítol nomenava un tercer síndic, el canonge Pere de Terrades, que s'afegia a Podio i Alfonsello. La decisió es fonamentava en certa indisposició física d'Alfonsello, que li impedia viatjar a cavall —segurament, el motiu de la seua absència en les sessions anteriors—, així com en la transcendència de les qüestions que aleshores es tractaven. Però al mateix temps es retirava el salari específic a Podio, tot i mantenint-li la porció canonical, i se li deixava llibertat per tornar a Girona si no li satisfieia²⁹⁴. I això precisament va fer, puix el 29 de desembre consta que ja hi era a la seu gironina²⁹⁵. El músic ja no tornà a anar a les corts, el progrés de les quals va seguir com qualsevol altre membre capitular a través de

²⁹⁰ *Ibid.*, f. 41v (vegeu l'apèndix III, doc. 86).

²⁹¹ REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya, vol. 24 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1918), p. 189-190.

²⁹² AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...* vol. 2, p. 521.

²⁹³ REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya, vol. 25 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), p. 263. Vegeu l'apèndix III, doc. 87.

²⁹⁴ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 42v-43r (vegeu l'apèndix III, doc. 88).

²⁹⁵ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 54v (vegeu l'apèndix III, doc. 89). La següent carta des de les corts que reporta el secretari capitular, datada l'11 de gener de 1475, ja era de Pere de Terrades [FITA, Fidel: *Los reys de Aragón...*, op. cit., p. 22].

cartes dels síndics que es llegien en veu alta a la seu. En alguna ocasió, com ara el 3 de setembre de 1476, fins i tot, ell mateix es va encarregar de fer aquesta lectura²⁹⁶.

Responsabilitats musicals

Però les ocupacions de Guillem de Podio a la seu de Girona no varen limitar-se exclusivament a aquelles de tipus político-administratives. Considerant la seua trajectòria de cantor i mestre de capella, sembla lògic que el capítol i ell mateix s'interessaren en què tampoc no mancaren les musicals. Malgrat que la documentació consultada no ofereix massa detalls sobre aquesta qüestió, hi ha dades suficients per a verificar que no va apartar-se de la música a la capital gironina.

L'activitat musical a la seu estava regida, en orde de jerarquia, pel *precentor* o cabiscol major —dignitat catedralícia que encapçalava el cor oposat al del bisbe—, el *succentor*, també anomenat ací cabiscol segon o cabiscol mitjà —canonge nomenat pel cabiscol major— i el mestre de cant —beneficiat titular del segon benefici de Sant Miquel, el patró del qual era el *precentor*—²⁹⁷. El 1474 era cabiscol major Berenguer de Pau, cosí del bisbe²⁹⁸. No s'han pogut localitzar en aquesta època noms de cantors professionals, ni tan sols referències a ells, la qual cosa no significa que no es practicara el cant polifònic. De fet, hi ha un valuósíssim testimoni documental sobre la introducció del cant de la Passió segons sant Mateu a tres veus el diumenge del Ram de 1474. Tot i que alguns dels presents opinaren que les passions no es podien cantar polifònicament, el

²⁹⁶ Aquest dia, Podio va llegir una carta del jove canonge Berenguer de Pau, el qual havia sigut nomenat síndic el 23 d'octubre de 1475 [E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 110r-110v, 165v; FITA, *Fidel: Los reys de Aragón...*, *op. cit.*, p. 26-27].

²⁹⁷ BATLLE I PRATS, Lluís: *La cultura...*, *op. cit.*, p. 63-67; E-G, *Repertori alfabètic del canonge Sulpici Pontich*, vol. 102, f. 139v, 274v-279r. Sulpici Pontich (*1670c; †1738) explicava així segles més tard l'origen dels tres càrrecs: "No se dubta que, en lo temps de la fundació de la iglesia era sols lo cabiscol major qui entonave, y que per son descans se crià y instituhí la cabiscolia segona, y encara després al mestrat de cant per los dies de menor ritu (...)" [*ibid.*, f. 275v].

²⁹⁸ Vegeu l'entrada de "Berenguer de Pau" en l'apèndix II.

mateix bisbe i el canonge Andreu Alfonsello varen defensar aquesta nova pràctica amb l'argument que s'adaptava a la solemnitat de la festa²⁹⁹. Tampoc no hi ha evidències de l'existència de llibres de cant d'orgue entre els nombrosos còdexs —majoritàriament litúrgics— que es trobaven al cor de la seu durant una visita del mateix bisbe durant el 1470³⁰⁰. La responsabilitat de sonar els orgues durant l'època del tractadista fou de Guerau Puig, substituït momentàniament el 1473 per Pere Pons, i del gironí Joan Marcho àlies Bresco, el qual començà a exercir l'ofici el 28 de març de 1474³⁰¹.

Es té constància que el 28 de desembre de 1474, acabat d'arribar de les corts, Guillem de Podio exercia de lloctinent del cabiscol mitjà de la seu, malgrat que és possible ja ho fóra des de temps enrere. Aquest dia, en què es celebrava per primera vegada la festa del *bisbetó* reformada, fou el responsable d'assignar els cants de l'antífona a l'oficiant, i el versicle i el *Benedicamus* als infants³⁰². El càrrec que s'atribueix al músic sembla que no estava institucionalitzat a la seu³⁰³. La situació jeràrquica de Podio pogué ser el motiu d'una probable creació eventual d'aquest títol. El tractadista no era canonge, per la qual cosa mai no podia ser cabiscol major ni cabiscol mitjà; però era prevere de capítol —un membre capitular només un graó al davall dels canonges— i, probablement això també era un obstacle administratiu o social perquè exercira de mestre de cant, ofici adscrit a un simple beneficiat que va exercir Bartomeu Eres i, des del 1477, Joan Sirach³⁰⁴. Per tant, aquesta lloctinència, segurament conjuntural, li permetia exercir l'autoritat de què gaudia el cabiscol mitjà per damunt del mestre de cant. El diumenge del Ram

²⁹⁹ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 18v (vegeu l'apèndix III, doc. 76). La resta de passions de la mateixa Setmana Santa es varen cantar monòdicament [*ibid.*, f. 18v (vegeu l'apèndix III, doc. 78)].

³⁰⁰ BATTLE I PRATS, Lluís: *La cultura...*, op. cit., p. 159-163.

³⁰¹ Fins al 1470, va ser organista Joan Servià, al qual Guillem de Podio molt probablement arribara a conèixer, atès que aquest va prendre possessió el 1467, però ambdós no varen coincidir com a residents a la seu gironina, puix el tractadista no es va instal·lar fins al 1471. Vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II.

³⁰² E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 54v (vegeu l'apèndix III, doc. 89).

³⁰³ No he pogut localitzar cap altra referència a aquest càrrec en el complet Repertori de Sulpici Pontich [E-G, vol. 102-104], ni en cap altre document en la documentació consultada.

³⁰⁴ Vegeu les entrades de "Bartomeu Eres" i "Joan Sirach" en l'apèndix II.

del 1474, sembla que Podio no es trobava a Girona sinó a les corts catalanes, però el fet que tinguera lloc la novetat del cant polifònic de la Passió segons sant Mateu poc després de complir-se dos anys de residència del músic a la seu fa possible que poguera haver intervingut en la decisió³⁰⁵. El tractadista encara ordenava la música a la catedral el 6 de maig de 1478 quan, a causa de la seua absència, el capítol nomenava dos substituïts per a aquestes tasques³⁰⁶.

Cal suposar que Podio visqué alguns esdeveniments històrics a la seu per als quals degué organitzar el cant. El 21 d'octubre de 1472 es celebrava la victòria definitiva de Joan II en la guerra contra els catalans, després de la rendició de Barcelona, amb el cant del *Te Deum* amb l'orgue, acompanyat pel so de fons de les campanes de tota la ciutat³⁰⁷. Els enfrontaments contra França continuaven i el 7 de febrer de 1473 s'oficià una missa solemne amb orgue i es féu processó solemne per una victòria a Perpinyà³⁰⁸. Tres mesos després, el príncep Ferran fou rebut amb una cerimoniosa processó a la seua arribada per a jurar els privilegis de la catedral³⁰⁹. El 13 de març de 1476 fou cantat el *Te Deum* pel triomf dels Reis Catòlics a Toro contra el rei portuguès Alfons V³¹⁰.

El capítol també va confiar en ell per a tractar qüestions puntuals relacionades amb la música. El 28 de març de 1473, Guillem de Podio era un dels quatre membres capitulars que signaven un contracte amb un escrivà de llibres de cor per a continuar el treball acordat abans de la guerra sota les mateixes condicions³¹¹. D'altra banda, el 13 de desembre de 1471, al poc d'instal·lar-se el músic a Girona, era triat en una petita comissió de cinc membres sol·licitada pel bisbe per a tractar amb ell i prendre decisions sobre la

³⁰⁵ Vegeu l'apèndix IV.2.

³⁰⁶ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 232v (vegeu l'apèndix III, doc. 119).

³⁰⁷ E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 196v (vegeu l'apèndix III, doc. 59).

³⁰⁸ FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (20 d'agost de 1873), p. 213.

³⁰⁹ FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (10 de setembre de 1873), p. 236-237.

³¹⁰ FITA, Fidel: *Los reys de Aragón...*, *op. cit.*, p. 28.

³¹¹ E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 226r (vegeu l'apèndix III, doc. 62). Sobre aquesta qüestió també es tracta en BATLLE I PRATS, Lluís: *La cultura...*, *op. cit.*, p. 145-146.

idea del pontífex consistent en la creació d'un col·legi catedralici amb vuit infants, que regiria un mestre de cant³¹². Malgrat que el 12 d'abril de 1474 es va crear oficialment aquesta institució, amb la corresponent dotació econòmica i cessió d'una casa del capítol per a aquesta finalitat³¹³, no va ser sinó fins el 25 de maig del 1478 quan es va decidir el començament del funcionament, en principi només amb quatre infants sota el magisteri de Joan Sirach, els quals foren vestits solemnement el 14 d'agost següent davant la probable presència del tractadista³¹⁴.

Podio i l'astronomia

Gonzalo Martínez de Bizcargui, en l'edició glossada de 1528 del seu tractat *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano*, es referia a un polifacètic Guillem de Podio quan el descrivia "tan experto hombre en todo y en especial en la música"³¹⁵. Desafortunadament, no proporcionava més detalls sobre les matèries en què li atribuïa la categoria d'expert. En tractar-se la música d'una disciplina matemàtica que formava part del *Quadrivium*, sembla raonable que Podio tinguera major afinitat per alguna de les altres que formaven part d'aquest programa acadèmic medieval: geometria, aritmètica i astronomia.

En efecte, l'interés del músic en l'astronomia pot deduir-se d'un curiós fet puntual. El penúltim dia de 1471 Podio li feia arribar al canonge i secretari capitular Alfonsello un escrit de l'alemany Jeroni de Erfurt, datat el 15 de desembre del mateix any, en el qual es formulava una predicció sobre un eclipsi

³¹² E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 150v-151v (vegeu l'apèndix III, doc. 51).

³¹³ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 19r-19v (vegeu l'apèndix III, doc. 79). La cessió de la casa del canonge Pere Bonet va tenir lloc quatre dies després [*ibid.*, f. 23r (vegeu l'apèndix III, doc. 80)].

³¹⁴ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 239r-239v, 243v (vegeu l'apèndix III, doc. 120 i 122). Vegeu també SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago: *Joan Margarit i Pau...*, op. cit., p. 376. En el moment de vestir els infants el músic hi era a Girona, com pot comprovar-se en el seu itinerari aproximat, dins l'apèndix IV.2.

³¹⁵ Cfr. MARTÍNEZ DE BIZCARGUI, Gonzalo: *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos* (Burgos: Juan de Junta, 1528), f. aiiiiiv. L'existència d'aquesta referència particular a Guillem de Podio ja va ser observada dins STEVENSON, Robert: "Spanish musical impact...", op. cit., p. 136.

solar que tindria lloc el setembre de 1472 amb horroroses conseqüències per al món³¹⁶. El canonge va considerar la importància de la qüestió i va copiar íntegrament el text en el volum corresponent de resolucions capitulars³¹⁷. Cal observar que les només dues setmanes que separaven en el temps l'escriptura de la predicció respecte de l'arribada d'una còpia a mans d'Alfonsello a través de Podio, suggereixen que el músic estava ben contactat amb els canals de difusió especialitzats. Seria interessant saber fins quin grau era coneixedor de les teories astronòmiques del seu temps, però de moment no és possible aprofundir en la qüestió. Afortunadament, sembla que finalment l'apocalíptica prognosticació de l'alemany no es va complir.

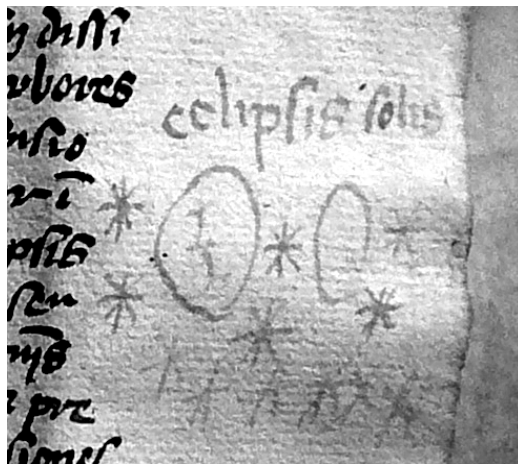

Figura 13. Dibuix esquemàtic de l'eclipsi solar al costat de la predicció d'Erfurt
[E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 152r].

Potser el reconeixement per part del capítol i del mateix bisbe Margarit de la capacitat intel·lectual del músic influïra també en la seua elecció, el 7 de maig de 1477, per a formar part d'una comissió de quatre membres que havia de tractar sobre la creació d'un estudi general a Girona amb altres representants

³¹⁶ Una altra versió molt semblant de la mateixa predicció pot trobar-se a RAM, Pierre François Xavier de: *Documents relatifs aux troubles du pays de Liège sous les princes-évêques Louis de Bourbon et Jean de Horne*, 1455-1505 (Bruxelles: M. Hayez, 1844), p. XIII. Es conserven d'altres escrits atribuïts a Jeronimus Herfordie titulats *Tabulae astronomicae* (E-Mn, ms. 10016, f. 73-85) i *De comete* (Bayerische Staatsbibliothek, Clim. 18770, f. 189r-189v).

³¹⁷ E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 152r (vegeu l'apèndix III, doc. 54).

de l'administració municipal³¹⁸. Les converses tingueren lloc immediatament puix, tres dies després, Podio i els seus companys comunicaven al capítol la proposta de la comissió perquè la catedral assignara 300 lliures anuals de les rendes capitulars als doctors de l'estudi³¹⁹.

Viatges a la cort reial

Durant les tres estades a les corts catalanes com a síndic del capítol gironí, la primera a Perpinyà i les altres a Barcelona, Guillem de Podio va estar en contacte directe amb la cort reial, puix el monarca es trobava aleshores en aquestes ciutats³²⁰. Però no varen ser les úniques ocasions en les quals, des de Girona, el músic va viatjar a la cort, on conservava la seua condició de cantor reial i, per tant, el dret a cobrar quitació mentre hi era present. Hi ha constància d'almenys dos desplaçaments més a Barcelona coincidents també amb estades reials³²¹.

Al poc de començar la residència a la catedral de Girona, tingué lloc el primer viatge. El músic degué eixir d'aquesta ciutat poc després del 5 de desembre de 1471, dia en què encara assistia a una reunió capitular³²². El 30 del mateix mes es llegia en la seu gironina una carta seua enviada ja des de la cort

³¹⁸ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 201v (vegeu l'apèndix III, doc. 102). Els estudis generals medievals eren institucions acadèmiques que després esdevindran en universitats. Havien de posseir una facultat d'arts i una facultat superior (teologia, dret o medicina).

³¹⁹ E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 202r (vegeu l'apèndix III, doc. 103). L'Estudi General de Girona va ser instituit per privilegi d'Alfons el Magnànim de 1456, però no funcionava encara per manca de recursos econòmics. Tampoc l'intent del bisbe Margarit no va fructificar [SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago: *Joan Margarit i Pau...*, op. cit, p. 378].

³²⁰ Pot comprovar-se aquesta circumstància en comparar els itineraris aproximats de Guillem de Podio i de Joan II en l'apèndix IV.

³²¹ A més, hi són documentades quatre absències aïllades de Guillem de Podio a reunions del capítol de la seu gironina, datades el 31 de març de 1472, el 26 de maig de 1473, el 13 de febrer de 1477 i el 3 de maig de 1477 [E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 158r, 245r-245v; ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 43v, 52v]. No obstant això, no es disposa de més dades per conèixer el motiu d'aquestes faltes i, en especial, si alguna de les tres primeres es degué a algun viatge fora de la ciutat, potser a la cort, que en cap cas no superarà els tres mesos de durada. La quarta no es degué a aquest motiu, atès que sí hi era el dia anterior i també tres dies després. Vegeu l'apèndix IV.2.

³²² E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 147v.

reial a Barcelona³²³. No hi va estar molt de temps allà. El 3 de març de 1472 ja havia tornat a Girona puix era present en un altra sessió del capítol catedralici³²⁴. Es desconeix el motiu d'aquest viatge. No obstant això, se sap que en gener va aprofitar per cobrar en la cort la quantitat de 30 sous en concepte de quitació a través de la Tresoreria General³²⁵.

Les absències de la cort motivaven que les seues quitacions foren, en diverses ocasions, distribuïdes per Joan II entre els capellans que hi eren presents i, en algun cas, també utilitzades per a pagar a aquells preveres que substituïen el músic en la celebració de misses. Consta que aquests repartiments varen ser ordenats, si més no, el 6 de juny de 1475 (quitacions de la terça de gener a abril de 1475)³²⁶, 12 de gener de 1476 (quitacions de la terça de setembre a desembre de 1475)³²⁷ i 23 de maig de 1476 (quitacions de la terça de gener a abril de 1476)³²⁸.

L'altre sojorn verificat del músic a la cort reial va ser molt més dilatat. Probablement va començar en algun moment entre mitjan maig i les acaballes de juliol de 1477³²⁹. Si així fóra, Podio hauria viscut a Barcelona, almenys en part, les festes extraordinàries que es celebraren, a partir del 21 de juliol i durant un mes, per la coronació de Joana, filla del rei, com a reina de Nàpols³³⁰. De

³²³ *Ibid.*, f. 151r-151v (vegeu l'apèndix III, doc. 53).

³²⁴ *Ibid.*, f. 158r [FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, (15 de desembre de 1872), p. 274].

³²⁵ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8825, f. 29r. Podio cobrava les quitacions de la caixa de l'Escrivania, per la qual cosa són extraordinaris els pagaments que va rebre al llarg de la seua carrera a través del tresorer general.

³²⁶ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae 4*, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91).

³²⁷ *Ibid.*, *Peccuniae 2*, reg. 3418, f. 165r-165v (vegeu l'apèndix III, doc. 93).

³²⁸ *Ibid.*, f. 170r-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 97).

³²⁹ El 10 de maig assistia a un capítol gironí mentre que el 31 de juliol ja no hi era present, però això no significa que ja hi estiguera a Barcelona [*E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 211r; ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 65v]. Vegeu l'apèndix IV.2.

³³⁰ El 21 de juliol arribava a Barcelona el duc de Calàbria amb la missió d'acompanyar la nova reina Joana a Nàpols. Quatre dies després es va celebrar una gran festa a la ciutat amb "grans clarins, ministrés e trompetes e foren fetes grans dances", on participaren les confraries i oficis amb balls, farces i jocs. Anaren a la seu, d'on eixiren els canonges a la porta "cantants e los òrguens sonants a maravella". L'últim dia del mes es féu una solemne processó i festa del

qualsevol manera, el document més primerenc, d'entre els localitzats, que inequívocament delata la presència de Podio a Barcelona està datat l'1 de setembre. Aquest dia, davant notari, el músic nomenava Jaume Castelló com a procurador per a gestionar-li en el seu nom les permutes del canonicat a la col·legiata de Sant Feliu de Girona i el segon benefici de Sant Blai de la seu de Barcelona, amb altres de Bartomeu Segrera o de qualsevol altre eclesiàstic³³¹. Tant Castelló com Segrera eren també cantors de la capella reial, encara que sembla que el primer ja no seguia la cort aleshores i residia a la seu barcelonesa, mentre que el segon començava a fer el mateix, aproximadament, en aquesta època³³². Així començaven dos procediments administratius de permuta davant les autoritats diocesanes corresponents. D'una banda, Podio intercanviava amb Segrera el canonicat a la col·legiata de Sant Feliu de Girona per un benefici a la capella de Sant Jaume de la seu de València. Finalment, Segrera rebé la col·lació del canonicat de Sant Feliu el 24 de setembre i Podio en el benefici de la seu de València el 3 d'octubre³³³. Els eclesiàstics normalment preferien que els seus

Corpus "ab grans castells, jochs, farçes, mommos e altres coses". El dia 6 d'agost Joana va ser coronada pel bisbe de Girona Joan Margarit. Dos dies després el rei va oferir un gran convit, on hagué "grans clarins, ministrers, trompetes e altres diversitats de sons e grans dances e balls". La reina i el duc marxaren el 22 d'agost [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari...*, op. cit., vol.2, p. 159-163].

³³¹ AHPB, Not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, 1 de setembre de 1477, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 104).

³³² Vegeu les entrades "Jaume Castelló" i "Bartomeu Segrera" en l'apèndix II.

³³³ He pogut localitzar alguns dels documents referents a aquesta permuta dispersos en diversos arxius. Ambdós músics, presents a Barcelona durant tot el procés, hagueren de nomenar procuradors per a fer les gestions necessàries davant els vicaris generals de les diòcesis de Girona i València. El mateix dia que Podio nomenava Castelló com a procurador, Segrera feia el mateix amb Esteve Planes àlies Costa, beneficiat a la seu de València [AHPB, Not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, 1 de setembre de 1477, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 105)]. Per a major seguretat, el mateix dia els dos músics es comprometien que no permutarien els seus beneficis amb altres i que no revocarien les procuracions fetes amb aquesta finalitat [*ibid.*, (vegeu l'apèndix III, doc. 106)]. Uns dies després, Podio també va nomenar un procurador per a fer gestions a València, en la persona del notari Joan Fabra àlies Benet [*ibid.*, 9 de setembre de 1477, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 108)]. Per a les gestions a Girona, Segrera va nomenar Francí Ferrer, de la capella del rei, mentre que Podio va designar Antoni Ferran, beneficiat a la seu de Girona, i Pere Bartomeu, hospitaler a Sant Pere de Galligants [*ibid.*, 15 de setembre de 1477, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 109 i 110)]. Els permutants hagueren de renunciar la canongia i benefici davant els vicaris de Girona i de València, respectivament, com a pas previ a la immediata col·lació [ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Manuals de col·lacions, vol. 49 (26) [D/202], f. 69v-70r (vegeu l'apèndix III, doc. 111); ADV, Col·lacions de beneficis, vol. 140/002, f. 208r (vegeu l'apèndix III, doc. 112)]. Probablement, a causa que el benefici i canonicat estaven en diferents diòcesis, i per tant, un únic vicari general diocesà no podia aprovar la permuta, es feia prèviament l'artifici que cada permutant rebia col·lació en un

beneficis estigueren en la localitat on residien, per tal d'evitar-se problemes amb els substituïts, els cobraments i les gestions administratives. Per tant, no seria fàcil explicar aquest moviment de Guillem de Podio si no haguera projectat ja deixar la residència a Girona. De fet, sembla lògic que el músic prenguera una important decisió sobre el seu futur en aquest moment en què s'acostava als seixanta anys d'edat i, a més, sabia que possiblement no mantindria massa temps la condició de cantor reial, puix el seu patró Joan II era ja octogenari. La idea de passar els seus darrers anys permanentment a Girona, després d'una previsiblement propera mort del monarca, sembla que no satisfesia al músic. Els fets posteriors suggereixen que el músic ja estava pensant en la ciutat de València per a la retirada definitiva de la cort.

Però, a més, el 24 d'octubre Guillem de Podio renunciava al seu benefici segon de Sant Blai a la seu de Barcelona com a pas previ necessari per a permutar-lo amb el benefici de Santa Maria del monestir de Sant Joan de l'Erm, diòcesi de Barcelona, que posseïa un tal Jaume Scolà. Com solia ser habitual, el mateix dia Scolà va rebre la col·lació del seu nou benefici de la seu però, en canvi, no consta que el tractadista rebera la seua, ni aquest dia ni els immediatament següents³³⁴. El 24 de novembre el mateix benefici era col·lat a favor d'un tal "Guillem Puig", prevere de Barcelona³³⁵. És possible que es tractara del músic, però pense que no pot assegurar-se, per dues raons si més no. D'una banda, en els procediments de permuta, les col·lacions solien produir-se simultàniament a la renúncia, puix no era lògic arriscar-se que després de renunciar a un benefici hi sorgira algun problema per a la posterior col·lació; en aquest cas havia transcorregut un mes entre la resignació i la

benefici de la diòcesi. Sembla que cada diòcesi disposava d'un d'aquests beneficis comodí, que feia servir per a aquests casos. En el cas de la diòcesi de Girona, era el diaconil del palau de l'Ardiaca i, a València, el de la capella de Santa Maria, Jaume i Salomé. D'aquesta manera, el que en realitat era una permuta es materialitzava administrativament a través de dues, cadascuna de les quals era aprovada pel vicari general diocesà corresponent.

³³⁴ El rei va autoritzar a Podio la permuta del benefici de Barcelona el 9 de setembre [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 31, reg. 3391, f. 54v-55r (vegeu l'apèndix III, doc. 107)]. El vicari general del bisbe de Barcelona rebia la renúncia del benefici de Sant Blai [ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 177v (vegeu l'apèndix III, doc. 114)].

³³⁵ ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 180v (vegeu l'apèndix III, doc. 116).

col·lació. D'altra banda, l'identificatiu "Puig" que es fa servir ací és diferent als que s'usen en la resta de documents localitzats d'inequívoca pertinença al tractadista. El mateix dia que rebé la col·lació, Guillem Puig va renunciar al benefici i el va permutar amb el clergue Pere Julià pel de la Resurrecció del Sant Sepulcre de l'església de Sant Martí de Pertegàs a la vila de Sant Celoni³³⁶. Davant els dubtes suscitats, cal concloure que no es coneix amb seguretat quin benefici va obtenir Guillem de Podio a canvi d'aquell que posseïa a la seu de Barcelona, si bé és cert que l'única possibilitat a hores d'ara plantejable seria el de l'església de Sant Martí de Pertegàs a Sant Celoni. De qualsevol manera, és possible que el tractadista tinguera la intenció inicial de permutar el de la catedral barcelonina amb la vicaria de La Puebla de Alfindén, diòcesi de Saragossa, que pertanyia també a Bartomeu Segrera. De fet, el mateix dia 24 d'octubre en què Podio renunciava al segon benefici de Sant Blai, Segrera revocava davant notari, i en presència del tractadista, tots els nomenaments d'antics procuradors atorgats a Saragossa per a gestionar la permuta d'aquesta vicaria³³⁷. El fet cert és que no es va produir el darrer intercanvi.

En aquesta ocasió, el músic va romandre a la cort durant una llarg període que es va perllongar fins al 24 de juny de 1478, quan va iniciar el retorn a Girona. De fet, a causa de l'absència de Podio, el rei va atorgar les quitacions que li corresponien percebre a partir d'aquest dia a un altre cantor anomenat Joan Membrado³³⁸. El darrer dia del mateix mes ja havia arribat a Girona, puix

³³⁶ *Ibid.*, (vegeu l'apèndix III, doc. 117); *ibid.*, vol. 73, f. 180v-181r (vegeu l'apèndix III, doc. 118). El fet que es gestionara tot el mateix dia, fa pensar que el benefici del monestir de Sant Joan de l'Erm només fóra una mena de comodí d'ús temporal de la diòcesi de Barcelona, la qual cosa també sembla suggerir-ho el fet que en el mes anterior a la col·lació de Guillem Puig l'havien posseït almenys tres persones diferents anomenades Joan Gil, Francesc Fexes i Narcís Sabater [ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 178v, 179r, 179v].

³³⁷ AHPB, Not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, 24 d'octubre de 1477, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 115).

³³⁸ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 176r-176v (vegeu l'apèndix III, doc.123). Vegeu l'entrada de "Joan Membrado" en l'apèndix II. La continuïtat de l'estada a Barcelona fins aquest dia pot comprovar-se per les absències als capítols gironins celebrats en aquest temps. Vegeu els itineraris aproximats de Guillem de Podio i de Joan II en l'apèndix IV.

novament assistia a un capítol de la seu³³⁹. Casualment, aquest jorn arribava al món a la ciutat de Sevilla l'únic fill mascle dels Reis Catòlics i net de Joan II, el príncep Joan, en el qual es dipositaven les esperances de continuïtat de la dinastia d'Aragó i l'extensió dels seus dominis a Castella.

La mort de Joan II

Una vida començava i una altra arribava a la fi. Joan II carregava amb el pes de vuitanta anys viscuts amb gran intensitat però, tot i això, encara gaudia d'una relativament bona salut que li permetia fer esforços com els exigits per les activitats cinegètiques. Fou precisament durant una expedició de caça a les muntanyes del Garraf i Cubelles, entre el 10 i el 20 de desembre de 1478, quan el rei va caure malalt per darrera vegada³⁴⁰. Segons el cronista Pere Miquel Carbonell, durant el matí del dia 17 “lo tengueren una stona quasi per mort” i en la nit “vench en punt de morir”³⁴¹. La notícia de la gravetat de la malaltia de Joan II arribaria prompte a les principals institucions dels territoris del monarca, entre elles a la seu de Girona. Era convenient que un capellà reial estiguera present en la cort quan arribara el fatal desenllaç del monarca. I no només per a despedir-se del seu patró i dels seus companys de la capella, davant la incertesa del seu futur. Entre altres raons més prosaiques hi era la possibilitat de rebre pagaments extraordinaris —potser l'existència de llegats del finat als seus criats o liquidacions de deutes acumulats— o, fins i tot, l'obtenció de favors o recolzaments dels cortesans més influents per a assolir una major comoditat en la destinació futura. Per això, sembla raonable pensar que Guillem de Podio féu el seu darrer viatge a la cort de Joan II immediatament que va ser coneixedor de la gravetat del rei. De fet, el 23 de novembre no hi era present a la

³³⁹ ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 112r.

³⁴⁰ La darrera enfermetat de Joan II, mort i cerimònies posteriors foren descrites amb una gran precisió pel seu arxiver [CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis sepultura et infirmitate Regis Joannis secundi*, dins *Opúsculos Inéditos del cronista catalán Pedro Miguel Carbonell*, vol. 1, ed. per Manuel de Bofarull y de Sartorio, Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, 27 (Barcelona, Imprenta del Archivo, 1864)].

³⁴¹ *Ibid.*, p. 151-152.

cort³⁴² però el 24 de desembre l'escrivà de ració ja l'incloïa en un albarà per a poder cobrar 40 sous de la Tresoreria reial en concepte de quitacions, el qual es féu efectiu durant la setmana següent³⁴³.

Davant la presència d'un rei molt desmillorat, és possible que el músic participara en l'ofici de matines nadalenc celebrat en la sala major del palau episcopal barceloní, on el monarca residia. Segons el cronista Carbonell, la capella va interpretar "algunes cansons honestes e portants alegria de tal nativitat del fill de Déu". El monarca no es va recuperar i el seu estat de salut va deteriorar-se sense remei fins que va morir el 19 de gener de 1479 al mateix palau. Recorda Carbonell que, al dia següent, el seu cos embalsamat fou portat a la gran sala del Palau Reial Major, on estigué damunt d'un cadafal envoltat de nou altars durant deu jorns amb la companyia "tots los dies e nits continuament" dels membres de la seua capella "cantants a contrapunct", entre els quals podem imaginar Guillem de Podio³⁴⁴. Deu dies després, hi seria possiblement també amb el seus companys precedint el cos de Joan II en la solemne processó que el conduí a la seu barcelonesa. Justament davant d'ells, hi anava el bisbe de Girona Joan Margarit, tan conegut per al músic³⁴⁵. A la seu, fou instal·lada una capella ardent on, durant dos dies, la capella reial va continuar cantant l'ofici de morts al seu senyor, durant el dia i la nit ³⁴⁶. El dia 4 de febrer, el cos del monarca fou portat en processó, precedit pels seus xantres que mai cessaven de cantar a contrapunt psalms i oracions³⁴⁷, fins al portal de Sant Antoni. Allí esperaven nombrosos monjos dels monestirs de Poblet i de Santes Creus per a rebre les despulles mortals de Joan II i portar-les processionalment fins al primer dels cenobis, on finalment rebé sepultura³⁴⁸.

³⁴² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 176r-176v (vegeu l'apèndix III, doc. 123).

³⁴³ El pagament fou autoritzat pel rei el 24 de desembre i es va satisfer encara dins el mateix mes [*E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136r-137r (vegeu l'apèndix III, doc. 124)].

³⁴⁴ CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 203.

³⁴⁵ *Ibid.*, p. 224.

³⁴⁶ *Ibid.*, p. 239-240.

³⁴⁷ *Ibid.*, p. 262-263.

³⁴⁸ *Ibid.*, p. 264-265.

Segurament, aquest dia Guillem de Podio va actuar per darrera vegada amb la capella reial.

Figura 14. Estàtua jacent de Joan II al panteó del monestir de Poblet

És probable que el músic encara romanguera alguns dies a la capital catalana. Cal suposar que tindria gestions pendents de resoldre en una cort expectant fins l'arribada del nou rei Ferran, la qual cosa esdevingué uns mesos després³⁴⁹. Entre altres coses, probablement durant aquests dies Guillem de Podio tractara de cobrar un gran deute acumulat de les seues quitacions ordinàries, davant la possibilitat que el nou aparat burocràtic no es preocupara massa de satisfer els pagaments pendents del seu antecessor. La quantitat deguda era d'almenys 3.560 sous barcelonesos, equivalent a gairebé dos anys i mig de servei en la capella reial. No va tenir èxit en aquesta gestió, ni aleshores ni en els següents anys³⁵⁰.

De Barcelona va regressar a Girona, on va arribar abans del l'1 de març, per a preparar la seua marxa definitiva³⁵¹. Almenys va romandre un mes a la catedral, però no va assistir a les reunions del capítol³⁵². Segurament va pensar

³⁴⁹ En el moment de la mort de son pare, el príncep d'Aragó i rei de Castella i Sicília es trobava a la localitat extremenya de Puebla de Guadalupe [RUMEU DE ARMAS, Antonio: *Itinerario de los Reyes Católicos, 1474-1516*, (Madrid: CSIC, 1974), p. 73].

³⁵⁰ Aquesta quantitat encara li era deguda el 1493 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum sigilli secreti* 12, reg. 3572, f. 26v-27r (vegeu l'apèndix III, doc. 154)].

³⁵¹ Aquest dia cobrava per celebrar una missa d'aniversari presbiteral: "Diluns que fon lo primer de marts fas despesa de III sous per misses que dixeran mossèn Rocha, Molins, Lor" [E-G, Aniversaris presbiterals, llibres de comptes, any 1479, f. 40r].

³⁵² En la primera meitat de 1479 he pogut localitzar actes de capítols catedralicis celebrats amb dates de 13 de febrer, 19 de març, 4 d'abril i 15 de juny, en cap dels quals no apareix el seu nom

que no hi havia motius per a participar en el govern d'una institució que deixaria definitivament tan sols uns dies després. El 26 de març cobrava la celebració d'una missa d'aniversari, darrer testimoni documental localitzat de la seua presència a Girona³⁵³.

No trigaria massa en iniciar el seu viatge cap el sud, probablement abans del mes de juny³⁵⁴. És possible que es detinguera algun temps a Barcelona i, fins i tot, que s'incorporara al seguici del nou rei Ferran II el Catòlic, que eixia de la capital catalana cap a València el 24 de setembre³⁵⁵. La pròspera ciutat mediterrània l'esperava.

5. València: el descans del músic del rei

Arribada a la ciutat "triumfosa"

Amb tota seguretat, Guillem de Podio ja havia arribat a València el 30 de desembre de 1479. Sembla que aleshores encara s'estava acomodant a la ciutat, atès que aquest dia signava un contracte d'afermament que cobria, potser només en part, les seues necessitats d'assistència domèstica. Segons establia el pacte, Ferran Mancebo, infant d'uns onze anys d'edat i fill d'un sastre de València, el serviria durant cinc anys a sa casa. A canvi, el músic li

com a present [ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 140r, 145v, 147v-148r; E-G, Resoluciones, vol. 5, f. 258r-259r].

³⁵³ "Divendres a XXVI de marts fas despesa de III sous per misses que dixeran mossèn Molins, Torra, Guabiell Joan" [E-G, Aniversaris presbiterals, llibres de comptes, any 1479, f. 41r].

³⁵⁴ En els llibres conservats de l'administració d'Aniversaris presbiterals dels anys 1476, 1478 i 1479, no passaven més de dos mesos sense que el seu nom apareguera en els pagaments.

³⁵⁵ El rei havia arribat a Barcelona l'1 de setembre de 1479 a jurar els privilegis, usos i costums de la ciutat, així com les constitucions i capítols de corts de Catalunya. Va ser rebut amb grans festes [SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Josep Maria Sans i Travé (ed.), Textos i Documents, 28 (Barcelona: Fundació Noguera, 1992), p. 278-280; RUMEU DE ARMAS, Antonio: *op. cit.*, p. 81]. Ferran el Catòlic arribà a València entre el 3 i el 5 d'octubre [*ibid.*, p. 82].

proporcionaria una completa formació, que incloïa la lectura, l'escriptura, la gramàtica, el cant pla i el cant d'orgue, a més de la manutenció i la roba³⁵⁶.

L'antic cantor del rei no havia triat una ciutat qualsevol per a retirar-se del ritme de vida accelerat de les darreres dues dècades i per a poder gaudir per fi d'una tranquil·litat que ja devia necessitar a la seua edat. La València de l'època despertava l'admiració dels viatgers estrangers que passaven per ella pel seu tamany i opulència³⁵⁷. El cronista Melcior Miralles la qualificava, molt ufanament, amb l'adjectiu de "molt triumphosa ciutat"³⁵⁸. Al llarg del segle XV, la seua població i rellevància varen créixer de manera extraordinàriament veloç, afavorida especialment per no haver sigut afectada pels conflictes bèl·lics i per mantenir constantment bones relacions amb els successius monarques. Entre el 1418 i el 1483, el nombre d'habitants s'havia duplicat, en augmentar de 35.000 a 70.000, aproximadament. Aquest creixement es perllongaria durant els anys en què hi estigué Guillem de Podio, fins assolir una població propera a les 100.000 persones al començament del segle XVI, un tamany només comparable a Europa amb Sevilla, Lisboa, Granada, Vènia, Nàpols i Milà, i únicament superat clarament per París. Si es considera que aquesta població podia triplicar la de Barcelona, segona ciutat en tamany de la corona, es pot comprendre la centralitat que València va adquirir en aquesta època als territoris del rei d'Aragó en els aspectes econòmics i culturals. De fet, era sens dubte, la capital burgesa, mercantil i financera en aquest àmbit polític al mateix temps que rivalitzava per la primacia al Mediterrani amb Gènova, Venècia, Nàpols i Marsella. Com a reflex d'aquesta prosperitat, la ciutat va alçar l'espectacular Llotja Nova (1482-1498), centre de comerç encomanat a l'arquitecte Pere Compte (†1506), la construcció completa de la qual tingué l'oportunitat de

³⁵⁶ E-VAcp, not. Bartomeu de Carries, vol. 20434, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 127).

³⁵⁷ El metge alemany Hieronymus Münzer la va considerar el 1494 com la "principal població d'Espanya" i "l'empori d'Espanya" [MÜNZER, Hieronymus: *Viaje por España y Portugal* (Madrid: Polifemo, 1991), p. 11, 21]. El noble també alemany Nikolaus von Popplaw va escriure el 1484 que "València està molt millor i adornada amb més luxe que qualsevol altra ciutat del rei en tots els seus dominis" [LISKE, Javier (ed.): *Viajes de extranjeros por España y Portugal en los siglos XV, XVI y XVII* (Madrid: Casa Editorial de Medina, 1878)].

³⁵⁸ MIRALLES, Melcior: *Crònica...*, op. cit., p. 270.

seguir Guillem de Podio. Per València passaven importants rutes marítimes internacionals que arribaven fins a Flandes i diverses ciutats franceses com ara Narbona, Perpinyà o Marsella. A la Roma dels papes valencians de la família Borja, Calixte III (1455-1458) i Alexandre VI (1492-1503), hi residien molts paisans, alguns d'ells elevats al cardenalat, la qual cosa va generar una connexió marítima molt intensa. Quelcom semblant passava amb Nàpols, on encara romanien valencians arribats en l'època del rei Alfons el Magnànim³⁵⁹.

A l'època que visqué Podio, les escoles municipals d'ensenyament superior a València, creades al llarg del segle —en les quals s'impartia retòrica, poesia, ètica, cirurgia o teologia—, estaven consolidant-se en un procés que finalitzaria el 1501 amb la definitiva erecció de l'Estudi General³⁶⁰. El 1493 naixia molt prop de la catedral l'humanista Lluís Vives amb el qual, segurament, el músic es creuaria més d'una vegada quan l'aleshores infant jugava pels voltants de la seu³⁶¹. En aquest temps, en què encara devia ressonar com a propera l'obra poètica d'Ausiàs March (*1397?; †1459), el tractadista degué tenir l'oportunitat de ser un dels primers lectors d'obres cabdals de la literatura en llengua valenciana/catalana com el *Tirant lo Blanch* de Joanot Martorell (*1410?; †1465) o la *Vita Christi* d'Isabel de Villena (*1430; †1490), impresos a la ciutat el 1490 i 1497, respectivament. Un company de Podio, beneficiat de la catedral, anomenat Bernat Fenollar, va dinamitzar l'activitat

³⁵⁹ Entre l'àmplia bibliografia sobre economia i societat a la València del segle XV pot consultar-se: SANTAMARÍA, Álvaro: *Aportación al estudio de la economía en Valencia durante el siglo XV* (València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1966); PILES ROS, Leopoldo: *Apuntes para la historia económico-social de Valencia durante el siglo XV*, Publicaciones del Archivo Municipal de Valencia, Cuadernos de Cultura Valenciana, 3 (València: Ajuntament de València, 1969).

³⁶⁰ Tot el procés es tracta amb detall a SANCHIS Y SIVERA, José: "La Enseñanza en Valencia en la época foral", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 108 (1936), p. 147-179, 661-696; *ibid.*, 109 (1936), p. 7-80.

³⁶¹ Vives va nàixer en el carrer de la Taverna del Gall. Sobre la biografia d'aquest personatge, pot consultar-se PINTA LLORENTE, Miguel de la i José María DE PALACIO Y DE PALACIO: *Procesos inquisitoriales contra la familia judía de Juan Luis Vives*, I (Madrid-Barcelona: Instituto Arias Montano, 1964).

poètica a la ciutat, organitzant i participant en certàmens al temps que promovent debats poètics, tant de caràcter religiós com profà³⁶².

Podio també tingué l'oportunitat d'experimentar la prosperitat d'aquesta gran urbs en les celebracions públiques de solemnitat extraordinària, com ara les entrades novelles dels reis i el primogènit³⁶³. No es pot assegurar que el músic ja hi estiguera a València quan va fer la primera entrada a la ciutat el nou rei Ferran el 5 d'octubre de 1479³⁶⁴. En canvi, de segur que visqué la de la reina Isabel el 27 de novembre de 1481, celebrada durant tres dies i tres nits³⁶⁵. Més avant, també rebria semblant homenatge el príncep Joan, el qual entrà el 6 de març de 1488 acompanyat dels seus pares, els Reis Catòlics³⁶⁶. Altres esdeveniments celebrats especialment a la capital valenciana festejaven les victòries reials a la guerra de Granada: Lucena (1483), Ronda (1485), Vélez-Málaga i Málaga (1487), i Granada (1492)³⁶⁷.

Però, a més, la ciutat de València ofería a l'antic mestre de capella de la reina Joana alguns atractius que podien resultar-li especialment estimulants des del punt de vista personal. En primer lloc, a la capital vivien vells coneguts de

³⁶² Sobre la literatura a València en aquesta època pot consultar-se especialment RIQUER, Martí de: *Història de la literatura catalana*, vol. 2 (Barcelona: Ariel, 1980; 1a edició 1964).

³⁶³ Quan un rei o primogènit entrava per primera vegada, es festejava de manera extraordinària, amb la participació de tots els estaments de la ciutat. El programa solia incloure una visita a la catedral i la desfílada dels oficis que oferien dances i música als homenatjats.

³⁶⁴ CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino*, vol. 1 (València: Imprenta Hijo de F. Vives Mora, 1925), p. 88.

³⁶⁵ *Ibid.*, p. 90-94; *ID.*, (ed.): *Libre de memòries de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de València* (València: Acció bibliogràfica valenciana, 1935), p. 677-678; MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.): *El Libre de Antiquitats de la Seu de València*, vol. 1 (Barcelona: Institut universitari de filologia valenciana, Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1994), p. 51-52

³⁶⁶ CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Ensayo...*, *op. cit.*, p. 94-97; *ID.* (ed.): *Libre de memòries...*, *op. cit.*, p. 693.

³⁶⁷ El 10 de maig de 1483, és féu una processó per la victòria a la batalla de Lucena, on el rei Ferran va prendre el rei jove de Granada [CARRERES ZACARÉS, Salvador (ed.): *Libre de memòries...*, *op. cit.*, p. 684]. El 4 de juny de 1485 es feia una processó a la Verge Maria de Gràcia per la presa de Ronda [*ibid.*, p. 686]. El 4 de maig de 1487 tingué lloc una altra semblant per la presa de Vélez-Málaga [*ibid.*, p. 689]. El 30 de juny del mateix any es celebrà, amb tres dies de festes, el setge que Ferran havia alçat a Málaga [*ibid.*, p. 690]. La notícia de la presa definitiva de la ciutat de Granada arribà a València l'11 de gener de 1492 [*ibid.*, p. 699]. Les dances dels gremis es perllongaren del 20 al 22 de gener [E-VAcp, not. Lluís Gaçet, vol. 23966, s/f].

la cort. És el cas d'Antoni Eximénez, que havia servit a la capella reial com a cantor des del 1459 si més no; uns anys més tard havia deixat de seguir la cort i s'havia instal·lat a València, on exercia com a rector del palau del Real. A més, disposava d'un benefici a la catedral i, fins i tot, se sap que el març de 1483, poc abans de la seua mort, era també cantor d'aquesta institució³⁶⁸. El 26 de maig de 1479, la seu valenciana admetia en el mateix ofici Ramón Grañén, un altre antic company de Guillem de Podio a la capella de Joan II. No obstant això, es desconeix quant de temps va exercir com a cantor a la seu i, per tant, el temps que va coincidir allà amb el tractadista, o almenys a la ciutat, si és que arribaren a fer-ho³⁶⁹. Un perfil distint fou el de Pere Pau Rossell, fill de Pau Rossell, l'escrivà de ració de Joan II, el qual era d'origen valencià. Criat a la cort sota la protecció del monarca, Pere Pau va obtenir diversos beneficis eclesiàstics —el 1461 ja en posseïa tres a València— i es va convertir en capellà reial el 1469. A partir d'aleshores, per tant, degué coincidir a diari amb el tractadista en la celebració dels oficis àulics. A la mort de Joan II, és molt possible que tornara a la capital valenciana, on el 1486 li era atorgat un canonicat a la seu des del qual, com es veurà més avant, sembla que actuà en favor de Podio³⁷⁰. D'altra banda, potser el músic estiguera pensant en la possibilitat de portar a l'impremta algun dels seus escrits de teoria musical. De ser així, de segur que no li passaria desapercebuda l'activitat editorial, segurament superior a la de qualsevol altra ciutat a la península Ibèrica, que es va desplegar a València després de la primera impressió el 1474 de *Les trobes en lahors de la Verge Maria* en els tallers de l'alemany Lambert Palmart³⁷¹.

³⁶⁸ Vegeu l'entrada de "Antoni Eximénez" en l'apèndix II.

³⁶⁹ Vegeu l'entrada de "Ramón Grañén" en l'apèndix II.

³⁷⁰ Vegeu l'entrada de "Pere Pau Rossell" en l'apèndix II.

³⁷¹ Aquesta apreciació sobre la importància de la impremta a València es desprèn de la lectura de BOHIGAS, Pere: *El libro español (ensayo histórico)* (Barcelona: Gustavo Gili, 1962), p. 143-151.

La diòcesi valentina, que ja existia en temps dels visigots, va ser reinstaurada després de la conquesta als musulmans el 1238 per part de Jaume I, rei d'Aragó. La catedral que va conèixer Guillem de Podio va començar a construir-se a partir del 1262. El músic tingué l'oportunitat d'assistir al dia a dia de la part final de les obres d'ampliació de les naus de la catedral (1458-1485), dirigida aleshores per Pere Compte, que definitivament unien el temple amb la torre campanar del *Miquelet* i amb la sala capitular, construïdes originalment exemptes. També fou testimoni directe de l'arribada de la pintura en estil plenament renaixentista a la península Ibèrica. De fet, quan el tractadista va arribar a la seu, encara estaven pintant-se els dotze àngels músics que decoren la volta de la capella major (1472-1481) de la mà dels mestres italians Paolo de San Leocadio i Francesco Pagano, considerada la primera manifestació rellevant en aquest estil i àmbit geogràfic. A més, aleshores es treballava en la reconstrucció del retaule d'argent a la mateixa capella, que pràcticament havia desaparegut en un incendi l'any 1469³⁷².

Tots dos papes Borja havien sigut abans de la coronació, i consecutivament, bisbes de la diòcesi de València. Quan Guillem de Podio arribà a la seu, Roderic de Borja, encara cardenal, era el cap de l'església valentina, tot i que residia en la cort romana. En ser aquest elegit màxim pontífex el 1492 amb el nom d'Alexandre VI, va transferir al seu fill Cèsar Borja la mitra, que va conservar fins la renúncia el 1498, i, amb posterioritat, successivament als seus nebots Joan Borja (1499) i Pere Lluís Borja (1500). En aquest temps, la nombrosa comunitat clerical catedralícia estava formada per set dignitats, vint-i-cinc canonges —un d'ells era el mateix rei—, dotze pabordes i més de dos-cents beneficiats, rendistes de béns normalment llegats por

³⁷² Sobre l'art a la ciutat en aquest temps pot consultar-se, entre altres publicacions, AGUILERA CERNI, Vicente: *Història de l'Art Valencià*, vol. 2, 3 (València: Consorci d'editors valencians, 1986-1987). Sobre els àngels músics, vegeu, entre altres: MIGLIO, Massimo, Anna Maria OLIVA y Carmen PÉREZ GARCÍA (eds.): *Rinascimento italiano e committenza valenzana. Gli Angeli musicanti della cattedrale di València* (Roma: Istituto storico italiano per il medio evo, 2011).

particulars, a més d'altres eclesiàstics i seglars empleats que exercien diversos oficis en la litúrgia o en el manteniment del temple³⁷³.

Figura 15. Detall dels àngels músics a l'altar major de la seu de València [Foto Paco Alberola]

Una de les dignitats catedralícies era el *praecentor* o cabiscol, antic *caput scholae*. Com la resta de dignitats i el canonges, habitualment procedien de les famílies valencianes més selectes. Guillem de Podio va conèixer en aquest distingit lloc Guillem de Vich, el seu nebot Guillem Ramon de Vich, Martí Enyego, Joan de Borja i Joan de Vera³⁷⁴. A diferència de les catedrals de Barcelona o Girona, a la seu valenciana el càrrec de sotscabiscol no estava adscrit a un membre capitular sinó que era simple beneficiat i, a més, hi havia dos³⁷⁵. En temps del tractadista varen exercir aquest ofici, si més no, Joan

³⁷³ Sobre els membres de la catedral de València es pot consultar SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía histórica y artística* (Valencia: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 13-55.

³⁷⁴ Vegeu les corresponents entrades dins l'apèndix II.

³⁷⁵ Més detalls sobre l'organització del personal músic de la catedral poden trobar-se dins VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha en la catedral de Valencia: sus dos períodos de magisterio de capilla y su entorno musical", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 80-99.

Balaguer, Francesc Robiols, Francesc Roig i Joan Roger, àlies Mont³⁷⁶. A la seu de València, la titularitat de l'ofici de mestre de les escoles del cant era adjudicada anualment a finals de l'abril, en els anomenats capítols pasquals, a un canonge que no necessàriament tenia coneixements musicals³⁷⁷; però al mateix temps, com era habitual en la majoria dels oficis canònics, es nomenava un beneficiat *substitut*, que era un músic professional que exercia de fet les seues funcions i gaudia comunament del títol de mestre³⁷⁸. La designació, tant per al titular com per al substitut, tenia vigència durant el següent exercici administratiu, és a dir, des de l'1 de maig de l'any natural en curs fins al 30 d'abril de l'any següent.

Des de mitjan segle XV, en els llibres de comptes del procurador major de l'*Almoina* de la catedral es registra el lliurament de salaris, en concepte de senyals, a músics específicament contractats en l'ofici de xantres o cantors³⁷⁹. La pèrdua dels llibres del pagador de senyals de l'*Almoina* del segle XV³⁸⁰, l'altre encarregat de satisfer aquests pagaments, ens priva de conèixer amb detall i seguretat els professionals que hi havia en cada moment al servei de la seu durant la centúria. Tot i això, només considerant aquells que figuren en els llibres del procurador major, pot comptabilitzar-se un nombre màxim de vuit (any 1992) durant el període de residència de Guillem de Podio³⁸¹. La seu també disposava de quatre infants o fadrins anomenats *diputats* que participaven en el cant, els quals estaven a càrrec d'un mestre dels diputats, diferent al de les

³⁷⁶ Vegeu les corresponents entrades dins l'apèndix II.

³⁷⁷ Els canonges que, en temps de Guillem de Podio varen exercir aquesta funció foren Macià Mercader, Pere Pau Rossell, Jaume Conill i Martí Enyego (vegeu les corresponents entrades dins l'apèndix II).

³⁷⁸ Tant el canonge com el substitut es nomenaven "ad regendum scholas cantus".

³⁷⁹ Els senyals, originàriament instituïts com a obres de caritat, normalment per particulars, eren gestionades per l'administració catedralícia de l'*Almoina*, que també les usava per satisfer salaris als cantors, i lliurades a través de dos pagadors: el procurador major i el pagador dels senyals [vegeu VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha...", *op. cit.*, p. 88-89].

³⁸⁰ La sèrie comença en l'any 1511 [E-VAc, vol. 5614].

³⁸¹ Els noms del xantres amb els quals va tractar Guillem de Podio a la catedral de València són: Gabriel Soria (tenorista), Pasqual Martí, Andrés de Soria, Joan Sanç, Ramón Grañén, Honorat Strimundi, Antoni Lagar, Miquel Jordà, Lope de Sagredo, Guillem Rabós, Antoni Joan Borga, Francesc Lagar, Jaume Just, Dionís Fernandes, Andreu Vicent, Jaume Martí, Garcia Salelles, Joan Colomer, Ramon Damià, Joan de Tovar (vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II).

escoles del cant³⁸². Quan el tractadista va començar la residència a la seu era l'organista de la seu Onofre Ferrer, el qual havia substituït son pare Joan Ferrer àlies de l'Arthiaca, mort el 1477. El 1492, després del traspàs del primer, començaren a compartir l'ofici i el salari Pere Castell i Joan Trossera, els quals mantingueren aquesta situació durant gairebé dues dècades³⁸³.

No hi ha constància que Guillem de Podio exercira cap càrrec musical a la catedral de València durant els primers anys que seguiren la seua arribada. És possible que no li interessara exercir simplement com a cantor sinó que aspirara al magisteri de les escoles del cant, un ofici més acord amb la seua prestigiosa trajectòria. Però aquest càrrec no es trobava aleshores vacant sinó ocupat per un músic amb prop de quaranta anys d'experiència a la catedral, primer com a cantor i després com a mestre, anomenat Pasqual Martí³⁸⁴. Potser aquest fou el motiu pel qual el capítol valencià no li oferira immediatament l'ofici a tan competent músic. Per tant, tot assenyala que durant aquest temps l'antic cantor de Joan II va fer una vida fonamentalment eclesiàstica, dedicant-se a servir amb puntualitat el seu benefici de Sant Jaume, el tercer dels vuit instituïts amb aquesta advocació a la capella del mateix sant, i assistint als oficis generals. El seu benefici era un dels més antics de la seu, puix havia sigut fundat el 5 de febrer de 1245 pel rei Jaume I. A la capella de Sant Jaume, ubicada en la girola, suposadament es varen traslladar les despulles de l'infant Alfons, fill del rei Conqueridor, el sepulcre del qual encara hui es troba sobre un dels murs. Podio tenia l'obligació de celebrar una missa diària en la capella, excepte just impediment. Així mateix, havia de mantenir encesa durant el dia i la nit una

³⁸² Els noms dels diputats que s'han pogut localitzar del temps de residència de Guillem de Podio foren Joan Saragossa àlies Aragonès, Nicolau Feliu i Agostí Pastor (vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II). Sobre els diputats de la seu de València vegeu també VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha...", *op. cit.*, p. 82-85. L'únic mestre del diputats identificat, Joan Montesino, era un beneficiat de la catedral (vegeu l'entrada de "Joan Montesino" en l'apèndix II).

³⁸³ Vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II.

³⁸⁴ Vegeu l'entrada de "Pasqual Martí" en l'apèndix II.

llàntia d'oli que estava ubicada davant l'altar. A canvi d'aquesta dedicació, rebia una renda anual de 22 lliures³⁸⁵.

Figura 16. Aspecte actual de la capella de Sant Jaume. Catedral de València.

Els anys que seguiren l'arribada de Podio a València foren de gran virulència en contra dels jueus, abans de la definitiva expulsió l'any 1492³⁸⁶. El bisbe auxiliar de València, Jaume Pérez, publicava a la ciutat les obres

³⁸⁵ "Capella de Sant Jaume. Benifet instituhit per lo sereníssim rey en Jaume Conquistador sots invocació de dit sant ab acte rebut per guillem Escrivà, notari, V^o kalendas februaríi 1245. Està registrada en los llibres de la Baylia General. Dota'l de 22 lliures, fadiga y lloisme. [Marginal:] Patrons: los reys" [E-VAc, vol. 1553, f. 101v]; "Tertium obtinet Joannes Sanctes Maces, presbiter, valoris XXII lliures institutum per serenissimum dominum regem Jacobum, ciuius institutio credit esse in posse confratrie Sancti Jacobi ex eo, quia prefatus dominus rex fundavit eam. Constat de institutione cum instrumento registrato in libris Baiulie civitatis Valencie sub kalendario [] que fuit data Valencie V febroarii anni MCCXXXV. Tenetur beneficiatus celebrare asidue et tenere in condirecto unam lampadem die nocteque ardentem et oleo abundantem ante dictum altarem" [*ibid.*, vol. 1554, f. 81r]; "Est alium beneficium institutum per serenissimum regem Jacobum quod obtinet venerabilis Grabiell Spelta. Tenetur celebrare missam quottidie salvo justo impedimento" [*ibid.*, vol. 1555, f. 44r]. Sobre la capella pot trobar-se més informació a SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia*, p. 315-321.

³⁸⁶ Sobre aquest conflicte, vegeu HINOJOSA MONTALVO, José: *Diccionario... op. cit.*, vol. 2, p. 551-557, 566-572.

antisemites *Commentum in Psalmos* el 1484 i el *Tractatus contra Judeos* el 1485³⁸⁷, els quals tenien precedents a València com ara el *Liber contra iudaeos et de officiis* de Martí Trilles (†1454)³⁸⁸. En aquest procés de creixent hostilitat va tenir un gran protagonisme la nova Inquisició, que s'implantava al regne valencià després dels nomenaments el març del 1484 dels inquisidors Joan Èpila³⁸⁹ i Martí Enyego (†1508)³⁹⁰, el qual era canonge de la seu³⁹¹. L'ambient contrari als conversos i hebreus que va viure el prevere Guillem de Podio a la seu de València durant aquests anys, no permet descartar que el músic també fos efectivament l'autor de l'escrit que, amb el títol *Guillermus de Podio libellus disputationis contra incredulitatem editus Judeorum*, es conservava el 1572 a la catedral de Mondoñedo segons un antic inventari, tal com plantejava Barbieri³⁹². Potser també Gonzalo Martínez de Bizcargui incloguera aquesta faceta teològica del músic en qualificar-lo "tan experto hombre en todo". Malauradament, serà molt difícil arribar a discernir la qüestió d'aquesta possible autoria perquè sembla que aquest escrit es troba hui desaparegut³⁹³.

Gestionant les rendes eclesiàstiques

Gràcies als favors obtinguts dels monarques al llarg de vint anys de pertinença a la casa reial, Guillem de Podio havia aconseguit reunir un gens menyspreable volum de rendes eclesiàstiques que li asseguraven una comoditat

³⁸⁷ Ambdós llibres varen ser impresos als tallers d'Alfonso Fernández de Córdoba.

³⁸⁸ CÁRCEL ORTÍ, Vicente: *Historia de las tres diócesis valencianas* (València: Generalitat Valenciana, 2001), p. 178-180.

³⁸⁹ Religiós dominic d'origen aragonès, Èpila hagué de lluitar en aquesta etapa inicial amb les corts valencianes, les quals volien que el càrrec fóra exercit per un valencià, i amb el bisbe de València, Roderic de Borja, el qual volia posar sota la seua autoritat les causes d'heretgia com fins aleshores estava establert.

³⁹⁰ Vegeu l'entrada de "Martí Enyego" en l'apèndix II.

³⁹¹ Sobre els primers temps de la nova Inquisició a València es pot consultar GARCÍA CÁRCEL, Ricardo: *Orígenes de la Inquisición Española. El tribunal de Valencia, 1478-1530* (Barcelona: Ediciones Península, 1976), p. 47-74.

³⁹² BARBIERI, Francisco Asenjo: *Legado Barbieri*, Emilio Casares (Ed.), vol. 1 (Madrid: Fundación Banco Exterior, 1988), p. 381.

³⁹³ L'arxiver de la catedral de Mondoñedo, el Sr. Enrique Cal Pardo, em va informar molt amablement que aquest escrit no es troba actualment a l'arxiu catedralici.

per als seus darrers anys de vida. Cal recordar que, a banda del benefici a la seu de València, gaudia almenys del lloc presbiteral a la seu de Girona i del benefici fundat a l'església de Santa Engràcia de Saragossa, a més d'un altre que podria estar a Sant Celoni, a la diòcesi de Barcelona. La gestió dels beneficis no era gens senzilla, especialment quan el beneficiat es trobava allunyat dels temples on eren fundats. Per a cadascun d'ells calia cobrar les rendes, complir les obligacions annexes i atendre els assumptes administratius relacionats. I tot calia fer-ho al lloc on el benefici hi era instituït. Per tant, quantes més persones de confiança residents en aquelles ciutats pogueren col·laborar en aquesta tasca, menys difícil era.

Al poc d'arribar a València, el músic va veure l'oportunitat de millorar una mica en aquest aspecte. Tenia l'ocasió d'intercanviar la plaça presbiteral de Girona per una vicaria a La Puebla de Alfindén, una petita localitat al costat de Saragossa, la qual cosa comportaria avantatges al tractadista. En primer lloc, cal suposar que la capital aragonesa era una ciutat millor comunicada amb València que Girona, tant pel superior tamany com per la major proximitat, la qual cosa facilitaria l'arribada dels diners de les rendes. Per altra part, amb l'intercanvi Podio aconseguia reduir la dispersió dels seus beneficis, puix n'acumulava dos a Saragossa al temps que s'oblidava definitivament de Girona. Però segurament el major l'atractiu d'aquesta maniobra fóra que a la capital d'Aragó residien alguns antics companys cantors de la capella reial —García Baylo, Daniel Genovés, Pedro Pifán, Miguel de Linares, Domingo de Olleta i, potser, Bartomeu de Cantarranes—, molt acostumats a les gestions d'aquest tipus, els quals podrien assistir-li en primera persona o, en cas contrari, aconsellar-li sobre altres procuradors a la ciutat³⁹⁴.

Podio no va deixar passar aquesta ocasió. L'operació es va materialitzar a través de dues permutes enllaçades en una jugada a tres bandes. Primerament,

³⁹⁴ Vegeu les entrades "García Baylo", "Daniel Genovés", "Pedro Pifán", "Miguel de Linares", Domingo de Olleta" i "Bartomeu de Cantarranes" en l'apèndix II.

el tractadista permutava el seu lloc presbiteral a la seu de Girona amb una capellania a Sant Vicenç de Maià, a la mateixa diòcesi, que pertanyia a Rafael Pou, *precentor* de l'església de Sant Feliu de Girona. Les dues col·lacions corresponents posaven fi a aquest primer expedient l'1 de maig de 1480³⁹⁵. Només cinc dies després, Podio permutava la capellania que acabava de rebre per la desitjada vicaria perpètua de l'església de Santa Maria de La Puebla de Alfindén, diòcesi de Saragossa, una vegada més, amb el seu antic company Bartomeu Segrera³⁹⁶. Probablement, amb la finalitat que cadascun dels tres protagonistes en l'operació disposaren del compromís formal dels altres, es va aprovar un document de concòrdia a Barcelona abans d'iniciar els tràmits³⁹⁷. Tot i que totes les gestions s'havien de portar a terme fora de València —a Girona, Saragossa i Barcelona—, Guillem de Podio no hagué d'eixir de la ciutat on residia en cap moment, ja que les féu a través de procuradors que havia nomenat el 21 de març anterior. El tractadista confiava molt en els seus antics companys de la capella reial per a aquest treball. De fet, la major part dels procuradors designats havien sigut, com ell, cantors de Joan II: Daniel Genovés i Pedro Pifán, triats per a les gestions a Saragossa³⁹⁸; Jaume Castelló, per a fer tràmits davant la diòcesi de Girona —encara que finalment les féu des de Barcelona amb les autoritzacions necessàries—³⁹⁹, i Bartomeu Segrera, per a aprovar la concòrdia a Barcelona en el seu nom⁴⁰⁰.

³⁹⁵ Aquest dia Podio i Pou renunciaven al lloc presbiteral i capellania, respectivament, davant el bisbe de Barcelona, per a permutar-los i es formalitzava l'intercanvi. El bisbe i vicari general de Girona havien autoritzat previament les resignacions [ADB, Col·lacions, vol. 75, f. 1r-2v (vegeu l'apèndix III, doc. 131)]. El 3 de maig, Pou sol·licitava la presa de possessió en el lloc presbiteral gironí, la qual cosa es produí de fet dos dies després [ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 193v, 194v-195r (vegeu l'apèndix III, doc. 132 i 134); E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 280r (vegeu l'apèndix III, doc. 133)].

³⁹⁶ El 5 de maig es produïa, a través de procuradors, la renúncia de Podio i Segrera al seu benefici i vicaria perpètua, respectivament, per a permutar-los davant el bisbe de Girona. Immediatament els va col·lar [ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 195v-196r (vegeu l'apèndix III, doc. 135)].

³⁹⁷ L'existència del document, atorgat davant el notari barceloní Pere Pasqual, es coneix per una referència indirecta [E-VAcp, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 129)]. No he pogut localitzar aquesta concòrdia a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, on es custodien els documents conservats d'aquest notari.

³⁹⁸ Juntament amb ells, Podio també nomenava el canonge Jofré Gostant [E-VAcp, not. Bartomeu Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 130)].

³⁹⁹ Amb Castelló també nomenà Francí Santacana àlies Febrer [E-VAcp, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 128)]. Santacana havia sigut mestre de cant de

La gestió del cobrament de les rendes dels beneficis era una feina laboriosa. Per a cadascun d'ells, era necessari exigir a diversos pagadors quantitats dispars i, a més, en diferents moments de l'any, amb el possible problema afegit dels impagaments. En cap cas no es coneix el detall complet de quines eren les persones que havien de satisfer quantitats a Podio, quan havien de pagar o la quantitat a la que cadascun estava obligat. No obstant això, es disposa d'algunes dades aïllades d'interés, tot i que únicament pel que fa al benefici de la seu de València. D'una banda, és conegut que el seu titular compartia, juntament amb l'administració catedralícia de l'Almoina, el domini directe d'una casa al carrer de la Draperia de la Brunateria; per aquest motiu, el tractadista cobrava del ciutadà Joan Navarro, titular del domini útil, la suma de 36 sous anuals (1 lliura i 16 sous)⁴⁰¹. Per altra part, el boneter Pere Trull havia de pagar al músic idèntica quantitat per una altra casa al carrer de la Freneria que també estava sota el seu domini directe, en aquest cas amb exclusivitat⁴⁰². Un darrer document informa que el jurista Joan Alegret li lliurava 60 sous (3 lliures) a l'any, possiblement d'un censal⁴⁰³. Per tant, si es recorda que el total de rendes d'aquest benefici pujava a 22 lliures, pot estimar-se que el nombre dels deutors de Podio podria superar la desena, a alguns dels quals probablement hauria de cobrar dues vegades a l'any, com era pràctica freqüent.

Davant aquesta situació, es pot entendre que el tractadista decidira delegar la feina ingrata del cobrament en altres persones, potser especialitzades

la seu de Barcelona durant la guerra catalana. Vegeu l'entrada de "Francí Santacana àlies Febrer" en l'apèndix II.

⁴⁰⁰ També nomenà, juntament amb Segrera, a un clergue de la diòcesi de Vic anomenat Antoni Grau [E-VAc, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 129)].

⁴⁰¹ Els béns emfitèutics tenien un propietari del domini directe, el qual no usava el bé, i un titular del domini útil, el qui tenia el dret a utilitzar-lo. A canvi d'aquest ús, el propietari del domini útil pagava anualment un *cens* o quantitat econòmica al senyor directe, quantitat normalment molt petita en comparació amb un lloguer ordinari. El 2 d'agost de 1481, el canonge administrador de l'Almoina atorgava llicència a Navarro per a carregar un retrocens de 20 lliures sobre aquesta casa [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 139)].

⁴⁰² E-VAc, not. Pau Metallor, vol. 24622, s/f, 20 de juliol de 1499 (vegeu l'apèndix III, doc. 171).

⁴⁰³ E-VAc, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, s/f, 2 de juliol de 1484 (vegeu l'apèndix III, doc. 146).

en aquest treball, fins i tot per a gestionar el benefici de València, ciutat on ell mateix vivia. Per a aquest cas concret, es coneixen fins a tres procuradors no simultanis. El primer fou el ciutadà Martí Sparça, qui va actuar només fins a les acaballes de 1480⁴⁰⁴. Immediatament després s'ocupà d'aquesta tasca el notari Alfons Ayerve, nomenat el 10 de gener de 1481, el qual encara cobrava en nom del músic al començament del juliol de 1484⁴⁰⁵. El tercer procurador conegut, anomenat Jaume Jeroni de Cabmanyas, exercia ja una dècada després⁴⁰⁶. Amb més motiu, el músic disposava de procuradors a Saragossa, alguns dels noms dels quals s'han pogut esbrinar. El 17 de juny de 1480, varen ser els mercaders saragossans Francisco Boyons i Sancho Marça els designats per a rebre exclusivament les rendes del benefici de Santa Engràcia⁴⁰⁷. Per a la vicaria de La Puebla de Alfindén, el 29 d'octubre de 1483, Podio nomenava el ciutadà Gil de Miranda així com, una vegada més, el seu antic col·lega Daniel Genovés⁴⁰⁸. Més avant, el tractadista va pensar que era millor centralitzar tots els cobraments en una sola persona. Per això, el 10 de juny de 1485 va revocar tots els nomenaments anteriors i va designar només a Constanza de Bolas, vídua de Saragossa, com a procuradora única per al benefici i vicaria⁴⁰⁹.

Per raons cronològiques, els documents suara presentats del període 1481-1484 són també segurament suficients per a considerar el descart de la hipòtesi de Josep Maria Gregori sobre l'existència d'un viatge del músic amb el bisbe de Girona Joan Margarit en una missió diplomàtica a diversos estats italians per al rei Ferran entre el 1481 i la mort del prelat, ocorreguda a Roma el 21 de

⁴⁰⁴ El 30 de gener de l'any següent era alliberat pel tractadista de pagar-li una part d'allò pendent de cobrament [*E-VAcP*, not. Ausiàs Sans, vol. 2060, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 138)].

⁴⁰⁵ *E-VAcP*, not. Andreu Cirera, vol. 20621, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 137). *E-VAcP*, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, s/f, 2 de juliol de 1484 (vegeu l'apèndix III, doc. 146).

⁴⁰⁶ El 13 d'agost de 1495 reconeixia haver rebut els 60 sous que pagava anualment Joan Alegret pel benefici de Sant Jaume de la seu [*E-VAcP*, not. Francesc Soler, vol. 2174, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 162)].

⁴⁰⁷ *E-VAcP*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 136).

⁴⁰⁸ *E-VAcP*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 20205, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 143).

⁴⁰⁹ *E-VAcP*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21207, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 149).

novembre de 1484⁴¹⁰. De fet, la documentació conservada l'ubica repetidament a València durant aquests anys.

Mestre de les escoles del cant a la seu

Després d'uns anys d'espera, Guillem de Podio va accedir al segurament desitjat magisteri de les escoles del cant catedralícies de València. El primer testimoni documental localitzat que ho acredita està datat el 16 de març de 1485, quan el capítol valencià atorgava al tractadista el dret a rebre un senyal de l'administració de l'Almoina —una pensió anual de 7 lliures i 10 sous— en qualitat de mestre, la qual havia de rebre diàriament del pagador dels senyals⁴¹¹. El darrer rebut de cobrament trobat de Pasqual Martí en què encara és citat en aquest càrrec està datat el 4 de març de 1485 però cobreix el seu salari fins al desembre de 1484. Tot això sembla suggerir que la concessió capitular a Podio del 16 de març podria haver significat el seu nomenament, però no es pot descartar que haguera començat a exercir a principis del mes de gener⁴¹².

Es desconeix quin va ser el motiu desencadenant d'aquesta substitució. No sembla que Martí tinguera problemes per seguir amb el seu càrrec puix va continuar fins la seua mort (1493) a la mateixa institució com a cantor al temps que, possiblement, fera funcions d'una mena de segon mestre sota les ordres de Guillem de Podio⁴¹³. L'acceptació de la pèrdua de categoria dins el grup de

⁴¹⁰ Vid. GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Músics de la Capella Reial...", *op. cit.*, p. 22-23. Sobre el darrer viatge de Joan Margarit a Itàlia, vegeu TATE, Robert B.: *Joan Margarit i Pau...*, *op. cit.*, p. 127-135; SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago: *Joan Margarit i Pau...*, *op. cit.*, p. 395-410.

⁴¹¹ E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 148).

⁴¹² El 4 de març de 1485, el mestre de les escoles del cant Martí rebia 100 sous de la terça que acabava el desembre de 1484, de les 15 lliures (2 senyals) que rebia anualment del procurador major de l'Almoina [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1485, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 147)].

⁴¹³ Malgrat que des d'aleshores a la documentació de la catedral no apareix més com a mestre de les escoles del cant, sinó només com a cantor, en redactar el seu darrer testament el 10 de juny de 1493, Pasqual Martí es va identificar com a "prevere e mestre de cant en la seu de la present ciutat de València" [E-VAc, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20514, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 157)].

xantres catedralicis per part de l'experimentat Martí potser es puga entendre sota el prisma del reconeixement de la superioritat professional del tractadista.

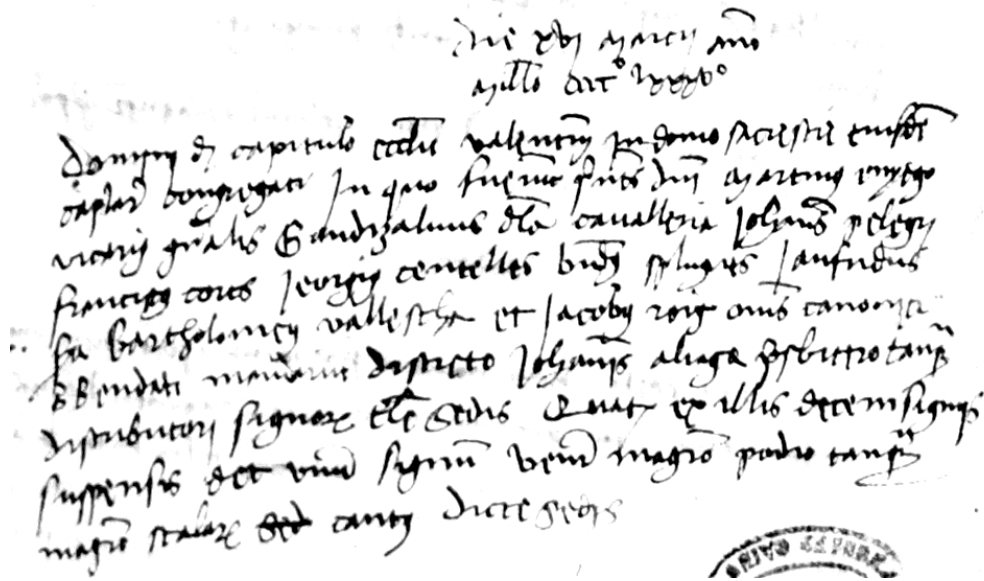

Figura 17. Atorgament d'un senyal de l'Almoïna a Guillem de Podio

[E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f, 16 de març de 1485].

Es conserven els nomenaments anuals dels càrrecs de canonge titular i beneficiat substituït en la regència de les escoles del cant de la seu des del 1486 fins al 1499 sense interrupció. Pot observar-se que, durant tot aquest període, el tractadista va rebre cada any el nomenament de substituït, llevat del 1494 i el 1496. Es desconeixen els motius d'aquestes dues excepcions. El 1494 figura el nom del tractadista ratllat i afegit el de Andrés de Soria, un antic cantor de la seu que, des del 1483, havia deixat de ser-ho per exercir un ofici d'altar, a més d'altres responsabilitats administratives⁴¹⁴. D'altra banda, el nomenament de substituït corresponent al 1496 figura en blanc a l'acta. No es pot pensar que Podio estiguera aleshores absent, puix el mateix dia avalava la gestió futura d'un altre beneficiat anomenat Jeroni Just en el càrrec de col·lector de les terces dels beneficis simples⁴¹⁵.

⁴¹⁴ Vegeu l'entrada de "Andrés de Soria" en l'apèndix II.

⁴¹⁵ "Hieronimus Just, presbiter collector terciorum promissit etc., dedit in fidancias venerabilem Guillelmum de Podio et Bernardum Macip, presbiteros presentes, etc. Obligarunt etc. Renunciantes beneficiis etc. Testes firmis dictorum Podio et Macip, Antonius Fanequa et Johannes Balaguer, presbiteri, et firme dicti Just []" [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 136r].

Data	Titular	Substitut	Notari	Vol.	f.
26-04-1486	Macià Mercader	Guillem de Podio	Joan Esteve	3596	10v-12v
28-04-1487	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Joan Esteve	3596	76r-78r
29-04-1488	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	110r-110v, 117r
27-04-1489	Macià Mercader	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	111r-111v, 116r
26-04-1490	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	112r-112v, 115r
07-04-1491	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	113r-114r
27-04-1492	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	118r-119v
29-04-1493	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	149r-150r
22-04-1494	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio Andrés de Soria	Jaume Esteve	3605	151r-152r
30-04-1495	Jaume Conill	Guillem de Podio	Joan Esteve	3596	133r-133v, 138r
29-04-1496	Martí Enyego	-	Joan Esteve	3596	134r-134v, 137r
28-04-1497	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Joan Esteve	3596	135r-135v, 136r
27-04-1498	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Joan Esteve	3596	132r-132v, 139r
29-04-1499	Pere Pau Rossell	Guillem de Podio	Jaume Esteve	3605	10r-11r

Taula 2. Canonges titulars i beneficiats substituïts en la regència de les escoles del cant de la seu de València en el període 1486-1499 segons els capítols pasquals.

Durant la major part dels anys del període, el canonge titular fou Pere Pau Rossell, un vell conegut del tractadista, en haver sigut tots dos companys en la capella de Joan II. Per tant, sembla una possibilitat versemblant que, en l'exercici del magisteri i en la seua estabilitat, Guillem de Podio s'haguera beneficiat de la seua presència com a superior jeràrquic.

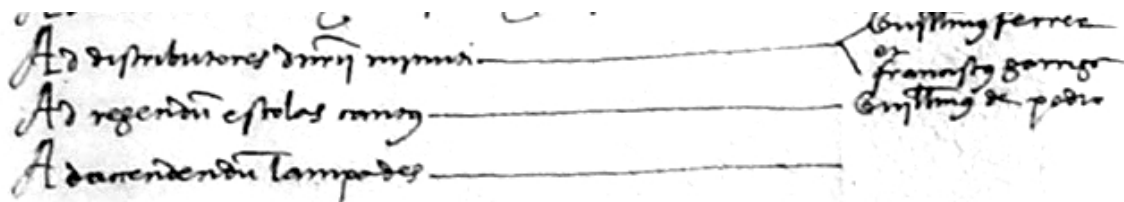

Figura 18. Detall de l'acta del capítol pasqual del 1499 de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 11r, 29 d'abril de 1499].

Prop dels orgues

El profund coneixement de Guillem de Podio sobre música especulativa, tan íntimament lligada a les qüestions d'afinació, fou segurament un factor que el va acostar als treballs en els orgues. A més, el prestigi i l'autoritat que li degueren aportar els càrrecs distingits que va ocupar probablement li permeteren l'exercici d'influència sobre els poders decisoris dels centres on estigué actiu per a proposar la realització d'obres d'orgueneria, i àdhuc als

professionals que les executaren. Aquest probable influx ja pot intuir-se quan la catedral de Barcelona contractava, només un any després de la marxa del mestre Podio cap a la cort, la construcció del seu nou i monumental orgue major⁴¹⁶. Dues dècades més tard, la catedral de Girona contractava l'orguener de Perpinyà Guillem Pagana per a reparar el seu instrument i baixar el diapasó dos punts, mentre Guillem de Podio era membre del capítol⁴¹⁷.

No obstant això, on més clarament es percep la participació del mestre Podio en la vida orguenera del seu entorn és a València, especialment a la catedral, però també a la mateixa ciutat. A l'any següent de l'arribada de Podio a la seu, s'executaren certs treballs de manteniment en l'orgue "chich" durant prop de tres mesos. El capítol va seleccionar per a aquesta tasca l'orguener alemany Joan de Prússia⁴¹⁸, un mestre del qual no es té coneixement que haguera treballat abans a València, ni tampoc que ho fera amb posterioritat. És probable que arribara a la seu directament des de Saragossa, on residia el 1468 quan es va associar amb el ja esmentat García Baylo per a construir dos orgues a Calataiud, al regne d'Aragó⁴¹⁹. Baylo era un polifacètic personatge que, a més de cantor de la capella de Joan II, era orguener i, des del 1473, mestre de cant de la catedral de Saragossa⁴²⁰. La llarga relació de dues dècades amb Guillem de Podio convida a pensar en la intervenció del tractadista en la selecció de l'orguener alemany, al qual podria haver conegut a través del seu antic col·lega de la capella reial⁴²¹.

⁴¹⁶ És lògic pensar que la decisió d'acometre una obra de tal magnitud fóra el resultat d'un procés de maduració de durada superior a l'any, en el qual hauria participat el mestre de cant. El contracte del capítol barcelonés amb el frare franciscà *Leonardus Marci*, del convent de Frankfurt, fou suscrit el 29 de setembre de 1459 [GARCÍA LLOVERA, Julio Miguel: *El órgano gótico español* (Pamplona: Libros Pórtico, 2009), p. 104-109, 333-335].

⁴¹⁷ E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 4v, 7 de desembre de 1473; transcripció dins FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 4-5.

⁴¹⁸ Vegeu l'entrada de "Joan de Prússia" en l'apèndix II.

⁴¹⁹ Una transcripció completa d'aquest contracte es pot trobar a GARCÍA LLOVERA, Julio Miguel: *El órgano gótico...*, op. cit, p. 337-338.

⁴²⁰ Vegeu l'entrada de "García Baylo" en l'apèndix II.

⁴²¹ Només un any abans, el 15 de març de 1479, Baylo també havia aprofitat els seus contactes en la cort per a vendre a un altre antic company cantor de la capella reial, Juan de Burgui, un orgue per a l'església de Sant Pere de Burgui [PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación

El 5 de febrer de 1483, el capítol de València determinava que es construïra un nou orgue a partir del material dels dos antics⁴²². El mestre orguener seleccionat en aquesta ocasió fou Marturià Prats, un interessant personatge que també compaginà l'activitat com a constructor d'orgues amb la pràctica musical professional en l'entorn de les capelles de la família reial, puix fou cantor de la capella de l'infant Enric d'Aragó⁴²³, cosí del rei Ferran II el Catòlic. En aquesta institució va ascendir fins al magisteri abans del 1497. A més, fou un compositor al qual se li atribueixen dues obres de polifonia conservades⁴²⁴. Quan Prats va rebre l'encàrrec de la catedral de València, és possible que ja estiguera en l'entorn d'Enric d'Aragó, aleshores virrei de Catalunya i resident a Barcelona. En la mateixa ciutat, el seu germà, i també orguener, Antoni Prats es trobava treballant des de mesos enrere en una profunda reforma de l'orgue major de la catedral, on probablement Marturià també arribara a treballar, ja que solien col·laborar⁴²⁵. Ambdós indicis suggereixen que el músic i orguener arribà a València directament des de la capital catalana per a emprendre en solitari la primera part del treball⁴²⁶. La persona de contacte en la catedral valenciana que li facilitara la contractació ben pogué ser també Guillem de Podio, el qual devia

documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 227]. Sobre els treballs a la seu valenciana de Joan de Prúcia, vegeu també VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

⁴²² Sobre aquests treballs, vegeu també VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos...", *op. cit.*, p. 22-29.

⁴²³ Enric d'Aragó i Pimentel (*1445; †1522), impròpiament anomenat l'*Infant Fortuna*, fou fill pòstum de l'infant Enric de Trastàmara, fill del rei Ferran I d'Aragó i germà dels reis Alfons V i Joan II. Va educar-se a la cort aragonesa. Fou virrei de València el 1478; de Catalunya i Mallorca entre el 1479 i el 1493; novament de València des del 1496 al 1505. Morí a la localitat catalana de Castelló d'Empúries, d'on era també comte [MATEU I LLOPIS, Felipe: "L'Infant Enric d'Aragó i Sicília, duc de Sogorb i comte d'Empúries, i el batiment de menuts gironins de 1481-1490", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXV:1 (1979-1980), p. 367-368].

⁴²⁴ Vegeu l'entrada de "Marturià Prats" en l'apèndix II.

⁴²⁵ Pel fet de treballar en equip eren coneguts com els *Marturians* [SOLER I PALET, Josep: "La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa historia. A Santa Maria del Mar", *Revista Musical Catalana*, 171-172 (1918), p. 84]. Antoni Prats signà el contracte amb la catedral de Barcelona el 30 d'abril de 1482, una transcripció del qual pot trobar-se dins GARCÍA LLOVERA, Julio Miguel: *El órgano gótico...*, *op. cit.*, p. 352-353. Vegeu l'entrada de "Antoni Prats" en l'apèndix II.

⁴²⁶ Suportaria també aquesta idea el document que Sanchis Sivera digué haver localitzat en què és citat com a habitant de Barcelona, encara que no he pogut trobar-lo amb la referència arxivística que proporciona [SANCHIS Y SIVERA, José: "Organeros medievales en Valencia", *Boletín de la Real Academia de la Historia* (abril-juny, 1925), p. 471].

haver tingut l'oportunitat de conèixer-lo personalment durant les estades a la cort reial barcelonesa de la dècada anterior. A més, Podio pogué mantenir relació epistolar amb un o més dels seus antics companys de la capella reial residents en la catedral barcelonesa, on copaven els principals oficis musicals, els quals el pogueren informar de la qualitat dels treballs que aleshores feien allà els *Marturians*; Mateu Ferrer havia estat recentment ascendit a mestre de cant; Esteve Estarramats havia tingut aquest mateix càrrec fins al 1482 i, posteriorment, exercí com a entonador; Gabriel Terrassa fou organista probablement des del 1470 fins al 1514; Bartomeu Sagrera residia a la seu probablement des del 1477, com a beneficiat, i entonava el cor del 1488 al 1491; Jaume Castelló també era resident permanent a la seu des d'almenys el 1479 i *succeutor* des del 1483 fins que va morir el 1494⁴²⁷. Ja s'ha esmentat una prova indirecta de la relació que mantingué Guillem de Podio amb aquest darrer músic des de València, quan el 1480 li encomanava certes gestions davant la cúria diocesana barcelonesa per permutar un benefici eclesiàstic. El tractadista no només tenia contactes de l'etapa en la cort sinó també del període anterior com a mestre en la catedral de Barcelona, entre els quals encara es trobava en actiu l'organista Galcerà Altimir, col·lega de Podio del 1446 al 1458⁴²⁸.

On més directament hi ha constància de la intervenció de l'aleshores ja mestre de cant Guillem de Podio és en els treballs de reforma de l'orgue major que es contractaren el 7 de setembre de 1487 davant la presència, com a testimoni, del mateix tractadista i de l'organista Onofre Ferrer⁴²⁹. Aquest instrument havia sigut construït entre el 1460 i el 1471 pel mestre alemany Pere Ponç⁴³⁰. En ocasió de la reforma, l'orguener escollit va ser un mestre també alemany que va ser conegut a València com Joan Spindelnoquere, entre altres

⁴²⁷ Vegeu les corresponents entrades d'aquests músics en l'apèndix II.

⁴²⁸ Vegeu l'entrada de "Galcerà Altimir" en l'apèndix II.

⁴²⁹ *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 151). Vegeu l'entrada de "Onofre Ferrer" en l'apèndix II]. Sobre aquests treballs, vegeu també VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos...", *op. cit.*, p. 29-37.

⁴³⁰ Sobre la construcció i característiques originals d'aquest instrument, vegeu VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "The great organ of Valencia Cathedral, 1460-71. A lost instrument", *The Organ Yearbook*, 43 (2014), p. 7-31.

variants ortogràfiques, o simplement pel gentilici, com Joan Alemany. Havia arribat a Barcelona des de la seua pàtria el 1484, després de l'acceptació per part de l'església de Santa Maria del Mar, d'un oferiment epistolar, formulat dos anys abans, per construir "bells òrguens". El 24 d'abril de 1487 es visuraven o examinaven finalment els seus treballs conclusos en l'orgue major d'aquest temple i, només quatre mesos més tard, Spindelnoguere ja hi era a València, la qual cosa suggereix que es traslladà directament des de la capital catalana⁴³¹. En semblants circumstàncies que Marturià Prats, Spindelnoguere arribava a la capital valenciana des de Barcelona per sol·licitud expressa de la primera catedral del regne sense haver demostrat prèviament el seu art en els voltants d'aquesta gran urbs. Tot això torna a suggerir amb força la intervenció especial de Guillem de Podio en la selecció. L'experimentat mestre de cant de la catedral no devia conèixer personalment l'orguener alemany ni els seus treballs, puix residia ja a València quan Spindelnoguere arribà per primera vegada a Barcelona el 1484. No obstant això, aquest desconeixement ben pogué suplir-lo a través de qualsevol dels seus nombrosos i competents contactes a la capital catalana, dels quals ja s'ha fet esment.

La relació entre el nouvingut orguener i Guillem de Podio es va perllongar durant els anys immediatament posteriors en una aparent societat d'interessos. De fet, Guillem de Podio figura encapçalant l'equip d'experts examinadors d'altres orgues que foren encomanats a Spindelnoguere en un parell de parròquies de la ciutat. El 15 de juliol de 1489, la parròquia de Sant Tomàs contractava la construcció d'un nou instrument amb Spindelnoguere i Jaume Ponç, i es nomenava Podio com a examinador en acabar els treballs, juntament amb l'organista Onofre Ferrer i un orguener local⁴³². Més avant, el 21 d'octubre de 1492, el mestre de cant de la seu formava part de l'equip de tres "grans artistes en l'art de música" que comprovaren el nou orgue de la parròquia de Sant Joan del Mercat davant els obrers i alguns parroquians. L'instrument havia

⁴³¹ Vegeu l'entrada de "Joan Spindelnoguere" en l'apèndix II.

⁴³² *E-VAar*, not. Pere Joan Zabrugada, vol. 3064, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 152). Vegeu l'entrada de "Jaume Ponç" en l'apèndix II.

sigut començat pel també alemany Pere Ponç però va ser acabat per Spindelnoguere després de l'òbit del primer. En aquest cas, acompanyaren el tractadista, com a experts, l'organista de la mateixa catedral Pere Castell i el beneficiat Pere Ocanya⁴³³, el qual va encarregar-se de fer sonar “per bon spay” de temps l'orgue durant la prova. La conclusió de la terna d'experts fou que “los dits orguens tenien son degut compliment de veus e armonia e eren ben afinats, e tals que ells los tenien per bons”⁴³⁴.

Ita dural p[re]s[en]cia feren sonar los dits orguens per bon
 pay al dit vener[ab]l moss[er] pere ocanya e hoyst lo
 dits orguens tots los dells dits moss[er] G[er]m[an] de podio
 e moss[er] pere castell e moss[er] pere ocanya r[es]p[on]d[er]e
 dantmet dignor[em] que los dits b[er]n[er]s tenya sondegut
 complimet de veus e armonia e eren ben afinats

Figura 19. Detall d'acta de visura d'orgues a la parròquia de Sant Joan del Mercat
 [E-VAcp, not. Bartomeu de Carries, vol. 20444, s/f, 21 d'octubre de 1492].

Només setmanes abans d'aquest acte, la catedral i tota la ciutat havien viscut dos esdeveniments crucials. Per butlla de 9 de juliol de 1492, la seu valenciana era elevada a la categoria de metropolitana gràcies a les gestions del seu bisbe, el cardenal Roderic de Borja, culminada durant els darrers dies de la vida del papa Innocenci VIII, que morí el 25 del mateix mes⁴³⁵. Dies després, l'11 d'agost, el nou arquebisbe de València i cardenal era elegit papa pel

⁴³³ El 15 de desembre de 1484, Ocanya era prevere sense benefici eclesiàstic, quan obtenia una llicència per a fer substitució en un benefici d'un canonge a la parroquia de Sant Joan de València [ADV, Col·lacions de beneficis, vol. 141/002, f. 204v]. El 9 de setembre de 1493 era beneficiat en la parròquia d'Onda però habitant de València, quan obtenia autorització de la patrona d'aquest benefici per a la permuta [E-VAcp, not. Guillem Exernit, vol. 23015, s/f, 23 de setembre de 1493]. Vegeu l'entrada de “Pere Castell” en l'apèndix II.

⁴³⁴ E-VAcp, not. Bartomeu de Carries, vol. 20444, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 155). Agraïsc a Jaume Richart el fet d'haver-me cridat l'atenció sobre l'existència d'aquesta acta notarial. Sobre Pere Ponç, vegeu VILLANUEVA SERRANO, Francesc: “The great organ of Valencia Cathedral, 1460-71. A lost instrument”, *The Organ Yearbook*, 43 (2014), p. 7-31.

⁴³⁵ CARRERES ZACARÉS, Salvador (ed.): *Libre de memòries...*, op. cit., p. 701. Sobre aquesta erecció, vegeu CÀRCEL ORTÍ, Mª Milagros: “Las bulas para la erección de la sede metropolitana de Valencia (1492)”, *Anales valentinos*, 36 (1992), p. 207-285.

Col·legi Cardenalici romà. La notícia arribava a la ciutat el dia 20 i del 10 al 12 de setembre es feren grans festes⁴³⁶.

Ferran el Catòlic i Guillem de Podio

Hi ha raons suficients per pensar que el tractadista mai no va servir a la cort de Ferran II. D'una banda, la documentació conservada mostra una continuïtat en la presència del músic a València des del 1479, any en què coincideixen la seua arribada a la ciutat i la coronació del monarca, fins la seua mort. D'altra banda, el nom del tractadista no figura en els documents de pagaments i nomenaments dels membres de la capella de Ferran, estudiats en profunditat per Tess Knighton⁴³⁷. No obstant això, no es pot descartar que haguera obtingut un nomenament de capellà de Ferran el Catòlic sense exercir l'ofici. Aquesta possibilitat tindria suport en un parell de documents signats pel mateix rei, datats el 1495 i 1496. En el primer, el monarca manifestava que els serveis del tractadista no havien cessat en el seu regnat⁴³⁸ mentre que, en l'altre, el músic es tracta de "capellá[n] de nuestra capella"⁴³⁹. Una altra interpretació possible consistiria en el manteniment de la condició de capellà reial després de la mort del seu patró Joan II, segurament sense drets retributius per manca de la inscripció en la casa de Ferran II, on es fixaven les quitacions que després respectava l'escrivà de ració a l'hora d'emetre els albarans⁴⁴⁰.

⁴³⁶ CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Ensayo...*, *op. cit.*, p. 97; ID. (ed.): *Libre de memòries...*, *op. cit.*, p. 701; MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.): *El Libre de Antiquitats...*, *op. cit.*, p. 51-53.

⁴³⁷ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 169-179. Personalment, he revisat sense resultat positiu: *E-Bac*, Reial Patrimoni. Mestre Racional, Sèries generals, Registres de certificacions, vol. 920; *ibid.*, Llibres registres dels empleats que ingresaven en el càrrecs de palau i assignacions assenyalades, carta de ració, vol. 939-939ter; *ibid.*, Llibres de comptes anomenats "llibres de notaments" i més tard d'assentaments, vol. 954-955.

⁴³⁸ *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae Ferran II (1488-1496)*, reg. 309, f. 291v-292v (vegeu l'apèndix III, doc. 161).

⁴³⁹ *E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1161, f. 343v (vegeu l'apèndix III, doc. 166).

⁴⁴⁰ Vegeu la segona part, capítol III d'aquest treball.

Segurament, la llunyania de la cort va impedir al tractadista l'ampliació de rendes per gràcia reial. Malgrat això, Podio no va estar ignorat pel monarca. El 4 de maig de 1493, poc després de recuperar-se de les ferides del greu atemptat sofrit a Barcelona⁴⁴¹, el rei Ferran ordenava al seu escrivà Antoni Tomàs que pagara immediatament a Podio les pensions que li corresponien d'aquesta escrivania pel seu benefici en l'església de Santa Engràcia, les quals no havia cobrat⁴⁴². Sis mesos després, manava a l'administrador de la marmessoria de son pare que satisfera al músic el deute encara pendent de 3.560 sous barcelonins de les quitacions ordinàries pel temps en què serví a la capella reial⁴⁴³. Havien passat catorze anys des de la mort del patró del tractadista i, fins aleshores, el rei Ferran no havia cancel·lat aquest antic dèbit. El llarg temps transcorregut pot generar el dubte sobre si ara vertaderament volia fer-ho. Podio tenia ja més de setanta anys d'edat i potser el rei pensara en alliberar-se del deute després de la mort no massa llunyana del músic. Però també és possible que la intenció del monarca fóra sincera. En aquest cas, potser una part o la totalitat dels diners deguts foren aquells que, per motius desconeguts, el músic havia de rebre a l'illa de Sardenya poc després del 10 de desembre de 1496, quan nomenava com a procurador seu per al cobrament un mercader barceloní anomenat Bernat Oliver⁴⁴⁴.

En un altre assumpte, es pot constatar que el rei Ferran tenia bones intencions. Joan II va promoure la construcció d'un monestir a Saragossa on hi era l'antiga església de Santa Engràcia, que va continuar el seu fill i hereu⁴⁴⁵. El

⁴⁴¹ L'intent de regicidi tingué lloc el 7 de desembre de 1492. A partir del 25 de gener de 1493 es varen celebrar a la ciutat de València tres dies de festes per la recuperació del rei amb una processó a la Verge de Gràcia [CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Ensayo...*, *op. cit.*, p. 97-98; *ID.* (ed.): *Libre de memòries...*, *op. cit.*, p. 701-702].

⁴⁴² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum sigilli secreti* 11, reg. 3571, f. 74v (vegeu l'apèndix III, doc. 156)].

⁴⁴³ *Ibid.*, *Diversorum sigilli secreti* 12, reg. 3572, f. 26v-27r (vegeu l'apèndix III, doc. 154).

⁴⁴⁴ *E-VAar*, not. Jaume Salvador, vol. 2696, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 165).

⁴⁴⁵ Aquesta església va ser sepulcre de Santa Engràcia i de divuit companys seus, els quals varen ser víctimes de la persecució decretada per Dioclecià. Va mantenir el culte dels mossàrabs durant la dominació musulmana de la taifa de Saraqusta. L'any 1063 el bisbe de Saragossa Paterno va transferir-la a la seu d'Osca. El rei Joan II va fundar en el mateix lloc el Reial Monestir de Santa Engràcia o de les Santes Masses en agraïment per la curació d'unes cataractes

1493 els monjos jerònims prenen possessió del cenobi. Prompte es va decidir que les rendes dels beneficis reials de l'església, per ésser-hi unida al monestir, passaren a aquest per al seu manteniment. D'aquesta manera, Guillem de Podio perdia el benefici de Santa Engràcia i Sant Jeroni que posseïa en aquest temple. En compensació al perjudici econòmic sofrit, el 3 d'abril de 1495 el rei Ferran concedia al músic una renda vitalícia de 30 lliures anuals de la qual s'havia de fer càrrec la Batllia General del regne de València⁴⁴⁶. El monarca recolzava la decisió en l'avançada edat del músic i en el fet que no tenia altres ingressos per al seu manteniment. Davant la insuficiència de detall de la documentació coneguda, no es pot negar rotundament la veracitat d'aquesta darrera consideració del monarca, però és raonable pensar que es tractara més bé d'una exageració dirigida a justificar millor l'atorgament de la pensió. De fet, en el moment de la seua mort, Podio encara posseïa almenys el benefici de la seu valenciana, com s'ha pogut constatar més amunt, la qual cosa suggereix una continuïtat en el gaudi de les rendes corresponents.

Possiblement, la Batllia General valenciana tenia problemes econòmics, puix a les acaballes del 1496 encara no havia satisfet cap pagament. El 10 de desembre del mateix any el monarca va decidir que fóra el seu tresorer general o els seus lloctinents, i no el batlle general, els qui s'encarregaren de pagar les esmentades pensions anuals, amb efectes retroactius des de l'1 de gener de 1495⁴⁴⁷. Aquesta darrera instrucció reial sí es va complir i el tractadista va cobrar la quantitat anual promesa, almenys fins el 1499, de mans d'Alfonso Sánchez, lloctinent de tresorer general⁴⁴⁸.

després d'una operació. El seu fill, el rei Ferran II, i el seu besnét, l'emperador Carles V, continuaren la construcció d'un conjunt monàstic monumental en estil mudèjar renaixentista.

⁴⁴⁶ *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Ferran II (1488-1496), reg. 309, f. 291v-292v (vegeu l'apèndix III, doc. 161). El mateix dia, el rei comunicava la decisió al batlle general [*E-VAar*, Reial Cancelleria, *Epistolarium*, reg. 596, f. 170v-171r (vegeu l'apèndix III, doc. 160)].

⁴⁴⁷ El 10 de desembre de 1496, el rei donava l'orde de pagament a la Tresoreria General [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum* 9, reg. 3553, f. 157r-158r (vegeu l'apèndix III, doc. 164)]. Tres dies més tard, anul·lava les instruccions abans comunicades al batlle general [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1161, f. 343v (vegeu l'apèndix III, doc. 166)].

⁴⁴⁸ He pogut localitzar la major part dels rebuts: anys 1495 i 1496 [*E-VAcp*, not. Joan Cardona, vol. 6516, s/f, 14 d'abril de 1497 (vegeu l'apèndix III, doc. 167)]; any 1498 [*ibid.*, vol. 6517, s/f, 4

Carta de moss Enlle motis }
 prurere.

A nro Anys dñy q m lxxvii de jny rom mchis Jamoz
 Lo noble e magnifico batle y general mario lo juisio segunt
 letra eel regnada en lo present libro

El Rey

Hable y en el por quanto nos hanemos fecho Enlle motis conu
 tanon de lo confignano que hanemos fecho Enlle motis conu
 leny molyns capello de nuestra ropello de rentol llas
 de rinda sobre esso batle y general en el mesmo tiempo
 general Gabriel sambray por tanto notificando vos esta
 vos dezmos enroregamos y mandamos que si nota
 munto algnos Enlle motis de lo en vno offno en vno offno
 de las dnyas de vno batle en vno de sus pnyes o de
 Enlle motis regnada que vista lo presente por el desfor
 gus de vno offno ramelleys el dnyo notamos el que es
 de los regnos de dny batle el dnyo pnyes no nos
 agamos agnell ramelleys y regado porque se dno mer
 de o confignaron nose de lo de sus pnyes e de no
 rametas como es ample al dnyo de lo dnyo y el
 vno offno dny en bnyes q m lxxvii de dnyo
 q m lxxvii de dnyo de el Rey
 fe mize pnyes regnada

Lyon sabnes 1507

Figura 20. Carta del rei al batlle general de València
 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum* 9, reg. 3553, f. 157r-158r].

Context productiu de les obres teòriques conservades

La totalitat de la producció coneguda de Guillem de Podio es circumscriu al camp de la teoria musical. En les mateixes obres, la ciutat de València figura com a única referència geogràfica. El tractadista ja tenia al voltant dels seixanta anys d'edat quan arribà a la capital valenciana, per la qual cosa cal suposar que la seua especialització com a teòric s'havia iniciat molt abans. Malgrat això, la

de gener de 1499 (vegeu l'apèndix III, doc. 170)]; any 1499 [*ibid.*, vol. 6519, s/f, 3 d'agost de 1500 (vegeu l'apèndix III, doc. 173)].

veritat és que no es disposa d'evidències documentals irrefutables sobre aquesta activitat que siguin clarament anteriors al període valencià.

El primer testimoni conegut prové d'una referència indirecta en el tractat *Excitatio quaedam musicae artis per refutationem* del frare carmelità anglès John Hothby (*1430c; †1487)⁴⁴⁹. En aquesta obra sense datar, el teòric britànic rebut alguns paràgrafs d'un escrit desconegut de Bartolomé Ramos de Pareja (*1440c; †1490p)⁴⁵⁰, on el tractadista andalús recolza en la respectada autoritat de "Guilielmus etiam Podius huius artis non ignarus" per a defensar algunes idees, i reconeix tenir correspondència epistolar amb ell⁴⁵¹. Hothby va morir el 1487, per la qual cosa són anteriors a aquest any tant la relació entre els dos músics hispans, de la qual malauradament no se sap res més, com la consideració de Podio com a teòric de prestigi.

Per sort, el músic va poder escapar a la mort uns pocs anys abans de la impressió del primer tractat conservat. Gràcies a això, actualment es coneix la seua obra. Un brot extraordinàriament virulent de pesta negra començava a afectar València el novembre de 1489. Els seus efectes es varen prolongar fins

⁴⁴⁹ No es conegut gairebé res de la primera part de la vida d'aquest tractadista carmelità i mestre en sacra teologia. Va estudiar a la universitat de Pavia amb Johannes Gallicus. Viatjà per Alemanya, França, Espanya i Itàlia, on finalment es va instal·lar. A Lucca va ser professor de música però també de gramàtica i matemàtiques des d'abans del 1469. Va fer un darrer desplaçament a Anglaterra el març de 1486 a requesta del rei Enric VII, on finalment morí l'octubre o novembre de 1487. Es conserven diversos tractats, de vegades en múltiples versions en llatí, italià o una barreja d'ambdues llengües. Les seues idees són, en general conservadores i basades en Boeci, Guido i Joan de Muris [BLACKBURN, Bonnie J.: "Hothby [Hocby, Octobi, Ottobi, Otteby], John [Juan]", *Grove Music Online*, L. Macy (Ed.), <<http://www.grovemusic.com>>].

⁴⁵⁰ Va nàixer a Baeza, al regne de Castella. Després d'haver ensenyat a Salamanca, es traslladà a Itàlia en la dècada del 1470. La seua estada a Bolonya és la millor documentada. Allí va impartir classes particulars. Entre els seus alumnes es trobava el també teòric Giovanni Spataro. Va publicar *Musica Practica* a Bolonya en dues edicions datades el 12 de maig i el 5 de juny de 1482. Va romandre en aquesta ciutat fins, almenys, el 1484. Després va estar a Roma, on tenia la intenció de preparar la publicació d'un tractat de majors dimensions i on possiblement morí. Encara vivia el 1491. També va escriure música [MARTÍN GALÁN, Jesús: "Ramos de Pareja, Bartolomé", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (Ed.), vol. 9 (Madrid: Sociedad General de Autores y editores, 2002), p. 40-42; DEAN, Jeffrey: "Ramis [Ramus] de Pareia, Bartolomeus [Bartolomeo, Ramos de Pareja, Bartolomé]", *Grove Music Online*, L. Macy (Ed.), <<http://www.grovemusic.com>>].

⁴⁵¹ OCTOBI, Johannes: *Tres Tractaluti contra Bartholomeum Ramum*, Albert Seay (Ed.) (Roma: American Institut of Musicology, 1964), p. 22-23.

les acaballes del juliol de l'any següent amb un balanç de més d'11.000 persones mortes⁴⁵². Guillem de Podio va fugir del contagi absentant-se de la ciutat des del 19 de juny de 1490 fins al 15 d'octubre, per la qual cosa va haver de pagar a l'administració del *Terç de benifets d'absents* de la seu⁴⁵³. Es desconeix el lloc on va refugiar-se.

La primera obra que ens ha arribat de l'autor va estampar-se a València el 1495 i és coneguda pels títols d'*Ars musicorum* o de *Commentariorum musices*⁴⁵⁴. L'ancià mestre de les escoles del cant de la seu de València demostrava en aquest completíssim tractat els seus profunds coneixements en les matèries escolàstiques que aleshores comprenien aquesta art, és a dir, música especulativa i pràctica, amb la triple divisió en cant pla, contrapunt i cant d'orgue. L'incunable va veure la llum com a fruit de la societat mercantil que formaven els impressors alemanys Peter Hagenbach i Leonhardt Hutz amb l'editor Jaume de Vila, un mercader d'origen llombard establert a València almenys des del 1479⁴⁵⁵. No era el primer llibre que tots tres publicaven associats. El 1493 ja havien imprès els *Furs* de les corts valencianes de 1488 i, probablement, tres conjunts poètics reunits en un sol imprès amb obres d'autors valencians contemporanis⁴⁵⁶. El més representat dels poetes en el llibre fou

⁴⁵² CARRERES ZACARÉS, Salvador (ed.): *Libre de memòries...*, op. cit., p. 697.

⁴⁵³ Va pagar un terç de les rendes generades pel seu benefici a la seu, des del 18 d'agost fins a la seua tornada: "Per lo benifet que poseix mestre Podio, per quatre mesos menys tres dies en lo temps de la pestilència que stigué absent. Val lo benifet XVII lliures [*deu ser una errata per XXII*]. Aribà a XV octubre. La constitució fon feta que de XVIII de agost avant tothom paguàs terç, trenta set *solidos*... XXXVII sous" [E-VAc, *Terç de benifets d'absents*, vol 4041, any 1490, s/f].

⁴⁵⁴ Per a més informació sobre aquesta obra vegeu la tercera part, capítol II, d'aquest treball.

⁴⁵⁵ Sobre tots tres es pot consultar: SERRANO MORALES, José Enrique: *Reseña Histórica en forma de diccionario de las Imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico hasta el año 1868 con noticias bio-bibliográficas de los principales impresores* (València: Imprenta de F. Domènech, 1898-99), p. 210-213, 222-225, 571-581; BAS CARBONELL, Manuel: "Historia de los incunables valencianos" dins *id.* (ed.), *Bibliofilia Antigua I (Estudios bibliográficos)* (València: Vicent García Editores, 1992), p. 25.

⁴⁵⁶ El 6 de setembre de 1493 estan datats els *Furs nous fets per lo cristianíssim e molt alt senyor rey don Ferrando, rey de Castella e de Aragó e de València etc. en les corts generals celebrades e finides en la ciutat de Oriola als regnícoles de la ciutat e regne de València a .XXXI. de juliol. Any de la Nativitat de nostre Senyor Déu Iesuchrist M.CCCC.LXXXVIII*. Amb la mateix tipografia, l'11 de gener de 1493 es varen estampar en un únic volum en edició de Vila, la *Història de la Passió de nostre Senyor Jesu Christi en cobles* de Bernat Fenollar i Pere Martínez, la *Contemplació a Jesús crucificat*, de Bernat Fenollar i Joan Escrivà i la *Oració a la Sacratíssima Verge* de Joan Roís de Corella. També finançats

Bernat Fenollar, domer de la seu, la qual cosa obri la possibilitat que fóra aquest col·lega del mestre de cant de la seu el qui va actuar de contacte amb l'editor italià.

Des del 1489, Vila estava introduït en el món dels llibres, primer simplement com a comerciant, i, segurament, des del 1491 com a soci capitalista en la producció d'impressos⁴⁵⁷. Després de publicar obres poètiques, jurídiques i litúrgiques, el comerciant va decidir aventurar-se a l'edició de dos complets llibres d'estudi de prestigiosos mestres actius a València, que es varen materialitzar durant la primera meitat del 1495. En aquest context va sorgir l'imprès de l'*Ars musicorum* de Guillem de Podio, el qual va acabar-se l'11 d'abril, només quatre mesos després que l'altre, titulat *Ars Grammaticae*, escrit pel mestre de gramàtica Joan de Miravet⁴⁵⁸. Segons pareix indicar l'editor amb la expressió "opus preclarum", idèntica en ambdós impresos⁴⁵⁹, es tractaria d'obres amb certa fama a la València de l'època, on possiblement fins aleshores circulaven manuscrites. Les matèries que ambdós tractaven, música i gramàtica llatina, eren obligatòries en la formació del clero. Aquestes circumstàncies suggereixen la possibilitat que conformaren un petit pla editorial del negociant llombard pensat especialment per al mercat dels eclesiàstics. La profunditat amb què són tractats els assumptes en l'*Ars musicorum* i la llengua llatina en la que està escrit devia poder satisfer els estudiosos més exigents i, fins i tot, ser un

pel llombard, i possiblement impreses per Hagenbach i Hutz, el 21 de febrer 1494 es publicaren les *Hores de la Setmana Santa segons lo ús de l'archibisbat de València*.

⁴⁵⁷ El 16 de setembre 1489 (si, com sembla, l'any de 1498 és una errata), Vila, com a mandatari de Paganini de Paganinis, establia una societat a València amb Sebastià d'Escòcia per a la venda de llibres [SERRANO MORALES, José Enrique: *Reseña Histórica...*, *op. cit.*, p. 574]. El 12 de gener 1492 va acordar amb l'impressor alemany Joan Rosenbach la modificació d'un contracte signat anteriorment per a imprimir els breviaris de Baiona i Oviedo, així com altres obres [*ibid.*, p. 504-507, 574].

⁴⁵⁸ Natural d'Alcoi, Joan de Miravet fou des del 1429 fins, almenys, el 1456 *cap major* de les escoles de gramàtica municipals, que rebien el nom de *escoles del mestre Miravet*. [CRUSELLES GÓMEZ, José Maria: "El maestro Joan de Miravet y la escuela municipal de Valencia en la primera mitad del siglo XV", *Saitabi*, 58 (2008), p. 93-108]. Per tant, l'obra que editava Jaume de Vila no s'havia escrit expressament per a portar-la a la impremta sinó que era algunes dècades anterior. Es conserva un exemplar a *E-Mp*, I/52. En el llibre de Miravet es va fer servir la mateixa tipografia que després s'usaria en el de Podio.

⁴⁵⁹ "Opus preclarum dictum Ars musicorum" [*Ars musicorum*, colofó, s/f (vegeu fig. 21)]; "Opus preclarum Artis Grammaticae" [*Ars Grammaticae*, f. aii].

producte apte per a l'exportació. Per la seua part, Podio hauria aprofitat l'ocasió que se li presentava per a ser el primer músic que publicava a la Corona d'Aragó un tractat musical⁴⁶⁰. Malgrat la gran entitat de l'obra, Podio hagué de conformar-se amb una edició que només contenia caràcters tipogràfics comuns, per la qual cosa els exemples musicals i les figures s'hagueren d'afegir manualment amb posterioritat.

L'autor va dedicar-la a Alfons d'Aragó (*1455; †1514), nét de Joan II i bisbe de Tortosa des del 1475, un cult personatge que havia estudiat a la Universitat de Lleida i que era aficionat a les lletres⁴⁶¹. S'havia instal·lat a València de forma permanent a les acaballes de 1485, on va fer-se construir un palau al carrer de Cavallers, i des d'aquesta ciutat va governar la seua diòcesi⁴⁶². No es disposa de dades certes sobre on rebé la primera educació, però és probable que, si més no durant algunes temporades, es formara en l'ambient de la casa reial⁴⁶³. La infantesa, l'adolescència i la primera joventut d'Alfons varen coincidir cronològicament amb el període de presència acreditada de Guillem de Podio a la cort, com a cantor i mestre de capella de la reina. Fins i tot hi ha la possibilitat que, en aquesta època, haguera rebut lliçons del tractadista, aleshores

⁴⁶⁰ A l'àmbit peninsular s'havia anticipat Domingo Marcos Durán amb *Lux bella* (Sevilla: Pablo de Colonia, Juan Pegnitzer, Magno Herbst, Tomás Glockner, 1492). No obstant això, aquesta obra es limita a l'estudi del cant pla, per la qual cosa Podio fou el primer en tractar en un imprès la música especulativa, el contrapunt i el cant d'orgue.

⁴⁶¹ Nascut a València el 1455, Alfons d'Aragó, va ser fill natural del primer duc de Villahermosa, Alfons d'Aragó, el qual era fill natural del rei Joan II. L'any 1475 va ser nomenat bisbe de Tortosa, càrrec que mantingué fins al 1513, quan va ser promogut a l'arquebisbat de Tarragona. També va presidir la Generalitat Catalana durant el període 1500-1503. Vegeu FERNÁNDEZ DE BETHENCOURT, Francisco: *Historia genealógica y heráldica de la monarquía española. Casa Real y Grandes de España*, vol. III (Madrid: Establecimiento tipográfico de Enrique Teodoro, 1901), p. 429-430; QUEROL COLL, Enric: *Estudis sobre cultura literària a Tortosa a l'Edat Moderna* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006), p. 29.

⁴⁶² GÓMEZ-FERRER, Mercedes, i Joan CORBALÁN: "La casa del obispo de Tortosa, Alfonso de Aragón. Un palacio valenciano en la encrucijada entre dos siglos (XV-XVI)", *Ars Longa*, 13 (2004), p. 11-31.

⁴⁶³ QUEROL COLL, Enric: *Estudis...*, *op. cit.*, p. 29. Alguns testimoniatges documentals anteriors a la arribada a València el relacionen amb la ciutat de Saragossa, d'on era natural sa mare María Sánchez Cornejo [GÓMEZ-FERRER, Mercedes, i Joan CORBALÁN: *op. cit.*, p. 12]. En el cas que s'haguera criat allí, hauria coincidit moltes vegades amb el seu avi Joan II i la seua cort, el qual va freqüentar aquesta ciutat durant les primeres dècades de la vida d'Alfons (vegeu l'apèndix IV. Itineraris aproximats. 1. Reis d'Aragó (1458-1479). Agraïsc de nou l'ajuda d'Enric Querol en aquesta qüestió.

segurament encarregat de la docència dels fadrins de la capella, com ja s'ha esmentat. D'una manera o d'altra, és probable que hi haguera entre ells una antiga relació personal fonamentada durant aquells anys. Aquest vincle, després enfortit a València, explicaria la dedicatòria del tractadista i el darrer paràgraf de l'obra, en què l'autor expressa l'esperança que el destinatari llegisca l'obra completa⁴⁶⁴. Si, a més, es considera que l'1 de maig de 1494, el músic havia deixat de ser el mestre de les escoles del cant catedralícies, també es podria interpretar aquesta dedicatòria com un intent de guanyar-se el favor de l'influent bisbe per a millorar la seua situació⁴⁶⁵.

Finit opus preclarum dictū ars musicorum : editū
per Reverendum Guillelmū de podio presbyterū
Sūma cum diligentia perlectum necnō correctum.
Et impressum in inclita vrbe valentina. Impensis
magnifici domini Jacobi de villa: p ingeniosos ac
artis impressorie expertos Petrum hagebach. ⁊ Le
onardū hutz. alemanos. Anno incarnationis salua
toris domini nostri Jesu christi . MD . cccc . xciv . die
v̄o v̄ndecima mensis aprilis.

Figura 21. Colofó d'*Ars musicorum* de Guillem de Podio.

⁴⁶⁴ "Absolvimus Presulum Reverendissime Illustrissimeque iuvantibus superis. Nostros musice diveque facultatis commentarios et si superevagata quadam ac longe diffusa descriptione que existimabamus nomini tuo decentissime dicatos. Grande enim opus ideo est. Quanque ut speculantibus utilius foret: cum principalium sententiarum distinctiones in octo volumina divisum. Quoniam grandes materie paucis explicari non possunt. Legant igitur illos atque perlegant. Qui in hac arte doctiores effici volverint et eorum monita preceptaque sequantur. Quicquid enim de eadem disciplina theorice dici valet: et in practicam deduci. Ibi. Diffuse dilucideque principis nostri Boetii dumtaxat sequendo doctrinam ac peroptime digestum invenire et sue morem gerere voluntati facile poterunt." [PODIO, Guillem de: *Ars Musicorum* (València: Hagenbach i Hutz, 1495), f. LXVv]. Robert Stevenson ja va observar que devia haver una relació personal entre l'autor i el destinatari de l'obra [STEVENSON, Robert: "Spanish musical impact...", *op. cit.*, p. 136].

⁴⁶⁵ Es recorda que durant l'any administratiu 1494, des de l'1 de maig d'aquest any al 30 d'abril de 1495, el mestre de les escoles del cant fou Andrés de Soria. L'1 de maig de 1495, Podio tornava a exercir el càrrec. Tampoc no es pot de descartar que el músic fóra o haguera sigut, fins i tot, servidor d'Alfons d'Aragó, ja que se sap que alguns dels membres de la casa reial aragonesa de l'època disposaven de capella musical pròpia, com és el cas de l'infant Enric (*1445; †1522) dit Infant Fortuna, nebot de Joan II i lloctinent del rei a Catalunya i València, o Alfons d'Aragó (*1470; †1520), fill bastard de Ferran II i arquebisbe de Saragossa [GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Marturià Prats i Mateu Çafont, músics de la Capella de l'Infant Enric (1445-1522)", *Nassarre*, IX:2 (1993), p. 147-154; CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *La Música en Zaragoza. Siglos XVI y XVII. Polifonistas y ministriles*, vol. 2 (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", 1978), p. 165-167].

Posteriorment a l'escriptura d'*Ars musicorum*, Guillem de Podio va redactar la seua altra obra d'entitat, titulada *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes*, que es conserva manuscrita⁴⁶⁶. En ella, l'autor tracta fonamentalment de defensar la divisió boeciana de l'octava aportant arguments i conclusions⁴⁶⁷. L'obra fou dedicada en aquesta ocasió a un personatge poderós de la institució on treballava el tractadista, anomenat Joan [de] Vera (*1453; †1507). Des d'abans del 27 de setembre de 1494, Vera estava en possessió de la dignitat de cabiscol de la seu i, des d'abans del 17 d'agost de 1495 també era vicari general de la diòcesi. Vera era doctor en decrets, persona de la màxima confiança del papa Alexandre VI i de l'arquebisbe de València en aquell moment, el seu fill Cèsar Borja⁴⁶⁸.

És interessant observar que els prelats delegaven en els vicaris generals la major part de les seues competències administratives, entre elles l'adjudicació de beneficis⁴⁶⁹. Per tant, no s'hauria de descartar tampoc la possibilitat que hi haguera un rerefons d'intencionalitat material sota aquesta dedicatòria, que podria haver tingut com a finalitat última l'obtenció de nous beneficis o favors. Fins i tot, el tractadista podria buscar la recuperació del càrrec de mestre del cant, perdut l'1 de maig de 1496, o simplement assegurar-se la seua continuïtat. Aquesta possible actitud interessada podria explicar les falagueries de la dedicatòria en el pròleg. Siga com vulga, el fet és que al capítol pasqual de 1497 Guillem de Podio tornava a rebre el nomenament de mestre de les escoles del cant, que ja no va perdre més.

⁴⁶⁶ I-Bc, ms. A.71, p. 134-190. En diverses parts de l'*Enchiridion* (títols 2, 3, 6, 17) es citen els *Commentariorum musices* la qual cosa indica que aquella és posterior.

⁴⁶⁷ Per a més informació sobre el contingut d'aquesta obra, vegeu la tercera part, capítol II, d'aquest treball.

⁴⁶⁸ Vegeu l'entrada de "Joan (de) Vera" en l'apèndix II.

⁴⁶⁹ PONS ALÓS, Vicente i M. Milagros CÁRCEL ORTÍ: "La Diócesis de València durante los Pontificados de los Borja", *Anales Valentinos*, 53 (2001), p. 105.

El 9 de juny de 1496, el duc de Sogorb i comte d'Empúries Enric d'Aragó jurava a la seu de València el seu nou càrrec de lloctinent i capità general del regne⁴⁷⁰. Amb ell arribava la seua capella, una nova institució musical a la ciutat amb els membres de la qual Podio segurament es va relacionar durant els últims anys de la seua vida⁴⁷¹. Almenys, el tractadista coneixia molt bé a dos d'ells. El cantor Guillem Rabós havia servit a la catedral valenciana almenys del 1490 al 1493, sota el magisteri de Podio, abans d'incorporar-se a la capella del lloctinent, on exercia el 1499⁴⁷². D'altra banda, Marturià Prats havia construït un nou orgue a la mateixa seu en el període 1483-1485 i posteriorment fou mestre de la capella d'Enric d'Aragó, almenys des del 1497 al febrer de 1499⁴⁷³.

En aquest temps, tres esdeveniments luctuosos varen solemnitzar-se especialment a la ciutat, en els quals segurament va participar l'ancià tractadista. El 23 d'octubre de 1497 es rebia la notícia de la mort del príncep Joan, hereu de les corones aragonesa i castellana, pel qual es celebraren exèquies i es va organitzar una cavalcada fúnebre que va recórrer la ciutat⁴⁷⁴. La catedral valenciana també fou escenari, el 3 de setembre de 1498, d'una capella ardent per la mort d'Isabel d'Aragó, reina de Portugal i germana del rei Ferran, que havia mort a Saragossa el 23 d'agost anterior⁴⁷⁵. Només uns mesos abans de la mort del músic, l'11 de febrer de 1500, a la seu es va celebrar un aniversari per l'ànima de Joan de Borja i Montcada, cardenal i arquebisbe de València, el qual havia mort a Roma i havia sigut soterrat a la mateixa ciutat el 27 de gener de 1500⁴⁷⁶.

⁴⁷⁰ CARRERES ZACARÉS, Salvador (ed.): *Libre de memòries...*, op. cit., p. 704.

⁴⁷¹ Sobre aquesta capella, vegeu GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Marturià Prats i Mateu Çafont, músics de la Capella de l'Infant Enric (1445-1522)", *Nassarre*, IX:2 (1993), p. 147-154.

⁴⁷² Vegeu l'entrada de "Guillem [Guillem Jeroni de] Rabós" en l'apèndix II.

⁴⁷³ Vegeu l'entrada de "Marturià Prats" en l'apèndix II.

⁴⁷⁴ CARRERES ZACARÉS, Salvador (ed.): *Libre de memòries...*, op. cit., p. 710-711.

⁴⁷⁵ *Ibid.*, p. 714.

⁴⁷⁶ *Ibid.*, p. 716-717.

Com cada any, a les acaballes del mes d'abril de 1500, el capítol catedralici de València es degué reunir i triar, entre altres càrrecs, el mestre de les escoles del cant per al següent exercici, que finalitzava el 30 d'abril de 1501. Malauradament, no he pogut localitzar l'acta d'aquesta reunió. No obstant això, és probable que el vell tractadista rebera novament el nomenament anual en el càrrec, puix es referit com a mestre en documents posteriors. Però el que és cert és que ja no hi hauria més ocasions per al músic. Gràcies a una reveladora anotació del pagador dels senyals de l'Almoina escrita sobre un trosset de paper solt inserit en un protocol catedralici, sabem amb certesa que la vida del mestre Podio arribava a la fi l'1 de novembre de 1500, dia Tots Sants⁴⁷⁷.

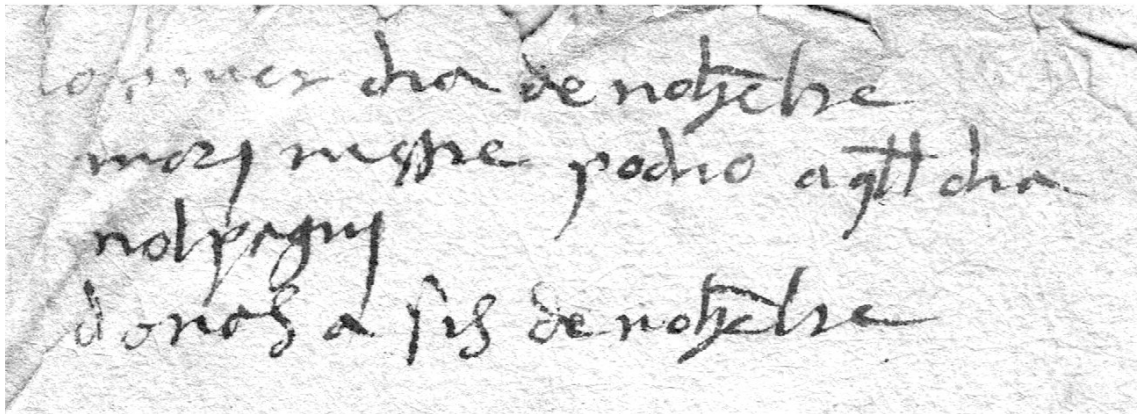

Figura 22. Anotació del pagador dels senyals que registra la mort de Guillem de Podio.

Segurament, el tractadista no va morir de sobte sinó d'una malaltia que durà el temps suficient per a decidir el qui havia de succeir-lo en el benefici de Sant Jaume. De fet, el mateix dia de l'òbit, el vicari general conferia aquest benefici al canonge Gaspar Carles de Cabanyelles⁴⁷⁸. Cinc dies després, el

⁴⁷⁷ "Lo primer dia de nohembre morí mestre Podio; aquell dia no l paguí. Donà's a sis de nohembre." [E-VAc, not. Lluís Esteve, vol. 3631, full solt]. La conservació d'aquest petit paper solt ha estat realment afortunada, puix no he pogut trobar cap altre semblant de receptors de senyals. Sembla que es tracta d'un recordatori en esberrany del pagador, que pagava diàriament al músic els 5 diners del seu senyal, per a no oblidar anotar-ho posteriorment en el seu llibre de comptes. El mateix pagador fa constar en un altre esberrany en forma de llibret, la vacant del senyal a partir de la mort del músic: "Die prima Novembris anno predicto [1500] vaga un senyal per mort de mestre Podio. Començà a rebre lo distribuïdor dit dia." [*ibid.*, quadern solt].

⁴⁷⁸ ADV, *Manuale*, vol. 337/001, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 174). Durant els exercicis de 1500 i 1501, el nou beneficiat va pagar la meitat de les rendes a l'administració de Dobles i Aniversaris: "Ítem, per mort de mestre Podio, per lo benefici sots invocació de Sent Jaume de valor de vint e

senyal del qual gaudia el músic va ser concedit a Jerònima Carsí, filla d'un fuster de la ciutat⁴⁷⁹. Honorat Strimundi, fins aleshores cantor de la seu, va succeir Guillem de Podio en el magisteri de les escoles del cant valencianes per decisió del capítol del 26 d'abril de 1501⁴⁸⁰.

* * * * *

dos llibres, posehix lo reverent mossèn Cabanyelles, canonge de València. A de pagar honze liures." [E-VAc, Dobles i aniversaris, vol. 1075, rebudes de l'any 1500, s/f]; "Ítem, pose en rebuda per la vagant del benefici del mestre Podio, del qual és benefficiat lo canonge Cabanyelles sots invocació de Sent Jaume de valor de XXII lliures. Rebí onze lliures...CCXX sous" [E-VAc, Dobles i aniversaris, vol. 1075, rebudes de l'any 1501, s/f].

⁴⁷⁹ "Dictis die et anno [6 de novembre de 1500] los dits senyors de capítol provehiren de un senyal vagant per mort de mestre Podio a Hierònima, donzella, filla de Jaume Carsí, fuster, com a parenta de micer Bernat Carsí." [E-VAc, not. Lluís Esteve, vol. 3631, quadern solt].

⁴⁸⁰ E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 102r-103v, 136r.

PART II

ENTORN MUSICAL A LA CORT DE JOAN

II D' ARAGÓ (1458-1479)

I. CONSIDERACIONS PRELIMINARS SOBRE LA RECERCA

1. Estat de la investigació

Estudis musicològics sobre el regnat de Joan II

Les corts dels monarques d'Aragó de la darrereria de l'Edat Mitjana⁴⁸¹ han gaudit d'una atenció preferent per part dels investigadors interessats en el patronatge musical d'aquesta època, especialment si es compara amb la dedicada a les dels reis veïns de Navarra⁴⁸² i Castella⁴⁸³. La rica documentació

⁴⁸¹ Em referisc aproximadament al període que va des de les darreres dècades del segle XIV —època en què s'impulsa l'activitat musical a gran part d'Europa, tant a les corts com als principals centres religiosos—, fins als darrers anys del segle XV, quan convencionalment sol considerar-se que finalitza l'Edat Mitjana a la península Ibèrica. El desenvolupament musical sense precedents que té lloc en aquesta època queda magistralment reflectit en l'obra STROHM, Reinhard: *The rise of European music, 1380-1500* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993).

⁴⁸² La música a les corts de Carles II (1339-1387), Carles III el Noble (1387-1425) i Blanca I de Navarra (1425-1441) són estudiades a ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 189-436; també per als regnats de Carles II i Carles III, vegeu: GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "La musique a la maison royale de Navarre a la fin du Moyen-Âge et le chantre Johan Robert", *Musica disciplina*, 41 (1987), p. 109-151; específicament dedicat a Carles III: NARBONA CÀRCELES, María: "La actividad musical en la corte de Carlos III el Noble de Navarra, 1387-1425: ¿mecenazgo o estrategia política?", *Príncipe de Viana*, 238 (2006), p. 313-334.

⁴⁸³ Tan sols en les darreres dècades han aparegut estudis monogràfics sobre algunes de les corts dels reis de Castella. Relativament recents són els dedicats a Joan II (1406-1454) i Enric IV (1454-1474) [CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio", *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 367-394; ID.: "La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica", *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 217-313]. La cort d'Isabel I la Catòlica (1474-1504) compta amb més àmplia bibliografia específica, generalment tractada conjuntament amb la del seu marit Ferran II el Catòlic. L'obra pionera fou l'estudi introductori a ANGLÈS, Higiní: *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I. Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941). Més recent és l'altra obra de referència: KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), traducció de la tesi doctoral de l'autora. Altres treballs rellevants que es centren en la cort de la reina Catòlica completant o aportant noves perspectives, són: AGUIRRE RINCÓN, Soterraña: "La música en la época de Isabel la Católica: La Casa Real como paradigma", dins *Arte y cultura en la época de Isabel la Católica* (Valladolid: Ámbito Ediciones, 2003), p. 281-321; KNIGHTON, Tess: "Ritual and regulations: the organization of the Castilian royal chapel during the reign of the Catholic monarchs", dins Emilio Casares i Carlos Villanueva (ed.), *De musica hispana et aliis. Miscelánea en honor al profesor Dr. José López Calo, S. J.* (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 1990), p. 291-320.

medieval conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó a Barcelona ha facilitat aquesta recerca. Com a resultat, diversos estudis monogràfics il·luminen actualment, amb major o menor intensitat, les estructures musicals de la institució reial aragonesa i les seues activitats durant la major part dels successius regnats, fins el de Ferran II el Catòlic (1479-1516). Aquest monarca representa la fi d'una època, no només perquè amb ell es clou l'Edat Mitjana i s'inicia la Moderna a la península Ibèrica, sinó perquè és el darrer rei exclusiu de la Corona d'Aragó i de la dinastia Trastàmara, entronitzada en el Compromís de Casp (1412).

Els treballs més ambiciosos que versen sobre l'activitat musical a les corts dels reis d'Aragó estan dedicats als últims representants de la dinastia de Barcelona, i als Trastàmara que els succeïren. Maricarmen Gómez-Muntané va estudiar en la seua tesi doctoral l'ample període 1336-1442, que cobreix els regnats de Pere IV el Cerimoniós (1336-1387), Joan I el Caçador (1387-1396), Martí I l'Humà (1396-1410), Ferran I anomenat d'Antequera (1412-1416), primer Trastàmara, i, parcialment, el del seu fill Alfons V el Magnànim (1416-1458)⁴⁸⁴. La cort de Pere IV va ser posteriorment objecte d'una anàlisi específica en la tesi de llicenciatura del seu deixeble Andrés Descalzo⁴⁸⁵. Sobre Alfons el Magnànim també cal ressaltar dos extensos articles monogràfics d'Higini Anglès, pioner en l'estudi de la música cortesana peninsular, que cobreixen fonamentalment la

⁴⁸⁴ El seu contingut va ser publicat a GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa durante los años 1336-1432* (Barcelona: Antoni Bosch, 1979). Pocs anys després, la mateixa autora va publicar un article centrat exclusivament en les capelles reials: *ID.*: "Musique et musiciens dans les chapelles de la maison royale d'Aragon (1336-1412)", *Musica disciplina*, 38 (1984), p. 67-86. Més recentment, Gómez Muntané ha sintetitzat la informació disponible sobre aquestes corts, al mateix temps que ha fet noves aportacions a: *ID.*: *La música medieval en España* (Kassel: Reichenberger, 2001), p. 219-246, 281-310; *ID.*: "Música y corte a fines del Medioevo: el episodio del Sur", dins *ID.* (ed.): *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 238-299.

⁴⁸⁵ DESCALZO, Andrés: *La Música en la Corte de Pedro IV el Ceremonioso (1336-1387)*, tesi de llicenciatura (Barcelona: Universitat de Barcelona, 1988). El mateix autor va publicar poc després alguns articles sobre aspectes concrets: *ID.*: "Comentarios sobre algunos trovadores al servicio de Pedro IV o de paso por su corte", *Recerca musicològica*, 9-10 (1989-1990), p. 295-301; *ID.*: "Músicos en la corte de Pedro IV el Ceremonioso (1336-1387)", *Revista de musicología*, 13:1 (1990), p. 81-122; *ID.*: "La música en la corte de Pedro IV «el Ceremonioso»", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 11-12 (1991), p. 401-419.

part de regnat anterior a la seua marxa definitiva a Itàlia (1432)⁴⁸⁶. Per al posterior període napolità (1432-1458), és de referència l'obra d'Allan W. Atlas, que s'ocupa de manera global de la totalitat dels reis de la dinastia d'Aragó al regne de Nàpols, extingida el 1501⁴⁸⁷. La cort del rei Ferran II el Catòlic (1479-1516) és tractada conjuntament amb la de la seua esposa Isabel, reina de Castella, en els estudis més complets d'Anglès⁴⁸⁸ i, especialment, de Tess Knighton⁴⁸⁹. Altres treballs amb un enfocament més parcial enriqueixen el coneixement actual del paper de la casa reial d'Aragó com a centre destacat de patronatge i activitat musical durant gairebé aquests dos segles⁴⁹⁰.

La cort de Joan II (1458-1479)⁴⁹¹ ha sigut, sens dubte, una de les menys estudiades d'aquesta època des de la perspectiva musicològica. De fet, entre la bibliografia actualment disponible no hi ha cap publicació monogràfica que verse sobre ella. I no es pot dir que el seu coneixement manque d'interès. Les

⁴⁸⁶ ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte del rey don Alfonso V de Aragón, el Magnánimo (años 1413-1420)", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1940), p. 913-962; ID.: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició dins *Cuadernos de trabajos de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, IX (1961), p. 81-142), p. 963-1028. Aquest darrer treball s'estén en menor mesura al període posterior.

⁴⁸⁷ ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985). Un precedent d'aquest treball fou POPE, Isabel: "La musique espagnole a la cour de Naples dans la seconde moitié du XVe siècle", *Musique et poésie au XVIe siècle* (París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1954), p. 35-61.

⁴⁸⁸ Estudi introductor i a l'edició musical en ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte... op. cit.*, 2-76.

⁴⁸⁹ La seua tesi doctoral de 1983 va ser traduïda i publicada en castellà en KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*

⁴⁹⁰ Només com a exemples es poden citar: ANGLÈS Higini: "Els cantors i organistes franco-flamencs i alemanys a Catalunya els segles XIV-XVI", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició dins *Gedenkboek aangeboden aan Dr. D. F. Scherleer op zijn 70sten verjaardag*, La Haia: 1925), p. 735-751; ID.: "Gracian Reyneau am königshof zu Barcelona in der zeit von 139... bis 1429", dins *Festschrift für Guido Adler* (Viena: Universal-edition, 1930), p. 64-70; BALDELLÓ, Francisco: "La música en la casa de los Reyes de Aragón", *Anuario Musical*, 11 (1956), p. 37-51. ANGLÈS Higini: "La música sagrada de la capilla pontificia de Avignon en la capilla real aragonesa durante el siglo XIV", *Anuario musical*, 12 (1957), p. 35-44; ID.: "La música a la Corona d'Aragó durant els segles XII-XIV", dins *VII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*, III (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1962), p. 279-289; ID.: "Alfonso V d'Aragona mecenate della musica ed il suo ménestrel Jean Boisard", *Liber amicorum Charles van den Borren* (Anvers: Lloyd anversois, 1964), p. 5-16.

⁴⁹¹ Considerem, en aquest treball, incloses a la cort reial totes les persones inscrites en les cases del rei, la reina Joana i l'infant, i després príncep, Ferran, fins el seu casament amb Isabel de Castella (1469).

més de dues dècades que abraça són claus en el procés evolutiu de la institució reial aragonesa com a transició entre els dos regnats que la historiografia ha posat més en relleu —el d'Alfons el Magnànim i el de Ferran el Catòlic—, al llarg dels quals se sol considerar que es conforma una música polifònica peninsular amb característiques distintives. Malgrat aquest dèficit, diversos autors han aportat dades o han tractat algun aspecte concret sobre el fet musical a la cort de Joan II, els quals han constituït fins ara la base del nostre coneixement. Entre aquests contribuïdors cal destacar, en primer lloc, a Higini Anglès, el qual va desvetllar bastants dels noms dels músics cortesans, acompanyats de referències cronològiques, que es troben disseminats en algunes publicacions⁴⁹². Sembla que, ja el 1941, el prolífic musicòleg declarava la intenció de dedicar un treball monogràfic a la cort de Joan II o, si més no, a la música en el seu regnat, que incloguera l'estudi de les referències de les cròniques d'època a la capella reial⁴⁹³, però, malauradament, no podem identificar en la seua producció posterior cap treball d'aquestes característiques⁴⁹⁴. Més modernament, Kenneth Kreitner ha fet interessants lectures del contingut, precisament, de fonts cronístiques relatives a la malaltia, mort i exèquies del monarca, especialment enfocades a l'estudi de la pràctica musical en la capella de Joan II⁴⁹⁵. La contribució més recent a ressaltar per l'esforç de síntesi de les dades conegudes, algunes de les quals també aportades pel mateix autor, es deu a Josep Maria Gregori⁴⁹⁶. Completen el panorama bibliogràfic actual un conjunt de treballs,

⁴⁹² ANGLÈS, Higini: *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 37, 59; *ID.*: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 888-891, 895-896; *ID.*: *Historia de la música medieval...*, *op. cit.*, p. 405-406.

⁴⁹³ "Los cronistas reales nos informan de la belleza de la polifonía sagrada ejecutada en la capilla de Juan II. Reservamos esta documentación para cuando hablaremos con detalle sobre el historial de la música durante el reinado de Juan II en Aragón." [ANGLÈS, Higini: *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 37].

⁴⁹⁴ Com a màxim, en un article de 1962-1963 dedica unes cinc pàgines al regnat de Joan II amb dades sobre la cort i la catedral de Barcelona [ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte...", *op. cit.*, p. 888-893].

⁴⁹⁵ KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony in late fifteenth-century Barcelona*, tesi doctoral ([Durham]: Duke University, 1990, p. 334-387; *ID.*: *The Church Music of Fifteenth-Century Spain* (Woodbridge: Boydell Press, 2004), p. 1-11.

⁴⁹⁶ GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 62-64.

amb objectius freqüentment allunyats de l'estudi de la cort, on se subministren dades puntuals majoritàriament relacionades amb músics àulics concrets⁴⁹⁷.

Aquesta situació de fretura informativa ha sigut posada de relleu per diversos autors durant les darreres dècades. Knighton observava la impossibilitat de conèixer amb precisió, ni tan sols en un moment concret, els noms dels cantors que serviren Joan II, en contraposició als seus antecessors⁴⁹⁸. Per la mateixa raó, Kreitner arribava a qualificar la capella de Joan II de "misteriosa"⁴⁹⁹. Davant les dificultats per localitzar informació procedent de la cort d'aquest monarca, Gregori considerava com a pal·liatives les dades minses i disperses procedents del medi catedralici, on alguns dels cantors reials també residiren part de les seues vides⁵⁰⁰.

Problemàtica en la recerca

Els obstacles que, en la meua opinió, han dificultat els avanços en la recerca sobre aquest regnat han sigut diversos. En primer lloc, Joan II com a personatge històric no ha rebut, en general, una valoració positiva en la crítica històrica, especialment si es compara amb les enlluernadores figures del seu antecessor Alfons el Magnànim i, especialment, del seu successor Ferran el Catòlic. A diferència d'aquests, que es varen cobrir de glòria en ampliar les seues fronteres, Joan II va dedicar durant una dècada (1462-1472) tots els esforços i recursos a una guerra contra una gran part dels seus súbdits catalans, després de la qual les possessions de la Corona havien disminuït, puix els comtats catalans del Rosselló i la Cerdanya varen caure en poder de França. La

⁴⁹⁷ Als apartats *Bibliografia* de cadascun dels perfils biogràfics continguts en l'apèndix II, poden consultar-se les principals publicacions que fan aportacions sobre els respectius personatges. Pel que fa a les dades sobre Guillem de Podio, no inclòs en el catàleg, vegeu la bibliografia citada en la primera part d'aquest treball.

⁴⁹⁸ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 91.

⁴⁹⁹ KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony...*, *op. cit.*, p. 243.

⁵⁰⁰ GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 21.

idea que ens ha arribat sobre la seua personalitat dèspota i ambiciosa, especialment adquirida per l'actitud hostil mantinguda envers el seu fill primogènit Carles de Viana, tampoc ha sigut gens afavoridora. La imatge del matrimoni reial encara s'obscureix més davant l'acusació que la tradició fa recaure sobre la reina Joana de l'assassinat del seu fillastre, moguda pel desig que el seu fill Ferran arribara al tron d'Aragó. L'historiador Jaume Vicens Vives, en presentar la seua obra biogràfica sobre el monarca (1952), primera i única fins ara publicada, il·lustrava la valoració negativa d'aquest rei de la major part dels historiadors de la segona meitat del segle XIX i primera del XX, principalment de l'àmbit català, amb les següents paraules: "admirado por unos pocos, combatido por la mayoría de cuantos estudiosos se fijaron en la problemática de su época, Juan de Aragón pasó de ser Juan el Grande a Joan Sense Fe de nuestro vocabulario tópico recentísimo"⁵⁰¹.

Però, sens dubte, els majors entrebancs per a l'estudi de la cort de Joan II han sigut els relacionats amb les fonts, tant musicals com administratives. En efecte, cap còdex conegut de música polifònica s'ha pogut vincular directament amb la cort de Joan II, una manca que, malauradament, s'estén durant la mateixa època a tota la geografia peninsular. Aquesta situació contrasta especialment amb la de la cort dels monarques immediatament posteriors, la dels Reis Catòlics, amb la qual Anglès arribà a relacionar el contingut de fins a 34 manuscrits preservats⁵⁰². És indubtable que el desconeixement, si més no directe, del repertori musical representatiu d'una institució és un factor que no afavoreix l'atracció dels musicòlegs envers l'estudi.

Així mateix, les fonts històriques administratives conservades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en les quals s'han basat tradicionalment els estudis musicològics sobre les corts dels successius reis, presenten deficiències notables

⁵⁰¹ VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV* (Pamplona: Urgoiti, 2003; 1a ed. Barcelona: Teide, 1953), p. 3.

⁵⁰² ANGLÈS, Higini: *La música en la Corte...*, op. cit., p. 95-135. Per descomptat, aquest nombre no es pot considerar definitiu i ací només s'esmenta amb finalitat orientativa. Knighton considera una part d'ells en KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* op. cit., p. 114-141.

per a aquest regnat. Dues són les tipologies documentals fonamentals utilitzades pels investigadors per l'especial interès musical de la informació que subministren.

D'una banda, els registres o volums de la Cancelleria Reial reproduïen els escrits oficials emanats del sobirà o dels seus lloctinents, per la qual cosa reflecteixen directament l'acció de govern⁵⁰³. Alguns d'aquests documents, en molts casos sota l'aspecte de cartes personals, han sigut històricament una notable font d'informació sobre els interessos musicals de la monarquia, en revelar les gestions del sobirà, la reina o el primogènit sobre aquests assumptes. Entre les missives, poden trobar-s'hi diligències per a incorporar nous ministrers o cantors, encàrrecs de compra o transport d'instruments i llibres de cant, o atorgament de llicències, recomanacions o salconduïts als músics àulics⁵⁰⁴. No obstant això, aquest tipus de documents d'interès musical deixen de ser freqüents en l'esmentada sèrie documental a partir, precisament, del regnat de Joan II. Aquesta circumstància ja fou observada per Anglès en asseverar que en les sèries de registres de la Cancelleria Reial d'aquest monarca i del seu successor Ferran "raramente se habla de cuestiones referentes a la música cortesana y a sus músicos, o a las fiestas musicales de la real casa", en contraposició al que era habitual en la mateixa documentació fins al regnat d'Alfons el Magnànim⁵⁰⁵. Malgrat tot, com es veurà més avant, els registres de la Cancelleria Reial de Joan II custodiats en aquest arxiu encara ofereixen interès, fonamentalment per a l'estudi de la política reial de beneficis eclesiàstics i, en definitiva, del finançament de la capella del rei.

⁵⁰³ Una relació dels registres de la Cancelleria Reial conservats a *E-Bac*, amb indicació de les corresponents subsèries, es pot trobar a UDINA MARTORELL, Federico: *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón* (Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Dirección de los archivos estatales, 1986), p. 187-212.

⁵⁰⁴ Poden trobar-se diverses transcripcions de documents d'aquests tipus, que cobreixen els regnats de Pere el Cerimoniós a Alfons el Magnànim, en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 129-220.

⁵⁰⁵ ANGLÈS, Higinio: *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 46.

L'altra documentació essencial per a aquests estudis són els volums de comptes, on es reflecteixen els pagaments als músics o a altres persones que subministraven puntualment béns d'interès musical a la cort, com ara els instruments. Són testimoniades directes de la presència dels músics a la cort, i proporcionen, a més dels seus noms, detalls sobre les seues funcions o sobre les retribucions ordinàries i extraordinàries que rebien. Entre aquest tipus de documentació tenen especial interès la sèrie de comptes de Tresoreria General, encarregada dels pagaments vinculats a la casa del monarca, i la de càrrec i data del dret del segell, atès que dels ingressos provinents d'aquesta taxa depenia el manteniment econòmic del nucli principal de la capella reial⁵⁰⁶. Malauradament, no es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó pràcticament cap dels llibres d'ambdues sèries corresponents al regnat de Joan II⁵⁰⁷. El mateix Vicens Vives reconeixia, en tractar els gustos intel·lectuals del monarca, que "la pèrdua de gran parte de la documentación de su reinado —especialmente las interesantísimas series de Real Patrimonio y Tesorería— sólo nos permite enfocar un ángulo de su actuación, sin duda el más considerable: el rey político, diplomático y militar. Ignoramos qué sorpresas nos habrían reservado dichos registros"⁵⁰⁸.

En resum, ens trobem davant un objecte d'estudi tan interessant, especialment des del punt de vista de l'evolució de la institució, com desconegut. Malgrat això, les possibilitats que oferien les fonts administratives de l'Arxiu de la Corona d'Aragó fins ara emprades en la investigació sobre

⁵⁰⁶ Totes elles es troben a la secció Reial Patrimoni, subsecció Mestre Racional, de l'*E-Bac*.

⁵⁰⁷ Únicament hi ha quatre volums inventariats en la Tresoreria del rei (dins la secció de Mestre Racional) del període del seu regnat, però d'ells no es pot extraure absolutament cap dada musical: vol. 430 (any 1465, març-juliol; il·legible); 430bis (anys 1466-1467; no sembla ser del rei); 431 (anys 1467-1468; no sembla la tresoreria general; 432 (any 1476; realment és de la lloctinent infanta Joana). A la Tresoreria de la reina hi ha només el vol. 547. A la Dispenseria dels infants hi ha només el vol. 619 (anys 1469-1471) de la infanta Joana. Tampoc no es conserven cap dels llibres d'albaes del regnat inventariats també en la subsecció del Mestre Racional [UDINA MARTORELL, Federico: *Guía histórica...*, *op. cit.*, p. 307-308]. Pel que fa als llibres del dret del segell, es conserva només parcialment un volum del regnat de Joan II, corresponent al període 1468-1473, però manquen els pagaments (*dates*), per la qual cosa no és d'utilitat en aquest estudi [*E-Bac*, Mestre Racional, Sèrie especial B, vol. 28].

⁵⁰⁸ VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 70.

l'activitat musical a les corts dels reis d'Aragó, conservades molt incompletes, no permetien avançar sensiblement en el coneixement.

2. Noves fonts per a l'estudi

Ja el 1941, Higini Anglès apuntava que “no han sido aún estudiados, por lo que a la música de aquella época se refiere, y son ricos en este punto, el Archivo del Reino de Valencia y los archivos episcopales de Valencia y Barcelona”⁵⁰⁹. Setanta anys després, el llegat documental de la institució esmentada en primer lloc, principal arxiu civil del l'històric regne valencià, no havia sigut encara explorat amb la intenció de progressar en la investigació sobre la música a la cort de Joan II. Es desconeix fins quin punt Anglès era coneixedor del contingut d'aquest arxiu, però és ben cert que custodia material d'extraordinari interès per al tema d'estudi específic que ens ocupa, el qual complementa el de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Des del 1419, els documents emanats de la Cancelleria Reial relatius a persones o institucions del regne de València es copiaven en registres a part, que conformaven així subsèries específiques (*Communium Valentiae, Diversorum Valentiae, Itinerum Valentiae...*) paral·leles a les generals que romanien a l'Arxiu Reial de Barcelona, del qual és hereu l'actual Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquests registres s'enviaven des de la cort a l'antic palau del Real valencià⁵¹⁰. Després de diverses vicissituds, actualment es conserven a l'Arxiu del Regne de València⁵¹¹. Els escrits copiats en les subsèries valencianes són de la mateixa

⁵⁰⁹ ANGLÈS, Higini: *La música en la Corte...*, op. cit., p. 46.

⁵¹⁰ Sobre la creació de l'arxiu de registres de Cancelleria a València per Alfons el Magnànim, pot consultar-se, per exemple, CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael: *Reyes y archivos en la Corona de Aragón. Siete siglos de reglamentación y praxis archivística (siglos XII-XIX)*, Fuentes históricas aragonesas, 44 (Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2008), p. 78-81. Les subsèries corresponents als territoris dels regnes de Mallorca, de Sardenya o de Sicília —en els dos primers casos sense diversificació temàtica—, no eixiren mai de l'antic Arxiu Reial de Barcelona i romanen a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

⁵¹¹ Una relació d'aquests registres pot trobar-se al final del treball, dins *Fonts arxivístiques*, Arxiu del Regne de València (*E-VAar*), Reial Cancelleria, Reial Cancelleria, Regnat de Joan II.

naturalesa que els conservats en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, puix procedeixen de la mateixa cancelleria. Per tant, aquest fons valencià amplia el volum documental d'aquesta tipologia per a l'estudi.

D'altra banda, en la secció *Mestre Racional* de l'Arxiu del Regne de València es troben, sorprenentment, una part gens menyspreable dels llibres de comptes de la Tresoreria de Joan II que manquen a l'Arxiu de la Corona d'Aragó; es tracta d'aquells que Vicens Vives creia desapareguts definitivament i, per tant, perdudes les "sorpreses" que suposava que contenien⁵¹². Els volums conservats corresponen majoritàriament al tresorer de la casa del rei, també anomenat tresorer general, al seu lloctinent o al regent. En alguns casos, aquests funcionaris també exercien semblants càrrecs en la casa de la reina i, fins i tot, de l'infant i després príncep Ferran⁵¹³. Només un d'aquests volums pertany exclusivament a l'infant⁵¹⁴. De qualsevol forma, el tresorer del rei no circumscrivia els seus pagaments als servidors del monarca o als seus proveïdors de béns o serveis, sinó que, en nombroses ocasions, en els seus llibres de comptes també hi figuren, com a perceptors, membres de la casa de la reina, així com dels infants Ferran i Joana. Fins i tot, es feia càrrec circumstancialment de despeses generades per altres membres de la família del monarca —per exemple, el seu fill natural Alfons d'Aragó— o de gratificacions reials, habitualment anomenades *estrenes*, a diverses persones de la cort o externes a aquesta. Majoritàriament, cada llibre correspon a un semestre natural, encara que alguns d'ells comprenen períodes més llargs, fins a un any. El conjunt de volums cobreix fonamentalment el període 1458-1473, amb alguns

⁵¹² Concretament són *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801-8831, 9815, 11602.

⁵¹³ Com a exemple, el 1460, Fernando de Trujillo era regent de la Tresoreria general del rei i de la reina, així com tresorer de l'infant [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815]. El 10 de gener de 1461, el rei ordenava que portara una única comptabilitat [*E-Bac*, Reial Cancelleria, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae 1*, reg. 3417, f. 155v-157r]. Durant la segona meitat de l'any 1463 i primera de 1464, amb Ferran ja com a príncep, encara exercia els mateixos càrrecs [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8806-8810].

⁵¹⁴ Entre el 1458 i el 1459, Francesc Pallarès era tresorer general de l'infant Ferran amb la comanda del rei de pagar als membres de la casa del mateix infant i de la reina, per absència de Fernando de Trujillo, tresorer general del rei i regent l'ofici de tresorer de la reina [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 11602].

buits semestrals; des d'ací fins a la fi del regnat només es conserven uns pocs, entre els quals destaquen els dos que segurament foren els darrers, corresponents a l'any 1478. La doble circumstància que la major concentració dels llibres d'aquest fons correspon als anys de la guerra de Catalunya i que, durant el conflicte bèl·lic, l'Arxiu Reial de Barcelona hi era dins el territori enemic, convida a pensar que, en aquest temps, des de la cort es pogueren enviar conjunturalment al del Real de València, des d'on finalment arribaren a l'actual Arxiu del Regne.

Com a complement, altres tipus de fonts documentals, una gran part dels quals tampoc s'havien explotat significativament per a aquesta matèria d'estudi, han subministrat dades fonamentalment relatives a les trajectòries de músics reials fora de la cort, especialment dels cantors. Són tres els models d'arxiu on es conserven fonamentalment aquestes fonts: els arxius catedralicis —les sèries fonamentals són les que contenen les actes del capítol i les de comptes de diverses administracions—; els arxius diocesans —especialment interessants són les sèries d'ordinacions eclesiàstiques i les de col·lacions de beneficis—; i els arxius de protocols notarial⁵¹⁵. Malgrat que la informació que proporcionen per a aquest estudi no és tan abundant com la procedent de les mateixes cases reials i es troba molt dispersa, resulta de gran interès, puix és la que permet contemplar des d'una perspectiva molt més ampla la dinàmica professional i personal dels diferents col·lectius de músics.

⁵¹⁵ Les fonts concretes i els arxius a què ens referim, ubicats a Barcelona, Girona i València, poden trobar-se al final del treball, dins *Fonts arxivístiques*.

II. LA INCARDINACIÓ DELS MÚSICS EN L'ESTRUCTURA JURÍDICO-ADMINISTRATIVA PALATINA HERETADA PER JOAN II

1. Cort i cases reials

Las Partidas i *l'Especulo* d'Alfons X el Savi, rei de Castella (1252-1284), estableixen un doble sentit per al terme *cort*. D'una banda, es refereixen al lloc on el rei residia amb els oficials que el seguien i, d'altra, a l'espai social on arribaven els seus vassalls per a tractar assumptes relacionats amb el sobirà⁵¹⁶. Cap a la fi del mateix segle XIII, ja s'havien definit les funcions dels diferents oficis dels quals es valia el monarca per al seu servei personal, per a la representació institucional i per a exercir les seues competències polític-administratives. Aquest conjunt d'oficis, en principi no massa delimitats en el seu caràcter privat o public, constitueix el que s'anomena *casa reial*⁵¹⁷. Jaime de Salazar ha observat que els oficials que formaven la casa del rei baixmedieval reunien les característiques comunes de ser nomenats i despatxats, en el seu cas, pel sobirà, tenir un caràcter cada vegada més domèstic i depenent exclusivament del rei —en contraposició a la resta de l'aparat governamental—, i no tenir funcions territorials⁵¹⁸.

El concepte de casa és, doncs, més restringit que el de cort, que també inclou a aquelles persones que formen part dels orgues de deliberació i de consell del rei, malgrat que de vegades les fronteres són difuses. García Gallo assenyala aquesta diferència quan afirma que el sobirà governa "envoltat de consellers i auxiliars; aquests darrers constitueixen la casa del rei, i aquests i aquells juntament formen la cort"⁵¹⁹. Així, la reina o els infants tenen casa però

⁵¹⁶ LADERO QUESADA, Miguel Ángel: "La Casa Real en la Baja Edad Media", *Historia, instituciones, documentos*, 25 (1998), p. 327; SALAZAR Y ACHA, Jaime de: *La Casa del Rey de Castilla y León en la Edad Media*, (Madrid: Centro de Estudios políticos y constitucionales, 2000), p. 39-41.

⁵¹⁷ LADERO QUESADA, Miguel Ángel: "La Casa Real...", *op. cit.*, p. 327-328.

⁵¹⁸ SALAZAR Y ACHA, Jaime de: *La Casa del Rey...*, *op. cit.*, p. 46.

⁵¹⁹ La traducció del castellà original és meua. La citació s'ha pres de SALAZAR Y ACHA, Jaime de: *La Casa del Rey...*, *op. cit.*, p. 46.

no cort, puix no han de governar el territori⁵²⁰. No obstant això, era usual que aquests membres de la família reial habitaren en el mateix palau que el sobirà, per la qual cosa els seus servidors, habitualment molt menys nombrosos, ocupaven el mateix espai de la cort reial pròpiament dita. En aquest sentit, aquestes cases de menor entitat, molt relacionades amb les del mateix rei, podrien considerar-se com a part de la unitat cortesana. A la cort de Joan II com a rei d'Aragó (1458-1479), foren tres les cases vinculades amb la del rei: la de la reina Joana, la de l'infant, després príncep, Ferran i la de la infanta Joana. L'estudi de la casa de Ferran en el present treball es limitarà cronològicament al període 1458-1469, puix aquest últim any Ferran va casar amb Isabel de Castella i el seu itinerari es va separar del de son pare. Pel que fa al príncep Carles de Viana, primogènit del rei, no va residir a la cort reial durant els seus atzarosos darrers mesos de vida després de la tornada de Nàpols, del març de 1460 al setembre de 1461. Per això, i com que l'objectiu d'aquesta part del treball és la cort de Joan II, la casa del príncep de Viana únicament es tractarà en aquells aspectes necessaris per a la comprensió de l'evolució de la resta de conjunts musicals de la família reial.

2. Ordinacions i addicions

Herència normativa rebuda per Joan II

Amb l'objectiu de regular els oficis palatins i les seues activitats, el rei Pere IV el Cerimoniós⁵²¹ (1336-1387) promulgava el 1344 les seues *Ordinacions sobre lo regiment de tots los officials de la sua cort*⁵²². Aquest text no era el primer que, a la

⁵²⁰ *Ibid.*

⁵²¹ El monarca es feia nomenar Pere Terç, puix només comptabilitzava els reis de la seua dinastia.

⁵²² La primera edició moderna en BOFARULL Y MASCARÓ, Próspero de (ed.) *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. V (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1850). Una traducció a l'italià de l'edició de Bofarull en SCHENA, Olivetta: *Le leggi palatine di Pietro IV d'Aragona* (Palerm: Edizioni Della Torre Cagliari, 1983), p. 71-351. Una edició

Corona d'Aragó, contenia disposicions per regular el funcionament de la casa reial. Els seus antecessors Pere III el Gran, Alfons III el Liberal i Jaume II el Just ja havien dictat d'altres, malgrat que dirigides a àmbits molt més concrets⁵²³, en la mateixa època en què també en altres indrets, com ara França o Sicília, es publicaven normes semblants⁵²⁴. Tampoc el text de les Ordinacions del rei Cerimoniós era original, ja que realment es tracta, en gran part, d'una traducció al català de les *Leges Palatinae* (1337) del rei Jaume III de Mallorca⁵²⁵. Malgrat tot, l'estil legalista en llengua romanç, l'enfocament integral i el detall de la reglamentació la converteixen en una obra jurídica fonamental en tota l'àrea romànica en els segles XIII i XIV⁵²⁶. La seua vigència a la Corona d'Aragó es va prolongar fins a l'inici del segle XVI, ja sota el regnat de Ferran el Catòlic⁵²⁷. La llarga vida i el prestigi d'aquesta norma jurídica segurament expliquen les nombroses còpies de diferents èpoques que ens han arribat del seu contingut, fins a 29, segons el cens d'Olivetta Schena⁵²⁸.

en facsímil i traducció al castellà en PALACIOS MARTÍN, Bonifacio (ed.): *Ordenation and Ceremonial of the Coronation of the Monarchs of Aragon* (València: Scriptorium, 1994). Una altra edició en GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*, *Fonts Històriques Valencianes*, 39 (València: Universitat de València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2009). Aquesta darrera és la que es farà servir d'ací en avant.

⁵²³ CARRERAS Y CANDI, Francisco: "Ordenanzas para la casa y corte de los reyes de Aragón (Siglos XIII y XIV)" *Cultura española* (1996), p. 327-334. La bibliografia sobre les ordinacions dels reis d'Aragó és molt extensa. Pot trobar-se una àmplia relació bibliogràfica en LADERO QUESADA, Miguel Ángel: "La Casa Real...", *op. cit.*, p. 331, notes 3 i 4.

⁵²⁴ LADERO QUESADA, Miguel Ángel: "La Casa Real...", *op. cit.*, p. 330.

⁵²⁵ SCHENA, Olivetta: *Le leggi palatine...*, *op. cit.*, p. 29-33. Per a una completa comparativa de les rúbriques d'ambdós textos, vegeu GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 25-32.

⁵²⁶ SCHENA, Olivetta: *Le leggi palatine...*, *op. cit.*, p. 27-28.

⁵²⁷ *Ibid.*, p. 36.

⁵²⁸ *Ibid.*, p. 38-67. Aquesta catalogació no pot considerar-se definitiva, ja que no s'ha de descartar que altres còpies d'una obra tan difosa hagen passat desapercebudes.

Figura 23. Detall de la portada de les Ordinacions de Pere el Cerimoniós [F-Pn, ms. Espagnol 99, f.1]

Prompte varen començar-se a afegir les anomenades *addicions* al text original de les Ordinacions, pel mateix rei Pere, una pràctica que continuaren amb diferent intensitat els seus successors. Es tractava de normes que modificaven, actualitzaven o completaven la reglamentació palatina en determinats aspectes. Probablement a causa dels diferents moments en què es varen confeccionar els diversos exemplars conservats de les Ordinacions i a les variades finalitats d'aquests, no tots, sinó només onze d'ells, incorporen addicions⁵²⁹. Aquestes, quan hi són, figuren darrere del text original agrupades pels regnats en què es varen dictar, normalment ordenats cronològicament. Les addicions conservades, que recullen els manuscrits d'Ordinacions, foren promulgades concretament pels reis Pere IV —les més nombroses—, Joan I, Martí I i Alfons V el Magnànim. La major part dels exemplars contenen les addicions que s'afegiren fins al regnat d'aquest darrer monarca⁵³⁰.

⁵²⁹ Segons el cens de Schena [*Ibid.*, p. 37, nota 60].

⁵³⁰ A excepció de les dues primeres addicions, referents a les cerimònies de coronació del rei i la reina (1353), la resta no ha estat disponible en les edicions modernes abans citades de les Ordinacions, encara que sí que hi havia una relació de les rúbriques de les contingudes en el

La notícia de la mort a Nàpols del rei Magnànim va arribar a la població navarresa de Tudela el 15 de juliol de 1458. Allí es trobava aleshores el seu germà Joan, rei de Navarra, el qual heretava en aquest moment els regnes hispànics de la corona. El nou sobirà d'Aragó es va traslladar immediatament a Saragossa per a fer el preceptiu jurament a *La Seo*, que tingué lloc el dia 25 del mateix mes⁵³¹. Només dos dies més tard, des de la capital aragonesa, Joan II requeria a Jaume Garcia, arxiver de l'arxiu reial de Barcelona, "per necessitat de la nostra casa, les ordinacions dels oficials, salaris e quitacions de aquells fetes per lo rey en Pere de gloriosa memòria, e totes les addicions en après fetes e subseguides per los altres reys predecessors nostres"⁵³². Fins la pujada al tron d'Aragó, la casa i cort de Joan II va mantenir l'organització a la manera castellana, tal com ja s'havia constatat documentalment per al període 1432-1450⁵³³. Però ara el nou sobirà no volia deixar passar més temps abans de formar la casa pròpia com a rei d'Aragó, que pretenia regir amb les ordinacions i addicions que havien fet servir els seus antecessors. Com es veurà més avant, es disposa d'alguna evidència aïllada que prova que no les va aplicar íntegrament de forma estricta. Malgrat això, també és cert que no hi ha ni tan sols un afegit de Joan II en cap dels onze exemplars esmentats de les Ordinacions, sis dels quals, a més, són de compilació clarament posterior al seu

manuscrit *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622 [ROCA TRAVER, Francisco: "Un manuscrito de ordenaciones de la casa del rey en la Corona de Aragón", *Anuario de Historia del Derecho Español*, 18 (1947), p. 513-530]. Recentment, ha aparegut una edició amb traducció a l'italià de les addicions contingudes en l'exemplar *E-Mn*, ms. 5986 com a apèndix d'una tesi doctoral dedicada en exclusiva a aquesta qüestió [FARRIS, Grazia: *Istituzioni e società alla Corte d'Aragona attraverso le Addicions alle Ordenacions di Pietro IV il Cerimonioso, re d'Aragona*, tesi doctoral (Sàsser: Università degli Studi di Sassari, 2009)]. No obstant això, a causa de discrepàncies en la transcripció del text, per al present treball he cregut convenient fer una nova (exemplar *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622) selectiva i limitada a aquelles disposicions, o part d'elles, que he considerat d'interès per a aquest estudi. Vegeu l'apèndix III, doc. 1.

⁵³¹ VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica...*, op. cit., p. 37.

⁵³² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae 1*, reg. 3406, f. 1v (vegeu l'apèndix III, doc. 5). És possible que el preciós manuscrit de les Ordinacions amb les addicions, acabat de copiar el 12 d'octubre de 1461 per l'escrivà Francesc Vidal (*F-Pn*, ms. Espanyol 98), estiguera relacionat amb la necessitat de tenir algun exemplar d'aquesta qualitat a la cort de Joan II, dels quals podria mancar per haver sigut portats per Alfons el Magnànim a Nàpols.

⁵³³ OSTOLAZA ELIZONDO, María Isabel: "D. Juan de Aragón y Navarra, un verdadero príncipe Trastámara", *Aragón en la Edad Media*, 16 (2000), p. 604-609.

regnat⁵³⁴. Per tant, és raonable considerar les Ordinacions de Pere el Cerimoniós, i les successives addicions fins al regnat d'Alfons el Magnànim, si més no, com a normes bàsiques amb les qual Joan II va governar la seua casa.

Departaments de la casa reial i adscripció dels músics

El text del rei en Pere s'articula en quatre parts, cadascuna de les quals regula els oficis vinculats, respectivament, a les quatre àrees de responsabilitat o departaments que integraven el treball diari a la casa reial⁵³⁵. Al front de cadascuna de les àrees hi eren, respectivament, els majordoms, els camarlencs, el canceller i el mestre racional⁵³⁶. Aquest esquema general no es modificarà en les successives addicions posteriors. De fet, la darrera vegada en què es relacionen exhaustivament els oficials de palau, en el *Levament* fet per Alfons el Magnànim, probablement en el període 1416-1420, es torna a reiterar amb claredat la mateixa divisió en quatre parts⁵³⁷. En l'apèndix V s'arreglen tots els oficis palatins que consten, tant en aquesta addició com en una altra anterior, del temps del rei Martí l'Humà⁵³⁸.

⁵³⁴ En concret, els manuscrits catalogats per Farris amb els núm. 1, 3, 4, 6, 7 i 11 es consideren dels segles XVI o XVII [FARRIS, Grazia: *Istituzioni e società...*, op. cit., p. 56, 59, 60, 62, 64, 68].

⁵³⁵ L'organització era semblant, almenys, a la de la cort angevina de Nàpols i Sicília de les acaballes del segle XIII [SCHENA, Olivetta: *Le leggi palatine...*, op. cit., p. 28].

⁵³⁶ Sobre l'organització de la casa reial d'Aragó segons les ordinacions del rei en Pere, vegeu VALLS-TABERNER, Fernando i F. SOLDEVILA: *Historia de Catalunya*, vol. II, *Obras selectas de Fernando Valls-Taberner*, vol. III (Barcelona: CSIC, Escuela de Estudios Medievales, 1957), p. 11-17.

⁵³⁷ *Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart dels oficials de casa del dit senyor, axí de cavall com de peu de llur quitació, provisió, vestir e drets pagats en diners* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 209v-219v vegeu l'extracte referent als músics en l'apèndix III, doc. 1 i una taula comparativa en l'apèndix V]. La datació procedeix de SÁIZ SERRANO, Jorge: *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón. La caballería en los ejércitos del rey (siglos XIV-XV)*, tesi doctoral (València: Universitat de València, 2003), p. 97, nota 30. Sáiz estableix una categorització dels membres de la casa inclosos en el *Levament* en "domésticos", "oficios administrativos", "cortezanos" i "caballeros de casa del rey", per a la qual també considera la pertinença o no a l'estament nobiliari de l'ofici i el caràcter de continu o discontinu de la seua presència a la cort [*ibid.*, p. 97-99].

⁵³⁸ *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestirs de tots los oficials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey*. Cal advertir que en la taula de l'apèndix V, que inclou la informació de totes dues addicions, els oficis apareixen segons l'ordre en què ho fan en aquesta darrera, sense ajustar-se a la distribució en els quatre departaments esmentats, a la qual sí ho fa el *Levament*.

Els majordoms, amb preeminència sobre la resta de càrrecs de la casa reial, s'encarregaven, fonamentalment, de les necessitats més elementals o vitals del sobirà⁵³⁹. D'aquesta manera, a ells estaven supeditats directament els oficis relacionats primordialment amb l'alimentació i servei de la taula (*copers, botellers, panicers, sobrecoocs, cuiners, compradors...*), les cavalcadures (*caballerissos, menescal, sobreatzemblers...*) i els falcons (*falconers*)⁵⁴⁰.

Segons les primeres Ordinacions del rei en Pere, de 1344, també els *joglars* —dos *trompadors*, un *tabaler* i un *trompeta*— depenien dels majordoms, segurament per la seua funció ordinària de sonar abans i després dels menjars del rei⁵⁴¹. No obstant això, en una addició del 1382, el mateix sobirà va transformar en la reglamentació aquest grup de músics en altres dos més especialitzats: els *ministrers*, aleshores en nombre de cinc, i el *trompeta*, en aquest moment només un⁵⁴². Posteriors ordinacions afegides continuaran incloent aquests darrers conjunts, que perviuran durant l'Edat Moderna, i no es referiran més als joglars⁵⁴³. El rei Martí rebaixava a tres el nombre dels ministrers i augmentava a dos els trompetes⁵⁴⁴. Alguns anys després, Alfons el Magnànim va mantenir aquesta quantitat de ministrers en el *Levament* però tornava a reduir a només un els músics de trompeta, al mateix temps que afegia dos tabalers; tots ells seguien sota les ordres del majordom⁵⁴⁵. Malgrat que la reglamentació palatina es estricta, el nombre prescrit de músics sembla que

⁵³⁹ En realitat, les Ordinacions decreten l'existència de tres majordoms nobles: un del regne d'Aragó, un segon de València i Mallorca, i el tercer de Catalunya. Aquests nobles, que no seguien contínuament la cort, havien de nomenar a dos cavallers perquè exerciren l'ofici de fet quan el rei es trobava en el territori corresponent [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 53-54].

⁵⁴⁰ Els oficis dependents dels majordoms es regulen en els epígrafs 2-28 de les Ordinacions [*Ibid.*, p. 57-88].

⁵⁴¹ *Ibid.*, p. 88

⁵⁴² E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 176r (vegeu l'apèndix III, doc. 1). Sobre el procés de transició dels joglars als ministrers, amb especial atenció al punt de vista social, pot consultar-se CHARLES-DOMINIQUE, Luc: "Du jongleur au ménétrier. Évolution du statut social des instrumentistes médiévaux", dins Christian Rault (ed.), *Rencontres à Royaumont. Instruments à cordes du Moyen Âge* (Paris: Créaphis, 1999), p. 29-47.

⁵⁴³ No obstant això, el terme *ministre* es va substituir pel castellà *menestril* o *ministril* al llarg de la primera meitat del segle XVI.

⁵⁴⁴ E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 186r (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁵⁴⁵ E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 213v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

únicament va ser orientatiu, puix les nòmines de pagaments certs revelen diferències i fluctuacions⁵⁴⁶. En cap cas la normativa precisa els instruments que tocaven els ministrers reglamentats, però es pot intuir que s'estava limitant als de vent. Cal observar que en l'època del rei Magnànim anterior a la seua marxa a Nàpols (1416-1432), el terme *ministrer* era aplicat a la cort als músics d'instruments amb possibilitats diatòniques o cromàtiques, tant de vent com de corda, encara que a aquests darrers també se'ls anomena de vegades *sonadors*, especialment als arpistes⁵⁴⁷. Per tant, els trompetes comuns i els tabalers ja quedaven aleshores fora d'aquesta categoria. El nombre de tres ministrers, prescrit pel mateix rei Alfons, era el que, de fet, tenien els conjunts o *cobles* més característiques de músics de vent de les primeres dècades del segle XV, formats fonamentalment per xirimies⁵⁴⁸. Els ministrers de corda que servien el rei Magnànim no devien estar, per tant, contemplats en la reglamentació d'aquest monarca. Aquesta circumstància podria justificar-se per les seues funcions, que tenien més a veure amb l'entreteniment palatí que amb la representació institucional als actes públics, la qual cosa segurament feia la seua presència menys necessària per a la institució reial. Cal suposar que aquesta situació administrativa tingué continuïtat en l'època de Joan II, quan, a més, es constata el progressiu abandó a la cort aragonesa del vocable *ministrer* en referència als músics de corda, que ordinàriament s'anomenaran *sonadors* o, simplement, *músics*. Els arpistes, a més, gaudien del terme exclusiu d'*arpers*.

Als camarlencs corresponia el servei en la cambra i la seguretat del rei. Eren dos cavallers de gran confiança del monarca, amb el nomenament implícit de consellers, que mantenien una estreta relació amb ell. Dels camarlencs

⁵⁴⁶ Ací només es pretenen presentar les variacions normatives a partir de la informació inclosa a les addicions, però no descriure detalladament l'evolució real d'aquests grups de músics en els regnats previs a Joan II, la qual pot apreciar-se amb detall, per als regnats des de Pere el Cerimoniós a Alfons el Magnànim, en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 28-42.

⁵⁴⁷ Per a comprovar aquest ús a la cort d'Alfons V, només cal fixar-se en ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte Real...", *op. cit.*, p. 971-974 i en els documents transcrits en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 173-175, 191-196.

⁵⁴⁸ BAINES, Anthony C. i Martin KIRNBAUER: "Shawm", *Grove Music Online*, L. Macy (Ed.), <<http://www.oxfordmusiconline.com>>.

depenien oficis com ara *escuders i ajudants de cambra, escrivans de cambra, metges, sastres, apotecaris, rebosters, uixers d'armes, guardes, porters o algutzirs*⁵⁴⁹. No es té constància que cap músic estiguera jeràrquicament sota les seues ordres, però cal suposar que els sonadors que pogueren en algun moment actuar a la cambra reial els devien obeir, en fer-ho dins del seu àmbit palatí.

El canceller, càrrec destinat a un arquebisbe o a un bisbe doctor en lleis, dirigia l'aparat burocràtic i judicial del rei, en ésser cap del Consell, l'Audiència i la Cancelleria. Aquest darrer departament estava encarregat de la redacció definitiva i inscripció de les cartes i disposicions reials en els registres, així com el despatx de documents. Entre els buròcrates de la Cancelleria hi eren el vicecanceller, protonotari, escrivans de manament, promovedors, calfadors de cera i segelladors⁵⁵⁰.

A la Cancelleria també estava adscrita la capella reial, fonamentalment des del punt de vista del finançament, puix els seus membres *ordinaris* eren retribuïts de la recaptació dels drets o taxes d'expedició de documents (*drets del segell o dels segells*). Entre els components d'aquesta institució religiosa règia que es regulen en el text original de les Ordinacions (1344), no es troba la figura del cantor professional, però tampoc la del capellà no músic⁵⁵¹. Malgrat això, consta que, l'any següent de la promulgació d'aquest cos normatiu, el rei Pere disposava de fet de cantors al seu servei, encara que únicament dos⁵⁵². Segurament era un símptoma de l'escàs impacte que la música polifònica de l'*Ars Nova*, amb majors requeriments quant a nombre de veus, tenia aleshores a la cort. El canvi es va produir només tres anys després (1347), quan va iniciar-se l'arribada a la capella reial de cantors avinyonesos, especialitzats en la pràctica

⁵⁴⁹ La regulació de tots aquests oficis pot trobar-se en els epígrafs 29-49 de les Ordinacions [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 88-119].

⁵⁵⁰ La regulació dels oficis administratius de la Cancelleria pot trobar-se en els epígrafs 50-58 de les Ordinacions del rei en Pere [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 119-130]. Diverses adicions posteriors també tracten d'aquests oficis.

⁵⁵¹ La regulació dels membres de la capella reial es troba en els epígrafs 63-69 de les Ordinacions del rei en Pere [*Ibid.*, p. 137-146].

⁵⁵² GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 83.

musical en el nou estil de l'*Ars Nova*. Aquests professionals portaren també als territoris de parla valenciana/catalana el gal·licisme *xantre*, que va definir el músic expert en el cant polifònic o cantor des d'aleshores fins ja entrat el segle XVI. Els nous repertoris i pràctiques requerien de més efectius vocals, la qual cosa explicaria el creixement del col·lectiu de xantres de la capella reial experimentat durant els següents anys⁵⁵³. El 1362, el mateix rei Cerimoniós ja tenia en compte, en una addició sobre les bèsties o cavalcadures dels seus oficials, als capellans i xantres de la seua capella, malgrat que sense quantificar-los⁵⁵⁴. La primera vegada que el rei fixa en la reglamentació el seu nombre fou el 1377, quan estableix que seran sis els xantres, a banda d'altres sis capellans no músics que gaudien d'un tractament administratiu semblant⁵⁵⁵. Aquest nombre de xantres coincideix amb el constatat realment tres anys abans (1374), darrer del que es disposa de documentació en aquest regnat⁵⁵⁶. Davant la insuficiència de la recaptació del dret del segell per a afrontar els pagaments assignats a aquesta caixa, el rei en Pere va decidir el 1380 disminuir el seu càrrec de despeses ordinàries. En aquesta reforma varen resultar afectats els capellans no músics, que es reduïren a quatre, però no els xantres, que varen mantenir-se en sis⁵⁵⁷. Això suggereix que, aleshores, aquest era el nombre de cantors considerat com a mínimament necessari per a poder cobrir les necessitats interpretatives de música polifònica amb les suficients garanties tècniques. Encara s'ampliarà més aquest grup durant el regnat de Martí l'Humà, el qual va decretar en una altra addició que foren vuit els xantres i quatre els capellans els qui foren retribuïts de les pecúnies de l'Escrivania, és a dir, del dret del segell⁵⁵⁸. No consta la data d'aquesta nova ordinació, però el fet constatable és que el nombre real de xantres va romandre estable en nou des del 1400 fins, almenys, el 1406⁵⁵⁹. El *Levament* d'Alfons el Magnànim va trencar per primera vegada la dinàmica ascendent en la quantitat decretada de xantres en la capella reial, al

⁵⁵³ *Ibid.*, p. 84-87.

⁵⁵⁴ E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 134v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁵⁵⁵ *Ibid.*, f. 162v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁵⁵⁶ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 87.

⁵⁵⁷ E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 169v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁵⁵⁸ *Ibid.*, f. 189v (vegeu l'apèndix III, doc. 1). Vegeu també l'apèndix V.

⁵⁵⁹ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 94-95.

temps que els equilibrava amb els capellans, puix va establir la xifra de sis per a cadascun d'ambdós col·lectius⁵⁶⁰. A aquesta reducció reglamentària podria respondre la disminució dràstica de deu a set xantres que pot verificar-se, de fet, el 1418⁵⁶¹. Malgrat que ni les Ordinacions del rei en Pere, ni les successives addicions, fan referència als organistes o *sonadors d'orgues*, la realitat és que, almenys des del 1372, la capella reial d'Aragó també comptava amb un o dos d'aquests músics, alguns dels quals també consta que eren xantres⁵⁶².

Figura 24. Ofici davant d'Alfonso el Magnànim i la reina Maria a càrrec de la capella reial [Psaltiri i Llibre d'Hores d'Alfonso el Magnànim, GB-Lbl, Mss. Add. 28962]

Per últim, els aspectes econòmics i financers de la cort eren responsabilitat del mestre racional. La seua comesa fonamental era la inspecció i comprovació de tots els comptes de les finances reials, per a la qual cosa comptava amb la col·laboració d'un lloctinent i dotze escrivans. Sota ell hi era el tresorer, encarregat de la recaptació dels ingressos del rei i el pagament de les

⁵⁶⁰ E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 219r (vegeu l'apèndix III, doc. 1). Vegeu també l'apèndix V.

⁵⁶¹ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 104-107.

⁵⁶² GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 86, 93, 94, 96-97.

obligacions ordinàries i extraordinàries, tant als membres de la casa reial com a altres persones. Per a aquest treball, el tresorer comptava amb l'ajut d'un lloctinent i sis escrivans. Del mestre racional també depenia l'escrivà de ració, el qual portava el control del personal i dels objectes de valor del rei, ajudat d'un lloctinent i dos escrivans⁵⁶³.

Ordinacions sobre la capella reial

La quarta part de les Ordinacions del rei en Pere també inclou, en la part final, disposicions per a regular assumptes diversos pertanyents a les competències de cadascun dels quatre càrrecs principals de la casa reial suara esmentats⁵⁶⁴. Destaquen, per la seua extensió, les relatives a la forma de celebrar les diverses festivitats religioses del calendari anual a la capella⁵⁶⁵. Malauradament, no hi ha cap al·lusió a qüestions relacionades amb la música, la qual cosa novament podria explicar-se, si més no en allò referent al cant polifònic, sota la consideració que la redacció del text original de les Ordinacions (1344) és anterior a la introducció dels xantres avinyonesos i, probablement, del seu repertori regularment a la capella.

No obstant això, el 28 de març de 1407, els membres de la capella del rei Martí presentaven al monarca un interessant text normatiu titulat *Ordinacions faents per los capellans e capella de la casa del dit senyor*, que figura com una addició en diversos manuscrits⁵⁶⁶. Tot i que no consta l'aprovació reial en el propi

⁵⁶³ Els oficis depenents del mestre racional es regulen en els epígrafs 71-76 de les Ordinacions del rei en Pere [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, op. cit., p. 147-160]. Un estudi específic sobre la figura del mestre racional i el personal d'ell dependent pot trobar-se en MONTAGUT I ESTRAGUÉS, Tomàs de: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*, 2 vol., Textos i Documents, 13 (Barcelona: Fundació Noguera, 1987).

⁵⁶⁴ En les *Leges Palatinae* aquestes disposicions constituïen quatre parts independents, una per ofici, que es numeraven de la cinquena a la vuitena, una opció que sembla més racional [*ibid.*, p. 29-32].

⁵⁶⁵ En concret, aquestes regulacions es corresponen amb els epígrafs 101-147 de les Ordinacions [*ibid.*, p. 203-239].

⁵⁶⁶ Almenys consta en els cinc exemplars amb addicions que hem pogut consultar directament o conèixer el contingut a través de descripció: *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 191r-195v; F-

document, el fet que figure en els manuscrits d'ordinacions que inclouen les addicions és una prova de l'aplicació pràctica i, per tant, no hi ha motius per dubtar que formara part del corpus normatiu que va arribar vigent al temps de Joan II. El seu contingut regula, fonamentalment, el repartiment d'ingressos extraordinaris i altres assumptes diversos d'organització interna. En aquest sentit, té semblances amb les constitucions de la capella reial castellana, datades no més tard del 1436 però, a diferència d'aquest text, no ha sigut pràcticament estudiat⁵⁶⁷. Malgrat l'absència d'informació purament musical, les *Ordinacions faents per los capellans e capella* són d'interès per a mostrar alguns aspectes de l'activitat de la capella que d'altra manera hagueren restat ocults. A continuació d'aquesta, o potser formant-ne part, figuren dues altres addicions molt més breus sobre els *drets* de la capella i una tercera sobre la condició de continu comensal del seus membres⁵⁶⁸. Altres addicions a les Ordinacions aporten informació, especialment, sobre les retribucions de què gaudien els membres de

Pn, MSS Espagnol 100, f. 208-217r; AHMB, ms. B-28, f. 120r-126v; *E-Bac*, Manuscrits, Miscel·lània, vol. 27; *E-Mn*, ms. 5986, f. 165v-170v. Vegeu la nostra transcripció d'aquest darrer exemplar en l'apèndix III, doc. 1.

⁵⁶⁷ Una completa discussió sobre els diversos manuscrits relacionats amb les constitucions castellanques pot trobar-se a NOGALES RINCÓN, David: *La representación religiosa de la monarquía castellano-leonesa: La Capilla Real (1252-1504)*, tesi doctoral (Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2009), p. 475-485. Aquesta reglamentació castellana ha sigut estudiada sota un enfocament musicològic en KNIGHTON, Tess: "Ritual and regulations...", *op. cit.* Algunes de les constitucions varen ser publicades en ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 57-58. Una edició del cos principal corresponent a un dels manuscrits que les transmet, pot trobar-se en BARBIERI, Francisco Asenjo: *Legado Barbieri*, Emilio Casares (ed.), vol. 2 (Madrid: Fundación Banco Exterior, 1988), p. 26-29. L'edició més completa, procedent d'una còpia del segle XVI, inclou també el pròleg referent a l'aprovació per la capella dels Reis Catòlics, i es pot consultar en NIETO SORIA, José Manuel: "La capilla real castellano-leonesa en el siglo XV: constituciones, nombramientos y quitaciones", *Archivos Leoneses*, 85-86 (1989), p. 31-44. Segons es desprèn de la transcripció integral d'aquesta darrera edició, les constitucions s'estableixen per a la capella, en singular, del rei i la reina, i no únicament de la segona, com els estudis abans esmentats consideren. Aquest fet es confirma quan s'observa que varen ser signades també per personal de la capella del rei Ferran —com ara els cantors Bartolomé de Castro, Gasquín de Claquín [ací transcrit com a Gasquín de Alejuin], Miguel Salcedo o Antonio Contreras—. Tot això ens hauria de fer reflexionar sobre el grau de separació real de les activitats dels músics que els documents administratius i contables assignen a cadascuna de les cases de Ferran i Isabel.

⁵⁶⁸ *Ordinacions e costums antics dels drets del capellans, xandres e scolans de la capella; Ordinació feta per lo dit senyor sobre los drets de la dita capella; Quales capellans són dits vertaders comensals*. Vegeu l'apèndix III, doc. 1.

la institució en diferents moments i regnats, tot i que no tenen el caràcter específic de les anteriors⁵⁶⁹.

Les cases de la reina i dels infants

No és conegut que la reina i els infants disposaren d'unes ordinacions pròpies per al regiment de les respectives cases. Les del rei en Pere només excepcionalment fan referència als membres de les altres cases "menors"⁵⁷⁰. Aquesta mancança dificulta el coneixement de la seua composició i funcionament, que s'ha de deduir de documentació dispersa⁵⁷¹. Malgrat els tamanys més reduïts, les seues estructures generals eren semblants a la del rei amb les diferències ressenyables de l'absència dels oficis més directament relacionats amb el govern dels regnes i la fiscalització econòmica, competències exclusives del monarca, així com la presència de dames i donzelles en les cases de la reina i les infantes⁵⁷². Sota aquesta consideració, sembla raonable pensar

⁵⁶⁹ *Ordinació de les bèsties que deuen tenir los officials de casa del senyor rey e del compte que deuen haver per aquelles; Ordinació pública de tot en tot observadora sobre la nominació de les persones de casa del senyor rey; Ordinació sobre lo compte de les quitacions dels offiçials de casa del senyor rey e quantes bèsties deuen tenir; Ordinació feta per lo senyor rey de les persones qui s' quiten en la sua Scrivania, la qual fon feta en Barchinona en lo mes de març de l'any mil CCCLXXIII; e la qual lo dit senyor vol que començ lo primer dia de gener prop passat; Ordinació de les quitacions e vestits e altres extraordinaris càrrechs sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey; Ordinació altre sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey; Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestirs de tots los offiçials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey; Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart dels offiçials de casa del dit senyor, axí de cavall com de peu de llur quitació, provisió, vestir e drets pagats en diners als quals és fet compte de hun any.* Vegeu l'apèndix III, doc. 1.

⁵⁷⁰ Les úniques excepcions fan referència a l'obligació dels algtzirs del rei de col·laborar amb el majordom de la reina en causes obertes contra membres de la casa d'aquesta i a l'exempció als seus familiars del pagament d'algunes taxes d'expedició de documents [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, op. cit., p. 117, 201].

⁵⁷¹ El gran desconeixement de les cases de les reines és també comú per al cas castellà [CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "Las Casas de Isabel y Juana de Portugal, reinas de Castilla. Organización, dinámica institucional y prosopografía (1447-1496)", dins José Martínez Millán i Maria Paula Marçal Lourenço (coord.), *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa. Las casas de las reinas (siglos XV-XIX)*, vol. 1 (Madrid: Polifemo, 2009), p. 9].

⁵⁷² Les cases de les reines de Castella també eren semblants [DOMÍNGUEZ CASAS, Rafael: "Las Casas de las reinas hispano-portuguesas de Juan II a los Reyes Católicos", dins José Martínez Millán i Maria Paula Marçal Lourenço (coord.), *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa. Las casas de las reinas (siglos XV-XIX)*, vol. 1 (Madrid: Polifemo, 2009), p. 246].

que la reglamentació dels oficis de la casa del rei servira, supletòriament, per a les altres en la mesura en què fóra aplicable.

La casa de la reina Joana com a reina d'Aragó degué configurar-se en el mateix moment de la coronació (1458) i només va funcionar una dècada, atès que va morir el 1468⁵⁷³. Malgrat les minses dades disponibles, és constatable que entre el seu servei personal hi havia els oficis de majordom i camarlenc, així com altres que dependrien d'ells, com ara *metges, uixers, porters, rebosters, trinxants, dames, cambreres, falconers, caballeriços, moços d'esperons, pellicers, sastres o patges*. En l'àrea econòmica, també disposava d'un escrivà de ració i d'un tresorer⁵⁷⁴. Per al seu servei religiós personal, Joana Enríquez comptava amb una petita capella. Des de l'època de Pere el Cerimoniós, si més no, és conegut que les consorts tenien capellans al seu servei⁵⁷⁵. Com és comú a la majoria de les seues antecessores, no consta que Joana Enríquez disposara de capellans amb títol de xantre, malgrat que hi havia un mestre de capella i un organista⁵⁷⁶. En aquest sentit, sembla que la reina Joana va fixar-se en el model de la capella de la seua immediata predecessora, la reina Maria⁵⁷⁷. També seguint la tradició, la muller de Joan II va contractar algun instrumentista de corda; no hi ha constància de ministrers de vent ni trompetes al seu servei, però sí un tamborino.

En pujar al tron d'Aragó, Joan II va començar a formar la casa de l'infant Ferran, que aleshores només tenia sis anys d'edat. En aquest temps ja comptava

⁵⁷³ Abans del 1458, ja disposava d'una casa pròpia [OSTOLAZA ELIZONDO, María Isabel: "D. Juan de Aragón y Navarra...", *op. cit.*, p. 604; MUÑOZ ROCA-TALLADA, Carmen: *Doña Juana Enríquez, madre del Rey Católico* (Madrid: Editora Nacional, 1945), p. 90].

⁵⁷⁴ Per a un major detall, vegeu COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. II (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 223-231.

⁵⁷⁵ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 86-88, 96.

⁵⁷⁶ Elionor de Sicília —muller de Pere el Cerimoniós— comptava amb cantors i també és possible que els tinguera Maria de Luna, muller de Martí l'Humà [*Ibid.*].

⁵⁷⁷ Malgrat que tampoc és massa coneguda la capella de la reina Maria, almenys se sap que tenia una estructura de càrrecs semblant a la del rei, encara que menys nombrosos, i que comptava amb un mestre de capella, sense que conste l'existència de cantors, i potser un organista [ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte Real...", *op. cit.*, p. 1000-1004].

amb majordom, camarlenc, tresorer, escrivà de ració i un bon nombre d'oficis que depenien dels dos primers, com ara *armer, coper, boteller, panicer, sotspanicer, comprador, cavalleriç* o *algutzir*. Aleshores ja hi era entre el seu personal algun trompeta i tamborino al temps que disposava ja d'una petita capella amb, almenys, un capellà major i dos capellans⁵⁷⁸. La casa de l'infant va créixer quan va esdevenir primogènit i príncep el 1461, a la mort del seu germanastre Carles de Viana, moment a partir del qual consta que el príncep va comptar també amb xantres en la capella.

Encara més desconeguda és la casa de la infanta Joana, filla menor del monarca, abans del seu matrimoni amb Ferran I de Nàpols (1476). Se sap que de 1469 a 1471 la seua casa estava conformada de manera molt semblant a les anteriors, amb majordom, camarlenc, tresorer i escrivà de ració al capdavant dels oficials de funcions més executives, entre els quals no hi ha constància que hi haguera músics. També disposava d'una capella amb, almenys, quatre membres, però cap d'ells hi figura amb ofici musical⁵⁷⁹.

III. ASPECTES SOCIO-ECONÒMICS

1. Règim econòmic de l'activitat musical cortesana

La integració estable a la cort d'activitats musicals requeria de la contractació fixa de professionals qualificats que, com la resta de membres de les cases reials, havien de ser retribuïts. Els recursos propis i aliens que el rei

⁵⁷⁸ GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 270-279. Probablement, el desconeixement de les fonts de l'Arxiu del Regne de València usades per aquest autor, va induir Vicens Vives a afirmar que "propiamente no existió Casa del príncipe don Fernando hasta su erección a la primogenitura aragonesa y a la lugartenencia catalana" [VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica...*, *op. cit.*, p. 71].

⁵⁷⁹ *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 619.

mobilitzava per a compensar el treball dels seus músics i cobrir les seues necessitats eren diversos i variats.

Conceptes retributius a càrrec de l'erari reial

A la casa del rei hi havia establert un sistema general de retribucions ordinàries al que estaven subjectes tots els seus membres, entre ells els músics. Es basava en una sèrie de conceptes de percepció periòdica, entre els que hi identifiquem les *quitacions/provisions*, els *vestits*, les *candeles* i el *menjar en palau*. La quantitat a rebre per cada concepte era fixada reglamentàriament en funció de l'ofici⁵⁸⁰.

El rei requeria que una gran part dels seus servents disposara de bèsties o cavalcadures permanentment preparades per a poder participar de forma immediata en accions militars, si era necessari. Per a compensar-los econòmicament sorgeix el concepte de *quitació*. El rei decretava el nombre de cavalcadures que corresponia tenir a cada oficial, en funció de la seua categoria, així com l'import econòmic diari que li pertocava rebre per cada una d'elles, que depenia del tipus d'animal⁵⁸¹. Sembla que aquestes quantitats eren bastant superiors al cost real de manteniment de les bèsties, per la qual cosa els excessos representaven ingressos directes per als servidors reials. El rei Martí va augmentar encara més els guanys dels oficials en fer obligatòria la possessió de només una part dels animals pels quals es cobrava⁵⁸². En conseqüència, en la

⁵⁸⁰ Diverses de les addicions successives a les Ordinacions —de Pere el Cerimoniós, Martí l'Humà i Alfons el Magnànim— tenen per objecte la regulació d'aquests conceptes. Vegeu l'apèndix III, doc. 1.

⁵⁸¹ Vegeu la *Ordinació de les bèsties que deuen tenir los oficials de casa del senyor rey e del compte que deuen haver per aquelles*, de Pere el Cerimoniós en l'apèndix III, doc. 1. El nombre de bèsties i la quantitat a rebre per bèstia varen ser modificats pels monarques posteriors [vegeu l'apèndix V].

⁵⁸² Com a exemple, als escrivans que tenien quitació de dues bèsties de 2 sous/dia, només els obligava a tenir una; si incumplien, és a dir, si no en tenien cap, manava que reberen 3 sous/dia [vegeu *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestirs de tots los ofiçials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey* en l'apèndix III, doc. 1]. El descompte de només un sou per no tenir la bèstia prescrita suggereix que el cost real de mantenir una bèstia era, com a molt, d'un sou diari.

pràctica, la quitació constituïa, de fet, un salari amb un deure annex, del qual, a més, es desconeix el grau real de compliment en cada moment⁵⁸³. Representava la major part de les percepcions provinents directament de l'erari reial. La majoria dels servidors del rei rebien quitacions, entre ells tots els músics. En el cas dels membres de la capella, només pujar al tron, Joan II va assignar-los excepcionalment la quitació en forma directament pecuniària, sense indicar el nombre de bèsties, la qual cosa suggereix que estaven alliberats del manteniment dels animals⁵⁸⁴. Aquells oficis de caràcter auxiliar que el rei considerava *homes a peu* tenien assignada, en lloc de la quitació, una quantitat molt inferior anomenada *provisió*.

D'altra banda, la imatge del monarca exigia que els membres de la seua casa portaren sempre una indumentària de qualitat i en bon estat. Per aquesta raó, cada oficial reial tenia assignada una quantitat econòmica anual anomenada del *vestir* o del *vestit*, major quant més alta era la seua categoria professional, que representava entre el 15 i el 30 per cent de la quitació. El *Levament* d'Alfons el Magnànim, darrera relació completa dels oficis de la cort anterior a Joan II, només deixa fora clarament d'aquesta retribució als ministrers, d'entre els músics reglamentaris⁵⁸⁵. No obstant tot l'anterior, en les fonts estudiades de l'època de Joan II, únicament he pogut constatar el lliurament econòmic per aquest concepte a xantres de la capella. El fet que tampoc s'hagen pogut registrar aquests pagaments anuals fixes als trompetes o ministrers del rei Ferran II, sinó només lliuraments discrecionals per a compres concretes d'indumentària⁵⁸⁶, podria suggerir que amb Joan II s'haguera interromput aquest concepte retributiu periòdic i estable entre els esmentats servidors reials.

⁵⁸³ Ja Pere el Cerimoniós reconeixia, abans del 1362, l'incompliment dels seus servidors del deure del manteniment de les bèsties, segons ell mateix, a causa d'un període llarg de pau [*Ordinació de les bèsties que deben tenir los officials de casa del senyor rey e del compte que deuen haver per aquelles*, en l'apèndix III, doc. 1].

⁵⁸⁴ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae 1*, reg. 3417, f. 28r-29r (vegeu l'apèndix III, doc. 6).

⁵⁸⁵ *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 213v (vegeu l'apèndix III, doc. 1). La relació completa en l'apèndix V.

⁵⁸⁶ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 72-73.

El rei Pere va establir una dotació de candeles, amb periodicitat potser diària, a una part dels membres de la seua casa. Segurament, aquest lliurament, en aquest cas en espècie, pretenia cobrir les necessitats d'il·luminació personal dels servidors reials, puix la quantitat assignada no depenia de la naturalesa de l'ofici sinó de la jerarquia. Entre els músics, només els capellans figuren en la reglamentació com a perceptors⁵⁸⁷.

Altra retribució en espècie que només estava reglamentada per a uns pocs oficis és el de menjar en palau. Els únics músics que tenien dret, segons el *Levament* del rei Alfons, eren els ministrers⁵⁸⁸.

A més de les retribucions ordinàries, de vegades el rei atorgava discrecionalment quantitats econòmiques puntuals als seus servidors, que sovint compensaven despeses extraordinàries vinculades amb l'exercici de l'ofici. Entre les relacionades amb els músics, poden trobar-se conceptes com ara la compra de cavalcadures, peces concretes de roba, penons de trompeta o despeses de viatges en missions oficials. També en ocasions extraordinàries, fonamentalment en les festes religioses, els membres de la capella rebien el repartiment de les anomenades *ofertes* o donatius del monarca.

Anàlogament, els servidors de la reina i de l'infant, inclosos els músics, cobraven quitacions i, si més no els membres de la capella, també el pagament del vestit. Així mateix, podien rebre alguns ingressos extraordinaris. Es desconeix si també rebien les retribucions en espècie, de les quals gaudien els del monarca.

⁵⁸⁷ *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 138v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁵⁸⁸ *Ibid.*, f. 213v.

Les despeses generades a l'erari reial per l'activitat musical eren satisfetes a través d'algunes de les caixes que gestionaven les finances de la monarquia. Quasi tot aquest càrrec econòmic es dividia de manera desigual entre dos comptadores: l'Escrivania i la Tresoreria.

L'Escrivania s'encarregava del pagament de les retribucions periòdiques dels oficis de la Cancelleria i dels membres ordinaris de la capella, entre ells els xantres. Les fonts de finançament d'aquesta caixa eren els *drets del segell* o taxes per l'expedició de documents de l'Escrivania, que eren satisfetes pels interessats⁵⁸⁹. Els imports a pagar per aquest concepte estaven fixats en les Ordinacions en funció del tipus de document i del benefici que el receptor obtenia de l'acció reial⁵⁹⁰. El protonotari recaptava aquestes quantitats, que anotava detalladament en el seu llibre de comptes, i tenia la comanda d'abonar les quitacions i vestits als integrants dels col·lectius suara esmentats. Les quitacions provinents de l'Escrivania s'havien de rebre *per terces*, és a dir, quadrimestralment, mentre que el vestit es pagava anualment, el primer dia d'abril, segons les Ordinacions. Sobre l'Escrivania també hi havia altres càrrecs econòmics anuals, com ara els 10.000 sous assignats a l'almoïna reial, els 6.000 sous de salaris de correus i els 500 sous de l'oferta del rei a la capella, una part de la qual era gaudida pels xantres⁵⁹¹.

D'altra banda, la Tresoreria del rei o Tresoreria General s'encarregava, entre molts altres conceptes, de la resta de retribucions ordinàries de la casa reial i de la totalitat de les extraordinàries. Per tant, el tresorer, el seu lloctinent o regent pagaven quitacions i vestits als ministrers de vent, sonadors de corda, trompetes i tabalers. A més, també és feia càrrec de les mateixes retribucions

⁵⁸⁹ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 124.

⁵⁹⁰ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 197-201.

⁵⁹¹ E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 158v-165r (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

corresponents als membres no ordinaris de la capella, és a dir, d'aquells que sobrepassaven el nombre reglamentari. A diferència de com ho feia l'Escrivania, la Tresoreria abonava les quitacions amb periodicitat trimestral. No obstant això, als xantres extraordinaris també els pagava sobre una base quadrimestral, malgrat que durant el regnat de Joan II no s'ha pogut observar regularitat en els lliuraments. Aquesta comptadoria es nodria d'ingressos de variada procedència, entre els que hi havia les quantitats lliurades al rei pels conferiments de càrrecs o bisbats, arrendaments de drets, acords de perdó de delictes contra el rei o els seus oficials, o l'atorgament de salconduits; els diners presos per préstecs, lletres de canvi o empenyoraments de béns; les donacions voluntàries de poblacions o acordades en corts, així com els lliuraments econòmics de les lloctinències, vegueries, procuradors reials o batllies territorials⁵⁹².

Els batlles, alts funcionaris encarregats de la gestió del patrimoni reial en àmbits territorials concrets, també tenien les seues pròpies comptadores. El rei podia encomanar-los que es feren càrrec de certs pagaments, freqüentment mitjançant cartes closes lliurades als interessats. Així, el monarca alleugeria el càrrec de la tresoreria general i, al mateix temps, facilitava el cobrament al perceptor quan es trobava lluny de la cort, però prop d'algun d'aquests altres funcionaris reials. S'ha pogut constatar que el batlle general del regne de València va fer front a diversos pagaments a músics de tipus puntual, així com el batlle general de Catalunya, en aquest cas a través de les pecúnies del Coronatge que gestionava.

En alguna ocasió puntual Joan II també va ordenar pagaments extraordinaris al seu procurador al regne de Mallorca⁵⁹³, així com quitacions i vestits a certs xantres vinculats amb aquest territori, com fou el cas de Gabriel

⁵⁹² Per a comprovar-ho, és suficient la consulta de l'apartat de *Rebudes* de qualsevol dels volums conservats de llibres de comptes de la Tresoreria.

⁵⁹³ El rei ordenava al seu procurador a Mallorca el lliurament anual de 40 lliures de Mallorca a Guillem de Podio mentre Girona fóra rebel al rei [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 6, reg. 3427, f. 138v-139v (vegeu l'apèndix III, doc. 45)].

Valls i Pere Sabater⁵⁹⁴. Així mateix, malgrat que en un únic cas, en aquesta recerca s'ha pogut documentar la comanda de pagament del rei a una *secretia* o divisió territorial siciliana, en concret a la de Palerm, en relació una renda anual a cobrar pel xantre Bartomeu Segrera⁵⁹⁵.

La reina i l'infant, i després príncep, Ferran disposaven de tresoreries pròpies. Els recursos de la reina procedien del seu patrimoni familiar a Castella i de l'atorgat pel seu espòs, consistent en diverses possessions a Aragó, València, Catalunya i, especialment a Sicília, que constituïen l'anomenada *Cambra Reginal de Sicília*⁵⁹⁶. L'infant Ferran va formar el seu patrimoni a partir de la pujada de son pare al tron d'Aragó i, especialment, després de les *Capitulacions de Vilafranca* (1461), quan Catalunya li va fer donació de 200.000 lliures⁵⁹⁷. Així mateix, almenys la Cambra Reginal i la lloctinència a Catalunya del príncep Ferran també generaven ingressos pel dret del segell⁵⁹⁸. El rei Joan II va ordenar el 1461 que la meitat dels recursos recaptats pel dret del segell de la lloctinència del príncep es lliuraren a l'Escrivania del rei, una pràctica que sembla que ja era vigent en temps del rei Magnànim⁵⁹⁹. La falta de documentació impedeix conèixer amb detall i seguretat les fonts dels pagaments de les despeses generades pels músics de la reina i el príncep. Malgrat tot, es pot constatar que, en moltes ocasions, la mateixa Tresoreria del rei satisfieia pagaments a aquests professionals. Per tant, les finances de la reina i del príncep estaven íntimament relacionades amb les del monarca.

⁵⁹⁴ Vegeu les entrades "Gabriel Valls" i "Pere Sabater" en l'apèndix II.

⁵⁹⁵ El 30 d'abril de 1465 Joan II atorgava la renda de 20 unces a aquest xantre, de la qual abans havia gaudit el tenorista sicilià Antonio Leontino [vegeu l'entrada de "Bartomeu Segrera" en l'apèndix II].

⁵⁹⁶ COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez...*, op. cit., p. 223-227.

⁵⁹⁷ VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica...*, op. cit, p. 73-74; GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante...", op. cit, p. 270. El 31 de juliol de 1461, el rei donava diverses instruccions per a "fer e crear lo patrimoni de l'il lustre infant don Ferrando" que sustentara la casa del príncep [E-VAar, Reial Cancelleria, *Curiae Valentiae* Joan II, reg. 239, f. 23r-26v].

⁵⁹⁸ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 3, reg. 3419, f. 157r (vegeu l'apèndix III, doc. 43); *ibid.*, *Curiae* 6, reg. 3411, f. 47v (vegeu l'apèndix III, doc. 23).

⁵⁹⁹ Joan II va justificar més intensament aquesta instrucció amb l'argument que, en el seu temps, l'Escrivania reial es feia càrrec dels 10.000 sous de l'almoïna, segons marcaven les ordinacions, mentre que no era així en temps del seua germà Alfons [*ibid.*].

Subvencions extraordinàries

Com s'ha observat abans, la Tresoreria es feia càrrec de molts dels pagaments ordenats pel monarca de caràcter extraordinari sense una adscripció normativa o específica a cap de la resta de les seues caixes. Alguns músics varen ser perceptors de quantitats econòmiques d'aquestes, lliurades discrecionalment⁶⁰⁰, les quals tenien habitualment com a finalitat la compensació directa de despeses considerades necessàries per al correcte exercici de la seua activitat professional.

Gairebé la totalitat dels pagaments localitzats d'aquesta classe varen efectuar-se al principi del regnat de Joan II, quan el nou monarca dotava el personal de la seua casa, novament ampliada, de mitjans de transport i indumentària. D'aquesta manera, durant els mesos de setembre i octubre de 1458, el rei concedia quantitats discretes de 150 o 170 sous per "comprar-se sengles cavalgadures" a tres xantres de la capella⁶⁰¹ i dos trompetes⁶⁰² de la seua casa, així com al tamborino de l'infant Ferran⁶⁰³ i al sonador d'arpa de la reina⁶⁰⁴. El 1460, un altre xantre reial⁶⁰⁵ i un trompeta de l'infant⁶⁰⁶ varen rebre semblants quantitats per idèntic motiu. Cal esperar ja als darrers dies del regnat de Joan II per trobar el registre d'un pagament aïllat a un trompeta reial per la compra d'una mula⁶⁰⁷. En aquest mateix temps, el rei també ordenava el lliurament al lloctinent de sobreatzembler de les despeses generades pel lloguer

⁶⁰⁰ En la major part dels assentaments d'aquests pagaments apareix el terme "graciosament", que acredita la voluntat puntual del monarca per al lliurament i no l'obligació normativa.

⁶⁰¹ Els agraciats varen ser Bartomeu Cantarranes, Joan de Soçaya i Joan de Gris, cadascun dels quals va rebre 150 sous durant el mes de setembre [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v].

⁶⁰² Els perceptors foren Joan Navarro i el seu fill Pere Navarro, que el setembre cobraren 170 i 150 sous, respectivament [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 66r].

⁶⁰³ Es tractava de Joan de Santomer, el qual va rebre 170 sous per aquest concepte durant el mes d'octubre [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 88v].

⁶⁰⁴ Jaques Duay va cobrar 170 sous durant el mes d'octubre [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 88v].

⁶⁰⁵ El febrer de 1460 Pedro Pifán rebia 150 sous per a comprar-se una cavalcadura [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 98r].

⁶⁰⁶ El mes de maig, Pere Carauig va cobrar 150 sous per aquest motiu [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 169r].

⁶⁰⁷ Fou Lope de Alvénez, el qual rebé el desembre de 1478 la quantitat de 198 sous "per a comprar-se hun trotó" [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 128r].

de tres mules de sella perquè cavalcaren els ministrers⁶⁰⁸. Per tant, almenys pel que sembla desprendre's de la documentació consultada, les gràcies reials per a l'adquisició directa de bèsties no foren generalitzades entre els músics i el lloguer d'aquestes a càrrec de l'erari reial només està documentat en una ocasió, per als ministrers.

Els pagaments extraordinaris als músics per peces concretes de vestuari són encara més infreqüents. Com s'ha observat més amunt, el rei Joan sembla que no va satisfer als trompetes de la seua casa el concepte retributiu fix anual de *vestit*, que encara ordenava pagar el seu antecessor Alfons el Magnànim. Probablement per compensar la reducció retributiva, Joan II va lliurar, si més no en un parell d'ocasions, l'import exacte del cost de certes despeses relacionades amb la indumentària pròpia d'aquests músics⁶⁰⁹. De la mateixa manera que va succeir amb la major part dels pagaments per les bèsties, els corresponents a vestuari també s'efectuaren abans de l'inici del conflicte bèl·lic al principat.

Problemes financers de Joan II

L'estiu de 1462 esclatava la guerra que enfrontava Joan II amb les principals institucions catalanes. Les obligacions de pagaments extraordinaris generades pel conflicte bèl·lic varen desequilibrar fortment les finances de la corona. Per tal de no arriscar-se a veure's abandonat per les tropes, el monarca va atorgar prioritat a l'abonament de les despeses militars front a les de la seua pròpia casa. De fet, amb freqüència va eximir del pagament de part o de la

⁶⁰⁸ La quantitat satisfeta l'octubre de 1478 fou de 97 sous i 6 diners, a raó de 2 sous i 6 diners cada mula, sense que s'indique per quant de temps [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 88v].

⁶⁰⁹ El desembre de 1458, la Tresoreria va lliurar al trompeta Mateu Andreu 27 sous per a comprar-se un gipó, 12 sous per a comprar-se un parell de calces, 70 sous per a comprar dues canes i mitja de drap de bruneta per a fer-se un gonell i un manto, 8 sous per a comprar drap per a aferrar aquest gonell i 6 sous per a pagar el treball de costura del gonell i el manto [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 141r]. El desembre de 1459, els trompetes Joan Navarro, Andreu Mateu, Joan Navarro i Pere Tristany reberen 32 sous, respectivament, "per a obs de fer-se sengles gipons e sengles parells de calces" [*ibid.*, vol. 8802, f. 132r].

totalitat del dret del segell a aquells dels seus seguidors que havia premiat amb provisions, donacions, contractes i privilegis, tots els quals estaven subjectes ordinàriament a aquesta taxa⁶¹⁰. A més, els qui havien de pagar no ho feien amb la deguda puntualitat⁶¹¹. Evidentment, totes aquestes circumstàncies suposaven clars perjudicis a la caixa de l'Escrivania, la qual acumulava deutes cada vegada majors amb els membres de la casa reial que cobraven de les seues pecúnies, entre ells els xantres ordinaris i els organistes de la capella, fins al punt que el monarca temia perquè se n'anaren del seu servei per no poder sustentat-se amb les quantitats que rebien⁶¹².

Davant aquest greu problema financer, Joan II no va romandre immòbil. D'una part, s'ha pogut constatar que, extraordinàriament, va exigir transferències cap a l'Escrivania reial de les sumes recaptades pel dret de segell en administracions territorials, com ara la Batllia General de València i la Lloctinència del mateix regne, amb l'argument explícit de la necessitat de

⁶¹⁰ Aquesta pràctica era reconeguda pel rei el 1474, ja acabat el conflicte bèl·lic, per tal que el mestre racional, com a auditor, no posara inconvenients als comptes del protonotari [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 9, reg. 3414, f. 12v-14v (vegeu l'apèndix III, doc. 77)].

⁶¹¹ La gran quantitat de deutes motivava que el 14 d'octubre de 1467, la reina ordenara a les autoritats civils d'Aragó i Catalunya que compel·liren els qui tenien pagaments pendents, al mateix temps que manava al lloctinent de protonotari que informara de tots els deutes a Antoni Archant, com a procurador de capellans i escrivans [Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Lloctinència de la reina Joana, *Varia* 2, reg. 3504, f. 139v-140r (vegeu l'apèndix III, doc. 40); *ibid.*, f. 153v-154r]. Així mateix, el 14 de gener de 1469, el rei facultava a frare Gonçal d'Esplugues per a exigir els deutes i ordenava als seus oficials a Catalunya, València i Aragó que el recolzaren en aquesta tasca [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 24, reg. 3384, f. 19r-20r].

⁶¹² Les necessitats que passaven aquells que cobraven de l'Escrivania ja eren reconegudes pel rei el 2 de gener de 1464: "(...) los prothonotari, son lochtinent, capellans, scrivans e altres ministres ordinaris de nostra cancelleria, com per nostres necessitats, poch se poden ajudar de altres utilitats o emoluments" [E-VAar, Cancelleria Reial, *Curiae Valentiae* Joan II 1458-1466, vol. 238, f. 166v]. El 7 de març del mateix any, Joan II manifestava que "los emoluments del segell son huy tant poch que no basten a res" [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 6, reg. 3411, f. 108v]. El 26 d'abril de 1466, el rei afegia el risc que els capellans i escrivans marxaren del seu servei [E-VAar, Cancelleria Reial, *Itinerum* Joan II 1463-1466, vol. 401, f. 186v-187r (vegeu l'apèndix III, doc. 34)]. Posteriorment, altres escrits del rei i la reina reiteraven els deutes que mantenien amb els qui cobraven del dret del segell: 10 d'octubre de 1467 [Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Lloctinència de la reina Joana, *Varia* 2, reg. 3504, f. 139v-140r (vegeu l'apèndix III, doc. 40)]; 24 de desembre de 1468 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 3, reg. 3419, f. 157r (vegeu l'apèndix III, doc. 43)]; 14 de gener de 1469 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 24, reg. 3384, f. 19r-20r].

retribuir a capellans i escrivans⁶¹³. D'altra banda, alguns mesos després de la mort de la reina Joana, el monarca assignava en exclusivitat als membres de la capella aquelles quantitats percebudes per la Cambra Reginal en concepte de dret del segell, des de l'òbit de la seua titular i en avant indefinidament, en esgrimir la mateixa justificació⁶¹⁴.

Tots els intents del monarca per reequilibrar els comptes de l'Escrivania durant la guerra no varen ser suficients. Malgrat que és possible que en acabar el conflicte armat la situació millorara, la realitat és que els deutes acumulats de quitacions als membres de la capella al llarg del regnat de Joan II varen assolir grans proporcions. De fet, entre 1492 i 1493, el rei Ferran II ordenava el pagament a set xantres de son pare dels deutes que, gairebé tres lustres després de la seua mort, encara romanien pendants. Els lliuraments manats pel rei Catòlic tenien caràcter anual al llarg de períodes que anaven dels tres als deu anys, en funció de la quantitat deguda a cadascú, i foren carregats a les pecúnies de la marmessoria del seu progenitor. Les sumes degudes a cadascun d'aquests xantres eren molt elevades, entre un mínim de 3.560 i un màxim de 10.045 sous de Barcelona. Les esmentades quantitats representaven les quitacions totals aproximades de dos i mig, i set anys de servei, respectivament⁶¹⁵. Malgrat això, el setembre de 1497 encara no havien cobrat gens dels respectius deutes almenys dos d'aquests xantres, per la qual cosa el

⁶¹³ *E-VAar*, Cancelleria Reial, *Curiae Valentiae* Joan II 1458-1466, vol. 238, f. 166v; *ibid.*, *Itinerum* Joan II 1463-1466, vol. 401, f. 186v-187r (vegeu l'apèndix III, doc. 34); *ibid.*, *Itinerum* Joan II 1469, vol. 408, f. 15v-16r.

⁶¹⁴ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 3, reg. 3419, f. 157r (vegeu l'apèndix III, doc. 43).

⁶¹⁵ A García Baylo es devien 8.880 sous el 28 de setembre de 1492 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Itinerum* 17, reg. 3648, f. 65r-65v]; a Bartomeu Segrera, 4.910 sous el 4 de novembre de 1493 [*ibid.*, *Diversorum sigilli secreti* 12, reg. 3572, f. 26r-26v]; a Guillem de Podio, 3.560 sous el 4 de novembre de 1493 [*ibid.*, f. 26v-27r (vegeu l'apèndix III, doc. 154)]; a Jaume Castelló, 10.045 sous el 30 d'octubre de 1493 [*ibid.*, f. 23r-23v]; a Mateu Ferrer, 5.173 sous el 3 de novembre de 1493 [*ibid.*, f. 25r-25v]; a Pere Sabater, 6.480 sous el 30 d'octubre de 1493 [*ibid.*, f. 22v-23r]; a Pedro Pifán, 5.380 sous el 28 d'octubre de 1493 [*ibid.*, f. 28r-28v].

rei Catòlic tornava a insistir al receptor de la marmessoria de Joan II sobre la necessitat dels pagaments⁶¹⁶.

La precarietat financera del rei ocasionada per la guerra també degué afectar força a la Tresoreria, que es feia càrrec de satisfer gran quantitat de soldades a l'exèrcit reial. Aquest fet es reflecteix en l'absència total de regularitat en els pagaments als xantres extraordinaris i als músics d'instrument al servei reial, que cobraven de la mateixa caixa. A més, quan es produïen, els lliuraments del tresorer rarament cobrien la suma total de les quitacions d'un quadrimestre, com correspondria, sinó que eren parcials⁶¹⁷.

Dels problemes econòmics tampoc no va escapar la reina Joana. Fins i tot abans del començament de la guerra, la consort demanava desesperadament ajut financer al seu marit, així com a alguns dels alts funcionaris reials i de l'infant Ferran, per a poder sustentar als membres de la seua casa, en un moment delicat, en què es trobava separada del seu marit i en un entorn hostil a Catalunya⁶¹⁸.

Davant la manca de recursos monetaris de les seues caixes, el monarca va intensificar altres mecanismes al seu abast, de diversa naturalesa, per a compensar els membres de la seua casa i reduir el risc que abandonaren el servei reial.

⁶¹⁶ L'escrit de Ferran II sobre el deute a Pedro Pifán data del 12 de setembre de 1497 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum sigilli secreti* 16, reg. 3576, f. 116r-116v]; el relatiu al deute a García Baylo és del 16 de setembre de 1497 [*ibid.*, *Itinerum* 21, reg. 3652, f. 178r-179r].

⁶¹⁷ Els pagaments de la Tresoreria durant els anys previs a la guerra (1458-1461) tampoc foren totalment regulars en temps ni en quantitat, però el problema s'agreujà poc després del començament del conflicte bèl·lic. El febrer de 1463 es constata per darrera vegada un pagament d'un quadrimestre íntegre simultàniament als membres extraordinaris de la capella [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 43v, 44v, 46r, 47r, 49v, 50r, 50v]. Ni tan sols després de la fi de la guerra es va tornar a la regularitat.

⁶¹⁸ *E-VAar*, Cancelleria Reial, *Itinerum Reginale* Joana, vol. 411, f. 28r-28v, 37r-37v.

El rei tenia la possibilitat d'aconseguir que alguns dels seus servidors reberen ingressos sense que minvaren els recursos econòmics del seu erari. Així, altres persones o institucions, privades o religioses, eren les que es feien càrrec de lliurar quantitats puntuals o periòdiques als membres de la casa reial. El principal mecanisme de compensació econòmica externa als recursos financers reials per als membres de les capelles era l'atorgament de prebendes i beneficis eclesiàstics, amb rendes annexes, una pràctica comú a l'Europa de l'època⁶¹⁹ que Joan II va exercir molt intensament⁶²⁰. Aquestes concessions als capellans no eren enteses pel monarca únicament com a simples favors o gràcies, sinó que era conscient que, davant els creixents deutes salarials que patien els seus servidors, les rendes eclesiàstiques funcionaven com una mena de retribució substitutiva⁶²¹. La política beneficional del monarca d'Aragó cap als membres de les capelles reials a la Corona d'Aragó només ha sigut estudiada en profunditat per Tess Knighton per al cas dels regnats dels Reis Catòlics, els quals la varen practicar a través de mecanismes molt semblants als usats per Joan II⁶²².

El monarca d'Aragó era titular del dret de patronat d'un gran nombre de prebendes de l'Església, més de 150, distribuïdes per les catedrals i esglésies dels seus dominis territorials, fonamentalment a Catalunya, on es concentraven una mica més del 70% (vegeu taula 3). La gran majoria, aproximadament el 75%, eren beneficis, però també hi havia algunes rectories, capellanies,

⁶¹⁹ Entre tots els estats europeus, potser fou el ducat de Borgonya el que més intensament va aprofitar aquest sistema per a convertir la seua capella reial en una de les més destacades del seu temps [CARRERAS, Juan José: "La capilla en la corte. Perfil musical y contexto historiográfico de una institución" dins Juan José Carreras i Bernardo J. García García (ed.), *La Capilla Real de los Austrias. Música y ritual de corte en la Europa moderna* ([Madrid]: Fundación Carlos de Amberes, 2001), p. 26-27].

⁶²⁰ En els registres de la cancelleria reial de Joan II abunden els documents relatius a gestions de diversos tipus fetes per Joan II amb la finalitat que els membres de la seua capella obtingueren aquestes rendes. En l'apèndix II poden trobar-se resums de tots els localitzats, presentats en cadascun dels perfils biogràfics dels músics de la capella reial. En aquest apartat no s'esmentaran tots, sinó només aquells més representatius en qüestions concretes.

⁶²¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 7*, reg. 3447, f. 42r (vegeu l'apèndix III, doc. 33).

⁶²² KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 79-88.

escolanies, unes poques abadies i canongies, així com un priorat⁶²³. A cadascuna d'aquestes prebendes hi eren adscrits una sèrie de béns, mobles i immobles, donats pels reis antecessors que les havien instituït, les quals generaven unes rendes de quanties diverses de què gaudia l'eclesiàstic titular, generalment a canvi d'algunes obligacions, com ara la celebració de misses o el manteniment de la capella o església on estava fundada⁶²⁴. En principi, el dret de patronat facultava al rei a atorgar els beneficis a aquelles persones que desitjara, sempre que tingueren l'ordenació eclesiàstica requerida. En alguns casos tenia la possibilitat de fer col·lació o conferir els beneficis sense la intervenció de les autoritats diocesanes —solia ser així en els que hi eren fundats a les capelles o les esglésies del seus palaus— i en altres havia de seguir el procediment reglat general davant la diòcesi corresponent, que començava amb la presentació del candidat per part del monarca, normalment mitjançant procuradors, i finalitzava amb la col·lació per part del vicari general diocesà⁶²⁵.

	Aragó	València	Catalunya	Mallorca	TOTAL
Abadies	2				2
Priorats			1		1
Canongies		1	1		2
Rectories	1	1	7	2	11
Beneficis	20	21	81	1	123
Capellanies			8		8
Presbiterats			5		5
Escolanies			6	1	7
Mongies			1		1
Porcions de pobres			3		3
TOTAL	23	23	113	4	163

Taula 3. Prebendes de patronat del rei d'Aragó en els regnes peninsulars de la corona⁶²⁶

⁶²³ La relació completa d'aquestes prebendes pot trobar-se en un manuscrit del segle XV en *E-Mn*, Mss/295, f. 100r-107r.

⁶²⁴ Ja s'han vist detalls sobre les obligacions beneficials i la corresponent gestió econòmica en el cas concret de Guillem de Podio [vegeu en la primera part d'aquest treball, capítol III.5].

⁶²⁵ Aquesta doble possibilitat pot constatar-se clarament en l'apèndix III, doc. 100.

⁶²⁶ Dades extretes del manuscrit *E-Mn*, Mss/295, f. 100r-107r.

A més de les prebendes del seu patronat, el monarca disposava d'una reservació papal, concedida per Pius II, d'altres 100 beneficis en els seus territoris que podia atorgar a l'eclesiàstic que designara. Aquesta concessió del pontífex no fou excepcional en l'època, puix almenys Ferran I de Nàpols, el duc de Ferrara Ercole I d'Este i, probablement, el mateix Ferran el Catòlic varen gaudir de semblants privilegis⁶²⁷. Com a exemple, per aquesta via el 10 de febrer de 1465 Joan II demanava al màxim pontífex la reserva d'un canonicat en la catedral de Mallorca i l'arxiprestat de Terol per als seus xantres Gabriel Valls i Daniel Genovés, respectivament⁶²⁸. No obstant això, se sap que, probablement el mateix mes, Joan II tenia la intenció de demanar al papa el canvi dels 100 beneficis reservats per 75 *gràcies* distribuïdes entre els membres de la seua pròpia casa (30), de la reina (25) i del príncep Ferran (20), a més de dues prebendes a cada membre ordinari de la capella⁶²⁹. No tenim constància que finalment es produïra aquesta modificació de l'acord amb el màxim pontífex.

Joan II acudia al papa per a demanar *butles expectatives* a favor dels seus xantres, que atorgaren el dret a un, o de vegades dos, beneficis que quedaren primers vacants en un àmbit territorial o en un temple concret⁶³⁰. Per exemple, mitjançant aquest sistema, l'abril de 1465 el xantre reial Pere Sabater va rebre gràcia expectativa de Pau II per a obtenir una o dos prebendes, primers vacants en els dominis reials⁶³¹. Malgrat això, moltes vegades les expectatives no asseguraven que el candidat reial obtinguera sense problemes el benefici desitjat, puix altres eclesiàstics, de la casa reial o no, podien tenir títols semblants, la qual cosa generava conflictes o disputes per les prebendes que

⁶²⁷ Ferran I de Nàpols va obtenir el 1479 una reserva per a 40 cantors. Ercole d'Este va aconseguir d'Innocenci VIII (1484-1492) la reserva per a 20 cantors. Ferran el Catòlic va estar a punt d'aconseguir-ho el 1484 però la mort de Sixte IV ho va impedir. Malgrat això, sembla que el 1493 ja disposava de la desitjada reserva [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 81-82].

⁶²⁸ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 20r, 23r.

⁶²⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 29r-30r (vegeu l'apèndix III, doc. 28).

⁶³⁰ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 7, reg. 3447, f. 42r (vegeu l'apèndix III, doc. 33).

⁶³¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 7, reg. 3428, f. 11v-12v.

restaven vacants. Per aquesta raó, Joan II va demanar vehementment al papa, especialment en el bienni 1466-1467, que atorgara als seus servidors, a més, *prerogatives* per a tenir prioritat en l'obtenció d'aquestes rendes, sense perdre l'oportunitat de manifestar al pontífex el tracte vergonyosament discriminatori que, al seu parer, patien els membres de la seua capella⁶³².

Però sembla que aquestes gestions reials davant el papa no resultaren suficients per a l'obtenció del volum de prebendes que desitjaven els membres de la capella per a compensar els deutes de les quitacions. Conseqüentment, el descontent degué generalitzar-se entre aquest col·lectiu de servidors reials. Si més no, això és el que suggereix el fet que, tres anys després, Joan II estiguera disposat a adoptar una resolució que suposava una limitació en la seua pròpia llibertat de decisió, al temps que significava una gran consecució per als membres de la capella reial. El 14 d'octubre de 1470 es promulgava una pragmàtica reial per la qual Joan II els concedia l'exclusivitat en l'obtenció dels beneficis de patronat reial i dels reservats al monarca per privilegi apostòlic, amb l'única condició que seguiren la cort. Així mateix, aquesta resolució implicava l'anul·lació de totes les provisions i expectatives concedides pel rei a qualsevol altre eclesiàstic no pertanyent a la seua capella sobre aquests beneficis⁶³³. Aquesta norma eliminava la competència exterior a la capella per a la possessió de les abellidores rendes eclesiàstiques a disposició del monarca i, per tant, augmentava les possibilitats dels seus membres d'acumular un major nombre d'aquestes, al temps que reduïa els possibles conflictes en les

⁶³² El 14 d'abril de 1466, el monarca demanava personalment al pontífex aquestes prerogatives [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 7, reg. 3447, f. 42r (vegeu l'apèndix III, doc. 33)]. El 7 de novembre de 1466, el rei requeria al cardenal de *Sancti Quatri* i bisbe de Lleida que suplicara al papa que atorgara als seus xantres i capellans una sèrie de prerogatives, adduint que les expectatives eren poc valuoses comparades amb les que s'atorguen a altres persones particulars [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 98r-101r (vegeu l'apèndix III, doc. 36)]. El 31 de març de 1467, Joan II donava instruccions al seu conseller i secretari Joan de Vila, el qual anava a viatjar a Roma, perquè, entre altres assumptes, treballara per a obtenir "prerogatives per als de la capella" davant del papa i d'altres membres de la cúria romana [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 21, reg. 3381, f. 109r-110r (vegeu l'apèndix III, doc. 37)].

⁶³³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 26, reg. 3386, f. 23v-26v (vegeu l'apèndix III, doc. 46). Joan II de nou anul·lava totes les provisions en favor de qualsevol eclesiàstic el 14 de març de 1477 [*ibid.*, *Diversorum* 20, reg. 3380, f. 58v].

possessions. Se sap que quatre dècades després, una disposició normativa semblant va ser atorgada per Francesco Gonzaga, marquès de Màntua, en favor dels xantres de la seua capella⁶³⁴.

Malgrat tot, el rei no limitava a les prebendes ja esmentades la seua acció d'influència, puix res l'impedia també sol·licitar directament a les autoritats de les diòcesis dels seus regnes que conferiren a un candidat seu qualsevol altre benefici eclesiàstic. Fins i tot, el monarca podia demanar a un patró particular que presentara el seu protegit davant el vicari general diocesà corresponent. Això mateix succeïa el 2 d'abril de 1460, quan Joan II demanava a mossèn Martí Torrelles, patró d'un benefici a l'església de Lloret, que presentara per a la col·lació al seu xantre Gabriel Valls, quan es quedara vacant⁶³⁵.

De vegades, el monarca no concedia la possessió d'un benefici sinó només una part proporcional de les seues rendes⁶³⁶. Com a exemple, el 21 de febrer de 1472 el rei ordenava al virrei de Mallorca que es reservara al xantre Lluís Domínguez àlies Atzuara un terç de la rectoria de Porreres, que aleshores gestionava per al també xantre Pere Sabater⁶³⁷. Alternativament, el monarca podia atorgar una pensió fixa sobre una determinada prebenda. El 12 de setembre de 1472, Joan II reconeixia la imposició d'una pensió de 2.000 sous anuals sobre una canongia i ardiaconat de Sogorb, dels quals 1.000 havien sigut concedits al xantre García Baylo⁶³⁸. Per contra, en altres ocasions el rei atorgava o tractava d'aconseguir en una mateixa gestió davant de tercers més d'una prebenda per a un únic capellà. Joan II atorgava el 29 d'octubre de 1472 al seu xantre Ramón Grañén una capellania i dos beneficis, el de Sant Joan i el de Sant Pere, al castell Vell de Rosanes⁶³⁹. L'alta consideració del monarca envers algun dels seus xantres podria explicar que expedira per a ells recomanacions per a

⁶³⁴ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 79.

⁶³⁵ E-VAar, Reial Cancelleria, *Communium Valentiae* Joan II, reg. 93, f. 36r.

⁶³⁶ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 13, reg. 3453, f. 92r-92v.

⁶³⁷ E-VAar, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II, reg. 294, f. 14r.

⁶³⁸ E-VAar, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II, reg. 294, f. 14r.

⁶³⁹ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 18, reg. 3458, f. 26v-27r.

accedir a la titularitat de bisbats o, fins i tot, d'algun arquebisbat. De qualsevol manera, en aquests últims casos no es tractava de diòcesis opulentes sinó d'altres amb rendes molt modestes, ubicades totes elles a l'illa de Sardenya⁶⁴⁰. El xantre sicilià Antonio Leontino, qui ja era abat de Santa Maria dels Àngels a Palerm, va ser proposat per Joan II per al bisbat d'una, hipotèticament, restituïda seu a Troina⁶⁴¹. Possiblement a causa del fracàs d'aquest pla, mesos després el rei va tornar a intentar-ho amb el bisbat d'Alès⁶⁴². D'altra banda, el també xantre Domingo de Olleta fou el candidat de Joan II per a l'arquebisbat de Càller (Cagliari)⁶⁴³. De qualsevol manera, no hi ha constància que cap dels dos xantres gaudiren finalment d'alguna d'aquestes prelatures.

La guerra catalana va oferir a Joan II una font addicional de rendes eclesiàstiques per a dotar els membres de la seua capella. Al temps que guanyava territoris als rebels, Joan II confiscava les rendes de les seues prebendes. A més, encara que un benefici estiguera instituït en terra enemiga, una part de les rendes o fruits podien generar-se en territori reial, per la qual cosa eren també susceptibles de ser requisades. Malgrat tot, sembla que, majoritàriament, les concessions d'aquestes rendes als membres de la capella reial eren conjunturals. Entre els músics de la capella receptors hi foren Guillem de Podio, Lluís Domínguez, Jaume Castelló, Enric Foxer, Bartomeu Segrera i, especialment, el mestre de capella Juan Aznar⁶⁴⁴.

⁶⁴⁰ NUGHES, Antoni: *El sínodo del bisbe Baccallar. L'Alguer. Església i societat al segle XVI*, Biblioteca Filològica, XX (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1991), p. 26.

⁶⁴¹ El 25 de setembre de 1463, Joan II va tractar d'aconseguir que el papa reinstaurara la seu sarda de Troina, després de transcorreguda una sanció imposada a la ciutat de cent anys sense seu. Al mateix temps demanava el nomenament del seu candidat Leontino davant el papa, així com el suport del cardenal de València Roderic de Borja i el treball en aquest assumpte del virrei de Sicília i de l'arquebisbe de Càller, conseller i procurador reial a Roma [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Comune Sigilli Secreti Cancilleriae Siciliae 1*, reg. 3480, f. 188v-189v]. Vegeu l'entrada de "Antonio Leontino" en l'apèndix II.

⁶⁴² El 2 de gener de 1464, el monarca feia la petició al papa, al mateix temps que demanava el recolçament d'un cardenal i el seguiment de l'assumpte a l'arquebisbe de Càller [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Sardiniae 5*, reg. 3399, f. 20r-20v].

⁶⁴³ Joan II feia la petició al papa el 20 de març de 1470. El mateix dia demanava el recolçament del Col·legi Cardenalici, de tres cardenals individualment i del seu conseller, l'arquebisbe de Monreale [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Sardiniae 6*, reg. 3400, f. 171v-172v].

⁶⁴⁴ Per a més detalls, vegeu les entrades corresponents a aquests músics en l'apèndix II.

Mitjançant tots aquests mecanismes, els membres de la capella podien acumular diverses prebendes, que gaudien encara que hi foren absents de la ciutat on estaven instituïdes⁶⁴⁵. Aquesta pràctica estava suportada per una butlla papal de Pius II, datada el 18 de juliol de 1460, que atorgava als membres de la capella reial el dret de rebre la totalitat dels ingressos que tindrien si hi foren presents de les corresponents diòcesis, amb l'única excepció de les distribucions diàries⁶⁴⁶. En el cas concret del xantre Pere Sabater, la documentació permet conèixer els beneficis que gaudia simultàniament, com a mínim, en diversos instants concrets de la seua carrera àulica. El 1460 posseïa dos beneficis a Mallorca⁶⁴⁷. Deu anys més tard era titular de, si més no, quatre prebendes, tres a Mallorca i una a València, totes les quals mantenia el 1472⁶⁴⁸. Encara va incrementar més els seus beneficis, atès que el 1477 en disposava almenys de sis, els mateixos quatre que ja tenia més dos de nous a Cadaquès i Perpinyà⁶⁴⁹. Malgrat que aquest cas està especialment documentat, realment no és fàcil conèixer quines prebendes tenia un capellà reial qualsevol en un moment concret. Una de les raons és que els seus titulars acostumaven a permutar-les amb freqüència i aquests moviments passen desapercebuts si no es localitza la documentació corresponent, dispersa generalment, quan es

⁶⁴⁵ En el cas dels reis Catòlics, dues butlles papals de 1474 permetien als membres d'ambdues capelles residents a la cort l'ocupació de beneficis i el cobrament dels seus ingressos com a absentistes [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 169-184]. Per al cas de Joan II, és possible que també hi haguera un document semblant. De tota manera, no hi ha cap dubte que els membres de la seua capella titulars d'aquestes prebendes rebien les rendes, sempre que no hi haguera algun problema concret, puix d'altra manera no hauria funcionat el sistema.

⁶⁴⁶ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 70r-71r (vegeu l'apèndix III, doc. 14). El text de la butlla va ser molt semblant al d'aquella que el juliol de 1474 va ser atorgada a Ferran, aleshores rei de Sicília i príncep d'Aragó. Knighton afirma que sa esposa Isabel va rebre al mateix temps una altra idèntica [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 80, 227-228].

⁶⁴⁷ El 5 d'octubre, Sabater ja posseïa un benefici simple a l'església de Sòller i un altre en l'església o hospital de Sant Andreu, intramurs de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 3, reg. 3424, f. 82v-83v].

⁶⁴⁸ Es tractava de la rectoria del castell reial de Mallorca, sota l'advocació de Santa Anna i Sant Jaume, el benefici sota l'advocació de Sant Marc al castell de Bellver, el benefici de Santa Fe a la parròquia de Santa Eulàlia de Mallorca i el benefici de Sant Joan al palau reial de València. La possessió d'aquests beneficis es pot constatar el 15 de setembre de 1470 i l'1 de desembre de 1472 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 9, reg. 3430, f. 38v-39r; *ibid.*, *Itinerum* 19, reg. 3460, f. 192v-193r].

⁶⁴⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 13, reg. 3434, f. 24v-25r.

conserva, pels arxius diocesans. Tampoc les gestions reials culminaven sempre amb la possessió del benefici. Malgrat això, a la vista de la documentació localitzada, resta clar que alguns xantres reials arribaren a gaudir de més d'un benefici atorgats pel monarca, entre els quals varen destacar Jaume Castelló, Gabriel Valls, Pere Sabater, Guillem de Podio, Lluís Domínguez i el mateix mestre de capella Juan Aznar, el qual rebé un tracte privilegiat⁶⁵⁰. Per contra, en altres casos de membres de la capella no s'ha pogut constatar ni tan sols l'intent reial per que foren receptors d'un benefici⁶⁵¹. Cal suposar, doncs, que la consideració particular de Joan II vers cadascun d'ells, així com el temps de servei, foren factors decisius en el nombre de prebendes atorgades.

Malgrat la intervenció del monarca, en molts casos no s'aconseguia una ràpida presa de possessió del benefici per part del capellà reial, o no es produïa pacíficament; habitualment, per l'oposició d'un altre candidat, normalment local, que amb freqüència rebia el suport de les autoritats eclesiàstiques del mateix lloc. El mestre de capella Juan Aznar, fins i tot, fou objecte d'un intent d'agressió amb arma blanca per una disputa d'aquest tipus⁶⁵². Els capellans del rei estarien en inferioritat de condicions si no fóra pel seu protector. De fet, Joan II no acostumava a abandonar els seus patrocinats davant els problemes sinó que insistia les vegades que fóren necessàries, mitjançant escrits dirigits a diverses instàncies civils i religioses, fins i tot al papa, per a aconseguir el cessament de les "molèsties" als membres de la seua capella. En algunes ocasions, fins i tot, adoptava mesures preventives per a evitar els entrebancs a les diòcesis. Una possibilitat al seu abast era ordenar la retenció dels beneficis vacants, de manera que s'evitava que es feren col·lacions a favor d'altres persones. El 16 de febrer de 1471, Joan II ordenava al seu lloctinent a Mallorca la retenció del primer benefici vacant, en el seu nom, per a conferir-lo al seu xantre

⁶⁵⁰ Per a més detalls, vegeu les entrades corresponents en l'apèndix II.

⁶⁵¹ Aquesta desigualtat en la concessió de beneficis entre els membres de la capella també fou comú durant el temps dels Reis Catòlics [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 80].

⁶⁵² L'11 de abril de 1467 diverses persones de Tarragona eren acusades d'aquesta acció per estar en discussió la vicaria perpetua de l'església parroquial de la vila de Castelló, la qual dies abans havia sigut atorgada pel papa a Aznar [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Commune 15*, reg. 3338, f. 172v-173r].

Pere Sabater, el qual havia rebut butlles expectatives del màxim pontífex⁶⁵³. El sobirà també podia manar als seus oficials territorials el segrest de les rendes annexes a les prebendes per a impedir que, en cas que un candidat inesperat rebera la col·lació abans que el protegit reial, no poguera cobrar-les. A mode d'exemple, l'1 de novembre de 1460, Joan II demanava al veguer de Vic que segrestara les rendes d'un canonicat a la seu d'aquesta ciutat, per a la provisió del qual havia presentat davant el papa al seu xantre Jaume Castelló, el qual encara estava pendent de rebre les preceptives butlles⁶⁵⁴.

Una de les diòcesis més problemàtiques per a Joan II fou la de Mallorca. Precisament, un canonicat en la seua catedral fou l'objecte d'una disputa excepcionalment llarga entre el xantre Gabriel Valls i el doctor Antoni Gual, que va requerir d'una intensa activitat per part del sobirà. Aquest havia proposat a Valls per a la prebenda el 6 de febrer de 1461, en virtut de la reservació papal. Davant les dificultats per a prendre possessió d'aquesta abellidora prebenda per part del xantre, Joan II va expedir diverses sèries d'escrits —adreçats al capítol catedralici, als oficials reials al regne mallorquí, als jurats de la ciutat de Mallorca, als procuradors reials a Roma, a cardenals i al mateix papa— durant els mesos de setembre i desembre del mateix any, així com al febrer de l'any següent, instant la cessació de les molèsties a Valls. En els anys següents es produïren fins a quatre sentències contràries a Gual, malgrat la qual cosa, encara el 3 de maig de 1470, el monarca es dirigia al mateix doctor, resident a la cort romana, per insistir-li que deixara de molestar al seu xantre. He pogut comptabilitzar fins a 17 cartes de Joan II escrites en defensa de Valls en aquest conflicte front a un personatge aparentment d'escassa influència, Antoni Gual, que es resistia a la voluntat del mateix rei d'Aragó amb una tenacitat que suggereix la possibilitat que comptara amb el suport del mateix pontífex⁶⁵⁵.

⁶⁵³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 9, reg. 3450, f. 126r-126v.

⁶⁵⁴ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 13, reg. 3373, f. 93r-93v.

⁶⁵⁵ Per a més detalls, vegeu l'entrada de "Gabriel Valls" en l'apèndix II.

Joan II, de fet, tampoc no dubtava a enfrontar-se obertament, en defensa dels membres de la seua capella, a personatges poderosos, com ara Roderic de Borja, aleshores cardenal i bisbe de València, futur papa Alexandre VI. A la darrerria del 1470, el rei desitjava que el cardenal fera desistir un servidor seu a la pretensió de la rectoria de Cabanes, puix volia reservar-la per a un escolà de la seua capella⁶⁵⁶. Es desconeix si finalment el monarca va convèncer-lo. Però, sens dubte, l'assumpte més espinós entre ambdós va tenir com a centre de la disputa un valuós canonicat a la catedral de València. La història va començar durant la visita de Roderic de Borja a Joan II a començaments del setembre de 1472, quan el rei d'Aragó assetjava la ciutat de Barcelona⁶⁵⁷. Durant les converses, el cardenal i bisbe va prometre al monarca que el primer canonicat vacant a la seua catedral de València seria concedit al xantre reial Lluís Domínguez àlies Adzuara, natural de la mateixa ciutat. El 8 de novembre del mateix any, quan una pabordia i canonicat d'aquesta seu estava a punt de vacar, el rei va recordar al cardenal la seua promesa al temps que, com a mesura de precaució, ordenava als oficials reials de la Batllia de València que segrestaren les rendes de la prebenda fins que fóra atorgada al seu xantre⁶⁵⁸. Sembla que el recordatori no va tenir efecte, puix el 24 de novembre de l'any següent, Joan II es dirigia al seu lloctinent i al seu advocat fiscal al regne de València per ordenar-los, amb vehemència, que obligaren al capítol de la catedral valenciana a conferir a Domínguez la prebenda i que, en cas que algun dels seus membres s'oposara, li prengueren les rendes⁶⁵⁹. Dos mesos mes tard, Joan II apuntava directament al cardenal per l'incompliment de la seua paraula, i ordenava el segrest de 1.000 lliures anuals de les rendes personals del purpurat al regne valencià⁶⁶⁰. El pols amb Roderic de Borja es va prolongar fins

⁶⁵⁶ El 28 de desembre de 1470, Joan II donava instruccions al bisbe de Sessa, ambaixador seu i del príncep Ferran, abans de la marxa del prelat cap a Itàlia, perquè transmitira al cardenal el desistiment a favor de l'escolà Francí Ferrer [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 8, reg. 3413, f. 85v].

⁶⁵⁷ La visita del cardenal, en qualitat de legat papal, va finalitzar el dia 4 del mateix mes, quan va marxar cap a Tortosa [VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón...*, op. cit, p. 348].

⁶⁵⁸ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 18, reg. 3458, f. 187v-188r.

⁶⁵⁹ *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II, reg. 294, f. 33r-34v.

⁶⁶⁰ *Ibid.*, f. 65v-66r. El 16 d'abril de 1474, el rei mantenia la seua posició amb la màxima fermesa. Davant el fet que Roderic de Borja ja havia rebut anticipadament les rendes que havia ordenat

al 10 de juny, quan el rei d'Aragó va ordenar l'alçament del segrest⁶⁶¹. Joan II no va aconseguir el canonicat desitjat per al seu xantre però va acordar intercanviar-lo, mitjançant capitulacions signades al dia següent amb el capítol valencià i amb el mateix cardenal, per una altra plaça de canonge a la seu de Xàtiva, un benefici a la seu de València i la promesa d'un altre sense determinar. Com que el 15 de gener de 1476 encara no havia sigut atorgat al xantre reial el darrer benefici promès, l'incansable monarca novament amenaçava, en aquesta ocasió al canonge que havia signat les capitulacions, amb el segrest de les seues rendes⁶⁶². El problema degué solucionar-se, probablement amb l'oferiment d'una sotscabiscolia catedralícia a Domínguez el 27 de març de 1478⁶⁶³, atès que ja no disposem de més documents clarament pertanyents a aquest assumpte.

La llunyania física dels capellans reials a les localitats on eren instituïdes les seues prebendes també originava contínuament conflictes que, molt a sovint, arribaven a mobilitzar l'acció del monarca. D'una banda, l'absència del titular afavoria el fet que els deutors particulars de les rendes annexes tractaren d'eludir els pagaments. En aquests casos, Joan II exhortava freqüentment els oficials reials a emprendre les accions legals necessàries per a la satisfacció dels deutes. Com a exemple, el 18 de gener de 1459 Joan II escrivia als seus oficials al regne de Mallorca perquè executaren judicialment a uns deutors d'un censal pertanyent al benefici del xantre Jaume Castelló a l'altar de Tots Sants de la catedral de Barcelona⁶⁶⁴. Quan el deutor no era un particular sinó una institució religiosa, el rei actuava més respectuosament, justificant l'absència del seu xantre per la necessitat que tenia dels seus serveis i demanant a les autoritats eclesiàstiques locals que feren efectius els pagaments. Això va succeir el 31 de juny de 1460, quan el monarca pregava als pabordes de la seu de Tarragona que

segrestar, Joan II manava al seu lloctinent al regne valencià Lluís Despuig, mestre de Montesa, que, al començament del maig, es retingueren 2.000 lliures al cardenal mentre que no fóra conferit el canonicat a Adzuara [*ibid.*, f. 100v].

⁶⁶¹ *Ibid.*, reg. 296, f. 12v-13r.

⁶⁶² *Ibid.*, f. 129r-129v.

⁶⁶³ E-VAar, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II, reg. 298, f. 88r-88v.

⁶⁶⁴ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 1*, reg. 3441, f. 58r-58rbis.

pagaren al seu mestre de capella Juan Aznar les rendes de la comensalia que havia obtingut per via de permuta en la mateixa catedral, en justificar l'absència del músic en aquesta seu arquebisbal per "ser molt necessari a nostra capella e servici"⁶⁶⁵. D'altra banda, amb major o menor intencionalitat, algunes autoritats eclesiàstiques no posaven sempre fàcil les preses de possessió als membres de la capella reial de les prebendes atorgades pertanyents a les seues diòcesis, en exigir la presència física del capellà reial sense admetre que es feren els tràmits mitjançant procurador. La satisfacció d'aquesta demanda diocesana significava una evident molèstia tant per a l'interessat, que havia de desplaçar-se des d'on aleshores es trobava la cort, com per al mateix monarca, que havia de prescindir dels seus serveis durant un temps. Davant aquestes situacions, el rei podia optar per no cedir a l'exigència i comunicar a les autoritats diocesanes la impossibilitat d'aquest viatge sota l'argument de necessitar el seu servidor al seu costat. Així va reaccionar Joan II davant la diòcesi de Barcelona quan va reclamar la presència del mestre de capella Juan Aznar i dels xantres Domingo de Olleta i Bartomeu Cantarranes perquè reberen la col·lació de certs beneficis⁶⁶⁶. Una altra possibilitat era la d'accedir i atorgar al seu capellà una llicència per a viatjar i així satisfer el requeriment diocesà, com va succeir amb la col·lació de la sotscabiscolia suara esmentada a la seu de València al xantre Lluís Domínguez ⁶⁶⁷.

El rei concedia altres tipus de llicències per a facilitar la gestió de les prebendes per part dels seus capellans. D'una banda, les atorgava perquè el capellà titular d'un benefici de patronat reial poguera arrendar-lo durant un temps determinat a algun eclesiàstic resident en la població on estava instituit, el qual, al contrari que aquell, tenia la possibilitat de complir les obligacions

⁶⁶⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 12, reg. 3371, f. 162r-162v.

⁶⁶⁶ En una única carta datada el 30 de desembre de 1459 i dirigida a l'oficial encarregat de la diòcesi barcelonina, Joan II disculpava l'absència de tots tres membres de la capella per estar al seu servei, en els actes de possessió de beneficis en l'església de Santa Eulàlia de Provençana d'Hospitalet, per a la qual cosa se'ls havia donat un termini de tres dies [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Comune* 3, reg. 3326, f. 42r-42v].

⁶⁶⁷ El 4 d'abril de 1478, Joan II li donava llicència per anar a València a prendre possessió de la sotscabiscolia en la seu, la qual acabava de quedar vacant per la mort d'Antoni Esteve [*E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II, reg. 294, f. 33r-34v].

annexes i cobrar les rendes directament als deutors. Com a exemple, el 7 d'abril de 1478 Joan II atorgava al seu xantre Daniel Genovés una llicència per arrendar durant tres anys el seu benefici de Sant Joan en el palau del Real de València⁶⁶⁸. Un altre tipus de llicència estava relacionat amb les permutes beneficials. Les prebendes de patronat reial eren atorgades usualment a perpetuïtat. No obstant això, els seus titulars podien permutar-les per altres pertanyents a eclesiàstics que no necessàriament havien de formar part de la capella reial. Entre les raons fonamentals que podien conduir als eclesiàstics a permutar un benefici hi era la major facilitat per a la seua gestió o la millor dotació econòmica⁶⁶⁹. Per a tal operació, es requeria també la llicència del monarca, com aquella que el 25 de febrer de 1476 Joan II concedia al xantre Bartomeu Segrera per a permutar els beneficis de patronat reial que tenia a la ciutat de València i al principat de Catalunya⁶⁷⁰.

En definitiva, el sistema de compensació retributiva a través de prebendes era molt útil encara que no era perfecte per, almenys, dues raons. En primer lloc, no era proporcional al temps de treball, com les quitacions, encara que sembla que tenia certa relació amb l'antiguitat o temps de servei al rei. De fet, una part dels membres de la capella varen rebre diverses, però no tenim constància que tots els components foren agraciats amb alguna. En segon lloc, les preses de possessió i la gestió dels beneficis eren font de múltiples problemes per als capellans; afortunadament, el monarca solia actuar en el seu favor davant aquestes dificultats i en facilitava la resolució. No obstant això, els titulars gaudien de l'avantatge afegit que els posseïen la resta de la seua vida, independentment de si seguien la cort o es retiraven, i que podien "negociar" amb elles. No hi ha dubte que els capellans que rebien les prebendes podien considerar-se uns privilegiats en comparació amb els eclesiàstics comuns. Per tant, la intensificació del sistema de concessió de beneficis per part de Joan II

⁶⁶⁸ E-VAar, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II, reg. 298, f. 92v.

⁶⁶⁹ En la primera part d'aquest treball s'han estudiat, amb la profunditat que permeten els documents, les permutes que va efectuar Guillem de Podio i la probable motivació.

⁶⁷⁰ E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 30, reg. 3390, f. 181v-182r.

degué ser un factor clau per al manteniment de la capella reial davant els quantiosos deutes acumulats de les retribucions ordinàries dels seus membres, originats per les necessitats militars de la guerra amb Catalunya.

Els membres de les capelles de la reina i el príncep Ferran també gaudien de prebendes, encara que es disposa de poques dades per conèixer si les rebien en semblant quantitat i si rebien el mateix suport per part dels seus patrons davant els problemes. Es recorda que, en data desconeguda, Guillem de Podio va rebre de la reina Joana, com a mestre de la seua capella, el benefici de Santa Engràcia i Sant Jeroni a l'església de Santa Engràcia de Saragossa⁶⁷¹. D'altra banda, Alfonso Cortés, clergue del príncep Ferran, va rebre el 1472 un benefici al regne d'Aragó, encara que es desconeix si la concessió va arribar-li del seu patró o del rei⁶⁷².

Per tal de conèixer la magnitud relativa dels ingressos que els beneficis i altres prebendes podien generar als membres de les capelles reials, caldria esbrinar les quanties de les rendes corresponents per a comparar-les amb les retribucions ordinàries. No és gaire senzill, puix es tracta d'una informació a la qual no es fa esment en la documentació generada pels funcionaris reials i cal trobar-la, si es conserva, a cadascun dels arxius dels mateixos temples on hi eren fundades. A començaments del segle XVI, les rendes dels beneficis de la poderosa catedral de València solien estar compreses entre 15 i 30 lliures anuals; els més freqüents eren els beneficis de 20 lliures⁶⁷³. En concret, el de patronat reial instituït a la capella de Sant Jaume, que varen posseir successivament els xantres Antoni Eximénez, Bartomeu Segrera i Guillem de

⁶⁷¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum* 9, reg. 3553, f. 157r-158r (vegeu l'apèndix III, doc. 164).

⁶⁷² L'1 de setembre de 1472, Joan II ordenava a les autoritats del regne d'Aragó que feren complir la carta apostòlica per la que s'atorgava cert benefici a Alfonso Cortés, natural de la diòcesi d'Osca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 16, reg. 3456, f. 101r]. És possible que es tractara del cantor del mateix nom que està documentat al servei de Ferran des del 1478 fins el tercer trimestre del 1508, durant el qual va morir [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 169-184].

⁶⁷³ *E-VAc*, vol. 1554.

Podio, estava dotat amb 22 lliures⁶⁷⁴. Aquesta quantitat representava aproximadament la quarta part de la suma de les retribucions ordinàries de quitacions i vestit d'un d'aquests músics⁶⁷⁵. Per tant, amb la prudència que cal tenir pel caràcter limitat d'aquestes dades, sembla que un benefici era un complement gens menyspreable al salari ordinari que podia, en el cas dels xantres més agraciats pel rei, arribar a duplicar-lo o, fins i tot, triplicar-lo. No només això, sinó que els membres de la capella reial que posseïen més d'un, fins i tot sense necessitat de considerar altres factors, podien considerar-se uns privilegiats en el món clerical. De fet, a la València de l'època només el 33% dels preveres gaudien de més d'un benefici⁶⁷⁶.

Altres formes de compensació

Però la política de concessió de prebendes no era l'única estratègia a l'abast del monarca per a compensar els seus servidors sense fer ús dels seus recursos financers més directes. Els qui no podien rebre beneficis per no ésser eclesiàstics, podien ser agraciats amb càrrecs civils⁶⁷⁷. El 1469 el xantre Joan d'Urquia era nomenat, per un termini de tres anys, en el càrrec de veguer de la ciutat i castell de Càller⁶⁷⁸, que segurament exercí a través de procurador, i, tres anys i mig més tard, el tenorista Mateu Ferrer rebia una de les escrivanies de coadjutor del mestre racional a Barcelona⁶⁷⁹. És possible que amb aquests

⁶⁷⁴ Eximénez el va gaudir des del 1466 fins al 1468; Segrera, del 1468 al 1477 i Podio des del 1477 fins a la seua mort el 1500 (per als dos primers vegeu les corresponents entrades en l'apèndix II; per al tercer, vegeu la primera part, capítol III.4, d'aquest treball).

⁶⁷⁵ A l'epígraf *Consideració dels músics dins la casa del rei* d'aquest mateix capítol es detallen les quantitats concretes que rebien per les retribucions ordinàries.

⁶⁷⁶ La distribució estimada per Mª Nieves Munsuri és la següent: cap benefici, 22 %; un benefici, 45%; dos beneficis, 20%; tres beneficis, 9%; quatre beneficis, 2%; cinc beneficis, 2% [MUNSURI ROSADO, Mª Nieves: *El clero secular en la Valencia del siglo XV* (València: Del Senia al Segura, 2010), p. 188].

⁶⁷⁷ Aquesta pràctica també està molt ben documentada per al cas del seu successor Ferran el Catòlic [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 85-86].

⁶⁷⁸ El nomenament es produïa el 9 de març [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Sardínia* 7, reg. 3401, f. 112v-113r]. Vegeu l'entrada de "Joan d'Urquia" en l'apèndix II.

⁶⁷⁹ La data del nomenament per part de Joan II fou el 15 d'octubre de 1472 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 17, reg. 3457, f. 136r-136v]. La plaça va ser

càrrecs també fóra possible negociar. De fet, el 1476, Ferrer obtenia una llicència del rei per a renunciar a l'ofici en favor d'un mercader de Tarragona anomenat Joan Sorts, per la qual cosa el tenorista possiblement rebé d'aquest darrer una compensació econòmica o de qualsevol altre tipus⁶⁸⁰.

D'altra banda, la capella rebia quantitats puntuals dels nous ducs, comtes, vescomtes, nobles i cavallers en el moment que aquests eren investits davant el monarca amb els respectius títols, i també amb motiu de les noces que es celebraven a la capella del rei. Eren els anomenats *drets* de la capella. Les quantitats a pagar estaven fixades normativament amb exactitud, depenent del tipus d'acte i del rang nobiliari de les persones que els protagonitzaven, en l'interval de 10 a 50 florins, és a dir, de 5,5 a 27,5 lliures, les quals es repartien entre els membres ordinaris de la capella. Excepcionalment, les investidures de nobles i cavallers estaven exemptes de pagament quan es produïen en camp o en batalla⁶⁸¹. Sembla que aquests drets econòmics també estaven establits, almenys a començaments del segle XVI, en la capella reial castellana⁶⁸².

A més, els membres de les cases reials podien beneficiar-se d'exempcions especials en el pagament de taxes. El 26 de gener de 1468 Joan II establí un nou tribut per travessar els passos i colls de muntanya, que teòricament finançava la seguretat vers els delinqüents. No obstant això, el sobirà va decretar l'exempció als familiars, oficials i continus comensals que rebien quitació ordinària del rei, de la reina o del príncep, així com els servidors d'aquells⁶⁸³. D'altra banda, els membres de la capella i, en general, els familiars i oficials reials, estaven exemptos —en el primer cas per privilegi i en el segon per manament reial— del

confirmada el 4 de juliol de l'any següent [*ibid.*, *Itinerum* 24, reg. 3464, f. 21r-22r]. Vegeu l'entrada de "Mateu Ferrer" en l'apèndix II.

⁶⁸⁰ La llicència reial va ser atorgada el 26 d'agost [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Lloctinència de l'infant Ferran, *Itinerum*, reg. 3578, f. 6v-8r].

⁶⁸¹ Vegeu *Ordinacions e costums antichs dels drets dels capellans, xandres e scolans de la capella* en l'apèndix III, doc. 1.

⁶⁸² NIETO SORIA, José Manuel: "La capilla real castellano-leonesa en el siglo XV...", *op. cit.*, p. 12, 19.

⁶⁸³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 155v-157r (vegeu l'apèndix III, doc. 41).

pagament del dret del segell en relació als documents expedits sobre assumptes del seu interès⁶⁸⁴. Així mateix, és possible que també estigueren lliures del pagament de les taxes municipals en les poblacions on tenien la casa familiar, com Tess Knighton documenta per al regnat de Ferran el Catòlic, encara que aquest extrem no ha pogut ser constatat⁶⁸⁵.

La mateixa autora va documentar la facultat dels membres de les cases reials dels Reis Catòlics per elevar les seues demandes judicials al Consell Reial, amb els avantatges que aquest fet comportava al funcionari reial davant el seu oponent en el litigi⁶⁸⁶. Com que les pràctiques cortesanes eren freqüentment consuetudinàries o procedien de regnats anteriors, no es pot descartar que semblant potestat també assistira a tots els membres de la casa reial de Joan II i, fins i tot, de la seua muller i fills, malgrat que no s'ha pogut confirmar. Únicament pot afirmar-se, a hores d'ara, que els membres de la capella reial de Joan II tenien una jurisdicció pròpia, concedida pel papa el 18 de juliol de 1460, que col·locava al capella major com a jutge de qualsevol controvèrsia⁶⁸⁷.

Per últim, els servidors reials gaudien de la protecció del monarca en assumptes personals d'índole diversa. Quan els seus capellans volien fer *capbreus* dels beneficis a ells pertanyents, o inventari dels béns i drets annexos, Joan II els ofería l'ajuda dels seus oficials territorials als quals, fins i tot, ordenava que es feren crides públiques perquè aquells particulars o institucions

⁶⁸⁴ "Nihil solvit quia pro capella domini regis per privilegium exemptum a solutione juris sigilli" [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 26, reg. 3386, f. 23v-26v (vegeu l'apèndix III, doc. 46)]. En molts altres documents cancellerescs referents a cantors apareixen anotacions més breus que indiquen l'absència de pagament per ser membre de la capella (per exemple, vegeu l'apèndix III, doc. 35, 39, 50, 52, 107). De la mateixa manera s'indicaven les exempcions dels oficials reials; com a exemple, la que gaudí el ministrer Bartomeu Gaçó [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 29, reg. 3389, f. 96r-96v].

⁶⁸⁵ Curiosament, sí que consta que varen rebre aquest privilegi dels Reis Catòlics, alguns dels seus ministrers que abans havien sigut del príncep Carles de Viana i del príncep Ferran, —amb seguretat, Corneli d'Alemanya i Sancho Vaquero; possiblement, Arnau Ororbil—, amb vigència des del 22 de juny de 1478 fins a la fi de les vides dels músics [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, *op. cit.*, p. 76-77].

⁶⁸⁶ *Ibid.*, p. 77-78.

⁶⁸⁷ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 70r-71r (vegeu l'apèndix III, doc. 14).

que tingueren obligacions de pagament col·laboraren sense al·legar desconeixement. Només com a exemple, el 10 de novembre de 1477 Joan II va comunicar als seus oficials de Barcelona el capbreu que el seu xantre Jaume Castelló pretenia fer del seu benefici de Santa Maria instituït al palau reial Menor d'aquesta ciutat⁶⁸⁸. El monarca també intervenia per a exigir als seus oficials de l'administració de justícia que resolgueren plets judicials sobre assumptes privats dels seus servidors. Això va succeir, per exemple, el 15 de setembre de 1470, quan el rei va demanar al veguer de Tortosa que resolguera una qüestió litigiosa a favor del xantre reial Pere Sabater, el qual havia llogat una mula a un personatge anomenat Pere Salvador per tres dies, però aquest li l'havia tornat vint jorns després⁶⁸⁹. Així mateix, podia demanar-los que cessaren d'investigar algun cas de dubtosa legalitat que afectava els seus servidors com a acusats. El 26 d'abril de 1460, Joan II ordenava als seus oficials a València que deixaren de perseguir a Yolant Catalana, dona que tenia a sa casa el trompeta reial Mateu Andreu, el qual seguia aleshores contínuament la cort, puix aquella "receptava en la sua casa per via de hostel a menjar, beure e dormir algunes fembres públiques"⁶⁹⁰. Fins i tot, la protecció del monarca als membres de la seua casa podia arribar a fer-los immunes a la persecució de les autoritats en casos en què els servidors reials ja havien sigut jutjats i declarats culpables. Això va succeir amb el ministrer reial Bartomeu Gaçó, el qual va rebre un *guiatge* o salconduit de Joan II per a poder viatjar a València o Barcelona sense ser detingut per l'assassinat a València d'un mestre ministrer anomenat Mateu, pel qual havia sigut sentenciat a mort en absència, juntament amb un germà seu anomenat Esteve i un altre home⁶⁹¹. En altres casos, el monarca també podia concedir als seus servidors un salconduit per poder transportar béns personals d'una part a l'altra del front bèl·lic. Pel que fa als músics reials, només he pogut localitzar un document d'aquest tipus, que Joan II atorgava al seu xantre

⁶⁸⁸ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Comune 27*, reg. 3350, f. 57v-58r.

⁶⁸⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 24*, reg. 3384, f. 173v-174r.

⁶⁹⁰ *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Itinerum Valentiae* Joan II, reg. 400, f. 1r.

⁶⁹¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 29*, reg. 3389, f. 96r-96v. Vegeu l'entrada de "Bartomeu Gaçó" en l'apèndix II.

Guillem de Podio per portar mobles o robes des de Barcelona, en territori rebel, fins a Tarragona o qualsevol altra localitat sota l'obediència del rei⁶⁹².

2. Els músics reials com a membres de la cort

Els músics de les cases reials eren part integrant del peculiar complex social, econòmic, polític i administratiu de la cort. Com la major part dels seus membres, eren professionals amb una especialització concreta, —en aquest cas, la musical, en diversos camps—, però això no els feia massa diferents en els seus drets i obligacions. Des d'aquest punt de vista, resulta d'interès analitzar alguns aspectes de la seua vida quotidiana i lloc a la cort.

Consideració dels músics dins la casa del rei

En qualsevol aproximació a l'assumpte de la consideració social del músic àulic, és un element fonamental de referència l'estudi comparatiu dels ingressos dels diferents grups de d'aquests professionals amb els de la resta de membres de les cases reials. Pel que fa a la Corona d'Aragó, l'anàlisi disponible més detallat de la qüestió correspon al regnat de Ferran el Catòlic⁶⁹³. Per al de Joan II, l'intent planteja més dificultats. En primer lloc, a diferència d'allò que ocorre en el cas del regnat del seu successor, no es conserven els llibres de carta de ració, on es registraven les retribucions ordinàries assignades a cada servidor des del moment del seu ingrés, per la qual cosa no és possible conèixer aquestes dades de manera integral. Els llibres de comptes de Tresoreria preservats d'aquest convuls regnat ajuden, però tampoc resolen completament la qüestió. La freqüent manca de regularitat dels pagaments, tant en el temps com en les quantitats —normalment són pagaments parcials—, i de detall en la informació

⁶⁹² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 21, reg. 3381, f. 133r-133v (vegeu l'apèndix III, doc. 38).

⁶⁹³ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 67-75.

que subministren els assentaments dificulten, i en alguns casos impedeixen, aquest coneixement⁶⁹⁴. De fet, les anotacions que inclouen informació del període de servei a què es correspon un determinat pagament, en el cas de les quitacions, o de la quantitat total del vestit que correspon a un determinat músic, són força infreqüents. Els ingressos extraordinaris dels músics són encara molt més incerts, especialment en el cas dels membres de la capella, els quals podien rebre-los de forma molt diferent i variada amb pecúnia externa a l'erari reial, com ja s'ha pogut comprovar. L'establiment de comparacions es complica encara més si es considera que la determinació dels ingressos de la resta de membres de la casa reial presenta idèntics entrebancs que en el cas dels músics. Davant aquests obstacles, i tenint en compte que la consideració econòmica del rei envers els seus servidors, reflectida ja des de l'acte d'assignació de les retribucions ordinàries, està en relació directa amb la posició social a la cort⁶⁹⁵, sembla convenient plantejar l'estudi a partir únicament d'aquests emoluments. No obstant això, les limitacions que aquest anàlisi comporta aconsellen, per tant, tractar-lo com una aproximació relativa a la qüestió.

Dels temps dels antecessors de Joan II —Martí l'Humà i Alfons el Magnànim— procedeixen dues addicions a les Ordinacions que contenen sengles relacions extenses dels oficis àulics, acompanyades de les retribucions ordinàries corresponents a quitacions i vestits, el contingut de les quals se sintetitza a l'apèndix V⁶⁹⁶. Sembla pertinent preguntar-se si aquestes relacions

⁶⁹⁴ Des d'aquest punt de vista, resulten més útils els llibres dels anys previs a la guerra de Catalunya, puix aquests problemes són una mica menors.

⁶⁹⁵ Aquest criteri s'ajusta al testimoni de Francesco Guicciardini, ambaixador florentí en Espanya en el bienni 1512-1513, quan afirmava en la seua *Relación de España*: "Úsase en la corte del Rey que éste concede á los servidores y empleados de su corte un sueldo acomodado á la calidad de las personas y á los cargos que tienen" [citat a KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, *op. cit.*, p. 67].

⁶⁹⁶ *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestits de tots los ofiçials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 183v-190v], sense datar; *Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart dels ofiçials de casa del dit senyor, axí de cavall com de peu de llur quitació, provisió, vestir e drets pagats en diners* [*ibid.*, f. 209v-219v], sense datar; no obstant això, segurament és dels anys previs a la marxa definitiva a Nàpols (1432),

s'ajusten més o menys a la realitat de la cort de Joan II que les que Tess Knighton va confeccionar i analitzar amb diversos servidors de les cases de Ferran i Isabel⁶⁹⁷. Algunes evidències indiquen que la situació retributiva dels membres de la casa reial de Joan II fou bastant més semblant a les ordenades pels seus antecessors, especialment a la de Martí I, que a la descrita per al seu fill i successor, Ferran. En temps del rei Catòlic, si més no a partir de 1488 —any més primerenc de què procedeixen les dades oferides per Tess Knighton—, es trenca la tradició d'expressar les retribucions en la moneda dels regnes de la Corona d'Aragó (*lliures, sous, diners*), que havien seguit sense excepció els seus antecessors, i s'adopta la moneda castellana (*maravedí*), que serà l'habitual a partir d'aquest regnat. I aquest fet no fou anecdòtic, atès que l'adaptació dels usos i pràctiques de la casa del rei Catòlic, per la nova situació com a rei de Castella, també va produir altres modificacions en el sistema retributiu dels seus servidors (vegeu les taules 4 i 5).

Quitació (anual)

Músics	Martí I ⁶⁹⁸	Alfons V ⁶⁹⁹	Joan II	Ferran II ⁷⁰⁰
Mestre de capella	[1.440 s] ⁷⁰¹	[1.080 s] ⁷⁰²	1.440 s ⁷⁰³	30.000 mr ⁷⁰⁴

puix cap de les addicions procedeix de l'etapa italiana. Dins l'apèndix III, doc. 1, es transcriu literalment únicament allò referent als oficis dels músics.

⁶⁹⁷ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 68-70, 72-73.

⁶⁹⁸ Les quantitats anuals de quitacions dels músics de Martí I, si no s'indica una altra cosa, estan calculades prenent com a base la quitació diària fixada en la citada *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestits*, la qual s'ha multiplicat, segons el costum, per 360 dies (12 mesos de 30 dies).

⁶⁹⁹ Les quantitats anuals de quitacions dels músics d'Alfons V, si no s'indica una altra cosa, estan calculades prenent com a base la quitació diària fixada en el citat *Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart*, la qual s'ha multiplicat, segons el costum, per 360 dies (12 mesos de 30 dies).

⁷⁰⁰ Les quantitats anuals de quitacions dels músics de Ferran II, si no s'indica una altra cosa, estan preses de KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 68-70.

⁷⁰¹ La inexistència d'un epígraf retributiu especial en l'ordinació del rei Martí per al mestre de capella fa suposar que s'assignava la mateixa quantitat que als xantres.

⁷⁰² La inexistència d'un epígraf retributiu especial en l'ordinació del rei Alfons per al mestre de capella fa suposar que s'assignava la mateixa quantitat que als xantres.

⁷⁰³ Aquesta quantitat ja va ser fixada al principi del regnat de Joan II per als xantres i capellans ordinaris de la capella, sense distincions per al mestre de capella [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae 1*, reg. 3417, f. 28r-29r (vegeu l'apèndix III, doc. 6)]. A més, pot comprovar-se en diversos pagaments de la Tresoreria que la quitació era idèntica per als xantres no ordinaris, puix rebien 480 sous per quatre mesos (de 30 dies) [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 320v, 324v, 330v, 331r, 351r, 354v].

Xantres	1.440 s	1.080 s [1.440 s] ⁷⁰⁵		7.000-56.250 mr
Organistes	[1.440 s] ⁷⁰⁶	[1.080 s] ⁷⁰⁷	[1.440 s] ⁷⁰⁸	30.000-35.000 mr
Ministrers	1.080 s	720 s	1.080 s ⁷⁰⁹	30.000 mr
Trompetes	1.080 s	1.080 s	1.080 s ⁷¹⁰	25.000 mr
Tabalers			[1.080 s] ⁷¹¹	15.500 mr

Taula 4. Quitacions anuals dels músics de Martí I, Alfons V, Joan II i Ferran II⁷¹²

És cridanera la gran variabilitat de les quitacions rebudes pels xantres de la capella de Ferran II —de 7.000 a 56.250 maravedissos (de 392 a 3.250 sous) anuals—, que no es presentava de cap manera en les que cobraven els de Joan II, les quals eren completament uniformes, ni tampoc en les que prescrivien reglamentàriament els seus antecessors per a aquests mateixos músics. En efecte, tots els xantres i capellans no músics de la capella de Joan II —sense distinció per al mestre de capella ni, segurament, per als organistes— gaudien d’una quitació de 4 sous diaris (1.440 sous anuals)⁷¹³. Aquesta quantitat és exactament la mateixa que el rei Martí assignava als seus xantres —als capellans no xantres els atorgava només 3 sous diaris (1.080 sous anuals)—, mentre que la que fixava el rei Alfons en el *Levament* —en aquest cas, uniformement— per a la

⁷⁰⁴ Aquesta era la quitació anual del mestre de capella Juan de Urreda, l’únic identificat per Tess Knighthon en aquest càrrec de la casa de Ferran II, quan va ser nomenat [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 168].

⁷⁰⁵ Malgrat els 1.080 sous (3 sous diaris) que marca el *Levament*, en un memorial del rei Alfons datat el 8 de juliol de 1420, s’indica que la quitació diària acostumada als xantres era de 4 sous diaris, és a dir, 1.440 sous anuals [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “Música y corte...”, op. cit., p. 281].

⁷⁰⁶ La inexistència d’un epígraf retributiu especial per als organistes en l’ordinació del rei Martí suggereix que els era assignada la mateixa quantitat que als xantres.

⁷⁰⁷ La inexistència d’un epígraf retributiu especial en l’ordinació del rei Alfons per als organistes de la capella suggereix que els era assignada la mateixa quantitat que als xantres.

⁷⁰⁸ És raonable pensar que reberen la mateixa quitació que els xantres i capellans, no només per pertànyer tots ells a la capella reial, sinó perquè coincideix també amb la quantitat que rebia l’organista de la capella de la reina Joana [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 102v].

⁷⁰⁹ Pot consultar-se *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 162v, 163r, 166r, *ibid.*, vol. 8805, f. 66r, 71v.

⁷¹⁰ Només he localitzat un pagament a un trompeta del rei en què es pot inferir la quitació [*ibid.*, f. 324r]. No obstant, es pot confiar que aquesta fou la quitació regular, puix diversos trompetes de l’infant Ferran rebien també la mateixa quantitat el 1460 [*ibid.*, f. 147v, 166v, 210r, 347v].

⁷¹¹ És probable que també cobraren el mateix, no només per les seues semblants funcions als trompetes, sinó perquè s’ha constatat que els tabalers de l’infant Ferran rebien idèntica quantitat [*ibid.*, f. 83v].

⁷¹² Les quantitats entre claudàtors no estan verificades, sinó que són suposicions.

⁷¹³ Cal suposar que la gran quantitat de prebendes de què fou beneficiari el mestre de capella, com ja s’ha tractat, servien perquè gaudira d’una distinció salarial envers els xantres.

totalitat dels seus xantres i capellans ordinaris era de 1.080 sous. No obstant això, se sap que, en la pràctica, el 1420 es pagaven també 1.440 sous als xantres.

D'altra banda, els ministrers, trompetes i, possiblement, també els tabalers de Joan II rebien quitació de 3 sous diaris (1.080 sous anuals), quantitat idèntica a la que ordenava el rei Martí per a aquests músics. El rei Alfons havia consignat la mateixa quantitat per als trompetes, però no per als ministrers, puix els va assignar només 2 sous (720 sous anuals). Posteriorment, durant el regnat de Ferran II, tant els ministrers com els trompetes augmentaren encara més els ingressos per quitacions, en cobrar, respectivament, 30.000 i 25.000 maravedissos (1.680 i 1.400 sous) anuals; però, en aquesta ocasió, seran els ministrers els que superen els nivells de quitacions de les trompetes, potser un signe de major consideració a una superior especialització o potser una compensació a un possible augment de l'activitat d'aquell col·lectiu⁷¹⁴. Pel que fa als sonadors d'altres instruments de Joan II, se sap que cobraven quitacions, puix així es reflecteix explícitament en els escassos pagaments registrats en la documentació consultada; però no s'ha pogut esbrinar en cap cas l'import diari d'aquesta retribució, en no expressar-se el període de temps a què corresponen les diferents quantitats lliurades en cada moment.

Músics	Vestit (anual)			
	Martí I ⁷¹⁵	Alfons V ⁷¹⁶	Joan II	Ferran II ⁷¹⁷
Mestre de capella	[300 s]	[300 s]	[300 s] ⁷¹⁸	
Xantres	300 s	300 s	300 s ⁷¹⁹	5.000, 7.500 mr

⁷¹⁴ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 68-69.

⁷¹⁵ Les quantitats anuals per a vestit dels músics de Martí I, si no s'indica una altra cosa, procedeixen de la mateixa *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestits*, la qual s'ha multiplicat, segons el costum, per 360 dies (12 mesos de 30 dies).

⁷¹⁶ Les quantitats anuals per a vestit dels músics d'Alfons V, si no s'indica una altra cosa, procedeixen del citat *Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart*.

⁷¹⁷ Les quantitats anuals per a vestit dels músics de Ferran II, si no s'indica una altra cosa, estan preses de KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, op. cit., p. 72-73.

⁷¹⁸ Del pagament per al vestit del mestre de capella, com a membre ordinari de la capella, s'encarregava la caixa del dret del segell, per la qual cosa no es disposa de cap assentament que revele explícitament l'import que rebia per aquest concepte. Ací s'ha suposat que devia rebre, com en el cas de les quitacions, la mateixa quantitat que els xantres.

⁷¹⁹ Els pagaments de la Tresoreria es refereixen als xantres no ordinaris [vegeu, per exemple: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 92r-93r; *ibid.*, vol. 9815, f. 135v, 136r, 137r, 137v; *ibid.*, vol.

Organistes	[300 s]	[300 s]	[300 s]
Ministrers	150 s	-	
Trompetes	150 s	150 s	

Taula 5. Vestits anuals dels músics de Martí I, Alfons V, Joan II i Ferran II⁷²⁰

Pel que fa als vestits, els xantres i capellans de Joan II cobraven els mateixos 300 sous anuals que havien fixat els reis antecessors, dècades enrere⁷²¹. No obstant això, cal observar que els pagaments de la Tresoreria per aquest concepte als esmentats músics són més infreqüents des de l'inici de la guerra a Catalunya (1462) fins a desaparèixer totalment el 1465, la qual cosa sembla ser un reflex més de la crisi de les finances reials derivada d'aquest conflicte bèl·lic. L'import citat també contrasta amb les quantitats de 5.000 o 7.500 maravedissos (280 o 420 sous) anuals, documentats per als xantres durant el regnat de Ferran II pel mateix concepte, que així mateix degué significar una millora salarial per a gran part dels xantres de la capella⁷²².

Martí I assignava a cadascun dels seus ministrers i trompetes la quantitat anual de 150 sous pel vestit. Alfons V va privar d'aquest concepte retributiu fix i periòdic als primers, i sembla que Joan II féu el mateix també amb els trompetes, com ja s'ha apuntat abans. Si fóra així, de les actuacions en matèria retributiva d'aquest monarca, els més perjudicats serien aquests darrers, atès que els ministrers havien incrementat les quitacions en 360 sous anuals, la qual cosa compensava amb guanys la pèrdua de 150 sous del vestit.

L'alt grau de filiació de les retribucions fixes del regnat de Joan II amb les decretades mig segle abans per Martí I permet formular una primera

8804, f. 172v, *ibid.*, vol. 8805, f. 78v, 149v, 155r]. Com que la quantitat de 300 sous que aquests cobraven coincideix amb la prevista pels reis antecessors per als xantres ordinaris i, a més, abans ha pogut confirmar-se la total homogeneïtat entre les quitacions dels diferents xantres de la capella, s'ha suposat que els ordinaris també rebien la mateixa quantitat pel vestit.

⁷²⁰ Les quantitats entre claudàtors no estan verificades, sinó que són suposicions.

⁷²¹ Encara que aquests pagaments són minsos en els llibres de Tresoreria conservats, pot comprovar-se la quantitat pagada per aquest concepte a diversos xantres de Joan II en *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 92r, 92v, 93r; *ibid.*, vol. 8804, f. 172v; *ibid.*, vol. 9815, f. 136r, 136v, 137r, 137v.

⁷²² KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...*, *op. cit.*, p. 72-73.

aproximació a la qüestió de la posició dels músics des del punt de vista salarial dins l'entramat cortesà, com a reflex de llur consideració social. D'aquesta manera, com a estimació de les dades salarials de la resta de membres de la casa reial, és d'utilitat l'*Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestits* abans esmentada, resumida a l'apèndix V. A partir d'aquestes dades, es possible distingir diversos grups de servidors reials, en funció del nivell salarial fix, bastant estandarditzat, que es reflecteixen en la taula 6.

Quitació/ Provisió (s)	Vestit (s)	Oficis
≥ 4.320	450-1.000	- Caps de departament: <i>majordoms, camarlencs, canceller, mestre racional</i> . - Càrrecs d'alta responsabilitat: <i>promovedors, tresorer, munter major</i> . - <i>Confessor</i> .
2.880	450	- Caps d'àrea: <i>oidors, uixers, copers, algutzirs, falconer major, escrivà de ració, protonotari</i> .
2.160	200-360	- Caps d'àrea: <i>comprador, jutges de cort</i> . - Lloctinents de caps d'àrea: <i>sotsfalconer, sotsmunter, lloctinent de mestre racional, lloctinent de protonotari</i> - <i>Segelladors</i> .
1.800	460	- Lloctinents de la capella: <i>primer de capellà major, primer d'almoïner</i> .
1.440	150-380	- Lloctinents de caps d'àrea: <i>sotscomprador</i> . - Caps de serveis: <i>cambrers, armers, sobrecochs, panicers majors, botellers majors, rebosters majors, cavalleriços, sobreatzembler, sastre, posader, metge de cirurgia</i> . - Escrivans: <i>de l'escrivania de ració, de la tresoreria, de manament de la Tresoreria, del mestre racional, de manament</i> . - Membres de la capella: <i>lloctinent segon de capellà major, lloctinent segon d'almoïner, xantres i capellans no xantres</i> . - <i>Hòmens de la falconeria i de la munteria</i> .
1.080	150-200	- Lloctinents de caps de serveis: <i>sotspanicer, sotsboteller, sotsreboster, sotsatzembler, sotscavalleriç, sotsarmer</i> . - Altres oficis: <i>museus, cuiners majors, menescal, sabater, pellicer, mestre de les tendes, procuradors fiscals, barber primer</i> . - Músics: <i>ministres, trompetes, [tabalers]</i> . - <i>Fills de cavallers</i> .
720	150	- Ajudants: <i>ajudants de la cambra i un escrivà, ajudants de comprador, sotssastre</i> . - Porters: <i>de la tresoreria (de maça), del mestre racional</i> . - Altres oficis: <i>escriuans de registre, escalfador de cera</i> .

540	80	- Homes a peu: <i>de la falconeria, de la munteria.</i> - Altres oficis: <i>barber segon, verguers de la Audiència, escolans de la capella.</i>
480	80	- Personal auxiliar a peu: <i>cuiners de companya, minucier, pastador, atzemblers, porters de porta forana, ajudants de sastre, ajudant de pellicer, podenquer.</i>
360	80	- Personal auxiliar a peu: <i>argenters de la cuina, ajudant de museu, ajudants de la paniceria, ajudants de la botelleria, aiguador, ajudants del rebost, llavador de l'argent, ajudant de pastador, ajudant de sobreatzembler, hòmens de la alutziria, hòmens de l'escuderia, qui porta l'asta de la bandera.</i>

Taula 6. Nivells retributius a la casa reial

Com pot comprovar-se, els xantres de la capella ocupaven una posició intermèdia a l'escala de nivells salarials de la cort. La major part dels màxims responsables de la casa reial (majordoms, camarlencs i mestre racional) cobraven el triple en concepte de quitacions, mentre que els que hi eren a la part més baixa de l'escalafó en rebien la quarta part, de quitacions o provisions. En el mateix nivell salarial que els xantres es trobaven nombrosos encarregats de serveis —la major part relacionats amb la cambra, la taula i les bèsties del rei—, així com personal vinculat a les aficions cinegètiques com ara la falconeria i la munteria. També s'equiparaven a aquests músics d'altres professionals amb major formació en lletres, com ara un nombrós grup d'escrivans ocupats en distints departaments de la cort. Dins la capella, els xantres estaven homologats salarialment als lloctinents segons de capellà major i d'almoiner, així com a la resta de capellans, per la qual cosa formaven part del grup més nombrós des d'aquest punt de vista; damunt d'ells, a no massa distància, només hi eren els frares lloctinents primers de capellà major i d'almoiner; al costat contrari, es trobaven els escolans, que tenien assignada una quitació de poc més de la tercera part.

Només un graó al davall dels xantres hi eren els ministrers, els trompetes i, probablement, els tabalers. Rebien semblants quitacions els lloctinents de diversos oficis enquadrats retributivament amb els xantres, així com altres professionals de caràcter més artesanal i els fills dels cavallers de la cort. Caldria preguntar-se si la superior consideració salarial dels membres de la capella,

front a la resta dels músics cortesans, responia a un major respecte per la pertinença a l'Església, a la millor preparació tècnica general, a una superior càrrega de treball o, potser, a una barreja de totes aquestes circumstàncies.

Les minses dades localitzades sobre les retribucions fixes dels músics pertanyents a les altres cases de la família reial, apunten a que els emoluments assignats eren els mateixos de què gaudien els del rei⁷²³. D'una banda, es pot confirmar que els trompetes i tabalers del l'infant Ferran també tenien dret a 1.080 sous anuals de quitació i 300 sous del vestit, almenys el 1460⁷²⁴. D'altra banda, els xantres de la seua capella segurament també gaudien dels 1.440 sous dels xantres de son pare⁷²⁵, així com l'organista de la reina per al qual, a més, s'ha pogut verificar el cobrament dels 300 sous del vestit durant el 1460⁷²⁶. Per tant, sembla que els músics al servei d'aquestes cases "menors" no s'ubicaven en un nivell econòmic i de consideració social inferior, sinó totalment homòleg al d'aquells que eren adscrits a la del sobirà.

L'ingrés en les cases reials

Ferran I va confirmar la pràctica establida pel rei Cerimoniós sobre el procediment administratiu d'accés del personal a la casa reial⁷²⁷. Perquè el procés s'iniciara era precís, en primer lloc, que el monarca fera el preceptiu manament verbal a l'escrivà de ració per poder inscriure el candidat a nou

⁷²³ No són molt nombrosos els pagaments fets a aquests músics en els llibres conservats i encara són més infreqüents els que informen del període que cobrien.

⁷²⁴ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 147v, 166v, 347v.

⁷²⁵ Se sap que el xantre Enric Foxer tenia assignada aquesta quantitat anual, almenys el 1463 i 1464 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8810, f. 299r, 180v; *ibid.*, vol. 8806, f. 180v]. Foxer va ser inscrit amb quitació de dues bèsties, per la qual cosa devien ser bèsties de dos sous. Amb la mateixa quitació varen ser inscrits Felip Romeu (1462), Joan Onsem de Brusel·les (1462) i Lluís Domínguez (1476) [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v, 126v; vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II].

⁷²⁶ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 122v, 125r.

⁷²⁷ Vegeu *l'Estil de la cort del señor rey, e és estat practicat en temps de tots los reys qui són estats deçendents de dreta línea en la casa d'Aragó sobre les recepcions dels officiàls en llurs cases*, de Ferran I [*E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 207v-208r (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

servidor en el llibre de *carta de ració*⁷²⁸. La formalització definitiva de la inscripció, en la qual es feia constar també la quitació que li corresponia, no era efectiva fins que l'interessat pagara una taxa a l'erari reial que es calculava a raó de 15 sous per cadascuna bèstia de quitació. Per això, si algun altre candidat proposat posteriorment pel rei s'avançava en la satisfacció de la taxa, aquest darrer s'inscrivia per davant d'aquell en la carta de ració. Feta la inscripció, no es generaven drets d'antiguitat fins que el nou oficial no servia efectivament a la cort. D'aquesta manera, un oficial inscrit després d'altre podia ser considerat més antic si el qui ho havia fet primer no s'havia incorporat immediatament al servei reial.

Malgrat que no es disposa d'informació en les Ordinacions i successives adicions sobre el procediment d'ingrés en les cases de la reina i de l'infant, i després príncep, almenys dos fets suggereixen que era semblant. En primer lloc, ambdues cases disposaven de l'ofici d'escrivà de ració, funcionari sobre el que requeia la responsabilitat del procés administratiu d'admissió. D'altra banda, es conserva un llibre de carta de ració del l'infant i després príncep Ferran, en què apareixen les inscripcions dels nous servidors amb semblants dades a aquelles que les Ordinacions prescriuen per a la casa del rei. En aquest cas, s'observa que el manament per a poder fer la inscripció, el féu la reina amb freqüència mentre visqué, segurament per motiu de la curta edat del príncep⁷²⁹.

⁷²⁸ Pere el Cerimoniós va establir en les seues Ordinacions que l'escrivà de ració havia de tenir quatre llibres, el primer dels quals s'anomenava *carta de ració*, "en lo qual no haja àls escrit sinó tan solament los noms d'aquells qui per domèstichs nostres haurem reebuts, dels quals en special lo nombre de les bèsties a les quals volrem ésser a ells fet compte, e de la quantitat de quitació axí als de bèstia de ració con de bèstia de loguer, e de peu, sia tengut fer expressa menció; quart-se, però que sens nostre special manament, en lo dit libre scriure no presumezca" [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 156].

⁷²⁹ *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries Generals A), *Escrivania major de ració del rei, Llibres registres dels empleats que ingresaven en el càrrecs de palau i assignacions assenyalades, carta de ració*, vol. 939, 939bis, 939ter. Inclouen assentaments des del 1458 fins a la pujada al tron de Ferran II. A més del nom i la quitació, consta el dia i lloc del manament i, de vegades, també el lloc de naixement del servidor.

La burocràcia administrativa de la casa reial exigia l'estricta seguiment d'un procediment per al cobrament efectiu de les quitacions ordinàries, el vestit o qualsevol altra quantitat graciosament atorgada pel rei. Com la resta de membres de la casa reial, el pas previ que un músic havia de fer abans de percebre qualsevol d'aquestes retribucions consistia a passar per les dependències de l'escrivà de ració per a rebre el corresponent *albarà* que, en el cas de les retribucions periòdiques, s'expedia el darrer dia del període que s'acreditava⁷³⁰. Aquest document, escrit en un paper de petites dimensions que signava l'alt funcionari reial, constituïa el reconeixement del deute al servidor i estava adreçat al pagador o responsable de la caixa a la que corresponguera lliurar finalment, segons el cas, la quantitat allí expressada. Si es tractava d'una retribució ordinària, l'albarà també precisava el període exacte que cobria i, en el cas de les quitacions, el nombre de bèsties que corresponien a l'interessat i el seu valor, segons la inscripció corresponent a la carta de ració, al temps que acreditava la presència a la cort⁷³¹. Els xantres i organistes ordinaris de la capella rebien els seus albarans de quitació, de 480 sous, quadrimestralment i anaven adreçats al protonotari. Contràriament, la resta de músics reials els arplegaven trimestralment llevat dels xantres no ordinaris, els quals ho feien cada quadrimestre com els seus companys ordinaris, i tenien com a destinatari al tresorer⁷³². Per a alguns dels servidors reials, s'ha pogut constatar la necessitat administrativa que l'interessat portara un certificat a l'escrivà de ració emès pel seu superior⁷³³. L'escrivà de ració anotava en el llibre anomenat de

⁷³⁰ Els servidors de la reina o de l'infant havien de dirigir-se al seu respectiu escrivà de ració. No obstant això, per absència d'aquest, l'escrivà de ració del rei els podia lliurar l'albarà [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8805, f. 154r, 117r].

⁷³¹ He pogut localitzar un únic albarà d'escrivà de ració del temps de Joan II inserit dins d'un volum de Reial Cancelleria, el qual pot servir com a exemple d'aquest tipus de document, fonamental en la vida de qualsevol servidor reial [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 104, f. 167r (vegeu l'apèndix III, doc. 11)].

⁷³² *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestirs de tots los oficials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 183v (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷³³ En concret, el protonotari era l'encarregat d'emetre les certificacions a tots els oficials que cobraven de l'Escrivania, a excepció dels membres de la capella, possiblement perquè en aquest

registre tots els albarans que expedia⁷³⁴. Després que els músics recollien el seu albarà, com la resta de servidors reials, es dirigien al pagador encarregat en cada cas quan tenia disponibilitat de caixa, i li'l lliuraven per a rebre finalment el pagament. En l'època de Joan II, moltes vegades només cobraven una part de la quantitat indicada en l'albarà, en el qual cas s'apunjava en el dors d'aquest document la quantitat percebuda, amb la finalitat de deixar constància per a poder rebre futurs pagaments sobre el mateix albarà⁷³⁵. Tant el tresorer com el protonotari estaven obligats a no pagar si no es presentava l'albarà de l'escrivà de ració⁷³⁶.

Però la precarietat econòmica que sovint afectava a les caixes reials, un problema tan freqüent en temps de Joan II, no sempre permetia al pagador corresponent fer efectiva immediatament la quantitat marcada a l'albarà. Aquesta contingència ja era prevista el 1378 pel rei Pere el Cerimoniós per al cas de l'Escrivania, en establir la preferència en el pagament de les quitacions i vestits ordinaris davant les despeses extraordinàries, que havien de ser satisfetes a la fi de l'any, si hi havia disponibilitat monetària⁷³⁷. Com a conseqüència, en aquestes situacions de fretura en l'erari del rei, els seus servidors havien de conservar els albarans totalment o parcialment pendents de pagament, puix constituïen els justificants documentals dels deutes que el monarca mantenia amb ells. Com a exemple, al llarg del regnat de Joan II, el xantre Bartomeu Segrera va acumular fins a onze albarans d'escrivà de ració

cas l'encarregat era el capellà major [*Ordinació sobre lo dret de segell de la Escrivania del señor rey, ibid.*, f. 165r (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷³⁴ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 157.

⁷³⁵ Com a exemple, el 2 de març de 1460 el regent de la Tresoreria General va pagar al xantre García Baylo 98 sous i 10 diners de Barcelona. Aquesta quantitat era la resta que havia deixat de pagar el tresorer general del total de 480 sous de la quitació dels mesos de maig a agost del 1459, la qual havia sigut "scripta per deduïda en lo dors del dit albarà" [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 123v].

⁷³⁶ En el cas del tresorer, les Ordinacions del rei Cerimoniós establien aquesta obligatorietat per a pagaments majors de 100 sous [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 152]. El 1377, el mateix rei feia ineludible l'albarà per al pagament de qualsevol quantitat per part del protonotari en l'*Ordinació de les quitacions e vestits e altres extraordinaris càrrecs sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey* [*E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 164r (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷³⁷ En concret, en l'addició del 5 d'abril [*E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 165v (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

impagats de quitacions, com a mínim, les quantitats corresponents als quals el 1493 encara li devia la corona⁷³⁸.

Règim de llicències i absències

Els membres de la casa reial procedien de diversos indrets geogràfics. En ingressar al servei reial, els cortesans deixaven famílies que romanien a les seues cases mentre aquells seguien l'itinerari sempre canviant del monarca⁷³⁹. Per això, en certes ocasions els servidors reials tenien necessitat de viatjar a les seues respectives poblacions d'origen. Altres vegades també requerien separar-se de la cort per solucionar assumptes particulars, com ara els relacionats amb la gestió dels beneficis o amb les rendes eclesiàstiques, en el cas dels components de les capelles. Una addició de Ferran I regulava precisament el procediment administratiu aplicable quan algun membre de la casa règia desitjava absentar-se de la cort per qualsevol motiu⁷⁴⁰. Aquesta norma declarava l'obligatorietat universal dels servidors reials d'obtenir una llicència de l'oficial en cap de qui depenia el sol·licitant. Els components de la capella havien de dirigir-se, sens dubte, al capellà major; els ministrers, trompetes i tabalers segurament al majordom i els sonadors de corda, possiblement, al camarlenc⁷⁴¹. El temps de llicència que l'ordinació autoritzava a concedir era d'un mes "tan solament". El servidor reial havia de presentar-se el mateix dia de la marxa davant l'escrivà de ració, el qual anotava aquesta circumstància en

⁷³⁸ "(...) porque a mossén Berthomeu Sagrera, cantor que era del dicho señor rey, son devidos de su ordinaria quitación, que por la razón susodicha recibía, quatro mil nuevecientos diez sueldos *barchinonenses*, como por onze albaranes de scrivano de ración parece, (...)” [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum Sigilli Secreti* 12, reg. 3572, f. 26r-26v].

⁷³⁹ Per exemple, el trompeta Mateu Andreu tenia sa casa a València el 1460 [vegeu l'entrada de "Mateu Andreu" en l'apèndix II]. Na Simona, muller d'un altre trompeta anomenat Galcerà Castellar, cobrava també a València 10 florins concedits pel rei per al seu sosteniment, la qual cosa indica que vivia a la mateixa ciutat [vegeu l'entrada de "Galcerà Castellar" en l'apèndix II].

⁷⁴⁰ *Estil de la cort del senyor rey de les pràctiques de les partences dels oficials de casa sua* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 208r (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷⁴¹ L'addició esmentada no explícita a quin càrrec havia de dirigir-se cada ofici palatí, per la qual cosa ací s'han aplicat els coneixements sobre l'adscripció departamental de cadascun dels grups de músics.

un llibre anomenat *manual* o *continu*, i així mateix el dia de la tornada, per tal que li foren descomptats els jorns d'absència en el següent albarà de quitació que s'emetera.

La instrucció general, dirigida a l'escrivà de ració, de descomptar la quitació dels dies d'absència ja havia sigut decretada per Pere el Cerimoniós el 1368, amb l'única excepció d'aquella que s'haguera produït a conseqüència d'una missió reial⁷⁴². Però això no impedia que el monarca poguera atorgar de forma discrecional *gràcies d'absència* perquè no es descomptaren els dies d'absència, malgrat que ell mateix va limitar-se l'exercici d'aquest dret al període màxim normativament autoritzable d'un mes⁷⁴³. Aquest fet també confirma indirectament que, com era esperable, no tothom respectava el termini límit per al regrés a la cort. Una dècada després, el mateix sobirà restringí encara més aquestes gràcies en prometre que no les faria a ningú que cobrara quitacions de l'Escrivania⁷⁴⁴, entre els quals hi eren els membres de la capella.

En efecte, s'ha pogut constatar documentalment que en temps de Joan II es practicaven aquestes deduccions en les quitacions dels membres absents de la capella. Almenys en tres ocasions, les quantitats retingudes foren destinades pel monarca al repartiment entre els que hi eren presents en el servei reial, a la retribució d'algun xantre concret o al pagament de les misses no celebrades pels absents⁷⁴⁵.

⁷⁴² *Ordinació sobre lo compte de les quitacions dels oficials de casa del senyor rey e quantes bèsties deuen tenir*, epígraf "Que de absència no sia fet compte" [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 139r-139v (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷⁴³ *Ibid.*, f. 142v.

⁷⁴⁴ *Ordinació de les quitacions e vestits e altres extraordinaris càrrechs sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey*, epígraf "De no fer gràcies de absències" [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 164r (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷⁴⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 170r-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 97); *ibid.*, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 82v-83r, 176r-176v (vegeu l'apèndix III, doc. 91, 123).

El servei en les cases reials comportava també l'exercici de l'exemplaritat en el comportament públic. Els sobirans no podien permetre que els seus servidors portaren una vida dissoluta o poc respectuosa amb les obligacions religioses, que comprometera la seua imatge i credibilitat en totes les viles i ciutats per on passava. No devien ser casos aïllats els dels components de les cases reials amb una conducta contrària a la moral i a la religió quan els predecessors de Joan II dictaren expressament addicions a les Ordinacions per a regular alguns d'aquests aspectes.

El 1388 Pere el Cerimoniós va decretar la pena d'expulsió de la cort d'aquells servidors pertanyents a qualssevol de les cases reials que mantingueren amants al bordell⁷⁴⁶. El rei volia que l'execució fóra immediata i fulminant, puix era el propi escrivà de ració el qui havia d'aplicar la baixa de l'infractor només tinguera coneixement del fet, sense esperar cap manament addicional. Malgrat el caràcter exemplar d'aquesta disposició, Joan II no va tenir inconvenient en ordenar que la Justícia cessara en la persecució de Yolant Catalana, una dona que vivia a la casa valenciana del seu trompeta Mateu Andreu i es dedicava a allotjar prostitutes, com ja s'ha referit⁷⁴⁷.

D'altra banda, el rei castellà Ferran I degué trobar, en pujar al tron d'Aragó, massa relaxació en l'acompliment dels deures religiosos per part dels membres de la seua nova cort, quan el 1413 va decretar una nova addició a les Ordinacions per la qual obligava tots els components de les cases reials a confessar-se i a combregar, si més no una vegada a l'any⁷⁴⁸. En aquest cas, el rei d'Aragó també establia la sanció d'expulsió als qui no la respectaren. Per a verificar-ho s'exigia a tots els servidors l'obtenció d'un certificat escrit en paper

⁷⁴⁶ *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Juan en qual manera los officiāls de sa casa deuen viure e honestament conversar en aquella* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 181v (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

⁷⁴⁷ E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 400, f. 1r (vegeu l'entrada de "Mateu Andreu" en l'apèndix II).

⁷⁴⁸ *Que los officiāls de casa del senyor rey cascun any sien tenguts de confessar e combregar* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 203v (vegeu l'apèndix III, doc. 1)].

o pergamí del prevere davant el qui s'hagueren confessat, que havien de lliurar al confessor del rei, encarregat del control d'aquesta disposició.

IV. CONJUNTS DE MÚSICS A LA CORT

1. Les capelles reials

L'expressió "capella reial", aplicat a l'època d'aquest estudi, és polisèmica; generalment fa referència a les institucions eclesiàstica de patronat regi o bé a l'espai físic del patrimoni reial on aquestes exercien habitualment la seua activitat⁷⁴⁹. El monarca d'Aragó disposava de diverses capelles de cadascun d'ambdós tipus. Entre les primeres, tenia característiques singulars aquella que estava completament integrada administrativament i funcionalment en la casa del rei, a la que fins ara únicament s'ha fet referència, i que es l'objecte principal, malgrat que no exclusiu, d'aquest capítol. Amb el plural "capelles reials" volem incloure també ací les institucions anàlogues incorporades a les cases dels membres de la família del rei Joan II, és a dir, de la reina i de l'infant, i després príncep, Ferran.

Funcions i espais d'actuació

L'embrió de les capelles palatines europees es pot rastrejar als temps de l'emperador romà Constantí (*272; †337), artífex de la legalització del cristianisme, el qual sembla que comptava amb l'assistència de *sacerdotes particulares* i un oratori portàtil destinats a satisfer les seues necessitats religioses. Hi ha testimonis que apunten que, en els segles successius,

⁷⁴⁹ Juan José Carreras reconeix la diversitat i complexitat dels diversos significats diacrònics i sincrònics del terme "capella". No obstant això, fonamentalment els redueix a aquests dos [CARRERAS, Juan José: "La capilla en la corte...", *op. cit.*, p. 24-25].

s'estengué el costum, per part dels emperadors i altres reis d'Occident, de requerir els serveis personals d'un grup d'eclesiàstics⁷⁵⁰.

Hom assenyala la cort dels reis francs com a espai clau en el procés de configuració de la capella reial com a institució amb personalitat pròpia dins la casa reial. La tradició transmet que aquesta monarquia era depositària de la relíquia de la venerada capa de Sant Martí de Tours, la custòdia de la qual es confiava en època del carolingis a un grup de clergues al servei reial que, per això, rebien el nom de *cappellani*, al temps que el lloc on es guardava s'anomenava *capella*. Aquestes institucions varen guanyar progressivament complexitat en adquirir el seu personal una jerarquització, especialització de funcions i, fins i tot, una distinció jurídica dins el clero. En temps de Carlemany (768-814) sembla que els membres de la capella formaven una orde diferenciada dins l'estament eclesiàstic. El seu fill Lluís el Pietós (814-840) ja disposava d'un capellà major al capdavant de la institució el qual, a més, era la més alta dignitat de la seua casa. Entre els segles XI i XII es perfilaren i consolidaren aquestes institucions en les monarquies occidentals⁷⁵¹.

Així, des d'un principi es pot identificar la doble dimensió funcional de les capelles reials: l'eclesiàstica i la política⁷⁵². D'una banda, la institució cobria les necessitats religioses del monarca i del seu seguici al llarg de l'itinerari reial, puix mantenia el culte, administrava els sagraments, exercia la caritat i habilitava un espai per a l'oració a la cort. Des d'aquest punt de vista, la capella era un centre religiós mòbil format per medis humans (capellans) i materials (vestimentes, joies, relíquies...) al servei personal del rei. Al mateix temps, el sobirà exercia i apareixia davant els seus súbdits com una mena de cap exemplar de la seua Església domèstica. Aquest aspecte fa de nexa amb la dimensió política de la institució, atès que la capella també servia per a mostrar

⁷⁵⁰ NOGALES RINCÓN, David: *La representación religiosa...*, *op. cit.*, p. 163-165.

⁷⁵¹ *Ibid.*, p. 166.

⁷⁵² NIETO SORIA, José Manuel: "La capilla real castellano-leonesa en el siglo XV...", *op. cit.*, p. 7.

públicament la unió íntima existent entre la monarquia i l'Església, com a font última de legitimitació del poder regi.

El primer dels reis d'Aragó, Ramir I (1035-1063), ja va establir el 1044 la seua capella reial en el monestir de Sant Victorià. La institució aragonesa va ser una de les primeres en incorporar la gran innovació que tingué lloc a les capelles reials de l'Occident europeu durant el segle XIV: la integració, amb caràcter permanent, de membres especialitzats en el cant polifònic, els xantres o cantors⁷⁵³. Aquest esdeveniment es va produir el 1347, en temps de Pere el Cerimoniós. A la fi d'aquest regnat (1387), la capella reial d'Aragó estava pràcticament configurada pel que fa a l'estructura i organització.

La incorporació dels xantres comportava, d'una banda, una ampliació significativa del tamany de la capella. D'altra, la institució eixamplava les seues possibilitats musicals i, en definitiva, el potencial per a enriquir la litúrgia associada al monarca. De fet, el repertori polifònic que interpretaven aquests professionals, molt més complex i variat que el cant pla que fins aleshores devia monopolitzar pràcticament les cerimònies reials, dotava d'una superior solemnitat i espectacularitat als oficis, amb major capacitat de captivar o sorprendre els assistents. D'aquesta manera, les capelles reials del segle XV varen amplificar la seua dimensió política, ja que esdevingueren un potent instrument de representació pública del monarca dirigit a la demostració del seu poder i grandesa allà on aquelles intervenien. Així mateix, al temps que la vessant musical de les capelles guanyava pes a la cort front a la purament eclesiàstica, també ho feia en la consciència de la societat fins al punt que, al voltant del 1470, per primera vegada apareixen en forma escrita les denominacions italianes *cappella dei cantori* o *cappella musicale*⁷⁵⁴, apropiacions del terme "capella" per part de la música, que poc a poc s'anirà estenent a altres indrets, entre ells a la península Ibèrica. No obstant això, cal dir que en la

⁷⁵³ NOGALES RINCÓN, David: *La representación religiosa...*, op. cit., p. 163-165.

⁷⁵⁴ CARRERAS, Juan José: "La capilla en la corte...", op. cit., p. 24.

documentació estudiada del regnat de Joan II d'Aragó, justament d'aquells mateixos anys, l'ús del terme "capella" en la documentació escrita continua essent el més genuïnament medieval, atès que no hem localitzat enlloc cap expressió semblant a les suara citades.

De la capella del rei d'Aragó ens ha arribat informació diversa amb diferent grau de detall, depenent dels aspectes tractats, sobre l'activitat litúrgica que desenvolupava. Pere el Cerimoniós va dedicar 43 de les seues 147 ordinacions originals a regular cadascuna de les festes religioses del cicle anual que havien de ser celebrades per part de la capella reial⁷⁵⁵. Aquestes disposicions normatives descriuen de manera extremadament minuciosa l'aspecte visual que havia de presentar l'espai on tenia lloc la cerimònia. Entre altres elements que són objecte de regulació sistemàtica hi són els colors i la qualitat dels paraments i vestiments, els rerealtars i els objectes (creus, tests, bacins...) que calia disposar en ells, així com els ornaments d'or i argent o les relíquies que s'havien de mostrar en cada cas. En consonància amb el caràcter o categoria de la festa, s'ordenava o no la necessitat que es pronunciara sermó o es fera processó, així com la quantitat de capes o capellans concelebrants que calia que hi assistiren, entre un mínim de dos i un màxim de sis. No es regulava, per contra, quins eren els oficis, misses o altres cerimònies a celebrar en cada festivitat; segurament no era necessari, puix a la capella reial d'Aragó se seguia un ritu concret, el cistercenc, que de vegades és objecte de referències a les ordinacions⁷⁵⁶.

De qualsevol manera, se sap que el rei escoltava missa matinal a diari a la cort, oficiada per la seua capella⁷⁵⁷. Encara que no ha sigut possible confirmar-

⁷⁵⁵ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 203-234.

⁷⁵⁶ *Ibid.*, p. 225-227, 232. El ritu cistercenc fou confirmat a Joan II per butlla papal del 18 de juliol de 1460 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 70r-71r (vegeu l'apèndix III, doc. 14)].

⁷⁵⁷ *Ordinacions faents per los capellans e capella*, E-Mn, ms. 5986, f. 168r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [11]); CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis sepultura et infirmitate Regis Joannis secundi*, dins *Opúsculos Inéditos del cronista catalán Pedro Miguel Carbonell*, vol. 1, ed. per Manuel de

ho feiaentment, és probable que l'ofici de vespres també estiguera inclòs entre les obligacions quotidianes de la capella⁷⁵⁸. Potser a això es referia Lucio Marineo Sículo, cronista de Ferran el Catòlic, quan afirmava que Joan II "cada día oya missa y los divinos officios"⁷⁵⁹. Les ordinacions de la capella del rei Martí fan al·lusió indirecta a tres tipus de misses (baixa, alta i cantada) però no detallen en què consistien ni quan procedia la celebració de cadascuna d'elles⁷⁶⁰. No hi ha dubte que la *missa baixa* era la més senzilla, resada simplement per un sacerdot⁷⁶¹. No només els capellans no músics, sinó també els xantres ordenats de prevere oficiaven aquestes misses a la cort, probablement en torns setmanals⁷⁶². Se sap que amb les expressions *missa alta* i *missa cantada*, es feia referència a celebracions solemnes amb la participació del cant. No es pot descartar que la distinta denominació, de vegades en un mateix document, es deguera a l'existència d'algun aspecte diferenciador, potser litúrgic o musical, però més aviat sembla que eren sinònimes⁷⁶³. Una expressió que recull ambdues denominacions, *missa alta cantada*, és aplicada pel cronista Jaume Safont a cadascuna de les misses que, diàriament, es varen celebrar davant les despulles mortals de Joan II amb més que probable interpretació de cant polifònic, atès que hi participaven els xantres del rei⁷⁶⁴. Quan la reina era present a missa juntament amb el rei, ho feia acompanyada dels seus propis capellans, que

Bofarull y de Sartorio, Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, 27 (Barcelona, Imprenta del Archivo, 1864), p. 146.

⁷⁵⁸ Això semblen suggerir les *Ordinacions faents per los capellans e capella*, E-Mn, ms. 5986, f. 167v-168r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [12]).

⁷⁵⁹ SÍCULO, Lucio Marineo: *Cosas memorables de España* (Alcalá de Henares: Juan de Brocar, 1539), f. 101r.

⁷⁶⁰ *Ordinacions faents...*, f. 167v-168v (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusules [12], [17]).

⁷⁶¹ ALCOVER, Antoni Maria i Francesc de Borja MOLL: "Missa", *Diccionari català-valencià-balear*, <<http://dcbv.iecat.net>>; SOCIETAT DE CATALANS: *Diccionari Català-Castellà-Llatí-Francès-Italià*, vol. 2 (Barcelona: Imprempta de Joseph Torner, 1839), p. 241.

⁷⁶² *Ordinacions faents...*, f. 168v (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [17]). Potser són aquestes misses a les que es refereix Joan II quan ordena pagar una part de l'import de les quitacions de la terça del gener a l'abril de 1475 corresponents a tres cantors absents, a aquells que els substituïren en la celebració de les setmanes de misses [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91)].

⁷⁶³ ALCOVER, Antoni Maria i Francesc de Borja MOLL: "Missa", *op. cit.*; SOCIETAT DE CATALANS: *Diccionari...*, *op. cit.*, p. 241.

⁷⁶⁴ SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Josep Maria Sans i Travé (ed.), Textos i Documents, 28 (Barcelona: Fundació Noguera, 1992), p. 268.

s'afegien als del seu espòs⁷⁶⁵. A més dels membres de la cort, sembla que persones externes no necessàriament dels estaments privilegiats, puix són citats amb l'expressió "lo poble", assistien, si més no, a una part de les solemnitats⁷⁶⁶.

A part de totes aquestes celebracions ordinàries i públiques, els membres de la capella reial participaven en altres extraordinàries i també en algunes en un àmbit més privat. D'una banda, els patriarques, arquebisbes, bisbes o abats dels territoris del sobirà es feien consagrar en cerimònies que tenien lloc a la capella reial⁷⁶⁷. També es celebraven misses nupcials, de persones de la cort o alienes a aquesta, tant a càrrec de la capella del rei com de la reina⁷⁶⁸. Així mateix, el monarca comptava amb la presència de capellans reials en els actes en què atorgava els títols nobiliaris, els quals podien solemnitzar-se a dependències menors com ara la cambra o la capelleta privada del rei o, fins i tot, en els campaments militars⁷⁶⁹.

Per a dur a terme les activitats que li eren pròpies, la capella reial es desplegava generalment allà on es detenia el rei al llarg del seu itinerari⁷⁷⁰. Fins i tot, és verificable que va acompanyar Joan II a campaments militars, com ara aquell en què l'exèrcit reial posava setge als rebels a Peralada a començaments de l'abril de 1472⁷⁷¹. La presència de la capella al costat del rei en els llargs

⁷⁶⁵ *Ordinacions faents per los capellans e capella, E-Mn*, ms. 5986, f. 168r-168v (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [15]).

⁷⁶⁶ *Ibid.*, f. 168v-169r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusules [18], [19]).

⁷⁶⁷ *Ibid.*, E-Mn, ms. 5986, f. 166r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [1]); *Ordinació feta per lo dit senyor sobre los drets de la dita capella, ibid.*, f. 170r-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁷⁶⁸ *Ordinacions faents per los capellans e capella, E-Mn*, ms. 5986, f. 166r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusules [1], [16]); *Ordinacions e costums antichs dels drets dels capellans, xandres e scolans de la capella, ibid.*, f. 169v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁷⁶⁹ *Ordinacions faents per los capellans e capella, E-Mn*, ms. 5986, f. 166r, 167v-168r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusules [1], [12]); *Ordinacions e costums antichs dels drets dels capellans, xandres e scolans de la capella, ibid.*, f. 169v (vegeu l'apèndix III, doc. 1); *Ordinació feta per lo dit senyor sobre los drets de la dita capella, ibid.*, f. 169v-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

⁷⁷⁰ Vegeu l'apèndix IV.1. Malgrat les dificultats per a verificar documentalment les coincidències espacio-temporals del rei i la capella, ha sigut possible fer-ho per a alguns casos concrets, com ara l'estada a València del febrer al juliol de 1459 [vegeu l'apèndix III, doc. 7] o aquella del gener a l'abril de 1475 a Castelló d'Empúries [vegeu l'apèndix III, doc. 91].

⁷⁷¹ Fra Nicolau Ortola, mestre en sacra teologia, mossèn Bertomeu Segrera, cantor, mossèn Ferrando Mayor, possiblement capellà, mossèn Lluís Adzuara, cantor, i Francí Ferrer, escolà, tots membres de la capella perderen alguns béns en el contraatac enemic i, possiblement, foren

setges, de la qual també hi ha almenys un testimoni atge durant el regnat de Ferran el Catòlic (Màlaga, 1487)⁷⁷², no devia ser infreqüent. De fet, en aquests moments crítics s'incrementaven les necessitats espirituals, com ara aquelles relacionades amb la celebració de pregàries per la victòria o amb l'administració de sagraments. Les cerimònies religioses als campaments militars també tenien una funció política per al monarca, puix a través d'elles s'infonien sentiments de lleialtat al rei i ànims als combatents davant una acció bèl·lica. No obstant tot l'anterior, en algunes ocasions el monarca feia desplaçaments sense la capella, entre altres motius per a assistir a jornades de caça⁷⁷³ o per a gaudir d'uns dies de descans⁷⁷⁴. En aquests casos, ordenava als capellans que romangueren on hi havien estat fins aleshores amb ell o, de vegades, que es traslladaren a una altra població on havien d'esperar-lo⁷⁷⁵.

Malgrat l'indubtable caràcter itinerant de la capella, també és cert que la institució disposava d'una mena de seus oficials al palau que el rei d'Aragó posseïa en diverses ciutats dels seus territoris, on generalment la cort passava les temporades més llargues. En aquestes edificacions esbarjoses, una part de les quals encara hui conservades, hi havia almenys una capella, en el sentit arquitectònic del terme, on s'instal·laven els elements ornamentals i litúrgics de la institució i es celebraven els oficis durant l'estada reial a la ciutat. D'entre les utilitzades pels capellans de Joan II als territoris de la Corona d'Aragó⁷⁷⁶, les més destacables foren la capella de Sant Martí a l'Aljaferia de Saragossa, palau de construcció musulmana; la dedicada a Sant Joan Baptista al palau del Real de

fets pressoners, malgrat que després varen ser alliberats mitjançant el pagament d'un rescat del qual es va fer càrrec el rei [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 15, reg. 3455, f. 16r-16v (vegeu l'apèndix III, doc. 57)].

⁷⁷² Citat a KNIGHTON, Tess: "Ritual and regulations...", *op. cit.*, p. 311.

⁷⁷³ Un episodi de caça de Joan II que ha quedat descrit amb gran detall fou el que va fer des de Barcelona a les muntanyes del Garraf de l'11 al 23 de desembre de 1478, el darrer viatge de la seua vida [CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 147-154].

⁷⁷⁴ Un lloc que sembla que fou habitual va ser el petit palau de Valldaura, construït sobre un monestir, en una zona boscosa propera a Barcelona [*Ordinacions faents per los capellans e capella*, E-Mn, ms. 5986, f. 169v (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [25]).

⁷⁷⁵ *Ordinacions faents per los capellans e capella*, E-Mn, ms. 5986, f. 166v (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [4]).

⁷⁷⁶ Pot comprovar-se la presència del monarca a les respectives ciutats en l'apèndix IV.1.

València, un dels més apreciats pels monarques; la capella de Sant Pere a la Suda de Lleida i la capella de la Santa Creu i Santa Magdalena, construïda en dos nivells al castell de Perpinyà⁷⁷⁷. Altres localitats visitades amb seguretat per Joan II que disposaven d'una residència reial foren Terol, Vilafranca, Montblanch, Tarragona i Torroella de Montgrí. A Barcelona, capital tradicional de la dinastia regnant fins al 1410, hi havia dos palaus reials, Major i Menor o de la Reina, en el primer dels quals hi havia la capella de Santa Àgata, bella rèplica en miniatura d'una església franciscana, i en el segon la capella de Santa Maria⁷⁷⁸. No obstant això, sembla que Joan II no es va establir mai al palau Menor durant el seu regnat, i només una vegada ho feu al Major⁷⁷⁹, tot i que sojornà diverses vegades llargues temporades a la capital catalana abans del començament de la guerra i, especialment, en acabar aquesta⁷⁸⁰. També es conegut que durant el setge definitiu a Barcelona, del novembre de 1471 a l'octubre de 1472, el monarca es va allotjar al monestir de Pedralbes, extramurs de la ciutat⁷⁸¹. Però els testimonis escrits indiquen amb claredat que la residència habitual de Joan II d'Aragó a la ciutat comtal fou el palau del bisbe⁷⁸². I precisament va ser en una de les seues cambres, davant la sala, on finalment aquest sobirà va morir el 19 de gener de 1479⁷⁸³. Malgrat això, el cos sense vida del monarca va ser portat dos dies després al palau reial Major, on es celebraren oficis de manera continuada durant deu dies, gran part dels quals

⁷⁷⁷ En les Ordinacions de Pere el Cerimoniós es prescriuen celebracions més solemnes en les festes de les advocacions de les seues capelles si el rei es trobava en les corresponents ciutats [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 209, 218, 220, 223, 224].

⁷⁷⁸ Sobre aquestes residències reials, es pot consultar ESPAÑOL, Francesca: *Els escenaris del rei. Art i monarquia a la Corona d'Aragó* (Barcelona: Fundació Caixa Manresa, 2001).

⁷⁷⁹ Un testimoni de l'estada de Joan II en el palau reial (de juliol de 1472 a gener de 1473) pot trobar-se en: AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 2 (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1893), p. 509.

⁷⁸⁰ Poden verificar-se les estades del monarca a la ciutat de Barcelona en l'apèndix IV.1.

⁷⁸¹ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació del General de Cathalunya*, vol. 2 (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 1977), p. 125.

⁷⁸² Testimonis de les diverses estades de Joan II al palau del bisbe poden trobar-se en: AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, p. 325; SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades...*, *op. cit.*, p. 258; UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 4, 135, 141.

⁷⁸³ AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, *op. cit.*, vol. 3, p. 6; SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades...*, *op. cit.*, p. 267; UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 170.

anaren a càrrec de la capella reial, abans de ser portades les restes mortals a la seu barcelonina, on es va instal·lar la capella ardent⁷⁸⁴.

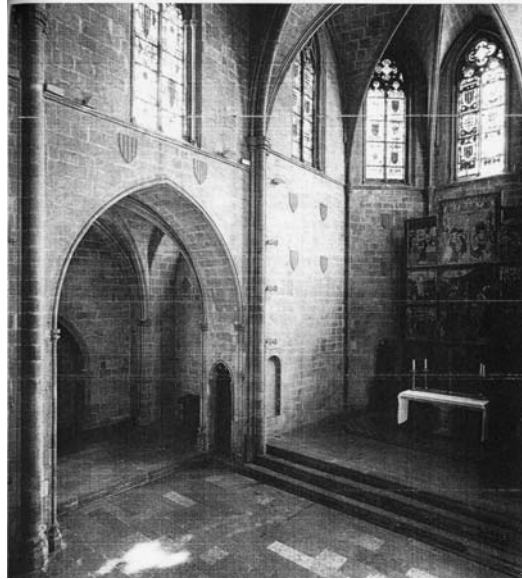

Figura 25. Capella del palau Major de Barcelona [Foto R. Manent Rodon dins ESPAÑOL, Francesca: *Els escenaris del rei* (Barcelona: Caixa Manresa, 2001), p. 9]

Als palaus reials també hi solia estar adscrit permanentment algun capellà encarregat del sosteniment del culte diari; en els principals, fins i tot, hi havia un grup més o menys ampli d'aquests clergues. El sobirà proporcionava així el servei religiós als servidors que contínuament treballaven en aquesta residència, al temps que manifestava públicament la religiositat i el poder de la monarquia davant els habitants de la ciutat. A més, la presència d'aquests eclesiàstics feia possible el manteniment decorós de les corresponents capelles palatines, i facilitava que quan els membres de la gran capella de la cort del rei arribaven a una residència concreta, de vegades després d'anys d'absència, trobaren la capella de palau en condicions d'operativitat. Aquestes petites institucions no integrades en la casa del monarca d'Aragó, però també anomenades capelles reials, disposaven, en el format més ampli, d'una rectoria, set beneficis i dues escolanies⁷⁸⁵ que de vegades, excepció feta de les darreres,

⁷⁸⁴ SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades ...*, op. cit., p. 268; UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, op. cit., vol. 2, p. 170.

⁷⁸⁵ Aquesta estructura era la que hi havia al palau del Real de València —en considerar que les dues escolanies, que se sap que hi havia, segons es veurà més avant, hi són consignades com a beneficis, potser per error, al document que es refereix més avall— i al castell de Perpinyà; al

eren atorgats a components de la capella de la cort, entre ells els cantors. Quan era així, els titulars podien exercir-los directament, deixant el seguici reial i establint-se en la corresponent ciutat, o indirectament, a través d'un substitut. Unes interessants capitulacions redactades pel rector i cinc beneficiats de la capella del Real de València, i sancionades pel monarca el 23 de desembre de 1481⁷⁸⁶, revelen que allí es celebrava *missa cantada* tots els matins, una hora després que sonara el senyal de prima a la seu de la ciutat⁷⁸⁷; quan hi residia el rei, però, s'avançava al toc d'alba perquè els nombrosos membres de la casa reial pogueren assistir-hi abans d'incorporar-se al treball quotidià⁷⁸⁸. A excepció del capellà que, per torn setmanal, celebrava la missa, la resta de companys havia de "cantar al faristol"⁷⁸⁹. Dues de les capitulacions s'encaminen, precisament, a protegir la qualitat d'aquest cant, en oferir tracte indulgent amb les sancions als qui es quedaven a l'ofici malgrat haver arribat tard "perquè millor sia servit lo fegistol de cantors"⁷⁹⁰, i en exigir la suficiència als substituïts dels beneficiats "així per a dir missa com per a cantar al felistol"⁷⁹¹. La circumstància que almenys tres d'aquells que el 1481 eren membres de la capella del Real i residien a València havien sigut abans xantres de Joan II —Antoni Eximénez, Joan Figuerola i Lluís Domínguez àlies Atzuara⁷⁹²—, suggereix que en aquest temps es pogué interpretar polifonia a diari al palau valencià.

palau Major de Barcelona, sis beneficis i dues escolanies; al castell de Lleida, una rectoria i quatre beneficis presbiterals; a l'Aljaferia de Saragossa, tres beneficis; al castell de Barbastro, dos beneficis; al castell de Palma de Mallorca, una rectoria i una escolania. Als castells de Montcada i de Rosanes hi havia únicament una rectoria. Les següents residències reials només comptaven amb un benefici: castell d'Alcolea, castell de Alcalaciello, castell de Borja, castell de Xàtiva, castell d'Alacant, palau Menor de Barcelona, castell de Cervelló, castell de Montagut, castell de Garraf, castell de Pals, castell de Cornellà, castell de Fornells, castell de Cadaqués, castell de Bellcaire, castell de Monells, castell de Tortosa, castell de Tarragona, castell de Fraga, castell de Mayol, castell de Rodes, castell de Cursani, castell d'Olvera, castell de Lluna, castell de Cavet, castell de Taltavull [*Memorial dels beneficis patronats del senyor rey de Aragon, E-Mn, Mss/295, f. 100r-107r*].

⁷⁸⁶ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Itinerum 6*, reg. 3637, f. 132r-134v (vegeu l'apèndix III, doc. 140).

⁷⁸⁷ *Ibid.*, f. 132v (vegeu l'apèndix III, doc. 140, clàusula 3).

⁷⁸⁸ *Ibid.*, f. 132r-132v (vegeu l'apèndix III, doc. 140, clàusula 2).

⁷⁸⁹ *Ibid.*, f. 132r (vegeu l'apèndix III, doc. 140, clàusula 1).

⁷⁹⁰ *Ibid.*, f. 132v (vegeu l'apèndix III, doc. 140, clàusula 4).

⁷⁹¹ *Ibid.*, f. 133r (vegeu l'apèndix III, doc. 140, clàusula 7).

⁷⁹² Vegeu, per a més detalls, els corresponents perfils biogràfics en l'apèndix II.

Malgrat que l'activitat principal i pròpiament institucional de les capelles cortesanes, i en concret les de Joan II i la seua família, era la celebració dels oficis, no és massa arriscat suposar que, per requeriment de qualsevol dels seus patrons, els cantors travessaven les portes del recinte sagrat de palau i entraven a la cambra, a altres estances residencials o, fins i tot, eixien a l'aire lliure per a interpretar música destinada a l'entreteniment dels monarques i, eventualment, de l'aristocràcia que els acompanyara. D'aquestes vetllades, amb participació dels xantres, que pogueren haver-se celebrat a la cort de Joan II no hem pogut trobar descripció alguna, però sí es conserva algun exemple de música profana que podria tenir relació amb aquestes ocasions, de la qual es tractarà més avant⁷⁹³. Així mateix, es disposa d'un conegut escrit que descriu les sessions musicals que, alguns anys més tard, Joan d'Aragó (*1478; †1497), nét de Joan II, organitzava a palau després de dinar, en les quals aquest príncep participava activament en la interpretació polifònica amb el mestre i cinc o sis petits cantors de la seua capella⁷⁹⁴. Del mateix àmbit de la Corona d'Aragó, encara que d'algunes dècades posterior, és el valuós testimoni del violista i escriptor Lluís del Milà (†1561p) que, en el seu llibre *El Cortesano*, ens mostra com abans del 1536 els cantors del duc de Calàbria Ferran d'Aragó (*1488; †1550), aleshores virrei de València, acompanyaven els ducs en jornades de caça i en la celebració d'una festa de maig a l'hort del palau del Real⁷⁹⁵.

⁷⁹³ Vegeu en aquest mateix capítol, l'epígraf *Repertori polifònic i pràctiques musicals*.

⁷⁹⁴ "Fue su maestro de capilla Johanes d'Anchieta e él le enseñó el arte, e tenia por costumbre en las siestas —en espeçial en verano— que ivan a palacio el dicho Johanes con çinco o seis muchachos de la capilla de su Alteza, de lindas voces e diestros, de los quales fue uno Corral, que después fue muy exçelente cantor e tiple, e cantava el príncipe con ellos, dos oras o lo que le plazía, e les hazía tenor, e era bien diestro en el arte." [FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Gonzalo: *Libro de la Cámara Real del príncipe don Juan*, ed. de Santiago Fabregat Barrios (València: Universitat de València, 2006)].

⁷⁹⁵ MILÀ, Lluís del: *El Cortesano*, ed. de Josep Vicent Escartí, vol. 1 (València: Biblioteca Valenciana, Ajuntament de València, Universitat de València, 2001), p. 202, 554, 576.

Encara no havien transcorregut dos mesos des del jurament de Joan II com a rei d'Aragó quan, el 23 de setembre de 1458, el nou monarca va dictar instruccions a Saragossa al seu escrivà de ració "volents en degut stament posar e construir la nostra capella e scrivania com a membres principals de nostra casa"⁷⁹⁶. Les ordres règies fixaven amb tota exactitud el nombre de servidors pertanyents a la capella i a l'Escrivania que havien de rebre les quitacions i vestits de les pecúnies del dret del segell, és a dir, de la caixa de l'Escrivania, així com les quantitats a percebre per cadascun d'ells pel primer dels conceptes. Pel que fa a la capella, Joan II determinava que havien d'estar sota aquest règim retributiu un confessor, dos monjos del monestir de Santes Creus —com a lloctinents del seu abat, capellà major de la capella—, dos monjos del monestir de Poblet —com a lloctinents del seu abat, almoiner de la capella—, sis capellans, vuit xantres o cantors, dos escolans de la capella i un ajudant. El rei es referia als membres *ordinaris* de la institució, o nucli estable, atès que el mateix sobirà reconeixia que hi havia d'altres capellans, xantres, escolans i ajudants que havien de cobrar de la Tresoreria. Els membres extraordinaris no estaven limitats en nombre, la qual cosa suggereix que la quantitat d'aquests depenia en cada moment del desig i de les possibilitats econòmiques del monarca. La composició bàsica de la capella, depenent de l'Escrivania, que va determinar Joan II responia clarament a la tradició de la casa reial d'Aragó; en concret, era quasi idèntica a la prevista pel rei Martí mig segle abans, de la qual només es diferenciava en què aquest darrer monarca només preveia quatre places de capellans⁷⁹⁷. Segurament al mateix temps, Joana Enríquez va configurar la seua capella com a reina d'Aragó i es va crear el germen de la de l'infant Ferran, malgrat que, malauradament, no es disposa d'instruccions fundacionals

⁷⁹⁶ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 1, reg. 3417, f. 28r-29r (vegeu l'apèndix III, doc. 6).

⁷⁹⁷ *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestirs de tots los ofiçials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey*, *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 189v (vegeu l'apèndix III, doc. 1).

anàlogues a les de la capella del rei. La documentació dispersa localitzada suggereix que aquestes institucions presentaven semblant estructura general; les diferències més notables radicaven en el tamany, inferior en ambdós casos, i en l'existència o no de xantres. Així mateix, cal observar que els components fonamentals de les capelles de la casa d'Aragó —confessor, capellà major, almoïner, capellans, xantres i escolans o sagristans— no eren aliens a les capelles reials dels regnes veïns peninsulars a l'època, com ara les castellaness⁷⁹⁸ o les navarreses⁷⁹⁹.

La figura del *confessor* apareix en les Ordinacions de Pere el Cerimoniós també encapçalant la relació de càrrecs de la capella. Aquesta circumstància es pot explicar, no tant per la jerarquia funcional que mantenia dins la institució, sinó per la missió d'especial confiança encomanada com a “metge de l'ànima” i conseller espiritual del monarca; tenia una gran proximitat a ell, l'acompanyava sempre als oficis i tenia l'obligació d'ésser permanentment disponible als seus requeriments⁸⁰⁰. S'exigia que tinguera una vida exemplar i formació específica en teologia o dret canònic; la majoria d'aquells que he pogut identificar, tant de Joan II com de la reina Joana i el príncep Ferran, foren mestres en sacra teologia⁸⁰¹.

⁷⁹⁸ SALAZAR Y ACHA, Jaime de: *La Casa del Rey...*, *op. cit.*, p. 221-244; NOGALES RINCÓN, David: *La representación religiosa...*, *op. cit.*, p. 191-300, 566-606; NIETO SORIA, José Manuel: “La capilla real castellano-leonesa en el siglo XV...”, *op. cit.*; KNIGHTON, Tess: “Ritual and regulations...”, *op. cit.*

⁷⁹⁹ DESDEVICES DU DEZERT, Georges: *Don Carlos de Aragón, Príncipe de Viana. Estudio sobre la España del norte en el siglo XV*, trad. per Pascual Tamburri Barriain (Pamplona: Gobierno de Navarra; 1a edició Paris: Armand Colin, 1889), p. 207; NARBONA CÁRCELES, María: “La capilla de los reyes de Navarra (1387-1425): espacio de espiritualidad y cultura en el medio cortesano” dins Carmen Erro Gasca i Íñigo Mugueta Moreno (ed.), *Grupos sociales en la Historia de Navarra. V Congreso de Historia de Navarra* (Pamplona, SEHN, 2002), p. 119-132.

⁸⁰⁰ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 137.

⁸⁰¹ El confessor que va atendre Joan II durant els darrers dies de sa vida fou el mestre Marc Berga. Aquests dies acompanyava a Berga un altre mestre de l'orde de Sant Domènec, anomenat Joan Marqués, que també apareix amb el títol de confessor en un assentament de pagament del desembre de 1478 [CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 163, 165, 169, 171; *E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136v (vegeu l'apèndix III, doc. 124)]. El “confessor major” i conseller de la reina el 27 d'agost de 1467 era el “reverent don Gonçalbo, bisbe de Arguello”, el mateix que també figura amb el títol de confessor del rei en l'esmentat assentament de pagament [*E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136r (vegeu l'apèndix III, doc. 124)]. Almenys durant el 1465 i 1466, era confessor de la reina i el príncep el mestre fra Nicolau Ortola [COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez...*, *op. cit.*, p. 229] el qual, morta la reina i separades les corts de Joan II i del seu fill Ferran, figura citat com a capellà del rei el 1472 i, a la

El *capellà major* hi era al cim de l'estructura jeràrquica de la institució des del punt de vista organitzatiu i disciplinari. Aquest càrrec unipersonal estava encomanat per les Ordinacions del rei Pere a l'abat del monestir cistercenc de Santes Creus⁸⁰². Els capellans majors de la reina identificats eren abats dels cenobis de Veruela i Vilabertran; el primer d'ells sembla que ho era també de l'infant Ferran⁸⁰³. El capellà major tenia encomanades certes tasques quotidianes, com ara la benedicció de la taula reial o l'oferiment de la Bíblia al rei en la missa. Així mateix havia de celebrar la missa els dies més solemnes⁸⁰⁴. Però realment es tractava d'un càrrec honorífic, puix en la pràctica l'abat de Santes Creus no hi era ordinàriament a la cort⁸⁰⁵. Per això, el mateix rei en Pere ja preveia l'assistència permanent a la cort de dos monjos del mateix cenobi amb el títol de *lloctinents de capellà major*, el primer dels quals substituïa el seu abat en les funcions privatives d'aquest; segurament per aquest motiu, els lloctinents figuren de vegades en la documentació citats simplement com a "capellà major". Aquests respectats monjos, a més, tenien funcions pròpies durant els oficis quotidians i en la custòdia dels vestiments i ornaments de la

fi de la vida del monarca, el desembre de 1478, com a confessor del mateix [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 16, reg. 3456, f. 153r-153v (vegeu l'apèndix III, doc. 58); *E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136v (vegeu l'apèndix III, doc. 124)]. Vicens Vives també cita com a confessors de Ferran, abans del 1468, fra Alfonso del Mercado, mestre Rodrigo de Sesé, fra Rodrigo de Prestimarco, mestre Martí Marcuello, mestre Lluís de los Ríos, fra Pau Plegat [VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica...*, *op. cit.*, p. 660]. El darrer citat ja era confessor de la reina el 15 d'abril de 1461 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 13, reg. 3373, f. 171r; citat a COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez...*, *op. cit.*, p. 229].

⁸⁰² Els capellans majors de Joan II varen ser Bernat Abellà (1458-1466) i Pere Blanch (1466-1479) [FORT I COGUL, Eufemià: *Llibre de Santes Creus* (Barcelona: Editorial Selecta, 1967), p. 64-68].

⁸⁰³ Es tracta de Gabriel Serra, abat de Veruela [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7); *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 100v; PÉREZ JIMÉNEZ, Manuel Ramón: "El Real Monasterio de Veruela: su papel y sus servicios como agente real en el Aragón de la Edad Moderna", *Revista Zurita*, 75 (2000), p. 248] i Gaspar de Cruïlles, abat de Vilabertran [*E-VAar*, Reial Cancelleria, *Communium Valentiae* Joan II, reg. 117, f. 76r-76v]. També consta que, almenys del 1458 al 1461, exercia el càrrec de capellà major de l'infant Ferran el degà d'Osca Fadrique de Urriés [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8804, f. 97r; *ibid.*, vol. 9815, f. 113r; GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante...", *op. cit.*, p. 270].

⁸⁰⁴ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 138-140.

⁸⁰⁵ Segurament, per això, el càrrec de capellà major no apareix mai com a perceptor de quitacions en les relacions de salaris, ni de Joan II ni dels seus predecessors Martí I i Alfons V [vegeu l'Apèndix V]. Els "monjes capellans majors" que sí gaudeixen de quitació són en realitat els dos lloctinents del capellà major titular.

capella⁸⁰⁶. El lloctinent de capellà major més apreciat per Joan II segurament va ser fra Bernat Cardona, el qual també fou conseller reial i, fins i tot, ambaixador del monarca, almenys en una missió oficial davant el rei de França⁸⁰⁷. El capellà major de la reina també tenia, si més no, un lloctinent de capellà major⁸⁰⁸.

Els capellans, xantres i escolans del rei devien obediència al capellà major o, en absència, als lloctinents, els quals gaudien de potestat sancionadora sobre aquells⁸⁰⁹. A més, una butlla papal atorgada a Joan II per Pius II, el 18 de juliol de 1460, atorgava al capellà major jurisdicció plena sobre tots els membres de la capella que estigueren en el servei actiu a la cort, tant en conflictes beneficials com de qualsevol altre tipus, fins i tot en aquells que mantingueren amb terceres persones⁸¹⁰. Com a exemple de l'exercici d'aquesta potestat en un

⁸⁰⁶ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 140-141.

⁸⁰⁷ El 5 d'agost de 1463, fra Bernat Cardona ja era citat com a "capellán mayor e consellero nuestro" [*E-VAar*, Reial Cancelleria, *Itinerum Valentiae* Joan II (1463-1466), reg. 401, f. 66v-67r (vegeu l'apèndix III, doc. 25)]. El 28 de juliol de 1467 Joan II donava instruccions a Cardona sobre els assumptes que havia de tractar amb el sobirà francès [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 67r-68v]. Diversos documents en què es citat indistintament com a capellà major o com a lloctinent, amb l'afegit ocasional de conseller, poden consultar-se fins a l'11 d'agost de 1475 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 67r-68v; *ibid.*, *Peccuniae* 3, reg. 3419, f. 157r (vegeu l'apèndix III, doc. 43); *ibid.*, *Itinerum* 12, reg. 3452, f. 125r (vegeu l'apèndix III, doc. 52); *ibid.*, *Itinerum* 13, reg. 3453, f. 87v-88r (vegeu l'apèndix III, doc. 55); *ibid.*, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91); *ibid.*, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 95v-96r (vegeu l'apèndix III, doc. 92)]. Altres lloctinents de capellà major varen ser fra Pere Blanch (desembre de 1458), després capellà major [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 78v; *E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7)], fra Pedro Serrano [*ibid.*]; fra Gonçalbo d'Esplugues (24 de desembre de 1468) [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 3, reg. 3419, f. 157r (vegeu l'apèndix III, doc. 43)] i fra Andreu Cavaller, també conseller reial (20 de febrer de 1472) [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 13, reg. 3453, f. 87v-88r (vegeu l'apèndix III, doc. 55)], el qual estigué almenys fins al 12 de gener de 1476 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 165r-165v (vegeu l'apèndix III, doc. 93)].

⁸⁰⁸ Fra Salvador Calvo exercia el càrrec durant la primera visita del monarca a València [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].

⁸⁰⁹ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 138. Hi ha constància explícita, durant el regnat de Joan II, dels càstigs amb multes, que es retenien sobre les quitacions, a aquells membres de la capella que no assistien a les misses solemnes [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 20, reg. 3380, f. 135v-136r].

⁸¹⁰ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 70r-71r (vegeu l'apèndix III, doc. 14). Aquesta butlla és gairebé idèntica a aquelles que Sixte IV va concedir posteriorment, l'1 de juliol de 1474, a Ferran i a Isabel, aleshores com a reis de Sicília i prínceps de Castella i Lleó [transcripció en KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 80, 227-228]. No sembla que el papat haguera atorgat abans una butlla de tan àmplies prerrogatives

assumpte d'ordre intern, l'1 de setembre de 1472, Joan II ordenava a les autoritats civils lleials a Catalunya que notificaren el seu capellà Nicolau Ortolà perquè en el termini màxim de vuit dies es presentara davant el capellà major per a respondre d'una sèrie de demandes que alguns membres de la capella havien plantejat contra ell⁸¹¹. A petició dels components de la capella, el monarca va recordar aquesta jurisdicció especial en ocasions a diverses autoritats civils i religioses que pretenien exercir accions contra els seus servidors. Una carta de Joan II dirigida a tots els arquebisbes i bisbes dels seus territoris, datada el 10 d'agost de 1468, tenia aquest propòsit⁸¹². Dos anys després, el monarca en feia també memòria als oficials reials catalans a petició de l'adés esmentat capellà Ortolà, el qual volia protegir-se d'una qüestió judicial promoguda contra ell pel senyor de la Torre d'en Barra⁸¹³. El capellà major de la reina gaudia de semblant jurisdicció en el seu àmbit⁸¹⁴.

La caritat de la monarquia es canalitzava a través del càrrec d'*almoïner*, que corresponia a l'abat del monestir de Poblet, també de l'orde cistercenc⁸¹⁵. Aquest ofici, també més aviat honorífic, no estava previst a les Ordinacions originals del rei en Pere, però el 1375 va ser creat pel mateix monarca, el qual va

a la Corona de Castella [NOGALES RINCÓN, David: *La representación religiosa...*, op. cit., p. 502-503].

⁸¹¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 16*, reg. 3456, f. 153r-153v (vegeu l'apèndix III, doc. 58). Un altre cas entre membres de la capella fou el que dirimia el lloctinent de capellà major Bernat Cardona el 5 de desembre de 1478, entre el xantre Ramon Grañén i el capellà Jaume Scolà per la rectoria del castell vell de Rosanes, quan Joan II instà l'instructor a sentenciar amb promptitud [*ibid.*, *Commune 28*, reg. 3351, f. 117r].

⁸¹² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 22*, reg. 3382, f. 128v-129v. El 21 de juliol de 1474, Joan II hagué de tornar a recordar-ho a l'arquebisbe de Saragossa per una qüestió amb el cantor Daniel Genovés [*ibid.*, *Commune 21*, reg. 3344, f. 59r-59v].

⁸¹³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Commune 18*, reg. 3341, f. 4v-5r.

⁸¹⁴ El 7 d'abril de 1461, la reina demanava a Antoni de Mesa, advocat fiscal del rei, que aconsellara el seu capellà major que "en virtut de la jurisdicció per nostre sanct pare a ell atribuïda, axí en lo civil com en criminal, sobre los capellans de nostra capella, inseguint la voluntat e manament de la majestat del senyor rei, ha de fer procés a un malvat capellà per cert detestable e temerari cas per aquell la vigília del Ram prop passada en casa nostra comès." [*E-VAar*, Reial Cancelleria, *Itinerum Valentiae* Joan II, vol. 411, f. 46v].

⁸¹⁵ L'abat Miguel Delgado (1458-1478) va ser l'almoïner major de Joan II gairebé tot el regnat, puix el religiós va morir només dos mesos abans que el monarca. El va succeir Joan Estanya, el qual només fou almoïner major de Joan II durant els darrers 40 dies de la vida del rei. Sobre ambdós personatges pot trobar-se abundant informació en FINESTRES Y DE MONSALVO, Jaime: *Historia del Real Monasterio de Poblet*, vol. 4 (Cervera: Manuel Ibarra, 1756), p. 4-53.

determinar que, en avant, l'ocupara l'esmentat abat⁸¹⁶. Anàlogament a l'abat de Santes Creus, el de Poblet no hi era habitualment a la cort i, per això, ell mateix o la seua comunitat nomenaven dos *lloctinents d'almoiner*, anomenats primer i segon, monjos del mateix monestir que seguien sempre la capella⁸¹⁷. Les funcions d'aquests darrers probablement es corresponien amb aquelles que les Ordinacions originals atribuïen a dos capellans, no necessàriament frares, titulats *almoiners*. Havien de responsabilitzar-se de la recollida del menjar sobrant de la cort i de les almoines pecuniàries reials per a, posteriorment, fer el repartiment entre els necessitats. També havien d'ésser presents a la taula del rei i a les cerimònies de llavat de peus i mans dels pobres amb presència del monarca, així com participar en la celebració de misses⁸¹⁸. La reina també comptava amb un almoiner major, abat del monestir de Santa Maria de Benifassà i, almenys, un lloctinent d'almoiner⁸¹⁹. El príncep Ferran sembla que tenia, si més no el 1466, els mateixos lloctinents d'almoiner que son pare⁸²⁰.

Els col·lectius més nombrosos de la institució eren els *capellans* i els *xantres*, sobre els que incidia la major càrrega de responsabilitat en les celebracions religioses a la cort, de tipus litúrgic per als primers i, a més, musical per als segons. De fet, eren els grups on es concentraven la gran majoria de preveres de

⁸¹⁶ ALTISENT, Agustí: *L'Almoina reial ala cort de Pere el Cerimoniós. Estudi i edició dels manuscrits de l'almoiner fra Guillem Deudé monjo de Poblet (1378-1385)* (Vimbodí: Abadia de Poblet, 1969), p. 23.

⁸¹⁷ *Ordinacions faents per los capellans e capella, E-Mn*, ms. 5986, f. 165v-166r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, preàmbul, clàusula [2]). Als pocs mesos de la coronació de Joan II, era lloctinent d'almoiner Jaume de Peromarta [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7)]. En el moment de la mort del monarca, era lloctinent primer del rei mestre Jaume Roç i lloctinent segon fra Pere Gilbert [CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 163; *E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136r (vegeu l'apèndix III, doc. 25)].

⁸¹⁸ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 143-145.

⁸¹⁹ Fra Andreu Cavaller, el qual va rebre del rei l'abadia de Benifassà el 1463, era almoiner major de la reina el 1467, a més dels càrrecs esmentats en la capella del rei [COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 228]. Fra Pere Baldó figura com a almoiner durant la primera visita dels reis a València [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7)]. Aleshores fra Bartomeu de Xèrica era lloctinent d'almoiner [*ibid.*]. Joan de Monclús exercia aquest ofici almenys en el període 1464-1466 [COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 228-229; *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 5, reg. 3426, f. 130v (vegeu l'apèndix III, doc. 29)].

⁸²⁰ En canvi, l'únic l'almoiner conegut de Ferran anterior al 1468, mossèn Sos (1459), no consta que també ho fóra del rei [VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica...*, *op. cit.*, p. 661].

la capella, actors imprescindibles en la tasca de celebrar els oficis. En temps de Joan II, ambdós perfils professionals també mantenien paral·lelismes en diversos aspectes administratius, com ara el nivell salarial i la recepció de prebendes eclesiàstiques. De fet, la consideració de capellans i xantres ordinaris com a membres pràcticament homòlegs de la capella, des del punt de vista dels drets i de les obligacions, ja era patent dins la mateixa institució el 1407, segons es desprén constantment de les *Ordinacions faents per los capellans e capella* del rei Martí. Les majors diferències d'estatus no es trobaven entre els capellans i els xantres sinó entre els que, pertanyents a qualsevol dels dos grups anteriors, eren ordinaris i els qui no tenien aquesta condició; entre altres aspectes, els primers gaudien de tots els drets econòmics extraordinaris prevists en ordinacions —part proporcional de les ofertes, altres drets i emoluments, fins i tot en cas de malaltia—, mentre que els segons estaven expressament exclosos del repartiment d'aquests ingressos⁸²¹. Precisament, l'extrema avidesa pels diners sembla que caracteritzava la imatge dels capellans reials a la cort, segons els reveladors versos que Pere Miquel Carbonell, escriptor i arxiver de Joan II, els dedicava —també als escolans— posats en boca de *La Mort* durant la seua característica dansa:

Als Capellans e Scholans

No siau cupdiciosos
O Capellans e Scholans
Molt vos veig ja perilosos
Car en tots fets metteu les mans
Matines e officis tants
Nols dieu sino per diner
Ja son dats los albarans
Morint monstres quis mariner.⁸²²

⁸²¹ Les *Ordinacions faents per los capellans e capella* de Martí l'Humà demostren constantment aquest tracte igualitari [*E-Mn*, ms. 5986, f. 165v-166r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, especialment la clàusula [2]).

⁸²² S'ha reproduït còpia literal de CARBONELL, Pere Miquel: *Dança de la Mort e de aquelles persones qui mal llur grat ab aquella ballen e dançen*, dins *Opúsculos Inéditos del cronista catalán Pedro Miguel*

Els capellans i escolans ordinaris compartien amb els xantres els ingressos extraordinaris, per la qual cosa podria semblar estrany que Carbonell no esmentara també aquests músics. El més probable és que l'arxiver reial no s'oblidara d'ells, sinó que els considerara englobats dins la denominació genèrica de *capellà*, la qual també sembla que era usada a l'època amb un sentit més ampli. De fet, això és el que suggereix que, en bastants ocasions, els documents de l'època de Joan II es referisquen als cantors amb la doble denominació simultània de *capellà e xantre (o cantor)*⁸²³ o, fins i tot, únicament com a *capellà*⁸²⁴. La possibilitat que la doble denominació significara el gaudi de dos places simultàniament (capellà i cantor) no encaixaria amb el fet que en la inscripció de Lluís Domínguez àlies Atzuara com a "capellán e cantor" de la capella de Ferran, fóra fixada una quitació de 4 sous diaris únicament, la mateixa que s'assignava ordinàriament per als cantors o per als capellans⁸²⁵. Aquesta pràctica de referir-se als cantors també com a capellans, en el sentit més ampli del terme, no era un fenomen aïllat, atès que també a la cort aragonesa d'Alfons el Magnànim i a la castellana d'Enric IV (1454-1474) es pot constatar aquesta denominació doble⁸²⁶. Contràriament, els capellans de Joan II

Carbonell, vol. 1, ed. per Manuel de Bofarull y de Sartorio, Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, 27 (Barcelona, Imprenta del Archivo, 1864), p. 308.

⁸²³ Exemples del tractament doble poden trobar-se aplicats a Guillem Molins i Jaume Castelló [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 170r-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 97)] o Daniel Genovés [*ibid.*, *Commune* 21, reg. 3344, f. 59r-59v].

⁸²⁴ Exemples de l'únic tractament de capellà poden trobar-se aplicats als xantres Guillem Molins, Antoni Eximénez i García Baylo [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91)], Jaume Castelló [*ibid.*, *Itinerum* 6, reg. 3446, f. 88r-88v (vegeu l'apèndix III, doc. 35)] o Bartomeu Segrera [*ibid.*, Registres del regnat de Ferran II, *Itinerum sigilli secreti* 3, reg. 3665, f. 98v (vegeu l'apèndix III, doc. 150)]. En documents emanats de la Reial Cancelleria de Joan II es fa referència genèrica als "capellans" en contexts que al·ludeixen als membres de la capella [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 7, reg. 3447, f. 42r (vegeu l'apèndix III, doc. 33); *ibid.*, *Itinerum* 16, reg. 3456, f. 153r-153v (vegeu l'apèndix III, doc. 39); *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 29r-30r (vegeu l'apèndix III, doc. 28)].

⁸²⁵ "Mossèn Luys Domínguez alias Adzuara, escrito por mandamiento del señor rey [de Castella] por capellán e cantor de la capilla de su senyoria con quitación de II bestias, IIII sueldos, en Logronyo a XXII de setiembre del XXVI." [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 126v].

⁸²⁶ En una relació de membres de la capella relacionats en una petició d'Alfons el Magnànim al papa, del febrer de 1433, la totalitat dels 12 cantors que figuren es referencien com a capellà i cantor [PLANCHART, Alejandro: "Music in the Christian Courts of Spain", dins Carol E. Robertson (ed.) *Musical Repercussions of 1492. Encounters in Text and Performance* (Washington: Smithsonian Institution Press, 1992), p. 152]. Una part dels cantors d'Enric IV de Castella també

no músics són citats exclusivament amb el títol de *capellà*. No obstant tot l'anterior, cal mantenir la prudència, puix potser encara no s'han trobat suficients elements de judici que permeten descartar definitivament que aquest fenomen es deguera al fet que alguns membres de la capella posseïen ambdós títols independentment. Entre els capellans, rebien la denominació especial de *capellans d'honor* aquells que eren absents permanentment del servei del monarca els quals, per tant, no gaudien dels drets de rebre quitacions ni d'accedir als beneficis de patronat reial⁸²⁷. De fet, la condició de xantres i de capellans reials sembla que es mantenia mentre visquera el monarca que els havia nomenat, independentment de si seguien o no la cort; almenys no s'ha pogut verificar la pèrdua del títol per part de cap dels xantres de Joan II, els quals continuaven denominant-se així malgrat haver deixat el seguici reial.

Els *escolans* eren a la part inferior de l'estructura de personal de la capella reial. Pere el Cerimoniós només preveia l'existència d'un *escolà de la capella* i un altre *escolà de l'almoïna* en la redacció original de les Ordinacions⁸²⁸. No obstant això, el 1377 ja establia el pagament de quitacions a càrrec de l'Escrivania a dos escolans de la capella —nombre vigent en l'època de Joan II— al temps que reconeixia que també hi servien dos escolans de l'almoïna⁸²⁹. Els *escolans de la capella* depenien orgànicament, dins la institució, del capellà major i els seus lloctinents. S'ocupaven de col·locar els ornaments, les cortines i altres aparellaments així com d'ajudar a celebrar els oficis; fins i tot, exercien la funció de diaca o de sotsdiaca i col·laboraven en el cant. La responsabilitat que incidia sobre ells, en tenir en custòdia els llibres litúrgics i altres objectes que usava el

reben el doble títol [CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Enrique IV de Castilla...", p. 225-227].

⁸²⁷ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 12, reg. 3433, f. 147r-147v (vegeu l'apèndix III, doc. 98).

⁸²⁸ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 141-143, 145-146.

⁸²⁹ *Ordinació de les quitacions e vestits e altres extraordinaris càrrechs sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 162v-163r (vegeu l'apèndix III, doc. 1)]. El nombre de dos per als escolans de l'almoïna coincideix exactament amb les dades d'arxiu del període 1378-1385 [ALTISENT, Agustí: *L'Almoïna reial...*, *op. cit.*, p. 30-36].

mateix rei, els obligava a fer jurament davant el canceller⁸³⁰. D'altra banda, els *escolans de l'almoïna* tenien funcions auxiliars de l'almoïner en la recollida de les restes de la taula reial i en la custòdia d'aquestes, així com també en la litúrgia de la capella; entre altres tasques tenien obligació de cantar a l'Epístola de la missa i d'ajudar l'escolà de la capella a portar els llibres litúrgics⁸³¹.

Amb freqüència, s'ha malinterpretat que els escolans de la capella eren infants cantors⁸³². El significat actual del terme *escolà*, en l'accepció habitual de membre d'una escolania o grup d'infants —no tots necessàriament cantants— vinculat a l'Església, ha degut influir en aquesta incorrecció, produïda tot i que els diccionaris actuals també contempnen d'altres alternatives semàntiques més adients per a aquest cas, com ara la referida a les persones auxiliars dels centres religiosos, i, fins i tot, concedeixen la sinonímia amb el terme *sagristà*⁸³³. Només cal fer una lectura detinguda de l'ordinació relativa a les funcions dels escolans de la capella en la primera redacció de les Ordinacions, suara només esbossades, per poder descartar pràcticament la idea dels escolans com a infants. Les evidències documentals del temps de Joan II confirmen aquesta apreciació de diverses maneres. En primer lloc, els escolans de la capella eren rebedors de beneficis de patronat reial de la mateixa manera que els capellans i

⁸³⁰ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 141-143.

⁸³¹ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 145-146.

⁸³² Higini Anglès els anomenava "cantorcicos" [ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 59]. Uns anys més tard, el mateix autor va prescindir de la faceta musical en definir-los com a "niños acólitos" [ID.: "La música sagrada...", *op. cit.* p. 39]. Kenneth Kreitner apuntà la possibilitat que foren "boy singers" [KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony...*, *op. cit.*, p. 243]. Juan Ruiz Jiménez els considerà "mozos de coro" dins el personal musical [RUIZ JIMÉNEZ, Juan: "La difícil transición hacia el Renacimiento", dins Maricarmen Gómez-Muntané (ed.) *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 336]. Josep Maria Gregori els cità simplement com a músics [GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Renaixement i manierisme" ..., *op. cit.*, p. 62].

⁸³³ INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: *Diccionari de la llengua catalana*, 2a edició, <<http://dlc.iec.cat/index.html>>; ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA: *Diccionari Normatiu Valencià*, <<http://www.avl.gva.es/dnv>>. El 1580, Onofre Pou es referia, com a única accepció, a "lo escolà, o la guarda de la yglésia" [POU, Onofre: *Thesaurus puerilis* (Barcelona: Joan Pau Menescal, 1580; ed. en facsímil: València: Librerías París-Valencia, 1979), p. 109].

xantres⁸³⁴. En segon, compareixien com a atorgants davant notaris⁸³⁵. En tercer lloc, ocasionalment a l'escolà se l'anomena directament "sagristà", una denominació més pròpia d'un adult⁸³⁶. En quart lloc, consta que, almenys durant el 1463 i el 1464, hi havia un escolà de la capella del príncep Ferran que era frare de l'orde dels Predicadors o de Sant Domènec, anomenat Pere Pilares⁸³⁷. D'altra banda, els escolans de vegades s'encarregaven de comprar objectes o materials per a la capella per la qual cosa, fins i tot, bestreien els diners⁸³⁸. Finalment, pot verificar-se que algun d'ells va romandre durant molts anys en l'ofici. Joan de Peralta era escolà del rei el 22 de febrer de 1459 i el febrer de 1473 continuava sent-ho⁸³⁹; a més, en una carta del 16 de setembre de 1476 Joan II reconeixia que els serveis de Peralta havien començat més de 25 anys abans⁸⁴⁰, és a dir, en la capella navarresa del monarca. Altres escolans de la capella, com ara Joan de Salines o Luis d'Ormaza, serviren amb tota seguretat en aquest ofici durant un mínim de sis i set anys, respectivament⁸⁴¹. Pel que fa als escolans de l'almoïna, el rei en Pere desitjava que foren clergues joves i de bones costums⁸⁴². Agustí Altisent va deduir que els que servien al període 1378-1385 deuriem ser d'edat de 16 anys o més⁸⁴³. Però, almenys en temps de Joan II,

⁸³⁴ Com a exemples: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 12, reg. 3433, f. 147r-147v (vegeu l'apèndix III, doc. 98); *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 26, reg. 3386, f. 23v-26v (vegeu l'apèndix III, doc. 46).

⁸³⁵ *E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7).

⁸³⁶ "Francí Ferrer, sagristà" [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 100v; *ibid.*, vol. 8810, f. 45r]; "Joan de Peralta, sagristà" [*ibid.*, vol. 8801, f. 36v; *ibid.*, vol. 8810, f. 47v].

⁸³⁷ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 42r, 50r, 61r, 114v; *ibid.*, vol. 8810, f. 167v.

⁸³⁸ Com a exemple, l'abril de 1463, Francí Ferrer va rebre del tresorer 33 sous jaquesos que li eren deguts per haver bestret i pagat aquesta quantitat a Joan Bou, mercader de Saragossa, per la compra de veta ampla reforçada de seda de color verd per a unes cortines barrades de vellut verd del rei [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 87v, 89v].

⁸³⁹ *E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7); *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8826, f. 79v.

⁸⁴⁰ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 13, reg. 3434, f. 48r-48v (vegeu l'apèndix III, doc. 100).

⁸⁴¹ Salines ja era escolà el febrer de 1463 i continuava sent-ho el desembre de 1469 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 49r; *ibid.*, vol. 8821, f. 105v]. El període documentat d'Ormaza en l'ofici comença l'octubre de 1471 i finalitza el desembre de 1478 [*ibid.*, vol. 8823, f. 72vr; *ibid.*, vol. 8831, f. 127v].

⁸⁴² GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, op. cit., p. 145.

⁸⁴³ ALTISENT, Agustí: *L'Almoïna reial...*, op. cit., p. 32-33.

hi hagué de completament adults. Un d'aquests escolans, anomenat Francí Ferrer va servir l'ofici al llarg de les dues dècades del regnat d'aquest sobirà⁸⁴⁴.

D'altra banda, si bé és cert que, entre les moltes i variades funcions dels escolans de la capella i de l'almoïna, hi era el cant, les Ordinacions no el consideren ni tan sols com una de les activitats principals. Fins i tot, el rei Pere especificava, per al cas dels escolans de la capella, que aquesta tasca havia de subordinar-se a l'acompliment de la resta de feines⁸⁴⁵. Res fa pensar que els escolans participaren de manera intensiva en la pràctica musical ni, encara menys, en la música polifònica. Consta que alguns dels escolans varen ascendir a capellans amb el temps dins la mateixa institució⁸⁴⁶, altres es varen incorporar a la vida laica⁸⁴⁷ i, fins i tot, algú d'ells de família ben posicionada pogué arribar a canonge⁸⁴⁸, però només s'ha pogut verificar que un d'ells esdevinguera xantre reial⁸⁴⁹. Des del punt de vista estrictament tècnic, per tant, considere que no sembla adient reputar-los entre el personal músic de la capella.

La imatge dels escolans com a homes joves o, àdhuc, adults que exercien funcions pròpies de sagristà no es aplicable únicament al cas de la capella reial en l'àmbit de la Corona d'Aragó. A la catedral de Barcelona també exercia semblants cometes al segle XVI un *escolà de la sagristia* o *escolà de la seu*, el qual

⁸⁴⁴ Ferrer ja acompanyava el rei a València el febrer de 1459 [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7)]. El darrer pagament localitzat és de desembre de 1478 [E-VAar, Mestre racional, vol. 8831, f. 137r (vegeu l'apèndix III, doc. 124)]. Va ésser present el mes següent a les exèquies del monarca; se sap que estava adscrit a l'almoïna —els assentaments de pagaments generalment no distingeixen entre ambdós tipus d'escolans— gràcies al testimoni de Pere Miquel Carbonell: "E segons mossen Franci Ferrer, criat de la capella del dit senyor Rey qui tenia carrech de distribuir lo pa entre los dits pobres (...)" [transcripció literal de CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, op. cit., p. 203].

⁸⁴⁵ "(...) tota hora que poran e que per açò no n sia en son offici embargat." [GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, op. cit., p. 143].

⁸⁴⁶ Fou el cas de Joan de Peralta, que ja tenia aquest títol el 16 de setembre de 1476 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 12, reg. 3433, f. 147r-147v (vegeu l'apèndix III, doc. 98)] i d'Antoni Span, el qual era capellà de Ferran II el 13 d'octubre de 1488 [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum* 6, reg. 3550, f. 138r].

⁸⁴⁷ Francí Ferrer, ja formant part de la capella de Ferran II, va renunciar als hàbits eclesiàstics poc abans del 13 d'octubre de 1488 per a contraure matrimoni amb Joana Roiz [*ibid.*].

⁸⁴⁸ Segurament fou el cas de Pere Pau Rossell, fill de l'escrivà de ració del rei Pau Rossell [vegeu l'entrada de "Pere Pau Rossell" en l'apèndix II].

⁸⁴⁹ Vegeu l'entrada de "Joan Figuerola" en l'apèndix II.

havia de ser un home jove, segons la normativa catedralícia⁸⁵⁰. A la seu de València hi havia, el 1527, cinc escolans que, a més de les tasques en la sagristia i l'altar, s'ocupaven d'empal·liar el temple, obrir i tancar les grans portes de la seu i fer sonar les campanes grans de la torre del *Miquelet*, feines d'impossible execució per a uns infants⁸⁵¹. Per tant, cal tenir molta precaució a l'hora d'estudiar els col·lectius d'*escolans* al servei de les institucions religioses en aquest context espacio-temporal abans de formular qualsevol caracterització.

De la mateixa manera que passava amb altres oficis de la capella, alguns escolans varen servir en més d'una d'aquestes institucions religioses de la família reial; fins i tot, en alguna ocasió, consta que simultàniament. L'esmentat Joan de Peralta, a part d'escolà del rei, figura documentalment en el mateix ofici en la capella de la reina⁸⁵², en la del príncep Ferran⁸⁵³ i, àdhuc, en la de la infanta Joana⁸⁵⁴. També se sap que Francí Ferrer servia simultàniament a les capelles del rei i de la reina el 25 d'agost de 1466⁸⁵⁵.

L'anomenat *ajudant* de la capella no es contempla en les Ordinacions del rei en Pere. No obstant això, podria tenir correspondència amb l'ofici de *servidor de l'almoïna*, membre auxiliar que no figura en la relació fundacional de membres de la capella de Joan II amb quitacions procedents de l'Escrivania, tot i que sí era present a la del rei Cerimoniós⁸⁵⁶. Només s'ha pogut localitzar una persona que, a més, en una única ocasió figura amb el càrrec d'*ajudant* en la

⁸⁵⁰ La descripció del perfil i funcions d'aquest ofici estan àmpliament descrites en *E-Bc*, capítol, dignitats i oficis, arxiu capitular, llibre dels oficials, f. 97r-111v (vegeu transcripció parcial en l'apèndix III, doc. 184). A finals del segle XV, ocasionalment s'anomenen escolans (*scolares*) a alguns dels infants o fadrins del cant [GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 90-91].

⁸⁵¹ VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha en la catedral de Valencia: sus dos períodos de magisterio de capilla y su entorno musical", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 84-85.

⁸⁵² Cobraments de l'octubre de 1463 al maig de 1468 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8806, f. 125v; *ibid.*, vol. 8815, f. 42v; *ibid.*, vol. 8817, f. 74r].

⁸⁵³ Cobraments de l'octubre de 1460 al febrer de 1467 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 231v; *ibid.*, vol. 8804, f. 109r; *ibid.*, vol. 8807, f. 68v, 168r; *ibid.*, vol. 8810, f. 146r, 168r; *ibid.*, vol. 8812, f. 126r, 152v, 234r; *ibid.*, vol. 8811, f. 43v, 50r, 160r].

⁸⁵⁴ Cobrament del juny de 1468 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8817, f. 99v].

⁸⁵⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Commune 15*, reg. 3338, f. 136r-136v.

⁸⁵⁶ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 146.

documentació provinent del regnat de Joan II, en concret en els comptes de la Tresoreria⁸⁵⁷, la qual cosa és un indicador clar que no solien cobrar quantitat alguna a banda de les retribucions ordinàries⁸⁵⁸. Aquesta circumstància, que reflecteix una posició inferior dins la institució, té continuïtat amb l'exclusió de l'ajudant en la distribució dels drets econòmics extraordinaris de la capella⁸⁵⁹.

Els lloctinents, els capellans i els xantres ordinaris de la capella solemnitzaven particularment l'ingrés a la institució de cada membre amb un "dinar e festa" que havia de ser organitzat i costejat pel nouvingut. A més, la celebració d'aquest acte era condició necessària per a començar a gaudir dels drets exclusius dels membres ordinaris; això devia justificar que hi haguera una regulació detallada sobre el dia en què havien de tenir lloc i els casos en què perdien l'efecte i, per tant, calia fer-los de nou⁸⁶⁰.

Segons les ordinacions de la capella del rei Martí, el nucli privilegiat de la institució també triava anualment, entre els mateixos membres, dos *procuradors* —un capellà i un xantre— amb suficient poder per a rebre els donatius i drets econòmics extraordinaris de la capella establits en les ordinacions, i repartir-los, en el termini màxim de tres dies, entre els presents a cadascun dels actes. Eren càrrecs interns de la institució de tipus purament organitzatiu, sense retribució explícita. Hi havia l'obligació que aquests membres canviaren cada any, sembla que mitjançant torns, per la qual cosa els nomenaments no es podien refusar. Els freqüents canvis de procuradors feien necessària, per raons d'operativitat, l'existència d'un llibre, del qual eren responsables, on estaven escrites les ordinacions i drets de la capella, així com els deutes pendents de cobrament i els membres que tenien dret als corresponents repartiments. Aquest llibre es guardava a la sagristia i es lliurava als successors en el càrrec en el moment del

⁸⁵⁷ Es tracta de Joan de Vilanova, en el cobrament de l'abril de 1461 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8804, f. 172v]. No obstant això, aquest personatge, documentat només el 1460 i el 1461, normalment figura com a *escolà* [*ibid.*, f. 139r; *ibid.*, vol 9815, f. 248r, 314r].

⁸⁵⁸ Els cobraments ordinaris els perceïen per l'Escrivania, com ordenava Joan II.

⁸⁵⁹ *Ordinacions faents per los capellans e capella*, *E-Mn*, ms. 5986, f. 166r (vegeu l'apèndix III, doc. 1, clàusula [2]).

⁸⁶⁰ *Ibid.*, f. 166r-166v.

relleu⁸⁶¹. Quan el rei concedia a la capella, graciosament i excepcionalment, quantitats econòmiques no previstes en les ordinacions, de vegades també encomanava als procuradors la recepció d'aquestes i el corresponent repartiment⁸⁶². No obstant això, en aquestes ocasions especials no era gaire estrany que Joan II descarregara idèntica responsabilitat en els frares lloctinents del capellà major⁸⁶³ o, àdhuc, en un altre membre de la capella⁸⁶⁴. Tampoc consta que foren necessàriament aquests procuradors els membres de la capella que, de vegades, viatjaven a Roma per a defensar els interessos del col·lectiu, especialment pel que fa a l'atorgament de beneficis o d'altres prebendes⁸⁶⁵. Fins i tot, qualsevol ambaixador del monarca també podia portar a la ciutat papal, entre altres variades comandes reials, la resolució dels assumptes de la capella⁸⁶⁶.

⁸⁶¹ *Ibid.*, f. 168v-169v.

⁸⁶² Com a exemple, el 9 de maig de 1478, el rei ordenava al tresorer general i al protonotari que lliuraren a un procurador de la capella les quantitats de les sancions per no assistir a les misses solemnes, retingudes de les quitacions dels infractors [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 20, reg. 3380, f. 135v-136r].

⁸⁶³ El 30 de desembre de 1471, el rei nomenava Bernat Cardona per a rebre els fruits i rendes de beneficis de rebels catalans que el monarca havia concedit a la capella [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 12, reg. 3452, f. 125r (vegeu l'apèndix III, doc. 52)]. El 12 de gener de 1476, Joan II encomanava a fra Andreu Cavaller que rebera i repartira certes quitacions de cantors absents [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 165r-165v (vegeu l'apèndix III, doc. 93)].

⁸⁶⁴ El 30 de desembre de 1471, el rei nomenava també el mestre Nicolau Ortola, capellà reial, per a rebre els fruits i rendes de beneficis de rebels catalans concedits a la capella [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 12, reg. 3452, f. 125r (vegeu l'apèndix III, doc. 52)].

⁸⁶⁵ El 22 de febrer de 1459, els membres de la capella de Joan II i la reina Joana designaven tres procuradors específicament per a aquesta missió [*E-VAcP*, not. Mateu Cirera, vol. 21868 (vegeu l'apèndix III, doc. 7)]. És possible que al remat només un d'ells viatjara, ja que el 28 de setembre de 1459 era a Roma un capellà de nom desconegut "per solicitar los fets de la dita capella, capellans e chantres" [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 7, reg. 3367, f. 116v-117r (vegeu l'apèndix III, doc. 9)]. El 10 de desembre de 1461, consta que havia sortit cap a la mateixa destinació amb semblant comesa el capellà Tomàs de Lleida [*ibid.*, *Curiae* 5, reg. 3410, f. 181r (vegeu l'apèndix III, doc. 22)]. Possiblement va ser a febrer de 1465 quan va marxar a la ciutat papal Bernat Cardona, lloctinent de capellà major [*ibid.*, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 29r-30r (vegeu l'apèndix III, doc. 28)].

⁸⁶⁶ Amb assumptes relacionats amb la capella consta que, almenys, Joan II va enviar el virrei de Sicília, probablement el febrer de 1465, i el conseller i secretari Joan de Vila, el 31 de març de 1467 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 29r-30r; *ibid.*, *Diversorum* 21, reg. 3381, f. 109r-110r].

Entre els diversos components de la capella que s'esmenten en els documents normatius de la casa reial d'Aragó —ordinacions, addicions o pragmàtiques—, únicament es poden identificar com a músics especialitzats els xantres o cantors. Aquesta circumstància contrasta amb el fet que la resta de documentació emanada de la cort de Joan II fa referència habitual a una varietat d'oficis musicals pertanyents a la capella: el *mestre de capella*, els *xantres* o *cantors* —inclosos els *tenoristes*—, els *organistes* o *sonadors d'òrguens* i els *infants xantres* o *fadrins xantres*. Cadascun dels anteriors tenia una comesa específica en la capella que el desenvolupament tècnic musical va fer necessari incorporar. No obstant això, l'ordenament jurídic de la casa reial d'Aragó no arribà mai a adaptar-se ajustadament a aquesta realitat.

El 8 de febrer de 1459 arribaven a València els nous reis d'Aragó per a fer el preceptiu jurament dels Furs del regne, amb els quals viatjaven les respectives capelles. Alguns dies després, el 22 de febrer, un gran nombre de membres d'aquestes institucions —possiblement tots els presents aleshores a València— varen comparèixer davant el notari Mateu Cirera a la capella del palau del Real, per a nomenar tres procuradors que havien de representar-los davant el papa amb la finalitat d'obtenir el màxim profit, en forma de rendes eclesiàstiques, a la nova condició de components de les capelles reials d'Aragó⁸⁶⁷. La relació d'atorgants, que encapçala l'acta notarial, representa un valuós retrat fix de la composició de ambdues institucions en aquests primers moments. Els noms figuren ordenats jeràrquicament per a cada capella. Pel que fa a la del rei, darrere dels lloctinents de capellà major i de l'almoïner, però abans dels escolans, hi són els xantres i capellans, sense cap especificació d'ofici i només identificats per la condició de prevere, en cas que ho foren. D'altra banda, en la curta relació de membres de la petita capella de la reina no apareix

⁸⁶⁷ E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459 (vegeu l'apèndix III, doc. 7 i la figura 26). Agraïsc l'amabilitat de Juan Corbalán de Celis per posar-me al corrent de l'existència d'aquest document.

cap músic conegut específicament assignat al seu servei⁸⁶⁸. La taula 7 recull tots els cantors i capellans pertanyents a la capella del rei, en el mateix ordre que hi figuren, així com l'ofici musical que cadascun d'ells exercia a la casa del sobirà, segons s'ha pogut deduir d'altres documents de la casa reial⁸⁶⁹.

Ordenació	Nom	Ofici
Prevere	Juan Aznar	Mestre de capella
Prevere	Domingo de Olleta	Tenorista
Prevere	Guillem Molins	Cantor
Prevere	Jaume Salvany	Cantor
Prevere	Jaume Castelló	Cantor
Prevere	Joan Figuerola	Cantor
Prevere	Ramón Cardona	Capellà
Prevere	Juan Sangüesa	?
Prevere	Tomàs de Lleida	Capellà
Prevere	Joan Rajadell	Capellà
Prevere	Joan de Gris	Cantor
Prevere	Joan de Soçaya	Cantor
Prevere	Antoni Eximénez	Cantor
Prevere	Gabriel Valls	Cantor
Prevere	Pere Eximeno	?
Prevere	Joan de Yanguas	Cantor
Prevere	Daniel Genovés	Cantor
Prevere	Juan de Burgui	Cantor
Prevere	García Baylo	Cantor
Prevere	Joan Monclús	Capellà
[No prevere]	Bartomeu Segrera	Cantor
[No prevere]	Mateu Ferrer	Tenorista
[No prevere]	Bartomeu de Cantarranes	Cantor
[No prevere]	Pere Sabater	Cantor

Taula 7. Cantors i capellans de Joan II presents a València el 22 de febrer de 1459⁸⁷⁰

⁸⁶⁸ Cal suposar que aquells que servien en la capella del rei i de la reina simultàniament, com ara Guillem de Podio o Jaume Castelló, estan citats només en la del rei, com succeeix en els dos casos anteriors.

⁸⁶⁹ Per a més informació sobre cada personatge concret pot consultar-se l'apèndix II.

⁸⁷⁰ La forma dels noms s'ha assimilat a l'adoptada en l'apèndix II.

Significativament, encapçala la relació el *mestre de capella*⁸⁷¹, un ofici que va tenir Juan Aznar com a únic propietari al llarg de tot el regnat de Joan II. Aquest personatge no només no era un nouvingut a la casa del monarca sinó que el 1459 era “el pus antich capellà de la nostra capella”, segons declarava el mateix sobirà; de fet, és possible que el 1450 ja fóra cantor seu. Posteriorment, almenys el 1455, havia assolit amb seguretat el càrrec de mestre de la capella navarresa⁸⁷². Per tant, l'accés d'Aznar al magisteri de la capella reial d'Aragó va ocórrer de forma natural per una simple raó de continuïtat. No va ser el mateix cas que el de Guillem Molins àlies de Podio —mestre de capella de la reina i potser del seu fill Ferran—, el qual era mestre de cant de la catedral de Barcelona justament abans de l'ascens de Joan II al tron d'Aragó i, per tant, cal suposar que aquest músic arribà a aquella posició àulica mercès a uns distingits mèrits professionals⁸⁷³. El càrrec de mestre de capella de la reina —potser també el de l'infant—, existia malgrat no haver-hi places específiques de xantres en aquesta institució⁸⁷⁴. Això fa pensar que, no només la pràctica polifònica, sinó altres funcions habituals de l'ofici, com ara l'organització de la litúrgia i, potser, també la conducció del cant pla⁸⁷⁵, justificaven suficientment la presència d'aquests professionals a les capelles palatines, fins i tot en les petites. Cal considerar que les competències extramusicals del mestre de capella arribaven, fins i tot, a l'organització general d'actes extralitúrgics o paralitúrgics, com ara els entremesos o les representacions sacres, per a la qual cosa àdhuc s'encarregava d'anticipar els pagaments de les despeses que foren

⁸⁷¹ En alguna publicació s'ha confós erròniament el mestre de capella amb el capellà major, abat del monestir de Santes Creus, del qual ja s'ha tractat extensament [ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese...*, *op. cit.*, p. 25].

⁸⁷² Vegeu l'entrada de “Juan Aznar” dins l'apèndix II.

⁸⁷³ Vegeu la primera part, capítol III.2, d'aquest treball.

⁸⁷⁴ Malgrat que no es té constància documental d'altre mestre de la reina diferent a Podio, Carmen Muñoz afirma, sense esmentar la font, que “Doña Juana tiene constituída capilla independiente, que dirige Juan de Chipre (...)” [MUÑOZ ROCA-TALLADA, Carmen: *Doña Juana Enríquez...*, *op. cit.*, p. 92]. L'expressió és confusa però no sembla probable que aquest personatge, —que el 1450 era llibrer d'Alfons el Magnànim i, des del 1458, llibrer i capellà no cantor de Joan II—, poguera haver exercit el magisteri de capella de la reina [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 130v-131r (vegeu l'apèndix III, doc. 18); *ibid.*, *Diversorum* 8, reg. 3368, f. 1r-2r; E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].

⁸⁷⁵ A les catedrals solia haver-hi sotscabiscols que s'encarregaven de conduir el cant pla, però no consten a les capelles reials, on potser el mestre de capella també es fera càrrec d'aquesta tasca.

necessàries⁸⁷⁶. Potser per aquesta raó, a la capella del rei, on l'activitat devia ser bastant major i, a més, es devia practicar freqüentment el cant polifònic, és probable que el mestre de capella requerira l'assistència d'un ajudant o lloctinent que s'ocupara d'algunes tasques concretes i especialitzades, com ara la direcció de la interpretació musical. Malgrat que aquesta figura no ha pogut trobar-se definida, ni tan sols esmentada, en els documents procedents de la cort, hi ha motius per a pensar que aquestes funcions de segon mestre varen recaure, possiblement durant gran part del regnat de Joan II⁸⁷⁷, sobre el mateix Guillem de Podio, també xantre del rei, a qui el magisteri de capella de la reina investia d'un estatus professional que podia justificar aquesta preeminència per sobre de la resta de cantors reials⁸⁷⁸.

Darrere del mestre, la relació d'atorgants de la capella del rei del 22 de febrer de 1459 inclou un mínim de 17 *cantors*⁸⁷⁹ que realment hi eren en el seguici reial, dos dels quals eren *tenoristes*, un terme usat a diversos territoris europeus que designava els xantres que s'encarregaven d'interpretar la part de tenor. En el cas de la Corona d'Aragó hi ha testimoniatges de l'emprament d'aquest mot des del segle XIV fins les primeres dècades del segle XVI⁸⁸⁰. David Fallows va posar de manifest que, durant la segona meitat del segle XV, els cantors ja estaven perfectament especialitzats en una part de la polifonia⁸⁸¹. Tot i això, l'única denominació específica per als xantres que es feia servir a la cort del rei d'Aragó era la de tenorista. El motiu concret d'aquesta distinció

⁸⁷⁶ E-VAar, Mestre Racional, vol. 8803, f. 71r.

⁸⁷⁷ Hi ha la possibilitat que, al principi del regnat, aquesta tasca fóra exercida per Domingo de Olleta, puix figura en la relació del 22 de febrer de 1459 precisament al darrere de Juan Aznar i al davant de Guillem de Podio.

⁸⁷⁸ Els motius que justifiquen aquesta possibilitat es detallen en la primera part, capítol III.3 d'aquest treball.

⁸⁷⁹ En la llista hi ha dos personatges que no hem pogut identificar ni com a cantors ni com a capellans. Per tant, com a molt serien 19 els xantres, a banda del mestre de capella, els que atorgaven l'acta.

⁸⁸⁰ Sobre el terme i l'ús a la catedral de València es pot consultar VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha...", *op. cit.*, p. 91.

⁸⁸¹ Una discussió sobre les denominacions dels cantors a l'època segons Johannes Tinctoris pot trobar-se dins FALLOWS, David: "Specific information on the ensembles for composed polyphony, 1400-1474", dins Stanley Boorman (ed.), *Studies in the performance of late mediaeval music* (New York: Cambridge University Press, 1983), p. 114-116.

terminològica possiblement cal buscar-la en les peculiars característiques estructurals de la part de tenor en la polifonia de l'època, sovint construïda amb figures de valors més llargs per sostenir el *cantus firmus*, que potser requeria un tipus de veu diferent a la resta de xantres, qui sap si més potent. Una altra possibilitat és que els tenoristes tingueren alguna funció diferent i addicional dins la capella, com podria ser l'entonació del cant pla⁸⁸². Les ordinacions de la capella borgonyona de Carles el Temerari, del 1469, prescrivien que sempre hi haguera, precisament, dos tenors en el servei, sobre un nombre total de cantors no inferior a 14⁸⁸³. El 1462 Enric IV de Castella disposava també d'un mínim de 14 cantors, dos d'ells tenors⁸⁸⁴. Per tant, la presència proporcional dels tenoristes en la capella de Joan II d'Aragó en aquests moments no era massa diferent a les d'altres poderosos patrons coetanis, així com tampoc no ho era el tamany global del col·lectiu de cantors; fins i tot, el 1459, pareix que els xantres del rei aragonès eren alguns més⁸⁸⁵. Per si fóra poc, sembla que un altre cantor, anomenat Juan de Ayora, va ser incorporat a la capella aragonesa a la mateixa ciutat de València uns dies després de l'atorgament de l'acta del notari Mateu Cirera⁸⁸⁶, i un darrer, Juan d'Urquíia, pogué no ser present en el viatge al regne valencià⁸⁸⁷. De fet, les absències dels xantres de Joan II no eren successos aïllats, si bé hi ha indicis que suggereixen que tampoc no era una pràctica massa

⁸⁸² La documentació de la capella reial no mostra l'existència d'oficis que pogueren tenir aquesta funció especialitzada, com ara el de cabiscol o el de sotscabiscol, els quals sí hi havia a les catedrals on, malgrat això, també hi havia tenoristes. Pot comprovar-se en el cas de la seu valenciana en VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha...", *op. cit.*, p. 91.

⁸⁸³ *Ibid.*, p. 114.

⁸⁸⁴ CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Enrique IV de Castilla...", p. 225-227.

⁸⁸⁵ Knighton va estudiar el nombre de cantors de les principals capelles europees durant les dècades de 1470 a 1510 [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 94]. El nombre d'almenys 18 cantors de la capella de Joan II, mestre de capella inclòs, que ja tenia el 1459, podria ser considerat mitjà, fins i tot, durant les tres dècades posteriors, dins d'un procés continu de creixement d'aquestes institucions.

⁸⁸⁶ Vegeu l'entrada de "Juan [Pere] de Ayora" dins l'apèndix II.

⁸⁸⁷ El setembre de 1458 cobrava com a xantre del rei. El següent document localitzat de la seua presència a la cort és del 5 d'abril de 1464 [Vegeu l'entrada "Joan d'Urquíia" dins l'apèndix II].

generalitzada. El 24 d'octubre de 1472 no seguien la cort dos cantors⁸⁸⁸ i des del gener a l'abril de 1475 eren absents tres d'aquests músics⁸⁸⁹.

Die Jomb xxij. februario. Audiamus
 dno Jdno & Chylomy

Jono de honesti et veni. frater. Petig bland. Ca-
 pellang maior frater. Petig ferrago eig pong. fra-
 ter. Jacobus de peromarta pong elemosinarius. Johannes
 aznarprebid. Dominus dolleta. Guillelmus molina
 molina. Jacobus saluany. Jacobus castello. Johannes
 figuerola. Martinus cardona. Johannes sanguessa.
 Thomas de leyda. Johannes rarasell. Johannes de
 gero. Johannes de guzanya. Ambrony epmenez.
 Gabryel valls. Petig epmeno. Johannes yangnet.
 Daniel genoves. Johannes burgny. Carnas vedillo
 Johannes montg omnes preby. Bartholomeg per se-
 gura. Jandeg ferrer. Bartholomeg de cantarra-
 nes. Petig rabater. Johannes de palta. polays
 paulo rossell polays. Johannes de medina c. i. i. i. i.
 Amozar magister. Infanz. Johannes de r. pre-
 preb. magister ludovig de sanasme. magister
 francus pmeda omnes de Capella ferem stmy
 domny Johannes dei gracia Regis dra goud d. fili-
 mter nro Regnany. Nemon frater. Gabryel
 perca Capellang maior. frater. Salvador rabio
 pong eig. frater. Petig baldo Elemosinany. frater
 Bartholomeg de peyra pong eig. Petig camora
 polays. bezenary de molina omnes de Capella
 per ferem sine domno Regne. presan domny Regis
 consistorio qnto Capellany in dicto Regaly constructum.
 omnes q subscripto specialiter pagentis congregati
 dictas Capellas facientes et representantes
 fererunt et obtinuerunt eorund dictasqz capellas.

Figura 26. Primer foli de l'acta notarial de nomenament de procuradors a València [E-VAcP, not. Mateu Cirera, vol. 21868, 22 de febrer de 1459]

⁸⁸⁸ Eren Pere Sabater i Lluís Domínguez àlies Adzuara [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 18, reg. 3458, f. 63v-64v (vegeu l'apèndix III, doc. 60)].

⁸⁸⁹ Es tractava de Guillem de Podio, García Baylo i Antoni Eximénez [E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91)].

En conseqüència, la idea que eren únicament vuit els cantors adscrits a la capella reial d'Aragó, transmesa freqüentment per la historiografia musical⁸⁹⁰, està lluny de ser certa. La confusió prové novament d'una interpretació inexacta del document fundacional de la capella de Joan II del 23 de setembre de 1458, que assenyala amb tota claredat que aquests vuit eren els cantors ordinaris, els que cobraven de l'Escrivania, i que podia haver-hi més "ultra lo nombre dessus dit", sempre que les quitacions d'aquests últims es carregaren a la caixa de la Tresoreria⁸⁹¹. De fet, com s'ha constatat, hi havia més xantres en la capella, els extraordinaris, dels quals s'havien injustament oblidat gran part dels autors, tot i que en aquest moment, fins i tot, sobrepassaven en nombre als ordinaris. A l'Apèndix VI s'arreglen, de forma sinòptica, la totalitat dels noms dels músics identificats de les capelles vinculades a les cases reials de Joan II i de la seua família dels quals s'han localitzat documents en què són citats com a membres d'aquestes institucions al llarg del regnat. Les limitacions per a la confecció de les llistes de músics, en general, en aquest regnat es deriven fonamentalment del caràcter incomplet de les fonts disponibles. Malauradament, la pèrdua dels llibres de comptes del dret del segell impedeixen saber en cada moment els noms dels cantors ordinaris. Els extraordinaris s'haurien de conèixer millor, atès que els llibres de la Tresoreria s'han conservat en gran part; no obstant això, la falta de regularitat en els pagaments i els deutes als cantors, circumstàncies característiques del regnat de Joan II, tampoc possibiliten un seguiment massa fiable. Els registres de la Reial Cancelleria i, en menor mesura, altres fonts diverses ajuden a cobrir buits però, tot i això, el resultat no es pot considerar complet sinó només una primera aproximació de mínims a la realitat, no exhaustiva però tampoc exempta de certa utilitat⁸⁹². Alguns documents aïllats revelen alguns noms dels qui formaven part del privilegiat grup de cantors ordinaris. Amb total seguretat,

⁸⁹⁰ Entre les publicacions que transmeten aquesta idea destaquem: ANGLÈS, Higiní (ed.): *La música en la Corte...*, op. cit., p. 37, 59; ID.: *Historia de la música medieval...*, op. cit., p. 404; KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony...*, op. cit., p. 243; RUIZ JIMÉNEZ, Juan: "La difícil transición...", op. cit., p. 336; GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Renaixement i manierisme...", op. cit., p. 62.

⁸⁹¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae 1*, reg. 3417, f. 28r-29r (vegeu l'apèndix III, doc. 6).

⁸⁹² Vegeu les notes introductòries en l'apèndix VI.

Joan Figuerola ho era el 18 de juny de 1467⁸⁹³, el tenorista Domingo de Olleta el 14 de gener de 1474⁸⁹⁴, i Guillem de Podio i Jaume Castelló el 12 de gener de 1476⁸⁹⁵. De fet, tots aquests músics, així com Juan Aznar, segurament ho varen ser durant tot el regnat de Joan II, puix els pagaments que reberen de la Tresoreria foren molt escassos i referents, llevat d'unes poques excepcions, a despeses diferents a les quitacions i el vestit. Aquest fet mostra una vegada més el superior estatus dels cantors ordinaris, atès que entre ells hi eren els mestres de capella del rei i de la reina, a més de Domingo de Olleta, el qual fou conseller del rei —almenys del 1467 al 1472— i persona de confiança de la reina⁸⁹⁶, i de Jaume Castelló, que també servia simultàniament a la consort i devia tenir cert prestigi com a músic⁸⁹⁷. En alguna ocasió, el rei permutava la condició de capellans i cantors ordinaris per extraordinaris, i viceversa, quan els primers no seguien la cort. Així el monarca premiava els més fidels al servei reial, en concedir-los el privilegi de formar part del nucli més estable de la institució. D'aquesta manera, el 24 d'octubre de 1472 el xantre Bartomeu Cantarranes, juntament amb uns altres dos membres de la capella, a causa que “cascú d'ells se stà e viu en lur casa e beneficis” i havien deixat el seguici reial, deixaven de cobrar de l'Escrivania i passaven a fer-ho de la Tresoreria, quan tornaren a la cort. Al mateix temps, feien el trajecte invers els seus col·legues Pere Sabater, Lluís Domínguez àlies Adzuara i un altre capellà⁸⁹⁸. Sembla lògic que poguera haver-hi pressions per part dels cantors extraordinaris per entrar al grup selecte i, conseqüentment, perquè el nombre normatiu de vuit cantors ordinaris fóra ultrapassat, però aquest màxim numèric degué respectar-se generalment. Això és precisament el que expressava el mateix rei el 12 de desembre de 1472, quan va fer l'única excepció constatada en admetre un nové cantor al grup que

⁸⁹³ *E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1154, f. 76r-77v. Vegeu l'entrada de “Joan Figuerola” dins l'apèndix II.

⁸⁹⁴ *Ibid.*, *Peccunie* 3, reg. 3420, f. 31v-32r. Vegeu l'entrada “Domingo de Olleta” dins l'apèndix II.

⁸⁹⁵ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 165r-165v (vegeu l'apèndix III, doc. 93). Vegeu l'entrada de “Jaume Castelló” dins l'apèndix II.

⁸⁹⁶ Vegeu l'entrada de “Domingo de Olleta” dins l'apèndix II.

⁸⁹⁷ Després de la mort del seu patró, va assolir a la seu de Barcelona la dignitat del *succentor*, de qui depenia l'ofici de mestre de cant. Vegeu l'entrada de “Jaume Castelló” dins l'apèndix II.

⁸⁹⁸ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 18, reg. 3458, f. 63v-64v (vegeu l'apèndix III, doc. 60)].

cobrava de l'Escrivania, anomenat Ramón Grañén. Per a evitar que es perpetuara aquesta situació, el monarca també establí que, quan algun dels seus companys ordinaris s'absentara o morira, aquesta vacant fóra coberta per Grañén perquè tornara immediatament el nombre a vuit amb caràcter definitiu⁸⁹⁹.

La relació del 22 de febrer de 1459 també mostra amb claredat que no tots els cantors de la capella del rei tenien l'ordenació de prevere. En concret, quatre dels 18 músics identificats —és a dir, un poc més de la quinta part— no ho eren. La circumstància que figuren en la llista tots junts al darrere dels seus companys sacerdots sembla reflectir una certa diferenciació de tracte o de drets dins la capella en funció de l'ordenació eclesiàstica. Una expressió òbvia d'aquesta situació de desigualtat era la inaccessibilitat a les rendes eclesiàstiques que afectava els seglars. És també possible que els no ordenats tingueren més dificultats per a obtenir una plaça de cantor ordinari. De fet, només un dels vuit cantors suara identificats en aquesta categoria, Ramón Grañén, no era prevere, tot i que devia tenir algun orde eclesiàstic que el permetia prendre prebendes eclesiàstiques⁹⁰⁰. Tot això segurament explica que, almenys dos dels quatre membres no preveres presents a l'acta del 22 de febrer de 1459, Pere Sabater i Bartomeu Segrera, s'ordenaren de preveres no més tard del 5 d'octubre de 1460⁹⁰¹ i de l'11 d'abril de 1468⁹⁰², respectivament, i un tercer, Bartomeu Cantarranes, és probable que també ho fera abans del 24 d'octubre de 1472, ja que aleshores rebia el tractament de "mossèn"⁹⁰³. En canvi, el darrer dels quatre, el tenorista Mateu Ferrer, va mantenir sempre la condició de seglar.

⁸⁹⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 20, reg. 3460, f. 30r-30v (vegeu l'apèndix III, doc. 61)].

⁹⁰⁰ Va obtenir els beneficis de Sant Joan i Sant Pere i la rectoria al castell Vell de Rosanes així com la vicaria de l'església de Torrelles, diòcesi d'Elna. Vegeu l'entrada de "Ramón Grañén" dins l'apèndix II.

⁹⁰¹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 3, reg. 3424, f. 82v-83v.

⁹⁰² *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum Siciliae* 3, reg. 3486, f. 112r-112v.

⁹⁰³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 18, reg. 3458, f. 63v-64v (vegeu l'apèndix III, doc. 61).

Fins i tot, probablement estigué casat, atès que va tenir, si més no, una filla anomenada Maria⁹⁰⁴.

Quan Joan II, en pujar al tron d'Aragó, va pensar en els cantors amb els quals desitjava comptar per a la seua capella aragonesa va decidir, en primer lloc, que procediren de tots els seus regnes hispànics. Així, d'una banda, va atorgar continuïtat a músics que ja el servien com a rei de Navarra. A més de Juan Aznar, es té constància que el tenorista Domingo de Olleta també formava part de la capella navarresa, almenys des del 1456, encara que ja servia el rei des que era infant⁹⁰⁵. Un tercer cantor, conegut com Juan de Burgui, també degué ser membre de la capella anterior de Joan II, puix sembla molt probable que procedira precisament del municipi de Burgui al regne navarrès⁹⁰⁶. Finalment, els versemblants gentilicis de Juan d'Urquíia, Juan de Soçaya i Juan de Falces suggereixen la possibilitat que també hagueren servit a la capella navarresa⁹⁰⁷.

D'altra banda, el nou sobirà va incorporar xantres —segurament més joves⁹⁰⁸— dels seus nous regnes de la Corona d'Aragó, una part dels quals s'ha pogut verificar que en aquest moment estaven vinculats a centres catedralicis, la qual cosa garantia al nou monarca la competència professional i una experiència suficient. Guillem de Podio procedia de la catedral de Barcelona, on Joan II devia haver-lo conegut bastant bé, ja que el músic hi era al capdavant de l'activitat musical d'aquesta institució com a mestre de cant durant els darrers 12 anys, un període en què aquest temple fou freqüentat pel monarca quan era rei de Navarra i lloctinent reial a Catalunya⁹⁰⁹. Així mateix, el barceloní Jaume

⁹⁰⁴ Vegeu l'entrada de "Mateu Ferrer" dins l'apèndix II.

⁹⁰⁵ Vegeu l'entrada de "Domingo de Olleta" dins l'apèndix II.

⁹⁰⁶ Vegeu l'entrada de "Juan de Burgui" dins l'apèndix II.

⁹⁰⁷ Vegeu les entrades "Juan d'Urquíia", "Juan de Soçaya" i "Juan de Falces" dins l'apèndix II.

⁹⁰⁸ Mentre que cap cantor del nucli navarrès s'ha pogut documentar amb seguretat després del 1485, algunes de les trajectòries professionals posteriors conegudes dels músics de la Corona d'Aragó sobrepassen àmpliament aquest any (Guillem de Podio va morir el 1500; Jaume Castelló probablement, el 1494; Mateu Ferrer, el 1498. Bartomeu Segrera encara vivia el 1498; García Baylo, el 1498; Gabriel Valls, el 1489; Pere Sabater, el 1493). Vegeu les corresponents entrades dins l'apèndix II.

⁹⁰⁹ Vegeu la primera part, capítol III.2, d'aquest treball.

Castelló estava vinculat a la mateixa seu, com ho acredita la possessió de diversos beneficis en el temple⁹¹⁰. Bartomeu Segrera, també natural d'aquesta ciutat i fill d'un artesà peraire, degué haver-se format en alguna institució religiosa barcelonesa, ja que en aquesta ciutat havia pres l'orde menor d'acòlit el 1444⁹¹¹. Un altre grup de xantres reials va estar vinculat a Saragossa durant el regnat de Joan II, la qual cosa suggereix la procedència d'aquesta ciutat. García Baylo i Daniel Genovés tenien residència a la capital aragonesa i Bartomeu Cantarranes, quan ja no seguia la cort, el 1477, gaudia d'un benefici a l'església de Santa Engràcia, a la mateixa ciutat⁹¹². De València procedia Antoni Eximénez, fins aleshores xantre de la catedral, encara que sembla que no era natural del regne. Possiblement sí que ho eren Joan Figuerola, antic escolà de capella de la reina Maria a la capital valenciana, i Juan de Ayora, incorporat pocs mesos després de l'ascens al tron⁹¹³. Tampoc es va oblidar Joan II de les illes. Pere Sabater havia nascut a Mallorca i Gabriel Valls possiblement també, atès que el monarca li va adjudicar nombrosos beneficis a l'illa⁹¹⁴. Els documents vinculen Joan Salvany tant a Mallorca com a Eivissa⁹¹⁵.

Així doncs, el col·lectiu de xantres de la primera capella de Joan II com a rei d'Aragó cal considerar-se com la fusió d'un nucli antic i més veterà, procedent de la capella navarresa, amb un nou contingent bastant més nombrós, d'aproximadament el doble de músics, provinents de diversos llocs dels regnes hispànics de la Corona d'Aragó, fonamentalment de les respectives capitals. La presència de xantres de la capella reial de l'antecessor Alfons el Magnànim en aquest moment inicial fou inexistent o, com a molt, testimonial i reduït únicament a la persona del tenorista, probablement català, Mateu Ferrer; això si s'admet la identificació d'aquest músic amb un "Matteo Ferrero" —nom possiblement italianitzat per Minieri Riccio, transmissor de la informació de les

⁹¹⁰ Vegeu l'entrada de "Jaume Castelló" dins l'apèndix II.

⁹¹¹ Vegeu l'entrada de "Bartomeu Segrera" dins l'apèndix II.

⁹¹² Vegeu les entrades "García Baylo", "Daniel Genovés" i "Bartomeu Cantarranes" dins l'apèndix II.

⁹¹³ Vegeu les entrades "Antoni Eximénez", "Joan Figuerola" i "Juan de Ayora" dins l'apèndix II.

⁹¹⁴ Vegeu les entrades "Pere Sabater" i "Gabriel Valls" dins l'apèndix II.

⁹¹⁵ Vegeu l'entrada de "Joan Salvany" dins l'apèndix II.

fonts napolitanes hui desaparegudes— el qual havia servit el germà de Joan II si més no el 1451 però sembla que ja no ho feia el 1455⁹¹⁶. Segurament, la manca de nexes inicial entre les capelles d'ambdós monarques cal entendre-la a partir de la confluència de diverses circumstàncies. D'una banda, la capella del Magnànim no hi era a la península Ibèrica quan morí el 1458, sinó que estava assentada establement a Nàpols amb el monarca, el qual feia més d'un quart de segle que era absent dels seus territoris hispànics. D'altra banda, la cort alfonsina va tenir continuïtat a la mateixa ciutat itàlica amb l'ascens immediat al tron del seu fill il·legítim, i successor en el regne napolità, Ferrante I⁹¹⁷. Per últim, en coronar-se com a rei d'Aragó el 1458, Joan II ja disposava del grup de xantres de la capella reial navarresa adés esmentats els quals, cal suposar, devien comptar amb la confiança del monarca. Així doncs, el caràcter patrimonial d'aquesta institució de Joan II es manifestava clarament des del mateix ascens del monarca al tron d'Aragó⁹¹⁸.

El monopoli absolut dels naturals dels territoris del rei, que va caracteritzar la plantilla dels xantres que serviren a la cort durant els primers mesos del regnat de Joan II, no es va perllongar gaire temps. Al principi de 1460 ja havia ingressat a la capella reial Pedro Pifán, un xantre d'origen francès⁹¹⁹. Però fou després del traspàs del príncep Carles de Viana quan el major contingent de músics no hispànics s'incorporaren a la cort. El fill i hereu legítim de Joan II, que havia residit a Nàpols sota la protecció del seu oncle, el rei Alfons el Magnànim, des del gener de 1457 fins la mort del sobirà⁹²⁰, va marxar cap a Sicília el juny de 1458, on va romandre abans de retornar als territoris

⁹¹⁶ Vegeu l'entrada de "Mateu Ferrer" dins l'apèndix II.

⁹¹⁷ Malgrat que no es disposa de relacions fiables dels músics de la capella napolitana des del 1455 fins al 1480, almenys se sap que el cantor Juan Cornago i l'organista Pere Corbató varen seguir la cort de Ferrante I de Nàpols després de la mort del rei Alfons [ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonesa...*, *op. cit.*, p. 36, 39, 41].

⁹¹⁸ Juan José Carreras ha destacat la importància d'aquest aspecte en l'estudi de les capelles [CARRERAS, Juan José: "La capilla en la corte...", *op. cit.*, p. 30-31].

⁹¹⁹ Vegeu l'entrada de "Pedro Pifán" dins l'apèndix II.

⁹²⁰ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 10; RYDER, Alan: *Alfonso el Magnánimo. Rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, trad. de Carles Xavier Subiela i Ibàñez (València: Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana, Diputació Provincial de València, 1992; 1a ed. Oxford: Oxford University Press, 1990), p. 515.

hispanics —desembarcà definitivament a Barcelona el 28 de març de 1460— acompanyat d'una casa pròpia que incloïa una capella amb xantres⁹²¹. Una part dels noms d'aquests professionals que servien el príncep en el moment de la seua mort a la capital catalana, el 23 de setembre de 1461, suggereixen un origen català o valencià, com ara Joan Pedrós, Joan Pinyana, Joan de Ribes, Felip Romeu i Jaume Salvador. El mestre de capella i almoïner, anomenat Domingo de Moriello, també era hispànic, concretament del regne de Navarra. Però a la capella de Carles de Viana també servien xantres d'altres estats europeus, segurament incorporats pel príncep en l'ambient més cosmopolita de la capital napolitana. Alguns noms estranys als territoris hispànics, com ara Pere Veynot, Joan de Pessi àlies Avena o Joan de Ponte apunten a procedències del nord d'Europa o de la mateixa península Itàlica; però tots tres sembla que deixaren Barcelona després de la desaparició del seu patró⁹²². Contràriament, el francès Enric Foxer àlies de París, el tenorista sicilià Antonio Leontino i el flamenc Joan Onsem de Brussel·les encara romanien a la capital catalana algunes setmanes més tard. Segurament, el motiu d'aquesta permanència tingué relació amb intenció de la reina Joana d'incorporar-los, juntament amb llur company Felip Romeu, a la capella de l'aleshores príncep Ferran, la qual cosa es va verificar finalment en aquesta ciutat en diverses dates compreses entre el 3 de desembre de 1461 i el 20 de gener de 1462⁹²³. Els tres darrers xantres esmentats eren, a més, antics servidors d'Alfons el Magnànim. Per tant, aquestes varen ser les primeres incorporacions conegudes certament a la cort de Joan II de cantors del rei predecessor, i també les úniques. Així mateix, tots tres ingressaven en una

⁹²¹ Vegeu la relació de cantors de Carles de Viana durant el regnat de Joan II en l'apèndix VI. Carles de Viana ja disposava de xantres abans del seu viatge de Nàpols. Sobre els músics de la capella del príncep, pot consultar-se ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval...*, *op. cit.*, p. 400-407; DESDEVICES DU DEZERT, Georges: *Don Carlos de Aragón...*, *op. cit.*, p. 463-465.

⁹²² Els dos primers ja no hi eren durant els darrers dies de 1461 i primers de 1462. El tercer, possiblement tornà a Nàpols. Vegeu les entrades "Pere Veynot", "Joan de Pessi àlies Avena" y "Joan de Ponte" dins l'apèndix II.

⁹²³ Els dos primers ho feren el 3 de desembre de 1462, Onsem el 3 de gener de 1462 i Romeu el 20 de gener de 1462. Vegeu les entrades "Enric Foxer", "Antonio Leontino", "Joan Onsem" i "Felip Romeu" dins l'apèndix II.

capella, la del príncep, en què també per primera vegada consta que s'agregaven xantres adults als capellans que ja hi servien⁹²⁴.

Només uns dies abans, l'11 de novembre de 1461, la reina havia inscrit, de semblant manera, uns altres quatre "xantres" en la mateixa capella, anomenats Bernat Grau, Joanot Argenter, Esteve Estarramats i Lluís Portella⁹²⁵. Però en realitat no es tractava d'adults sinó d'*infants xantres* o *fadrins xantres*, una categoria de músics amb què ja comptava amb seguretat la capella de Joan II, almenys durant els dos anys immediatament precedents, malgrat que ni les ordinacions ni cap altra normativa coneguda de la casa reial prescrivia la seua presència. Atenent a la denominació, els infants o fadrins xantres eren menors, segurament encara amb les veus blanques, que tenien el cant com a activitat principal dins la institució⁹²⁶. Molt probablement, aquest perfil es corresponia exactament amb el del *cantor ninyo* de la capella del rei successor Ferran el Catòlic, documentat tan sols en quatre casos i exclusivament durant els dos primers anys del regnat, que amb posterioritat possiblement passà a anomenar-se *moço de capilla*, en adoptar la terminologia tradicional castellana⁹²⁷. De qualsevol manera, durant el regnat de Joan II, els fadrins xantres estan molt poc documentats⁹²⁸. Únicament quatre assentaments de pagaments de la Tresoreria, afortunadament bastant aclaridors, són testimoniances suficients de la presència

⁹²⁴ Les incorporacions varen produir-se precisament quan l'infant Ferran es va convertir en primogènit i va rebre un patrimoni específic per a la configuració de la seua casa, com ja s'ha exposat més amunt.

⁹²⁵ "Chantres de la capella del senyor príncep. Bernat Grau, Joanot Argenter, Steva Starramats e Luys Portella, scrits en lo dit offici per manament de la senyora reina en Barchinona a XV dies de noembre de LXI ab provisió cascú de XVIII diners lo dia." [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v; vegeu les respectives entrades dins l'apèndix II].

⁹²⁶ El terme "fadrí", que podria ser causa d'alguna confusió pel seu significat actual de "persona jove en edat de casar-se", no presenta cap problema perquè es puga considerar com a sinònim d'infant a l'època. El *Liber elegantiarum* del valencià Joan Esteve (Venècia: Paganinus de Paganinis, 1489) conté expressions que encaixen perfectament amb aquesta idea, com ara: "Com lo fadrí hagués set anys", "Fadrí d'un any" o "Un fadrí de deu anys molt sabut" [ESTEVE, Joan: *Liber elegantiarum*, ed. facsímil de Germà Colón Domènech (Sant Vicenç dels Horts: Printer Indústria Gràfica, 1988), p. 119, 169, 193]. El diccionari català-valencià-balear recull, com a accepció antiga: "Infant, noiet; persona no més vella de quinze anys" [ALCOVER, Antoni Maria i Francesc de Borja MOLL: "Fadrí", *Diccionari català-valencià-balear*, <<http://dcvb.iecat.net>>].

⁹²⁷ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 95.

⁹²⁸ En això ha col·laborat el fet que els registres de la Cancelleria Reial no han pogut deixar rastre de la presència d'aquests menors en no rebre beneficis eclesiàstics ni càrrecs civils.

d'aquests petits servidors del rei⁹²⁹. Mercès a ells es pot saber que, almenys entre el 1460 i el 1461, eren tres o quatre els infants xantres que servien Joan II. El mestre de capella de la reina, Guillem de Podio, tenia aleshores encomanada la cura dels menors. Per al manteniment, cadascun d'ells tenia assignada una provisió diària de 18 diners (1,5 sous)⁹³⁰ —els quals solia cobrar el mateix mestre—, una quantitat coincident amb la que la reina Joana fixava als infants xantres del príncep, i amb la que el rei prescrivia per als escolans⁹³¹. Cal suposar, per tant, que els petits músics del rei vivien amb el mestre de la reina, el qual també devia encarregar-se de la formació musical d'aquests i de la

⁹²⁹ "Item, doní a mossen Guillem de Molins, prevere e chantre de la capella del senyor rey, los quals lo dit senyor, ab albarà de scrivà de ració scrit en Tudela de Navarra a V dies del mes de abril propassat, li mana donar en acorriment de les despeses e provisió del menjar e beure fets e que deu fer a IIII fadrins chantres de la dita capella, los quals té en custòdia segons en dit albarà se conte que cobre: C solidos barchinonenses" [E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 176v, 5 de maig de 1460]; "Ítem, doní als fadrins chantres de la capella del senyor rey dejús scrits la quantitat defora posada, la qual les era deguda ab albarà de ració escrit en Fraga lo darrer dia del mes de agost de l'any present per provisió lur dels mesos de juliol e agost pro[p] pasats a raó de I solidos VI denarios per cascú d'els lo dia, segons en dit albarà se conté que cobre, ço és a n Bernat Grau, Joan Portellas, Pere Ferrer... CCLXX s barchinonenses" [*ibid.*, f. 310r, 25 de novembre de 1460]; "Ítem, doní an Guillem Molins, chantre de la capella del senyor rei, CCLXX solidos barchinonenses en paga prorata d'aquells DXXXX solidos que li són deguts ab albarà de scrivà de ració scrit en Çaragoça lo darrer dia del mes de deembre any mil CCCCLXI [any de la Nativitat] per rahó de la provisió de tres infants chantres de la dita capella —apel lats Joan Portellas, Bernat Grau e Pedro Ferrer— dels mesos de setembre, octubre, noembre e deembre propassats, segons en lo dit albarà se conté, en lo dors del qual los dits CCLXX solidos són stats scrits per deduÿts de mà d'en Guillem de Peralta, scrivà de mon offic, en poder del qual a XVIII dies del present mes me ha fermat àpocha" [*ibid.*, vol. 8804, f. 97r, gener de 1461]; "Ítem, doní a mossèn Guillem Molins, prevere chantre de la capella del senyor rey, CCLXX solidos barchinonenses, los quals li restaven a pagar d'aquells DXXXX solidorum que li eren deguts ab albarà de scrivà de ració escrit en Çaragoça lo darrer dia del mes de deembre any mil CCCCLXI [any de la Nativitat] per la provisió de tres fadrins chantres de la capella, segons que en lo dit albarà se conté que cobre [*ibid.*, f. 137r, març de 1461]. Vegeu les entrades de "Joan Portellas", "Bernat Grau" i "Pere Ferrer" en l'apèndix II. Un altre pagament anterior fet al xantre Jaume Castelló, datat el 15 d'abril de 1460 però ordenat l'11 de novembre de 1459, en què no s'especifica si es referia a infants xantres o no, podria ser testimoniatge de la primera incorporació dels petits músics a la capella reial: "Ítem, dit jorn doní a mossèn Jaume Castelló, chantre de la capella del senyor rey, los quals lo dit senyor li manà donar ab albarà de scrivà de ració scrit en Çaragoça a 11 de novembre de l'any prop passat en acorriment de les despeses per ell fetes e que deu fer per quatre fadrins de la capella del dit senyor, que partiren de la ciutat de Barchinona per venir a Çaragoça hon era lo senyor rey per servir lo dit senyor en la dita sua capella, segons en lo dit albarà se conté que cobre... 200 s" [*ibid.*, vol. 9815, f. 156r, 15 d'abril de 1460].

⁹³⁰ Es desconeix en quina disposició normativa es recull aquesta assignació.

⁹³¹ Malgrat que això pugua aparentar una igualtat retributiva amb els escolans, la realitat és que aquests darrers tenien una major capacitat de generar ingressos, puix eren susceptibles de rebre beneficis eclesiàstics i, sempre que foren membres ordinaris, gaudien també de les retribucions extraordinàries de la capella.

preparació del repertori necessari per als oficis. Entre els deixebles que reberen les lliçons del mestre Podio només es coneixen els noms de Bernat Grau, Joan Portellas i Pere Ferrer⁹³². El primer d'ells també hi era en el grup inicial d'infants xantres que la reina va incorporar al servei del príncep Ferran, mentre que el segon podria ser familiar, potser germà, d'un altre fadrí del primogènit, Lluís Portella. Malgrat que sembla probable que, si més no, alguns dels fadrins xantres al servei de les capelles reials posteriorment esdevingueren músics professionals, només Esteve Estarramats consta certament que ho fou entre els sis esmentats⁹³³. El fet que, amb posterioritat als primers ingressos d'infants xantres en la capella del príncep, els del rei no tornen a figurar en els llibres de Tresoreria conservats —molt majoritàriament de la casa del monarca—, no permet descartar que potser en realitat s'haguera materialitzat un simple transvasament d'aquests menors, a efectes merament administratius i financers, de la casa del rei a la casa del príncep, la qual acabava de ser dotada econòmicament⁹³⁴.

Una operació semblant, encara que en aquest cas des de la casa de la reina a la del rei, podria explicar que Pere Lópiz figure com a *organista* o *sonador d'orgues* de la consort des del 1459 al 1462, mentre que els llibres de la Tresoreria no registren pagaments a cap organista del rei, i el 1464 el mateix personatge constara amb idèntic ofici en la capella del sobirà⁹³⁵. Cap traça més sobre

⁹³² Es desconeix si aquest darrer infant podria tenir alguna relació amb Pedro Ferrer, l'autor homònim de *l'Intonario Çaragoçano* (Saragossa: Pedro Bermuz, 1542) i de *l'Intonario general para todas las Yglesias de España* (Saragossa: Pedro Bermuz, 1548). Amb la informació disponible, la possibilitat que ell mateix fos l'autor esmentat sembla molt poc probable, en estar separats molts anys (81) la seua presència com a infant cantor a la cort i el suposat any de la primera publicació de l'obra (1542). [MARTÍN GALÁN, Jesús: "Ferrer, Pedro", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 5 (Madrid: Sociedad General de Autores y editores, 1999), p. 91-92; BERNADÓ, Màrius: "Las ediciones zaragozanas del *Intonario* de Pedro Ferrer: contexto y nota bibliográfica", en Iain Fenlon i Tess Knighton (ed.), *Early Music Printing and Publishing in the Iberian World* (Kassel: Edition Reichenberger, 2006), p. 40; LEÓN TELLO, Francisco José: "Ferrer, Pedro", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>].

⁹³³ Vegeu l'entrada de "Esteve Estarramats" en l'apèndix II.

⁹³⁴ D'aquesta regla general podrien exceptar-se dos pagaments de quitacions fets als "fadrins" Antoni Ferrer i Sebastià de Badia, respectivament, el setembre de 1478, si és que realment foren xantres, la qual cosa no s'especifica [*E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 73r].

⁹³⁵ Vegeu l'entrada de "Pere Lópiz" dins l'apèndix II.

organistes he pogut localitzar fins al darrer any de regnat, llevat de Miguel Pan y Vino —inscrit en la capella del príncep Ferran el 1464⁹³⁶—, la qual cosa fa pensar que, tant Lópiz com altres sonadors d'orgue que hagueren servit el rei, pogueren haver sigut inscrits com a xantres ordinaris, puix l'ordenament jurídic de la casa reial no reservava places específiques als organistes.

Els cantors vinguts de Nàpols no renunciaren a ampliar llur camp d'activitat a la cort aragonesa més enllà de la petita capella del príncep. La institució reial ofería un major prestigi i, sobretot, més oportunitats per a augmentar els ingressos. Antonio Leontino es va incorporar a la capella del rei abans del 25 de setembre de 1463 però només va servir fins mitjan 1464, pocs mesos abans de morir⁹³⁷. Enric Foxer ja figura com a cantor reial el gener de 1464, al temps que també ho era del príncep, i va perllongar el servei a Joan II fins a la mateixa mort del monarca⁹³⁸. Possiblement foren més tardans els ingressos de Joan Pedrós i Joan Pinyana, ja que la seua presència no pot constatar-se fins al 1467 i al 1478, respectivament⁹³⁹. Foxer i Leontino no foren els darrers xantres estrangers que formaren part de la capella reial de Joan II. Consta que el desembre de 1468 hi servia un "cantor francès" de nom Chicuer, potser identificable amb un altre que figura amb el nom de Checuti en rebre quitacions l'abril de l'any següent⁹⁴⁰.

Malgrat això, la resta de xantres que foren admesos al llarg del regnat d'aquest monarca varen ser segurament nadius, atenent als noms⁹⁴¹. A més, Joan II va continuar incorporant els millors músics de les catedrals dels seus territoris. Abans d'ingressar com a cantor del rei, Lluís Domínguez àlies

⁹³⁶ Vegeu l'entrada de "Miguel Pan y Vino" dins l'apèndix II.

⁹³⁷ Vegeu l'entrada de "Antonio Leontino" en l'apèndix II.

⁹³⁸ Vegeu l'entrada de "Enric Foxer" en l'apèndix II.

⁹³⁹ Vegeu les entrades de "Joan Pedrós" i "Joan Pinyana" en l'apèndix II.

⁹⁴⁰ Vegeu les entrades de "Chicuer" i "Checuti" en l'apèndix II.

⁹⁴¹ Els xantres que encara no han sigut citats en aquest apartat són Miquel de Marquillan, Pere Tristan, Sancho de Ceta, Gasquí de Claquí, Lluís Domínguez àlies Atzuara, Joan Rabassa, Antón Cavero, Joan Membrado (tenorista), Pedro Dassió, Perot Rotlà i Esteve Estarramats.

Atzuara havia sigut mestre de cant de la seu de València (des del 1461)⁹⁴² i Esteve Estarramats exercia idèntic càrrec a la de Barcelona (almenys des del 1474)⁹⁴³. En altres casos, s'ha pogut constatar l'exercici d'oficis catedralicis amb responsabilitats musicals per part dels xantres reials, tot i mantenint activitat, més o menys irregular, a la cort. Són ben documentades les activitats de Guillem de Podio en el període 1472-1479 entre la seu de Girona, on era prevere de capítol amb tasques musicals, i la cort⁹⁴⁴. Menys coneguts són els moviments de Joan Pedrós, cantor de la seu de València almenys en el període 1463-1468⁹⁴⁵, o de García Baylo, el qual residia sovint a Saragossa on era *capiscol* de *La Seo* el 1468 i mestre de cant de la mateixa institució el 1473⁹⁴⁶.

Malauradament, les limitacions de la documentació conservada no permeten el coneixement de la quantitat de xantres que en cada moment estaven al servei de les capelles del rei o del príncep. No obstant això, es pot constatar que el nombre de xantres que, com a mínim, hi hagué al servei del rei —únicament comptant aquells que s'han pogut verificar documentalment— va ser igual o superior a 12 en nou dels 21 anys del regnat de Joan II. Amb la mateixa precaució, cal observar que no s'aprecia que les necessitats financeres de la corona durant la guerra catalana hagueren produït un descens en la quantitat de cantors respecte de la resta d'anys; fins i tot, per motius desconeguts, la mitjana del nombre de xantres constatats en els anys del conflicte és superior a la corresponent al període posterior⁹⁴⁷.

Sembla que la vida quotidiana dels cantors de Joan II no fou sempre tan asserenada o, fins i tot, plaent com la que es podria suposar per als integrants d'una institució religiosa. L'enfrontament civil català fou font directa de riscos per a la integritat física dels membres de les capelles, puix consta que es

⁹⁴² Vegeu l'entrada de "Lluís Domínguez àlies Atzuara" en l'apèndix II.

⁹⁴³ Vegeu l'entrada de "Esteve Estarramats" en l'apèndix II.

⁹⁴⁴ Vegeu la primera part d'aquest treball, capítol III.4.

⁹⁴⁵ Vegeu l'entrada de "Joan Pedrós" en l'apèndix II.

⁹⁴⁶ Vegeu l'entrada de "García Baylo" en l'apèndix II.

⁹⁴⁷ Vegeu l'apèndix VI.

trobaven amb els seus patrons fins i tot en alguns dels episodis més dramàtics. Entre el reduït grup de persones que acompanyaven la reina Joana i el primogènit Ferran en el violent setge a què foren sotmesos dins la Força Vella de Girona, del 5 de juny al 23 de juliol de 1462, hi eren almenys dos cantors: Jaume Castelló i Joan Fajadell. Encara que ambdós varen sortir indemnes físicament de l'acció bèl·lica, no varen evitar que, amb posterioritat, foren declarats oficialment "enemichs del principat de Catalunya" per la Generalitat⁹⁴⁸. En un altre episodi cap a la fi del conflicte, Joan II es va veure sorprès per un fort contraatac nocturn de l'enemic mentre assetjava amb el seu exèrcit el castell de Peralada el 4 d'abril de 1472. El sobirà va poder fugir però alguns membres de la capella foren capturats pels catalans ajudats pels angevins. Entre les cinc víctimes pertanyents a aquesta institució reial es poden identificar els xantres Bartomeu Segrera i Lluís Domínguez àlies Atzuara. L'incident va acabar amb el pagament del corresponent rescat, que va ser reintegrat als afectats posteriorment per ordre expressa del sobirà⁹⁴⁹.

Alguns dies abans de la mort de Joan II, el tresorer general del rei feia efectiu un singular conjunt de pagaments que resulten d'una especial significació⁹⁵⁰. A diferència d'allò que havia sigut regla general en la forma de procedir d'aquest alt funcionari al llarg del regnat —pagaments irregulars de quitacions (en quantitats, dates i perceptors), així com restringides quasi exclusivament als xantres extraordinaris—, en aquesta ocasió el tresorer —per ordre del mateix monarca del 24 de desembre de 1478— va lliurar, excepcionalment, a una llarga relació de membres de la capella, ordinaris i extraordinaris, i en un mateix acte, certes quantitats en concepte de quitacions. L'import satisfet a cadascú fou certament reduït —en el cas dels xantres, l'equivalent a només 10 dies de retribució— però molt homogènia segons la jerarquia, la qual, per cert, també es reflecteix en l'ordre en què es presenten els

⁹⁴⁸ Vegeu les entrades de "Jaume Castelló" i "Joan Fajadell" en l'apèndix II.

⁹⁴⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 15, reg. 3455, f. 16r-16v (vegeu l'apèndix III, doc. 57). Vegeu també les entrades de "Jaume Castelló" i "Bartomeu Segrera" en l'apèndix II.

⁹⁵⁰ *E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136r-137r (vegeu l'apèndix III, doc. 124).

assentaments. Per tot això, malgrat que el concepte retributiu de les quitacions era intrínsecament ordinari, més aviat sembla que aquests lliuraments responien a una circumstància extraordinària⁹⁵¹. De qualsevol manera, el fet més rellevant per a aquest estudi és que ofereixen una oportunitat singular per a contemplar una imatge bastant aproximada de la darrera capella de Joan II. La taula 8 conté exclusivament els noms dels músics coneguts que varen percebre aquestes quantitats, ordenats segons figuren en els assentaments.

Tractament	Nom	Ofici
Mossèn	Juan Aznar	Mestre de capella
Mossèn	Guillem Molins [àlies de Podio]	Capellà [Cantor]
Mossèn	Jaume Castelló	Capellà [Cantor]
-	Bartomeu Segrera	Capellà [Cantor]
Mossèn	García Baylo	Capellà [Cantor]
Mossèn	Pere Sabater	Capellà [Cantor]
Mossèn	Daniel Genovés	[Cantor]
Mestre	Enric Foxer [àlies de París]	Cantor
-	Mateu Ferrer	Tenorista
Mossèn	Ramón Grañén	Cantor
Mossèn	Joan Rabassa	Capellà [Cantor]
Mossèn	Esteve Estarramats	[Cantor]
Mossèn	Gabriel Terrassa	Organista
Mossèn	Antón Caveró	[Cantor]
Mossèn	Joan Membrado	Capellà [Tenorista]
-	Joan Pinyana	Cantor
Mossèn	Miguel de Linares	Organista
-	Gonzalo de los Ríos	Organista
-	Gasquí de Claquí	Cantor

Taula 8. Músics de la capella de Joan II en el pagament ordenat el 24 de desembre de 1478.⁹⁵²

⁹⁵¹ Potser l'ancià sobirà, greument malalt i sabedor de la proximitat de la seua fi, va concedir aquestes quantitats a manera d'estrenes extraordinàries la vespra de Nadal, fins i tot, pensant que ajudaria els seus servidors a superar els primers dies d'incertesa laboral o els financiera el regres als respectius llocs d'origen.

⁹⁵² La forma dels noms s'ha adaptat a aquella que es determina en l'apèndix II. En la columna "ofici" es reflecteix aquell que figura en el document, acompanyat, si escau, de l'ofici musical conegut a través d'altres documents, entre claudàtors. Per a cada cas pot consultar-se l'apèndix II.

Tot i l'indubtable valor del document, cal precisar que, segurament, la relació dels músics de la capella de Joan II en actiu no siga completa, puix he pogut identificar fins a quatre cantors més que servien a la capella reial els mesos anteriors. El valencià Lluís Domínguez àlies Atzuara hi era a la cort a Barcelona el 4 d'abril de 1478 i aquest jorn el rei l'autoritzava a viatjar temporalment a la seua ciutat; per això, és possible que a les acaballes de l'any no fóra present a la capital catalana⁹⁵³. D'altra banda, Pedro Dassió, Perot Rotlà i Pedro Pifán també eren al costat del sobirà el setembre del mateix any, ja que aleshores tots tres varen rebre un pagament de quitacions del tresorer⁹⁵⁴. Si es comptabilitzen tots aquests músics, que possiblement el 24 de desembre eren temporalment absents, la xifra aproximada de cantors en actiu a la cort de Joan II en el moment de la seua mort podria estar propera a la vintena, un nombre molt semblant a aquell que s'havia estimat per al principi del regnat. Després de gairebé 21 anys, entre ells encara hi eren presents vuit cantors dels qui havien format part de la primera capella del monarca⁹⁵⁵, entre els quals només el mestre de capella Juan Aznar romania del grup procedent de la capella navarresa. L'antiguitat dels músics es reflecteix en l'ordre en què figuren en la llista, puix tots aquells xantres ja veterans hi són en la part més alta, la qual cosa també podria tenir relació amb el caràcter ordinari de les places que ocupaven⁹⁵⁶. El mestre de capella encapçala la relació, seguit en aquest cas de Guillem Molins àlies de Podio, com tàcitament podria correspondre a un segon mestre en funcions, i, en tercer lloc, Jaume Castelló. L'única diferència d'aquest començament amb el de l'acta notarial del 1459, dues dècades abans, és que Domingo de Olleta no hi és present⁹⁵⁷. La persistència d'Aznar, Podio i Castelló en les primeres posicions d'ambdues llistes sembla confirmar el pes que degueren tenir en la capella reial durant tot el regnat de Joan II.

⁹⁵³ Vegeu l'entrada de "Lluís Domínguez àlies Atzuara" en l'apèndix II.

⁹⁵⁴ Vegeu les entrades de "Pedro Dassió", "Perot Rotlà" i "Pedro Pifán" en l'apèndix II.

⁹⁵⁵ Juan Aznar, Guillem Molins àlies de Podio, Jaume Castelló, García Baylo, Daniel Genovés, Bartomeu Segrera, Mateu Ferrer i Pere Sabater.

⁹⁵⁶ Si tots ocupaven places de xantre, potser el seglar Mateu Ferrer s'haguera quedat fora del grup dels ordinaris en favor d'Enric Foxer que, malgrat haver ingressat uns anys després, era mestre, probablement, en sacra teologia.

⁹⁵⁷ Olleta no havia mort aleshores però és possible que vivira a Aragó [vegeu l'entrada de "Domingo de Olleta" en l'apèndix II].

Després de tres lustres sense notícies dels organistes de la cort, sorprén ara la presència de tres d'aquests músics en la capella del rei a la fi del regnat, sobretot quan fins aquest moment només havia sigut possible identificar un d'aquests professionals a l'institució. L'alt nombre de tres organistes és, probablement, un reflex de la rellevància de l'activitat que desenvoluparen aquests professionals a la cort. També roman en l'obscuritat si el nombre de tres sonadors d'orgues fou l'habitual en la capella al llarg del regnat, i no serà senzill esbrinar-ho perquè aquests músics devien ocupar places ordinàries de xantres o capellans, en no aparèixer en els llibres de comptes de la Tresoreria⁹⁵⁸. Potser pogué haver una certa jerarquia entre els organistes del rei. En aquest sentit, és possible que Gabriel Terrassa tinguera alguna preeminència sobre Miguel de Linares i Gonzalo de los Ríos, no només perquè figura inscrit al davant d'aquests sinó perquè aleshores ja era un músic de prestigi, atès que el 1472 exercia aquest ofici a la seu de Barcelona⁹⁵⁹.

La mort del sobirà el 19 de gener de 1479 col·locava quasi tots els músics de la capella en una cruïlla en la seua trajectòria professional ja que, en aquest moment, perdien la condició de membres de la casa del rei, almenys a efectes retributius. Alguns dels xantres de Joan II no sofriren aquesta situació perquè, amb anterioritat, ja estaven també inscrits com a xantres del successor Ferran, aleshores rei de Sicília. Va ser el cas de Gasquí de Claquí, inscrit el 1474 en la casa del príncep; malgrat això, va continuar actiu al servei de Joan II fins a la fi del regnat. Posteriorment, va seguir la cort de Ferran el Catòlic fins al 1492⁹⁶⁰. També Lluís Domínguez àlies Atzuara va ingressar en la casa del príncep d'Aragó el 1476, però després va tenir una assistència irregular en ambdues corts⁹⁶¹. En dictar els darrers codicils en el llibre de mort, Joan II no va oblidar-se dels qui l'havien servit i "commanà aquells com a bons e fidelissimos

⁹⁵⁸ Cal recordar que els llibres de comptes del Dret del segell, d'on cobraven els membres ordinaris, estan perduts.

⁹⁵⁹ Vegeu l'entrada de "Gabriel Terrassa" en l'apèndix II.

⁹⁶⁰ Vegeu l'entrada de "Gasquí de Claquí" en l'apèndix II.

⁹⁶¹ Vegeu l'entrada de "Lluís Domínguez àlies Atzuara" en l'apèndix II.

servidors” al seu fill i successor Ferran⁹⁶². Potser el nou rei d’Aragó tingué present aquella última voluntat del seu progenitor quan, el mateix any de la coronació, va inscriure en la seua capella cinc músics més dels qui havien prestat serveis a son pare, quatre dels quals estaven entre els qui acompanyaren Joan II en els darrers dies. En efecte, del juliol al novembre del 1479 varen ser successivament admesos en la casa reial de Ferran II, al ritme aproximat d’un músic al mes, els tenoristes Mateu Ferrer i Domingo de Olleta, els cantors Pere Sabater i Enric Foxer àlies de París, així com l’organista Gabriel Terrassa⁹⁶³. A les acaballes de l’any següent també fou inscrit el cantor Sancho de Reta, del qual només consta que havia servit Joan II durant el primer semestre del 1471⁹⁶⁴. No obstant això, sembla que, d’entre tots ells, només Sabater va seguir la cort del rei Catòlic —el mateix monarca declarava explícitament l’assistència d’aquest músic el 1481 i el 1492—, malgrat que, certament, no figura entre els cantors perceptors de retribucions identificats per Knighton⁹⁶⁵. Aquesta presència pot explicar el freqüent suport reial de què va gaudir en matèria beneficional, administratiu i judicial, verificat fins al 1493⁹⁶⁶. Tampoc consten cobraments d’Enric Foxer, ni cap altre document que prove el seguiment de la cort, però el 27 d’octubre de 1488, poc després de la seua mort, figura el seu nom sota la sorprenent consideració de “magister cantus et de capella” del rei Ferran en un acta notarial a Barcelona⁹⁶⁷. Encara que no s’haja pogut verificar la inscripció a la casa del rei, sembla que l’antic mestre de capella Juan Aznar també seguia la cort el febrer del 1481, en qualitat de capellà⁹⁶⁸.

⁹⁶² A més, Joan II “regonegue a tots sos criats, familiars e servidors manant los fossen consignats de sos bens CXX millia florins.” [citacions reproduïdes literalment de CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, op. cit., p. 167].

⁹⁶³ Vegeu les respectives entrades en l’apèndix II.

⁹⁶⁴ Vegeu l’entrada de “Sancho de Reta” en l’apèndix II.

⁹⁶⁵ Potser aquesta circumstància es dega a la possibilitat que fóra un cantor ordinari que cobrava, per tant, del dret del segell. La mateixa autora reconeix que els llibres de comptes del dret del segell es conserven només des del 1488 [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* op. cit., p. 92, 169-176].

⁹⁶⁶ Vegeu l’entrada de “Pere Sabater” en l’apèndix II.

⁹⁶⁷ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “Enricus Foxer, alias Enrique de París (†1487/8)”, *Nassarre*, 9:2 (1993), p. 143.

⁹⁶⁸ Vegeu l’entrada de “Juan Aznar” en l’apèndix II.

En canvi, no es pot verificar la presència a la cort del rei dels altres quatre músics que sí foren inscrits. Pel que fa a Sancho de Reta, ni tan sols es disposa d'informació sobre la trajectòria professional posterior. Per contra, es conegut que Gabriel Terrassa i Mateu Ferrer continuaren les respectives carreres a la seu de Barcelona, on també ho feren altres antics músics de la capella de Joan II. Gabriel Terrassa fou organista d'aquesta institució fins que es va jubilar el 1514, uns mesos abans de morir en la mateixa capital catalana⁹⁶⁹. Ferrer també començà a servir allí com a tenorista però, entre el 1482 i el 1483, va rebre, a més, el nomenament de mestre de les escoles del cant, que va exercir fins la mort, el 1498. En el seu testament va fer marmessor i hereu el vell amic i company Bartomeu Segrera i va tenir el detall de deixar a la seu barcelonina la taula que usaven els estudiants a l'escola de cant catedralícia⁹⁷⁰. Segrera gaudia d'almenys un benefici en aquest temple, on exercí l'ofici d'entonador des del 1488 al 1491⁹⁷¹. Jaume Castelló va ser nomenat *succentor* el 1483 —un càrrec que a la catedral de Barcelona tenia categoria de membre capitular i era el superior jeràrquic del mestre de cant, al qual presentava i retribuïa—, i allí acabà els seus dies, probablement el 1494⁹⁷². Malgrat que no consten les inscripcions de Segrera i Castelló com a capellans de Ferran II, no només eren reputats com a tals pel mateix monarca el 1487, sinó que —a efectes que gaudiren de les immunitats, exempcions i prerrogatives dels qui seguien la cort— els tenia per presents malgrat que no ho eren “per los antichs e bons serveys que fets han al senyor rey nostre pare de immortal memòria”⁹⁷³. També Esteve Estarramats va tornar a la catedral de Barcelona on, durant una part del 1482, va exercir de mestre de cant i, posteriorment, d'entonador; va morir el 1502 com a beneficiat d'aquesta seu, on va rebre sepultura⁹⁷⁴.

⁹⁶⁹ Vegeu l'entrada de “Gabriel Terrassa” en l'apèndix II.

⁹⁷⁰ Vegeu l'entrada de “Mateu Ferrer” en l'apèndix II.

⁹⁷¹ Vegeu l'entrada de “Bartomeu Segrera” en l'apèndix II.

⁹⁷² Vegeu l'entrada de “Jaume Castelló” en l'apèndix II.

⁹⁷³ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Itinerum sigilli secreti* 3, reg. 3665, f. 98v (vegeu l'apèndix III, doc. 150). Això podria suggerir que els nomenaments rebuts en la casa de Joan II es tingueren com a vàlids a efectes de la consideració de capellà del rei però, en no tenir assignada la quitació en la casa de Ferran II, la qual es fixa en la inscripció, no tenien drets econòmics.

⁹⁷⁴ Vegeu l'entrada de “Esteve Estarramats” en l'apèndix II.

Un altre gran centre religiós on varen instal·lar-se definitivament diversos antics músics de la capella reial de Joan II, amb la seguretat econòmica addicional que proporcionaven els beneficis adquirits per gràcia reial, fou *La Seo* de Saragossa. Alguns d'ells ja alternaven la presència a la cort de Joan II amb l'assistència al cor d'aquesta catedral metropolitana —potser en aprofitar especialment les estades del monarca a la capital aragonesa—, com ara García Baylo i Daniel Genovés. El primer d'aquests músics gaudia de les rendes de diversos beneficis i cases a la ciutat, i treballà intensament com a orguener fins la seua mort, que va tenir lloc entre el 1498 i el 1499⁹⁷⁵. Genovés era racioner de la catedral i va posseir beneficis també a València i a Vilafranca del Penedès⁹⁷⁶. De Pedro Pifán se sap que va continuar exercint la professió musical des del prestigiós càrrec de mestre de cant de *La Seo*, al temps que exercia com a visurador de treballs d'orgueneria de Baylo, i complementava ingressos amb una capellania en l'església de Santa Engràcia⁹⁷⁷. Miguel de Linares va assolir la plaça segurament més reputada a Saragossa en la seua especialitat, la d'organista de *La Seo*, la qual cosa va aconseguir el 1484⁹⁷⁸. D'altra banda, no sembla que Domingo de Olleta exercira ofici musical a la *La Seo*, com correspon a la dignitat catedralícia d'Ardiaca de Daroca que posseïa, malgrat que sota litigi, el mateix 1484⁹⁷⁹.

La relació de músics de la capella de Joan II que varen marxar de la cort cap a catedrals rellevants de la corona no acaba ací. Gabriel Valls va acomodar-se com a canonge de la seu de Palma de Mallorca on, des del seu lloc capitular, el 1482 s'encarregà d'arreglar l'almoïna per a la construcció d'un nou orgue per a la catedral⁹⁸⁰. Contràriament a la majoria dels seus antics companys, Guillem de Podio va arribar el 1479 a la catedral d'una ciutat, la de València,

⁹⁷⁵ Vegeu l'entrada de "García Baylo" en l'apèndix II.

⁹⁷⁶ Vegeu l'entrada de "Daniel Genovés" en l'apèndix II.

⁹⁷⁷ Vegeu l'entrada de "Pedro Pifán" en l'apèndix II.

⁹⁷⁸ Vegeu l'entrada de "Miguel de Linares" en l'apèndix II.

⁹⁷⁹ Vegeu l'entrada de "Domingo de Olleta" en l'apèndix II.

⁹⁸⁰ Vegeu l'entrada de "Gabriel Valls" en l'apèndix II.

d'on molt probablement no era originari; no obstant això, posseïa un benefici en aquest temple. Potser aquesta condició d'estranger nouvingut no el va afavorir en les seues ambicions professionals, puix hagué d'esperar fins al 1485 per a aconseguir el magisteri de les escoles del cant catedralícies, malgrat el màxim prestigi que el conferia la doble condició d'antic mestre de capella de la reina i cantor del rei⁹⁸¹. El 7 de març de 1483, Antoni Eximénez fou admès novament com a xantre de la mateixa seu, atès que ja ho havia sigut abans d'ingressar a la casa reial. En aquest moment exercia activament la rectoria de la capella del palau del Real valencià. Pràcticament no pogué actuar a la catedral perquè va morir abans del dia 16 del mes següent⁹⁸². A València també residia Lluís Domínguez àlies Atzuara, però no hi ha constància que aleshores tinguera activitat professional relacionada amb la música la qual, potser, no necessitava, en ser rendista de diversos beneficis eclesiàstics a València i fora d'ella⁹⁸³. A un lloc i temple molt més modestos va retirar-se Juan de Burgui, com a rector de la parròquia de Sant Pere de la localitat navarresa de Burgui, d'on probablement era natural⁹⁸⁴.

Nom	Població	Ofici musical en institucions		Altres activitats musicals documentades
		Institució	Ofici musical	
Juan Aznar		Capella reial		
Gasquí de Claquí		Capella reial	Cantor	
Pere Sabater		Capella reial	Cantor	
Mateu Ferrer	Barcelona	Catedral	Tenorista Mestre de cant	
Gabriel Terrassa	Barcelona	Catedral	Organista	
Bartomeu Segrera	Barcelona	Catedral	Entonador	
Jaume Castelló	Barcelona	Catedral	<i>Succentor</i>	
Esteve Estarramats	Barcelona	Catedral	Mestre de cant Entonador	
García Baylo	Saragossa	Catedral	Mestre de cant	Orguener
Daniel Genovés	Saragossa	Catedral		

⁹⁸¹ Vegeu en la primera part d'aquest treball, capítol III.5.

⁹⁸² Vegeu l'entrada de "Antoni Eximénez" en l'apèndix II.

⁹⁸³ Vegeu l'entrada de "Lluís Domínguez àlies Atzuara" en l'apèndix II.

⁹⁸⁴ Vegeu l'entrada de "Juan de Burgui" en l'apèndix II.

Pedro Pifán	Saragossa	Catedral	Mestre de cant	Visurador d'orgues
Miguel de Linares	Saragossa	Catedral	Organista	Orguener
Domingo de Olleta	Saragossa	Catedral		Visurador d'orgues
Gabriel Valls	Mallorca	Catedral		
Guillem de Podio	València	Catedral	Mestre de cant	Visurador d'orgues
Antoni Eximénez	València	Catedral	Cantor	
Lluís Domínguez	València			
Juan Burgui	Burgui (Navarra)	Parròquia		Comprador d'orgue

Taula 9. Institucions de destinació i oficis musicals coneguts que exerciren els membres de la capella de Joan II després de la mort del rei (1479).

A partir de tota aquesta informació, és possible tractar d'aproximar-se al perfil més comú de la trajectòria professional dels membres músics de la capella de Joan II que varen incorporar-se amb posterioritat a l'ascens al tron d'Aragó. Originaris dels regnes de la Corona, ingressaren relativament joves a la capella reial, la major part ja ordenats de prevere, després d'alguns anys d'experiència en les principals catedrals. La institució, certament, es fixava en l'excel·lència professional a l'hora de seleccionar els membres. De fet, malgrat les minses dades disponibles sobre l'activitat anterior d'aquests músics, se sap que varen ingressar a la capella, almenys, dos mestres de cant de grans catedrals com ara la de Barcelona i la de València, així com l'organista titular de la primera. Durant l'estada a la cort, aquests distingits músics aprofitaven la seua condició eclesiàstica per a rebre, mitjançant el favor reial, el major nombre possible de prebendes que els permetera viure amb comoditat una vegada deixaren la cort. Quan arribava el moment de retirar-se, ho feien majoritàriament a les ciutats d'on procedien. Durant el regnat del seu monarca protector, alguns músics ja compaginaren el servei reial amb estades a les seues ciutats. Una vegada retirats definitivament de la cort després de la mort del seu patró —només consta que dos cantors seguiren la cort del successor Ferran II en el mateix ofici—, els antics músics de la capella de Joan II varen monopolitzar pràcticament els principals càrrecs de responsabilitat musical de les primeres catedrals de la Corona. Els magisteris de les escoles del cant de les seus de Barcelona, Saragossa i València,

així com les places d'organista de les dues primeres, varen ser ocupades per antics músics de la institució reial.

Per tant, es pot concloure que la capella de Joan II va ser l'espai on varen confluïr els músics més talentosos del moment nadius de la Corona d'Aragó. El rei i la seua casa gaudiren de la màxima excel·lència musical, que era projectada també a l'exterior com una poderosa expressió de la imatge reial. D'altra banda, per als músics, la capella del rei representava, a més d'una font de reconeixement social, un privilegiat trampolí en les carreres professionals i el medi ideal on aconseguir assegurar-se el benestar econòmic per a la vellesa.

Els orgues a les capelles reials

El nombre de tres organistes que exercien a la capella del rei a la fi del regnat de Joan II suggereix, d'una banda, la presència freqüent de l'orgue en les activitats de la capella —o, fins i tot, en altres espais cortesans— i, d'altra, l'existència de diversos d'aquests instruments adscrits a la institució.

Pel que fa a l'ús de l'instrument, Higini Anglès transcrivia una ordinació molt interessant sobre les celebracions a la capella reial, inclosa en un manuscrit de la Bibliothèque Nationale de France, en la qual es relacionaven les festivitats en què havia de sonar l'orgue, a vespres i a missa⁹⁸⁵. El mateix autor creia versemblant que aquesta ordinació haguera sigut escrita més tard que la resta, potser durant el regnat d'Alfons el Magnànim, malgrat que no qüestionava la vigència als regnes hispànics de la corona. Segons suggereixen algunes particularitats del manuscrit que la conté, considere molt probable que fóra escrita en temps de l'esmentat monarca però, al mateix temps, també hi ha

⁹⁸⁵ *F-Pn*, MSS Espagnol 64, f. 12v-13r. La primera publicació va ser en ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte del rey don Alfonso V...", *op. cit.*, p. 943-944. Posteriorment fou novament transcrit i traduït al castellà en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 112. Una darrera transcripció pot trobar-se en ATLAS, Allan W.: *Music at the aragoneses...*, *op. cit.*, p. 57.

motius per a dubtar molt seriosament de l'ús d'aquesta disposició normativa a la península Ibèrica. En primer lloc, l'ordinació esmentada només es troba en l'exemplar de les Ordinacions assenyalat per Anglès, d'entre tots els catalogats per Schena⁹⁸⁶. Es tracta d'un manuscrit singular perquè conté exclusivament les ordinacions del rei en Pere referents a la capella. A més, cal suposar que és de factura napolitana, puix es conegut que hi era fins al 1495 a la biblioteca reial d'aquest regne⁹⁸⁷. En segon lloc, cal observar que en aquest manuscrit s'ha eliminat la festivitat de Sant Lluís, rei de França, entre les que, sense ser festives, han de celebrar-se com a tals⁹⁸⁸. L'acèrrima enemistat d'Alfons el Magnànim, i de tots els seus successors en el tron de Nàpols, amb els Anjou —dinastia francesa iniciada per Carles d'Anjou, germà de sant Lluís—, torna a assenyalar la cort de Nàpols. Finalment, aquest manuscrit no podria haver-se escrit durant el regnat de cap dels successors napolitans del Magnànim, puix en el mateix títol que l'encapçala, i en altres indrets, es constata que es tracten d'ordinacions per a la capella del rei d'Aragó, on aquells mai no regnaren⁹⁸⁹. Aquesta circumstància també explicaria la nova introducció de la celebració dels Màrtirs de Saragossa, de clara arrel ibèrica, com a festa de dues misses⁹⁹⁰. Per tant, tot apunta que aquesta ordinació sobre la intervenció dels orgues a la capella del rei fou escrita en temps d'Alfons el Magnànim en el període 1442-1458, en què va regnar i residir a Nàpols, i que l'aplicació de la mateixa va ésser restringida a la cort napolitana del mateix monarca així com, potser, a les dels seus descendents. Per això, no sembla raonable suposar l'ús a la capella de Joan II el qual, probablement, ni tan sols la va conèixer. Per tant, cal concloure que,

⁹⁸⁶ SCHENA, Olivetta: *Le leggi palatine...*, op. cit., p. 65.

⁹⁸⁷ Carles VIII de França va confiscar el manuscrit aleshores, en prendre la capital napolitana [*Bibliothèque nationale de France, Archives et manuscrites, Espagnol 64* <<http://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ead.html?id=FRBNFEAD000035124>>].

⁹⁸⁸ Amb la de Sant Lluís, rei de França, també desapareixen de la llista altres tres (Sant Jordi, Santa Bàrbara i Santa Llúcia) de les tretze festivitats així tractades [*F-Pn, MSS Espagnol 64, f. 17r*].

⁹⁸⁹ "Ordinació de la capella del senyor rey d'Aragó" [*ibid.*, f. 1r]. "Mes, però, con la capella del palau nostre de la ciutat d'Osca a honor d'aquell sant sia intitulada, volem e manam que, si aquest dia en la dita ciutat presents serem, que del rerataule d'argent e de les altres coses sie fet axí con en lo dia de Sent Martí manam ésser fet si en la capella nostra de Çaragoça aquel dia fòssem presents" [*ibid.*, f. 12r-12v]. "Però perquè la nostra capella del castell nostre de Leyda a invocació d'aquest dia en la dita ciutat de Leyda serem presents (...)" [*ibid.*, f. 9r].

⁹⁹⁰ *Ibid.*, f. 17r.

malauradament, no es disposa d'informació fidedigna sobre l'activitat organística en aquesta institució reial. Ara bé, tampoc no pot descartar-se que l'ordinació d'Alfons el Magnànim poguera haver reflectit tradicions molt semblants a les d'altres capelles hispàniques de l'època, les quals poguera també haver assimilat la de Joan II. De tota manera, les 30 festivitats anuals, aproximadament, per a les quals l'esmentada ordinació estableix l'obligatorietat de l'ús de l'orgue a vespres i a missa, no semblen raonablement suficients per a justificar la presència d'aquells tres músics, per la qual cosa cal suposar que les seues ocupacions foren més àmplies.

Figura 27. Miniatura d'un organista sonant un orgue portatiu
[*Psaltiri i Llibre d'Hores d'Alfons el Magnànim*, GB-Lbl, Mss. Add. 28962]

Pel que fa als instruments, la capella de Joan II comptava entre els seus membres amb autèntics professionals en la construcció d'orgues. El xantre García Baylo i l'organista Miguel de Linares eren també orgueners que reberen encàrrecs per a fabricar instruments en diverses esglésies d'Aragó i Navarra⁹⁹¹. Així mateix, alguns xantres reials devien tenir certs coneixements en la matèria, ja que consta que exerciren com a visuradors o examinadors d'orgues, com

⁹⁹¹ Vegeu les entrades de "García Baylo" i "Miguel Linares" en l'apèndix II.

foren els casos de Guillem de Podio, Domingo de Olleta o Pedro Pifán⁹⁹². Malgrat que algun dels músics anteriors pogué haver efectuat, eventualment, algun treball sobre els instruments de la capella, el qui segurament va tenir la responsabilitat permanent sobre el manteniment tècnic dels orgues va ser Pere Lópiz, el qual, a més d'organista de la reina, gaudia de l'inusitat títol d'*orguener* del rei, si més no el 1460⁹⁹³.

Durant la primera estada a València, del febrer al setembre de 1459, Joan II va comprar per a la capella uns “òrguens fets a forma de castell”⁹⁹⁴, una tipologia constructiva que era l'habitual a la Corona d'Aragó durant la segona meitat del segle XV⁹⁹⁵. El pagament del preu de 50 florins d'or, equivalents a 550 sous, va ser anticipat per Lópiz, per la qual cosa cal suposar que ell mateix s'encarregà de la supervisió de la fabricació, o de la revisió, de l'instrument. El 4 de setembre, el rei va reintegrar al músic aquesta quantitat a través del batlle de València. El monarca desitjava que aquest alt funcionari reial li enviara l'instrument a Lleida, però és probable que no arribara a fer-ho. Almenys això és el que suggereix el fet que, tan sols quatre mesos després —el 25 de gener de l'any següent—, Joan II enviara el mateix Lópiz de Barcelona a València perquè, entre altres cometes, es fera càrrec de “los òrguens nostres” i els portara personalment a la cort⁹⁹⁶. Devia tractar-se d'un instrument de petit tamany, puix el monarca va pensar que era suficient una única atzembla per a transportar-lo, la qual va ser proporcionada al músic pel batlle valencià el 19 de febrer. Una dècada després, l'abril de 1471, el monarca adquiria “unos órganos

⁹⁹² Vegeu les entrades de “García Baylo” i “Pedro Pifán” en l'apèndix II. Vegeu la primera part d'aquest treball, capítol III.5, per als treballs de Guillem de Podio.

⁹⁹³ E-VAar, Batllia General, Èpoques, vol. 50, f. 410v (vegeu l'apèndix III, doc. 12).

⁹⁹⁴ E-VAar, Batllia General, Èpoques, vol. 50, f. 315v-316r (vegeu l'apèndix III, doc. 8). El plural “orgues” és usat sovint a l'època per assenyalar una pluralitat de cossos sonors integrats en el mateix instrument. Per eixe motiu, i pel baix preu satisfet, cal entendre que es tractava d'un únic instrument. Sobre aquesta qüestió, pot consultar-se SAURA BUIL, Joaquín: *Diccionario Técnico-Histórico del Órgano en España* (Barcelona: Institución Milà i Fontanals, CSIC, 2001), p. 337-338.

⁹⁹⁵ Jesús Gonzalo observa que la forma de les caixes dels orgues de la Corona d'Aragó estava influïda per la arquitectura civil, mentre que a Europa en general, predominaven dissenys que recordaven més a l'arquitectura religiosa [GONZALO LÓPEZ, Jesús: “La organería en el reino de Aragón, España, en el siglo XV. Del blockwerk al secreto de correderas...”, *The magazine of the International Society of Organbuilders*, 22 (2006), p. 18-28].

⁹⁹⁶ E-VAar, Batllia General, Èpoques, vol. 50, f. 410v (vegeu l'apèndix III, doc. 12).

de canya” per a la capella. L’instrument fou comprat a l’especier Joan Gonçalbo, també a la ciutat de València⁹⁹⁷, pel preu de 1.000 sous, una quantitat quelcom inferior al salari anual aproximat d’un obrer oficial⁹⁹⁸. Se sap que aquest orgue hi era sota la custòdia del lloctinent de capellà major Bernat Cardona el 1475⁹⁹⁹. No es disposa d’informació sobre les característiques tècniques d’aquests tipus d’instruments, que possiblement es caracteritzaven per tenir els canons fabricats de canya natural. Per raons desconegudes, quan es féu l’inventari *post mortem* dels béns de Joan II al palau del bisbe de Barcelona, el 26 de gener de 1479, únicament es varen trobar “huns òrguens migencers [mitjancers]”, un instrument que, segons la descripció, tenia els canons d’estany, la coberta de fusta i un contrapès de plom en les manxes¹⁰⁰⁰. A més, també es recullen a l’inventari “unes manxes dels òrguens de paper”, material que devia usar-se en aquests elements mòbils dels instruments petits¹⁰⁰¹. A les capelles dels diversos palaus reials també podia haver orgues, els quals devia usar la institució domèstica del rei en els períodes d’estada. Almenys, se sap que a la capella del palau del Real de València, “alt en lo cor”, hi havia “uns òrguens” el 16 de febrer de 1474¹⁰⁰². La capella de l’infant Ferran també disposava d’un orgue al començament del 1460, per al qual li fou fabricat un estoig per part de Joan de Barrada, fuster del rei¹⁰⁰³.

⁹⁹⁷ Per tant, Joan II va continuar el costum del seu germà i antecessor, Alfons, d’adquirir orgues a la ciutat de València, on cal suposar que els professionals orgueners gaudien de prestigi [ANGLÈS, Higini: “La música en la Corte del rey don Alfonso V...”, *op. cit.*, p. 921-922].

⁹⁹⁸ El salari diari d’un obrer de vila oficial a València era de 3 sous i 6 diners [HAMILTON, Earl Jefferson: *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre, 1351-1500*, Perspectives in European History, núm. 6 (Philadelphia: Porcupine Press, 1975), p. 276-278]. Vegeu la taula 1.

⁹⁹⁹ *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 95v-96r (vegeu l’apèndix III, doc. 92). Tess Knighton va donar notícia d’aquest instrument i va transcriure el document, però assenyala 1474 com a l’any de la compra. També va plantejar la possibilitat que el xantre reial García Baylo haguera fabricat l’instrument, la qual cosa considere que és molt poc probable atès que, com s’ha esmentat, hi ha la certesa que fou venut per un especier de València [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 98, 208].

¹⁰⁰⁰ *E-Mh*, M-79, f. 110v (vegeu l’apèndix III, doc. 125).

¹⁰⁰¹ *Ibid.*, f. 109r.

¹⁰⁰² *E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1155, f. 181v.

¹⁰⁰³ “Ítem, doní an Joan de Barrada, fuster del senyor rey, XXVII sous, X [diners] *Barchinonae*, los quals li eren deguts, ab albarà de scrivà de ració del senyor infant, scrit en Barchinona lo darrer dia del mes de giner prop passat, per treballs e altres coses que són stades necessàries en fer un stog a uns òrgans de la capella del dit senyor infant, lo qual stog fou liurat a mossèn Fadrich Durries, capellà major del dit senyor infant, segons en lo dit albarà se conté que cobre...XXVII sous, 10 [diners] *Barchinonae*.” [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 113r].

Quan hom es planteja estudiar el repertori en una institució, freqüentment té a l'abast fonts musicals creades o, simplement, usades en aquest entorn que permeten arribar a conclusions amb un cert nivell de detall. Malauradament, aquest no és el cas que ens ocupa, atès que cap dels manuscrits de música pràctica conservats de l'època s'ha pogut vincular amb la cort de Joan II, ni tan sols en una formulació hipotètica. Com ja s'ha indicat, aquesta desgraciada manca no és exclusiva de la citada cort sinó que és generalitzada en qualsevol àmbit a la península Ibèrica —llevat d'un grapat d'excepcions molt concretes— i s'estén des de les primeres dècades del segle XV fins el regnat dels Reis Catòlics¹⁰⁰⁴. Encara no s'ha trobat una explicació plausible a la desaparició de les fonts musicals d'aquest període. Segurament, és raonable considerar que no hi hagué una causa única sinó un cúmul de circumstàncies adverses. Entre aquelles que pogueren afectar al cas concret de la Corona d'Aragó en temps de Joan II i, especialment, a la seua cort, es poden intuir algunes. Per exemple, sembla sensat pensar que el fet que la cort reial d'Aragó estiguera absent de la península Ibèrica des del 1432 al 1458 no va afavorir la dinamització del sector professional especialitzat en aquest àmbit geogràfic i, per tant, la producció musical i de llibres luxosos que hagueren facilitat la pervivència de fonts fins els temps moderns. D'altra banda, cal suposar que, quan Joan II va pujar al tron d'Aragó, només disposava de la biblioteca musical de la capella navarresa, probablement més modesta que la que devia tenir l'aragonesa del rei Magnànim a Nàpols. De fet, de la mateixa manera que va succeir amb els cantors, no consta que cap llibre pertanyent a la capella del seu germà i antecessor, en el moment del traspàs d'aquest, fos remès des de la capital napolitana a la península Ibèrica. Possiblement, tota la biblioteca musical d'Alfons el Magnànim fou heretada pel seu fill Ferrante I, nou rei de Nàpols, i

¹⁰⁰⁴ David Fallows va posar de manifest aquesta singularitat ibèrica i va proposar algunes peces d'origen espanyol del període 1450-1470 conservades en manuscrits creats fora de la península Ibèrica o posteriors al 1480 [FALLOWS, David: "A Glimpse of the Lost Years: Spanish Polyphonic Song, 1450-1470", dins Josephine Wright i Samuel A. Floyd Jr. (ed.), *New perspectives on music. Essays in honor of Eileen Southern* (Warren: Harmony Park Press, 1991), p. 19-36].

romangué en aquesta ciutat. Únicament consta l'interès de Joan II per un antifonari de la capella de la reina Maria, resident a València en el moment de la seua mort només tres mesos després de la del seu espòs, puix el 25 de gener de 1460 el nou monarca d'Aragó va ordenar la recompra d'aquest llibre al noble Lluís de Calataiud, el qual l'havia adquirit abans¹⁰⁰⁵; allò més probable és que es tractara d'un llibre de cant pla, atès que a l'època habitualment s'especificava quan es tractava d'un llibre de cant d'orgue. Per a major desgràcia, el sorpresiu atac nocturn sofrit per Joan II i els seus seguidors el 4 d'abril de 1472, quan era acampat assetjant el castell de Peralada, pogué haver acabat amb una part o tots els llibres col·leccionats per la capella fins aquell moment. De fet, a banda de la captura d'alguns dels capellans i xantres reials, entre molts altres seguidors del rei, varen caure en mans dels rebels els béns de la capella que es trobaven allà¹⁰⁰⁶. Els llibres de cant segurament foren presos o, potser, destruïts pels catalans i els francesos que els ajudaven. Només dues setmanes després, el bisbe de Girona Joan Margarit va descriure la situació amb les contundents paraules: "regia magestas amiserat capellam suam" (la reial majestat havia perdut la capella)¹⁰⁰⁷. Per tant, si creiem a Margarit, cal pensar que la institució reial va sofrir la pèrdua de, si no tots els seus béns, si més no, una bona part d'aquells, entre els quals devia haver-hi llibres de polifonia, atès que els xantres es trobaven aleshores amb el monarca. La capella de Joan II només tingué sis anys i nou mesos per a recuperar-se d'aquest fort colp.

L'entrebanc de l'absència de manuscrits musicals obliga a prestar molta més atenció a altres fonts d'informació, com ara les cròniques i dietaris. Malgrat

¹⁰⁰⁵ *E-VAar*, Batllia General, Àpoques, vol. 50, f. 410v (vegeu l'apèndix III, doc. 12).

¹⁰⁰⁶ "E fonch corregut e robat tot lo dit camp, present totes les tendes e passats CCC rocins, entre los quals prengueren LXXX cavalls de cubertes e CCXX genets, e més hi prengueren moltes gentils mules de sella, e totes les atzembles, e tot lo bagatge, e passats CXX arneses blancs, e tota la capella del rey don Johan, molt or, argent, diners e robes de vestir que trobaren dins les caxes de les gents d'armes. E mentre aquests corrien axí lo camp, les dones de Peralada qui u miraven de la muralla, devallaren e spatxadament corragueren la via del camp, e ajudaren ferm a robar, entant que dona y havia qui feya VII o VIII viatges carregada de roba del camp a casa sua, e tentost tornava per a més" [SAFONT, Jaume: *Dietari o llibre de jornades...*, *op. cit.*, p. 234].

¹⁰⁰⁷ Per aquest motiu, el bisbe Margarit va demanar al capítol catedralici de Girona certs vestiments eclesiàstics, una petició que fou acceptada pels capitulars [*E-G, Resoluciones*, vol. 4, f. 161r (vegeu l'apèndix III, doc. 56)].

les més de dues dècades de funcionament de la capella reial de Joan II com a rei d'Aragó, les úniques descripcions conegudes sobre l'activitat musical d'aquesta institució corresponen, fonamentalment, a les jornades posteriors al traspàs del monarca. Per fortuna, dos dels cronistes que presenciaren aquells fets luctuosos varen dedicar, en els seus respectius relats, un petit espai a la participació de la capella reial en les cerimònies fúnebres. El primer d'ells, l'escrivà i arxiver reial Pere Miquel Carbonell, autor de l'obra *De exequiis sepultura et infirmitate Regis Joannis secundi*, era un membre de la mateixa cort i, per tant, devia estar molt familiaritzat amb els quefers quotidians de la capella¹⁰⁰⁸. El segon fou Jaume Safont, notari de la Generalitat de Catalunya, el qual degué assistir als actes fúnebres institucionals, el detall dels quals va reflectir en el seu *Dietari o Llibre de Jornades*¹⁰⁰⁹. A més, el *Llibre de les Solemnitats* de la ciutat de Barcelona també recull algun moment concret de la participació de la capella en aquests dies¹⁰¹⁰. Tot i la concisió de les descripcions de les fonts anteriors, que sovint generen noves qüestions, representen un valuós testimoni d'una època especialment obscura en la historiografia musical.

Joan II va morir el 19 de gener de 1479 en el palau del bisbe de Barcelona. El jorn següent, una processó en què va participar tot el clero de la seu, juntament amb altres autoritats civils i religioses, va acompanyar el trasllat del cos del sobirà a la sala gran del palau reial Major, tota empal·liada amb draps de ras, enmig de la qual s'havia preparat un bell cadafal aparellat amb un llit, el qual va acollir les restes del monarca. Al voltant, es varen disposar nou altars, un dels quals, elevat sobre una plataforma de fusta amb escalons, féu les funcions d'altar major. En aquesta sala va romandre el cos de Joan II durant les 10 jornades que va durar la vetlla. Dues vegades al dia, el clero de les

¹⁰⁰⁸ CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, op. cit. És probable que Higini Anglès s'estiguera referint, almenys, a aquesta font quan al·ludia a la informació que "los cronistas reales" aportaven a l'estudi de la polifonia de la capella de Joan II, la qual pretenia presentar en un treball posterior sobre el regnat d'aquest monarca [ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte...*, op. cit., p. 37]. Els passatges amb contingut musical han sigut posats de relleu en KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony...*, op. cit., p. 334-367; ID.: *The Church Music...*, op. cit., p. 1-11.

¹⁰⁰⁹ SAFONT, Jaume: *Dietari o llibre de jornades...*, op. cit.

¹⁰¹⁰ DURÁN I SANPERE, A. i Josep SANABRE (ed.): *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, vol. 1 (Barcelona: Institució Patxot, 1930).

parròquies i els religiosos dels convents de la ciutat, així com les autoritats civils, feien processó davant el cadafal. La capella del rei, com a institució religiosa personal del monarca, va ésser present de manera contínua.

E encara per major solemnitat e companya del dit cors Reial e relevatio de penes que passas la anima del dit Senyor Rey tots los capellans xandres e scholans de la sua capella Reyal stigueren aqui tots los dies e nit continuament tant com stech lo dit cors Real en la dita gran sala que may lo lexaren cantants a contrapunct e en aquella forma que acostumaven cantar en la capella del dit Senyor Rey quant vivía.¹⁰¹¹

En l'altar principal, la capella reial celebrava amb tota solemnitat una *missa alta cantada* cada dia:

(...) fonch fet un gran sitial de fusta ab VI o VIII scalons, e sobre lo dit sitial, enmig loch, fonch bastit un altar, on quascun jorn, tant quant lo cors del dit senyor rey stech en la sala, se deya una missa alta cantada, ab diacha e sotsdiacha, e eren-hi tots los xandres de la dita capella vestits de gramalles e de caperons negres qui ajudaven a fer l'ofici (...).¹⁰¹²

El 30 de gener, una nova processó que portava el cos del monarca va eixir del palau del bisbe cap a la seu barcelonina amb l'acompanyament del clero de les parròquies i convents de la ciutat, així com una lluminària de més de 2.500 brandons que el precedia. Justament davant les despulles reials anava la capella del sobirà difunt.

E darrera los dits bisbe de Gyrona canonges e clero de la dita Seu venien immediatament tots los xandres capellans e scholans de la capella del dit Senyor Rey los quals anaven tots vestits de gramalles e capirons de drap negre les quals los manumissors de la prefata Majestat Real havien a ells dades e axi anants e cantants a cant dorgue e contrapunct ab gran melodia e consonantia cantaven los psalms e officaven com si fossen en la propria capella del Senyor Rey.¹⁰¹³

¹⁰¹¹ Citació literal presa de CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 203.

¹⁰¹² Citació literal presa de SAFONT, Jaume: *Dietari o llibre de jornades...*, *op. cit.*, p. 268.

¹⁰¹³ Citació literal presa de CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 224-225.

Jaume Safont també va descriure aquesta escena:

E al detraç de tota aquesta processó venia lo bisbe de Gerona, ab sa mitra al cap, e venia enmig de dos canonges de la Seu, vestits lo hu com a diacha, e l'altre com a sots-diacha, e tots tres anaven dins lo gremial. E tantost al detraç immediatament, venien tots los xandres de la capella del dit senyor, vestits de negra ab caperons vestits, qui *submissa voce* anaven cantant psalms e ymnes.¹⁰¹⁴

Així ho féu l'autor del Llibre de les Solemnitats de Barcelona:

Aprés, los capellans e altres de la capella del senyor rey, vestits tots de drap negre, ab sengles ciris en ma encesos, qui anaven salmajant molt devotament.¹⁰¹⁵

A la seu hi havia aparellat un altre cadafal cobert de drap negre amb un llit, sobre els quals s'havia instal·lada una rica capella ardent. Una vegada col·locat allí el cos de Joan II, fou cantada una solemne missa de difunts pel clero catedralici, després de la qual va seguir un sermó fúnebre i es féu l'absolució. Aleshores, el difunt va quedar només acompanyat de criats i servidors.

E stech aqui aquest Real cors tot aquell dissapte e lo seguent digmenge dients li cascun dia e nit los xandres de la sua capella Real offici de morts solemnement segons havien ja fet tant quant stech en la gran sala del palau major Real de la dita ciutat de Barcelona.¹⁰¹⁶

El dia 1 de febrer, el clero de la seu va cantar l'ofici i missa de difunts, després dels quals es féu una solemne absolució. Finalment, el cos reial va eixir de la seu el 4 de febrer per a ser lliurat, al costat del portal de Sant Antoni, als monjos del monestir de Poblet, panteó dels reis d'Aragó, els quals s'encarregaren de fer el llarg trajecte del trasllat. La processó que el va acompanyar va seguir el protocol de l'anterior.

¹⁰¹⁴ Citació literal presa de SAFONT, Jaume: *Dietari o llibre de jornades...*, op. cit., p. 272.

¹⁰¹⁵ Citació literal presa de DURÁN I SANPERE, A. i Josep SANABRE (ed.): *Llibre...*, op. cit., p. 309.

¹⁰¹⁶ Citació literal presa de CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, op. cit., p. 239-240.

(...) seguits tot l'orde e serimonies de la processó feta al dit Real cors lo dia quel portaren de dit palau Real a la dita Seu de Barcelona foren preparades e ordenades en la dita Seu molt solemnement ab moltes oracions e psalms que cantaven totes les religions e clero qui precehia e los xandres de la capella del dit Senyor Rey qui immediatament anaven devant aquell Real cors cantants continuament a contrapunct psalms e oracions.¹⁰¹⁷

La pràctica polifònica ja pot constatar-se documentalment a la capella dels reis d'Aragó des d'alguns anys després de l'arribada dels primers xantres avinyonesos, a mitjan segle XIV, però cal suposar que, almenys des de la incorporació d'aquests professionals especialitzats, hi havia un grup suficientment preparat per a la interpretació habitual de música a diverses veus¹⁰¹⁸. Des d'aquest punt de vista, la presència l'any 1479 de la polifonia en contrapunt o en cant d'orgue en l'activitat d'aquesta institució, que testimonia Carbonell, no pot considerar-se una novetat. Tampoc es coneix si aquest cronista tenia suficients coneixements musicals per a distingir amb precisió ambdós procediments polifònics o, simplement els assimilava al cant a diverses veus, com sembla més probable¹⁰¹⁹. Els tractats espanyols que, durant els segles XV i XVI, versen sobre contrapunt tracten generalment sobre les espècies o intervals harmònics que es permetien formar sobre els punts d'un cant pla, sovint amb el suport de taules, i, de vegades, sobre la més adient conducció de les veus. Però, a més, alguns tractadistes precisen que era una pràctica improvisada i, per tant, efímera que podia ser dominada pels millors cantors fins al punt de poder executar-se a diverses veus en allò que anomenava Juan

¹⁰¹⁷ *Ibid.*, p. 262.

¹⁰¹⁸ El document més primerenc localitzat que fa referència inequívoca a repertori polifònic a la cort reial d'Aragó és del 12 d'agost de 1379, quan l'infant Joan demana al vescomte de Roda que li envie sis xantres "que aporten tot lo cant de la missa notat en un llibre on haia molts motets e rondells e ballades e virelays" [document transcrit a GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 198].

¹⁰¹⁹ De fet, Carbonell afirma que durant la processó del palau reial a la seu, els xantres cantaven "a cant d'orgue e contrapunct", mentre que a la darrera processó, que es feu "seguint tot l'orde e cerimònies" de l'anterior, només indica que ho feien "a contrapunct".

Bermudo *contrapunto concertado*¹⁰²⁰. D'altra banda, el cant d'orgue era la forma artística més acabada, normalment d'un únic autor, amb varietat de figures i pauses, i fixada a un suport material a través de la notació. Des del punt de vista del resultat sonor, aquell tractadista considerava que, si els cantors eren molt hàbils, el contrapunt assolía el nivell artístic de la *composición*, dins la qual diferenciava la de *improvisado* (contrapunt concertat) i la de *sobre pensado* (cant d'orgue)¹⁰²¹. En aquest cas, d'acord amb Bermudo —amb la precaució que aconsellen els tres quarts de segle que separen aquestes idees de la mort de Joan II—, no era senzill distingir a l'oïda el contrapunt del cant d'orgue. Per tant, de les paraules dels cronistes, els quals no eren músics professionals, no sembla prudent assumir res més enllà que en els actes descrits es va practicar la polifonia.

Pel que fa al tipus de repertori, Carbonell assenyala que, durant la segona processó, el cant polifònic es practicava aplicat als psalms i, durant la tercera, als "psalms e orations". Tant Safont com l'autor del *Llibre de Solemnitats*, ratifiquen la interpretació de psalms per part dels xantres en la segona processó. A més, el primer d'aquests afegeix també els himnes als textos interpretats pels cantors del rei. L'únic gènere del repertori litúrgic de què es té constància documental que es practicava a cant d'orgue a la capella reial d'Aragó, —mentre hi estigué a la península Ibèrica— amb anterioritat al regnat de Joan II era la

¹⁰²⁰ BERMUDO, Juan: *Declaración de instrumentos musicales* (Osuna: Juan de León, 1555), f. 128r, 134r [consultat el facsímil d'aquesta edició en BERMUDO, Juan: *Declaración de instrumentos musicales* ed. de Macario Santiago Kastner (Kassel: Bärenreiter-Verlag, 1957)].

¹⁰²¹ *Ibid.* Sobre aquestes qüestions hi ha abundant bibliografia. Algunes de les més recents publicacions per a l'àmbit hispànic són GALÁN GÓMEZ, Santiago: "La tábulas de Urrede de Salamanca en su contexto: contrapunto improvisado y teoría musical del siglo XV español en el contexto europeo", dins Javier Marín López, Germán Gan Quesada, Elena Torres Clemente *et al.* (ed.), *Musicología global, musicología local* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013), p. 1833-1835; FIORENTINO, Giuseppe: "Cantar "por uso" y cantar "por razón": tradiciones orales de polifonía en la España del Renacimiento" dins Javier Marín López, Germán Gan Quesada, Elena Torres Clemente *et al.* (ed.), *Musicología global, musicología local* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013), p. 1849-1866; *ID.*: "Canto llano, canto de órgano y contrapunto improvisado" dins Amaia García Pérez i Paloma Otaola González (ed.), *Francisco de Salinas. Música, teoría y matemática en el Renacimiento* (Salamanca: Universidad de Salamanca, 2014), p. 147-160.

missa¹⁰²². Contràriament, no hi ha constància documental que els himnes o els psalms esmentats pels cronistes, textos pertanyents a l'ofici diví o litúrgia de les hores, s'interpretaren d'aquesta manera amb anterioritat a la pujada al tron de Joan II, la qual cosa no significa que algun o ambdós d'aquests gèneres s'hagueren practicat. Allò que els cronistes assenyalen en les descripcions literàries va en la mateixa direcció que el contingut de l'inventari *post mortem* del mateix rei Joan II. A més de diversos llibres litúrgics, sobre els quals no hi ha indicis que pogueren ser polifònics, el 26 de gener de 1479 foren inventariats al palau del bisbe de Barcelona els únics dos llibres de polifonia que conté la relació: "hun officier de cant d'orgue de paper ab cubertes engrutades, squinçat e molt dolent, ab cubertes vermelles" i "unes entonacions de cant d'orgue, en paper, de vespres, ab cubertes engrutades de cuyro vermell lis"¹⁰²³. El primer dels llibres ja assenyalava amb claredat que contenia exclusivament repertori de l'ofici diví, però la descripció no aporta més detalls sobre si es limitava a alguna hora canònica concreta ni sobre el gènere de textos que estaven musicats. Per tant, aquest primer còdex podria contenir psalms e himnes, però també altres textos de qualsevol ofici. Molt més concret és el segon dels volums, atès que el seu contingut específic eren les entonacions de l'ofici de vespres. Deia Gonzalo Martínez de Bizcargui el 1515 que "las yntonaciones son muy necessarias a qualquier ecclesiástico; especialmente las glorias de los officios y las yntonaciones de los psalmos de todos ocho tonos"¹⁰²⁴. En l'ofici de vespres, les entonacions més representatives són les dels psalms, dels quals hi ha cinc, i la

¹⁰²² Els documents que esmenten llibres relacionats amb la cort amb repertori polifònic de la missa, normalment també combinades amb motets, anteriors al regnat de Joan II poden trobar-se transcrits en: GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 198 (doc. 223, any 1379), 208 (doc. 257, any 1410). Un estudi del repertori de la missa conservat en manuscrits de la Corona d'Aragó d'aquesta època pot trobar-se dins *ID.*: "Quelques remarques sur le répertoire sacré de l'Ars nova provenant de l'ancien royaume d'Aragon", *Acta Musicologica*, 57:2 (1985), p. 166-179.

¹⁰²³ *E-Mh*, M-79, f. 98r-110v (vegeu l'apèndix III, doc. 125). Entre els llibres litúrgics no identificats amb el descriptor "de cant d'orgue" només hi ha un ofici romà que l'inventari precisa que estava "en cant pla". La resta de descripcions no conté aquesta informació. No obstant això, l'apelatiu al repertori "romà" de cant acompanya la majoria d'elles.

¹⁰²⁴ MARTÍNEZ DE BIZCARGUI, Gonzalo: *Intonaciones nuevamente corrigidas por el mesmo Gonçalo Martínez de Bizcargui, según uso de los modernos que oy cantan y entonan en la yglesia Romana* (Burgos: Fadrique Alemán de Basilea, 1515; edició moderna en facsímil: Madrid: Joyas Bibliográficas, 1980), s/f (darrera pàgina). En efecte, aquestes entonacions, juntament amb les dels càntics, són les que formen la major part d'aquesta obra.

del magníficat que els segueix. Per tant, seria molt versemblant que, almenys, aquestes entonacions hi foren presents en el llibre i que, per tant, augmentara la fiabilitat de Carbonell en l'ús de l'expressió "cant d'orgue" aplicat als psalms. La inusual aplicació del terme "entonació" a música polifònica escrita podria referir-se a fórmules salmòdiques generals, escrites en cant d'orgue, aplicables a cada un dels vuit tons del cant pla¹⁰²⁵, o bé musicalitzacions individualitzades per a psalms diversos però només d'un únic vers, aplicable successivament a la resta. D'aquesta manera, podria establir-se un cert paral·lelisme d'aquest llibre amb els reculls d'entonacions de cant pla, com ara el de Martínez de Bizcargui abans citat, amb la diferència que el llibre de Joan II inventariat era de cant d'orgue.

El Cançoner de Montecassino, acabat de copiar poc després del 1480 per un escrivà en contacte amb la cort napolitana de Ferrante I, conté un rellevant conjunt de peces litúrgiques, compostes al llarg del període 1430-1480, gairebé exclusivament pertanyents a l'ofici diví: sis psalms, tres magníficats, 35 himnes i dues lamentacions¹⁰²⁶. Entre els psalms d'aquest recull, presenta un interès especial *In exitu Israel* del, probablement, valencià Pere Oriola, en ser pioner, dins el repertori internacional conservat, en l'ús de la tècnica compositiva anomenada de falsbordó (*falsobordone*)¹⁰²⁷. Aquesta peça s'associa a l'època

¹⁰²⁵ La primera col·lecció conservada d'aquest tipus de fórmules salmòdiques, sense text, es troba dins *E-Bbc*, ms. 454, f. 144v-148r (edició moderna dins ROS-FÁBREGAS, Emilio: *The manuscript Barcelona, Biblioteca de Catalunya, M. 454: Study and Edition in the Context of the Iberian and Continental Manuscript Traditions*, tesi doctoral, vol. 2 (Nova York: The City University of New York, 1992), p. 313-330.

¹⁰²⁶ I-MC, Ms. 871. Edició moderna, acompanyada d'un complet estudi en POPE, Isabel i Masakata KAZANAWA: *The musical manuscript Montecassino 971. A Neapolitan Repertori of Sacred and Secular Music of the Late Fifteenth Century* (Oxford: Clarendon Press, 1978).

¹⁰²⁷ I-MC, Ms. 871, p. 253 (p. 123-124 de l'edició de Pope i Kazanawa). Les peces en falsbordó en aquesta època tenen en comú, fonamentalment, la construcció a quatre veus basada en un recitat psalmòdic confiat a la veu superior, amb textura homofònica d'acords majoritàriament en posició fonamental, i un baix que es mou freqüentment per salts front a la resta de veus, les quals segueixen moviments més suaus i paral·lels. Aquesta tècnica tindrà influència en el desenvolupament posterior de l'harmonia. Molt més detall sobre les característiques dels primers exemples pot trobar-se dins BRADSHAW, Murray C.: *The falsobordone: a study in Renaissance and Baroque Music*, Musicological Studies and Documents, 34 (Stuttgart: American Institute of Musicology, 1978), p. 21-39; ZAUNER ESPINOSA, Sergi: *El fabordón a la luz de las fuentes españolas del renacimiento (ca. 1480-1626). Fórmulas y fabordón elaborado en el marco del oficio divino*,

d'Alfons el Magnànim, per la qual cosa caldria datar la composició en la dècada de 1440 o primers anys de la següent¹⁰²⁸. La segona mostra conservada de falsbordó és una altra versió del mateix psalm, en aquest cas d'autor anònim, integrada dins el Cançoner de la Colombina, un manuscrit possiblement copiat a Sevilla amb repertori creat fonamentalment des del 1470 al 1490¹⁰²⁹. Els, aproximadament, vint exemples més conservats de música composta en aquesta tècnica durant la resta del segle XV tenen en comú la vinculació a les penínsules Ibèrica o Itàlica i la propera relació amb els psalms de vespres de diumenges¹⁰³⁰. En el període de temps transcorregut entre les respectives escriptures de les versions citades d'Oriola i anònima, fins a set xantres que havien servit a la capella reial d'Alfons el Magnànim a Nàpols varen ingressar a les capelles de Joan II d'Aragó i del seu fill Ferran —com s'ha esmentat abans—, sis dels quals arribaren a la península Ibèrica el 1461 integrats en la capella del príncep Carles¹⁰³¹. Quatre d'aquests darrers foren inscrits gairebé simultàniament, entre el desembre de 1461 i el gener de 1462, en la capella del príncep Ferran, en el moment de major transvasament d'aquests músics¹⁰³². És raonable suposar que la capella de Carles de Viana fóra portadora de llibres amb repertori polifònic escrit a l'ús napolità, no només per ser el que havien practicat abans de la partença de la península Itàlica una gran part dels seus cantors, sinó perquè, a més, fins aleshores era també el practicat a la capella del rei d'Aragó, oncle i protector del príncep. De fet, quatre dels cantors incorporats

tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014), p. 58-102. Agraïsc a Sergi Zauner la possibilitat de consultar el capítol 3 de la seua tesi abans de la publicació.

¹⁰²⁸ Oriola està documentat a partir de 1441 com a cantor de la capella de Ferrante, fill natural d'Alfons el Magnànim. La idea que aquest psalm es cantara abans i després de les batalles per ordre d'Alfons el Magnànim fou per primera vegada formulada dins PIRRO, André: "Un manuscrit musical du XVe siècle au Montcassin", *Cassinensia: Miscellanea di studi cassinesi*, I (1929), p. 207. Pope i Kazanawa han argumentat a favor d'aquesta teoria a partir de l'estil musical [POPE, Isabel i Masakata KAZANAWA: *The musical manuscript...*, *op. cit.*, p. 33]. Maricarmen Gómez també atorga versemblança a la hipòtesi [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...*, *op. cit.*, p. 301].

¹⁰²⁹ *E-Sco*, 7-I-28, f. 86b^{isr} [BRADSHAW, Murray C.: *The falsobordone...*, *op. cit.*, p. 19]. La possible còpia en Sevilla del cançoner ha sigut raonada en RUIZ JIMÉNEZ, Juan: "The sounds...", *op. cit.*, p. 222-226.

¹⁰³⁰ BRADSHAW, Murray C.: *The falsobordone...*, *op. cit.*, p. 20.

¹⁰³¹ Mateu Ferrer ja formava part de la capella de Joan II el 1458. Enric Foxer, Antonio Leontino, Joan Onsem, Felip Romeu, Joan Pedrós i Joan Pinyana arribaren amb el príncep de Viana.

¹⁰³² Enric Foxer, Antonio Leontino, Joan Onsem i Felip Romeu.

a la cort de Joan II havien servit a la capella del rei Alfons¹⁰³³. Així, dins els llibres de la capella de Carles de Viana degueren haver arribat a la península Ibèrica alguns psalms polifònics escrits en falsbordó o semblants a aquells que es copiaren en el Cançoner de Montecassino dues dècades després, però que ja es practicaven a Nàpols en vida d'Alfons el Magnànim. Foren o no els primers exemples en aquest estil que conegueren els músics de la capella de Joan II¹⁰³⁴, el més probable és que el llibre d'entonacions de vespres a cant d'orgue que posseïa aquesta capella el 1479 continguera psalms semblants als citats *In exitu Israel*. Amb els mateixos músics procedents de Nàpols, possiblement, també aplegaren noves versions polifòniques d'altres texts de l'ofici semblants a les que, així mateix, es contenen en el Cançoner de Montecassino, com ara els magnificats o els himnes, que formaven part del repertori musical nordeuropeu¹⁰³⁵. En aquest corrent central degueren haver-se format músics del príncep Carles, i després del príncep Ferran, com ara el francès Enric Foxer i el flamenc Joan Onsem. Però potser també arribaven aquestes versions aleshores, per altres mitjans, a diferents centres musicals dins els territoris del rei d'Aragó. De fet, pel que fa al càntic de vespres, hi ha constància que era practicat en polifonia a grans catedrals de la corona, com ara la de València (1461)¹⁰³⁶ i la de

¹⁰³³ Mateu Ferrer, Antonio Leontino, Joan Onsem i Felip Romeu.

¹⁰³⁴ No pot descartar-se que l'origen del falsbordó poguera estar a la península Ibèrica, d'on probablement procedia Pere Oriola. Maricarmen Gómez apunta la possibilitat que un llibre "de canto de órgano et unos siete salmos", que es va enquadrar per a la catedral de Toledo el desembre de 1428, continguera precedents hispànics d'aquesta tècnica [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...*, op. cit., p. 304].

¹⁰³⁵ La major part de les obres sacres d'autor conegut pertanyen a Guillaume Dufay, al qual s'han pogut atribuir sis himnes i un magnificat del manuscrit. També conté dos himnes de Franchino Gaffurio [POPE, Isabel i Masakata KAZANAWA: *The musical manuscript...*, op. cit., p. 22-23, 30-32].

¹⁰³⁶ Aquest any, la seu de València va incorporar al seu repertori un magnificat i altres obres no especificades que havia compostat "Johannes Demants, magister in arte musice" durant la seua estada temporal a la seu com a xantre, on havia arribat per guanyar unes indulgències. Al capítol degué agradar-li el seu treball perquè va recompensar-lo econòmicament. "Domini de capitulo (...) providerunt et mandarunt (...) detur <magistro> Johannes Demants xantre magistro in arte musice, propter servicia in tempore indulgencie ecclesie Valentine prestitit in cantando et componendo unum Magnificat et alia opera ad servicium divini cultus." [E-VAc, not. Joan Esteve, prot. 3680, 20 d'agost de 1461]. És probable que aquest músic, atenent al nom, provinguera de França o dels Països Baixos. Seria interessant conèixer fins quin punt les peregrinacions col·laboraren durant aquest segle a la disseminació de repertori internacional a la península.

Barcelona (abans del 1470)¹⁰³⁷, en la mateixa època en què es copiaren els primers magníficats que es conserven sota nom d'autor natural de la Corona d'Aragó¹⁰³⁸. Probablement, alguns o tots aquests gèneres de l'ofici estigueren representats entre el repertori que contenien els “dos llibres grans de cant d'orgue per fer lofici en paper notats cuberts ab cubertes de fusta ab pell morada e claus” que, en morir el príncep Carles el 23 de setembre de 1461, hi eren en poder de la seua capella a Barcelona, els quals foren inventariats com a únics llibres de polifonia¹⁰³⁹. Ambdós llibres havien sigut escrits en data desconeguda però, en tot cas, abans de les acaballes del novembre de 1460 per Enric Foxer, llavors cantor de la capella de Carles de Viana¹⁰⁴⁰. En morir el seu patró, el músic va demanar una compensació econòmica de 30 florins d'or per aquests treballs o bé la devolució dels llibres, la qual cosa va succeir finalment¹⁰⁴¹.

¹⁰³⁷ El 1470 un beneficiat de la seu de Barcelona, anomenat Marc Canyís, posseïa un llibre de cant d'orgue que incloïa el càntic de vespres [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “Enricus Foxer...”, *op. cit.*, p. 146].

¹⁰³⁸ Es tracta dels tres magníficats de Bernat Icart, clergue de la diòcesi de Tortosa i cantor de Ferrante I de Nàpols, almenys del 1478 al 1480, copiats en l'anomenat còdex Bonadies (*I-FZc*, 117, f. 6v-7r, 7v-8r, 65v-66r). S'estima que les peces vocals d'aquest manuscrit foren copiades en el període 1467c-1474 [ESTEVE ROLDÁN, Eva T.: “El surgimiento del magníficat polifónico en la Península Ibérica”, *Nassarre*, 29 (2013), p. 19-20, 34].

¹⁰³⁹ Citat literalment de la transcripció del document en BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 152. La circumstància que tant aquests dos llibres, com els dos abans citats de la capella de Joan II d'Aragó o com els quatre oficials en cant d'orgue que tenia el 1481 la reina de Nàpols Joana d'Aragó, filla de Joan II —únics coneguts de les tres capelles—, pertanguen a l'ofici i no a la missa, centre tradicional dels estudis musicològics sobre aquesta època, incideix en l'apreciació de Eva Esteve sobre la remarcable presència de la polifonia en la litúrgia de les hores durant el Renaixement, no corresposta amb l'atenció que ha rebut en la historiografia [ANGLÈS, Higinio: “Spanien in der musikgeschichte...”, *op. cit.*, p. 892-893; ESTEVE ROLDÁN, Eva T.: “Polifonía procedente del Oficio divino durante el Renacimiento: reflexiones historiográficas” dins Javier Marín López, Germán Gan Quesada, Elena Torres Clemente *et al.* (ed.), *Musicología global, musicología local* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013), p. 1911-1924]. Maricarmen Gómez indica que la Joana d'Aragó propietària dels quatre oficials era la filla de l'anterior, i neboda de Ferran el Catòlic; realment, el 1481 la reina de Nàpols era la germana de Ferran el Catòlic [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “Enricus Foxer...”, *op. cit.*, p. 146]. Tess Knighton difereix d'Anglès i de Gómez en esmentar només els dos primers oficials de Joana i, a més, en atribuir-los a son pare Joan II [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 114].

¹⁰⁴⁰ *E-Bac*, Cancelleria Reial, *Varia*, reg. 24, f. 166r-166v (vegeu l'apèndix III, doc. 20). El *terminus ante quem* de l'escriptura dels llibres es dedueix del fet que, segons el document, abans de la marxa del príncep de Viana a Lleida, estimada per Vicens Vives el 26 de novembre de 1460, ja s'havia pagat al músic una part del valor en espècie (“dues canes e mitja de drap”) [VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón...*, *op. cit.*, p. 230].

¹⁰⁴¹ Sobre aquest assumpte es tracta en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “Enricus Foxer...”, *op. cit.*, p. 140-142. La marmessoria va ordenar el 30 d'octubre de 1461: “Sobre los libros notats per

Poques setmanes després d'aquesta petició, el músic ingressava a la capella del príncep Ferran, a la qual potser féu la, abans fallida, venda de llibres o, fins i tot, a la del mateix rei Joan II¹⁰⁴². Es desconeix si el contingut d'aquests volúmens consistia en peces originals del mateix músic o es tractava d'una col·lecció de composicions de diversos autors, potser dels més coneguts a la Nàpols de l'època¹⁰⁴³. Si no en aquests oficiers, en altres llibres de la capella de Carles de Viana, podria trobar-se la missa *Ayo visto lo mappamundi* de Juan Cornago si, tal com pensa Alejandro Planchart, fou composta abans del 1455, en ser aquest any el *terminus ante quem* de la còpia de l'únic manuscrit que la transmet íntegrament¹⁰⁴⁴. No obstant això, atenent a l'estil, més proper a les misses angleses de l'època que als primers exemples produïts en els regnes hispànics, Kenneth Kleinert no considera probable que aquesta obra arribara mai a la península Ibèrica¹⁰⁴⁵.

Enrich, cantor, e los quals ell demana, és apuntat li sien dats, restituynt ell XII florins, los quals, o la valor d'aquells, ha reebuts per causa de aquells portar a fi. [*Al marge:*] Sien-li dats los llibres de ara, e après en la paga dels gatgs sien-li abatuts los XII florins." [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, lloctinència del primogènit Carles, *Inventarium bonorum infantis Caroli*, reg. 3494, f. 153r]. Cal afegir que Foxer va pagar aquesta quantitat, sembla que en diners, en el moment de rebre els llibres el 27 de novembre del mateix any: "(...) ego Enricus Foxer, cantor et familiaris illustrissimi domini Karoli (...) recepi a vobis duos libros cantus notatos in inventario confecto bonorum dicti domini primogeniti, quos ego composueram. Restitui cum XII florenos currentes quos partim in pannis partimque in pecunia ea de causa recepavi a Vilarasa et a contatore (...)" [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, regnat de Joan II, *Apocarum sive pecuni*, reg. 3421, f. 15r].

¹⁰⁴² Aquesta consideració ja ha sigut feta en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "Enricus Foxer...", *op. cit.*, p. 145.

¹⁰⁴³ Els documents localitzats sobre aquest assumpte es refereixen a les accions de "fer" o "notar" els llibres; en aquest darrer cas, per dues vegades. Anglès cita també un document notarial, que Maricarmen Gómez no va poder localitzar, en què figura el verb llatí "componere". Les dues primeres formes verbals sembla que no permeten pensar en res més enllà que el músic va escriure els llibres. En tot cas, el verb "fer" podria referir-se que va ocupar-se també, directament o mitjançant un encàrrec, d'enquadernar-los. La possibilitat que es tractara d'obres del mateix Foxer podria venir del verb "componere", encara que aquest terme també podria indicar una ordenació o disposició de peces en els llibres.

¹⁰⁴⁴ Aquesta datació permet a Alejandro Planchart pensar que l'obra, copiada al còdex *I-TRmp*, Ms. 88, f. 276v-283r haguera sigut presentada al papa valencià Calixt III (1453-1458) [PLANCHART, Alejandro: "Music...", *op. cit.*, p. 158]. No obstant això, la pròpia biblioteca que custodia el manuscrit considera el anys 1456-1462 com a període probable de datació [http://www.trentinocultura.net/portal/server.pt/community/manoscritti_musicali_trentini_del_%27400/814/descrizione/22653?Codice=Tr88].

¹⁰⁴⁵ KREITNER, Kenneth: *The Church Music of Fifteenth-Century Spain* (Woodbridge: Boydell Press, 2004), p. 64-65.

De qualsevol manera, Enric Foxer és l'únic cantor de les capelles de la cort de Joan II a qui s'han atribuït contemporàniament peces de música conservades. Concretament, es tracta de tres cançons profanes contingudes en el Cançoner de Palau i el Cançoner de la Colombina que figuren sota el lacònic nom d'autor d'Enrique: *Pues con sobra de tristura*¹⁰⁴⁶, *Mi querer tanto vos quiere*¹⁰⁴⁷ i *Pues servicio vos desplaze*¹⁰⁴⁸. El contingut musical d'aquesta darrera obra es concordant amb aquella que figura sense text i mancat d'una de les veus de contratenor als folis 72v-73r del manuscrit 431 de la Biblioteca Comunale Augusta de Perugia amb atribució a Robert Morton¹⁰⁴⁹. Malgrat que Allan W. Atlas era de l'opinió que Enrique només havia afegit la veu de contratenor, posteriorment David Fallows va argumentar des de diversos punts de vista —música, relació text-música, poesia— que és més probable que l'obra haguera sigut escrita per un músic inserit en la cultura musical hispano-napolitana com Enrique¹⁰⁵⁰. L'indici que potser més acosta el compositor d'aquesta peça —i, per extensió, de les altres dues— amb Enric Foxer àlies de París és el fet que l'autor del text poètic fou, probablement, el català Pere Torroella. Aquest escriptor va formar part de la cort del príncep de Viana des del 1436 fins al 1451 o al 1452, quan marxà a Nàpols a servir Joan d'Aragó, fill bastard de Joan II. El 1457, en arribar Carles de Viana a aquesta cort reial, l'escriptor s'incorporà a la seua casa, integrat en la qual va eixir de Nàpols el 1458 i va arribar a Catalunya el 1460, on va romandre fins la mort del príncep el 1461. Des del 1464 fins al seu traspàs, estigué en l'òrbita de la casa de Joan II¹⁰⁵¹. Com que consta la presència de Foxer a la capella del príncep des del 1459, és clar que durant els darrers anys de la vida

¹⁰⁴⁶ *E-Mp*, II-1335, f. 10v-11r; *E-Sco*, 7-I-28, f. 3v-5r.

¹⁰⁴⁷ *E-Mp*, II-1335, f. 19v-20r; *E-Sco*, 7-I-28, f. 48v-49r.

¹⁰⁴⁸ *E-Mp*, II-1335, f. 17v-18r.

¹⁰⁴⁹ I-PEc, 431 (G 20), f. 72v-73r (61v-62r en foliació moderna). En el manuscrit figura com a nom d'autor "Morton", el qual s'ha identificat sense discrepàncies amb Robert Morton (*1430c; †1479p), compositor anglès actiu a la cort de Borgonya.

¹⁰⁵⁰ ATLAS, Allan W.: "On the neapolitan provenance of the manuscript Perugia, Biblioteca Comunale Augusta, 431 (G 20)", *Musica Disciplina*, 31 (1977), p. 60; FALLOWS, David: "A Glimpse...", *op. cit.*, p. 25-32.

¹⁰⁵¹ Les concomitàncies entre ambdues trajectòries ja varen ser observades dins FALLOWS, David: "A Glimpse...", *op. cit.*, p. 28-29. Les dades més recents sobre la trajectòria de Torroella poden trobar-se dins RODRÍGUEZ RISQUETE, Francisco J.: *Vida y obra de Pere Torroella*, tesi doctoral, (Girona: Universitat de Girona, 2008), p. XXXVI-LXVI.

de Carles de Viana i els últims tres lustres de la de Joan II, l'escriptor i el músic varen compartir el mateix espai cortesà. No obstant això, la realitat és que, fins ara, no es disposa de cap argument definitiu que confirme la identificació del compositor Enrique amb el cantor de la casa d'Aragó Enric Foxer, per la qual cosa encara no és descartable que es poguera tractar de músics diferents¹⁰⁵².

Més discutida és l'autoria per part de Gabriel Tarrassa, organista de Joan II i de la catedral de Barcelona, d'un magníficat present en el manuscrit conegut com Cançoner de Barcelona¹⁰⁵³, fonamentalment a causa de les discrepàncies que diversos autors han tingut en la lectura de la inscripció que figura en la part superior del foli inicial de la peça¹⁰⁵⁴. Han llegit el cognom de l'organista de Joan II, encara que amb variants ortogràfiques, Felip Pedrell¹⁰⁵⁵, Josep Maria Gregori¹⁰⁵⁶ i Kenneth Kleinert¹⁰⁵⁷. Altres autors —Higini Anglès¹⁰⁵⁸, Tess

¹⁰⁵² Un altre candidat actiu a la península Ibèrica, i de qui es té constància d'activitat compositiva, podria ser Enrique Tich, racioner de la catedral de Sevilla des del 1468 fins al 1485 i, posteriorment, canonge del mateix temple fins la seua mort el 1488. Com a mostra irrefutable de la seua tasca creativa, es conserva una missa sota aquest nom d'autor en un còdex d'origen flamenc conservat a Lucca (*I-Las*, 238). A més, es citat en un tractat anònim sevillà del 1480 (*E-E*, c-III-23), on també s'esmenten dues misses que presumiblement va compondre [FALLOWS, David: *A catalogue of polyphonic songs, 1415-1480* (Oxford: Oxford University Press, 1999), p. 690; RUIZ JIMÉNEZ, Juan: *La librería de Canto de Órgano. Creación y pervivencia del repertorio del Renacimiento en la actividad musical de la catedral de Sevilla* (Granada: Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2007), p. 169-170; *ID.*: "The sounds of the hollow mountain: musical tradition and innovation in Seville cathedral in the early Renaissance", *Early Music History*, 29 (2010), p. 216-217].

¹⁰⁵³ *E-Bbc*, ms. 454, f. 83v-87r (edició moderna dins ROS-FÁBREGAS, Emilio: *The manuscript Barcelona...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 179-190).

¹⁰⁵⁴ Les diferències entre autors són sintetitzades en ROS-FÁBREGAS, Emilio: "Phantom attributions or new Works by Antoine Brumel in an Iberian manuscript", dins David Crawford (ed.), *Encomium musicae: essays in honor of Robert J. Snow* (Hillsdale, N. Y.: Pendragon Press, 2002), p. 266.

¹⁰⁵⁵ Pedrell va llegir "Taerraça" [PEDRELL, Felip: *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona ab notes històriques, biogràfiques y crítiques, transcripcions en notació moderna dels principals motius musicals y facsímils dels documents més importants pera la bibliografia espanyola*, vol. 2 (Barcelona: Palau de la Diputació, 1909), p. 156].

¹⁰⁵⁶ Gregori va llegir "Terraça" [GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement...*, *op. cit.*, p. 606-607. La transcripció del magníficat en qüestió pot trobar-se *ibid.*, p. 700-719].

¹⁰⁵⁷ Kreitner també va llegir "Terraça" [KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony...*, *op. cit.*, p. 257].

¹⁰⁵⁸ Anglès va llegir primerament "Pedraça" [ANGLÈS, Higini: "La polyphonie religieuse péninsulaire antérieure à la venue des musiciens flamands en Espagne", dins José López-Caló (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1976; 1a edició 1930), p. 1175. Posteriorment, el mateix autor va fer la lectura "Prederiaca" [*ID.*: *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 113].

Knighton¹⁰⁵⁹ i Emilio Ros Fàbregas¹⁰⁶⁰— han fet lectures diferents que, per tant, allunyen Terrassa de l'autoria d'aquesta obra. Fins i tot, Ros Fàbregas planteja la hipòtesi que el compositor de la peça fóra realment el francès Antoine Brumel (*1460; †1512-1513), autor d'altres obres contingudes en el mateix manuscrit¹⁰⁶¹.

Cap altre membre de les capelles de la cort de Joan II ha rebut, ni tan sols, una sola atribució hipotètica d'autoria de peces de música conservada. No obstant això, atenent que diversos dels cantors de Joan II varen ser mestres de cant en algun moment de les seues vides, cal suposar que, si més no aquests músics, tenien coneixements avançats de contrapunt i cant d'orgue que els permetera compondre obres polifòniques per a l'ús en la seua institució. El cas de Guillem de Podio és el més evident: el sisè llibre de l'*Ars musicorum* versa sobre contrapunt, el setè sobre cant mensural i el vuitè sobre les proporcions en la notació polifònica, que demostren coneixements profunds de la matèria¹⁰⁶². Àdhuc, Podio ofereix fins a 11 breus fragments a dues veus i sense text com a exemples de les diverses proporcions tractades¹⁰⁶³, els quals degueren haver sigut compostos pel mateix autor per a aquest propòsit específic, atesa la uniformitat en la factura i la perfecta adaptació al tractat de tots ells¹⁰⁶⁴.

¹⁰⁵⁹ Knighton va llegir "Prederiaça" [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 132].

¹⁰⁶⁰ Ros-Fàbregas va llegir "Frai Benito/de riaça" o "Fray Benito de França" [ROS-FÀBREGAS, Emilio: *The manuscript Barcelona...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 262; *ID.*: "Phantom attributions...", *op. cit.*, p. 266].

¹⁰⁶¹ ROS-FÀBREGAS, Emilio: *The manuscript Barcelona...*, *op. cit.*, p. 262-263; *ID.*: "Phantom attributions...", *op. cit.*, p. 267.

¹⁰⁶² PODIO, Guillem de: *Ars musicorum*, (València: Peter Hagenbach i Leonhardt Hutz, 1495), f. 46v-65v. Per a més informació sobre aquesta obra i les edicions modernes vegeu la tercera part, capítol II, d'aquest treball.

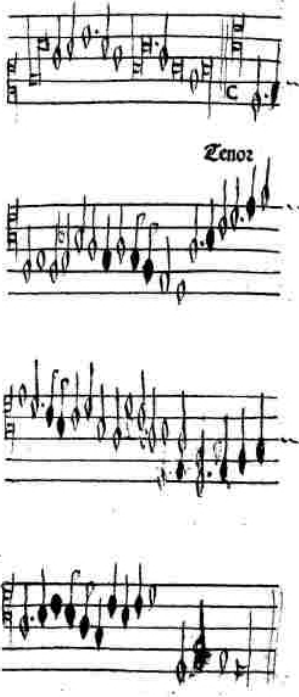
¹⁰⁶³ *Ibid.*, f. 58v-64r. Aquests exemples poden trobar-se transcrits a notació moderna dins *ID.*: *Ars musicorum, libri VI et VIII*, Albert Seay (Ed.), *Critical Texts*, 8 (Colorado Springs: Colorado College Music Press, 1978), p. 14-29.

¹⁰⁶⁴ Són tots 11 a dues veus, de semblant llargària i mantenen la proporció que cadascun d'ells exemplifica des del principi a la fi de la peça.

Ziber

De dupla pporzione. Ca. III

Dima igitur figurarum dimi-
nuto fm valorem: est que p-
rimam omnium fit pporzi-
onem. id est duplam que om-
nis inequalitatis principium est in qua
figure sub binario numero distribuunt
et ad unitatem per dimidij valoris cu-
iuscunq; subtractionem reducunt. Est
enim duorum ad unum comparatio.
Quamobrem oportet ut maxima sup-
dicti valoris ad illius dimidium. id est
longa ad breue. breuis ad sem-
breue. semibreuis ad minima. minima
q; ad minima plena vl tractu in summa
re curuati habent. et hec ad alia vtra-
q; accidentia predicta parientes redu-
cant et in huiusmodi decedent de neces-
sitate pporzione que hoc tempore ni-
miu vulgata habet: siue per mediu qd
ide est. Duplu eni vt alibi meminimus
dupli dimidii est et e conuerso vno vtra-
q; contemplatione seorsu confignari si-
ue altero istorum modoru demonstra-
ari potest. ¶

Exemplum dupe pporzionis.

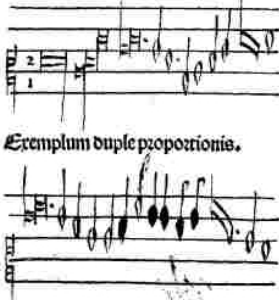

Figura 28. Exemple a dues veus de la proporció dupla en *Ars musicorum* de Guillem de Podio [exemplar BUCM, BH INC FL-57, f. 58v].

Un altre xantre de Joan II del qual hi ha indicis que va compondre música és el francès Pedro Pifán. La nit de Nadal del 1487 es féu la representació sacra de la Nativitat a *La Seo* de Saragossa davant els Reis Catòlics i els seus fills Joan i Isabel, per a la qual el mestre Pifán va aportar “tantos quinternos que fizo notados para cantar á los prophetas, á la Maria y Jesus”¹⁰⁶⁵. Malauradament, no

¹⁰⁶⁵ Per aquests treballs, Pedro Pifán va rebre mig florí d’or [transcripció literal de QUADRADO NIETO, José María: *Recuerdos y bellezas de España*, vol 3 (Barcelona: Joaquín Verdaguer, 1844), p. 266]. Un treball que versa específicament sobre aquesta representació és STERN, Charlotte: “A Nativity play for the Catholic monarchs”, *Bulletin of the Comediantes*, 43:1 (1991), p. 71-100. També es tractada en CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *Historia de la música en Aragón (siglos I-XVII)*, colección “Aragón” (Saragossa: Librería General, 1977), p. 44-45. Consta que peces de teatre amb música titulades de la mateixa manera es varen representar de manera no massa diferent en altres centres religiosos, com ara la catedral de València [*ibid.*: p. 80-81]. En el cas saragossà, atenent a la resta de personatges que intervingueren —la sagrada família, els pastors i els àngels— probablement es tractara d’una representació relacionada amb l’*Officium pastorum*, el qual narra l’adoració dels pastors a l’infant Déu. Aquesta suposició té suport en diverses obres teatrals castellaness i portugueses d’aquest tipus que, durant el segle XVI reberen la qualificació de Representació, Farsa o Ègloga de la Nativitat [PÉREZ PRIEGO, Miguel Ángel:

es coneix amb certesa si el treball de Pifán es va limitar a la còpia de música preexistent o si la va compondre ell mateix; fins i tot, és possible que també haguera escrit el text¹⁰⁶⁶. Tot i això, el moment tan especial en què es va materialitzar el seu treball —una representació davant els reis, el príncep i una infanta— no fa pensar que el treball de Pifán responguera a una renovació ordinària de material escrit, sinó més aviat a la composició de nova música, i potser poesia, per a una ocasió extraordinària. Tampoc se sap si, a més de les parts monòdiques de Maria i Jesús, també contenia polifonia destinada a ser cantada pels profetes, llevat que aquests realment intervingueren en un *Ordo Prophetarum* o processó dels profetes, que podria haver precedit la representació de la Nativitat pròpiament dita¹⁰⁶⁷.

Segons conta Lucio Marineo Sículo sobre Joan II:

El día de Navidad en que se celebra el nacimiento de Christo nuestro redemptor, siempre mostrava mucha alegría, y después de los maytines y missa mayor del dia acostumbra y mandava hazer sala real a todos los de su casa, y a muchos de sus servidores.¹⁰⁶⁸

“Esquemas representacionales en el teatro de navidad castellano”, dins Josep Lluís Sirera (ed.), *Estudios sobre teatro medieval* (València: Universitat de València, 2008), p. 147-156].

¹⁰⁶⁶ Charlotte Stern opina que Pifán s’hauria anticipat a Juan del Enzina i Lucas Fernández en la composició doble de poesia i música [STERN, Charlotte: “A Nativity play...”, *op. cit.*, p. 79]. No obstant, l’escriptura del text també podria haver anat a càrrec de “Maese Just”, el qual va cobrar 5 florins d’or “por el magisterio de fazer toda la representacion de la natividad” [QUADRADO NIETO, José María: *Recuerdos...*, *op. cit.*, p. 266].

¹⁰⁶⁷ Aquesta possibilitat també és contemplada per Stern, però l’autora s’inclina més per la idea que els profetes estaven integrats en la representació amb altres grups, com ara els pastors i els àngels [STERN, Charlotte: “A Nativity play...”, *op. cit.*, p. 87-89]. Les processons dels profetes, que consten per primera vegada a Sant Marcial de Limoges durant el segle XI, es varen estendre per la Corona d’Aragó, però no varen consolidar-se a Castella. Es tractava d’una escenificació caracteritzada per les intervencions individuals i successives —per tant, en cant monòdic— d’aquests personatges veterotestamentaris anunciant la vinguda del Messies [*ibid.*, p. 89; GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...*, *op. cit.*, p. 80; *ID.*: “Teatro musical medieval”, dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (Ed.), vol. 10 (Madrid: Sociedad Española de Autores y Editores, 2002), p. 196]. El ressó dels profetes i els sibil·les encara era present en un *villancico* saragossà del 1656 de Miguel Juan Marqués [EZQUERRO ESTEBAN, Antonio: *Villancicos policorales aragoneses del siglo XVII* (Barcelona: CSIC, 2000), p. 13-14, 21-22, 188-222].

¹⁰⁶⁸ SÍCULO, Lucio Marineo: *Cosas memorables...*, *op. cit.*, f. 101r.

L'entusiasme del monarca per aquesta festivitat sembla que també es va reflectir en la celebració de representacions nadalenques de teatre sacre. De fet, consta que, en l'ofici de matines de la nit de Nadal del 1459, es varen dur a terme "entramesos e representacions" sobre un cadafal instal·lat en la sala major del palau del bisbe de Barcelona, on estaven aposentats els monarques, les quals va organitzar el mestre de capella Juan Aznar¹⁰⁶⁹. No es disposa de més detalls sobre allò què es va representar però, en ésser vinculades aquestes obres dramàtiques a les matines de Nadal, cal pensar, entre les possibilitats més versemblants, en l'*Ordo Prophetarum*, amb el cant de la Sibilla integrat en aquesta processó o bé independentment o, potser, en la representació de la Nativitat¹⁰⁷⁰. En qualsevol dels casos, com era comú, segurament contenia música amb text en romanç que podria haver compost algun membre de la capella. Es desconeix si semblants actes es varen celebrar habitualment a la cort o només algunes vegades. El fet és que no es disposa de notícies sobre la interpretació de música vocal en llengua romanç a la cort de Joan II fins, precisament, la darrera nit de Nadal de la vida del monarca. En efecte, segons la narració del cronista Carbonell, la nit del 24 de desembre de 1478, davant un monarca molt afeblit per la malaltia, la capella reial va oficiar.

¹⁰⁶⁹ "Item, doní a mossèn Johan Aznar, capellà e mestre de la capella del senyor rey CLI solidos, VIII diners *Barchinone*, les quals lo dit senyor li manà donar ab albarà de scrivà de ració de casa sua scrit en Barchinona lo darrer dia del mes de desembre del present any MCCCCLX per rahó de les despeses per aquell fetes en lo cadafal, entramesos e representacions per aquell ministrats fer en les matines de dia de Nadal prop passat dins la sala major del palau del bisbe de la present ciutat de Barchinona, a on lo dit senyor e la senyora reyna posaven, segons de les dites despeses en lo dit albarà per menut se conté que cobre." [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8803, f. 71r]. Els reis arribaren a Barcelona el 4 de desembre i marxaren el 4 de febrer [vegeu l'apèndix IV.1].

¹⁰⁷⁰ Sobre el cant de la Sibilla hi ha abundant bibliografia. Entre la més actualitzada i enfocada a l'estudi de la música pot consultar-se: GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...*, op. cit., p. 70-85; ID.: "El Canto de la Sibila: Orígenes y fuentes", dins *Fuentes Musicales en la Península Ibérica*, Maricarmen Gómez i Màrius Bernadó (ed.) (Lleida: Universitat de Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2002), p. 35-70; ID.: "El drama litúrgico", dins *id.* (ed.), *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 100-112. Sobre fonts aragoneses d'aquest cant pot consultar-se EZQUERRO ESTEBAN, Antonio, Luis Antonio GONZÁLEZ MARÍN i José Vicente GONZÁLEZ VALLE: *La música en los Archivos de las Catedrales de Aragón*, catàleg de l'exposició (Saragossa: Caja Inmaculada, 2008), p. 46, 51, 52, 171, 172, 174, 177.

E per quant ell era molt devot de la Sacratissima tots temps verge madona Sancta Maria mare de Deu en la dita vigilia de Nadal nos volgue mettre en lo lit ne reposar ans com aquell qui era tot humil e devot dels misteris de la Nativitat del beneyt Jesus e de la sua intemerada e beneyta mare sua madona Sancta Maria se feu dir per los capellans e xandres en la sala maior del dit palau episcopal començant circa les X hores ans de la mija nit de la dita vigilia les matines de Nadal ab algunes cansons honestes e portants alegria de tal nativitat del fill de Deu.¹⁰⁷¹

Atenent a les paraules de Carbonell, no sembla versemblant creure que aquella nit es celebrara una representació sacra a la cort¹⁰⁷² —potser l'estat precari de la salut del rei tampoc no ho aconsellava—, i únicament cal assumir que durant l'ofici de matines els xantres reials varen interpretar diverses peces de temàtica nadalenca en llengua romanç, a les quals el cronista es refereix amb el mot “cançons”. La participació explícita dels cantors de Joan II suggereix que es tractava de peces polifòniques, la qual cosa implicaria l'existència en aquest moment d'un repertori nadalenc a diverses veus a la cort¹⁰⁷³. No es disposa de dades sobre el moment de l'ofici en què es cantaren. Malgrat que bastant més tardà i pertanyent a l'àmbit castellà, el *Ceremonial de la Sancta Iglesia de Toledo* de Pedro Ruiz Alcoholado, —manuscrit datat el 1585 però que possiblement descrivia pràctiques anteriors—, tracta aquesta qüestió amb molta precisió¹⁰⁷⁴.

¹⁰⁷¹ Citació literal presa de CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis...*, *op. cit.*, p. 155.

¹⁰⁷² La paraula “misteri” podria indicar també una representació religiosa en aquesta època i dins la Corona d'Aragó [STERN, Charlotte: “A Nativity play...”, *op. cit.*, p. 77]. No obstant això, sembla més adient pensar que, en aquest cas, la devoció del rei no es dirigira a uns drames litúrgics sinó a misteris de la fe, atès que el cronista no només es refereix al misteri de la Nativitat de Jesucrist —en aquest cas, podria pensarse en la representació nadalenca— sinó també al de la Nativitat de Santa Maria.

¹⁰⁷³ Tot i això, no és descartable que alguna o totes aquestes peces musicals foren a una sola veu, potser en diàleg, com era el *villancico Bien vengades pastores*, que s'interpretava dins una dramatització de l'antífona *Pastores dicite* que es celebrava a la catedral de Toledo durant l'ofici de laudes del dia de Nadal, a les acaballes del segle XV o l'inici del segle XVI [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “La polifonía vocal española del Renacimiento hacia el Barroco: el caso de los villancicos de Navidad”, *Nassarre: revista aragonesa de musicología*, XVII:1-2 (2001), p. 84-86]. Una edició del text del passatge de la consuetud que descriu aquesta cerimònia pot trobar-se dins CÁTEDRA, Pedro M.: *Liturgia, poesía y teatro en la Edad Media. Estudios sobre prácticas culturales y literarias* (Madrid: Gredos, 2005), p. 594-596.

¹⁰⁷⁴ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: “La polifonía vocal...”, *op. cit.*, p. 84-86; IGLESIAS, Alejandro Luis: *La colección de villancicos de Joao IV, rey de portugal*, vol. 1 (Mérida: Editora regional de Extremadura, 2002), p. 21-22; CÁTEDRA, Pedro M.: *Liturgia...*, *op. cit.*, p. 592-594. El ceremonial toledà no especifica que aquests *villancicos* foren polifònics però ho suggereix el fet que la interpretació anara a càrrec dels cantors de la catedral.

Segons aquest document, després de dir-se les tres primeres clàusules de cada lliçó de l'ofici —si més no de la segona a la sisena— es cantava un *villancico* i, a continuació, es deien les tres darreres clàusules¹⁰⁷⁵. El mateix procediment encara es practicava a la catedral de Palència el 1582, quan fou modificada perquè es cantara un *villancico* en acabar cada lliçó¹⁰⁷⁶. No obstant això, a hores d'ara no hi ha més dades que permeten verificar que la pràctica concreta que s'ha descrit, constatada a Toledo, ja estiguera vigent a la cort reial de Joan II.

Malgrat que la peça polifònica nadalenca més antiga coneguda a l'àmbit hispànic és probablement *Nuevas nuevas de alegría* —continguda en l'anomenat Cançoner d'Astudillo i copiada no molt més tard del 1450—¹⁰⁷⁷, el repertori que pogué haver sonat en aquella nit de Nadal del 1459 possiblement degué semblar-se més al de les cançons i *villancicos* en castellà continguts —en nombre d'onze, segons el còmput de Maricarmen Gómez—, en el Cançoner de la Colombina, la recopilació ibèrica amb música en llengua romanç més propera cronològicament a l'esdeveniment, i per extensió, a tot el regnat de Joan II¹⁰⁷⁸. Però, per raons temporals i per les connexions musicals i culturals ja esmentades, també es podria pensar en la música de les vuit composicions en romanç del Cançoner de Montecassino, tot i que els texts no siguen de temàtica sacra, atès que el caràcter religiós o profà de les peces en castellà sembla que, a l'època, no tenia massa influència en la factura musical, com ho prova la

¹⁰⁷⁵ IGLESIAS, Alejandro Luis: *La colección...*, *op. cit.*, p. 21-22.

¹⁰⁷⁶ *Ibid.*, p. 23.

¹⁰⁷⁷ El Cançoner d'Astudillo prové del monestir de monges de Santa Maria d'Astudillo, província de Palència. Per tant, la peça citada, a dues veus i composada amb un senzillíssim contrapunt, probablement fou creada per a la interpretació no professional de la comunitat monàstica [l'estudi i transcripció de les dues peces musicals contingudes es troba en IGLESIAS, Alejandro Luis: "Transcripción musical", dins Pedro M. Cátedra, *Liturgia, poesía y teatro en la Edad Media. Estudios sobre prácticas culturales y literarias* (Madrid: Gredos, 2005), p. 621-631].

¹⁰⁷⁸ El Cançoner de la Colombina (*E-Sco*, 7-1-28) disposa d'una edició integral [QUEROL GAVALDÀ, Miquel (ed.): *Cancionero de la Biblioteca Colombina* (s. XV), Monumentos de la Música Española, vol. XXXIII (Barcelona: CSIC, 1971)] i un facsímil [SIERRA PÉREZ, Jose i José Carlos GOSÁLVEZ LARA (eds.): *Cancionero Musical de la Colombina* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, Asociación Española de Documentación Musical, 2006)]. Un complet llistat de les peces nadalenques d'aquest cançoner pot trobar-se en GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "Del villancico sacro a la ensalada", dins *Historia de la música en España e Hispanoamérica*, vol. 2. *De los Reyes Católicos a Felipe II* (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2012), p. 165-66].

pràctica freqüent dels *contrafacta*¹⁰⁷⁹. Aquesta col·lecció també inclou una peça amb part del text en català, una llengua que no era absent en la música en romanç practicada a la cort napolitana, malgrat que predominaven el francès, l'italià i el castellà¹⁰⁸⁰. Possiblement tampoc no ho estigué en el repertori que s'interpretà davant Joan II d'Aragó, atès que era l'idioma matern de la major part dels cortesans i el predominant en l'administració reial, al temps que es feia servir, juntament amb el castellà, pels escriptors vinculats a la casa del monarca¹⁰⁸¹.

D'entre tots els compositors representats en el Cançoner de Montecassino, poden identificar-se dos, Juan Cornago i Pere Oriola, que varen ser companys d'alguns dels cantors que posteriorment s'incorporaren a la capella de Joan II. En efecte, el primer d'aquests músics està documentat al servei de la capella d'Alfons el Magnànim des del 1452 quan, procedent de la cort de Joan II de Castella (1406-1454), va sol·licitar al rei d'Aragó la gràcia de ser acceptat com a súbdit, la qual cosa li va ser concedida juntament amb el nomenament de cantor¹⁰⁸². Es disposa de suficient volum d'informació per a poder constatar la continuïtat de Cornago al servei del rei d'Aragó fins al 8 de gener de 1457, encara que possiblement es perllongara el seu servei a Nàpols més enllà del 1466¹⁰⁸³. Pel que fa a Pere Oriola, ja està documentat el 1441 com a xantre de

¹⁰⁷⁹ El mateix Cançoner de la Colombina inclou dos *contrafacta* entre les onze peces nadalenques [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "Del villancico...", *op. cit.*, p. 165].

¹⁰⁸⁰ Es tracta de *Dindiridin*, cançó sense refrany anònima [I-MC, Ms. 871, p. 417 (p. 496-497 de l'edició de Pope i Kazanawa)]. Al Cançoner de Montecassino es conserven 35 peces en francès, 29 en italià, vuit en castellà i només la citada en català.

¹⁰⁸¹ Varen escriure en català personatges propers a Joan II com ara Joan Berenguer de Masdovelles (†1476p), Bernat Hug de Rocabertí (*1415; †1479) o Pere Torroella (†1475) [RIQUER, Martí de: *Història de la literatura catalana*, vol. 4 (Barcelona: Ariel, 1984; 1a edició 1964), p. 401]. El repertori literari castellà de l'entorn de la cort de Joan II es troba fonamentalment al Cançoner de Herberay [CONDE SOLARES, Carlos: *El Cancionero de Herberay y la corte literaria del Reino de Navarra* (Newcastle: Arts and Social Sciences Academic Press, 2009)].

¹⁰⁸² Aquesta novedosa informació, que identifica la capella reial castellana com a centre musical de procedència de Cornago abans de la marxa a Nàpols, ha sigut aportada dins RODRÍGUEZ RISQUETE, Francisco J.: *Vida y obra...*, *op. cit.*, p. LI. No obstant això, el nom de Cornago no figura entre els cantors de Joan II de Castella localitzats en CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II...", *op. cit.*

¹⁰⁸³ Cornago apareix en documents de la cort napolitana datats el 6 d'abril del 1453, 12 d'octubre de 1455, 15 de setembre de 1456, 8 de gener de 1457 i 3 d'abril de 1466 [ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese...*, *op. cit.*, p. 62-64].

Ferrante, fill natural del rei Alfons, i tres anys després formava part de la capella reial, en la qual també hi era present el 1455. La seua trajectòria a Nàpols arribà més enllà del 1470¹⁰⁸⁴. Per tant, abans de la mort del rei Magnànim (1458), Cornago i Oriola varen coincidir, sens dubte, a la cort napolitana amb el tenorista Antonio Leontino i amb el cantor Joan Onsem així com, en el cas d'Oriola, també amb Felip Romeu, al costat del qual figura incrit en el primer document conservat d'ambdós a la cort de Nàpols¹⁰⁸⁵. Cornago també podria haver conegut Romeu i els dos compositors podrien haver coincidit, així mateix, amb el tenorista Mateu Ferrer però la manca de documentació no permet assegurar-ho¹⁰⁸⁶. Cal suposar que quan Leontino, Onsem i Romeu salparen de Nàpols el 1458 amb la capella de Carles de Viana, també foren portadors de part del repertori profà que coneixien i havien practicat fins aleshores a la cort del rei Alfons, el qual degué arribar tres anys després a la cort de Joan II. Maricarmen Gómez distingeix tres cançons en castellà de Cornago que segurament varen conèixer i interpretat a Nàpols aquells músics —*Yerra con poco saber*¹⁰⁸⁷, *Porque más duda creas*¹⁰⁸⁸ y *Señora, qual soy venido*¹⁰⁸⁹— les quals, a més, serien els primers vestigis conservats del repertori líric espanyol del segle XV posats en polifonia¹⁰⁹⁰. La primera d'elles és considerada per la mateixa autora com la més antiga d'aquest grup d'obres datable amb relativa certesa, si s'assumeix que Cornago va musicar la poesia, obra de Pere Torroella, mentre

¹⁰⁸⁴ *Ibid.*, p. 60-62.

¹⁰⁸⁵ Es tracta d'un registre de pagament del 1441 [ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese...*, *op. cit.*, p. 24].

¹⁰⁸⁶ Poden comprovar-se les dates conegudes a Nàpols de Leontino, Onsem, Romeu i Ferrer en les corresponents entrades en l'apèndix II.

¹⁰⁸⁷ Es conserva en tres fonts: *E-E*, Ms. IV.a.24 (sense text a banda de l'incipit), f. 107v-109r; *I-MC*, Ms. 871, p. 268-269; *I-TRmp*, Ms. 89, f. 149 amb text diferent). Una completa bibliografia pot trobar-se dins FALLOWS, David: *A catalogue...*, *op. cit.*, p. 635-636.

¹⁰⁸⁸ Només es conserva en *E-Sco*, 7-1-28, f. 44v-46r. Una completa bibliografia dins FALLOWS, David: *A catalogue...*, *op. cit.*, p. 627-628.

¹⁰⁸⁹ Es conserva en dues fonts: *E-Sco*, 7-1-28, f. 36v-38r; *E-Mp*, Ms. II-1335, f. 38v-39r (nova numeració f. 47v-48; amb una part de contratenor segurament afegida per Juan de Triana). Una completa bibliografia dins FALLOWS, David: *A catalogue...*, *op. cit.*, p. 633.

¹⁰⁹⁰ David Fallows incideix sobre la influència franco-flamenca, que també és present en les peces més antigues dels primers cançoners [FALLOWS, David: "I fogli parigini del Cancionero Musical e del manoscritto teorico della biblioteca Colombina", *Revista italiana di musicologia*, 27 (1992), p. 25-40].

ambdós eren actius a la cort napolitana, abans del juliol de 1458¹⁰⁹¹. Pel que fa a Pere d'Oriola, els cantors del príncep de Viana ben pogueren haver interpretat alguna vegada *O vos homines qui transitis*, una *barzelletta* en llatí i italià sobre un poema al·lusiú a Lucrezia d'Alagno, amant d'Alfons el Magnànim¹⁰⁹².

No es disposa de notícies específiques relatives al repertori profà de caràcter autòcton que es pogué practicar a la cort de Joan II d'Aragó, ni als contextos interpretatius d'aquest. En principi, sembla versemblant que una part de les peces —majoritàriament villancicos, cançons i romanços— del Cançoner de Palau (1505c-1520) i, especialment, del citat Cançoner de la Colombina ja foren conegudes a la cort de Joan II, puix la distància temporal amb la còpia dels còdexs no és excessiva. Un cas especial és el del romanç, conservat en ambdós manuscrits, titulat *Muy crueles voses dan catalanes blasfemando*¹⁰⁹³, en el qual s'al·ludeix a les noces de Ferran d'Aragó amb Isabel de Castella (1469), com a esdeveniment recent, al mateix temps que s'exigeix la marxa de Joan —duc de Lorena, fill i lloctinent de Renat d'Anjou a la Catalunya en guerra—, el qual havia sigut elevat a rei per les institucions rebels el 1466¹⁰⁹⁴. Això suggereix que degué ser escrit entre el 18 d'octubre de 1469 —noces de Ferran i Isabel— i el 16 de desembre de 1470 —mort del duc Joan de Lorena— i cal suposar que es va difondre immediatament, pel seu caràcter polític i propagandístic, a la cort del fill de Joan II d'Aragó i, fins i tot, en la del seu progenitor¹⁰⁹⁵. Potser puga servir també d'aproximació el coneixement dels gèneres que es practicaven en la casa castellana del conestable don Miguel Lucas de Iranzo entre el 1458 i el 1471, obtingut a partir de la crònica a ell dedicada amb el títol de *Hechos del Condestable don Miguel Lucas de Iranzo*, tot i que amb la precaució que aconsellen

¹⁰⁹¹ GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...*, *op. cit.*, p. 305.

¹⁰⁹² I-MC, Ms. 871, p. 279 (p. 188-191 en l'edició de Pope i Kazanawa). Sobre la referència a Lucrezia d'Alagne, vegeu POPE, Isabel i Masakata KAZANAWA: *The musical manuscript...*, *op. cit.*, p. 580.

¹⁰⁹³ E-SCO, 7-1-28, f. 11v-12r; E-MP, Ms. II-1335, f. 63v-64r.

¹⁰⁹⁴ L'acció que narra el romanç té lloc en un moment en què Ferran ja és casat, mentre que Joan, duc de Lorena, és viu: “¡fuera, fuera, duque Johan, ques casado el rey Fernando!”. El títol de rei que s'adjudica a Ferran deu fer referència a la condició de rei de Sicília, que tenia des del 1468.

¹⁰⁹⁵ Knighton advoca perquè fou escrit, precisament, per a l'ocasió de les noces [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 159].

les distàncies geogràfiques i la diferència de rang d'ambdues corts¹⁰⁹⁶. Aquesta qüestió ha sigut estudiada en profunditat per Maricarmen Gómez i per Tess Knighton¹⁰⁹⁷. El repertori vocal que s'interpretava en el palau del conestable, segons els *Hechos*, constava de *cosantes* o *cosautes*, rondells, cançons —amb i sense *deshechas*— i romanços¹⁰⁹⁸. Curiosament, el manuscrit inclou un exemple d'aquest darrer gènere amb notació musical titulat *Lealtat, o Lealtat*, que posa de relleu la fidelitat del conestable en favor del rei castellà en una conjura nobiliària, per la qual cosa és datable entre l'any d'aquest esdeveniment (1466) i la caiguda de don Miguel Lucas de Iranzo (1471)¹⁰⁹⁹. Però sembla que tots aquests gèneres vocals no foren exclusivament interpretats per cantors professionals puix, almenys a la casa del conestable, consta la participació dels mateixos assistents a les vetllades cortesanes en el cant d'alguns *cosautes* i rondells¹¹⁰⁰. Segons un estudi de Tess Knighton, les fonts literàries de l'època mostren que la música dels cançoners era usualment interpretada a veus soles o a una única veu acompanyada per algun instrument de corda polsada¹¹⁰¹.

Un espai per a la teoria musical

En temps relativament recents, han vist la llum un parell de treballs monogràfics amb el tractat *Liber Musices de Florentius musicus*¹¹⁰², únic conegut de l'autor, com a assumpte exclusiu d'estudi. Es tracta de la tesi doctoral de

¹⁰⁹⁶ Es conserva en *E-Mn*, Ms. 2092.

¹⁰⁹⁷ Gómez ha focalitzat l'estudi en el repertori [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "La música laica en el reino de Castilla en tiempos del Condestable don Miguel Lucas de Iranzo (1458-1473)", *Revista de Musicología*, XIX:1-2 (1996), p. 25-45]. Knighton s'ha fixat més en els espais d'actuació i en la pràctica de l'escolta [KNIGHTON, Tess: "Spaces and Contexts for Listening in 15th-Century Castile: The Case of the Constable's Palace in Jaen", *Early Music*, 25:4 (Novembre, 1997), p. 661-677].

¹⁰⁹⁸ Per a major informació sobre les característiques de cadascun dels gèneres, vegeu GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "La música laica...", *op. cit.*

¹⁰⁹⁹ Aquest romanç es troba entre els folis 234 i 235 [*ibid.*, p. 27].

¹¹⁰⁰ KNIGHTON, Tess: "Spaces and Contexts...", *op. cit.*, p. 671-672.

¹¹⁰¹ KNIGHTON, Tess: "The 'a capella' Heresy in Spain: An Inquisition into the Performance of the 'cancionero' Repertory", *Early Music*, 20:4, Iberian Discoveries I (novembre, 1992), p. 560-581.

¹¹⁰² I-Mt, 2146.

Francesco Rocco Rossi (2007)¹¹⁰³, i una edició crítica de l'obra a càrrec de Bonnie J. Blackburn i Leofranc Holford-Strevens (2010)¹¹⁰⁴.

Segons es dedueix del mateix tractat, es tracta d'una obra escrita a Itàlia a requesta del cardenal Ascanio Sforza en data desconeguda entre el 3 de març de 1485 i l'agost de 1492¹¹⁰⁵. És manifest el deute d'aquesta obra de *Florentius* a alguns tractadistes que varen ser coneguts exclusivament a l'àmbit hispà. De fet, tres dels quatre *moderniores* citats en el tractat només es poden trobar referits com a autoritats en obres produïdes en aquest context geogràfic. Es tracta d'*abbas Populeti vel magister Blasius, Arnaldus Dalps Germanus* i *Goschalcus Parisiensis*¹¹⁰⁶. Contràriament, són totalment absents les referències a les principals figures de la teoria italiana del moment, com ara Gaffurio o Tinctoris¹¹⁰⁷. Els noms de dos dels tractadistes, pràcticament desconeguts, del món ibèric —*Arnaldus Dalps* i, especialment, *magister Blasius*— són esmentats de forma privilegiada per *Florentius*, tant en la relació d'autoritats incorporada darrere del prefaci com en diversos llocs al llarg de la resta del tractat¹¹⁰⁸. Fins i tot, l'autor del *Liber Musices* inclou citacions literals d'escrits d'aquests autors, únics vestigis de la seua producció, actualment desapareguda¹¹⁰⁹. Un tercer

¹¹⁰³ ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale di música per Ascanio Sforza: il Liber Musices di Florentius (MS. 2146 della Biblioteca Trivulziana di Milano)*, tesi doctoral, 2 vol. (Pavia: Università degli Studi di Pavia, 2007). Agraïsc a l'autor que m'haja permès l'accès a aquest treball.

¹¹⁰⁴ FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music*, ed. de Bonnie J. Blackburn i Leofranc Holford-Strevens, The I Tatti Renaissance Library, 43 (Cambridge: Harvard University Press, 2010). He fet servir aquesta edició per a localitzar les foliacions del manuscrit.

¹¹⁰⁵ ROSSI, Francesco Rocco: "Auctores in opusculo introducti: l'enigmatico Florentius musicus e gli sconosciuti referenti teorici del *Liber Musices* (I-Mt 2146)", *Acta Musicologica*, 80:2 (2008), p. 165-166; FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.*, p. x.

¹¹⁰⁶ El quart és Johannes de Muris [ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 395-397].

¹¹⁰⁷ ROSSI, Francesco Rocco: "Auctores...", *op. cit.*, p. 168; FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.*, p. xxiii.

¹¹⁰⁸ *Arnaldus Dalps* en f. 2v, 14v, 40v, 41v, 43v, 52r, 56v, 57r, 57v; *abbas Populeti vel magister Blasius* en ff. 2v, 14v, 19r, 21v, 25r, 26r, 26v, 25v, 32r, 34r, 34v, 38r, 39v, 52r. Una anàlisi detallada pot trobar-se en ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, p. 187-332, 374-375, 380-383.

¹¹⁰⁹ No obstant això, les obres d'ambdós foren conegudes en altres indrets de la península Ibèrica, atès que l'extremeny Domingo Marcos Durán cita cinc vegades "Arnaldus" en *Lux bella* (Sevilla: Pablo de Colonia, Juan Pegnitzer, Magno Herbst, Tomás Glockner, 1492), f. a1r-a3r; el mateix autor completa el nom, "Arnaldo d'Alpes", en *Comento sobre Lux bella* (Salamanca: Porras, 1498), f. e5v; Bartolomé de Molina cita "Arnaldus" en *Arte de canto llano llamado Lux Videntis* (Valladolid: Diego Gumiel, 1503), f. a3v; Cristóbal de Escobar cita "Blasius de Ro."

tractadista hispà, Guillem de Podio, no és citat directament, però Rossi ha provat suficientment que el seu *Ars musicorum* i el *Liber Musices* presenten certes concordances ressenyables de contingut i, en algun cas, fins i tot, de tipus textual sobre idees que arribaren a *Florentius*, segons pròpia confessió, a través de *magister Blasius*¹¹¹⁰. Per tant, malgrat haver sigut escrit a Itàlia per a un cardenal italià, el *Liber Musices* té la peculiaritat que beu de fonts hispàniques contemporànies i no transalpines, com podria esperar-se. No és l'objectiu d'aquest epígraf l'anàlisi d'aquestes idees —de la qual cosa ja es va ocupar minuciosament Rossi, així com posteriorment Blackburn i Holdford-Stevens— sinó l'avanç en el coneixement d'espais per a la transmissió de les doctrines musicals. L'acostament a aquest objectiu es basarà en les confluències de les trajectòries professionals, fins ara desconegudes o no considerades, de tots aquests músics, i també d'altres de l'entorn fonamentalment català que pogueren canalitzar la difusió de plantejaments teòrics en l'àmbit d'influència de la dinastia aragonesa. Precisament, entre els espais on es varen produir aquests contactes es distingeix clarament la capella de Joan II d'Aragó.

Per a aprofundir en aquesta qüestió cal sintetitzar primerament les trajectòries de *Florentius*, *Arnaldus Dalps* i *Magister Blasius*. La manca d'informació inequívoca sobre la vida de *Florentius musicus* converteix la seua identitat en un espai per a la controvèrsia. Blackburn i Holdford-Stevens, en admetre una antiga creença que té origen en un article d'Emilio Motta (1899), atorguen confiança a la identificació del tractadista amb *Florentius de Faxolis*, canonge de San Fiorenzo a Fiorenzuola d'Arda i resident a Milà¹¹¹¹. Contràriament, Rossi no comparteix aquesta opinió per considerar-la infundada des del punt de vista dels documents que la sustenten —gens definitoris—, d'algunes circumstàncies que considera contradictòries i de les idees teòriques

(*abbas Populeti*) en la *Introducción muy breve de canto llano* (Salamanca: 1498c), f. a1r [FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.*, p. xxiii-xxiv].

¹¹¹⁰ ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, p. 223-226.

¹¹¹¹ FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. viii-ix. L'origen de la identificació pot trobar-se dins MOTTA, Emilio: "Dell'autore probabile di un prezioso codice musicale della Trivulziana", *Bollettino storico della Svizzera italiana*, 21 (1899), p. 76.

que transmet la seua obra, de fortes arrels hispano-napolitanes, més pròpies d'un natural —o format, si més no, en aquests territoris— que d'un milanès¹¹¹². L'única dada biogràfica segura sobre *Florentius*, transmesa pel mateix tractadista en el prefaci del *Liber Musices*, l'ubica acompanyant Ascanio Sforza a Nàpols i a Roma amb anterioritat a l'escriptura del tractat¹¹¹³.

L'estada a la capital napolitana del cardenal Sforza, durant el seu exili, va transcórrer des del setembre o octubre de 1481 fins al juny de 1482, quan marxà a Roma. Posteriorment passà per Ravenna i Venècia abans de tornar a Milà¹¹¹⁴. A Nàpols, l'autor de *Liber Musices* pogué tenir contacte personal amb *Abbas Populeti vel magister Blasius*, especialment si, com opinen els biògrafs més actuals, *Florentius* ja es trobava allí quan Ascanio Sforza arribà a aquesta ciutat¹¹¹⁵. De fet, sobre *magister Blasius*, la historiografia musical ha transmès alguna informació¹¹¹⁶. El 27 de febrer de 1451, "Blay Romero" rebia un pagament a Nàpols com a cantor de la capella d'Alfons el Magnànim¹¹¹⁷. Els biògrafs han identificat, sense discrepàncies, aquest personatge amb el tractadista¹¹¹⁸. Molt més avant, el 1475, consta la seua presència a Nàpols quan "sub domino Blasio Romero monacho Populeti philosopho ac theologo celebri" s'editaven les obres de Sèneca en la impremta de *Mathias Moravus*, amb el qual

¹¹¹² ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, p. 399-419; *ID.: "Auctores..."*, *op. cit.*, p. 176; *ID.: "Di Florenzio de Faxolis, presunto autore del Liber musices (I-Mt 2146): ovvero «Qui era Florentius musicus?»"*, *Fonte Musicali Italiane*, 14 (2009), p. 7-16.

¹¹¹³ I-Mt, 2146, f. 1v.

¹¹¹⁴ ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, p. 356-358; FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. ix-x.

¹¹¹⁵ ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, p. 358; FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. x.

¹¹¹⁶ Les principals dades conegudes ja varen ser esbossades el 1775 per Carlo Trivulzio, darrer possessor del manuscrit [ROSSI, Francesco Rocco: "Abbas Populeti vel magister Blasius", *Philomusica on-line*, 3:1 (2004), <<http://www.paviauniversitypress.it/rivista/philomusica-online/3>>].

¹¹¹⁷ FAVA, Mariano i Giovanni BRESCIANO: *La stampa a Napoli nel XV secolo*, vol. 1 (Leipzig: Verlag von Rudolph Haupt, 1911), p. 63, nota 1 [citat en FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xii]. Atlas va traduir al castellà el nom de pila ("Blas"), mentre que el seu informador Miniero Riccio ho feia en italià ("Biagio") [ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonesa...*, *op. cit.*, p. 32].

¹¹¹⁸ El principal fonament de la identificació és que el també tractadista Cristóbal Escobar citava "Blasius de Ro." com a autoritat en un assumpte, les lletres musicals, plantejant unes idees que guarden gran afinitat amb aquelles que transmet *Florentius* citant *magister Blasius* [ESCOBAR, Cristóbal: *Introducción muy breve de canto llano* (Salamanca: 1498c), f. a1r; ROSSI, Francesco Rocco: *Un manuale...*, *op. cit.*, p. 375-376].

va col·laborar en, almenys, dos llibres més publicats en la mateixa ciutat fins al 1476¹¹¹⁹. Aquesta activitat el descobreix, a més, com un personatge d'elevada formació intel·lectual i gran erudició. Així mateix, sembla que va estar al servei del rei Ferrante I de Nàpols, almenys durant un període de temps de durada desconeguda anterior al 8 de juny 1478¹¹²⁰. Del quart de segle comprès entre el 1451 i el 1475, els seus biògrafs no han recollit cap dada segura.

Ara es pot afegir més informació sobre aquest període, una part de la qual ja figurava en publicacions però encara no s'havia incorporat als estudis musicològics. Quan el 1451 Romero és citat com a perceptor de retribucions a la cort napolitana, el seu nom no és introduït pel tractament habitual de monjo —usualment “frare” o “fray” en documents en català¹¹²¹—, com solia ser habitual en aquests casos. Això podria indicar que llavors el músic encara no havia pres l'hàbit cistercenc de Poblet i que, per tant, haguera sigut necessari que posteriorment s'haguera desplaçat a aquest monestir català per a professar abans de la seua reaparició a Nàpols el 1475, quan ja constava la condició de monjo de Poblet. De fet, això és el que va ocórrer, tot i que no es coneix quan. Des de la cort napolitana, *magister Blasius* va tornar a la península Ibèrica. El 1455 no figura en l'única relació disponible de cantors d'Alfons el Magnànim posterior al 1451¹¹²², però és probable que encara no haguera arribat a Poblet, atès que el 3 de desembre de 1456 no es trobava en aquest cenobi¹¹²³. De qualsevol manera, el 3 de març de 1468 no només hi era present al monestir cistercenc i havia pres l'hàbit, sinó que aleshores ja era mestre en sacra teologia i

¹¹¹⁹ *De priscorum proprietate verborum* de Giuniano Maio (1475); *Biblia Latina Vulgata* (1476) [FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xii-xiii; ROSSI, Francesco Rocco: “*Auctores...*”, *op. cit.*, p. 168]. Sobre aquesta activitat com a editor, és referit en nombrosos repertoris bibliogràfics i obres sobre aquesta matèria des del segle XVIII, els quals, per apartar-se en excés del nostre objectiu, no esmentaré.

¹¹²⁰ Això sembla deduir-se d'un document aportat dins ROSSI, Francesco Rocco: “*Auctores...*”, *op. cit.*, p. 168.

¹¹²¹ El català continuà sent la llengua administrativa predominant a la cort napolitana.

¹¹²² ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese...*, *op. cit.*, p. 35-36. Aquesta circumstància ja havia sigut observada a FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xii.

¹¹²³ Aquest dia fou visitat el monestir pel bisbe de Barcelona per a atorgar indulgències als seus habitants, a canvi d'un donatiu per a la croada. En l'escriptura que dóna fe d'aquest acte no apareix el seu nom al costat dels altres 90 monjos [FINESTRES Y DE MONSALVO, Jaime: *Historia del Real Monasterio de Poblet*, vol. 3 (Orbis: Barcelona, 1948), p. 279-280].

gaudia del càrrec de prior, el segon en l'ordre jeràrquic després de l'abat. Miguel Delgado, aleshores el titular de l'abadiat, va confiar a Romero durant aquest any, si més no, un parell d'assistències a actes en representació seua, que tingueren lloc en altres monestirs de l'orde¹¹²⁴. Fins, almenys, el 10 de desembre de 1469 el músic erudit va conservar amb seguretat el priorat¹¹²⁵ però abans del 10 d'abril de 1472 havia deixat d'exercir el càrrec¹¹²⁶. El 26 de desembre de 1471, potser amb Romero encara com a prior, el monestir atorgava carta de familiatura “venerabili viro Thome Taqui”, precisament el ric mercader i banquer català, natural de Perpinyà, que va finançar cinc anys després a Nàpols l'edició de la Bíblia preparada per Romero¹¹²⁷. El 7 de gener de 1472 va ser elegit per l'abat entre els quatre síndics que havien de tractar amb el senyor de l'Albesa i els representants de la mateixa vila sobre la construcció d'una séquia¹¹²⁸. Dels seus estudis teològics en aquesta època, és testimoniada el registre d'un préstec, per part de la biblioteca del monestir, de la primera part d'una obra de Sant Tomàs, possiblement de la *Summa Theologiae*, que prengué el 2 de març del mateix any¹¹²⁹. Potser estiguera relacionada amb aquesta activitat intel·lectual una petició de tracte especial que Romero féu al monestir per a

¹¹²⁴ El 3 de març de 1468, l'abat Miguel Delgado encomanava “reverendo magistro Blassio Romero, sacre theologie professori ac nostri monasterii Populeto priori” que el substituïra en l'acte d'elecció de l'abadesa del monestir femení de Vallbona, on finalment va assistir [E-Mah, clero regular, ms. 13648, f. 91r-92v]. El 22 d'abril de 1468, el mateix abat va confiar “reverendum magistrum Blasium Romero sacre theologie professorem nostrique prefatti monasterii priorem” la visita del monestir de Benifassà [ibid., f. 93v].

¹¹²⁵ En les tres actes de consells del monestir localitzades fins aquest dia — datades el 28 d'agost de 1469, el 16 de setembre de 1469 i el 10 de desembre de 1469—, Romero assisteix amb la condició de prior [E-Mah, clero regular, ms. 13648, f. 109r, 110r, 110v].

¹¹²⁶ Aquest dia estigué present en un consell del monestir però ja no és citat amb el títol de prior sinó, simplement com a mestre en teologia [E-Mah, clero regular, ms. 13648, f. 119r]. El 7 de gener de 1473, era prior Lluís Çabadia [ibid., f. 112v].

¹¹²⁷ E-Mah, clero regular, ms. 13648, f. 61r. Taqui pertanyia a una família d'origen italià arribada a Perpinyà durant la segona meitat del segle XIV. El seu pare i un oncle varen exercir alguns càrrecs reials. Diversos familiars foren banquers d'Alfons el Magnànim. Tomàs Taqui estava relacionat amb els mercaders, armadors i banquers florentins de Barcelona, Avinyó i Nàpols [ROMESTAN, G.: “Quelques relations d'affaires de Jacques Coeur á Perpignan”, *Annales du Midi*, 79 (1967), p. 25-26].

¹¹²⁸ TORNÉ I CUBELLS, Josep: *Catàleg dels pergamins de l'actual arxiu del Monestir de Poblet* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Facultat de Teologia de Catalunya, Monestir de Santa Maria de Poblet, 2010), p. 117-118.

¹¹²⁹ ALTISENT, Agustí: “Notes de cultura i art a Poblet” *II col·loqui d'Història del monaquisme Català*, vol. II, Scriptorium Populeti, 9 (Espluga de Francolí: Abadia de Santa Maria de Poblet, 1974), p. 171.

retirar-se d'aquest cenobi i residir en la propera ermita de Sant Joan de Montblanc, acompanyat d'un o dos monjos, sota l'argument de tenir la necessitat de guarir d'una malaltia de ventre¹¹³⁰. La pretensió va rebre una sorprenentment forta oposició per part dels ancians de la comunitat, als quals l'abat Delgado va consultar. Quasi tots els monjos varen negar-se rotundament a la sol·licitud, al mateix temps que vessaren greus acusacions en contra del seu company, fins al punt que alguns advocaren per l'expulsió definitiva del monestir. Una part dels ancians desqualificaren directament la persona de Romero, en al·ludir a "la gran altea e fetea de cor" i les "males condicions" que tenia o en asseverar que "nunqua farà sinó mal là on vage"¹¹³¹. Segurament aquestes opinions estaven basades en mals comportaments del passat, puix també feien referència a les "moltes errades" comeses i als "molts scàndels" que el monjo estudiós havia protagonitzat dins el monestir¹¹³². Alguns coreligionaris no confiaven en el seu propòsit d'esmena en afirmar que "nunqua farà sinó lo que ha acostumat" o que "nunqua smenarà sos defalliments", atès que havia sigut amonestat moltes vegades¹¹³³. Una altra queixa de la comunitat es referia a l'esperit viatger de Romero, del qual alguns deien que "tampoc hi aturaria en lo dit hermitatge, ans d'allí se n'aniria" i sospitaven que realment "ha volentat de peregrinar per lo món"¹¹³⁴. Enfront l'evident aversió dels seus companys, Romero tenia aliats de gran pes: el mateix abat Delgado i dos nobles anomenats Joan de Vilafranca i Berenguer de Lorach. Els dos darrers semblaven molt interessats en defensar Romero, puix no sols havien intercedit en el moment de la petició del mestre Blai sinó que també és desplaçaren al monestir el dia de la resolució de l'assumpte. Almenys Delgado i Vilafranca tenien vincles coneguts amb la cort de Joan II. La dignitat d'almoïner reial de Miguel Delgado era un

¹¹³⁰ *E-Mah*, clero regular, ms. 13648, f. 111r-112r. Tota la informació sobre aquest assumpte pot trobar-se en ALTISENT, Agustí: "De com un monjo erudit volia, el 1472, sojornar a l'ermita de Sant Joan de Montblanc", *Aplec de treballs*, 5 (1983), p. 223-229. D'ací procedeixen les transcripcions de fragments que segueixen.

¹¹³¹ *Ibid.*, p. 227-228.

¹¹³² *Ibid.*, p. 227.

¹¹³³ Com a exemple, el frare Gil de Montargull va esmentar que Romero "una volta tractave e tenie tracte de posar gent en lo monestir per levar-se ab aquell", una expressió confusa que podria estar assenyalant un inapropiat comportament sexual [*ibid.*, p. 227].

¹¹³⁴ *Ibid.*, p. 227.

càrrec de la màxima confiança del sobirà i l'abat va correspondre el rei amb la màxima fidelitat durant la guerra catalana. D'altra banda, Joan de Vilafranca era oficial del monarca, puix era cònsol de la propera vila reial de Montblanc el 1462 i, a més, havia rebut la capitania del castell de la mateixa població el 1470¹¹³⁵. Actualment no es disposa d'evidències inequívokes que Romero haguera residit a la cort de Joan II, però diverses circumstàncies així ho insinuen. En primer lloc, Romero era una persona inquieta i se sentia còmode a les corts, com ho demostra el fet que ja havia residit a la d'Alfons el Magnànim i després ho féu a la de Ferrante I de Nàpols. A més, era monjo de Poblet, per la qual cosa gaudia de la possibilitat d'ingressar en la capella del rei d'Aragó en una de les dues places de lloctinent del seu abat, i almoïner del rei per ordinació reial, Miguel Delgado. A aquest corresponia decidir els nomenaments de lloctinent, i Romero era una persona de confiança de l'abat, com ho prova el fet que arribà a fer-lo prior del monestir. En aquest punt, cal recordar que *Florentius* contínuament cita *magister Blasius* amb el títol d'*abbas Populeti*, tot i que aquest mai no va gaudir del citat títol¹¹³⁶. Una explicació versemblant a aquesta circumstància passa perquè l'autor del *Liber Musices* haguera conegut Romero com a *almoïner* a la cort d'un rei d'Aragó, tot i ser en realitat *lloctinent d'almoïner*¹¹³⁷. L'exercici de les funcions de l'abat, habitualment absent, per part dels lloctinents també els atorgava influència a la cort¹¹³⁸, i podria possibilitar

¹¹³⁵ GRAU I PUJOL, Josep Maria i Francesc BADIA I BATALLA: *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)* (Montblanc: Fundació Martí l'Humà, 2008), p. 238.

¹¹³⁶ Aquesta circumstància ja fou observada abans dins ROSSI, Francesco Rocco: "*Auctores...*", *op. cit.*, p. 169; FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xiii.

¹¹³⁷ A la cort, des de l'època de Pere el Cerimoniós, no era estrany anomenar els lloctinents, simplement, almoïnners, segurament per l'absència del titular [ALTISENT, Agustí: *L'Almoïna reial...*, *op. cit.*, p. xxvi]. Per a l'època de Joan II, com a exemple, vegeu l'apèndix III, doc. 20, 29, 30, 43. Finestres no esmenta ni tan sols la possibilitat d'existència d'un abat honorífic a Poblet en aquesta època, com Blackburn i Holford-Strevens suggereixen com a explicació del títol usat per *Florentius* en referència a Romero. En aquest assumpte, Rossi també s'inclina per la possibilitat que el mestre Blai haguera sigut un delegat de l'abat a la cort reial, però es refereix a la cort napolitana d'Alfons el Magnànim [ROSSI, Francesco Rocco: "*Auctores...*", *op. cit.*, p. 169]. Però Blackburn i Holford-Strevens observaren que el seu nom no figura en la relació de Finestres per als almoïnners —realment lloctinents— d'aquesta època [FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xxiii, nota 25].

¹¹³⁸ El mateix rei Alfons el Magnànim va morir en braços de Miguel Delgado, quan encara no era abat de Poblet i, per tant, era només lloctinent d'almoïner, a més de confessor del monarca. Delgado fou també nomenat marmessor en el darrer testament del sobirà [FINESTRES Y DE MONSALVO, Jaime: *Historia...*, *op. cit.*, vol. 3, p. 284-285; MIRET I SANS, Joaquim: "La traslació de

que els residents i, especialment, els visitants a la cort els pogueren confondre amb l'abat titular. Finalment, el frare Gil de Montargull testimonia que Joan II estava molt al corrent de la pràctica reprobable de Romero de portar gent al monestir quan afirmava que “açò sab bé lo senyor rei”, un interès del monarca en una qüestió domèstica que sembla trobar millor explicació si l'acusat fóra una persona ben coneguda del sobirà. En definitiva, la hipotètica estada de Blai Romero a la capella de Joan II no pot ser provada a hores d'ara amb els arguments disponibles però, en la meua opinió, cal considerar-la com a bastant probable. Res més se sap de l'erudit des del 2 de juny de 1472, data de la resolució de l'abat Delgado sobre la polèmica petició¹¹³⁹, fins a la conclusió de la seua edició de les obres de Sèneca, el 1475. Evidentment, en algun moment d'aquest interval de temps, Romero havia tornat a Nàpols¹¹⁴⁰.

Contràriament a allò que ocorria amb *magister Blasius*, sobre *Arnaldus Dalps*¹¹⁴¹ no es disposava fins ara de cap dada fidedigna, a part de l'origen

los restos de D. Alfonso V al monasterio de Poblet”, *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, 1 (1896-1898), p. 655].

¹¹³⁹ Davant la fèrria oposició de la comunitat, l'abat només va poder deixar momentàniament l'assumpte en mans del metge de Lleida, el qual decidiria l'opció millor per a la salut de Romero. Mentrestant, l'autoritaven que visquera en una granja a Riudebella i que, quan estiguera adequada una casa a Manresa, poguera anar allà. Per consideració als cavallers Vilafranca i Lorach, “se farà tal provísó que maestre Blai aurà raó o matèria de ésser content” [ALTISENT, Agustí: “De com un monjo...”, *op. cit.*, p. 229].

¹¹⁴⁰ Raimundo Diosdado sospitava que el motiu inicial d'aquest desplaçament de Romero a Nàpols fou la gestió del trasllat del cos d'Alfons el Magnànim a la península Ibèrica perquè descansara en el monestir de Poblet, panteó dels reis d'Aragó, una missió que, si realment va tenir lloc, va resultar finalment infructuosa [DIOSDADO CABALLERO, Raimundo: *De prima typographia Hispanicae aetate specimen* (Roma: Antonio Fulgonio, 1793), p. xx]. De tota manera, sembla una possibilitat no descartable. De fet, el rei Magnànim havia manat en el seu darrer testament descansar en aquest cenobi. En morir el 1458, els camarlengs varen lliurar el cos a Miguel Delgado, el qual va tractar que el príncep Carles de Viana, que salpava aleshores de Nàpols, el portara a la península Ibèrica, però aquest no va consentir i l'abat va haver de depositarlo provisionalment a l'església napolitana de Sant Pere Martre [FINESTRES Y DE MONSALVO, Jaime: *Historia...*, *op. cit.*, vol. 3, p. 294; MIRET I SANS, Joaquim: “La traslación...”, *op. cit.*, p. 655-656]. Delgado va tornar a Catalunya i va iniciar una sèrie de trasllats al seu monestir de les despulles mortals de diversos personatges de la casa reial aragonesa: rei Martí (1460); reina Violant —segona muller de Joan I— (1460); reina Joana Enríquez (1468) i el mateix príncep Carles de Viana (1472) [FINESTRES Y DE MONSALVO, Jaime: *Historia...*, *op. cit.*, vol. 4, p. 34]. En aquest context, no sembla improbable l'intent de portar el cos del rei Alfons des de Nàpols fins a Poblet.

¹¹⁴¹ Probablement, la transcripció més adient del seu cognom, segurament un identificatiu de procedència, tal com ens mostra Domingo Marcos Durán (“d'Alpes”), seria “d'Alps”, en català. Possiblement, per tant, devia procedir dels Alps alemanys. No obstant això, en avant

germànic que li atribueix *Florentius*. No obstant, tots els que s'han ocupat d'ell, han vinculat la seua activitat a la península Ibèrica on sembla que, exclusivament, tingué recepció la seua obra. Robert Stevenson va especular amb les possibilitats que l'*Arnaldus* que apareix dins *Lux Bella* es poguera identificar amb *Arnaldus de Monte* —monjo del monestir de Ripoll que va copiar el *Codex Calixtinus* el 1173— o, fins i tot, amb el metge i escriptor hispà *Arnaldus Villanovanus* (*1238-1240; †1311)¹¹⁴². Rossi ha raonat que cap dels dos personatges anteriors es devia correspondre amb l'autor citat per *Florentius*, no només per la modernitat —en el cas concret que fóra *Arnaldus de Monte*— de les seues idees sobre les conjuntes, sinó també pels diferents cognoms i orígens¹¹⁴³. Blackburn i Holford-Strevens, amb precaució, varen suggerir la possibilitat que es tractara d'un personatge de nom, precisament, *Arnaldus Dalps* que el 1415 era nomenat representant del vicari de l'església de Serraduy davant el bisbe de Lleida, seu episcopal d'aquesta població, i el prior de Roda, per a renunciar a la citada vicaria¹¹⁴⁴. Cal suposar, per tant, que aquest personatge habitava a Lleida o els seus voltants. Si es tractava d'un músic de prestigi, no hauria sigut estrany que haguera servit en la mateixa catedral. Fa quatre dècades, Juan Mujal va citar un "Arnaldo Daus" a qui la seua il·ludència havia de fer un pagament el 23 de desembre de 1438 per haver sigut mestre de cant interí¹¹⁴⁵. El dubte raonable sobre si aquest mestre de cant era realment *Arnaldus Dalps* s'ha pogut resoldre satisfactòriament en l'arxiu capitular de Lleida. En la documentació consultada he trobat diversos documents, datats entre el 1438 i el 1439, que es refereixen a un mestre de cant de la seu citat, de vegades, com *Arnaldus Daug*¹¹⁴⁶ però, en altres ocasions, com *Arnaldus Dalps*¹¹⁴⁷. El 20 d'octubre de 1438, Arnau Dalps

continuarem fent-servir la forma "Dalps", transcripció literal, per ser l'única que s'ha emprat en els estudis.

¹¹⁴² STEVENSON, Robert: *Spanish Music in the Age of Columbus* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1960), p. 65-66.

¹¹⁴³ ROSSI, Francesco Rocco: "*Auctores...*", *op. cit.*, p. 173.

¹¹⁴⁴ FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xvi.

¹¹⁴⁵ MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida. Historia de la Música* (Lérida: Dilagro, 1975), p. 58.

¹¹⁴⁶ Mujal llig "Daus" però crec molt més probable que la transcripció correcta siga "Daug".

¹¹⁴⁷ Afortunadament, en els casos en què la documentació registra la forma "Dalps" la lectura és totalment inequívoca. Per coherència i homogeneïtat, en avant seguiré usant aquesta darrera forma.

impartia classes de cant pla, cant d'orgue i contrapunt a Lleida, quan el capítol de la seu volgué facilitar l'assistència al clero catedralici en concedir les distribucions a qui hi anara a estudiar amb ell¹¹⁴⁸. Sorprenentment, dos dies després, el capítol nomenava "mestre de cant tenorista" a *Johannes Brossaco*¹¹⁴⁹, el qual sembla que només va servir durant dos mesos¹¹⁵⁰. Potser aleshores el tractadista no ensenyava en la mateixa catedral, o ho feia sense un nomenament oficial, perquè el 20 de desembre, al mateix temps que Brossaco cessava en l'exercici de l'ofici, el capítol informava al pagador encarregat que Arnau Dalps havia sigut admès com a mestre de cant de la seu, amb un salari de 10 lliures anuals¹¹⁵¹. Durant l'any 1439, sense data determinada, consten fins a tres lliuraments econòmics a Dalps¹¹⁵², i posteriorment desapareix el seu rastre¹¹⁵³.

¹¹⁴⁸ "Super cantus. Item, eidem die deliberarunt quod illi qui adiscerint cantum cum magistro Arnaldi Daug habeant distributionem in absentia per istum modum, quod primo veniant ad chorum dum officium celebratur, et quando voluerint exire, exiant et vadant ad adiscendum, et distributor qui ibi adiscendo innoverit, det distributiones per mensem. Et nichilominus qui voluerint adiscere se sub scribant in libro dicti magistri et adiscerent per mensem et tamen quando non venirent adquiratur salarium IIII solidos dicto magistro pro cantu plano et VII dum [?] in cantu orguani et contrapuncto secundum taxam supra jam taxatam" [*E-LEc*, Actes capitulars, AC_47, f. 3r]. L'acta no esmenta si era mestre de cant de la seu ni on impartia aquestes disciplines. La transcripció de Mujal té nombroses discrepàncies amb la meua [MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida...*, *op. cit.*, p. 58].

¹¹⁴⁹ *E-LEc*, Actes capitulars, AC_47, f. 3v. El cognom d'aquest músic, que Mujal llig "Brossano", també es troba amb la forma "Brossaquo". El capítol li assignà un salari de 20 lliures de Jaca anuals i no 200, com transmetia el mateix autor [MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida...*, *op. cit.*, p. 58]. Els pocs documents lleidatans referents a aquest músic estan en llatí i, per tant, es desconeix el cognom en la forma original. No obstant això, atenent a la semblança, a hores d'ara no es pot descartar una hipotètica identificació amb Joan Brusca, cantor de Ferrante I de Nàpols del 1480 al 1492 i d'origen espanyol, segons Higini Anglès [ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte...*, *op. cit.*, p. 24-25; ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese...*, *op. cit.*, p. 46-47, 48, 50, 89].

¹¹⁵⁰ El 20 de desembre de 1438, el capítol ordenava el pagament de l'import corresponent als dos mesos [*E-LEc*, Actes capitulars, AC_47, f. 18r]. El lliurament es féu al començament del gener de 1439 i va ser l'únic que ens consta que va rebre [*E-LEc*, Comptadoria, comptes dels escolans, P3B_M5_P1_C01, f. 12r].

¹¹⁵¹ "Item, eidem die mandarunt discreto Anthonio Gay, presbitero atque administratori redditum magistri cantus et scholarium, ut solvat venerabili magistro <Arnaldo> Daug, magistro cantus qui fuit conductus per honorabilem capitulum precio X librarum pro anno ut tradat dicto magistro" [*E-LEc*, Actes capitulars, AC_47, f. 18r]. Mujal aporta la transcripció d'un document no referenciat que té nombroses discrepàncies amb el transcrit dalt. A més, la data que transmet (23 de desembre) també és diferent [MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida...*, *op. cit.*, p. 58].

¹¹⁵² "Item, ponit quos tradidit de mandato honorabilis capituli, venerabili magistro Arnaldi Dalps XX solidos. Dedit mandatum et albaranum." [*E-LEc*, Comptadoria, comptes dels escolans, P3B_M5_P1_C01, any 1439, f. 12r (vegeu fig. 29)]; "Item, ponit quos tradidit magistro Arnaldi Daug, et sunt de illas X librarum que sibi dantur pro salario. XXXXV solidos. Dedit albaranum." [*ibid.*, f. 12v]; "Item, ponit quos tradidit <in duabus solucionibus> magistro Arnaldo Dalps, magistro cantus, ad complementum illarum X que sibi dabantur pro salario. LXXX solidos. Dedit albaranum." [*ibid.*, f. 13r].

Atès que sembla que aquest tractadista ja es trobava a Lleida el 1415, es versemblant que passara gran part de la vida en aquesta ciutat catalana. El 14 de febrer de 1439, Antoni Eximénez rebia el tractament de mestre de cant de la mateixa seu¹¹⁵⁴, la qual cosa suggereix l'existència de dos càrrecs on, segurament, el més jove estava subordinat al de major edat, el qual era, sens dubte, Arnau Dalps¹¹⁵⁵. Això també explicaria que Eximénez s'encarregara de la cura dels escolars, i cobrara per ells, per la qual cosa també figura citat com *magister scolarium*¹¹⁵⁶. Antoni Eximénez encara posseïa l'ofici a la seu lleidatana el 1441¹¹⁵⁷, i segurament el va exercir fins al 1445¹¹⁵⁸.

The image shows a snippet of a handwritten manuscript in a cursive script. The text is written in dark ink on a light-colored background. It appears to be a record of a payment, with some words being more legible than others due to the cursive style. The text is enclosed in a simple rectangular border.

Figura 29. Assentament d'un pagament a Arnau Dalps a la seu de Lleida [E-LEc, Comptadoria, comptes dels escolars, P3B_M5_P01_C01, f. 12r].

A partir de la informació ara disponible, es descobreixen diversos centres que degueren actuar com a espais per a la transmissió directa de doctrines musicals, entre altres coneixements. Es tracta d'institucions eclesiàstiques o cortesanes on consta que es produïren contactes professionals, més o menys prolongats, entre tractadistes reconeguts de l'àmbit català, o entre aquests i altres músics especialistes —mestres de capella o cantors— que posteriorment serviren en altres d'aquells centres i pogueren actuar com a transmissors. La

¹¹⁵³ Almenys en la documentació consultada dels anys subsegüents (vegeu *Fonts arxivístiques*, Arxiu de la Catedral de Lleida (E-LEc)).

¹¹⁵⁴ MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida...*, op. cit., p. 60.

¹¹⁵⁵ Per exemple, a la seu de Girona el 1457 es nomenava un batxiller, anomenat Joan Miquel, a petició del mestre de cant Guillem Cardona [ADG, Llibres notariais, vol. G/68, f. 220r (vegeu l'apèndix III, doc. 4)]. Dalps ja era adult el 1415 —aleshores era nomenat representant del vicari de Serraduy—, mentre que Eximénez va morir el 1483 [vegeu l'entrada d'"Antoni Eximénez" en l'apèndix II)].

¹¹⁵⁶ E-LEc, Comptadoria, comptes dels escolars, P3B_M5_P1_C01, any 1439, f. 13v; *ibid.*, any 1441, f. 17r.

¹¹⁵⁷ E-LEc, Comptadoria, comptes dels escolars, P3B_M5_P1_C01, any 1439, f. 17r.

¹¹⁵⁸ Mujal transcriu un document datat l'11 d'octubre de 1445 que assenyala que, per absència d'Antoni Eximénez, ací referit com a cantor, el capítol nomenava Johannes Deloi com a mestre de cant [MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida...*, op. cit., p. 60].

figura 30 tracta de reflectir gràficament els espais, les persones i el temps en què tingueren o pogueren tenir lloc els contactes.

En primer lloc, la seu de Lleida fou l'escenari de coincidència, si més no durant uns mesos del 1439, del tractadista Arnau Dalps i d'Antoni Eximénez, un músic que, posteriorment transità per la catedral de València, abans d'ingressar l'any 1458, o al començament del següent, en la capella de Joan II, on consta la seua presència fins al 1470¹¹⁵⁹.

Aproximadament al mateix temps que Dalps i Eximénez compartien espai a la seu lleidatana, a la de Barcelona probablement es va produir el contacte entre els tractadistes Jaume Borbó, el qual era mestre de cant d'aquesta institució amb seguretat durant l'interval 1439-1440 —encara que probablement va exercir el càrrec fins al 1443 o al 1444—¹¹⁶⁰, i Guillem de Podio, de qui se sap que el 1445 era un jove escolà de la seu, un any abans de ser nomenat mestre de cant. En aquest cas, la relació degué haver sigut la de mestre-deixeble¹¹⁶¹.

Borbó va marxar immediatament a la capella del rei Magnànim a Nàpols, on ja hi era el 1444 amb el càrrec de mestre i on va romandre fins, almenys, el 1453¹¹⁶². Precisament, durant aquest temps va coincidir a la capella reial amb el també tractadista Blai Romero, el qual era cantor reial el 1451, com s'ha esmentat abans. En aquesta, època Borbó era actiu en el camp de la teoria, com ho prova el fet que un dels dos escrits conservats de l'autor data del 1453¹¹⁶³. Així mateix, tant Borbó com Romero varen ser companys dels tenoristes Mateu Ferrer i Antonio Leontino, dos músics que posteriorment també arribarien a la cort de Joan II d'Aragó el 1458 i el 1461, respectivament. Ferrer va servir amb

¹¹⁵⁹ Vegeu l'entrada d'"Antoni Eximénez" en l'apèndix II.

¹¹⁶⁰ Vegeu l'entrada de "Jaume Borbó" en l'apèndix II.

¹¹⁶¹ Vegeu sobre aquesta qüestió la primera part d'aquest treball, capítol III.1.

¹¹⁶² Vegeu l'entrada de "Jaume Borbó" en l'apèndix II.

¹¹⁶³ Un dels dos petits tractats versa sobre poètica (*I-CATc*, D 39, f. 8r-11v) —signat el 1453 com a mestre dels infants del rei— i l'altre sobre proporcions musicals, que es conserva incomplet (*ibid.*, f. 33v-34r) [GALLO, F. Alberto: "Musica, poetica e retorica nel Quatttcento: *L'Illuminator* di Giacomo Borbo", *Rivista italiana di musicologia*, X (1975), p. 72-85].

regularitat a la capella d'aquest rei, almenys fins al 1477, quan ingressà com a tenorista en la seu barcelonesa¹¹⁶⁴. Leontino va ser inscrit inicialment en la capella del príncep Ferran però el 1463 figura en la del monarca, tot i que en ambdós casos sembla que només va exercir durant alguns mesos¹¹⁶⁵.

En conseqüència, la cort de Joan II, i concretament la capella reial, degué esdevenir un espai d'activitat intel·lectual en el camp de la teoria musical, on es concentraren idees procedents d'Arnau Dalps —que pogué transmetre Eximénez—, de Pere Borbó —que pogueren arribar a través de Mateu Ferrer, d'Antonio Leontino i del mateix Guillem de Podio—, a més de les que pogué aportar personalment aquest darrer tractadista. El pas probable de Blai Romero per la capella de Joan II no només pogué possibilitar l'aportació de doctrina pròpia a aquest centre de debat. També pogué propiciar l'oportunitat perquè l'erudit arriplegara les idees de Dalps que, transmeses uns anys després a *Florentius*, possiblement a Nàpols —malgrat que no es pot descartar que aquest haguera estat també a la península Ibèrica—, afloren finalment en el *Liber Musices*¹¹⁶⁶. Pel que fa a les concordances entre les idees de Podio i les de Romero, que Rossi ha posat de manifest, no hi ha elements de judici per a saber qui va influir en qui, o si realment ambdós varen arriplegar idees de teòrics anteriors, com ara Dalps o Borbó.

¹¹⁶⁴ Vegeu l'entrada de "Mateu Ferrer" en l'apèndix II.

¹¹⁶⁵ Vegeu l'entrada d'"Antonio (de) Leontino" en l'apèndix II.

¹¹⁶⁶ Blackburn i Holford-Strevens convenen que les idees de Dalps arribaren a *Florentius* a través de Romero [FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music...*, *op. cit.* p. xvi].

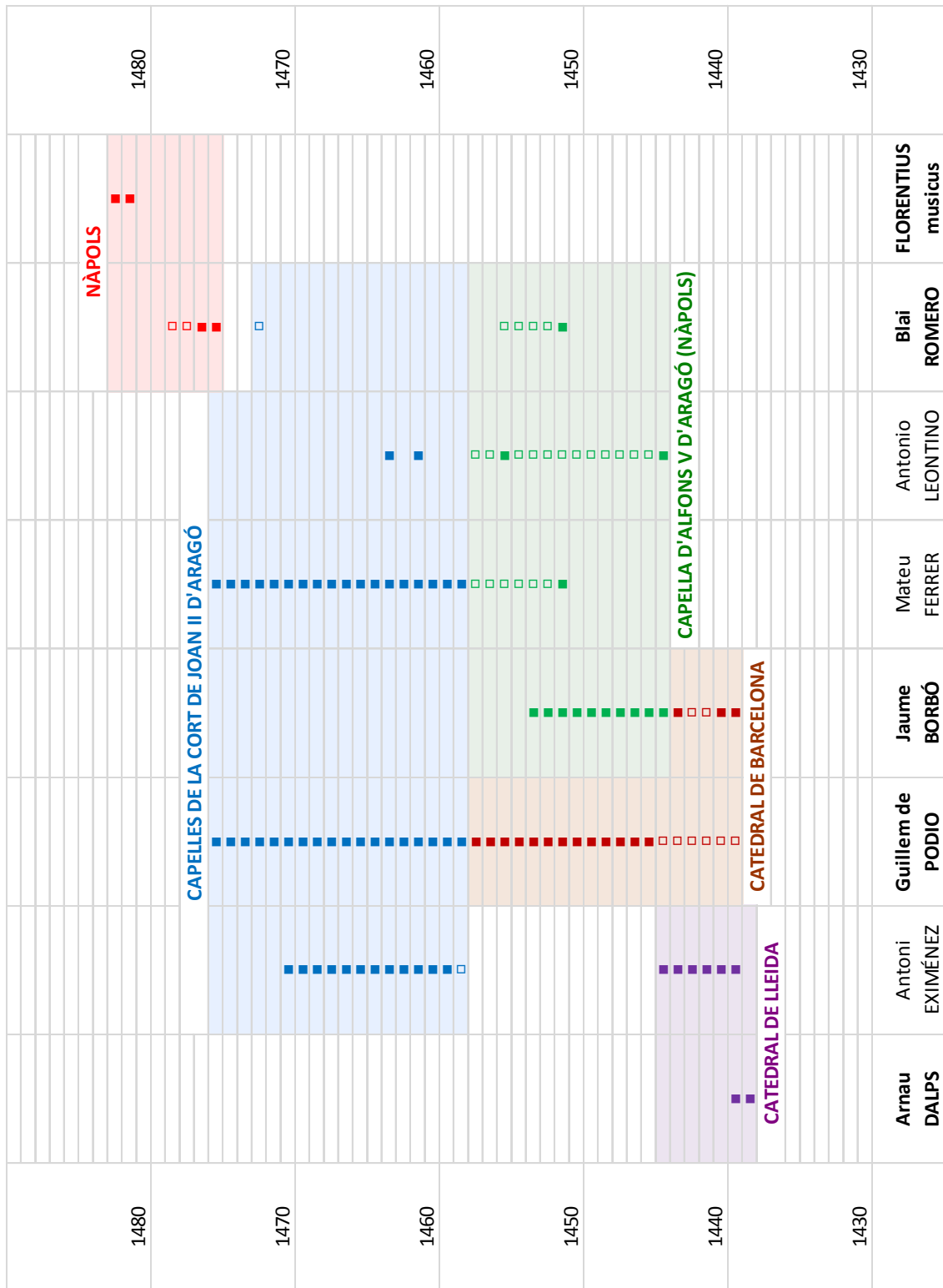

Figura 30. Espais per a la difusió d'idees musicals vinculats a la corones d'Aragó i Nàpols¹¹⁶⁷

¹¹⁶⁷ La presència contrastada s'ha marcat amb un quadrat ple, mentre que si és únicament possible s'ha indicat amb un quadrat buit. Els noms d'aquells músics que consta que varen escriure tractats teòrics estan en negreta.

2. Els instrumentistes de l'àmbit públic

Una part dels músics instrumentistes que servien en les cases reials i de l'alta noblesa de l'època exercien una gran part de les seues funcions en l'àmbit públic del monarca, és a dir en aquells actes en què el monarca era present davant els seus súbdits. Això incloïa els actes oberts a tothom, tant en espais públics —com ara les entrades reials o les processons—, com en aquells a porta tancada, dins la residència del patró, amb accés restringit als cortesans o als dirigents dels estaments de la societat. Les actuacions en espais oberts, on era necessari fer-se sentir a distància, feien necessàries les agrupacions més o menys nombroses de músics que, a més, eren especialistes en els instruments més sonors, de vent i percussió.

Ministrers de vent

Durant el començament del regnat, Joan II d'Aragó disposava d'un petit grup de tres ministrers¹¹⁶⁸ de vent que potser ja el servien amb anterioritat, com a rei de Navarra¹¹⁶⁹. Entre ells hi havia dos músics de xirimia que, durant el bienni 1453-1454, havien estat al servit del rei castellà Joan II, anomenats Pere de Foix —possiblement d'origen francès— i Martín Munyoz¹¹⁷⁰. Completava el conjunt Joan de Catalayud, del qual no es disposa de dades addicionals¹¹⁷¹. El

¹¹⁶⁸ En la documentació consultada, el terme “ministrer”, en plural, sol figurar com “ministrés” (l'accent l'he afegit jo), una reducció de la “r” molt comú en el català, i de vegades com “ministrrels”. La primera forma pot ocasionar confusió amb el plural de “ministre”, o persona auxiliar. Per tant, cal interpretar en cada cas el sentit adient del mot a partir del context i, a més, tenir precaució.

¹¹⁶⁹ Vegeu el quadre sinòptic en l'apèndix VI.

¹¹⁷⁰ Ambdós figuren en la documentació aragonesa únicament com a *ministrers*. Se sap que tocaven la xirimia per la documentació castellana. Varen rebre el primer pagament de quitacions localitzat el novembre de 1458 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 75v]. Vegeu les entrades de “Pere de Foix” i “Martín Munyós” en l'apèndix II.

¹¹⁷¹ Apareix en la documentació únicament com a *ministrer*. En la documentació de la cort de Joan II d'Aragó, el terme *ministrer* habitualment s'aplica als músics de vent, de xirimia i de trompeta dels ministrers. No obstant això, hi ha un parell de referències d'ús aplicat a sengles músics de corda, com es veurà més avant. Per tant, si no es tenen altres dades, cal ser prudents. En el cas de Calatayud, considere que hi ha pocs dubtes perquè cobra juntament amb els dos anteriors, normalment quantitats coincidents [vegeu l'entrada de “Joan de Calatayud” en

nombre de tres ministrers s'ajustava a aquell que prescrivien les addicions del rei Martí i del rei Alfons¹¹⁷², característic d'aquestes agrupacions a Europa Occidental durant la primera meitat del segle XV, les quals de vegades eren anomenades *alta cappella* a Itàlia, o simplement *alta*, segons la denominació de Tinctoris¹¹⁷³. Aquests conjunts o cobles podien constar d'una xirimia i dues bombardes —nom que, de vegades, rebien les xirimies de majors tamanys— o per una xirimia, una bombardarda i una trompeta dita “dels ministrers”¹¹⁷⁴. Aquesta trompeta especial, anomenada semblantment a les corts de Borgonya i de Savoia per diferenciar-se de la trompeta natural, posseïa un mecanisme lliscant que permetia augmentar o disminuir la llargària del tub i, per tant, disposava de les possibilitats diatòniques necessàries per a sonar música polifònica amb les xirimies¹¹⁷⁵. L'instrument ja s'usava a la cort aragonesa d'Alfons el Magnànim el 1418, poc després de la seua coronació i abans de marxar per primera vegada a Nàpols¹¹⁷⁶. D'altra banda, la xirimia era un instrument de doble llengüeta, la presència de la qual en la casa reial d'Aragó ja està registrada el 1371. Durant la resta del segle XIV i començaments del XV, havia format part d'altres tipus de grups actuant com a solista, habitualment en

l'apèndix II]. D'altra banda, no s'ha pogut apreciar en la documentació estudiada la distinció lèxica entre ministrers (o instruments) alts i baixos.

¹¹⁷² Vegeu l'apèndix V.

¹¹⁷³ WEINMANN, Karl (ed.): *Johannes Tinctoris (1445-1511) und sein unbekannter Traktat "De inventione et usu musicae"* (Regensburg: F. Pustet, 1917), p. 37 (consultat a *Thesaurus Musicarum Latinarum*, <http://www.chmtl.indiana.edu/tml/15th/TININV_TEXT.html>. En la documentació de la cort de Joan II no he trobat cap expressió semblant.

¹¹⁷⁴ Aquest instrument va ser motiu de controvèrsia a partir d'un article de Peter Downey, que negava el mecanisme lliscant i considerava que la seua funció en el grup de xirimies consistia en aportar un contrapunt amb els primers harmònics [DOWNEY, Peter: “The Renaissance slide trumpet: Fact or fiction?”, *Early Music*, 12 (1984), p. 26-33]. Aquest treball va ser rebutat per diversos autors, que han defensat amb diversos arguments l'existència d'aquest mecanisme; entre altres es pot consultar MYERS, Herbert W.: “Slide trumpet madness: fact or fiction?”, *Early Music*, 17 :3 (1989), p. 383-389; POLK, Keith.: “The trombone, the slide trumpet and the ensemble tradition of the early Renaissance”, *Early Music*, 17:3 (1989), p. 389-397; DUFFIN, Ross W.: “The trompette des menestrels in the 15-th century alta capella”, *Early Music*, 17:3 (1989), p. 397-404; BAINES, Anthony C. i Martin KIRNBAUER: “Shawm”, *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.oxfordmusiconline.com>>; CARTER, Stewart: *The trombone in the Renaissance. A History in Pictures and Documents*, Buccina: The Historic brass Society Series, 8 (Hillsdale: Pendragon Press, 2012), p. 7.

¹¹⁷⁵ CARTER, Stewart: *The trombone...*, *op. cit.*, p. 61-63, 70, 89.

¹¹⁷⁶ Un trompeta dels ministrers anomenat Joan Monsenyor figura en un albarà [ANGLÈS, Higiní: “La música en la Corte Real...”, *op. cit.*, p. 91]. Vegeu també GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, *op. cit.*, p. 173, doc. 146.

companyia d'una cornamusa¹¹⁷⁷. A partir d'aleshores, les xirimies s'adaptaren progressivament al repertori polifònic, per a la qual cosa s'agruparen en conjunts homogenis de diversos d'aquests instruments —amb o sense trompeta dels ministrers—, dels quals la cornamusa ja no en formava part¹¹⁷⁸.

En data desconeguda del 1459, va afegir-se al grup del monarca un quart membre anomenat Roger del Cau¹¹⁷⁹. Encara que es desconeixen els instruments que sonaven Joan de Calatayud i Roger del Cau, és molt probable que el conjunt resultant de la darrera incorporació constara de tres xirimies de diferents tamanys i una trompeta dels ministrers, una composició més moderna i d'acord amb els temps de Joan II¹¹⁸⁰. De fet, aquesta plantilla fou la que presentava el conjunt que, per manament del monarca del 10 de novembre de 1461, va incorporar-se a la casa del primogènit Ferran “a la honor e mostrar stado” del príncep el qual, per primera vegada, rebia en la seua casa aquesta classe de servidors. No es tractava d'una nova agrupació formada amb membres seleccionats individualment, sinó que foren precisament els “tres ministrés de chirimía e el trompeta que les faze contras” que havien servit Carles de Viana, els quals aleshores —dos mesos després de la mort del seu antic patró— encara romanien a Barcelona sense ocupació¹¹⁸¹. L'expressió inusual, però significativa, amb què es descriu ací la trompeta dels ministrers sembla recalcar el fet que aquests grups interpretaven música polifònica semblant a la del repertori vocal, si no eren les mateixes peces, atès que li és adjudicada a aquest instrument la part de contra, presumiblement el contra baix, del cant figurat de l'època¹¹⁸². De fet, en el mateix context hispànic, és

¹¹⁷⁷ *Ibid.*, p. 33-43.

¹¹⁷⁸ MYERS, Herbert W.: “Slide trumpet...”, *op. cit.*, p. 384.

¹¹⁷⁹ Vegeu l'entrada de “Roger del Cau” en l'apèndix II.

¹¹⁸⁰ BAINES, Anthony C. i Martin KIRNBAUER: “Shawm”..., *op. cit.*; CARTER, Stewart: *The trombone...*, *op. cit.*, p. 7.

¹¹⁸¹ Les instruccions del rei a la reina es troben en *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 16, reg. 3376, f. 88v (vegeu l'apèndix III, doc. 21). Al mateix temps, Joan II ho comunicava al Batlle General de Catalunya [*ibid.*, f. 89r].

¹¹⁸² Altres testimonis d'aquesta realitat procedents de la mateixa època són recollits en MYERS, Herbert W.: “Slide trumpet...”, *op. cit.*, p. 384. Potser la referència més coneguda d'aquesta època, citada per Myers, a la interpretació de música vocal per part de ministrers d'una *alta cappella* és la que ofereix el cronista Olivier de Marche amb motiu de les noces del duc de

possible que les peces sense text incloses en els fascicles XVI-XVII del Cançoner de Segòvia¹¹⁸³ estigueren pensades específicament per a un conjunt de ministrers de vent, segons un estudi de Jon Banks¹¹⁸⁴. Curiosament, entre els nous ministrers del príncep Ferran hi eren els dos antics companys de Pere de Foix i Martín Munyoz en el grup que havia servit Joan II de Castella durant el període 1453-1454, els quals s'anomenaven Corneli d'Alemanya i Sancho Vaquero¹¹⁸⁵. D'aquesta manera, tots quatre es tornaven a retrobar a la cort d'Aragó. Els altres dos ministrers del conjunt de Carles de Viana que ingressaren al servei del príncep Ferran foren Francisco Galiano —trompeta—, i Arnau Ororbil¹¹⁸⁶. Un cinquè ministrer, anomenat Petit Joan, també arribà de Nàpols amb el príncep Carles però no va incorporar-se a la casa del primogènit Ferran¹¹⁸⁷. Aquest músic havia servit el rei Magnànim, almenys entre el 1446 i el 1447 en companyia de Corneli d'Alemanya i, segurament, d'Arnau Ororbil¹¹⁸⁸. Per aquesta raó, no es pot descartar a hores d'ara que Petit Joan fóra l'autor de *Mon trestout et mon assotee*, una *chanson* que l'anomenat Cançoner de Mellon —probablement originat a la cort napolitana— atribueix a "Petit Jan"¹¹⁸⁹. No es

Borgonya Carles el Temerari i Margarida de York (1468). Durant les celebracions, el conjunt ducal de tres xirimies i una "trompette saqueboute", disfressats, "jouèrent un mottet" [STEINER, J. F. R. i C. STEINER: *Dufay and his contemporaries* (Londres: Novello and Company, 1898), p. 16].

¹¹⁸³ *E-SE*, sense signatura (antic 18).

¹¹⁸⁴ BANKS, Jon: "Performing the instrumental music in the Segovia Codex", *Early Music*, 27:2 (1999), p. 307-308.

¹¹⁸⁵ Tot i que Joan II d'Aragó va assignar el pagament dels nous ministrers del príncep Ferran a les pecúnies del Coronatge, la Tresoreria del rei va fer el maig del 1462 dos pagaments, l'un de quitacions i l'altre per cavalcaures, que són els que permeten conèixer els noms [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8805, f. 91v, 117r]. Vegeu les entrades de "Corneli d'Alemanya" i "Sancho Vaquero" en l'apèndix II.

¹¹⁸⁶ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8805, f. 91v, 117r. Higini Anglès va presentar un document que qualificava Francisco Galiano com a trompeta dels ministrers, però no he pogut localitzar-lo amb la referència arxivística que proporciona. Tot i això, supose que hi ha una errata en la referència perquè la resta de noms que acompanyen el d'aquest músic són identificables. [ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte...", *op. cit.*, p. 891]. A més, cal observar que l'identificatiu genèric dels músics d'aquests grups era el de *ministrer* i, només de vegades, s'identifica quin d'ells sonava la trompeta. Vegeu les entrades de "Francisco Galiano" i "Arnau Ororbil" en l'apèndix II.

¹¹⁸⁷ Vegeu l'entrada de "Petit Joan" en l'apèndix II.

¹¹⁸⁸ Vegeu les entrades de "Francisco Galiano" i "Arnau Ororbil" en l'apèndix II.

¹¹⁸⁹ *US-NHub*, ms. 91, f. 33v-36r (núm. 28 en l'edició PERKINS, Leeman L. i Howard GAREY (ed.): *The Mellon Chansonnier*, 2 vol. (New Haven: Yale University Press, 1979)). El manuscrit presenta certes connexions de repertori i d'apariència amb la cort borgonyona, però en l'actualitat se sol admetre que hi ha més arguments per vincular el centre de producció a la cort napolitana de Ferrante I, i que fou copiat al voltant del 1475. Té dues seccions; es considera que la primera

disposa de dades sobre l'evolució del conjunt de ministrers de Ferran des del 1462 al 1478. Aquest darrer any, a punt de pujar al tron d'Aragó, el servien cinc d'aquests músics, entre els quals ja no hi era cap dels quatre inicials però sí Pere de Foix, que havia sigut traslladat de la casa del rei a la del príncep¹¹⁹⁰.

Pel que fa al grup de Joan II, els quatre ministrers abans citats continuaren a la cort amb seguretat fins al 1463, any en què sobtadament desapareixen els pagaments als ministrers reials en els llibres de comptes de Tresoreria conservats. La guerra a Catalunya acabava de començar i és possible que el monarca haguera de prescindir dels serveis d'aquests músics, davant les dificultats de les finances reials o, potser més probablement, assignara les seues retribucions a altres caixes de l'erari reial no identificades, tal com ho havia fet quan decretà l'ingrés dels ministrers del príncep, els quals havien de cobrar de les pecúnies del Coronatge. D'una manera o d'altra, entre el 1464 i el 1475 només ha sigut localitzat en la documentació consultada el nom del ministre Joan de Gran, registrat aïlladament el 1469¹¹⁹¹. Per fi, el mes d'agost de 1475 consta un pagament conjunt a tres d'aquests músics del rei, anomenats Luis de Sevilla, Joan Monoz [Munyo?] i Bartomeu Saig¹¹⁹². El mateix any també era ministre reial Bartomeu Gaço, un músic de sacabutx que posteriorment, el 20 d'abril de 1478, ingressà al servei de Ferran el Catòlic¹¹⁹³. Els darrers ministrers

conté música del període 1465-1475 i la segona inclou peces més antigues. Com a síntesi de la copiosa bibliografia sobre el còdex, poden consultar-se ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonesa...*, *op. cit.*, p. 119-120; FALLOWS, David: *A catalogue...*, *op. cit.*, p. 28. Pel que fa a "Petit Jan", Fallows presenta fins a sis candidats per a la identificació, encara que descarta dos d'ells per raons cronològiques. Fins i tot, hi ha constància que un d'ells, Jean Dusart, actiu en la catedral de Cambrai en el període 1446-1467, va escriure música [*ibid.*, p. 689-690, 713-714]. No obstant això, cap dels candidats anteriors consta que servira a la cort de Nàpols, com ho féu el ministre Petit Joan.

¹¹⁹⁰ KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 212.

¹¹⁹¹ Gran estigué en actiu durant el primer semestre del 1469 [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8819, s/f].

¹¹⁹² El període de quitacions rebut fou només per un mes [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8829, f. 49r]. Vegeu les entrades de "Luis de Sevilla", "Joan Monoz" i "Bartomeu Saig" en l'apèndix II.

¹¹⁹³ Vegeu l'entrada de "Bartomeu Gaço" en l'apèndix II.

identificats de Joan II, actius el desembre de 1478, eren quatre i s'anomenaven Miguel Munyoz, Guillem Jermà, Andrés Munyoz i Baptista López¹¹⁹⁴.

La coincidència del cognom “Munyoz” en tres, o potser, quatre ministrers que serviren al llarg del regnat de Joan II suggereix l'existència d'una vinculació familiar entre ells. El sacabutx Bartomeu Gaçó era membre d'una nissaga de ministrers de, si més no, cinc membres que exerciren l'ofici a la cort de Ferran el Catòlic¹¹⁹⁵. Els agrupaments familiars no eren estranys en els conjunts d'aquests professionals laics, que transmetien els coneixements musicals fonamentalment en l'àmbit domèstic, però també en el privat. De fet, també es podia aprendre l'art del ministrer mitjançant un contracte d'aprenentatge, com qualsevol altre ofici. El mateix any en què Bartomeu Gaçó ingressava al servei del príncep Ferran, aquest músic va signar un d'aquests contractes amb Alfonso Vélez per a ensenyar-li a sonar el sacabutx. Al cap d'un any, Vélez deixà aquest mestre i signà un altre document semblant amb Miguel Muñoz, el qual havia deixat la cort d'Aragó mesos abans —segurament a causa de la mort del seu patró Joan II d'Aragó—, i aleshores era ministrer del duc de l'Infantat. Finalment, l'11 de desembre del 1480 el deixeble va tornar amb el primer mestre en no sentir-se satisfet de l'actitud docent de Munyoz¹¹⁹⁶.

Aquest col·lectiu professional presentava una elevada mobilitat laboral, constatada exclusivament dins l'àmbit cortesà. Entre les causes es possible apuntar l'alta especialització de l'ofici, la cerca de la proximitat a la casa pròpia, la possible menor estabilitat d'aquests conjunts i, per descomptat, la millora salarial. Entre les trajectòries dels ministrers que serviren a la cort de Joan II,

¹¹⁹⁴ Tots quatre varen rebre els únics tres pagaments localitzats entre els mesos de novembre i desembre del 1478, el mes anterior a la mort del sobirà [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 95v, 101v, 125v-126r]. Vegeu les corresponents entrades en l'apèndix II.

¹¹⁹⁵ En els llibres de comptes del seu regnat poden comptar-se ministrers amb, fins a cinc, noms propis diferents acompanyats d'aquest cognom del 1478 al 1516. Amb seguretat, Bartomeu Gaçó era germà de Joan Gaçó [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 149, 212-217].

¹¹⁹⁶ MADURELL, José María: “Documentos para la historia de maestros de capilla, infantiles de coro, maestros de música y danza y ministriles en Barcelona (siglos XIV-XVIII)”, *Anuario Musical*, 3 (1948), p. 223. La interpretació de Knighton d'aquest document és quelcom diferent [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 149].

potser la més coneguda és la de Corneli d'Alemanya, de la qual es tenen dades des del 1444 fins a la seua mort el 1484. En aquest temps, el músic va servir en les cases del rei Joan II de Castella, del rei Alfons V d'Aragó a Nàpols, novament de Joan II de Castella, del príncep Carles de Viana, del príncep Ferran d'Aragó, del rei Alfons V de Portugal i de la reina Isabel I de Castella¹¹⁹⁷. En aquesta forma de vida, que dificultava qualsevol arrelament, era gairebé imprescindible tenir bones relacions amb els companys per afavorir l'ajuda mútua en tots els aspectes, inclòs el laboral. De fet, no era estrany trobar junts companys que ja ho havien sigut anteriorment en altres corts, com ja ha hagut ocasió de comprovar.

La informació localitzada sobre les activitats concretes dels ministrers de Joan II és mínima —un parell de breus anotacions cronístiques relacionades amb els actes extraordinaris celebrats amb motiu de l'arribada a Barcelona del duc de Calàbria el 1477— però exemplifiquen dues de les funcions més característiques d'aquests professionals. El primer testimoni fa referència a la participació en la música de dansa, una activitat de la que, segons Lucio Marineo Sículo, gaudia especialment el monarca, no tant en ballar sinó “en mirar danças yorros de mugeres y hombres dançantes”¹¹⁹⁸. El 27 de juliol, Joan II va convidar els membres de l'ambaixada napolitana a assistir a un ball en la gran sala de la Llotja barcelonesa, que els va rebre ricament empal·liada, “e aquí foren grans clarins, ministrés e trompetes e foren fetes grans danças ab la dita senyora reyna, qui allà ere ab moltes grans senyores altament abillades”¹¹⁹⁹. La segona referència al·ludeix a la música a la taula del monarca. Les primeres Ordinacions de Pere el Cerimoniós (1344) ja prescrivien que, en els dies ordinaris, els joglars havien de sonar abans i després dels menjars del rei¹²⁰⁰, una funció que segurament heretaren els ministrers després de la desaparició, o

¹¹⁹⁷ Vegeu l'entrada de “Corneli d'Alemanya” en l'apèndix II.

¹¹⁹⁸ SÍCULO, Lucio Marineo: *Cosas memorables...*, *op. cit.*, f. 98v.

¹¹⁹⁹ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 160. El duc de Calàbria havia arribat a Barcelona per a acompanyar fins a la capital napolitana la nova reina Joana, la filla de Joan II, que s'havia casat per poders amb el seu cosí, el rei Ferrante I de Nàpols.

¹²⁰⁰ GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions...*, *op. cit.*, p. 88.

transformació, dels primers. Amb més motiu, la presència de la música de ministrers era obligada en els àpats extraordinaris. El 10 d'agost "lo senyor rey feu gran e opulentissimo convit" en honor a la seua filla i a la delegació napolitana en la gran sala del palau Reial, aparellada amb un luxós tinell, on hi "hagué grans clarins, ministrers, trompetes e altres diversitats de sons e grans dances e balls"¹²⁰¹. Evidentment, aquesta ocasió era especial. Per això, el convit va acompanyar-se de molta varietat de grups instrumentals i, fins i tot, va finalitzar amb dansa amenitzada pels ministrers i, potser, per altres conjunts amb possibilitats tècniques suficients per a interpretar aquesta classe de peces, si hi hagué¹²⁰². Malgrat que el cronista no ho transmet, és possible que els músics sonaren damunt un cadafal ubicat en un costat de la sala —sembla que aquesta era una pràctica freqüent en actes públics—, amb la qual cosa s'aconseguia que els sons arribaren millor a tot l'auditori. Això és, precisament, el que va succeir en el ball que va seguir el convit per les noces del conestable de Castella el 1461¹²⁰³ i també en el jurament dels privilegis, constitucions i llibertats de Catalunya per part del príncep Carles a Barcelona, el 30 de juliol de 1461¹²⁰⁴. Al mateix temps, aquest darrer acte exemplifica un altre tipus d'ocasió on intervenien els ministrers, l'esdeveniment institucional, als quals els músics de Joan II també degueren assistir.

Tot i que no s'han trobat documents escrits que ho mostren, cal suposar que els ministrers de Joan II també prenen part en un gran nombre d'actes fora de palau, en els quals més clarament es manifestaven i percebien les funcions de realçar el poder del rei i d'honorarlo davant els seus súbdits. Dels mateixos anys del regnat de Joan II, hi ha un parell de testimoniatges sobre l'actuació de músics ministrers en actes pels carrers de Barcelona, encara que amb el seu fill

¹²⁰¹ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 162.

¹²⁰² El costum en grans convits era sonar davant de cada plat o vi que era portat a taula. En acabar el menjar, s'apartaven les taules i es feia espai per al ball, amb música dels ministrers. Exemples descrits de la mateixa època en l'àmbit hispànic són alguns que va oferir el conestable de Castella [KNIGHTON, Tess: "Spaces and Contexts...", *op. cit.*, p. 665-667].

¹²⁰³ *Ibid.*, p. 665.

¹²⁰⁴ "E complides les dites coses sonaren los ministros e trompetes del dit primogenit qui staven al cap de la sala en una trona allí feta per lo dit primogènit (...)" [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 387 (transcripció literal)].

Carles de Viana com a protagonista¹²⁰⁵. En ambdues ocasions es troben acompanyant trasllats del príncep, amb altres autoritats, dins la ciutat però la font no precisa si els qui sonaven eren els ministrers del propi primogènit o uns altres contractats per les institucions civils¹²⁰⁶. Aquest tipus d'actuacions, que ací només apareixen reflectides en actes d'especial rellevància, devien ser molt comuns en els desplaçaments del rei o del príncep, de la mateixa manera que també consta que ho eren, durant els mateixos anys, en els del conestable don Miguel Lucas de Iranzo¹²⁰⁷.

Finalment, cal considerar la possibilitat que els ministrers de Joan II hagueren participat en funcions religioses, una pràctica molt contrastada a la península Ibèrica durant el segle XVI, però bastant obscura pel que fa al segle XV. També amb la referència molt propera de Carles de Viana, se sap que el 24 de juny de 1461 el príncep va jurar a la seu de Barcelona el càrrec de lloctinent del rei a Catalunya després d'haver-se celebrat "la missa e offici divinal ab grans òrguens e ministrés"¹²⁰⁸. De totes maneres, davant la raresa de les dades sobre aquesta classe d'actuacions durant el segle XV, sembla més raonable pensar que aleshores, en tot cas, es limitaren únicament a esdeveniments extraordinaris.

¹²⁰⁵ Aquestes referències ja han sigut citades a KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony...*, *op. cit.*, p. 165.

¹²⁰⁶ El 19 d'abril de 1461, Carles de Viana va acudir a la llotja per a esperar el comte d'Armanyac "ab molts trompetes, ministrés e tamborinos", al qual després l'acompanyaren on anava a posar [UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 369-370]. El 24 de juny de 1461 va tornar de la seu de Barcelona, on havia fet jurament del càrrec de lloctinent "ab copia de trompetes, ministres e tamborinos" [*ibid.*, p. 377-378].

¹²⁰⁷ KNIGHTON, Tess: "Spaces and Contexts...", *op. cit.*, p. 665.

¹²⁰⁸ UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació...*, *op. cit.*, vol. 2, p. 375-376. Tot i que no es pot descartar la possibilitat que no foren "ministrés" sinó "ministres" —en aquesta època no hi havia accentuació gràfica—, considere que és molt més probable la primera opció, atès que són citats juntament amb altres instruments musicals com eren els orgues.

Com també era habitual entre els membres de la reialesa i de la alta noblesa europea, en la casa de Joan II hi havia adscrit un conjunt de trompetes i tabalers¹²⁰⁹. De la informació disponible, es desprén que dos dels trompetes del rei, anomenats Joan i Pere Navarro, pare i fill respectivament, gaudiren d'una continuïtat privilegiada que es pot apreciar, tot i les limitacions de la documentació estudiada, des del principi del regnat fins, si més no, l'any 1475¹²¹⁰. Ambdós també són els primers, d'entre tots els músics àulics, a rebre un pagament de la casa reial d'Aragó, la qual cosa va succeir el juliol del 1458, al mes següent de l'ascens de Joan II al tron¹²¹¹. Per tant, és molt probable que tots dos ja serviren el monarca quan encara era només rei de Navarra i lloctinent d'Aragó i Catalunya. Totes les circumstàncies anteriors fan pensar que aquests foren els dos trompetes ordinaris que prescrivia l'addició que regulava els oficis de la casa reial de temps de Martí l'Humà, a la qual Joan II sembla que es va ajustar en major mesura¹²¹². La resta de trompetes no tingueren la mateixa continuïtat. Alguns romangueren al costat de rei durant diversos anys, com ara Miguel de la Ronda, Joan Mínguez, Mateu Andreu, Pere Tristany, Juan Ezquerra, Pere de Milà, Galcerà Castellar o Joan Negre¹²¹³. Però la major part dels trompetes de Joan II identificats apareixen només puntualment en la documentació, especialment durant el conflicte armat, la qual cosa suggereix que la presència d'aquests músics respongué a contractacions esporàdiques, possiblement relacionades amb episodis concrets de guerra¹²¹⁴. Això també pot explicar que, en general, en temps de pau s'hagen

¹²⁰⁹ Vegeu el quadre sinòptic en l'apèndix VI.

¹²¹⁰ Vegeu les entrades de "Joan Navarro" i "Pere Navarro" en l'apèndix II.

¹²¹¹ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 36v.

¹²¹² *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 186r (vegeu l'apèndix III, doc. 1). Vegeu també l'apèndix V.

¹²¹³ Vegeu les entrades corresponents en l'apèndix II.

¹²¹⁴ Astaci de Toranto, Pere de Vilaragut, Joan Blanch, Alonso, Miquel de Garganta, Pedro Ezquerra, Lope Ezquerra, Francí Cherta, Gaspar Elpha, Lope de Alvénez, Joan Ramón. Vegeu les entrades corresponents en l'apèndix II.

regirat menys trompetes al servei del rei que durant el període bèl·lic, quan el nombre d'aquells sovint arribava a set en un mateix any¹²¹⁵.

Molt inferiors en nombre apareixen els tabalers en la documentació, una circumstància lògica perquè en els conjunts també eren habitualment molt més minoritaris que les trompetes¹²¹⁶. Eren identificables a la cort habitualment sota la denominació de *tamborinos*, un probable modisme procedent de l'italià molt freqüent en l'àmbit espacio-temporal d'estudi¹²¹⁷. A la Castella de començament del segle XVII el terme *tamborino* s'aplicava restrictivament a l'instrument de petit tamany apte per a amenitzar festes, mentre que *atabal* era un instrument de majors dimensions d'ús essencialment militar¹²¹⁸. En el context espacio-temporal que ens ocupa segurament també hi havia una diferència organològica, atès que en les fonts literàries en valencià/català apareixen ambdós mots, fins i tot en una mateixa relació d'instruments¹²¹⁹. No obstant, sembla clar que amb aquest terme a la cort es feia referència, almenys majoritàriament, a músics homòlegs a aquells que en la documentació castellana de Ferran el Catòlic rebien el nom de *atabaleros*. De fet, en les fonts procedents de la cort de Joan II les referències als percussionistes es fan constantment amb el terme *tamborino* —unes poques

¹²¹⁵ Vegeu el quadre sinòptic en l'apèndix II. No obstant això, no és una conclusió definitiva, atès que dels darrers anys es disposa de menys documentació de la Tresoreria. A més, també és cert que el primer any de regnat, així mateix, consten els noms de set trompetes.

¹²¹⁶ Encara que no es tracte del conjunt reial, sinó del municipal de Barcelona, se sap que el 23 de novembre de 1459, precedien els consellers de la ciutat i altres autoritats 13 trompetes i tres tabalers [AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual...*, op. cit., vol. 2, p. 323]; el 5 de desembre de 1460 la ciutat de Barcelona va comprar set penons de trompeta i un de tabaler [*ibid.*, p. 349]; el 20 de febrer de 1461 es féu una crida amb quatre trompetes i un tabaler [*ibid.*, p. 360].

¹²¹⁷ A Itàlia, el músic d'instruments membranòfons era anomenat en aquesta època *tamburino*. A Ferrara, és l'única denominació per a músics d'aquesta especialitat que es resenya en aquest temps en LOCKWOOD, Lewis: *La musica a Ferrara nel Rinascimento* (Bolonya: Il Mulino, 1987), p. 395-403. A la ciutat de Siena, el 1556 es prescrivia l'existència de dotze trompetes amb un d'aquests músics: "Trombetti dodici con un tamburino, volgarmente detto naccarino, quali quando il magno magistrato mangerà fuori publicamente saranno pronti a sonare scambievolmente" [D'ACCONE, Frank A.: *The Civic Muse: Music and Musicians in Siena during the Middle Ages and the Renaissance* (Chicago: The University of Chicago, 1997), p. 505]. La mateixa denominació encara s'aplica hui a Itàlia als militars d'aquesta especialitat.

¹²¹⁸ COVARRUBIAS, Sebastian de: *Tesoro de la lengua castellana o española*, ed. de Martín de Riquer (Barcelona: Alta Fulla, 2003; 1a ed. Madrid: Luis Sánchez, 1611) p. 161, 953.

¹²¹⁹ Com exemple, aquesta cita de *Tirant lo Blanch* de Joanot Martorell (cap. 452): "La música, partida en diverses parts per les torres e finestres de les grans sales: trompetes, anafils, clarons, tamborinos, charamites e musetes e tabals, ab tanta remor e magnificència que no s'podien defendre los trists de molta alegria."

vegades catalanitzat com *tamborí*—, i només en un cas aïllat s’ha pogut trobar el d’*atabaler*, mentre que en la dels Reis Catòlics, escrita en majoritàriament en castellà, no consta cap professional amb la denominació de *tamborino* i tots els percusionistes són referits com *atabaleros*. Per tant, això fa pensar que els *tamborinos* de Joan II responien al mateix perfil professional que aquells que s’anomenaven *atabaleros* en la cort dels Reis Catòlics.¹²²⁰ S’han pogut registrar al servei del rei d’Aragó només quatre tabalers, anomenats Miquel de Garganta, Pedro, Joan Ramon, Joan Simó i Esteve Esteve¹²²¹. A més, no es pot provar la continuïtat dels quatre primers, ja que els cobraments es circumscriuen únicament a un any, per a cadascun d’ells¹²²². Com a fet singular, Joan Ramon va rebre un pagament com a trompeta i un altre com a tamborino. En el cas d’Esteve Esteve, d’origen francès, no s’ha pogut verificar cap lliurament econòmic però, segons un document bastant posterior, emanat de la Cancelleria Reial i datat el 1496, el mateix Ferran el Catòlic reconeixia que havia participat en diverses batalles amb l’exèrcit del seu pare¹²²³. Per tant, és possible que els tabalers, de la mateixa manera que alguns dels trompetes, foren contractats únicament quan eren necessaris, fonamentalment per a les accions bèl·liques. Curiosament, a Esteve Esteve se li atribueix l’autoria d’un parell de bells llibres d’armes o d’heràldica que es conserven, un d’ells conegut com l’*Armorial de Salamanca*, en el qual figura la inscripció “Steve Tamborino”¹²²⁴.

Poques setmanes després de l’arribada de Joan II al tron d’Aragó, el seu fill Ferran, aleshores un infant de només sis anys d’edat, ja disposava en la seua

¹²²⁰ Seria d’interès la redacció d’un estudi diacrònic del significat del terme *tamborino* que tinguera també en compte la variabilitat geogràfica.

¹²²¹ Vegeu les entrades corresponents en l’apèndix II.

¹²²² Vegeu el quadre sinòptic en l’apèndix VI.

¹²²³ Vegeu l’entrada de “Esteve Esteve” en l’apèndix II.

¹²²⁴ Aquesta fou l’opinió de Martí de Riquer, front a la de Faustino Menéndez-Pidal, el qual cregué que el vertader autor va ser un aragonès anomenat Esteban Tamborino, que vivia a Cetina el 1495. Els dos llibres es conserven, respectivament, a la Biblioteca Municipal de Toulouse (*F-TLm*, ms. 798) i a la Biblioteca Universitaria de Salamanca (*E-SAu*, ms. 2490). Per a més informació sobre aquest particular, incloent una relació de l’àmplia bibliografia al respecte, vegeu NICOLÁS SÁNCHEZ, Andrés J.: “El armorial catalán de Steve Tamborino”, *Emblemata*, 10 (2004), p. 169-213.

casa de trompetes i tabalers¹²²⁵. Aquest fet és constatable des del setembre del 1458, quan el servia el tabaler Joan de Santomer¹²²⁶, el qual també es troba registrat en la mateixa època en la casa de la reina Joana en dos únics assentaments econòmics. Aquesta va ser una circumstància excepcional, atès que posteriorment no consten més d'aquests professionals, ni tampoc trompetes, vinculats a la consort de Joan II¹²²⁷. El primer trompeta identificat de l'infant Ferran, anomenat Joan Vicent de Sant Pere, va ser inscrit el 10 de desembre de 1458¹²²⁸. Durant els següents anys, fins al 1463, és verificable anualment l'activitat de més d'un d'aquests músics al servei de Ferran, fins a quatre, que romanien de dos a quatre anys; a partir d'aleshores, la informació és més exigua¹²²⁹. Alguns del trompetes que varen servir Ferran d'Aragó durant aquests anys també ho feren al rei. Probablement al començament del 1462, Pere Tristany va passar de la casa del rei a la del príncep Ferran, mentre que Pere de Milà feia el trajecte invers el 1464. Joan Mínguez començà en la casa del rei, es traslladà a la del príncep el primer dia del 1462 i tornà a la del rei abans de l'inici del 1464. Els altres dos tabalers identificats del príncep Ferran —anomenats Joan de Soldavila i Arnau de la Blatxa— sembla que, com els del rei, només feren serveis puntuals. Contràriament a allò que va ocórrer amb els cantors i els ministrers de Carles de Viana, els seus trompetes i tabalers no varen incorporar-se en gran proporció a la casa de Ferran d'Aragó en morir aquell. Només Galcerà Castellar ho féu¹²³⁰, mentre que uns altres quatre trompetes i tres tabalers de Carles varen desaparèixer de Barcelona sense deixar

¹²²⁵ Vegeu el quadre sinòptic en l'apèndix VI.

¹²²⁶ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 64r.

¹²²⁷ Vegeu el quadre sinòptic en l'apèndix VI. No obstant això, la reina disposava, quan ho necessitava, dels trompetes de la casa del rei o de la del príncep Ferran. Joan Mínguez i Pere Tristany, adscrits al rei, varen acompanyar-la en un viatge a Barcelona abans del maig de 1462 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8805, f. 97r]. Galcerà Castellar, de la casa del príncep, també va ser requerit per la reina Joana per anar a Perpinyà, per la qual cosa va rebre una ajuda econòmica el novembre de 1466 [*ibid.*, vol. 8814, f. 132r].

¹²²⁸ *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r. Vegeu l'entrada de "Joan Vicent" en l'apèndix II.

¹²²⁹ Els trompetes identificats són Martín Alfonso, Pere Carauig, Pere Tristany, Galcerà Castellar, Pere de Milà, Joan Mínguez, Alonso de Moco, Alonso Portuguès, Joan Ezquierdo. Vegeu les entrades corresponents en l'apèndix II.

¹²³⁰ Vegeu l'entrada de "Galcerà Castellar" en l'apèndix II.

cap rastre¹²³¹. El 1464, Castellar també va passar a la casa del rei. D'altra banda, Alfons d'Aragó (*1417; †1495) —fill natural, però major en edat, de Joan II— també tenia al seu servei permanent, almenys, un trompeta el 1464, anomenat Joan Negre, potser el mateix personatge homònim registrat en la casa de son pare de 1464 a 1466¹²³². Un altre fill bastard del rei, Joan d'Aragó, arquebisbe de Saragossa, també comptava amb els serveis d'un altre trompeta, de nom Álvaro¹²³³.

Els trompetes del príncep de Viana, que no varen ser reubicats en la casa de l'aleshores ja príncep Ferran, sembla que eren estrangers¹²³⁴, mentre que la pràctica totalitat dels noms dels trompetes i tabalers d'aquest darrer, i també del mateix monarca, suggereixen un origen en els territoris del rei d'Aragó o, si més no, en els regnes hispànics. La inferior qualificació que requerien aquestes especialitats —en comparació amb els xantres o els ministrers— així com l'àmplia oferta laboral que oferien les ciutats i viles, degueren influir en què no mancaren els professionals de la terra. Possiblement, això fóra un factor que afavorira la presència gairebé exclusiva dels nadius i que també facilitara la contractació esporàdica dels tabalers i trompetes, especialment en temps de guerra.

De la mateixa manera que s'ha pogut documentar per als xantres, quan els trompetes o tabalers abandonaven la cort, després d'alguns anys de servei, allò més natural és que tornaren allà on tenien la casa pròpia, en la qual molts havien deixat l'esposa i els fills, i on, fins i tot, el rei podia concedir-los un ofici depenent de la corona perquè es guanyaren còmodament la vida. La separació familiar possiblement també influïa en el fet que no mantingueren llargues carreres àuliques, les quals sí eren freqüents en els xantres, els quals no estaven

¹²³¹ Vegeu el quadre sinòptic en l'apèndix VI.

¹²³² *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8810, f. 46v, 163r. Vegeu l'entrada de "Joan Negre" en l'apèndix II.

¹²³³ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8814, f. 149v; *ibid.*, vol. 8815, f. 32v.

¹²³⁴ S'anomenaven Pere de Pasaro [Pesaro?], Jordi de Pavia, Nicodemo da Vicença i Pere Gueraux. Vegeu les entrades corresponents en l'apèndix II.

casats. El cas millor conegut, i segurament representatiu, d'aquest model de trajectòria és el de Galcerà Castellar. Possiblement natural de València, aquest trompeta estava entre els membres de la casa de Carles de Viana que arribaren de Nàpols el 1460. Després de passar per la casa del príncep Ferran i per la de Joan II, tornà a València entre el 1468 i el 1469, on havia deixat a la seua esposa Simona durant el seu periple àulic i, almenys, a una filla de nom Caterina. Va obtenir els oficis reials de *verguer major de la Batllia General e algutzir de les mars e armades reials e altres que s fan en la ciutat e regne de València* —cal suposar que fou per nomenament directe del monarca—, els quals va exercir, si més no, fins al 1477¹²³⁵. D'altra banda, la trajectòria del trompeta Martín Alfonso permet comprovar la mobilitat entre els dos mercats laborals que estaven, fonamentalment, a l'abast d'aquests professionals: les corts i les administracions municipals. El 15 de juliol de 1459, Alfonso fou inscrit en la casa de l'infant Ferran on va continuar fins a l'octubre de 1460, si més no. Abans del maig de 1464 ja havia deixat la cort i es trobava a València, on era trompeta de la ciutat. Possiblement va romandre en aquesta capital fins que, a mitjan 1480, va traslladar-se a Barcelona amb la seua muller. Malgrat que va perdre per aquest motiu la plaça municipal de València, va recuperar-la el 23 d'agost de 1482, després de retornar de la capital catalana¹²³⁶.

En les dues citacions abans esmentades en referència a actuacions musicals dels ministrers davant Joan II a Barcelona amb ocasió de la vinguda del Duc de Calàbria, al costat d'aquests professionals, també consta la presència de clarins i de trompetes. Els testimonis referits no només donen fe de l'assistència d'aquests darrers músics en els grans banquets i balls, sinó que constaten una diferenciació, ja en aquesta època, de dos instruments, clarins i trompetes, que eren semblants però que devien presentar diferències suficients perquè un cronista no músic els distingira. No obstant això, en aquells moments ambdós instruments devien ser sonats pels trompetes reials, atès que les fonts

¹²³⁵ Vegeu l'entrada de "Galcerà Castellar" en l'apèndix II.

¹²³⁶ Vegeu l'entrada de "Martín Alfonso" en l'apèndix II.

administratives mai no reflecteixen l'existència de l'ofici de clarí. Luis Robledo ha estudiat minuciosament l'organització i funcions dels trompetes i tabalers reials des dels temps del besnét de Joan II, l'emperador Carles V (1516-1556) fins a les primeres dècades del segle XVII, una època en què hi ha bastant més documentació al respecte¹²³⁷. En tot aquest període, s'observa la coexistència en la casa reial de dos grups de músics de trompeta, clarament separats des del punt de vista funcional i administratiu: els de l'escola italiana i els de l'escola espanyola. Els primers sonaven clarins, instruments més petits i aguts, i estaven especialitzats en els tocs de guerra, mentre els segons, proveïts de trompetes anomenades bastardes, sembla que feien intervencions polifòniques basades en els acords de la sèrie harmònica, en registre més greu, i participaven en solemnitats públiques i festivitats diverses. Tot i aquest coneixement sobre les funcions dels clarins i les trompetes bastardes, encara no és massa clara la diferenciació organològica entre ells¹²³⁸. A partir de tota la informació anterior, considere que no es pot descartar que la nítida distinció que fa el cronista entre clarins i trompetes ja l'any 1477, responga a la mateixa dualitat instrumental constatada per Robledo mig segle més tard —la qual es va perllongar almenys durant un segle més—, tot i que, des del punt de vista organitzatiu de la casa reial, encara no estiguera institucionalitzada cap divisió per seccions en l'època de Joan II¹²³⁹. No hi ha dubte que les trompetes italianes eren ja conegudes a la Corona d'Aragó abans del 1464. De fet, consta que aquest any el mateix Martín Alfonso i altres tres companys varen tocar aquest instrument en la crida que es féu a València per a celebrar la treva entre el rei d'Aragó i el de Castella¹²⁴⁰.

¹²³⁷ ROBLEDO ESTAIRE, Luis: "3. La música en la casa del rey", dins Luis Robledo Estaire, Tess Knighton, Cristina Bordas Ibáñez et al. (ed.), *Aspectos de la cultura musical en la Corte de Felipe II* (Madrid: Alpuerto, 2000), p. 172-187. Tot i que en referència a una època més tardana, Luis Antonio González Marín incideix en la distinció entre clarí, trompeta i trompeta bastarda en funció no només del tamany dels instruments, sinó també del registre [GONZÁLEZ MARÍN, Luis Antonio: "Toques y músicas en los festejos taurinos del coso de la Misericordia", dins *El coso de la Misericordia de Zaragoza* (Zaragoza: Diputación de Zaragoza, 2014), p. 248-249].

¹²³⁸ KENYON DE PASCUAL, Beryl: "Clarines and trompetas: some further observations", *Historic Brass Society Journal*, 7 (1995), p. 102-104; ROBLEDO ESTAIRE, Luis: "3. La música...", *op. cit.*, p. 173.

¹²³⁹ La creació institucional d'ambdós grups va ser establida per Carles V.

¹²⁴⁰ Els altres "trompetes ytalianes" s'anomenaven Pere Sastre, Pere Lorenç i Joan Alegre, els quals sembla que anaven acompanyades del tamborino Martí Bueno, que els segueix en la relació. A banda, també actuaren el trompeta major de la ciutat amb altres dos "trompetes",

De la mateixa manera que en el cas dels ministrers, la presència dels trompetes i tabalers reials era requerida en els esdeveniments públics en què hi era el monarca. Però, a més, les intervencions d'aquests aportaven en aquestes ocasions un element, el castrense, que els ministrers no podien oferir. Instruments vinculats íntimament a la guerra, la seua potència sonora transmetia de forma més directa la força militar del sobirà davant els seus vasalls. A més, la música dels trompetes i tabalers, abillats amb les armes reials, precedia el monarca en els seus moviments en públic, fins i tot en els interiors, i, per tant, era un efectiu element heràldic que posava en avís els súbdits de la proximitat del sobirà. El 14 de gener de 1440, quan Joan II, aleshores rei de Navarra, volgué retirar-se d'una col·lació oferida en honor de Joan de Cleves —germà d'Agnès de Cleves, nora dels reis navarresos—, s'alçaren tots els presents “e prechint los trompetes, ell se n devallà, ensemps ab los honorables consellers”¹²⁴¹. L'1 de febrer del 1456, després d'assistir a l'ofici per la canonització de Sant Vicent Ferrer a la catedral de Barcelona, Joan II i altres autoritats “partiren de la Seu ab tot lo clero, processionalment, precedent sis trompetes o trompodors trompants e un tabaler, ab sobrevestes de les insignies de la ciutat”¹²⁴². En aquest darrer cas, probablement, no eren els músics del rei sinó municipals, però cal suposar que es va seguir el cerimonial habitual del monarca o semblant.

3. Els instrumentistes de l'àmbit privat

Altres músics de les cases reials tenien els espais d'actuació restringits a l'interior del palau. La seua activitat es desenvolupava en moments d'esbargiment i descans davant un reduït i selecte auditori. Era el medi ideal per als instruments de corda, puix quedava garantida l'escolta de les seues

quatre ministrers, així com un dolsainer i un tabaler [E-VAar, Batllia General, vol. 51, f. 609v-610r].

¹²⁴¹ DURÁN I SANPERE, A. i Josep SANABRE (ed.): *Llibre...*, op. cit., p. 122. Cita literal.

¹²⁴² *Ibid.*, p. 218. Cita literal.

sonoritats tènues característiques. Tot i que sembla que podien actuar en petits conjunts¹²⁴³, les capacitats polifòniques d'aquests instruments els permetia sonar en solitari i, per tant, gaudir de major independència musical, professional i, fins i tot, social. No era el cas de les flutes, amb les quals els instruments de corda devien compartir aquest espai privat. Tot i que hi havia flautistes al servei d'alguns reis a l'època¹²⁴⁴, no consta cap flautista a la cort de Joan II d'Aragó en la documentació estudiada. Contràriament, pot verificar-se l'existència dels sonadors de corda en la casa del rei i en la de la reina, amb una clara diferenciació des del punt de vista instrumental.

Les fonts consultades transmeten informació molt limitada sobre aquests músics, puix fan referència únicament als moments inicial i final del regnat aragonès de Joan II. Se sap que, l'octubre del 1458, el monarca disposava al seu servei de dos sonadors de llaüt¹²⁴⁵. Un d'ells, Simuel Jabba, era de religió jueva —la documentació el cita com “Jabba jueu” —; l'altre s'anomenava Alfonso de Gracia i era convers. Ambdós vivien a Saragossa més de tres dècades abans. En aquesta ciutat degueren entrar al servei del rei, puix precisament allí va residir el monarca durant els primers quatre mesos de regnat¹²⁴⁶. Es tractava de músics experimentats. El 1421 Jabba ja va signar un contracte per a formar companyia de músics amb Jaime de Gracia, germà d'Alfonso, el qual probablement aleshores l'ensenyava a tocar el llaüt, ja que cobrava doble salari pels treballs. L'aprenentatge de Jabba va continuar amb el mestre Alfonso de Gracia, el qual va acollir-lo com a “moço al oficio de sonar laut” el 1425, tot i que, abans de transcórrer un any, l'acord es va cancel·lar coincidint amb la formació d'una

¹²⁴³ Jon Banks identifica diverses peces sense text en el Cançoner de Segòvia que potser estaven compostes per a agrupacions de dos a quatre llaüts [BANKS, Jon: “Performing...”, *op. cit.*, p. 304-308].

¹²⁴⁴ Per exemple, pot verificar-se la presència d'aquests músics en les cases d'Alfons el Magnànim i de Joan II de Castella, el qual comptava el 1454 amb tres d'aquests instrumentistes [ANGLÈS, Higini: “La música en la Corte Real...”, *op. cit.*, p. 1022, 1024; CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: “La música en la corte de Juan II...”, *op. cit.*, p. 381].

¹²⁴⁵ Hi consten dos pagaments a cadascun d'ells, els quals reberen al mateix temps l'octubre i el desembre de 1458. En el primer, ambdós són designats com “ministrer”, l'única ocasió que s'utilitza aquest terme en relació a un músic de corda en la documentació consultada, mentre que el segon ho fa com “sonador de laüt”.

¹²⁴⁶ Vegeu l'apèndix IV.1 per a verificar-ho.

nova companyia entre els dos germans llaudistes. Sembla que Alfonso de Gracia fou un mestre de prestigi a la capital aragonesa, atès que se sap que va tenir més deixebles, com ara Bernardo de Fariza, el fill d'un carnisser també convers, amb el qual signà un contracte d'aprenentatge el 1432¹²⁴⁷. El desembre de 1458, Jabba i Gracia varen rebre els darrers pagaments conservats de la Tresoreria Reial de Joan II¹²⁴⁸. Segurament poc després tornaren a Saragossa; almenys el segon d'ells es trobava en aquesta ciutat el 20 de maig de 1459¹²⁴⁹. La desaparició dels músics de corda dels comptes conservats de la casa reial podria respondre a una reassignació de les retribucions a una altra caixa reial no identificada. Seria estrany que un personatge menor de la família de Joan II, com era el seu fill natural Alfons d'Aragó, disposara l'abril de 1464 d'un "tanyedor", anomenat Andrés de Cuenca, mentre el mateix rei no comptara amb els serveis de cap d'aquests músics¹²⁵⁰. De qualsevol manera, no es pot descartar que el monarca disposara en les ciutats més rellevants de músics d'aquesta especialitat disposats a servir-lo només durant les estades reials, com Jabba i Gracia ho feren a Saragossa. Possiblement, aquests sonadors eren molt més útils en els dies tranquils dels sojorns prolongats que el sobirà acostumava fer en les grans ciutats, que durant els llargs i fatigosos desplaçaments de la cort.

Almenys des del setembre de 1458 fins a l'abril del 1459, la reina consort va tenir adscrit a la seua casa un sonador d'arpa o "arper" anomenat Jaques Duay, probablement d'origen francès, atenent al nom¹²⁵¹. Fou l'únic músic de corda al seu servei. Contràriament, no consten sonadors d'arpa en la casa de

¹²⁴⁷ MARÍN PADILLA, Encarnación: *Panorama de la relación judeoconversa aragonesa en el siglo XV con particular examen de Zaragoza* (Zaragoza: E. Marín, 2004), p. 544-547. Vegeu les entrades de "[Simuel] Jabba" i "Alfonso de Gracia" en l'apèndix II.

¹²⁴⁸ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, 149r.

¹²⁴⁹ MARÍN PADILLA, Encarnación: *Panorama...*, *op. cit.*, p. 191.

¹²⁵⁰ *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8810, f. 162v. Per a aquesta apreciació s'ha considerat la hipòtesi que el terme castellà "tanyedor", inusual en els llibres de comptes de la Tresoreria d'Aragó d'aquest regnat, fa referència a un músic de corda, atès que no figura en companyia de cap altre músic i, a més, no sol aplicar-se a Castella als ministrers ni als trompetes i tabalers [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 395].

¹²⁵¹ Vegeu l'entrada de "Jaques Duay" en l'apèndix II.

Joan II. Sembla que les dones de les famílies reials tenien preferència per la sonoritat de l'arpa davant la del llaüt o la guitarra, atès que especialistes d'aquells instruments formaven part d'algunes de les seues cases, en les quals habitualment figuraven molt pocs instrumentistes. En efecte, Blanca de Navarra (*1424; †1464), filla de Joan II, disposava sonadors d'arpa el 1448¹²⁵² i, abans, la mateixa reina Maria, muller d'Alfons el Magnànim, havia tingut inscrit en sa casa Adouard de Vallsecha el 1429 com a "sonador d'arpa de la cambra", una expressió que, a més, remarca el caràcter privat de les seues actuacions¹²⁵³. Però l'arpa no era un instrument del gust exclusiu de les dones. De fet, els reis d'Aragó antecessors de Joan II havien comptat amb els serveis de sonadors d'arpa¹²⁵⁴. La casa navarra també va tenir una gran estima per aquest instrument¹²⁵⁵.

L'absència dels músics de corda en la documentació aragonesa consultada s'estén al llarg de les següents dues dècades, fins l'últim semestre de la vida del sobirà. En aquesta darrera part de regnat, consta l'activitat de tres personatges citats com a "músichs" de la casa del rei. Sancho Matilla tocava la viola (*vihuela*) i, potser, el llaüt, puix se sap que el rei va ajudar-lo el desembre de 1478 a rescatar dues "violes o laüts" que havia empenyorat en una situació de necessitat¹²⁵⁶. De fet, devia ser un músic apreciat per Joan II¹²⁵⁷. El monarca va confiar en ell una viola pròpia que tenia en un guarda-roba perquè la posara a punt i sonara davant ell. El juliol de 1478, el violista va comprar, a càrrec del

¹²⁵² ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval...*, op. cit., p. 431.

¹²⁵³ ANGLÈS, Higiní: "La música en la Corte Real...", op. cit., p. 1002.

¹²⁵⁴ Joan I ja disposava d'un arpista el 1371, al qual seguiren fins quatre més. Consten fins tres noms d'aquests professionals al servei d'Alfons el Magnànim abans de la marxa a Itàlia [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 52-53, 56-57]. A Nàpols, el rei Alfons també va gaudir dels sons de l'arpa [ANGLÈS, Higiní: "La música en la Corte Real...", op. cit., p. 1024].

¹²⁵⁵ ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval...*, op. cit., p. 420-424.

¹²⁵⁶ "Ítem, doní a Sancho Matilla, músich de casa del dit senyor rey, de CL *solidos*, los quals lo dit senyor rey, ab albarà d'escrivà de ració de casa del dit senyor rey scrit a Barchinona a XXVII dies del mes de nohembre propassat, li manà donar en acorriment de sa quitació per quitar aquelles dues violes o laüts que té empenyorades per obs de ses necessitats, segons en lo dit albarà se conté que cobre." [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 122v].

¹²⁵⁷ Pot ser significatiu que va rebre vuit pagaments durant el darrer semestre del 1478, mentre que el altres dos "músics" només un [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 45v, 46r, 52r, 86r, 106r, 108r, 122v, 125v].

patró, una grossa de cordes amb aquesta finalitat però resultaren defectuoses i per això, el mes següent, hagué d'adquirir una altra grossa de major preu¹²⁵⁸. Si Matilla tocava la viola de mà, com és presumible, aquestes serien referències primerenques de l'ús d'aquest instrument de corda a les corts reials d'Aragó, monopolitzades durant les dècades anteriors pel llaüt i l'arpa¹²⁵⁹. Potser no debades, Ian Woodfield ubica la primera aparició de l'instrument al regne d'Aragó basant-se en la iconografia conservada. En aquell moment, el desenvolupament organològic de la viola de mà estava en una fase inicial, caracteritzada fonamentalment per les formes anguloses de les caixes¹²⁶⁰. Un any i mig després de la mort del seu patró, Sancho Matilla va ingressar en la casa del nou rei Ferran el Catòlic en qualitat de "cantor", segurament "cantor músico"¹²⁶¹. En un document del 1481 Matilla també és citat com "músic de càmera"¹²⁶². Aquestes vacil·lacions registrades en la definició de l'ofici per part dels diversos escriptors suggereixen que, en realitat, no es tractava exactament d'un cantor ni d'un instrumentista pur; allò més probable és que cantara també alhora que s'acompanyava amb la viola, una pràctica que mig segle després s'aprecia amb total nitidesa en *El Cortesano* de Luis Milán¹²⁶³. És possible que els

¹²⁵⁸ "Ítem, doní a Sancho Matilla, músich de casa del senyor rey, XXIII solidos barchinonenses, los quals lo dit senyor rey, ab albarà d'escrivà de ració scrit a Barchinona a XXIII dies del present mes li manà donà graciosament per comprar de aquells una grossa de cordes de *viuela* per obs de sonar devant de sa real senyoria, segons que en lo dit albarà se conté que cobre." [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 46r]. "LX solidos a Sancho Matilla, músich, per lo preu y valor de una grossa de cordes que, per manament del dit senyor rey, foren comprades per obs de una *viuela* del dit senyor rey que està en la guarda-roba dit senyor rey, attès que en los dies passats las que foren comprades hixqueren de demás falses." [*ibid.*, f. 52r].

¹²⁵⁹ Durant el regnat de Ferran I i el període anterior a la marxa a Itàlia d'Alfons el Magnànim (1432), també consten músics que tocaven "guitarres" [GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real...*, op. cit., p. 58-59].

¹²⁶⁰ WOODFIELD, Ian: *The Early History of the Viol* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), p. 38-60.

¹²⁶¹ *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 131r. Com a "cantor músico" figura inscrit el qui el segueix en la inscripció, anomenat Pedro Maycas.

¹²⁶² ANGLÈS, Higini: "Die instrumentalmusik bis zum 16. Jahrhundert in Spanien", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1962), p. 1430.

¹²⁶³ Només com a exemple, aquest fragment en boca de Milán: "Y denme la vihuela que me han traýdo y cantaré con esta primera obra, las obras que las damas suelen hazer. Y es una carta, que para ganar, si a cartas jugara, el resto del amor ganar. Y dize ansí: Carta mía: pues que te vas / en passos de tanta gloria / (...)" [MILÀ, Lluís del: *El Cortesano*, ed. de Josep Vicent Escartí, vol. 1 (València: Biblioteca Valencia, Ajuntament de València, Universitat de València, 2001), p. 471-472]. *El Cortesano* (València: Joan d'Arcos, 1561) està ambientada a la cort dels ducs de

altres dos “músichs” que registren pagaments de quitacions a les acaballes del 1478 —només un per cadascun d’ells— també pertangueren a semblant ofici. El primer s’anomenava Joan Mayques¹²⁶⁴, el qual probablement tinguera relació amb Pedro Maycas, un altre “cantor músico” que va ser inscrit en la casa de Ferran el Catòlic, justament a continuació de Matilla, el 19 d’octubre de 1481¹²⁶⁵. Del tercer “músich” només es coneix el nom de bateig “Damià”¹²⁶⁶. Podria ben tractar-se de Joan Damià Capdevila, del qual consta, així mateix, l’ingrés al servei del rei Ferran el 14 de maig de 1480 en l’ofici de “tanyedor e músico” però, significativament, sota l’epígraf “cantores e tanyedor”¹²⁶⁷. Tess Knighton va apuntar la possibilitat que Capdevila haguera sigut l’autor de dues versions polifòniques, de l’himne *Ave maris stella* a quatre veus i del gradual *Christus factus est*, continguts en el Cançoner de Montecassino sota el nom d’autor de “Damianus”¹²⁶⁸. Anteriorment, Higini Anglès havia identificat aquest compositor amb el flautista Tommaso Damiano (o Tomàs Damià), actiu a la cort napolitana el 1456, una possibilitat que sovint no ha sigut assumida sense reserves¹²⁶⁹. Un tercer candidat podria ser el napolità Damiano Leone, un músic fins ara desconegut, nascut en el si d’una família de mercaders, possiblement a Nola, on hi era assentada la companyia comercial del seu germà Marino. Va ser present durant un període de temps desconegut a la cort d’Alfons el Magnànim, el qual l’estimava molt per ser un músic molt destacat (“musicus praestantissimus”), segons recordava encara el 1514 el seu nebot, l’humanista

Calabria, 1535c. També en el poema *No me diréis aunque os toca* de Joan Fernández de Heredia, dins el *Proceso de coplas de burlas que pasaron entre don Luis del Milán, el músico, y don Joan Fernández*, es pot apreciar la doble faceta de Luis Milán: “Cantar mal y porfiar / cantá, que aunque mal cantéys/ cantáys mejor que tañéis” [VILLANUEVA SERRANO, Francesc: “Poemas inéditos del vihuelista y escritor Luis Milán y nuevas consideraciones sobre su identidad: el ms. 2050 de la Biblioteca de Catalunya”, *Anuario Musical*, 66 (2011), p. 88].

¹²⁶⁴ Vegeu l’entrada de “Joan Mayques” en l’apèndix II.

¹²⁶⁵ *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 131r. KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 152.

¹²⁶⁶ Vegeu l’entrada de “Damià” en l’apèndix II.

¹²⁶⁷ *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 131r.

¹²⁶⁸ *I-MC*, Ms. 871, p. 335, 428 (p. 297-298, 520-522 de l’edició de Pope i Kazanawa). KNIGHTON, Tess: *Música y músicos...* *op. cit.*, p. 328.

¹²⁶⁹ ANGLÈS, Higini (ed.): *La música en la Corte...* *op. cit.*, p. 22, 116; ANGLÈS, Higini: “La música en la Corte Real...”, *op. cit.*, p. 1024; STEVENSON, Robert: *Spanish Music...* *op. cit.*, p. 183; POPE, Isabel i Masakata KAZANAWA: *The musical manuscript...* *op. cit.*, p. 34; ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonesa...* *op. cit.*, p. 107; GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...* *op. cit.*, p. 289; RUIZ JIMÉNEZ, Juan: “La difícil transición...”, *op. cit.*, p. 343.

Ambrogio Leone¹²⁷⁰. La vinculació inequívocament napolitana en època compatible amb la producció de part de les obres contingudes en el còdex —de la que manca Capdevila— i la testimoniança del prestigi de què gaudia Damiano Leone a la cort alfonsina —desconeguda per als altres dos músics— potser atorguen una major versemblança a la seua candidatura a l'autoria d'aquelles peces.

**& canonicatu insignitus. & Bernardinus qui literas exercuit. Cēsēnt Leo
nes: quæ familia nostrum est genus. inter hosce Leo patruus: qui tum ar
mis præstitit: tū senator optimus habitus est: de quo superius satis dictū
est. Marinus itē noster pater uir prudens ac studio mercaturæ excelluit.
Masellus horum pater mercatura quoq; polluit. Damianus uero musi
cus præstantissimus extitit: regi Alfonso primo carus. Quinetiam Masel
lus noster frater arma exercuit. Camillus uero noster filius literis insi
gnitus. me quoq; inter hosce cōnumerato Leones; qui maximis amiciciæ**

Figura 31. Ambrogio Leone de Nola recorda la seua família; entre ells, son oncle Damiano [Opusculum: distinctum, plenum, clarum, doctum, pulchrum, verum, grave, varium et utile, f. 48v].

4. Músics d'altres patrons o institucions

De vegades, músics vinculats a un patró o institució diferent, de pas per la cort, rebien gratificacions per part del rei d'Aragó. Majoritàriament, els donatius estaven justificats per algun servei concret realitzat al monarca, però no sempre. Com a exemple d'aquest darrer cas, el 26 de desembre de 1463, Joan II ordenava pagar “graciosament” la quantitat de 10 florins d'or als ministrers de l'arquebisbe de Toledo anomenats Corla de Gostança, Francí Fort, i altres dos músics dels quals no consten noms de bateig i són identificats per allò que

¹²⁷⁰ “Damianus vero musicus praestantissimus extitit: regi Alfonso primo carus” [LEONE DE NOLA, Ambrogio: *Opusculum: distinctum, plenum, clarum, doctum, pulchrum, verum, grave, varium et utile* (Venècia: Joannis Rubri Vercellani, 1514), f. 48v (vegeu fig. 31)]. Damiano tingué, almenys tres germans mascles més; Marino, pare d'Ambrogio, fou mercader, així com Masello; el tercer, anomenat Leo, va ser “senator” mercès a l'èxit en les armes [*ibid.*]. L'humanista Ambrogio Leone va nàixer a Nola el 1458 o el 1459. El 1477 va obtenir a la universitat de Pàdua el doctorat en filosofia i medicina. Publicà diverses obres de diferents disciplines abans de morir a Venècia el 1525. [SPRUIT, Leendert: “Leone, Ambrogio”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Raffaele Romanelli (ed.), <[http://www.treccani.it/enciclopedia/ambrogio-leone_\(Dizionario_Biografico\)>](http://www.treccani.it/enciclopedia/ambrogio-leone_(Dizionario_Biografico)>); MONTERA, Pierre de: “La Beatrice d'Ambroise Leone de Nola: ce qui reste d'un «Beatricium» consacré a sa gloire”, *Melanges de filologie d'histoire et de litterature* (París: Les Presses françaises, 1934), p. 192-193].

sembla ser el lloc de procedència (“de Maguiça” [Magúncia?] i “de Noremerch” [Nuremberg])¹²⁷¹. Aquell prelat, el castellà Alfonso Carrillo de Acuña, era del partit aragonès i havia anat a Navarra per a trobar-se amb Joan II d’Aragó amb la finalitat de negociar la pau entre aquest monarca i Enric IV de Castella¹²⁷². Possiblement, cal entendre el donatiu dins d’aquesta conjuntura política i diplomàtica. La crida o publicació a Saragossa de la pau que finalment es va acordar entre les dues corones, per part d’un grup de trompetes i tabalers de la ciutat, també va ser motiu per al pagament de 40 sous jaquesos a càrrec de la Tresoreria reial, el maig de 1464 ¹²⁷³.

En certes ocasions, el rei era obsequiat amb música de trompetes no pertanyents a la seua casa; sembla que, especialment, d’aquells que formaven part de les tripulacions de vaixells estrangers. La possibilitat de sonar davant el monarca representava una oportunitat per a obtenir unes estrenes o gratificació econòmica. L’abril de 1467, tres trompetes d’unes naus genoveses contractades per Joan II, atracades al port de Tarragona, varen rebre 68 sous i 6 diners “per ço com sonaren davant sa magestat”¹²⁷⁴. El dia de Nadal de l’any següent, dos trompetes d’origen desconegut, anomenats Joan i Martí, varen actuar per al rei i varen ser receptors de quatre florins d’or¹²⁷⁵. Per últim, el juliol de 1478, eren els trompetes d’una galera francesa i altres florentines els qui foren agraciats amb 132 sous “per ço com han trompat devant sa magestat”, en aquest cas a Barcelona¹²⁷⁶.

* * * * *

¹²⁷¹ E-VAar, Mestre Racional, vol. 8806, f. 220r.

¹²⁷² VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón...*, op. cit, p. 289.

¹²⁷³ E-VAar, Mestre Racional, vol. 8810, f. 218r.

¹²⁷⁴ E-VAar, Mestre Racional, vol. 8815, f. 86v. Vegeu l’apèndix IV.1. per a verificar on es trobava aleshores Joan II.

¹²⁷⁵ E-VAar, Mestre Racional, vol. 8818, f. 122r.

¹²⁷⁶ E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 47r. Vegeu l’apèndix IV.1.

PART III

*ENCHIRIDION DE PRINCIPIIS MUSICE
DISCIPLINE CONTRA NEGANTES ILLA ET
DESTRUENTES*

I. UNA BREU PANORÀMICA SOBRE LA TRACTADÍSTICA MUSICAL MEDIEVAL I RENAIXENTISTA A LA PENÍNSULA IBÈRICA

Únicament es conserven uns pocs escrits de la teoria musical hispànica anterior al segle XV, com ara els del monjo Oliva de Ripoll (segle XI), el de Gil de Zamora (segle XIII) i uns quants anònims d'origen català (segle XIV)¹²⁷⁷. Els noms d'alguns músics teòrics actius al segle XIV, dels quals no es conserven documents, com ara Alberto de Rosa o Remón de Cacio, ens han arribat a través de referències en escrits del segle següent.

Tampoc s'han conservat molts tractats musicals de la major part del segle XV. En aquest període destaquen les *Reglas de Canto Plano è de Contra-punto è de canto de Òrgano* (1410) de Fernando Estevan, sagristà de la capella de Sant Climent de Sevilla, obra que es considera el primer tractat conservat de música escrit en castellà¹²⁷⁸. Un parell de manuscrits datables a mitjan segle XV —l'*Arte de canto llano*¹²⁷⁹, procedent de Burgos, i el batejat per Felip Pedrell com *Art del cant pla*, vinculat al monestir de la Trinitat de València, de l'orde de les clarisses¹²⁸⁰—, així com també un altre *Arte de canto llano*¹²⁸¹, probablement de les acaballes del segle XV, tenen fortes concomitàncies entre si i amb el d'Estevan, per la qual cosa tots quatre semblen haver-se basat en un mateix tractat anterior

¹²⁷⁷ Per a més informació es pot consultar ANGLÈS, Higini: *La Música Española desde la Edad Media hasta nuestros días* (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941), p. 61-63; ANGLÈS, Higini: *La Música a Catalunya fins al segle XIII* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Catalunya, 1935), p. 61-64; GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval en España* (Kassel: Reichenberger, 2001), p. 273-274; GÜMPEL, Karl-Werner: "El breviarium de musica i els versus monocordi del monjo Oliba de Ripoll", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 12 (2004), p. 23-57; LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia de la Teoría Musical* (Madrid: CSIC, Instituto Español de Musicología, 1961), p. 145-146.

¹²⁷⁸ S'ha publicat en temps moderns una edició de text i facsímil [ESTEVAN, Fernando: *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo*, M. Pilar Escudero García (ed.) (Madrid: Publicaciones del Conservatorio Superior de Música de Sevilla, Editorial Alpuerto, 1984)]. Sobre el seu contingut, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music in the Age of Columbus* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1960), p. 51-53.

¹²⁷⁹ E-SI, ms. 14, f. 100r-106r. Vegeu GARCÍA, Bernardo Recaredo: "Un tratado de canto llano del siglo XV", *Glosas silenses*, VI (1991), p. 54-62.

¹²⁸⁰ E-Bbc, M. 1327, f. 72v-89r. Una edició d'aquest escrit dins PEDRELL, Felip (ed.): *Art del cant Pla*, Recull de textos catalans antics, XVII (Barcelona: Germans Serra & en Russell, 1912).

¹²⁸¹ E-Mn, R. 14670. Només se'n conserva aquest exemplar.

que es considera actualment desaparegut¹²⁸². Segons Maricarmen Gómez Muntané, aquesta obra primigènia es va escriure al voltant del 1400 i l'autor podria haver sigut Remón de Cacio. La conservació de quatre escrits tan concordants suggereix una gran difusió en l'àmbit peninsular de la doctrina continguda, afavorida segurament per les llengües vernacles emprades¹²⁸³. Altres obres produïdes en aquesta època amb contingut musical, encara que amb un enfocament més filosòfic i pedagògic, són el *Vergel de los Príncipes* i el *Speculum vitae humanae* de Rodrigo Sánchez de Arévalo, i *Visión delectable de la Filosofía y Artes liberales, Metafísica y Filosofía moral* d'Alfonso de la Torre¹²⁸⁴.

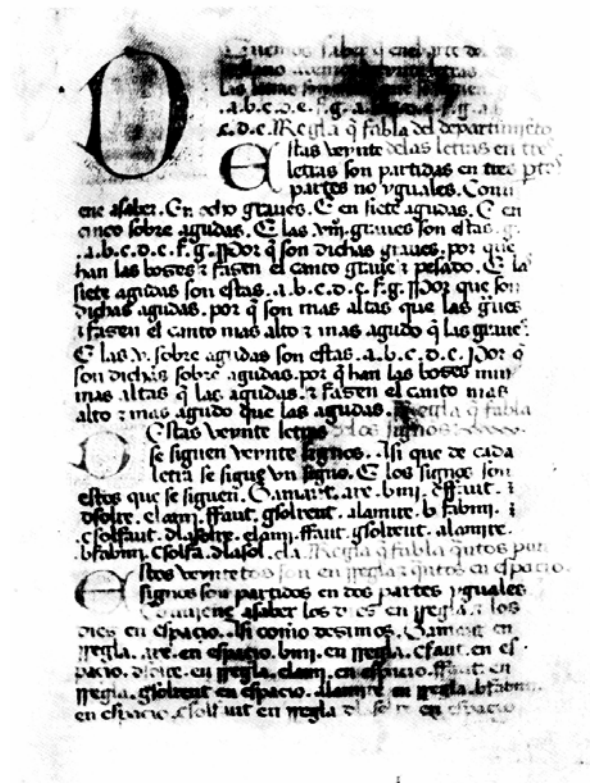

Figura 32. Primera pàgina de *Reglas de Canto Plano e de Contra-punto e de canto de Organó* (1410) de Fernando Estevan

¹²⁸² Una excel·lent edició comparada dels quatre escrits es pot trobar a GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 24 (1968), p. 257-336.

¹²⁸³ Pot trobar-se més informació sobre aquests escrits i idees relacionades a GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval...*, op. cit., p. 275.

¹²⁸⁴ Es pot trobar més informació sobre aquestes obres a LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 206-218.

La introducció de la impremta en l'edició de tractats teòrics a partir del 1480¹²⁸⁵ va ser, sens dubte, un factor fonamental en la producció, normalització i difusió d'aquestes obres a tot Europa. Al mateix temps, l'edició de gran nombre d'exemplars de cadascuna de les obres i la consegüent major distribució geogràfica ha facilitat la preservació dels tractats fins a l'actualitat. Aquest fenomen internacional es reflecteix també als regnes hispànics. Les darreres dècades del segle XV són testimoni de l'inici d'una nova etapa que s'estendrà durant tot el segle XVI, d'una major abundància de tractats conservats sobre música i, en bastants del casos, d'obres de més originalitat. És una època de polèmiques al continent en l'àmbit de la música teòrica, especialment en el camp especulatiu, motivades pel començament d'una crisi en què es debaten alguns dels postulats fonamentals boecians i guidonians, incontestables fins aleshores. Mentre els treballs de l'italià Franchino Gaffurio, del francoflamenc Johannes Tinctoris, i del "polèmic" andalús Bartolomé Ramos de Pareja assoleixen gran fama a Europa, i especialment als territoris itàlics, com a nucli principal de producció tractadística, a la península Ibèrica es multipliquen també les obres teòriques, algunes de les quals aconseguen una difusió considerable, encara que limitada a aquest mateix àmbit, i sovint reproduïen debats semblants als que enfrontaven alguns d'aquests prestigiosos autors europeus.

Al començament de la penúltima dècada del segle XV té lloc l'escriptura del tractat anònim manuscrit, suposadament d'origen sevillà, que es coneix com *Ars Cantus mensurabilis et inmensurabilis*, tot i que està en castellà, el qual es conserva a la biblioteca del monestir de San Lorenzo de El Escorial. Segons

¹²⁸⁵ Es considera que la primera obra impresa dedicada de forma general a l'estudi de la música és GAFFURIO, Franchino: *Theoricum opus musicae disciplinae* (Nàpols: Francesco di Dino, 1480) [JUDD, Cristle Collins: *Reading Renaissance music Theory* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), p. 18]. En avant, només se citarà la primera edició de les obres dels segles XV i XVI.

Francisco José León Tello, les idees teòriques exposades en aquesta obra “no son muy originales”¹²⁸⁶.

Només dos anys més tard, Ramos de Pareja (*1440c; †1490p) fa esclatar a Itàlia la controvèrsia amb la publicació d’una de les obres més interessants de la teoria espanyola de tots els temps, titulada *Musica practica*¹²⁸⁷, impresa l’any 1482 a Bolonya, on Ramos exercia com a professor després d’haver-ho sigut a Salamanca¹²⁸⁸. L’obra inclou idees innovadores i se separa en alguns aspectes significatius de la teoria musical clàssica de base pitagòrica —transmesa fins a la baixa edat mitjana fonamentalment a través de l’obra *De institutione musica* del filòsof Severí Boeci (*480; †524c)— i, fins i tot, de les aportacions guidonianes posteriors. Algunes de les principals novetats plantejades per Ramos tractaven de resoldre un fonamental problema pendent que creixia amb l’evolució de la polifonia: la conciliació del sistema teòric de la divisió del monocord —el vigent aleshores encara era l’atribuït a Pitàgores i transmès per Boeci— amb la pràctica polifònica, la qual no era satisfeta per la teoria antiga de la mateixa manera que sí ho era el cant monòdic gregorià. A diferència de Boeci, Ramos defensava unes proporcions “pures” per a la tercera major (5/4) i menor (6/5), com també per a la sexta major (5/3) i sexta menor (8/5), cosa que constitueix la llavor de l’anomenada *justa entonació* que desembocà durant la segona meitat del segle XVI en els temperaments mesotònics d’afinació¹²⁸⁹. Aquestes idees de l’andalús

¹²⁸⁶ E-E, C-III-23. Vegeu LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 219-223, 414-419, 471-475; ANGLÈS, Higiní: *La Música Española...*, op. cit., p. 62; STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 53-55.

¹²⁸⁷ Es coneixen dues edicions d’època de l’obra (Bolonya: [Enrico de Colonia?], 11 de maig de 1482; Bolonya: Baltasar de Hiriberia, 5 de juny de 1482). Es conserva un exemplar de la primera edició a *I-Bc* (hi manca el foli 1) i dos de la segona a *D-Rp* (incomplet) i a *I-Bc* (hi manquen els folis 1 i 23) [LESURE, François (ed.): *Écrits imprimés concernant la musique*, vol. II (München-Duisburg: Henle Verlag, 1971), p. 687]. Les edicions modernes de l’obra són nombroses i esmentarem només les editades a Espanya: RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Musica practica*, Rodrigo de Zayas (ed.), trad. per José Luis Moralejo (Madrid: Editorial Alpuerto, 1977); RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Musica practica*, (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983); RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica*, Clemente Terni (ed.), trad. per Gaetano Chiappini (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983).

¹²⁸⁸ Sobre el contingut, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 55-63.

¹²⁸⁹ Ramos, tanmateix, no arribà a extraure totes les conseqüències derivades d’aquestes noves proporcions per a les terceres i sextes. Aquestes idees s’exposen amb més detall a l’apartat IV.2 d’aquesta mateixa part. Sobre la divisió de l’octava segons Ramos es tracta extensament dins

ja havien sigut expressades, però, de manera semblant per alguns autors clàssics com Ptolemeu o Dídim, els escrits dels quals no havien tingut la sort de rebre el mateix grau d'atenció per part de Boeci¹²⁹⁰. La publicació de Ramos fou el desencadenant dels furibunds atacs de l'anglès John Hothby (*1430c; †1487)¹²⁹¹, com també dels italians Franchino Gaffurio (*1451; †1522)¹²⁹² i Nicolò Burzio (*1453c; †1528)¹²⁹³, entre altres teòrics.

Prologus

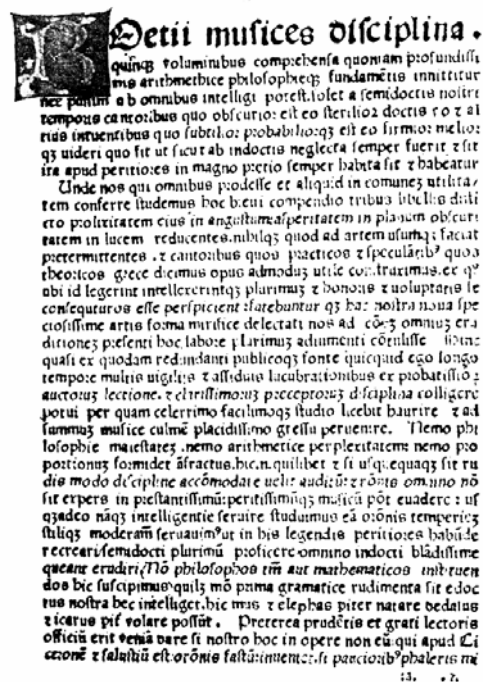

Figura 33. Primera pàgina de *Musica practica* de Bartolomé Ramos de Pareja

CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio como instrumento científico. Sobre rupturas y continuidades en la Revolución Científica: Ramos de Pareja, Zarlino y Mersenne*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2013), p. 49-100.

¹²⁹⁰ Un parell d'autors de l'Anglaterra medieval (Theinred of Dover i Walter Odington) també havien fet formulacions en una línia semblant.

¹²⁹¹ John Hothby va ser el primer autor a reaccionar a l'obra de Ramos i arribà a escriure fins a tres tractats per a refutar les seues idees [OCTOBI, Johannis: *Tres Tractaluti contra Bartholomeum Ramum*, Albert Seay (ed.) (Roma: American Institut of Musicology, 1964)].

¹²⁹² Franchino Gaffurio va publicar *Practica Musicae* (Milà: Ioannes Petrus de Lomatio, 1496) en contraposició a la *Musica practica* de Ramos.

¹²⁹³ Nicolò Burzio va publicar *Musices Opusculum* (Bolonya: Ugo Ruggieri, 1487) per a defensar el sistema hexacordal de solmització de Guido d'Arezzo, atacat per Ramos en proposar vuit síl·labes diferents de solmització. Aquest sistema proposat per Ramos, també atacat per Guillem de Podio, s'exposa amb més detall al capítol IV.2, d'aquesta mateixa part.

Durant les dècades posteriors a la publicació de *Musica practica* la tendència general va ser el conservadorisme i pocs músics assumiren els postulats de Ramos. El més fervent defensor del castellà va ser el seu alumne Giovanni Spataro (*1458; †1541) el qual, encara gairebé quaranta anys més tard, publicava una obra en resposta als atacs de Gaffurio¹²⁹⁴.

De cantu plano cōposita breuissimo compendio luy bella mēta
 per baccalariū dominicū duranū: et clariſſimo viro petro ymēnio lau-
 rientiſſimo reuerentiſſimo: atq; ſacraſſime theologie peritiſſimo
 dedicata feliciter incipitur ad laudem dei. p

Signo es ayuntamiento de letra cō boz y p̄p̄rio. Cada
 signo tiene vn punto que representa su letra: cō tantos nom-
 bres o bozes quantas sillabas. Cōducio es eta boz vt: fa-
 na la pot que trae con ſigo etas deducias ſeys bozes de musica. vt re-
 mi fa ſol la. Son aſſi bipertidas vt re mi para ſobir / fa ſol la para
 deſcender cōparando las entre ſy tiene verdad en todos los ſignos ſal-
 no en el vt de ſu antecō toca ſu y lacion ſa la. Cō ſic el vt de vt es p̄
 mera deducio ſa la el. El vt de ſa la cōtra vt pater infra. Cō ſic el
 vt que tiene por letra .g. es h̄. por .c. natura: por f̄ b̄. Cō ſic el ſigno
 a ſigno ſemejante en letra es ſ̄. Aſſi como de doloire a doloire et ſic de
 alij. Cō ſic esta figura ſubiecta contiene letras ſignos: deducioes: p̄p̄rio
 dadas mutaçães y fines de tonos perfecta mente. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22. Cōbinacion de las bozes.

Sobre aguadas	c	la	la ſol	concliator
	o	la ſol	la mi	
agudas	c	ſol fa	ſol fa	gregorias
	b	fa mi	ſol re	
micro bis	a	la mi re	ſol vt	guido
	ſ	ſol re vt	fa vt	
graves	f	fa vt h̄	mi re	amaleus
	e	la mi 6 ^o	re vt	
fines de tonos	c	la ſol re		
	b	ſol fa vt		

Cōbinacion es muda,
 unio de dos bozes e
 gualas en ſigno et boz.
 diuerſas en p̄p̄rio
 aſſi pot ſobir como deſ-
 cender En b̄ fa mi no ay mu-
 taça d̄ las bozes no ſon egua-
 les. Et ditan por ſemitonos.
 Sic ſi las mutaçães ſon de vna
 parte a boz ſobiete et otra deſ-
 cende

Figura 34. Primera pàgina de *Lux Bella* de Domingo Marcos Durán

A territori hispà, el 1492 veu la llum aquell que es té per ser el primer llibre de teoria musical imprès a la península: *Lux Bella*¹²⁹⁵ de Domingo Marcos

¹²⁹⁴ SPATARO, Giovanni: *Errori de Franchino Gafurio da Lodi, da Maestro Ioanne Spataro, musico bolognese, in sua deffensione, et del suo preceptore maestro Bartolomeo Ramis hispano subtilemente demonstrati* (Bolonya: Benedictum Hectoris, 1521).

¹²⁹⁵ DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella* (Sevilla: Pablo de Colonia, Juan Pegnitzer, Magno Herbst, Tomas Glockner, 1492). L'obra està publicada en diverses edicions modernes en facsímil: DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella*, J. Subirà (ed.) (Barcelona: Edicions Torcolum, 1951); DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella* (Madrid: Joyas Bibliogràficas, 1976); DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella, 1492; Comento sobre Lux Bella, 1498*, ed. de Mª Pilar Barrios Manzano (Càceres: Universitat d'Extremadura, 2002). En el segle XVI s'imprimiren unes altres dues edicions: Salamanca: [Hans Gysser], 1509; Sevilla: J. Cromberger, 1518.

Durán (*1460c-†1526a), imprès a Sevilla¹²⁹⁶. Es tracta d'una obra molt breu dedicada al cant pla, la primera d'una llarga sèrie d'impresos que es publicaran a la península sobre aquesta disciplina, molts dels quals es titularan *Arte de canto*. Aquestes obres tenen en comú l'extensió breu, l'escriptura en llengua castellana i el caràcter eminentment pràctic i pedagògic, característiques ideals per a un mercat clerical no massa especialitzat¹²⁹⁷.

Amb un plantejament molt diferent, només tres anys més tard va imprimir-se a València el completíssim tractat *Ars Musicorum* de Guillem de Podio, una obra estructurada en vuit llibres que tracten tant la música especulativa com la pràctica, en la clàssica divisió en cant pla, contrapunt i cant d'orgue. El contingut és, en general, conservador i exposat amb un estil molt ordenat. L'autor defensa la tradicional divisió pitagòrica del monocord, la qual havia minat Ramos definitivament amb les "noves" proporcions proposades per als intervals de tercera i sexta. Un altre punt de divergència entre els dos autors fou el sistema alternatiu de solmització que proposava l'andalús, basat en l'octava, que col·lidia frontalment amb l'hexacordal implantat per Guido d'Arezzo i que Guillem de Podio, com quasi tots els autors de l'època, defensaven. En forma manuscrita es conserva una altra obra de l'autor, titulada *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes*, objecte central d'aquesta part del treball. La difusió i l'èxit de l'*Ars musicorum* de Guillem de Podio a la península es reflecteix, entre altres fets, en la conservació

¹²⁹⁶ Aquest honor, però, segons Carlos Romero de Lecea podria correspondre a la *Introducción muy breve de canto llano* de Cristóbal de Escobar, composta únicament de quatre fulls i sense indicacions tipogràfiques. Romero en situa la probable publicació també a Sevilla en, probablement, el període 1490-1491 [ROMERO DE LECEA, Carlos: "Los cuatro tratados de principios de canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el anónimo", dins Miguel Alonso (ed.), *Cuatro Tratados de principios de Canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el Anónimo* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1983), p. 211-217].

¹²⁹⁷ Sobre totes aquestes publicacions, vegeu especialment MAZUELA ANGUITA, Ascensión: *Artes de canto (1492-1626) y mujeres en la cultura musical del mundo ibérico renacentista*, tesi doctoral, 2 vol. (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2012); ID.: *Artes de canto en el mundo ibérico renacentista: difusión y usos a través del Arte de canto llano (Sevilla, 1530) de Juan Martínez* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2014). La utilitat d'aquestes *Artes del canto* es va reforçar amb la impressió, des de les acaballes del segle XV, d'un gran nombre de publicacions litúrgiques amb cant pla, segons els diferents ritus peninsulars. Vegeu una llista d'aquests impresos dels segles XV i XVI dins FERNÁNDEZ DE LA CUESTA, Ismael: "Libros de música litúrgica impresos antes de 1900 (II). Siglos XV y XVI", *Música: Revista del Real Conservatorio de Madrid*, 3 (1996), p. 11-29.

d'un parell d'escrits vinculats al capítol setè d'*Ars musicorum*, redactats en llengües vernacles, procedents dels segles XV i XVI¹²⁹⁸.

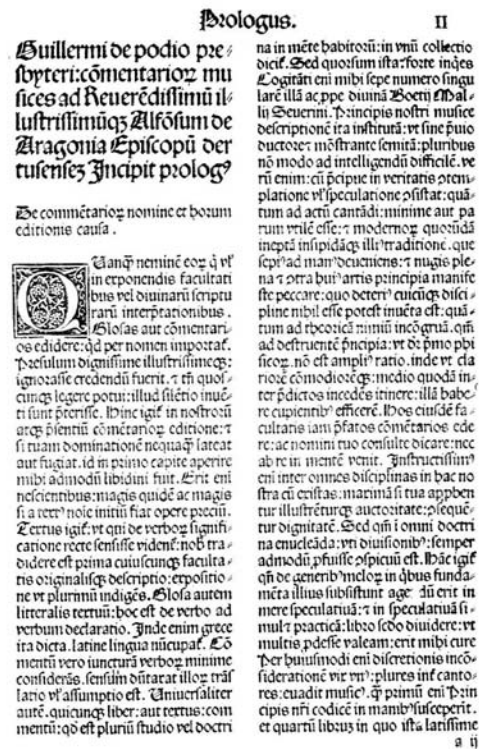

Figura 35. Primera pàgina d'*Ars musicorum* de Guillem de Podio

Mentre Guillem de Podio escrivia l'*Enchiridion*, en els darrers anys del segle, Domingo Marcos Durán publicà el seu *Comento sobre Lux Bella* (Salamanca: Porrás?, 1498), que no és sinó una ampliació dels continguts de la seua obra anterior¹²⁹⁹. Un darrer imprès del mateix autor amb un contingut més ambiciós, titulat *Sumula de canto de órgano, contrapunto y composición vocal e instrumental práctica y especulativa* (Salamanca: Giesser?, 1504c), tanca la producció coneguda de l'autor¹³⁰⁰.

¹²⁹⁸ Sobre les obres de Guillem de Podio, vegeu el capítol II d'aquesta mateixa part.

¹²⁹⁹ Una edició pot trobar-se en DURÁN, Domingo Marcos: *Comento sobre Lux Bella*, Mª José Vega, Álvaro Zaldívar i Mª Pilar Barrios (ed.) (Cáceres: Institución Cultural "El Brocense", 1998). Una edició en facsímil pot trobar-se en *ID.: Lux Bella, 1492; Comento sobre Lux Bella, 1498...*, op. cit. Una anàlisi del contingut, juntament amb el de *Lux Bella*, en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 229-235, 361-363, 491-498.

¹³⁰⁰ Es pot trobar una edició en facsímil de l'obra en DURÁN, Domingo Marcos: *Súmula de canto de organo contrapunto y composición vocal práctica y especulativa* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976). Una primera descripció bibliogràfica d'aquesta obra en ANGLÈS, Higiní: *La Música española...*, op. cit., p. 55. Una recent tesi doctoral de Santiago Galán Gómez, defensada a la Universitat Autònoma de Barcelona el 2 de juliol de 2014, amb el títol de *La teoría de canto de*

Ja al segle XVI, Diego del Puerto va publicar *Portus Musice* (Salamanca: J. Porras, 1504)¹³⁰¹. Es tracta d'una obra amb vocació pràctica, dedicada al cant pla i figurat, al mateix temps que recull unes quantes idees sobre cordatge en la viola de mà¹³⁰².

Una nova font de polèmica a la península Ibèrica fou protagonitzada per Gonzalo Martínez de Bizcargui (†1538p), mestre de capella de la catedral de Burgos, amb la publicació d'*Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos* (Burgos: Fadrique Alemán de Basilea, 1509), obra de gran èxit que va ser corregida, ampliada i editada múltiples vegades; es tenen referències de 17 edicions d'aquest tractat, si més no, des de l'any 1508 fins al 1592¹³⁰³. Martínez de Bizcargui segueix, en general, l'autoritat de "Guillermo" (Guillem de Podio), fins el punt de transcriure literalment un capítol d'*Ars musicorum*, amb un avís previ al lector. No obstant això, se n'aparta clarament en algun aspecte fonamental per a Guillem i tota la tradició boeciana com ara en la consideració, per part de Martínez, del semitò diatònic com a major i el cromàtic com a menor. El plantejament d'aquest autor no és especulatiu com el de Ramos, sinó eminentment pràctic, en basar-se en l'experiència sobre l'afinació dels orgues i en el judici de l'oïda. D'aquesta manera, Bizcargui posava en evidència el desajust que hi havia entre les vetustes proporcions

órgano y contrapunto en el renacimiento español: La sumula de canto de organo de Domingo Marcos Durán como modelo encara no és disponible per a la consulta. Sobre les tres obres de Durán, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit., p. 63-73.

¹³⁰¹ Una edició moderna de l'obra és PUERTO, Diego del: *Portus Musice* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).

¹³⁰² Per a més informació sobre el contingut, vegeu LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 364-366, 436-438, 498-502; STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit., p. 85-87.

¹³⁰³ L'edició burgalesa de 1511 és la que es reproduïx en facsímil en MARTÍNEZ DE BIZCARGUI, Gonzalo: *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos* (Madrid: Joyas bibliográficas, 1976). Una altra edició moderna és MARTÍNEZ DE BIZCARGUI, Gonzalo: *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos*, Albert Seay (ed.) (Colorado Springs: Colorado College Music Press, 1979). Per a una descripció bibliogràfica de dos exemplars de les edicions de 1511 i 1538, respectivament, d'aquesta obra, vegeu ANGLÈS, Higini: *La Música Española...*, p. 56-57. Pot consultar-se una relació de la totalitat de les edicions en MAZUELA ANGUIA, Ascensión: *Artes de canto (1492-1626)...*, op. cit., vol. 2 p. 1-5. Sobre el contingut de l'obra, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit., p. 88-90.

pitagòriques i les emprades en la pràctica¹³⁰⁴. L'obra de Martínez de Bizcargui va trobar de seguida reaccions crítiques, provinents fonamentalment de dos autors: Francisco Tovar i Juan de Espinosa.

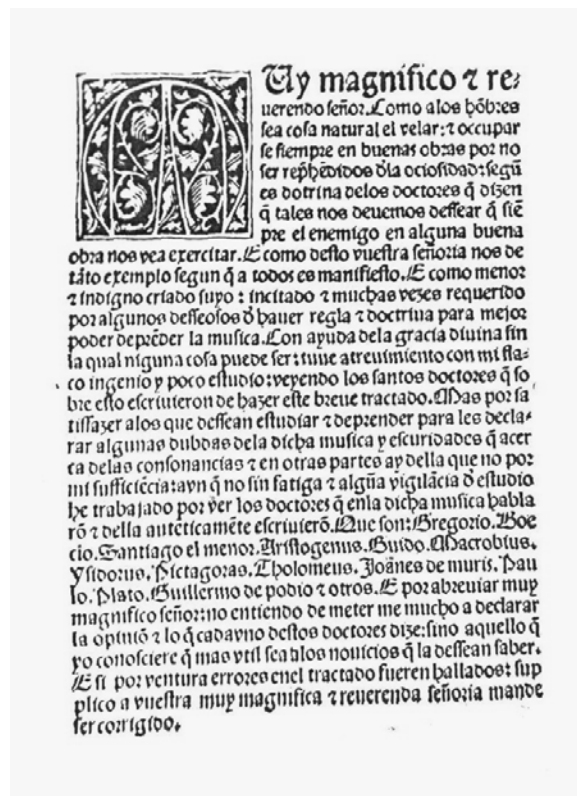

Figura 36. Primera pàgina d'Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano de Gonzalo Martínez de Bizcargui.

Francisco Tovar (†1522), mestre de capella de la seu de Tarragona i més tard a Granada, publicà el seu *Libro de Música Práctica* (Barcelona: Johann Rosenbach, 1510) dividit en tres llibres dedicats, respectivament, a les disciplines tradicionals de cant pla, cant d'orgue i contrapunt¹³⁰⁵. Tal com indica el mateix títol, l'obra té un enfocament essencialment pràctic, en què esmenta només “lo moderno, y lo que en plática en nuestros dias está”. No obstant això,

¹³⁰⁴ Es pot trobar més informació sobre les idees de Bizcargui a FERNÁNDEZ DE LA CUESTA, Ismael (ed.): *Los tratados de canto llano de España, Martínez de Bizcargui y Molina* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978); LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 367-374, 446-450, 502-506.

¹³⁰⁵ L'obra es pot trobar en edició moderna en TOVAR, Francisco: *Libro de Música Práctica* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976). Sobre el contingut, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 91-92; RUBIO, Samuel: *Libro de música Práctica de Francisco Tovar* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978).

Tovar ataca frontalment Martínez de Bizcargui per la qüestió del tamany dels semitons i el qualifica d'“insipiente” i “simple e indocto” perquè “quiso reprehender a Boecio y a Guillermo [de Podio]”. Curiosament, encara que Tovar admet que en aquest assumpte la pràctica està de part de Martínez de Bizcargui, el pes de l'autoritat secular de Boeci i del seu defensor Guillem de Podio li impedeix admetre qualsevol canvi¹³⁰⁶.

Juan de Espinosa (†1528?), racioner a la catedral de Toledo, va respondre directament a l'obra de Martínez de Bizcargui amb les *Retractaciones de los errores y falsedades que escribió Gonzalo Martínez de Bizcargui en su arte de canto llano* (Toledo: 1514), obra que es trobava a la Biblioteca Colombina de Sevilla però que malauradament en l'actualitat es considera perduda. La reacció de l'acusat no es féu esperar; en l'edició de l'any següent (1515) de l'*Arte de canto llano*, el mestre de capella de Burgos al·ludeix al racioner de Toledo: “porque ninguno pretenda ygnorancia un Juannes de Spinosa presumió de nos contradézir ciertos capítulos de nuestro arte primera y respondimos en esta presente arte a sus injustas y no rectas contradiciones”. Espinosa tornà a contestar a Martínez cinc anys després en el seu *Tractado de principios de música práctica y teórica sin dejar ninguna cosa atrás* (Toledo: Arnao Guillem de Brocar, 1520)¹³⁰⁷ en titular el darrer capítol *Retractation contra Bizcargui*, on li dedica frases com ara: “Pues calle ya y aya verguena Goncalo Martinez de Bizcargui capellan en la iglesia de Burgos y cesse ya en su barbarica y venenosa lengua en porfiar de enseñar y poner en escripto eregias formadas en musica”. La darrera rèplica del mestre de Burgos en l'edició del 1528 del seu *Arte de canto llano* és, sens dubte, més diplomàtica en convidar els incrèduls a visitar Burgos i escoltar

¹³⁰⁶ Sobre el contingut d'aquesta obra es poden consultar RUBIO, Samuel: *Libro de música Práctica de Francisco Tovar* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978); LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, *op. cit.*, p. 374-380, 451-453, 506-513.

¹³⁰⁷ Es pot trobar una edició moderna en facsímil en ESPINOSA, Juan de: *Tractado de principios de música práctica y teórica sin dejar ninguna cosa atrás*, *Viejos libros de música*, 13 (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978).

la música interpretada amb els seus criteris¹³⁰⁸. Espinosa basa també la seua doctrina en les antigues autoritats de Ptolemeu, Boeci i Guido, com també en els més prestigiosos contemporanis Burzio, Gaffurio i, especialment, Guillem de Podio.

Dins la tipologia dels impresos de cant pla, possiblement el 1496 s'imprimeix a Salamanca la *Introducción muy breve de canto llano* de Cristóbal de Escobar¹³⁰⁹. Entre el 1499 i el 1505 apareix a Sevilla la *Introducción muy útil e breve de canto llano* d'Alonso Spañón¹³¹⁰. L'any 1503 s'imprimeix a Valladolid *Lux Videntis*, de Bartolomé de Molina¹³¹¹, obra amb un cert paral·lelisme amb *Lux Bella* de Durán. Entre el 1512 i el 1515 apareix a Sevilla el tractat anònim *Arte de canto llano*¹³¹². Poc després de 1520 s'imprimeix a Toledo el *Tractado breve de principios de canto llano* d'Espinosa¹³¹³, síntesi del *Tractado de principios de música práctica y teórica sin dejar ninguna cosa atrás*, i, aproximadament, una dècada més tard l'*Arte de Principios de canto llano* de Gaspar de Aguilar¹³¹⁴,

¹³⁰⁸ Sobre Juan de Espinosa i la seua polèmica amb Martínez de Bizcargui: ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados...*, op. cit.; LLORENS, J. M. i Tess KNIGHTON: "Espinosa, Juan de", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.

¹³⁰⁹ Edició moderna dins ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados de principios de Canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el Anónimo* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1983), p. 159-167. Sobre el contingut de l'obra, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 83-85.

¹³¹⁰ Es pot trobar una edició moderna de l'obra en facsímil en SPANÓN, Alfonso: *Introducción de canto llano* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976). Es poden consultar alguns estudis sobre aquesta obra en FERNÁNDEZ DE LA CUESTA, Ismael (ed.): *Los tratados...*, op. cit. i en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 443-446; STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 85.

¹³¹¹ Una edició moderna en facsímil pot trobar-se en MOLINA, Bartolomé: *Arte de canto llano llamado Lux Videntis*, *Viejos libros de música*, 9 (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1977). Hi ha estudis sobre l'obra en FERNÁNDEZ DE LA CUESTA, Ismael (ed.): op. cit. i en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 438-443; STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 87-88.

¹³¹² Una edició moderna en facsímil és ANÒNIM: *Arte de canto llano* (Joyas Bibliográficas: Madrid, 1978). Estudis sobre l'obra en ALONSO, Miguel (ed.): op. cit., p. 99-106, amb una transcripció del text en les p. 169-181.

¹³¹³ Una edició moderna de l'obra en facsímil en ESPINOSA, Juan de: *Tratado breve de principios de canto llano*, *Viejos libros de música*, 10 (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1977). Es poden trobar estudis sobre l'obra en ALONSO, Miguel (ed.): op. cit., p. 37-61, amb una transcripció del text en les p. 111-136.

¹³¹⁴ Una edició moderna de l'obra en facsímil en AGUILAR, Gaspar de: *Arte de principios de canto llano* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1977). Es poden trobar estudis sobre l'obra en ALONSO, Miguel (ed.): op. cit., p. 37-81, amb una transcripció del text en les p. 65-81; LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 453-458; STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 93-94. Segons Ascensión Mazuela, l'obra data 1535c [MAZUELA ANGUITA, Ascensión: *Artes de canto (1492-1626)...*, op. cit., vol. 1, p. 48].

potser en la mateixa ciutat. El 1530 es publica a Sevilla la primera edició coneguda de l'*Arte de canto llano* de Juan Martínez, el qual gaudirà de nombroses reedicions¹³¹⁵. Als tallers lisboetes de German Galharde, Mateo de Aranda va portar a la impremta dues obres amb dos anys de diferència: *Tractado de canto llano* (1533) i *Tractado de canto mensurable y contrapunto* (1535)¹³¹⁶. El 1543 va publicar-se a Alcalá de Henares, per l'impressor Juan de Brocar, *Arte ingeniosa de música* de Melchor de Torres. Les obres sobre el cant pla d'aquesta època mantenen, en general, les teories antigues defensades per Guillem de Podio però s'aparten de vegades en aspectes concrets o en qüestions de major entitat, com ara la pràctica de les conjuntes.

Una base teòrica també conservadora és aquella que imparteix Pedro Ciruelo (†1548), natural de Daroca, professor a París i catedràtic de la Universitat d'Alcalá de Henares des del 1510. La seua visió academicista de l'ensenyament de la música dins les arts liberals del *Quadrivium* explica la inclusió d'un tractat sobre música especulativa en *Cursus quattuor mathematicarum artium liberalium* (Alcalá de Henares: Arnao Guillén de Brocar, 1516), tractat que és sensiblement una versió comentada d'*Elementa musices* (1496) de Jacobus Faber Stapulensis¹³¹⁷.

Algunes de les tesis de la justa entonació reben un nou impuls, potser tímida i de caràcter més pràctic i intuïtiu que teòric, amb l'obra *Declaración de instrumentos musicales* (Osuna: Juan de León, 1555)¹³¹⁸ del franciscà Juan

¹³¹⁵ L'obra ha sigut motiu d'un estudi detallat i una reconstrucció textual en MAZUELA ANGUITA, Ascensión: *Artes de canto (1492-1626)...*, op. cit., vol. 1, p. 169-220; *ibid.*, vol. 2, p. 283-326. Sobre el contingut, també vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 94-96.

¹³¹⁶ Sobre aquestes obres, vegeu STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, op. cit, p. 96-100.

¹³¹⁷ LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 242-245. La primera edició de Jacobus Faber Stapulensis (Jacques Lefevre d'Étaples) fou conculsa el 22 de juliol de 1496 als tallers parisins de Johann Higman i Wolfgang Hopyl.

¹³¹⁸ Hi ha dues edicions modernes en facsímil de l'obra: BERMUDO, Juan: *Declaración de instrumentos musicales* (Kassel; Basel: Bärenreiter, 1957); BERMUDO, Juan: *Declaración de instrumentos musicales* (Madrid: Arte Tripharia, 1982). Sobre l'obra de Bermudo, vegeu OTAOLA GONZÁLEZ, Paloma: *Tradición y modernidad en los escritos musicales de Juan Bermudo: del Libro Primero (1549) a la Declaración de instrumentos musicales (1555)* (Kassel: Reichenberger, 2000). L'obra va ser precedida de dues publicacions més de l'autor titulades *Libro primero de la*

Bermudo (*1510c; †1559p). Es tracta d'un complet tractat escrit en castellà que, malgrat la limitació temàtica que el títol sembla indicar, abraça pràcticament totes les qüestions pràctiques de la música de l'època, sense oblidar algunes de les matèries especulatives. Bermudo s'aparta de la fonamentació exclusivament matemàtica de les consonàncies, tan defensada per Guillem de Podio en l'*Enchiridion*, en opinar que és "la principal causa de sonar bien en un intervalo averlo oydo muchas vezes".

Figura 37. Portada de la *Declaración de instrumentos musicales* de Juan Bermudo

Malgrat que l'obra del franciscà obri també una porta d'escapatòria, mitjançant la intuïció de l'oïda, a la concepció pitagòrica venerada per Podio, Bermudo no oblidava l'autoritat prestigiosa de *Guillermo*, la qual no està absent

Declaración de instrumentos musicales (Osuna: Juan de León, 1549) i *Arte Tripharia* (Osuna: Juan de León, 1550) que no són sinó parts, en algun cas reduïdes, de l'obra completa posterior. El primer llibre de la *Declaración* fou plagiada uns anys després en TAPIA, Martín de: *Vergel de música spiritual, speculativa y activa, del qual muchas, diversas y suaves flores se pueden coger* (Burgo de Osma: Diego Fernández de Córdoba, 1570).

del tractat. Una de les principals aportacions de l'obra és la descripció d'un temperament mesotònic¹³¹⁹ per a l'afinació de la viola de mà construït a partir d'1/6 de coma, en què tots el semitons resulten molt semblants¹³²⁰.

D'altra banda, en l'*Arte de tañer fantasia* (Valladolid: Francisco Fernández de Córdoba, 1565)¹³²¹, Tomàs de Santa Maria descriu un sistema d'afinació dels instruments de tecla que es podria qualificar de temperament mesotònic, malgrat que el plantejament és fonamentalment pràctic.

Però el pas decisiu en la conciliació de la pràctica i la percepció sensorial amb la completa fonamentació teòrica no arriba a la península Ibèrica fins la publicació de *De Musica libri septem* (Salamanca: Mathias Gastius, 1577)¹³²² del castellà Francisco de Salinas (*1513; †1590), obra universal que dota d'una sòlida i definitiva consistència teòrica els temperaments mesotònics, sorgits a partir de les noves idees de Ramos i el caràcter consonant dels intervals de

¹³¹⁹ Els sistemes de temperament mesotònic es basen en l'existència d'un únic to de dimensió intermèdia entre el major (9/8) i el menor (10/9), els quals són necessaris en la justa entonació. No obstant això, aquests sistemes deriven de la justa entonació en tractar de conservar la proporció de terceres pures (5/4). Vegeu GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *Afinación y temperamentos históricos* (Madrid: Alianza Editorial, 2004); CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio...*, *op. cit.*

¹³²⁰ Sobre aquesta qüestió, vegeu, a més, LORENTE, Miguel: "Ciencia y música en el renacimiento español", *Revista de Musicología*, XVII:1-2 (1994), p. 11-40.

¹³²¹ Edicions modernes en facsímil: SANTA MARÍA, Tomás de: *Arte de tañer fantasía*, 2 vol. (Madrid: Arte Tripharia, 1982); ID.: *Libro llamado arte de tañer fantasía (Valladolid, 1565)*, Luis Antonio González Marín (ed.) (Madrid: CSIC, 2007).

¹³²² Es pot trobar una edició moderna en facsímil de l'obra *De Musica* en SALINAS, Francisco: *De Musica* (Kassel; Bassel: Bärenreiter, 1958) i un facsímil amb estudi en ID.: *De Musica libri septem*, Amaya García Pérez i Bernardo García-Bernalt Alonso (ed.) (Salamanca: Universidad de Salamanca, 2013). Per a una edició traduïda al castellà, vegeu SALINAS, Francisco: *Siete libros sobre la música*, Ismael Fernández de la Cuesta (ed.) (Madrid: Editorial Alpuerto, 1983). L'obra de Salinas ha sigut detalladament estudiada en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, *op. cit.*, p. 543-642. Hi ha dues tesis doctorals que se centren en l'obra de Salinas: LEÓN TELLO, Francisco José: *La teoría de la música de Francisco de Salinas en relación con los tratadistas españoles de los siglos XV y XVI*, tesi doctoral (Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1954); OTAOLA GONZÁLEZ, Paloma: *The musical humanism of Francisco Salinas*, tesi doctoral (Pamplona: Universitat de Navarra, 1992). Abans d'aquesta obra, Salinas va escriure *Musices Liber Tertius*, obra que va quedar manuscrita però que ha sigut editada modernament a SALINAS, Francisco: *Musices Liber Tertius*, J. Javier Goldáraz Gaínza (ed.), trad. per Antonio Moreno Hernández (Madrid: ONCE, Biblioteca Nacional, 1993). En aquesta fonamentació teòrica fou un precedent de Salinas *Le institutioni harmoniche* (Venècia: 1558) de l'italià Gioseffo Zarlino (*1517; †1590) [una impressió moderna d'aquesta obra, basada en l'edició veneciana de 1561, en ZARLINO, Gioseffo: *Le Institutioni Harmoniche* (Bolonya: A. Forni, 1999)].

tercera i sexta, aspectes que s'ajustaven molt millor a la pràctica musical polifònica¹³²³. El plantejament d'aquest músic, per tant, ja dista molt del boecià defensat per Podio.

En la segona meitat de segle apareixen alguns impresos més sobre cant pla que transmeten, en general, doctrines conservadores: *Breve introducción de canto llano* (Sevilla: Sebastián Trugillo, 1565) de Luis de Villafranca¹³²⁴, *Arte para componer canto llano* (Sevilla: Andrea Pescioni, 1582) de Pedro de Loyola Guevara i *Arte y Summa de canto llano* (València: Pedro Patricio Mey, 1595) de Joan Francesc Cervera. El 1592, el racioner de la catedral de Valladolid Francisco de Montanos publica *Arte de Música theórica y práctica*, una obra que en sis volums abasta el cant pla, el cant d'orgue, el contrapunt, la composició, les proporcions i els llocs comuns. L'enfocament de l'obra és essencialment pràctic però, segons León Tello, pateix d'algunes manques de rigor i de claredat expositiva¹³²⁵. Dos anys després, va veure la llum l'*Arte de canto llano* del mateix autor¹³²⁶, una obra que tindrà nombroses edicions posteriors, fins al segle XVIII.

A grans trets, per tant, dins la producció tractadística musical hispànica de l'època es poden distingir, si més no, tres grans grups d'obres. En primer lloc, aquelles dedicades exclusivament al cant pla, molt pràctiques, breus i en castellà, adreçades fonamentalment als religiosos en general. En segon lloc, aquelles més ambicioses també redactades en castellà, que abastaven més disciplines de la música pràctica com ara el cant d'orgue o el contrapunt i que rarament tractaven la música especulativa; cal pensar que el seu mercat eren els

¹³²³ Sobre la consideració de les consonàncies i dissonàncies des de l'antiguitat fins al Renaixement, qüestió íntimament relacionada amb la divisió del monocord, es pot consultar GARCÍA PÉREZ, Amaya Sara: "El concepto de consonancia en la teoría musical. De la escuela pitagórica a la revolución científica", *Revista de Musicología*, XXVIII:2, (2005), p. 1501-1515; *ID.: El concepto de consonancia en la Teoría Musical. De la Escuela Pitagórica a la Revolución Científica* (Salamanca: Publicaciones Universidad Pontificia de Salamanca, 2006).

¹³²⁴ Els continguts essencials de l'obra són analitzats en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, *op. cit.*, p. 462-465.

¹³²⁵ MONTANOS, Francisco de: *Arte de música theórica y práctica* (Valladolid: Diego Fernández de Córdoba y Oviedo, 1592). Els continguts essencials de'aquesta obra són analitzats en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, *op. cit.*, p. 396-399, 465-467, 526-531.

¹³²⁶ MONTANOS, Francisco de: *Arte de canto llano* (Valladolid: Andrés de Merchán, 1594).

estudiants o els músics professionals sense massa pretensions en el coneixement dels fonaments teòrics. Finalment, hi eren les publicacions més ambicioses en el camp especulatiu. Atesa la complexitat de la matèria, el seu públic era més selecte i cultivat, però també minoritari. Per a tractar d'augmentar geogràficament el mercat, però possiblement també per a integrar-se en la cultura internacional de prestigi, estan escrites en llengua llatina, de la qual, cal suposar, que els seus lectors eren coneixedors. Pertanyen al darrer grup tan sols els tractats de Ramos de Pareja, Podio i Salinas; únicament els dos darrers si es consideren només aquells impresos a la península Ibèrica. En aquest context cal situar l'obra de Guillem de Podio.

II. INTRODUCCIÓ A LA PRODUCCIÓ DE GUILLEM DE PODIO

L'obra que s'ha conservat de Guillem de Podio —almenys aquella que està actualment identificada— pertany exclusivament al camp de la teoria musical. L'únic tractat imprès conegut de l'autor és *Ars musicorum* o *Commentariorum musices*¹³²⁷. Estampat en format foli, els exemplars conservats consten de 67 folis, numerats des del f. II fins el f. LXV i tres darrers dedicats a l'índex de continguts. Va eixir de la impremta l'11 d'abril de 1495 a la ciutat de València, on l'antic mestre de capella de la reina Joana era mestre del cant catedralici¹³²⁸. El músic tenia al voltant dels 75 anys d'edat quan va poder veure la seua obra en forma de llibre imprès, fruit de la societat que formaren els mestres impressors alemanys Peter Hagenbach i Leonhard Hutz amb l'editor i mercader

¹³²⁷ Al principi del tractat, foli IIr, figura *Commentariorum musices* mentre que al darrer foli de la taula de continguts final (sense foliar) l'obra rep el títol d'*Ars musicorum*, nom amb el qual s'ha fet més coneguda. N'hi ha dues edicions en facsimil disponibles de l'obra: PODIO, Guillem de: *Ars musicorum*, Giuseppe Vecchi (ed.) (Bolonya: Arnaldo Forni Editore, 1975); *ID.*: *Ars Musicorum* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976). També hi ha una edició limitada als llibres sisè i vuitè: PODIO, Guillem de: *Ars musicorum, libri VI et VIII*, Albert Seay (ed.), *Critical Texts*, 8 (Colorado Springs: Colorado College Music Press, 1978).

¹³²⁸ Una completa bibliografia pot trobar-se a WILLIAMS, David Russell i C. Matthew BALENSUELA: *Music Theory from Boethius to Zarlino. A bibliography and Guide*, Harmonologia, 14 (Hillsdale, New York: Pendragon Press, 2007), p. 153-154.

llombard Jaume Vila¹³²⁹. El tractat va ser adreçat al bisbe de Tortosa Alfons d'Aragó —un nét de Joan II a qui Podio degué conèixer a la cort— el qual aleshores vivia a València¹³³⁰.

Ars musicorum té una vocació universalista que no és comú en els tractats hispans de l'època, a excepció de *Musica practica* de Ramos. En lloc de limitar l'estudi a una única disciplina, Guillem de Podio presenta en vuit llibres un ampli compendi del saber musical de l'època, en què tracta des dels aspectes més especulatius fins als més pràctics del cant pla, el contrapunt i el cant d'orgue, cosa que el converteix en el primer llibre de teoria musical imprès als regnes hispànics on es tracta en detall sobre la tècnica polifònica. En lloc d'usar la llengua vernacla, Guillem de Podio escriu íntegrament en llatí com a llengua vehicular de prestigi¹³³¹. Allunyat de la senzillesa i practicitat, l'incunable valencià posseeix en alguns capítols un notable component especulatiu que és infreqüent en la majoria de tractats peninsulars contemporanis¹³³².

Actualment es conserven almenys 14 còpies de l'imprès de Guillem de Podio disperses per Espanya (7), Europa Occidental (6) i Amèrica (1)¹³³³. Les premses de Hagenbach i Hutz només comptaven amb caràcters tipogràfics comuns, per la qual cosa els exemples musicals —llevat dels pentagrames— i les figures gràfiques s'hagueren d'afegir manualment amb posterioritat. No tots els

¹³²⁹ Sobre aquests personatges, la societat que formaven i el context productiu de l'obra de Podio, vegeu la primera part, capítol III.5, d'aquest treball.

¹³³⁰ Sobre aquest personatge, vegeu la primera part, capítol III.5, d'aquest treball.

¹³³¹ Sobre l'ús de la llengua llatina en la tractadística musical renaixentista es pot consultar HOLFORD-STREVENSON, Leofranc: "Humanism and the language of music treatises", *Renaissance Studies*, 15:4 (2001), p. 415-449.

¹³³² Una anàlisi del contingut d'aquesta obra pot trobar-se dins STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, *op. cit.*, p. 73-82; LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, *op. cit.*, p. 235-242, 360-361, 483-491; GÜMPEL, Karl-Werner: "Guillermus de Podio, Guillem Despuig", dins *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Personenteil, vol. 8 (Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 2002), col. 249-251.

¹³³³ Les referències de les biblioteques i dels exemplars identificats, quan ha sigut possible esbrinar-ho, són les següents: *E-Bbc*, 11-VII-15; *E-Mn*, INC/1518; *E-Mn*, INC/1947/1; BUCM, INC FL-57; *E-PAbm*, IB-FBM; *E-Sco*, 15-5-17; *E-Tc*; D-Sl; G-Cu, Inc.3.H.1.5[3471]; *GB-Lbl*; *I-Bc*, A-79; *S-Uu*; BNP, INC. 577; LCDL. Les fonts d'informació per a la localització de les còpies han sigut: LESURE, François (ed.): *Écrits imprimés concernant la musique*, vol. 1 (München-Duisburg: Henle Verlag, 1971), p. 264; BRITISH LIBRARY, The: *Incunabula Short Title Catalogue* <<http://www.bl.uk/catalogues/istc>>.

exemplars conservats contenen aquests afegits manuscrits, per la qual cosa alguns d'ells presenten els pentagrames i l'espai deixat a les figures en blanc. No hi ha uniformitat, almenys en els exemplars consultats, pel que fa a la mà del dibuixant de les figures —fins i tot, hi ha variants en el contingut de les mateixes— però sí sembla ser el mateix escrivà l'encarregat de la notació en tots ells¹³³⁴. Una de les còpies és especialment interessant. Es tracta d'aquella que es conserva actualment a la Biblioteca Nacional d'Espanya amb signatura INC/1947/1, la qual és possible que haguera pertangut a Juan de Espinosa, tractadista suara esmentat, atès que, segons s'indica en el f. Iir, va ser donat a la catedral de Toledo el 1589 per Alonso de Villegas, el qual degué rebre'l de son oncle Jerónimo Gutiérrez, capellà de Toledo i amic d'Espinosa. Aquesta còpia conté un gran nombre de notes marginals en llatí i, significativament, està enquadrada juntament amb *Arithmetica, Geometria et Musica* de Boeci en l'edició veneciana del 1492¹³³⁵.

La impremta féu possible una extensa difusió d'*Ars musicorum* a la península Ibèrica, de la qual cosa és una prova l'alt nombre d'exemplars conservats. Però segurament l'edició no hauria sigut tan exitosa si no haguera rebut la consideració d'obra de referència per part dels especialistes. De fet, les idees d'*Ars musicorum* foren la font on varen beure molts dels tractadistes hispànics del segle XVI. Així, a més de les obres ja citades, es poden trobar cites a Guillem de Podio¹³³⁶ en la *Breve introducción de canto llano* (Sevilla: Sebastián Trugillo, 1565) de Luis de Villafranca¹³³⁷; en el *Arte de Música theórica y práctica* (Valladolid: Diego Fernández de Córdoba y Oviedo, 1592) de Francisco de

¹³³⁴ Els exemplars que he pogut comparar es troben en *E-Bbc*, 11-VII-15, *E-Mn*, INC/1947, BUCM, INC FL-57, D-SI (sense exemples musicals).

¹³³⁵ Aquest fet ja fou observat dins ANGLÈS, Higini i José SUBIRÁ: *Catálogo Musical de la Biblioteca Nacional de Madrid*, Vol II (Barcelona: CSIC, Instituto Español de Musicología, 1949), p. 116-117. Poc després es reitera dins SUBIRÁ, José: *Historia de la música española e hispanoamericana* (Barcelona: Salvat Editores, 1953), p. 169-170.

¹³³⁶ En molts dels casos, les cites s'acompanyen de referències bibliogràfiques, sempre referides a l'*Ars musicorum*.

¹³³⁷ Els continguts essencials de l'obra són analitzats en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, *op. cit.*, p. 462-465.

Montanos¹³³⁸ i en *Arte y Summa de canto llano* (València: Pedro Patricio Mey, 1595) de Joan Francesc Cervera. Fins i tot es poden trobar connexions notables amb *l'Ars musicorum* en el *Breu compendi de cant pla* escrit en català i inclòs dins el llibre VI de *l'Ordinarium Barcinonense* (Barcelona: Claudi Bornat, 1569)¹³³⁹. El ressò de l'obra de Guillem de Podio, malgrat que atenuat, va arribar al segle XVIII. Així, poden trobar-se referències en *El Melopeo y Maestro* (Nàpols: Juan Bautista Gargano i Lucrecio Nucci, 1613) de Pedro Cerone¹³⁴⁰; en *Arte Breve, y compendiosa de las dificultades que se ofrecen en la música práctica de canto llano* (València: Pedro Patricio Mey, 1614) d'Andreu de Monserrat; en *El Psalterio de David* (Jerez de la Frontera: Fernando Rey, 1632) de Juan Salvador de Arellano¹³⁴¹, en *Médula de la música theórica* (Salamanca: Eugenio Antonio García, 1707) d'Antonio de la Cruz Brocarte i en la *Adición al compendio del arte de Canto llano* (València: Viuda de Joseph de Orga, 1766) feta per Manuel Narro a l'obra original de Pedro de Villagrasa *Arte y compendio del canto llano* (València: Viuda de Joseph de Orga, 1765).

És difícil determinar com d'ampli va ser el coneixement de l'obra de Guillem de Podio fora de les fronteres de les corones hispàniques, en l'època i en les dècades posteriors. Si només es consideren les referències en obres dels tractadistes estrangers, es podria afirmar que fou molt limitat o, fins i tot, inexistent. De fet, no hi ha constància de citacions en tractats teòrics estrangers de la seua època ni de les dècades posteriors, amb l'única excepció de la referència indirecta de l'anglès John Hothby ja esmentada¹³⁴². No obstant això, sí que s'ha pogut constatar el coneixement i la possessió, en algun cas,

¹³³⁸ Es pot trobar un estudi sobre els continguts de l'obra en LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia...*, op. cit., p. 396-399, 465-467, 526-531.

¹³³⁹ f. 246r-253r [vegeu ESTER-SALA, María A.: "Difusió en català de l'obra de J. Bermudo a *l'Ordinarium Barcinonense* de 1569", *Recerca Musicològica*, 5 (1985), p. 13-43].

¹³⁴⁰ Una edició en facsímil amb un complet estudi de l'editor pot trobar-se en CERONE, Pietro: *El Melopeo y Maestro*, 2 vol., ed. d'Antonio Ezquerro Esteban (Barcelona: CSIC, Institución "Milà i Fontanals", Departamento de Musicología, 2007). Una altra edició en facsímil en CERONE, Pietro: *El Melopeo y Maestro*, ed. de Franco Alberto Gallo (Bolonya: Forni, 1970).

¹³⁴¹ Citat a ANGLÈS, Higiní i José SUBIRÁ: *Catálogo Musical de la Biblioteca Nacional de Madrid* (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Español de Musicología, 1951), p. 324.

¹³⁴² Per a més detalls vegeu la primera part, capítol III.5, d'aquest treball.

d'exemplars de l'*Ars musicorum* per part de rellevants bibliòfils estrangers a partir del segle XVII. Se sap que hi havia un exemplar a la riquíssima biblioteca del rei Joan IV de Portugal el 1649¹³⁴³, i un altre estava en possessió del músic italià i historiador Giovanni Battista Martini (*1706; †1784)¹³⁴⁴. Així mateix, Guillem de Podio es citat per bibliògrafs europeus com ara el jesuïta italià Antonio Possevino (*1533; †1611)¹³⁴⁵, el músic alemany Johann Gottfried Walther (*1684; †1748)¹³⁴⁶, o el compositor i teòric francès Sébastien de Brossard (*1655; †1730), els quals el citen com a autor d'obres sobre música pràctica i especulativa.¹³⁴⁷

L'altra obra d'entitat de l'autor és *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes*, objectiu central d'aquesta part del treball de la qual, per tant, es tractarà en detall més avant.

Es conserven també dos escrits més breus en llengües vernacles —amb algunes frases, expressions i encapçalaments de capítols en llatí— que, tot i que no porten nom d'autor, presenten evidents vincles textuais amb el llibre VII de l'*Ars musicorum*, dedicat al cant mensural. El primer, en castellà, comença amb les paraules “Cinco son las figuras de canto de órguano”. Està inclòs en el mateix manuscrit que conté l'*Enchiridion*, precisament a continuació

¹³⁴³ A la primera part del catàleg d'aquesta biblioteca apareix “491. Guillermi de Podio Presbyteri *Comentariorum musices* contem 7. liuros.” [*Primeira Parte do index da livraria de musica do muyto alto, e poderoso Rey Dom Ioão o IV. Nosso Senhor* (Lisboa: Paulo Cratsbeck, 1649), p. 117]. Es pot trobar una edició moderna en facsímil d'aquest catàleg, amb un estudi bibliogràfic dels impresos, en SAMPAIO RIBEIRO, Mario de: *Livraria de Música de el-Rei D. João IV. Estudo musical, histórico e bibliográfico*, 2 vol. (Lisboa: Scarpa Lda., 1967).

¹³⁴⁴ De fet, el *Museo Internazionale e Biblioteca della Musica* de Bolonya custodia actualment aquesta còpia [I-Bc, A.79] procedent del llegat de Martini. La possessió es posada de manifest en un document datat el 19 de juliol de 1760 [I-Bc, A-71, f. [IIIr] (vegeu l'apèndix III, doc. 186)].

¹³⁴⁵ POSSEVINO, Antonio: *Bibliotheca Selecta de Ratione Studiorum*, vol. 2 (Roma: Typographia Apostolica Vaticana, 1593), p. 184, 258.

¹³⁴⁶ WALTHER, Johann Gottfried: *Musicalisches Lexicon* (Leipzig: Wolfgang Deer, 1732), p. 485.

¹³⁴⁷ BROSSARD, Sébastien de: *Dictionnaire de la musique* (París: Christophe Ballard, 1703). Es pot consultar en una reimpressió moderna de l'obra en facsímil a BROSSARD, Sébastien de: *Dictionnaire de la musique* (Genève, París: Minkoff, 1992; reimpressió de l'edició Amsterdam: E. Roger, ca. 1708), p. 383.

d'aquest¹³⁴⁸. L'altre, conservat en la Biblioteca de Catalunya està escrit en català i comença amb "Sinc figuras tenim de cant d'orga"¹³⁴⁹. Ambdós segueixen el text d'*Ars musicorum* tot i que estan simplificats respecte d'aquest, aparentment mitjançant la reducció o eliminació de frases i de capítols¹³⁵⁰. Això no obstant, el resultat dels escrits és coherent i té un sentit complet. La part de text reduït, respecte de l'imprès, és bastant coincident en els dos escrits, però no totalment, puix aquell que està en català està encara més simplificat que el castellà fins el punt que alguns capítols o gran part d'ells són seguits pel segon però no pel primer¹³⁵¹. Higini Anglès estava convençut que, almenys el text en castellà, era un "tratado-resumen"¹³⁵². Però sembla que cap dels dos procedeix directament de l'imprès, atès que hi ha algunes frases que són presents en els dos escrits però no en l'edició. És possible que la versió catalana provinguera de la castellana, puix tot el text d'aquella està present en aquesta. No obstant això, en contra d'aquesta possibilitat hi ha el fet que els exemples musicals presenten moltes diferències¹³⁵³. Per tant, cal considerar possible que la font d'on es varen extraure aquests escrits en llengües vernacles, única o diferent, no fóra l'imprès d'*Ars musicorum* sinó, potser, un antígraf o escrit previ del mateix autor que pogué haver circulat, amb variants, abans de l'edició completa per a la qual, en

¹³⁴⁸ I-Bc, ms. A.71, p. 191-207. D'aquest escrit hi ha una edició: ANGLÈS, Higini: "La notación musical española de la segunda mitad del siglo XV. Un tratado desconocido de Guillermus... de Podio", *Anuario Musical*, 2 (1947), p. 151-173.

¹³⁴⁹ E-Bbc, ms. 1325, f. 14r-19r. Una edició íntegra d'aquest escrit i una descripció del manuscrit on es conserva es pot trobar en GÜMPEL, Karl-Werner: "Eine Katalanische version der mensurallehre des Guillermus de Podio", *Orbis Musicae*, 2 (1973-74), p. 41-52.

¹³⁵⁰ Malgrat que sense aportar cap argument, Rafael Mitjana ja atribuïa l'escrit castellà a Guillem de Podio [MITJANA, Rafael: *La Música en España (Arte religioso y Arte Profano)* ([Madrid]: Centro de Documentación Musical, Instituto Nacional de las Artes Escénicas y la Música, Ministerio de Cultura, [1993]; 1a edició en francès: París: Libr. Delagrave, 1920), p. 47, nota 124]. Ja amb major concreció, la relació d'aquest escrit amb l'*Ars musicorum* va ser observat per Higini Anglès [ANGLÈS, Higini: "La notación musical...", *op. cit.*, p. 160] i Robert Stevenson [STEVENSON, Robert: *Spanish Music...*, *op. cit.*, p. 77-79]. La correspondència entre l'imprès i l'escrit castellà es detalla dins O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript from the Spanish College of Bologna: A study of the Manuscript Bologna, Civico Museo Bibliografico Musicale, MS A 71 (olim 159)*, tesi (University of Illinois at Urbana-Champaign, 1972), p. 7.

¹³⁵¹ En concret, es tracta dels capítols XXI-XXII, part del XV, XXVI, XXVIII-XXX, XXXV, part del XXXVI i del XXXVII d'*Ars musicorum*.

¹³⁵² ANGLÈS, Higini: "La notación musical...", *op. cit.*, p. 158.

¹³⁵³ Robert Stevenson ja va cridar l'atenció sobre el fet que els exemples musicals de lligadures presents en el manuscrit en castellà eren diferents i contenien més notes [STEVENSON, Robert: *Spanish music...*, *op. cit.*, p. 78].

aquest supòsit, podria haver sigut ampliat i integrat com a llibre VII. En el llibre cinquè de l'imprès, el mateix autor reconeix que abans havia escrit certes idees "in quodam rescripto vernacula lingua"¹³⁵⁴, el qual no necessàriament fou la font dels escrits. No obstant això, aquesta confessió i els escrits suara citats fan convenient la consideració de la possibilitat que l'incunable valencià del 1495 no fóra una nova creació escrita expressament per l'autor per a la impressió, sinó que, almenys parcialment, pogué haver sigut el resultat de l'aprofitament, adaptació i ampliació d'escrits propis que anteriorment s'haurien difós en forma manuscrita, la més habitual i accessible¹³⁵⁵. De fet, cal considerar lògica l'existència d'escrits teòrics previs, si es té en compte la llarguíssima trajectòria professional del tractadista acumulada en el moment de la impressió d'*Ars musicorum*.

Un darrer escrit anònim en castellà, encara més breu, s'ha atribuït a Guillem de Podio. Es troba també en el manuscrit que conté l'*Enchiridion* i comença amb la frase "Canto es movimiento de voces concordantes"¹³⁵⁶. Aquest escrit roman inèdit, tot i que la vinculació del mateix amb el llibre V d'*Ars musicorum*, sobre els principis del cant pla, ha rebut certa atenció¹³⁵⁷. Considere que hi ha elements que poden suportar una possible atribució a Podio els quals, si bé individualment potser no tenen suficient pes, en conjunt poden, almenys, atorgar versemblança a aquesta hipòtesi¹³⁵⁸. D'una banda, hi ha arguments codicològics. L'escrit es troba en el mateix manuscrit que l'*Enchiridion* i que el suara citat escrit castellà concordant amb el llibre VII d'*Ars musicorum*, en un fascicle que presenta exactament la mateixa marca d'aigua en el paper que

¹³⁵⁴ PODIO, Guillem de: *Ars musicorum*, op. cit., f. 41r. L'existència d'aquesta referència de Guillem de Podio a l'*Ars musicorum* ja ha sigut observada a GÜMPEL, Karl-Werner: "Guillermus de Podio...", op. cit., col. 249].

¹³⁵⁵ La possibilitat que Podio haguera aprofitat escrits anteriors no hauria representat un fet excepcional, atès que d'aquesta mateixa pràctica hi ha altres exemples en obres de teoria musical, com ara la citada *Declaración de instrumentos musicales* de Juan Bermudo o la *Practica musicae* de Franchino Gaffurio, com es detallarà més avant.

¹³⁵⁶ I-Bc, ms. A.71, p. 266-276.

¹³⁵⁷ Valerie O'Donoghue opina que és un resum del llibre V de l'*Ars musicorum* [O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, op. cit., p. 13-14].

¹³⁵⁸ Alguns d'ells estan expressats *ibid*. Uns altres són resultat del meu estudi posterior del manuscrit i de l'*Enchiridion*.

aquests i, a més, està ornamentat amb capitals semblants a les que només tenen les esmentades obres i *Theoricum opus musice discipline* de Gaffurio¹³⁵⁹. D'altra banda, hi ha arguments textuais. En primer lloc, inclou dues cites molt infreqüents de l'*Eneida* de Virgili i del seu comentarista Servi, immediata a la primera, que també es contenen en l'*Enchiridion*¹³⁶⁰. En segon lloc, l'escrit castellà inclou quatre regles no comunes que versen específicament sobre la composició dels intervals de la segona a la cinquena, respectivament, les quals coincideixen conceptualment amb les contingudes tant dins de l'*Enchiridion* com de l'*Ars musicorum*, únics tractats on he pogut trobar-les¹³⁶¹. Així doncs, sembla, en efecte, que la font de l'escrivà va ser alguna obra de Guillem de Podio, malgrat que el grau de concordança textual amb les dues obres conegudes de l'autor no sembla suficient per a fer cap asseveració definitiva en aquest sentit.

III. EL MANUSCRIT I-BC, A.71

En aquest apartat es tractaran les característiques generals del còdex que conté l'única còpia conservada de l'*Enchiridion de principiis musice discipline* de Guillem de Podio: el manuscrit amb signatura A.71 (olim 159) del *Museo Internazionale e Biblioteca della Musica* (abans *Civico Museo Bibliografico Musicale*) de Bolonya (I-Bc). L'objectiu fonamental, però, no és abordar un estudi codicològic complet, especialment pel que fa a l'anàlisi dels seus nombrosos i

¹³⁵⁹ Aquestes qüestions es tractaran després amb més detall.

¹³⁶⁰ "Contendunt ludo et fulva luctantur arena, / Pars pedibus plaudunt choreas et carmina dicunt. / Nec non Traycius veste cum longa sacerdos, / Obloquitur numeris septem discrimina vocum" [I-Bc, ms. A.71, p. 266 (versos 643-646 del llibre VI de l'*Eneida*)]. Cita a Servi "Discrimina autem huiusmodi, teste Servio, dissimilitudines vocuum dicuntur" [*ibid.*] En l'*Enchiridion* la citació es troba en el títol 20 amb un vers més (versos 643-647) [vegeu l'apèndix I, títol 21]. La infreqüència d'aquestes citacions poden constatar-se pel fet que no figuren en cap dels nombrosos tractats inclosos dins *Thesaurus Musicarum Latinarum* <<http://chmtl.indiana.edu/tml>>.

¹³⁶¹ I-Bc, ms. A.71, p. 272-275. En l'*Enchiridion* es troba en els títols 29-31 i 34. En l'*Ars musicorum* es troba en els títols 16-19 del llibre V (f. 41r-41v). La raresa d'aquestes regles s'acredita en no figurar en cap dels tractats inclosos dins *Thesaurus Musicarum Latinarum* <<http://chmtl.indiana.edu/tml>>.

diversos continguts, atès que, a més, aquesta matèria ja ha sigut objecte d'un treball monogràfic¹³⁶², sinó la síntesi dels coneixements actuals al mateix temps que l'aportació de noves dades i idees al lector que ajuden a comprendre millor l'obra que s'estudia dins del manuscrit que l'ha transmès.

1. Procedència

La primera notícia fefaent de la trajectòria del manuscrit *I-Bc*, A.71 l'ubica nítidament a Roma el 19 de juliol de 1760, quan acabava d'arribar a mans de Giuseppe Garampi (*1725; †1792), aleshores arxiver del Vaticà i col·leccionista de documents i llibres. Aquest dia, Garampi escrivia Giovanni Grisostomo Trombelli (*1697; †1784) —abat general de la Congregació de Canonges regulars de Sant Salvador, nascut i resident a Bolonya— per a demanar-li que transmetera a Giovanni Battista Martini —compositor bolonyès, historiador musical i gran col·leccionista de llibres de música¹³⁶³— la recent adquisició, per part de l'arxiver, d'un petit còdex de la darrereria del segle XV amb una sèrie de tractats de teoria musical que es detallen en la carta, coincidents amb els continguts dins *I-Bc*, A.71 i presentats en el mateix orde que en aquest¹³⁶⁴. Inserida actualment en dit llibre manuscrit hi ha una minuta de la carta de resposta de Trombelli a Garampi, en la qual li comunicava el gran desig de Martini de comprar el còdex tot i que, puix considerava massa audaç aquesta intenció, el compositor li sol·licitava almenys una còpia, que costejaria ell

¹³⁶² O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript from the Spanish College of Bologna: A study of the Manuscript Bologna, Civico Museo Bibliografico Musicale, MS A 71 (olim 159)*, tesi (University of Illinois at Urbana-Champaign, 1972). D'ací en avant em referiré a aquest manuscrit simplement com a ms. A.71.

¹³⁶³ Sobre l'activitat de Martini en l'adquisició de llibres de música, vegeu: SCHNOBELEN, Anne: "The growth of Padre Martini's library as revealed in his correspondence", *Music & Letters*, 57:4 (octubre, 1976), p. 379-397; EZQUERRO ESTEBAN, Antonio: "Pietro Cerone", en *Pedro Cerone: El Melopeo y Maestro*, vol. 1 (Barcelona: CSIC, Institució "Milà i Fontanals", Departament de Musicologia, 2007), p. 54.

¹³⁶⁴ *I-Bc*, H 66, f. 68-69 (vegeu l'apèndix III, doc. 185). L'existència d'aquest document, fins ara inèdit, s'anunciava dins MISCHIATI, Oscar: *La prassi musicale presso i canonici regolari del Ss. Salvatore nei secoli XVI e XVII e i manoscritti polifonici della Biblioteca Musicale «G. B. Martini» di Bologna* (Roma: Istituto di Paleografia Musicale, Edizioni Torre d'Orfeo, 1985), p. 81.

mateix¹³⁶⁵. Probablement mitjançant una compra o, potser, en qualitat de regal, el fet cert és que Garampi va enviar a Martini el manuscrit original, el qual així va ser incorporat a la rica biblioteca del músic bolonyès.

Després de la mort de Martini, el seu deixeble i successor en el magisteri de la capella musical de Sant Francesc de Bolonya, Stanislao Mattei (*1750; †1825), va salvar de la confiscació napoleònica una part dels llibres del seu mestre i els va donar el 1816 al *Liceo Musicale* —creat el 1804—, entre els quals es trobava el manuscrit que ací s'estudia. El 1942, el *Liceo Musicale* es va estatalitzar i el 1959 es va transformar en el *Civico Museo Bibliografico Musicale*. El 2004 aquesta institució va adquirir la denominació actual de *Museo internazionale e biblioteca della musica*, on hui cal dirigir-se per a consultar aquest petit còdex¹³⁶⁶.

2. Descripció¹³⁶⁷

Es tracta d'un volum en paper de dimensions 216 x 145 mm¹³⁶⁸ consistent en 3 f. (de guarda, no numerats) + VI f. (numerats I-VI) + 316 p. (numerades 1-

¹³⁶⁵ I-Bc, A-71, f. [IIIr] [vegeu l'apèndix III, doc. 186].

¹³⁶⁶ Vegeu la pàgina web de la institució <<http://www.museibologna.it/>>.

¹³⁶⁷ El còdex ha sigut objecte de descripcions amb diversos graus de detall dins: GASPARI, G.: *Catalogo della Biblioteca del Liceo Musicale di Bologna*, I (Bolonya: Libreria Romagnoli dall' Acqua, 1890), p. 159; ANGLÈS, Higiní: *La Música Española desde la Edad Media hasta nuestros días* (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941), p. 64; *Id.*: *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I. Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941), p. 128; KRISTELLER, Paul Oskar: *Iter Italicum. A finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of the Renaissance in Italian and other libraries*, vol. 1 (Londres: The Warburg Institute, 1963), p. 29; O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript from the Spanish College of Bologna: A study of the Manuscript Bologna, Civico Museo Bibliografico Musicale, MS A 71 (olim 159)*, tesi (University of Illinois at Urbana-Champaign, 1972), p. 1-26, 54-56; GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion de principiis musicae discipline des Guillermus de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396; UNIVERSITY OF ILLINOIS: *Census-Catalogue of manuscripts sources of polyphonic music 1400-1550*, vol. I (Neuhausen-Stuttgart: Hänssler-Verlag, 1979), p. 68; *ibid*, vol. 4 (1988), p. 273; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide to Tinctoris's Teachings Recovered", *Early Music History*, vol. 1. (1981), p. 46-53; MISCHIATI, Oscar: *La prassi musicale presso i canonici regolari del Ss. Salvatore* (Roma: Edizioni Torre d'Orfeo, 1985), p. 81; BENAVENT, Júlia: *Biblioteca dispersa. Manuscrits i incunables valencians dels segles XIV al XVII* (València: Diputació de València, 2007), p. 129-131.

¹³⁶⁸ Les dimensions han estat preses per mi mateix. Anteriorment, altres autors havien pres 214 x 144 [MISCHIATI, Oscar: *La prassi musicale...*, *op. cit.*, p. 81] i 215 x 145 [O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 1].

315; repetida la p. 134) + 3 f. (de guarda, no numerats). Va ser restaurat entre el 1980 i el 1981 per Salvatore Castrignano amb el finançament de la regió italiana d'Emilia Romagna¹³⁶⁹, moment en què es va retirar la coberta de pergamí i es va encuadernar amb la tapa dura de color marró que posseeix actualment, amb dimensions 227 x 147 x 10 mm¹³⁷⁰. Aleshores també s'afegiren els tres fulls de guarda anteriors i els tres posteriors. En la part interior de la tapa davantera actual es conserven pegats dos fragments escrits de pergamí i l'antiga etiqueta de la signatura, procedents de l'encuadernació anterior.

La foliació en xifres romanes present en la part superior dreta de cinc dels sis folis que segueixen als de guarda davanters —manca la foliació del f. III—, deu ser de l'època de l'encuadernació, atès que està marcada a llapis, com la informació sobre el patrocini adés citat. La cal·ligrafia de les pàgines amb algun text escrit d'aquests folis correspon a l'època de Martini¹³⁷¹. Fins i tot, en el f. Iv sembla informar-se que l'índex del volum, present en el f. Vlv, està escrit pel mateix músic¹³⁷².

De la p. 1 fins la p. 303 la paginació, ubicada en la part superior exterior, està feta per un mateix escrivà, el qual sembla que fou, precisament, el pare Martini, atenent a la cal·ligrafia¹³⁷³. Per tant, el còdex no estava paginat originalment. El compositor bolonyès va errar quan va escriure els números de pàgina, atès que la p. 134 està repetida, per la qual cosa realment són 316 i no 315 les compreses entre la p. 1 i la p. 315. El fet que la pàgina repetida coincidís precisament amb la darrera (en blanc) de l'últim fascicle d'un tractat i la primera del següent tractat —i fascicle— fa probable que, potser, el motiu de la distracció de Martini fóra que, en el moment de la paginació, ambdós tractats

¹³⁶⁹ Les dades anteriors estan reflectides, escrites a llapis, en la part interior de la tapa davantera del còdex.

¹³⁷⁰ Dades preses per mi mateix.

¹³⁷¹ Es tracta de f. Iv, Ilr, s/f r, Vv.

¹³⁷² "Veggasi il contenuto del presente codice nel foglio del P. Martini preposto al Trattato di Gafurio".

¹³⁷³ Pot comprovar-se la gran semblança de les xifres de la paginació amb les presents en l'índex, presumptament escrit de mà de Martini (f. Vr).

no estigueren enquadernats, sinó separats. Com que aquestes obres ja guardaven l'orde actual quan el còdex arribà a mans de Martini¹³⁷⁴, pot pensar-se que el músic pogué paginar amb els fascicles solts, justament abans d'una hipotètica renovació de l'enquadernació original promoguda per ell mateix, moment que pogué aprofitar per a incloure la minuta de la carta del f. III en el còdex. Des de la p. 304 fins a la p. 314, els números de pàgina són recents i escrits a llapis, però només figuren els números parells, que estan inscrits en els rectes dels folis¹³⁷⁵.

A banda de la paginació general del manuscrit, poden trobar-se, en alguns fascicles o quaderns, *signatures* o sistemes de referència que assenyalen l'ordenació dels distints bifolis i quaderns (vegeu l'apèndix VIII). Aquests senyals deixats per l'escrivà per a evitar confusions en l'escriptura i, especialment, en la posterior enquadernació, són, en aquest còdex, generalment de tipus alfa-numèric on les lletres indiquen el fascicle i les xifres el bifoli, o a la inversa, un sistema molt usat en la impremta de l'època. En un únic cas, la xifra es substitueix per un nombre de punts equivalent.

El manuscrit ha tingut diverses signatures de col·locació o codis identificatius al llarg del temps. El pare Martini va catalogar-lo amb la signatura Cod. 097 entre el 1766 i el 1783¹³⁷⁶, la qual encara figurava escrita sobre la tapa de pergamí quan va ser reenquadernat en el segle XX¹³⁷⁷. No obstant això, el catàleg del *Liceo Musicale* de Sarti, datat aproximadament el 1840, el còdex figurava registrat amb el núm. 0461¹³⁷⁸. El 1890 es publicava el primer volum del catàleg de la biblioteca, obra pòstuma de Gaetano Gaspari (*1807-1808; †1880), on figuren les principals obres contingudes en el manuscrit, el qual es

¹³⁷⁴ I-Bc, H 66, f. 68-69 (vegeu l'apèndix III, doc. 185).

¹³⁷⁵ La causa d'aquesta irregularitat és la repetició de la p. 134.

¹³⁷⁶ MISCHIATI, Oscar: "Il catalogo originale dei codici manoscritti di Padre Martini", *Studi Musicali*, 28:1 (1999), p. 117-118, 185.

¹³⁷⁷ Actualment es troba pegat, en l'interior de la tapa davantera, el fragment de la coberta de pergamí on figura aquesta signatura. La fitxa catalogràfica actual de la biblioteca també indica l'antiga [<http://www.bibliotecamusica.it/cmbm/scripts/gaspari/scheda.asp?id=1657>].

¹³⁷⁸ *Ibid.*

descriu breument, però no s'indica cap signatura associada¹³⁷⁹. Malgrat tot, Rafael Mitjana i Higiní Anglès, aquest darrer en diverses publicacions, fan servir la signatura Cod. 159, la qual no he pogut documentar¹³⁸⁰. Abans del 1963 es va assignar al manuscrit la signatura actual (A.71)¹³⁸¹.

La cal·ligrafia del còdex que arribà a mans de Martini és gòtica librària o textual, bastant uniforme. Aquest fet segurament va conduir Blackburn a considerar la possibilitat que només haguera intervingut un escrivà¹³⁸². No obstant això, crec que no s'ha de descartar en cap manera la participació de més copistes¹³⁸³. A més, poden observar-se algunes inscripcions en escriptura gòtica cursiva de l'època del manuscrit o poc posterior, atenent a la cal·ligrafia. Dos d'elles són molt breus i relacionades amb el contingut però sense formar part d'ell¹³⁸⁴. Obviament, són posteriors i cal suposar que foren afegits d'algú o d'alguns dels propietaris coetanis. Així mateix, la darrera pàgina escrita del còdex (p. 313) conté un text singular en lletra cursiva en què cap estudiós del manuscrit havia reparat abans, probablement perquè no té relació amb la música. Es tracta d'un grup de set proverbis, dels qual els sis primers són llatins però el darrer és valencià/català¹³⁸⁵.

¹³⁷⁹ GASPARI, G.: *Catalogo...*, *op. cit.*, p. 159, 215.

¹³⁸⁰ MITJANA, Rafael: *La Música en España...*, *op. cit.*, p. 47, nota 124; ANGLÈS, Higiní: *La Música Española...*, *op. cit.*, p. 64; ID.: *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I. Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941), p. 128; ID.: "La notación musical...", *op. cit.*, p. 159.

¹³⁸¹ Ja es fa referència a aquesta dins KRISTELLER, Paul Oskar: *Iter Italicum...*, *op. cit.*, p. 29.

¹³⁸² BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 51.

¹³⁸³ No es senzill determinar el nombre d'escrivans que varen participar en la còpia del manuscrit, atès que es tracta d'una cal·ligrafia estandaritzada, segurament professional. La qüestió requeriria d'un profund estudi cal·ligràfic per part d'un especialista.

¹³⁸⁴ I-BC, A.71, f. 212, 241.

¹³⁸⁵ Entre els proverbis llatins se n'ha pogut identificar un d'Ovidi [*Dum fueris Dives multos numerabis amicos: Tempora si fuerit nubila solus eris*], un de Cató [*Contra verbosos noli contendere verbis; Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis*] i una variant de Publius Syrius [*Miserrima est fortuna, quae caret ab inimico*].

I In deu: Vna fe: Vn Amor: Vn bes sí:
 Vn bel no: primer morir q Rompre
 la promessa fe: s

Figura 38. Proverbi en valencià/català¹³⁸⁶

3. Contingut

El manuscrit A.71 és una miscel·lània d'escrits de teoria musical, peces de música pràctica i exemples musicals, els quals es descriuen breument en la taula 10¹³⁸⁷.

Núm.	p.	Autor	Contingut
-	[IIIr]		Minuta de la carta de G. G. Trombelli a G. Garampi
-	Vv		Índex del manuscrit fet per G. B. Martini
1	1-131	Franchinus Gaffurius	<i>Theoricum opus musice discipline</i> [còpia de l'edició de Nàpols, 1480]
2	134-190	Guillermus de Podio	<i>Enchiridion de principiis musice discipline</i>
3	191-207	[Guillermus de Podio] ¹³⁸⁸	<i>Cinco son las figuras...</i> [vinculat amb <i>Ars Musicorum</i> , llibre VII]
4	207-208	[Andreas de Silva] ¹³⁸⁹	<i>In illo tempore loquente Jesu</i> [a 4]
5	209-210	[Adrian Willaert] ¹³⁹⁰	<i>Regina celi letare; Resurrexit sicut dixit</i> (2a part)) [a 4]
6	211-212	Antonius Marlet	<i>O quam pulcra es et quam decora</i> [a 3]
7	213-214	-	<i>Hodie Maria virgo</i> [a 4]

¹³⁸⁶ "Un Déu: una fe: un amor: un bes sí: un bel no: primer morir que rompre la promessa fe" [I-Bc, A.71, p. [313]].

¹³⁸⁷ Una descripció més detallada de cada element de la llista pot trobar-se en l'estudi monogràfic del manuscrit O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, op. cit., p. 1-26.

¹³⁸⁸ Sobre l'atribució d'aquest escrit a Guillem de Podio, s'ha tractat suara en aquesta mateixa part.

¹³⁸⁹ Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, op. cit., p. 15; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", op. cit., p. 47. Segons B. J. Blackburn, l'autoria va ser descoberta independentment per V. W. O'Donoghue i W. Kirsch [BLACKBURN, Bonnie J.: op. cit., p. 46; O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: op. cit., p. 15; KIRSCH, Winfried: *Die Motetten des Andreas de Silva: Studien zur Geschichte der Motette im 16. Jahrhundert* (Tutzing: Schneider, 1977), p. 24-27].

¹³⁹⁰ Vegeu tot el que s'ha indicat per a la peça anterior.

8	215-218	-	<i>Salve vera parens Christi; Per sacros uteri</i> (2a part) [a 4]
9	219-220	-	<i>Tu quem virgineo peperisti corpore</i> [a 4]
10	222-227	-	<i>Compendium musicale de diversis questionibus et diffinitionibus</i>
11	228-230	-	<i>Divisio monocordi diatonici</i>
12	232	-	[Fragments musicals sense text, a 2]
13	233-235	-	[Sense text, a 2]
14	241-248	[Franchinus Gaffurius] ¹³⁹¹	<i>Proportio in equalitatis</i> [vinculat amb <i>Practica musicae</i> , llibre IV]
15	251-252	Jusquinus [Desprez]	<i>Si con gi pran</i> [Se congié prens (text en incipit) a 6] ¹³⁹²
16	252	-	<i>Canon diapentizat</i> [sense text, a 2]
17	254	-	<i>Discantus</i> [Peça sense text, a 2]
18	255-256	-	[Peça sense text, a 2]
19	258	-	<i>Benedicta. Virgo</i> (text en incipit) [1 veu]
20	259-262	Johannes Tinctoris (?) ¹³⁹³	<i>O preco</i> [text només en incipit]; 2. <i>pars</i> [sense text, a 4]
21	263-264	[Johannes Tinctoris (?)] ¹³⁹⁴	<i>O precor</i> [text només en incipit, a 4]
22	266-276	[Guillermus de Podio(?)] ¹³⁹⁵	<i>Canto es movimiento...</i> [vinculat amb <i>Ars Musicorum</i> , llibre V?]
23	284	[Franchinus Gaffurius] ¹³⁹⁶	<i>De proportione subsesquitertia</i> [ex. <i>Practica Musicae</i>]
24	286	[Johannes Tinctoris] ¹³⁹⁷	[<i>Beatissima Beatrix</i> , a 3; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
25	287	[Johannes Tinctoris (?)] ¹³⁹⁸	[Peça sense text, a 3]
26	288	[Johannes Tinctoris] ¹³⁹⁹	[<i>Sancte Johannes Baptista</i> , a 3; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
27	289	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰⁰	<i>Do</i> [a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
28	289	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰¹	<i>Michi</i> [a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
29	290	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰²	<i>Si bona</i> [a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
30	290	-	<i>Philipe. Nescitis quid petatis</i> [a 3]

¹³⁹¹ Sobre l'autoria i concordances de l'escrit, vegeu en O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 6, 8-11.

¹³⁹² Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 17-18; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 47.

¹³⁹³ Vegeu O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 18-19; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 47.

¹³⁹⁴ Vegeu O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 19; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 48.

¹³⁹⁵ Sobre l'atribució de l'escrit a Guillem de Podio, s'ha tractat abans en aquesta mateixa part.

¹³⁹⁶ Vegeu O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 19-20, 60; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 51.

¹³⁹⁷ Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 48, 51.

¹³⁹⁸ *Ibid.*

¹³⁹⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰⁰ *Ibid.*

¹⁴⁰¹ *Ibid.*

¹⁴⁰² Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 20, 61; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 47, 51.

31	291	-	[Peça sense text, a 3]
32	296	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰³	<i>Si vis</i> [a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
33	296	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰⁴	<i>Nolo</i> [a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
34	296	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰⁵	<i>Ego volo</i> [1 veu]
35	297	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰⁶	<i>Dung aultre</i> [a 2]
36	297	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰⁷	<i>Deus alleluia</i> [a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
37	298	[Johannes Tinctoris] ¹⁴⁰⁸	[Peça sense text, a 2; <i>Liber de arte contrapuncti</i>]
38	298	[Johannes Tinctoris(?)] ¹⁴⁰⁹	[Peça sense text, incompleta]
39	298	-	<i>Donec ponam inimicos tuos. Primus tonus</i> [a 4]
40	299	-	<i>Potens in terra erit. Tertius tonus</i> [a 4]
41	299	-	<i>Sit nomen domini benedictum. Quartus tonus</i> [a 4]
42	300	-	<i>Magna opera domini. Secundus tonus</i> [a 4]
43	300	-	<i>Quoniam confirmata est. Sextus tonus</i> [a 4]
44	301-303	[Franchinus Gaffurius] ¹⁴¹⁰	[Ex.de proporcions; <i>Practica Musicae</i>]
-	313	-	Proverbis en llatí i valencià/català

Taula 10. Obres del manuscrit I-Bc, A.71

L'obra que obri el cos principal del còdex, aquell que està paginat en xifres àrabs, és *Theoricum opus musice discipline* de Franchino Gaffurio (*1451; †1522). La versió d'aquest tractat que és present al manuscrit, correspon a la impressa a Nàpols l'any 1480¹⁴¹¹, i no a la que va publicar el mateix autor amb el títol *Theorica musice* a Milà el 1492¹⁴¹². A continuació, es troba l'obra objecte d'aquest estudi, *Enchiridion de principiis musice discipline* de Guillem de Podio, segon i

¹⁴⁰³ Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 48, 51.

¹⁴⁰⁴ *Ibid.*

¹⁴⁰⁵ *Ibid.*

¹⁴⁰⁶ Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 20, 61; BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 49, 51.

¹⁴⁰⁷ Vegeu sobre l'autoria, concordances i edicions de la peça: BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 49, 51.

¹⁴⁰⁸ *Ibid.*

¹⁴⁰⁹ *Ibid.*

¹⁴¹⁰ Els texts breus i els exemples musicals de les proporcions sesquialtera i sesquitercia pertanyen als f. ffviiiiv, ggvr-ggvv, ggvir-ggviv de *Practica Musicae* de Gaffurio (Nàpols: Ioannes Petrus de Lomatio, 1496). O'Donoghue només identifica el contingut dels f. ggvir-ggviv i la resta els considera anònims [O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 22].

¹⁴¹¹ Nàpols: Francesco di Dino, 8 d'octubre de 1480.

¹⁴¹² Milà: Philippo Mantedazza (Giovan Pietro da Lomazzi), 15 de desembre de 1492. *Vid.* O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *op. cit.*, p. 2-4. Un treball centrat en les fonts clàssiques emprades en aquesta obra és KREYSZIG, Walter Kurt: "Franchino Gaffurio als Vermittler der Musiklehre des Altertums und des Mittelalters: Zur identifizierung griechischer und lateinischer Quellen in der "Theorica Musice" (1492)", *Acta Musicologica*, 65:2 (1993), p. 134-150.

darrer dels tractats d'entitat del manuscrit, el contingut de la qual serà objecte de comentaris específics en el capítol IV d'aquesta mateixa part¹⁴¹³.

Després d'aquestes dues extenses obres, que ocupen la major part del còdex, i fins a la fi d'aquest, se succeeixen barrejats diversos escrits teòrics molt més concisos sense nom d'autor, en castellà i en llatí, peces de música pràctica i exemples musicals. Els continguts de la majoria dels escrits breus de teoria musical estan relacionats, de forma més o menys clara, amb els mateixos autors dels dos primers tractats: Franchino Gaffurio i Guillem de Podio:

- En les p. 191-207 (núm. 3)¹⁴¹⁴, just després de l'*Enchiridion*, es troba un escrit teòric relatiu a la notació del cant d'orgue sense nom d'autor i redactat en castellà —amb intercalacions llatines— que comença per “Cinco son las figuras...”, del qual ja s'ha tractat.
- Un parell d'escrits més breus en llatí —una espècie de diccionari de termes musicals titulat *Compendium musicale de diversis questionibus et diffinitionibus* (p. 222-227, núm. 10)¹⁴¹⁵ i unes instruccions per a la divisió del monocord (p. 228-230, núm. 11) titulades *Divisio monocordi diatonici*— són d'autor anònim i de moment no s'han pogut establir concordances amb altres obres conegudes.
- En les p. 241-248 (núm. 14) un nou escrit teòric en llatí sobre proporcions té forts vincles, en aquest cas, amb el llibre IV de l'obra

¹⁴¹³ L'obra ha sigut objecte d'una edició crítica moderna dins GÜMPEL, Karl-Werner: “Das Enchiridion...”, *op. cit.*, que també està disponible a MATHIESEN, Thomas J. (ed.): *Thesaurum Musicarum Latinarum*, <http://www.chmtl.indiana.edu/tml/15th/GUIENC_TEXT.html>. Vegeu les primeres planes en detall en les làmines 1 i 2 de l'Apèndix IX.

¹⁴¹⁴ Segons la numeració d'obres del còdex que figura en la taula 10.

¹⁴¹⁵ La comparació amb *Diffinitorium musicae* de J. Tinctoris, escrit abans de l'any 1475, no ha tingut resultats satisfactoris [TINCTORIS, Johannes: “Diffinitorium musicae”, dins Edmond de Coussemaeker (ed.), *Scriptorum de musica medii aevi: novam seriem a Gerbertina alteram*, vol. 4 (París: Durand, 1864-1876; reimpr.: Milà: Bolletino bibliografico musicale, 1931; reimpr.: Hildesheim: Olms, 1963), p. 177-191].

Practica Musicae de Franchino Gaffurio¹⁴¹⁶, segons les concordances analitzades capítol a capítol per O'Donoghue. Malgrat això, a causa de les diferències observades, l'autora planteja la possibilitat que la font emprada per l'escrivà no fóra l'imprès de l'obra de 1496, sinó un esborrany previ¹⁴¹⁷.

- En les p. 266-276 (núm. 22) figura l'escrit teòric en castellà sense nom d'autor sobre principis de cant pla (*Canto es movimiento*) relacionat amb el llibre V d'*Ars musicorum* de Guillem de Podio, del qual ja s'ha fet esment.

També, intercalats en el ms. A.71, s'inclouen uns quants exemples musicals. Nou d'aquests, incloent el motet *Beatissima Beatrix*, han sigut identificats com a procedents del tractat de teoria titulat *Liber de arte contrapuncti* de Johannes Tinctoris (*1435c; †1511p)¹⁴¹⁸. Altres exemples musicals, acompanyats de breus texts explicatius, pertanyen també a *Practica Musicae* de Gaffurio (núm. 44).

En la majoria de les peces musicals alienes als tractats teòrics no consta l'autoria explícita. Només en dues obres figuren els noms "Antonius Marlet"¹⁴¹⁹ (Antoni Marlet) i "Jusquin"¹⁴²⁰ (Josquin Desprez), respectivament¹⁴²¹. No obstant això, els estudis successius elaborats sobre el manuscrit han anat descobrint, mitjançant concordances amb fonts diferents, altres autors representats, com Andreas de Silva i Adrian Willaert¹⁴²². Alguna de les peces sembla exemplificadora d'aspectes tractats en els escrits teòrics, com és el cas del motet anònim *Tu quem virgineo peperisti corpore*, el qual té un ús inusualment intensiu de les proporcions, tractades en l'escrit núm. 13. No sembla casual

¹⁴¹⁶ Milà: Guillaume le Signerre (G. Pietro da Lomazzo), 30 de setembre de 1496.

¹⁴¹⁷ O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *op. cit.*, p. 6-11.

¹⁴¹⁸ En concret, es tracta dels exemples que a la taula 10 van numerats amb: 24, 26, 27, 28, 32, 33, 34, 36, 37.

¹⁴¹⁹ *I-Bc*, ms. A.71, p. 212 (núm. 6).

¹⁴²⁰ *Ibid.*, p. 251 (núm. 15).

¹⁴²¹ En concret, es tracta dels exemples núm. 6 i 15 segons la taula 10.

¹⁴²² Vegeu detall en la taula 10.

tampoc l'agrupació en el manuscrit de sis obres llatines (núm. 4-9) de tema marià. Però segurament les peces de música pràctica més interessants del còdex són algunes d'aparença més senzilla. D'una banda, els cinc falsbordons anònims dels tons primer, segon, tercer, quart i sisè (núm. 39-43) són exemples primerencs d'aquesta tècnica compositiva¹⁴²³. D'altra banda, els conjunts de diferents ornaments sobre tenors elementals (núm. 13), presumptament instrumentals, han sigut considerats precursors en la notació de *passagi* o ornamentacions¹⁴²⁴.

Pel que fa als autors de les obres, pot observar-se que una gran part d'ells són mestres ben coneguts de dimensió internacional com ara Gaffurio, Josquin, Willaert, Tinctoris i, tot i que en un nivell inferior als anteriors, Andreas de Silva. En canvi, els altres dos —Guillem de Podio i Antoni Marlet— varen tenir una recepció en l'època limitada a la península Ibèrica, tot i que molt major en el primer cas que en el segon. Mentre que de Podio ja es disposa d'informació biogràfica bastant detallada¹⁴²⁵, és d'especial interès conèixer més sobre la figura molt obscura d'Antoni Marlet, autor del *O quam pulchra es* contingut en aquest manuscrit (núm. 6), i un *Magnificat* a 4 veus present en el còdex espanyol *E-TZ*, ms. 2-3¹⁴²⁶. Fins ara, l'única dada biogràfica coneguda d'aquest autor era el nomenament com a mestre de cant de la seu de Tarragona el 8 de juny de 1506¹⁴²⁷. Afortunadament, la lectura acurada del document que és origen de la

¹⁴²³ Sobre el falsbordó a la península Ibèrica vegeu ZAUNER ESPINOSA, Sergi: *El fabordón a la luz de las fuentes españolas del renacimiento (ca. 1480-1626). Fórmulas y fabordón elaborado en el marco del oficio divino*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014).

¹⁴²⁴ "The examples in Bologna A 71 seem to form the earliest "manual of passagi known" [BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 50].

¹⁴²⁵ Vegeu la primera part d'aquest treball.

¹⁴²⁶ f. 54v-57r [RUIZ IZQUIERDO, Julián, José Antonio MOSQUERA i Justo SEVILLANO RUIZ: *Biblioteca de la Iglesia Catedral de Tarazona. Catálogo de libros manuscritos, incunables y de música*, Fuentes Históricas Aragonesas, 12 (Zaragoza: Cátedra "Zurita", Institución "Fernando el Católico" (CSIC), 1984), p. 111]. Un complet panorama historiogràfic sobre aquest manuscrit pot trobar-se en ESTEVE ROLDÁN, Eva T.: "Manuscrito Musical 2-3 de la Catedral de Tarazona. Estudio historiográfico", *Nassarre*, XXII (2006), p. 131-172. Vegeu també STEVENSON, Robert: *Spanish Music in the Age...*, *op. cit.*, p. 180-181.

¹⁴²⁷ Aquesta dada ja va ser proporcionada per H. Anglès [ANGLÈS, Higiní: *La Música Española desde la Edad Media hasta nuestros días* (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941), p. 64]. Una confirmació recent de la mateixa dada es pot trobar dins RAMON I

informació anterior, ara permet descobrir que el càrrec del qual procedia aquest músic fou el de mestre de cant de l'infant Enric d'Aragó i Pimentel (*1445; †1522), anomenat *Infant Fortuna*¹⁴²⁸. Aquest cosí del rei Ferran II —era fill pòstum d'Enric d'Aragó, germà dels reis d'Aragó Alfons V i Joan II— disposava d'una capella poc coneguda¹⁴²⁹. Com a membre de la família reial, Enric d'Aragó havia sigut lloctinent general del rei al regne de València del 1478 al 1479, quan va passar amb anàleg càrrec a Catalunya (1479-1494), i tornà a exercir la lloctinència a València del 1496 al 1505¹⁴³⁰, on probablement Marlet va viure els anys anteriors al 1506.

4. Marques d'aigua

Segons el *Census-Catalogue*, el paper emprat en el ms. A.71 té dues marques d'aigua o filigranes força diferents¹⁴³¹. L'una s'assembla a la catalogada per Briquet amb el núm. 6649, una flor de tulipa amb dues fulles¹⁴³², i l'altra representa una mà amb una flor de cinc pètals al damunt que no es pot assimilar a cap marca d'aigua del mateix catàleg.

A causa del tamany del còdex, de format en quart, les marques d'aigua no apareixen en el centre de pàgina sinó partides entre dos d'aquestes, enmig del

VINYES, Salvador: "Mestres de capella de la catedral de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, època V, 21-22 (1999-2000), p. 591].

¹⁴²⁸ E-TAc, Secció A. Armari II, num. 56 (llibre d'actes capitulars 1501-1515), f. 59v (vegeu l'apèndix III, doc. 177).

¹⁴²⁹ Pot trobar-se informació sobre aquesta capella dins GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Marturià Prats i Mateu Çafont, músics de la Capella de l'Infant Enric (1445-1522)", *Nassarre*, IX:2 (1993), p. 147-154.

¹⁴³⁰ HINOJOSA MONTALVO, José: *Diccionario de Historia Medieval del Reino de Valencia*, vol. 1 (València: Biblioteca Valenciana, 2002), p. 223; MATEU IBARS, Josefina: *Los Virreyes de Valencia. Fuentes para su estudio* (València: Ajuntament de València, 1963), p. 94-96, 100.

¹⁴³¹ UNIVERSITY OF ILLINOIS: *Census-Catalogue ...*, op. cit. vol. 4 (1988), p. 273.

¹⁴³² BRIQUET, Charles M.: *Les filigranes. Dictionnaire Historique des Marques de Papier*, vol. 2. (Hildesheim, Zurich, New York: Georg Olms Verlag, 1984).

doblec del bifoli¹⁴³³. Del meu estudi *in situ* es desprén l'existència de, no dues, sinó vuit marques d'aigua diferents en el manuscrit, tot i que algunes d'elles poden considerar-se integrades dins d'una mateixa família o grup, pel fet de compartir trets comuns. La ubicació exacta de cada una d'elles en el manuscrit pot trobar-se a l'apèndix VIII, on s'identifiquen per la nomenclatura específica corresponent, segons la descripció següent dels diferents tipus¹⁴³⁴.

Àncora

- **AN.** Es tracta d'una àncora dins d'un cercle amb un estel de sis puntes damunt. La més semblant en el catàleg de Charles M. Briquet és la núm. 488, que va trobar en documentació ferraresa (1589)¹⁴³⁵. Oriol Valls no identifica cap d'igual a Espanya¹⁴³⁶. Només hi ha un exemplar d'aquesta marca d'aigua en el manuscrit, el qual es troba entre els folis previs a la part paginada per Martini, és a dir, abans dels continguts musicals¹⁴³⁷. Segons Briquet, les marques d'aigua d'àncores dins d'un cercle amb un estel damunt corresponen a papers d'origen venecià, els quals consta que varen arribar a moltes ciutats d'Itàlia i d'Alemanya, especialment durant la primera meitat del segle XVI¹⁴³⁸.

¹⁴³³ Aquest fet no deixa lloc al dubte que es tracta d'un format en quart, tot i que anteriorment s'havia considerat que el manuscrit tenia format en octau [GASPARI, G.: *Catalogo...*, *op. cit.*, p. 159; GÜMPPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion...", *op. cit.*, p. 359].

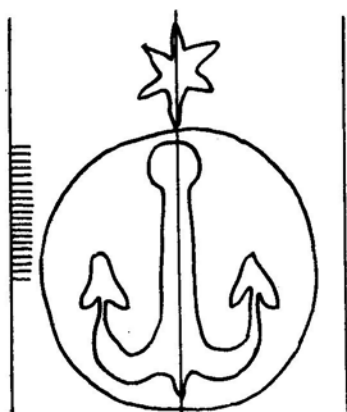
¹⁴³⁴ Malauradament, malgrat l'intent reiterat, la biblioteca dipositària no m'ha autoritzat l'obtenció de fotografies ni cap altre tipus de reproducció d'almenys un exemplar de cada una de les marques d'aigua del còdex d'estudi, com era la meua intenció, sinó només d'un nombre molt limitat. Aquestes varen ser preses, amb autorització, per mi mateix durant la consulta directa a l'exemplar del 23 al 24 de novembre de 2009.

¹⁴³⁵ BRIQUET, Charles M.: *Les filigranes...*, *op. cit.*, vol 1. p. 42.

¹⁴³⁶ VALLS I SUBIRÀ, Oriol: *La historia del papel en España*. 2 vol. (Madrid: Empresa Nacional de Celulosas, 1980). La més semblant (núm. 4) fou trobada a Toledo (1540) [*ibid.*, vol II, p. 112, 177].

¹⁴³⁷ f. Iir.

¹⁴³⁸ Les àncores dins d'un cercle amb un estel de sis puntes damunt es corresponen amb els núm. 477-532 del catàleg de Briquet [BRIQUET, Charles M.: *Les filigranes...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 40-43].

488

Figura 39. Marca d'aigua núm. 488 de Briquet

Mans amb estel

Aquestes marques d'aigua consisteixen en una mà estesa (o un guant) amb els dits oberts que té al damunt, pràcticament pegat, un estel de cinc puntes, cada una de les quals té forma quasi romboïdal. La varietat de marques d'aigua amb una mà a l'època és tan gran que Oriol Valls afirmà que l'estudi d'aquestes "es para desorientar al más versado en filigranología"¹⁴³⁹. El catàleg de Briquet inclou marques d'aigua amb aquestes característiques del núm. 10.728 al núm. 10.770, fonamentalment. Gairebé totes tenen lletres inscrites, normalment dues, sobre la palma de la mà les quals, possiblement, identifiquen al fabricant. Segons Briquet, totes aquestes corresponen a paper d'origen genovès. A més d'en la mateixa ciutat de Gènova, també hi ha catalogades diverses d'aquest grup de marques d'aigua a la península Ibèrica i, molt especialment als territoris del rei d'Aragó a Catalunya i Sicília així com, en menor quantitat, a València i Nàpols, on degueren arribar amb els actius comerciants genovesos.

¹⁴³⁹ VALLS I SUBIRÀ, Oriol: *La historia...*, op. cit., p. 150.

- **ME1.** Aparentment no té cap lletra en la palma de la mà. És semblant a la núm. 10.790 del catàleg de Briquet, la qual va trobar en documentació romana del període 1567-68¹⁴⁴⁰. Valls la trobà en paper usat en Toledo (1505) i Sevilla (1537)¹⁴⁴¹. També l'he identificat a València (1515, 1530)¹⁴⁴².

Figura 40. Marca d'aigua núm. 10.790 de Briquet

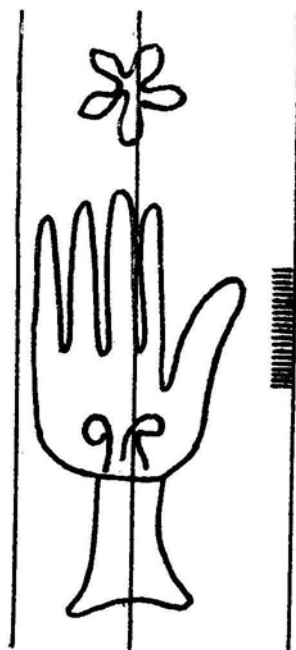
- **ME2.** Amb les lletres P a l'inrevés i R, si s'observa amb el dit polze al costat dret. Té correspondència amb la núm. 10.768 de Briquet, la qual va documentar aquest autor a Gènova (1504-06, 1518)¹⁴⁴³. Valls no inclou cap marca d'aigua en el seu catàleg amb aquestes lletres.

¹⁴⁴⁰ *Ibid.*, vol. 3, p. 554.

¹⁴⁴¹ Es tracta de les núm. 172 i 179, respectivament, del seu catàleg [VALLS I SUBIRÀ, Oriol: *La historia...*, *op. cit.*, p. 156, 221, 223].

¹⁴⁴² Vegeu l'apèndix VII.

¹⁴⁴³ *Ibid.*, p. 553.

10768

Figura 41. Marca d'aigua núm. 10.768 de Briquet

- **ME3.** Amb les lletres F (o P) i M, si s'observa amb el dit polze al costat esquerre. Es correspon amb el núm. 10.746 de Briquet, registrada per aquest a Gènova (1522/1523), Lucca (1527), València (1536) i Messina (1559)¹⁴⁴⁴. També l'he pogut identificar a València en documentació de tres dècades abans (1505)¹⁴⁴⁵.

¹⁴⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁴⁵ Vegeu l'apèndix VII.

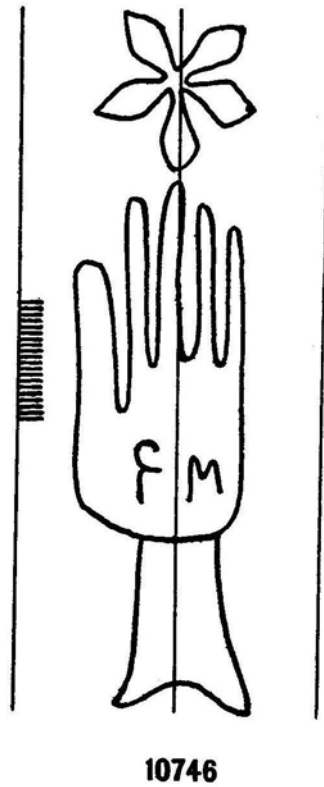

Figura 42. Marca d'aigua núm. 10.746 de Briquet

Mans amb flor

Aquestes marques d'aigua consten d'un mà estesa —potser més bé un guant, per les dobles ratlles que hi ha en el canell— amb quatre dits tancats que té al damunt una flor en l'extrem d'una tija, recta i sense fulles, que ix del dit del cor. La flor consta d'un cercle central o botó i uns pètals al voltant. El catàleg de Briquet inclou marques d'aigua amb aquestes característiques del núm. 11.152 al núm. 11.251, fonamentalment.

- **MF1.** La flor consta de sis pètals. És molt semblant a la núm. 11.165 de Briquet, la qual va documentar a Perpinyà (1505)¹⁴⁴⁶. Valls va

¹⁴⁴⁶ *Ibid.*, p. 568.

trobar-ne una molt semblant a Sevilla (1491)¹⁴⁴⁷. Aquesta marca d'aigua també l'he pogut localitzar a València (1500)¹⁴⁴⁸.

Figura 43. Marca d'aigua núm. 11.165 de Briquet

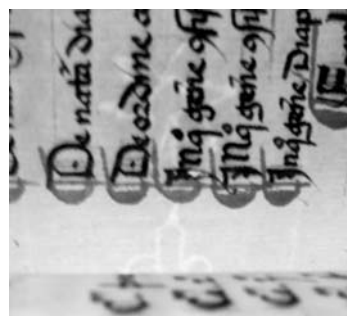

Figura 44. Mitja marca d'aigua MF1
[I-Bc, A.71, p. 131]

- **MF2.** La flor consta de cinc pètals. S'assembla a la núm. 11.166 de Briquet, localitzada en documentació originada a la ciutat francesa de Bourges (1505)¹⁴⁴⁹. Una molt semblant va ser trobada per Valls a València (1474).

¹⁴⁴⁷ VALLS I SUBIRÀ, Oriol: *La historia...*, op. cit., p. 155, 218.

¹⁴⁴⁸ Vegeu l'apèndix VII.

¹⁴⁴⁹ *Ibid.*

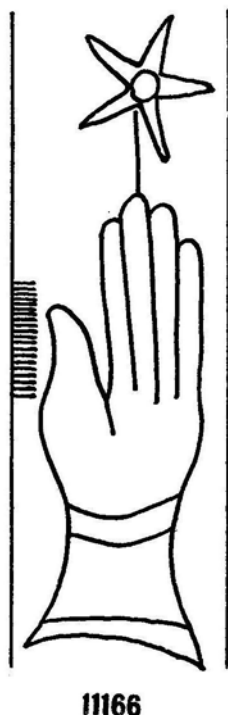

Figura 45. Marca d'aigua núm. 11.166 del catàleg de Briquet

Flors de magraner

Aquestes marques d'aigua consisteixen en una flor de magraner a la fi d'una tija de la qual ixen dues fulles, l'una cap a la dreta i l'altra cap a l'esquerra¹⁴⁵⁰. Briquet les cataloga del núm. 6.636 al núm. 6.665 i les considera d'origen "exclusivament" italià¹⁴⁵¹. De fet, les localitza fonamentalment a Itàlia, especialment en el període 1430-1520, però també als dominis del rei d'Aragó (Nàpols, Perpinyà, Saragossa). Aquestes flors tenen forma de campana invertida amb tres —de vegades només dos— línies ondulades en posició horitzontal que representen els pètals i el calze. Les tiges poden ser rectes o corbes, normalment amb forma de lletra S. Les dues fulles poden estar esteses o torsionades i poden nàixer del mateix punt o de diferents punts de la tija.

¹⁴⁵⁰ Briquet opta per descriure-la com una flor de tulipa, però també cita la possibilitat que es tracte de la flor del magraner o, fins i tot, de la campaneta [*ibid.*, p. 376]. La forma acampanada de la flor i de les fulles l'acosta més al magraner.

¹⁴⁵¹ *Ibid.*, p. 376-377.

- **FM1.** La flor té només dues línies ondulades de pètals i calze, respectivament. La tija es corba amb forma de lletra S. Les fulles, esteses però corbades, ixen de dos punts diferents de la tija tangents a aquesta. En el catàleg de Briquet no hi ha cap marca d'aigua amb aquestes característiques concretes. Aquesta és la més semblant a la núm. 6.649 que suggeria el *Census Catalogue*, però certament no s'ajusta a la descripció, no només perquè la tija no forma una S perfecta sinó, fonamentalment, perquè té tres línies ondulades en lloc de les dues de FM1. Tampoc Valls la registra enlloc a la península Ibèrica. No obstant l'aparent raresa d'aquesta marca d'aigua, l'he pogut trobar freqüentment en documentació produïda a la ciutat de València, aproximadament des del 1490 fins el 1510. Probablement aquest paper era importat de la ciutat italiana de Pisa¹⁴⁵². Des d'aleshores fins el 1530 es documenten altres flors de magraner a la mateixa ciutat però no s'adapten íntegrament a la descripció¹⁴⁵³.

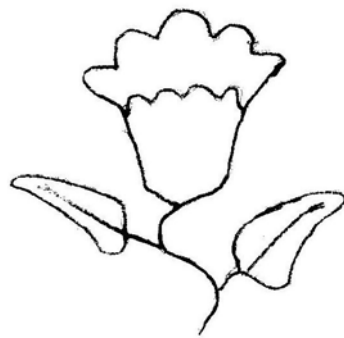

Figura 46. Marca d'aigua FM1

[E-VAa, Claveria Comuna, O-48 (1499-1500)]

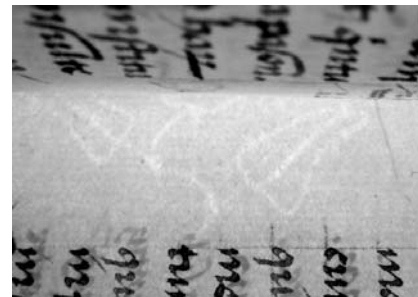

Figura 47. Mitja marca d'aigua FM1

[I-Bc, A.71, p. 138]

- **FM2.** La flor té només dues línies ondulades de pètals i calze, respectivament. La tija es recta. Ambdues fulles, esteses, ixen d'un mateix

¹⁴⁵² En l'any 1499 del llibre de comptes del mercader i llibrer alemany, afincat a València, Gaspar Trincher es pot llegir: "A XVIII de febrer any MCCCCLXXXVIII comprí per mans de [...] de misser Bernardo Rabato, dotze balles de paper pisà de flor de magrana a preu caixa de nou per, e li pres cinch balles les quals he paguat e té de senyal per les set balles un duquat." [E-VAar, Varia, llibre núm. 250].

¹⁴⁵³ Vegeu l'apèndix VII.

petit cercle en la tija. Ni en el catàleg de Briquet ni en el de Valls hi ha cap marca d'aigua amb aquestes característiques concretes.

5. Caplletres ornamentades

Només les quatre obres teòriques més extenses del manuscrit presenten caplletres ornamentades. En concret, es tracta de *Theoricum opus musice discipline* de Gaffurio i les tres obres vinculades a Guillem de Podio (*Enchiridion de principiis musice discipline*, *Cinco son las figuras* i *Canto es movimiento*). La decoració és filigranada prolongada pels marges i presenta una gran homogeneïtat en tots els tractats¹⁴⁵⁴. Poden distingir-se dos tipus de caplletres:

- **C1.** S'ubiquen al principi de les obres¹⁴⁵⁵. Són d'elaboració més complexa atès que, a més de ser de major tamany, amb més profusió ornamental, estan pintades a dos colors tant la lletra —vermell i blau— com la decoració filigranada —vermell i morat—. Així mateix, a més de les línies de la filigrana, entre la decoració hi ha gran nombre de punts o petits cercles (vegeu làmines 1 i 2 en l'apèndix IX).
- **C2.** Es localitzen al principi dels capítols o títols. Per ser molt més abundants, són una mica més reduïdes i simplificades. Només s'usa un color per a cada lletra i un altre per a la corresponent filigrana. S'alternen les lletres vermelles i les blaves, amb filigranes morades i vermelles, respectivament. La profusió de punts o petits cercles és molt menor (vegeu làmines 3 i 4 en l'apèndix IX).

¹⁴⁵⁴ En l'apèndix VIII es localitzen les pàgines del manuscrit on hi ha caplletres ornamentades.

¹⁴⁵⁵ En l'*Enchiridion* hi ha dues del primer tipus: en el títol i al principi del pròleg (p. 134, vegeu làmina 2 en l'apèndix IX). Com a excepcions a allò que s'ha dit, en *Theoricum opus musice discipline* hi ha dues més de les del primera classe, enmig del tractat (p. 41, 56) i *Canto es movimiento* comença amb una caplletra del segon tipus (p. 191).

6. Estructura

Els treballs previs sobre el manuscrit A.71 no incloïen un estudi específic de l'estructura, per la qual cosa s'ha cregut d'interès fer aquesta aportació que pot ajudar a entendre millor algunes qüestions o, si més no, a plantejar possibilitats raonables. En l'apèndix VIII pot consultar-se l'esquema descriptiu de l'estructura del manuscrit.

El còdex consta de 18 fascicles o quaderns en total. El nombre de bifolis en cada quadern es variable, des d'un a sis, encara que, llevat de dues excepcions, la resta és de quatre o més. Un pocs bifolis, situats sempre en la part més externa del fascicle, estan tallats a poca distància del doblec central, de manera que queda una pestanya o taló per a poder cosir-se a la resta.

- **Fascicle 1.** Consta de quatre bifolis. Les marques d'aigua presents (AN, ME1) indiquen que es tracta de paper del segle XVI. No obstant això, els tres primers bifolis presenten característiques que els diferencien de la resta del còdex. En primer lloc, estan tots tres tallats, quan en la resta del còdex com a màxim hi ha un tallat i, a més, exclusivament en uns pocs fascicles. D'altra banda, el paper és apreciablement més fi que el de la resta del manuscrit. En tercer lloc, l'únic exemplar de la marca d'aigua AN en el còdex està, precisament, en el segon d'aquests folis. Finalment, el text que conté és posterior a l'arribada del còdex a les mans de Martini (1760p). Per tant, atenent que es troben al principi del volum, cal considerar la possibilitat que hagueren sigut afegits a manera de fulls de guarda en el moment d'executar-se alguna reenquadernació durant el mateix segle XVI. Els darrers folis del fascicle (f. IV-V) formen un bifoli amb marca d'aigua ME1, la qual pot trobar-se més avant, la qual cosa sembla indicar més clarament que eren folis de guarda originals.

- **Fascicles 2-8.** Contenen el tractat *Theoricum opus musice discipline* de Gaffurio. Malgrat que la cal·ligrafia i el tamany de lletra (28 línies per pàgina) és homogènia al llarg de l'obra, hi ha dos detalls que suggereixen que no fou copiada sense interrupció sinó amb una parada de l'escrivà, no massa llarga en el temps, que s'intueix entre els fascicles 6 i 7. D'una banda, els quaderns 2-6 estan escrits sobre paper amb marques d'aigua de mà i estel, fonamentalment ME2, mentre que els quaderns 7-8 porten exclusivament la marca d'aigua MF1. Ambdues marques d'aigua varen conviure en el temps en el lloc d'escriptura, puix en el fascicle 2 també poden trobar-se dos bifolis de MF1. Podria pensar-se que aquest canvi tan dràstic de paper per part de l'escrivà poguera haver-se degut a l'esgotament d'existències del primer tipus, immediatament seguit del començament d'una nova raima d'altre fabricant. Però probablement aquesta continuïtat cal descartar-la, pel fet que en els fascicles 2-6 es fa servir un sistema de signatures també diferent a aquell que es pot trobar als fascicles 7-8, la qual cosa no deuria haver ocorregut si el canvi de paper haguera tingut lloc sense interrupció en la còpia. No obstant això, el treball es va reprendre amb una gran homogeneïtat. Els tres darrers fulls del fascicle 8 estan en blanc, en acabar el tractat, la qual cosa sembla indicar que l'encàrrec de la còpia de *Theoricum opus musice discipline* fou exclusiu per a aquesta obra, sense idea que formara part d'un llibre amb un contingut planificat puix, en aquest darrer cas, la següent obra haguera començat immediatament.

- **Fascicles 9-12.** Contenen *Enchiridion de principiis musice discipline* de Guillem de Podio i els primers folis de *Cinco son las figuras*, escrit concordant amb *Ars musicorum* del mateix autor. En contrast amb la varietat en el nombre de bifolis dels fascicles 2-8, aquests consten de quatre bifolis, llevat únicament del primer, que en té cinc a causa d'un error del

copista, origen també de l'única pàgina en blanc dins dels fascicles¹⁴⁵⁶. L'escriptura en aquests quaderns es caracteritza per un tamany de lletra major que el dels anteriors (28 línies per pàgina) i l'ús d'una tinta apreciablement més clara. També a diferència dels fascicles anteriors, l'homogeneïtat en les marques d'aigua és total, atès que exclusivament es féu servir paper amb la marca d'aigua FM1, la qual no es troba en cap dels quaderns 2-8. Totes aquestes diferències, a més del fet que *l'Enchiridion* comença justament en la primera pàgina del fascicle 9, remarquen que la còpia d'aquest tractat i la de *Theoricum opus musice discipline* no varen ser fruit del mateix encàrrec.

En canvi, l'escriptura de *l'Enchiridion* de Podio i de l'escrit atribuït al mateix autor, *Cinco son las figuras*, sí que semblen haver sigut simultàniament encomanades al mateix escrivà i escrites sense interrupció, no només per la total homogeneïtat en marca d'aigua, cal ligrafia, tamany de lletra i tinta, sinó perquè en els quatre fascicles es fan servir correlativament les mateixes signatures, les quals recorren la primera obra i el principi de la segona. No obstant això, alguna circumstància féu que el treball de còpia s'interrompera momentàniament en la part final de *Cinco son las figuras*, atès que el tamany de lletra i el color de la tinta canvien, concretament, en la línia 3 de la p. 200, cap a la fi del fascicle 12. A partir d'aquest punt, l'aspecte de l'escriptura torna a recordar el dels fascicles 2-8, amb 32 línies per pàgina i tinta obscura. En la represa s'interromp també

¹⁴⁵⁶ El final del títol 5 de *l'Enchiridion* sembla que va ser copiat inicialment en la p. 146, com correspondria a un fascicle de 4 bifolis. Possiblement en l'inici d'una nova jornada de treball, l'escrivà va pensar que faltava un bifoli i, a més, va oblidar-se que ja havia escrit les darreres línies del títol 5. Així, va introduir enmig del fascicle un nou bifoli (p. 142-145), que des d'aleshores en tingué cinc, i en la primera pàgina d'aquest va tornar a copiar les línies darreres del títol 5, i a continuació el títol 6. En acabar aquest (p. 144, en recte del foli) va passar el full i va veure la còpia feta primerament de la fi del títol 5, i s'advertí de l'error. Va decidir aleshores tatxar les línies repetides amb una gran aspa i començar a continuació el següent títol que corresponia, el títol 7, abans de prosseguir sense més incidents l'escriptura.

la nodrida sèrie de caplletres ornamentades que presentava l'escrit fins aleshores¹⁴⁵⁷.

- **Fascicle 13.** En aquest quadern es continua la còpia de *Cinco son las figuras* fins l'acabament amb les mateixes característiques d'escriptura amb què es va reprendre en la p. 200 del fascicle anterior. Però el fascicle 13 es va formar amb un paper diferent, amb la marca d'aigua FM2, en el qual, a més, s'aprecien signatures que trenquen la seqüència que venia dels quaderns 9-12. Tot això remarca el fet de la interrupció i la posterior represa que començà en l'espai que encara restava en blanc del fascicle 12 i continuà en un nou fascicle (13) que fou necessari afegir.

El conjunt de sis peces religioses en llatí que immediatament segueixen l'escrit teòric, presenta trets que suggereixen una còpia planificada. En primer lloc, totes elles són peces d'entitat, cinc motets i una antífona, a quatre veus, llevat d'una a tres, i són de temàtica mariana. En segon lloc, a diferència d'allò que passa en fascicles posteriors, la còpia és ordenada i el text figura íntegrament en totes les veus, amb una cal·ligrafia pulcra semblant a la de l'escrit que les precedeix. El darrer motet finalitza en el recte de l'últim foli del fascicle (p. 220) i el vers d'aquest resta en blanc. Això suggereix que la còpia del contingut del següent fascicle (14) no es va planificar com a continuació d'aquest, sinó que simplement, els quaderns 13 i 14 varen ser juxtaposats a l'hora d'enquadernar.

- **Fascicles 14-15.** En ambdós fascicles poden trobar-se les marques d'aigua FM1 i FM2. La còpia dels dos primers escrits teòrics del fascicle 14 —*Compendium musicale de diversis questionibus et diffinitionibus* i *Divisio monocordi diatonici*— sembla perfectament planificada, puix no només van consecutivament i sense interrupció en el mateix fascicle, sinó que les

¹⁴⁵⁷ De fet, la darrera caplletra de la fase anterior d'escriptura —en la part baixa de la p. 199— no es va arribar a fer i encara es pot apreciar la marca deixada per l'escrivà de la lletra (C de "Color") que havia d'ornamentar-se, probablement, per un especialista.

característiques cal·ligràfiques i d'aspecte general són idèntiques. Cap a la fi del fascicle 14 comença un altre escrit teòric —*Proportio in equalitatis* de Gaffurio— que acaba en el següent. Hi ha motius per a pensar que aquest fascicle no es va escriure sense interrupció després dels primers citats. Primerament, la còpia del darrer escrit esmentat ja no presenta un aspecte idèntic als anteriors, tot i que manté semblances. D'altra banda, hi ha pàgines en blanc després dels dos primers escrits¹⁴⁵⁸. A més, el fascicle 15, que s'hagué d'afegir per a continuar-lo, ja no disposa de signatures com l'anterior, les quals hauria sigut lògic que en portara si els dos quaderns s'hagueren planificat consecutivament des d'un principi. Malgrat tot l'anterior, sembla que no va passar massa temps entre l'escriptura dels dos primers i el tercer escrit, perquè el fascicle 15, on es continua i conclou *Proportio in equalitatis*, té les mateixes marques d'aigua que l'anterior.

D'altra banda, hi ha raons per a pensar que el bifoli amb la marca d'aigua FM2 del fascicle 14 (p. 232-235), ubicat exactament enmig, no estava inicialment ací, sinó que degué haver sigut introduït en algun moment posterior, que ben pogué ser el de l'escriptura de *Proportio in equalitatis*. En primer lloc, el seu contingut —fragments musicals aparentment instrumentals— és molt diferent al de la resta del fascicle, consistent en escrits teòrics. En segon lloc, és l'únic bifoli del quadern on no figuren les signatures pròpies d'aquest quadern¹⁴⁵⁹. Finalment, interromp una sèrie de folis en blanc —però amb pautes de text preparades per a escriure—, que podrien haver sigut originalment consecutius¹⁴⁶⁰.

La resta del fascicle conté una barreja de peces de música pràctica; algunes completes i altres incompletes; algunes sense text i algunes només amb l'inici; algunes en què es preveïen caplletres en els noms de les parts

¹⁴⁵⁸ Concretament, les p. 231, 236-240.

¹⁴⁵⁹ Segons el sistema de signatures del fascicle, correspondria a aquest bifoli la signatura "a.....".

¹⁴⁶⁰ Les pàgines amb el pautat esmentat són la p. 231 i les p. 236-240, entre les quals es troba el bifoli en qüestió.

vocals que mai no es feren¹⁴⁶¹, i amb diverses pàgines en blanc. En definitiva: la part final del fascicle 15 fa la impressió de cert desordre i manca d'homogeneïtat que suggereix un ompliment posterior de les planes en blanc sense un pla predefinit.

- **Fascicle 16.** Les característiques d'aquest quadern, que únicament conté l'escrit *Canto es movimiento* vinculat a Guillem de Podio, són pràcticament idèntics a les dels núm. 9-12, on està copiat l'*Enchiridion* del mateix autor, i són molt diferents a les d'aquells que actualment estan enquadernats al davant i al darrere. Els trets comuns amb aquells fascicles són nombrosos. Per a començar, el paper és el mateix, puix conté exclusivament la marca d'aigua FM1. En segon lloc, la cal·ligrafia és idèntica a la d'aquells fascicles, així com el tamany de lletra (28 línies per pàgina) i la tinta clara. En tercer lloc, el fascicle 16 també té caplletres idèntiques a les d'aquells. Finalment, es fa servir el mateix sistema de signatures, que només pot trobar-se, dins el còdex, en els fascicles 9-12. Si aquells quatre quaderns estaven numerats de l'1 al 4 per les signatures, aquestes semblen identificar-lo amb el núm. 7¹⁴⁶². Especialment aquest fet suggereix que tots cinc fascicles hagueren pogut formar part d'un hipotètic projecte de llibre que continguera l'*Enchiridion*, *Cinco son las figuras* i *Canto es movimiento*, tots tres tractats vinculats a Guillem de Podio amb, potser, altres obres del mateix autor, el qual podria haver-se truncat amb la interrupció, per motius desconeguts, de la còpia de *Cinco son las figuras*, de la qual ja s'ha tractat. Les cinc darreres pàgines del fascicle 16 estan en blanc, però amb pautes d'escriptura, les quals, potser, delaten la intenció inicial de copiar alguna altra obra teòrica.

¹⁴⁶¹ En concret, en la primera versió d'*O preco* (p. 259-262).

¹⁴⁶² Un tall de guillotina en la part inferior no permet veure les signatures completes d'aquest fascicle, sinó només els fragments de la part superior. La signatura del primer bifoli és la que millor es veu i sembla indicar "a.7."

- **Fascicle 17.** Aquest quadern presenta la particularitat que el paper conté la marca d'aigua MF2, la qual no apareix en la resta del còdex, la qual cosa, en principi, suggereix un context productiu diferent. En el centre hi ha un únic bifoli amb la marca d'aigua FM2 (p. 292-295), la qual sí que és present en diversos fascicles anteriors. Això podria tenir explicació, atès que és probable que aquest bifoli no formara part inicialment del quadern 17, com tampoc aquell més extern (p. 282-283, 304-305), sense marca d'aigua. De fet, a més de la diferent filigrana, totes les pàgines d'aquests dos bifolis no tenen continguts, mentre que la resta sí, a excepció d'una pàgina (p. 185). Però, a més, aquesta presenta un pauta musical amb nou pentagrames, a diferència d'aquells que es troben en el bifoli central, tots els quals són de vuit pentagrames per pàgina, la qual cosa reforça la possibilitat d'un afegit posterior a la creació inicial del fascicle.

La majoria dels continguts del quadern són exemples de proporcions extrets dels tractats *Liber de arte contrapuncti* de Tinctoris i *Practica musicae* de Gaffurio, autors que sí que figuren en quaderns anteriors. Per tant, malgrat l'aparent distància que marca amb la resta del còdex una marca d'aigua diferent, no sembla prudent desvincular totalment la gènesi d'aquest fascicle de la resta del còdex.

- **Fascicle 18.** Consta de tres bifolis, el més exterior dels quals està tallat. L'única marca d'aigua trobada és ME1, en el bifoli central, present en alguns dels primers fascicles —fins i tot en el núm. 1, on s'ha considerat que podrien ser fulls de guarda de la primera encuadernació—. Com que el bifoli central del fascicle 18 està en blanc, anàlogament es pot considerar que els seus fulls podrien haver servit també com a guardes. No és tan clar si aquesta hipotètica primera encuadernació incloïa tot el contingut actual o només una part, en la qual, de segur, estaria *Theoricum opus musicae discipline*, única on es pot trobar la marca d'aigua ME1, i en dos fascicles diferents.

Com a síntesi general, de l'anàlisi i estudi de l'estructura del manuscrit es pot concloure que:

- a. Es tracta d'un volum factici. No es va concebre ni es va escriure de forma unitària i sense interrupció, sinó que consta de diversos fascicles, o grups de fascicles, generalment homogenis, escrits en diferents moments i, segurament, per diversos escriptors que es varen juxtaposar a l'hora d'enquadernar els materials.
- b. No tots els fascicles mantenen la configuració original. En alguns d'ells es varen afegir bifolis posteriorment a la seua formació primigènia.
- c. S'observen algunes interrupcions temporals en la còpia d'algunes de les obres teòriques.
- d. Malgrat les diverses característiques dels fascicles, res fa pensar que la producció d'aquests tingueren lloc en coordenades geogràfico-temporals massa diferents. En tot cas, el quadern 17 podria ser el que més divergira de la resta.
- e. Destaquen per l'homogeneïtat —tant del paper com de les signatures, de les caplletres, de les característiques de l'escriptura i, fins i tot, del contingut—, els cinc fascicles que contenen les tres obres vinculades a l'autoria de Guillem de Podio, la còpia dels quals fou concebuda de forma unitària, potser per a conformar un llibre.

7. Finalitat

Diversos autors han coincidit a assenyalar que la finalitat principal del manuscrit podria haver sigut l'estudi¹⁴⁶³. O'Donoghue aporta, fonamentalment,

¹⁴⁶³ STEVENSON, Robert: *Spanish Music in the Age...*, op. cit., p. 74; MARTÍN GALÁN, Jesús: "Podio [Puig], Guillermo de [Guglielmus de] [Guillermo Molins Despuig]", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 8 (Madrid: Sociedad

dos arguments consistents que suporten aquesta hipòtesi. En primer lloc, l'autora es refereix al que considera senzill aspecte físic, tant pel que fa a l'escriptura i la simplificació ornamental com a la petita dimensió. En segon lloc, recolza en l'orientació educativa del contingut —miscel·lània de tractats teòrics, resums parcials d'altres escrits alguns dels quals estan escrits en llengua vernacle, exemples musicals i peces de música exemplificadores— amb predomini de la part teòrica. L'opinió d'aquesta l'autora va més enllà en considerar que el contingut teòric del ms. A.71 apunta directament a una universitat com a centre d'estudis per al qual es podria haver fet servir¹⁴⁶⁴. Als arguments que suporten el caràcter de llibre d'estudi, podria afegir-se el fet que conté peces de música polifònica a quatre veus en format de llibre de faristol, les quals difícilment s'hagueren pogut interpretar en la pràctica des d'un manuscrit tan petit.

Malgrat que diferisc d'O'Donoghue en l'assumpció d'un aspecte senzill de gran part del manuscrit, coincidisc que sembla prou clar que la finalitat del manuscrit fou l'estudi. No obstant això, considere que no hi ha raons objectives per a vincular-lo a l'ensenyament universitari i que no hi hauria cap inconvenient perquè poguera haver servit per a l'aprenentatge en un centre religiós o en l'ensenyament particular. La còpia acurada i aparentment professional dels fascicles 1-13 i 16 suggereix un propietari econòmicament acomodat que pot encaixar millor amb la darrera opció, sense excloure la resta.

8. Datació

El manuscrit no conté cap anotació explícita de data d'escriptura, per la qual cosa únicament es pot abordar la qüestió de la datació des d'un enfocament aproximatiu. Cal descartar que, com indica Helen Hewitt i segueix

General de Autores y editores, 2000), p. 867; LEÓN TELLO, Francisco: "Podio [Puig]; Guillermo de [Despuig, Guillermo]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.

¹⁴⁶⁴ O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 46.

Helmuth Osthoff, el còdex siga un manuscrit del segle XIX copiat d'un altre del segle XVI situat per Johannes Wolf en el convent carmelità de Sant Pau de Ferrara, perquè ni coincideixen les obres llistades per Wolf per a aquest manuscrit, ni les característiques físiques i cal·ligràfiques del manuscrit A.71 són les d'un còdex del segle XIX, com ja s'ha vist¹⁴⁶⁵. En la seua argumentació, O'Donoghue va considerar que la totalitat del còdex amb pàgines numerades era obra d'una mateixa mà i, consegüentment, va partir de la hipòtesi que l'escriptura completa del manuscrit es va dur a terme en un únic moment o en un breu període de temps¹⁴⁶⁶. L'estudi de l'estructura del manuscrit demostra que A.71 consta de diversos fascicles amb diferents continguts, característiques de la còpia i papers. Per tant, no és probable que fóra escrit en un curt espai de temps però, al mateix temps, és difícil determinar com de prolongat pogué ser aquest.

Les obres contingudes en el manuscrit i els seus autors són les úniques fonts d'informació usades per O'Donoghue per a plantejar hipòtesis sobre la datació¹⁴⁶⁷. Les dates relatives a la composició o creació de les obres marcarien un *terminum post quem* per a la còpia de les mateixes, atès que la mateixa naturalesa miscel·lània del còdex aconsella considerar que els continguts són reproduccions i no autògrafs primigenis. Amb aquestes premisses, es pot afirmar que l'escriptura, o almenys la conclusió, d'un fascicle fou posterior a la de la composició de l'obra més tardana inclosa en aquest. Anàlogament, el manuscrit s'hagué de compilar després que es composara l'obra més recent continguda en el mateix. L'estudi de les marques d'aigua i de l'estructura del manuscrit ara permeten aportar més elements en aquest assumpte. No obstant això, les marques d'aigua en cap cas permeten datacions absolutes sinó l'establiment de períodes, més o menys amplis, de major probabilitat de

¹⁴⁶⁵ WOLF, Johannes: *Handbuch der Notationskunde*, I (Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1913), p. 449; HEWITT, Helen (ed.): *Petrucchi: Harmonice Musices Odhecaton A*, Studies and Documents, 5 (Cambridge: The Mediaeval Academy of America, 1942), p. 119; OSTHOFF, Helmuth: *Josquin Desprez*, vol. II (Tutzing: Hans Schneider, 1965), p. 220.

¹⁴⁶⁶ L'estudi de la datació pot trobar-se en O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 27-42.

¹⁴⁶⁷ Així també ho ha considerat O'Donoghue en tractar aquesta qüestió [*ibid.*, p. 27-42].

presència de la marca d'aigua, sempre amb les limitacions que impliquen les minses dades puntuals de què es disposa. D'aquesta manera, només poden contribuir, juntament amb altres elements, a acostar-se a una datació, com apunta Antonio Ezquerro¹⁴⁶⁸.

- **Fascicles 9-12 i 16.** La gran homogeneïtat que presenten aquests fascicles des de múltiples punts de vista, com abans s'ha raonat, fa pensar que es varen escriure simultàniament. Es disposa d'algunes pistes que ajuden a acostar-se a la data de la composició d'*Enchiridion de principiis musice discipline* (núm. 2) de Guillem de Podio (fascicles 9-12). En primer lloc, es compta amb la dedicatòria de l'obra a Joan de Vera, citat amb el títol de cabiscol de la seu de València¹⁴⁶⁹. Vera va rebre una canongia en aquesta catedral el 23 de juliol de 1490, però la dignitat de cabiscol no l'he pogut confirmar abans del 27 de setembre de 1494. És ben conegut que Vera marxà a mitjan 1500 a Roma i, immediatament després de l'arribada a aquesta ciutat, va ser nomenat arquebisbe de Salern i cardenal (28 de setembre)¹⁴⁷⁰. És raonable suposar que Guillem de Podio va escriure la dedicatòria abans de l'eixida cap Itàlia del cabiscol valencià, no només perquè aleshores se separaven definitivament les vides d'ambdós personatges —a més, la del músic estava a punt de concloure—, sinó també perquè, en cas contrari, el tractadista s'hauria referit al destinatari com a arquebisbe o cardenal i no com a cabiscol, càrrec eclesiàstic de categoria inferior. Així, sota la consideració exclusiva de la dedicatòria, el període en què s'hauria verificat la conclusió de la composició de l'obra seria el de 1494-1500.

¹⁴⁶⁸ EZQUERRO ESTEBAN, Antonio: "El estudio de las marcas de agua del papel como material para determinar la datación y procedencia de las fuentes histórico-musicales, y su grado de fiabilidad", *Anuario Musical*, 55 (2000), p. 27. Aquest complet treball és pioner en l'estudi específic de les marques d'aigua en fonts musicals espanyoles.

¹⁴⁶⁹ Aquesta observació i l'argumentació que segueix han sigut plantejades de forma semblant per alguns autors. Vid. MITJANA, Rafael: *La Música en España (Arte religioso y Arte Profano)* ([Madrid]: Centro de Documentación Musical, Instituto Nacional de las Artes Escénicas y la Música, Ministerio de Cultura, [1993]; 1a edició en francès: París: Libr. Delagrave, 1920), p. 47; O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, op. cit., p. 30-31.

¹⁴⁷⁰ Vegeu l'entrada de "Joan (de) Vera" a l'apèndix II.

D'altra banda, en la mateixa obra es fa referència explícita, en quatre citacions concretes, als *Comentarii* (*Commentariorum musices* o *Ars musicorum*) del mateix autor, com ja el 1890 va observar Gaspari¹⁴⁷¹, la qual cosa és un indicador evident que l'*Enchiridion* és un tractat posterior¹⁴⁷². Atès que suara s'ha deduït que la composició de l'obra fou posterior al 1494, sembla raonable pensar que Podio s'estava referint al text de l'imprès, finalitzat l'11 d'abril de 1495, amb el qual, a més, les citacions de l'*Enchiridion* presenten adequada correspondència, segons ja va demostrar Gumpel¹⁴⁷³. En definitiva, amb les premisses assumides, la còpia de l'obra present en el manuscrit A.71 no es pogué materialitzar abans del 1495 ni, consegüentment, tampoc les de *Cinco son las figuras* (núm. 3) i *Canto es movimiento* (núm. 22).

Si, a més, es considera que l'únic paper usat en aquests fascicles és el de la marca d'aigua FM1, una filigrana que sembla que fou poc freqüent i que, pel que se sap, va usar-se durant el període aproximat 1490-1510, pot pensar-se que aquests quaderns foren copiats, probablement, en el període 1495-1510.

- **Fascicles 2-8.** El tractat *Theoricum opus musice discipline* de Gaffurius (núm. 1) va ser imprès a Nàpols l'any 1480 i, en una versió un poc ampliada, a Milà el 1492. Tal com observa O'Donoghue, malgrat que el text copiat al manuscrit reproduïx l'imprès del 1480¹⁴⁷⁴, el tracte que rep l'autor com a mestre de capella al principi de l'obra ("Franchini Gafori Laudensis in delubre maioris choro phonasci") no correspon a aquesta edició, però coincideix amb el de la dedicatòria de 1492, i fa al·lusió a

¹⁴⁷¹ GASPARI, G.: *Catalogo della Biblioteca...*, op. cit., p. 159.

¹⁴⁷² En concret, les referències a *Ars musicorum* es troben als títols 2, 3, 6 i 17 de l'*Enchiridion* (vegeu l'apèndix I).

¹⁴⁷³ GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion...", op. cit..., p. 364, 365, 368, 378.

¹⁴⁷⁴ Fins i tot, al final del tractat apareix copiada la data de l'edició impresa. Vegeu O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, op. cit., p. 27-28.

l'únic càrrec d'aquesta mena que va exercir Gaffurio, a la catedral de Milà, des del 1484 fins que va morir, l'any 1522. Per tant, en tot cas, la còpia d'aquest tractat en el manuscrit A.71 hagué de fer-se després del 1484¹⁴⁷⁵. Si, a més, es considera que les caplletres dels fascicles 2-8 són d'identica factura a les dels fascicles 9-12 i 16, es pot deduir que també fou probablement copiat en el període 1495-1510. En aquest interval d'anys ha sigut possible documentar les tres marques d'aigua presents en els fascicles (ME1, ME2 i MF1).

- **Fascicle 13.** En la primera part del fascicle es va concloure la còpia de *Canto es movimiento*, per la qual cosa aquesta part final es degué completar no massa temps després dels anteriors quaderns, és a dir, dins del període 1495-1510. Aquesta possibilitat raonable també rep el suport del fet que el paper data de la mateixa època que els anteriors, atès que la marca d'aigua del fascicle (FM2) es troba combinada en els següents (14-15) amb la FM1 usada exclusivament en els quaderns 9-12 i 16.

En canvi, les sis peces marianes que segueixen a aquest escrit teòric és possible que es copiaren uns pocs anys més tard. Andreas de Silva (*1475-1480), autor del motet *In illo tempore loquente Jesu*, fou un músic de nacionalitat incerta (possiblement espanyol) present a Roma durant el període 1519-1520 com a membre de la capella papal¹⁴⁷⁶. La primera obra conservada datable de Silva és del 1513¹⁴⁷⁷. O'Donoghue considera difícil que l'obra present en A.71 haguera sigut composta abans de la segona dècada del segle XVI¹⁴⁷⁸. També l'antífona *Regina caeli laetare* d'Adrian Willaert (*1490c; †1562) podria datar d'aquesta dècada, perquè —malgrat la

¹⁴⁷⁵ No sembla, en canvi, tan segur que aquesta còpia fos feta abans de la mort de Gaffurius, com afirma O'Donoghue, ja que el fet que el manuscrit l'assenyale com a mestre de capella no implica necessàriament que fos viu en el moment de fer-ne una còpia [O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 28].

¹⁴⁷⁶ KIRSCH, Winfried: "De Silva [De Sylva], Andreas", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.

¹⁴⁷⁷ Aquesta circumstància ja va ser apuntada en BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 51, nota 51.

¹⁴⁷⁸ O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 34.

joventut del músic — aquesta peça ja apareix al Còdex Medici de 1518¹⁴⁷⁹. El músic possiblement ja estava a Roma el 1514 però, amb seguretat, el juliol de 1515, quan entrà al servei del cardenal Ippolito d'Este a Roma¹⁴⁸⁰. En el cas del motet *O quam pulchra es et quam decora*, d'Antoni Marlet, és difícil precisar dates, perquè l'obra no es troba en cap altra font i l'única dada cronològica coneguda de l'autor testimonia que estava en actiu en càrrecs de mestre de capella l'any 1506 a l'est de la península Ibèrica¹⁴⁸¹. Per tant, com que les sis peces es varen escriure aparentment sense interrupció entre elles¹⁴⁸², cal suposar que la còpia d'aquestes no es va produir abans del 1515, perquè el contrari no només suposaria assumir que Willaert va compondre el motet referit amb una edat possiblement inferior als vint-i-cinc anys, sinó perquè caldria admetre que era un autor conegut en el sud europeu abans d'arribar a Itàlia.

- **Fascicles 14-15.** Pel que fa a l'escrit teòric en llatí sobre proporcions vinculat amb el llibre IV de l'obra *Practica Musicae* de Gaffurio (núm. 13), s'ha de considerar que, malgrat que aquest tractat va ser imprès el 1496, els estudis d'Irwin Young apunten que la composició podria haver sigut començada —o almenys projectada— en el període napolità de Gaffurio, entre 1478 i 1480, perquè l'autor es refereix a aquesta obra en temps de futur en l'edició de 1480 de *Theoricum opus musice discipline* (Nàpols, 1480)¹⁴⁸³. A més, se sap que precisament el llibre IV ja estava escrit l'any 1483, any en què estava acabada l'obra *Tractatus practicabilium proportionum*¹⁴⁸⁴, concebuda en principi com una obra independent i que

¹⁴⁷⁹ *Ibid.*, p. 34-35.

¹⁴⁸⁰ Citat dins BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 51, nota 51; LOCKWOOD, Lewis i Giulio ONGARD: "Willaert, Adrian. 1. Early career and Ferrarese service", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.

¹⁴⁸¹ Vegeu l'apartat 3. Contingut.

¹⁴⁸² Vegeu l'apartat 6. Estructura.

¹⁴⁸³ Citat en O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript...*, *op. cit.*, p. 28.

¹⁴⁸⁴ Aquesta obra, dedicada al patrici cremonès Corradolo Stanga, es conserva en un manuscrit a I-Bc, A.69.

més tard es convertí en el llibre IV de l'imprès¹⁴⁸⁵. O'Donoghue opina que l'àmplia difusió de la versió impresa del 1496 suggereix més aviat que l'escrit contingut en A.71 fóra un resum d'aquest i, per tant, que es va escriure després de 1496. No obstant això, la constatació de l'existència de versions del llibre IV de *Practica Musicae* anteriors a la impressa i les diferències observades entre el contingut d'aquesta edició i l'escrit present al manuscrit A.71 no fa prudent descartar la possibilitat que la font emprada per a l'escriptura d'aquest manuscrit estiguera disponible fins i tot des del 1478, com indica Young. Tampoc no es pot conjecturar un període suficientment delimitat per a la composició de la chanson *Se congié prens* de Josquin Desprez (*1450-1455c; †1521) perquè, malgrat que estilísticament pertany a la dècada de 1480, les altres fonts manuscrites de l'obra daten de la segona dècada del segle XVI¹⁴⁸⁶. La marca d'aigua FM1 està documentada en el període 1490-1510. Per tant, el més probable sembla ser que aquests fascicles es copiaren en l'interval d'anys 1496-1510, però també és possible que es fera algun any després.

- **Fascicle 17.** El *Liber de arte contrapuncti* de Johannes Tinctoris (*1435c; †1511a), d'on provenen diversos exemples i peces musicals d'aquest fascicle, està datat el 1477 en el mateix tractat¹⁴⁸⁷. Però el fet que tots aquests vagen precedides i seguides per exemples vinculats també a *Practica musicae* de Gaffurio, aconsella considerar que la còpia no es va materialitzar abans de les darreres dues dècades del segle XV. La marca d'aigua MF2, documentada precisament en aquesta època (1474 i 1505), no aporta més informació d'interès en aquesta qüestió.

¹⁴⁸⁵ MILLER, Clement A.: "Early Gaffuriana: New Answers to Old Questions", *The Musical Quarterly*, 56:3 (juliol de 1970), p. 373-374. Així mateix, es conserva a la Civica Biblioteca de Bèrgam (I-BGc, ms. Sigma IV 37) un exemplar manuscrit datat de 1487, titulat *Liber primus musices practicabilis*, que es convertirà en el llibre primer de *Practica musicae* [BLACKBURN, Bonnie J.: "Gaffurius [Gafurius], Franchinus [Lanfranchinus] [Gafori, Franchino]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>].

¹⁴⁸⁶ *I-Rvat*, Pal. Lat. 1980-81; Sant Gall 463-464 [citat en O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *op. cit.*, p. 36].

¹⁴⁸⁷ TINCTORIS, Johannes: *Liber de arte contrapuncti, Johannis Tinctoris opera theoretica*, A. Seay (ed.), *Corpus Scriptorum de Musica* 22, II (s/l: American Institut of Musicology, 1975).

Per tant, les obres teòriques d'autors identificats —incloent-hi els exemples— ja estaven totes compostes abans del canvi de segle i, probablement, abans del 1510 es varen fixar en les còpies del manuscrit A.71. En canvi, les peces de música pràctica semblen posteriors, fins el punt que, almenys un parell, difícilment poden considerar-se compostes ni, per tant, escrites en el manuscrit, amb anterioritat al 1510 i, concretament la de Willaert, fins i tot, abans del 1515. Per tant, estem davant un còdex format per fascicles que, malgrat no ser tots estrictament contemporanis, pogueren escriure's al llarg d'un període d'alguns anys, potser de 15 a 20 com a màxim. Conseqüentment, amb la precaució que aconsella la manca de dades precises, considere com a *terminum post quem* de la compilació del còdex l'any 1515, coincidint així amb Blackburn¹⁴⁸⁸.

9. Origen

Una altra qüestió d'interès és la de l'origen del manuscrit i la seua trajectòria des del moment de l'escriptura fins a l'any 1760, quan apareix en mans de Giuseppe Garampi a Roma. En principi, no pot asseverar-se res sobre l'entorn geogràfic on pogué tenir lloc la producció del manuscrit, perquè no hi ha dades explícites i inequívokes dins del mateix còdex. Malgrat el reconeixement de la influència hispànica del manuscrit, els qui han tractat la qüestió mai no han considerat un origen geogràfic de producció extern als territoris italians. Possiblement hi havia arguments a favor d'aquest plantejament com ara la ubicació actual del còdex a Itàlia, part dels autors de les obres —la majoria, certament, varen treballar allà—, i la marca d'aigua de la flor, presumptament de tulipa, d'origen exclusivament italià segons Briquet¹⁴⁸⁹. A

¹⁴⁸⁸ BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 51. A més, considere que no hi ha gaires arguments per a proposar sòlidament un *terminum ante quem*, malgrat que O'Donoghue assenyala amb aquest caràcter l'any 1515 [O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *op. cit.*, p. 40].

¹⁴⁸⁹ *Vid.* BRIQUET, Charles M.: *Les filigranes...*, *op. cit.*, p. 376.

l'hora de tractar de concretar un lloc, O'Donoghue va citar com a possibilitats algunes ciutats italianes que, per estar sotmeses a la influència espanyola, considerava que eren més proclius.

De Nàpols va destacar la pertinença als reis de la dinastia aragonesa¹⁴⁹⁰. Encara que O'Donoghue no ho esmentara, també poden trobar-se possibles connexions amb aquesta ciutat en algunes obres teòriques del còdex. Johannes Tinctoris va desenvolupar l'obra teòrica coneguda en el regne napolità durant les dècades de 1470 i 1480, quan va estar al servei del rei Ferrante I¹⁴⁹¹. D'altra banda, *Theoricum opus musice discipline* de Gaffurio va ser imprès a Nàpols l'any 1480, al final d'un breu període de residència de l'autor en aquesta mateixa capital, on havia arribat el 1478 i on entrà en contacte amb Tinctoris¹⁴⁹².

O'Donoghue també va posar de manifest el vincle de Roma amb Espanya a partir l'elecció del valencià Roderic de Borja com a màxim pontífex Alexandre VI i, fonamentalment durant els anys del seu papat (1492-1503). Altres connexions del manuscrit amb Roma tenen a veure amb els autors. De fet, tots els compositors de peces musicals amb coneguda trajectòria italiana varen passar per aquesta ciutat. Josquin va ser cantor de la capella papal del 1489 al 1495¹⁴⁹³. Willaert també hi estigué, possiblement ja el 1514, i amb seguretat 1515 i Silva va ser *cantor et compositor* de la capella papal i *cantor secretus* del màxim

¹⁴⁹⁰ Era la capital italiana més vinculada políticament a la Corona d'Aragó, ja des de mitjan segle XV, en haver estat ocupat el tron del regne napolità per monarques de la casa d'Aragó des del 1442, quan va ser conquerit per Alfons V (1416-1458), el qual va governar en aquell regne fins que va morir. La corona napolitana va ser heretada, segons la voluntat d'Alfons, pel seu fill il·legítim Ferran I d'Aragó (1458-1494), qui va iniciar una nova branca de la casa d'Aragó a Nàpols independent de la hispànica. Ferran I va ser succeït per Alfons II (1494-1495), Ferran II (1495-1496) i Frederic III (1496-1501). Després de gairebé mig segle de regnat de la dinastia bastarda (1458-1501), l'any 1504 es va produir de nou la plena annexió del regne a la corona aragonesa hispànica mitjançant les accions de Ferran II el Catòlic, el qual així va afegir als seus títols el de rei de Nàpols.

¹⁴⁹¹ Pel que fa a aquest període napolità del músic i tractadista, es pot consultar especialment ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), p. 71-77.

¹⁴⁹² BLACKBURN, Bonnie J.: "Gaffurius...", *op. cit.*; ATLAS, Allan W.: *op. cit.*, p. 80-82.

¹⁴⁹³ *Vid.* MACEY, Patrick: "Josquin (Lebloitte dit) des Prez [Josse, Gosse, Joskin, Jossequin, Josquinus, Jodocus, Judocus, Juschino; Desprez, des Près, des Prés, de Prés, a Prato, de Prato, Pratensis", 1-9, dins *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.

pontífex amb seguretat del 1519 al 1520, com adés s'ha apuntat. Per contra, l'activitat teòrica en aquesta ciutat sembla que no va ser intensa a l'època, o almenys no ens n'han arribat testimonis notables. Només Tinctoris —entre els tres tractadistes representats en el ms. A.71— és conegut que tingué un parell de contactes amb Roma els anys 1492 i 1502, tot i que segurament circumstancials¹⁴⁹⁴.

Així mateix, O'Donoghue va posar en relleu la influència espanyola a Bolonya, en aquest cas en la vessant acadèmica, per la presència del Col·legi Espanyol¹⁴⁹⁵. Finalment, l'autora va concloure que aquesta institució era la més versemblant com a origen del manuscrit, atenent a les característiques físiques que jutjava no molt acurades del còdex i al contingut, que considerava d'orientació universitària¹⁴⁹⁶. No era una idea nova, puix Stevenson ja havia apuntat previament el possible ús del còdex entre els estudiants del Col·legi Espanyol¹⁴⁹⁷. Blackburn va recollir les conclusions dels dos autors anteriors sense aportar cap dada addicional¹⁴⁹⁸.

Amb tan pocs i febles arguments a favor de la ciutat de Bolonya, segurament cal pensar que el fet que el còdex es conservara en aquesta ciutat també es tingué en compte de manera tàcita per part dels autors anteriors, malgrat que cap d'aquests el va esgrimir explícitament. Tot i això, com s'ha vist abans, aquest possible argument ha quedat anul·lat en comprovar-se que el manuscrit es trobava a Roma el 1760, abans d'arribar definitivament a Bolonya,

¹⁴⁹⁴ En concret, es pensa que pogué estar present en la cerimònia de l'ascens al papat d'Alexandre VI el 1492 i més tard, l'11 de Juny de 1502, en renunciar a un benefici que posseïa en una parròquia napolitana [WOODLEY, Ronald: "Tinctoris, Johannes [Le Taintenier, Jean]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>].

¹⁴⁹⁵ El Col·legi Espanyol de Bolonya és una institució fundada l'any 1364 pel cardenal Gil de Albornoz a fi de facilitar l'accés i l'estada dels estudiants hispans a la prestigiosa universitat bolonyesa, la més antiga d'Occident. El Col·legi, actiu fins a l'actualitat, és considerat territori espanyol. [EGUIA, Carlos: *Colegios Mayores*. Temas españoles, 319 (Madrid: Publicaciones Españolas, 1957), p. 6].

¹⁴⁹⁶ No obstant això, la mateixa autora s'estranyava que el manuscrit no incloera cap obra ni esment a Ramos de Pareja, el qual fou professor a la universitat bolonyesa, a més d'espanyol [O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *op. cit.*, p. 45-47].

¹⁴⁹⁷ STEVENSON, Robert: *Spanish Music in the Age...*, *op. cit.*, p. 74.

¹⁴⁹⁸ BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide...", *op. cit.*, p. 51.

per la qual cosa la hipòtesi que vincula l'origen del manuscrit a aquesta ciutat resta encara molt més afeblida.

Malgrat els antecedents, una altra ciutat no considerada fins ara, aliena als territoris itàlics, considere que reuneix més elements de connexió que les esmentades amb l'etapa d'escriptura de, si més no, la major part dels materials del còdex. Es tracta de València, la pròspera capital del regne homònim a la costa mediterrània de la península Ibèrica. Els arguments al seu favor són diversos i de diferent tipus:

1. A la ciutat de València s'han trobat cinc de les vuit marques d'aigua presents al còdex durant l'època de l'escriptura, tot i que no s'ha abordat un estudi excessivament exhaustiu. D'especial significació és la presència de la marca d'aigua FM1, que no documenta Briquet enlloc a Europa ni Valls a la península Ibèrica, la qual sembla que, importada d'Itàlia, va ser bastant habitual a València del 1490 al 1510.
2. La part més homogènia del còdex des del punt de vista del paper i de l'escrivà, format per cinc fascicles, conté tres obres teòriques vinculades a Guillem de Podio, resident a la catedral de València des del 1479 fins a la seua mort el 1500. A més, la de major entitat, *l'Enchiridion*, està dirigida al cabiscol d'aquesta catedral, Joan de Vera.
3. Aquells autors del còdex que no tingueren recepció internacional coneguda sinó localitzada —els quals solen ser marcadors de l'origen dels manuscrits— no només eren hispans sinó que estigueren vinculats a la ciutat de València, com són el mateix Guillem de Podio i Antoni Marlet.
4. Una nota marginal en el títol 8 de *l'Enchiridion*, que fins ara havia passat desapercebuda, esmenta al músic Juan de Sanabria, també anomenat Juan Rodríguez de Sanabria, el qual era un conegut compositor però es desconeixia la seua activitat en el camp teòric, en el

qual sembla que formà escola¹⁴⁹⁹. D'aquest autor es conserven en manuscrits hispànics unes poques peces de música tant en llatí com en castellà¹⁵⁰⁰.

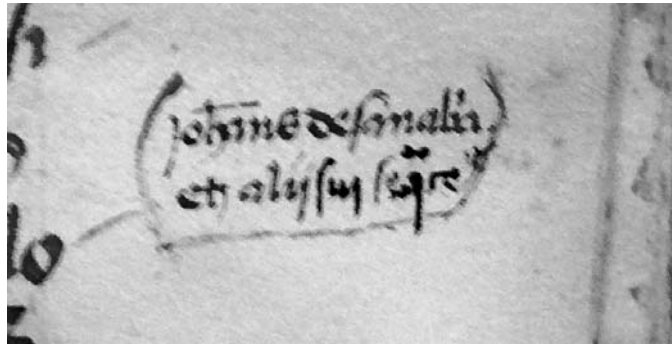

Figura 48. Nota marginal referida a Juan de Sanabria

La trajectòria professional fins ara coneguda de Juan de Sanabria el vinculava únicament a tres centres catedralicis castellans. El 12 d'abril de 1484 va ser admès com a cantor en la catedral de Burgos amb obligacions docents però no va passar allí massa temps, puix l'1 de febrer del 1487 era nomenat mestre de cant de la catedral d'Àvila. La darrera notícia l'ubica en la catedral de Lleó, on havia ingressat com a cantor abans del gener de 1494¹⁵⁰¹. Ara es pot afegir que Juan de Sanabria també va residir a València, almenys durant mig any, atès que

¹⁴⁹⁹ "Johannes de Sanabria et alii sui sequaces" [I-Bc, A.71, p. 148]. En l'edició de l'obra, Gümpel va detectar la nota però no va completar la lectura de l'abreviatura, que va transcriure com "Johannes des...(?) et alii sui sequaces" [GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion...", *op. cit.*, p. 317, nota 27]. No es coneixen obres teòriques atribuïbles amb certesa a aquest músic. No obstant això, no hi ha elements de judici que permeten descartar que es tractara del mateix Juan Rodríguez que, segons François Joseph Fétis, era natural de Salamanca, "chantre" a la catedral d'aquesta ciutat i autor d'un tractat de cant pla, hui perdut, publicat també a Salamanca el 1503 [FÉTIS, François Joseph: *Biographie universelle des musiciens et bibliographie generale de la musique*, vol. VII (París: Firmin-Didot et Cie, 2ª edició, 1878), p. 288]. Aquest tractat es troba també referenciat dins MAZUELA ANGUITA, Ascensión: *Artes de canto (1492-1626)...*, *op. cit.*, vol. 1, p. 47, 279 (cos principal); 1, 35, 42, 188, 200 (apèndixs).

¹⁵⁰⁰ Dues peces en castellà es troben al Cançoner de Palau: *Mayoral* [E-Mp, II-335, f. 70v-71r; núm. 118 de l'edició d'Anglès] i *Descuidad d'ese cuidado* [*ibid.*, f. 251v; núm. 377]. Dues peces en llatí es conserven en el ms. 2-3 de la catedral de Tarassona: l'himne *Cuius corpus Sanctissimum* [E-TZ, f. 7v-8r] i el motet *Lillium sacrum* [*ibid.*, f. 110v-111r].

¹⁵⁰¹ Aquestes tres dades estan arrellegades dins KNIGHTON, Tess: "Rodríguez de la Torre, Juan [Juan de Sanabria, Juan de Senabria, Rodríguez de Sanabria]", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 7 (Madrid: Sociedad General de Autores y Editores, 2001), p. 893.

fou cantor de la catedral d'aquesta ciutat, ofici en què sembla que va ingressar el 6 d'octubre de 1502 i va romandre fins a les acaballes del març de l'any següent, quan fou "despedit"¹⁵⁰². Possiblement, abans de València havia estat a la catedral de Múrcia, si s'identifica amb un *Sanabria* que havia sigut cantor, amb funcions docents, en aquest temple poc abans del 30 de setembre del 1502¹⁵⁰³.

5. Les úniques dues llengües usades en el manuscrit diferents al llatí són el castellà —dos escrits teòrics vinculats a Guillem de Podio— i el valencià/català —proverbi en la p. 313—. Val a dir que en l'època d'escriptura del manuscrit, el castellà —tot i no ser l'idioma propi— era àmpliament conegut entre les classes privilegiades i cultes del regne de València, de Catalunya i de les illes Balears, atès que era la llengua dels seus monarques des de l'entronització de la dinastia castellana Trastàmara un segle abans, i s'havia estès entre aquestes capes privilegiades de la societat¹⁵⁰⁴. La presència del valencià/català és molt més significativa, atès l'especificitat d'aquest idioma en ser exclusivament emprat pels seus naturals i, en cap cas, pels originaris del regne de Castella.

¹⁵⁰² El 24 de març de 1503 "Johannes de Sanabria, cantor sedis Valencie" signava un rebut per 6 lliures, 18 sous i 4 diners corresponents al seu salari de dues senyals pel període del 6 d'octubre de 1502 al 20 de març de 1503 [E-VAc. not. Jaume Esteve, vol. 3688, s/f]. Uns dies més tard, "mossèn Sanabria chantre" va cobrar 9 diners i 2 sous per la resta del mes de març, al final del qual va cessar en l'ofici ("com fos despedit") [E-VAc, vol. 5687, any 1502, f. 41r]. No he pogut localitzar més pagaments a aquest músic a la seu de València, tot i conservar-se els llibres de comptes corresponents, per la qual cosa considere molt probable que l'estada de Sanabria en aquesta institució es limitara a aquest curt període de temps. Tess Knighton ha plantejat la possibilitat que aquest músic poguera identificar-se amb Juan Rodríguez de la Torre, cantor de la reina Isabel des del 3 d'octubre de 1495 ininterrompudament fins a la mort de la monarca el novembre de 1504 [KNIGHTON, Tess: *Música y músicos... op. cit.*, p. 342]. Les noves dades podrien qüestionar aquesta hipòtesi, puix durant almenys sis mesos Juan de Sanabria no va estar a la cort de la reina Catòlica, sinó a València.

¹⁵⁰³ Aquest dia, el capítol murcià admetia un altre cantor amb les mateixes obligacions que tenia Sanabria "es a saver que mostrase canto de organo a los beneficiados e capellanes e moços que fuesen abiles para deprender canto y que cantase con los dichos beneficiados y capellanes y moços los dias solemnes" [citad dins PRATS REDONDO, Consuelo: *Música y músicos en la catedral de Murcia. Entre 1600-1750*, tesi doctoral (Múrcia: Universidad de Murcia, 2009), p. 143].

¹⁵⁰⁴ Com a mostra d'aquesta assimilació lingüística, en la recopilació poètica titulada *Cancionero General*, llibre publicat a València el 1511 per Hernando de Castillo, la presència del valencià/català en les obres dels nadius valencians és quasi testimonial en comparació amb la del predominant castellà [PÉREZ BOSCH, Estela: *Los valencianos del Cancionero General: estudio de sus poesías* (València: Universitat de València, 2009), p. 347-355].

Si el manuscrit A.71 fou produït a València, caldria explicar almenys dues qüestions que semblen no encaixar, com són la ubicació del còdex a Roma el 1760 i la presència tan primerenca de música del joveníssim Willaert en una ciutat tan allunyada dels centres on va treballar. En relació al primer assumpte, caldria recordar la intensa relació de València amb la ciutat papal durant la segona meitat del segle XV i el començament del XVI, mercès a la família valenciana de papes Borja. A més dels nomenats pel seu oncle Calixte III, Alexandre VI va crear durant el seu papat (1492-1503) fins a catorze cardenals de la seua família o originaris de la Corona d'Aragó, gairebé tots valencians, els quals vivien a Roma¹⁵⁰⁵. A les cases dels cardenals valencians servien també nadius del mateix regne, algun dels quals ocupava part del temps a estudiar música, com fou el cas de Miquel Sans, prevere, qui el 20 de novembre de 1506 donava a la parròquia de Sant Joan del Mercat de València “vint e huit volums de cant dorgue los quals ell estant en roma en servici del cardenal de Valencia [Roderic de Borja abans de ser elegit papa] per lo temps que estudiaba musica reculli de totes aquelles obres noves e insignes que pogue trobar en tota la italia e dels pus famosos mestres”¹⁵⁰⁶. Amb la mort d'Alexandre VI el 1503, la designació de cardenals de la corona aragonesa va aturar-se, però alguns dels ja nomenats encara varen mantenir una alta posició en la jerarquia vaticana durant els anys posteriors. Precisament, un dels cardenals que va mantenir poder a la cúria va ser Joan de Vera (*1453; †1507) —el destinatari de l'*Enchiridion* de Guillem de Podio—, el qual arribà a ser camarlenc del col·legi cardenalici durant el període 1504-1505. Per tant, el manuscrit, o una part dels seus fascicles, pogué viatjar a Roma des de València durant els primers anys del segle XVI, atenent a les relacions que mantenien aquestes dues grans capitals

¹⁵⁰⁵ De la família del papa: Joan Borja (1492), Cèsar Borja (1493), Joan Borja, menor (1496), Lluís Borja (1500), Francesc Borja (1500), Joan Castellar i Borja (1503), Francesc Lloris i Borja (1503). De la Corona d'Aragó: Bartomeu Martí (1496), Lluís d'Aragó (1496), Jaume Serra (1500), Joan Vera (1500), Francesc de Remolins (1503), Francesc Desprats (1503), Jaume de Casanova (1503) [MIGNÉ, Jacques Paul: *Dictionnaire des cardinaux* (París: Jean Paul Migné, 1857), p. 1746-1747].

¹⁵⁰⁶ Aquest document es trobava en l'Arxiu parroquial de Sant Joan del Mercat, Llibre Racional, I, f. 139 (desaparegut el 1936). La transcripció ha sigut presa literalment de RUIZ DE LIHORY, José: *La Música en Valencia. Diccionario biográfico y crítico* (València: Establecimiento Tipográfico Doménech, 1903), p. 400. Malauradament els llibres a què fa referència s'han perdut.

europèes. Fins i tot, aquest hipotètic “transport” potser tingué relació amb el mateix destinatari de l’*Enchiridion*, Joan de Vera, resident a Roma des del 1500 fins el 1507. La inclusió de música de Willaert podria explicar-se de forma més satisfactòria amb la possibilitat d’una còpia posterior de les peces marianes sobre el fascicle 13, ja a Roma, on també podrien haver-se escrit altres peces de música pràctica, la qual cosa encaixaria amb el fet que la major part dels seus autors (Josquin, Willaert i Silva) treballaren a la ciutat papal. Aquesta hipòtesi, a més, no es contradiu amb les consideracions anteriorment expressades sobre datació.

IV. L’OBRA

1. Plantejament general

Motivació

Al pròleg de l’*Enchiridion de principiis musicae discipline contra negantes illa et destruentes*, Guillem de Podio transmet amb tota claredat quina ha sigut la motivació que l’ha mogut a escriure l’obra. Segons l’autor, des de l’època de Boeci, hi ha hagut molts autors que han escrit sobre música només segons el seu criteri particular, els quals han dictat regles que no parteixen dels principis de l’art musical, per desconèixer-los, amb el resultat final de la negació i la destrucció d’aquests, perquè tots els preceptes que no deriven dels seus principis bàsics són falsos i ineficaços. Per aquesta raó, Guillem de Podio es va decidir a publicar aquest “petit manual” contra els propagadors d’aquestes doctrines, les quals considerava sense fonament, on va recullir tot el que es pot dir sobre els principis de la música, així com també les confusions més comunes a la seua època sobre aquests principis.

L'autor no fa esment al pròleg, com no ho farà en cap moment al llarg de l'obra, a cap nom d'autor entre els qui, segons ell, destrueixen els principis de la música, malgrat que fa diverses al·lusions indirectes a músics als que sovint associa amb la ignorància, l'equivocació o l'arrogància. Malgrat la discreció del prevere Guillem de Podio a l'hora d'al·ludir els destructors dels principis de la música, no poques vegades ens informa quan es tracta d'autors hispans¹⁵⁰⁷ o d'autors del seu temps¹⁵⁰⁸. Aquestes dues característiques es reuneixen en la figura de Domingo Marcos Durán. És interessant analitzar la relació de dues de les seues obres amb *l'Enchiridion* de Guillem de Podio perquè pot ajudar a entendre millor l'oportunitat de l'escriptura d'aquest darrer tractat.

L'any 1492 va aparèixer editada l'obra *Lux Bella*, i el 1498, el *Comento sobre Lux Bella* de Durán. Entre l'una i l'altra, el 1495, es va publicar *l'Ars Musicorum* de Guillem de Podio¹⁵⁰⁹. Si s'observa detingudament el manuscrit A.71 que conté *l'Enchiridion*, es pot detectar l'existència de tres anotacions marginals amb les paraules *Lux Bella*, al costat de sengles atacs contra idees concretes defensades per Durán en aquesta obra¹⁵¹⁰.

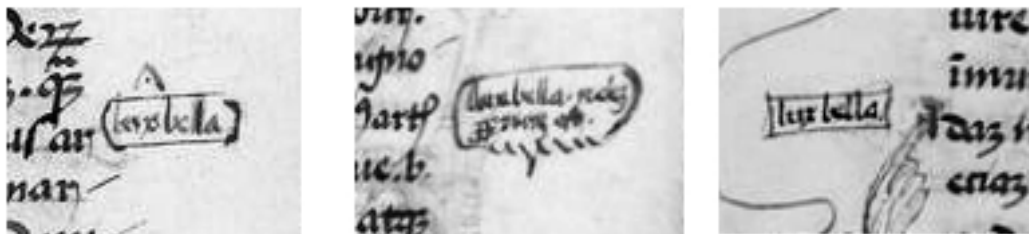

Figura 49. Notes marginals referides a *Lux Bella*

[I-Bc, A.71, p. 158, 162 i 163]

No pot assegurar-se que aquestes anotacions formaren part de l'obra original de Podio, perquè aquesta manca d'aparat de notes sistemàtic i la

¹⁵⁰⁷ Títols 25 i 32.

¹⁵⁰⁸ Títols 20, 25 i 26.

¹⁵⁰⁹ Al capítol I d'aquesta part es poden trobar més dades i bibliografia sobre aquestes publicacions de Domingo Marcos Durán i Guillem de Podio.

¹⁵¹⁰ Per facilitar la comprensió, d'ací en avant es farà ús de la versió traduïda de *l'Enchiridion* en les cites textuales, la qual s'inclou completa en l'apèndix 1.

cal ligrafia no és idèntica a la del cos principal del tractat. Per tant, és possible que foren afegides posteriorment. No obstant això, i en tot cas, aquest és l'únic títol d'obra que apareix en el manuscrit en ocasió d'exposar alguna idea que, segons Guillem de Podio, és contrària als principis. És molt probable que la novetat de l'obra de Durán, el primer tractat de música imprès a la península conegut, atraguera l'interès i l'estudi dels especialistes i, entre aquests, de Guillem de Podio. Per tant, no es pot descartar que la impressió per primera vegada a la península d'aquelles idees per part de Durán —la majoria de les quals no eren noves, d'altra banda— haguera sigut un dels detonants principals que va impulsar Guillem de Podio a escriure l'*Enchiridion*.

Un altre focus d'atenció en les crítiques de l'autor de l'*Enchiridion* i, per tant, un altre possible inductor de l'escriptura de l'obra, sembla ser el conjunt d'escrits anònims sobre cant pla amb forts vincles textuais amb les *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo* de Fernando Estevan¹⁵¹¹. El nombre relativament elevat d'aquests escrits conservats —quatre, si comptem el d'Estevan— i la seua dispersió geogràfica, suggereixen l'existència d'una doctrina, amb aquestes idees, notablement estesa a la península Ibèrica durant el segle XV en què es desenvolupà l'activitat de Guillem de Podio.

Estructura

El manual proporciona nous punts de vista i desenvolupa aspectes concrets d'una part del contingut dels llibres I, II, III, IV i V d'*Ars Musicorum*. La matèria tractada correspon a fonaments de la música i al cant pla, sense tractar qüestions de contrapunt ni de cant d'orgue. Guillem de Podio estructura l'*Enchiridion* en un pròleg i trenta-sis títols. L'obra progressa des dels conceptes més filosòfics —com ara la mateixa definició de música— passant pels títols més especulatiu definidors dels principis —la major part— fins als darrers dos títols,

¹⁵¹¹ Vegeu el capítol I en aquesta mateixa part.

de caràcter totalment pràctic, en què s'apliquen conceptes anteriors a casos concrets de cant pla. Així, els títols van succeint-se amb un ordre lògic i intel·ligent des de l'àmbit més general i especulatiu fins al més particular i pràctic. En aquest procés, Guillem és molt coherent amb el que ens anuncia en el pròleg pel que fa a la necessitat que els preceptes musicals procedisquen dels principis bàsics. D'aquesta manera, el seu discurs recolza sovint en demostracions, com l'única manera de validar els preceptes. Anàlogament, aquestes deduccions lògiques sobre els principis són aprofitades per a negar altres idees, en posar-les en evidència.

Diversos autors han especulat sobre la possibilitat que el tractat no estiguera complet¹⁵¹². És ben cert que el final arriba després del títol 36 sense cap classe de conclusió final de l'autor ni colofó, com era freqüent en els tractats de l'època, per la qual cosa és possible que estiguem davant d'una obra incompleta. Ara bé, també és veritat que sembla que l'objectiu principal de l'obra, l'explicació del que són els principis de la música segons l'autor, sembla que s'ha cobert, almenys en la part més teòrica.

Autoritats

Com era pràctica habitual entre els tractadistes, Guillem sovint recolza en el prestigi d'autoritats per a justificar les seues afirmacions. Les referències a aquests autors i obres són més abundants en els títols en què domina l'especulació i disminueixen cap a la part final de l'obra, en concret a partir del títol 28, en començar les que l'autor anomena *regles dels principis*, de caràcter més pràctic i, segurament, de caire més personal o privatiu.

¹⁵¹² GASPARI, G.: *Catalogo...*, op. cit., p. 159; MITJANA, Rafael: *La Música en España...*, op. cit., p. 47; ANGLÈS, Higiní: "La notación musical...", p. 159.

Boeci i la seua obra *De Institutione Musica*, que Guillem de Podio anomena simplement *Musica*, són omnipresents a l'*Enchiridion*, fins al punt de figurar esmentada en 20 dels 36 títols, i fins a quatre vegades en un mateix títol¹⁵¹³. L'autor del tractat acudeix a Boeci una vegada i altra per legitimar idees de tipus musical amb una veneració, habitual en l'època d'altra banda, que el condueix a referir-s'hi alguna vegada com a "príncep dels músics". A notable distància, el següent autor més present és el filòsof grec Aristòtil, esmentat en tres títols, a qui es refereix fonamentalment per defensar idees filosòfiques i de lògica. Guillem de Podio demostra un coneixement notable de la seua obra en citar diversos dels seus llibres en l'*Enchiridion*¹⁵¹⁴. De manera puntual, també hi ha cites a altres autors clàssics de l'antiguitat, com el filòsof grec Porfiri¹⁵¹⁵; i entre els llatins, l'orador i filòsof Ciceró¹⁵¹⁶, el poeta Virgili —de qui Podio transcriu uns versos de l'*Eneida* al títol 21— i el seu comentarista Servi¹⁵¹⁷. Per tant, aquesta familiaritat amb els autors clàssics, molt infreqüent en altres obres sobre música de l'època, suggereix que Guillem de Podio atresorava una notable formació humanística.

Tampoc no hi falten, entre la nòmina d'autoritats citades de forma puntual, els autors altmedievals sant Gregori¹⁵¹⁸ i Guido d'Arezzo, "el primer que va destacar en aquesta art a Itàlia després del santíssim Gregori"¹⁵¹⁹, habituals en la major part dels tractats de l'època. Aquest darrer músic italià, del segle XI, és l'autor més "modern" citat per Guillem de Podio, la qual cosa permet comprendre com d'arrelats estan els seus principis de la música¹⁵²⁰.

¹⁵¹³ En concret, les cites a Boeci hi són en el pròleg i els títols 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 22, 24, 25, 26, 32.

¹⁵¹⁴ Les referències a Aristòtil es troben als títols 1, 8, 19.

¹⁵¹⁵ Títol 33.

¹⁵¹⁶ Títol 1.

¹⁵¹⁷ Títol 21.

¹⁵¹⁸ Títol 21, 23.

¹⁵¹⁹ Títol 23.

¹⁵²⁰ Les referències concretes a les obres citades a l'*Enchiridion* es poden trobar en les notes a peu de pàgina de l'edició llatina crítica GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion de principiis musicæ discipline des Guillelmi de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396.

Per fi, el mateix tractadista fa referència en l'*Enchiridion* a la seua obra anterior, *Ars musicorum*, com ja s'ha esmentat. Cal destacar la capacitat d'autocrítica de l'autor si es considera que dues de les referències a aquesta obra són utilitzades, no per a justificar idees, sinó per a corregir-se a si mateix en allò que havia expressat en l'obra anterior¹⁵²¹.

En resum, estem davant d'una obra teòrica sobre un assumpte concret, els principis de la música, l'escriptura de la qual, segons l'autor, va estar motivada pels atacs que sofria l'art musical per part d'alguns autors a causa del desconeixement d'aquests principis. Va ser estructurada segons un pla lògic que parteix de l'àmbit més general, filosòfic i especulatiu fins al més particular i pràctic. Guillem de Podio defensa una base teòrica, fonamentada musicalment en la doctrina de Boeci i recolzada en altres aspectes per diverses autoritats sempre anteriors al segle XI, per a respondre amb el raciocini a diverses postures divergents del seu temps de forma individual i sistemàtica.

2. Una introducció contextualitzada a les idees

Aquest apartat té com a finalitat la aproximació als principals assumptes teòrics presents en l'*Enchiridion de principiis musicae discipline* de Guillem de Podio. Per a ampliar la perspectiva, també es pretén oferir el rerefons de les idees de l'autor, per a la qual cosa s'hi inclouen, quan és necessari, breus exposicions preliminars als conceptes de teoria musical vigents en l'època i es prenen en consideració, a efectes comparatius, els continguts de la major part de les obres escrites durant el segle XV, anteriors i contemporànies, en l'àmbit hispà del qual formava part l'autor¹⁵²²:

¹⁵²¹ En concret, les autocorreccions poden trobar-se en els títols 6 i 17.

¹⁵²² En aquesta tasca també han sigut d'utilitat les observacions contingudes dins GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion...", *op. cit.*

1. *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo* (1410) de Fernando Estevan, manuscrit conservat a la Biblioteca Pública de Toledo¹⁵²³.
2. *Arte de canto llano* (mitjan segle XV), manuscrit anònim procedent de Burgos i conservat al monestir de Santo Domingo de Silos¹⁵²⁴.
3. *Art del cant pla* (mitjan segle XV), manuscrit anònim procedent del convent de clarisses de València i conservat a la Biblioteca de Catalunya¹⁵²⁵.
4. *Arte de canto llano* (final del segle XV), imprès anònim conservat a la Biblioteca Nacional d'Espanya a Madrid¹⁵²⁶.
5. *Musica practica* (Bolonya, 1482), imprès de Bartolomé Ramos de Pareja¹⁵²⁷.
6. *Introducción muy breve de canto llano* (Salamanca, 1496?), imprès de Cristóbal de Escobar¹⁵²⁸.
7. *Lux Bella* (Sevilla, 1492), imprès de Domingo Marcos Durán¹⁵²⁹.
8. *Comento sobre Lux Bella* (Salamanca, 1498), imprès de Domingo Marcos Durán¹⁵³⁰.

¹⁵²³ S'ha fet servir l'edició moderna ESTEVAN, Fernando: *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo*, M. Pilar Escudero García (ed.) (Madrid: Publicaciones del Conservatorio Superior de música de Sevilla, Editorial Alpuerto, 1984).

¹⁵²⁴ E-SI, MS. 14, f. 100r-106r. S'ha usat l'edició comparada GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 24 (1968), p. 257-336. Sobre aquest escrit es pot veure també GARCÍA, Bernardo Recaredo: "Un tratado de canto llano del siglo XV", *Glosas silenses*, VI (1991), p. 54-62.

¹⁵²⁵ E-Bbc, M. 1327, f. 72v-89r. S'ha usat l'edició comparada GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte...", *op. cit.* Una edició anterior d'aquest escrit es pot trobar a PEDRELL, Felip (ed.): *Art del cant Pla*, Recull de textos catalans antics, XVII (Barcelona: Germans Serra & en Russell, 1912).

¹⁵²⁶ E-Mn, R. 14670. Només es conserva aquest exemplar de l'imprès. S'ha emprat l'edició comparada GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte...", *op. cit.*

¹⁵²⁷ S'hi inclou, malgrat ser una edició no hispànica, per l'origen i la forta vinculació de l'autor amb la península, on va desplegar part de la seua activitat. S'ha usat l'edició moderna RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica*, Clemente Terni (ed.), trad. per Gaetano Chiappini (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983).

¹⁵²⁸ S'ha fet servir l'edició moderna que s'inclou en ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados de principios de Canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el Anónimo* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1983), p. 159-167.

¹⁵²⁹ S'ha utilitzat l'edició moderna DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella, 1492; Comento sobre Lux Bella, 1498* (Càceres: Universitat d'Extremadura, 2002).

¹⁵³⁰ *Ibid.*

Cal destacar que, entre les obres esmentades, n'hi ha una que sembla especialment interessant per ser un exemple d'escrit en matèria de cant pla que possiblement siga representatiu de les doctrines que circulaven per la València de Guillem de Podio. Es tracta de l'anomenat per F. Pedrell *Art del cant pla* (*E-Bbc*, M. 1327, folis 72v-89r), manuscrit anònim suposadament de mitjan segle XV i procedent del convent de les clarisses de València¹⁵³¹. Aquest monestir, fundat el 1446 per la reina Maria —muller del rei Alfons el Magnànim— i que encara hui es conserva, està situat extramurs de la ciutat a no molta distància de la catedral on el tractadista exercia de mestre. Així mateix, tenen un interès especial les idees expressades per Domingo Marcos Durán en les seues obres *Lux Bella* i *Comento sobre Lux Bella* per les raons adés expressades. No es pot oblidar tampoc *l'Ars musicorum* del mateix Guillem de Podio, obra predecessora de *l'Enchiridion*, que dóna les claus per a entendre algunes de les idees presents en aquesta darrera¹⁵³².

Lletres, signes, veus i propietats

El sistema musical comunament acceptat en la teoria del segle XV està basat en set lletres: *a, b, c, d, e, f, g*¹⁵³³. En *l'Enchiridion*, Podio fa servir també el terme *signe* per a referir-se a les "lletres". El motiu és proporcionat pel mateix autor a *l'Ars musicorum*: les lletres ja tenen per si suficient capacitat per a distingir els sons i, per tant, són signes¹⁵³⁴. No obstant això, el terme *signe* és

¹⁵³¹ Com ja s'ha dit, aquest escrit està fortament emparentat textualment amb els números 1, 2 i 4 de la relació anterior; per la qual cosa, amb la intenció de simplificar i mentre no es diga res en contrari, allò que s'indique en relació a les més completes *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo*, o al seu autor, Fernando Estevan, serà igualment vàlid per als altres escrits d'aquest grup.

¹⁵³² S'ha fet servir l'edició en facsímil PODIO, Guillem de: *Ars Musicorum* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).

¹⁵³³ Els sistemes basats en lletres llatines tenen l'origen en el segle IX. No obstant això, la notació de la música amb signes fonètics té antecedents en l'antiga Grècia [APEL, Willi: *The notation of polyphonic music 900-1600* (Cambridge: The Mediaeval Academy of America, 1953), p. 21].

¹⁵³⁴ "Quamobrem qui dicunt signum est in hac facultate: quod secum litteras trahit et voces ut Gammaut, Are, Bmi etc, quid per nomen signi importatur ignorant" [f. 38v].

reservat per la generalitat dels tractadistes hispànics del segle XV per a un altre concepte, del qual es tractarà més avant.

En el gènere diatònic, de la segona lletra (*b*) a la tercera (*c*) i de la cinquena (*e*) a la sisena (*f*) hi ha un interval d'un semitò, mentre que les altres estan separades per un to¹⁵³⁵. El so més greu és Γ (gamma), el qual s'hi va afegir posteriorment, i està situat un to més baix de la *a* més greu.

El sistema arriba per la part superior habitualment fins al tercer *e*, i els sons es divideixen en greus, aguts i sobreaguts mitjançant diversos criteris, segons autors¹⁵³⁶. L'opció de Podio és, potser, la més racional en basar-se en l'octava i, per tant, agrupa les lletres de set en set des de la part més greu (vegeu fig. 50).

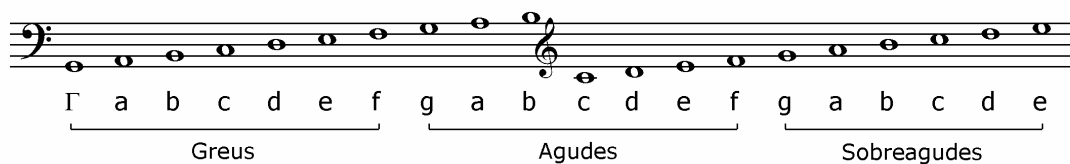

Figura 50. Sistema medieval de lletres i divisió segons Guillem de Podio

L'autor ataca en l'*Enchiridion* els qui divideixen el sistema "en vuit de greus, set d'aguts i cinc de sobreaguts, perquè sempre el vuitè signe comptant des del primer de la sèrie anterior és el primer de la segona, juntament amb els quals es compta necessàriament"¹⁵³⁷. Aquesta opinió criticada per Podio resulta ser precisament la defensada tant per Estevan a les seues *Reglas*¹⁵³⁸ com per

¹⁵³⁵ *Enchiridion...*, títol 21.

¹⁵³⁶ Com que hi ha, doncs, vint sons diferents, els autors hispànics estudiats afirmen que les lletres són vint. Únicament en el manuscrit valencià *Art del cant pla* es fa una precisió d'interès sobre aquest aspecte: "Deuem saber que en el art del cant pla tenim set letres, hi per multiplicatio diem que son vint (...)" [Cfr. GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte ...", *op. cit.*, p. 282].

¹⁵³⁷ *Enchiridion...*, títol 22.

¹⁵³⁸ ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 1r.

Durán a *Lux Bella*¹⁵³⁹. En canvi, Guillem de Podio comparteix en aquest cas parer amb Ramos de Pareja¹⁵⁴⁰. Una opinió totalment diferent és la que propugna Cristóbal de Escobar en classificar les lletres en només dos grups: greus i agudes¹⁵⁴¹. Encara que alguns autors fan servir lletres majúscules per a les greus, minúscules per a les agudes i dobles minúscules per a les sobreagudes, als tractats espanyols del segle XV i principi del XVI se solen usar només les minúscules i es distingeixen les octaves en què està ubicada cada lletra pel caràcter de greu, d'aguda o de sobreaguda¹⁵⁴². Aquest és també el criteri seguit en l'*Enchiridion*.

S'atribueix a Guido d'Arezzo el sistema hexacordal de solmització. Aquest mètode es basa en l'hexacord simètric format pels intervals consecutius de to, to, semitò, to i to. Segons la tradició, Guido va extraure les denominades *veus* de solmització *ut, re, mi, fa, sol, la*, que formen aquest hexacord, de les primeres síl·labes dels versos de l'himne *Ut queant laxis*, que reproduïx Guillem de Podio en l'*Enchiridion* (vegeu la fig. 51). En l'època de Guillem de Podio, Ramos de Pareja proposà unes síl·labes de solmització diferents d'aquelles que no havien sigut qüestionades durant més de quatre segles. El sistema de Ramos es basava en vuit síl·labes a partir de l'expressió *psal-li-tur per vo-ces is-tas*¹⁵⁴³, el qual no va passar desapercebut a les crítiques de Guillem de Podio en *Ars musicorum*¹⁵⁴⁴. La proposta de Ramos no va tenir mai èxit.

¹⁵³⁹ DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a1r.

¹⁵⁴⁰ RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *op. cit.*, p. 158.

¹⁵⁴¹ L'explicació d'Escobar és confusa perquè no queden clars els límits de la partició: "Graves son de la primera letra hasta la segunda b. Agudas son de la tercera b hasta la última" [ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados...*, *op. cit.*, p. 159].

¹⁵⁴² Alguns dels tractats espanyols, tanmateix, usen majúscules en algunes de les lletres, independentment del caràcter de greu, d'aguda o de sobreaguda. És el cas d'Escobar [ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados...*, *op. cit.*, p. 159] i de l'autor de *l'Arte de Canto Llano* silense [GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte ...", *op. cit.*, p. 282], els quals escriuen la lletra A majúscula. L'autor de l'anònim imprès *Arte de canto llano* usa les majúscules en les lletres agudes i sobreagudes alguna vegada, però no sempre, per la qual cosa sembla que no considera que siga una qüestió important [GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte ...", *op. cit.*, p. 283].

¹⁵⁴³ Ramos presenta aquest sistema i el justifica al capítol 7 de la primera part de *Musica practica*. [RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica...*, *op. cit.*, p. 166-168]. Sobre l'aplicació pràctica del sistema de Ramos, vegeu CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio...*, *op. cit.*, p. 90-91.

¹⁵⁴⁴ PODIO, Guillem de: *Ars Musicorum*, *op. cit.*, f. 39.

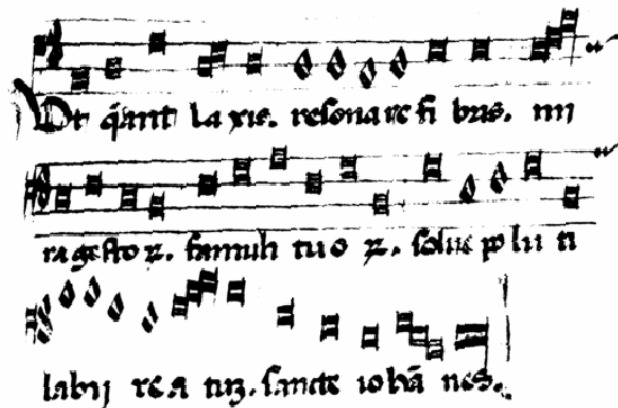

Figura 51. Detall de l'himne *Ut queant laxis* en l'*Enchiridion*

[I-Bc, A.71, p. 168]

En el sistema guidonià, l'hexacord pot tenir començament en les lletres *c*, *f* i *g*, per la qual cosa s'hi distingeixen comunament les anomenades tres propietats que Guillem de Podio considera els "principis de l'art de la música en general"¹⁵⁴⁵. L'hexacord que comença en *c* es diu que és de la propietat de *natura*. El que comença en *f* es diu que és de la propietat de *bemoll* (*b* moll) o *b* redó, per requerir que la lletra *b* diste només un semitò de *a*, suavitzant la dissonància de tritò *f-b* que es formaria en cas contrari. El que comença en *g* es diu que és de la propietat de *becaire* (*b* quadrat) o *b* dur, el qual requereix del *b* que dista un to de *a* i només un semitò de *c*. La lletra *b* és, doncs, ambivalent. Pot distar un to de *a* i un semitò de *c* o bé un semitò de *a* i un to de *c*. En el primer cas és habitual trobar-la escrita amb la forma *b̄*, malgrat que en la còpia de l'*Enchiridion* no sempre es fa la distinció gràfica i, per tant, cal distingir-les alguna vegada pel context. Cada possible posició de l'hexacord, per qualsevol de les tres propietats, en el sistema es denomina "deducció", de les quals se'n consideren comunament set.

A cada lletra pot correspondre des d'una fins a tres veus depenent del nombre de propietats per les quals puga ser cantada. La unió d'una lletra amb

¹⁵⁴⁵ *Enchiridion...*, títols 15 -20.

les veus que li corresponen segons les deduccions per les quals pot cantar-se, com ara *csolfa* o *dlasolre*, sol ser anomenada *signe* per la generalitat dels teòrics hispans d'aquesta època, encara que Guillem de Podio engloba en aquest concepte les lletres, com ja s'ha posat de manifest (vegeu la fig. 52).

SIGNES	LLETRES	VEUS I DEDUCCIONS
ela	e	la
dlasol	d	la sol
csolfa	c	sol fa
bfabmi	b	fa mi
alamire	a	la mi re
gsolreut	g	sol re ut
ffaut	f	fa ut
elami	e	la mi
dlasolre	d	la sol re
csolfa	c	sol fa ut
bfabmi	b	fa mi
alamire	a	la mi re
gsolreut	g	sol re ut
ffaut	f	fa ut
elami	e	la mi
dsolre	d	sol re
cfaut	c	fa ut
bmi	b	mi
are	a	re
gamaut	Γ (gamma)	ut

SOBREGUDES: e, d, c, b, a, g, f
 AGUDES: e, d, c, b, a, g, f
 GREUS: e, d, c, b, a, Γ (gamma)

Deduccions: 1^a (becaire), 2^a (natura), 3^a (bemoll), 4^a (becaire), 5^a (natura), 6^a (bemoll), 7^a (becaire)

Figura 52. Sistema hexacordal guidonià amb la divisió de lletres defensat per Podio

Cadascuna d'aquestes unions de lletres i veus conté una única lletra i representa un únic so, llevat de *bfabmi*. Aquest darrer signe conté dues lletres, o més ben dit, una lletra amb dues formes diferents (*b* i *ḅ*) per a presentar dos sons diferents: el *b* amb funcions de *fa* en l'hexacord, és a dir quan dista un semitò del so anterior *a* i un to del *c* posterior (*si* bemoll en la teoria musical actual), i el *ḅ* amb funcions de *mi* a l'hexacord, quan dista un to del so anterior i un semitò del posterior (*si* becaire en la teoria musical actual). La forma esmentada *bfabmi*, és la que fan servir tant Guillem de Podio com Durán o Ramos de Pareja. No obstant això, els altres tractats estudiats usen la forma *bfabmi*, sense becaire

davant de *mi*, variant potser menys acurada des del punt de vista formal, encara que no deixa d'expressar la dualitat de la lletra *b* com a *fa* o *mi*. A més, Podio critica els que fan servir la denominació *bfami* també en lloc de *bfabmi*, perquè, si es fera així, es representarien dos sons diferents usant una sola lletra¹⁵⁴⁶. Només he pogut trobar aquesta forma criticada en un cas aïllat en l'*Art del cant pla*, per la qual cosa considere que, en aquest escrit, es tracta d'una simple errata¹⁵⁴⁷.

Cada lletra pot ser cantada per qualsevol de les veus que, per les deduccions de les propietats, li corresponen. Depenent de la propietat a què correspon la deducció es diu que es canta per natura, per bemoll (*b* moll) o per becaire (*b* quadrat)¹⁵⁴⁸. Una sèrie de regles, que divergeixen segons autors, regeixen el pas d'una propietat a l'altra en cantar, operació denominada "mudança"¹⁵⁴⁹. No obstant això, és molt comú entre els autors demanar al cantor la moderació en l'aplicació de les mudances i que en faça ús tan sols en els casos necessaris. Estevan recomana que, com a regla general, "vamos quanto más pudiéremos por el canto adelante sin fazer mutança, satisfaziendo el canto"¹⁵⁵⁰.

Guillem de Podio defensa el caràcter de les veus com a extrems dels intervals i ataca els autors que "diuen que cadascuna de les veus és un to simple i que aquest to de què hem parlat [l'interval de to] és compost d'aquestes", i sentència que les "veus seran, com si diguéssim, els dos extrems que posen límit a l'interval, però no en formen part constituent; perquè mai un to no es compon de veus ni es dilueix en les veus. I el mateix cal dir sobre el semitò i

¹⁵⁴⁶ *Enchiridion...*, títol 25.

¹⁵⁴⁷ GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte ...", *op. cit.*, p. 282.

¹⁵⁴⁸ En aquest cas, en referir-se a la propietat, Guillem de Podio sempre usa la grafia " *b* quadratum".

¹⁵⁴⁹ Guillem de Podio discrepa sobre una pràctica concreta de les mudances: "Per això s'equivoquen per ignorància de la conveniència i inconveniència de les propietats de què hem parlat aquells que diuen que s'ha de fer mudança en *a* o *g* des del bemoll en la veu de natura" [*Enchiridion...*, títol 26].

¹⁵⁵⁰ ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 9v.

qualssevol altres intervals”¹⁵⁵¹. Aquesta opinió criticada correspon precisament a la postura de Durán en *Lux Bella* quan assenyala que “Tenemos estas tres especies de tono: simple, compuesto y general. Simples son estos seys: ut, re, mi, fa, sol, la. Compuestos estos quatro: ut re, re mi, fa sol, sol la... Generales son estos: 1º 2º 3º 4º 5º 6º 7º 8º”¹⁵⁵².

Conjunctes

El sistema de tres propietats permetia únicament la divisió del to *a-b*, mitjançant la propietat de bemoll. El desenvolupament de la música polifònica va requerir l'ús de més accidents i va provocar l'aparició de les denominades “conjunctes”. Aquestes conjunctes solien definir-se de forma semblant a “fer del to semitò, i del semitò to”¹⁵⁵³ o bé “posar *mi* on hi ha *fa* i al contrari”¹⁵⁵⁴. En definitiva, una conjuncta consistia a disposar un nou hexacord començant en alguna lletra diferent de les *c, f, g* que donen origen a les propietats; és a dir, en *a, b, d* o *e*. Així s'aconseguia canviar la situació del semitò *mi-fa* de l'hexacord, dividint un to que abans era no dividit, i d'aquesta forma s'obtenia l'alteració que interessava.

Les conjunctes podien ser de bemoll o becaire. Segons Estevan, es tractava d'una conjuncta de bemoll en cas que si “dixeremos, mi por canto llano, digamos fa por conjunta”, i s'indica amb el senyal de bemoll. En el cas invers estaríem davant una conjuncta de becaire, i s'indicava consegüentment amb aquest signe¹⁵⁵⁵. L'autor de *l'Art del cant pla* ho explica assenyalant que “(...) tot senyal

¹⁵⁵¹ *Enchiridion...*, títol 7.

¹⁵⁵² *Lux Bella* a DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a2v.

¹⁵⁵³ Cfr. per exemple ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 10r: “Conjunta es faser del tono semitono, e del semitono tono, conuiene a saber, faser del fa mi y del mi fazer fa”.

¹⁵⁵⁴ *Lux Bella* en DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a5r: “Coniunta es do ay mi poner fa: E al contrario [...]”.

¹⁵⁵⁵ ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 10r.

de bemol hon se uulla que posat sia significa fa. E lo senyal de becayre hon se uulla que sia posat significa mi”¹⁵⁵⁶.

Els sistemes de conjuntes que proposaven els diversos autors a l’època no eren totalment coincidents. El de deu conjuntes fou el més acceptat, encara que l’autor de *l’Art del cant pla* indicava que “les conjuntes son huyt segons alguns dien. E segons altres son .x”¹⁵⁵⁷. Com a exemple del més estés d’aquests sistemes, la fig. 53 mostra els deu hexacords de conjuntes proposats per Fernando Estevan, juntament amb les set deduccions de les propietats i els accidents que aquestes conjuntes podrien permetre, en notació actual¹⁵⁵⁸.

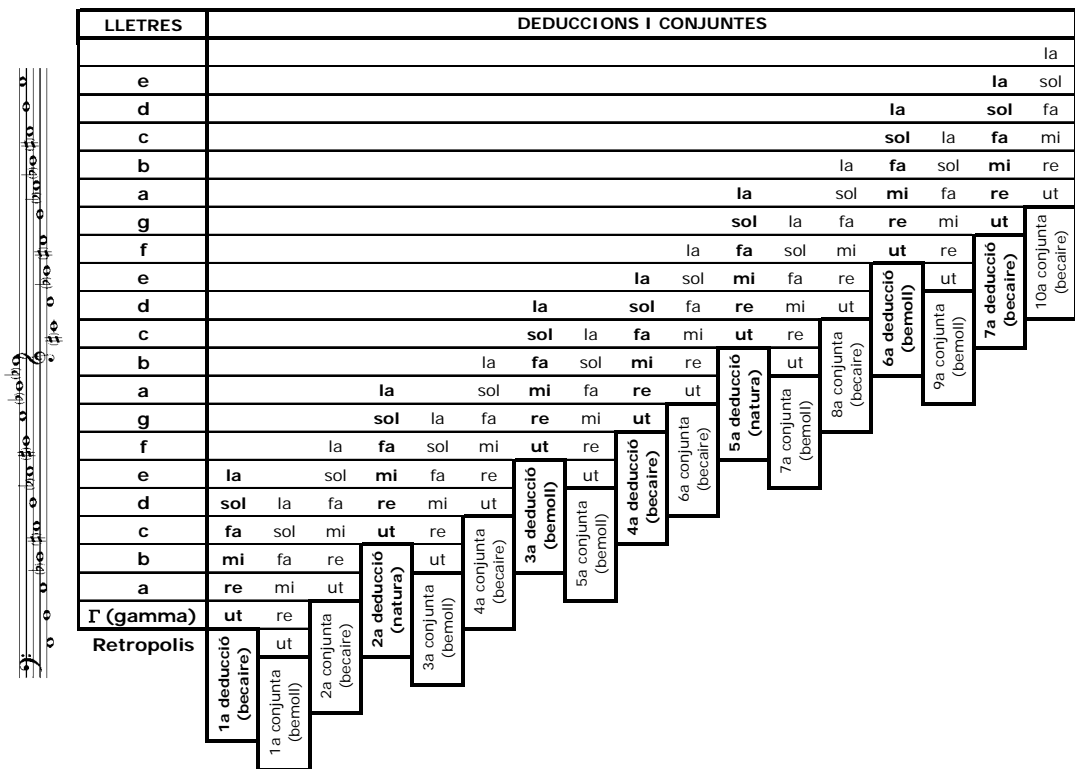

Figura 53. Deduccions i conjuntes segons Fernando Estevan

¹⁵⁵⁶ GÜMPEL, Karl-Werner: “Zur Frühgeschichte ...”, *op. cit.*, p. 320.

¹⁵⁵⁷ *Ibid.*, p. 316.

¹⁵⁵⁸ Els hexacords de les deduccions i les conjuntes s’han extret de ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 6v. Sobre el sistema de conjuntes d’Estevan i altres tractats hispànics de l’època, vegeu l’interessant treball de GÜMPEL, Karl-Werner: “Gregorian chant and *musica ficta*: New observations from Spanish theory of the early Renaissance”, *Recerca Musicològica*, VI-VII (1986-87), p. 5-27.

Estevan ja informava el 1410 que les conjuntes “*comme quier que fueron fechas en el arte del contrapunto, son bien allegadas e pertenesçientes a las boses del canto llano para lo componer*” perquè “(…) sin estas cantos ay llanos que non podrian faser buena assonançia e melodia e que se non podrian saluar (...)”¹⁵⁵⁹. En la mateixa línia, en l’*Art del cant* pla s’indica que “(…) deuem saber que y ha molts cants que no s porien saluar per ses propietats, y saluense per conijuntes. Ço es que se n ixen de ses propietats y vanse a les conjuntes”¹⁵⁶⁰.

El caràcter accidental i fingit de la conjunta és present en alguns dels escrits. Durán diu que “[las conjuntas] son dichas musica accidental y fingida: porque vienen pocas vezes y como por acaescimiento, y no permanecen mucho en el proceder del canto (...)”¹⁵⁶¹. Pel seu costat, Escobar caracteritza la conjunta com un “ayuntamiento de una propiedad fingida, por necesidad de consonancia”¹⁵⁶². Estevan invoca la pràctica instrumental per a matisar aquest argument: “E muchos disen que las conjuntas non son verdaderas, mas ve a los organos, que asi las fallaras sennaladas estas conjuntas con los signos deyuso escriptos”¹⁵⁶³. Aquest caràcter d’accidentalitat és motiu perquè siga bastant habitual entre els tractadistes de cant pla prescriure fer-ne el menor ús possible. Estevan diu que “Otrosí la conjunta deuemos escusar lo mas que pudieremos, saluo si non se pudiere saluar el canto en otra manera. E aunque cantemos por alguna conjunta, deuemos salir della lo mas ayna que pudieremos”¹⁵⁶⁴.

Malgrat les característiques d’accidentalitat i moderació en l’ús que prescriuen els defensors de les conjuntes, Guillem de Podio és obertament contrari a la introducció i l’ús de les conjuntes en el cant pla. Dedicava un gran

¹⁵⁵⁹ ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 12r.

¹⁵⁶⁰ GÜMPEL, Karl-Werner: “Zur Frühgeschichte ...”, *op. cit.*, p. 316.

¹⁵⁶¹ *Comento sobre Lux Bella* en DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. d8r.

¹⁵⁶² ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados...*, *op. cit.*, p. 164.

¹⁵⁶³ ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 12r.

¹⁵⁶⁴ *Ibid.*

esforç a combatre-les en l'*Enchiridion*¹⁵⁶⁵, perquè si s'aproven significaria que "no hi hauria cap cantilena de cap mode de cant amb forma precisa i determinada"¹⁵⁶⁶, i rebutja fins i tot la mateixa denominació de "conjunta"¹⁵⁶⁷. D'alguna manera, Durán rebutja aquest argument de Guillem quan manifesta que "Assi las conjuntas como sean accidentales fazemos las pocas vezes y salimos presto dellas por tanto no es inconueniente que se asignen en los signos del canto llano porque no le quitan su entidad real especifica que ante tenian (...) "¹⁵⁶⁸.

Això no significa que Guillem de Podio rebutge l'ús de les alteracions accidentals en la música, però sí les que els defensors de les conjuntes tracten d'aplicar en el cant pla. De fet, és bastant aclaridor quan manifesta que les conversions de tons en semitons mitjançant les conjuntes en les segones veus de *re-ut-re, sol-fa-sol* i *la-sol-la* (en llenguatge actual: aplicant un signe de diesi en les notes intermèdies) són falses, perquè això "és quelcom que pertoca al contrapunt, que s'efectua amb veus agregades, i per això no preses per si mateixes"¹⁵⁶⁹. Aquests exemples que ens proposa l'autor són molt característics de l'aplicació de la *semitonia subintellecta* en les clàusules del cant d'orgue. Per tant, Guillem de Podio es decanta per la puresa del cant pla en mantenir-lo lliure de l'adopció de pràctiques polifòniques, en un moment en què el desenvolupament del contrapunt i el cant d'orgue influïa sobre la pràctica monòdica.

Normalment, els sistemes de conjuntes contemplaven l'afegit a la part greu del sistema d'un so situat un to més greu del *gamma*, és a dir, un so octava greu del *f* greu, per tal de començar allà el desplegament d'una conjunta que permetera aconseguir el *b* moll (si bemoll) greu, donant començament a la

¹⁵⁶⁵ *Enchiridion...*, títols 25, 26, 29, 32 i 35.

¹⁵⁶⁶ *Ibid.*, títol 32.

¹⁵⁶⁷ *Ibid.*, títol 25.

¹⁵⁶⁸ *Comento sobre Lux Bella* a DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. e1r.

¹⁵⁶⁹ *Enchiridion...*, títol 29. Podio també parla més llargament sobre l'ús d'accidents en el contrapunt en PODIO, Guillem de: *Ars Musicorum*, *op. cit.*, f. 48r-48v.

primera conjunta¹⁵⁷⁰. Aquest so s'anomenava *retropolex*, o *retropolis*. Guillem de Podio no accepta de cap manera que aquest afegit siga la primera de les cordes del sistema, i assenyala que:

[...] la primera de totes les cordes de l'art musical, i la més greu —també és on el primer principi obté emplaçament i posició— és *gamaut*. Cap dels modes de cant no es remet més ençà. Per aquesta raó no s'ha d'assignar d'aquesta manera el principi al *f* remís des del mateix *gamaut* per un to, tal com pretenen equivocadament alguns arrogants i desconeixedors de tot art musical.¹⁵⁷¹

Aquesta nota *retropolex* és esmentada tant per Estevan¹⁵⁷², com per Duran¹⁵⁷³ o per Ramos de Pareja¹⁵⁷⁴. Però cap d'aquests autors no li dedica una expressió tan legitimadora com l'autor de *l'Art del cant pla* quan escriu que “Nota que aquest *retropoles* es una figura en lo art del cant, per la qual dien los doctors que es mes atras ans de *gamaut*, auem de dir ut per la dicta figura *retropoles*”¹⁵⁷⁵.

Consonàncies

D'acord amb Boeci, per a Guillem de Podio la consonància és “la concòrdia de veus diferents entre si reunides en un únic fenomen” o, més encara, “la barreja d'un so agut i un de greu que arriba suaument i uniformement a l'oïda”. La transcendència de la consonància per a l'autor de *l'Enchiridion* és tanta, que arriba a asseverar que és “la finalitat de la música” i

¹⁵⁷⁰ Vegeu la fig. 53.

¹⁵⁷¹ *Enchiridion...*, títol 25.

¹⁵⁷² ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 10v.

¹⁵⁷³ DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a1r.

¹⁵⁷⁴ RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *op. cit.*, p. 178

¹⁵⁷⁵ GÜMPEL, Karl-Werner: “Zur Frühgeschichte ...”, *op. cit.*, p. 318.

que “gràcies a ella, els altres elements d’aquesta disciplina existeixen i tenen entitat”¹⁵⁷⁶.

Les consonàncies acceptades per Guillem, compartides per la majoria d’autors, malgrat que no tots¹⁵⁷⁷, són *diatèssaron* (4a justa), *diapente* (5a justa), *diapasó* (8a justa), *diapasó diapente* (12a justa) i *doble diapasó* (15a justa)¹⁵⁷⁸. Aquestes consonàncies s’adapten a la teoria de Pitàgores transmesa per Boeci i corresponen a aquelles en què l’afinació pitagòrica assigna proporcions múltiples¹⁵⁷⁹ o superparticulars¹⁵⁸⁰ utilitzant números naturals des de l’1 fins al 4. Per a Boeci la consonància mínima era el diatèssaron, per correspondre-li la proporció superparticular que té el 4 com a major numerador, d’acord amb la consideració que els pitagòrics tenien d’aquest número, base del místic *tetraktys*, com a recinte sagrat de la consonància¹⁵⁸¹.

Diatèssaron	Diapente	Diapasó	Diapasó diapente	Doble diapasó
4/3	3/2	2/1	3/1	4/1

Taula 11. Proporcions de les consonàncies segons els pitagòrics

¹⁵⁷⁶ *Enchiridion...*, títol 2.

¹⁵⁷⁷ Per exemple, Estevan opina que: “Deuemos saber que auemos çinco disiuntas. çinco disiuntas e son partidas en tres partes non yguales, en dos acordantes, e en dos discordantes, e una dissonante. E las dos acordantes son estas, diapente, e diapason. E las dos discordantes son estas, diateseron, eptacuit. E la dissonante es esta, exacuit. E son llamadas disiuntas, porque non pueden venir, nin iuntarse las boses afaserse mutança, nin abastar de un punto a otro” [Cfr. ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 19v].

¹⁵⁷⁸ Les indicacions entre parèntesis corresponen a la nomenclatura actual dels intervals. Davant la manca de recursos terminològics especialitzats en els diccionaris de valencià/català per als mots que defineixen els intervals en la teoria antiga i medieval, he optat per emprar aquelles formes més esteses, quan tenen un ús mínimament freqüent, o mantenir la forma original quan es tracta de mots infreqüents. Sobre aquesta manca, vegeu BERNAL, Elisenda i Andreu GALLÉN: “Sobre la falta de referència lexicogràfica normalitzada en la terminologia musical per al català”, *Terminalia*, 8 (2013), p. 17-25.

¹⁵⁷⁹ Les proporcions múltiples són les que tenen la forma $p \cdot n/n$, és a dir, aquelles en què el numerador és un número múltiple del denominador.

¹⁵⁸⁰ Les proporcions superparticulars són les que tenen la forma $(n+1)/n$, en què n és un número natural, és a dir aquelles en què el numerador supera en una unitat el denominador. Per tant, tenen la propietat que com més alt és n , més petita és la proporció.

¹⁵⁸¹ Sobre l’afinació pitagòrica es pot consultar, entre altres, GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *Afinación y temperamentos históricos* (Madrid: Alianza Editorial, 2004); LEVIN, Flora Rose: *The Harmonics of Nicomachus and the Pythagorean Tradition* (Philadelphia: University Park, American Philological Association, 1975).

No obstant això, les consonàncies que es consideraven des del punt de vista del contrapunt no eren les mateixes. La polifonia usava ja en la pràctica els intervals harmònics de tercera i sexta amb caràcter consonant, i així ho reconeixien els mateixos tractadistes de l'època, encara que no s'havia trobat la manera de legitimar-les definitivament des del punt de vista de la teoria de les proporcions. Durán diu que “(...) en contrapunto son [especies] consonantes concordantes estas siete, unisonus, ditonus [3a major], semiditonus [3a menor], diapente [5a justa], diapente cum tono [6a major], diapente cum semitono [6a menor], diapasó [8a justa]. Dissonantes discorda[n]tes estas seys tonus: semitonus: tritonus [4a augmentada]: diatessaron [4a justa]: diapente cum ditono [7a major]: diapente cum semiditono [7a menor]”¹⁵⁸². El mateix Guillem de Podio considerava espècies o intervals aptes per al contrapunt els següents: “unisonus, tertia, quinta, sexta, octaua, decima, duodecima, tertiadecima, quintadecima”¹⁵⁸³.

S'hi fa notar la diversa consideració que l'interval de diatèssaron o quarta justa té, segons que es considere la teoria boeciana —de satisfactòria aplicació al cant pla—, o la pràctica del contrapunt. En el primer cas, la senzilla proporció superparticular 4/3 el dota de caràcter consonant, mentre que en el contrapunt, basat en la superposició de terceres, perd aquesta consideració¹⁵⁸⁴.

Consonància de diatèssaron: espècies i divisió

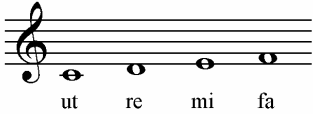
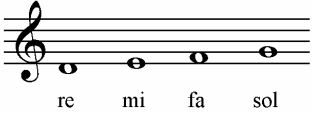
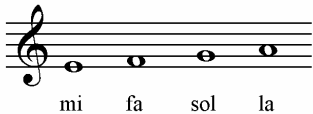
Guillem de Podio destaca, entre totes les consonàncies considerades, la de diatèssaron, perquè “encara que és entre totes la que té menys suavitat, per la

¹⁵⁸² Cfr. *Lux Bella* a DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a4r.

¹⁵⁸³ PODIO, Guillem de: *Ars Musicorum*, *op. cit.*, llibre VI, cap. II, f. 47r.

¹⁵⁸⁴ Per a ampliar més sobre l'evolució històrica del concepte de consonància, vegeu GARCÍA PÉREZ, Amaya Sara: “El concepto de consonancia en la teoría musical. De la escuela pitagórica a la revolución científica”, *Revista de Musicología*, XXVIII:2, (2005), p. 1501-1515; ID.: Amaya Sara: *El concepto de consonancia en la Teoría Musical. De la Escuela Pitagórica a la Revolución Científica* (Salamanca: Publicaciones Universidad Pontificia de Salamanca, 2006).

freqüència domina tota la força de la música” en ser l’origen dels seus principis¹⁵⁸⁵. L’autor de *l’Enchiridion* distingeix tres espècies d’aquesta consonància segons la diferent disposició dels dos tons i un semitò de què es compon (vegeu la taula 12)¹⁵⁸⁶.

Espècie	Disposició	Exemple
1a	to-to-semitò	
2a	to-semitò-to	
3a	semitò-to-to	

Taula 12. Espècies de la consonància de diatèssaron

Guillem de Podio considera la 1a espècie, en què el semitò segueix els dos tons, com la més natural¹⁵⁸⁷ i es basa en aquesta per a les tres descripcions que fa de la consonància de diatèssaron¹⁵⁸⁸.

Una qüestió cabdal en aquesta època, fonamental per a la pràctica vocal i instrumental, és la manera de dividir els intervals segons proporcions matemàtiques, assumpte que va originar la major part de les polèmiques des de les acaballes del segle XV. La divisió pitagòrica era la defensada en aquest temps per la gran majoria de teòrics, entre els quals es trobava Guillem de Podio. S’atribueix a Pitàgores la deducció en el món occidental de les

¹⁵⁸⁵ *Enchiridion...*, títol 23.

¹⁵⁸⁶ *Ibid.*, títol 27.

¹⁵⁸⁷ *Ibid.*, títol 3.

¹⁵⁸⁸ *Ibid.*, títols 3-5.

proporcions fonamentals de diapasó (2/1) i diapente (3/2), a partir d'experiències sobre el monocord¹⁵⁸⁹. Mitjançant addicions i subtraccions d'aquestes dues consonàncies s'obtenen en aquest sistema les proporcions dels altres intervals. Les operacions numèriques involucrades en la teoria pitagòrica, amb el número com a origen de la música —i fins i tot, de l'univers—, tingueren com a resultat la consideració de la disciplina musical en l'edat mitjana dins de les quatre arts liberals del *Quadrivium*, fonamentades en les matemàtiques. La taula 13 mostra el procés de càlcul de les proporcions dels intervals majors que el semitò, el qual s'estudiarà apart, i inclou al final l'equivalència en cents amb intenció únicament comparativa respecte del sistema temperat.

Interval		Càlcul de la proporció				Cents
		Diapente	Diapasó	Operació	Proporció	
<i>Tonus</i>	2a major	+2	-1	$(3/2)^2/(2/1)^1$	9/8	204
<i>Semiditonus</i>	3a menor	-3	+2	$(2/1)^2/(3/2)^3$	32/27	294
<i>Ditonus</i>	3a major	+4	-2	$(3/2)^4/(2/1)^2$	81/64	408
<i>Diatesseron</i>	4a justa	-1	+1	$(2/1)^1/(3/2)^1$	4/3	498
<i>Tritonus</i>	4a augm.	+6	-3	$(3/2)^6/(2/1)^3$	729/512	612
<i>Diapente</i>	5a justa	+1	-	$(3/2)^1$	3/2	702
<i>Diapente cum semitono</i>	6a menor	-4	+3	$(2/1)^4/(3/2)^3$	128/81	792
<i>Diapente cum tono</i>	6a major	+3	-1	$(3/2)^6/(2/1)^3$	27/16	906
<i>Diapente cum semiditono</i>	7a menor	-2	+2	$(2/1)^2/(3/2)^2$	16/9	996
<i>Diapente cum ditono</i>	7a major	+5	-2	$(3/2)^5/(2/1)^2$	243/128	1110
<i>Diapason</i>	8a justa	-	+1	$(2/1)^1$	2/1	1200

Taula 13. Càlcul de les proporcions dels intervals segons els pitagòrics¹⁵⁹⁰

De la manera que s'ha vist, els pitagòrics consideren un sol to, de proporció 9/8, que és l'única proporció superparticular resultant no consonant, en no contenir números entre 1 i 4, però que juntament amb les tres

¹⁵⁸⁹ Sobre aquest instrument científic, vegeu CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio...*, *op. cit.*

¹⁵⁹⁰ La proporció d'una addició d'intervals es calcula com el producte de les seues proporcions; i la subtracció es calcula com la divisió de les proporcions repectives. Un semitò equival a 100 cents en el sistema temperat. El nombre equivalent de cents es calcula mitjançant l'expressió $n=1200*\log_2(\text{proporció})$.

consonàncies no compostes, és a dir diapasó, diapente i diatèssaron, constitueixen els quatre intervals bàsics de la divisió pitagòrica del monocord.

Així, Guillem de Podio planteja en l'*Enchiridion* la tradicional divisió de la consonància de diatèssaron en dos tons, de proporció 9/8, més un interval residual que existeix per completar la consonància, denominat *limma* o *diesis*¹⁵⁹¹. Numèricament, la seua proporció es pot obtenir de la manera següent:

$$\textit{limma} (\text{diatèssaron} - 2 \text{ tons}) = (4/3) / (9/8)^2 = 256/243 \approx 90 \text{ cents}$$

Aquest valor, segons Guillem de Podio, és el semitò més natural perquè té la capacitat d'aparèixer sense necessitat de dividir el to i està situat sempre a la part més aguda de la consonància de diatèssaron¹⁵⁹².

Quan volem cantar un *b* per bemoll —un *si* bemoll en llenguatge actual—, cal dividir el to *a-b*. Si estenem una consonància de diatèssaron intensa¹⁵⁹³ a partir del *f* es produirà aquesta divisió, i el *limma* queda a la part inferior del to dividit. L'altra part que, juntament amb el *limma*, completa el to s'anomena *apotome*. La proporció d'aquest interval es pot obtenir deduint una consonància de diatèssaron d'un tritò i prenent la part sobrant¹⁵⁹⁴. És a dir:

$$\textit{apotome} (\text{tritò} - \text{diatèssaron}) = (9/8)^3 / (4/3) = 2187/2048 \approx 114 \text{ cents}$$

D'aquesta manera hi ha dos semitons de diferent dimensió quan s'efectua la divisió del to. Comparant les equivalències en cents, és clar que el *limma*,

¹⁵⁹¹ Per tal d'evitar confusions amb un altre concepte de *diesis*, del qual es tractarà després, d'ací en avant s'evitarà referir-se a aquest interval com a *diesis*.

¹⁵⁹² *Enchiridion...*, títols 3-4.

¹⁵⁹³ Els conceptes intens i de remís que Guillem de Podio usa al llarg de l'*Enchiridion* provenen d'Aristògens en treballar en termes de tensió i distensió de les cordes en lloc de menors o majors longituds, com ho fa Pitàgores. Els teòrics medievals confonen sovint els conceptes [GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *Afinación...*, *op. cit.*, p. 38-39]. En el cas de Guillem de Podio, els termes intens i remís troben normalment una equivalència satisfactòria amb el caràcter ascendent o descendent dels intervals.

¹⁵⁹⁴ *Enchiridion...*, títol 5.

diatònic, és el semitò menor i l'*apotome*, cromàtic, és el semitò major (90<114). En aquesta divisió del to, el *limma* queda sempre a la part més greu i l'*apotome* a la més aguda, com sovint recalca Podio¹⁵⁹⁵. La diferència entre els dos semitons s'anomena *coma* pitagòrica i numèricament es pot obtenir deduint el *limma* de l'*apotome*:

$$\text{coma (apotome - limma)} = (2187/2048) / (256/243) = 531441/524288 \approx 24 \text{ cents}$$

El nombre de comes de què consta un *limma* i una *apotome* es pot calcular amb exactitud de la manera següent:

$$1 \text{ limma} = \log (256/243) / \log (531441/524288) = 3,85 \text{ comes}$$

$$1 \text{ apotome} = \log (2187/2048) / \log (531441/524288) = 4,85 \text{ comes}$$

Guillem de Podio diu que “[...] el semitò menor tindrà tres comes i escaig, i no arribarà a tenir-ne quatre, mentre que quedarà ben clar que el semitò major és més gran de quatre comes, però més petit de cinc” i anirà en contra d'aquells que divergeixen d'aquesta idea¹⁵⁹⁶. Per tant, aquesta afirmació encaixa bé amb el resultat del càlcul logarítmic anterior. Com que els logaritmes no estaven a l'abast dels matemàtics d'aquesta època en no ser encara coneguts, cal suposar que l'asseveració de Podio es basa en la deducció de Boeci fonamentada en càlcul aritmètic només aproximatiu¹⁵⁹⁷.

El sistema pitagòric d'afinació presenta uns quants avantatges. En primer lloc, la simplicitat, perquè tot el sistema deriva de l'interval de quinta. En segon lloc, totes les quintes que es poden formar tenen una afinació “justa” de 3/2. En tercer lloc, disposa d'un únic tipus de to, de proporció 9/8. A més, el seu petit semitò diatònic, *limma*, és molt atractiu des del punt de vista melòdic. Era, per tant, un sistema ideal per a la música monòdica i diatònica, com el cant pla.

¹⁵⁹⁵ *Ibid.*, títol 7.

¹⁵⁹⁶ *Ibid.*, títol 6.

¹⁵⁹⁷ BOECI, T. S.: *De institutione musica*, llibre III, cap. 14, 15.

Però aquest *limma* era petit a canvi de tenir una tercera major molt gran, $81/64 \approx 408$ cents en comparació amb a la tercera justa ($5/4 \approx 386$ cents), per la qual cosa, en utilitzar-la en contrapunt, produïa molestos batements que no passaven desapercebuts per als músics en la pràctica instrumental. Per tal d'evitar-los, els constructors de molts instruments reduïen una mica, de manera intuïtiva i sense basar-se en cap construcció matemàtica, la tercera major, per la qual cosa s'augmentava en idèntica quantitat el semitò diatònic en mantenir-se la proporció de diatèsson. La conseqüència era que, en augmentar el semitò diatònic, aquest es convertia en el major, mentre que el cromàtic passava a ser el menor, idea a la qual Guillem de Podio era radicalment contrari. Hi ha gran nombre de testimonis¹⁵⁹⁸ d'aquesta pràctica en la construcció d'instruments, ja habitual durant el segle XV, abans que fóra defensat en alguna obra teòrica, en la qual cosa fou pionera en el segle XV *Musica practica* de Ramos de Pareja (1482)¹⁵⁹⁹. Encara amb més motius, per manca de fonaments matemàtics, Guillem de Podio ataca els que "diuen, quan parlen del semitò major, que es compon de dues diesis i que un to en té tres"¹⁶⁰⁰. Durán defensava una posició no exactament igual, però sí molt semblant a la que critica explícitament Podio, pel que fa a l'absència total de fonaments matemàtics, ja que assenyala en *Lux Bella* que un semitò major té tres *diesis*, mentre que el menor en té dues¹⁶⁰¹. L'autor de l'*Enchiridion* es basa en les construccions matemàtiques del sistema pitagòric, com és habitual en ell, per a desacreditar aquesta pràctica de construcció d'instruments i per a defensar la dimensió menor del semitò diatònic en diverses ocasions al llarg de tota l'obra. Fins i tot, fa una crítica concreta als instrumentistes de vent que "estableixen deliberadament els espais d'aquesta mateixa consonància en els termes esmentats, és a dir *c-d-e*, més petits dels que convindria, perquè diuen que els resulta pràctic; i després de mesurar

¹⁵⁹⁸ Sobre alguns d'aquests testimonis es pot consultar GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *op. cit.*, p. 58.

¹⁵⁹⁹ Vegeu amb tot detall el plantejament de Ramos dins CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio...*, *op. cit.*, p. 49-101.

¹⁶⁰⁰ *Enchiridion...*, títol 5.

¹⁶⁰¹ DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a2v.

erròniament el semitò *e-f*, que és menor per naturalesa, el converteixen necessàriament en el major, cosa que és contrària a tota música”¹⁶⁰².

Ramos de Pareja és el primer autor del segle XV que s’atreveix, en *Musica practica* (1482), a proposar en una obra teòrica les proporcions per a la tercera major $5/4$ i per a la menor $6/5$, proporcions que la ciència física posterior ha validat posteriorment com a “pures”, i que són molt més satisfactòries que les pitagòriques en la pràctica polifònica. Així i tot, ho fa sense el suport d’una construcció matemàtica consistent, i després d’exposar la teoria pitagòrica clàssica en el mateix tractat. Ramos obrirà un procés, de quasi un segle de durada, de cerca d’una nova divisió completa del monocord, que acceptarà aquestes noves proporcions i que serà completat per Zarlino i Salinas. Al mateix temps, Zarlino legitimava el caràcter consonant de les terceres i sextes, tan practicades en la música polifònica, gràcies a l’extensió des del 4 fins al 6, el “senari”, del conjunt dels números que podien formar part de les proporcions de les consonàncies, ampliació que va justificar amb arguments metafísics o numerològics¹⁶⁰³. Aquest nou sistema d’afinació s’anomenarà “justa entonació” i derivarà en la pràctica en els temperaments mesotònics¹⁶⁰⁴. No obstant això, Guillem de Podio, sempre fidel a Pitàgores, queda fora d’aquest procés com la majoria d’autors reputats del seu temps i es mostra crític davant qualsevol canvi en aquest assumpte. Amb finalitat il·lustrativa, la fig. 54 mostra de forma comparativa la divisió en tons i semitons en l’octava diatònica segons l’afinació pitagòrica i la justa entonació.

¹⁶⁰² *Enchiridion...*, títol 4.

¹⁶⁰³ Sobre aquest extrem, vegeu GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *op. cit.*, p. 61. Vegeu amb tot detall el plantejament de Zarlino dins CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio...*, *op. cit.*, p. 102-183.

¹⁶⁰⁴ Sobre la “justa entonació” i els temperaments mesotònics es pot consultar també GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *op. cit.*, p. 83-134.

AFINACIÓ PITAGÒRICA	To	To	Semito menor <i>limma</i>	To	To	To	Semito menor <i>limma</i>
	9/8	9/8	256/243	9/8	9/8	9/8	256/243
Lletres	c	d	e	f	g	a	b c
JUSTA ENTONACIÓ	To major	To menor	Semito major	To major	To menor	To major	Semito major
	9/8	10/9	16/15	9/8	10/9	9/8	16/15

Figura 54. Divisió de l'octava segons l'afinació pitagòrica i la justa entonació

Tetracords i gèneres melòdics

Els gèneres melòdics comunament acceptats en l'època, originats en la teoria de l'antiga Grècia, són tres. El *diatònic* està format per la successió de semitò natural, to i un altre to. El *cromàtic* procedeix per semitò natural, un altre semitò procedent de la divisió del to, i trihemitò, o interval únic que consta de tres semitons. Per últim, el gènere *enarmònic* consta de *diesis* (ací significat mig semitò), una altra *diesis* i un ditò, interval únic que consta de dos tons¹⁶⁰⁵.

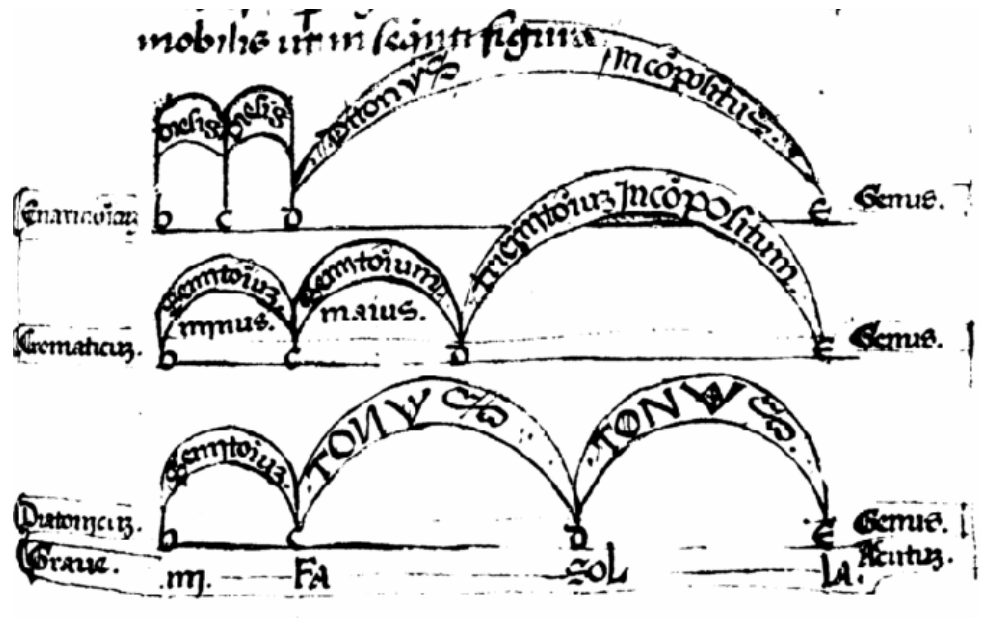

Figura 55. Detall dels gèneres melòdics en l'Enchiridion

[I-Bc, ms. A.71, p. 156]

¹⁶⁰⁵ Els gèneres melòdics són tractats a *Enchiridion...*, títols 10-12 i 14.

Guillem de Podio destaca que aquest darrer gènere no s'usa en cap cas en la pràctica i és únicament producte del raonament especulatiu, en contra "d'alguns escriptors d'aquesta art de la nostra època" que opinen sobre la seua existència pràctica¹⁶⁰⁶. En aquest sentit cal observar que, en *Lux Bella*, Durán defensa que "El enarmonio sentimos lo: y no lo podemos comprehender". Sis anys més tard, el mateix autor, en *Comento sobre Lux Bella*, explica aquesta afirmació raonant que "(...) la causa es porque el enarmonio es quando diuersos sonidos en varias species vienen a la potencia auditua y por la confusion de tantas bozes non puede el oydo particularmente comprehender ninguno dellos (...) "¹⁶⁰⁷.

De la teoria grega del gran sistema perfecte també deriva la nomenclatura dels tetracords i sons de la l'escala. En la fig. 56 es mostren en ordre ascendent, tal com els presenta Guillem de Podio¹⁶⁰⁸, els tetracords que es produeixen sense divisió de cap to.

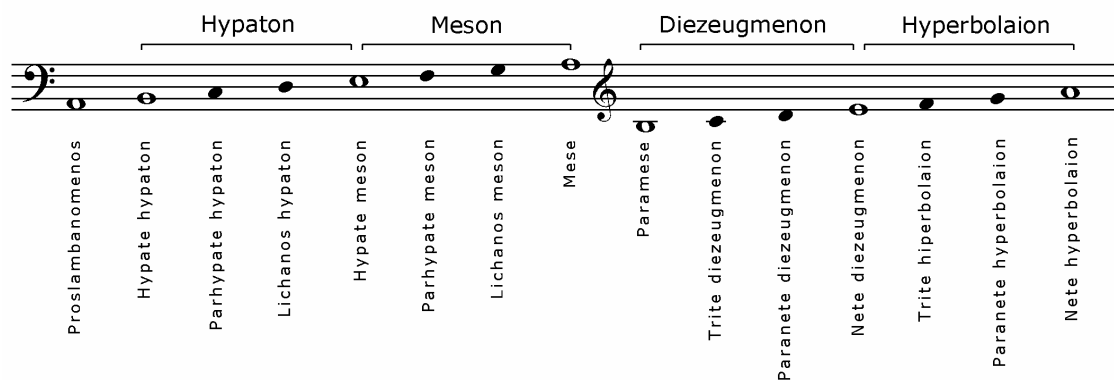

Figura 56. Tetracords sense divisió del to i noms dels sons segons Guillem de Podio

Un altre tetracord denominat *sinemenon* que procedeix, en llenguatge actual, per la-si-do-re, existeix si es té en compte la divisió del to *a-b*, de la mateixa manera que es divideix en el gènere cromàtic.

¹⁶⁰⁶ *Ibid.*, títol 15.

¹⁶⁰⁷ Cfr. DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a3v (*Lux Bella*), c8v (*Comento*).

¹⁶⁰⁸ *Enchiridion...*, títol 13.

Els fonaments argumentatius de Guillem de Podio sobre els que considera “principis de la música” es basen en una sòlida racionalitat que el porta a construir un edifici conceptual sustentat per pilars triples, en establir correspondències entre les tres possibilitats de divisibilitat/divisibilitat dels tons i semitons, els tres gèneres melòdics i les tres propietats¹⁶⁰⁹.

Segons l’autor, la consideració dels dos tons i semitò de la consonància de diatèsson com a indivisibles té correspondència amb el gènere diatònic i amb les propietats de natura i becaire. Si es considera la possibilitat de dividir el to en *limma* i *apotome* però no el semitò que és donat per naturalesa, estem davant el gènere cromàtic i la propietat de bemoll. Per últim, si es considera el semitò com a divisible en dues *diesis*, s’obté el gènere enharmònic, però cap de les propietats té l’origen en aquest gènere. La taula 14 mostra les correspondències que estableix Guillem de Podio.

Divisibilitat / indivisibilitat	Gènere	Propietat
To indivisible / Semitò indivisible	Diatònic	Natura Becaire
To divisible / Semitò indivisible	Cromàtic	Bemoll
Semitò divisible	Enharmònic	-

Taula 14. Principis de la música segons Guillem de Podio

Cal assenyalar que les correspondències de gèneres i propietats proposades per Guillem de Podio no varen ser les úniques plantejades i foren matèria de discussió en la península durant el segle XV. Ramos de Pareja informa de les opinions sobre aquesta qüestió de Pedro de Osma i de la controvèrsia que es va suscitar entre tots dos:

¹⁶⁰⁹ Aquestes idees estan esteses, fonamentalment, al llarg dels títols 10-20 de l’obra.

(...) Además, el ya citado Maestro Osmense dice: esas tres propiedades, es decir b duro, b mol y natura son como aquellos tres géneros de articulación melódica admitida por Boecio, es decir: diatónico, cromático y enarmónico. En efecto dice que el diatónico, algo más duro, se parece al de b quadro; el enarmónico, que corresponde más al mol, lo compara con b mol; el cromático, que está en medio, entre uno y otro, guarda la imagen del de *natura*. Pero esto ya se lo echamos en cara cuando leíamos en el Estudio Salmantino y en el tratado que compusimos allí sobre este asunto, en lengua materna. Y en todo le contradijimos hasta tal punto que él mismo, tras ver y examinar mi tratado dijo así: “No entiendo yo tanto de Boecio como ese hombre. Pues yo demostré que en los otros dos géneros hay b duro y b mol como en ése.”¹⁶¹⁰

No s’ha conservat el tractat en castellà de Ramos del qual ens parla el mateix autor. Per tant, desconeixem els arguments complets de la seua opinió. Molt recentment s’ha descobert un escrit teòric inèdit de Pedro de Osma, però encara no està disponible per a la consulta¹⁶¹¹.

Amb la construcció intel·lectual defensada per Guillem de Podio, basada en l’espiritual i perfecte nombre tres, l’acadèmic autor va pretendre deixar ben lligada la base teòrica heretada dels seus avantpassats en el moment en què precisament es començava a qüestionar definitivament, en un intent frustrat de frenar l’avanç de les noves idees exigides pel desenvolupament de la pràctica musical polifònica.

¹⁶¹⁰ RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *op. cit.*, p. 182-183.

¹⁶¹¹ L’edició es troba inclosa dins GALÁN GÓMEZ, Santiago: *La teoría de canto de órgano y contrapunto en el renacimiento español: La sùmula de canto de órgano de Domingo Marcos Durán como modelo*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014). Aquest treball no és, de moment, consultable, segons la indicació del mateix autor, per estar pendent de publicació.

Les quatre regles dels principis

Com a corol·lari de totes les consideracions fetes sobre els principis de la música, Guillem de Podio extrau quatre regles que, segons l'autor, cal respectar en tot moment per a mantenir la correcció en el cant¹⁶¹²:

1a regla. Tota veu s'uneix a una segona amb un to o amb un semitò.

2a regla. Tota veu s'uneix a una tercera o amb un ditò o amb un semiditò.

3a regla. Tota veu s'uneix a una quarta amb la consonància de diatèsson (dos tons i un semitò).

4a regla. Tota veu s'uneix a una cinquena amb una consonància de diapente (tres tons i un semitò menor).

Aquestes regles semblen tenir un lloc central en el pensament de Guillem de Podio —atès que són presents també en *l'Ars musicorum* i en l'escrit atribuït *Canto es movimiento de voces concordantes*— i, a més, semblen formulacions originals de l'autor¹⁶¹³. Mentre que les dues primeres regles, segurament més elementals, no mereixen més comentaris del tractadista, la tercera és aprofitada per Podio per a rebatre novament la pràctica de les conjuntes¹⁶¹⁴, per pretendre convertir una espècie de consonància de diatèsson en una altra, dividint falsament un to per accident quan ja és present el semitò natural i diatònic. La quarta i darrera regla també li serveix per a atacar l'ús sistemàtic del signe o senyal del becaire davant de la nota *b* quan aquesta pretén ser *b̄*, atès que és innecessari, llevat que fóra precedit del signe de bemoll, perquè “la propietat de becaire no es diferencia de la propietat de natura sinó en el nom”¹⁶¹⁵.

¹⁶¹² *Enchiridion...*, títols 28-31, 34.

¹⁶¹³ Vegeu detalls en el capítol II d'aquesta part.

¹⁶¹⁴ *Enchiridion...*, títols 32-33.

¹⁶¹⁵ *Enchiridion...*, títol 34.

A més, Guillem de Podio només justifica la divisió del to quan és necessari per a complir les regles, és a dir, perquè els moviments melòdics de quarta i cinquena siguin justos i no dissonants. En tot cas, aquesta divisió s'ha de produir per bemoll, perquè és l'única forma que el semitò major quedi en la part superior del to dividit, és a dir, la disposició natural¹⁶¹⁶. Només en cas que els extrems dels intervals de quarta o cinquena estiguin en lligadures diferents, Podio justifica que puguin no ser justos¹⁶¹⁷. D'aquesta manera, les teories especulatives tenen també conseqüències en qüestions purament notacionals i, per extensió, en la composició de cant pla.

* * * * *

¹⁶¹⁶ *Ibid...*, títol 35.

¹⁶¹⁷ *Ibid...*, títol 36.

CONCLUSIÓ

Al principi d'aquest treball es posava de manifest la incertesa que la comunitat científica mantenia sobre les minses dades que alguns autors havien considerat com a pertanyents a la trajectòria vital del tractadista Guillem de Podio. Des d'aquest punt de vista, la pregunta retòrica de Robert Stevenson citada en la Introducció a propòsit de la descompensació entre l'alta rellevància de l'autor i el mínim coneixement de la seua vida, roman plenament vigent. Per fortuna, en aquesta investigació no només s'ha pogut aclarir definitivament la vertadera personalitat d'aquest músic, sinó que s'ha esbossat, amb l'ajut de nous testimonis documentals, una biografia de l'autor que, tot i romandre encara obscura en el període d'infantesa i primera joventut, permet fixar amb cert detall les principals fites de la seua trajectòria, així com reconèixer les característiques bàsiques del seu perfil com a músic.

La prolongada vida professional de Guillem de Podio (1446-1500) resulta especialment atractiva per haver assolit càrrecs de responsabilitat en els dos principals ambients musicals de l'època: la cort i l'església. No només va experimentar en primera persona l'activitat musical patrocinada pel monarca Joan II d'Aragó i les tres catedrals on residí —Barcelona, Girona i València—, sinó que fou partícip i protagonista directe d'una part d'ella —l'encomanada al grup de músics especialitzat en el cant polifònic— com a simple cantor o, principalment, com a mestre de capella o de cant. Cal suposar que tan ric trajecte professional el va permetre gaudir d'un lloc privilegiat en els mecanismes d'intercanvi d'idees, coneixements, pràctiques i repertoris entre els principals ambients musicals dins els territoris ibèrics del rei d'Aragó. No foren pocs els músics del segle XV que varen circular per tots dos medis —cortesà i catedralici— al llarg de la vida professional, però és indubtable que el cas de Guillem de Podio és un exemple remarcable.

En la carrera del músic, els dos entorns no varen ésser completament separats, sinó que tingueren nombrosos punts de contacte, l'existència dels

quals, a més, va afavorir o, si més no, possibilitar que el tractadista assolira successives fites personals. El primer dels seus magisteris, a la seu de Barcelona (1446-1458), li va donar l'oportunitat de mostrar-se professionalment davant la cort de l'aleshores Joan, rei de Navarra, en aquest temps lloctinent de Catalunya resident a la capital catalana, la qual cosa li degué facilitar la ràpida incorporació a la seua nova capella com a rei d'Aragó (1458) com a cantor, a la de la reina Joana com a mestre de capella i, possiblement, a la de l'infant o príncep Ferran. A partir de l'ingrés en aquestes institucions reials, com a integrant d'una cort itinerant, va tenir el privilegi de conèixer diversos centres catedralicis. En el tram final d'aquesta etapa àulica, fins i tot, va residir llargs períodes a la seu de Girona (1471-1479), sense perdre la condició de cantor del rei. Un dels beneficis eclesiàstics que, presumiblement, rebé del monarca va fer possible la seua arribada a la catedral de València (1480), després de materialitzar una permuta. El prestigi assolit a la cort reial li pogué ajudar a vèncer les possibles resistències inicials del capítol valencià per a ascendir finalment al magisteri de cant de la seu (1485). Des d'aquesta acreditada posició, va aconseguir veure com la seua obra *Ars musicorum* —dedicada a un egregi personatge que segurament conegué en la cort, Alfons d'Aragó, nét de Joan II—, fou portada a la impremta. Així doncs, església i cort, en contínua interacció en la producció de sinergies positives per a la carrera del músic, varen esdevenir una dualitat d'elements complementaris en la seua vida. El dia de Tots Sants de 1500, el traspàs de l'ancià tractadista a la capital valenciana va posar punt final a una carrera excepcionalment meritòria, a la vista de la qual no és arriscat afirmar que Guillem de Podio fou una de les més respectades personalitats musicals del seu temps a la Corona d'Aragó.

En aquesta entitat política, per damunt de qualsevol altra institució amb activitat musical, hi era la mateixa cort reial. Durant les dues dècades del regnat de Joan II (1458-1479), el tractadista va gaudir allí d'una posició rellevant, al servei de les capelles del sobirà i la consort. Abans d'aquesta investigació, l'esmentat període era, sens dubte, el més obscur de la Història musical de la

institució monàrquica aragonesa en la seua darrera etapa, des del regnat de Pere el Cerimoniós (1336-1387), artífex de la institucionalització de la pràctica polifònica. Sortadament, el buidat sistemàtic i exhaustiu de les sèries arxivístiques tradicionalment estudiades, i d'altres fins ara no emprades —especialment la de comptes de la Tresoreria, considerada perduda per la historiografia, però afortunadament conservada a l'Arxiu del Regne de València—, ha possibilitat el recull d'un volum gens menyspreable de documents i dades relacionats amb el fet musical en les cases reials de Joan II i la seua família. L'estudi ha permès reconstruir els principals trets de la integració de la música dins la cort d'aquest sobirà, no només pel que fa als aspectes més directament relacionats amb aquesta disciplina, sinó també sota les perspectives jurídica, administrativa, econòmica i social, tant de la institució com dels diversos grups professionals que hi servien: la capella, els ministrers, els trompetes i tabalers, i els sonadors de corda.

La recerca sobre la incardinació dels músics en l'estructura palatina ha permès també incorporar, a la documentació fins ara tradicionalment usada en els estudis musicològics, algunes addicions posteriors a les *Ordinacions* de Pere el Cerimoniós (1344) amb contingut d'interès musicològic. Entre aquestes, han resultat d'especial interès les relacions dels oficis i retribucions de les cases de Martí l'Humà I i d'Alfons V el Magnànim, així com les *Ordinacions faents per los capellans e capella* de la casa del rei Martí (1407). De l'estudi de les primeres es desprén una major afinitat de la cort del patró de Guillem de Podio —pel que fa als salaris i al nombre de músics ordinaris de cada grup— amb la del rei Martí, que amb la del rei Alfons, el seu antecessor. Les diferències encara són més apreciables amb la cort de Ferran el Catòlic, en la qual es percep una major influència de les pràctiques castellanés.

La capella reial de Joan II es deixa ara veure amb suficient nitidesa per a poder apreciar les principals característiques i les fites en la seua evolució. La formació inicial de la institució va ser condicionada per la doble circumstància

de l'existència d'una capella preexistent de Joan II, com a rei de Navarra, i la llunyania geogràfica de la cort del seu antecessor Alfons el Magnànim, la qual estava establida a Nàpols. Davant d'aquesta singular situació, el monarca va configurar la seua primera capella aragonesa a partir de la unió d'un nucli veterà de cantors de la institució navarresa, amb un conjunt més copiós de noves incorporacions provinents dels diversos regnes hispànics heretats. El monarca fou selectiu en l'elecció dels nous membres de la capella reial, puix consta que va triar els músics més destacats del moment en els seus territoris, molts dels quals s'ha pogut documentar que servien com a cantors en les principals catedrals de la corona i alguns, fins i tot, com a mestres de cant. Pocs anys després, Joan II va aprofitar la descomposició de la capella del seu fill Carles, príncep de Viana —mort a Barcelona el 1461, poc després d'arribar de Nàpols—, per a incorporar una part dels seus antics cantors —alguns originaris del nord d'Europa i Itàlia— a la del príncep Ferran, una part dels quals, amb el temps, passaren a la plantilla de la capella reial. D'aquesta manera degueren arribar a la península Ibèrica pràctiques i repertori propi de la cort napolitana d'Alfons el Magnànim, especialment, com ara les formes més primitives de la tècnica del falsbordó associada als psalms de vespres, uns textos que, de fet, s'ha constatat que s'interpretaven polifònicament a la capella de Joan II. Tot apunta que la institució es va mantenir, al llarg del regnat, amb un nombre de músics al voltant de la vintena —la major part dels quals sembla que seguien la cort—, molt superior als vuit ordinaris que, fins ara, s'havien habitualment considerat en els estudis. Això la col·loca en una posició notable, quant a efectius musicals, en el context europeu contemporani. Les dades disponibles permeten també albirar que l'espai cortesà de la capella degué ser un punt de confluència i de debat d'idees en el camp de la teoria musical, on Guillem de Podio degué participar activament.

La manca de liquidesa econòmica durant la guerra de Catalunya (1462-1471), que l'impedia la satisfacció íntegra de les retribucions dels capellans, va ser compensada amb la intensificació de la política de concessió de rendes de

l'Església que el sobirà tenia al seu abast. D'aquesta manera, molts membres de la capella varen obtenir beneficis —no pocs cantors n'acumularen diversos— que els va permetre viure còmodament quan deixaren el servei reial. Molts d'aquells que s'havien incorporat al principi del regnat encara romanien al costat del seu patró quan aquest morí el 1479. Llevat d'alguna excepció, els músics de la capella de Joan II varen retirar-se aleshores definitivament de la vida àulica, tot i que alguns varen ser inscrits formalment en la casa del successor Ferran el Catòlic, on sembla que, de fet, la majoria no serviren. Molts d'ells passaren llurs darrers anys en les catedrals de les tres capitals dels regnes de la corona —Saragossa, València i Barcelona—, on no pocs dels veterans músics de Joan II assoliren el càrrec de mestre de cant, com fou el cas del mateix Guillem de Podio.

Les cases reials de Joan II i la seua família també incloïen altres conjunts de músics especialistes en diversos instruments, amb comeses concretes, semblants a aquells que servien a altres monarquies de l'època —que el tractadista degué conèixer per compartir amb ells l'espai cortesà—. La documentació localitzada sobre aquests és menys quantiosa i, en alguns casos, presenta llargs buits. No obstant això, és suficient per a comprovar la permeabilitat de la cort de Joan II a la circulació dels ministrers de vent, en part d'origen nord-europeu, la trajectòria professional dels quals es caracteritzava per una alta mobilitat laboral constatada entre diverses corts reials. Des del 1461, a la cort va haver-hi una segon cobla, en ordenar també el monarca la incorporació dels tres xirimies i el trompeta dels ministrers de Carles de Viana a la casa del príncep Ferran. Pel que fa als trompetes i tabalers, quasi exclusivament nadius, majoritàriament mantenien temps breus de permanència al servei reial, probablement per ser objecte de contractacions puntuals relacionades amb els episodis bèl·lics. Els músics de la cambra identificats al principi del regnat eren dos sonadors de llaüt, d'origen jueu, que servien el rei, i un arpista, probablement francès, adscrit a la casa de la reina. A la fi del regnat, Joan II comptava amb fins a tres músics, que probablement també cantaven, al

temps que sonaven el llaüt o la viola (*vihuela*), un instrument del qual es registren referències primerenques en l'entorn de la cort aragonesa.

Com a eina auxiliar d'aquest treball s'ha confeccionat un catàleg prosopogràfic que reuneix la documentació que s'ha localitzat al llarg d'aquesta recerca relativa als músics de l'entorn professional de l'autor. Aquest instrument és també potencialment útil per a estudis posteriors i, fins i tot, és susceptible de constituir el nucli primigeni d'una base de dades de músics de l'època, que podria tenir l'internet com a plataforma de consulta, actualització i ampliació.

L'estudi del manuscrit A.71 del *Museo Internazionale e Biblioteca della Musica de Bolonya*, on es preserva l'única font del tractat *Enchiridion de principiis musice discipline contra negantes illa et destruentes* de Guillem de Podio, ha rebut en aquest treball noves contribucions. D'una banda, l'anàlisi de les cartes conservades del segle XVIII sobre l'adquisició del còdex per part de G. B. Martini demostren la procedència romana prèvia a l'arribada a Bolonya i, per tant, afebleixen la possibilitat d'un origen bolonyès del manuscrit, única hipòtesi de treball que fins ara s'havia considerat. D'altra banda, la determinació de l'estructura de fascicles, així com l'estudi de les marques d'aigua, de les signatures i de les caplletres, ofereixen detalls nous que, afegits al coneixements ja disponibles —o ací aportats— sobre les persones citades en el manuscrit, han permès aproximar-se amb més elements de judici als assumptes fonamentals de la datació i de l'origen de la font documental. Malgrat que encara no és possible concloure en una asseveració irrefutable, la nova hipòtesi d'un origen valencià —almenys de la part més antiga— es considera la més fundada per concórrer en ella un major nombre i varietat d'indícis que la suporten. Pel que fa a la datació, s'han justificat les dificultats trobades per a seguir defensant una hipòtesi de còpia sense interrupció del manuscrit, atès les diverses característiques codicològiques i de continguts dels diferents fascicles. Resulta més versemblant assumir un període d'escriptura màxim d'uns 15 o 20

anys, amb el 1515 com a *terminum post quem* per a la primera compilació. Entre la part més antiga del còdex, possiblement hi són els cinc fascicles que contenen les tres obres teòriques vinculades a Guillem de Podio que s'hi recullen, els quals presenten característiques totalment homogènies, malgrat no trobar-se tots junts després de l'enquadernació, la qual cosa indica que varen ser copiats segons un pla predefinit, diferenciat de qualsevol altre del manuscrit.

La més extensa d'aquestes obres, *Enchiridion de principiis musice discipline*, és una obra certament singular en el panorama tractadístic ibèric del segle XV i primeres dècades del XVI. En primer lloc, no està concebut com un manual educatiu a l'ús —dotat d'un orde expositiu enfocat a l'ensenyament progressiu—, sinó que les explicacions de l'autor segueixen una línia argumentativa quelcom més lliure i guiada per l'objectiu premeditat de replicar aquelles idees del seu temps que considerava contràries als principis essencials establits per Boeci i Guido, les quals desmunta al mateix temps que construeix el seu edifici ideològic. En segon lloc, impregna l'obra un caràcter fortament especulatiu, racional i humanístic, que contrasta amb la practicitat dels tractats produïts als territoris hispànics fins a mitjan segle XVI —habitualment dedicats a les regles del cant pla i, en menor mesura, al contrapunt i al cant d'orgue—, la qual cosa reflecteix la profunda formació acadèmica, la maduresa intel·lectual i la llarga experiència d'un autor polivalent, que abans havia sigut músic de cort i d'església, teòric i pràctic, cantor i mestre. De fet, estem davant d'una obra tardana —probablement la darrera—, d'un ancià Guillem de Podio, d'aproximadament 75 anys d'edat, en els seus darrers anys de vida com a mestre de les escoles del cant de la catedral de València.

El tractadista no presenta un repertori ideològic innovador en aquesta obra, perquè treballa majoritàriament amb els arguments tradicionals de la divisió boeciana del monocord i del sistema hexacordal de Guido d'Arezzo. L'autor es manifesta, fins i tot, en contra d'idees que ja havien sigut formulades i acceptades comunament des de gairebé un segle abans, com és el cas de l'ús

de les conjuntes en el cant pla. Però, segurament, el principal interès de l'obra no radica tant en els arguments concrets emprats, com en la intel·ligent forma d'organitzar-los i relacionar-los per a construir un discurs consistent a través del qual l'autor arriba gairebé fins a les darreres conseqüències en la definició i l'establiment de les connexions entre aquells que considera "principis de la música", un camí al llarg del qual va rebatent les teories contemporànies que considera errònies. L'obra presenta successivament els diversos conceptes i les relacions que s'hi estableixen de forma racional al llarg de l'obra, del més general al més particular, i del més especulatiu al més pràctic.

L'*Enchiridion* es va escriure al mateix temps en què nous corrents, encapçalats per Ramos de Pareja i la seua *Musica practica* (1482), començaven a qüestionar els postulats tradicionals de Boeci i Guido. Tot i això, no seria just que el conservadorisme que caracteritza l'obra de Guillem de Podio poguera ser considerat com un signe de la manca d'actualització en els coneixements de l'autor o, fins i tot, de retrogradació, puix el seu pensament responia majoritàriament a la doctrina acadèmica "oficial" dels tractadistes europeus més prestigiosos fins al començament del segle XVI, els quals pertanyien, fins i tot, a una generació posterior a Podio, com ara Gaffurio o Burzio. Guillem de Podio va guanyar-se un gran respecte entre els autors hispans posteriors i, de fet, el recurs a l'autoritat de *Guillermo* en moltes de les obres hispàniques de teoria musical posteriors, fins i tot en gairebé dos segles, és una demostració de la prolongada pervivència temporal dels seus ensenyaments i del seu prestigi.

Malgrat els avanços produïts, cap investigació és definitiva i resta tancada. Les noves certeses venen generalment acompanyades de noves preguntes, i sempre és possible aprofundir en el coneixement de qüestions menys explorades. D'aquesta manera, a partir d'aquest treball s'obrin diverses línies d'investigació futura, que podrien incidir en certs aspectes de la trajectòria vital de l'autor, el seu entorn musical i creatiu, o la contextualització de les idees de Guillem de Podio.

En el camp biogràfic, cal tractar de fer llum sobre el seu origen familiar i la formació musical, en especial sobre el probable aprenentatge amb el també teòric Jaume Borbó a la catedral de Barcelona. Malgrat que la resta d'etapes biogràfiques estan ara bastant documentades, qualsevol nova dada, en especial sobre la gènesi de les seues obres, podria il·luminar millor les circumstàncies vitals de l'autor.

A fi de contextualitzar adequadament la trajectòria professional del tractadista, seria també interessant conèixer més detalls sobre l'activitat musical a les catedrals de Barcelona i de Girona, així com, molt especialment, a la de València —per estar molt poc estudiada—, en el període de residència del músic, la qual cosa també permetria una primera i preliminar aproximació a la caracterització de l'organització musical de les seus de la Corona d'Aragó en aquesta època. A més de proporcionar una nova perspectiva a les dades biogràfiques, l'establiment de possibles interaccions entre el músic i les institucions podria també ser de gran ajuda per a tractar d'aproximar-nos a la seua personalitat.

L'avanç en l'estudi de les idees de Guillem de Podio condueix naturalment a l'anàlisi d'*Ars musicorum*, obra de la qual actualment encara no hi ha una edició completa ni, molt menys, una traducció. L'univers doctrinal de l'autor podria analitzar-se també en relació a la literatura hispana posterior, com també a les obres d'autors estrangers contemporanis. Així mateix, seria d'interés estudiar més en detall, mitjançant una edició comparada amb el llibre VII d'*Ars musicorum*, les relacions entre els escrits *Cinco son las figuras de canto de órguano* i *Sinc figuras tenim de cant d'orga*. Finalment, caldria posar a disposició dels estudiosos una edició de *Canto es movimiento de voces concordantes*, a partir de la qual es pogueren contextualitzar les seues idees.

Per tant, aquest treball no exhaureix, ni molt menys, la investigació sobre la figura i la influent producció de Guillem de Podio, encara que contribueix a realçar la seua figura i producció en el context coetani. Veritablement, l'assumpte mereix la redacció de nous estudis que amplien el coneixement sobre les circumstàncies vitals i el valuós llegat d'aquest tractadista.

* * * * *

FONTS ARXIVÍSTIQUES

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (E-Bac)

Cancelleria Reial.Registres.

Regnat d'Alfons V.

- Lloctinència de Joan, rei de Navarra: *Diversorum*, reg. 3294-3302; *Itinerum*, reg. 3311-3318; *Officialium*, reg. 3293.

Regnat de Joan II.

- Rei: *Commune*, reg. 3324-3352; *Gratiarum*, reg. 3353-3356; *Officialium*, reg. 3357-3360; *Diversorum*, reg. 3361-3392; *Diversorum sigilli secreti*, reg. 3393-3394bis; *Sardiniae*, reg. 3395-3405; *Curiae*, reg. 3406-3416; *Peccuniae*, reg. 3417-3420; *Apocharum*, reg. 3421; *Majoricarum*, reg. 3422-3436; *Itinerum*, reg. 3441-3466; *Itinerum sigilli secreti*, reg. 3467; *Itinerum Aragonum*, reg. 3468; *Exercitum et Curiarum*, reg. 3469; *Siciliae*, reg. 3480; *Diversorum Siciliae*, reg. 3481; *Itinerum Siciliae*, reg. 3484-3492; *Firmarum, Obligationum et Marcarum*, reg. 3493.
- Lloctinència de l'infant primogènit Carles: *Inventarium bonorum infantis Caroli*, reg. 3494.
- Lloctinència de l'infant Carles i de la reina Joana: *Commune*, reg. 2495-2497; *Diversorum*, reg. 2498-2499; *Curiae*, reg. 3500; *Varia*, reg. 3501.
- Lloctinència de la reina Joana: *Commune*, reg. 3502; *Varia*, reg. 3503-3504.
- Lloctinència de la infanta Joana: *Commune*, 3505-3506; *Curiae*, reg. 3507-3508; *Itinerum*, 3509-3510.
- Lloctinència de l'infant primogènit Ferran: *Diversorum*, reg. 3511-3514; *Itinerum*, reg. 3515-3519; *Varia*, reg. 3520.

Regnat de Ferran II.

- Diversorum sigilli secreti*, reg. 3561-3578; *Itinerum*, reg. 3632-3656, *Diversorum*, reg. 3345-3354; *Itinerum sigilli secreti*, reg. 3665-3669; *Sardiniae*, reg. 3586-3594; *Commune*, reg. 3521-3534; *Comune sigilli secreti*, reg. 3537; *Sardinie*, reg. 3588-3593; *Varia*, reg. 3687; *Diversorum locumtenencie*, reg. 3798-3804; *Itinerum locumtenencie*, reg. 3858-3859.

Regnat de Carles I.

- Itinerum*, reg. 3995.

Cancelleria Reial.Varia.

Vol. 24-27, 29, 75, 187, 219, 222, 392-393

Reial Patrimoni. Mestre Racional.

A) Sèries generals.

- Tresoreria reial d'Aragó: Tresoreria del rei, vol. 430-432; Tresoreria de la reina, vol. 547; Dispenseria dels infants, vol. 619.
- Mestre racional: Llibres d'albarans, vol. 661.
- Escrivania major de ració del rei: Registres d'albarans per quitacions cobrades sobre la cancelleria, vol. 822-823; Registres d'albarans per quitacions ordinàries d'homes a cavall, vol. 840-841; Registres d'albarans extraordinaris, vol. 875-876; Registres d'albarans d'acorriments ordinaris, vol. 881; Registres de certificacions, vol. 920; Llibres registres dels empleats que ingresaven en el càrrecs de palau i assignacions assenyalades, carta de ració, vol. 939-939ter; Llibres de comptes anomenats "llibres de notaments" i més tard d'assentaments, vol. 954-955.
- Testamentaries de la casa reial: Llibre de comptes de Joan II, vol. 2255.
- Comptes dels procuradors de les reines: Joana Enríquez, vol. 2653.

B) Sèries especials.

- Dret de segell, vol. 28-29.

ARXIU DE LA CATEDRAL DE BARCELONA (E-Bc)

Catedral. Obra.

- Llibres: vol. anys 1443-1445, 1447-1449, 1449-1451, 1451-1453, 1453-1455, 1455-1457, 1457-1459.
- Altres llibres: "Llibre dels orguens [...]".

Catedral. Sagristia.

- Albarans: 1452-1453.
- Sagristia en general: vol. anys 1435-1437, 1439-1441, 1441-1443, 1443-1445, 1445-1447, 1447-1449, 1451-1452, 1452-1453, 1453-1455, 1455-1457, 1459-1461.

Capítol. Constitucions i secretaria. Resolucions.

- *Liber vulgariter dit de la Crehueta.*
- *Liber Camissae.*

Capítol. Constitucions i secretaria.

- Consueta per als xantres (segle XV).

Capítol. Dignitats i oficis. Arxiu capitular.

- Llibre dels oficials.

Capítol. Dignitats i oficis. Notaria.

- Notari Joan Ginebret: vol. 835-838.
- Notari Mateu de Terasac: vol. 557, 834.

Capítol. Caritat o mensa capitular. Aniversaris.

- Llibres d'administració: vol. anys 1437-1439, 1439-1440, 1441-1443, 1443-1445, 1445-1447, 1447-1448, 1448, 1449-1450, 1453-1454, 1455-1457, 1499-1501.
- Albarans: vol. anys 1455-1457, 1485-1487.

Arxiu de Sant Sever.

- Comptes de procuradors: volums dels anys 1444-54, 1463-1500.

ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA (ADB)

Registra Ordinatorum: vol. 9-10.

Visites pastorals: vol. 16, 20.

Col·lacions: vol. 55-59, 72-76, 82-83.

Registra Gratiarum: vol. 35-39.

ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA (AHPB)

Notari Bartomeu Costa (major): prot. 175/11, 175/12, 175/13, 175/14, 175/15, 175/26, 175/27, 175/28.

Notari Antoni Maruny: prot. 153/2.

Notari Marc Busquets (major): prot. 210/1, 210/2, 210/10.

Notari Pere Pasqual: prot. 191/6, 191/30, 191/71, 191/72, 191/73.

Notari Dalmau Ginebret: prot. 219/40, 219/54, 219/56.

Notari Antoni Palomeres: prot. 207/12, 207/13.

ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL DE BARCELONA (AHMB)

Consell de Cent: Claveria, 1B.XI-70; Fogatges, 1B.XIX-7, 1B.XIX-8, 1B.XIX-9, 1B.XIX-10, 1B.XIX-11.

Consellers: Cerimonial, 1C.XXII-1/5.

Fitxes i volums de Josep Mas: 5.D.49.22, 5.D.49.40, 5.D.49.41.

ARXIU DE L'ATENEU BARCELONÈS (AAB)

Consolat de Mar: vol. R-2447 (ms. 41), R-2455 (ms. 37)-R-2458 (ms. 40).

BIBLIOTECA DE CATALUNYA (*E-Bbc*)

Ms. 17.

ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA (ADG)

Fons episcopals.

- Ordinacions: registre d'ordes majors (1413-1497) amb tonsures.
- Cobrament drets per ordinacions, vol. 4-5.

Cúria i vicariat general.

- *Notularum*: vol. 67.

Cúria i vicariat general. Beneficial.

- Col·lacions de beneficis: vol. 40(18) [D/194]-42(19) [D/195], 45(22) [D/198]-46(23) [D/199], 48(27) [D/201]-49(26) [D/202].

Llibres notariais: G/67-G/69.

ARXIU HISTÒRIC DE GIRONA (AHG)

Notari Pere Begudà: prot. Gi-04 212, Gi-04 213, Gi-04 214.

Notari Narcís Cotxa: prot. Gi-07 143.

Notari Bernat Escuder: prot. Gi-08 75, Gi-08 76.

Notari Ramon Mecader: prot. Gi-09 97, Gi-09 98.

Notari Pere Gilibert: prot. Gi-1 53.

ARXIU DE LA CATEDRAL DE GIRONA (*E-G*)

Actes capitulars (*Resolutiones*): vol. 4-5.

Llibres d'obra: anys 1472-1478.

Capellanies: llibre de comptes anys 1493-1494, 1503-1556.

Aniversaris presbiterals: llibres de comptes anys 1474-1479.

Altres llibres:

- Llibre d'en Calçada.
- Llibre verd (vol. 7).
- Llibre d'estatuts (vol. 64).
- Repertori alfabètic del canonge Sulpici Pontich (vol. 102-104).
- Episcopologi. Sèrie dels prebendats (vol. 105).

ARXIU DE LA CATEDRAL DE TARRAGONA (*E-TAc*)

Secció A. Armari II, vol. 56 (llibre d'actes capitulars 1501-1515).

ARXIU DE LA CATEDRAL DE LLEIDA (E-LEc)

Actes capitulars: vol. 47 (anys 1438-1443).

Comptadoria: comptes dels escolans vol. P3B_M5_P1_C01 (anys 1437-1495).

ARXIU DIOCESÀ DE VALÈNCIA (ADV)

Manuale: vol. 337/001, 337/002.

Col·lacions de beneficis: vol. 140/001-002, 141/001-002, 142/001, 143/001.

ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL DE VALÈNCIA (E-VAa)

Gremi d'argenters: caixa 38.

ARXIU DEL REGNE DE VALÈNCIA (E-VAar)

Batllia General.

Èpoques: vol. 50-51, 57-58.

Lletres i privilegis: vol. 1154-1162.

Varia: vol. 250.

Clero.

Orde de Montesa: lligall 867, caixa 2279-80.

Reial Cancelleria (Arxiu del Real).

Regnat de Joan II: *Communium Valentiae*, reg. 87-114; *Communium* lloctinència de la reina Joana, reg. 115-118; *Communium* lloctinència de Pedro de Urrea, reg. 119; *Communium* lloctinència de l'infant Enric, reg. 120; *Communium* lloctinències de Pedro de Urrea, infant Enric i reina Joana, reg. 121; *Communium* lloctinències de la reina Joana i Lluís Despuig, reg. 122; *Communium* lloctinències de la reina Joana, Lluís Despuig i l'infant Enric, reg. 123; *Communium* lloctinències de la reina Joana i l'infant Enric, reg. 124; Coronació rei Catalunya, reg. 125; *Curiae Valentiae*, reg. 238-244; *Diversorum Valentiae*, reg. 280-299; *Diversorum* lloctinència de Pedro de Urrea i Lluís Despuig, reg. 300-301; *Gratiarum Valentiae*, reg. 396; *Itinerum Valentiae*, reg. 400-410; *Itinerum* reina Joana, reg. 411; *Itinerum* lloctinència de l'infant Enric, reg. 412; *Officialium Valentiae*, reg. 421-422; *Peccuniae Valentiae*, reg. 457-458; *Sententiarum Valentiae*, reg. 465-466; *Sententiarum* lloctinència de la reina Joana, reg., 467; *Epistolarium*, reg. 596.

Regnat de Ferran II: *Communium Valentiae*, reg. 128-141; *Communium* lloctinència de Juan de Lanuza, reg. 148-150; *Communium* lloctinència de l'infant Enric, reg. 151-155; *Curiae Valentiae*, reg. 246; *Diversorum Valentiae*, reg. 302-311; *Diversorum* lloctinència de Juan de Lanuza, reg. 317; *Officialium Valentiae*, reg. 423-424; *Sententiarum* lloctinències, reg. 468-469;

Acptes de la Batllia, reg. 671; Diferents privilegis reials, reg. 687; Provisions reials de la Batllia General, reg. 688; *Addicions e declaracions fetes e ordenades per diversos reys d'Aragó sobre les ordinacions de tots los oficials de la cort*, reg. 622.

Mestre Racional.

Vol. 8801-8835, 9087, 9413-9415, 9713, 9813, 9815, 9823, 9826, 9866, 9879, 11602, 12314, 12532.

ARXIU DE LA CATEDRAL DE VALÈNCIA (E-VAc)

Notaris del capítol.

Jaume Monfort: vol. 3533.

Joan Esteve: vol. 3587, 3593, 3595-3596, 3679, 3682-3683.

Jaume Esteve: vol. 3597-3606, 3684-3689, 3691.

Lluís Esteve: vol. 3631.

Mateu Esteve: vol. 3631.

Administracions.

Almoïna.

- Procura major: vol. 5657-5658, 5685-5688.

- Pagador dels senyals: vol. 5614.

Fàbrica: vol. 1074, 1483-1486.

Tresoreria: vol. 1291-1292.

Terç de benifets d'absents: vol. 4039-4042.

Dobles i aniversaris: vol. 1074-1075.

Armari auxiliar de fàbrica: vol. 1331-1332.

Racions comunes: vol. 5003.

Diner menut: vol. 1534.

Diversos.

Vol. 389, 656, 689, 1553-1555, 4478, 5002; núm. 6032:49.

ARXIU DEL REIAL COL·LEGI-SEMINARI DE CORPUS CHRISTI (E-VAc_p)

Protocols notariais: vol. 607, 677, 2060, 2174, 6516, 6517, 6519, 8402, 14401, 15561, 15569, 16487, 20205, 20434, 20444, 20510, 20514, 20621, 21204, 21207, 21868, 24622.

BIBLIOTECA NACIONAL D'ESPANYA (E-Mn)

Manuscrits: 5986

BIBLIOGRAFIA

- ABENIA, C. I R. BÁGUENA: *Catálogo de una serie de Cartas de los Reyes Católicos (1479-1502)*, (València: Imprenta Hijo de F. Vives Mora, 1945).
- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA: *Diccionari Normatiu Valencià*, <<http://www.avl.gva.es/dnv>>.
- AGUILAR, Gaspar de: *Arte de principios de canto llano* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1977).
- AGUILERA CERNI, Vicente: *Història de l'Art Valencià*, vol. 2, 3 (València: Consorci d'editors valencians, 1986-1987).
- AGUIRRE RINCÓN, Soterraña: "La música en la época de Isabel la Católica: La Casa Real como paradigma", dins *Arte y cultura en la época de Isabel la Católica* (Valladolid: Ámbito Ediciones, 2003), p. 281-321.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, 20 vol. (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892-1966).
- ALBERTÍ I GUBERN, Santiago (ed.): "Despuig, Guillem", *Diccionari Biogràfic*, vol. 2 (Barcelona: Edicions Albertí, 1968), p. 32.
- ALCOVER, Antoni Maria i Francesc de Borja MOLL: *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. (Palma de Mallorca: s.n., 1930-1962). Versió on-line <<http://dcvb.iecat.net>>.
- ALDEA VAQUERO, Quintín, Tomás MARÍN MARTÍNEZ i José VIVES GATELL (ed.): *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, 4 vol. (Madrid: Instituto Enrique Flórez, CSIC, 1975).
- ALOMAR ESTEVE, Gabriel: *Guillermo Sagrera y la arquitectura gótica del siglo XV* (Barcelona: Blume, 1970).
- ALONSO, Miguel (ed.): *Cuatro Tratados de principios de Canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el Anónimo* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1983).
- ALONSO CLIMENT, Vicent: "Orgues i organistes d'Alzira", *Cabanilles*, 14-16 (desembre 1985), p. 9-180.
- ALTISENT, Agustí: *L'Almoina reial ala cort de Pere el Cerimoniós. Estudi i edició dels manuscrits de l'almoiner fra Guillem Deudé monjo de Poblet (1378-1385)* (Vimbodí: Abadia de Poblet, 1969).
- "Notes de cultura i art a Poblet" *II col·loqui d'Història del monaquisme Català*, vol. II, Scriptorium Populeti, 9 (Espluga de Francolí: Abadia de Santa Maria de Poblet, 1974).
- "De com un monjo erudit volia, el 1472, sojornar a l'ermita de Sant Joan de Montblanc", *Aplec de treballs*, 5 (1983), p. 223-229.
- ÁLVAREZ PÉREZ, José M^a: "La polifonía sagrada y sus maestros en la catedral de León, (siglos XV y XVI)", *Anuario Musical*, 14 (1959), p. 39-62.
- ÁLVAREZ VILLAR, Julián: *La pintura del renacimiento italiano del siglo XV* (Madrid: Vicens-Vives, 1990).

- ANGLÈS, Hygini: "El «Chansonier français» de la Biblioteca de la Colombina de Sevilla", *Estudis Universitaris Catalans*, XIV (1929), p. 227-258.
- "Gracian Reyneau am königshof zu Barcelona in der zeit von 139... bis 1429", dins *Festschrift für Guido Adler* (Viena: Universal-edition, 1930), p. 64-70.
- "La polyphonie religieuse péninsulaire antérieure à la venue des musiciens flamands en Espagne", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1976; 1a edició 1930), p. 1171-1177.
- *La Música a Catalunya fins al segle XIII* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Catalunya, 1935).
- "La música en la Corte del rey don Alfonso V de Aragón, el Magnánimo (años 1413-1420)", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1940), p. 913-962.
- *La Música Española desde la Edad Media hasta nuestros días* (Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941).
- (ed.): *La música en la Corte de los Reyes Católicos, I. Polifonía Religiosa* (Barcelona: CSIC, 1941).
- "La notación musical española de la segunda mitad del siglo XV. Un tratado desconocido de Guillermus... de Podio", *Anuario Musical*, 2 (1947), p. 151-173.
- *Gloriosa contribución de España a la Historia de la Música Universal* (Madrid: [S. Aguirre], 1948).
- "La música sagrada de la capilla pontificia de Avignon en la capilla real aragonesa durante el siglo XIV", *Anuario musical*, 12 (1957), p. 35-44.
- "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició dins *Cuadernos de trabajos de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, IX (1961), p. 81-142), p. 963-1028.
- "La música a la Corona d'Aragó durant els segles XII-XIV", dins *VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, III (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1962), p. 279-289.
- "Die instrumentalmusik bis zum 16. Jahrhundert in Spanien", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1962), p. 1415-1442.
- "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 869-911.
- "Alfonso V d'Aragona mecenate della musica ed il suo ménestrel Jean Boisard", *Liber amicorum Charles van den Borren* (Anvers: Lloyd anversois, 1964), p. 5-16.
- "Els cantors i organistes franco-flamencs i alemanys a Catalunya els segles XIV-XVI", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició dins *Gedenkboek aangeboden aan Dr. D. F. Scherleer op zijn 70sten verjaardag*, La Haia: 1925), p. 735-751.

- *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970).
- ANGLÈS, Higiní i José SUBIRÁ: *Catálogo Musical de la Biblioteca Nacional de Madrid*, vol II (Barcelona: CSIC, Instituto Español de Musicología, 1949).
- ANÒNIM: *Arte de canto llano* (Joyas Bibliográficas: Madrid, 1978).
- APEL, Willi: *The notation of polyphonic music 900-1600* (Cambridge: The Mediaeval Academy of America, 1953).
- ARAIZ MARTÍNEZ, Andrés: *Historia de la Música religiosa en España* (Barcelona: Labor, 1942).
- ARANDA, Mateo de: *Tractado de canto llano* (Lisboa: German Galharde, 1533).
- *Tractado de canto mensurable y contrapunto* (Lisboa: German Galharde, 1535).
- ARELLANO, Juan Salvador de: *El Psalterio de David* (Jerez de la Frontera: Fernando Rey, 1632).
- ASTON Margaret: *The fifteenth Century: The prospect of Europe* (Londres: Thames and Hudson, 1968).
- ATLAS, Allan W.: "On the neapolitan provenance of the manuscript Perugia, Biblioteca Comunale Augusta, 431 (G 20)", *Musica Disciplina*, 31 (1977), p. 45-105.
- *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985).
- *La música del Renacimiento: la música en la Europa occidental, 1400-1600*, Akal/música, 2 (Tres Cantos: Akal, 2002; 1a edició en anglès Nova York, Londres: W. W. Norton, 1998).
- BAINES, Anthony C. i Martin KIRNBAUER: "Shawm", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.oxfordmusiconline.com>>.
- BALDELLÓ, Francisco: "La música en la casa de los Reyes de Aragón", *Anuario Musical*, 11 (1956), p. 37-51.
- "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XIII-XIX)", *Anuario Musical*, 1 (1946), p. 195-237.
- "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XV-XVI)", *Anuario Musical*, 21 (1966), p. 133-140.
- BANKS, Jon: "Performing the instrumental music in the Segovia Codex", *Early Music*, 27:2 (1999), p. 295-309.
- BARBIERI, Francisco Asenjo: *Legado Barbieri*, Emilio Casares (ed.), 2 vol. (Madrid: Fundación Banco Exterior, 1988).
- BAS CARBONELL, Manuel: "Historia de los incunables valencianos" dins Id. (ed.), *Bibliofilia Antigua I (Estudios bibliográficos)* (València: Vicent García Editores, 1992), p. 13-36.
- BATLLE GALLART, Carmen: *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, tesi doctoral (Barcelona. Universitat de Barcelona. 1971).

- BATLLE I PRATS, Lluís: *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement* (Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1979).
- BATLLORI, Miquel: "Elements comuns de cultura i espiritualitat", dins *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico (1416-1516)*. IX Congresso di Storia della Corona d'Aragona. Napoli, 11-15 Aprile 1973 (Nàpols: Società Napoletana di Storia Patria, 1978), p. 233-249.
- BAUCELL I REIG, Josep: "Les notícies més antigues sobre els orgues de la catedral de Barcelona", *Medievalia*, 8 (1989), p. 41-74.
- BELLSOLELL MARTÍNEZ, Joan: *Miquel Mai (c 1480-1546). Art i cultura a la cort de Carles V*, tesi doctoral, 2 vol. (Girona: Universitat de Girona, 2011).
- BENAVENT, Júlia: *Biblioteca dispersa. Manuscrits i incunables valencians dels segles XIV al XVII* (València: Diputació de València, 2007).
- BERMUDO, Juan: *Libro primero de la Declaración de instrumentos musicales* (Osuna: Juan de León, 1549).
- *Arte Tripharia* (Osuna: Juan de León, 1550)
- *Declaración de instrumentos musicales* (Osuna: Juan de León, 1555).
- *Declaración de instrumentos musicales* (Kassel; Basel: Bärenreiter, 1957).
- *Declaración de instrumentos musicales* (Madrid: Arte Tripharia, 1982).
- *Declaración de instrumentos musicales*, ed. de Macario Santiago Kastner (Kassel: Bärenreiter-Verlag, 1957).
- BERNADÓ, Màrius: "Las ediciones zaragozanas del *Intonario* de Pedro Ferrer: contexto y nota bibliográfica", dins Iain Fenlon i Tess Knighton (ed.), *Early Music Printing and Publishing in the Iberian World* (Kassel: Edition Reichenberger, 2006), p. 23-94.
- BERNAL, Elisenda i Andreu GALLÉN: "Sobre la falta de referència lexicogràfica normalitzada en la terminologia musical per al català", *Terminalia*, 8 (2013), p. 17-25.
- BISSON, Thomas Noël: *Història de la corona d'Aragó a l'edat mitjana* (Barcelona: Crítica, 1988).
- BLACKBURN, Bonnie J.: "A Lost Guide to Tinctoris's Teachings Recovered", *Early Music History*, vol. 1. (1981), p. 29-116.
- "Gaffurius [Gafurius], Franchinus Lanfranchinus] [Gafari, Franchino]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- "Hothby [Hocby, Octobi, Ottobi, Otteby], John [Juan]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- BLUME, Friedrich: *Renaissance and Baroque Music. A comprehensive survey* (Nova York: W. W. Norton & Company, 1967).
- BOFARULL Y MASCARÓ, Próspero de (ed.) *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. V (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1850).

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864).
- BOHIGAS, Pere: *El libro español (ensayo histórico)* (Barcelona: Gustavo Gili, 1962).
- BONASTRE, Francesc i Francesc CORTÈS (ed.): *Història Crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2009).
- BRADSHAW, Murray C.: *The falsobordone: a study in Renaissance and Baroque Music*, Musicological Studies and Documents, 34 (Stuttgart: American Institute of Musicology, 1978).
- BRIQUET, Charles M.: *Les filigranes. Dictionnaire Historique des Marques de Papier*, 4 vol. (Hildesheim, Zurich, Nova York: Georg Olms Verlag, 1984).
- BRITISH LIBRARY, The: *Incunabula Short Title Catalogue* <<http://www.bl.uk/catalogues/istc>>.
- BROSSARD, Sébastien de: *Dictionnaire de la musique* (Genève, París: Minkoff, 1992).
- BROWN, Howard Mayer: *Music in the Renaissance* (Englewood Cliff, Nova Jersey: Prentice-Hall, 1976).
- BURZIO, Nicolo: *Musices Opusculum* (Bolonya: Ugo Ruggieri, 1487).
- BUSCH, Harald: *Arquitectura del gótico en Europa* (Madrid: Castilla, 1965).
- CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *Historia de la música en Aragón (siglos I-XVII)*, colección "Aragón" (Saragossa: Librería General, 1977).
- *La Música en Zaragoza. Siglos XVI y XVII. Organistas, organeros y órganos*, vol. 1 (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico", 1977).
- *La Música en Zaragoza. Siglos XVI y XVII. Polifonistas y ministriles*, vol. 2 (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico", 1978).
- "El órgano que en 1469 donó el arzobispo don Juan I de Aragón a su catedral de San Salvador —La Seo— de Zaragoza", *Revista de Musicología*, 6:1-2 (1983), p. 165-212.
- "Organería medieval en Aragón", dins David Crawford i George Grayson Wagstaff (ed.), *Encomium Musicae: Essays in Honor of Robert J. Snow* (Hillsdale: Pendragon Press, 2002) p. 175-190.
- CALDERÓN URREIZTIETA, Carlos E.: *El monocordio como instrumento científico. Sobre rupturas y continuidades en la Revolución Científica: Ramos de Pareja, Zarlino y Mersenne*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2013).
- CAMÓN AZNAR, José: *Pintura medieval española* (Pozuelo de Alarcón: Espasa-Calpe, 2000).
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio", *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 367-394.
- "La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica", *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 217-313.

- “La evolución política en Castilla durante el siglo XV: de Juan II a los Reyes Católicos. Perspectiva bibliográfica de la nueva historia política y sus aplicaciones metodológicas”, *eHumanista*, 10, (2008), p. 31-50.
- “Las Casas de Isabel y Juana de Portugal, reinas de Castilla. Organización, dinámica institucional y prosopografía (1447-1496)”, dins José Martínez Millán i Maria Paula Marçal Lourenço (coord.), *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa. Las casas de las reinas (siglos XV-XIX)*, vol. 1 (Madrid: Polifemo, 2009), p. 9-231].
- CARBONELL, Pere Miquel: *De exequiis sepultura et infirmitate Regis Joannis secundi*, dins *Opúsculos inéditos del cronista catalán Pedro Miguel Carbonell*, vol. 1, ed. per Manuel de Bofarull y de Sartorio, Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, 27 (Barcelona, Imprenta del Archivo, 1864).
- CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi i Joan CARRERAS I MARTÍ (ed.): “Despuig, Guillem”, dins *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 9 (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988-89), p. 92.
- CÁRCEL ORTÍ, Vicente: *Historia de las tres diócesis valencianas* (València: Generalitat Valenciana, 2001).
- CÁRCEL ORTÍ, Mª Milagros: “Las bulas para la erección de la sede metropolitana de Valencia (1492)”, *Anales valentinos*, 36 (1992), p. 207-285.
- CÁRCELES LABORDE, Concepción: *Humanismo y educación en España (1450-1650)* (Pamplona: Eunsa, Ediciones de la Universidad de Navarra, 1993).
- CARRERAS, Juan José: “La capilla en la corte. Perfil musical y contexto historiográfico de una institución” dins Juan José Carreras i Bernardo J. García García (ed.), *La Capilla Real de los Austrias. Música y ritual de corte en la Europa moderna* ([Madrid]: Fundación Carlos de Amberes, 2001), p. 23-40.
- CARRERAS Y CANDI, Francisco: “Ordenanzas para la casa y corte de los reyes de Aragón (Siglos XIII y XIV.)” *Cultura española* (1996), p. 327-338.
- CARRÈRE, Claude: *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, 2 vol. (Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1978).
- CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino*, 2 vol. (València: Imprenta Hijo de F. Vives Mora, 1925).
- CARRERES ZACARÉS, Salvador (ed.): *Libre de memòries de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de València* (València: Acció bibliogràfica valenciana, 1935).
- CARTER, Stewart: *The trombone in the Renaissance. A History in Pictures and Documents*, Buccina: The Historic brass Society Series, 8 (Hillsdale: Pendragon Press, 2012).
- CASTEX, Jean: *Renacimiento, Barroco y Clasicismo: historia de la arquitectura, 1420-1720* (Torrejón de Ardoz: Akal, 1994).
- CÁTEDRA, Pedro M.: *Liturgia, poesía y teatro en la Edad Media. Estudios sobre prácticas culturales y literarias* (Madrid: Gredos, 2005).
- CERVERA, Juan Francisco: *Arte y Summa de canto llano* (València: Pedro Patricio Mey, 1595).

- CERONE, Pedro: *El Mellopeo y Maestro* (Nàpols: Juan Bautista Gargano i Lucrecio Nucci, 1613).
- *El Mellopeo y Maestro*, ed. de Franco Alberto Gallo (Bolonya: Forni, 1970).
- *El Mellopeo y Maestro*, 2 vol., ed. de Antonio Ezquerro Esteban (Barcelona: CSIC, Institución “Milà i Fontanals”, Departamento de Musicología, 2007).
- CHARDON, Carlos: *Historia de los Sacramentos*, vol. VI (Madrid: Imprenta Real, 1800).
- CHARLES-DOMINIQUE, Luc: “Du jongleur au ménétrier. Évolution du statut social des instrumentistes médiévaux”, dins Christian Rault (ed.), *Rencontres à Royaumont. Instruments à cordes du Moyen Âge* (Paris: Créaphis, 1999), p. 29-47.
- CHECA CREMADES, Fernando: *Pintura y escultura del Renacimiento en España, 1450-1600* (Madrid: Cátedra, 1988).
- CIRUELO, Pedro: *Cursus quattuor mathematicarum artium liberalium* (Alcalá de Henares: Arnao Guillén de Brocar, 1516).
- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: “El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI”, *Anuario Musical*, 9 (1954), p. 217-250.
- “Personajes y aconteceres musicales”, *Revista de Girona*, 58 (1º trimestre 1972), p. 59-64.
- “Perspectiva musical de Gerona, de los años 1000 al 1500”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 25:2 (1981), p. 543-572.
- CLIMENT BARBER, Josep: “El órgano de la Catedral de Valencia en 1483”, *Revista de Musicología*, X:1 (1987), p. 163-169.
- COGNASSO, Francesco: *L’Italia del Rinascimento*, 2 vol. (Torino: UTET, 1965).
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, 2 vol. (Madrid: CSIC, Patronato “Marcelino Menéndez Pelayo”, Biblioteca “Reyes Católicos”, 1953).
- CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael: *Reyes y archivos en la Corona de Aragón. Siete siglos de reglamentación y praxis archivística (siglos XII-XIX)*, Fuentes históricas aragonesas, 44 (Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2008).
- CONDE SOLARES, Carlos: *El Cancionero de Herberay y la corte literaria del Reino de Navarra* (Newcastle: Arts and Social Sciences Academic Press, 2009).
- CORTÉS I CORTÉS, Gabriel: *Historia de los judíos mallorquines y de sus descendientes cristianos* (Palma: Miquel Font, 2000).
- COUSSEMAKER, Edmond de (ed.): *Scriptorum de musica medii aevi novam seriem a Gerbertina alteram*, 4 vol. (París: Durand, 1864-1876; reimp.: Milà: Bolletino bibliografico musicale, 1931; reimp.: Hildesheim: Olms, 1963).
- CRUELLES, Manuel: “Alguns documents sobre la vida cultural i literària de Carles de Viana”, *Estudis Universitaris Catalans*, 17 (1932), p. 86-94.
- CRUSELLES GÓMEZ, José Maria: “El maestro Joan de Miravet y la escuela municipal de Valencia en la primera mitad del siglo XV”, *Saitabi*, 58 (2008), p. 93-108.

- CRUZ BROCARTE, Antonio de la: *Médula de la música theórica* (Salamanca: Eugenio Antonio García, 1707).
- D'ACCONE, Frank A.: *The Civic Muse: Music and Musicians in Siena during the Middle Ages and the Renaissance* (Chicago: The University of Chicago, 1997).
- DALMASES BALANÁ, Núria de: *Orfebreria catalana medieval. Barcelona 1300-1500*, vol. 2 (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992).
- DEAN, Jeffrey: "Ramis [Ramus] de Pareia, Bartolomeus [Bartolomeo, Ramos de Pareja, Bartolomé]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- DESCALZO, Andrés: *La Música en la Corte de Pedro IV el Ceremonioso (1336-1387)*, tesi de llicenciatura (Barcelona: Universitat de Barcelona, 1988).
- "Comentarios sobre algunos trovadores al servicio de Pedro IV o de paso por su corte", *Recerca musicològica*, 9-10 (1989-1990), p. 295-301.
- "Músicos en la corte de Pedro IV el Ceremonioso (1336-1387)", *Revista de musicología*, 13:1 (1990), p. 81-122.
- "La música en la corte de Pedro IV «el Ceremonioso»", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 11-12 (1991), p. 401-419.
- DESDEVICES DU DEZERT, Georges: *Don Carlos de Aragón, Príncipe de Viana. Estudio sobre la España del norte en el siglo XV*, trad. per Pascual Tamburri Bariain (Pamplona: Gobierno de Navarra; 1a edició Paris: Armand Colin, 1889).
- DIOSDADO CABALLERO, Raimundo: *De prima typographia Hispanicae aetate specimen* (Roma: Antonio Fulgonio, 1793).
- DOMÍNGUEZ CASAS, Rafael: "Las Casas de las reinas hispano-portuguesas de Juan II a los Reyes Católicos", dins José Martínez Millán i Maria Paula Marçal Lourenço (coord.), *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa. Las casas de las reinas (siglos XV-XIX)*, vol. 1 (Madrid: Polifemo, 2009), p. 233-274.
- DOÑATE SEBASTIÀ, Josep Maria: "Orgues i organistes de Vila-Real", *Orgues del País Valencià*, VII (maig 1981).
- DOWNEY, Peter: "The Renaissance slide trumpet: Fact or fiction?", *Early Music*, 12 (1984), p. 26-33.
- DRESDEN, Samuel: *Humanismo y Renacimiento*, Biblioteca para el hombre actual, 25 (Madrid: Guadarrama, 1968).
- DUBY, Georges: *Economía rural y vida campesina en el Occidente medieval* (Barcelona: Península, 1968).
- DUFFIN, Ross W.: "The trompette des menestrels in the 15-th century alta capella", *Early Music*, 17:3 (1989), p. 397-404.
- DURÁN, Domingo Marcos: *Lux Bella* (Sevilla: Pablo de Colonia, Juan Pegnitzer, Magno Herbst, Tomás Glockner, 1492).
- *Comento sobre Lux Bella* (Salamanca: Porras, 1498).

- *Súmula de canto de organo contrapunto y composición vocal práctica y especulativa* (Salamanca: Giesser?, ca.1504).
- *Lux Bella*, J. Subirà (ed.) (Barcelona: Edicions Torculum, 1951).
- *Lux Bella* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).
- *Súmula de canto de organo contrapunto y composición vocal práctica y especulativa* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).
- *Comento sobre Lux Bella*, Mª José Vega, Álvaro Zaldívar i Mª Pilar Barrios (ed.) (Cáceres: Institución Cultural “El Brocense”, 1998).
- *Lux Bella, 1492; Comento sobre Lux Bella, 1498*, ed. de Mª Pilar Barrios Manzano (Cáceres: Universidad de Extremadura, 2002).
- DURÁN I SANPERE, A. i Josep SANABRE (ed.): *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 2 vol. (Barcelona: Institució Patxot, 1930).
- EDWARDS, John: *Religion and society in Spain, c. 1492* (Aldershot: Variorum, 1996).
- EGUÍA, Carlos: *Colegios mayores*, Temas españoles, 319 (Madrid: Publicaciones españolas, 1957).
- ESCOBAR, Cristóbal de: *Introducción muy breve de canto llano* (Salamanca: 1498c).
- ESPAÑOL, Francesca: *Els escenaris del rei. Art i monarquia a la Corona d’Aragó* (Barcelona: Fundació Caixa Manresa, 2001).
- ESPINOSA, Juan de: *Tractado de principios de música práctica y teórica sin dejar ninguna cosa atrás* (Toledo: Arnao Guillem de Brocar, 1520).
- *Tractado de principios de música práctica y teórica sin dejar ninguna cosa atrás*, Viejos libros de música, 13 (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978).
- *Tratado breve de principios de canto llano*, Viejos libros de música, 10 (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1977).
- ESTEVEAN, Fernando: *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo*, Mª Pilar Escudero García (ed.) (Madrid: Publicaciones del Conservatorio Superior de música de Sevilla, Editorial Alpuerto, 1984).
- ESTER-SALA, María A.: “Difusió en català de l’obra de J. Bermudo a l’*Ordinarium Barcinonense* de 1569”, *Recerca musicològica*, 5 (1985), p. 13-43.
- ESTEVE, Joan: *Liber elegantiarum* (Venècia: Paganinus de Paganinis, 1489).
- *Liber elegantiarum*, ed. facsímil de Germà Colón Domènech (Sant Vicenç dels Horts: Printer Indústria Gràfica, 1988).
- ESTEVE ROLDÁN, Eva T.: “Manuscrito Musical 2-3 de la Catedral de Tarazona. Estudio historiográfico”, *Nassarre*, XXII (2006), p. 131-172.
- “Polifonía procedente del Oficio divino durante el Renacimiento: reflexiones historiográficas” dins Javier Marín López, Germán Gan Quesada, Elena Torres

- Clemente *et al.* (ed.), *Musicología global, musicología local* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013), p. 1911-1924.
- “El surgimiento del magníficat polifónico en la Península Ibérica”, *Nassarre*, 29 (2013), p. 15-44.
- EZQUERRO ESTEBAN, Antonio: “El estudio de las marcas de agua del papel como material para determinar la datación y procedencia de las fuentes histórico-musicales, y su grado de fiabilidad”, *Anuario Musical*, 55 (2000), p. 19-69.
- *Villancicos policorales aragoneses del siglo XVII* (Barcelona: CSIC, 2000).
- “Pietro Cerone”, en *Pedro Cerone: El Melopeo y Maestro*, vol. 1 (Barcelona: CSIC, Institución “Milà i Fontanals”, Departamento de Musicología, 2007), p. 15-214.
- “Higinio Anglés y Peter Wagner en el camino. El viaje de 1926”, dins Paulino Capdepón Verdú i Matilde Olarte Martínez (ed.), *Liber amicorum: José María García Laborda* (Salamanca: Amarú, 2014), p. 83-116.
- EZQUERRO ESTEBAN, Antonio, Luis Antonio GONZÁLEZ MARÍN i José Vicente GONZÁLEZ VALLE: *La música en los Archivos de las Catedrales de Aragón*, catàleg de l'exposició (Saragossa: Caja Inmaculada, 2008).
- FALOMIR FAUS, Miguel: *La pintura y los pintores en la Valencia del Renacimiento* (València: Consell Valencià de Cultura, 1994).
- FALLOWS, David: *Dufay* (New York: Vintage Books, 1988; primera ed. London: J. M. Dent & Sons Ltd., 1982).
- “Specific information on the ensembles for composed polyphony, 1400-1474”, dins Stanley Boorman (ed.), *Studies in the performance of late mediaeval music* (New York: Cambridge University Press, 1983), p. 109-144.
- “I fogli parigini del Cancionero Musical e del manoscritto teorico della biblioteca Colombina”, *Revista italiana di musicologia*, 27 (1992), p. 25-40.
- *A catalogue of polyphonic songs, 1415-1480* (Oxford: Oxford University Press, 1999).
- “A Glimpse of the Lost Years: Spanish Polyphonic Song, 1450-1470”, dins Josephine Wright i Samuel A. Floyd Jr. (ed.), *New perspectives on music. Essays in honor of Eileen Southern* (Warren: Harmony Park Press, 1991), p. 19-36.
- FARRIS, Maria Grazia: *Istituzioni e società alla Corte d'Aragona attraverso le Addicions alle Ordenacions di Pietro IV il Cerimonioso, re d'Aragona*, tesi doctoral (Sàsser: Università degli Studi di Sassari, 2009).
- FAVA, Mariano i Giovanni BRESCIANO: *La stampa a Napoli nel XV secolo*, 2 vol. (Leipzig: Verlag von Rudolph Haupt, 1911).
- FENLON, Iain (ed.): *The Renaissance. From the 1470s to the end of 16th century*, *Man and Music*, vol. 2 (Nova Jersey: Prentice Hall, 1989).
- (ed.): *Studies in medieval and early modern music* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997).

- FERNANDEZ DE BETHENCOURT, Francisco: *Historia genealógica y heráldica de la monarquía española. Casa Real y Grandes de España*, vol. III (Madrid: Establecimiento tipográfico de Enrique Teodoro, 1901).
- FERNÁNDEZ DE LA CUESTA, Ismael (ed.): *Los tratados de canto llano de Spañón, Martínez de Bizcargui y Molina* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978).
- “Libros de música litúrgica impresos antes de 1900 (II). Siglos XV y XVI”, *Música: Revista del Real Conservatorio de Madrid*, 3 (1996), p. 11-29.
- FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Gonzalo: *Libro de la Cámara Real del príncipe don Juan*, ed. de Santiago Fabregat Barrios (València: Universitat de València, 2006).
- FERNÁNDEZ GALLARDO, Luis: *El humanismo renacentista: de Petrarca a Erasmo* (Madrid: Arco-Libros, 2000).
- FETIS, François Joseph: *Biographie universelle des musiciens et bibliographie generale de la musique*, 8 vol. (París: Firmin-Didot et Cie, 2ª edició, 1878).
- FINESTRES Y DE MONSALVO, Jaime: *Historia del Real Monasterio de Poblet*, 6 vols. (Orbis: Barcelona, 1947-1955).
- *Historia del Real Monasterio de Poblet*, vol. 4 (Cervera: Manuel Ibarra, 1756).
- FIORENTINO, Giuseppe: “Cantar “por uso” y cantar “por razón”: tradiciones orales de polifonía en la España del Renacimiento” dins Javier Marín López, Germán Gan Quesada, Elena Torres Clemente *et al.* (ed.), *Musicología global, musicología local* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013), p. 1849-1866.
- “Canto llano, canto de órgano y contrapunto improvisado” dins Amaia García Pérez i Paloma Otaola González (ed.), *Francisco de Salinas. Música, teoría y matemática en el Renacimiento* (Salamanca: Universidad de Salamanca, 2014), p. 147-160.
- FITA, Fidel: “Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l’any 1462 fins al 1482”, *La Renaixensa*, (1871-1873).
- *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l’any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876).
- FLORENTIUS DE FAXOLIS: *Book on music*, ed. de Bonnie J. Blackburn i Leofranc Holford-Strevens, The I Tatti Renaissance Library, 43 (Cambridge: Harvard University Press, 2010).
- FONT OBRADOR, Bartolomé: *Historia de Lluçmajor*, 2 vol. (Palma: Gràfiques Miramar, 1974).
- FORT I COGUL, Eufemià: *Llibre de Santes Creus* (Barcelona: Editorial Selecta, 1967).
- FORTÚN PÉREZ DE CIRIZA, Luis Javier: “Documentación medieval de Leire. Catálogo siglos XIII-XV”, *Príncipe de Viana*, 195 (1992), p. 57-168.
- FOSE, Luanne Eris: *The “Musica Practica” of Bartolomeo Ramos de Pareia: a critical translation and commentary*, Tesi Doctoral (University of North Texas, 1992).
- GAFFURIO, Franchino: *Theoricum opus musicae disciplinae* (Nàpols: Francesco di Dino, 1480).
- *Practica Musicae* (Milà: Ioannes Petrus de Lomatio, 1496).

- GALLICO, Claudio: *La época del Humanismo y del Renacimiento*, Historia de la Música, 4 (Madrid: Turner Música, 1986; 1a edició en italià Torino: E.D.T. Edizioni, 1978).
- GALÁN GÓMEZ, Santiago: "La tábula de Urrede de Salamanca en su contexto: contrapunto improvisado y teoría musical del siglo XV español en el contexto europeo", dins Javier Marín López, Germán Gan Quesada, Elena Torres Clemente *et al.* (ed.), *Musicología global, musicología local* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013), p. 1831-1848.
- *La teoría de canto de órgano y contrapunto en el renacimiento español: La sùmula de canto de órgano de Domingo Marcos Durán como modelo*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014).
- GALLO, F. Alberto: "Musica, poetica e retorica nel Quattrocento: *L'Illuminator* di Giacomo Borbo", *Rivista italiana di musicologia*, X (1975), p. 72-85.
- *El medioevo. Segunda parte*, Historia de la Música, 3 (Madrid: Turner Música, 1987; 1a edició en italià Torino: E.D.T. Edizioni, 1983).
- GARCÍA, Bernardo Recaredo: "Un tratado de canto llano del siglo XV", *Glosas silenses*, VI (1991), p. 54-62.
- GARCÍA CÁRCCEL, Ricardo: *Orígenes de la Inquisición Española. El tribunal de Valencia, 1478-1530* (Barcelona: Ediciones Península, 1976).
- GARCÍA LLOVERA, Julio Miguel: *El órgano gótico español* (Pamplona: Libros Pórtico, 2009).
- GARCÍA PÉREZ, Amaya Sara: "El concepto de consonancia en la teoría musical. De la escuela pitagórica a la revolución científica", *Revista de Musicología*, XXVIII:2, (2005), p. 1501-1515.
- *El concepto de consonancia en la Teoría Musical. De la Escuela Pitagórica a la Revolución Científica* (Salamanca: Publicaciones Universidad Pontificia de Salamanca, 2006).
- GARCÍA DE VALDEAVELLANO, Luis: *Los orígenes de la burguesía en la España medieval* (Madrid: Espasa-Calpe, 1991).
- GARRIGOSA, Joaquim: *Dels inicis al Renaixement*, Història de la música catalana, valenciana i balear, vol. 1 (Barcelona: Edicions 62, 2000).
- GASPARI, G.: *Catalogo della Biblioteca del Liceo Musicale di Bologna*, I (Bologna: Libreria Romagnoli dall' Acqua, 1890).
- GERBERT, Martin: *Scriptores ecclesiastici de musica sacra potissimum ex variis Italiae, Galliae et Germaniae codicibus manuscriptis collecti et nunc primum publica luce donati*, 3 vol. (San Blasianis, 1784 ; reimp.: Hildesheim: Georg Olms, 1990).
- GIMENO, Francisco M., Daniel GOZALBO i Josep TRENCHS (ed.): *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*, Fonts Històriques Valencianes, 39 (València: Universitat de València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2009).
- GOLDÁRAZ GAÍNZA, J. Javier: *Afinación y temperamentos históricos* (Madrid: Alianza Editorial, 2004).

- GÓMEZ-FERRER, Mercedes, i Joan CORBALÁN: "La casa del Obispo de Tortosa, Alfonso de Aragón. Un palacio valenciano en la encrucijada entre dos siglos (XV-XVI)", *Ars Longa*, 13 (2004), p. 11-31.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa durante los años 1336-1432* (Barcelona: Antoni Bosch, 1979).
- "Musique et musiciens dans les chapelles de la maison royale d'Aragon (1336-1412)", *Musica disciplina*, 38 (1984), p. 67-86.
- "Quelques remarques sur le répertoire sacré de l'Ars nova provenant de l'ancien royaume d'Aragon", *Acta Musicologica*, 57:2 (1985), p. 166-179.
- "La musique a la maison royale de Navarre a la fin du Moyen- Âge et le chantre Johan Robert", *Musica disciplina*, 41 (1987), p. 109-151.
- "Enricus Foxer, alias Enrique de París (†1487/8)", *Nassarre*, 9:2 (1993), p. 139-146.
- "La música laica en el reino de Castilla en tiempos del Condestable don Miguel Lucas de Iranzo (1458-1473)", *Revista de Musicología*, XIX:1-2 (1996), p. 25-45.
- "Despuig, Guillem [Podio, Guillem del]", dins Jesús Giral i Radigales (ed.), *Gran Enciclopèdia de la Música*, vol. 2 (Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 2000), s/f.
- *La música medieval en España* (Kassel: Reichenberger, 2001).
- "La polifonía vocal española del Renacimiento hacia el Barroco: el caso de los villancicos de Navidad", *Nassarre: revista aragonesa de musicología*, XVII:1-2 (2001), p. 77-114.
- "El Canto de la Sibila: Orígenes y fuentes", dins *Fuentes Musicales en la Península Ibérica*, Maricarmen Gómez i Màrius Bernadó (ed.) (Lleida: Universitat de Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2002), p. 35-70.
- "Teatro musical medieval", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 10 (Madrid: Sociedad Española de Autores y Editores, 2002), p. 195-198.
- "La música en tiempos de Alejandro VI", *Revista Borja*, 2 (2008-2009), p. 529-540.
- (ed.): *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009).
- "El drama litúrgico", dins *id.* (ed.), *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 77-124.
- "Música y corte a fines del Medioevo: el episodio del Sur", dins *id.* (ed.), *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 1. De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 238-318.
- (ed.): *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 2. De los Reyes Católicos a Felipe II* (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2012).

- “Del villancico sacro a la ensalada”, dins *Historia de la música en España e Hispanoamérica*, vol. 2. *De los Reyes Católicos a Felipe II* (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2012), p. 163-213.
- GONZÁLEZ MARÍN, Luis Antonio: “Toques y músicas en los festejos taurinos del coso de la Misericordia”, dins *El coso de la Misericordia de Zaragoza* (Zaragoza: Diputación de Zaragoza, 2014), p. 247-265.
- GONZÁLEZ VALLE, José Vicente: “Relación música y lenguaje en los teóricos españoles de música de los siglos XVI y XVII”, *Anuario Musical*, 43 (1988), p. 95-109.
- “Relación música/texto en el canto gregoriano y la polifonía y el concepto humanista de ritmo musical”, *Anuario Musical*, 55 (2000), p. 9-18.
- “El compás como término musical en España: orígenes y evolución desde finales del siglo XV y primera mitad del siglo XVI”, *Nassarre*, 22 (2006), p. 191-252.
- “Reflexiones sobre la procedencia y evolución del ritmo en la monodia litúrgica y polifonía medieval (I)”, *Anuario Musical*, 62 (2007), p. 39-74.
- “Reflexiones sobre la procedencia y evolución del ritmo en la monodia litúrgica y polifonía medieval (y II)”, *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 3-46.
- “El compás en la época del *Compendio de Música* de Hernando de Cabezón”, *Anuario Musical*, 69 (2014), p. 119-185.
- GONZALO LÓPEZ, Jesús: “La organería en el reino de Aragón, España, en el siglo XV. Del blockwerk al secreto de correderas...”, *The magazine of the International Society of Organbuilders*, 22 (2006), p. 14-39.
- GOÑI, J.: “Vera, Juan”, en Quintín Aldea Vaquero, Tomás Marín Martínez i José Vives Gatell (ed.), *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, vol. IV (Madrid: Instituto Enrique Florez, CSIC, 1973), p. 2732-2733.
- GRAU I PUJOL, Josep Maria i Francesc BADIA I BATALLA: *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)* (Montblanc: Fundació Martí l'Humà, 2008).
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: “Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)”, *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 7-37.
- “Pere Alberch artífex de la relació musical entre les Seus de Girona i Barcelona en el Renaixement tardà”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 28 (1985-1986), p. 281-298.
- *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987).
- “Els escolans cantors de la Seu de Barcelona, 1459-1589”, *Recerca Musicològica*, VIII (1988), p. 47-63.
- “El Renaixement musical hispànic en les aportacions posteriors a Higiní Anglès, 1970-1987”, *Recerca Musicològica*, IX-X (1989-1990), p. 135-162.
- “Marturià Prats i Mateu Çafont, músics de la Capella de l'Infant Enric (1445-1522)”, *Nassarre*, IX:2 (1993), p. 147-154.

- “Jaume Castelló, un cantor de la Capella Reial de Joan II present en el setge de la Força de Girona del 1462”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 77-80.
- “Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)”, *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 19-27.
- “La Música del Renaixement”, dins *Història de la Cultura Catalana*, vol. II (Barcelona: Edicions 62, 1997), p. 239-256.
- “Prats”, dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 8 (Madrid: Sociedad Española de Autores y Editores, 2001), p. 931.
- “Renaixement i manierisme”, dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia “Josep Ricart i Matas”, Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 53-130.
- GRENZING, Gerhard: “Eine französische aus Barcelona”, *Organ. Journal für the organ*, 4 (2010).
- GUAL CAMARENA, Miguel: “Servidores del infante don Fernando (1458-1462)”, *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 267-279.
- GUEVARA, Pedro de Loyola: *Arte para componer canto llano* (Sevilla: Andrea Pescioni, 1582).
- GÜMPEL, Karl-Werner: “Zur Frühgeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie”, *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 24 (1968), p. 257-336.
- “Das Enchiridion de principiis musicae discipline des Guillelmi de Podio”, *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396.
- “Eine Katalanische version der mensurallehre des Guillelmi de Podio”, *Orbis Musicae*, 2 (1973-74), p. 41-52.
- “Gregorian chant and *musica ficta*: New observations from Spanish theory of the early Renaissance”, *Recerca Musicològica*, VI-VII (1986-87), p. 05-27.
- “Zwei unbeachtete Fragmente der altkatalanischen Art del cant pla”, dins *De Musica hispana et aliis: Miscelánea en honor del Prof. López-Caló*, vol. 1 (Santiago de Compostela: Universidade, Servicio de Publicacións e Intercambio Científico, 1990), p. 111-114.
- “Guillelmi de Podio, Guillem Despuig”, dins *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Personenteil, vol. 8 (Stuttgart: Bärenheiter-Verlag, 2002), col. 249-251.
- “El *breviarium de musica* i els *versus monocordi* del monjo Oliba de Ripoll”, *Miscel·lània litúrgica catalana*, 12 (2004), p. 23-57.
- HALE, John Rigby.: *La Europa del Renacimiento: 1480-1520* (Madrid: Siglo XXI de España, 1993).
- HAMILTON, Earl Jefferson: *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre, 1351-1500*, Perspectives in European History, núm. 6 (Philadelphia: Porcupine Press, 1975).
- HAUF, Albert: *D’Eiximenis a sor Isabel de Villena: aportació a l’estudi de la nostra cultura medieval* ([València]: Institut de filologia valenciana, 1990).

- HERIARD DUBREUIL, Mathieu: *València y el gòtico internacional*, 2 vol. (València: Edicions Alfons el Magnànim, 1987).
- HERNANDO, Josep: "Instruere in litteris, servire et docere officium". Contractes de treball, contractes d'aprenentatge i instrucció de lletra, gramàtica i arts en la Barcelona del s. xv", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 26 (2005), p. 945-984.
- HEWITT, Helen (ed.): *Petrucchi: Harmonice Musices Odhecaton A*, Studies and Documents, 5 (Cambridge: The Mediaeval Academy of America, 1942).
- HEYDENREICH, Ludwig Heinrich: *Eclosión del Renacimiento: Italia 1400-1460* (Madrid: Aguilar, 1972).
- HINOJOSA MONTALVO, José: *Diccionario de Historia Medieval del Reino de Valencia*, 4 vol. (València: Biblioteca Valenciana, 2002).
- HODGETT, Gerald Augustus John *Historia social y económica de la Europa medieval* (Madrid: Alianza, 1982).
- HOLFORD-STREVEENS, Leofranc: "Humanism and the language of music treatises", *Renaissance Studies*, 15:4 (2001), p. 415-449.
- HUGHES, Anselm i Gerald ABRAHAM (ed.): *Ars Nova and the Renaissance, 1300-1540*, New Oxford History of Music, 3 (Londres: Oxford University Press, 1969).
- IGLESIAS, Alejandro Luis: *La colección de villancicos de Joao IV, rey de portugal*, 2 vol. (Mérida: Editora regional de Extremadura, 2002).
- "Transcripción musical", dins Pedro M. Cátedra, *Liturgia, poesía y teatro en la Edad Media. Estudios sobre prácticas culturales y literarias* (Madrid: Gredos, 2005), p. 621-631.
- IGLESIAS I FONSECA, J. Antoni: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XV* (Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1996).
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: *Diccionari de la llengua catalana*, 2a edició <<http://dlc.iec.cat/index.html>>.
- IRADIEL, Paulino (ed.): *El Mediterráneo medieval y la idea de Europa* (València: Universitat de València, Departament d'Història Medieval, 1995).
- JAMBOU, Louis: "Alamany [Alemany], Juan", dins *Diccionario de la Música Valenciana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. I (València: Iberautor Promociones Culturales, 2006), p. 17-18.
- "Ramillete de flores de organería valenciana", dins Jorge García (coord.), *Miscelánea musical en homenaje a Josep Climent* (València: Institut Valencià de la Música, 2009), p. 223-241.
- JARDÍ ANGUERA, Montserrat: *Mestres entalladors a Barcelona durant la segona meitat del segle XV i primer quart del segle XVI: de la tradició germànica a la producció local*, tesi doctoral, vol. 1 (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006).

- KENYON DE PASCUAL, Beryl: "Clarinets and trompetas: some further observations", *Historic Brass Society Journal*, 7 (1995), p. 100-106.
- KIRSCH, Winfried: *Die Motetten des Andreas de Silva: Studien zur Geschichte der Motette im 16. Jahrhundert* (Tutzing: Schneider, 1977).
- "De Silva [De Sylva], Andreas", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- KNIGHTON, Tess: "Ritual and regulations: the organization of the Castilian royal chapel during the reign of the Catholic monarchs", dins Emillio Casares i Carlos Villanueva (ed.), *De musica hispana et aliis. Miscelánea en honor al profesor Dr. José López Calo, S. J.* (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 1990), p. 291-320.
- "The 'a capella' Heresy in Spain: An Inquisition into the Performance of the 'cancionero' Repertory", *Early Music*, 20:4, Iberian Discoveries I (novembre, 1992), p. 560-581.
- "Spaces and Contexts for Listening in 15th-Century Castile: The Case of the Constable's Palace in Jaen", *Early Music*, 25:4 (Novembre, 1997), p. 661-677.
- "Rodríguez de la Torre, Juan [Juan de Sanabria, Juan de Senabria, Rodríguez de Sanabria]", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 7 (Madrid: Sociedad General de Autores y Editores, 2001), p. 889-896.
- *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001).
- "Enrique [Enrique de Paris; Enrique Foxer; Enricus]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- KOENIGSBERGER, Helmut Georg: *La Edad Media: 400-1500* (Barcelona: crítica, 1991).
- KREITNER, Kenneth: *Music and civic ceremony in late fifteenth-century Barcelona*, tesi doctoral ([Durham]: Duke University, 1990).
- *The Church Music of Fifteenth-Century Spain* (Woodbridge: Boydell Press, 2004).
- KREYSZIG, Walter Kurt: "Franchino Gaffurio als Vermittler der Musiklehre des Altertums und des Mittelalters: Zur identifizierung griechischer und lateinischer Quellen in der "Theorica Musice" (1492)", *Acta Musicologica*, 65:2 (1993), p. 134-150.
- KRISTELLER, Paul Oskar: *Iter Italicum. A finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of the Renaissance in Italian and other libraries*, 7 vol. (Londres: The Warburg Institute, 1963-1997).
- KÜCHLER, Winfried: *Les finances de la Corona d'Aragó (Regnats d'Alfons V i Joan II)*, Col·lecció Politècnica, 63 (València: Edicions Alfons el Magnànim, 1997).
- LADERO QUESADA, Miguel Ángel: "La Casa Real en la Baja Edad Media", *Historia, instituciones, documentos*, 25 (1998), p. 327-350.

- LAFAYE, Jacques: *El libro en España y Portugal y sus posesiones de ultramar (siglos XV-XVI)* (México D.F.: Fondo de Cultura Económica, 2002).
- LANGER, William Leonard: *Enciclopedia de Historia Universal*, vol. 2 i 3 (Madrid: Alianza, 1988-1990).
- LE GOFF, Jacques: *Mercaderes y banqueros en la Edad Media* (Buenos Aires: Editorial Universitaria, 1962).
- LEÓN TELLO, Francisco José: *Estudios de Historia de la Teoría Musical* (Madrid: CSIC, Instituto Español de Musicología, 1961).
- *La teoría de la música de Francisco de Salinas en relación con los tratadistas españoles de los siglos XV y XVI*, tesi doctoral, (Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1954).
- “Ferrer, Pedro”, *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- “Podio [Puig]; Guillermo de [Despuig, Guillermo]”, *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- LEONE DE NOLA, Ambrogio: *Opusculum: distinctum, plenum, clarum, doctum, pulchrum, verum, grave, varium et utile* (Venècia: Joannis Rubri Vercellani, 1514).
- LESURE, François (ed.): *Écrits imprimés concernant la musique*, 2 vol. (München-Duisburg: Henle Verlag, 1971).
- LEVIN, Flora Rose: *The Harmonics of Nicomachus and the Pythagorean Tradition* (Philadelphia:University Park, American Philological Association 1975).
- LEWIS, Peter Shervey: *Later Medieval France: The Polity* (Londres: Macmillan, 1968).
- LISKE, Javier (ed.): *Viajes de extranjeros por España y Portugal en los siglos XV, XVI y XVII* (Madrid: Casa Editorial de Medina, 1878).
- LLOMPART, Gabriel: *La pintura gòtica en Mallorca* (Barcelona: Polígrafa, 1987).
- LLORENS, J. M. i Tess KNIGHTON: “Espinosa, Juan de”, *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- LOCKWOOD, Lewis: *La musica a Ferrara nel Rinascimento* (Bolonya: Il Mulino, 1987).
- LOCKWOOD, Lewis i Giulio ONGARD: “Willaert, Adrian. 1. Early career and Ferrarese service”, *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- LÓPEZ-CALO, José (ed.): *Hygini Anglès, Scripta musicologica*, 3 vol. (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975).
- *La música en la Catedral de Palencia*, I (Palencia: Excma. Diputación Provincial de Palencia, 1980).
- *La música en la Catedral de Burgos, Documentario musical, Actas Capitulares (I) (1392-1600)*, vol. III (Burgos: Caja de Ahorros del Círculo Católico, 1996).
- *La música en la Catedral de Santiago, El siglo XVI. II. Estudios. Primera parte: El coro y el canto llano. La capilla de música y la polifonía*, vol. VII (La Coruña: Diputación Provincial de la Coruña, 1997).

- LORENTE, Miguel: "Ciencia y música en el renacimiento español", *Revista de musicología*, XVII:1-2 (1994), p. 11-40.
- MACEY, Patrick: "Josquin (Lebloitte dit) des Prez [Josse, Gosse, Joskin, Jossequin, Josquinus, Jodocus, Judocus, Juschino; Desprez, des Près, des Prés, de Prés, a Prato, de Prato, Pratensis", 1-9, dins *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- MADURELL, José M^a: "Documentos para la historia del órgano en España", *Anuario Musical*, 2 (1947), p. 203-216.
- "Documentos para la historia de maestros de capilla, infantes de coro, maestros de música y danza y ministriles en Barcelona (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 3 (1948), p. 213-234.
- "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 5 (1950), p. 199-212.
- "Documentos para la Historia de los Maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros. Siglos XIV-XVIII", *Anuario musical*, 6 (1951), p. 205-225.
- MAÑAS BALLESTÍN, Fabián: *Pintura gótica aragonesa* (Saragossa: Guara, 1979).
- MARÍN PADILLA, Encarnación: *Panorama de la relación judeoconversa aragonesa en el siglo XV con particular examen de Zaragoza* (Zaragoza: E. Marín, 2004).
- MARTÍ BONET, Josep M.: *Novum Speculum. Les parròquies dels tres bisbats de Barcelona, Terrassa i Sant Feliu de Llobregat*. vol. I/1, <<http://www.cultura.arqbcn.org>>.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.): *El Libre de Antiquitats de la Seu de València*, 2 vol. (Barcelona: Institut universitari de filologia valenciana, Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1994).
- MARTÍN GALÁN, Jesús: "Ferrer, Pedro", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 5 (Madrid: Sociedad General de Autores y editores, 1999), p. 91-92.
- "Podio [Puig], Guillermo de [Guglielmus de] [Guillermo Molins Despuig]", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 8 (Madrid: Sociedad General de Autores y editores, 2001), p. 867-868.
- "Ramos de Pareja, Bartolomé", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 9 (Madrid: Sociedad General de Autores y editores, 2002), p. 40-42.
- MARTÍNEZ DE BIZCARGUI, Gonzalo: *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos* (Burgos: Fadrique Alemán de Basilea, 1509).
- *Intonaciones nuevamente corregidas por el mesmo Gonçalo Martínez de Bizcargui, según uso de los modernos que oy cantan y entonan en la yglesia Romana* (Burgos: Fadrique Alemán de Basilea, 1515).
- *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).

- *Arte de canto llano y contrapunto y canto de órgano con proporciones y modos*, Albert Seay (ed.) (Colorado Springs: Colorado College Music Press, 1979).
- *Intonaciones nuevamente corregidas por el mesmo Gonçalo Martínez de Bizcargui, según uso de los modernos que oy cantan y entonan en la yglesia Romana* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1980).
- MAS, Josep: “Nota històrica. Taula dels Mestres del Cant, o de Capella, de la Seu de Barcelona”, *El Correo Catalán* (25 de desembre de 1917), p. 1-2.
- “Nota històrica. Organistes de la Seu de Barcelona”, *El Correo Catalán* (26 de novembre de 1918), p. 2.
- MATEU IBARS, Josefina: *Los Virreyes de Valencia. Fuentes para su estudio* (València: Ajuntament de València, 1963).
- MATHIESEN, Thomas J. (ed.): *Thesaurum Musicarum Latinarum*, <<http://www.chmtl.indiana.edu/tml/>>.
- MAZUELA ANGUITA, Ascensión: *Artes de canto (1492-1626) y mujeres en la cultura musical del mundo ibérico renacentista*, tesi doctoral, 2 vol. (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2012).
- *Artes de canto en el mundo ibérico renacentista: difusión y usos a través del Arte de canto llano (Sevilla, 1530) de Juan Martínez* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2014).
- MENÉNDEZ Y PELAYO, Marcelino: *Historia de las ideas estéticas en España*, 5 vol. (Madrid: CSIC, 1994 ; 1ª edició: Madrid: A. Pérez Dubrull, 1884-91).
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (ed.): *Historia de España. Los Trastámaras de Castilla y Aragón en el siglo XV*, vol. 15 (Madrid: Espasa-Calpe, 1964).
- *La España de los Reyes Católicos, 1474-1516*, Historia de España, vol. 17 (Madrid: Espasa-Calpe, 1969).
- MESTRE CAMP, Jesús i Flocal SABATÉ: *Atlas de la “Reconquesta”. La frontera peninsular entre els segles VIII i XV* (Barcelona: Edicions 62, 1998).
- MIGLIO, Massimo, Anna Maria OLIVA y Carmen PÉREZ GARCÍA (eds.): *Rinascimento italiano e committenza valenzana. Gli Angeli musicanti della cattedrale di València* (Roma: Istituto storico italiano per il medio evo, 2011).
- MIGNÉ, Jacques Paul: *Dictionnaire des cardinaux* (Paris: Jean Paul Migné, 1857).
- MILÀ, Lluís del: *El Cortesano*, ed. de Josep Vicent Escartí, 2. vol. (València: Biblioteca Valenciana, Ajuntament de València, Universitat de València, 2001).
- MILLER, Clement A.: “Early Gaffuriana: New Answers to Old Questions”, *The Musical Quarterly*, 56:3 (Jul. 1970), p. 367-388.
- MIRALLES, Melcior: *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. de Mateu Rodrigo Lizondo, *Fonts històriques valencianes*, 47 (València: Universitat de València, 2011).
- MIRANDA MENACHO, Vera-Cruz: *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón (1457-1461)*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2011).

- MIRET I SANS, Joaquim: "La traslación de los restos de D. Alfonso V al monasterio de Poblet", *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, 1 (1896-1898), p. 653-662.
- MISCHIATI, Oscar: *La prassi musicale presso i canonici regolari del Ss. Salvatore nei secoli XVI e XVII e i manoscritti polifonici della Biblioteca Musicale «G. B. Martini» di Bologna* (Roma: Istituto di Paleografia Musicale, Edizioni Torre d'Orfeo, 1985).
- "Il catalogo originale dei codici manoscritti di Padre Martini", *Studi Musicali*, 28:1 (1999), p. 117-228.
- MITJANA, Rafael: *La Música en España (Arte religioso y Arte Profano)* ([Madrid]: Centro de Documentación Musical, Instituto Nacional de las Artes Escénicas y la Música, Ministerio de Cultura, [1993]; 1a edició en francès: París: Libr. Delagrave, 1920).
- MOLINA, Bartolomé: *Arte de canto llano llamado Lux Videntis* (Valladolid: Diego Gumiel, 1503).
- *Arte de canto llano llamado Lux Videntis*, *Viejos libros de música*, 9 (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1977).
- MOLINA I FIGUERAS, Joan: "La catedral del canonge i bisbe Joan Margarit (1434-1484)", dins Mariàngela Vilallonga, Lluís Lucero i Joan Molina (ed.), *El bisbe Margarit i la seva època* (Girona: Fundació Caixa girona, 2006).
- MOLL, Jaime: "El estatuto de maestro cantor de la Catedral de Ávila del año 1487", *Anuario musical*, 22 (1967), p. 89-95.
- MONSERRAT, Andreu de: *Arte Breve, y compendiosa de las dificultades que se ofrecen en la música práctica de canto llano* (València: Pedro Patricio Mey, 1614).
- MONTAGUT I ESTRAGUÉS, Tomàs de: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*, 2 vol., *Textos i Documents*, 13 (Barcelona: Fundació Noguera, 1987).
- MONTANOS, Francisco de: *Arte de música theórica y práctica* (Valladolid: Diego Fernández de Córdoba y Oviedo, 1592).
- *Arte de canto llano* (Valladolid: Andrés de Merchán, 1494).
- MONTERA, Pierre de: "La Beatrice d'Ambroise Leone de Nola: ce qui reste d'un «Beatricium» consacré a sa gloire", *Melanges de filologie d'histoire et de litterature* (París: Les Presses françaises, 1934), p. 191-210.
- MORALES Y MARÍN, José Luis (ed.): *Historia de la arquitectura española*, vol. 2-3 (Barcelona: Planeta, 1985-87).
- MOTTA, Emilio: "Dell'autore probabile di un prezioso codice musicale della Trivulziana", *Bollettino storico della Svizzera italiana*, 21 (1899), p. 76-77.
- MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida. Historia de la Música* (Lleida: Dilagro, 1975).
- MUNSURI ROSADO, Mª Nieves: *El clero secular en la Valencia del siglo XV* (València: Del Senia al Segura, 2010).
- MUNTANER, Joan: "Un noticiari de finals del segle XV", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lluçianiana*, 26 (gener-abril 1935), p. 25-53.
- MÜNZER, Hieronymus: *Viaje por España y Portugal* (Madrid: Polifemo, 1991).

- MÚÑOZ PÁRRAGA, Mª Carmen: *El Gótico: arte de la Baja Edad Media* (Madrid: Espasa-Calpe, 1996).
- MUÑOZ ROCA-TALLADA, Carmen: *Doña Juana Enríquez, madre del Rey Católico* (Madrid: Editora Nacional, 1945).
- MYERS, Herbert W.: "Slide trumpet madness: fact or fiction?", *Early Music*, 17:3 (1989), p. 383-389.
- NADAL I FARRERAS, Joaquim: *La catedral de Girona. Una Interpretación* (Barcelona: Lunwerg Editores, 2002).
- NARBONA CÁRCELES, María: "La actividad musical en la corte de Carlos III el Noble de Navarra, 1387-1425: ¿mecenazgo o estrategia política?", *Príncipe de Viana*, 238 (2006), p. 313-334.
- "La capilla de los reyes de Navarra (1387-1425): espacio de espiritualidad y cultura en el medio cortesano" dins Carmen Erro Gasca i Íñigo Mugueta Moreno (ed.), *Grupos sociales en la Historia de Navarra. V Congreso de Historia de Navarra* (Pamplona, SEHN, 2002), p. 119-132.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael: "El siglo de los Trastámara (1412-1516)", dins Ernest Berenguer i Felipe V. Garín (ed.), *La Corona de Aragón. Siglos XII-XVIII* (València: Generalitat Valenciana, Sociedad Estatal para la Acción Cultural Exterior, 2006), p. 101-126.
- NARRO, Manuel: *Adición al compendio del arte de canto llano* (València: viuda de Joseph de Orga, 1766).
- NICOLAS SÁNCHEZ, Andrés J.: "El armorial catalán de Steve Tamborino", *Emblemata*, 10 (2004), p. 169-213.
- NICOLAU BAUZÀ, P. Josep: "Orgues de la parròquia de Sant Joan del Mercat", *Cabanilles*, 7 (juliol-setembre 1983), p. 5-30.
- "Un orgue per a la Parròquia de Sant Tomàs de València (1489)", *Cabanilles*, 17 (gener-març 1986), p. 12-15, 27-30.
- NIETO SORIA, José Manuel: "La capilla real castellano-leonesa en el siglo XV: constituciones, nombramientos y quitaciones", *Archivos Leoneses*, 85-86 (1989), p. 7-54.
- NOGALES RINCÓN, David: *La representación religiosa de la monarquía castellano-leonesa: La Capilla Real (1252-1504)*, tesi doctoral (Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2009).
- NUGHES, Antoni: *El sínodo del bisbe Baccallar. L'Alguer. Església i societat al segle XVI*, Biblioteca Filològica, XX (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1991).
- OCTOBI, Johannis: *Tres Tractaluti contra Bartholomeum Ramum*, Albert Seay (ed.) (Roma: American Institut of Musicology, 1964).
- O'DONOGHUE, Valerie Weinhouse: *A music manuscript from the Spanish College of Bologna: A study of the Manuscript Bologna, Civico Museo Bibliografico Musicale, MS A 71 (olim 159)*, tesi (University of Illinois at Urbana-Champaign, 1972).
- OSTHOFF, Helmuth: *Josquin Desprez*, 2 vol. (Tutzing: Hans Schneider, 1962-1965).

- OSTOLAZA ELIZONDO, María Isabel: "D. Juan de Aragón y Navarra, un verdadero príncipe Trastámara", *Aragón en la Edad Media*, 16 (2000), p. 591-610.
- OTAOLA GONZÁLEZ, Paloma: *The musical humanism of Francisco Salinas*, tesi doctoral (Pamplona: Universidad de Navarra, 1992).
- *Tradición y modernidad en los escritos musicales de Juan Bermudo: del Libro Primero (1549) a la Declaración de instrumentos musicales (1555)* (Kassel: Reichenberger, 2000).
- PALACIOS MARTÍN, Bonifacio (ed.): *Ordnation and Ceremonial of the Coronation of the Monarchs of Aragon* (València: Scriptorium, 1994).
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. I", *Nassarre*, 7:1 (1991), p. 175-212.
- "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. II", *Nassarre*, 7:2 (1991), p. 171-209.
- "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 213-271.
- "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. IV", *Nassarre*, 8:2 (1992), p. 171-244.
- "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. V", *Nassarre*, 9:1 (1993), p. 227-310.
- "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. VI", *Nassarre*, 15:1-2 (1999), p. 419-513.
- PAOLETTI, John T.: *El arte en la Italia del Renacimiento* (Madrid: Akal, 2002).
- POSSEVINO, Antonio: *Bibliotheca Selecta de Ratione Studiorum*, 2 vol. (Roma: Typographia Apostolica Vaticana, 1593).
- PASCUAL Y BELTRÁN, Ventura: *Játiva Biográfica* (València: Renovación Tipográfica, 1931).
- PASTOR FUSTER, Justo.: *Biblioteca Valenciana de los Escritores que florecieron hasta nuestros días con adiciones y enmiendas a la de D. Vicente Ximeno*, 2 vol. (València: Imprenta y Librería de José Ximeno, 1827).
- PASTOR ZAPATA, José Luis: "L'orgue de Joan Alamany per a la capella de la Verge Maria de Gràcia del monestir de St. Agostí de València", *Cabanilles*, 27 (julio-septiembre 1988), p. 23-24, 34-35.
- PEDRELL, Felip: *Diccionario biográfico y bibliográfico de músicos y escritores de música españoles, portugueses é hispano-americanos antiguos y modernos: acopio de datos y documentos para servir á la historia del arte musical en nuestra nación* (Barcelona: Víctor Berdós y Feliu, 1897).
- *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona ab notes històriques, biogràfiques y crítiques, transcripcions en notació moderna dels principals motius musicals y facsímils dels documents més importants pera la bibliografia espanyola*, 2 vol. (Barcelona: Palau de la Diputació, 1909).

- (ed.): *Art del cant Pla*, Recull de textos catalans antichs, XVII (Barcelona: Germans Serra & en Russell, 1912).
- PELÁEZ, Manuel Juan: *Catalunya després de la guerra civil del segle XV. Institucions, formes de govern i relacions socials i econòmiques (1472-1479)* (Barcelona: Curial, 1981).
- PENA, Joaquín i Higini ANGLÈS: *Diccionario de la Música Labor*, 2 vol. (Barcelona: Editorial Labor, 1954).
- PÉREZ BOSCH, Estela: *Los valencianos del Cancionero General: estudio de sus poesías* (València: Universitat de València, 2009).
- PÉREZ DE MIEDES, Miquel: *Constitutiones sive ordinationes insignis metropolitanae ecclesiae Valentinae* (València: Johannes Mey, 1546).
- PÉREZ JIMÉNEZ, Manuel Ramón: "El Real Monasterio de Veruela: su papel y sus servicios como agente real en el Aragón de la Edad Moderna", *Revista Zurita*, 75 (2000), p. 241-266.
- PÉREZ PRIEGO, Miguel Ángel: "Esquemas representacionales en el teatro de navidad castellano", dins Josep Lluís Sirera (ed.), *Estudios sobre teatro medieval*, (València: Universitat de València, 2008), p. 147-156.
- PERKINS, Leeman L. i Howard GAREY (ed.): *The Mellon Chansonnier*, 2 vol. (New Haven: Yale University Press, 1979).
- PIJOAN, José: *El arte del Renacimiento en el centro y norte de Europa* (Madrid: Espasa-Calpe, 1992).
- PILES ROS, Leopoldo: *Apuntes para la historia económico-social de Valencia durante el siglo XV*, Publicaciones del Archivo Municipal de Valencia, Cuadernos de Cultura Valenciana, 3 (València: Ajuntament de València, 1969).
- PINTA LLORENTE, Miguel de la i José María DE PALACIO Y DE PALACIO: *Procesos inquisitoriales contra la familia judía de Juan Luis Vives*, I (Madrid-Barcelona: Instituto Arias Montano, 1964).
- PIRRO, André: "Un manuscrit musical du XVe siècle au Montcassin", *Cassinensia: Miscellanea di studi cassinesi*, I (1929), p. 205-208.
- PLADEVALL I FONT, Antoni (ed.): *L'Art Gòtic a Catalunya*, 10 vol. (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2002-2009).
- PLANCHART, Alejandro: "Music in the Christian Courts of Spain", dins Carol E. Robertson (ed.) *Musical Repercussions of 1492. Encounters in Text and Performance* (Washington: Smithsonian Institution Press, 1992).
- PLUMB, John. Harold: *El renacimiento (Cultura y arte de una época)* (Barcelona: Labor, 1963).
- PODIO, Guillem de: *Ars musicorum*, (València: Peter Hagenbach i Leonhard Hutz, 1495).
- *Ars musicorum*, Giuseppe Vecchi (ed.) (Bolonya: Arnaldo Forni Editore, 1975).
- *Ars Musicorum* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).
- *Ars musicorum, libri VI et VIII*, Albert Seay (ed.), *Critical Texts*, 8 (Colorado Springs: Colorado College Music Press, 1978).

- POLK, Keith: "The trombone, the slide trumpet and the ensemble tradition of the early Renaissance", *Early Music*, 17:3 (1989), p. 389-397.
- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÀRCEL ORTÍ: "La Diócesis de València durante los Pontificados de los Borja", *Anales Valentinos*, 53 (2001), p. 89-119.
- "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 907-950.
- POPE, Isabel: "La musique espagnole a la cour de Naples dans la seconde moitié du XVe siècle", *Musique et poésie au XVIe siècle* (París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1954), p. 35-61.
- POPE, Isabel i Masakata KAZANAWA: *The musical manuscript Montecassino 971. A Neapolitan Repertory of Sacred and Secular Music of the Late Fifteenth Century* (Oxford: Clarendon Press, 1978).
- POSSEVINO, Antonio: *Bibliotheca Selecta de Ratione Studiorum*, 2 vol. (Roma: Typographia Apostolica Vaticana, 1593).
- POU, Onofre: *Thesaurus puerilis* (Barcelona: Joan Pau Menescal, 1580; ed. en facsímil: València: Librerías París-Valencia, 1979).
- PRATS REDONDO, Consuelo: *Música y músicos en la catedral de Murcia. Entre 1600-1750*, tesi doctoral (Múrcia: Universidad de Murcia, 2009).
- PUERTO, Diego del: *Portus Musice* (Salamanca: J. Porras, 1504).
- *Portus Musice* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).
- QUADRADO NIETO, José María: *Recuerdos y bellezas de España*, vol. 3 (Barcelona: Joaquín Verdaguer, 1844).
- QUEROL COLL, Enric: *Cultura literària en Tortosa (siglos XVI y XVII)*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2004).
- "Cristòfol Despuig, pugna pro patria. Noves dades biogràfiques sobre l'autor dels Col.loquis", *Llengua i literatura: Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i literatura*, 16 (2005), p. 247-287.
- *Estudis sobre cultura literària a Tortosa a l'Edat Moderna* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006).
- QUEROL GAVALDÀ, Miquel (ed.): *Villancicos y romances de los siglos XV, XVI y XVII*, Musica Hispana (Barcelona: CSIC, 1964).
- "La producción musical de Juan del Encina (1469-1529)", *Anuario Musical*, XXIV (1969), p. 121-131.
- (ed.): *Cancionero de la Biblioteca Colombina (s. XV)*, Monumentos de la Música Española, vol. XXXIII (Barcelona: CSIC, 1971).
- (ed.): *La música española en torno a 1492. Antología polifónica práctica de la época de los Reyes Católicos*, 2 vol. (Granada: Diputación Provincial, 1992-1995).

- RAM, Pierre François Xavier de: *Documents relatifs aux troubles du pays de Liège sous les princes-évêques Louis de Bourbon et Jean de Horne, 1455-1505* (Bruxel·les: M. Hayez, 1844).
- RAMÓN MARQUÉS, Nuria: *La iluminación de manuscritos en la Valencia Gótica (1290-1458)* (València: Generalitat Valenciana, Biblioteca Valenciana, 2007).
- RAMON I VINYES, Salvador: "Mestres de capella de la catedral de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, Època V, 21-22 (1999-2000), p. 591-593.
- RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música práctica* (Bolonya: [Enrico de Colonia?], 11 de maig de 1482; Bolonya: Baltasar de Hiriberia, 5 de juny de 1482).
- *Musica practica*, Rodrigo de Zayas (ed.), trad. per José Luis Moralejo (Madrid: Editorial Alpuerto, 1977).
- *Musica practica* (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983).
- *Música práctica*, Clemente Terni (ed.), trad. per Gaetano Chiappini (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983).
- REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya*, 26 vol. (Madrid: Real Academia de la Historia, 1904-1922).
- REESE, Gustave: *La música en el Renacimiento*, 2 vol. (Madrid: Alianza, 1988; 1a edició en anglés Nova York: W. W. Norton & Company, 1954).
- RIQUER, Martí de: *Història de la literatura catalana*, vol. 2 (Barcelona: Ariel, 1980; 1a edició 1964).
- ROBLEDO ESTAIRE, Luis: "3. La música en la casa del rey", dins Luis Robledo Estaire, Tess Knighton, Cristina Bordas Ibáñez et al. (ed.), *Aspectos de la cultura musical en la Corte de Felipe II* (Madrid: Alpuerto, 2000), p. 99-193.
- ROCA TRAVER, Francisco: "Un manuscrito de ordenaciones de la casa del rey en la Corona de Aragón", *Anuario de Historia del Derecho Español*, 18 (1947), p. 513-530.
- RODRÍGUEZ RISQUETE, Francisco J.: "Del cercle literari del Príncep de Viana i unes poesies satíriques del «Cançoner de Saragossa», *Estudi General*, 22 (2002), p. 365-391.
- *Vida y obra de Pere Torroella*, tesi doctoral, (Girona: Universitat de Girona, 2008).
- ROMERO DE LECEA, Carlos: "Los cuatro tratados de principios de canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el anónimo", dins Miguel Alonso (ed.), *Cuatro Tratados de principios de Canto llano: los de Espinosa, Aguilar, Escobar y el Anónimo* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1983), p. 211-217.
- ROMESTAN, G.: "Quelques relations d'affaires de Jacques Coeur á Perpignan", *Annales du Midi*, 79 (1967), p. 19-28.
- ROS-FÁBREGAS, Emilio: *The manuscript Barcelona, Biblioteca de Catalunya, M. 454: Study and Edition in the Context of the Iberian and Continental Manuscript Traditions*, tesi doctoral, 2 vol. (Nova York: The City University of New York, 1992).
- "Phantom attributions or new Works by Antoine Brumel in an Iberian manuscript", dins David Crawford (ed.), *Encomium musicae: essays in honor of Robert J. Snow* (Hillsdale, N. Y.: Pendragon Press, 2002), p. 259-267.

- ROS PÉREZ, Vicent: "El Renacimiento", dins Gonzalo Badenes Masó (ed.), *Historia de la Música de la Comunidad Valenciana* (València: Editorial Prensa Alicantina, Editorial Prensa Valenciana, 1992), p. 121-140.
- ROSSI, Francesco Rocco: "Abbas Populeti vel magister Blasius", *Philomusica on-line*, 3:1 (2004), <<http://www.paviauniversitypress.it/rivista/philomusica-on-line/3>>.
- *Un manuale di música per Ascanio Sforza: il Liber Musices di Florentius* (MS. 2146 della Biblioteca Trivulziana di Milano), tesi doctoral, 2 vol. (Pavia: Università degli Studi di Pavia, 2007).
- "Auctores in opusculo introducti: l'enigmatico Florentius musicus e gli sconosciuti referenti teorici del *Liber Musices* (I-Mt 2146)", *Acta Musicologica*, 80:2 (2008), p. 165-177.
- "Di Florenzio de Faxolis, presunto autore del *Liber musices* (I-Mt 2146): ovvero «Qui era Florentius musicus?»", *Fonte Musicali Italiane*, 14 (2009), p. 7-16.
- RUBIO, Samuel: *Libro de música Práctica de Francisco Tovar* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1978).
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: *Història de la literatura catalana*, vol. 1 (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984).
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi i R. d'ABADAL I VINYALS: "Notes sobre la formació de les compilacions de «Constitucions i altres drets de Catalunya» i de «capítols de corts referents al general»", *Estudis Universitaris Catalans*, IV (1910), p. 409-445; reed. dins *Obres de Jordi Rubió i Balaguer. Història i historiografia*, vol. VI (Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987), p. 74-123.
- RUIZ IZQUIERDO, Julián, José Antonio MOSQUERA i Justo SEVILLANO RUIZ: *Biblioteca de la Iglesia Catedral de Tarazona. Catálogo de libros manuscritos, incunables y de música*, Fuentes Históricas Aragonesas, 12 (Zaragoza: Cátedra "Zurita", Institución "Fernando el Católico" (CSIC), 1984).
- RUIZ JIMÉNEZ, Juan: *La librería de Canto de Órgano. Creación y pervivencia del repertorio del Renacimiento en la actividad musical de la catedral de Sevilla* (Granada: Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2007).
- "La difícil transición hacia el Renacimiento", dins Maricarmen Gómez-Muntané (ed.) *Historia de la música en España e Hispanoamérica*, vol. 1. *De los orígenes hasta c. 1470*, (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2009), p. 319-362.
- "'The sounds of the hollow mountain': musical tradition and innovation in Seville cathedral in the early Renaissance", *Early Music History*, 29 (2010), p. 189-239.
- RUIZ DE LIHORY, José: *La Música en Valencia. Diccionario biográfico y crítico* (València: Establecimiento Tipográfico Doménech, 1903).
- RUMEU DE ARMAS, Antonio: *Itinerario de los Reyes Católicos, 1474-1516*, (Madrid: CSIC, 1974).
- RYDER, Alan: *Alfonso el Magnánimo. Rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, trad. de Carles Xavier Subiela i Ibàñez (València: Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat

- Valenciana, Diputació Provincial de València, 1992; 1a ed. Oxford: Oxford University Press, 1990).
- SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Josep Maria Sans i Travé (ed.), Textos i Documents, 28 (Barcelona: Fundació Noguera, 1992).
- SALAZAR Y ACHA, Jaime de: *La Casa del Rey de Castilla y León en la Edad Media*, (Madrid: Centro de Estudios políticos y constitucionales, 2000).
- SÁIZ SERRANO, Jorge: *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón. La caballería en los ejércitos del rey (siglos XIV-XV)*, tesi doctoral (València: Universitat de València, 2003).
- SALDONI, Baltasar: *Diccionario biográfico de músicos españoles*, 4 vol. (Madrid: Imprenta de D. Antonio Pérez Dubrull, 1831).
- SALINAS, Francisco: *De Musica libri septem* (Salamanca: Mathias Gastius, 1577).
- *De Musica* (Kassel; Bassel: Bärenreiter, 1958).
- *Siete libros sobre la música*, Ismael Fernández de la Cuesta (ed.) (Madrid: Editorial Alpuerto, 1983).
- *Musices Liber Tertius*, J. Javier Goldáraz Gaínza (ed.), trad. per Antonio Moreno Hernández (Madrid: ONCE, Biblioteca Nacional, 1993).
- *De Musica libri septem*, Amaya García Pérez i Bernardo García-Bernalt Alonso (ed.) (Salamanca: Universidad de Salamanca, 2013).
- SAMPAIO RIBEIRO, Mario de: *Livreria de Música de el-Rei D. João IV. Estudo musical, histórico e bibliográfico*, 2 vol. (Lisboa: Scarpa Lda., 1967).
- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909).
- “Organeros medievales en Valencia”, *Boletín de la Real Academia de la Historia* (abril-juny, 1925), p. 467-473.
- “La Enseñanza en Valencia en la época foral”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 108 (1936), p. 147-179, 661-696; 109 (1936), p. 7-80.
- SANTA MARÍA, Tomás de: *Arte de tañer fantasia* (Valladolid: Francisco Fernández de Córdoba, 1565).
- *Arte de tañer fantasía*, 2 vol. (Madrid: Arte Tripharia, 1982).
- *Libro llamado arte de tañer fantasía (Valladolid, 1565)*, Luis Antonio González Marín (ed.) (Madrid: CSIC, 2007).
- SANTAMARÍA, Álvaro: *Aportación al estudio de la economía en Valencia durante el siglo XV* (València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1966).
- SAURA BUIL, Joaquín: *Diccionario Técnico-Histórico del Órgano en España* (Barcelona: Institución Milà i Fontanals, CSIC, 2001).
- SCHENA, Olivetta: *Le leggi palatine di Pietro IV d'Aragona* (Palerm: Edizioni Della Torre Cagliari, 1983).

- SCHNOBELEN, Anne: "The growth of Padre Martini's library as revealed in his correspondence", *Music & Letters*, 57:4 (Octubre, 1976), p. 379-397.
- SCHWARTZ, Roberta Freund: *En busca de liberalidad: Music and Musicians in the Courts of the Spanish Nobility, 1470-1640*, Tesi Doctoral (University of Illinois, 2001).
- SERRANO MORALES, José Enrique: *Reseña Histórica en forma de diccionario de las Imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico hasta el año 1868 con noticias bio-bibliográficas de los principales impresores* (Valencia: Imprenta de F. Domènech, 1898-99).
- SHERR, Richard: "The 'Spanish Nation' in the Papal Chapel, 1492-1521", *Early Music*, 20:4, Iberian Discoveries I (Novembre, 1992), p. 601-609.
- SÍCULO, Lucio Marineo: *Cosas memorables de España* (Alcalá de Henares: Juan de Brocar, 1539).
- SIERRA PÉREZ, Jose i José Carlos GOSÁLVEZ LARA (eds.): *Cancionero Musical de la Colombina* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, Asociación Española de Documentación Musical, 2006).
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume: *Història de Barcelona* (Barcelona: Rosa dels Vents, 2008).
- SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago i Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ: *La Guerra Civil Catalana del segle XV. Estudis sobre la crisi social i econòmica de la Baixa Edat Mitjana*, 2 vol. (Barcelona: Edicions 62, 1973).
- SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago: *Societat i estructura política de la Girona medieval* (Barcelona: Curial, 1975).
- Joan Margarit i Pau. *La tràgica fi de l'Edat Mitjana a Catalunya* (Barcelona: Editorial Base, 2006).
- SOCIETAT DE CATALANS: *Diccionari Català-Castellà-Llatí-Francès-Italià*, 2 vol. (Barcelona: Imprempta de Joseph Torner, 1839).
- SOLER I PALET, Josep: "La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història. A Santa Maria del Mar (Continuació)", *Revista Musical Catalana*, 171-172 (1918), p. 84; 184-185 (1919), p. 94-97.
- SORIA, Andrés: *Los humanistas de la corte de Alfonso el Magnánimo* (Granada: Universidad de Granada, 1956).
- SPAÑÓN, Alfonso: *Introducción de canto llano* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).
- SPATARO, Giovanni: *Errori de Franchino Gafurio da Lodi, da Maestro Ioanne Spataro, musico bolognese, in sua deffensione, et del suo preceptore maestro Bartolomeo Ramis hispano subtilemente demonstrati* (Bolonya: Benedictum Hectoris, 1521).
- SPRUIT, Leendert: "Leone, Ambrogio", *Dizionario Biografico degli Italiani*, Raffaele Romanelli (ed.), <[http://www.treccani.it/enciclopedia/ambrogio-leone_\(Dizionario_Biografico\)>](http://www.treccani.it/enciclopedia/ambrogio-leone_(Dizionario_Biografico)>).
- SPUFFORD, Peter: *Dinero y moneda en la Europa Medieval* (Barcelona: Crítica, 1991).

- STEINER, J. F. R. i C. STEINER: *Dufay and his contemporaries* (Londres: Novello and Company, 1898).
- STERN, Charlotte: "A Nativity play for the Catholic monarchs", *Bulletin of the Comediantes*, 43:1 (1991), p. 71-100.
- STEVENSON, Robert: *Spanish Music in the Age of Columbus* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1960).
- *La Música en la Catedral de Sevilla, 1478-1606. Documentos para su estudio* (Madrid: Sociedad Española de Musicología, 1985).
- "Spanish musical impact beyond the Pyrenees (1250-1500)", dins *España en la Música de Occidente, Actas del Congreso Internacional celebrado en Salamanca, 29 de octubre a 5 de noviembre de 1985* (Madrid: Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música, Ministerio de Cultura, 1987), p. 115-164.
- STROHM, Reinhard: "The close of the Middle Ages", dins James McKinnon (ed.), *Antiquity and the Middle Ages. From Ancient Greece to the 15th century* (Nova York: Prentice Hall, 1990).
- *The rise of European music, 1380-1500* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993).
- SUBIRÁ, José: *Historia de la Música*, 2 vols (Barcelona: Salvat, 1951).
- *Historia de la música española e hispanoamericana* (Barcelona: Salvat Editores, 1953).
- SUREDA, Joan: *La época de las catedrales. El esplendor del gótico*, Historia del arte español, 5 (Barcelona: Planeta, 1995).
- TAPIA, Martín de: *Vergel de música spiritual, speculativa y activa, del qual muchas, diversas y suaves flores se pueden coger* (Burgo de Osma: Diego Fernández de Córdoba, 1570).
- TARUSKIN, Richard: *Music from the earliest notations to the sixteenth Century*, The Oxford History of Western music, vol. 1 (Nova York: Oxford University Press, 2010).
- TATE, Robert B.: *Joan Margarit i Pau, Cardenal i Bisbe de Girona. La seva vida i les seves obres* (Barcelona: Curial, 1976).
- TEODORO, Josep Lluís: "Notes per a una edició de l'*Enchiridion de principiis musicae contra negantes illa et destruentes* de Guillem Molins de Podio", *Liburna*, 3 (novembre 2010), p. 123-139.
- THIELEMANS, Marie-Rose: *Bourgogne et Anglaterrre. Les relations politiques et économiques entre les Pays-Bas bourgoignons et l'Anglaterrre, 1435-1467* (Brussel·les: Université Libre de Bruxelles, 1966).
- *Liber de arte contrapuncti, Johannis Tinctoris opera theoretica*, A. Seay (ed.), *Corpus Scriptorum de Musica* 22, II (s/l: American Institut of Musicology, 1975), p. 11-157.
- TORNÉ I CUBELLS, Josep: *Catàleg dels pergamins de l'actual arxiu del Monestir de Poblet* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Facultat de Teologia de Catalunya, Monestir de Santa Maria de Poblet, 2010).
- TORRES, Melchor de: *Arte ingeniosa de música* (Alcalá de Henares: Juan de Brocar, 1544).
- TOVAR, Francisco: *Libro de Música Práctica* (Barcelona: Johann Rosenbach, 1510).

- *Libro de Música Práctica* (Madrid: Joyas Bibliográficas, 1976).
- UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació del General de Catalunya*, 2 vol. (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 1974-1977).
- *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón* (Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Dirección de los archivos estatales, 1986).
- UNIVERSITY OF ILLINOIS: *Census-Catalogue of manuscripts sources of polyphonic music 1400-1550*, 4 vol. (Neuhausen-Stuttgart: Hänssler-Verlag, 1979-1988).
- VALDEÓN BARUQUE, Julio: *La baja edad media peninsular, siglos XIII al XV: la población, la economía, la sociedad* (Madrid: Espasa-Calpe, 1996).
- VALLS I SUBIRÀ, Oriol: *La historia del papel en España*. 2 vol. (Madrid: Empresa Nacional de Celulosas, 1980).
- VALLS-TABERNER, Fernando i F. SOLDEVILA: *Historia de Catalunya*, vol. II, Obras selectas de Fernando Valls-Taberner, vol. III (Barcelona: CSIC, Escuela de Estudios Medievales, 1957).
- VICENS VIVES, Jaume: *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV* (Pamplona: Urgoiti, 2003; 1a ed. Barcelona: Teide, 1953).
- *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962).
- VILLAFRANCA, Luis de: *Breve introducción de canto llano* (Sevilla: Sebastián Trugillo, 1565).
- VILLALMANZO, Jesús: "Pere Castell, organista de la Seu de Valencia (14--1514)", *Cabanilles*, 12 (Oct-Dic 1984), p. 14-21, 24-28.
- VILLANUEVA, Jaime: *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XII (Madrid: Academia de la Historia, 1850).
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha en la catedral de Valencia: sus dos períodos de magisterio de capilla y su entorno musical", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 57-108.
- "El tractadista *Guillermus de Podio*: bases per a la construcció d'una biografia", *Anuario musical*, 65 (2010), p. 3-23.
- "Poemas inéditos del vihuelista y escritor Luis Milán y nuevas consideraciones sobre su identidad: el ms. 2050 de la Biblioteca de Catalunya", *Anuario Musical*, 66 (2011), p. 61-118.
- "The great organ of Valencia Cathedral, 1460-71. A lost instrument", *The Organ Yearbook*, 43 (2014), p. 7-31.
- "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.
- VINAIXA I PLANAS, Meritxell: "Pere Ponç de Vic, efímer organista de la seu de Girona el 1473", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 457-460.

- VONES-LIEBENSTEIN, Ursula: "El método prosopográfico como punto de partida de la historiografía eclesiástica", *Anuario de Historia de la Iglesia*, 14 (2005), p. 351-364.
- WALTHER, Johann Gottfried: *Musicalisches Lexicon* (Leipzig: Wolfgang Deer, 1732).
- WEINMANN, Karl (ed.): *Johannes Tinctoris (1445-1511) und sein unbekannter Traktat "De inventione et usu musicae"* (Regensburg: F. Pustet, 1917).
- WILLIAMS, David Russell i C. Matthew BALENSUELA: *Music Theory from Boethius to Zarlino. A bibliography and Guide*, *Harmonologia*, 14 (Hillsdale, New York: Pendragon Press, 2007).
- WOLF, Johannes: *Handbuch der Notationskunde*, I (Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1913).
- WOODFIELD, Ian: *The Early History of the Viol* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984).
- WOODLEY, Ronald: "Tinctoris, Johannes [Le Taintenier, Jean]", *Grove Music Online*, L. Macy (ed.), <<http://www.grovemusic.com>>.
- YNDURÁIN, Domingo: *Humanismo y Renacimiento en España* (Madrid: Cátedra, 1994).
- ZARLINO, Gioseffo: *Le institutioni harmoniche* (Venècia: 1558).
- *Le Istitutioni Harmoniche* (Bolonya: A. Forni, 1999).
- ZAUNER ESPINOSA, Sergi: *El fabordón a la luz de las fuentes españolas del renacimiento (ca. 1480-1626). Fórmulas y fabordón elaborado en el marco del oficio divino*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2014).

* * * * *

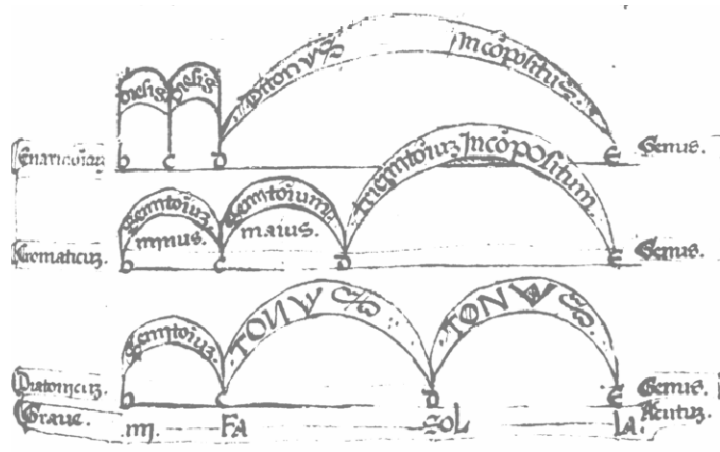

Programa de Doctorat "Música"
Tesi doctoral

Guillem de Podio
(*1420c; †1500):

**Estudi biogràfic crític, entorn musical a la cort
de Joan II d'Aragó i l'obra
*Enchiridion de principiis musice discipline
contra negantes illa et destruentes***

VOLUM II : APÈNDIXS

AUTOR: Francesc Villanueva Serrano
DIRECTOR: Dr. Antonio Ezquerro Esteban

València, desembre de 2015

ÍNDIX

VOLUM II: APÈNDIXS

I. TRADUCCIÓ AL VALENCIÀ/CATALÀ DE L'OBRA <i>ENCHIRIDION DE PRINCIPIS MUSICE DISCIPLINE CONTRA NEGANTES ILLA ET DESTRUENTES</i> COMPARADA AMB L'EDICIÓ LLATINA DE KARL WERNER GÜMPEL	3
II. CATÀLEG PROSOPOGRÀFIC DE L'ENTORN PROFESSIONAL	113
III. DOCUMENTS	271
IV. ITINERARIS APROXIMATS	453
1. Reis d'Aragó (1458-1479)	455
2. Guillem de Podio (1471-1479)	463
V. DESPESES ORDINÀRIES DE LES CASES REIALS DE MARTÍ I I ALFONS V	467
VI. QUADRE SINÒPTIC DEL MÚSICS A LA CORT DE JOAN II	475
VII. MARQUES D'AIGUA A LA CIUTAT DE VALÈNCIA, 1470-1550	483
VIII. ESTRUCTURA DEL MANUSCRIT <i>I-BC, A.71</i>	511
IX. LÀMINES	517

* * * * *

APÈNDIX I

TRADUCCIÓ AL VALENCIÀ COMPARADA DE L'OBRA *ENCHIRIDION DE PRINCIPIIS MUSICE DISCIPLINE CONTRA NEGANTES ILLA ET DESTRUENTES* DE GUILLEM DE PODIO

Autors de la traducció:

Josep Teodoro

Francesc Villanueva

Versió llatina:

GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion de principiis musice discipline des Guillermus de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 359-396.

CONTINGUTS

- TÍTOL 1.** Què és l'art musical i el seu judici o judicis.
- TÍTOL 2.** Sobre la consonància i el motiu final de l'art musical.
- TÍTOL 3.** Sobre la consonància de diatèssaron i del primer i general principi de modular.
- TÍTOL 4.** Sobre la segona descripció de la consonància de diatèssaron.
- TÍTOL 5.** Sobre la tercera i última descripció de la consonància de diatèssaron.
- TÍTOL 6.** Sobre la diferència dels semitons anomenada *coma* que es pot observar segons la raó numèrica de Boeci a través d'una demostració matemàtica.
- TÍTOL 7.** Sobre la distribució dels semitons provinents de la divisió del to, segons la proporció d'aquest.
- TÍTOL 8.** Sobre la falsa i impossible formació del diatèssaron.
- TÍTOL 9.** Sobre l'especulació de la triple consonància, on es tracta dels tres principis de la música en general.
- TÍTOL 10.** Sobre els tres principis de l'art musical en particular, on es tracta dels tres gèneres de melodies.
- TÍTOL 11.** Sobre el primer gènere melòdic.
- TÍTOL 12.** Sobre el segon gènere melòdic.
- TÍTOL 13.** Sobre els cinc tetracords.
- TÍTOL 14.** Sobre el tercer i darrer gènere melòdic.
- TÍTOL 15.** Sobre les tres propietats de l'art musical en general, que s'anomenen també els seus principis.
- TÍTOL 16.** Sobre la propietat de natura de l'art musical.
- TÍTOL 17.** Sobre la propietat de bemoll.

- TÍTOL 18.** Sobre la propietat de becaire.
- TÍTOL 19.** De quina manera les qualitats de dur i de moll, en la mesura què afecten l'art musical, s'empren amb un altre significat.
- TÍTOL 20.** Sobre la posició immòbil dels principis.
- TÍTOL 21.** Sobre els set signes de l'art musical i sobre les set veus que es donen per natura.
- TÍTOL 22.** Sobre la qualitat de greu i d'agut dels signes i les veus.
- TÍTOL 23.** Del nombre senari de veus i de llurs noms.
- TÍTOL 24.** Sobre l'emplaçament i la posició primera dels principis.
- TÍTOL 25.** Sobre la falsa i injustificada posició de les conjuntes.
- TÍTOL 26.** Sobre la distribució de la propietat de bemoll i de les altres propietats.
- TÍTOL 27.** Sobre les espècies de consonància de diatèssaron.
- TÍTOL 28.** Sobre les regles dels principis de l'art musical.
- TÍTOL 29.** Primera regla.
- TÍTOL 30.** Segona regla.
- TÍTOL 31.** Tercera regla.
- TÍTOL 32.** Sobre la falsa conversió de les espècies de la consonància de diatèssaron.
- TÍTOL 33.** Sobre la falsa translació de les espècies de la consonància de diatèssaron.
- TÍTOL 34.** Sobre la quarta i última regla dels principis.
- TÍTOL 35.** Sobre la necessària conversió dels intervals.
- TÍTOL 36.** Sobre l'oposició de les consonàncies de diatèssaron i de diapente.

[p. 134]

In nomine Jhesu

GUILLERMI DE PODIO, presbiteri

in

ENCHIRIDION DE PRINCIPIIS

MUSICE DISCIPLINE

CONTRA NEGANTES ILLA ET DESTRUENTES

**Ad Johanem de Vera, decretorum Doctorem eximium, et ecclesie Valentine
precentorem dignissimum.**

Prologus feliciter Incipit.

Quanti ab ineuntibus seculis ad hanc usque diem post Boetium principem nostrum de musice disciplina pro suo arbitrio dumtaxat et non secundum illam scripsisse inventi sunt, quo nichil arrogantius, et quanti illos sequentes eam ob rem decepti atque deperditi, dictu est inexplicabile. Quid enim in hoc aliud sequitur, nisi ut ab indoctis alii atque etiam alii indocti efficiantur? Illi enim per ignorantiam principiorum eius de qua agimus discipline novas condere leges novasque illius regulas, ut seipsos et alios quamplurimos perderent illa negantes et destruentes, ut ex dictis illorum colligitur et consequenter manifestum erit, nescii non dubitarunt; omnia enim precepta cuiuscumque facultatis, que a principiis [p. 135] non eliciuntur, quoniam nihil probant, de necessitate falsa sunt et nullius efficacie. Etenim si negentur, non habent unde defendantur.

En nom de Jesús
GUILLEM DE PODIO, *prevere*

**MANUAL SOBRE ELS PRINCIPIS
DE L'ART MUSICAL,
CONTRA AQUELLS QUE ELS NEGUEN I ELS DESTRUEIXEN**

A Joan de Vera, doctor eximi en decrets i digníssim cabiscol de l'Església valenciana.

Comença benauradament el pròleg.

No es pot dir quants han estat, des dels segles passats des de Boeci, el nostre capdavanter, fins al dia d'avui, els qui han escrit sobre l'art musical solament en raó del seu criteri, i no segons l'art mateixa —cosa que no pot ser més presumptuosa—, i quants, per seguir-los, n'han resultat decebutos i perduts. Què se'n deriva d'això, sinó que, a partir d'uns ignorants, més i més persones esdevinguen també ignorants? Aquests ignars, doncs, per desconeixement dels principis de l'art de què tractem, no han dubtat pas a forjar noves lleis i noves regles —que els han extraviat, a ells mateixos i a molts altres—, negant i destruint aquests principis, tal com es desprén de les seues afirmacions i com, en conseqüència, resulta manifest. Tots els preceptes de qualsevol gènere de coneixement que no deriven dels seus principis bàsics, com que no demostren res, són falsos de necessitat i sense gens d'eficàcia. I de fet, si són negats, hom no troba per on defensar-los.

Et quoniam in his nihil deterius esse potest, hinc igitur hunc parvuluscum atque manulem libellum, omnia que de principiis iam dicte nostre facultatis dici possunt et in quibus circa illa peccatur continentem, edere contra illos institui et nomini tuo pro tua dignitate consulte dicare. Non tamen ut illum tanquam speculum quoddam quo illustrari debeas tibi proponam, sed ut etiam errata illorum eiusmodi esse quem dixi facile iudicare valeas.

De musice disciplina quid sit et eius iudicio ac iudicibus. Titulus primus.

De institutione principiorum musice facultatis adversus eos, qui de illis male sensisse dictum est, hoc opusculum scribere igitur cum statuissem, primo omnium quid ipsa disciplina fuerit edisserendum esse pernecessarium existimavi. Multum enim, imo fere maximum quidem est in describendis facultatibus scire quid per nomina illarum importatur. Unde et Peripatetici, teste Marcho Tullio Cicerone in *Topicis* Aristotelem sequente, primam sedem primumque inveniendi argumenta locum a toto seu diffinitione, que id quod diffinitur explicat quid sit, esse dixerunt. Est igitur [p. 136] musica, ut dicitur a Boetio libro quinto, facultas acutorum et gravium sonorum differentias sensu ac ratione perpendens. Qua in re notandum: Quemadmodum grave et acutum sunt differentie sonorum loco distantium et non unissonantium, de quibus primo omnium phisicorum est considerare, ita et horum differentie sunt multiplices inequalitatis distantie, quod est musicorum determinare. Ille enim sensu dumtaxat discernuntur, iste vero sensu ac ratione diiudicantur. Sensu enim, que maiori intervallo queve minori seiuncte sunt, ut in tono et semitono, in ditono et semiditono, in diatesseron et diapente et aliis quibuscumque facile discernimus.

I com que res no pot haver-hi de pitjor, he decidit per això publicar contra els seus propagadors aquest petit manual, que conté tot allò que es pot dir sobre els principis de la nostra ja esmentada art i en quines coses hom es confon sobre aquests principis, i prudentment dedicar-lo al teu nom en raó del teu prestigi. No el sotmetré, tanmateix, a la teua consideració solament com una mena d'espill amb què haja de reflectir-se la teua llum, sinó també perquè et siga possible jutjar amb facilitat que els errors d'aquestes persones són d'aquella mena que he dit abans.

Títol primer. Què és l'art musical i del seu judici o judicis.

Quan vaig decidir escriure aquest petita obra sobre l'organització dels principis de l'art musical contra aquells de qui hem dit que pensaven erradament, vaig considerar molt escaient abans de tot explicar amb detall què és aquesta mateixa disciplina. És important, o més ben dit, és capital a l'hora de descriure les arts saber què ens arriba a través dels seus noms. Per això també els peripatètics —n'és testimoni Marc Tulli Ciceró, qui segueix Aristòtil als *Tòpics*— van afirmar que el fonament primer i el primer lloc per a trobar arguments sorgeix a partir de la totalitat o de la definició, que explica què és allò que defineix. La música és —com diu Boeci al llibre cinquè— «la facultat que mesura, mitjançant la sensibilitat i el raciocini, les diferències entre els sons aguts i greus». En aquesta qüestió cal remarcar que, de la mateixa manera que el greu i l'agut són les diferències dels sons que estan separats per l'espai i que no són unisonants, sobre les quals en primer lloc és propi que tracten tots els naturalistes, així també les diferències entre aquests són les múltiples distàncies de la desigualtat, cosa que és propi dels músics determinar. Les primeres es distingeixen, si més no, amb la sensibilitat; les segones, però, es discerneixen amb els sentits i el càlcul. Amb la sensibilitat, doncs, discernim fàcilment les que estan separades per un interval major i les que ho estan per un de menor, com entre to i semitò, ditò i semiditò, diatèsson i diapente.

Quantum autem maiora intervalla minora supervadant, ratione tantum, id est mathematica demonstratione. Unde idem musicorum princeps iam dicto libro: «Date linee maiorem minoremve [aliam] reperire, nihil est difficile sensui. Proposita vero mensura, ut tanto maiorem tantove minorem reperiat, id non faciet sensus prima conceptio, sed solers rationis inventio». Qua de re armonica facultas duas habet iudicii partes, unam scilicet, per quam subiectarum vocum differentias capiat, id est sensum auditus, alteram vero, per quam ipsarum differentiarum integrum modum mensuramque consideret, id est rationem.

[p. 137]

De consonantia et causa finali musice discipline. Titulus secundus.

Quoniam omnis ars et omnis doctrina, similiter ac actus et electio bonum quoddam appetere videntur, ut dicitur primo et principio *Ethicorum*, unde bonum est quod omnia appetunt. Bonum autem nostre musice discipline, quod non alterius sed tantum sui ipsius gratia omnes expetunt musici, consonantia est. Bonum autem et finis idem. Consonantia igitur finis est musices. Huius enim gratia cetera eiusdem discipline fiunt atque existunt. Consonantia autem teste Boetio libro primo capitulo tertio dissimilium est inter se vocum in unum redacta concordia. Rursus: Consonantia est acuti soni gravisque mixtura suaviter uniformiterque auribus accidens. Consonantia autem quintuplex est, scilicet diatesseron, diapente, diapason, diapason diapente, bis diapason. Sed harum quidem assumptis duabus primis, que ad hoc institutum tantum pertinere videntur, reliquas consulte missas facimus. Iam enim de illis in nostris *Comentariis* habunde dictum est.

Però en quina mesura superen els intervals majors els menors, només ho copsem amb el raciocini, és a dir, amb una demostració matemàtica. Per això diu també el príncep dels músics, Boeci, en el llibre ja esmentat: «Donades unes cordes, no és gens difícil per als sentits copsar quina és major o quina és menor. Però la mesura proposada per tal que només copse o la major o la menor, això no ho farà la primera impressió de la sensibilitat, sinó que serà una hàbil troballa del raciocini».

Per aquest motiu la facultat harmònica té dues parts de judici, és a dir, l'una a través de la qual puga copsar les diferències de les veus proposades, ço és, el sentit de l'oïda; i una l'altra a través de la qual puga considerar el mode íntegre i la mesura de les mateixes diferències, ço és, el raciocini.

Títol segon. Sobre la consonància i el motiu final de l'art musical.

El fet és que tota art i tot coneixement, de la mateixa manera que l'acció i l'elecció, semblen cercar el bé, com es diu al llibre primer i al principi dels *Ethica*, segons el qual «bé és allò que totes les coses cerquen». Ara bé, en la nostra disciplina musical el bé —el qual cerquen tots els músics no per altra cosa sinó per la seua pròpia virtut— és la consonància. D'altra banda, el bé és idèntic a la finalitat. La consonància és, per tant, la finalitat de la música. Gràcies a ella la resta de elements d'aquesta disciplina existeixen i tenen entitat. La consonància, segons el testimoni de Boeci, al capítol tercer del llibre primer, és la concòrdia de veus diferents entre si reduïda a un únic fenomen. Més encara: la consonància és la barreja d'un so agut i un de greu que arriba suaument i uniforme a l'oïda. La consonància, per altra banda, és quíntuple, és a dir, hi ha de *diapente*, de *diatèssaron*, de *diapasó*, de *diapasó diapente* i de doble *diapasó*. Però d'aquestes prenem les dues primeres, que sembla que pertocquen al nostre propòsit; les altres les deixarem conscientment de banda. Ja n'hem parlat abundantament en els nostres *Comentaris*.

**De diatesseron consonantia deque primo et generali modulandi principio.
Titulus tertius.**

Consonantiarum autem diatesseron, etsi omnium minima fuerit suavitate, eo tamen quia et quantitate, omnem vim musices in reliquas atque modulationem regit. Omnia enim illius principia et omnes vocum progressionem seu coniunctiones ab ea sumunt originem, ut consequenter palam erit.

Hec autem, secundum quod per eius nomen importatur, quatuor est vocum, [p. 138] intervallorum trium, duorum tonorum et semitonii, sed non pleni. Unde Boetius libro superius dicto, capitulo septimo decimo: «Diatesseron duorum est tonorum et non integri semitonii». Et libro secundo, capitulo tertio: «Diatesseron duorum est tonorum et minoris semitonii». Semitonium autem, cum fuerit imperfectus tonus, de per se neque dari nec quantum existat scire potest. Quod si inter duos tonos dari valeat eo modo quo in *Comentariis* ostendimus, naturalius tamen precedentibus illis, ipso vero sequente, ut numerorum ratione et mathematica demonstratione manifestum est.

Sit enim chorda sonabilis, in cuius capite describatur c, quod grave appellant quodque etiam in omni artificio musicorum instrumentorum atque operatione principale est et fundamentum. Nunc autem, si accepto circino totam in quatuor equas partes dividamus chordam, in fine primi passus erit f diatesseron consonantiam in sexquiertia proportione ad predictum c resonans.

Títol tercer. Sobre la consonància de diatèssaron i del primer i general principi de modular.

De les consonàncies, però, la de diatèssaron, encara que és entre totes la que té menys suavitat, per la seua freqüència domina tota la força de la música en les altres i en la modulació. Així, tots els principis d'aquesta i totes les progressions i les conjuncions de les veus prenen origen en aquesta consonància, com seguidament quedarà palès.

Aquesta consonància de diatèssaron, però, segons que es desprèn del nom, consta de quatre veus, tres intervals, dos tons i un semitò, però no íntegre. Per això Boeci, en el llibre d'altres esmentat, capítol dissetè, diu: «un diatèssaron consta de dos tons i un semitò, però no complet». I al llibre segon, capítol tercer: «un diatèssaron es compon de dos tons i d'un semitò menor». Ara bé, el semitò, com que és un to imperfecte, no es pot donar per ell mateix, ni es pot saber quina entitat té. Però si es pot donar entre dos tons d'aquella manera que hem mostrat en els nostres *Comentarios*, és més natural que els tons el precedesquen i ell els siga seguidor, com resulta manifest mitjançant raons numèriques i per demostració matemàtica.

Siga, doncs, una corda que sona, al capdamunt de la qual hom defineix el *c*, que diuen greu, i que també és l'operació principal i el fonament en la construcció de qualssevol instruments musicals¹. Ara bé, si prenent el compàs dividim tota la corda en quatre parts iguals, al final del primer segment apareixerà un *f* en diatèssaron que sonarà en proporció sesquitercia respecte de l'esmentat *c*.

¹ Sobre aquest assumpte, Ramos de Pareja indica que “ (...) en España hemos encontrado que nuestros Monocordos y también los Órganos empiezan por *c* grave; en cambio los *pollichorda* de los modernos, y también los Órganos, ponen ocho notas bajo *c* grave en el orden natural” [RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *Música Práctica*, Clemente Terni (Ed.), trad. per Gaetano Chiappini (Madrid: Joyas bibliográficas, 1983), p. 178-179]. Algunes consideracions sobre aquesta qüestió en el context concret de la ciutat de València es poden trobar dins VILLANUEVA SERRANO, Francesc: “Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento”, *Nassarre*, 30 (2014), en premsa.

Quemadmodum enim gravior eius vox quatuor equis passibus metitur chordam, ita acutior tribus, qui ad se invicem comparati sesquiertii sunt. Si autem ab eodem c per novem equales divisio fiat, in prima occurret nobis d tono ab illo in sesquioctava proportione distans.

Quemadmodum enim gravior eius vox novem equis passibus metitur chordam, ita acutior octo, supradictam efficientes proportionem. Et pari forma ab ipso d dimetiendo chordam eveniet tonus e in eadem proportione.

[p. 139] His autem ita dispositis remanet spatium a secundo tono adusque f de per se positum, nulla dimensione inquisitum et omni quantitate incertum. Verum enim, si quantum fuerit eodem instrumento temptare voluerimus, preclarum est ad dimidium toni nunquam pervenire. Ex his igitur manifestum est huiusmodi semitonium minus esse ab integro semitono nullaque tonorum dimensione productum et ad acutiorem diatesseron consonantie partem a natura datum, unde et naturale dictum est.

De secunda diatesseron consonantie descriptione. Titulus quartus.

Simil autem modo diatesseron consonantiam duobus tonis et predicto semitono constare illudque ad acutiorem iam dicte consonantie partem etiam natura inveniri, numerorum ratione ut in subiecta descriptione probatur. Sint igitur hi numeri: Centum nonaginta duo, ducenti sedecim, ducenti quadraginta tres, ducenti quinquaginta sex. Nunc autem, si extremi —id est centum nonaginta duo et ducenti quinquaginta sex— ad se invicem comparentur, sesquiertia fit proportio atque diatesseron consonantia. Est [p. 140] enim eorum differentia sexaginta quatuor, que est pars tertia centum nonaginta duorum.

Així, de la mateixa manera que la veu més greu d'aquest interval mesura quatre segments de corda, la més aguda en mesurarà tres, i comparades entre si estan en proporció sesquitàercia. Però si des del mateix c es fa una divisió en nou parts iguals, en la primera apareix un d que dista d'aquell un to en proporció sesquioctava.

Així, de la mateixa manera que la veu més greu d'aquest interval mesura nou segments de corda, la més aguda en mesura vuit, i produeix la dèssús dita proporció. I mesurant la corda de la mateixa forma, des del mateix d , apareix un e en la mateixa proporció.

Una vegada disposades aquestes veus, roman un espai des del segon to fins al f que apareix per ell mateix, que no ha estat cercat mitjançant mesurament i que és imprecís pel que fa a la quantitat. I de fet, si volguéssim provar amb el mateix instrument com és de gran, és evident que mai no arribaríem al mig to . A partir d'açò, és manifest que aquesta mena de semitons és menor que un semitò complet i no és producte de cap escansió dels tons, sinó que apareix per naturalesa cap a la part més aguda de la consonància de diatèssaron, per la qual cosa es diu semitò *natural*.

Títol quart. Sobre la segona descripció de la consonància de diatèssaron.

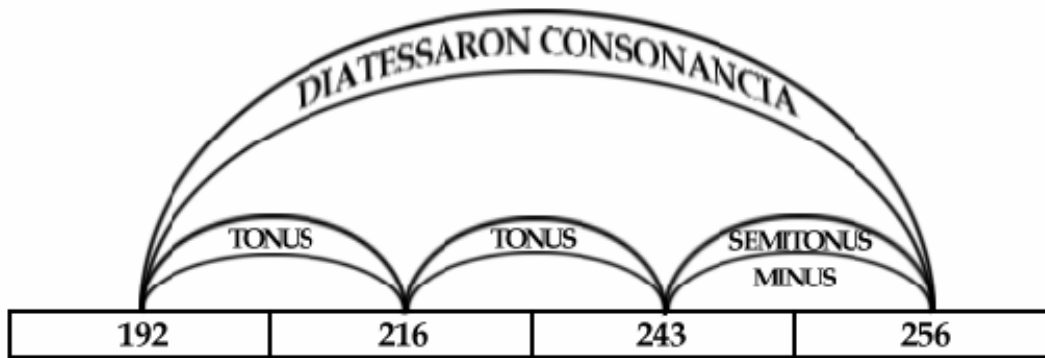
De manera semblant, que la consonància de diatèssaron consta de dos tons i de l'esmentat semitò, i que aquest es troba per naturalesa cap a la part més aguda de la consonància dèssús dita es prova mitjançant raonament numèric, com en la descripció següent: siguen, doncs, aquests números: 192, 216, 243 i 256. Si comparem entre si els extrems, és a dir, 192 amb 256, existeix una proporció sesquitàercia i una consonància de diatèssaron, perquè llur diferència és de 64, que és un terç de 192.

Si autem ducenti sedecim ad centum nonaginta duo comparentur, sesquioctava proportio est atque tonus. Est enim eorum differentia viginti quatuor, que est octava pars centum nonaginta duorum. Si vero ducenti quadraginta tres ad ducentos sedecim, erit etiam sexquioctava proportio atque alius tonus. Est enim eorum differentia viginti septem, que est pars octava ducentorum sedecim. Sed si ducenti quinquaginta sex ad ducentos quadraginta tres comparentur, neque sesquioctava fit proportio neque dimidium illius. Est enim eorum differentia tredecim, qui octies sumpti medietatem ducentorum quadraginta trium non videntur implere. Non est igitur semitonium, sed minus a semitonio, quod in aliis minimis numeris natura prohibente inveniri non potest. Semitonium dico naturale, quod semper ad acutiorem diatesseron asonantie partem invenitur.

Ex his igitur manifestum est numerum relatum ad sonum subiectum esse in musica facultate, subiectum inquam *formale*, ed predictam mathematicam demonstrationem iure fuisse sumptam, quod est adversus musicorum instrumentorum conflatores. Hi enim spatia tonorum eiusdem consonantie in predictis terminis, id est c-d-e, contractiora quam oporteat consulte instituentes, quoniam sic eis expedire inquit, post illorum falsam dimensionem semitonium e-f, quod est minus natura, in maius neccessario vertunt semitonium, quod est contra omnem musicam ut probatum est. Ed videtur in sequenti figura:

Si, d'altra banda, comparem 216 amb 192, hi ha una proporció sesquioctava: un to; perquè llur diferència és 24, que és la vuitena part de 192. Si ho fem amb 243 i 216, també hi haurà una proporció sesquioctava i un altre to, perquè la seua diferència és de 27, que és la vuitena part de 216. Però si comparem 256 amb 243, ni es produeix una proporció sesquioctava ni la meitat d'aquell to, perquè hi ha entre ells una diferència de 13, que multiplicat per 8 es veu que no arriba a la meitat de 243. Per tant no hi ha un semitò, sinó menys d'un semitò, perquè no es pot trobar en altres números petits, ja que ho impedeix la naturalesa. Parle d'un semitò natural, perquè sempre es troba cap a la part més aguda de la consonància de diatèsson.

A partir d'aquestes coses, és manifest que el número referit està sotmès al so en la facultat musical —sotmès formalment, vull dir—, i és palès que la demostració matemàtica anterior s'ha emprat a dreta llei, cosa que és contrària als qui toquen instruments musicals de vent. Aquests estableixen deliberadament els espais d'aquesta mateixa consonància en els termes abans esmentats, és a dir *c-d-e*, més petits del que convindria, perquè diuen que els resulta pràctic; i, després de mesurar erròniament el semitò *e-f*, que és menor per naturalesa, el converteixen necessàriament en el major, cosa que és contrària a tota música. I això es veu en la figura següent.

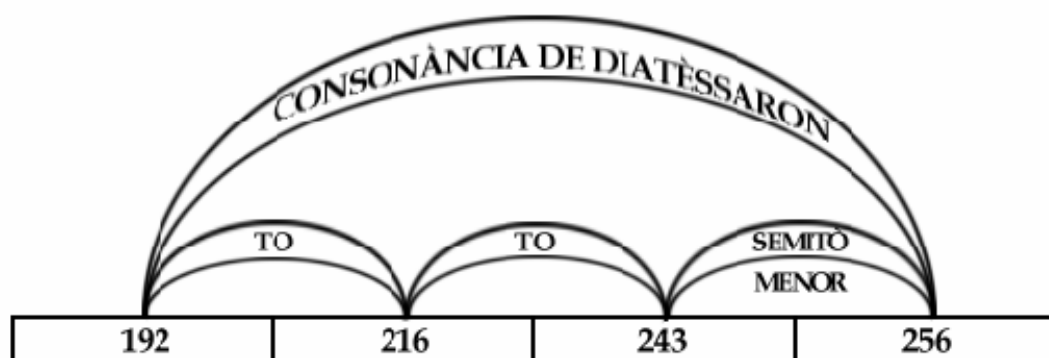

[p. 141]

De tertia et ultima diatesseron consonantie descriptione. Titulus quintus.

Igitur cum omnis coniunctio quatuor vocum, duorum tonorum et semitonii minoris, consonantiam faciat, quam diatesseron iure appellat, omnis totidem vocum dumtaxat coniunctio trium tonorum dissonantiam facit de necessitate ut hic: f-g-a- \flat . Que cum fuerit ab hac disciplina evellenda et ad predictam consonantiam cui oponitur reducenda, per quem modum id fiat, mathematica demonstratione que est a natura ostenditur.

Si enim ab ipso f totam per quatuor equales partes dividamus chordam, tunc primus passus manifeste inter a- \flat terminabit citra dimidium intervalli quadam parvuscula quantitate et per voces indivisibili, que tertio *Musices*, capitulo decimo, coma dicitur, ultimum subiacens auditui, semitonium minus ad a inmediate precedens, ad f autem diatesseron consonantiam resonans, semitonium maius tamquam ad nichilum aptum, de per se sumptum, ad acutiorem partem relinquendo. Unde iam dicto libro, capitulo nono: Si a tribus tonis diatesseron quis auferat, relinquitur apothome sive semitonium maius.

Títol cinquè. Sobre la tercera i última descripció de la consonància de diatèssaron.

Així, com que tota conjunció de quatre veus, de dos tons i un semitò menor, forma una consonància que a dreta llei anomenem de diatèssaron, tota conjunció de tres tons del mateix nombre de veus fa per necessitat una dissonància, com ací: $f-g-a-\frac{b}{2}$. Que aquesta s'ha de suprimir de la nostra disciplina, i que s'ha de reconduir a la consonància esmentada, a la qual s'oposa, es veu de quina manera es pot fer mitjançant una demostració matemàtica que apareix del seu natural.

Si dividim des del mateix f tota la corda en quatre parts iguals, llavors el primer segment, terminarà clarament abans de la meitat de l'interval esmentat $a-\frac{b}{2}$, amb una petita quantitat, indivisible en veus, que al llibre tercer, capítol desè de la *Música* s'anomena *coma*, la darrera cosa que es pot percebre amb l'oïda, precedida pel semitò menor immediat al a , i que sona juntament amb f en consonància de diatèssaron, deixant a la part més aguda el semitò major, no apte per a res, pres per ell mateix. Per això al llibre ja esmentat, capítol novè es diu: si llevem de tres tons un diatèssaron, ens queda un *apotome* o semitò major.

Itaque diatesseron etiam hoc modo duorum est tonorum et minoris semitonii ad acutiorem illius partem semper inventi. Semitonii minoris certe inquam— hoc in loco vel secundum hanc contemplationem per divisionem toni provenientis, quod est ab accidente. Unde cum de diatesseron consonantia simpliciter [p. 142] agitur, de naturali positione illius semper intelligitur, de qua in precedentibus dictum est.

Sed nunc, quoniam tonus in duo semitonia —minus scilicet atque maius vel in diesim atque apothome— ut probatum est dividitur, horum autem differentia coma, semitonium igitur maius ex diesi et comate precise et tonus ex duabus diesibus et eodem comate constare preclarum est. Non sunt igitur audiendi, qui e contrario contendunt. Ex propriis enim locuntur, quando aiunt semitonium maius duabus diesibus confici, tonum vero tribus. Ut enim dicitur a Boetio secundo *Musices* capitulo vicesimo septimo, semitonium minus diesis vel lima appellatur.

De semitoniorum differentia secundum numerorum rationem Boetii per mathematicam demonstrationem invenienda, que coma dicitur. [Titulus] sextus.

Cum semitoniorum aliud minus, aliud vero maius esse multipliciter probatum fuerit, et illorum differentia ab omnibus coma dicatur, nunc autem que et quanta sit et quomodo facile invenienda —numerorum summa sive ratione, quam Boetius ponit et sustentat, a probata necnon et verificata— aperiamus. Erit enim fortassis nescientibus gratum et utile. Multi enim de hac re multa, sed tamen indocte conscripsere.

Per tant, el diatèsson també d'aquesta manera es compon de dos tons i d'un semitò menor, que sempre es troba cap a la part més aguda. Parle certament del semitò menor, que en aquest lloc o, més aviat, segons aquesta consideració, prové de la divisió del to i existeix per accident. Per això, quan es tracta simplement d'una consonància de diatèsson, hom entén sempre que es parla de la seua posició natural, sobre la qual ja hem raonat en les pàgines precedents. Però ara, com que ha quedat provat que un to es divideix en dos semitons —ço és, el major i el menor, o bé en *diesis* i *apotome*— la diferència entre els quals és la coma, resulta evident que el semitò major consta exactament de *diesis* i coma i el to de dues *diesis* i la mateixa coma. No cal escoltar, doncs, els qui pretenen el contrari, perquè aquests diuen, quan parlen del semitò major, que es compon de dues *diesis* i que un to en té tres². Com es diu, doncs, al llibre segon, capítol vint-i-setè de la *Música* de Boeci, el semitò menor s'anomena *diesis* o *limma*.

Títol sisè. Sobre la diferència dels semitons anomenada coma que es pot observar segons la raó numèrica de Boeci a través d'una demostració matemàtica.

Com que ha quedat provat de nombroses maneres que hi ha un semitò menor i un altre de major, i que la diferència entre els dos es diu coma, ara explicarem què és, quina quantitat té i de quina manera es pot trobar fàcilment mitjançant una suma numèrica o càlcul que Boeci proposa i sosté, però que encara no hem provat ni verificat. Per als que ho desconeixen serà potser agradable i útil. S'ha escrit molt sobre aquesta qüestió, però de manera poc entenimentada.

² Domingo Marcos Durán opina en *Lux Bella* que “un semitono mayor que tiene tres diesis: otro menor que tiene dos” [DURAN, Domingo Marcos: *Lux Bella*, 1492; *Comento sobre Lux Bella*, 1498 (Cáceres: Universidad de Extremadura, 2002), f. a2v]. Aquesta opinió no és exactament la que critica Podio, encara que, segons la teoria exposada per aquest autor, seria igualment reprobable.

Quod quidem per mathematicam demonstrationem, que a natura est, clarius apertiusque probare atque etiam declarare poterimus. Hoc enim modo, quo post Boetium principem nostrum musicorum usus est nullus, et oculis intueri et manibus palpari poterit. Sed quoniam semitonia in hoc preponenda vel procul dubio postponenda esse haud dubium est, ipsa etiam de per se nullatenus dari vel ostendi posse, ad eius elucidationem seu declarationem oportet principium ab ipsa toni divisione accipere.

Quamobrem sit linea in presentiarum ducta, in qua tres toni continui intensi vel remissi sint ut ab f gravi ad b acutam quadratam. Deinde totam cordam per diatessaron consonantiam remissam metiamur, ab ultimo tono, —scilicet b acuta incipiendo—, que quidem ultimum tonum f-g in duo semitonia, minus scilicet atque maius dividet necessario, quod in gravi parte toni remanebit.

Hiis autem ita dispositis, alios duos tonos intensos ordi- [p. 143] nabimus a voce gravi dicti semitonii minoris incipientes. Deinde predictam cordam per diatessaron consonantiam [remissam] similiter metiemur, ab ultima et acutiori predictorum duorum tonorum parte incipiendo, que dicti semitonii maioris intervallum in duas necessario dividet partes et in se ad dicte consonantie diatessaron complementum semitonium minus accipiet. Tunc id, quod reliquum aut residuum videbitur, procul dubio verissimum erit coma.

Continuorum quoniam quidem duorum tonorum partem habere maiorem sonabili in corda graviorem acutiori, apertissime patet. Et de duobus semitoniis hoc idem dicendum, quod quamtumcunque minimam, gravius semitonium partem maiorem vel distantiam corde habebit quam acutior, etsi in tertio *Comentariorum* libro aliud in contrarium determinaverim inconsiderate.

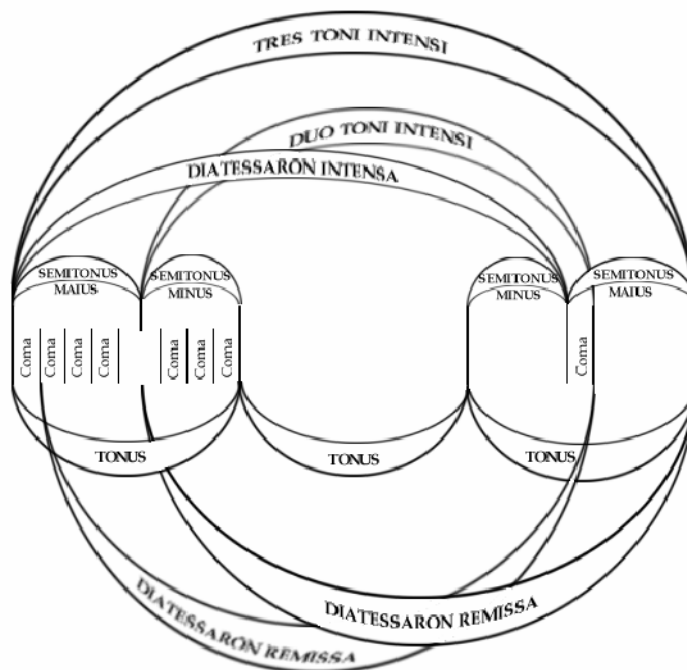
També podem provar i fins i tot demostrar ben clarament i palesa mitjançant demostració matemàtica que aquest coma existeix per naturalesa; perquè mitjançant aquest procediment que ningú no ha emprat després de Boeci, el príncep dels nostres músics, hom podrà veure'l amb els ulls i tocar-lo amb les mans. Però, atès que els semitons s'han de posar sens dubte al davant o al darrere d'aquest coma, és evident que aquests tampoc es poden mostrar per ells mateixos i per dilucidar i aclarir aquest concepte cal començar per la divisió de to mateixa.

Per aquest motiu, suposem una corda extreta de les que tenim a l'abast, en la qual hi haja tres tons seguits, intensos o remisos com ara des del *f* greu al *b* quadrat agut. Mesurem a continuació mitjançant una consonància de diatèsson remissa tota la corda des del darrer to —és a dir, començant des del *b* agut—, la qual dividirà forçosament el darrer to *f-g* en dos semitons, ço és, el menor i el major, el qual quedarà en la part greu del to.

Una volta els tinguem així disposats, ordenarem altres dos tons intensos, que comencen des de la veu greu del semitò menor esmentat. Després mesurarem igualment la corda dessús dita mitjançant una consonància de diatèsson remissa, començant des de la part darrera i més aguda dels dos tons esmentats, consonància que dividirà forçosament el dessús dit semitò major en dues parts, i acollirà en ella mateixa fins a la consonància de diatèsson un semitò menor com a complement. Llavors, allò que apareixerà sobrer o residual serà sense cap dubte una molt veritable coma. Queda ben palès que, dels dos tons successius, el més greu tindrà una part de corda major que el que sona més agut. I el mateix es pot dir dels dos semitons, perquè tot i que mínima, el semitò més greu tindrà una distància o una part de corda major que l'agut, per més que al llibre tercer dels *Comentaris* havíem, irreflexivament, determinat el contrari.

Dispositis autem hiis sic, si eandem semitoniorum differentiam —que coma dicitur— eodem instrumento circino sumptam per unum quodlibet duorum semitoniorum duxerimus, semitonium minus tria habere comata et amplius et ad quartum non pervenire, semitonium autem maius maior quidem esse quam quatuor comata, minor vero quam quinque liquidum erit. Tonus igitur, cum ex his duobus semitoniis compositus sit, maior quidem est octo comatibus, minor vero novem, prout in subiecta figura per experientiam ostenditur. Sic et cum hoc naturali mathematice demonstrationis instrumento, que a natura et qualibet auctoritate superior est (cum in contrarium aliud haberi non possit), Boetii sententia in tertio *Musices* libro verificata permanet et confirmata. Atque etiam, si hoc quidem coma in parte acuta dictorum trium tonorum invenire voluerimus, per diatessaron consonantiam intensam totam cordam metiemur, viceversa de quo supra fecimus a graviore voce primi toni, scilicet f incipientes, que quidem ultimum tonum a-b in duo semitonia, minus scilicet atque [p. 144] maius dividet, quod in parte acuta toni remanebit, prout supra in parte gravi remansit. Hiis autem fine imposito alios duos tonos remissos iterato ordinabimus, a voce acuta dicti semitonii minoris incipiendo. Deinde per diatessaron consonantiam intensam dictam cordam metiemur, ab ultima et graviore voce istorum duorum tonorum incipientes, que dicti semitonii maioris intervallum in duas dividet partes, prout supra fecit, sicut et illa pars remanens verum erit coma, prout supra declaravimus probavimusque in gravi parte toni. Necnon dictum coma ordinatum remanet in medio toni duobus semitoniis minoribus ab ipso exceptis, uno in gravi parte, altero in acuta, et sic dictum coma in medio, prout per experientiam in dicta figura inferius anotata patet, cum qua plurime dicti Boetii figure tertio in libro nono capitulo posite intelligi poterunt, dum tamen intellecta recteque mensurata fuerit.

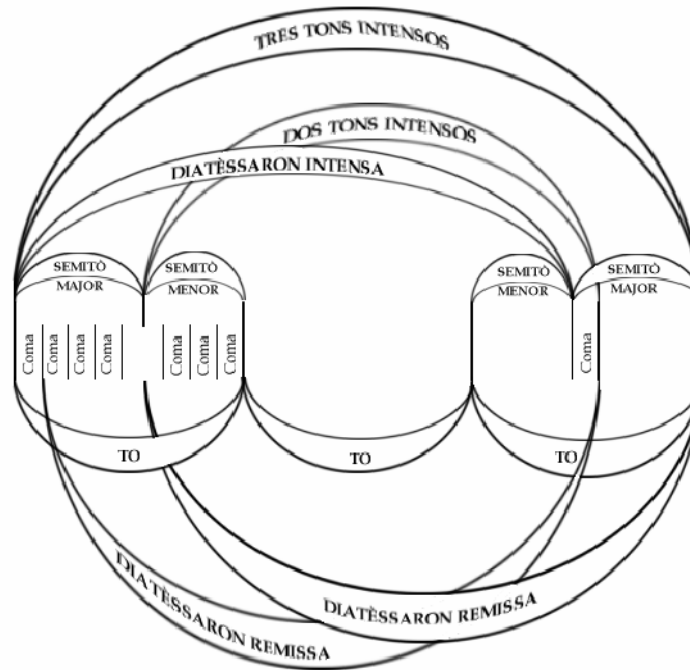
Tan bon punt els tinguem així disposats, si traslladem la mateixa diferència de semitons —que anomenem coma—, mitjançant un compàs a qualsevol dels dos semitons, el semitò menor tindrà tres comes i escaig, i no arribarà a tenir-ne quatre, mentre que quedarà ben clar que el semitò major és més gran de quatre comes, però més petit de cinc. Així doncs, el to, com que està compost d'aquests dos semitons, és major de vuit comes i menor de nou, tal com es mostra en la següent figura segons la pràctica. Així, amb aquest mitjà natural de la demostració matemàtica —que per naturalesa és superior a qualsevol autoritat, perquè res no li pot ésser contrari— queda confirmada l'afirmació de Boeci al llibre tercer de la *Música*. I, si també volem trobar aquesta coma en la part aguda dels tres tons esmentats, mesurarem per consonància de diatèsson intensiva tota la corda, a l'inrevés d'allò que hem fet més amunt, des de la veu més greu del primer to, és a dir, començant des del *f*, que dividirà l'últim to *a-b* en dos semitons, ço és, el menor i el major, que quedarà en la part aguda del to, tal com més amunt havia romàs en la part greu. Ara bé, una volta perfeccionats aquests, ordenarem novament altres dos tons remissos, començant des de la veu aguda del dit semitò menor. A continuació mesurarem mitjançant una consonància de diatèsson, ara intensiva, la dessús dita corda, començant des de la veu darrera i més greu d'aquests dos tons, la qual divideix l'interval de l'esmentat semitò major en dues parts, tal com ha fet més amunt, igualment aquella part romanent serà una coma, tal com més amunt hem mostrat i provat en la part greu del to. I així mateix, la coma esmentada que hem arranjat romandrà al bell mig del to, amb dos semitons menors que surten d'aquest, l'un en la part greu, l'altre en l'aguda; i l'així aquesta coma serà al mig, tal com mitjançant la pràctica experimental que apareix en la figura de més avall queda palès, amb la qual, sempre que siga correctament entesa i mesurada, es podran comprendre moltes figures de l'esmentat Boeci, que són al llibre tercer, capítol novè.

[p. 146]

De semitoniorum per divisionem toni provenientium secundum illius proportionem distributione. Titulus septimus.

Tonum in sesquioctava esse proportionem, ut predictum est, que in genere superparticulari inequalitatis consistit, tamquam effectum in sua causa formali omnes ideo consentiunt, quoniam gravior eius vox novem equis passibus metitur chordam, acutior autem octo ut ostensum est, qui ad se invicem comparati sesquioctavi sunt. Hi autem si binario multiplicentur, ut his XVIII/XVI, in eadem erunt proportione. Est enim eorum differentia binarius, qui minoris numeri pars est octava. His autem si intermedius numerus et a natura datus additus fuerit, ut hic XVIII, XVII, XVI, ipsam sesquioctavam proportionem in duas inequales partes duasque proportiones divisam manifeste perpendemus, quod in prioribus atque simplicibus numeris, id est novem et octo, cum fuerint continui et immediati, fieri [p. 147] non potest.

Títol setè. Sobre la distribució dels semitons provinents de la divisió del to segons la proporció d'aquest to.

Tothom admet que el to està en una proporció sesquioctava, com hem dit més amunt, la qual consisteix en una classe de raó superparticular, com a resultat del seu principi formatiu, precisament perquè la seua veu més greu mesura nou segments iguals de corda, mentre que l'aguda en fa vuit, com ha quedat vist, segments que, comparats entre si, mantenen una proporció sesquioctava. Ara bé, si es multipliquen per dos, amb aquests 18/16 es mantindrà la mateixa proporció, perquè llur diferència és de dos, que és la vuitena part del nombre menor. Però si a aquests els fos afegit el número intermig que apareix naturalment, com ara el 17 entre 18 i 16, podríem mesurar la mateixa proporció sesquioctava dividida en dues parts desiguals i en dues proporcions, cosa que amb els nombres anteriors i simples —ço és, 9 i 8— no es podia fer perquè eren successius i immediats.

Alia est enim proportio XVIII ad XVII, alia vero XVII ad XVI. Illi enim sesquidecimam septimam efficiunt proportionem, isti vero sesquisextam decimam, quarum altera minor est, altera vero maior de necessitate, cum fuerint inequales. Sed quoniam in hoc genere minoribus terminis maiores semper inveniuntur proportionem, maioribus vero minores, quoniam dimidium maius est tertia parte et hec maior quam sit quarta ut in his numeris duo, tria, quatuor, quinque, et ita consequenter harum igitur proportionum de quibus agimus sesquidecima septima minor est, sesquisextadecima vero maior. Et quoniam illa minorem toni partem obtinet, ista autem maiorem, erit igitur semitonium minus hoc modo proveniens ad graviorem eius partem, maius vero ad acutiorem. Semper enim maiores termini proportionum, que huic facultati adaptantur, longiorem chorde portionem obtinent et graviorem sonum, minores vero breviorum et sonum acutiorem. Gravior enim vox ipsius toni novem equis passibus metitur chordam, acutior autem octo, ut dictum est.

Que cum ita fuerint, probatum igitur est pluribus mediis in omni conversione tonorum in semitonia id quod maius est ad acutiorem partem illorum natura inveniri, minus autem ad graviorem. Est autem proportio, ut dicitur a Boetio libro secundo capitulo duodecimo, duorum terminorum ad se invicem quedam comparatio. Termini autem sunt numerorum summe. Ex his autem, que nuncusque dicta sunt, manifestus est error dicentium unamquamque vocem tonum esse [p. 148] simplicem, et hunc de quo meminimus ex illis compositum.

El fet és que hi ha una proporció diferent entre 18 i 17 per un costat, i 17 i 16 per l'altre, perquè els primers mantenen una proporció sesquidissetena, mentre que els segons en formen una de sesquissetzena, una de les quals és menor mentre que l'altra és necessàriament major, atès que són desiguals. Però com que en aquesta classe de proporcions als termes menors sempre els corresponen proporcions més grans, i als més grans les menors —perquè un mig és major que un terç i aquest major que un quart, com en els números 2, 3, 4, 5—, també així, en conseqüència, d'aquestes proporcions de què tractem, la sesquidissetena és la menor, mentre que la sesquissetzena és la més gran. I de la mateixa manera que els primers obtenen la part més petita del to, els segons n'obtenen la més gran; d'aquesta manera hi haurà, per tant, un semitò menor que tendirà cap la part més greu, mentre que el major ho farà cap a la més aguda. De fet, els termes majors de la proporció que s'adapten a aquesta possibilitat sempre obtenen la porció més llarga de la corda i el so més greu, mentre que els menors obtenen la més curta i el so més agut. En efecte, la veu més greu del mateix to mesura 9 segments iguals de corda, mentre que el més agut en fa 8, com hem explicat.

I si és així, queda provat, per tant, de diverses maneres que en qualsevol conversió de tons en semitons, aquell que és més gran es troba per naturalesa cap a la part més aguda d'aquests, mentre que el menor es troba cap a la més greu. Ara bé, com diu Boeci al llibre segon, capítol dotzè, una proporció és una mena de comparació de dos termes entre si. Els termes, per la seua part, són sumes de nombres. Amb el que s'ha dit fins ara, queda manifest que s'equivoquen els que diuen que cadascuna de les veus és un to simple i que aquest to de què hem parlat és compost d'aquestes³.

³ *Ibid.* f. a2v: "Tenemos estas tres especies de tono: simple, compuesto y general. Simples son estos seys: ut, re, mi, fa, sol, la. Compuestos estos quatro: ut re, re mi, fa sol, sol, la, [...] Generales son estos: 1º 2º 3º 4º 5º 6º 7º 8º".

Cum enim tonus spatium sive intervallum fuerit duarum vocum sesquioctava proportione ad esse deductum, ut ostensum est, ipse igitur voces erunt de necessitate tanquam duo puncta intervallum terminantia, non autem constituentia. Quare nunquam tonus ex vocibus componitur neque in illas resolvitur. Similiter autem de semitonio et aliis quibuscunque intervallis necessario dicendum.

De falsa et impossibili diatesseron institutione. Titulus octavus.

Expeditis igitur omnibus, que de semitoniorum distributione dici poterant, nunc autem quid sibi volunt quidam ex nostris respondeant, qui de musica male sentientes predictorum nuper trium tonorum, id est f-g-a-b, dissonantiam ab ultimo illorum remittendo in diatesseron consonantiam convertere per divisionem primi in duo inequalia semitonia et minoris illorum assumptionem putant, plus quam arroganter an nescio dixerim ignoranter multis modis peccantes.

Peccant enim per erroneam diatesseron consonantie assumptionem. Nulla enim species illius in semitonium terminatur remittendo, nisi prius ab eodem intervallo processerit intendendo, quod est proprium tertie et ultime speciei eiusdem consonantie, ut posterius liquebit.

Com que un to és un espai o interval de dues veus que ha estat extret en una proporció sesquioctava, com ha quedat demostrat, necessàriament les mateixes veus seran, com si diguérem, els dos extrems que posen límit a l'interval, però no en formen part constituent; perquè mai un to es compon de veus ni es dilueix en les veus. I el mateix cal dir sobre el semitò i qualssevol altres intervals.

Títol vuitè. Sobre la falsa i impossible formació del *diatèssaron*.

Com que ja hem despatxat tot allò que es podia dir de la distribució dels semitons, que responguen ara per la seua part què és el que pretenen alguns dels nostres que, amb opinió musical errada, pensen en convertir la dissonància dels suara esmentats tres tons, —és a dir, *f-g-a-b*— en una consonància de diatèssaron fent-la remissa des de l'últim d'aquests, mitjançant divisió del primer en dos semitons desiguals i l'assumpció del menor d'ells, equivocant-se d'una manera que, més que arrogant, no sabia si qualificar d'ignorant⁴.

S'equivoquen, doncs, per prendre en consideració aquesta errònia consonància de diatèssaron: No n'hi ha cap mena d'aquesta que es perfeccione fent remís un semitò, si no és que primerament s'ha prolongat fent-lo intens des del mateix interval, cosa que és pròpia de la tercera i última espècie d'aquestes consonàncies, com més avant quedarà palès.

⁴ Nota marginal "Johannes de Sanabria et alii sui sequace". No obstant, la referència al seu contemporani Juan de Sanabria, sembla que aquesta idea és més antiga. Cfr. ESTEVAN, Fernando: *Reglas de Canto Plano è de Contrapunto è de Canto de Organo*, Mª Pilar Escudero García (Ed.) (Madrid: Publicaciones del Conservatorio Superior de música de Sevilla, Editorial Alpuerto, 1984), f. 13v: "La iiii conjunta se fase por rason de alguna iiii. Esto es si cantamos en bfabmi por bquadrado y el canto descende a ffaut asi como en los agnus del doble menor. O si sube de ffafut a bfabmi. Asi como en el Exemplo de la missa de los angeles."

Peccant preterea per falsam computationem intervallorum in ordine secundum prius et posterius. Cum enim [p. 149] musice disciplina a gravioribus vocibus et natura prioribus ad acutiores procedendo instituta fuerit, supradictorum igitur trium tonorum gravior est primus mediusque secundus, acutior vero tertius atque ultimus, qui ob causam dictam dividendus erat atque precise dividitur, ut in tertia diatesseron consonantie descriptione factum est, que est omnium aliorum tonorum divisionis eodem modo necessario fiende causa, ut nunc diatesseron intendo, nunc vero diapente remittendo et ab hoc termino diatesseron sibi vindicare posset.

Peccant etiam per ignorantiam huius discipline. Si enim ab acutiori tono eorum, de quibus dictum est, videlicet a- \flat , remittendo graviorem illorum, id est f-g in semitonium minus voluerimus convertere, ut cum duobus precedentibus, id est g-a- \flat , diatesseron consonantiam efficiant, impossibile est quod aiunt et in praticam falso dogmatizantes deducere conantur. Ad divisionem enim predicti toni remittendo prius nobis semitonium maius occurrere, cum fuerit ad acutiorem illius partem, ut probatum extitit, necesse est. Quemadmodum enim tonus a- \flat per maius semitonium ad acutiorem partem, minus vero ad graviorem dividitur, ita et tonus a-g atque tonus g-f et ubique.

Alioquin predictas consonantias neque intendendo neque remittendo formare posset, sed tantum eius oppositas dissonantias. Quod cum ita fuerit, falsum est igitur [p. 150] quod affirmant.

In omni enim diatessaron consonantie descriptione semitonium minus, de quo querimus, ad acutiorem illius partem de necessitate inveniri et in tonorum divisione secundum proportionem et mathematicam demonstrationem ad graviorem illorum pluribus mediis et indissolubilibus probatum est.

S'equivoquen a més per un errat recompte dels intervals pel que fa a l'ordre del primer i el segon: Perquè l'art musical ha estat formulada progressant des de les veus més greus per naturalesa cap a les més agudes, i per tant, dels tons, és més greu el primer, menys el mitjà que segueix, i el més agut és el darrer, que pel motiu esmentat s'havia de dividir i es divideix amb precisió, com s'ha fet en la tercera descripció de la consonància de diatèsson, que és per a realitzar la divisió de tots els altres tons necessàriament de la mateixa manera, com ara fent intens el diatèsson, o bé fent remís el diapente, i des d'aquest extrem el diatèsson es pot reclamar com a propi.

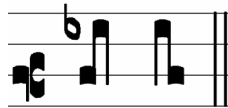
S'equivoquen també per ignorància de la seua ciència: Perquè si des del to més agut de què hem parlat —ço és, $a-b$ —, fent-ne remís el més greu, —és a dir, $f-g$ —, volguéssim convertir-lo en un semitò menor, per tal que formara una consonància de diatèsson amb els dos precedents, és a dir, $g-a-b$, és impossible el que diuen i intenten posar en pràctica, amb errada doctrina. Perquè descendent cap a la divisió del to esmentat, apareix primerament el semitò major, ja que cal —com ha quedat demostrat— que aquest estiga cap a la part més aguda del to. D'aquesta manera el to $a-b$ es divideix pel semitò major cap a la part més aguda, però pel menor cap a la més greu, i així també ho fa el to $a-g$, el $g-f$ i pertot arreu.

D'altra banda, les esmentades consonàncies no es poden formar ni fent-les intenses ni remisses sinó solament les dissonàncies oposades. Siga com vulga, és fals el que afirmen.

En tota descripció de la consonància de diatèsson ha quedat provat de moltes i irrefutables maneres que el semitò menor de què tractem es troba necessàriament cap a la part més aguda, i que en la divisió de tons segons la proporció i la demostració matemàtica es troba cap a la part més greu d'aquests, com hem provat amb molts i irrefutables procediments.

Peccant insuper contra nostra vulgata principia, et inter illa id quod b mollis est destruunt. Omnia enim, de quibus agimus et consequenter dicendum est, scilicet natura, b molle et \flat quadratum, a tertia in quartam vocem semitonium formant et illud minus, ut diatesseron consonantiam sibi efficiant, sicut in prima eius positione. Unde e contrario contententes non sunt audiendi. Ad destruendam enim principia non est amplius ratio, ut ab Aristotile primo *Physicorum* tractatu secundo dicitur.

Quamobrem, sicut impossibile est ab f ad b preter diatesseron consonantiam semitonium ad acutiorem partem habentem cantum intendere, ita et remittere ab b ad f, sive theorice sive practice impossibile, ut in subiecto exemplo, ad quod reliqua omnia, que cum intermediis vocibus distribuuntur, de necessitate principiorum reducuntur, ut hic patet per exemplum:

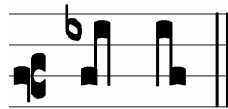
[p. 151]

De triplici diatessaron consonantie speculatione, ubi de tribus principiis musices agitur in generali. Titulus nonus.

Unaqueque scientia sua habet principia, per que probantur et ad que reducuntur omnia probata in illa scientia et in quorum virtute omnes illius conclusiones eliciuntur, prout ex primo libro *Posteriorum* colligitur.

S'equivoquen, a més, contra els principis que hem divulgat —i entre ells pel fet que destrueixen allò que és el bemoll: Perquè tot el que tractem i el que cal dir en conseqüència, és que la natura, el bemoll i el becaire formen un semitó des de la tercera fins a la quarta veu —i és el menor— per tal de fer una consonància de diatèssaron, com en la seua primera posició. Per això no són mereixedors d'atenció els que pretenen el contrari. A qui destrueix els basaments no cal prestar-li més consideració, com diu Aristòtil al llibre primer de la *Física*, tractat segon.

Per això, de la mateixa manera que és impossible que el cant pugue des del *f* fins al *b* el semitó que hi ha a la part més aguda més enllà de la consonància de diatèssaron, també ho és tant teòricament com pràcticament que descendesca des del *b* fins el *f*, com a l'exemple de més avall, al qual es redueixen, per necessitat dels principis, tot allò que es distribueix amb les veus intermèdies, com és evident ací mitjançant un exemple:

Títol novè. Sobre l'especulació de la triple consonància, on es tracta dels tres principis de la música en general.

Cada ciència té els seus principis, pels quals es prova i als quals es redueix tot el que prova aquella ciència, i en virtut dels quals s'extrauen totes les conclusions, com es desprèn del llibre primer dels *Posteriora*.

Et quoniam scientia est de his que sunt ex necessitate, id est de his que impossibile est aliter se habere, ut dicitur sexto *Ethicorum*, sic et principia et ita concedenda. Principia autem huiusmodi sunt quedam communes animi conceptiones, que de illis habentur, seu prepositiones vere et inde monstrabiles, nulla scilicet exteriori probatione indigentes. Harum autem etsi quedam sint, que cum audite fuerint, ab omnibus tam vulgaribus quam doctis ita esse concedantur, ut est illud: «que sibi conveniunt, equalia sunt», et illud: «si ab equalibus equalia auferantur, que relinquuntur equalia sunt» (id est, si a duabus lineis equalibus equales partes auferantur, que relinquuntur equales sunt), et illud: «si equalibus equalia addantur, tota sunt equalia», et in similibus, sunt etiam que a sapientibus tantum aprobantur, prout Boetius noster libro *De ebdomadibus* inquit, ut est illud: «nullum incorporale est in loco», et ita in presentiarum.

Cum diatesseron consonantie, que omnem vim musices atque modulationis [p. 152] tenet velut primum principium, triplex fuerit a natura contemplatio, tria igitur de necessitate erunt modulandi principia, que etsi vulgus minime capiat, apud doctos autem nequaquam est dubitabile. Primo enim omnia illius elementa, id est tonus, tonus et semitonium, etsi divisibilia fuerint, incomposita tamen et indivisa considerantur et accipiuntur, quia a natura ita instituta, ut in prima illius demonstratione atque secunda ostensum est. Prius est enim natura divisibile, quodcunque fuerit, quam illius divisio. Secundo autem tonus divisibilis atque divisus sumitur, ut in tertia et ultima illius descriptione. Tertio autem et ultimo semitonium, quod in precedentibus indivisum ponitur, nunc in duas equas partes, que diesis atque diesis apellantur, describitur.

I com que el coneixement ocorre sobre allò que és per necessitat, és a dir, d'allò que no pot ser d'una altra manera —com es diu al llibre VI de l'*Ètica*— així són els principis i així s'han de reconèixer. Els principis d'aquesta mena són una espècie de concepcions comunes de l'esperit que es tenen per elles mateixes, o bé preconceptes veritablement demostrables, és a dir, que no tenen necessitat de demostració exterior.

Encara que algunes d'aquestes concepcions siguin tals que quan se senten, tant els il·letrats com els doctes convenen que són així, com passa amb expressions com ara «les coses que coincideixen, són iguals», o amb «si a dos elements iguals els llevem dues parts iguals, el que resta és igual» (és a dir, si a dues cordes iguals els llevem parts iguals, el que resta és igual), o també «si afegim parts iguals a elements iguals, el conjunt resta igual», i coses semblants, tanmateix n'hi ha d'altres que només són compreses pels entesos, tal com diu el nostre Boeci al llibre *De hebdomadibus*, com ara allò de «cap cosa incorpòria no ocupa un lloc», i també passa així amb les coses de què tractem.

Com que l'estudi de la consonància de diatèssaron —que conté tota l'essència de la música i de la modulació, com si fóra el seu primer principi— és de triple naturalesa, són necessàriament triples per tant els principis de la modulació, els quals, tot i que la gent senzilla no els comprega gens, entre els doctes no són en absolut motiu de dubte. Primerament els seus elements, és a dir, el to, el to i el semitò, encara que són divisibles, es consideren i es prenen com a no composts i indivisibles, perquè estan establerts per naturalesa, com ha quedat vist en la primera i segona demostració. El primer és per naturalesa divisible, qualsevol que siga, com la seua divisió. En segon lloc, el to es pren com a divisible i com a dividit, com en la tercera i última descripció que n'hem donat. En tercer lloc i últim, el semitò, que en les línies precedents es proposa com a dividit, ara es descriu en dues parts iguals que s'anomenen *diesis* i *diesis*.

De tribus principiis musicae discipline in particulari, ubi de tribus generibus melorum agitur. Titulus decimus.

Supradicte diatesseron consonantie trine contemplationes tria sunt de necessitate musicae discipline principia ut meminimus. Sed quoniam ipsa quoque principia primo eiusdem facultatis libro tria genera melorum nuncupantur, scilicet diatonicum, chromaticum et enarmonicum, nunc de singulis illorum specialiter dicamus.

De primo genere melorum. Titulus undecimus.

Primum igitur genus melorum supradictorum, quoniam ex duobus tonis et semitonio constat, a maiori sui positione diatonicum [p. 153] appellatum est. Et quoniam in illo integri sunt toni nec in partes aut semitonia divisi, ceteris durius atque naturalius primo *Musices* capitulo vicesimo primo dictum est. Sic enim natura instituti sunt, ut in prima et secunda diatesseron consonantie descriptione patuit. Unde etiam generalius. Omnes enim consonantie et omnes illarum species sub illo genere diatonico distribuuntur, et inde quicquid decantandum vel modulandum fuerit, nisi dissonantie vitande gratia e contrario fiat, ut in tertia et ultima supradicte consonantie descriptione ostensum est, sub illo (scilicet genere) pari forma decurrit. Sed animadvertendum, quod in huius generis descriptione semitonium preponitur duobus tonis, ut hic: b-c-d-e vel e-f-g-a, in gravibus et acutis. Hoc enim modo sequentia genera, que ab hoc sumunt originem, congruentius instituuntur.

Títol desè. Sobre els tres principis de l'art musical en particular, on es tracta dels tres gèneres de melodies.

Les tres consideracions esmentades de la consonància de diatèssaron formen necessàriament els tres principis de l'art musical, com recordem. Però com que també els propis principis, segons el llibre primer d'aquesta mateixa art, designen els tres gèneres melòdics, a saber, el diatònic, el cromàtic i l'enharmònic, parlem ara específicament de cadascun d'ells.

Títol onzè. Sobre el primer gènere melòdic.

El primer dels gèneres melòdics esmentats, com que consta de dos tons i d'un semitò, s'anomena diatònic per la posició major que té. I com que està compost per tons sencers, no dividits ni en parts ni en semitons, al capítol 21 de la *Música* ha estat qualificat de més dur i natural que els altres. Són, doncs, fets per naturalesa de la manera que ha quedat palesa en la primera i la segona descripció de la consonància de diatèssaron. Per això també és més general, perquè totes les consonàncies i les seues espècies es distribueixen sota aquest gènere diatònic, i per això, tot el que cal cantar o modular —si no és que per evitar la dissonància es fa de manera contrària, com s'ha mostrat en la tercera i última descripció de l'esmentada consonància—, en aquest gènere transcorre de manera semblant. Però cal advertir que en la descripció d'aquest gènere el semitò s'anteposa als dos tons, com ací: *b-c-d-e*, o bé *e-f-g-a*, als greus i als aguts. D'aquesta manera, els gèneres següents, que d'ací prenen origen, s'estableixen amb més congruència.

De secundo genere mellorum. Titulus duodecimus.

Secundum autem genus a permutatione procedendi cromaticum iure appellatum est. Croma enim grece «color» dicitur latine. Tractum est autem hoc vocabulum a superficiebus, ut dicitur primo *Musices* capitulo vicesimo primo, que cum permutantur, in alium transeunt colorem. Constat enim ex supradicto naturali semitonio, ut in omnibus tetrachordis de quibus consequenter est dicendum, tertio excepto, et maiori semitonio per divisionem sequentis toni proveniente, unde et «molle» dictum est. Verum enim nullo medio termino interposito, sed tantum per motionem tertie chorde (que est d vel g) et illius ad graviolem partem versus [p. 154] secundam (que est c vel f) antecedentem traductionem, quare et ex triemitonio incomposito [constat], unico scilicet trium semitoniorum intervallo contento ab ipsa tertia chorda usque ad quartam necessario relicto.

At vero nullum horum intervallorum ita conversorum ut dictum est, etsi ratione comprehendantur, venit in praticam. Sed ut ne frustra genus hoc positum videatur, constat preterea ex semitonio minori per divisionem toni a-b acutorum proveniente et ab illo incipiente medio interposito termino, ut in tertia diatesseron consonantie descriptione et in tertio tetrachordo patet, a quo omnes relique tonorum divisiones secute sunt, et tono atque tono. Sed horum (scilicet tonorum) primus ex semitonio maiori ex supradicta divisione pretereunte et minori atque naturali, id est b-c, sequente compositus est. Secundus vero atque ultimus, quia diatonicus, incompositus, unde diatesseron consonantiam a-b-c-d, que prima sui positione per tonum, semitonium et tonum intenditur, per semitonium, tonum et tonum, ut dictum est, manifeste textit. Que etiam sicut per prius his vocibus re-mi-fa-sol pronuntiabatur, ita nunc per mi-fa-sol-la in hoc tetrachordo et in hoc genere decantatur.

Títol dotzè. Sobre el segon gènere melòdic.

Per altre costat, el segon gènere és anomenat a dreta llei cromàtic, a partir de la permuta de què procedeix. El mot *croma* es diu en llatí 'color'. Aquest vocable està extret de les superfícies —com es diu al llibre primer de la *Música*, capítol vint-i-unè— les quals, quan es canvien de lloc, modifiquen el seu color.

Consta, doncs, del semitò natural adés esmentat —com en tots els tetracords de què parlarem a continuació, llevat del tercer— i d'un semitò major que prové per divisió del to següent, fet pel qual és anomenat *moll*. D'altra banda —sense interposició de cap terme mitjà, sinó solament per moviment de la tercera corda (que és *d* o *g*) i el trasllat d'aquesta a la part més greu cap a la segona antecedent (que és *c* o *f*)—, consta també d'un trihemitò no compost, és a dir, d'un únic interval de tres semitons que resta necessàriament contingut des de la tercera corda mateixa fins a la quarta.

Però en realitat cap d'aquests intervals, transformats com hem dit, encara que els puguem copsar mitjançant el raonament, no apareixen en la pràctica. I perquè no sembla que hem exposat aquest gènere endebades, consta, a més, d'un semitò menor que prové de la divisió del to *a-b* dels aguts, i de mig terme interposat que comença des d'aquell, com es veu en la tercera descripció de la consonància de diatèssaron i en el tercer tetracord, del qual segueixen les divisions que resten dels tons, to i to. Però el primer d'aquests —del to, volem dir— està compost d'un semitò major que ultrapassa la divisió adés esmentada, i del menor i natural següent, és a dir, *b-c*. D'altra banda, el segon i últim, per ser diatònic, és no compost, el qual basteix clarament, amb un semitò, un to i un altre to, una consonància de diatèssaron *a-b-c-d*, que per la seua primera posició s'estén per un to, un semitò i un to. Aquesta, de la mateixa manera que abans s'enunciava amb les veus *re-mi-fa-sol*, ara en aquest gènere i en aquest tetracord es canta *mi-fa-sol-la*.

De quinque thetracordis. Titulus tertius decimus.

Quanta igitur fuerit diatesseron consonantie in hac disciplina auctoritas, ex his que dicta sunt manifestum est. In quinque enim tetrachorda a semitonio incipientia tota propter causam dictam dividitur, quorum nomina sunt hipaton, meson, sineme- [p. 155] non, diezeugmenon, hiperboleon. Tetrachordum autem et diatesseron idem sunt, ut dicitur quarto *Musices* capitulo sexto.

Primum igitur tetrachordum, quoniam gravium atque principalium est vocum, hipaton vocatum, constat ex his vocibus b, c, d, e.

Secundum autem, quoniam mediarum est vocum, meson nuncupatum, ab ultima precedentis –id est e– incipit, et habet insuper f, g, a, que scilicet a mese, id est omnium chordarum media, ad similem sibi ad graviorem et acutiorem partem tonum efficit similem.

Tertium vero, quoniam a prima sequentis uno tono seiunctum est, et cum ultima precedentis unisono coniunctum, sinemenon ideo appellatum, habet a, b, c, d.

Quartum vero, de per se incipiens a prima voce precedentis per tonum disiunctum, et ob hoc diezeugmenon appellatum, constat ex \flat , c, d, e.

Quintum autem et ultimum, quoniam excellentium vel superacutarum est vocum et ob hanc causam hiperboleon nuncupatum, habet e, f, g, a, que finem faciunt.

Sed in his notandum, quod c atque d, quas vulgo acutas dicimus, duplices sunt. Duobus enim serviunt tetracordis, id est sinemenon et diezeugmenon. Unde ipsa tetrachorda partim disiuncta sunt, partim vero coniuncta.

Sed nunc redeamus unde digressi sumus.

Títol tretzè. Sobre els cinc tetracords.

Per tant, amb el que hem dit ha quedat manifesta quina és la importància de la consonància de diatèsson en aquesta disciplina. Així, tots els tetracords que comencen des del semitò es divideixen en cinc, pels motius adés esmentats, els noms dels quals són *hipaton*, *meson*, *sinemenon*, *diazeugmenon*, *hiperboleon*. Ara bé, el tetracord i el diatèsson són el mateix, com es diu al llibre quart de la *Música*, capítol sisè.

El primer tetracord, per tant, que pel fet d'estar compost per les veus més greus i principals, és anomenat *hipaton*, consta d'aquestes veus: b^5 , c , d , e .

El segon, pel seu costat, que pel fet d'estar compost per les veus mitjanes s'anomena *meson*, comença des de la darrera de les precedents —és a dir, e — i consta a més de f , g , a , la qual a mese —ço és la corda que està enmig de totes— produeix un to similar tant cap a la part més greu com cap a la part més aguda.

El tercer, al seu torn, que pel fet que està separat des de la primera següent un to i unit amb la darrera precedent amb uníson, és anomenat *sinemenon*, consta de a , b^6 , c , d .

El quart, que comença per un to disjunt des de la primera veu de les precedents, i és per això denominat *diezeugmenon*, consta de b^7 , c , d , e .

El cinquè i darrer, que pel fet ser format per les veus sobreixents o sobreagudes, és diu *hiperboleon*, consta de e , f , g , a , que constitueixen l'acabament.

Però en aquests cal notar que c i d , que vulgarment anomenem agudes, són dobles; el fet és que fan servei en dos tetracords, el *sinemenon* i el *diezeugmenon*. D'ací prové el fet que els tetracords estan en part separats, però en part units.

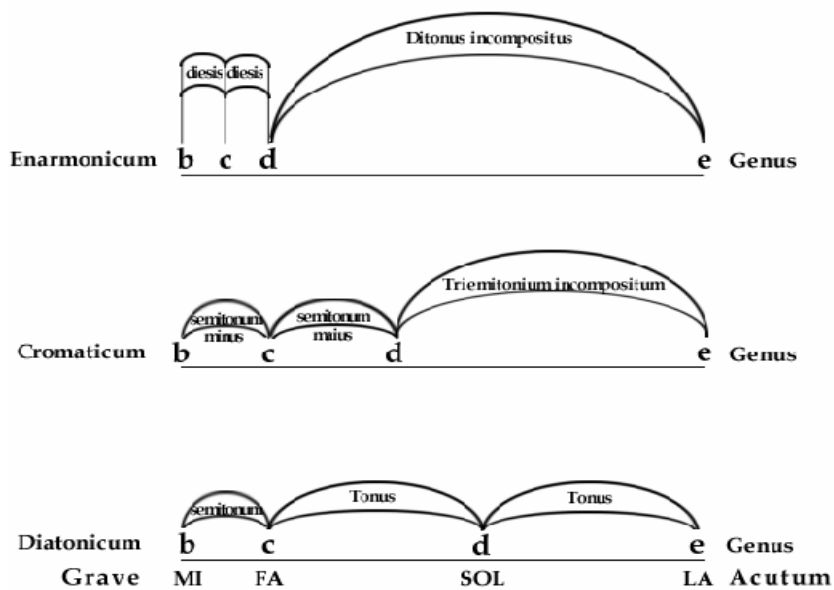
Però tornem ara allà d'on havíem eixit.

⁵ Es tracta d'un *bmi*, és a dir, separat un semitò menor del c contigu.

⁶ En aquest cas es tracta d'un *bfa*, és a dir, a distància d'un semitò menor del a contigu.

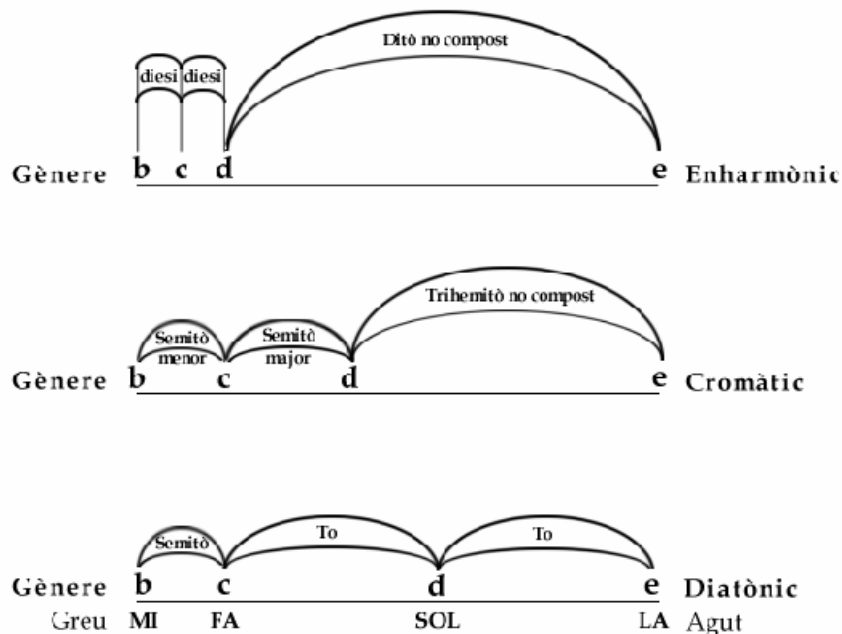
De tertio et ultimo genere mellorum. Titulus quartus decimus.

Tertium vero genus et ultimum, enarmonicum dictum, ex diesi dimidium semitonii existenti et diesi atque dito- [p. 156] no incomposito, quod est unicum, duorum tonorum intervallum diatesseron consonantiam textit. Unde ab «ena» grece, quod est unum latine, et armonia, quia magis choaptatum atque coniunctum, appellatum est. Dividit igitur semitonium minus, id est b-c vel e-f, in duas equas partes per secunde chorde in dimidium intervalli motionem et tertie in eum locum ubi secunda sita fuerat reductionem, ita ut ambe semitonium minus ad primam efficientes, adusque quartam et ultimam ipsius diatesseron unicum duorum tonorum intervallum remaneat, ut meminimus. Verum enim vero, nihil eorum, que huius generis sunt, venit in praticam, sed sunt tantum secundum rationis speculationem dicta. Minus enim intervallum a semitono minori proferre impossibile est et ditonum incompositum, ubi compositus ut in diatonico genere semper adest, superfluum esse querere. Sed in his omnibus notandum, quod prima chorda atque ultima immobiles sunt, secunda autem partim immobilis est, partim vero mobilis, tertia vero semper mobilis ut in sequenti figura:

Títol catorzè. Sobre el tercer i darrer gènere melòdic.

El tercer i darrer gènere melòdic, pel seu costat, anomenat enharmònic, forma una consonància de diatèssaron a partir d'una *diesis* existent de mig semitò, una altra *diesis* i un ditò no compost, que és únic, interval de dos tons. És per això que rep el seu nom d'*ena*, que vol dir 'u' en grec, i harmonia, perquè és més ajustat i conjuntat. Així doncs, divideix el semitò menor, és a dir, *b-c* o bé *e-f*, en dues parts iguals pel moviment de la segona corda cap al mig de l'interval, i per reposició de la tercera en aquell lloc on havia estat la segona, de manera que, formant totes dues un semitò menor cap a la primera, quede un únic interval de dos tons fins a la quarta i darrera del mateix diatèssaron, com hem recordat. Ara bé, cap dels que són d'aquesta manera no apareixen en la pràctica, sinó que són únicament producte del raonament especulatiu esmentat. El fet és que és impossible portar més enllà del semitò menor un interval més petit, i és inútil cercar un ditò no compost quan al gènere diatònic sempre hi es present el regular. Però en aquesta qüestió cal remarcar que la primera i la darrera corda resten immòbils, mentre que la segona és a voltes mòbil, a voltes immòbil, i la tercera és sempre mòbil, com es veu en la figura següent:

[f. 157]

De tribus proprietatibus musice discipline in generali, que illius etiam principia dicuntur. Titulus quintus decimus.

Ex his autem, que de generibus melorum dicta sunt, tres institute sunt armonizandi proprietates, quarum nomina apud musicos pervulgatissima, sed nequaquam ab omnibus intellecta, sunt natura, b molle et ♭ quadratum, que etiam principia musice discipline dicuntur et ita ab omnibus conceduntur. Impossibile est enim preter alteram illarum aliquid modulari. Ex genere enim diatonico proprietas nature deducta est. Quemadmodum enim illud per tonum atque tonum (nequaquam in partes divisos) et semitonium per se existens, id est nulla tonorum divisione genitum progreditur, ita et hec proprietas, que ideo a nullo denominatur signo neque ab aliquo prenotatur, quod secus est de reliquis.

Sunt enim accidentia in naturam. Ex genere autem chromatico proprietas b mollis effecta est. Effecta inquam, non tamen secundum omnem illius positionem, sed tantum secundum ultimam. Quemadmodum enim genus hoc tonum medio interposito termino in semitonia partitur, ut in tertia et ultima diatesseron consonantie descriptione atque in tetrachordo sinemenon ostensum est, ita et huiusmodi proprietas, ut in proximo manifestius erit. Sed quoniam enarmonicum genus semitonium in duas partes dividit, ut dictum est, ipseque per intervalli parvitate humane voci ad pronuntiandum impossibiles [p. 158] existunt, unde neque in instrumentali admittuntur, et omnes diffinitiones consonantiarum, ut ex ea que est diatesseron patuit, in semitonium tantum resolvuntur, inde tertia proprietas iam prefato genere pretermisso ad primum repetendum post secundi positionem, id est cromatici atque mollis, tamquam tertio loco constitutum revertitur et per respectum ad ipsum secundum «proprietas ♭ duri vel ♭ quadrati» nuncupatur, de quarum proprietatum per signa precedentia denominatione consequenter rationem reddemus.

Títol quinzè. Sobre les tres propietats de l'art musical en general, que s'anomenen també els seus principis.

Del que s'ha dit sobre els gèneres melòdics cal fer derivar tres propietats de l'harmonia els noms de les quals són ben coneguts entre els músics, però que no són en absolut ben compreses per tots; són la propietat de natura, la de bemoll i la de becaire, que també es denominen principis de la música i són considerats així per tots. El fet és que és impossible entonar res deixant de banda algun d'aquests elements. La propietat de natura ha estat deduïda del gènere diatònic. De la mateixa manera que aquest s'estén per to, altre to (en absolut dividits en parts) i el semitò que existeix per si mateix, és a dir, sense tenir origen en cap divisió dels tons, així també ho fa aquesta propietat, que per aquesta raó no és indicada per cap senyal ni marcada al començament per res, a diferència de les restants.

Hi ha accidents en la natura. Per un costat, la propietat de bemoll ha quedat provada a partir del gènere cromàtic. Dic provada, però no segons qualsevol posició, sinó solament segons la darrera. De la mateixa manera, doncs, que el gènere divideix aquest to en semitons posant-hi un element intermedi, com ha resultat palès en la descripció de la tercera i última consonància de diatèsson i en el tetracord *sinemenon*, així ho fa també aquesta propietat, com resultarà més evident a continuació. Però, considerant que el gènere enharmònic divideix el semitò en dues parts, com s'ha dit, i aquestes mateixes parts apareixen en intervals impossibles de pronunciar per manca de capacitat de la veu humana, raó per la qual no s'admeten en la instrumental, i que totes les definicions de les consonàncies —com s'ha fet palès en la de diatèsson— es resolen únicament amb el semitò, és per això que la tercera propietat —deixant de banda el gènere ja explicat més amunt— retorna al primer gènere que cal recol·locar darrere del lloc del segon —és a dir, del cromàtic i moll— com si estiguera establert al tercer lloc, i que, en contraposició al mateix segon s'anomena propietat de $\frac{1}{2}$ dur o becaire, propietats sobre la denominació de les quals donarem raó en conseqüència mitjançant signes precedents.

Itaque diatonicum genus primam et tertiam efficit proprietatem, cromaticum vero secundam. Illud enim durius et naturalius ob causam assignatam dictum est primo *Musices* capitulo vicesimo primo, istud vero mollius. Sed de his ita in generali actenus, nunc autem in particulari dicamus. Verum enim vero memorie mandandum interim, quam manifestus sit horror quorundam huius artis scriptorum nostrorum temporum, qui dicunt enarmonicum genus cum reliquis decantari, sed minime a sensu auditus diiudicari, quod ita ridiculum est, ut etiam ignorantiam illorum atque ruditatem simul et arrogantiam pudendum sit commemorare. Ex propriis enim locuntur. Nunquam enim legisse Musicam manifestum est.

De proprietate nature musice discipline. Titulus sextus decimus.

Proprietas igitur nature, de qua meminimus, etsi diatonicum genus sequatur [p. 159] per omnia quod est ceteris naturalius, ut dicitur primo *Musices* capitulo vicesimo primo, ab essentia tantum semitonii, quoniam per respectum ad id quod est sequentis proprietatis ab ipsa natura datum existat, ut ostensum est, nomen accepit. Nam duos tonos habere integros semitonium precedentes omnibus commune est; semitonium autem huiusmodi, de quo intendimus, tantam in hac obtinet facultate potestatem, quod in omni consonantia vel semel ut in diatesseron et diapente vel plerumque ut in reliquis inventum existat. Qua de re dempto hoc semitonio consonantia prima sui positione nulla erit, et musica nulla.

Així doncs, el gènere diatònic compleix la primera i la tercera propietats, mentre que el cromàtic compleix la segona. El fet és que s'ha dit al llibre primer, capítol vint-i-unè de la *Música* que el primer és dur i natural pel motiu consignat abans, mentre que el segon és moll. Però posem fi ací a parlar d'aquestes qüestions de manera general i, a continuació, en parlarem de manera particular. Mentrestant, nogensmenys, procurem recordar fins a quin punt és evident l'error d'alguns escriptors d'aquesta art de la nostra època, que afirmen que el gènere enharmònic es canta amb els altres, però que no es distingeix en absolut amb el sentit de l'oïda, una afirmació tan ridícula que fa vergonya recordar la ignorància llur i la seua grolleria barrejada amb arrogància⁷. Ho manifesten amb els seus propis fets, perquè és evident que mai no han llegit la *Música*.

Títol setzè. Sobre la propietat de natura de l'art musical.

Així doncs, la propietat de natura, de què hem parlat, encara que seguísca el gènere diatònic —el qual per tots els motius és més natural que els altres, com es diu al llibre primer, capítol vint-i-unè de la *Música*— rep el nom, com s'ha vist, únicament a partir de l'essència del semitò, atès que, en contraposició a allò que és particular de la segona propietat, es presenta donat per la seua naturalesa pròpia. El fet de tenir dos tons sencers íntegres precedents el semitò és comú a tots, però un semitò de la classe de què parlem obté en aquesta circumstància tanta capacitat que es presenta en tota consonància almenys una volta, com passa en el diatèssaron i en el diapente, o moltes vegades, com passa en les altres. Per aquest motiu, si en la consonància suprimim aquest semitò de la seua primera posició, no hi haurà cap consonància, i tampoc cap música.

⁷ Nota marginal: "Lux bella". Cfr. *Lux Bella* de Durán: "El enarmonio sentimos lo: y no lo podemos comprender". En *Comento sobre Lux Bella*, el mateix autor explica la seua afirmació: "[...] la causa es porque el enarmonio es quando diuersos sonidos en varias species vienen a la potencia auditua y por la confusión de tantas bozes non puede el oydo particularmente comprender ninguno dellos [...]" [DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a3v, c8v].

Est igitur proprietas nature, que in omni coniunctione quatuor vocum duos habet tonos et semitonium naturale, id est nulla tonorum divisione proveniens, sed tantum de per se existens, ut in prima et secunda diatesseron consonantie descriptione probatum est. Huius autem initium est in littera c, ut ostensum fuit, a quo ut, re, mi, fa, sol, la procedunt, quod ab omnibus conceditur.

Precedentes enim a- \flat tono differunt, \flat -c autem semitonio, ut habetur primo *Musices* capitulo vicesimo, unde in nulla illarum huius proprietatis initium assignari potuit. Natura enim, quemadmodum probatum est, post duos tonos sequitur semitonium.

De b mollis proprietate. Titulus septimus decimus.

Proprietas autem b mollis a semitonio et eius signo nomen accepit. Semitonio inquam molli, hoc est ab accidente seu per divisionem toni proveniente, de qua dictum est necessitate, ut in tertia et ultima diatesseron consonantie descriptione. Mollius enim sonant voces per semitonium distantes quam per tonum, a quo abscisum est, [p. 160] ut in cromatico genere dictum est. Dividit enim huiusmodi proprietas tertium et ultimum horum trium tonorum f-g-a- \flat in duo inequalia semitonia, minus scilicet atque maius, ut probatum est, propter eam quam retulimus causam, id est dissonantie vitande gratia, quam efficiebant tanquam diatesseron consonantie in eodem numero vocum oppositam.

La propietat de natura, per tant, radica en el fet que en tota conjunció de quatre veus hi ha dos tons i un semitò natural, que no prové de cap divisió dels tons, sinó que es presenta per ell mateix, com ha quedat provat en la primera i en la segona descripció de la consonància de diatèssaron. L'inici és a la lletra *c*, com es va mostrar, de la qual surten *ut, re, mi, fa, sol, la*, com tothom hi admet.

Els precedents *a-b* estan separats un to, mentre que *b-c* ho estan un semitò, com es veu al llibre primer, capítol vintè, de la *Música*, on en cap d'aquestes no s'ha pogut determinar l'inici d'aquesta propietat. Per naturalesa, doncs, de la manera com ha quedat provat, després de dos tons, segueix un semitò.

Títol dissetè. Sobre la propietat de bemoll.

Per la seua banda, la propietat de bemoll pren el nom del semitò i del seu signe; em referesc al semitò moll, és a dir, del que prové per accident o per divisió del to, per necessitat, com s'ha dit, com passa en la tercera i última descripció de la consonància de diatèssaron. El fet és que les veus que disten un semitò sonen més molles que quan disten un to, del qual el semitò s'ha tallat, com s'ha explicat en el gènere cromàtic. Aquesta propietat divideix, doncs, el tercer i últim d'aquests tres tons *f-g-a-b* en dos semitons desiguals, el menor i el major, com s'ha provat, per aquell motiu que ja hem referit, és a dir, per evitar la dissonància que produïen oposant-se a la consonància de diatèssaron en el mateix nombre de notes⁸.

⁸ Vegeu títol 5è (mentre no s'indique una altra cosa, ens referim a l'*Enchiridion*).

Quorum semitoniorum id quod minus est, ut cum duobus precedentibus tonis prefatam dissonantiam in predictam consonantiam converteret, assumit, maius vero ad acutiorem partem reliquendo. Sed quoniam inter $a-b$ nullum est signum medium ad illam demonstrandam toni in semitonium conversionem, $-b$ autem immobile esse probatum est (etsi mihi in *Comentariis* inconsiderate alia mens fuerit) —, inde aliud inter ipsa necessario interponimus, ut hic $a-b-b$, citra tamen dimidium spatii quantum a natura datur, ut mathematica demonstratione comprobatur, eo modo quo in tertia diatesseron consonantie descriptione ostensum est.

Hoc autem signo interposito tunc reliquum, quod ante illius additionem positum erat, pro maiori semitono demonstrando ita depingimus b , ut quadrate existat figure, quod nullo alio modo rectius doctiusque fieri poterat.

Uno enim angulo inter se differentia cum existant, — ut hic b / b —, differentiam semitoniorum, minoris scilicet atque maioris, que coma dicitur, ostendunt. Quemadmodum enim neque unitas in numeris, sicne coma dividitur in sonis. Coma enim, ut dicitur tertio *Musices* capitulo decimo, est ultimum quod potest comprehendere [p. 161] auditus, ut supra dictum est. Sed quoniam primum b supradictorum minorem toni partem sive semitonium minus, de quo intendimus, demonstrare invenitur, quod «molle» iure dictum est, inde ipsum b non de per se, sed tantum per respectum ad sonum quem representat molle obtime nuncupatum est. Que cum ita fuerint, b mollis igitur proprietas est, que in omni coniunctione quatuor vocum duos habet tonos et semitonium per divisionem toni proveniens. Huius autem initium est in littera f de necessitate, ut ostensum est, a quo ut, re, me, fa, sol, la manant.

D'aquests semitons, per tal de convertir l'esmentada dissonància en la dessús dita consonància amb els dos tons precedents, n'assumeix el menor, deixant el major a la part més aguda. Però com que entre $a-\flat$ no hi ha cap signe intermedi per denotar la conversió del to en un semitò —per la seua banda, ha estat provat que el \flat resta immòbil (encara que irreflexivament jo hagués tingut un altre parer als *Comentaris*)—, per això interposem altre signe entre aquests signes, com ací $a-b-\flat$, que apareix per naturalesa abans de la meitat de l'espai, com es confirma amb la demostració matemàtica de la manera com ha quedat palès en la tercera descripció de la consonància de diatèssaron.

Amb la interposició d'aquest signe, l'altre, posat abans d'afegir-hi aquell, a fi d'indicar el semitò major, el dibuixem \flat , per tal que aparega en forma quadrada, cosa que no es podria fer de cap altra manera amb més correcció i enteniment.

El fet que entre els dos signes —és a dir, entre b i \flat — existesca la diferència de l'angle mostra la diferència entre els semitons, és a dir, entre el menor i el major, la qual s'anomena coma. Així, de la mateixa manera que la unitat no es divideix en nombres, tampoc la coma no es divideix en sons. La coma, com es diu al llibre tercer de la *Música*, capítol desè, és la darrera cosa que es pot percebre amb l'oïda, com hem dit més amunt. Però com que hom veu que el primer b dels dessús esmentats denota la part menor d'un to, o semitò menor, de què hem tractat, el qual justament hem anomenat 'moll', per això aquest mateix b és també anomenat molt a propòsit 'moll', no per ell mateix, sinó solament en relació al so que representa. Sent així les coses, la propietat de bemoll és, per tant, la que en tota conjunció de quatre veus produeix dos tons i un semitò que prové de la divisió del to. D'altra banda, l'inici és necessàriament a partir de la lletra f , com ha quedat vist, d'on surten *ut, re, mi, fa, sol, la*.

De proprietate ♭ quadrati. [Titulus] duodevicesimo.

Proprietas autem ♭ quadrati, tertia et ultima, vulgo ita dicta, ab eius signo nomen accipisse manifestum est. Si enim relicto semitonio b mollis iam dicto, quanquam immobile existente, tonus a quo abscisum fuerat assumatur, modulatione videlicet ultra quartam vocem ab f intensa et trium tonorum dissonantia, etiamsi affuerint ob hoc dissoluta, tunc respectu figure aut signi maiorem iam dicti toni partem et acutiorem illius vocem demonstrantis, id est ♭, cantus ♭ quadrati dicitur, et per respectum ad b molle precedens et ad illud comparatus vel relatus, quoniam semitonium illius in tonum convertit, «cantus vel proprietas ♭ duri» appellatur. Durius enim sonant voces per tonum distantes quam per semitonium. Inde enim diatonicum genus melorum, quod est primum, ceteris durius dicitur. Verum enim vero, de per se consideratus, cum post duos tonos, id est g-a-b, semitonium habeat de per se existens, id est ♭-c, hoc est nullius toni divisione genitum, cantus [p. 162] vel proprietas nature nuncupatur.

Est igitur proprietas ♭ quadrati, que semitonium b mollis in tonum convertens in omni coniunctione quatuor vocum duos habet tonos et semitonium a natura datum. Huius autem proprietatis initium est in g de necessitate et ab f immediato propter causam dictam, a quo ut, re, mi, fa, sol, la procedunt.

Ex his igitur manifestum est, quam graviter peccant per ignorantiam musice discipline quidam nostrorum temporum huius artis scriptores, qui hanc proprietatem quemadmodum eam, que b mollis est, ab accidente provenisse dicunt, docent atque predicant. Docent enim de quibus nullam habent scientiam. Ignorant enim, quid per nomina proprietatum supradictarum importatur, unde et reliqua omnia de necessitate ignorant.

Títol divuitè. Sobre la propietat de becaire

La tercera i última propietat, la de becaire, dita així vulgarment, és evident que va prendre nom a partir de la seua notació.

Si, deixant de banda el semitò de bemoll ja esmentat, encara que aparega com a immòbil, hom pren el to del qual aquest havia estat extret, és a dir, amb una modulació més enllà de la quarta veu ascendent des de *f*, i una dissonància de tres tons —encara que es presenten per aquest motiu separats—, llavors, respecte de la figura o del signe que indica la part major del to esmentat i la seua veu més aguda, és a dir, *b*, s'anomena *cant de becaire*; i per respecte al de bemoll precedent, i comparat i referit a aquest, s'anomena *cant o propietat de b dur*. Perquè de fet sonen més durament les veus que disten un to que no pas les que disten un semitò. És per això que es diu que el gènere melòdic diatònic, per ser el primer, és més dur que els altres. Ara bé, considerat per ell mateix, com que després de dos tons —és a dir, *g-a-b⁹*—, té un semitò que apareix per si mateix —ço és *b-c*—, és a dir, sense tenir origen en la divisió de cap to, el cant o la propietat rep el nom de natura.

Per tant, la propietat de becaire és la que, convertint el semitò de bemoll en un to, produeix dos tons i un semitò donat per naturalesa en qualsevol conjunció de quatre veus. L'inici d'aquesta propietat se situa pel motiu esmentat necessàriament en *g*, a partir del *f* immediat, del qual procedeixen *ut, re, mi, fa, sol, la*.

D'ací es desprèn fins a quin punt s'equivoquen greument per ignorància de la disciplina musical alguns dels escriptors contemporanis d'aquesta art, els quals diuen, afirmen i escampen que aquesta propietat sorgeix per accident, de la mateixa manera que ho fa la de bemoll. Parlen, doncs, d'allò de què no tenen cap coneixement. Ignoren, de fet, el que comporten els noms de les propietats dessus dites, per la qual cosa necessàriament ignoren tota la resta¹⁰.

⁹ En aquest cas es tracta d'un *bmi*.

¹⁰ Nota marginal: "Lux bella... (?) proprio...(?)". Cfr. DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a3v-a4r: "Todo canto es proprio natural: o violento fingido quasi accidental. Natura es proprio canto natural: que no tiene

Tunc enim unumquodque scire videmur, quando quia sit agnoscimus. Hec enim proprietas, de qua agimus, a nature proprietate in nullo alio quam in nomine differt, ut probatum est.

Quod durum et molle, quantum ad musice disciplinam attinet, ad aliquid dicuntur. Titulus undevicesimo.

Quanquam autem durum et molle, prout filosofantium est considerare, teste Aristotile in *Predicamentis* in qualitate fuerint, quantum vero ad musicam attinet, e contrario accipiuntur. Illic enim durum dicitur, quod difficile intersecatur aut scinditur, molle autem quod facile que eam ob rem in diversis subiectis, quorum nullum habet dependentiam ab altero, de necessitate intelliguntur. Istic vero (id est in presenti consideratione) durum est, quod prima sui positione non dividitur, molle autem, quod in secunda id quod durum est numero in quasdam intersequatur partes. [p. 163] Tonus enim in diatonico genere mellorum et naturali constitutus integer et ab omni divisione alienus ponitur, unde incompositus dicitur primo *Musices* capitulo vicesimo tertio; in secundo autem genere, id est cromatico, in duo semitonia, de quibus dictum est, dividitur, et «compositus» eodem in libro appellatur. Et quoniam in prima illius positione per respectum ad secundam durius sonare ibidem dicitur, in secunda vero mollius, durum igitur et molle in hac disciplina in predicamento ad aliquid sive relativa sunt.

condiciones nin reglas para se cantar. b b y conjuntas son accidentales que se varian por sus reglas y preceptos”.

I és que sembla que sabem una cosa, quan de fet desconeixem què és el que sabem. Aquesta propietat, doncs, de què tractem, no es diferencia de la propietat de natura en cap altra cosa que no siga el nom, com ha quedat provat.

Títol dinovè. De quina manera les qualitats de dur i de moll, en la mesura que afecten l'art musical, s'empren amb un altre significat

Tot i que el dur i el moll, segons l'especulació que és pròpia els filòsofs, pertanyen a les qualitats, segons el testimoni d'Aristòtil als *Predicamenta*, en allò que toca a la música, però, es prenen amb el sentit contrari. En la filosofia, doncs, hom anomena dur allò que és difícil de tallar o separem amb dificultat, i moll allò que és fàcil de tallar o separem amb facilitat, cosa que s'entén necessàriament, per això, referida a diversos elements cap dels quals no té dependència de l'altre. Ací, realment —és a dir, en la qüestió que ens ocupa— el dur és allò que no es divideix en la seua primera posició, mentre que el moll és allò que, en la segona posició, apareix en algunes parts entre el dur segons un ordre. De fet, el to, en el gènere melòdic diatònic i natural, apareix constituït íntegre i aliè a qualsevol divisió, per això s'anomena *no compost* al llibre primer de la *Música*, capítol vint-i-tresè; mentre que en el segon gènere, ço és, el cromàtic, es divideix en dos semitons, i al mateix llibre s'anomena *compost*. I com que al mateix lloc es diu que en la primera posició sona més dur en relació a la segona, mentre que en la segona ho fa més moll, els termes dur i moll en aquesta disciplina s'empren com a predicats d'alguna cosa, o siga, relativament.

De immobili situ principiorum. Titulus vicesimo.

Tria igitur esse musice discipline principia vel proprietates, scilicet natura, b molle et ♮ quadratum per tonum, tonum et semitonium, ultimo loco positum necessario procedentes, cum semper ita se habeant nec unquam permutentur, ex precedentibus aperte claruit. Et quoniam ab his signis c, f, g idem ordo intervallorum defluit, ut ab omnibus conceditur, iure principia ipsa in eisdem signis situm aut sedem inmutabiliter acceperere. Qua de re, quid sibi volunt quidam indocti nostrorum temporum, qui de musica male sentientes etiam ab his signis a, b, d, e ut, re, mi, fa, sol, la procedere dicunt? Stantibus enim prioribus de quibus dictum est, scilicet c, f, g, cum suis intervallorum distantiiis, que nulla ratione mutari possunt, quemadmodum ex antedictis conspicuum extat, falsum est quod aiunt, prout altero ab altero illorum (scilicet quatuor signorum que sunt a, b, d, e) exordiando preclarum erit. Sint enim signa sex numero, id est a, b, c, d, e, f, vel totidem notule per illa intellecte, et sint ipse sex voces ut, re, mi, fa, sol, la in secundo ordine illis subposite ut hic:

[f. 164]

a b c d e f
ut re mi fa sol la

Títol vintè: Sobre la posició immòbil dels principis

A partir del que s'ha dit, queda ben clar i palès que en l'art musical en són tres els principis o propietats, a saber: la natura, el bemoll i el becaire, que procedeixen per to, to i semitò, aquest últim situat per necessitat al darrer lloc. I com que el mateix ordre d'interval·ls flueix dels signes *c, f, g* —com tothom reconeix— els principis mateixos reben en aquests mateixos signes posició i lloc de manera immutable. Així doncs, què pretenen alguns ignorants del nostre temps que, poc coneixedors de la música, afirmen que *ut, re, mi, fa, sol, la* també procedeixen d'aquests signes *a, b, d, e*?¹¹ Un cop situats els primers de què hem parlat —ço és, *c, f, g*—, amb les distàncies dels seus interval·ls, que no es poden canviar per cap motiu, tal com és ben evident a partir del que s'ha dit abans, és fals el que afirmen, tal com resultarà evidentíssim començant-ne un a partir d'un altre signe (és a dir, dels quatre signes que són *a, b, d, e*). Siga, en efecte, un nombre de sis signes —és a dir, *a, b, c, d, e, f*—, o bé el mateix nombre de figures que els representen, i siguen les sis veus mateixes: *ut, re, mi, fa, sol, la*, sotaposades en segon ordre a les primeres d'aquesta manera:

a b c d e f
ut re mi fa sol la

¹¹ Nota Marginal: "Lux bella". Encara que l'anotació marginal del manuscrit apunta directament a la primera obra de Durán [DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a5r-a5v], l'atac de Guillem Podio als sistemes de les denominades "conjunes", molt estesos ja en l'època i que permetien introduir alteracions accidentals, afectaria també a altres autors hispànics anteriors a Podio com ara Estevan [ESTEVAN, Fernando: *op. cit.* f. 10r-15v] o contemporanis, com ara Bartolomé Ramos de Pareja [RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *op. cit.*, p. 172-174, 177-181].

Nunc autem si quis iam dictas sex voces de per se consideratas decantare voluerit et secundum intervallorum distantias quibus constant et secundum intensum et remissum, vera erit illarum pronuntiatio. Si vero ad superiora signa per notulas intellectas aplicentur quod oportet, tunc secundum ordinem intervallorum utriusque descriptionis falsa erit. Non enim est utrobique idem quod oportebat. Signa enim predicta per tonum, semitonium, tonum, tonum et semitonium destribuuntur, ut ab omnibus conceditur, voces autem per tonum, tonum, semitonium, tonum atque tonum. Voces enim, cum fuerint de natura successivorum atque transeuntium, quoniam non sunt nisi tantum dum proferuntur, signa ipsarum secuntur, quibus tanquam subsistentes atque permanentes illas intelligimus vel imaginamur. Quanquam enim voces positione signa precedant, signa tamen secundum ordinem doctrine priora sunt. Etenim absque signis precedentibus de vocibus musice sumptis tractare aut disputare minime valemus, ut nuncusque patuit et in sequentibus preclarum erit. Hinc enim est quod dicimus gamaut, are, bmi et in amplius. Unde manifeste peccant contra principia, ordinem intervallorum illorum pervertendo, et inde contra omnem musicam. Si enim ab his terminis, de quibus isti contendunt, –ut, re, mi, fa, sol, la– procedere concedamus, tunc quecumque cantilene in dsolre [p. 165] terminantes neque primi modi erunt neque secundi, sed neque in e tertii aut quarti, ut [per] ordinem intervallorum constitutionis illorum recte consideranti manifestum erit. Que cum ita fuerint, non sunt igitur audiendi, qui absque signorum doctrina cantum docere nituntur et qui loca principiorum c, f, g in aliis permutanda esse, de quibus dictum est, predicant.

I ara, si algun volgués entonar les sis esmentades veus considerades per elles mateixes, tant segons les distàncies dels intervals de què consten, com segons llurs graus d'intens i de remís, aquesta seria la seua veritable pronúncia. Però si apliquéssim als signes superiors el que convé entendre mitjançant les figures, llavors aquesta seria una pronúncia falsa segons l'ordre dels intervals d'una i altra descripció. Perquè els signes esmentats es distribueixen per to-semitò-to-to-semitò, com tothom admet, mentre que les veus ho fan per to-to-semitò-to-to. I és que, com que les veus són per naturalesa pròpies de les coses successives i passatgeres, perquè no existeixen sinó mentre hom les pronuncia, els seus signes les segueixen, amb els quals les entenem i imaginem com a subsistents i permanents. Tot i que les veus precedisquen els signes pel que fa a la posició, els signes segons l'ordre de l'art són els primers. Per tant, sense els signes precedents no podem en absolut tractar o discutir sobre les veus de la música preses, com fins ací ha quedat palès i més endavant resultarà evident. Ací hi ha l'origen d'allò que diem *gamaut, are, bmi* i la resta. Per això s'equivoquen manifestament contra els principis, en pervertir l'ordre dels seus intervals, i per tant, contra tota la música. Perquè si consentim a procedir a partir dels termes que pretén aquesta gent —*ut, re, mi, fa, sol, la*—, llavors qualssevol melodies que acaben en *dsolre* no seran del primer mode ni del segon, però tampoc les que acaben en *e* no serien del tercer o del quart, com resultarà manifest a qui ho considere correctament segons l'ordre dels intervals de la llur constitució. Per tant, no són dignes de consideració aquells que pretenen ensenyar cant sense coneixença dels signes i que afirmen que cal canviar les posicions dels principis *c, f, g* per altres de què ja s'ha parlat.

De septem signis musice discipline et septem vocibus a natura datis. Titulus vicesimus primus.

Signa musice discipline describentia septem sunt numero: a, b, c, d, e, f, g, quoniam septem dumtaxat sunt voces, quas representant vel signant. Secundum enim numerum rerum signandarum est numerus signorum illarum de necessitate. Unde Virgilius sexto *Eneydos*:

Contendunt ludo et fulva luctantur arena;
Pars pedibus plaudunt choreas et carmina dicunt.
Nec non Traicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum,
Iamque eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.

Discrimina autem vocum teste *Servio* «dissimilitudines» sunt illarum. Natura enim octava dumtaxat, que ex precedentium sequitur multiplicatione, similem cum prima efficit sonum, et inde simili demonstratur signo.

His autem signis secundam vocem a tertia et quintam a sexta semitonium tantum distare et reliquas singulis tonis antiqui intelligi voluerunt. Sed moderni altius contemplantes – auctore sanctissimo Gregorio iam pontifice maximo effecto, qui cantum renovavit et antiquum modum observari iure prohibuit, ut dicitur libro [p. 166] tertio de gestis eiusdem –, ut semitonium post primum tonum sedem haberet merito non sunt passi. Ostensum est enim in omni diatesseron consonantie descriptione semitonium semper duos natura sibi preponere tonos.

Títol vint-i-unè: Sobre els set signes de l'art musical i de les set veus que es donen per natura

Els signes que descriuen l'art musical són set: *a, b, c, d, e, f, g*, perquè en són set les veus que representen o designen. Perquè segons el nombre de coses que cal designar és necessàriament el nombre dels signes. Per això Virgili diu, al llibre sisé de l'*Eneida* :

Competeixen en el joc i combaten sobre la daurada arena;
d'altres, colpejant amb els peus, teixeixen danses i entonen càntics.
També el sacerdot traci, amb vestit llarg,
hi fa ressonar, al ritme de la dansa, els set tons de les seues veus,
i adés polsa amb els dits, adés amb el plectre de vori.

Ara bé, segons Servi, les diferències de les veus són les seues dissimilituds. Per naturalesa només la vuitena, que se'n deriva de les precedents per multiplicació, fa el mateix so que la primera, i per això es designa amb el mateix signe.

Amb aquests signes els antics van voler donar a entendre que la segona veu de la tercera, i la cinquena de la sisena disten només un semitò, i les veus restants un to cadascuna. Però els moderns, examinant-ho més profundament, —per l'autoritat del santíssim Gregori, ja anomenat pontífex màxim, el qual va renovar el cant i va prohibir a dreta llei observar els antics modes, com es diu al llibre tercer dels seus fets—, no han pogut amb raó consentir que el semitò que va darrere del primer to hi tingués lloc. Perquè ha quedat demostrat en qualsevol descripció de la consonància de diatèsson que el semitò per naturalesa sempre anteposa a ell mateix dos tons.

Qua de re primo dictionum signorum, quod est a, aliud proposuerunt, non tamen quodcumque, sed g tantum de necessitate, tonum ad se invicem resonantia et predictam consonantiam ad eius naturalem positionem reducentia. Multiplicatis enim septem superioribus signis ut hic: a, b, c, d, e, f, g, a, b, c, d, e, f, g, preclarum est, quod a secundi ordinis ad graviorem partem habet g primi ordinis atque precedentis. Unde quemadmodum apud antiquos per a, b, c, d, e, f, g dinumerabantur, ita et nunc per g, a, b, c, d, e, f, et littere vel signa Gregorii appellatur.

De gravitate et acumine signorum et vocum. Titulus vicesimus secundus.

Sed quoniam in his signis, que sunt primi ordinis, non est status, cantu ulterius sepe et multum ascendente tunc si repetantur quod oportet, illud erit necessario per eundem numerum, id est per septem et septem, que in primo ordine gravia ideo dicuntur, in secundo autem acuta, et si ultra procedatur, superacuta. Unde non sunt audiendi, qui per octo gravia, septem acuta et quinque superacuta illa distribuunt. Semper enim octavum signum a primo precedentis ordinis primum est eorum, qui sunt in secundo, cum quibus de necessitate computatur. Gravia autem signa et acuta dicimus non de per se, sed tantum per respectum ad voces quas representant. Que enim longiorem chorde sonabilis portionem obtinent, [p. 167] gravia sunt, acuta vero que contractiorem ut hic: g, a, b, c, d, e, f, g, a, b, c, d, e, f. Tanto enim chorda maior est in acumine, quanto minor fuerit in spatio et e contra, ut dicitur quarto *Musices* capitulo quarto et experientia comprobatur.

Per aquesta raó, en comptes del primer dels signes esmentats, ço és, *a*, en van proposar un altre, però no qualsevol, sinó necessàriament i únicament *g*, signes que disten entre si un to i que reconduïxen la dessús dita consonància a la seua posició natural. Un cop multiplicats els set signes anteriors com ací: *a, b, c, d, e, f, g, a, b, c, d, f, g*, resulta palès que el *a* del segon ordre té a la part més greu el *g* del primer ordre precedent. Per això, de la mateixa manera que entre els antics hom enumerava mitjançant *a, b, c, d, e, f, g*, així ara hom ho fa mitjançant *g, a, b, c, d, e, f*, i s'anomenen lletres o signes de Gregori.

Títol vint-i-dosè. Sobre la qualitat de greu i d'agut dels signes i les veus.

Però com que en aquests signes, que són els primers de l'ordre, no hi ha jerarquia, quan més tard en el cant, molt a sovint ascendent, es repetisquen a conveniència, caldrà fer-ho necessàriament amb el mateix nombre, és a dir, de set en set, els quals en la primera sèrie s'anomenen per això greus, en la segona aguts i, si arribem més enllà, sobreaguts. Per això no són dignes d'atenció els que els distribueixen en vuit de greus, set d'aguts i cinc de sobreaguts, perquè sempre el vuitè signe comptant des del primer de la sèrie anterior és el primer de la segona, juntament amb els quals es compta necessàriament¹². D'altra banda, anomenem aguts i greus els signes no per si mateixos, sinó únicament en relació a les veus que representen: els que obtenen una porció més llarga d'una corda que sona són greus, mentre que són aguts els que n'obtenen una de més reduïda, com ací: *g, a, b, c, d, e, f, g, a, b, c, d, e, f*. Perquè la corda sona més aguda com menys longitud té, i viceversa, tal com es diu al llibre quart de la *Música*, capítol quart i es comprova experimentalment.

¹² Aquesta opinió criticada per Guillem de Podio és la defensada per Durán a *Lux Bella* [DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a1r] i abans que ell, ho féu Estevan [ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 1r]. En canvi, Ramos de Pareja comparteix en aquest cas parer amb Guillem de Podio [RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *op. cit.*, p. 158].

Et quoniam graviores voces eam ob rem tardioribus atque rarioribus efficiuntur motibus, acute vero ex celeribus et spissis, ut dicitur primo eiusdem facultatis libro et principio capitulo tertio, inde graves voces dicuntur, que in multo tempore paucum movent sensum, acute vero, que in pauco tempore multum, ut habetur secundo *De Anima*. Est autem vox repercussio aeris respirati ad arteriam vocalem, ut eodem in libro dicitur. Sonus vero est percussio aeris indissoluta usque ad auditum primo *Musices* capitulo tertio.

De senario numero vocum et earum nominibus. Titulus vicesimus tertius.

Recensiores autem musicorum, eorum dico qui in pretio habitati sunt, stante supradicto numero signorum numerum vocum parem illi existentem, que semper innominate fuere, in senarium ex diatesseron consonantie speciebus manantem, de quibus super est dicendum, reduxerunt, ut omnia ex principiis procedentia, quecumque illis repugnare viderentur, facilius agnoscerentur auctore Guidone Aretino, qui post santissimum Gregorium primus in hac facultate apud Italiam floruit, quorum nomina ab eodem illis imposita et a primo versu hymni *Ut queant laxis* excerpta sunt ut, re, mi, fa, sol, la, apud musicos pervulgatissima, de quibus dictum est atque dicendum, iisdem [p. 168] intervallis disiuncta, quibus littere Gregorii a se invicem distant. Que si iungantur, tunc primam supradictarum litterarum, id est g, in primo ordine illarum existentem iunctam cum prima voce, id est ut, in gama grecum huiusmodi existens figure Γ convertimus atque simul denominamus dicentes gamaut hac ratione dumtaxat. Elegantiolem enim reddimus pronuntiationem quam dicendo g ut. At in secundo et tertio ordine e contrario est. Insipidam enim atque nimium aures offendentem illam efficeremus, si pro gsolreut gamasolreut diceremus, quod a seculo apud musicos non est auditum.

I com que les veus més greus fan per aquest motiu moviments més lents i infreqüents, com es diu al llibre primer d'aquesta art, i al principi del capítol tercer, per això s'anomenen greus aquelles veus que en un espai llarg de temps causen poca sensació, però agudes les que en poc de temps en causen molta, com apareix al llibre segon de *De Anima*. La veu és, d'altra banda, la resonància de l'aire respirat al conducte vocal, com es diu al mateix llibre. El so és, pel seu costat, la percussió de l'aire que arriba continuament sense esvair-se a l'orella, segons el llibre primer de la *Música*, capítol tercer.

Títol vint-i-tresè. Del nombre senari de veus i de llurs noms.

D'altra banda, els músics més moderns —em referesc als que són tinguts en consideració— han reduït al nombre de signes establerts, que adés hem esmentat, un nombre semblant de veus, que sempre havien estat mancades de nom, en un senari provinent de les espècies de la consonància de diatèsson de què s'ha parlat més amunt, per tal de reconèixer amb més facilitat tot allò que prové dels principis, que semblen fer-los ois, per iniciativa de Guido d'Arezzo, el primer que va destacar en aquesta art a Itàlia després del santíssim Gregori; veus els noms de les quals, imposats per aquest mateix, i extrets del primer vers de l'himne «*Ut queant laxis*», són: *ut, re, mi, fa, sol, la*, divulgadíssims entre els músics, sobre els quals se n'ha parlat i se'n parlarà, separats ells mateixos per intervals idèntics a aquells que disten entre si les lletres de Gregori. Si afegim a aquestes lletres, llavors, la primera de les lletres esmentades —ço és, *g*— que apareix en la primera sèrie unida amb la primera veu —és a dir, *ut*—, la convertim en un *gamma* grec que apareix amb aquesta forma, Γ , i alhora l'anomenem *gamaut* només per aquesta raó, perquè fem més elegant la pronúncia que no pas dient *gut*. Però en la segona i tercera sèrie procedim a l'inrevés, perquè obtindríem una pronúncia insípida i massa ofensiva a l'orella si en comptes de *gsolreut* diguéssim *gamasolreut*, cosa que des de fa un segle no s'ha sentit entre els músics.

Hinc enim, si predicte septem littere de per se accipiantur, omnes latine proferuntur. Interrogantibus enim, quot et que sunt littere cantus, respondemus septem, id est g, a, b, c, d, e, f pro quocunque ordine illarum, gravium videlicet, acutarum et superacutarum reddentes rationem.

Exemplar Guidonis musici preclarissimi, unde omnia exempla per notulas et supradicta nomina vocum deducta sunt :

Ut que - ant lax - is re - so - na - re fi - bris Mi -
 ra ge - sto - rum fa - mu - li tu - o - rum, Sol - ve pol - lu - ti
 la - bi - i re - a - tum, San - cte Jo - an - nes.

[p. 169]

De primo situ et loco principioem. Titulus vicesimus quartus.

Prima igitur omnium chordarum musice discipline atque gravissima, primum etiam principium illius, situm et locum obtinens, est gamaut. Nullus enim modorum cantandi citra illam remittitur. Qua de re non est igitur assignandum huiusmodi principium in f remissius ab ipso gamaut per tonum, quemadmodum quidam arrogantes et omnem musicam ignorantes false contendunt.

A partir d'ací, si hom pren les set lletres esmentades per si mateixes, les diu totes en llatí. Així doncs, als qui ens pregunten quantes i quines són les lletres del cant, els respondrem que són set, ço és: *g, a, b, c, d, e, f*, en cadascuna de les seues sèries, a saber, la de les greus, la de les agudes i la de les sobreagudes.

Exemple del molt destacat músic Guido, d'on s'extrauen tots els models mitjançant les figures i els noms de les veus adés esmentats.

Ut que - ant lax - is re - so - na - re fi - bris Mi -

ra ge - sto - rum fa - mu - li tu - o - rum, Sol - ve pol - lu - ti

la - bi - i re - a - tum, San - cte Jo - an - nes.

Títol vint-i-quatrè. Sobre l'emplaçament i la posició primera dels principis.

Així doncs, la primera de totes les cordes de l'art musical, i la més greu —també és on el primer principi obté emplaçament i posició— és *gamaut*. Cap dels modes de cant no es remet més ençà. Per aquesta raó no s'ha d'assignar d'aquesta manera el principi al *f* remís per un to des del mateix *gamaut*, tal com pretenen equivocadament alguns arrogants i desconixedors de tota art musical¹³.

¹³ Aquest *fa* un to baix *gamaut*, era denominat *retropolex* (o *retropolis*) i s'afegia al sistema de Guido per a construir sobre ell la primera conjunta de bemoll. La seua existència és esmentada a l'època de Guillem de Podio per Durán a *Lux Bella* [DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a1r], Ramos de Pareja [RAMOS DE PAREJA, Bartolomé: *op. cit.*, p. 178] i, abans que ells, per Estevan [ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 10v].

Preterea de ratione primi principii de quo intendimus est, quod sit in termino unicam tantum vocem atque omnium primam, id est ut, assignatam habenti sicut in gamaut. In f autem due assignantur, scilicet fa et ut, altera proprietatis nature et altera b mollis. Sed ea, que nature, prior est, que vero b mollis, posterior. Ipsa igitur, etsi prima fuerit nomine –id est ut– non erit rationem habens primi principii. Quanquam enim in eodem termino principium b mollis assignari valeat, a quo ut, re, mi, fa, sol, la, ad cuius respectum que ab gamaut procedunt proprietatis b quadrati iure dicuntur ut probatum est, non autem ut primum.

Precedit enim illud ratione superius dicta principium nature in c remissius ab illo per diatesseron consonantiam institutum, et ita in amplius. Qua de re vel esset circulus vel processus in infinitum, quorum utrumque omnis disciplina refugit.

Ceterum de ratione primi principii est, quod sit in primo genere mellorum, scilicet diatonico semitonium a natura datum habenti, quemadmodum ab gamaut dinumerando voces per sua intervalla. Sed ab f illas [p. 170] computando semitonium est ab accidente, id est per divisionem toni a-b proneniente sicut in acutis, quod est in cromatico genere, ut probatum est. Cromaticum autem genus secundum est in ordine atque posterius a diatonico, ut patet primo *Musices* capitulo vicesimo primo. Primum igitur principium, de quo querimus, in f nullo modo est assignandum.

A més, sobre la disposició del primer principi de què hem tractat, direm que aquesta és tal que hi haja en aquest terme una única veu, la primera de totes —ço és, *ut*— assignada al que la porta, com en *gamaut*. Per la seua banda, en *f* se n'assignen dues, *fa* i *ut*, una de la propietat de natura, l'altra de bemoll. La de natura és la primera; la de bemoll, la posterior. Aquesta mateixa, doncs, encara que és la primera pel que fa al nom —és a dir, *ut*—, no ho serà pel que fa a tenir la disposició del primer principi. Perquè encara que hom pugua assignar al mateix terme el principi de bemoll, del qual surten *ut*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, *la*, respecte del qual aquelles que procedeixen del *gamaut* es diuen a dreta llei de la propietat de becaire, com ha quedat provat, no és tanmateix com el primer.

Per la raó esmentada abans precedeix aquest principi de natura en *c* més greu a l'instituit per consonància de diatèsson, i així successivament. Per aquesta raó existeix un cercle o procés infinit, del qual tota l'art fuig.

La resta que cal dir sobre la disposició del primer principi és que apareix en el primer gènere melòdic —és a dir, el diatònic— que té un semitò donat per naturalesa, tal com s'enumeren les veus des del *gamaut* pels seus intervals. Però computant aquestes des del *f*, hi ha un semitò per accident, ço és, per divisió del to *a-b*, que apareix com en les agudes, cosa que passa al gènere cromàtic, com ha quedat provat. El gènere cromàtic, per la seua banda, és el segon en l'ordre i posterior al diatònic, com resulta evident al llibre primer de la *Música*, capítol vint-i-unè. Així doncs, el primer principi, de què tractem, de cap manera s'ha d'assignar a *f*.

De falsa et inani coniunctorum positione. [Titulus] vicesimus quintus.

Per ea, que de principiis huius facultatis nuncusque dicta sunt, manifestus est etiam error illorum, qui coniunctas introduxerunt. Neque enim quid genus chromaticum mellorum fuerit neque proprietas *b mollis*, sed neque etiam quid per nomen «coniuncte» ab eis inventum importatur intelligunt. Aiunt enim: «Coniuncta est de tono semitonium facere et de semitono tonum». Cum enim utrumque istorum semper fiat per divisionem toni, nomen igitur coniuncte in presentiarum falsum est et diffinitio nulla. Non enim explicat id quod diffinit[ur] quid sit, immo etiam interimit. Et cum plures coniunctas esse affirmaverint, aiunt preterea tanquam omnis discipline ignorantissimi: Prima coniuncta accipitur inter *are* et *bmi*, et signatur in ipso *bmi* signo *b mollis*, ubi dicitur *fa* per coniunctam, quo nihil indoctius dici poterat. Si enim signa, de quibus intendimus, signa fuerint vocum, et signum predictum *b mollis* est, ut optime inquirunt, ipsam igitur vocem quam representat eiusdem esse proprietatis, non autem coniuncte, que nulla est, [p. 171] necessario dicemus. Alioquin mentitur signum. Signum de per se neque durum neque molle est, sed tantum per respectum ad sonum vel intervallum, cuius est signum et meminimus. Huius autem initium est in *ffaut* uno tono remissius ab *gamaut*, quem quidem locum isti indocti «retropollex» per ignorantiam terminorum absurde apellant.

Títol vint-i-cinqué. Sobre la falsa i injustificada posició de les conjuntes.

Per tot allò que s'ha dit fins ací sobre els principis d'aquesta art, és manifest també l'error dels qui van introduir les conjuntes. Perquè no comprenen què és el gènere melòdic cromàtic, ni la propietat de bemoll, ni tan sols què cal entendre amb el nom de *conjunta* que ells mateixos han inventat. Diuen: «una conjunta és fer d'un to, un semitò; i d'un semitò, un to»¹⁴. Però com que en tots dos casos això sempre es fa per divisió del to, el nom de conjunta en aquests afers és fals i no defineix res, perquè no explica allò que defineix, ans al contrari, ho destrueix. I com que han afirmat que hi ha diverses conjuntes, diuen a més, com si ho ignoraren tot completament sobre aquesta disciplina: la primera conjunta es troba entre *are* i *bmi*, i s'assigna al mateix *bmi* amb el signe de bemoll, per això es diu «*fa* per conjunta» —i difícilment es podria dir res de més ignorant¹⁵. Perquè si els signes, de què tractem, foren els signes de les veus, i el signe esmentat és el de bemoll, com bé diuen, aquesta mateixa veu que representa direm necessàriament que és de la mateixa propietat, però no conjunta, que és no dir res. De tota manera el signe menteix; el signe per ell mateix no és ni dur ni moll, sinó solament en relació al to i a l'interval, el signe del qual també hem ja recordat. Però el seu començament és en *ffaut* un to remís des de *gamaut*, lloc al qual aquests ignorants anomenen absurdament, per desconeixement dels termes, *retropolex*¹⁶.

¹⁴ Cfr. ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 10r: “Conjunta es faser del tono semitono, e del semitono, tono”.

¹⁵ *Ibid.*, f. 10v: “Pues destas dies conjuntas la primera se toma entre are e bmi graues, e signase en bmi graue por sennal de bmo e desimos ay fa, e ha su ut, un punto debaxo de gamaut grave, el qual es dicho retropolis [...]”.

¹⁶ Cfr. DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a5v.

Nunc autem, quoniam supradicta b mollis proprietas tonum a-b[♭] proprietatis b[♭] quadrati in duo dividit inequalia semitonia ut probatum fuit, quorum id quod minus est causa superius assignata assumit, igitur impossibile est, quod ipse due voces dictarum proprietatum, id est fa et mi, sint in eodem loco et sono. Aliud est intervallum toni et aliud semitonii, quod ipsi inconsiderate consentire videntur, quando ipsam vocem, de qua intendimus, id est fa, inter are et bmi locatam esse dicunt. Unde in mutatione facienda, que est unisonarum vocum, neque iunguntur sententia omnium musicorum neque permutantur. Nunquam enim dicimus fa-mi, mi-fa. Quod si inequales vel non unisone fuerint, impossibile est etiam, quod ab uno et eodem signo valeant demonstrari. Singularum enim vocum et non unissonantium singula sunt signa, ut in his terminis Gamaut, are, bmi.

Id enim ex denominatione ipsarum vocum a suis proprietatibus manifestum est: quando dicimus fa, est proprietas b mollis, et mi, proprietas b[♭] quadrati. Que quidem signa, etsi nomine conveniant, characteribus tamen propter [p. 172] causam assignatam, cum de illis agebatur, et cognomine disconveniunt. Quod si ita est, collectis igitur in unum predictis signis cum suis vocibus, ipsum bmi erit necessario bfa[♭]mi effectum, et ita in acutis et superacutis duo termini distincti et separati uno videlicet semitonio maiori ut probatum est, etsi in ipsa musica cantandi in uno et eodem termino inter a-c describantur vel in linea in gravibus vel in spatio in acutis, que nullam supradictorum intervallorum differentiam ostendit, quod est contra quendam nostre Hispanie nostrorumque temporum omnium male sensientium de musica heresiarcham asserentem, docentem et predicantem dicendum esse bfami, et non autem bfa[♭]mi.

Però ara, com que la dessús esmentada propietat de bemoll divideix el to *a-b* de la propietat de becaire en dos semitons desiguals, com ha quedat provat, dels quals assumeix el menor pel motiu més amunt declarat; per tant és impossible que les mateixes dues veus de les dites propietats, ço és, *fa* i *mi*, tinguen la mateixa situació i so. Una cosa és l'interval del to, una altra el del semitò, la qual cosa aquests ignorants semblen inconsideradament admetre, quan diuen que la mateixa veu de què hem parlat, és a dir, *fa*, està col·locada entre *are* i *bmi*. Per això en la mudança que cal fer, que és pròpia de les veus unísones, ni s'uneixen —en opinió de tots els músics— ni es permuten. Mai diem, doncs, *fa-mi*, *mi-fa*. Perquè si foren desiguals o no unísones, seria impossible també que pogueren assenyalar-se amb un únic i mateix signe. Cadascun d'aquests termes —*gamaut*, *are*, *bmi*—, són, doncs, signes d'unes veus diferents i no unisonants.

Això és evident a partir de la denominació de les mateixes veus per les seues propietats: quan diem *fa* ens referim a la propietat de bemoll, i *mi*, a la propietat de becaire. Aquests signes, encara que per nom s'apleguen, pels caràcters, però, a causa del motiu assignat quan es tractava d'ells, i pel cognom, no s'apleguen. Estant així les coses, un cop reunits tots els signes esmentats en un únic amb les seues veus, el mateix *bmi* serà efectuat necessàriament *bfa**b**mi*, i així ho fan en les agudes i sobreagudes dos termes diferents i separats en un semitò major, com ha estat provat, encara que en la musica de cant s'escriguen en un únic i mateix terme entre *a-c* o bé en la línia, en els greus, o bé en l'espai, en els aguts, la qual cosa no mostra cap diferència dels intervals esmentats, idea que és contrària a un cert heresiarca de la nostra Espanya i de tots els que opinen erradament sobre música en els nostres temps, que assegura, ensenya i afirma que cal dir *bfami* i no *bfa**b**mi*¹⁷.

¹⁷ Només he pogut trobar aquesta forma en un cas aïllat a l'*Art del cant pla*, per la qual cosa considere que es tracta d'una simple errata d'aquest escrit [GÜMPEL, Karl-Werner: "Zur Frühgeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 24 (1968), p. 282].

Cum enim a- \flat per proprietatem \flat quadrati tono distent et per b mollis proprietatem semitonio dumtaxat ut probatum fuit, igitur impossibile est, quod b utriusque supradictarum proprietatum sit unum et idem numero et voces, quas representant, propter inequalitatem intervallorum illarum sive distantiarum unisone existant, quod tetrachordum sinemenon atque diezeugmenon manifeste probant, ut ostensum est. In his enim, quorum initia uno tono disiuncta sunt, b diversum obtinet locum.

In tetrachordo enim sinemenon b secunda chorda est, in diezeugmenon autem prima, uno apothome sive semitonio maiori necessario distantes. Deinde autem ulterius procedentes aiunt: «Secunda coniuncta accipitur inter cfaut et dsolre, et signatur in ipso [p. 173] cfaut signo \flat quadrati, quod etiam quantum ad nomen coniuncte et quantum ad illius positionem preter omnem rationem videtur. Quid enim indoctius turbatiusque in hac disciplina affirmari potest, quam ut omnes divisiones tonorum coniunctas appellare et illas aut signo b mollis aut \flat quadrati consignare? Quod si ita est, necesse igitur est, ut supradicte voces earum sint proprietatum, quarum sunt signa illarum, et post nature proprietatem nihil preter b molle aut \flat quadratum modulari.

Igitur de tono semitonium facere et econtra ad b mollis proprietatem pertinere conspicuum est. Quid enim hoc aliud est, quam a genere melorum diatonico, quod est ceteris durius primo *Musices* capitulo vicesimo primo, in chromaticum genus et molle pertransire? Illius est enim tonos integros habere, istius vero in semitonia divisos, de semitonio autem ad eundem tonum redire ad \flat quadrati vel \flat duri proprietatem. Si vero ex prima divisione toni in semitonium tonus ex duobus semitoniis compositus sequitur, iterum ad b molle, quod fit hoc modo.

Com que $a\flat$ per la propietat de becaire disten un to i per la propietat de bemoll només un semitò, com ha estat provat, és impossible, doncs, que els sengles b de les esmentades propietats siguin un de sol i el mateix en nombre, i que les veus que representen siguin unisonants, a causa de la desigualtat dels intervals llurs i de les diferències, com demostren clarament els tetracords *sinemenon* i *diezeugmenon*, com ha estat mostrat, perquè en aquests, —els principis dels quals estan separats un únic to—, el b obté un lloc diferent.

En el tetracord *sinemenon*, b és la segona corda, al *diezeugmenon*, però, és la primera, distants per força un únic *apotome* o semitò major. Però després, anant més lluny, diuen: «La segona conjunta es pren entre *cfaut* i *dsolre*, i s'assenyala en el mateix signe *cfaut* amb el signe de becaire»¹⁸, cosa que sembla, tant pel que fa al nom de conjunta com pel que toca a la seua posició, més enllà de qualsevol raó. Quina afirmació es pot fer en aquesta disciplina que siga més ignorant i confusa que anomenar conjuntes totes les divisions dels tons i assenyalar-les amb el signe de bemoll o de becaire? Perquè si fóra així, caldria que les esmentades veus foren de les propietats de les quals són llurs signes, i que després de la propietat de natura, no es modulara res més excepte per bemoll o per becaire.

És evident, per tant, que convertir el semitò en to i viceversa és quelcom que pertoca a la propietat de bemoll. Perquè, per ventura és açò diferent a traslladar-se des del gènere melòdic diatònic, que és més dur que els altres —com es diu al llibre primer de la *Música*, capítol vint-i-dosé—, fins al gènere cromàtic i moll? És propi del primer presentar tons íntegres, i del segon presentar-los dividits en semitons i tornar del semitò al mateix to per la propietat de becaire o \flat dur. Ara bé, si des de la primera divisió del to en semitò segueix un to compost de dos semitons, hom torna a bemoll, que es produeix d'aquesta manera.

¹⁸ ESTEVAN, Fernando: *op. cit.*, f. 10v: “La .II. conjunta es entre cfaut e dsolre graues, e signase en cfaut graue por sennal de bquadrado, e desimos ay mi, e ha su ut, en are graue”.

In conversione enim huius toni a-b in semitonium sequitur de necessitate, ut semitonium b-c, quod est naturale, per additionem semitonii maioris ad graviolem partem relictum in tonum compositum convertatur. Sed quoniam b mollis proprietate dissonantie vitande gratia instituta est dumtaxat, ut in tertia diatesseron consonantie descriptione ostensum est, que causa igitur potest esse convertendi semitonium b-c in tonum, quando isti aiunt: «Quotiens cantus ab elami vel dsolre vel cfaut ad bmi dumtaxat descenderit vel etiam inferius predictum bmi pulsando, per primam [p. 174] coniunctam decantandus est», cum in his vocum motibus nulla generetur dissonantia? Elami enim atque bmi diatesseron resonant consonantiam, quam intermedie vocum coniunctiones una cum illis duos tonos et semitonium reddentes efficiunt. Aut etiam que causa erit convertendi tonum c-d per secundam coniunctam in semitonium maius ut inquirunt, quando predictum c vel cfaut ad quartam vocem sive intensam sive remissam diatesseron consonantiam efficit et ad quintam diapente? Nulla, inquam. Quapropter regule supradicte false sunt omnino. Non enim eliciuntur a principiis quod oportebat, ut veritatem continerent et de per se fidem facerent, nulla scilicet exteriori probatione indigentes. Et ita in reliquis, de quibus vel saltem de maximis et pondus habentibus oportune dicemus. Cunctas enim huiusmodi positiones de coniunctis velle scrutari supervacaneum esset. Quicquid enim de numero illarum a suis inventoribus et illorum sequacibus dicitur et in cantu quibus in locis faciende sunt precipitur, super quam credi potest ridiculum est. Etenim si abnuantur, non habent unde defendantur. Que enim a principiis non eliciuntur, ad illa nunquam reducuntur.

Perquè en la conversió d'aquest to *a-b* en semitò, se segueix necessàriament que el semitò *b-c* —que és natural— es convertesca en un to compost per addició del semitò major que roman a la part més greu. Però com que la propietat de bemoll ha estat instituïda només per tal d'evitar la dissonància, com ha quedat demostrat en la tercera descripció de la consonància de diatèssaron¹⁹, quin motiu pot haver-hi per a convertir el semitò *b-c* en to, quan aquests diuen: «tot cant que ha descendit des d'*elami* o *dsolre* o *cfaut* fins a *bmi*, o polsant fins més enllà del *bmi* esmentat, cal entonar-lo per la primera conjunta»²⁰, tot i que en aquest moviment de veus no es produeix cap dissonància? Perquè *elami* i *bmi* sonen en consonància de diatèssaron, que produeixen les conjuncions intermèdies de veus que formen alhora dos tons i un semitò. O també, quin motiu hi ha per a convertir el to *c-d* mitjançant la segona conjunta en un semitò major, com diuen, quan l'esmentat *c* o *cfaut* produeix una consonància de diatèssaron juntament amb la quarta veu, ja siga intensa, ja remissa, i junt a la cinquena una de diapente? Cap, dic jo. Per aquest motiu les regles dessús esmentades són completament falses, perquè no es deriven dels principis convenients, que continguen la veritat i que per ells mateixos siguen capaços de donar-ne fe, és a dir, sense tenir necessitat de prova exterior. I igualment en les altres coses, sobre les quals, si més no sobre les més importants i de major pes, en parlarem oportunament, perquè és innecessari voler tractar totes les posicions de les conjuntes d'aquesta manera. Tot allò que llurs inventors i seguidors diuen sobre el seu número, i allò que preceptuen sobre en quins llocs cal fer-les en cantar, és més ridícul del que és possible creure, perquè si són posats en qüestió, estan mancats de possibilitats de defensa: Allò que no es deriva d'uns principis, mai no retorna a ells.

¹⁹ Vegeu títol 5è.

²⁰ Cfr. DURAN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. a5v: "Todo ca[n]to que descendiere de dsolre o cfaut a *bmi* o mas abaxo tocando en *bmi*: se cantara por la primera conjunta".

De b mollis proprietatis ceterarumque distributione. Titulus vicesimus sextus.

Cum omnes modi cantandi ex tonis et semitoniis confecti extiterint – semitoniis, inquam, diatonicis et naturalibus preter quintum et sextum, qui ex altero cromatico (propter causam nunc dicendam) et ex altero diatonico efficiuntur –, per eadem igitur elementa decantan- [p. 175] di sunt necessario. Omne enim ex quo est et dissolvitur in hoc. Quamobrem nulla etiam cantilena finem faciens in g, quod est initium proprietatis \flat quadrati, tum eadem de causa, tum etiam quia id esset contra principia, per b molle incipit neque per idem generaliter decantatur. Tunc enim a secunda voce in tertiam ab ipso finali termino dinumerando formaret semitonium contra naturam suam, cum illud a tertia in quartam habeat sicut cetera principia.

Si autem cantus in iis modis, qui in d et e atque predicta g finem faciunt, in dissonantiam horum trium tonorum f-g-a- \flat , de qua dictum est, inciderit, tunc ad illam dissolvendam et in diatesseron consonantiam convertendam cui oponitur loco tertii toni, id est a-b, semitonio per divisionem eiusdem toni provenienti eo modo, quo dictum est in precedentibus, quod ideo «molle» appellatum est, necessario utimur et ita adusque dicte proprietatis b mollis graviolem vocem si affuerit remittendo decantamus ut hic: f-g-a-b-a-g-f, quarum etsi a-g-f ab b molli denominentur, nihil reffert quin ita debeant decantari.

B mollis enim proprietates ab aliis proprietatibus in nullo alio quam in semitonii genere differt, ut ostensum fuit, quod est rationis tantum diiudicare. Auditis enim ut, re, mi, fa, sol, la, per quam supradictarum proprietatum decantate fuerint, sensu dumtaxat diiudicare impossibile est. Unde qui in a vel g ab b molli in vocem nature permutandum esse dicunt, per ignorantiam convenientie et disconvenientie proprietatum, de quibus dictum est, peccant.

Titol vint-i-sisè. Sobre la distribució de la propietat de bemoll i de les altres propietats.

Com que tots els modes de cant han mostrat estar composts per tons i semitons, —vull dir de semitons diatònics i naturals llevats del cinquè i del sisè, que es produeixen amb un cromàtic (pel motiu que tot seguit direm) i altre diatònic— és necessari entonar-los mitjançant els mateixos elements. Tot prové d'açò i torna al mateix lloc. Per això no hi cap cantilena que, acabant en *g* —que és l'inici de la propietat de becaire—, comence per bemoll i s'entone generalment per aquest mateix, bé per aquesta rao, bé perquè això aniria contra els principis. Perquè llavors, des de la segona veu a la tercera comptant des del mateix terme final, formaria un semitò contra la seua naturalesa, atès que el té des de la tercera a la quarta tal com els altres principis.

Però si el cant, en aqueixos modes que finalitzen en *d* i *e* i en l'esmentat *g*, caigués en la dissonància d'aquests tres tons *f-g-a* de què hem parlat, llavors, per tal de desfer-la i convertir-la en una consonància de diatèsson, a la qual s'oposa en el lloc del tercer to —és a dir, en *a-b*—, fem per necessitat un semitò provinent de la divisió del to de la manera que s'ha dit més amunt, que per això s'anomena moll; i així, baixant fins la veu més greu de l'esmentada propietat de bemoll, si hi fos present, entonem com ací: *f-g-a-b-a-g-f*, de les quals, tot i que *a-g-f* s'anomenen per bemoll, poc importa que s'hagen d'entonar així.

La propietat de bemoll només es diferencia de les altres propietats pel que fa al gènere del semitò, com ha estat mostrat, perquè només es distingeixen mitjançant el raonament. De fet, una volta que hem oït *ut, re, mi, fa, sol, la*, és impossible distingir només amb els sentits per quina de les esmentades propietats han estat cantades. Per això s'equivoquen per ignorància de la conveniència i inconveniència de les propietats de què hem parlat aquells que diuen que s'ha de fer mudança en *a* o *g* des del bemoll en la veu de natura.

Peccant etiam per ignorantiam conditionum mutationum, tum [p. 176] quia proprietas b mollis iam incepta in neutro dictorum terminorum defficit, tum etiam quoniam mutationes in vocem nature terminantes nullo demonstrantur signo, quarum conditionum alteram oportebat adesse ad hoc, ut in altero iam dictorum terminorum cantu in deffensu existente permutatio fieret. Si autem ab altero illorum, id est vel g vel a, in c vel d acutis elevetur, tunc dimissa voce b mollis in quocunque illorum in eam, que \flat quadrati fuerit, ut cantus ad semitonium naturale reducatur, sine quo predicti modi esse non possunt id quod sunt, permutandum est, cum fuerit de illorum institutione et constitutione, et ita saltem pro ignorantibus musicam post signum b mollis in eodem spatio inter a et c consignandum erit hoc modo: b- \flat , vel sic: b- \natural , prout usus obtinuit. Inter enim omnia signa huius facultatis, de quibus dictum est, duo hec dumtaxat practice recipiuntur et inter notulas cantus altera supradictarum rationum singulatim describuntur. Verum enim vero, in quinto modo e contrario proceditur. Cum enim finis cuiuscunque cantilene terminantis in ffaut et initium proprietatis b mollis sint unum et idem numero, necesse est ut que huiusmodi extiterint, per eandem decantentur proprietatem, donec absoluta fuerit. Alioquin semitonium haberent a quarta voce in quintam contra principia.

S'equivoquen també per ignorància de les condicions de les mudances, ja siga perquè la propietat de bemoll ja començada no falta en cap dels termes esmentats, ja siga també perquè les mudances que terminen en una veu de natura no s'assenyalen amb cap signe, de les quals condicions convenia que una altra hi fos present per tal que es produís la permutació dels termes ja esmentats en l'altre cant, que apareix en descens. Però si hom s'eleva des d'un d'aquests, ço és, *g* o *a*, fins a *c* o *d* aguts, llavors, un cop traslladada la veu de bemoll en qualsevol d'aquests a la veu pròpia de becaire, per tal de reconduir el cant al semitò natural, sense el qual els modes esmentats no poden ser allò que són, caldrà fer una permutació, perquè havia estat propi de la seua organització i constitució; i així almenys, en benefici dels que no saben música, s'haurà d'assenyalar després del signe del bemoll en el mateix espai entre *a* i *c* d'aquesta manera: *b- \flat* o *b- \natural* en la mesura en què s'utilitze. Entre tots els signes de què hem parlat d'aquesta art, només aquests dos s'empren en la pràctica i s'escriuen entre les figures del cant separadament per la segona de les raons esmentades. Ara bé, en el cinquè mode es procedeix de manera contrària, perquè, com que el final de qualsevol cantilena —que acaba en *ffaut*— i l'inici de la propietat de bemoll són solament un i igual en nombre, cal que allò que es mostre d'aquesta manera, es cante per la mateixa propietat fins que quede deslligat. Altrament tindrien un semitò des de la quarta veu a la cinquena, en contra dels principis.

Omnia enim –id est natura, b molle et \flat quadratum– a tertia in quartam vocem semitonium formant, ut diatesseron consonantiam eo modo quo dictum est sibi efficiant. Inde enim ab antiquis et sapi- [p. 177] entibus recte diffinitum est: «ut, mi, sol sit tibi quintus». Quamobrem, qui opositum contendentes atque precipientes aiunt: «in quinto dicas fa, lare, fa, si bene cantas», non sunt audiendi. Potius enim, imo verius dicendum erat ab eis «si male cantas», ut probatum est. Tunc enim tetrachordum sinemenon, de quo dictum est, quod est totius musice facultatis gubernaculum quoddam atque directorium speciale, ut in omni tonorum divisione que ab illo originem duxit preclarum est, nullum erit et proprietas b mollis, que ab illo perficitur et in acutiori eius voce terminatur, etiam nulla, quod esset error maximus concedere, in quem plurimi ex nostris per ignorantiam principiorum inciderunt.

Ipsa enim diapente consonantie species, de qua isti intendunt, que est per tonum, tonum, tonum et semitonium, cum fuerit preter naturalem inverallorum ordinem contexta, nullius modi cantandi proprie potest esse effectiva. Natura enim diapente consonantia – ut probant hi numeri sex, octo, novem, et habetur quarto *Musices* capitulo secundo – , ex diatesseron et tono confecta est.

El fet és que tots ells —és a dir, el de natura, el de bemoll i el de becaire— tenen un semitò de la tercera a la quarta veu, per tal de formar tal com s’ha dit una consonància de diatèssaron. Per això va quedar ben definit pels antics i savis que : «*ut, mi, sol*, siguen per a tu el cinqué». I per aquesta raó, els que prenent i ensenyant el contrari, diuen: «en el cinqué digues *fa, lare, fa*, si cantes bé», no són dignes de cap atenció²¹. Ans al contrari, més aviat caldria que diguessen «si cantes malament», com ha quedat provat. Perquè llavors el tetracord *sinemenon*, de què hem parlat, que és de tota l’art musical una mena de governall i de directori particular, com és evident en qualsevol divisió dels tons, que hi té l’origen en aquell tetracord, no existiria pas, i tampoc existiria la propietat de bemoll, que es produeix a partir d’aquest i s’acaba en la seua veu més aguda, cosa que seria —si fos concedida— l’error més gran, en el qual molts dels nostre temps han caigut per ignorància. Perquè la consonància de diapente mateixa, de què aquests tracten, que apareix per to, to, to i semitò, com que ha estat formada més enllà de l’ordre natural dels intervals, no pot ser efectiva pròpiament de cap mode del cant. Perquè, per naturalesa, la consonància de diapente —com proven els nombres sis, vuit i nou, i apareix al llibre quart de la *Música*, capítol segon— està composta de diatèssaron i to.

²¹ La postura que critica Podio es basa en una mudança de la propietat de natura (la) a la de becaire (re) que es produeix en el segon so, en contra de l’opinió de l’autor segons la qual el cinquè mode es cantaria, en general, per la propietat de bemoll. En *Lux Bella* Durán admet ambdues opcions quan tracta sobre les entonacions dels psalms en festes solemnes o dobles: “5º ut mi sol : o fa re fa” [*Ibid.*, f. a3v]. En canvi, en *Comento sobre Lux Bella* el mateix autor es decanta clarament per la segona: “El .V. tono comie[n]ça fa re fa .s. del fa de ffafut y passa por el re de alamire al fa de csolfaut.” [*Ibid.*, f. c6r].

Supradictorum enim numerorum medius terminus, id est octo, ad minorem extremitatem, id est sex, comparatus sesquiertiam proportionem atque diatesseron consonantiam tenet. Ad maiorem vero, id est novem, sesquioctavam atque tonum. Sed quoniam ipse extremitates, id est sex et novem, sesquialteram proportionem atque diapente consonantiam instituunt; ipsa igitur consonantia ex diatesseron et tono natura constituta est. [p. 178] Sed inter hec notandum, quod voces supradicte tetrachordi in eo, quod latine coniunctum propter causam iam assignatam appellatur, coniuncte dicuntur supradicto libro capitulo tertio, in eo autem, quod de tono a-^b semitonium facit, cromatice et molles.

De diatesseron consonantie speciebus. Titulus vicesimus septimus.

Nunc autem de sepius commemorate diatesseron consonantie speciebus dicturi animadvertendum, quod semper, quicquid de illius positione digestum fuerit, de naturali intelligendum est, in qua omnes toni integerrimi, id est nequaquam in semitonia divisi consistunt. Habet enim semitonium per se subsistens sive a natura datum. Alioquin ipsa eadem consonantia sex existeret vocum, intervallorum quinque, quod est contra illius nominis importationem et eius diffinitionem et inde, cum fuerit prima omnium, contra omnem musicam. Diffinitiones enim, que id quod difinitur explicant quod sit, vires principiorum totius scientie tenent. Igitur cum ipsa diatesseron consonantia quatuor fuerit vocum, secundum quod per eius nomen importatur, triumque necessario intervallorum, — quoniam intervallum duarum est vocum distantia —, fueritque preterea duorum tonorum et non integri semitonii ut probatum fuit, diatesseron igitur tres sunt species.

El terme mitjà dels nombres dessús esmentats, és a dir, el vuit, comparat amb l'extrem menor, ço és, el sis, forma una proporció sesquitèrcia, una consonància de diatèssaron; mentre que fins al major, és a dir, el nou, en forma una de sesquioctava, un to. Però com que aquests mateixos extrems, és a dir, el sis i el nou, estan en proporció sesquiàltera i formen una consonància de diapente, en conseqüència, la mateixa consonància és constituïda naturalment a partir del diatèssaron i del to. Però entre aquestes coses cal remarcar que les veus del tetracord esmentat en allò que hom diu en llatí «conjunt» pel motiu ja assenyalat, s'anomenen «conjunes» a l'esmentat llibre, capítol tercer, mentre que per allò que fa del to $a-b$ un semitò, s'anomenen cromàtiques i molles.

Títol vint-i-setè. Sobre les espècies de consonància de diatèssaron.

Ara, però, volem parlar de les molt sovint recordades espècies de consonància de diatèssaron, parant compte que, com sempre, tot allò que hem anat dient sobre la seua posició, cal entendre-ho sobre la natural, en la qual tots els tons són ben sencers, ço és, mai es presenten dividits en semitons; perquè té un semitò que apareix per ell mateix, donat per naturalesa. Altrament, aquesta mateixa consonància constaria de sis veus i de cinc intervals, cosa que és contrària a l'escaiença del seu nom, a la seua definició i per tant, com que n'és la primera de totes, contra tota art musical. És un fet que en les definicions, que expliquen què és allò que hom defineix, és on rau la força dels principis de qualsevol ciència. Així, com que la consonància de diatèssaron pròpiament consta de quatre veus, segons que es deriva del seu nom, i necessàriament de tres intervals —perquè l'interval és la distància entre dues veus—, i a més aquests són de dos tons i un semitò no íntegre, com s'ha vist, n'hi ha consegüentment tres espècies de diatèssaron.

Secundum enim numerum intervallorum cuiuscunque consonantie est numerus specierum illius de necessitate. Semper enim in unaquaque consonantia est una minus species quam fuerint voces, ut dicitur quarto *Musices* capitulo tertio decimo. Harum autem prima vicem tenens generis [p. 179] est, que per tonum, tonum et semitonium ultimo loco positum et a natura datum, ut sepius ostensum est, progreditur. Secunda autem, a secunda voce prime incipiens, per tonum, semitonium, et tonum, que apud antiquos prima fuit, ut superius recensuimus, et nunc etiam in modorum cantandi examinatione dumtaxat pro prima reputatur. Tertia vero et ultima a tertia voce etiam prime vel a secunda secunde per semitonium, tonum et tonum, quibus omnem percurrimus musicam, id est ut-re-mi-fa, re-mi-fa-sol, mi-fa-sol-la, sex voces efficientes, id est ut, re, mi, fa, sol, la. Sed quoniam he aut tono aut semitono distant, de his igitur tanquam de elementis omnium consonantiarum prius dicamus.

De regulis principiorum musice discipline. Titulus vicesimus octavus.

Ex his autem, que de diatesseron consonantie speciebus dicta sunt, quatuor necessario eliciuntur regule, que principiorum nominantur, quibus ignoratis tota musica et omnis ractio recte cantandi ignoratur. Sunt autem que secuntur.

Segons el nombre d'interval·ls és necessàriament el nombre de les seues espècies. En qualsevol consonància, doncs, i haurà una espècie menys que el nombre de les seues veus, com es diu al capítol tretzè del llibre quart de la *Música*. D'aquestes, la que ocupa el lloc de la primera classe és aquella que progressa per to, to i semitò col·locat en el darrer lloc i donat per naturalesa, com sovint ha estat demostrat. La segona, per la seua part, que comença des de la segona veu de la primera, ho fa per to, semitò, to; aquesta en va ser entre els antics la primera, com més amunt hem resumit²², i també ara, almenys en l'examen dels modes de cant, és considerada la primera. La tercera i última, però, progressa des de la tercera veu de la primera o des de la segona de la segona per semitò, to i to. Amb elles recorrem tota la música, és a dir: *ut-re-mi-fa, re-mi-fa-sol, mi-fa-sol-la*, que produeixen sis veus: *ut, re, mi, fa, sol, la*. Però com que aquestes veus disten o bé o un to o bé un semitò, parlem primerament d'aquests com a elements de totes les consonàncies.

Títol vint-i-vuitè. Sobre les regles dels principis de l'art musical.

D'allò que hem dit sobre les espècies de les consonàncies de diatèsson procedeixen necessàriament quatre regles, que anomenem dels principis, i qui les ignora desconeix tota la música i qualsevol forma correcta de cant. Són les que segueixen a continuació.

²² Vegeu títol 21è.

Prima regula. Titulus vicesimus nonus.

Omnis vox secunde sibi aut per tonum aut semitonium natura iungitur. Per tonum enim sicut ut-re, re-mi, fa-sol, sol-la, per semitonium vero sicut mi-fa dumtaxat in medio supradictorum quatuor tonorum ipsa disponente natura ideo inventum, ut singule voces singulis quarto loco positis diatesseron consonantiam sibi efficiant. [p. 180] Qua de re nulla causa est, per quam in his secundarum vocum coniunctionibus de per se assumptarum aut tonus in semitonium aut semitonium in tonum convertatur. Utraque enim supradictarum positionum eque naturalis est. Natura enim nulla species diatesseron consonantie ex tonis in semitonia divisis componitur neque in illos resolvitur, sed in singulis integri insunt toni. Habent enim singule semitonium a natura datum et secum innatum. Unde omnis tonorum conversio in semitonia, que ab indoctis et coniunctarum inventoribus vel eorum sequacibus in his tonorum vel secundarum vocum replicationibus fieri solet: re-ut-re, sol-fa-sol, la-sol-la, falsa est. Illud enim alterius est negotii. Ad contrapunctum enim, qui fit per voces aggregatas et inde non de per se sumptas, precisse attinet. Alioquin idem esset iudicium in harum replicatione: mi-re-mi in a- \flat acutis, quod ipsi omnino negant, causam tamen ignorantes, que in promptu erat.

Species enim contrapuncti imperfecte ad superiores perfectas adeuntes, si minores fuerint, in maiores illo modo convertuntur quod oportet. Sed quoniam mi-re-mi in supradicto termino maiorem semper resonant speciem imperfectam natura, ideo quantum ad hoc attinet immobiles sunt. Sed horum quia nullum est de prima musices consideratione, missam igitur illam faciamus.

Títol vint-i-novè. Primera regla.

Tota veu s'uneix a una segona ja siga amb un to, ja amb un semitò. Amb un to, ho fan *ut-re, re-mi, fa-sol, sol-la*; amb un semitò, *mi-fa*, que es troba únicament, disposat per naturalesa enmig dels esmentats quatre tons, de tal manera que les veus col·locades una a una componguen una consonància de *diatèsson* en el quart lloc. És per això que no hi ha cap justificació per a convertir el to en semitò o el semitò en to en aquestes conjuncions de segones veus preses per elles mateixes. L'una i l'altra de les posicions dalt esmentades són igualment naturals: cap espècie de consonància de *diatèsson* no es compon de tons dividits en semitons, ni es resol en ells. Cadascuna té, doncs, un semitò donat per naturalesa i innat en si mateixa. Per tant, qualsevol conversió dels tons en semitons —que solen fer els ignorants i inventors d'aquestes conjuncions, i els seus seguidors— en aquests moviments de brodatura de tons o de segones veus, com ara *re-ut-re, sol-fa-sol, la-sol-la*, és falsa, perquè això és un assumpte diferent. Precisament és quelcom que pertoca al contrapunt, que s'efectua amb veus agregades, i per això no preses per si mateixes. Altrament, el judici seria el mateix en el moviment de brodatura d'aquestes veus: *mi-re-mi* en *a-b* aguts, cosa que ells mateixos neguen completament i, així, ignoren tanmateix una raó que tenen ben al davant. Les espècies del contrapunt, doncs, que s'aproximen imperfectes cap a les superiors i completes, es converteixen d'aquesta manera quan convé en majors si són menors. Però com que *mi-re-mi* en el terme dalt esmentat sempre produeixen una espècie major, imperfecta per naturalesa, pel que fa a això són immòbils. Però com que no s'ha de dir res sobre açò en una primera consideració sobre la música, deixem-ho ara de banda.

Secunda regula. Titulus tricesimus.

Omnis vox tertie sibi per ditonum vel semiditonum natura iungitur. Per ditonum [p. 181] inquam sicut ut-mi, fa-la. Per semiditonum vero sicut re-fa, mi-sol, intermedia voce vel interiecta vel intellecta.

Qua de re nulla causa est, per quam altera supradictarum tertiarum per se sumpta in alteram convertatur. Utraque enim illarum positionum eque naturalis est.

Tertia regula. Titulus tricesimus primus.

Nulla vox quarte sibi iungitur nisi tantum per diatesseron consonantiam duorum videlicet tonorum et semitonii, quemadmodum ut-fa, re-sol, mi-la, que sunt tres illius species, manifeste ostendunt, de quibus meminimus, intermediis vocibus simul computatis ut hic:

Quamobrem cum diatesseron consonantie tres esse species dumtaxat sex voces efficientes, —de quibus sepe et multum meminimus—, ostensum sit, et inde impossibile fuerit quatuor ipsarum vocum preter alteram supradictarum specierum prefate consonantie sumere, omnis igitur totidem vocum collectio trium tonorum ut hic: f-g-a-b̄ falsa est. Peccant enim contra principia, ad que reducenda est —per b molle— ultimum dictorum tonorum atque acutiorem dissonantiam facientem in semitonium convertendo eo modo, quo predictum est.

Títol trentè. Segona regla.

Tota veu s' uneix per naturalesa a una tercera o bé per un ditò o per un semiditò. Mitjançant un ditò – dic – ho fan *ut-mi, fa-la*; per semiditò, d'altra banda, ho fan *re-fa, mi-sol*, deixant de banda la veu intermèdia o sobreentenent-la.

És per això que no hi ha cap motiu per a convertir una de les esmentades terceres presa per ella mateixa en una altra, perquè l'una i l'altra posicions són igualment naturals.

Títol trenta-unè. Tercera regla.

Cap veu s' uneix a una quarta si no és mitjançant la consonància diatèsson, és a dir, de dos tons i un semitò, tal com *ut-fa, re-sol, mi-la* – que són les seues tres espècies, sobre les quals hem parlat – mostren clarament, comptades alhora totes les veus intermèdies com ací:

Per això, com que ha quedat mostrat que només hi ha tres espècies de consonància de diatèsson que produeixen únicament sis veus – sobre les quals hem parlat molt i molt sovint –, i és impossible, per tant, prendre quatre veus fora de les dessus esmentades espècies de la dita consonància, és fals en conseqüència qualsevol aplec del mateix nombre de veus amb tres tons com aquest: *f-g-a-b*. S'equivoquen, doncs, i contrarien els principis als quals s'ha de reduir – per bemoll – el darrer dels esmentats tons, que fa una dissonància més aguda i que cal convertir en semitò de la manera com s'ha vist.

Absolutis enim iam dicte consonantie speciebus, si per quaternas voces ulterius procedatur, necesse est quod per primam illarum, que est per tonum, tonum et semitonium, repetitio fiat ab f dinumerando intervalla in presentiarum, quanquam semitonia genere differant. In [p. 182] prima enim positione semitonium diatonicum est atque naturale, in hac autem cromaticum atque ab accidente, quia per divisionem toni ea de qua dictum est necessitate proveniens.

De specierum diatesseron consonantie falsa conversione. [Titulus] tricesimus secundus.

Quoniam omnium supradictarum diatesseron consonantie specierum eque naturalis est positio et omnes eque resonant dictam consonantiam, quanquam dissimiliter propter semitonii secundum locum differentiam, quando in prima illarum duobus tonis postponitur, in secunda interponitur, in tertia et ultima preponitur — sine quo esse non possunt id quod sunt —, omnis igitur illarum conversio unius in aliam eodem in loco et sono de per se sumpta — que ab indoctis nostre Hyspanie et coniunctarum positionem sequentibus predicatur et in praticam deducitur —, falsa est quia contra principia.

Un cop enllestides, doncs, les espècies de la ja esmentada consonància, si avancem més enllà i prenem les veus en grups de quatre, cal que des de la primera d'elles, que és per to, to i semitò, es produeixca una repetició comptant els intervals des del *f*, encara que els semitons es diferencien en gènere; perquè en la primera posició el semitò és diatònic i natural, però en aquesta és cromàtic i per accident, perquè prové necessàriament de la divisió del to de què hem parlat.

Títol trenta-dosè. Sobre la falsa conversió de les espècies de la consonància de diatèssaron.

Com que la posició de totes les espècies de consonància de diatèssaron és igualment natural, i totes produeixen igualment la mateixa consonància, encara que diversament a causa de la diferència en el lloc del semitò, que en la primera se situa darrere dels dos tons, en la segona se situa enmig i en la tercera se situa per davant del dos tons —cosa sense la qual no podrien ser el que són—, llavors, tota conversió d'una espècie en altra, presa per si mateixa en el mateix lloc i amb el mateix so, —que els ignorants de la nostra Espanya fixen en la posició de les conjuntes mitjançant les següents, i desenvolupen en la pràctica— és falsa perquè contravé els principis.

Supradicte enim conversiones aliter quam per toni in semitonium permutationem et econtra nequaquam fieri possunt, a genere diatonico et naturali, ut dicitur primo *Musices* capitulo vicesimo primo, in cromaticum pertranseundo, et tamen in cassum, ut dictum est. Frustra est enim semitonium ab accidente, id est per divisionem toni provenienti querere, ubi adest naturale. Et –ut de pluribus erratis illorum pauca quedam in medium deducamus–, quid absurdius quidve insulsius in hac disciplina affirmari potest, quam in cantu septimi modi propriam illius diatesseron consonantie speciem, que per tonum, semitonium et tonum ab d acuto intenditur, id est d-e-f-g, et his vocibus re-mi-fa-sol decantatur, in eam, que est [p. 183] per tonum, tonum et semitonium, sub eisdem signis, his tamen vocibus ut-re-mi-fa decantatur, sponte traducunt, unde septimus ipse modus cantandi omnino perit?

Similiter autem in cantu octavi modi propriam eius diatesseron speciem, per quam a finali termino tono etiam, semitono atque tono remittitur, id est g-f-e-d, et his vocibus sol-fa-mi-re pronuntiatur, in eam, que est per semitonium, tonum et tonum, sub eisdem signis et his vocibus fa-mi-re-ut modulatur, transferunt et ita faciendum esse affirmant, dum tamen cantus in ipso g per duas aut tres notulas unissonaverit.

O ferreos homines, num hoccine est musice loqui?

El fet és que les conversions esmentades més amunt no es poden fer si no és mitjançant la permutació del to en semitò, i viceversa, bo i passant des del gènere diatònic i més natural, al cromàtic, com es diu al llibre primer de la *Música*, capítol vint-i-unè. Endebades buscaríem el semitò per accident, ço és, el que prové de la divisió del to, quan és present el natural. I —per comentar ací una mica alguns dels errors d'aquells—, què es pot dir de més absurd i sense substància en aquesta art, sinó que aquests, en el cant del setè mode, traslladen naturalment la espècie pròpia d'aquesta consonància de diatèsson que progressa per to, semitò i to des del *d* agut, ço és, *d-e-f-g*, i que es canta amb aquestes veus, *re-mi-fa-sol*, a aquella que progressa per to, to i semitò, sota aquests mateixos signes, però que es canta amb les veus *ut-re-mi-fa*, fet amb el qual aquest mode de cant queda completament destruït?²³

De la mateixa manera, en el cant del vuitè mode, traslladen l'espècie pròpia d'aquest diatèsson que s'abaixa també des del terme final per to, semitò i to, és a dir, *g-f-e-d*, i es pronuncia amb aquestes veus, *sol-fa-mi-re*, a aquella que marxa per semitò, to i to, i que es modula sota els mateixos signes i aquestes veus, *fa-mi-re-ut*, i afirmen que cal fer-ho així, en tant que el cant en el mateix *g* siga unisonant per dues o tres figures²⁴.

Oh, homes ferrenys, és això per ventura parlar de música?

²³ Cfr. *Tratado de Música* [El Escorial, Ms. ç. III. 23, f. 32v]: "Todo canto que subiere de dsolre o de alami a gsolreut & en aquel gsolreut toviere tres puntos juntos a manera de fas, tal canto se cantara por la quarta conjunta." [Passatge extret de GÜMPEL, Karl-Werner: "Das Enchiridion de principiis musice discipline des Guillermus de Podio", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*, 27 (1973), p. 392].

²⁴ *Ibid.*, f. 33v: "Todo canto que descindiere de gsolreut a elami o a dsolre & en aquel gsolreut oviere tres puntos juntos a manera de fas, tal canto se cantara por la quarta conjunta." [Passatge extret de GÜMPEL, Karl-Werner: *op. cit.* p. 392].

Si enim huiusmodi causa nomina vocum et earum intervalla secundum ordinem permutanda sunt in predictis locis, ergo ubicunque. Quod si ita est, nulla igitur cantilena alicuius erit modi cantandi precise et determinate, cum fuerit ad omnium non quidem in alios permutationem, sed potius subversionem et exterminationem, ut cuicumque naturam illorum contemplanti patere poterit. Sed hoc, quod isti ignorantissimi dicunt, tantum est impossibile. Stantibus enim superioribus signis in suo intervallorum ordine, necesse est ut voces, quas representant, quantum ad hoc immobiles fiant. Sed cum d-e-f-g tono, semitonio, et tono intendantur et g-f-e-d pari modo remittantur, igitur et voces quas representant, non autem econtra.

De specierum diatesseron consonantie falsa transatione. Titulus tricesimus tertius.

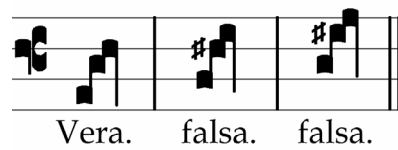
Sunt autem et alii, imo quamplurimi, qui perabsurde secundam diatesseron consonantie speciem, que est per tonum, [p. 184] semitonium et tonum, et tertiam, que est per semitonium, tonum et tonum, in primam, que est per tonum, tonum et semitonium, per divisionem secundi toni utriusque illarum in maius et minus semitonium et maioris assumptionem transferunt, semiditonum in ditonum convertendo nulla antecedente dissonantie vitande causa, que in his nullo modo contingere potest. Tunc enim consonantiam et dissonantiam eadem coniunctio vocum efficere concedendum esset, quo nihil absurdius. Iam enim ostensum est, quod omnes diatesseron consonantie species in genere diatonico et naturaliori describuntur.

Si per per aquest motiu s'han de permutar en aquests llocs els noms de les veus i llurs intervals segons l'ordre esmentat, és que es pot fer en qualsevol lloc. I si fóra així, no hi hauria cap cantilena de cap mode de cant amb forma precisa i determinada, perquè hi hauria no pas una permutació d'uns a altres, sinó més aviat la seua subversió i extermini, com deu haver estat evident a qualsevol que haja tingut en compte la naturalesa d'aquests. Però això que diuen aquests grans ignorants, és solament impossible. Fixats, doncs, els anteriors signes en el seu ordre d'intervals, cal que les veus, a les quals representen, apareguen immòbils en relació a això. Però com que *d-e-f-g* progressen per to, semitò i to, i *g-f-e-d* retrocedeixen de la mateixa manera, també ho fan, doncs, les veus a les quals representen, i no a l'inrevés.

Títol trenta-tresè. Sobre la falsa translació de les espècies de consonància de diatèsson.

Així mateix, alguns —més aviat moltíssims— de la manera més absurda traslladen la segona espècie de consonància de diatèsson —que és per to, semitò i to—, i la tercera —que és per semitò, to i to—, a la primera, —que és per to, to i semitò—, mitjançant la divisió del segon to de totes dues en un semitò major i menor, i assumint-ne el major, bo i convertint el semitò en ditò, encara que sense intenció d'evitar la dissonància precedent, que de cap manera no pot donar-se en aquests. Llavors caldria admetre que la mateixa conjunció de veus pot produir una consonància i una dissonància, cosa que no pot ser més absurda. Ja hem mostrat, doncs, que totes les espècies de consonància de diatèsson s'inscriuen en el gènere diatònic i més natural.

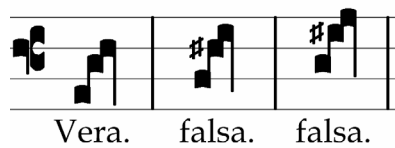
Preterea si predictae species ad primam illarum reducuntur, quoniam hoc modo omnes in semitonium terminabunt, numerus illarum omnino peribit. Species enim, cum fuerit de pluribus differentibus numero, teste Porfirio, unica esse non potest. Et cum diatesseron sit quoddam genus modulandi quatuor voces per consonantiam, desinet esse genus, quo nihil ridiculosius concedere. Genus enim, ut ab eodem dicitur, de pluribus differentibus specie predicatur.

Titulus tricesimus quartus. De quarta regula principiorum et ultima.

Nulla vox quinte sibi iungitur nisi tantum per diapente consonantiam, que secundum quod per eius nomen importatur vocum est quinque, intervallorum quatuor, trium tonorum et semitonii. Habet enim tonum supra diatesseron consonantiam, ut probatum est numerorum ratione. Ipsaque in sesquialtera proportione consistit. Gravior enim eius vox tribus equis passibus metitur [p. 185] chordam, acutior autem duobus. Huius autem secundum numerum intervallorum quatuor sunt species, id est ut-sol, re-la, mi-mi, fa-fa intermediis vocibus vel interiectis vel intellectis:

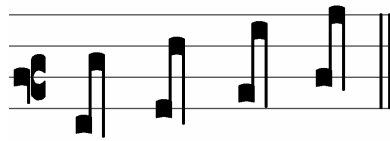
A més, si reduïm les espècies dessus dites a la primera, perquè així terminaran totes en semitò, la diversitat d'espècies desapareixerà completament. Perquè l'espècie, com que està feta de moltes coses diferents en nombre —segons el testimoni de Porfiri—, no pot ser única. I com que el diatèssaron és un gènere de modular quatre veus mitjançant una consonància, deixaria de ser un gènere, i admetre això no pot ser més ridícul. El gènere, doncs, com diu aquest mateix autor, és quelcom que s'afirma de moltes coses diferents en l'espècie.

Títol trenta-quatrè. Sobre la quarta i última regla dels principis.

Cap veu no s'uneix a una cinquena sinó mitjançant una consonància de diapente, que, segons s'escola del seu nom, consta de cinc veus, quatre intervals, tres tons i un semitò. Té, doncs, un to més que la consonància de diatèssaron, com resulta provat amb el còmput numèric. Aquesta mateixa consonància manté una proporció sesquiàltera, perquè la veu més greu mesura tres segments iguals de corda, mentre que l'aguda en mesura dos. També d'aquesta hi ha quatre espècies considerant el nombre dels seus intervals, ço és, sense tenir en compte o sobreentenent les veus intermèdies, *ut-sol*, *re-la*, *mi-mi*, *fa-fa*²⁵.

²⁵ En les dues darreres espècies *mi-mi* i *fa-fa* la primera veu és donada per natura i la segona per becaire.

Qui autem tertium supradictarum specierum, id est mi-mi, ab accidente provenire contendunt et inde in acutiori voce signo ♭ quadrati illam premonstrant, per ignorantiam huius facultatis peccant. Etenim a-♭ ubicunque in hac disciplina prima illorum positione tono utique distant. Proprietas autem ♭ quadrati a proprietate nature in nullo alio quam in nomine differt, ut ostensum est. Habet enim post duos tonos semitonium diatonicum atque naturale. Quamobrem signum ♭ quadrati in predicto termino, nisi signum b mollis sua antecedente cause de qua dictum est positum precesserit, nunquam notulis cantus interponitur, ut in capitulo de proprietatum distributione dictum est.

Aquells que pretenen que la tercera de les esmentades espècies, és a dir, *mi-mi*, prové per accident²⁶, i per això inclouen en la veu més aguda el signe de becaire, s'equivoquen per desconeixement de la seua art. És un fet que *a-b* pertot arreu en aquesta disciplina disten per força un to en la seua primera posició. La propietat de becaire no es diferencia de la propietat de natura sinó en el nom, com ha quedat demostrat. Té, doncs, després dels dos tons un semitò diatònic i natural. Per aquest motiu, en el dessús esmentat terme, el signe de becaire no s'inclouria mai en les figures del cant, si no anara precedit del signe de bemoll²⁷, introduït pel motiu de què s'ha parlat més amunt²⁸.

²⁶ Vegeu títol 18è.

²⁷ Cfr. els exemples musicals de *Comento sobre Lux Bella* en DURÁN, Domingo Marcos: *op. cit.*, f. d2v.

²⁸ Vegeu títol 26è.

De necessaria intervallorum conversion. [Titulus] tricesimus quintus.

Ex his igitur conspicuum est, quod omnis coniunctio quinque vocum, que supradicti modi non fuerit, ut puta que duorum tonorum et duorum semitoniorum minorum extat, ut hic: b-c-d-e-f, dissonantiam faciens de necessitate, falsa est, quia contra principia per unius semitonii maioris defectum, ad que per illius additionem reducenda est. Quod etsi a predicto b intendendo effici valeat, ita ut semitonium minus [p. 186] atque naturale e-f in tonum convertamus et f diatonicum in cromaticum traducatur, ut in conversione primi generis melorum in secundum a semitono minori incipientium, quando fit per motionem tertie chorde, ostensum est, in nulla tamen Gregoriana atque ecclesiastica pratica observatum invenitur. Nullus enim modorum cantandi in ipso b gravi incipit nec ab illo intendendo de per se procedit. Esset enim huiusmodi toni divisionis semitonium maius ad graviorem illius partem contra naturam sue proportionis, id est sesquioctave, ut probatum est. Quamobrem semper hic motus quinque vocum cantu in descensu existente ad predictum b constituitur, ut in sequentibus exemplis et aliis quibuscunque, et ita peroptime emendatur, ut b-c proprietatis \flat quadrati esistentes in eam que b mollis est, cuius initium uno tono remissius ab gamaut diximus, transferantur.

Títol trenta-cinquè. Sobre la necessària conversió dels intervals.

A partir de tot això, és evident que tota conjunció de cinc veus que no fóra del mode esmentat —com per exemple la que consta de dos tons i dos semitons menors, com *b-c-d-e-f*, la qual produeix necessàriament una dissonància—, és falsa perquè, com que li manca un semitò major, contravenint els principis, cal conduir-la a consonància afegint-li aquell que li manca. Perquè, encara que puguem procedir en moviment ascendent des del *b* esmentat de manera que convertim el semitò menor i natural *e-f* en un to, i el *f* diatònic es canvie en cromàtic —com ha estat mostrat en la conversió del primer gènere melòdic en el segon dels que comencen pel semitò menor, quan es fa per moviment de la tercera corda²⁹—, tanmateix això no s’ha observat en cap pràctica gregoriana ni eclesiàstica. Cap mode de cant no comença en el *b* greu mateix ni procedeix en moviment ascendent a partir seu, perquè hi hauria un semitò major de la divisió del to cap a la part més greu d’aquest, contra la naturalesa de la seua proporció, que és sesquioctava, com ha quedat provat. Per això, aquest moviment de cinc veus quan hi ha un cant en descens, sempre es constitueix en direcció al dessús esmentat *b*, com als següents exemples i a altres qualssevol, i així s’esmena de manera òptima, perquè el *b-c* existent es transfereix de la propietat de becaire a la de bemoll, l’inici de la qual hem dit que és un to més avall de *gamaut*.

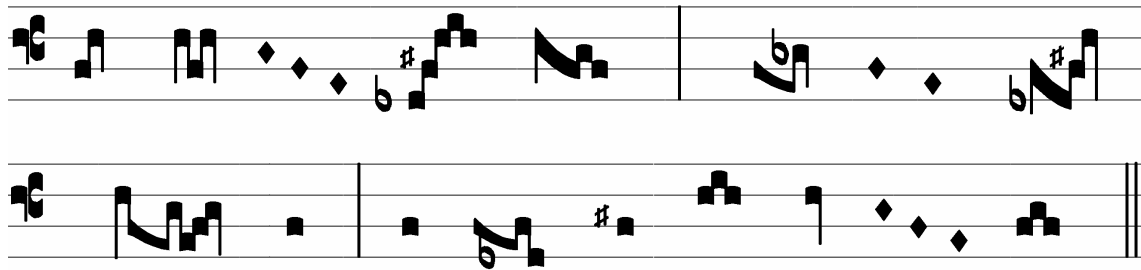
²⁹ Vegeu títol 12è.

Tunc enim, quemadmodum in prima positione semitonio minori atque naturali tantum distabant, ita in secunda uno tono composito seiuncta sunt, quorum differentia semitonium maius est quod querimus. Sed quoniam huiusmodi semitonium de per se dari non potest, illud igitur erit de necessitate ex precedentis toni a-b divisione in minus et maius semitonium ad acutiorem partem secundum naturam iam dicte eius proportionis assumptum, minus vero ad graviorem relinquendo. Et quia huiusmodi semitonia ita sibi ipsis [p. 187] continua sunt, ut finis minoris sit initium maioris ad acutiorem illius partem semper inventi, ubi ipse motus quinque vocum terminare invenitur, semitonium igitur huiusmodi ita consideratum –etsi maius fuerit, ab b mollis proprietate dicendo–, fa denominatur et eius signo demonstratur. Quod cum ita fuerit, ideo necessario dicendum est, quod inventores coniunctarum minime intellexerunt. Quotiens cantus ab ffaut ad bmi dumtaxat descenderit, tunc in ipso b decantandus est per b molle per regulam principiorum superius dictam: Nulla vox quinte sibi iungitur nisi diapente sit ibi, ut in primo exemplo sequentium. Si autem ab elami dumtaxat ad ipsum bmi remittatur, a quo ad f intendatur, etiam per b molle in graviore eius termino ac etiam in quarto ab illo intenso etiam per b molle, ut in secundo exemplo. Alioquin in dissonantiam trium tonorum incideremus. Si vero ab dsolre ad predictam bmi tantum, a quo pari forma ad f intendatur, etiam atque etiam per b molle, ut in tertio et ultimo exemplo.

His autem ita expeditis, manifestum est intervallorum conversiones –id est toni in semitonium et ditoni in semiditoni aut econtra, similiter autem unius diatesseron consonantie speciei in aliam– quandoque fieri, verum illud nequaquam de per se, sed tantum alterius gratia, id est dissonantie vitande causa factum esse. Et signa illarum per b molle, qui- [p. 188] bus demonstrantur, eadem necessitate in cantu describuntur.

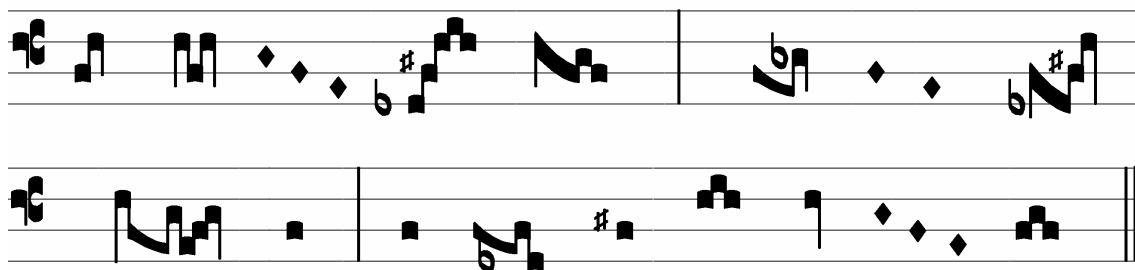
Llavors, de la mateixa manera que en la primera posició només distava un semitò menor i natural, en la segona estan separades un to compost, la diferència dels quals és el semitò major que busquem. Però com que aquesta mena de semitò no pot ocórrer per si mateix, necessàriament ha d'existir a partir de la divisió del to precedent *a-b* en un semitò menor i un altre major, pres cap a la part més aguda segons la naturalesa de la proporció ja esmentada i deixant el menor a la part més greu. I com que aquesta classe de semitons són de tal manera contigus que el final del menor és el principi del major —que es troba sempre a la part més aguda, on finalitza aquest moviment de cinc veus—, el semitò d'aquesta mena, així considerat —encara que fóra el major—, parlant a partir de la propietat de bemoll rep el nom de *fa*, i s'assenyala amb el seu signe. I com que és així, cal dir-ho, perquè els inventors de les conjuntes no ho van comprendre gens ni mica. Cada vegada que el cant descendeix des de *ffaut* fins *bmi*, llavors en el *b* mateix cal cantar per bemoll, segons la regla dels principis explicada més amunt. Cap veu s'hi uneix a una quinta sinó és amb diapente, com al primer exemple dels següents. D'altra banda, si hom descendeix des d'*elami* fins *bmi*, des del qual hom progressa fins *f*, també es farà per bemoll en el seu terme més greu, i també es farà per bemoll en el quart terme intens des d'aquell, com al segon exemple. Altrament incorreríem en una dissonància de tres tons. Si es fa des de *dsolre* fins al *bmi* esmentat, des del qual hom progressa d'igual manera fins *f*, també es farà per bemoll, com al tercer i darrer exemple.

Explicat això, resulta manifest que les conversions dels intervals —ço és, del to en semitò, i del ditò en semiditò i viceversa, igualment que la d'una espècie de consonància de diatèsson en altra—, quan es produeixen no es fan mai per si mateixes, sinó per un altre motiu, és a dir, per evitar la dissonància. I els signes amb què es mostren s'assenyalen en el cant necessàriament amb bemoll per aquesta mateixa raó.

De diatesseron et diapente consonantiarum opositione. [Titulus] tridecimus sextus.

Sepe autem et multum vel per ignorantiam modulatorum cantum conficientium vel imperitiam eorum, qui illum notant, utendo ligaturis ubi non expedit vel non utendo ubi oportet, accidere solet, ut tertia et quarta regula principiorum, de quibus dictum est, sibi ipsis ita impedimento existant, ut sese destruere inveniantur uno sequentium modorum, unde quamplurimi in errorem indebite pronuntiationis quantum ad ordinem intervallorum inciderunt. Si enim cantus ab f gravi in b intendatur, a quo in e remittatur, tunc f-b diatesseron consonantiam per tertiam regulam principiorum resonabunt, e-b autem diapente consonantiam minime efficient quod oportebat, sed potius eius oppositam duorum tonorum et duorum semitoniorum minorum dissonantiam, ut in primo exemplo. Qua in re animadvertendum, quod si ipsa quinque vocum collectio ratione ligature indissolubilis fuerit, tunc ipsum e, quod erat diatonicum, cromaticum erit de necessitate per conversionem semitonii naturalis f-e in tonum, quod erit per assumptionem semitonii maioris a precedenti tono d-e, ut in secundo exemplo. Verum enim vero, si in hac remissione quinque vocum quarta – id est f– ligaturam [p. 189] terminaverit, et quinta per aliam inceperit, tunc ipsa quinta cum precedentibus quatuor non computatur, sed cum sequentibus ipsam, ut in tertio exemplo.

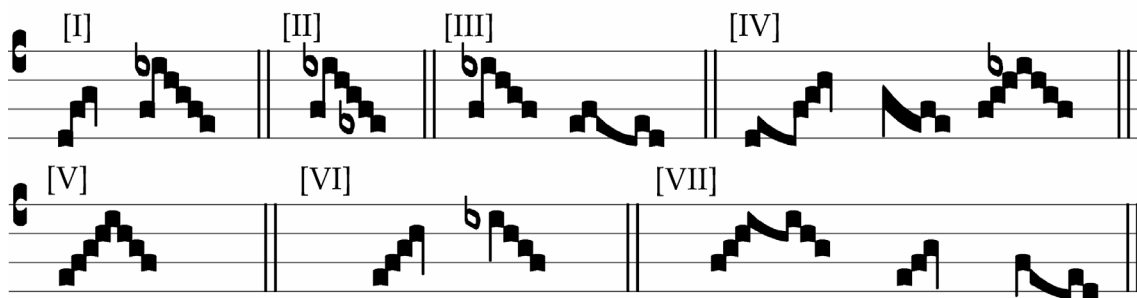
Títol trenta-sisè. Sobre l'oposició de les consonàncies de diatèssaron i de diapente.

Molt sovint, siga per ignorància de les modulacions del cant d'aquells que componen, o per la imperícia d'aquells que l'escriuen, que empren lligadures quan no toca o que no les empren quan caldria, sol passar que la tercera i la quarta regla dels principis de què hem parlat els resulten un impediment de tanta envergadura, que semblen refutar-se a si mateixes en un dels modes següents; per això alguns han caigut en errors indegudament tant quant a la pronúncia com a l'ordre dels intervals. Perquè si el cant progressa des del *f* greu al *b*, des del qual baixa fins a *e*, llavors *f-b* sonen en consonància de diatèssaron segons la tercera regla dels principis, mentre que *e-b* no formen la consonància de diapente que convindria, sinó més aviat una dissonància oposta de dos tons i dos semitons menors, com al primer exemple. Per això cal adonar-se que si el mateix aplec de cinc veus fóra indissoluble en raó de la lligadura, llavors el mateix *e*, que era diatònic, esdevindria necessàriament cromàtic per la conversió del semitò natural *f-e* en un to, que es produiria per assumptió del semitò major des del precedent to *d-e*, com al segon exemple. Ara bé, si en aquest grup descendent de cinc veus, la quarta —ço és, *f*— fóra final de la lligadura i la cinquena en comencés una altra, llavors aquesta cinquena no es comptaria amb les quatre precedents, sinó amb les següents a aquesta veu, com al tercer exemple.

Rursus si a predicto e ad prefatum b cantus intendatur, a quo ad f remittatur, ipsum quoque e finis extiterit alterius atque precedentis modulationis, non est de numero quinque nec cum illis computatur, ut in quarto exemplo.

Si vero econtra, tunc e-b diapente consonantiam resonabunt, b-f autem inemendabilem tritoni dissonantiam ut in quinto exemplo, quemadmodum in titulo de impossibili et falsa diatesseron consonantie institutione probatum est. Si vero huiusmodi notularum coniunctio in diatesseron consonantiam intensam et in diatesseron remissam per ligaturas dividatur ut in sexto exemplo, omnes eque bene consonabunt. Si autem ipse motus quinque vocum post diatesseron intensam ab b adusque g per semiditonum remissum et ab e adusque idem g per semiditonum intensum partitus fuerit ut in septimo exemplo, nulla procreabitur dissonantia, et ita in similibus.

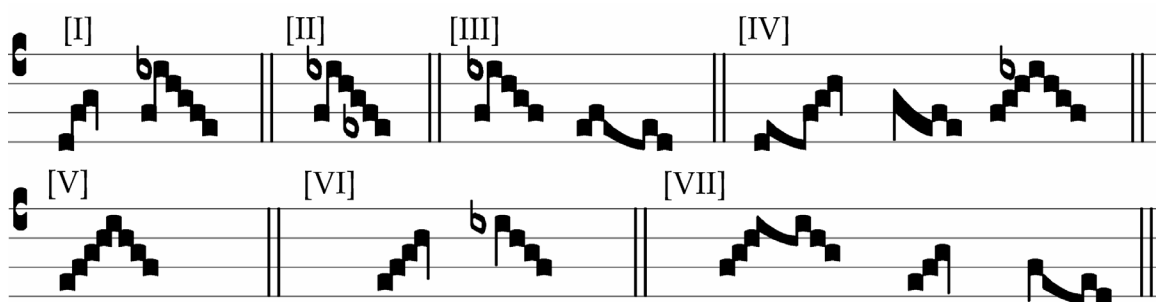
Quotiescunque enim due veritates eiusdem facultatis sese opugnare videntur, ut in his duabus regulis de quibus dictum est, nunc ad utriusque illarum in sua natura observantiam quod fieri potest utendum est divisione, que semper in omnium facultatum elucidatione seu declaratione, ut vulgato utar verbo, admodum profuisse haud dubium est.

A més, si el cant ascendeix des de l'esmentat *e* cap al dessús dit *b*, des del qual descendeix fins *f*, i el mateix *e* apareix també al final de l'altra modulació anterior, no serà del grup de cinc ni es comptarà amb ells, com al quart exemple.

Però si es fa al contrari, llavors *e-b* produiran una consonància de diapente, mentre que *b-f* una dissonància de tritò impossible d'esmenar com al cinquè exemple, tal com ha quedat provat al títol sobre la institució impossible i falsa de la consonància de diatèssaron. Tanmanteix, si aquesta mena de conjunció de figures es divideix per mitjà de lligadures en una consonància de diatèssaron intensa i en una de diatèssaron remissa, com al sisè exemple, totes sonaran igualment bé. D'altra banda, si el mateix moviment de cinc veus resultat dividit després del diatèssaron intens pel semiditò remís des de *b* fins *g*, i pel semiditò intens des d'*e* fins el mateix *g*, com al setè exemple, no es produirà cap dissonància, i tampoc als moviments semblants³⁰.

Cada vegada, doncs, que dues veritats d'aquesta art semblen oposar-se, com en aquestes dues regles de què hem parlat, s'han d'emprar tant com fos possible la divisió per tal d'observar cadascuna d'elles en la seua naturalesa que, en l'aclariment o l'explicació de qualsevol coneixement –per emprar un mot vulgar– no hi ha cap dubte que és ben de profit.

³⁰ El setè exemple musical no reflecteix exactament el contingut del text, ja que les figures haurien d'haver representat: e-f-g-a [primera lligadura], b-a-g [segona lligadura], e-f-g [tercera lligadura], etc...

APÈNDIX II

CATÀLEG PROSOPOGRÀFIC DE L'ENTORN PROFESSIONAL

Notes preliminars

Aquest apèndix és un recull prosopogràfic de personatges amb alguna activitat professional relacionada amb la música que treballaren, permanentment o eventualment, per a les mateixes institucions en què ho féu Guillem de Podio, durant el temps en què el tractadista hi estigué actiu. Per tant, tots ells tenen en comú que varen ser coneguts pel tractadista. La principal pretensió d'aquest recull és que siga un instrument útil tant per al present treball com per a les futures investigacions en aquest àmbit geogràfic i temporal. El caràcter d'obert del catàleg també el converteix en apte perquè pugui ser una primera aportació a un possible projecte prosopogràfic més ambiciós que pugui incorporar les contribucions voluntàries d'altres investigadors a través d'una plataforma com ara internet.

Molts dels músics estudiats varen pertànyer a més d'una institució i, fins i tot, en ocasions varen exercir oficis diferents, per la qual cosa no ha semblat adient agrupar-los en diferents capítols en funció de la pertinença a cadascuna d'aquelles. Les entrades s'han ordenat per ordre alfabètic del cognom o identificatiu més habitual de cada personatge. També s'han incorporat independentment els identificatius alternatius o amb formes ortogràfiques significativament diferents, en els quals casos s'ha remès el lector a les corresponents entrades principals. Cadascuna d'aquestes segueix el següent esquema:

1. **Encapçalament.** Inclou el nom del biografat amb els possibles noms alternatius o sobrenoms darrere del mot "àlies". El nom de pila es normalitza però no el cognom o identificatiu, davant les múltiples possibilitats que presenten un gran nombre d'aquests. Es proporcionen entre claudàtors les variants ortogràfiques detectades i entre parèntesis les paraules que no sempre apareixen en el nom. Quan hi ha algun dubte, s'assenyala amb un signe d'interrogació.
2. **Cos.** És una síntesi de la trajectòria vital del personatge. Quan hi ha moltes dades disponibles, s'ha optat per simplificar el text per a major claredat expositiva.
3. **Imatge d'escrit autògraf.** Només en alguns casos s'han localitzat escrits autògrafs del músic biografat. En aquests casos, s'inclou un exemple gràfic.
4. **Fonts de la informació.** S'inclouen breus resums dels documents trobats en les fonts arxivístiques que s'han consultat, així com la bibliografia localitzada amb alguna aportació a la trajectòria del personatge o que es considera que ha sigut significativa historiogràficament. Quan el document concret es troba transcrit a l'apèndix III. Documents, s'ofereix la referència.

Lluís Adzuara → Lluís Domínguez àlies Atzuara

Corneli d'Alamanya → Corneli d'Alemanya

Corneli [Cornalis, Cornelius, Cornello, Cornella, Corniels, Cornilla, Claus, Elaus] d'Alemanya [d'Alamanya, de la Maya] [de Mallea?]

Ministrer de xirimia / Casa d'Alfons V - Casa de Joan II de Castella - Casa del príncep Carles - Casa del príncep Ferran - Casa d'Alfons V de Portugal - Casa d'Isabel I de Castella

El 2 de març de 1444, Alfons el Magnànim comunicava al seu tresorer que havia contractat "Elaus Alemany" (segons transcripció d'Higini Anglès), ministrer de Joan II de Castella, per a la seua cort napolitana amb l'elevat salari de 400 florins d'or anuals. Allí servia l'octubre de 1446 i fins, almenys, l'octubre de 1447, on figura amb el nom de "Claus d'Alamanya". Tot i la diferència en el nom, cal suposar que és el mateix músic pel fet que en la trajectòria posterior coincideix amb altre ministrer del rei Magnànim, anomenat Petit Joan, i potser amb un segon, Arnau Ororbil, que podria tractar-se d'aquell que a Nàpols anomenaven "Arnau de Bruges".

Va tornar, com a músic de xirimia, amb Joan II de Castella, on exercia entre el 1453 i el 1454 amb un salari anual de 6.000 maravedissos. És possible que novament marxara a Nàpols, ja que era present en la casa del príncep Carles de Viana en el moment de la mort d'aquest a Barcelona el 23 de setembre de 1461, només dos anys després del seu retorn de Nàpols. Va romandre a la capital catalana sense ocupació fins que el 10 de novembre de 1461 el rei Joan II d'Aragó demanà a la reina Joana l'admissió d'aquest ministrer al servei del príncep Ferran, juntament amb la major part dels seus companys, i els va assignar salari de les pecúnies de la coronació. El maig de 1462 encara hi era a la cort aragonesa. A l'octubre de 1465 era ministrer del rei Alfons V de Portugal però es trobava a la cort castellana, quan el rei Enric IV li va concedir alguns teixits per al vestuari. El 1478 era ministrer de la reina, la qual sembla que servia des de temps enrere. En aquesta època, va casar-se amb Catalina Pérez, veïna de Valladolid. Va servir la reina Isabel de Castella amb una quitació anual de 30.000 maravedissos fins a la seua mort el 1484. Va tenir almenys dos fills, als quals anomenaven Beltrán y Pedro de Mallea, i potser un tercer de nom Corniels de Mallea, tots els quals exerciren també l'ofici de ministrer per a la mateixa reina.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Figura en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [*AHMB*, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 10 de novembre de 1461. Joan II escriví a la reina Joana per a demanar-li que admeta al servei del príncep Ferran els antics ministrers del príncep Carles i comunica la

decisió al batlle general [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3376, f. 88v-89r (vegeu l'apèndix III, doc. 21)].

- Cobraments: Casa del príncep Ferran: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 141r ("ministrés del senyor príncep"); *ibid.*, vol. 8805, f. 91v, 117r. Casa d'Alfons V: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8791, f. 200r, 233v, 443v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 277.
- ANGLÈS, Higiní: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", dins José López-Caló (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1961), p. 1019-1020.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 891.
- ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 406.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio", *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 380.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 76, 149-150, 218.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica", *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 269.

Martín Alfonso

Trompeta / Casa de l'infant Ferran

El 15 de juliol de 1459 fou inscrit com a trompeta del l'infant Ferran amb quitació diària de 3 sous. A l'octubre de 1460 encara exercia aquest ofici. El 1464 era trompeta italiana de la corporació municipal de València. Va absentar-se d'aquesta ciutat i va establir-se temporalment a Barcelona amb la seua muller a mitjan 1480, per la qual cosa va perdre el seu lloc de treball municipal el desembre del mateix any. No obstant, ja de tornada, va recuperar-la el 23 d'agost de 1482. Va morir poc abans del 13 d'agost de 1487, quan es va fer l'encant dels seus béns. El dia 28 del mateix mes la seua plaça municipal a la capital valenciana va ser adjudicada a Joan Alfonso, potser el seu fill o nebot.

Documents

- 15 de juliol de 1459. És inscrit com a trompeta del l'infant Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].
- 26 de maig de 1464. Cobra com a trompeta italiana per publicar a València la pau entre el rei d'Aragó i el de Castella [*E-VAar*, Batllia General, vol. 51, f. 609v-610r].

- 1 de desembre de 1480. Elecció de Jaume Vilana com a "jutglar" (trompeta) municipal de València, per absència de Martín Alfonso, per ésser absent prop de mig any a Barcelona amb sa muller [E-VAa, Manuals de Consells, A-42, f. 66r].
- 23 d'agost de 1482. Elecció de Martí Alfonso com a trompeta municipal de València, per absència de Bartomeu Cavada [E-VAa, Manuals de Consells, A-43, f. 38v].
- 13 d'agost de 1487. Encant dels béns de "Martí Alfonso", trompeta de la ciutat de València, a la plaça del Mercat d'aquesta ciutat [E-VAcp, not. Joan Montfort, vol. 24064, s/f].
- 28 d'agost de 1487. Elecció de Joan Alfonso com a trompeta de la ciutat de València, per mort de Martí Alfonso, amb els emoluments i vestits pertanyents a aquest ofici [E-VAa, Manuals de Consells, A-45, f. 37r].
- Cobraments (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 82v.

Bibliografia

- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Alonso

Trompeta / Casa reial de Joan II

Fou trompeta del rei Joan II, almenys, el 1466.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8813, f. 118r.

Galcerà Altamir → Galcerà Altimir

Galcerà Altimir [Altamir, Eltamir]

Organista / Catedral de Barcelona

Abans del 1437 ja era organista laic de la seu de Barcelona. És probable que la seua primera muller s'anomenara Isabel, la qual va atorgar testament el 1446 quan tenia tres fills amb el seu marit Galcerà Altimir, anomenats Galcerà, Joana i Eulàlia. Potser va casar en segones núpcies amb una dona anomenada Joana, que féu testament el 1467, encara que el contraent també podria ser el seu fill homònim. El seu salari a la catedral, fins a l'any administratiu de 1447, era de 15 lliures anuals a càrrec de l'administració dels Aniversaris. Posteriorment li pagaven 27 lliures i 10 sous incloent la part dels manxadors. Encara que degué rebre altres retribucions extraordinàries, com ara les actuacions constatades en les festivitats dels beneficiats de Sant Sever, el seu nivell d'ingressos com a organista segurament fou insuficient per a mantenir la seua família i va dedicar-se també al treball artesà com a fabricant de corretges o peller i, potser, com a candeler de cera. Així mateix, com era normal en els organistes de l'època, de 1448 a 1454 va fer petits treballs de manteniment als orgues majors catedralicis, com ara la reparació de les manxes o d'alguns tubs. També va

condicionar les manxes dels orgues de la capella de Santa Eulàlia de la seu el 1463. Un dels seus fills li feia de manxador el 1473. Des del 1474 va compartir el salari de 20 lliures a la seu amb el també organista Gabriel Terrassa. Sembla que va exercir el seu ofici ininterrompudament durant potser més de mig segle, fins la seua mort, que es degué produir dins l'any anterior a l'abril de 1486. Segurament fou son fill, anomenat també Galcerà Altimir, qui fou llibrer de Ferran II. Se sap amb certesa que la darrera muller de l'organista s'anomenava Caterina i encara vivia el 1496 quan va vendre una casa al carrer de la Palla.

Manuscrit autògraf de Galcerà Altimir
[E-Bc, Capítol, Aniversaris, albarans, anys 1455-1457, s/f]

Documents

- 22 de desembre de 1446. Testament d'Isabel, muller de Galcerà Altimir, parxer, amb la qual tenia tres fills: Galcerà, Joana i Eulàlia [AHPB, not. Joan Franc (major), vol. 107/112, s/f].
- 5 de març de 1467. Testament de Joana, muller de Galcerà Altimir, candeler de cera [AHPB, not. Bartomeu Fangar, vol. 157/20, s/f].
- 1 de gener de 1481. Galcerà Altimir (fill?) és inscrit com a llibrer de Ferran II [E-Bac, Mestre Racional, reg. 920, f. 56].
- Cobraments: E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1447-1449, f. 41v; *ibid.*, anys 1451-1452, f. 32v, 34v; *ibid.*, anys 1453-1454, f. 88r. E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1445-1447, f. 85r; *ibid.*, anys 1447-1449, f. 73r, 95r, *ibid.*, anys 1453-1455, f. 93r; *ibid.*, anys 1455-1457, f. 40v, 95v. E-Bc, Capítol, Aniversaris, llibres d'administració, anys 1437-1438, f. 109r, 110v, 112v, 116v, 118r, 120r; *ibid.*, anys 1439-1440, f. 59v, 62v, 63v, 126r, 127v, 128r; *ibid.*, anys 1441-1442, f. 45v, 117v; *ibid.*, anys 1445-1446, f. 44r, 117r; *ibid.*, anys 1447-1448, f. 26r; *ibid.*, any 1448, f. 50r; 1449-1450, f. 39r, 82r; *ibid.*, anys 1453-1454, f. 30r, 31r, 47v, 104r; anys 1455-1457, *ibid.*, f. 33r, 51r. E-Bc, Arxiu de Sant Sever, comptes de procuradors, anys 1444-1454, s/f; *ibid.*, anys 1463-1465, s/f.

Bibliografia

- MAS, Josep: "Nota històrica. Organistes de la Seu de Barcelona", *El Correo Catalán* (26 de novembre de 1918), p. 2.
- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 892.

- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 265-267.
- BELLSOLELL MARTÍNEZ, Joan: *Miquel Mai (c 1480-1546). Art i cultura a la cort de Carles V*, tesi doctoral, vol. II (Girona: Universitat de Girona, 2011), p. 622.

Lope de Alvénez

Trompeta / Casa reial de Joan II

Fou trompeta del rei Joan II, almenys durant la segona meitat del l'any 1478.

Document

- Desembre de 1478. La Tresoreria reial li paga un cavall [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 128r].

Mateu Andreu

Trompeta / Casa reial de Joan II

Va ser trompeta del rei Joan II almenys durant el període del 1458 al 1461. En aquest temps, el monarca també va fer-se càrrec de les despeses de diverses peces de roba d'Andreu. Mentre seguia la cort, el 1460 vivia en la seua casa de València una dona anomenada Yolant Catalana, la qual allotjava prostitutes. El rei va ordenar que no fóra molestada pels oficials reials, els quals la perseguien per aquesta raó.

Documents

- 14 de desembre de 1458. Joan II ordena pagar-li el cost d'algunes peces de roba, que cobra el mateix mes [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 141r].
- 18 de desembre de 1459. La casa reial li paga un gipó i un parell de calces [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8802, f. 132r].
- 26 d'abril de 1460. Joan II ordena als seus oficials a València que no molesten a Yolant Catalana, la qual viu a casa d'Andreu, on també allotja prostitutes [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 400, f. 1r].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 141r, 151r; *ibid.*, vol. 8802, f. 132r; *ibid.*, vol. 9815, f. 114, 163v, 176v, 324r, 177r; *ibid.*, vol. 8803, f. 101v; *ibid.*, vol. 8804, f. 106r.

Joan Aragonés → Joan Çaragoça àlies Aragonés

Joanot Argenter

Cantor (fadrí) / Capella del príncep Ferran

La reina Joana el va inscriure el 15 de novembre de 1461 com a xantre en la capella del príncep Ferran amb provisió de 18 diners diaris. Segurament era encara un infant (fadrí), puix aquesta quantitat corresponia als fadrins

a la capella del rei i, a més, va ingressar en companyia de Bernat Grau, que alguns mesos abans era infant xantre del rei.

Document

- 15 de novembre de 1461. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Bibliografia

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 671.
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Jaume Castelló, un cantor de la Capella Reial de Joan II present en el setge de la Força de Girona del 1462", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 77.

Joan Argilaga

Trompeta / Casa reial de Joan II

Fou trompeta del rei Joan II, almenys durant la segona meitat del 1472 i primera del 1473.

Documents

- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8824, f. 113v; *ibid.*, vol. 8826, f. 34r, 37v, 44v, 46r, 86r, 97v, 117r, 138v, 154v.

Joan de l'Arthiaca → Joan Ferrer àlies de l'Arthiaca

Joan Avena → Joan de Pessi àlies Avena

Juan [Pere] de Ayora

Cantor / Capella de Joan II

És possible que servira Joan d'Aragó, encara com a infant, al voltant de 1415, puix un Pere de Ayora apareix com a cantor de la seua capella en aquest temps. El 22 de febrer de 1459 no figura en la relació de membres de la capella reial que hi eren a València. És possible que, entre aquest dia i el 12 de març de 1459 s'incorporara a aquesta institució, puix aleshores, ja com a cantor, el monarca va demanar al batlle general de València que li pagaren certs deutes relatius a una ració que tenia a Cartagena. Si el nom pel qual era conegut fóra un gentilici, Juan d'Ayora seria natural del regne de València. Mantenia l'ofici l'11 de juny de 1462, puix aleshores el rei prenia mesures per a que cobrara el que encara li era degut.

Documents

- 12 de març de 1459. Joan II demana al batlle general de València que li paguen certs deutes relatius a la seua ració a Cartagena [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 280, f. 72v-73v].
- 11 de juny de 1462. Joan II ordena als arrendadors i col·lectors dels fruits i emoluments del bisbe, canonges i beneficiats de Cartagena a la ciutat d'Oriola i altres viles d'aquest bisbat al regne de València, que facen comptes amb "Pere d'Ayora", "chantre de la nostra capella", de les rendes que li corresponen com a racioner de Cartagena. Es cita el document de 12 de març de 1459 [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 400, f. 29v-30r].

Bibliografia

- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa durante los años 1336-1432* (Barcelona: Antoni Bosch, 1979), p. 103.

Juan Aznar

Mestre de capella / Capella de Joan II

Ja era prevere capellà i mestre de la capella de Joan II com a rei de Navarra, abans de coronar-se rei d'Aragó. És possible que es tractara d'un "Juan Arnaz" que el 1450 era cantor de la capella navarresa i, fins i tot d'un capellà anomenat "Juan de Arana" que Isabel Ostolaza documenta en data no especificada, però posterior al matrimoni del rei amb Juana Enríquez (1445). El primer document fiable informa que el 1455 el seu patró, com a lloctinent del rei d'Aragó, va intercedir perquè el seu mestre de capella prenguera possessió de la vicaria de Santa Eulàlia de Provençana d'Hospitalet, diòcesi de Barcelona, i li atorgà la rectoria o benefici de Santa Maria, Sant Martí i Sant Jordi, de l'Aljaferia de Saragossa. En pujar Joan II al tron aragonès, va continuar com a mestre de la seua capella ampliada de la qual fou el més antic membre, en paraules del mateix rei datades el 1459, i va ser inscrit en el segell. L'antiguitat i preeminència va convertir-lo en un dels membres de la capella més agraciats en la concessió de beneficis reials. Després del viatge a València del 1459 el rei va fer gestions perquè es resolgueren al seu favor uns litigis sobre la tresoreria de Santa Maria de Tudela i sobre la vicaria de Santa Eulàlia de Provençana de l'Hospitalet. El mateix any el va recomanar per a l'adquisició del canonicat, ardiaconat i pabordia vacants a la seu de Girona, així com el rectorat de la vila de Blanes. Va encarregar-se de l'organització dels entremesos i representacions dels matins de Nadal de 1459 a la sala major del palau del bisbe de Barcelona, on s'allotjaven els reis, i fins i tot, va avançar el pagament de les despeses. El 1460 va rebre el suport reial en diversos assumptes relatius al cobrament de rendes o a l'obtenció d'una comensalia en la catedral de Tarragona, el priorat de Cornellà a la diòcesi d'Elna, la rectoria de Santa Maria del Pi a Barcelona i un canonicat i obreria a la seu de Jaca, amb la qual, encara un any després, tenia problemes de cobrament. El 1464 gaudia d'una capellania a la seu de Barcelona i el 1466 d'una capellania a l'església de San Juan del Hospital a Saragossa. El 30 de gener d'aquest any, el rei el va agrair amb les rendes

confiscades del rebel Nadal Garcés, canonge de Sogorb. Encara el 1466 el rei ordenà a l'arquebisbe de Tarragona i als bisbes de Tortosa i Sogorb que li atorgaren el primer benefici vacant, segurament en compliment d'una butlla papal de l'any anterior en el seu favor. Després de diversos problemes i del corresponent suport reial, al començament de l'abril de 1467 obtingué la vicaria perpètua de Castelló de la Plana, però fou molestat, fins i tot, amb un intent d'agressió amb arma blanca, la qual cosa fou motiu de la intervenció del monarca en el seu favor. El 1468 areix referit excepcionalment en un document com a "lloctinent de la capella" la qual cosa potser podria indicar que en aquest moment exercia també de lloctinent de capellà major o d'almoïner. Aquest mateix any, rebia del rei el dret de cobrament dels fruits d'un canonicat a la seu de Lleida i d'altres beneficis, que havien sigut retinguts a rebels catalans. El 1470 posseïa també la rectoria de Borriol, però tenia problemes per al cobrament de certes rendes, la qual cosa va provocar una altra intervenció reial en el seu favor. Segurament degut al seu absentisme, el cobrament de les rendes del canonicat de la seu de Lleida va ser un problema per a Aznar, el qual va requerir novament l'ajuda de Joan II per a publicar un capbreu (1471) i per a reclamar directament els pagaments (1473). El març de 1472 hi era a Saragossa a títol particular, per a fer gestions relatives a cobraments i litigis. A més de les rendes eclesiàstiques concedides, només unes setmanes abans d'acabar la guerra catalana, el monarca el va premiar amb una casa a la parròquia d'Hospitalet, horts, vinyes, terra campa, censos, rendes i altres béns que havien pertangut a un rebel anomenat mossèn Andreu Balaguer. El 1478 posseïa la rectoria i vicaria perpètua de patronat reial a la parròquia de Muro, unida al monestir de Miramar o de la Trinitat, a l'illa de Mallorca. Aquest mateix any, Aznar encara tenia problemes amb el seu canonicat a Lleida per les pretensions del procurador d'Alfonso de Castella, nebot del rei d'Aragó, per la qual cosa Joan II arribà a convocar a aquest darrer personalment perquè li donara explicacions.

Després de la mort del seu patró, sembla que Juan Aznar va continuar servint a la capella de Ferran II, segons un document datat el 8 de febrer de 1481. No obstant això, és citat només com a capellà; en no aparèixer a les relacions de pagaments a cantors del rei Ferran actualment disponibles, potser no exercí com a músic.

Documents

- 7 de juny de 1455. Joan II, rei de Navarra i lloctinent del rei d'Aragó, ordena a diversos oficials reials que Juan Aznar, prevere mestre de la seua capella, prenga pacífica possessió de la vicaria de Santa Eulàlia de Provençana d'Hospitalet, diòcesi de Barcelona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3297, f. 80v-82r].
- 22 de juliol de 1455. Joan II, lloctinent del rei d'Aragó, atorga a Juan Aznar, capellà i mestre de la seua capella, la rectoria o benefici de Santa Maria, Sant Martí i Sant Jordi, de l'Aljaferia de Saragossa [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3297, f. 149r-149v].
- 19 de desembre de 1458. Joan II escriu al vicari general de Barcelona en favor de Juan Aznar, mestre de la capella reial, sobre un litigi en la cort romana per la vicaria

- perpètua de Santa Eulàlia de Provençana a la diòcesi de Barcelona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3365, f. 21r-22r].
- 30 de desembre de 1458. Fa ferma de dret sobre la vicaria perpètua de Santa Eulàlia de Provençana a la diòcesi de Barcelona juntament amb Domingo d'Olleta i Bartomeu de Cantarranes [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3493, f. 16v].
 - 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
 - 18 de juliol de 1459. El rei escriu al papa i als seus procuradors en la cort romana perquè el primer resolga en favor d'Aznar uns litigis sobre la tresoreria de Santa Maria de Tudela i sobre la vicaria de Santa Eulàlia de Provençana i de l'Hospitalet, que Aznar havia rebut en temps d'Alfons el Magnànim [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3362, f. 99v-101v].
 - 2 de setembre de 1459. Joan II escriu diverses cartes al papa, bisbe de Elna —son conseller i ambaixador reial en la cort romana—, capítol de Girona i oficials reials a Blanes en favor de la candidatura del seu mestre de capella i “pus antich capellà de la nostra capella”, per al canonicat, ardiaconat i pabordia vacant a la seu de Girona així com el rectorat de la vila de Blanes [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3362, f. 116r-117v].
 - 30 de desembre de 1459. Joan II demana al bisbe de Vic que dispense al seu mestre de capella de comparèixer en el termini de tres dies davant d'ell per a prendre possessió de la vicaria de Santa Eulàlia de Provençana i de l'Hospitalet, ja que no pot fer-ho per estar al seu servei [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3326, f. 42r-42v].
 - Gener de 1460. Cobra les despeses que havia fet en el cadafal, entremesos i representacions de què es va encarregar en els matins de Nadal de 1459 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 71r].
 - 10 de juny de 1460. Joan II escriu als seus oficials per a demanar-los col·laboració amb Aznar per capbrevar la vicaria perpètua de Santa Eulàlia de Provençana i d'Hospitalet, que posseïa [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3371, f. 163v-164r].
 - 28 de juny de 1460. Joan II insisteix al capítol de Barcelona que no atorguen la vicaria perpètua de Santa Eulàlia de Provençana, que li correspon a Aznar [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3369, f. 156v-157r].
 - 30 de juny de 1460. Joan II demana als pabordes de Tarragona que paguen a Aznar les rendes de la comensalia que ha obtingut per permuta, encara que no puga anar per ser molt necessari a la capella i servei reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3371, f. 162r-162v].
 - 22 d'octubre de 1460. Joan II ordena al veguer de Vilafranca que, mentre Aznar rep les butlles papals de nomenament de prior de Cornellà, diòcesi d'Elna, al qual ha sigut presentat pel rei, s'envie un eclesiàstic a cobrar les rendes corresponents abans que puga prendre possessió un altre candidat [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3372, f. 136r-136v].
 - 30 d'octubre de 1460. Joan II demana al papa que atorgue a Aznar la rectoria de Santa Maria del Pi a Barcelona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3373, f. 91v-92r].
 - 26 de novembre de 1460. Joan II demana al bisbe d'Osca i Jaca que li atorguen un canonicat i obreria en la seu de Jaca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3373, f. 112r-112v].
 - 28 d'octubre de 1461. Joan II demana al racioner de la seu de Jaca que li paguen al seu mestre de capella Aznar les rendes del canonicat i l'obreria de la seu de Jaca de les quals ha pres pacífica possessió [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3333, f. 108v].
 - 9 d'octubre de 1464. Havia pres recentment una capellania a la seu de Barcelona de 50 lliures per renúncia del cantor Jaume Castelló [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3444, f. 64v-65r].
 - 30 de gener de 1466. Joan II ordena als seus oficials en el regne de València que li lliuren les rendes del rebel Nadal Garcés, canonge de Sogorb [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 405, f. 11r].

- 1 de maig de 1466. Joan II escriu a diverses autoritats eclesiàstiques —de les diòcesis de Tarragona, Tortosa i Sogorb— i civils, perquè facen complir una butlla papal d'abril de 1465 en favor d'Aznar per ocupar un o dos beneficis eclesiàstics [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3446, f. 104r-104v].
- 3 de desembre de 1466. Joan II ordena a l'arquebisbe de Tarragona i als bisbes de Tortosa i Sogorb que el primer benefici vacant siga per a ell [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3381, f. 72v-74r].
- 20 de febrer de 1467. Joan II escriu al papa demanant-li que li atorgue la vicaria perpètua de Castelló de la Plana [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 289, f. 160r-160v].
- 20 de febrer de 1467. Joan II demana al seu ambaixador a Roma que defenga la candidatura del seu mestre de capella a la vicaria perpètua de Castelló de la Plana davant les pretensions dels monjos de Valldecris, que pretenen el patronat de la vicaria [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 280, f. 160v].
- 1 d'abril de 1467. Joan II escriu al papa per a demanar la vicaria perpètua de Castelló de la Plana per a Aznar [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 290, f. 160r].
- 1 d'abril de 1467. Joan II demana al governador de València que defenga la seua candidatura a la vicaria perpètua de Castelló de la Plana [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 280, f. 166r-166v].
- 11 d'abril de 1467. Joan II demana a l'oficial eclesiàstic de Tarragona que promulgue la “constitució de Tarragona” contra aquells que estan molestant-lo, fins i tot amb un intent agressió amb un punyal, en la seua vicaria perpètua de l'església parroquial de la vila de Castelló, que en dies passats li ha atorgat el papa [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3338, f. 172v-173r].
- 12 de maig de 1467. Joan II ordena als seus oficials que li donen suport en la gestió de la seua vicaria a l'església de Castelló [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 102, f. 36v-37r].
- Juny de 1468. És lloctinent de la capella del rei [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8817, f. 84v].
- 7 de setembre de 1468. Joan II li atorga els fruits d'un canonicat a la seu de Lleida i altres beneficis, retinguts per la rebel·lió de Catalunya [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3383, f. 42r-42v].
- 6 de juny de 1470. Joan II demana al vicari general de Tortosa que paguen a Aznar, rector de l'església de Borriol, capellà i mestre de la capella del rei, els fruits de la rectoria de la Pobla Tornesa, sufragània de Borriol [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3385, f. 38v].
- 1 d'agost de 1471. Joan II ordena als seus oficials a Catalunya i, especialment, a Lleida, que col·laboren en l'elaboració del capbreu que Aznar, canonge i cambrer de la seu de Lleida, familiar i mestre de la capella reial, vol fer de la seua canongia, entre altres coses, fent crides públiques [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3451, f. 55r-55v].
- 27 de setembre de 1472. A petició d'Aznar, “mestre major” de la capella reial, en compensació de diversos treballs i deutes, el rei li concedeix una casa a la parròquia d'Hospitalet, prop de l'església, horts, vinyes, terres camps, censos, rendes i qualssevol béns del rebel mossèn Andreu Balaguer [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 68r-68v].
- 2 de novembre de 1473. Joan II demana al seus oficials i a les autoritats eclesiàstiques que respecten les seues rendes en un canonicat de Lleida [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3386, f. 91r-91v].
- 11 de gener de 1474. Joan II ordena al regent dels segells de la protonotaria que li pague les quitacions degudes del terç de gener-abril de 1473 del dret del segell [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3388, f. 34r-34v].
- 4 de maig de 1478. Joan II li dóna llicència per a arrendar durant tres anys la rectoria i vicaria perpètua que té a la parròquia de Muro, unida al monestir de Miramar o de la Trinitat, de patronat reial, a l'illa de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3435, f. 86v-87v].

- 12 de juny de 1478. Joan II escriu al capítol de Lleida perquè li restituïsquen un canonicat que havia estat en conflicte i que li paguen 100 lliures pels danys causats [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3380, f. 130v-131v].
- 9 d'octubre de 1478. Joan II escriu al procurador del seu nebot Alfonso de Castella, el qual està en conflicte amb Aznar per un canonicat a Lleida, perquè en el termini de sis dies es presente davant el rei per donar-li explicacions [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3352, f. 104r-104v].
- 8 de febrer de 1481. Ferran II escriu a les autoritats civils i eclesiàstiques informant-los de la condició de familiar, continu comensal i capellà reial "actu deserviendo" d'Aznar, i ordenant que respecten la butlla de Sixte IV de 1474 en favor dels membres de la seua capella [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3546, f. 169r-172r].
- Cobraments (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8803, f. 71r; *ibid.*, vol. 8817, f. 78v, 84v; *ibid.*, vol. 8831, f. 136r.

Bibliografia

- DESDEVICES DU DEZERT, Georges: *Don Carlos de Aragón, Príncipe de Viana. Estudio sobre la España del norte en el siglo XV*, trad. per Pascual Tamburri Bariain (Pamplona: Gobierno de Navarra; 1a edició Paris: Armand Colin, 1889), p. 465.
- BALDELLÓ, Francisco: "La música en la casa de los Reyes de Aragón", *Anuario Musical*, 11 (1956), p. 38.
- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. V", *Nassarre*, 9:1 (1993), p. 252-253, 261, 277, 278.
- OSTOLAZA ELIZONDO, María Isabel: "D. Juan de Aragón y Navarra, un verdadero príncipe Trastámara", *Aragón en la Edad Media*, 16 (2000), p. 604.

Lluís Azuara → Lluís Domínguez àlies Atzuara

Sebastià de Badia

Fadrí (cantor ?) / Capella de Joan II

Era fadrí (cantor ?) de la capella de Joan II el setembre de 1478.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 73r.

Joan Balaguer

Sotscabiscol / Catedral de València

Va ocupar una de les dues sotscabiscolies de la seu de València, almenys durant el període del 1491 al 1522.

Documents

- 11 d'octubre de 1491. És sotscabiscol de la seu de València [E-VAc, Armari auxiliar de fàbrica, vol. 1332, any 1491, s/f].
- 4 de juliol de 1509. És sotscabiscol de la seu de València [E-VAc, Fàbrica, vol. 1485, any 1491, f. 18r].

- Any administratiu de 1522. Cobra un senyal per la sotscabiscolia [E-VAc, Almoina, Pagador dels senyals, vol. 5614, any 1522, s/f].

Jaume Barbó → Jaume Borbó

Joan Baresco → Joan Marcho àlies Bresco

Sancho Barquero → Sancho Vaquero

García Bayle → García Baylo

García Bayllo → García Baylo

García Baylo [Bayllo, Vahilo, Vaylo, Vayllo, Vehillo, Bayle]

Cantor - *Capiscol* - Mestre de cant - Orguener / Capella de Joan II - Catedral de Saragossa

Ja ordenat de prevere, degué incorporar-se com a cantor a la nova capella aragonesa de Joan II en el mateix moment de la creació. El 22 de febrer de 1459 es trobava a València amb la resta de membres d'aquesta institució que acompanyava el rei en la primera visita a la ciutat. Al llarg de tot el regnat va compaginar l'activitat a la cort amb la professió d'orguener, que va exercir fonamentalment a Saragossa, d'on potser fou natural, i a altres localitats aragoneses. El 1463 construïa un orgue per a la capella de la Pietat del convent de Sant Agustí de la capital aragonesa. Sembla que va absentar-se de la cort amb més freqüència a partir d'algun moment al voltant d'aquest any, ja que són nombrosos els documents que el localitzen a Saragossa allunyat del rei. El setembre i l'octubre de 1467 estava en aquesta ciutat, on posseïa un benefici a l'església de Sant Pau, fent diverses gestions relacionades amb el patrimoni d'Elvira Pietas, potser membre de la seua família, la qual li féu donació de terres. Des del 1468 consta que era *capiscol* i racioner de *La Seo*. Aquest mateix any va constituir una societat a la capital aragonesa amb l'orguener Juan de Prusia perquè l'ajudara a construir dos orgues a la col·legiata de Calataiud i a la parròquia de Sant Andreu del mateix municipi. El 1469 manifestà des de Saragossa ser deutor de salaris de la capella reial, la qual cosa podria explicar la decisió de residir prioritàriament a la capital aragonesa, on podia treballar com a músic en la mateixa catedral i com a orguener, deixant la cort en segon pla. Però això no va significar, ni molt menys, l'abandó de la capella reial, ja que diversos pagaments suggereixen que va servir el monarca durant temporades. El 1471 estava construint un orgue per a l'església de Santa María de la Peña de Calataiud. Potser aquest fet estiguera relacionat amb l'absència de la cort, constatada els quatre primers mesos de l'any següent. En aquest temps també gaudia d'una renda de 1.000 sous sobre un canonicat i ardiaconat de la catedral de Sogorb. Les seues competències

musicals a *La Seo* van augmentar el 1473 quan va ser nomenat mestre de cant. L'any següent signava un contracte per a fabricar un altre orgue, segurament per a la seu de Tortosa, i això potser també motivà una altra absència de la cort que, com a mínim, va tenir lloc del gener a l'abril de 1475. La presència del rei a Saragossa va ser aprofitada per algun company de la capella amb interessos en la capital aragonesa per encomanar gestions personals a Baylo, com va ser el cas del cantor Pere Sabater el gener de 1476. Aquest mateix any, Joan II li atorgava la rectoria del castell de Montcada, però tingué problemes per a cobrar les rendes, que motivaren dues intervencions en defensa seua de la lloctinent Joana i del rei, respectivament. El 1478 el monarca li va facilitar l'ajut dels seus oficials per a fer un capbreu de la rectoria i ordenà el segrest de certes rendes que li corresponien de la seua porció a *La Seo*.

La mort del seu patró Joan II el 19 de gener de 1479 va suposar la fi de la seua carrera àulica. A partir d'aquest moment, va residir definitivament a Saragossa, on va tenir un paper actiu a *La Seo* sense abandonar l'ofici d'orguener. De fet, el 15 de març de 1479 venia un orgue a mossèn Juan Burgui, antic company de la capella reial, per a l'església de Sant Pere de Burgui, al regne de Navarra, per 40 florins d'or, que encara estava cobrant el 1481. Sembla que les seues funcions a la catedral saragossana incloïen l'organització dels entremesos dels carros del dia del Corpus Christi, de la qual cosa es té constància almenys l'any 1479. El 1481 gaudia també d'un benefici a l'església de Sant Martí de l'Aljaferia de Saragossa, per la qual cosa cobrava anualment 500 sous de la Batllia. Novament va vendre el 1483 un orgue a l'església de Sant Pere de Burgui, en aquesta ocasió per 1.800 sous. El 1485 va actuar com a testimoni en l'acte de reconeixement del miracle de la sang de l'inquisidor assassinat Pedro Arbués. Ferran II encara el recordava quan va presentar-lo el 1488 al segon benefici vacant a la ciutat o diòcesi de Tortosa. El 1492 va renunciar a la rectoria de Montcada. El mateix any, encara era creditor de 8.880 sous barcelonesos de les seues quitacions ordinàries com a antic xantre de Joan II, per la qual cosa el rei Ferran II va ordenar el pagament d'aquesta quantitat a raó de 1.000 sous anuals. No obstant això, sembla que el 1497 encara no havia començat a cobrar i el monarca va insistir formalment. El 13 de març de 1496 redactà el seu testament en què revelava la possessió d'unes cases en la parròquia de *La Seo* i unes vinyes a Corbera i La Ortilla. Així mateix, disposava d'instruments musicals, com ara diversos "clavocínbols" i almenys un "monacordio", així com llibres de música. Estant malalt, el 1498 va afegir un codicil al seu testament. La seua mort es produí abans del 19 de setembre de 1499, quan els seus marmessors varen vendre un orgue seu amb tubs d'estany, de dotze pams i amb tres jocs, a la vila de Montalbán.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II, on nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 19 de juny de 1472. Joan II ordena que, excepcionalment, li facen l'albarà de la terça del gener a l'abril de 1472, quan estigué absent, però que li'l lliuren al capellà major [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3454, f. 197v].
- 12 de setembre de 1472. Disposava d'una renda de 1.000 sous sobre una canongia i ardiaconat de Sogorb [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 14r].
- 6 de juny de 1475. Joan II ordena que les seues quitacions de la tèrcia de gener a abril de 1475, en què va estar absent de la cort, es repartisquen entre els capellans i xantres [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91)].
- 10 de juny de 1476. Joan II ordena al lloctinent de mestre racional que, mentre es decideix la col·lació del benefici reial (rectoria) del castell de Montcada sota l'advocació de Santa Maria, per al qual ha presentat Baylo, es cullen els fruits per reservar-los al seu cantor [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3390, f. 121r-121v].
- 3 de setembre de 1476. Joan II li confereix la rectoria del castell de Montcada sota l'advocació de Santa Maria [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3390, f. 154r-154v].
- 12 d'abril de 1477. La infanta Joana ordena a les autoritats eclesiàstiques i civils de Barcelona que Baylo siga respectat en el pagament de les rendes de la rectoria del castell de Montcada [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3510, f. 113v-114r].
- 6 de setembre de 1477. Joan II ordena als oficials del bisbe de Barcelona que no el molesten en el cobrament de les rendes de la rectoria del castell de Montcada [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3391, f. 46r-46v].
- 20 d'agost de 1477. A Barcelona, Baylo nomena procurador Antoni Granell, prevere beneficiat a la seu d'aquesta ciutat, per a cobrar qualssevol quantitats degudes com a beneficiat de Santa Maria del castell de Montcada [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, s/f].
- 10 de febrer de 1478. Joan II ordena als seus oficials a Barcelona i Montcada que col·laboren fent crides públiques pel capbreu que Baylo vol fer del seu benefici de la capella de Santa Maria del castell de Montcada [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3350, f. 120v].
- 1 de desembre de 1478. Joan II demana al seu oficial reial a Castelló de la Plana que segreste les rendes de la rectoria de Lucena, que pertanyien a Baylo, per haver sigut proveït d'una porció a *La Seo* de Saragossa a la qual corresponen [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3392, f. 26v-27r].
- 17 d'octubre de 1487. L'infant Enric ordena a diversos oficials reials que col·laboren en la publicació del capbreu que vol fer de la rectoria de Santa Maria de Montcada [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3803, f. 16r-16v].
- 31 de març de 1488. Ferran II el presenta al segon benefici vacant a la ciutat o diòcesi de Tortosa [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3537, f. 11r].
- 23 d'agost de 1492. Ferran II accepta la seua renúncia del benefici de Santa Maria de l'església de Montcada, diòcesi de Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3570, f. 58r-58v].
- 28 de setembre de 1492. Ferran II ordena al receptor i distribuïdor de les pecúnies consignades per a la marmessoria de son pare Joan II, que li pague els 8.880 sous barcelonesos que encara li eren deguts de les quitacions ordinàries com a antic xantre d'aquest rei [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3648, f. 60r, 75r-65v].
- 12 d'abril de 1493. És habitant de Saragossa, però hi és a València quan nomena procurador per a cobrar la pensió de 50 lliures anuals que rep per provisió reial [E-VAcp, not. Joan Cardona, vol. 6515, s/f].
- 16 de setembre de 1497. Ferran II insisteix en el pagament del deute dels 8.880 sous barcelonesos de les seues quitacions ordinàries com a antic xantre de Joan II [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3652, f. 178r-178v].
- 30 de març de 1494. Ferran II ordena al batlle d'Aragó que pague a Baylo, racioner de *La Seo* de Saragossa, 1.000 sous del remat dels béns dels jueus com a ajuda a

l'obra pia que fa a la capella de Sant Domènec de Saragossa [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3567, f. 80v].

- Cobraments (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v, 163r; *ibid.*, vol. 9815, f. 123v, 136v, 138v, 251r; *ibid.*, vol. 8804, f. 128v, 137r, 172v, 232r; *ibid.*, vol. 8807, f. 46r, 46r, 47v, 49v; *ibid.*, vol. 8823, f. 62v, 73r, 74v; *ibid.*, vol. 8825, f. 38r, 40v; *ibid.*, vol. 8831, f. 136r.

Bibliografia

- ANGLÉS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 890.
- CALAHORRA, Pedro: *Música en Zaragoza. Siglos XVI-XVII*, vol. 1 (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico", 1977), p. 92-93.
- CALAHORRA, Pedro: "El órgano que en 1469 donó el arzobispo don Juan I de Aragón a su catedral de San Salvador —La Seo— de Zaragoza", *Revista de Musicología*, 6:1-2 (1983), p. 199-201.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. I", *Nassarre*, 7:1 (1991), p. 196-203.
- ID.: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. II", *Nassarre*, 7:2 (1991), p. 175-176, 189.
- ID.: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 218, 221, 227-229, 232-233.
- ID.: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. IV", *Nassarre*, 8:2 (1992), p. 191, 194, 196-197, 201-204, 216, 219.
- ID.: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. V", *Nassarre*, 9:1 (1993), p. 259-261, 267-268, 271, 274, 292, 293-297.
- ID.: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. VI", *Nassarre*, 15:1-2 (1999), p. 447.
- CALAHORRA, Pedro: "Organería medieval en Aragón", dins David Crawford y George Grayson Wagstaff (eds.), *Encomium Musicae: Essays in Honor of Robert J. Snow* (Hillsdale: Pendragon Press, 2002) p. 180-182, 184.
- MARÍN PADILLA, Encarnación: *Panorama de la relación judeoconversa aragonesa en el siglo XV con particular examen de Zaragoza* (Zaragoza: E. Marín, 2004), p. 550-551.

Pere Benuyt → Pere Veynot

Joan Berescho → Joan Marcho àlies Bresco

Joan Blanch

Trompeta / Casa de Joan II

Va ser trompeta del rei Joan II, almenys durant l'any 1465.

Document

- Cobrament (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8811, f. 178v.

Miquel Blasco

Cabiscol / Catedral de Barcelona

Ocupava la dignitat de cabiscol de la seu de Barcelona el 1446. Posseïa un llibre de faristol a la seu que el 1436 va ser ampliat amb dos oficis “freschs” de cant d’orgue.

Documents

- 21 de juliol de 1439. Jaume Borbó va cobrar 11 sous per notar dos oficis “freschs” de cant d’orgue en un llibre de Blasco a la catedral de Barcelona [E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1439-1441, f. 78v].
- Maig de 1446. Era cabiscol de la seu de Barcelona [E-Bc, Capítol, Aniversaris, llibres d’administració, anys 1445-1446, f. 87v].

Arnau de la Blatxa

Tamborino / Casa del príncep Ferran

El 15 de desembre de 1467 era tamborino del príncep Ferran quan feia la donació d’un hort a Barcelona.

Bibliografia

- MADURELL, José María: “Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)”, *Anuario Musical*, 5 (1950), p. 205.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución “Fernando el Católico”, Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 152.

Jaume Borbó [Barbó]

Mestre de cant / Catedral de Barcelona - Capella d’Alfons V

L’11 d’abril de 1440 era mestre de cant de la seu de Barcelona, quan va acceptar al seu servei personal durant cinc anys al fill d’un sastre valencià, anomenat Jaume Comes, a canvi d’ensenyar-li “música o cant”. Per tant, cal suposar que fou ell el “mestre Borbó” que va copiar la música de dos oficis “freschs” en cant d’orgue en un llibre del cabiscol de Barcelona Miquel Blasco (1439) i algunes antifones al llibre dels invitatoris de la seu (1440). En l’exercici del seu ofici potser fou mestre de Guillem de Podio. El desembre de 1440 apareix Gabriel Claret en la documentació de la seu barcelonina amb el mateix títol catedralici que tenia Borbó. No obstant això, consta que el març de 1443 aquest músic encara treballava a Barcelona com a mestre de cant, però es desconeix si també exercia a la seu. Posteriorment viatjà a Nàpols per a incorporar-se a la capella d’Alfons el Magnànim. Fou mestre dels infants i mestre de cant d’aquesta institució, almenys entre el 1444 i el 1453. S’han conservat dos tractats seus, un sobre poètica —signat el 1453 com a mestre dels infants del rei— (*I-CATc*, D 39, f. 8r-11v) i un altre sobre proporcions musicals que es conserva incomplet (*ibid.*, f. 33v-34r). Probablement ja no hi era a la cort el 15 d’abril de 1454 puix aleshores exercia el seu ofici Pere Brusca. D’una manera o d’altra, el seu nom ja no apareix en una nòmina de la capella reial del 1455. Es

desconeix la possible relació que pogué tenir amb Joan Borbó, el qual era cantor de la capella d' Alfons V el 1451.

Documents

- 21 de juliol de 1439. "Mestre Borbó" cobra 11 sous per notar dos oficis "freschs" de cant d'orgue en el llibre de Miquel Blasco, cabiscol de la seu de Barcelona [E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1439-1441, f. 78v].
- 6 de juliol de 1440. "mestre Borbó" Cobra 18 sous per notar algunes antífones al llibre dels invitatoris [E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1439-1441, f. 103r].

Bibliografia

- POPE, Isabel: "La musique espagnole a la cour de Naples dans la seconde moitié du XVe siècle", *Musique et poésie au XVIe siècle* (Paris: Centre National de la Recherche Scientifique, 1954), p. 39-40.
- ANGLÈS, Higiní: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", dins José López-Caló (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1961), p. 135-136.
- GALLO, F. Alberto: "Musica, poetica e retorica nel Quattrocento: L'Illuminator di Giacomo Borbo", *Rivista italiana di musicologia*, X (1975), f. 72-85.
- ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), p. 29, 32, 33, 35, 55, 89.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música medieval en España* (Kassel: Reichenberger, 2001), p. 296.
- HERNANDO, Josep: "Instruere in litteris, servire et docere officium". Contractes de treball, contractes d'aprenentatge i instrucció de lletra, gramàtica i arts en la Barcelona del s. xv", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 26 (2005), p. 965, 966.

Antoni Joan Borga [=Borja]

Cantor / Catedral de València

L'1 de juliol de 1489 va ingressar com a cantor a la catedral de València amb salari de dos senyals. Es desconeix quant de temps continuà en l'ofici.

Document

- 1 de juliol de 1489. Antoni Joan Borga [Borja] és admès com a xantre de la seu de València amb salari de 2 senyals [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].

Juan (de) Borgui → Juan (de) Burgui

Antoni Joan Borja → Antoni Joan Borja

Joan de Borja

Cabiscol / Catedral de València

Fill de Jofré Borja-Llançol de Romaní i de Joana de Montcada, va ser nomenat canonge de la seu de València el 1480. El 1489 posseïa la dignitat de cabiscol i continuava sent-ho el 1492. A partir del 1494 es trobava a

Itàlia ocupant diversos càrrecs civils i religiosos, fins arribar a ser arquebisbe de Pàdua. Va morir a Urbino el 1500 i fou soterrat a l'església de Santa Maria del Popolo de Roma.

Documents

- 29 de maig de 1480. És nomenat canonge de la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 2r].
- 23 de maig de 1489. És cabiscol, canonge i paborde de setembre a la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3597, f. 186v].
- 23 de juny de 1492. És cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, s/f].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÀRCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 923.

[Joan] Brasco → Joan Marcho àlies Bresco

Joan Bresco → Joan Marcho àlies Bresco

Guillem Burgen

Cantor / Capella del príncep Ferran

El 2 d'abril de 1467 va ser inscrit a Tarragona com a cantor en la capella del príncep Ferran.

Document

- 2 d'abril de 1467. És inscrit a la capella del príncep Ferran per manament d'aquest [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Juan (de) Burgui [Borgui]

Cantor / Capella de Joan II

Segurament natural de la localitat navarresa de Burgui, ja era cantor de la capella aragonesa de Joan II l'octubre de 1458. Aquestes circumstàncies i la seua possible vinculació a la filla del rei Leonor de Foix —aleshores hereua a la corona de Navarra—, com a home de la seua casa, converteix en probable que ja formara part de l'anterior capella navarresa de Joan II. El 22 de febrer de 1459 es trobava a València amb el monarca. Entre les seues amistats a la capella reial, segurament hi va estar el tenorista sicilià Antonio Leontino, el qual va nomenar-lo procurador el 1464 per a recuperar una mula, així com Domingo de Olleta i Pedro Pifán, als quals va encomanar anys més tard l'examen d'un orgue que va comprar. Exercí l'ofici de cantor reial fins almenys el 1471, ja que d'aleshores data el darrer pagament documentat en la Tresoreria reial. Probablement, després tornà a la seua població d'origen. El 15 de març de 1479 comprava un orgue a García Baylo, antic company de la capella reial, per a la parròquia de Sant

Pere de Burgui, d'on possiblement era rector. Amb tota seguretat encara vivia el 20 de desembre de 1481. Es desconeix si posteriorment pogué haver ingressat en el monestir navarrès de Leire, puix un frare del mateix nom fou allà cantor almenys el 1495 i 1496.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III.doc. 7)].
- 10 d'abril de 1459. Juan de Burgui és 'hombre' de la infanta Leonor, comtessa de Foix i filla del rei, la qual ordena al seu tresorer que li pague 800 florins d'or perquè li tornen un collar empenyorat a Saragossa [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3407, f. 92v-93r].
- 22 de juny de 1464. És nomenat procurador pel tenorista del rei Antonio Leontino per a recuperar una mula de pel negre que li havia prestat a Antoni Eximénez, capellà del rei, per anar a Calataiud [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 26)].
- Cobraments (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 97r, 163v; *ibid.*, vol. 8802, f. 123r; *ibid.*, vol. 9815, f. 324v; *ibid.*, vol. 8803, f. 54r, 92r; *ibid.*, vol. 8804, f. 111r, 232r; *ibid.*, vol. 8807, f. 47r, 50r, 101v; *ibid.*, vol. 8818, f. 126v; *ibid.*, vol. 8819, f. 71r; *ibid.*, vol. 8822, f. 70r.

Bibliografia

- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 227-228.
- ID.: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. IV", *Nassarre*, 8:2 (1992), p. 194.
- FORTÚN PÉREZ DE CIRIZA, Luis Javier: "Documentación medieval de Leire. Catálogo siglos XIII-XV", *Príncipe de Viana*, 195 (1992), p. 146.

Joan Burquia → Joan d'Urquia

Pere Çabater → Pere Sabater

Martí (de) Calaforra

Sonador de llaüt / Casa del príncep Carles

Era sonador de llaüt del príncep Carles de Viana en el moment de la seua mort el 23 de setembre de 1461. El 28 de novembre de 1461 continuava a Barcelona.

Documents

- Septembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Havia sigut "músic" del príncep Carles de Viana i havia nomenat procurador per a cobrar [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 5 (1950), p. 203.
- ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 406.

Joan de Calatayud [Calatayú]

Ministrer / Casa de Joan II

Va ser ministrer de vent, de Joan II des del 1458 fins al 1463 almenys.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 148v; *ibid.*, vol. 8802, f. 75v; *ibid.*, vol. 9815, f. 139v, 166r, 171r, 180r; *ibid.*, vol. 8804, f. 181r; *ibid.*, vol. 8805, f. 71v; *ibid.*, vol. 8807, f. 93v, 107r.

Lluís Camanyas

Cantor / Capella del príncep Ferran

Era frare de l'orde de Sant Francesc quan el 25 de setembre de 1469 va ser inscrit a la ciutat de Saragossa com a cantor de la capella del príncep Ferran. Es desconeix quant de temps exercí l'ofici.

Document

- 25 de setembre de 1469. Inscripció com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 64r].

Bartomeu (de) Cantaranas → Bartomeu (de) Cantarranes

Bartomeu (de) Cantarranas → Bartomeu (de) Cantarranes

Bartomeu (de) Cantarranes [Cantarranas, Cantaranas, Cantarrans]

Cantor / Capella de Joan II

Sense estar ordenat de prevere, ja era cantor de la capella de Joan II des de la mateixa pujada del monarca al tron d'Aragó. De fet, no havien transcorregut encara tres mesos des de la mort del rei Alfons V quan el nou rei ordenava que li fóra sufragada una cavalcadura. Va estar amb la capella reial a València durant el febrer del 1459. Durant el 1458 i el 1459 va optar, amb el suport reial, a la vicaria perpètua de Santa Eulàlia de Provençana i el 1461 era presentat pel mateix monarca a un benefici a l'Aljaferia de Saragossa. En algun moment, segurament a partir del 1461, va absentar-se de forma definitiva de la cort i va instal·lar sa casa en algun

lloc desconegut que, potser, fou Saragossa. El 24 d'octubre de 1472 mantenia la condició de cantor de la capella reial en el segell, però Joan II, atès que feia molt de temps que no seguia la cort i servei del rei, va retirar-li aquest dret i va decretar que, quan estiguera a la cort, la Tresoreria es fera càrrec de les seues quitacions. El 1477 era vicari de l'església de Santa Engràcia de Saragossa.

Documents

- 14 de setembre de 1458. Joan II ordena pagar a Bartomeu Cantarranes, cantor del rei, 150 sous per a comprar-se una cavalcadura i, de fet, els rep el mateix mes [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v; E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 24v].
- 30 de desembre de 1458. Fa ferma de dret sobre la vicaria perpètua de Santa Eulàlia de Provençana, juntament amb els també membres de la capella reial Juan Aznar i Domingo de Olleta [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3493, f. 16v].
- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre no prevere de la capella reial de Joan II quan nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 30 de desembre de 1459. Joan II demana al bisbe de Vic que el dispense de comparèixer en el termini de tres dies davant d'ell per a prendre possessió d'un benefici a Santa Eulàlia de Provençana i l'Hospitalet, ja que no pot per ésser al seu servei [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3326, f. 42r-42v].
- 11 de setembre de 1461. Joan II el presenta a un benefici a l'Aljaferia de Saragossa [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3375, f. 82r-82v].
- 19 de juny de 1472. Joan II ordena que excepcionalment li facen l'albarà, malgrat que no havia estat present a la cort en la terça de gener a abril de 1472, però que li'l lliuren al capellà major [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3454, f. 197v].
- 24 d'octubre de 1472. Joan II ordena que quan estiga a la cort cobre per la Tresoreria i no pel segell [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 63v-64v (vegeu l'apèndix III, doc. 60)].
- 29 d'octubre de 1477. És vicari de Santa Engràcia de Saragossa, quan és nomenat procurador per Bartomeu Segrera, vicari de la Puebla de Alfindén, per a intimar certes revocacions de procuracions [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v, 80v, 163r; *ibid.*, vol. 9815, f. 138r.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.

Bartomeu (de) Cantarrans → Bartomeu (de) Cantarranes

Pere Çapater → Pere Sabater

Joan Çaragoça àlies Aragonés
Diputat / Catedral de València

Va ser diputat de la seu de València. Possiblement després va continuar algun any més en contacte amb la seu beneficiant-se del senyal que els

capitulars solien atorgar als antics diputats. De qualsevol manera, el maig de 1496 havia deixat de gaudir d'ell.

Document

- 9 de maig de 1496. El capítol de València ordena que el senyal que tenia com a diputat o antic diputat siga adjudicat al cantor Honorat Strimundi [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].

Pere Carauch → Pere Carauig

Pere Caraug → Pere Carauig

Pere Carauig [Caraus, Caraug] ¿=Pere Gueraux?

Trompeta / Casa del príncep Ferran

El 15 de juliol de 1459 fou inscrit com a trompeta del príncep Ferran amb quitació diària de 2 bèsties (3 sous). El gener de 1461 va rebre el darrer pagament localitzat als comptes de la Tresoreria.

Documents

- 15 de juliol de 1459. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 82v; *ibid.*, vol. 8804, f. 105v.

Bibliografia

- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Joan Carnicer

Orguener

Era habitant de Barcelona. Va treballar en diverses ocasions a la seu de Barcelona adobant, o potser construïnt, els orgues menors (1436) i els de la capella de Santa Eulàlia (1436, 1443, 1444).

Documents

- Març de 1436. Cobra per adobar els orgues menors i el de Santa Eulàlia de la seu de Barcelona [E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1435-1437, f. 81v].
- Febrer de 1443 i 1444. Adoba l'orgue petit que s'havia acabat a Santa Eulàlia [E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1441-1443, f. 88r; *ibid.* anys 1443-1445, f. 79r].

Bibliografia

- BALDELLÓ, Francisco: "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XIII-XIX)", *Anuario Musical*, 1 (1946), p. 208.

- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 216.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 84.

Pere Castell

Organista / Catedral de València

Va començar a exercir com a prevere organista de la seu de València a mitjan 1492, segurament el 9 de juny, compartint l'ofici i el salari amb Joan Trossera, el qual havia sigut nomenat un any abans en el càrrec. No obstant això, poc després de la incorporació de Castell, ambdós van aconseguir un increment salarial de 5 lliures, a més de les 20 lliures que rebia cadascun d'ells. Encara aquest mateix any, participava com a expert, juntament amb Guillem de Podio, en la visura de l'orgue de la parròquia valenciana de Sant Joan del Mercat, començat per l'orguener Pere Ponç però acabat per Joan Spindelnuoguere. També posseïa un benefici en la mateixa catedral sota l'advocació de Maria Magdalena i era membre de la confraria de la Verge Maria de la Seu. Sense incidències destacables, va exercir el càrrec compartit amb Trossera fins l'arribada de Pere Vila a mitjan 1510. Va morir en sa casa de València, prop del carrer de la Farina, el 18 de març de 1514, probablement a conseqüència d'una "ploxexia". Entre els béns que en aquest moment posseïa, hi havia dos monacords i un petit orgue, que solia deixar als seus amics. Va nomenar hereu universal al seu nebot Sebastià Gil, sabater, resident a Barcelona.

Jo pe castell prevere altre dels sonadors de ls orgues
 Sta Ben atortz hauer rebuts del palay del mg
 any que fou lo darrer dia del mes de octubre
 plus prop passat per hure hi myga de vos
 molt magnyficoy honroz moy posse serra ca
 nonge dia dita seu de valencia p 9 es
 vintat fao abaz q 2 a xio p l uze
 Ma dant du

Manuscrit autògraf de Pere Castell
 [E-VAc, Tresoreria, vol. 1291, any 1497, s/f]

Documents

- 14 de desembre de 1492. Cobra per primera vegada com a organista de la seu de València per un període que comença el 9 de juny de 1492 [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, any 1492, s/f].
- 22 d'agost de 1492. El capítol de la seu de València li concedeix un augment de sou de 5 lliures com a organista, al mateix temps que a Joan Trossera [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, s/f].

- 21 d'octubre de 1492. Acta de visura de l'orgue fet a la parròquia de Sant Joan del Mercat de València per Joan Spindelnoquere [*E-VAc*p, not. Bartomeu de Carries, vol. 20444, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 155)].
- 9 de febrer de 1511. És prevere i té una criada anomenada Eulàlia Balmes, a la qual reconeix deure les 10 lliures que li deixa en el seu testament [*E-VA*ar, not. Joan Fenollar, vol. 3105, s/f].
- Cobraments: *E-VAc*, Tresoreria, vol. 1291, any 1494, s/f; *ibid.*, any 1497, s/f; *ibid.*, any 1498, s/f; *ibid.*, vol. 1292, any 1505, s/f; *ibid.*, any 1506, s/f; *ibid.*, any 1508, s/f; *ibid.*, any 1509, s/f; *ibid.*, any 1510, s/f. *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3686, any 1492, s/f, 14 de desembre de 1492; *ibid.*, vol. 3687, any 1494, s/f, 27 d'octubre de 1494; *ibid.*, any 1496, s/f, 6 d'abril de 1496; *ibid.*, any 1497, s/f, 13 d'abril de 1497; *ibid.*, any 1498, s/f, 28 d'abril de 1498, 12 de novembre de 1498; *ibid.*, vol. 3688, any 1500, s/f, 19 de març de 1500; *ibid.*, any 1502, s/f, 18 d'abril de 1502; *ibid.*, any 1503, s/f, 21 d'abril de 1503. *E-VAc*, not. Felip Abella, vol. 3698, any 1508, f. 97v, 25 de setembre de 1508; *ibid.*, any 1509, f. 115r, 4 d'abril de 1509; *ibid.*, any 1510, f. 212r, 8 d'agost de 1510; *ibid.*, f. 197r.

Bibliografia

- VILLALMANZO, Jesús: "Pere Castell, organista de la Seu de Valencia (14--1514)", *Cabanilles*, 12 (Oct-Dic 1984), p. 14-21, 24-28.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha en la catedral de Valencia: sus dos períodos de magisterio de capilla y su entorno musical", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 94.

Galcerà [Galcerán] Castellar

Trompeta / Casa del príncep Carles - Casa del príncep Ferran - Casa de Joan II

El gener de 1461 era trompeta de Carles de Viana i mantingué l'ofici fins a la mateixa mort del príncep, el 23 de setembre d'aquest any. Només unes setmanes després, el 15 de novembre, la reina Joana el va inscriure com a trompeta del príncep Ferran amb quitació diària de 3 bèsties. Va servir el príncep en exclusiva dos o tres anys, però a partir del 1464 va cobrar com a trompeta del rei. Aquest any, sa muller na Simona vivia a València i rebia una ajuda reial per al seu sosteniment. La reina va enviar-lo a Perpinyà el 1466. El 1468 desapareix dels llibres de la tresoreria reial. És probable que tornara a València i per aquest motiu va cobrar per darrera vegada directament del batlle general de València. En aquesta ciutat obtingué els oficis d'algutzir de les mars i armades reials i verguer major de la Batllia del regne de València, que va exercir almenys durant el període que va des de mitjan 1469 fins al 1477.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- Gener de 1461. És trompeta del príncep Carles de Viana quan cobra part de les seues quitacions i drap negre de la Tresoreria reial [*E-VA*ar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 106v, 118v].
- 13 d'octubre de 1461. Havia sigut trompeta del príncep Carles de Viana i havia nomenat procurador per a cobrar [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 15 de novembre de 1461. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].

- 19 de setembre de 1464. Sa muller na Simona, resident a València, cobra del batlle general 10 florins concedits pel rei en carta tancada del 15 d'agost de 1464 pel seu sosteniment [E-VAar, Batllia General, vol. 51, f. 657v].
- Novembre de 1466. Cobra per despeses del camí que féu a Perpinyà per manament de la reina [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8814, f. 132r].
- 11 d'abril de 1468. Joan II ordena al seu batlle general de València que pague a Castellar 150 sous en compte de la seua quitació ordinària [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 407, f. 128v].
- 2 de juny de 1469. Apareix per primera vegada en els llibres d'èpoques de la Batllia General de València citat amb els títols de *verguer major de la Batllia General e algutzir de les mars e armades reials e altres que s fan en la ciutat e regne de València* [E-VAar, Batllia General, Èpoques, vol. 52a, f. 148r, 191r-192v].
- 15 de març de 1477. Un Galcerà Castellar és algutzir i verguer major de la Batllia del regne de València i fa donació a la seua filla Caterina de 90 lliures en contemplació de matrimoni per al dot [E-VAar, not. Joan de Campos (junior), vol. 440, s/f].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 106v, 118v; *ibid.*, vol. 8805, f. 112v, 113r; *ibid.*, vol. 8807, f. 86v, 94r, 95r, 120v, 137r; *ibid.*, vol. 8810, f. 220v; *ibid.*, vol. 8812, f. 126r, 146v, 153r; *ibid.*, vol. 8811, f. 32r, 35v, 36v, 113v, 119v, 170v, 176v; *ibid.*, vol. 8813, f. 112v, 122v, 126r, 129r, 133r; *ibid.*, vol. 8814, f. 41r, 44r, 115v, 132r, 143v, 150v; *ibid.*, vol. 8815, f. 29r, 35v, 46v, 72v, 94v; *ibid.*, vol. 8817, f. 24v, 29v, 40v, 48r, 49r, 73r, 76v, 85v, 90r, 94r; *ibid.*, vol. 8818, f. 57v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 891.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Jaume Castelló

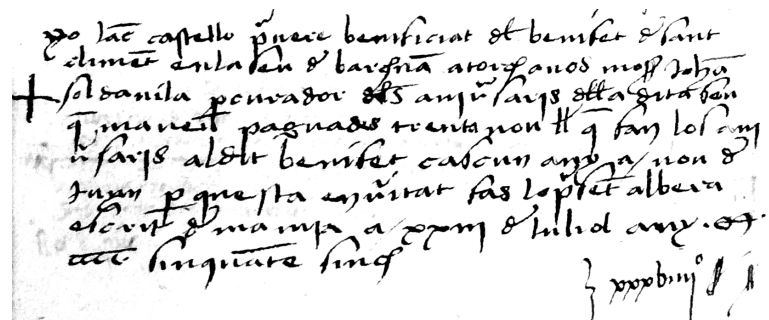
Cantor - *Succentor* / Capella de Joan II - Catedral de Barcelona

Era natural de la ciutat de Barcelona. És possible que rebera formació musical a la catedral barcelonesa, on el 1449 ja era beneficiat de Sant Antoni malgrat que era encara un simple clergue. El 1453 ja s'havia ordenat de prevere quan sembla que acabava de prendre un altre benefici a l'altar de Sant Joan a la mateixa seu; només dos anys més tard consta que també posseïa un tercer sota l'advocació de Sant Climent. Aquesta rapidesa en rebre beneficis en un moment tan primerenc de la seua carrera eclesiàstica podria suggerir la seua vinculació a alguna família acomodada o ben contactada amb la cúria episcopal.

Va ser nomenat cantor de Joan II poc després de la coronació. El 22 de gener de 1459 Castelló ja era membre de la capella reial i abans de les acaballes de l'abril de 1462 va ser nomenat, a més, capellà de la reina Joana. És probable que aquest darrer nomenament s'haguera produït algun any abans, ja que la mateixa reina va recomanar-lo per a un canonicat a la seu de Vic el març de 1461 i, només uns mesos després, Castelló l'acompanyava en el setge al que va ser sotmesa, juntament amb el príncep Ferran, a la Força Vella de Girona per l'exèrcit de la Generalitat Catalana. La fidelitat a la causa reial li va costar la declaració d'enemic del principat de Catalunya l'11 de novembre de 1462 però, per contra, va ser segurament decisiva perquè, des d'aquest moment, Castelló esdevindrà un dels cantors més afavorits en les polítiques reials de concessió de beneficis o de recomanacions a instàncies eclesiàstiques. Així, el matrimoni reial va esforçar-se, mitjançant diversos escrits datats entre el 1461 i el 1462, perquè obtinguera un canonicat a la seu de Vic, davant la resistència dels capitulars. El 1464 Joan II va demanar al papa que li adjudicara l'ardiaconat del Mar i el corresponent canonicat a la seu de Barcelona. Es desconeix si finalment aconseguí aquesta alta dignitat catedralícia que potser fóra substituïda per una butlla papal de 1465 en el seu favor per ocupar una o dues rendes eclesiàstiques a la diòcesis de Barcelona i de Vic, el compliment de la qual va ser ordenat pel rei a les autoritats eclesiàstiques. En tres ocasions entre 1465 i 1468, Castelló va rebre el suport reial per a exigir el cobrament de certes quantitats que li corresponien per posseir el benefici de Sant Pere del castell reial de Lleida. En el tram final de la guerra catalana, va aprofitar-se d'algunes rendes confiscades al monestir de Pedralbes i a la rectoria de Granollers. El 1471 rebia un benefici de Sant Jaume a la seu de València, al que renuncià uns mesos després, i un altre sota l'advocació de la Verge Maria al palau de la Reina Margarida de Barcelona. El 1472 fou presentat pel rei al benefici de Santa Victòria de l'església de Sant Antoni de la vila de Cervera, que pertanyia a un rebel, i també va rebre la rectoria de Vilassar. El 1474 era beneficiat de Sant Joan a l'església de Ribalta del Penedès i el 1477 beneficiat de Santa Maria del Temple al palau reial menor de Barcelona. A partir del 1475 sembla que no va seguir la cort durant alguns períodes. És probable que es trobara amb més assiduitat a la seu de Barcelona, on era beneficiat, encara que a la darrereria de 1478 encara rebia un cobrament de la Tresoreria reial.

Després de la mort del monarca, a l'inici del 1479, Castelló estava instal·lat definitivament a la catedral barcelonesa des d'on va gestionar totes les rendes aconseguïdes gràcies al favor reial i, fins i tot, va fer gestions en nom d'alguns antics companys, com ara Guillem de Podio. El 1483 obtingué la dignitat del *succentor*, del qual depenia l'ofici de mestre de cant, per la qual cosa va assolir una rellevant posició jeràrquica en el clero catedralici. Ferran II va atorgar-li els mateixos privilegis dels capellans presents en la cort, malgrat la seua absència, pels bons serveis prestats en

el passat per Castelló a ell mateix i a son pare Joan II. Gairebé tres lustres després de la mort del seu patró Joan II, encara li eren deguts 10.045 sous barcelonesos de les seues quitacions com a cantor, que Ferran II aleshores ordenà pagar al llarg de deu anys. Va morir no massa temps abans del 14 d'abril de 1494, quan Ferran II atorgava al seu sagristà major el benefici que tenia Castelló, llavors difunt, al palau del governador de Barcelona. Durant les primeres dècades del segle XVI, els seus hereus encara cobraven unes rendes que tenia al marquesat d'Oristany, malgrat que el 1548 tenien certs problemes per a fer-ho. S'ha especulat que aquest músic fóra aquell Joan Castelló que, segons Fétis, fou mestre de Mateo Flecha, anomenat el Vell.

Manuscrit autògraf de Jaume Castelló
[E-Bc, Capítol, Aniversaris, albarans, anys 1455-1457, s/f]

Documents

- 6 de març de 1449. És clergue i posseïdor del primer benefici de Sant Antoni a la seu de Barcelona [ADB, Registra Gratiarum, vol. 35, f. 63v].
- 17 de novembre de 1453. És prevere i paga la quarta part de l'annata de la capellania instituïda a l'altar de Sant Joan a la seu de Barcelona [E-Bc, Catedral, Obra, anys 1453-1455, f. 66v].
- 1455. És beneficiat de Sant Climent a la seu de Barcelona [E-Bc, Capítol, Aniversaris, llibres d'administració, anys 1455-1457, f. 33r].
- 18 de gener de 1459. El rei ordena als seus oficials al regne de Mallorca que facen execució de béns a un matrimoni que és deutor d'un censal pertanyent a un benefici de l'altar de Tots Sants de la seu de Barcelona, que té Castelló [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3441, f. 58r-58rbis].
- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 12 d'octubre de 1459. Joan II escriu al bisbe de Barcelona i li demana que els primers beneficis vacants en la diòcesi li siguin adjudicats per ser natural de Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3362, f. 125v].
- 15 d'abril de 1460. Cobra de la Tresoreria reial per les despeses dels viatges de quatre fadrins de la capella que anaren de Barcelona a Saragossa a servir el rei [E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 156r].
- 1 de novembre de 1460. El rei demana al veguer de Vic que segreste les rendes d'un canonicat en aquesta seu, mentre que no arriben les butlles papals per a Castelló [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3373, f. 93r-93v].
- 26 de març de 1461. La reina Joana ordena al procurador reial a Roma que demane al papa que li atorgue un canonicat vacant a la seu de Vic, ja que tenia una

- reservació. El mateix dia li ho demana directament al papa [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 411, f. 44v-45v].
- 30 de gener de 1462. La reina demana al bisbe de Vic i els oficials reials que es complisca la possessió del canonicat a Vic [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3499, f. 57bisv-58r].
 - 30 d'abril de 1462. La reina Joana torna a demanar als oficials reials a Vic que gestionen la possessió d'un canonicat i prebenda de la seu d'aquesta ciutat per a Castelló, capellà del rei i de la reina i beneficiat a la seu de Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3502, f. 79r-79v].
 - 27 de setembre de 1464. Joan II demana al papa que li atorgue l'ardiaconat del Mar i el corresponent canonicat a la seu de Barcelona, així com li permeta unir-lo a un benefici de Sant Climent que Castelló té en la mateixa seu. Al mateix temps, el rei demana a l'arquebisbe de Càller, procurador seu en cort romana, que renunciï a aquest canonicat, que acabava de prendre, ja que Castelló, en virtut d'una gràcia, ja havia resignat una capellania a la seu de Barcelona de 50 lliures en favor del mestre de capella Joan Aznar [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3444, f. 92v-93r].
 - 9 d'octubre de 1464. Joan II reitera la petició de renúncia de l'arquebisbe de Càller al seu procurador en cort romana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3444, f. 64v-65r].
 - 15 d'abril de 1465. Joan II ordena al portantveus de governador de Lleida que li paguen la quantitat que s'acostuma sobre el dret dels cussols al benefici de Sant Pere del castell reial de Lleida, que té Castelló [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3339, f. 64v].
 - 1 de maig de 1466. Joan II escriu a diverses autoritats eclesiàstiques de les diòcesis de Barcelona i Vic, i civils, perquè facen complir una butlla papal de l'abril de 1465 en favor de Castelló per a ocupar una o dues rendes eclesiàstiques [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3446, f. 88r-88v].
 - 20 de desembre de 1467. Joan II escriu a les autoritats civils i religioses de Lleida perquè paguen a Castelló les 20 lliures anuals que li corresponen per ser beneficiat del benefici de Sant Pere del castell reial de Lleida [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3448, f. 92r-92v].
 - 20 de setembre de 1468 (*sic*). Joan II insisteix als seus oficials a Lleida sobre el pagament de la quantitat acostumada sobre el dret dels cussols al titular del benefici de Sant Pere del castell reial de Lleida, que tenia Castelló [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3340, f. 107v-108r].
 - 25 de juny de 1470. Joan II ordena als seus oficials a Catalunya que li siguin donades les 16 lliures i 10 sous que sol rebre el monestir de Pedralbes de la rectoria de Codony, a causa de la insurrecció a Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3341, f. 8r].
 - 16 de febrer de 1471. Joan II li atorga el benefici de Sant Jaume de la seu de València, de patronat reial, vacant per mort del darrer posseïdor Joan Camelles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3450, f. 129v-130r].
 - 12 de juliol de 1471. Joan II ordena que li siga pagat tot el deute dels dos terços del dret del segell corresponent a quan estigué amb la reina i el príncep al setge de Girona, les quals li foren llevades [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3420, f. 8r-8v; *ibid.*, vol. 3431, f. 76v (vegeu l'apèndix III, doc. 48)].
 - 24 de setembre de 1471. Renuncia al benefici de Sant Jaume de la seu de València [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 14r-14v].
 - 7 d'octubre de 1471. Joan II li atorga el benefici de la Verge Maria al palau de la Reina Margarida de Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3452, f. 114r-114v].
 - 9 de desembre de 1471. Joan II ordena a les autoritats civils de Granollers que li donen totes les rendes i emoluments de la rectoria de Granollers, que tenia un canonge rebel de Barcelona, així com els capbreus i escriptures [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3452, f. 69r-69v].
 - 28 de gener de 1472. És presentat per Joan II al benefici de Santa Victòria de l'església de Sant Antoni de la vila de Cervera, que estava en possessió d'un rebel [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3453, f. 30r].

- 7 d'agost de 1472. El rei recorda a les autoritats civils que va atorgar a Castelló les rendes de la rectoria de Granollers, puix està tenint problemes per cobrar-les [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3455, f. 163v-164r].
- 1 de setembre de 1472. Va rebre la rectoria de Vilassar i cinc dies després el rei escriu al seus oficials a Catalunya perquè col·laboren en el cobrament dels fruits corresponents [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3456, f. 94v].
- 16 de juliol de 1474. El rei ordena al bisbe de Vic i altres oficials que li donen possessió d'un canonicat a la seu d'aquesta ciutat, que ha guanyat en litigi [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3387, f. 24r].
- 5 de setembre de 1474. És beneficiat de Sant Joan a l'església de Ribalta del Penedès, diòcesi de Barcelona [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/54, s/f].
- 15 de març de 1475. Joan II ordena als seus oficials que resolguen el litigi que Castelló té amb el carnisser Joan Citjar [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3344, f. 174v-175r].
- 12 de gener de 1476. El rei ordena pagar-li una prorrata del terç que acaba el 31 de desembre de 1475 com a cantor inscrit en el segell [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3418, f. 165r-165v].
- 23 de maig de 1476. Havia estat absent de la capella reial el darrer terç, potser parcialment [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3418, f. 170r-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 97)].
- 20 de juliol de 1477. És beneficiat a la seu de Barcelona i membre de la capella reial [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, s/f].
- 1 de setembre de 1477. És beneficiat a la seu de Barcelona quan és nomenat procurador per Guillem de Podio per permutar dos beneficis d'aquest músic amb Bartomeu Segrera [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 104)].
- 15 de setembre de 1477. És beneficiat de Santa Maria del Temple al palau reial menor de Barcelona [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f].
- 10 de novembre de 1477. El rei ordena als seus oficials a Barcelona que col·laboren fent crides públiques per al capbreu que Castelló vol fer del seu benefici de Santa Maria del Temple del palau menor de Barcelona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3350, f. 57v-58r].
- 21 de març de 1480. És nomenat procurador de Guillem de Podio per a fer les gestions necessàries per a la permuta del lloc de prevere de capítol de la seu de Girona [*E-VAcq*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 128)].
- 4 de març de 1483. És beneficiat a la seu de Barcelona i és nomenat *succentor* de aquesta seu [ADB, Col·lacions, vol. 76, f. 19v-20r].
- 9 de setembre de 1486. Ferran II escriu a les autoritats civils i eclesiàstiques a Catalunya per informar-los que, malgrat no seguir la cort, com a capellà reial està sota la jurisdicció del capellà major i ha de ser considerat com si la seguira [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3642, f. 70r-71r].
- 28 de juliol de 1487. Ferran II demana al vicari general de Barcelona que respecte els privilegis de Castelló com a capellà reial encara que estiga absent del seu servei, ja que el considera com a present pels antics i bons serveis que va fer a Joan II i al mateix Ferran [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3665, f. 98v (vegeu l'apèndix III, doc. 150)].
- 30 d'octubre de 1493. Ferran II ordena al receptor i distribuïdor de les pecúnies consignades per a la marmessoria de Joan II que li pague a Castelló en deu anys els 10.045 sous barcelonesos que encara li eren deguts de les quitacions com a cantor de Joan II [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3572, f. 23r-23v].
- 30 d'octubre de 1548. Els hereus de Castelló "q^o xandre del rey don Joan" demanen còpies de les provisions i privilegis pels quals rebia certes gràcies sobre les rendes del marquesat d'Oristany [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3995, f. 121r-121v].

- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 156r; *ibid.*, vol. 8817, f. 79r; *ibid.*, vol. 8822, f. 44r, 48v; *ibid.*, vol. 8823, f. 39r, 55v; *ibid.*, vol. 8825, f. 29v; *ibid.*, vol. 8831, f. 136r.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 890.
- SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago: *La Guerra Civil Catalana del segle XV. Estudis sobre la crisi social i econòmica de la Baixa Edat Mitjana* (Barcelona: Edicions 62, 1973), p. 190.
- SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Josep Maria Sans i Travé (ed.), *Textos i Documents*, 28 (Barcelona: Fundació Noguera, 1992), p. 175-176.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Jaume Castelló, un cantor de la Capella Reial de Joan II present en el setge de la Força de Girona del 1462", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 77-80.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha en la catedral de Valencia: sus dos períodos de magisterio de capilla y su entorno musical", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 60-61.

Roger del Cau [d'Orcau]

Ministrer / Casa de Joan II

Va servir Joan II com a ministrer almenys del desembre de 1459 al maig de 1463.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 139v, 165r, 180r; *ibid.*, vol. 8804, f. 191r; *ibid.*, vol. 8805, f. 62r; *ibid.*, vol. 8807, f. 94r, 107r.

Antón Caveró

Cantor / Capella del príncep Ferran.

Va nàixer a Saragossa. El 19 de novembre de 1464 va ser inscrit per manament de la reina Joana com a xantre en la capella del príncep Ferran. El 15 de juny de 1477 era clergue de la capella reial i estava a Roma o anava a viatjar allà.

Documents

- 19 de novembre de 1464. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran com a natural de Saragossa [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].
- 15 de juny de 1477. És nomenat procurador per a fer gestions a Roma [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, 15 de juny de 1477].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8830, f. 149v; *ibid.*, vol. 8831, f. 72v, 136v.

Checuti (=→¿Chicuer?)

Cantor / Capella de Joan II

Va ser un cantor que va servir en la capella de Joan II almenys el 1469. Apareix en la documentació amb l'apel·latiu de "mestre" la qual cosa

podria indicar que era mestre en sacra teologia. És possible que siga el mateix músic que figura el 1468 amb el nom de →Chicuer.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8819, f. 71r.

Francí Cherta

Trompeta / Casa de Joan II

Va ser trompeta de Joan II almenys durant el 1471.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8823, f. 71r.

Chicuer (=→¿Checuti?)

Cantor / Capella de Joan II

Va ser un cantor d'origen francès que va servir en la capella de Joan II almenys el 1468. És possible que siga el mateix músic que figura en 1469 amb el nom de →Checuti.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8818, f. 126v.

Gasquí [Gasquín, Guesquín] (de) Claquí [Claquín, Cleyquín, Clauquín]

Cantor / Capella de Joan II - Capella de Ferran II

És possible que fóra originari de Saragossa, ja que allí vivia un germà seu anomenat Luis, mercader o escuder d'ofici. El setembre de 1471 ja formava part com a cantor de la capella de Joan II. El 22 d'octubre de 1474 és inscrit com a cantor del príncep Ferran. El monarca li va atorgar un benefici al castell reial de Mallorca el 22 d'agost de 1475. Tres mesos després de la mort del monarca, al qual havia servit fins aleshores, rebia una certificació que confirmava la condició de cantor del nou rei Ferran II. El 9 de juliol de 1481 es trobava a Saragossa i era beneficiat a l'església de la Puente de Monzón. El 23 de setembre de 1482, el rei Ferran el passava a cobrar de l'Escrivania. Pot constatar-se documentalment la continuïtat de Claquí en el servei reial des del 1485 al 1492. El 1488 havia rebut del rei unes cases i dos corrals, confiscats a un heretge, a la parròquia de Santa Engràcia de Saragossa. El mateix any va arrendar unes cases en la parròquia de Sant Pau mitjançant el seu germà Luis, com a procurador seu. Va cobrar el tercer trimestre de 1492, però després es perd el seu rastre.

Documents

- 22 d'octubre de 1474. És inscrit com a cantor de la capella del príncep Ferran a Barcelona [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 129r].

- 22 d'agost de 1475. Joan II li atorga un benefici al castell reial de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3433, f. 129v-130v].
- 22 d'abril de 1479. Es troba inscrit en la sèrie de registres de certificacions com a cantor de Ferran II [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 920, f. 13v].
- 23 de setembre de 1482. Ferran II el passa a cobrar de l'Escrivania, a Còrdova [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 131r].
- 27 de gener de 1492. Ferran II informa al seus oficials que li ha donat 5.000 maravedissos castellans per ajuda de costa [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3667, f. 256v-257r].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8823, f. 56r, 92v; *ibid.*, vol. 8824, f. 96v, 107r; *ibid.*, vol. 8826, f. 119r; *ibid.*, vol. 8829, f. 63v; *ibid.*, vol. 8831, f. 45r, 55v, 86r, 103v, 127r, 137r.

Bibliografia

- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 206.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 890.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 672.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. I", *Nassarre*, 7:1 (1991), p. 189-191.
- *Id.*: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 230, 236.
- *Id.*: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. VI", *Nassarre*, 15:1-2 (1999), p. 448.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 172-175.

Gasquín (de) Claquín → Gasquí (de) Claquí

Gabriel Claret

Mestre de cant / Catedral de Barcelona

A la darrerria de 1440 era mestre de cant de la seu de Barcelona, per la qual cosa és possible que Guillem de Podio fóra deixeble seu. Sembla que, a partir del 1446, aquest darrer músic va compartir l'ofici amb Claret, que a més era beneficiat. Aquesta situació es mantingué segurament fins al 1450 o primers mesos del 1451 perquè en aquest temps Claret era el que rebia, possiblement per preeminència o antiguitat, el dret dels 50 sous dels nous canonges que corresponia al mestre de cant. A partir del març de 1451, sembla que va deixar d'exercir el magisteri compartit, ja que va ser Podio el qui aleshores va començar a rebre aquest dret. El 1455 era rector de Malanyanes, diòcesi de Barcelona, encara que hi va ser absent fins al 1458.

Documents

- 1448-1449. És mestre de cant de la seu de Barcelona quan signa una obligació i un acord com a procurador de Bartomeu Figueres, prevere de la capella reial [*E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, not. Joan Ginebret, vol. 836, anys 1448-1449, f. 84r-84v].
- 24 de juliol de 1449. És beneficiat de la seu de Barcelona [*E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, not. Joan Ginebret, vol. 836, anys 1448-1449, f. 176v].
- 6 de març de 1450. És mestre de cant de la seu de Barcelona quan signa rebut de rebre 50 sous d'un nou canonge de la seu de Barcelona [*E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, not. Joan Ginebret, vol. 837, anys 1449-1451, f. 52r].
- 6 de febrer de 1455. Era rector de Santa Agnès de Malanyanes, diòcesi de Barcelona, però va ser absent almenys fins al 1458 [ADB, Registra Gratiarum, vol. 37, f. 104v, 173v; *ibid.*, vol. 38, f. 49r, 99r].
- Cobrament (catedral de Barcelona): *E-Bc*, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1439-1441, f. 105r, 17 de desembre de 1440.

Bibliografia

- MAS, Josep: "Nota històrica. Taula dels Mestres del Cant, o de Capella, de la Seu de Barcelona", *El Correo Catalán* (25 de desembre de 1917), p. 2.

Gasquín (de) Cleyquín → Gasquí (de) Claquí

Joan Colomer

Cantor / Catedral de València

El 15 de juliol de 1496 va ingressar com a prevere cantor a la catedral de València amb el dret a rebre percaços però sense senyals. El capítol va concedir-li el dret de continuar servint a la parròquia valenciana de Sant Martí, on era beneficiat. Es desconeix quant de temps continuà com a cantor de la seu. El seu nom no torna a aparèixer en les fonts consultades.

Documents

- 15 de juliol de 1496. El capítol de la seu de València l'admet com a cantor amb els percaços i amb la dispensa de poder seguir servint a la parròquia de Sant Martí [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].

Jaume Conill

Canonge rector de les escoles del cant / Catedral de València

Originari d'Oliva, va ingressar com a canonge en la seu de València el 1488. Era mestre en arts i sacra teologia. Va posseir diversos beneficis al regne valencià. Almenys durant el període 1491-1494 va exercir de vicari general de la diòcesi. L'any administratiu de 1495 va ser triat pel capítol com a canonge rector de les escoles del cant, sota el qual Guillem de Podio va treballar com a substitut o mestre de cant.

Documents

- 1 d'agost de 1488. Pren possessió d'una canongia a la seu de València [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 2r].
- 30 d'abril de 1495. És nomenat canonge rector de les escoles del cant de la seu de València [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 133r-133v, 138r].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÀRCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 930.

Damià

Músic / Casa d'Enric IV de Castella? - Casa de Joan II - Casa de Ferran el Catòlic? - Casa de Ferrante I de Nàpols?

El 1478 "Damià" era músic, d'instrument desconegut, al servei de Joan II. És possible que es tractara de Joan Damià Capdevila, inscrit l'1 de gener de 1480 com a "tanyedor e músico" o "cantor e tanyedor" de Ferran el Catòlic, en el mateix temps en què també s'inscriu el seu company Sancho Matilla. Segons Knighton, és possible que Capdevila fóra organista o instrumentista de teclat. Va desaparèixer el 1494 de la cort del rei Catòlic i el 1506 hi era a Nàpols. També podria identificar-se amb "Juan Damián" que figura el 1462 com a "tañedor de cámara" d'Enric IV de Castella, el qual és possible que fóra el mateix "Juan Damián" que era "tañedor de cámara" de la reina Isabel, almenys, des del 1493 fins l'abril de 1497.

Document

- 1 de gener de 1480. Joan Damià Capdevila és inscrit com a "tanyedor e músico" de Ferran el Catòlic amb quitació anual de 25.000 maravedissos [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 131r].
- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 73r.

Bibliografia

- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 153, 328.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio", *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 275

Ramon Damià

Cantor / Catedral de València

L'1 de març de 1497 va ingressar com a cantor a la catedral de València amb els percaços i salari de dos senyals. Era frare de l'orde de Sant Domènec. Es desconeix quant de temps continuà com a cantor de la seu. El seu nom no torna a aparèixer en les fonts consultades.

Document

- 1 de març de 1497. És admès pel capítol de la seu de València com a xantre amb percaços i els dos senyals vacants per absència de Lope de Sagredo [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1497, s/f].

Pedro Dassió

Cantor / Capella de Joan II

El setembre de 1478 era cantor de la capella de Joan II.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 72v.

Francesc Dezplà

Cabiscol / Catedral de Barcelona

El 1447 era doctor en dret i posseïa la dignitat de cabiscol de la seu de Barcelona. Segurament va mantenir-la fins la seua mort, que tingué lloc abans del 4 d'agost de 1453. Aquest dia va adjudicar-se la cabiscolia a Antoni Ferrer. El seu sepulcre, amb arcosoli i escultura jacent, encara es conserva al claustre de la catedral.

Documents

- 10 de febrer de 1447. És doctor en decrets i cabiscol de la seu de Barcelona [*E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, not. Joan Ginebret, anys 1446-1448, s/f].
- 4 d'agost de 1453. Antoni Ferrer és nomenat cabiscol de la seu de Barcelona per mort de Francesc Dezplà [*E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, not. Joan Ginebret, anys 1451-1453, vol. 838, s/f].

Arnau Diorbils → Arnau Ororbil

Arnau Diorbit → Arnau Ororbil

Joan Domingo

Trompeta / Casa de Joan II

El 1458 era trompeta de Joan II.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 59r.

Lluís Domingues → Lluís Domínguez àlies Atzuara

Joan Domínguez → Joan Mínguez

Lluís [Joan] Domínguez [Domingues] àlies Atzuara [Adzuara, Azuara]

Cantor - Mestre de cant / Catedral de València - Capella de Joan II - Capella de Ferran II

Fou natural de la ciutat de València. A jutjar pel seu nom, és possible que tinguera alguna vinculació familiar amb el famós il·luminador Pere

Domingo àlies Adzuara, el qual va treballar a València per a la catedral en diversos encàrrecs —com ara llibres de cant— de 1444 a 1458. El 27 de març de 1461, ja era cantor d'aquesta seu sense haver-se ordenat de prevere, amb salari d'un únic senyal. Dos mesos més tard, havia pres l'orde presbiteral i era mestre de cant, quan va rebre la cura dels fadrins diputats. Poc després, el capítol va assignar-li habitació i aula de música a la casa de l'Almoina catedralícia, per estar afectades les escoles del cant a causa de les obres d'ampliació de la seu. A les acaballes d'aquest any, ja gaudia d'algun benefici a la seu. Els documents es refereixen a ell indistintament com a mestre de cant o com a cantor; en qualitat del darrer ofici va obtenir el mateix any un segon senyal de salari. A les acaballes del 1470 o primers mesos del 1471 va deixar la seu de València, una marxa potser relacionada amb algun enfrontament amb el capítol, amb el qual va mantenir certa posició de força.

El mateix 1471 ja era capellà cantor de Joan II. Poc després de l'arribada a la cort, el rei va concedir-li diverses rendes confiscades de rebels catalans i de francesos durant la darrera etapa de la guerra a Catalunya i la postguerra. Va acompanyar el monarca en la derrota de Peralada (4 d'abril de 1472) on va ser fet presoner i on va perdre diversos béns, pels quals fou compensat econòmicament. L'octubre d'aquest any va guanyar estabilitat en la capella en ser inscrit entre els cantors ordinaris que cobraven de l'Escrivania. El rei degué tenir-lo en molt alta estima, puix va enfrontar-se decididament de 1472 a 1474 amb el mateix Roderic de Borja, cardenal i bisbe de València, perquè atorgara a Domínguez una pabordia i un canonicat a la seu valenciana, que el prelat havia promès al monarca el 1472, durant la visita del pontífex a la Barcelona assetjada. Aquest episodi de tensió va requerir l'enviament d'un inusual gran número d'escrips per part de Joan II. Com a mesura de pressió, fins i tot va ordenar als seus oficials reials el segrest de rendes del poderós cardenal. Sembla que, a la fi, el cardenal i el rei acordaren compensar el canonicat no concedit a València per un altre canonicat a Xàtiva i dos beneficis a la seu de València, mentre que el propi rei va concedir-li un altre al palau reial de València el 1476. Novament, el segon dels beneficis a la seu va requerir la pressió reial al capítol, que es resistia a l'atorgament, i l'ordre de segrest de rendes al canonges. Finalment, el 1478 segurament va rebre una sotscabiscolia a la mateixa seu.

Mentre es resolia aquest assumpte, el 22 de setembre de 1476 va ser inscrit com a capellà i cantor del príncep Ferran, encara que no sembla que seguira la seua cort. El 12 d'abril de 1479, el mateix Ferran II, ja com a rei d'Aragó, va inscriure'l com a capellà. No obstant això, tampoc sembla que acompanyara de fet el nou monarca i el músic va establir-se definitivament a València, on el maig de 1480 adquiria una casa davant la porta dels Apòstols de la seu. Residint en aquesta ciutat gaudia, almenys, de les rendes del canonicat a Xàtiva, d'un diaconat o sotsdiaconat a la seu i d'un

benefici al palau reial valencià. En aquest període va fer diverses gestions a la capital valenciana com a procurador de membres de la reial capella d'Aragó. El 1484 posseïa, a més, un canonicat a la catedral de Salern i els següents anys, també el rectorat de l'església de Paterna, localitat propera a València. Encara vivia en aquesta ciutat el 1487, quan desapareix el seu rastre.

Documents

- 18 d'abril de 1461. Regeix les escoles del cant i el capítol de la seu de València li assigna la cura dels diputats [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f].
- 16 de juny de 1461. El capítol de la seu de València li assigna una cambra com a habitació i l'aula de Teologia a la casa de l'Almoina per a l'ensenyament del cant, puix l'escola de cant és necessària per a les obres d'ampliació [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f].
- 18 de novembre de 1461. Era prevere beneficiat a la seu de València i mestre de les escoles del cant quan cobra 50 sous de la terça d'octubre [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f].
- 26 d'octubre de 1463. El capítol de la seu de València ordena que el segon senyal vacant li siga donat pel seu ofici de cantor [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f].
- 25 de novembre de 1470. Rep 4 sous per un pestell que havia fet posar en l'escola de cant després d'amenaçar que, de no cobrar-lo, se l'emportaria i deixaria l'escola desprotegida [*E-VAc*, Fàbrica, vol. 1483, any 1470, f. 19v].
- Any 1470. Els seus senyals són concedits a Pasqual Martí, per absentar-se de la seu de València [*E-VAc*, Almoina, Procura major, vol. 5685, any 1470, s/f].
- 13 de desembre de 1471. El rei Joan II ordena a les autoritats civils de Granollers que li donen totes les rendes i emoluments de la capellania de Sant Joan de l'església d'aquesta localitat, la qual tenia un rebel, així com els capbreus i escriptures [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3452, f. 85r-85v].
- 21 de febrer de 1472. Joan II ordena al virrei de Mallorca que faça les gestions necessàries perquè li siga reservat un terç de les rendes de la rectoria de Porreres, que havia posseït Jaume Castelló i havia d'atorgar-se al també cantor reial Pere Sabater [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3453, f. 92r-92v].
- 14 d'abril de 1472. Joan II insisteix al lloctinent general a Mallorca sobre l'assumpte del terç de les rendes de la rectoria de Porreres [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3454, f. 29v].
- 20 de juny de 1472. Joan II ordena al seus oficials a Catalunya que les primeres 200 lliures recaptades dels rebels servisquen per a indemnitzar, entre altres, a Domínguez la pèrdua de cavalcadura i altres béns presos pels rebels catalans a Peralada [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3455, f. 16r-16v (vegeu l'apèndix III, doc. 57)].
- 24 d'octubre de 1472. Joan II l'inscriu en el segell en substitució del capellà Joan Rajadell, qui no segueix la cort i servei reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 63v-64v].
- 27 d'octubre de 1472. Joan II ordena que torne els diners que havia cobrat indègudament del repartiment de les quitacions de Pere Sabater per una suposta absència d'aquest cantor en el terç del gener a l'abril de 1472 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 188v].
- 8 de novembre de 1472. Joan II escriu a Roderic de Borja, cardenal de València, per a demanar-li que li atorgue la primera dignitat o benefici vacant en el bisbat de València, tal com li va prometre en Pedralbes, en especial una pabordia en la seu que està a punt de quedar vacant [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 187v].
- 8 de novembre de 1472. Joan II ordena als seus oficials de la Batllia de València que segresten les rendes de la primera dignitat o benefici que quede vacant al bisbat de

- València fins que siga atorgada a Domínguez [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 187v-188r].
- 10 de febrer de 1473. Joan II el presenta al benefici de la capella de Sant Nicolau de Castelló d'Empúries [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3461, f. 129r-129v].
 - 30 d'agost de 1473. Joan II ordena al bisbe de Vic i a altres autoritats civils que li siguin adjudicats dos beneficis que tenen dos francesos a la diòcesi de Vic [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3464, f. 182r-182v].
 - 18 de juliol de 1473. Joan II reitera la seua recomanació al capítol de València per a l'atorgament del primer benefici de patronat capitular, ja que és natural d'aquesta ciutat [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3464, f. 73v].
 - 24 de novembre de 1473. Joan II escriu vehementment a l'advocat fiscal dient-li que conferisquen a Adzuara la canongia de la seu de València que es troba vacant, ja que sembla que hi ha resistència per part del capítol [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 33r-33v].
 - 24 de novembre de 1473. Joan II ordena al lloctinent general a València que obligue al capítol a conferir aquest benefici a Domínguez i si algú es nega, que li segreste les temporalitats [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 33v-34r].
 - 26 de gener de 1474. Joan II escriu als principals oficials en el regne de València i els ordena segrestar anualment 1.000 lliures de les rendes del cardenal de València ja que, malgrat haver un canonicat disponible a la seu de València, ha incumplit la promesa d'atorgar el primer canonicat vacant en aquest temple [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 65v-66r (vegeu l'apèndix III, doc. 72)].
 - 16 d'abril de 1474. Com que el cardenal de València ja havia rebut les rendes de l'any que acabava a la darrera de l'abril de 1474, el rei ordena al seu lloctinent general al regne de València que li segreste 2.000 lliures al començament del maig [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 100v-101r].
 - 10 de juny de 1474. Joan II ordena l'alçament del segrest de 1.000 lliures de les rendes del cardenal de València [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 296, f. 12v-13r].
 - 8 d'agost de 1474. Joan II li atorga el benefici de Sant Joan del palau del Real de València que estava vacant [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 120r].
 - 10 de setembre de 1474. Joan II escriu al lloctinent general i batlle general de València i li ordena que cancel·len la col·lació del benefici de Sant Joan del palau del Real de València fet a favor de Pere Sart, encara que tinguera una expectativa, atès que va anul·lar les expectatives en una pragmàtica en favor dels membres de la seua capella, i que el col·len a favor de Domínguez [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 127v-128r].
 - 5 d'octubre de 1474. Pren possessió del benefici de Sant Joan del palau del Real de València per ordre del rei del 20 de setembre [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1155, f. 297r-299r, 309v-311r].
 - Any administratiu de 1475 (1 de maig de 1475 a 30 d'abril de 1476). Té un benefici de Santa Tecla a la seu de València i és absent mig any, ja que paga mig terç [*E-VAc*, Terç de benifets d'absents, vol. 4040, any 1475, s/f].
 - 15 de gener de 1476. Per un acord entre el rei i el cardenal de València, segurament posseïa un canonicat a Xàtiva, un benefici a la seu de València i estava pendent de rebre un altre a la mateixa seu. Com que no rebia el darrer, el rei amenaça a un canonge de València amb el segrest de rendes [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 296, f. 129r-129v].
 - 15 de gener de 1476. Joan II ordena el segrest al seu portant-veus de governador general de València si en el termini de tres dies Domínguez no rebia les rendes pendents i es col·lava en el seu favor el benefici pendent a la seu de València [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 296, f. 129v-130r].
 - 6 d'agost de 1476. Joan II exigeix al capítol de València la seua promesa de col·lar en favor de Domínguez el primer benefici vacant de patronat capitular i que li atorgue un diaconat que ha quedat vacant [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 297, f. 21r-21v].
 - 30 d'agost de 1476. Joan II insisteix sobre el mateix assumpte [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 297, f. 32v-33r].

- 22 de setembre de 1476. És inscrit com a capellà i xantre en la capella de Ferran, rei de Castella [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939 bis, f. 126v].
- 23 d'octubre de 1476. Com que el capítol de València no col·la el benefici pendent en favor de Domínguez, Joan II ordena el segrest de totes les rendes dels canonges fins noves instruccions [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 297, f. 47v-48r].
- 4 d'abril de 1478. Joan II autoritza Domínguez a anar a València perquè li fóra conferida una sots-cabiscolia vacant per mort d'Antoni Esteve, que li ha oferit el capítol per carta de 27 de març de 1478 i que exigeix la seua presència [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 298, f. 88r-88v].
- 9 de febrer de 1479. És canonge de la col·legiata de Xàtiva i capellà del rei [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, 9 de febrer de 1479].
- 12 d'abril de 1479. Apareix registrat com a capellà de Ferran II [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 920, f. 11v].
- 13 de maig de 1480. És prevere canonge de la col·legiata de Xàtiva i diaca de la seu de València quan compra una casa en la parròquia de Sant Pere de València davant la porta dels Apòstols de la seu per 100 lliures [AHNN, Osuna, not. Lluís Collar, 1355-2, s/f].
- 23 de desembre de 1481. És beneficiat al palau reial de València quan es decreten les ordinacions per al bon funcionament de la capella reial d'aquest palau però no és present en l'acte [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3637, f. 132r-134v (vegeu a l'apèndix III, doc. 140)].
- 28 de febrer de 1482. Paga les darreres 50 lliures del preu de la casa comprada a la parròquia de Sant Pere de València [AHNN, Osuna, not. Lluís Collar, 1355-4, s/f].
- 4 de març de 1483. És diaca de la seu de València i Antoni Eximénez el nomena procurador seu [*E-VAcp*, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, 4 de març de 1483].
- 16 d'abril de 1483. A València actua com a procurador de mossèn Miguel Pan y Vino en la presa de possessió de la rectoria del palau reial de València [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1157, f. 414r-418v].
- 23 d'octubre de 1483. És beneficiat en la seu de València i procurador d'Alfonso Cortés, cantor de Ferran II, en la possessió d'un benefici al palau reial de València [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1157, f. 503v-508v].
- 17 de novembre de 1483. És canonge de la col·legiata de Xàtiva i sotsdiaca de la seu de València quan revoca la procura que li havia fet Miguel Sancho de Pan y Vino y nomena un substitut [*E-VAar*, not. Joan de Campos (junior), vol. 444, 17 de novembre de 1483].
- 1 de maig de 1484. És canonge de la catedral de Salern i procura en Joan Llopis, doctor en dret canònic resident a Roma, per a fer gestions sobre aquest canonicat [*E-VAcp*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21202, 1 de maig de 1484].
- 26 d'abril de 1485. És rector de la vila de Paterna, habitant a València [*E-VAar*, not. Miquel Puigmicha, vol. 1917, 26 d'abril de 1485].
- 9 de setembre de 1485. És rector de la vila de Paterna, habitant a València [*E-VAar*, not. Miquel Puigmicha, vol. 1917, s/f].
- 11 de febrer de 1486. És rector de la vila de Paterna, habitant a València [*E-VAar*, not. Miquel Puigmicha, vol. 1917, s/f].
- 28 de març de 1487. És rector de la vila de Paterna, habitant a València [*E-VAar*, not. Miquel Puigmicha, vol. 1917, s/f].
- Cobraments (seu de València): *E-VAc*, Almoina, Procura Major, vol. 5657, any 1464, s/f; *ibid.*, any 1465, s/f; *ibid.*, any 1466, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1468, f. 25r; *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, any 1461, s/f, 27 de març de 1461; *ibid.*, s/f, 18 de novembre de 1461; *ibid.*, any 1462, s/f, 11 de març de 1462; *ibid.*, any 1463, s/f, 21 de març de 1463; *ibid.*, s/f, 17 de juliol de 1463; *ibid.*, any 1464, s/f, 14 d'abril de 1464; *ibid.*, s/f, 23 d'agost de 1464 *ibid.*, any 1466, s/f, 26 de juliol de 1466; *ibid.*, s/f, 10 de desembre de 1466; *ibid.* vol. 3587, any 1467, f. 151r, 21 d'agost de 1467.
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8823, f. 90v; *ibid.*, vol. 8825, f. 38r, 72v; *ibid.*, vol. 8824, f. 78v, 117v.

Bibliografia

- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 457, nota 1.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 221.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 168-169.
- RAMÓN MARQUÉS, Nuria: *La iluminación de manuscritos en la Valencia Gótica (1290-1458)* (València: Generalitat Valenciana, Biblioteca Valenciana, 2007), p. 150-151.

Jaques [Jacas, Jaume] (de) Duay

Sonador d'arpa / Casa de la reina Joana

De possible origen francès, almenys del setembre de 1458 a l'abril de 1459 va servir en la casa de la reina Joana com a "sonador d'arpa" o "arper".

Documents

- 7 d'octubre de 1458. Joan II ordena pagar a Jaques Duay, "arper" o sonador d'arpa de la reina Joana, 170 sous jaquesos per a comprar-se una cavalcadura. Ho cobra el mateix mes [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 38r; E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 88v].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 11602, f. 13r; *ibid.*, vol. 11602, f. 13r, 41v.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.

Joan Durquia → Joan d'Urquia

Gaspar Elpha

Trompeta / Casa de Joan II

Va servir el rei Joan II com a trompeta durant, almenys, el 1473.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8826, f. 46v.

Galcerà Eltamir → Galcerà Altimir

Martí Enyego

Cabiscol - Canonge rector de les escoles del cant / Catedral de València

Va obtenir un canonicat a la seu de València el 17 de setembre de 1471. Va actuar com a vicari general de la diòcesi, almenys en el període 1479-1492. El 1483 va ser comissionat pel capítol per signar el contracte de construcció

d'un orgue amb el cantor i l'orguener Marturià Prats. El 2 de febrer de 1485, després de la mort de Guillem de Vich rebé la cabiscolia malgrat que el 1489 ja no la posseïa. L'any administratiu de 1496 va ser triat pel capítol com a canonge rector de les escoles del cant però no va nomenar un substitut o mestre de cant. Va participar en diversos certàmens poètics i fundà el benefici de la Verge de l'Esperança a la seu. Morí a València el 1508.

Documents

- 17 de setembre de 1471. Pren possessió d'una canongia a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596. f. 2r].
- 5 de febrer de 1483. Va ser comissionat pel capítol per signar un contracte amb l'orguener Marturià Prats per construir un orgue a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 141)].
- 2 de febrer de 1485. Pren possessió de la dignitat de cabiscol de la seu de València per mort de Guillem de Vich [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 29 d'abril de 1496. És triat pel capítol de la seu de València com a canonge rector de les escoles del cant [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 134r-134v, 137r].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÀRCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 932.

Bartomeu Eres [Heres]

Mestre de cant / Catedral de Girona

Va nàixer a Girona. Son pare va ser un clergue anomenat Narcís Eres. El 1460, quan encara era clergue, va haver de ser dispensat el seu "defecte de naixement" per ordenar-se i rebre beneficis eclesiàstics. Potser per intervenció del seu pare, no massa temps després va rebre la titularitat del benefici de les Onze mil verges de la seu de Girona. El 13 d'agost de 1465, ja ordenat de prevere, aconseguia el benefici de les escoles del cant de la seu a través d'una permuta del seu benefici abans esmentat amb l'anterior posseïdor Joan Campani. Dos anys després, li era concedit el benefici de Santa Caterina de Siena per a millorar els seus ingressos. A la darrerria del 1473, és citat com a "succentor sive magister cantus", la qual cosa podria indicar que a les funcions com a mestre de cant s'afegien les pròpies d'un sotscabiscol. Sembla que la relació amb la seu no fou ideal. El capítol va querellar-se contra Eres per falta al compliment del seu servei, puix dormia en la casa de la rectoria de l'església de Mercadal i l'escola del cant de la seu no tenia alumnes. El problema es va solucionar el 18 d'abril de 1476, quan el músic es va comprometre a arrendar la rectoria de Mercadal, complir les seues obligacions en la seu i dormir la major part de l'any a la Força de Girona. El gener de 1477 actuà com a testimoni en la presa de possessió de Joan Sirach com a "magister artis cantus" de la seu de Girona. No obstant això, sembla que va mantenir el seu càrrec de mestre de cant fins al 30 de maig de 1478, quan va renunciar al seu benefici en quedar suprimit per haver-se creat una nova escola de cant pel bisbe. Al mateix

temps li atorgaven el benefici del diaconil de Sant Gregori però immediatament el permutà pel de Sant Joan a l'església de Ciliano (?).

Documents

- 15 de setembre de 1460. És clergue de Girona i és dispensat per defecte de naixement per poder ordenar-se i gaudir de beneficis eclesiàstics, en ser fill natural del clergue Narcís Eres [ADG, Llibres notarials, vol. G/68, f. 147r-147v].
- 13 d'agost de 1465. Permuta amb el prevere Joan Campani el seu benefici de l'altar de les Onze mil verges de la seu de Girona pel benefici de les escoles del cant [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 45(22), f. 158v].
- 14 d'agost de 1467. És mestre de les escoles del cant de Girona quan li és conferit el benefici de Santa Caterina de Siena per a millorar els seus ingressos [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 45(22), f. 158v].
- 30 de desembre de 1473. És "succentor sive magister cantus" de la seu de Girona [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 46(23), f. 175v].
- 18 d'abril de 1476. El capítol de la seu de Girona s'havia querellat contra Bartomeu Eres, mestre de cant i de les escoles, per faltar al compliment degut del seu servei, atès que dormia en la casa de la rectoria de l'església de Mercadal, per la qual cosa l'escola del cant de la seu no tenia alumnes. Eres es compromet a arrendar la rectoria de Mercadal, complir les seues obligacions en la seu i dormir la major part de l'any a la Força de Girona [E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 138v-139r (vegeu l'apèndix III, doc. 94)].
- 21 de gener de 1477. És testimoni en l'acta de possessió del càrrec de "magister artis cantus" per part de Joan Sirach [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 49(26), f. 40r].
- 30 de maig de 1478. Resigna el seu benefici de mestre de cant de la seu de Girona en mans del seu bisbe. Li atorguen el benefici del diaconil de Sant Gregori i immediatament el permuta pel de Sant Joan a l'església de Ciliano (?) [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 49(26), f. 103v-104r (vegeu l'apèndix III, doc. 121)].

Joan Espindelnoquere → Joan Spindelnoquere àlies Alamany

Joan Espin del Voguere → Joan Spindelnoquere àlies Alamany

Esteve Estarramats [Starramats]

Cantor - Mestre de cant / Capella del príncep Ferran - Capella de Joan II - Catedral de Barcelona

El 15 de novembre de 1461 s'incorporava a la nova capella del príncep Ferran com a "xantre". Atenent al salari assignat, provisió de 18 diners diaris, i pels companys que ingressaren al mateix temps, realment era un "infant xantre". Es té constància que el 26 de gener de 1474 era prevere i mestre de cant a la seu de Barcelona. No obstant, el 1478 servia com a cantor en la capella de Joan II. En morir el rei, tornà a la seu de Barcelona, on el 1479 era beneficiat i el 1482 novament mestre de cant. El nomenament en aquest càrrec de Mateu Ferrer, a la darrereria del mateix any o al principi del següent, no va apartar-lo de les tasques musicals, ja

que feia les funcions d'entonador. No obstant això, a partir d'aquest moment sembla que la seua activitat va estar enfocada a funcions més administratives i va ampliar les rendes eclesiàstiques a la seu. Va actuar com a síndic del capítol diverses vegades entre el 1495 i el 1500. El 1497 va obtenir un benefici de Santa Eulàlia i el 1499 una capellania a l'altar dels Sants Just i Pastor. Va morir poc abans del 29 de juny de 1502, quan rebé sepultura a la mateixa catedral.

Documents

- 15 de novembre de 1461. És inscrit com a xantre (fadri) en la capella del príncep Ferran per la reina Joana amb quitació de 18 diners diaris [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].
- 6 de febrer de 1479. És prevere beneficiat a la seu de Barcelona i nomenat procurador de Daniel Genovés, prevere racioner a la seu de Saragossa, per a cobrar qualssevol quantitats degudes [*AHPB*, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, s/f].
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 73r, 136v.

Bibliografia

- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 671.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)", *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 11-12.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 14.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 23-24.

Esteve Esteve

Tamborino / Casa de Joan II

D'origen francès, va ser tamborino de Joan II, amb l'exèrcit del qual va participar en diverses batalles. Va arrelar a Barcelona, on va viure almenys 40 anys, per la qual cosa el 6 d'abril de 1496 el rei Ferran II va eximir-lo de l'expulsió decretada als francesos. Podria ser l'autor d'un parell d'armorials molt relacionats entre si que es conserven atribuïts a "Steve Tamborino" a la Biblioteca Municipal de Toulouse (*F-TLm*, ms. 798) i a la Biblioteca Universitaria de Salamanca (*E-SAu*, ms. 2490).

Document

- 6 d'abril de 1496. Ferran II l'eximeix de l'aplicació de l'ordre d'expulsió dels francesos [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3669, f. 38v-39r].

Bibliografia

- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 146, 296-297.

- NICOLÁS SÁNCHEZ, Andrés J.: "El armorial catalán de Steve Tamborino", *Emblemata*, 10 (2004), p. 171.

Honorat Estramundi → Honorat Strimundi

Antoni Eximénez [Eximéniz, Ximénez, Ximeno]

Cantor / Catedral de Lleida - Catedral de València - Capella de Joan II

El 14 de febrer de 1439 era mestre de cant de la catedral de Lleida, on també s'ocupava dels petits escolars. Sembla que va mantenir l'ofici fins al 1445, puix l'11 d'octubre d'aquest any va ser substituït pel capítol lleidatà, davant la seua absència.

El 23 d'agost de 1458 era prevere cantor de la seu de València i rebia llicència del capítol fins al 13 de desembre per a anar a la seua "pàtria" per negocis propis. Sembla que allò que vertaderament pretenia era incorporar-se a la capella reial com a cantor, puix el 22 de febrer de 1459 ja es trobava formant part d'aquesta institució, que acompanyava el monarca en la primera visita com a rei a la ciutat de València. Va aprofitar l'estada a la capital valenciana per a resoldre assumptes pendents amb la catedral com ara la devolució d'una casa pertanyent a l'administració de Dobles i Aniversaris que encara estava en el seu poder. El mes d'agost de 1459 encara estava a València, malgrat que el rei ja havia marxat. Abans de tornar a la cort va nomenar procuradors per a prendre possessió de beneficis a les diòcesis de València i altres properes així com per a demanar al capítol valencià l'adjudicació d'un benefici vacant a la seu. Mentre seguia al servei de Joan II, el 1466 obtingué i va gaudir, malgrat que potser per error, d'un benefici de patronat reial a la seu de València sota l'advocació de Sant Jaume, al qual renuncià el setembre de 1468. Possiblement, el motiu de la resignació estiguera relacionat amb l'imminent atorgament al mateix músic, per part del rei, de la rectoria del palau del Real a València que, a més, tenia un benefici annexe a la mateixa seu. El rei va presentar-lo el 5 d'octubre d'aquest any al temps que revocava una presentació anterior feta a Pere Pau Rossell, fill de l'escrivà de ració de la casa reial. Amb tota seguretat, ja havia pres possessió d'aquesta rectoria al començament del gener de 1469.

Probablement prompte abandonà la cort, sense perdre la condició de capellà reial, per a instal·lar-se definitivament a València, on va exercir personalment la rectoria del Real. De fet, són abundants els documents que proven la seua presència en aquesta ciutat i l'activitat en aquest càrrec, almenys des del 1474. En la tasca organitzativa, segurament va ser qui va impulsar el 1481 l'aprovació d'unes ordinacions per al bon funcionament de la petita capella que hi havia, i que regia, al palau reial de València. Sembla que a la fi de la seua vida va aconseguir, a més, ser admès com a

cantor de la seu de València, una condició que pot constatar-se únicament en un document datat el 7 de març de 1483. Va morir entre aquest dia i el 16 d'abril del mateix any, presumiblement a València.

Documents

- Any 1439. Rep 80 sous de la catedral de Lleida com a mestre dels escolars per una tèrcia del manteniment de l'escolar valencià Pere Llançol [*E-LEc*, Comptadoria, comptes dels escolars, vol. P3B_M5_P1_C01, f. 13v].
- 23 d'agost de 1458. Rep llicència del capítol de la seu de València per a viatjar a la seua "pàtria" [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3679, s/f].
- 22 de febrer de 1459. Forma part de la capella reial de Joan II quan nomena procurador per a fer gestions davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 29 de març de 1459. Lliura al canonge administrador de Dobles i Aniversaris de la seu de València una casa que tenia d'aquesta administració en la parròquia de Sant Bartomeu [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3679, s/f].
- 13 d'agost de 1459. Nomena procuradors per a prendre possessió de qualsevol benefici vacant a les diòcesis de València, Tortosa o Sogorb [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3679, s/f].
- 28 d'agost de 1459. Demana al capítol de València que li conferisquen un benefici vacant [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 280, f. 166r-166v].
- Any administratiu de 1466. Com a xantre de la capella reial, el monarca li atorga un benefici de Sant Jaume a la seu de València [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4039, any 1466, s/f].
- Any administratiu de 1467. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València però hi és absent, atès que paga el terç [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4039, any 1467, f. 8r].
- 1 de setembre de 1468. Com a xantre del rei, renuncia al benefici de Sant Jaume de la seu de València. El temps anterior de l'any administratiu del 1468 hi era absent [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4039, any 1468, f. 2r].
- 5 d'octubre de 1468. Joan II el presenta a la rectoria del Real de València i benefici adjunt, que estaven vacants, i revoca una altra anterior feta a Pere Pau Rossell, fill de l'escrivà de ració [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 292, f. 42r]. La rectoria del Real tenia annex un benefici de Santa Llúcia a la seu [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1157, f. 414r-418v].
- 8 de gener de 1469. Com a rector del Real, reconeix haver rebut 100 sous pels seus treballs en cobrar els censals, corresponents a l'any 1468, que estaven assignats als beneficis instituïts en la capella d'aquest palau [*E-VAar*, Batllia General, Àpoques, vol. 52a, f. 95r-95v].
- 2 de març de 1470. Joan II reconeix que Eximénez, capellà del rei i rector del palau del Real de València, havia posseït el benefici de Sant Jaume de la seu per error ja que no havia mort l'anterior posseïdor [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 291, f. 184r (vegeu l'apèndix III, doc. 44)].
- 5 d'octubre de 1474. És rector de l'església del palau del Real de València on hi és present [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1155, f. 297r-299r, 309v-311r].
- 6 de juny de 1475. Joan II ordena que les quitacions d'Eximénez del terç del gener a l'abril de 1475 es repartisquen entre els capellans i xantres de la capella, ja que Eximénez havia estat absent de la cort [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3420, f. 82v-83r (vegeu l'apèndix III, doc. 91)].
- 6 d'agost de 1476. És rector de l'església del palau del Real de València on hi és present [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1155, f. 716v-718r].
- 9 de novembre de 1478. És rector de l'església del palau del Real de València on hi és present [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1156, f. 309r-312v].

- 23 de desembre de 1481. Es decreten les ordinacions per al bon funcionament de la capella del palau del Real amb la presència del rector Antoni Eximénez [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3637, f. 132r-134v (vegeu l'apèndix III, doc. 140)].
- 14 de febrer de 1482. És rector de l'església del palau del Real de València, on hi és present [*E-VAar*, not. Jaume Piles, vol. 1826, s/f].
- 13 de maig de 1482. És rector de la capella del palau del Real de València i beneficiat de Santa Llúcia a la seu de València, on hi és present [*E-VAar*, not. Joan de Campos (junior), vol. 443, s/f].
- 4 de març de 1483. Nomena procurador al cantor Lluís Domínguez àlies Adzuara per cobrar i anar a judicis en allò referent a la rectoria del Real de València [*E-VAcp*, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, s/f].
- 7 de març de 1483. Compareix com a testimoni en un acta notarial com a xantre de la seu valenciana i rector del palau del Real [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 16 d'abril de 1483. Per mort d'Eximénez, s'atorga la rectoria del palau del Real de València a Miguel Pan y Vino, cantor de Ferran II [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1157, f. 414r-418v].
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v, 163r; *ibid.* vol. 9815, f. 324v, 354v; *ibid.* vol. 8803, f. 71r, 92r; *ibid.* vol. 8804, f. 323r; *ibid.* vol. 8805, f. 58r, 78v, 149v; *ibid.* vol. 8807, f. 47r, 47v; *ibid.* vol. 8817, f. 78v; *ibid.* vol. 8819, f. 64r.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 890.
- MUJAL ELÍAS, Juan: *Lérida. Historia de la Música* (Lleida: Dilagro, 1975), p. 60.

Antoni Eximéniz → Antoni Eximénez

Honorat Extramundi → Honorat Strimundi

Juan [Joan] Ezquerria [Squerria]

Trompeta / Casa de Joan II

Va servir Joan II com a trompeta, almenys del 1463 al 1471. Es desconeix la possible relació amb Lope i Pedro Ezquerria, també trompetes del rei.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 95r, 109v; *ibid.* vol. 8810, f. 182r, 220v; *ibid.* vol. 8811, f. 83r, 131r; *ibid.* vol. 9413, f. 7v; *ibid.* vol. 8813, f. 54v, 75v, 100v, 118r, 126r; ; *ibid.* vol. 8814, f. 50v, 71v, 117v, 126r, 143v; *ibid.* vol. 8815, f. 29r; *ibid.* vol. 8816, f. 77v; *ibid.* vol. 8817, f. 24v, 29v, 40v, 48r, 49r, 60v, 62v, 67v; *ibid.* vol. 8822, f. 29v, 32r, 43v, 48v, 72v, 74r, 82v, 85r, 95r; *ibid.* vol. 8823, f. 29r, 37r, 55r, 91r.

Lope Ezquerria

Trompeta / Casa de Joan II

Va servir Joan II com a trompeta, almenys el 1469. Es desconeix la possible relació amb Juan i Pedro Ezquerria, també trompetes del rei.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8821, f. 53r.

Pedro Ezquerra

Trompeta / Casa de Joan II

Va servir com a trompeta de Joan II, almenys el 1469. Es desconeix la possible relació amb Juan i Lope Ezquerra, també trompetes del rei.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8821, f. 53r.

Joan Ezquierdo

Trompeta / Casa del príncep Ferran

El 8 de febrer de 1468 va ser inscrit com a trompeta del príncep Ferran a Lleida amb quitació diària de 2 bèsties.

Document

- 8 de febrer de 1468. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].

Bibliografia

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Joan Fajadell [Fatadell, Faradell]

Cantor / Capella de Ferran II

De naixement il·legítim ("bort"), l'1 de maig de 1461 era beneficiat de la seu de Barcelona quan va ser inscrit per Joan II com a capellà de l'infant Ferran, segons Vicens Vives. És possible que també fóra capellà de la reina Joana, puix va ésser un dels preveres que l'acompanyaren al setge de la Força Vella gironina l'estiu del 1462. Segurament, aquest fet va ser motiu pel qual el 4 de setembre de 1462 fou declarat enemic del principat de Catalunya per part de la Generalitat. Almenys el 1463 era cantor del príncep Ferran. Rodríguez Risquete l'identifica amb Joan Rajadell, el qual ja era capellà de Joan II el 22 de febrer de 1459. Fajadell va ser objecte d'unes cibles satíriques anònimes en català en les quals es tractat d'alcaivot.

Documents

- 22 de febrer de 1459. És membre de la capella reial de Joan II i nomenat procurador per a gestionar els interessos dels capellans reials a Roma davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8807, f. 101r.

Bibliografia

- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. II (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 33.

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 662.
- SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago: *La Guerra Civil Catalana del segle XV. Estudis sobre la crisi social i econòmica de la Baixa Edat Mitjana* (Barcelona: Edicions 62, 1973), p. 191.
- SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Josep Maria Sans i Travé (ed.), Textos i Documents, 28 (Barcelona: Fundació Noguera, 1992), p. 167-168.
- RODRÍGUEZ RISQUETE, Francisco J.: "Del cercle literari del Príncep de Viana i unes poesies satíriques del «Cançoner de Saragossa», *Estudi General*, 22 (2002), p. 371-374, 387-391.

Juan de Falces

Cantor / Capella de Joan II

Pel seu nom, probablement fou d'origen navarrès. Era cantor de la capella de Joan II almenys el 1460. És possible que ja formara part de la capella navarresa del mateix monarca, anterior al 1458.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 72r, 92v.

Francí Febrer → Francí Santacana àlies Febrer

Nicolau Feliu

Diputat / Catedral de València

Va ser diputat de la seu de València. El 1497 va rebre un senyal per a estudiar gramàtica.

Document

- 7 de maig de 1497. El capítol li atorga el senyal que tenia Agostí Pastor, diputat, perquè estudei gramàtica [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1497, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 168)].

Dionís Ferdinand → Dionís Fernandes

Dionís Fernandes [Ferràndiz, Ferdinand]

Cantor / Catedral de València

Era frare de l'orde jerònim i va ser cantor de la seu de València, almenys des de l'any administratiu de 1492, amb salari d'un senyal. El 31 de gener de 1494 ja s'havia retirat.

Documents

- 31 de gener de 1494. A causa de la seua retirada, s'adjudica el seu senyal a Nicolau Rocha [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 51r].

- Cobraments: *E-VAc*, Almoina, Procura Major, vol. 5686, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 43v. *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3686, any 1493, s/f, 25 de maig de 1493, 7 de setembre de 1493.

Dionís Ferràndiz → Dionís Fernandes

Antoni Ferrer

Cabiscol / Catedral de Barcelona

El 4 d'agost de 1453 va ser admès en la dignitat de cabiscol de la seu de Barcelona per mort de Francesc Dezplà.

Document

- 4 d'agost de 1453. Es admès com a cabiscol de la seu de Barcelona [*E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, notari Dalmau Ginebret, anys 1446-1448, s/f, 4 d'agost de 1453].

Antoni Ferrer

Fadrí (cantor?) / Capella de Joan II

Era fadrí de la capella de Joan II el 1478.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 73r.

Joan Ferrer àlies de l'Arthiaca

Organista / Catedral de València

El seu sobrenom suggereix que el seu naixement o primera etapa de sa vida pogueren estar relacionats amb algun ardiaca de la seu de València, com a familiar o com a servidor. El 1441 ja treballava copiant música polifònica per a la mateixa institució. Tres anys després, començava la seua activitat com a organista de la catedral, cobrint el retir remunerat de Pere Sánchez. El 1465 el capítol va recompensar els seus satisfactoris serveis amb un increment salarial fins als 100 florins (55 lliures) anuals. El 1475 fou triat expert per a jutjar la correcta construcció del nou orgue del monestir de Sant Jeroni de Cotalba. Va ser seglar i tingué almenys un fill anomenat Onofre Ferrer, el qual és possible que haguera nascut fora de matrimoni, encara que seria legitimat pel rei el 1473. El 1477 Onofre començà a rebre el salari d'organista, al temps que son pare sembla que encara era viu. Segons consta en l'anomenat *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, Joan de l'Arthiaca va morir el 19 de febrer de 1477. Deixà com a hereu el seu fill.

Documents

- Any administratiu de 1441. Cobra per 12 dotzenes de pergamins “en què ha notats les obres de cant d’orgue” a la seu de València [E-VAc, Tresoreria, vol. 1291, any 1441, s/f].
- Any administratiu de 1444. Per ordinació del capítol, cobra 8 lliures i 5 sous com a organista [E-VAc, Tresoreria, vol. 1291, any 1444, s/f].
- 4 de maig de 1465. El capítol de València determina que, a causa del molt de temps que Ferrer serveix gratament a l’església, li siguen afegits 40 florins al seu salari procedents de la Indulgència Plenària sobre els 60 florins que rep de la Tresoreria [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f].
- 12 de maig de 1472. L’administració de la Fàbrica es fa càrrec de les 33 lliures que fins aleshores li pagava la Tresoreria, les quals va percebre fins el 1476 [E-VAc, Fàbrica, vol. 1483, any 1472, s/f].
- 1 de març de 1473. El rei Joan II legitima Onofre Ferrer, fill de Joan Ferrer, ciutadà de València, tingut amb Antònia Ferràndiz [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3462, f. 122r-122v].
- 4 de maig de 1474. El capítol li afeg 7 lliures anuals de salari a pagar per la Fàbrica [E-VAc, Fàbrica, vol. 1483, any 1474, f. 9r].
- 8 de maig de 1479. Joan Ferrer [?] signa rebut al tresorer de la seu de València per 16 de les 33 lliures que rep anualment [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1479, s/f].
- 5 d’octubre de 1481. Ja és mort i és hereu son fill Onofre Ferrer. Tenia una casa al carrer de la Taverna del Gall a la parròquia de Sant Martí de València [E-VAc, not. Manuel d’Esparza, vol. 11383, s/f].

Bibliografia

- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 456, nota 1.
- JAMBOU, Louis: “Ramillete de flores de organería valenciana”, en Jorge GARCÍA (coord.), *Miscelánea musical en homenaje a Josep Climent*, p. 232.
- MIRALLES, Melcior: *Crònica i dietari del capellà d’Alfons el Magnànim*, ed. de Mateu Rodrigo Lizondo, *Fonts històriques valencianes*, 47 (València: Universitat de València, 2011), p. 446.

Mateu Ferrer

Cantor tenorista - Mestre de cant / Capella d’Alfons V? - Capella de Joan II - Catedral de Barcelona

És possible que el 1451 fóra cantor de la capella d’Alfons V a Nàpols si s’identifica amb un tal “Matteo Ferrero”, un nom potser italianitzat per Minieri Riccio, transmissor de la informació de les fonts avui desaparegudes. No obstant això, aquest músic sembla que ja no es troba en la capella el 1455. Mateu Ferrer va incorporar-se a la capella de Joan II com a cantor tenorista abans del 31 d’agost de 1458, pocs jorns després de la pujada al tron del monarca. A l’inici de l’any següent hi era a València amb Joan II i la seua capella. Era seglar, per la qual cosa no va poder rebre beneficis eclesiàstics del rei, però el 1472 Joan II li va concedir una escrivania de coadjutor del mestre racional a Barcelona, a la qual va renunciar el 1476. El mateix any actuava com a procurador de la capella, i també d’algun dels seus membres a títol particular, alhora que va obtenir la gràcia reial de rebre les quitacions de dos cantors absents de la cort. Va

estar casat i, almenys en aquesta època, tenia una filla anomenada Úrsula que fou mantinguda durant un llarg temps per una donzella de nom Eulàlia, a la qual el tenorista havia promès 30 lliures en contemplació de matrimoni per compensar les despeses generades. Ferrer no les va satisfer però el 1476 fou eximit del pagament per la mateixa Eulàlia i el qui era el seu marit en aquest moment.

El 1477 ingressava com a tenorista a la seu de Barcelona, ciutat on la cort ja estava acomodada definitivament. El 25 de juliol de 1479 va ser inscrit com a tenorista de la capella de Ferran II però sembla que no va exercir l'ofici de fet, atès que no s'ha localitzat pagament algú d'aquest regnat. Malgrat l'oposició d'algun canonge, continuà servint a la seu de Barcelona almenys fins al 16 de novembre de 1482. Entre la darrerria d'aquest any i l'inici del següent va afegir al seu ofici de tenorista el de mestre de les escoles del cant. Amb aquest motiu, va signar un contracte amb la seu en el qual, a més, s'obligava a pagar un entonador, puix no podia entrar al cor per no ser eclesiàstic. El 5 de juliol de 1484 el capítol barceloní, en reconeixement al seu voluntariós servei, va concedir-li amb caràcter vitalici, ambdós càrrecs amb un salari de 50 lliures, el doble d'allò estipulat l'any anterior. Malgrat no seguir la cort, el rei Ferran II va concedir-li el privilegi de reputar-lo com a tal. Aquest tracte especial potser estigué relacionat amb el deute que la casa reial arrossegava amb ell de 5.173 sous barcelonesos deguts de quitacions del temps que serví a la capella de Joan II els quals, encara el 1493, li eren deguts, puix aleshores el rei Ferran II ordenava pagar-li'ls al llarg de cinc anys. El 13 d'abril de 1498 dictava el seu darrer testament, on manifestava la voluntat de ser soterrat en el fossar dels beneficiats de la seu de Barcelona i nomenava en hereu i marmessor el també músic de la seu Bartomeu Segrera, malgrat que el mestre tenia una filla anomenada Maria, a la qual només deixava 20 sous de llegat. També manifestava el deute de 255 lliures que, per provisió reial, mantenia amb ell el regne de Sardenya, el qual, possiblement, responguera encara a les quitacions degudes. Va donar a la seu barcelonesa la taula que es feia servir a l'escola de cant per a l'ús dels estudiants. Només una setmana després pot constatar-se documentalment el seu traspàs.

yo mestre mateu
 de ferrer i mestre de
 cant de la seu de bar
 celona a cargo de los dños
 reys ferran e isabel q
 son casados e yo q
 soy casado e soy y me
 lay de una nozuda
 e soy i finca e y to
 non es el lo dños de
 abito e y q se vea
 por lo q se a e y to
 de una mija e y de
 i e n e z a n o n e f e t .

Manuscrit autògraf de Mateu Ferrer
 [E-Bc, Catedral, Obra, albarans anys 1495-1497, f. 81r]

Documents

- 31 d'agost de 1458. Hi era a Saragossa com a cantor de la capella de Joan II [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v].
- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 15 d'octubre de 1472. Joan II li atorga una escrivania de coadjutor del mestre racional a Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 136r-136v].
- 4 de juliol de 1473. Joan II confirma el seu nomenament en una escrivania de coadjutor de mestre racional [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3464, f. 21r-22r].
- 1 de març de 1476. És un dels vuit escrivans del mestre racional i un dels quatre ordinaris [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3414, f. 97v-100r].
- 26 d'agost de 1476. El rei atorga llicència a Mateu Ferrer, tenorista de la capella reial, per a renunciar al seu càrrec de coadjutor de mestre racional de la cort de Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3578, f. 6v-8r].
- 23 de maig de 1476. Joan II ordena que es pague a Mateu Ferrer, procurador i tenorista de la capella reial, el salari de dos cantors absents en la darrera tèrcia, perquè els repartisca entre els membres de la capella que hi eren presents [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3418, f. 170r-170v (vegeu l'apèndix III, doc. 97)].
- 7 de novembre de 1476. És perdonat per Bartomeu Oriol i sa muller Eulàlia de les 30 lliures que Ferrer li va prometre a ella en contemplació de matrimoni pels aliments que havia proporcionat a Ursuleta, filla de Ferrer [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f].
- 25 de juliol de 1479. És inscrit com a cantor tenorista de Ferran II a la ciutat de Saragossa [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 130v].
- 25 de juliol de 1479. Figura en el registre de certificacions de Ferran II com a cantor tenorista [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 920, f. 22v].
- 9 de setembre de 1486. Ferran II escriu a les autoritats civils i eclesiàstiques a Catalunya per a informar-los que, malgrat no seguir la cort, Ferrer està sota la jurisdicció del capellà major i ha de ser considerat com si ho fera [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3642, f. 70r-71r].
- 3 de novembre de 1493. Es referit com a tenorista de Joan II quan Ferran II ordena al receptor i distribuïdor de les pecúnies consignades per a la marmessoria del seu pare que li pague en cinc anys els 5.173 sous barcelonesos que encara li eren deguts de les seues quitacions [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3572, f. 25r-25v].
- 13 d'abril de 1498. Darrer testament de Mateu Ferrer, mestre de cant de la seu de Barcelona [AHPB, not. Pere Pasqual, vol. 191/73, 13 d'abril de 1498 (vegeu a l'apèndix III, doc. 169)].
- Cobraments (casa reial de Joan II): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v, 163r; *ibid.*, vol. 9815, f. 134r, 136r, 324v; *ibid.*, vol. 8803, f. 72r; *ibid.*, vol. 8804, f. 109v, 232r; *ibid.*, vol. 8805, f. 58r; *ibid.*, vol. 8807, f. 43v, 47v, 48v; *ibid.*, vol. 8810, f. 169r, 190r; *ibid.*, vol. 8815, f. 42r, 61r, 76r; *ibid.*, vol. 8817, f. 79r; *ibid.*, vol. 8822, f. 44r, 50r, 71v; *ibid.*, vol. 8823, f. 55v; *ibid.*, vol. 8825, f. 74v; *ibid.*, vol. 8829, f. 63v; *ibid.*, vol. 8831, f. 136v.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 892.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 673.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)", *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 7-37.

- ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), p. 32, 35, 92.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 15-27, 54-59.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 222.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 24.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 97, 169.

Onofre Ferrer

Organista / Catedral de València

Nascut probablement a València, era fill, potser il·legítim, de Joan Ferrer àlies de l'Ardiaca, ciutadà que des del 1444 va ser organista de la seu de València. Sembla que Onofre va començar a actuar en aquest ofici sense ordenar-se, quan encara vivia son pare el 1477. En morir aquest, Onofre va restar com a únic organista de la seu amb un salari de 40 lliures anuals que pagaven entre les administracions de la Tresoreria (33) i la Fàbrica (7). Com a hereu universal de son pare, va vendre una casa de l'herència al carrer valencià de la Taverna del Gall. Va ordenar-se de diaca entre març de 1483 i maig de 1484. Abans de l'1 de desembre de 1485 ja era prevere. El 1487 va ser testimoni, juntament amb Guillem de Podio, del contracte subscrit per la catedral de València amb l'orguener alemany Joan Spindelnoquere per a reformar l'orgue major. Va cobrar el seu darrer salari de la Fàbrica l'any administratiu de 1489, per la qual cosa sembla que va exercir l'ofici almenys fins a l'abril de 1490. El 4 de febrer de 1491 ja havia mort, quan va ser nomenat Joan Trossera en l'ofici d'organista de la seu.

Documents

- 1 de març de 1473. El rei Joan II legitima Onofre Ferrer, fill de Joan Ferrer, ciutadà de València, tingut amb Antònia Ferràndiz [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3462, f. 122r-122v].
- Any administratiu de 1477. Comença a percebre el salari d'organista de la seu de València [*E-VAc*, Fàbrica, vol. 1483, any 1477, s/f].
- 26 de novembre de 1479. És arrendador de tots els drets i accions del magnífic Joan de Cervató, donzell senyor de Godella [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3593, s/f].
- 21 de març de 1481. És ciutadà de València i organista de la seu quan cedeix al procurador del capítol el seu salari d'organista de 40 lliures [*E-VAar*, not. Ausiàs Sanç, vol. 2060, s/f].
- 5 d'octubre de 1481. És "mestre de sonar òrguens", hereu universal de son pare Joan Ferrer àlies de l'Arthiaca, quan ven una casa d'aquesta herència en el carrer de la Taverna del Gall de València [*E-VAcP*, not. Manuel d'Esparza, vol. 11383, s/f].
- 5 de desembre de 1482. El capítol de la seu de València ordena al sotsobrer que pague a Onofre Ferrer 40 lliures del salari degut a Joan Ferrer [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].

- 15 de març de 1483. Rep 43 lliures del sotsobrer de la seu de València degudes del temps de salari del seu pare Joan Ferrer per sonar l'orgue i aleshores no està ordenat [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 6 de maig de 1484. És diaca [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 1 de desembre de 1485. És prevere [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 7 de setembre de 1487. Contracte subscrit per la catedral de València amb l'orguener Joan Spindelnoguere per a reformar l'orgue major [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].
- 4 de febrer de 1491. Joan Trossera és nomenat en l'ofici d'organista per mort d'Onofre Ferrer [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, s/f].
- Cobraments: E-VAc, Fàbrica, vol. 1483, any 1477, f. 9v; *ibid.*, any 1478, f. 12r; *ibid.*, any 1479, f. 17r; *ibid.*, vol. 1484, any 1481, f. 40r; *ibid.*, any 1482, f. 12r, 16v; *ibid.*, any 1483, f. 11r; *ibid.*, any 1484, f. 10v; *ibid.*, any 1485, f. 20r, 21r; *ibid.*, any 1486, f. 16r, 16v; *ibid.*, any 1488, f. 20r; *ibid.*, any 1489, f. 9r. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1478, s/f, 1 de juny de 1478; *ibid.*, vol. 3683, any 1480, s/f, 20 de juny de 1480, 3 de novembre de 1480; *ibid.*, any 1481, s/f, 22 de juny de 1481, 23 de juliol de 1481; *ibid.*, any 1482, s/f, 20 de juliol de 1482; *ibid.*, vol. 3683, any 1484, s/f, 6 de maig de 1484; *ibid.*, any 1485, s/f, 1 de desembre de 1485. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f, 2 de març de 1487; *ibid.*, any 1488, s/f, 31 de juliol de 1488, 4 d'agost de 1488; *ibid.*, any 1489, s/f, 7 de maig de 1489.

Bibliografia

- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 456, nota 1.

Pedro [Pere] Ferrer

Fadrí cantor / Capella de Joan II

El juliol de 1460 era fadrí cantor de Joan II i encara ho era el gener de 1461. Va ser deixeble de Guillem de Podio.

Documents

- Gener de 1461. Era un dels fadrins cantors de la capella reial que estava a càrrec de Guillem de Podio [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 97r].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 310r; *ibid.*, vol. 8804, f. 97r, 137r.

Joan Figuerola

Cantor / Capella de Joan II

Va ser era escolà de la capella de la reina Maria a València, almenys des del 1446 al 1451. El 22 de febrer de 1459 era prevere i formava part de la capella de Joan II que es trobava a València, segurament com a cantor. El 18 de juny de 1467 era capellà i xantre ordinari del rei quan es trobava en aquesta mateix ciutat amb el monarca. Aquest dia, Joan II li va atorgar un benefici en la capella del palau del Real de València, possiblement el de Sant Joan i Santa Caterina, del qual va prendre possessió cinc dies després. Va estar present a València el 23 de desembre de 1481 amb la cort reial quan Ferran II decretà les ordinacions per al bon funcionament de la seua capella del palau reial. A mitjan 1483 ja era mort.

Documents

- Abril de 1447. És escolà de la reina d'Aragó a València i continuava sent-ho el 1451 [E-VAar, Mestre Racional, vol. 9350, f. 33v; *ibid.*, vol. 9353, f. 52r].
- 22 de febrer de 1459. Nomena procuradors a València per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa com a membre prevere de la capella reial de Joan II [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 18 de juny de 1467. Joan II atorga un benefici en la capella del palau del Real de València a Figuerola, capellà i xantre ordinari, el qual es troba a València amb ell [E-VAar, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1154, f. 76r-77v].
- 23 de desembre de 1481. És present al palau reial de València, on és beneficiat, quan Ferran II decreta les ordinacions per al bon funcionament de la capella reial d'aquest palau [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3637, f. 132r-134v (vegeu l'apèndix III, doc. 140)].
- Any 1483. Quan va morir posseïa el benefici del Real de València sota l'advocació de Sant Joan i Santa Caterina [E-VAar, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1157, f. 483r-485v].

Pere [Pedro] de Foix [Fox]

Ministrer de xirimia / Casa de Joan II de Castella - Casa de Joan II d'Aragó - Casa de Ferran II

De possible origen francès, era ministrer de xirimia del rei Joan II de Castella del 1453 al 1454, per la qual cosa rebia 6.000 maravedissos anuals. Posteriorment s'incorporà amb idèntic ofici a la casa de Joan II d'Aragó, on va exercir des del 1458 fins al 1463, almenys. Va servir també el seu successor Ferran el Catòlic des de l'1 de novembre de 1478, encara només rei de Castella i Sicília, fins al primer trimestre del 1486, quan desapareix de les nòmines aragoneses aportades per Knighton. El 26 de febrer de 1481 es trobava a Saragossa.

Documents

- 1 de novembre de 1478. És inscrit a Còrdova com a ministrer de Ferran el Catòlic, rei de Castella i Sicília, amb quitació anual de 30.000 maravedissos [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 137r].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8802, f. 75v; *ibid.*, vol. 8801, f. 148v; *ibid.*, vol. 9815, f. 154v, 178r, 180r, 180v; *ibid.*, vol. 8804, f. 171v; *ibid.*, vol. 8807, f. 67r .

Bibliografia

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 674.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 231.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: "La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio", *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 380.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 150, 212-214.

Enric Foixer → Enric Foxer

Llorenç Forner

Cantor / Capella del príncep Ferran

Per manament del príncep d'Aragó i rei de Sicília, Ferran, el 16 de maig de 1469 va ser inscrit a Lleida com a xantre de la seua capella.

Documents

- 16 de maig de 1469. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 64r].

Enric Foucher → Enric Foxer

Pedro de Fox → Pere de Foix

Enric Foxer [Foixer, Foyxer, Fuxer, Foucher, Fuyer] àlies de París [Pariç]

Cantor / Capella del príncep Carles - Capella del príncep Ferran - Capella de Joan II - Capella de Ferran II

Possiblement es va incorporar a la capella del príncep Carles com a cantor durant la seua estada a Nàpols (1456-1458) o a Sicília (1458-1459). De fet, es trobava amb ell a Palerm el juny de 1459, poc abans de la sortida definitiva cap a la península del primogènit de Joan II, el 23 de juny de 1459. Josep Maria Gregori considera que va prendre el seu identificatiu "Foixer" a causa d'una hipotètica vinculació amb la casa de Foix. Va servir Carles de Viana fins la seua mort, el 23 de setembre de 1461. Estigué present durant els dotze dies d'oficis que es celebraren de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona. És possible que foren de la seua autoria algunes o totes les obres incloses en dos grans llibres de cant d'orgue que "compongué" o "notà" per a la capella del príncep. Dues setmanes després del traspàs del seu patró, va demanar que els seus marmessors li pagaren els 30 florins d'or en què valorava aquest treball, o bé que li'ls tornaren, com finalment va succeir el 27 de novembre, però Foxer hagué de retornar 12 florins d'or que havia rebut prèviament, part en diners i part en espècie.

Només uns dies abans, el 15 de novembre de 1461, havia sigut inscrit per la reina Joana com a xantre en la capella del príncep Ferran. És citat en diverses ocasions com a "mestre", però no de capella, per la qual cosa aquests referències possiblement l'assenyalaven com a mestre en sacra teologia o, fins i tot, mestre en arts. Malgrat que el 1464 ja figura en un document com a xantre del rei, fins almenys el 1466 va servir el príncep Ferran. A partir de mitjan 1472, Foxer constantment figura en la capella de Joan II, on gaudí intensament del favor reial. Aquest any, quan acabava la guerra a Catalunya, va rebre les rendes confiscades a rebels catalans del benefici de les Onze Mil Verges en l'església de Fortià, d'altres dos

beneficis a l'església de Viladamat, d'un benefici a Castellò d'Empúries, d'un benefici de domer a l'església de Santa Maria de Sales, d'una capellania a Delfià i d'un benefici a Peralada. Així mateix, va rebre la titularitat de la capellania reial de Santa Maria Magdalena a l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona. El 1475, Joan II el presentà a un benefici a la seu de Mallorca en l'altar major o en un altre vacant. Uns mesos després de la mort del seu patró, el 12 d'octubre de 1479, fou inscrit com a capellà de Ferran II. Es desconeix si va servir de fet en aquesta capella o només va tenir el títol, però la realitat és que no estava inclòs en el nodrit grup de cantors de Ferran II que cobraven per la Tresoreria. Degué morir poc abans del 27 d'octubre de 1488, data en què, degut a la seua defunció, el benefici que tenia a Santa Maria del Pi fou adjudicat a un altre capellà reial. En el mateix document es cita com a "magistri cantus et de capelle" de Ferran el Catòlic. Alguns autors accepten la identificació de Foxer amb el compositor *Enrique*, nom d'autor de tres peces de text castellà contingudes al *Cancionero Musical de Palacio* i al *Cancionero musical de la Colombina* amb els títols *Pues con sobra de tristura* (*E-Mp*, II-1335, f. 10v-11r; *E-Sco*, 7-I-28, f. 3v-5r), *Pues servicio vos desplaze* (*E-Mp*, II-1335, f. 17v-18r) i *Mi querer tanto vos quiere* (*E-Mp*, II-1335, f. 19v-20r; *E-Sco*, 7-I-28, f. 48v-49r).

Documents

- Juny-juliol de 1459. Com a xantre del príncep Carles, rep un cobrament a Palerm, i al mes següent, un altre a Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Varia, vol. 27, f. 7r].
- 24 de setembre de 1461. Es fa inventari dels béns de la capella del príncep Carles, on hi ha dos llibres grans de cant d'orgue per a l'ofici en paper, cobertes de fusta, pell morada i claus, que després seran tornats a Foxer [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 48v].
- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 7 d'octubre de 1461. Demana que li paguen els 30 florins d'or en què valora el seu treball en els dos llibres de cant que ha fet per a la capella del príncep Carles, o bé que li'ls tornen [*E-Bac*, Cancelleria Reial, Varia, vol. 24, f. 166r (vegeu l'apèndix III, doc. 20)].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 d'octubre de 1461. La marmessoria del príncep Carles ordena tornar-li els "llibres notats" a Foxer, encara que el mateix ha de tornar 12 florins d'or, els quals ja li havien donat, en diners o en espècie [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 153r].
- 15 de novembre de 1461. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran per la reina Joana amb quitació diària de 2 bèsties (3 sous) [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].
- 27 de novembre de 1461. Rep dels marmessors del príncep Carles dos llibres notats de cant que havia "compost", inclosos entre els béns de l'inventari, tornant 12 florins d'or que li havien pagat anteriorment, part en diners i part en drap [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 15r].
- 30 de desembre de 1461. Cobra per assistir a les funcions fúnebres de cos present de Carles de Viana [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- Febrer de 1463. Cobra una prorrata dels 224 sous que li corresponen de quitació com a xantre del príncep [*E-VAar*, Mestre Racional. vol. 8807, f. 43r].
- Abril de 1464. És capellà del príncep (el mateix any també apareix al servei del rei) i és referit com a "mestre" [*E-VAar*, Mestre Racional. vol. 8810, f. 180r].

- 24 d'abril de 1466. Joan II ordena al seu tresorer que li pague els cinc albarans de quitacions (2335 sous) i dos de vestuaris (600 sous) que li són deguts com a xantre del príncep [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3418, f. 34r].
- 20 de juny de 1472. Joan II ordena a diverses autoritats civils que les rendes de tres beneficis que tenia un prevere rebel (de les Onze Mil Verges en l'església de Fortià i altres dos a l'església de Viladamat) li siguin donades a Foxer com a cantor de la capella reial, així com els capbreus i escriptures corresponents [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3455, f. 31r].
- 4 d'octubre de 1472. Joan II ordena a les autoritats civils que li donen les rendes i fruits d'un benefici a Castelló d'Empúries, d'un benefici de domer a l'església de Santa Maria de Sales, d'una capellania a Delfià i d'un benefici a Peralada, tots pertanyents a rebels catalans [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 92r].
- 19 d'octubre de 1472. Joan II li confereix la capellania reial de la capella de Santa Maria Magdalena a Santa Maria del Pi a Barcelona [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3459, f. 70r-70v].
- 27 d'octubre de 1472. Joan II ordena que torne els diners que havia cobrat indegudament del repartiment de les quitacions de Pere Sabater per una suposada absència d'aquest cantor en el terç del gener a l'abril de 1472 [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 188v].
- 1 d'agost de 1475. Joan II es dirigeix al vicari general de Mallorca per a presentar a Foxer a un benefici a la seu de Mallorca en l'altar major o en un altre que ha quedat vacant per mort de Bartomeu d'Urreta, de la qual cosa informa també al virrei i procurador general del rei al regne de Mallorca [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3432, f. 136r-136v].
- 16 de setembre de 1475. Joan II exigeix a les autoritats civils i eclesiàstiques de Mallorca que li atorguen un dels dos beneficis reials que havien quedat vacants a la seu de Mallorca en compliment de la pragmàtica que reserva els beneficis reials i de patronat reial als capellans, xantres i escolans de la capella del rei [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3433, f. 147r-147v].
- 12 d'octubre de 1479. És inscrit com a cantor de la capella de Ferran II [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 173v].
- 12 d'octubre de 1479. Apareix en els registres de certificacions de la casa reial de Ferran II com a capellà [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 920, f. 60v].
- Cobraments (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8807, f. 42v, 120v; *ibid.*, vol. 8806, f. 112r, 180v; *ibid.*, vol. 8810, f. 86r, 109r, 124r, 147r, 171r, 299r; *ibid.*, vol. 8811, f. 50r; *ibid.*, vol. 8814, f. 86v; *ibid.*, vol. 8815, f. 42r, 61r, 76r; *ibid.*, vol. 8817, f. 79r; *ibid.*, vol. 8822, f. 44v, 50v, 71v, 74r; *ibid.*, vol. 8823, f. 26v, 37r, 56r; *ibid.*, vol. 8825, f. 29v, 47v, 74r, 91r; *ibid.*, vol. 8824, f. 43r, 53v, 78v; *ibid.*, vol. 8827, f. 30r; *ibid.*, vol. 8831, f. 127v, 136v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 152, 278.
- CRUELLES, Manuel: "Alguns documents sobre la vida cultural i literària de Carles de Viana", *Estudis Universitaris Catalans*, 17 (1932), p. 92.
- MUÑOZ ROCA-TALLADA, Carmen: *Doña Juana Enríquez, madre del Rey Católico* (Madrid: Editora Nacional, 1945), p. 93.
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 669, 671.

- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405-407.
- FALLOWS, David: "I fogli parigini del Cancionero Musical e del manoscritto teorico della biblioteca Colombina", *Revista italiana di musicologia*, 27 (1992), p. 31.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "Enricus Foxer, alias Enrique de París (†1487/8)", *Nassarre*, 9:2 (1993), p. 139-146.
- FALLOWS, David: "A Glimpse of the Lost Years: Spanish Polyphonic Song, 1450-1470", dins David Fallows (ed.), *Song and Musicians in the Fifteenth Century*, Josephine Wright i Samuel A. Floyd Jr. (ed.), *New perspectives on music. Essays in honor of Eileen Southern* (Warren: Harmony Park Press, 1991), p. 25-32.
- FALLOWS, David: *A catalogue of polyphonic songs, 1415-1480* (Oxford: Oxford University Press, 1999), p. 690.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 101, 114.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen (ed.): *Historia de la música en España e Hispanoamérica, vol. 2. De los Reyes Católicos a Felipe II* (Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2012), p. 58, 63, 65, 66, 165-166.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 62.
- KNIGHTON, Tess: "Enrique [Enrique de París; Enrique Foxer; Enricus]", *Grove Music Online*, L. Macy (Ed.) (consulta 9 de maig de 2013), <<http://www.grovemusic.com>>.

Enric Foyxer → Enric Foxer

Enric Fuxer → Enric Foxer

Enric Fuyer → Enric Foxer

Bartomeu Gaçó

Ministrer de sacabutx/ Casa de Joan II - Casa de Ferran el Catòlic

L'agost de 1475 era ministrer de Joan II, quan va aconseguir un guiatge del rei per a evitar la persecució de la Justícia, puix havia sigut sentenciat en absència a pena de mort com a culpable, juntament amb un germà seu i un tercer, per l'assassinat a València d'un mestre ministrer anomenat Mateu.

El 1478 s'havia passat al servei del príncep Ferran, amb el qual continuà després de la pujada al tron d'Aragó, fins al 1481. En aquest període hi ha constància que també es dedicava a l'ensenyament. Tenia un criat anomenat Jorge de Bolanios, el qual també fou ministrer del rei, i també es conserva un contracte d'aprenentatge del sacabutx amb Alonso Vélez de Ayllón, qui segurament també serví a la mateixa cort. Després d'onze anys d'absència, Bartomeu Gaçó va tornar amb el rei Catòlic, si és que es tractava d'aquest músic i no d'algun familiar seu, puix en aquest temps hi havia fins a quatre ministrers amb el seu cognom en la mateixa institució. El darrer any en què consta la pertinença a la casa reial és 1511.

Documents

- 7 d'agost de 1475. Com a ministrer de Joan II, obté un guiatge reial per dos mesos, que també incloïa al seu germà Esteve Gaçó i Joan Vallès, vàlid a València i Barcelona, per haver sigut sentenciats a mort en absència per l'assassinat del mestre ministrer Mateu a València [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3389, f. 96r-96v].

Bibliografia

- MADURELL, José María: "Documentos para la historia de maestros de capilla, infantes de coro, maestros de música y danza y ministriles en Barcelona (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 3 (1948), p. 223.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 674.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 890.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 149, 212-217.

Francisco Gahoito → Francisco Galiano

Francisco Galiano [Gahoito]

Trompeta dels ministrers / Casa del príncep Carles - Casa del príncep Ferran - Casa d'Isabel I de Castella

Era músic de trompeta del conjunt de ministrers de vent al servei de Carles de Viana en el moment de la seua mort a Barcelona el 23 de setembre de 1461. Va romandre a la ciutat sense ocupació quan el 10 de novembre de 1461 el rei Joan II demanà a la reina Joana la seua admissió al servei del príncep Ferran, juntament amb la major part dels seus companys, i els va assignar el salari de les pecúnies de la Coronació. El maig de 1462 encara hi era a la cort. Molt més tard, des d'abans del 1492 i fins al 1496, consta que servia la reina Isabel la Catòlica.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 10 de novembre de 1461. Joan II escriu a la reina Joana per demanar-li que admeta al servei del príncep Ferran els antics ministrers del príncep Carles i comunica la decisió al batlle general [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3376, f. 88v-89r (vegeu l'apèndix III, doc. 21)].
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 141r ["ministrés del senyor príncep"]; *ibid.*, vol. 8805, f. 91v, 117r.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 277.
- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 891.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 218.

Arnau de Garbie → Arnau Ororbil

Miquel de Garganta

Trompeta / Casa de Joan II

Almenys durant la primera meitat del 1468 va servir Joan II com a trompeta en la guarnició i guarda de la vila de Vilafranca del Penedès.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8817, f. 80r, 97v.

Daniel Genovés [Ginovés]

Cantor / Capella de Joan II

El 22 de febrer de 1459 es trobava a València com a membre de la capella reial de Joan II per la qual cosa és probable que s'incorporara a aquesta en el mateix moment de la pujada al tron del monarca, pocs mesos abans. Els llibres de comptes de la Tresoreria reial permeten constatar la continuïtat en el servei reial fins 1465, si més no. Aquest any el rei va intercedir davant el papa per la concessió de l'arxiprestat de Terol a Genovés. Del 1465 al 1471 els pagaments de Tresoreria són menys regulars, la qual cosa podria indicar que la seua presència en la capella fou més circumstancial, potser coincidint amb estades de la cort a Saragossa, on hi ha indicis que vivia més tard. No es té constància de pagaments posteriors de la Tresoreria reial per la qual cosa és probable que ja residira de manera habitual a la capital d'Aragó. De fet, el següent document disponible, datat el 21 de juliol de 1474, i d'altres posteriors el presenten com a porcioner o racioner de *La Seo* de la capital aragonesa. En aquest precís moment, a més, es trobava recuperant-se a Sallent d'una malaltia greu que patí a Saragossa. El 1476 va rebre del monarca un benefici de Sant Joan a la capella del palau del Real de València que es trobava vacant per mort de l'anterior posseïdor. No obstant, no va desplaçar-se a València per a prendre possessió i dos anys després obtenia autorització reial per a arrendar-lo

durant tres anys. També degué gaudir de rendes eclesiàstiques a Vilafranca del Penedès o els seus voltants. Almenys això suggereixen els fets que el rei intervinguera el 1477 perquè cobrara un deute a aquesta localitat i que, el 6 de febrer de 1479, Genovés nomenara procurador al seu antic company de la capella reial Esteve Estarramats, resident a Barcelona, per a rebre diners en el seu nom. Pot suposar-se que tingué una relació de confiança amb Guillem de Podio, ja que va actuar, almenys, el 1480 i el 1483 com a procurador a Saragossa del tractadista per a fer gestions, en el nom d'aquest, sobre dos beneficis i per a cobrar les rendes de la rectoria de la Puebla de Alfindén. El 23 de desembre de 1481 encara conservava el seu benefici al palau reial valencià, però no hi era present en l'acte de decret de les ordinacions per al bon funcionament de la capella reial d'aquest palau. El 17 de setembre de 1502 ja era mort quan Ferran II ordenava al receptor de les rendes del marquesat d'Oristany i Goceà consignades a la marmessoria de Joan II, que pagaren a l'hereu de Genovés els 1.440 sous barcelonesos que encara eren deguts de les seues quitacions ordinàries com a capellà del seu pare.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Nomena procuradors a València per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa com a membre prevere de la capella reial de Joan II [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 10 de febrer de 1465. Joan II encarrega al seu ambaixador, el virrei de Sicília, que suplique al papa que reserve al seu xantre Daniel Genovés l'arxiprestat de Terol i que una ració que aquest té a Saragossa siga reservada al també xantre Bartomeu Segrera [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3412, f. 23r].
- 21 de juliol de 1474. El rei recorda al bisbe de la Seu d'Urgell que la jurisdicció sobre Genovés, per ser capellà reial, correspon al capellà major per indult papal. En aquest moment era també porcioner de *La Seo* de Saragossa i estava recuperant-se a Sallent d'una malaltia greu que tingué a Saragossa [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3344, f. 59r-59v].
- 20 de juny de 1476. Joan II li atorga el benefici de Sant Joan del palau del Real de València que es trobava vacant [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 297, f. 9v-10r].
- 6 d'agost de 1476. Daniel Genovés, porcioner de la seu de Saragossa, capellà i xantre del rei, mitjançant procurador, pren possessió per manament reial d'un benefici de Sant Joan al palau del Real de València vacant per mort de Joan Olzina [E-VAar, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1155, f. 716v-718r].
- 2 de setembre de 1477. Joan II insta al veguer de Vilafranca que obligue que li paguen un deute [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3349, f. 40v-41r].
- 7 d'abril de 1478. Joan II li concedeix llicència per arrendar durant tres anys el seu benefici al palau del Real de València [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 298, f. 92v].
- 6 de febrer de 1479. Nomena procurador a Esteve Estarramats, prevere beneficiat a la seu de Barcelona, per a cobrar qualssevol quantitats degudes. És prevere porcioner a la seu de Saragossa [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, s/f].
- 21 de març de 1480. És prevere porcioner de *La Seo* de Saragossa quan rep el nomenament de procurador de Guillem Molins per a gestionar-li dues col·lacions de beneficis a Saragossa [E-VAcp, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, 21 de març de 1480 (vegeu l'apèndix III, doc. 130)].
- 23 de desembre de 1481. És beneficiat al palau del Real de València quan es decreten les ordinacions per al bon funcionament de la capella reial d'aquest palau

- però no hi és present [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3637, f. 132r-134v (vegeu l'apèndix III, doc. 140)].
- 29 d'octubre de 1483. És porcioner de la seu de Saragossa quan Guillem Molins el nomena procurador per a cobrar les rendes de la rectoria de la Puebla de Alfindén, diòcesi de Saragossa [*E-VAcp*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21205, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 143)].
 - 17 de setembre de 1502. Ferran II ordena que es paguen a l'hereu de Genovés els 1.440 sous barcelonesos que encara li eren deguts de les seues quitacions ordinàries com a capellà de Joan II [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3594, f. 15r-15v].
 - Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 81r, 163r; *ibid.*, vol. 9815, f. 123v, 137r, 160r, 324v, 354v; *ibid.*, vol. 8804, f. 232r; *ibid.*, vol. 8805, f. 58r; *ibid.*, vol. 8807, f. 46r, 46v, 48v, 72v; *ibid.*, vol. 8810, f. 86r, 168r; *ibid.*, vol. 8811, f. 50v; *ibid.*, vol. 8818, f. 126v; *ibid.*, vol. 8819, f. 71r; *ibid.*, vol. 8822, f. 70r, 73r; *ibid.*, vol. 8831, f. 45r, 85v, 101r, 136v.

Alfonso de Gracia

Sonador de llaüt / Casa de Joan II

El 1421 era ja un sonador de llaüt establert a Saragossa. Fou parroquià de l'església de Sant Gil i tenia cases en el carreró de la Monederia. Tenia un germà anomenat Jaime que, com ell, era jueu convers i tocava el llaüt. El 1425 va acceptar el jueu Simuel Jabba com a "moço al oficio de sonar laüt", amb el qual va signar un contracte d'aprenentatge. Amb el seu germà també féu companyia el 5 de març de 1426 per a sonar junts. El 1432 Alfonso acceptava com a alumne Bernardo de Fariza, fill d'un carnisser convers. Continuava a Saragossa el 1449, quan consta la seua activitat en comandes econòmiques i el 1451, quan tingué un litigi amb Sento de Corti. Almenys el 1458 fou sonador de llaüt de la casa reial de Joan II. No obstant això, el 20 de maig de 1459 consta que hi era a la seua ciutat, assistint a una reunió de la seua parròquia, mentre el rei hi era a València.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 103r, 149r.

Bibliografia

- MARÍN PADILLA, Encarnación: *Panorama de la relación judeoconversa aragonesa en el siglo XV con particular examen de Zaragoza* (Zaragoza: E. Marín, 2004), p. 191, 544-547, 550, 696-697, 800.

Joan de Gran [Grau?]

Ministrer / Casa de Joan II

Era ministrer de la casa reial de Joan II, almenys durant el primer semestre del 1469.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8819, s/f.

[Joan?] Ramón Grañén [Granyén]

Cantor / Capella de Joan II - Catedral de València - Capella de l'infant Enric

Possiblement era originari de Calataiud, atès que posseïa terres en aquesta localitat. El 27 d'octubre de 1472 ja era cantor de la capella de Joan II. Dos dies després rebia del rei una capellania i els beneficis de Sant Joan i Sant Pere al castell Vell de Rosanes. El 12 de desembre del mateix any, Joan II l'incorporà al grup de cantors "ordinaris" que cobraven del dret del segell en dispensar excepcionalment la superació del nombre màxim previst per les ordinacions i pragmàtiques. El 1473 posseïa la vicaria de l'església de Torrelles, diòcesi d'Elna, en la qual tenia problemes per al cobrament, els quals motivaren la intervenció reial. El febrer de 1478 sembla que estava a València, ja que Joan II ordenà la compra d'una mula al batlle de València perquè el portara a la cort. A la darrerria d'aquest any, el mateix monarca s'interessava per la resolució d'un litigi que Grañén mantenia per la rectoria del castell de Rosanes. Es desconeix si tornà al servei reial.

El fet cert és que el 26 de maig de 1479 hi era a València quan el capítol de la seu el va admetre com a cantor amb un salari de dos senyals i li va concedir el dret a cobrar les distribucions quotidianes. Per a aquesta acceptació, es va fer especial consideració de la seua perícia en el cant. Malgrat tot, no es té constància de la durada d'aquesta etapa com a cantor de la seu, si és que finalment arribà a exercir.

Aquesta estada a València potser estigué motivada per hipotètics vincles amb l'infant Enric d'Aragó, que el 1478 era virrei de València. No debades, es té la certesa que des del 12 de setembre de 1487 al 17 de febrer de 1488 fou cantor de la capella de l'infant Enric.

És possible que fóra el mateix "Joan Granyo, cantor" que apareix en alguns assentaments del 1472 en els comptes de la Tresoreria de Joan II.

Documents

- 27 d'octubre de 1472. Joan II li ordena que torne els diners que havia cobrat indègudament del repartiment de les quitacions del cantor Pere Sabater, suposadament absent en el terç del gener a l'abril de 1472 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 188v].
- 29 d'octubre de 1472. Joan II li atorga una capellania i dos beneficis (de Sant Joan i Sant Pere) al castell Vell de Rosanes [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 26v-27r].
- 6 de novembre de 1472. Joan II exhorta al castellà de Rosanes que li paguen les rendes de la capellania i dos beneficis que té allí [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 87r].
- 12 de desembre de 1472. El rei el nomena "cantor ordinari" (que cobra del segell), dispensant el número màxim que prescriuen les ordinacions i pragmàtiques [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3460, f. 30r-30v (vegeu l'apèndix III, doc. 61)].
- 6 de març de 1473. Joan II ordena als seus oficials del Rosselló i la Cerdanya que facen les gestions necessàries perquè li siguin pagats els deutes relatius a la seua vicaria de l'església de Torrelles, diòcesi d'Elna [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3463, f. 41v-42r].

- 16 de febrer de 1478. Joan II ordena que de les pecúnies reials al regne de València, es paguen 20 ducats per a comprar una mula per a anar al servei del rei [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 458, f. 183r-183v].
- 5 de desembre de 1478. Joan II ordena al seu capellà major que pose diligència en el procés obert entre Grañén i Jaume Scola per la rectoria del castell vell de Rosanes [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3351, f. 117r].
- 26 de maig de 1479. És acceptat per xantre de la seu de València i li són adjudicades com a salari dos senyals i el dret a rebre distribucions quotidianes [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 126)].
- Cobraments (casa reial): E-VAar, Mestre Racional, vol. 8822, f. 44v, 50r, 57r, 74r; *ibid.*, vol. 8823, f. 26v, 62v; *ibid.*, vol. 8825, f. 29v, 48r, 88r; *ibid.*, vol. 8824, f. 53v, 114v; *ibid.*, vol. 8826, f. 98v; *ibid.*, vol. 8827, f. 30r; *ibid.*, vol. 8831, f. 45r, 75r, 128r, 136v.

Bibliografia

- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. IV", *Nassarre*, 8:2 (1992), p. 216-217.

Bernat Grau

Fadrí cantor / Capella de Joan II

El juliol de 1460 era fadrí xantre del rei i encara ho era el gener de 1461. Va ser deixeble de Guillem de Podio. El 15 de novembre de 1461 va ser inscrit per la reina Joana com a xantre (fadrí) en la capella del príncep Ferran amb la mateixa provisió de 18 diners diaris que tenia a la capella del rei.

Documents

- Gener de 1461. Estava a càrrec de Guillem Molins [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 97r].
- 15 de novembre de 1461. És inscrit com a xantre (fadrí) en la capella del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 310r; *ibid.*, vol. 8804, f. 97r, 137r.

Bibliografia

- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 671.

Grayana → [Pere?] Grayena

[Pere?] Grayena [Grayana]

Orguener

Durant l'any 1453 un tal "mossèn Grayena" va estar treballant en els orgues de la sagristia de la seu de Barcelona i va supervisar l'afinació de l'orgue de Santa Eulàlia en el mateix temple. És possible que es tractara del

conegut mestre d'orgues Pere Granyena, el qual va estar al servei del rei Alfons V almenys del 1419 al 1428, o d'algun parent.

Documents

- 20 de març de 1453. Autoritza un pagament com a mestre d'orgues per a afinar l'orgue de Santa Eulàlia de la seu de Barcelona [*E-Bc, Catedral, Sagristia, Albarans 1452-1453, s/f*].
- Març de 1453. Adoba i canvia alguns canons dels orgues de la sagristia de la seu de Barcelona [*E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1452-1453, f. 36r*].

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Els cantors i organistes franco-flamencs i alemanys a Catalunya els segles XIV-XVI", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició La Haia: 1925), p. 749-750.
- ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte del rey don Alfonso V de Aragón, el Magnánimo (años 1413-1420)", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Münster: i-W, 1940), p. 944-945.

Joan de Gris

Cantor / Capella de Joan II

Era cantor de la capella de Joan II pocs dies després de pujar al tron d'Aragó. En efecte, el 14 de setembre de 1458 el rei ordenava pagar-li, i de fet cobrà el mateix mes, 150 sous per a comprar-se una cavalcadura. El 22 de febrer de 1459 era prevere i es trobava amb el rei a València. No es tenen notícies posteriors.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [*E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)*].
- 14 de setembre de 1458. Joan II ordena pagar-li 150 sous per a comprar-se una cavalcadura, que rep el mateix mes [*E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v; E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 24v*].
- Cobrament: *E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v*.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.

Pau de Gualbes

Succentor / Catedral de Barcelona

Era fill del ciutadà de Barcelona Ferrer de Gualbes, mort el 1423. L'any 1473 era canonge i *succentor* a la seu de Barcelona.

Documents

- 1473. És canonge i *succentor* de la seu de Barcelona [*ADB, Col·lacions, vol. 72, f. 2r*].

Bibliografia

- IGLESIAS I FONSECA, J. Antoni: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XV* (Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1996), doc. 89, nota 49.

Pere Guàrdia

Cantor / Capella del príncep Ferran

Era natural de Mallorca i frare de l'orde de Sant Joan. El 21 d'abril de 1468 va ser inscrit a Saragossa com a xantre en la capella del príncep Ferran. Es desconeix la trajectòria posterior.

Document

- 21 d'abril de 1468. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

P[ere?] Guerau

Organista / Catedral de Barcelona

L'Abril de 1447 va sonar l'orgue durant dos oficis de completes a la capella de Santa Eulàlia de la seu de Barcelona, en substitució de Galcerà Altimir. No es tenen més dades sobre la seua activitat com a organista.

Document

- Cobrament (catedral de Barcelona): *E-Bc*, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1445-1447, f. 85r.

Pere Gueraux ¿=Pere Carauig?

Trompeta / Casa del príncep Carles

Era trompeta de la casa del príncep Carles quan aquest va morir a Barcelona el 23 de setembre de 1461.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. És trompeta del príncep Carles de Viana [*AHMB*, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.

Bartomeu Heres → Bartomeu Eres

[Simuel] Jabba [Jaba], jueu

Sonador de llaüt / Casa de Joan II

Era jueu, fill de Mosse Jaba, i vivia a Saragossa el 1421, quan va signar un contracte amb Jaime de Gracia, un neòfit, per a tocar amb ell. Segurament Jaime era el seu mestre, puix en l'acord s'establia que aquest cobrara el doble. Quatre anys després, el 8 d'abril de 1425, va signar un altre contracte semblant amb el mateix músic. Però als dos mesos, el 9 de juny de 1425, Jabba s'afermava per "moço al oficio de sonar laüt" amb el mestre sonador de llaüt Alfonso de Gracia, germà de Jaime, durant un any, el qual el rebia com a "sirviente e moço al oficio de juglar", per la qual cosa cal pensar que aleshores Jabba encara estava en formació. Però abans que transcorreguera un any, aquest contracte també fou cancel·lat. Les relacions professionals de Jabba amb Alfonso de Gràcia degueren continuar, i és un indici clar el fet que tres dècades després tots dos varen ser sonadors de llaüt de Joan II, almenys durant els darrers mesos del 1458.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 103r, 149r.

Bibliografia

- MARÍN PADILLA, Encarnación: *Panorama de la relación judeoconversa aragonesa en el siglo XV con particular examen de Zaragoza* (Zaragoza: E. Marín, 2004), p. 544-546.

Arnau de Jarbil → Arnau Ororbil

Guillem Jermà

Ministrer? / Casa de Joan II

Apareix registrat com a "ministré" (ministrer) en tres pagaments del tresorer general de Joan II a les acaballes del 1478.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 95v, 101v, 126r.

Petit Joan [Juanín, Joan Patit] [àlies l'Opitaler?]

Ministrer [de xirimia] / Casa d'Alfons V el Magnànim - Casa del príncep Carles - Casa d'Alfons V de Portugal.

Va ser ministrer de xirimia d'Alfons el Magnànim a Nàpols, almenys des de l'octubre de 1446 fins a l'octubre de 1447. Segurament a la mateixa ciutat va ingressar a la casa del príncep Carles de Viana, amb el qual degué viatjar a la tornada a la península Ibèrica. De fet, era ministrer de casa del príncep Carles quan aquest va morir a Barcelona el 23 de setembre de 1461. A l'octubre de 1465 servia el rei Alfons V de Portugal —amb el seu antic company, el xirimia Corneli d'Alemanya—, però es trobava a la cort

castellana conegut amb el nom de “Juanín”, quan el rei Enric IV li va concedir certs teixits per al seu vestuari.

Podria tractar-se d'un personatge amb el mateix nom que el 1440 era joglar i sastre de Carles de Viana.

Document

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix al costat d'altres ministrers en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [*AHMB*, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- Cobraments (casa d'Alfons V): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8791, f. 200r, 233v, 444r.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 406.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: “La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica”, *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 278.
- CONDE SOLARES, Carlos: *El Cancionero de Herberay y la corte literaria del Reino de Navarra* (Newcastle: Arts and Social Sciences Academic Press, 2009), p. 47.

Joanicot → Joan Sanç àlies Joanicot

Jonichot → Joan Sanç àlies Joanicot

Joniquot → Joan Sanç àlies Joanicot

Miquel Jordà

Cantor / Catedral de València

El 1481 era estudiant escolar a la seu de València i a l'any següent era admès com a cantor amb un senyal de salari. Va actuar com a procurador del veterà cantor valencià Lluís Domínguez per a cobrar. Va exercir el seu ofici fins, almenys, el 3 d'agost de 1487, moment a partir del qual es perden les seues empremtes.

Documents

- 20 de setembre de 1481. Era estudiant escolà (“studens scholaris”) de la seu [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 28 de març de 1487. Era cantor i procurador de Lluís Domínguez àlies Atzuara per a cobrar del senyor de Manises [*E-VAar*, not. Miquel Puigmicha, vol. 1917, s/f].
- Cobraments: *E-VAc*, Almoina, Procura Major, vol. 5658, any 1482, f. 32r; *ibid.*, vol. 5685, any 1483, f. 34v; *ibid.*, vol. 5658, any 1484, f. 33v; *ibid.*, vol. 5685, any 1485, f. 33v; *ibid.*, any 1486, f. 33v; *ibid.*, any 1487, f. 31v. *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1483, s/f, 20 de desembre de 1483; *ibid.*, vol. 3683, any 1484, s/f, 22 de setembre

de 1484, 24 d'abril de 1484. *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3683, any 1487, s/f, 8 de maig de 1487, 3 d'agost de 1487.

Juanín → Petit Joan

Jaume Just [de Sent Just]

Cantor tenorista / Catedral de València

Ja era cantor prevere de la seu de València quan, el 20 d'agost de 1492, fou admès a rebre els percaços de la catedral. Va estar absent durant uns mesos entre el 1500 i el 1501 durant els quals el capítol li retirà els dos senyals que tenia de salari. A partir del 1501 es citat amb freqüència com a tenorista en els documents. També gaudia d'un benefici a la col·legiata de Gandia, almenys del 1501 al 1504. Posseïa dues cases al carrer del Mestre de Montesa de València, les quals va vendre el 1504. El 1511, el seu salari a càrrec del pagador dels senyals era de 3 senyals, una quantitat que ja no es va augmentar més. Va mantenir l'ofici fins a la seua mort el 30 de juny de 1532.

Documents

- 20 d'agost de 1492. És xantre de la seu de València i és admès a rebre els percaços [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, s/f].
- 30 d'octubre de 1500. El capítol de la seu de València li adjudica els seus dos senyals a Joan de Tovar, prevere [xantre] per estar Just absent [*E-VAc*, not. Lluís Esteve, vol. 3631, fora d'enquadernació].
- 16 d'abril de 1501. El capítol valencià li concedeix els dos senyals vacants per absència de Joan de Tovar [*E-VAc*, not. Lluís Esteve, vol. 3631, fora d'enquadernació].
- 20 d'octubre de 1501. Era tenorista de la seu de València i beneficiat de Sant Antoni en la col·legiata de Gandia quan nomena procurador a Joan Caro, mercader de Gandia, per a cobrar [*E-VAar*, not. Damià Burgal, vol. 345, s/f].
- 23 de març de 1504. Era cantor de la seu de València i beneficiat en la seu de Gandia quan ven dues cases contigües en el carrer del Mestre de Montesa de València [*E-VAc*, not. Guillem Exernit, vol. 23023, s/f].
- 8 d'agost de 1510. El capítol de València li restitueix el senyal que li havia llevat el 14 de juny de 1510 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3698, f. 212r].
- 3 de setembre de 1530. Atorga rebut de cobrament al paborde de març de la seu de València per la quantitat de 7 lliures i 10 sous com a part de les 15 lliures que li dóna anualment [AHNN, Osuna, not. Joan Sobrevero, 1352-11, s/f].
- Va morir el 30 de juny de 1532 [*E-VAc*, Almoïna, Pagador dels senyals, vol. 5614, any 1532, s/f].
- Cobraments: *E-VAc*, Almoïna, Procura Major, vol. 5686, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 43v-44r; *ibid.*, vol. 5687, any 1503, f. 46r; *ibid.*, Pagador dels senyals, vol. 5614, anys 1511-1532, s/f. *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3686, any 1492, s/f, 10 de novembre de 1492; *ibid.*, any 1493, s/f, 22 de març de 1493, 3 de juliol de 1493, 11 de novembre de 1493.

Antoni Lagar

Cantor / Catedral de València

Va ser prevere cantor de la seu de València però sembla que només durant un espai de temps inferior a l'any dins l'exercici administratiu de 1481. És possible que tinguera alguna relació amb el també cantor Francesc Lagar.

Documents

- Any administratiu 1481. Rep 12 lliures i 10 sous "per lo temps que havia servit" com a cantor [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5658, any 1481, s/f. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1482, s/f, 21 de gener de 1482].

Francesc Lagar [Legaria]

Cantor / Catedral de València

És possible que tinguera alguna relació amb el també cantor Antoni Lagar. El 2 de març de 1491 fou admès com a cantor a la seu de València amb salari de 3 senyals, malgrat que el canonge Roig va oposar-se per no tenir-lo per suficientment competent. Quatre mesos més tard, amb la persistent opinió contrària del mateix capitular, el capítol el va admetre a percaços, però va reduir a dos els senyals de salari. El darrer document localitzat que prova la seua presència com a cantor de la catedral, és del 13 de juny de 1493 però és possible que continuara alguns anys més.

Documents

- 2 de març de 1491. Els canonges de la seu de València l'admeten com a cantor i discuteixen sobre les senyals a atorgar-li com a salari. Acorden finalment donar-li tres senyals.[E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, s/f].
- 25 de juny de 1491. El capítol decideix, no sense diferències, que li donen els percaços però que li lleven un senyal [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, s/f].
- Cobraments: E-VAc, Almoina, Procura Major, vol. 5686, any 1490, f. 31v; *ibid.*, any 1491, f. 31v; *ibid.*, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 43v. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, any 1491, s/f, 27 d'octubre de 1491; *ibid.*, any 1492, s/f, 21 de maig de 1492, 13 d'agost de 1492, 16 d'octubre de 1492; *ibid.*, any 1493, s/f, 26 de març de 1493, 13 de maig de 1493, 13 de juny de 1493.

Francesc Legaria → Francesc Lagar

Antonio de Lenti → Antonio (de) Leontino

Antonio (de) Leontino [de Lenti] àlies Panormitano [de Palerm] àlies de Sicília

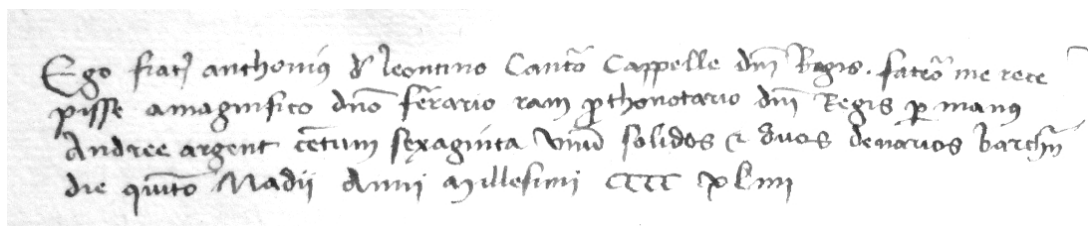
Cantor tenorista / Capella d'Alfons V - Capella del príncep Carles - Capella del príncep Ferran - Catedral de València - Capella de Joan II

Va ser originari de Lentini o de Palerm, a l'illa de Sicília, i frare de l'orde de Sant Benet. Fou cantor del rei d'Aragó Alfons V a Nàpols des d'abans de l'abril de 1444, inscrit en el segell. En aquest any segurament cal identificar-lo amb un "frate Antonio", que apareix a una llista de cantors

de la capella reial. El 1455, a més, ja era abat del monestir de Santa Maria dels Àngels, extramurs de Palerm, títol que li va concedir el mateix monarca juntament amb una pensió de 20 unces de Sicília que li pagava la mateixa abadia. Posteriorment, Joan II carregaria aquesta assignació a la *Secretia* de Palerm.

Poc de temps abans de la mort del rei Magnànim, va ingressar com a tenorista en la capella del seu nebot, el príncep Carles de Viana, el qual fins aleshores residia a Nàpols sota la protecció del seu oncle. Poc després, va emprendre un definitiu viatge a la península Ibèrica amb el seu patró, el qual va servir fins a la mort d'aquest, ocorreguda a Barcelona el 23 de setembre de 1461. Va participar en els oficis fúnebres de cos present que, durant dotze dies, varen retre homenatge al patró difunt a la sala major del palau reial de la capital catalana. Des d'aquest moment, la seua trajectòria no va ser gens estable.

El 3 de desembre de 1461 la reina Joana el va inscriure com a tenorista del príncep Ferran, però no estigué molt de temps en la cort perquè a l'inici del 1463 es trobava en la catedral de València com a tenorista amb un altíssim salari, de 40 lliures anuals. Malgrat això, va exercir l'ofici només uns pocs mesos, amb seguretat fins al mes d'abril però probablement fins al juliol. De fet, del 9 al 16 d'aquest mes rebia certes quantitats del batlle general de València per a comprar-se vestit i una mula, així com una ajuda de costa, per anar al regne de Navarra, on es trobava el rei amb la seua capella. L'octubre consta novament a la cort com a tenorista del príncep Ferran. Encara abans d'acabar-se l'any, exercia a la capella del rei Joan II, el qual devia estimar-lo molt, puix immediatament va recomanar-lo al papa per a la concessió de dos bisbats, en les illes de Sardenya i Sicília. Es desconeix si va arribar a obtenir algun d'ells. Potser un fracàs en aquestes gestions va conduir-lo a tornar a la seu de València a mitjan 1464 com a tenorista, on va ser rebut en aquesta ocasió amb un salari de dos senyals, bastant inferior al que abans tenia. No obstant això, va mantenir el contacte amb persones de l'entorn de la cort, amb els quals realitzà algunes gestions. El gener de 1465 estava greument malalt, i el capítol tingué la consideració d'ajudar-lo econòmicament. No es va recuperar i finalment morí el 6 de febrer de 1465. El capítol valencià ordenà celebrar el seu soterrar amb "gran honor", la qual cosa pot ser senyal d'alta estima o de respecte al títol d'abat.

Ego frater anthonis de leontino Cantor Cappelle dñi Regis. factum me rece
pisse a magnifico dño Ferrario tam pthonotario dñi Regis p mang
Andree argent cetum sexaginta unum solidos et duas denarios barcelon
die quinto Madij Anni millesimi CCC XLVI

Manuscrit autògraf d'Antonio de Leontino
[E-VAar, Mestre Racional, vol. 12194, s/f]

Documents

- 8 d'abril de 1444. Està inscrit com a cantor en el dret del segell d'Alfons el Magnànim [E-VAar, Mestre Racional, vol. 12194, s/f].
- Gener de 1461. Es frare i tenorista del príncep Carles [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 82r; *ibid.*, vol. 8804, f. 118v].
- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 14 d'octubre de 1461. És frare de l'orde de Sant Benet, i havia sigut tenorista i cantor de la capella de Carles de Viana [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 82r; *ibid.*, vol. 8804, f. 118v].
- 30 de desembre de 1461. Cobrava pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- 3 de desembre de 1461. La reina Joana l'inscriu com a capellà i tenorista en la capella del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 54v].
- 4 de gener de 1463. Signa rebut d'haver cobrat 150 sous al procurador major de l'Almoina de la seu de València corresponents al període de l'1 de gener al 31 de març del 1463 del seu salari de tenorista, que és de 40 lliures anuals.
- 9 de juliol de 1463. Com a tenorista del rei rep 350 sous del batlle general de València per vestit per a anar a la capella reial [E-VAar, Batllia General, vol. 51, f. 451v].
- 12 de juliol de 1463. Com a tenorista de la capella del rei rep 330 sous per manament reial del batlle general de València per a comprar una mula jove i els guarniments necessaris per a poder anar a la capella reial [E-VAar, Batllia General, vol. 51, f. 452r].
- 16 de juliol de 1463. Com a tenorista de la capella del rei rep 100 sous per manament reial del batlle general de València per les despeses del viatge que va a fer a la capella reial [E-VAar, Batllia General, vol. 51, f. 463r].
- 25 de setembre de 1463. És abat de Santa Maria dels Àngels a Sicília, títol atorgat per Alfons V, quan Joan II demana al papa que el nomeni bisbe de Troina (Sicília). El mateix dia, el monarca escriu al cardenal de València, al seu procurador en cort romana i al virrei de Sicília perquè recolzen la seua candidatura [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3480, f. 188v-189v].
- Octubre de 1463. És tenorista de la capella del príncep [Ferran] i rep 165 sous dels 480 de la seua quitació [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8806, f. 127v].
- 2 de gener de 1464. Joan II demana al papa que atorgue al seu tenorista el bisbat d'Ales, a Sardenya. Al mateix temps demana al cardenal de Vic i a l'arquebisbe de Càller que col·laboren en aquesta petició davant el papa [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3399, f. 20v].
- 8 de febrer de 1464. Joan II ordena al virrei de Sardenya que retinga tots els fruits, rendes, drets i emoluments del bisbat d'Ales, ja que ha demanat al papa que li'l atorgue al seu tenorista, el qual està esperant les butlles per prendre possessió [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3398, f. 105v-106r].
- 18 de juny de 1464. Acaba d'arribar a València de servir el rei i el capítol li atorga dos senyals com a tenorista [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5657, any 1464, s/f].
- 22 de juny de 1464. És abat de l'orde de Sant Benet i tenorista del rei, però és a València, on nomena procuradors seus al cantor del rei Juan Burgui i a Juan Garcés, organista de *La Seo* de Saragossa, per a recuperar una mula de pel negre que havia prestat a Antoni Eximenez, capellà i cantor del rei, per anar a Calataiud [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 26)].
- 19 d'octubre de 1464. És tenorista de la seu de València quan nomena a Juan Ximénez Garcés, organista de *La Seo* de Saragossa, com a procurador per a cobrar 50 lliures del protonotari i secretari reial per haver renunciat al seu benefici de Sant Pere a Sardenya [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3680, 19 d'octubre de 1464].

- 22 de gener de 1465. Està malalt a València i li anticipen part del salari. Mor a València el 6 de febrer de 1465 [E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 5657, any 1464, s/f].
- 30 d'abril de 1465. Joan II atorga al seu cantor Bartomeu Segrera la renda de 20 unces de Sicília que cobrava Antonio Leontino fins la seua mort, les quals rebia de la *Secretia* de Palerm [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3485, f. 47r-47v].
- Cobraments (cases reials): E-VAar, Mestre Racional, vol. 12194, s/f; *ibid.*, vol. 8804, f. 118v; *ibid.*, vol. 8806, f. 127v, 215v; *ibid.*, vol. 8810, f. 86r, 109r.
- Cobraments (catedral de València): E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 5657, any 1464, s/f; E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3680, any 1463, s/f, 4 de gener de 1463, 9 d'abril de 1463; *ibid.*, any 1464, s/f, 28 de setembre de 1464.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 457, nota 1.
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 232-233.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 663.
- ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405
- ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), p. 29, 33, 35, 94.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 97.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "The great organ of Valencia Cathedral, 1460-71. A lost instrument", *The Organ Yearbook*, 43 (2014), p. 14, 24.

Miguel de Linares [Linars]

Organista - Orguener / Capella de Joan II - Catedral de Saragossa

Era organista de la capella de Joan II, almenys a la darrereria del 1478. Va succedir Juan Ximénez Garcés, mort el 1484, en el lloc d'organista de *La Seo* de Saragossa. Com el seu predecessor, també va treballar com a orguener. El 1492 va construir un orgue per a l'església col·legial d'Alcanyís al mateix regne d'Aragó.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 136v.

Bibliografia

- CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: "Organería medieval en Aragón", dins David Crawford i George Grayson Wagstaff (ed.), *Encomium Musicae: Essays in Honor of Robert J. Snow* (Hillsdale: Pendragon Press, 2002), p. 183.

Baptista López

Ministrer? / Casa de Joan II

Apareix registrat com a “ministré” (ministrer) en tres pagaments a les acaballes del 1478.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 95v, 101v, 126r.

Diego López

Cantor / Capella del príncep Ferran

Era natural de Calataiud. El 2 de gener de 1469 va ser inscrit a la vila de Cervera com a xantre en la capella del príncep Ferran.

Document

- 2 de gener de 1469. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 64r].

Pere [Pero] Lópiz [Lópiç, López, Lóppez]

Organista - orguener / Capella de la reina Joana - Capella de Joan II

Va ser organista de la capella de la reina Joana, almenys del 1459 al 1462. Al començament del setembre de 1459 hi era a València, on havia comprat uns “òrguens fets a forma de castell” per a la capella reial, per 50 florins d’or, que havien d’enviar-se a Lleida. El febrer de 1460 encara hi era a la capital valenciana quan va rebre, com a “orguener del rei”, uns orgues pertanyents a aquest, potser l’instrument anteriorment esmentat, i un antifoner que havia pertangut a la reina Maria, per a portar-los al mateix monarca amb una atzembla. El 1464 exercia l’ofici d’organista a la capella del rei Joan II.

Documents

- 4 de setembre de 1459. Com a organista de la reina Joana, rep del batlle general de València 50 florins d’or que han costat uns orgues fet en forma de castell, comprats a València per a servei de la capella reial. Segons una carta reial, el batlle haurà d’enviar-los a Lleida [*E-VAar*, Batllia General, Àpoques, vol. 50, f. 315v-316r (vegeu l’apèndix III, doc. 8)].
- 19 de febrer de 1460. Com a orguener de Joan II, rep del batlle general de València uns orgues del rei, per portar-los al mateix monarca. Segons una carta reial, Lópiz també haurà de portar-li un antifoner que havia sigut de la reina Maria i rebrà del batlle una atzembla per a portar la càrrega [*E-VAar*, Batllia General, Àpoques, vol. 50, f. 410v (vegeu l’apèndix III, doc. 12)].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 11602, f. 50r; *ibid.*, vol. 8806, f. 102v, 125r, 327r; *ibid.*, vol. 8804, f. 97v, 137r, 232r; *ibid.*, vol. 8805, f. 154r; *ibid.*, vol. 8810, f. 166v.

Pero Lópiz → Pero López

Pero Lóppez → Pero López

Miquel de Marchilan → Miquel de Marquillan

Joan Marcho àlies Bresco [Baresco, Berescho, Brasco]

Organista / Catedral de Girona - Església de Sant Joan de Perpinyà

Va nèixer a la ciutat de Girona. Durant més de 30 anys fou organista seglar de l'església de Sant Joan de Perpinyà. El 1474 va decidir tornar a la seua ciutat natal. El 28 de març va ser admès com a organista de la seu de Girona amb un salari de 15 lliures anuals, amb la condició de traslladar abans la seua casa a aquesta ciutat. L'1 d'abril començava la seua activitat i l'any 1479 encara conservava l'ofici. Un any després, el capítol va reduir el seu salari a 12 lliures amb l'argument que un altre organista s'havia oferit per aquesta mateixa quantitat.

Documents

- 28 de març de 1474. El capítol de Girona li ofereix la plaça d'organista amb la condició que trasllade abans sa casa a Girona. Marcho accepta l'ofertament. [E-G, Actes capitulars (*Resoluciones*), vol. 5, f. 17r (vegeu l'apèndix III, doc. 75)].
- 1 d'abril de 1474. Va començar a exercir com a organista de la seu de Girona [E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1473, f. 84r].
- 11 d'abril de 1480. El capítol de la seu de Girona disminueix el seu salari a 12 lliures, la qual cosa va acceptar l'organista en haver-se ofert a exercir aquest càrrec Guerau Puig per la mateixa quantitat [E-G, *Resoluciones*, vol. 5, f. 278r].
- Cobraments (catedral de Girona): E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1473, f. 84r; *ibid.*, any 1474, f. 115r, 115v, 116r, 116v, 117r, 117r; *ibid.*, any 1478, f. 158r, 158v.

Bibliografia

- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario Musical*, 9 (1954), p. 219-220.
- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Perspectiva musical de Gerona, de los años 1000 al 1500", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25:2 (1981), p. 551-552.
- VINAIXA I PLANAS, Meritxell: "Pere Ponç de Vic, efímer organista de la seu de Girona el 1473", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 457-460.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 95.

Miquel de Marquillan [Marchilan]

Cantor / Casa de Joan II

Fou cantor de la capella de Joan II en actiu almenys els anys 1460 i 1461.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8803, f. 62v, 93r; *ibid.*, vol. 9815, f. 351r; *ibid.*, vol. 8804, f. 124v.

Berenguer Martí [Martinus]

Organista / Capella del príncep Carles

Era prevere organista de la capella de Carles de Viana quan aquest va morir. Va estar present durant els dotze dies d'oficis que es celebraren de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona. A la darrerria de 1461 encara hi era a Barcelona. Deu tractar-se del mateix organista del príncep que Higini Anglès localitza amb el nom de "Dominicus Berengarius", però que Bofarull transcriu com "Domino Berengario organiste".

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a organista en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 de desembre de 1461. Cobra pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.

Jaume Martí

Cantor / Catedral de València

Va ser cantor de la seu de València, però es desconeix el període exacte en què va exercir aquest ofici. Només se sap que ho era el 28 de març de 1496, quan el capítol va atorgar-li el prorrateg d'un senyal d'un altre cantor absent. El 1505 posseïa un curiós instrument definit com un "címbol e harpa tot en una peça", una mena de claviarpa, fabricat segurament pel constructor valencià Llorenç Jorba. Amb tota seguretat després de 1511 ja no era cantor, perquè no apareix en els llibres de comptes del pagador dels senyals de l'Almoïna, ni en els del procurador major.

Documents

- 28 de març de 1496. El capítol de la seu de València ordena que reba el prorrateg d'un dels senyals d'Honorat Strimundi, degut a la seua absència [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].
- 18 de febrer de 1505. L'orguener Llorenç Jorba promet fer un "címbol e harpa tot en una peça o instrument sonant cascú per si e los dos ensems" a Antoni Fillol, canonge d'Oristany (Sardenya) idèntic al de Jaume Martí [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3689, s/f].

Pasqual Martí

Cantor - Mestre de cant / Catedral de València

Ja ordenat de prevere, va ingressar com a cantor de la catedral de València, probablement el juny de 1447 —aquest any administratiu va cobrar només 11 mesos— amb el salari d'un senyal.

El 28 d'abril de 1451 va ser nomenat mestre de cant de la seu, un càrrec que va renovar anualment fins, almenys, el 1455. Probablement deixà de ser-ho abans del 1461, quan hi ha constància que Lluís Domínguez àlies Adzuarra tenia aquest títol. La marxa de Domínguez a la cort reial —a finals de 1470 o primers mesos de 1471— va beneficiar a Martí. De fet, li adjudicaren els dos senyals que tenia aquell músic i, sembla que també l'ofici de mestre de cant, ja que des d'aleshores comença novament a aparèixer en la documentació catedralícia amb aquest títol, encara que de vegades ho fa simplement com a xantre. També va fer-se càrrec, potser només durant un temps abans de maig de 1474, del treball de mestre dels fadrins diputats. Del 4 de març de 1485 data el document més tardà en què Martí apareix referit com a mestre de cant. No obstant, continuà a la catedral com a cantor sota el magisteri titular de Guillem de Podio. Fins i tot, és possible que continuara exercint la docència com a ajudant del tractadista, ja que en redactar el seu testament el 10 de juny de 1493, s'anomenava a si mateix "mestre de cant en la seu". Aquest document també revela que era confrare de la Verge Maria i que vivia prop de la plaça de Sant Jordi. La catedral va ajudar-li econòmicament durant la seua darrera malaltia. Va morir en sa casa el 21 de juliol del mateix any. Probablement, fou soterrat a l'església de Sant Andreu, on tenia fossa. L'inventari dels seus béns mostra un ric patrimoni consistent fonamentalment en vuit cases a la ciutat i 9 fanecades de terra a l'horta de València. També disposava d'alguns volums de teologia, litúrgia i filosofia, així com un llibre de música titulat *De arte musicalis* de Guido d'Arezzo.

Documents

- 28 d'abril de 1451. És nomenat per primera vegada substituït del rector de les escoles del cant de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Monfort antic, vol. 3533, f. 127r-129v]. Va rebre idèntic nomenament anualment fins al 1455 [*ibid.*, f. 141r-143r, 152r-154v, 160r-162r, 168r-170v].
- Any administratiu de 1470. Li donen els dos senyals de l'Almoina de la seu de València que eren de Lluís Domínguez per la marxa d'aquest [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5685, any 1470, s/f].
- Any administratiu de 1474. Cobra els seus dos senyals com a xantre i mestre de les escoles del cant de la seu de València [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5658, any 1474, f. 24r].
- 22 de maig de 1474. És "mestre dels fadrins diputats" "qui solia tenir los diputats" [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5658, any 1474, f. 24v, 25r].
- 2 de març de 1479. Lloga una casa a València a Francesca Plana [E-VAc, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21201].

- 10 de gener de 1493. és prevener beneficiat de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3601, f. 273r].
- 10 de juny de 1493. Darrer testament [E-VAc, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20514, s/f. (vegeu l'apèndix III, doc. 157)].
- 23 d'agost de 1493. Inventari dels seus béns. [E-VAc, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20514, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 158)].
- Cobraments: E-VAc, Almoïna, Procura Major, vol. 5657, any 1447, s/f; *ibid.*, vol. 5685, any 1471, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1472, f. 24r; *ibid.*, any 1474, f. 24r; *ibid.*, vol. 5685, any 1476, s/f; *ibid.*, any 1477, s/f; *ibid.*, any 1478, s/f; *ibid.*, any 1479, f. 30v; *ibid.*, any 1480, f. 37r; *ibid.*, vol. 5658, any 1481, s/f; *ibid.*, any 1482, f. 32r; *ibid.*, vol. 5685, any 1483, f. 34v; *ibid.*, vol. 5658, any 1484, f. 33v; *ibid.*, any 1485, f. 33v; *ibid.*, any 1486, f. 33v; *ibid.*, any 1487, f. 31v; *ibid.*, vol. 5658, any 1488, f. 32v; *ibid.*, vol. 5685, any 1489, f. 31v; *ibid.*, vol. 5686, any 1490, f. 31v; *ibid.*, any 1491, f. 31v; *ibid.*, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 43v-44r. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1478, s/f, 29 de gener de 1478, 26 de juny de 1478, 26 de setembre de 1478; *ibid.*, any 1479, s/f, 1 d'abril de 1479, 3 de desembre de 1479; *ibid.*, vol. 3683, any 1481, s/f, 11 d'agost de 1481; *ibid.*, any 1482, s/f, 28 de gener de 1482, 3 de juny de 1482, 13 d'agost de 1482, 12 d'octubre de 1482; *ibid.*, any 1483, s/f, 8 de febrer de 1483, 20 de juny de 1483, 14 de novembre de 1483; *ibid.*, any 1484, 1 de març de 1484, 30 de juny de 1484, 15 de novembre de 1484; *ibid.*, any 1485, 4 de març de 1485, 15 de juny de 1485, 26 de novembre de 1485. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f, 22 de febrer de 1487, 1 de juny de 1487; *ibid.*, any 1488, s/f, 3 de juliol de 1488, 12 de novembre de 1488; *ibid.*, any 1490, s/f, 5 de juny de 1490, 16 d'agost de 1490; *ibid.*, vol. 3686, any 1491, s/f, 8 de gener de 1491, 5 de novembre de 1491; *ibid.*, any 1492, s/f, 16 de juny de 1492, 25 d'agost de 1492, 22 de desembre de 1492; *ibid.*, any 1493, s/f, 31 de gener de 1493, 13 de juny de 1493, 15 de juny de 1493.

Bibliografia

- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 456, nota 1.

Joan Martínez → Joan Trossera àlies Martínez

Sancho (de) Matilla [Motillas, Morillas]

Músic de viola i, potser, de llaüt - Cantor / Casa de Joan II - Casa de Ferran V

Almenys durant la segona meitat del 1478 va ser músic de corda polsada de Joan II. Tocava la viola, i potser també el llaüt. El tresorer li va pagar el juliol i l'agost d'aquest any el cost d'una "grosa de cordes de viuella" perquè tocara davant el rei. El desembre va cobrar 150 sous per desempenyorar dues "violes o laüts". El 14 de juliol de 1480 fou inscrit com a "cantor" del rei Ferran II, segurament "cantor músico", com ho era Pedro Maycas, el qual figura justament a continuació d'ell. El 1481 era considerado "músic de càmera" de Ferran el Catòlic.

Documents

- Juliol de 1478. Cobra 24 sous de Barcelona per una "grosa de cordes de viuella per obs de sonar davant de sa real senyoria" [E-VAAr, Mestre Racional, vol. 8831, f. 46r].
- Agost de 1478. Cobra 60 sous per una "grosa de cordes de viuella" "per obs de una viuella del dit senyor rei" [E-VAAr, Mestre Racional, vol. 8831, f. 52r].

- Desembre de 1478. Cobra 150 sous per desempenyorar dues "violes o laüts que té empenyorades" [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 122v].
- 14 de juliol de 1480. És inscrit com a "cantor" de Ferran el Catòlic amb quitació de 30.000 maravedissos anuals. En el marge d'aquest document figura escrit "fuesse" [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 131r].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 45v, 46r, 52r, 86r, 106r, 108r, 122v, 125v.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Die instrumentalmusik bis zum 16. Jahrhundert in Spanien", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1962), p. 1430.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 152.

Cornello de la Maya → Corneli d'Alemanya

Juan Mayques

Músic / Casa de Joan II

Era músic, possiblement de corda, de casa de Joan II, almenys a la darrerria del 1478. Podria tenir relació amb el també músic Pedro Mayques.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 113r.

Pedro Mayques [Maycas, Maylas]

Músic - Cantor músic / Casa de Joan II - Casa de Ferran II

Era músic, possiblement de corda, de casa de Joan II, almenys a l'acabament del 1478. El 19 d'octubre de 1481 va ser inscrit com a "cantor músico" del rei Ferran amb quitació de 25.000 maravedissos anuals. Aquest mateix any figura en un document aportat per Anglès també com a "músic de càmera del senyor Rey". Podria tenir relació amb el també músic Juan Mayques.

Document

- 19 d'octubre de 1481. És inscrit com a "cantor músico" de Ferran el Catòlic amb quitació de 30.000 maravedissos anuals. En el marge d'aquest document únicament figura "fuesse" [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 131r].
- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 129v.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Die instrumentalmusik bis zum 16. Jahrhundert in Spaen", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, III (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1962), p. 1430.

- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 152.

Alonso (de) Meco [Neco, Meto?, Neto?] ¿=Alonso Portuguès?
Trompeta / Casa del príncep Ferran

El 2 d'agost de 1466 fou inscrit a Tortosa com a trompeta del príncep Ferran amb quitació diària de 2 bèsties.

Documents

- 2 d'agost de 1466. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].
- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8815, f. 75r.

Bibliografia

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Joan Membrado
Cantor tenorista / Capella de Joan II

Fou cantor tenorista de la capella de Joan II almenys durant el 1478. El 19 de febrer d'aquest any, el rei li va prometre el primer benefici que quedara vacant a Mallorca. A la darrerria de l'any li concedí les quitacions dels quatre últims mesos que corresponien a Guillem Molins, per ésser-hi aquest absent.

Documents

- 19 de febrer de 1478. Joan II ordena al seu procurador a Mallorca que el primer benefici de patronat reial que quede vacant en aquest regne li siga adjudicat al seu tenorista Joan Membrado [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3436, f. 45v-46r].
- 23 de novembre de 1478. Joan II li concedeix la quitació del terç de setembre-desembre de Guillem Molins, qui ha sigut absent [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3420, f. 176r-178v (vegeu l'apèndix III, doc. 123)].

Macià Mercader
Canonge rector de les escoles del cant / Catedral de València

Va ser fill del noble Joan Mercader, batlle general de València. El 1425 va obtenir un canonicat a la seu de València. Va doctorar-se en dret i amb el temps va ser ardiaca major i paborde, així com vicari general i ambaixador de la diòcesi valenciana davant la Santa Seu. Va deixar alguns escrits sobre animals i caça. Degué ser també entès en música, ja que va ser triat pel capítol per a signar els tres contractes coneguts d'orgueneria a la seu de València durant el segle XV (1460, 1483, 1487). Així mateix, va ser nomenat per a dos anys administratius (1486, 1489) com a canonge rector de les

escoles del cant, durant els quals va ser el superior jeràrquic de Guillem de Podio. Va morir a València el 26 de juny de 1489.

Documents

- 8 de maig de 1425. Pren possessió d'una canongia a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 2r].
- 12 de maig de 1460. Va ser comissionat pel capítol per a signar un contracte amb l'orguener Pere Ponç per a construir un orgue major a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3679, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 13)].
- 5 de febrer de 1483. Va ser comissionat pel capítol per a signar un contracte amb Marturià Prats per a construir un orgue a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 141)].
- 26 d'abril de 1486. És triat pel capítol de València com a rector de les escoles del cant de la seu [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 10v-12v].
- 28 de juliol de 1486. És doctor en decrets, ardiaca major i paborde de la seu de València, així com vicari general de la diòcesi [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 47v-48r].
- 7 de setembre de 1487. Va ser comissionat pel capítol de la seu de València per a signar el contracte amb l'orguener Joan Spindelnuoguere per a reformar l'orgue major [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 151)].
- 27 d'abril de 1489. És triat pel capítol de València com a rector de les escoles del cant de la seu [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 111r-111v, 115r].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÁRCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 940.

Pere [Pedro] (de) Milà [Milán]

Trompeta / Casa del príncep Ferran - Casa de Joan II

El 4 de febrer de 1462 va ser inscrit a Barcelona per la reina Juana com a trompeta del príncep Ferran, amb quitació diària de 2 bèsties (3 sous), i el 20 de maig rebia un albarà per a comprar-se una cavalcadura, que va cobrar el mateix mes. Va exercir aquest ofici fins al 1463. L'any següent va passar-se al servei del rei Joan II, per al qual va treballar, almenys, fins al 1466.

Documents

- 4 de febrer de 1462. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].
- Maig de 1462. Joan II li paga una cavalcadura [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8805, f. 112v].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8805, f. 113r; *ibid.*, vol. 8807, f. 118v, 119v, 146r.

Bibliografia

- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Pedro (de) Milán → Pere (de) Milà

Joan Mínguez [Domínguez]

Trompeta / Casa de Joan II - Casa del príncep Ferran

Del 1458 al 1461 va ser trompeta de la casa reial de Joan II. Aquest any acompanyava la reina Joana i el seu fill en els desplaçaments per Catalunya. L'1 de gener de 1462 va ser inscrit a Barcelona per la reina com a trompeta del príncep Ferran amb quitació diària de 2 bèsties (3 sous). El 20 de maig d'aquest any va rebre diners per a comprar-se una cavalcadura. Al començament del 1464 havia tornat al servei del rei Joan. Es desconeix la trajectòria posterior.

Documents

- 1 de gener de 1462. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].
- Maig de 1462. Joan II li paga una cavalcadura [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8805, f. 112v].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 94r, 151v; *ibid.*, vol. 9815, f. 137v, 125v, 163v, 180r, 236v; *ibid.*, vol. 8804, f. 96r; *ibid.*, vol. 8805, f. 97r, 113r; *ibid.*, vol. 8807, f. 69v, 94r, 95r, 118v, 130r; *ibid.*, vol. 8810, f. 182r, 220v.

Bibliografia

- COLL JULIA, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 891.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Antoni Modey → Antoni Modoy [Modey]

Antoni Modoy [Modey]

Músic d'instruments de corda / Casa del príncep Carles

Era mestre de sonar instruments de corda habitant de Barcelona quan, el 4 de juliol de 1446, va acceptar al seu servei durant cinc anys a Joan Ferrer, fill del també mestre d'instruments de corda Arnau Ferrer, a canvi d'ensenyar-li el seu ofici musical i a escriure. Es té constància que

continuava exercint la mateixa professió a Barcelona l'agost de 1455 i, fins i tot, l'abril de 1460. Va ingressar al servei del príncep Carles després de l'arribada definitiva a aquesta capital catalana, el 15 de maig de 1460. En morir el príncep el 23 de setembre de 1461, el músic encara mantenia el seu ofici cortesà. El 26 de maig de 1466 continuava establert a Barcelona quan obtingué l'ofici municipal encarregat de la balança del contrast.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a "músic" en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [*AHMB*, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 7 (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1893), p. 468.
- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 5 (1950), p. 203.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 406.
- HERNANDO, Josep: "Instruere in litteris, servire et docere officium". Contractes de treball, contractes d'aprenentatge i instrucció de lletra, gramàtica i arts en la Barcelona del s. XV", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 26 (2005), p. 967.

Bartomeu Moliner

Músic / Casa de Joan II

Era músic, probablement de corda, de la casa del rei Joan II, almenys durant el 1475.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8829, f. 64r.

Joan Monoz [Munyoz?]

Ministrer / Casa de Joan II

Era ministrer de la casa del rei Joan II, almenys durant el 1475. El seu cognom podria coincidir amb el d'altres tres ministrers de Joan II, els quals podrien ser familiars: Martín Munyós, Andrés Munyoz, i Miguel Munyoz.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8829, f. 48r.

Joan Mont → Joan Roger àlies Mont

Joan Montesino

Mestre dels diputats / Catedral de València

El 1467 ja era prevere resident a la seu de València com a simple beneficiat. Va ocupar l'ofici d'altar de domer almenys del 1490 al 1494 i era sotsobrer l'any administratiu de 1494. Almenys en el període del 1490 al 1498 fou mestre dels diputats.

Documents

- 14 de gener de 1467. És prevere beneficiat a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3587, s/f].
- 26 de juliol de 1490. És domer i mestre dels diputats de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].
- 30 d'abril de 1491. És sotsobrer de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3686, s/f].
- 11 de juliol de 1494. És domer i mestre dels diputats de la seu [E-VAc, Almoina, Procura major, any 1494, vol. 5686, f. 42r].
- 6 d'agost de 1496. Demana al sagristà de la seu de València que els diputats no facen certes tasques [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 163)].
- 22 de novembre de 1498. És prevere i compra roba per als diputats [E-VAc, Tresoreria, any 1498, vol. 1291, any 1498, s/f].

Miquel de Morer

Cantor / Capella del príncep Ferran

Almenys durant la primera meitat del 1463 fou cantor de la capella del príncep Ferran, del qual, a més, també va ser "mestre de llegir e d'arts", almenys des del 22 de febrer de 1459.

Document

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a mestre dels infants i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAc, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8807, f. 120r.

Bibliografia

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 541, 682.

Domingo de Moriella → Domingo de Moriello

Domingo de Moriello [Moriella, Mortiello]

Mestre de capella / Capella del príncep Carles

Era prevere natural del regne de Navarra, almoïner i mestre de capella de Carles de Viana quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461. Va estar present durant els dotze dies d'oficis que es celebraren de cos present a la

sala major del palau reial de Barcelona. Els mesos següents va romandre a la capital catalana, almenys fins al 30 de desembre de 1461, quan cobrava per assistir a les funcions fúnebres del príncep.

Documents

- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a almoïner i mestre de capella en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 de desembre de 1461. Cobrava pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputació Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.

Sancho (de) Morillas → Sancho (de) Matilla

Joan de la Mota

Tamborino / Casa del príncep Carles

Era tamborino de la casa del príncep Carles quan aquest va morir a Barcelona el 23 de setembre de 1461.

Document

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputació Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.

Sancho (de) Motillas → Sancho (de) Matilla

Muçadell [Munçadell]

Trompeta / Casa de Joan II

Fou trompeta del rei Joan II, adscrit al capità mossèn Martín de Angulo, almenys durant la segona meitat del 1472 i la primera del 1473.

Documents

- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8824, f. 113v; *ibid.*, vol. 8826, f. 37v, 44v, 46r, 86r, 97v, 117r, 138v, 154v.

Munçadell → Muçadell

Andrés Munyoz

Ministrer / Casa de Joan II

Figura registrat com a “ministré” (ministrer) a les acaballes del 1478, en dos pagaments del tresorer general del rei Joan II. El seu cognom coincideix amb el d'uns altres dos ministrers de Joan II (Martín Munyós i Miguel Munyoz) i potser, d'un tercer, Joan Monoz, tots els quals podrien ser familiars.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 95v, 101v, 125v.

Martín Munyós → Martín Munyoz

Martín Munyoz [Munyós, Muñoz] (de Cardoso)

Ministrer de xirimia / Casa de Joan II de Castella - Casa de Joan II d'Aragó

Era ministrer de xirimia del rei Joan II de Castella del 1453 al 1454, per la qual cosa rebia 6.000 maravedissos anuals. Amb tota seguretat servia Joan II d'Aragó en el mateix ofici, almenys des del 1458 a la primera meitat del 1463. El seu cognom coincideix amb el d'uns altres dos ministrers de Joan II (Andrés Munyós i Miguel Munyoz) i potser, d'un tercer, Joan Monoz, tots els quals podrien ser familiars.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 148v; *ibid.*, vol. 8802, f. 75v; *ibid.*, vol. 9815, f. 139v, 162v, 180r; *ibid.*, vol. 8804, f. 172r; *ibid.*, vol. 8807, f. 93v, 107r.

Bibliografia

- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: “La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio”, *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 380.

Miguel [Miquel] Munyoz

Ministrer / Casa de Joan II - Casa del duc de l'Infantado

Apareix registrat com a “ministré” (ministrer) en dos pagaments a les acaballes del 1478 del tresorer general del rei Joan II. El seu cognom coincideix amb el d'uns altres dos ministrers de Joan II (Martín Munyós i Andrés Munyoz) i potser, d'un tercer, Joan Monoz, tots els quals podrien ser familiars. En morir el seu patró, va incorporar-se al servei del duc de l'Infantado a Castella, període en què ensenyava el seu ofici al castellà Alfonso Vélez, tot i que aquest va deixar-lo al cap d'un any amb queixes sobre la deficient dedicació del mestre.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 101v, 125v.

Bibliografia

- MADURELL, José María: "Documentos para la historia de maestros de capilla, infantes de coro, maestros de música y danza y ministriles en Barcelona (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 3 (1948), p. 223.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 149.

Martín Muñoz → Martín Munyoz

Andreu de la Murta [Muta]

Tamborino / Casa del príncep Carles

Era tamborino del príncep Carles de Viana quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461. El 13 d'octubre encara es trobava a Barcelona.

Document

- 13 d'octubre de 1461. Nomena procurador per a cobrar [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 187r.

Andreu de la Muta → Andreu de la Murta

Joan [Juan] Navarro

Trompeta / Casa de Joan II

Era ja trompeta de Joan II el juliol de 1458, al mes següent de la mort de l'antecessor Alfons V. A més, juntament amb el seu fill Pere Navarro, fou el trompeta de més llarga i contínua trajectòria al servei del rei. Hi ha constància d'una compra de roba i una cavalcadura per part de Joan II durant els primers dos anys del regnat. L'octubre de 1469 hi era a Saragossa separat del monarca, així com el febrer de 1471, quan va acceptar Juan Illas com a aprenent de trompeta. La seua trajectòria àulica va prolongar-se almenys fins al 1475.

Documents

- 18 de setembre de 1458. És pare de Pere Navarro i Joan II ordena pagar-li una cavalcadura [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 26v-27r].
- 18 de desembre de 1459. Joan II li paga un gipó i un parell de calces [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 132r].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 36v, 66r, 94v, 151v; *ibid.*, vol. 8802, f. 132r; *ibid.*, vol. 9815, f. 151r, 163v, 177r, 236v; *ibid.*, vol. 8803, f. 71r; *ibid.*, vol. 8804, f. 106r; *ibid.*, vol. 8805, f. 99r; *ibid.*, vol. 8807, f. 95r, 109v; *ibid.*, vol. 8811, f. 32r, 35v, 68r, 77r, 113r, 119r, 131r, 136r; *ibid.*, vol. 8813, f. 100v, 126r; *ibid.*, vol. 8815, f. 46v, 72v, 94v, 106r; *ibid.*, vol. 8816, f. 69r, 78v, 94r, 95r, 99v; *ibid.*, vol. 8817, f. 24v, 29v, 48r, 49r, 60v, 76r, 40v, 67v, 71v, 94r; *ibid.*, vol. 8821, f. 33v, 50v; *ibid.*, vol. 8822, f. 29v, 43v, 48v, 56r, 68v, 72v, 74r, 82v, 85r, 95r; *ibid.*, vol. 8823, f. 29r, 55r, 71r, 81r,

90v; *ibid.*, vol. 8825, f. 38v, 47v, 62r, 74r, 82r; *ibid.*, vol. 8824, f. 41v, 105v; *ibid.*, vol. 8826, f. 138v; *ibid.*, vol. 8827, f. 30v; *ibid.*, vol. 8829, f. 56r.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. I", *Nassarre*, 7:1 (1991), p. 177.
- *ID.*: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. V", *Nassarre*, 9:1 (1993), p. 273.

Pere [Pedro] Navarro

Trompeta / Casa de Joan II

No més tard del setembre de 1458 va ingressar al servei de Joan II com a trompeta. Juntament amb son pare Joan Navarro, fou el trompeta de més llarga i contínua trajectòria al servei del rei. Hi ha constància d'una compra de roba i una cavalcadura per part de Joan II durant els primers dos anys del regnat. El 15 de febrer de 1471 hi era a Saragossa separat del rei, quan va actuar de testimoni de l'acte en què son pare va acceptar Juan Illas com a aprenent de trompeta. El 1475 encara cobrava de la casa reial encara que els tres anys anteriors no consten cobraments de la tresoreria.

Documents

- 18 de setembre de 1458. És fill de Joan Navarro. Joan II ordena el pagament una cavalcadura [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 26v-27r].
- 18 de desembre de 1459. Joan II li paga un gipó i un parell de calces [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 132r].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 66r, 69r, 94r, 151v; *ibid.*, vol. 8802, f. 132r; *ibid.*, vol. 9815, f. 163v, 151r, 177r; *ibid.*, vol. 8803, f. 102r; *ibid.*, vol. 8804, f. 196r; *ibid.*, vol. 8805, f. 99r; *ibid.*, vol. 8807, f. 95v, 109v; *ibid.*, vol. 8812, f. 43v; *ibid.*, vol. 8811, f. 32r, 35v, 68r, 77r, 113r, 119v, 136r; *ibid.*, vol. 8813, f. 126r; *ibid.*, vol. 8814, f. 71v, 86v, 115v; *ibid.*, vol. 8815, f. 46v, 72v, 94v, 106r; *ibid.*, vol. 8816, f. 69r, 94r, 95r, 99v; *ibid.*, vol. 8817, f. 24v, 29v, 40v, 48r, 49r, 67v, 76r, 94r, 160v; *ibid.*, vol. 8821, f. 33v, 40v, 52r; *ibid.*, vol. 8822, f. 29v, 43v, 48v, 72v, 74r, 82r, 85r; *ibid.*, vol. 8823, f. 39v, 55r; *ibid.*, vol. 8829, f. 56r.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Hygini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. I", *Nassarre*, 7:1 (1991), p. 177.

Alonso (de) Neco → Alonso (de) Meco

Joan Negre

Trompeta / Casa de Joan II

Fou trompeta de Joan II, almenys de l'abril de 1464 al 1466. Potser es pugui identificar amb el trompeta homònim que el gener de 1464 estava al servei d'Alfons d'Aragó, fill il·legítim de Joan II.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8810, f. 46v, 163r, 276r; *ibid.*, vol. 8811, f. 29r, 48r, 86v; *ibid.*, vol. 8811, s/f.

Domingo de Oleta → Domingo de Olleta

Domingo de Olleta [d'Olleta, Oleta]

Cantor tenorista / Capella de Joan II - Capella de Ferran II

Va ingressar en edat infantil a la capella navarresa de Joan II, possiblement com a fadrí cantor. Sense deixar la cort, quan arribà a l'edat adulta va passar a ser cantor tenorista en la mateixa capella. En ser coronat Joan II com a rei d'Aragó a mitjan 1458, Olleta va continuar al seu servei i, fins i tot, va cobrar de la tresoreria aragonesa algunes quitacions degudes des del 1456. En aquesta època figura en un document referit com a "misser" la qual cosa suggereix que també pogué ser jurista. El febrer de 1459 ja era prevere i aquest mateix any començà a gaudir del favor reial en l'obtenció de beneficis als regnes de la corona aragonesa. El 2 d'octubre, el rei va fer diverses gestions per a recolzar-lo davant el papa en l'obtenció d'un canonicat a Tudela. El penúltim dia de l'any, el mateix monarca demanava al bisbe de Vic per al seu tenorista la dispensa de la presència immediata per a prendre possessió d'un benefici a Santa Eulàlia de Provençana i Hospitalet, per raó d'ésser al seu servei. L'antiguitat i, potser, la formació jurídica degueren influir perquè fóra considerat persona de confiança dels reis. El 1465, la reina Joana va confiar en ell una missió davant el condestable de Navarra i el 1467 tenia el títol de conseller reial. El 31 de març de 1467 el monarca va intervenir davant el papa i del bisbe de Tarassona perquè el seu tenorista rebera el deganat de Tudela, la qual cosa no aconseguí aleshores. El juny d'aquest any es trobava a València amb el rei. El 1470, Joan II va actuar molt activament en la candidatura d'Olleta per a l'arquebisbat de Càller davant el papa, tot i mantenint els beneficis que Olleta tenia, a causa de la baixa renda d'aquest arquebisbat. A la darrerria d'aquest any, el monarca insistia davant el màxim pontífex sobre la concessió del deganat de Tudela, que encara no s'havia produït. El 14 de gener de 1474 es constata que formava part del grup de cantors de la capella reial que cobraven del segell i, a més, que seguia la cort. El 15 de març de 1479 era Ardiaca de Daroca a *La Seo* saragossana, quan fou nomenat examinador d'un orgue venut per García Baylo a Juan Burgui per a l'església navarresa de Sant Pere de Burgui. El 17 d'agost de 1479 fou

inscrit com a tenorista de Ferran II però no consta que després seguira la cort. El nou monarca va intercedir l'agost de 1480 perquè es tornara un deute a Olleta i, el febrer de 1484, perquè es retirara el litigi sobre el ardiaconat de Daroca que posseïa el seu tenorista. No es tenen notícies posteriors.

Documents

- 30 de desembre de 1458. És tenorista del rei quan fa ferma de dret sobre la vicaria perpètua de Santa Eulàlia de Provençana juntament amb Joan Aznar i Bartomeu de Cantarranes [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3493, f. 16v].
- 16 de febrer de 1459. És referit com a misser quan Joan II ordena al tresorer general el pagament al seu capellà tenorista de la resta de la quitació i el manteniment des del 1456 fins al 31 de juliol de 1459 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 71v-72r].
- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre no prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 28 de febrer de 1459. Rep de la tresoreria reial 300 sous jaquesos en paga prorrata dels 593 deguts de la quitació "dels anys passats" fins al juliol de 1458 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 91r].
- Abril de 1459. Rep de la tresoreria reial 293 sous i 3 diners jaquesos restants en paga prorrata dels 593 deguts de la seua quitació "dels anys passats" fins a juliol de 1458 [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 103r].
- 2 d'octubre de 1459. Joan II escriu diverses cartes al seu conseller el bisbe de Siracusa, ardiaca de Jaca i degà de Tudela, presents en la cort romana, perquè recolzen Olleta davant el papa en una qüestió conflictiva sobre l'adjudicació d'una canongia a la catedral de Tudela, al qual també s'adreça el monarca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3362, f. 121v-123v].
- 30 de desembre de 1459. Joan II demana al bisbe de Vic que dispense Olleta de comparèixer en el termini de tres dies davant d'ell per a prendre possessió d'un benefici a Santa Eulàlia de Provençana i Hospitalet, puix no pot anar-hi per estar al seu servei [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3326, f. 42r-42v].
- 16 de gener de 1465. La reina Joana comunica al condestable de Navarra que li enviarà a Olleta "por ésser persona fiable" per a transmetre-li alguna informació [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 117, f. 76r-76v].
- 31 de març de 1467. És conseller i capellà del rei, el qual dóna instruccions a un altre conseller per a demanar al papa que li atorguen el deganat de Tudela, ja que "de ninyo aquà ha servido e seguido, sierve e sigue al dicho senyor [rei]" [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3381, f. 109r-110r].
- 22 d'abril de 1467. Joan II dóna instruccions al mestre en sacra teologia Maiques perquè diga al bisbe de Taraçona que renunciï al deganat de Tudela, que ha pres indegudament, perquè siga adjudicat a Olleta [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3412, f. 113v-114r].
- 23 de juny de 1467. Es troba a València amb el rei [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1154, f. 76r-77v].
- 20 de març de 1470. Joan II demana al papa que atorgue al seu conseller Olleta l'arquebisbat de Càller però que li mantinga els beneficis que posseeix perquè la renda d'aquest arquebisbat és exigua. Al mateix temps envia cartes al col·legi cardenalici, a tres cardenals i al seu conseller, l'arquebisbe de Monreale, perquè recolzen la petició [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3400, f. 171v-172v].
- 12 de juny de 1470. Joan II insisteix al papa sobre la concessió de l'arquebisbat de Càller al seu tenorista [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3401, f. 98v-99r].
- 28 de desembre de 1470. Joan II dóna instruccions al seu ambaixador, que va a viatjar a Itàlia, perquè comuniqui al papa el seu desig que siga atorgat a Olleta el

- deganat de Tudela i la proposta que, a canvi, li concedisquen al bisbe de Tarassona beneficis que sumen la mateixa quantitat [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3413, f. 85r].
- 14 de novembre de 1472. Joan II escriu al papa perquè es faça justícia en uns litigis en què estava interessat el seu conseller Olleta [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3459, f. 18v].
 - 14 de gener de 1474. Joan II ordena el pagament de 125 sous que són deguts a Olleta del dret del segell corresponents al terç de gener-abril de 1471 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3420, f. 31v-32r].
 - 17 d'agost de 1479. És ardiaca de Daroca i és inscrit com a cantor tenorista a la capella de Ferran II [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 130v].
 - 17 d'agost de 1479. És ardiaca de Daroca i figura en el registre de certificacions de Ferran II com a tenorista [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 920, f. 24v].
 - 26 d'agost de 1480. Ferran II ordena a Pero Pérez, el qual fou procurador del seu tenorista Olleta, que torne a aquest els 15.000 sous que li deu [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3562, f. 48v-49r].
 - 21 de febrer de 1484. Joan II demana al seu ambaixador a Roma que faça gestions perquè es retire el litigi sobre el ardiacolat de Daroca que posseeix el seu tenorista Olleta [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3564, f. 18r-19r].
 - Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8802, f. 91r, 103r; *ibid.*, vol. 8817, f. 79r; *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8824, f. 95v.

Bibliografia

- MUÑOZ ROCA-TALLADA, Carmen: *Doña Juana Enríquez, madre del Rey Católico* (Madrid: Editora Nacional, 1945), p. 92.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a edició 1962), p. 673.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 227-228.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 97, 169.

Joan Oncelm → Joan Onsem

Joan Onsem [Oncelm, Onsen, de Bruxel les]

Cantor tenor / Capella d'Alfons V - Capella del príncep Carles - Capella del príncep Ferran

Era un tenor, segurament originari de Brussel·les, que va servir el rei Alfons el Magnànim a Nàpols almenys durant el primer quart del 1457. Poc després degué incorporar-se a la capella de Carles de Viana, a la qual pertanyia quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461. Va estar present durant els dotze dies d'oficis que es celebraren de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona. Als pocs mesos, el 3 de gener de 1462,

fou inscrit per la reina Joana com a cantor en la capella del príncep Ferran amb quitació diària de 2 bèsties. Es desconeix quant de temps va romandre en aquesta institució.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 de desembre de 1461. Cobrava pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- 3 de gener de 1462. Joan Onsem de Brussel les és inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- ANGLÈS, Higiní: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", dins José López-Calo (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1961), p. 138.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 671.
- ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.
- ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), p. 36, 38, 67, 93.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 101.

Joan Onsen → Joan Onsem

Roger d'Orcau → Roger del Cau

Arnau [Arnault] Ororbil [Ororbils, Diorbils, Diorbit, de Jarbil, de Garbie]
Ministrer (de xirimia?) / Casa de Joan II de Castella - Casa d'Alfons el Magnànim - Casa del príncep Carles - Casa del príncep Ferran

El 2 de març del 1444, Alfons el Magnànim comunicava al seu tresorer que havia contractat "Arnau", ministrer de Joan II de Castella, per a la seua cort napolitana per l'alt sou de 400 florins d'or anuals. Es tractava d'un ministrer de vent anomenat "Arnau de Bruges" que formava part del conjunt d'Alfons el Magnànim a Nàpols, almenys de l'octubre de 1446 a

l'octubre de 1447. Probablement aquest fou Arnau Ororbil, ja que aquest músic posteriorment va servir el príncep Carles de Viana en companyia dels ministrers Petit Joan i Corneli d'Alemanya, amb els quals "Arnau de Bruges" havia coincidit a Nàpols i amb el segon també, anteriorment, a Castella.

Degué romandre a Nàpols fins al 1459, quan viatjà amb el conjunt de ministrers de Carles de Viana, amb qui es trobava en el moment de la seua mort a Barcelona el 23 de setembre de 1461. Va romandre a aquesta ciutat sense ocupació quan el 10 de novembre de 1461 el rei Joan II demanà a la reina Joana l'admissió del músic al servei del príncep Ferran, juntament amb la major part dels seus companys, i els va assignar sou de les pecúnies de la coronació. El maig de 1462 encara hi era a la cort.

També podria tractar-se d'un ministrer de la reina Catòlica citat com "Arnao" el 1478, puix també formava cobla amb Corneli d'Alemanya i Sancho Vaquero després que aquests dos hagueren servit, com Arnau Ororbil, al príncep de Viana i al príncep Ferran.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix en una relació de membres que havien sigut abans de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 10 de novembre de 1461. Joan II escriu a la reina Joana per demanar-li que admeta al servei del príncep Ferran quatre antics ministrers del príncep Carles i comunica la decisió al batlle general [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3376, f. 88v-89r (vegeu l'apèndix III, doc. 21)].
- Cobraments: Casa de Ferran II: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 141r [? ("ministrés del senyor príncep")]; *ibid.*, vol. 8805, f. 91v, 117r. Casa d'Alfons V: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8791, f. 200r, 233v, 443v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 277.
- ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició 1961), p. 1019-1020.
- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 891.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 76.

Arnau Ororbils → Arnau Ororbil

Joan Padrós → Joan Pedrós

Guillem Pagana [Pagà]

Orguener

Procedent de Perpinyà, el 7 de setembre de 1473 va rebre l'encàrrec de reparar els orgues majors de la seu de Girona i baixar-los un o dos punts. En aquesta feina va estar ajudat per un soci anomenat Roses. Segurament es posà a treballar immediatament en uns orgues petits que hi havia a la capella de Sant Pau o del bisbe de Pau, per la qual cosa va rebre un parell de pagaments el juny de l'any següent. Tres mesos després es disposava a signar un contracte per a construir uns orgues al monestir de Montserrat que anava a finançar el conseller i secretari reial Joan de Coloma. El maig de 1475 encara devia estar a Girona quan va rebre un darrer pagament de la seu. El 1498 sembla que havia tornat a Perpinyà, ja que tractava amb l'església de Sant Mateu d'aquesta ciutat sobre la construcció d'un orgue nou de 12 pams amb cinc castells.

Documents

- 7 de setembre de 1473. És triat pel capítol de Girona, com a "peritissimus magister" de Perpinyà, per a reparar els seus orgues i baixar-los un o dos punts [E-G, Actes capitulars (*Resolutiones*), vol. 5, f. 4v (vegeu l'apèndix III, doc. 67)].
- 14 a 23 de desembre de 1473. Cobra diverses quantitats per adobar els orgues majors de la seu de Girona amb el seu soci en Roses [E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1473, f. 80r].
- 10 de juny de 1474. Cobra per haver adobat els orgues petits de la capella del bisbe de Pau de la seu de Girona [E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1474, f. 119r].
- 25 de juny de 1474. Cobra per haver adobat els orgues de la capella de Sant Pau de la seu de Girona [E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1474, f. 119r].
- 6 d'octubre de 1474. Nomena procurador Benet Feu, mercader, per a signar les capitulacions per a construir uns orgues a l'església del monestir de Montserrat que finança Joan de Coloma, conseller i secretari del rei [AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/54, 24 de setembre de 1474; *ibid.*, 6 d'octubre de 1474].
- 30 de maig de 1475. Cobra per haver adobat "lo joch dels orgues e adolsir-los" a la seu de Girona [E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1474, f. 123v].

Bibliografia

- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario Musical*, 9 (1954), p. 219.
- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Perspectiva musical de Gerona, de los años 1000 al 1500", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25:2 (1981), p. 553.
- VINAIXA I PLANAS, Meritxell: "Pere Ponç de Vic, efímer organista de la seu de Girona el 1473", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 459.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 95.

Antonio de Palerm → Antonio (de) Leontino

Miguel (de) Pan y [e] Vino

Organista - Cantor / Casa del príncep Ferran - Casa del rei Ferran II

El 10 d'octubre de 1464 era inscrit per la reina Joana com a sonador d'orgue al servei del príncep Ferran. El 16 d'abril de 1483 era cantor del ja rei Ferran, quan li va ser adjudicada la rectoria del palau del Real de València per mort d'Antoni Eximénez. No obstant això, no apareix en les relacions de cantors aportades per Knighton.

Documents

- 16 d'abril de 1483. Com a xantre del rei, rep la rectoria del palau del Real de València amb el benefici annex de Santa Llúcia a la seu de València, per mort d'Antoni Eximénez, amb la participació com a procurador del també cantor Lluís Domínguez àlies Atzuara [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1157, f. 414r-418v].

Bibliografia

- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la Corte de Fernando el Católico (1474-1516)*, trad. de Luis Gago (Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2001), p. 97.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 663.

Antonio Panormitano → Antonio (de) Leontino

Enric de Paríç → Enric Foxer

Enric de París → Enric Foxer

Pere de Pasaro

Trompeta / Casa del príncep Carles

Possiblement originari de la ciutat italiana de Pesaro, és probable que entrara al servei del príncep Carles durant la seua estada a Nàpols (1456-1458) o a Sicília (1458). El 1460, ja arribat a la península Ibèrica, formava part d'aquesta casa principesca.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 187v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.

Agostí Pastor

Diputat / Catedral de València

Va ser diputat de la seu de València. Possiblement després va continuar algun any més en contacte amb la seu beneficiant-se del senyal que els capitulars solien atorgar als antics diputats. De qualsevol manera, el maig de 1496 havia deixat de gaudir-la.

Documents

- 9 de maig de 1496. El capítol de València ordena que el senyal que tenia com a diputat o antic diputat siga adjudicada al cantor Honorat Strimundi [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1496, s/f].
- 7 de maig de 1497. El capítol atorga el senyal que tenia a Nicolau Feliu, diputat, per a estudiar gramàtica [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1497, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 168)].

Berenguer de Pau

Cabiscol major / Catedral de Girona

El 1474 era cabiscol major de la seu de Girona.

Document

- 8 d'octubre de 1474. És "precentor maioris" de la seu de Girona [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 46 (23), f. 208v].

Jordi de Pavia

Trompeta / Casa del príncep Carles

Segurament originari de la ciutat italiana de Pavia, és probable que entrara al servei del príncep Carles durant la seua estada a Nàpols (1456-1458) o Sicília (1458). Encara formava part d'aquesta casa principesca quan el seu patró va morir a Barcelona el 23 de setembre de 1461 i, almenys, va romandre a la capital catalana fins a l'octubre d'aquest any.

Document

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 187v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.

Pedro

Tamborino / Casa de Joan II

Un tamborino amb aquest nom i de cognom desconegut servia Joan II el 1467.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8816, f. 77v.

Joan Pedrós [Padrós]

Cantor / Capella del príncep Carles - Catedral de València - Capella de Joan II

Era cantor de la capella de Carles de Viana quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461. Va estar present durant els oficis de cos present celebrats a la sala major del palau reial de Barcelona. El 2 d'agost de 1463 va ser rebut com a cantor de la catedral de València amb un salari de només un senyal de l'Almoïna (7,5 lliures anuals), però va aconseguir augmentar-lo a dos encara el mateix any. El 23 de juny de 1467, trobant-se el rei Joan II a València, figura en la documentació com a cantor reial, per la qual cosa pogué haver-se incorporat aleshores. No obstant això, va conservar l'ofici a la seu valenciana fins al 1468, quan desapareix definitivament de la documentació catedralícia després de rebre el salari anticipat de dos terços, com a ajuda per a un viatge a algun lloc desconegut que bé podria ser la cort reial.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 de desembre de 1461. Cobra pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- 2 d'agost de 1463. És rebut com a cantor de la catedral de València amb salari d'un senyal [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, any 1463, s/f].
- 26 d'octubre de 1463. El capítol de la seu de València acorda atorga-li un dels pròxims tres senyals vacants [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, any 1463, s/f].
- 23 de juny de 1467. És xantre de Joan II i es troba a València amb ell [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1154, f. 76r-77v].
- Any 1468. Per manament del capítol de València, el procurador major de l'Almoïna li anticipa dos terços "per subvenció del seu viatge" [*E-VAc*, Almoïna, Procura Major, vol. 5658, any 1468, f. 25r].
- Cobraments (seu de València): *E-VAc*, Almoïna, Procura Major, vol. 5657, any 1464, s/f; *ibid.*, any 1465, s/f; *ibid.*, any 1466, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1468, f. 25r. *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, any 1464, s/f, 31 de març de 1464; *ibid.*, s/f, 31 d'octubre de 1464; *ibid.*, s/f, 19 de desembre de 1464; *ibid.*, any 1465, s/f, 28 de febrer de 1465; *ibid.*, s/f, 8 d'abril de 1465.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.

- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputació Foral de Navarra, Institució Príncep de Viana, 1970), p. 405.

Joan Peres [Peris, Paris]

Músic / Casa del príncep Carles

Era músic del príncep Carles, probablement d'instruments de corda, en el moment de la mort d'aquest el 23 de setembre de 1461. El 13 d'octubre continuava a Barcelona.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputació Foral de Navarra, Institució Príncep de Viana, 1970), p. 406.

Joan Peris → Joan Peres

Joan de Pessi àlies Avena

Cantor / Capella del príncep Carles

Era cantor de la capella de Carles de Viana quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461. Va estar present durant els oficis de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona i va cobrar aquests treballs a través de procurador al començament del gener de l'any següent.

Document

- 4 de gener de 1462. El seu procurador Joan l'Opitaler, àlies lo Petit Joan, cobra en el seu nom 36 sous de Barcelona pels seus treballs en els oficis de cos present a la sala del Palau Major de Barcelona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 22r-22v].

[Gabriel] Picanyes

Orguener

Estava establert a Barcelona quan va treballar en la seu almenys el 1446 i 1455 fent treballs de manteniment en els orgues i, fins i tot, fabricant alguns canons nous. També va adaptar l'orgue de Santa Maria de Junqueras a Barcelona.

Documents

- Abril de 1446. És referit com a afinador d'orgues, quan treballà a la seu de Barcelona fent tres baldes de ferro i adobant "la tapa" la vespra de Sant Jordi [E-Bc, Catedral, Sagristia, Albarans 1452-1453, 20 de març de 1453].
- Setembre de 1455. Adoba els orgues de la seu de Barcelona i fa alguns canons nous [E-Bc, Catedral, Sagristia, Sagristia en general, anys 1455-1457, f. 38r].

Bibliografia

- BALDELLÓ, Francesc: "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XV-XVI)", *Anuario Musical*, 21 (1966), p. 133.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 85.

Pedro [Pere] Pifán [Piphán, Pinphán, Pifany, Pifant]

Cantor - Mestre de cant / Capella de Joan II - Catedral de Saragossa

D'origen francès, es té constància que a la darrereria del 1459 era cantor de la capella de Joan II. És possible que exercira l'ofici de fet la resta del regnat, ja que el darrer pagament localitzat en la tresoreria reial data del setembre de 1478, però l'anterior és de l'abril de 1469. Després de la mort del seu patró, pot constatar-se que residia a la ciutat de Saragossa, on almenys posseïa un benefici a *La Seo* i una capellania reial a l'església de Santa Engràcia, així com propietats immobiliàries, com ara unes cases a la parròquia de Santa Maria, les quals arrendava. El 15 de març de 1479 fou nomenat examinador d'un orgue fabricat a Saragossa i venut per García Baylo a Juan Burgui per a l'església navarresa de Sant Pere de Burgui. El 21 de desembre d'aquest any havia assolit el magisteri de cant a *La Seo* però probablement ja exercia el 19 de maig anterior, puix va organitzar els entremesos dels carros del dia del *Corpus Christi* d'aquest any. Degué tenir bona relació amb Guillem de Podio, atenent que el 1480 va actuar com a procurador seu per a fer gestions relatives a dues col·lacions de beneficis a la capital aragonesa. En aquest moment, estava ordenat de prevere, encara que probablement ho era des de molt de temps enrere, car rebia ordinàriament el tractament de *mossèn*. El 20 de juny de 1483 tornava a ser nomenat expert per a l'examen d'un altre orgue de García Baylo construït per a l'església de Sant Pere de Burgui. Quatre mesos després autoritzava la venda d'unes vinyes a Cantalobos, pertanyents a la seua capellania a *La Seo*. La nit de Nadal de 1487 es féu una representació a *La Seo* de Saragossa, davant els reis Catòlics i els seus fills Joan i Isabel, en què "maese Pifán" va col·laborar amb "quinternos que fizo notados para cantar á los prophetas, a la Maria y Jesus", per la qual cosa va cobrar mig florí d'or. El 4 de maig de 1493 rebia el recolzament reial per al cobrament de cert deute de la pensió que corresponia a Pifán sobre una escrivania reial com a capellà de Santa Engràcia. Aquest mateix any encara era deutor de 5.380 sous barcelonesos de les quitacions com a antic cantor de Joan II i, per aquest motiu, Ferran II ordenava el corresponent pagament al receptor i distribuïdor de les pecúnies de la marmessoria de son pare. Però

sembla que l'ordre reial no va tenir efecte, ja que el 16 d'octubre de 1498, Pifán venia, a l'escrivà de la Inquisició, el mateix deute per idèntic preu. Es desconeix la seua trajectòria posterior.

Documents

- 4 de febrer de 1460. Com a membre de la capella de Joan II, cobra de la tresoreria reial per comprar-se una cavalcadura [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 98r].
- 21 de març de 1480. És prevere beneficiat en l'església de Santa Engràcia de Saragossa quan rep el nomenament de procurador de Guillem Molins per a gestionar-li dues col·lacions de beneficis a Saragossa [*E-VAcp*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, 21 de març de 1480 (vegeu l'apèndix III, doc. 130)].
- 4 de maig de 1493. Ferran II ordena al seu escrivà Antoni Tomàs que li pague el deute de les pensions que ha de cobrar d'aquesta escrivania com a capellà reial en l'església de Santa Engràcia [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3571, f. 74v (vegeu l'apèndix III, doc. 156)].
- 28 d'octubre de 1493. Ferran II ordena al receptor i distribuïdor de les pecúnies consignades per a la marmessoria de son pare que li pague en sis anys els 5.380 sous barcelonesos que encara li eren deguts de les quitacions com a antic cantor de Joan II [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3572, f. 28r-28v].
- 12 de setembre de 1497. Ferran II ordena que el mateix deute de 5.380 sous barcelonesos de les quitacions com a antic cantor de Joan II siga pagat en tres anys [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3576, f. 116r-116v].
- *Cobraments: E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 161r, 330v; *ibid.*, vol. 8803, f. 92v, 97v; *ibid.*, vol. 8804, f. 139r, 232r; *ibid.*, vol. 8805, f. 28r, 42r, 91r; *ibid.*, vol. 8807, f. 44v, 56r, 61r, 63r; *ibid.*, vol. 8810, f. 169v, 190r; *ibid.*, vol. 8811, f. 50r; *ibid.*, vol. 8818, f. 126v; *ibid.*, vol. 8819, f. 71r; *ibid.*, vol. 8831, f. 72v.

Bibliografia

- QUADRADO NIETO, José María: *Recuerdos y bellezas de España*, vol 3 (Barcelona: Joaquín Verdaguer, 1844), p. 266.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 227-228, 232-233.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. IV", *Nassarre*, 8:2 (1992), p. 191, 193, 199, 226.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la Corte de Fernando el Católico (1474-1516)*, trad. de Luis Gago (Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2001), p. 160.

Pere Pifant → Pedro Pifán

Pere Pifany → Pedro Pifán

Pedro Pinphán → Pedro Pifán

Joan Pinyana

Cantor / Capella del príncep Carles - Capella de Joan II

Era cantor de la capella de Carles de Viana en el moment de la mort d'aquest, el 23 de setembre de 1461. Va participar amb aquesta capella durant els dotze dies d'oficis que es celebraren de cos present a la sala

major del palau reial de Barcelona, pels quals va cobrar el 30 de desembre de 1461. Es desconeix la trajectòria dels anys següents fins al 1478, quan era cantor laic del rei Joan II. Sembla que no va continuar servint el seu successor Ferran II.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 30 de desembre de 1461. Cobra pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 136v (vegeu l'apèndix III, doc. 124).

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.

Pedro Piphán → Pedro Pifán

Jaume Ponç

Orguener

És possible que tinguera relació familiar amb l'orguener alemany conegut a València com Pere Ponç, constructor de l'orgue major de la seu de València a partir del 1460. El 15 de juliol de 1489 va signar, juntament amb Joan Spindelnoquere, un contracte amb la parròquia de Sant Tomàs per a construir un nou orgue. El mateix any, Jaume Ponç va canviar els tubs de fusta de dos dels castells de l'orgue fet per Marturià Prats a la seu de València del 1483 al 1485 per altres del mateix material i va afinar l'instrument.

Document

- 15 de juliol de 1489. Contracte amb la parròquia de Sant Tomàs de València per a construir un nou orgue [*E-VAar*, not. Pere Joan Zabrugada, vol. 3064, s/f (vegeu el l'apèndix III, doc. 152)].
- Cobrament: *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3685, 17 de juliol de 1489.

Bibliografia

- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

Pere Pons

Organista / Catedral de Girona

Procedent de Vic, va actuar com a organista la festa de l'Assumpció de la Verge Maria de 1473 a la seu de Girona en substitució del titular Guerau Puig, que es trobava malalt. Degué agradar al capítol la seua intervenció, perquè dos dies després els canonges el nomenaren organista en

substitució de Puig, amb un salari de 15 lliures. Després d'acceptar la plaça i obtenir una prorrata del sou avançat, va tornar a Vic per a arregar els seus béns mobles, d'on sembla que no tornà a Girona per motius desconeguts.

Documents

- 17 d'agost de 1473. És nomenat organista de la seu de Girona després de la seua destacable actuació dos dies abans en la festa de l'Assumpció de Maria en substitució del malalt Guerau Puig [E-G, Actes capitulars (*Resolutiones*), vol. 4, f. 254r].
- 28 de març de 1474. El capítol de Girona recorda que Pons no va tornar a Girona després del seu nomenament [E-G, Actes capitulars (*Resolutiones*), vol. 5, f. 17r (vegeu l'apèndix III, doc. 75)].

Bibliografia

- VINAIXA I PLANAS, Meritxell: "Pere Ponç de Vic, efímer organista de la seu de Girona el 1473", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 457-460.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 95.

Joan de Ponte

Cantor / Capella del príncep Carles - Capella de Ferran II (?)

De possible origen italià, era cantor de la capella de Carles de Viana en el moment de la mort d'aquest el 23 de setembre de 1461. Va participar amb aquesta capella durant els dotze dies d'oficis fúnebres que es celebraren de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona, pels qual va cobrar el penúltim dia del 1461. Es desconeix la seua trajectòria posterior. És possible que tornara a Nàpols i que fóra el mateix cantor "Juan de Ponte" que molt després va entrar al servei de Ferran II, durant el seu viatge a Nàpols dels anys 1506-1507. Aquest músic encara hi era a la capella del rei d'Aragó el 1515.

Documents

- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 14 d'octubre de 1461. Era cantor de la capella de Carles de Viana quan compareix com a testimoni en un cobrament [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 1v-2r].
- 30 de desembre de 1461. Cobrava pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputació Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la Corte de Fernando el Católico (1474-1516)*, trad. de Luis Gago (Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2001), p. 102, 184-192.

Lluís Portella

Cantor (fadrí) / Capella del príncep Ferran

El 15 de novembre de 1461 va ser inscrit per la reina Joana com a “xantre” en la capella del príncep Ferran. Realment era un infant xantre, ja que li va ser assignada la mateixa provisió de 18 diners diaris que tenien els fadrins xantres del rei i, a més, va ingressar juntament amb Bernat Grau, el qual alguns mesos abans servia el mateix ofici a la capella del rei. És possible que tinguera relació amb Joan Portellas, fadrí xantre del rei.

Documents

- 15 de novembre de 1461. És inscrit com a xantre (fadrí) en la capella del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Bibliografia

- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato “Marcelino Menéndez Pelayo”, Biblioteca “Reyes Católicos”, 1953), p. 233.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución “Fernando el Católico”, Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 671.

Joan Portellas

Fadrí cantor / Capella de Joan II

El juliol de 1460 era fadrí xantre del rei i encara ho era el gener de 1461. En aquest temps va ser deixeble de Guillem Molins. És possible que tinguera relació amb el també cantor fadrí Lluís Portella.

Documents

- Gener de 1461. Estava a càrrec de Guillem Molins [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8804, f. 97r].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 9815, f. 310r; *ibid.*, vol. 8804, f. 97r, 137r.

Alonso Portuguès ¿=Alonso de Meco?

Trompeta / Casa del príncep Ferran

El 1467 era trompeta del príncep Ferran.

Documents

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8815, f. 48r.

Antoni Prats

Orguener

Sembla que fou originari de Girona o dels seus voltants, potser de Besalú, localitat on el 1482 vivia la seua família, dedicada a la construcció d'orgues i coneguda com *els Marturians*. El 1481 va ser requerit per a fabricar un

orgue a la capella de Santa Eulàlia de la seu de Barcelona. Només un any després signava un contracte per a reformar l'orgue major de la mateixa catedral. El 1483 li encomanaven dos instruments, a l'església de Sant Cugat del Rec de Barcelona i a la seu de Lleida, respectivament. El juny de 1485 hi era a València, on el seu germà Marturià estava finalitzant o havia acabat poc abans un altre orgue a la catedral valenciana, i on va rebre els darrers pagaments per aquests treballs.

Documents

- Cobraments (catedral de València): *E-VAc*, Fàbrica, vol. 1484, f. 24r. *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1485, s/f, 1 de juny de 1485, 6 de juny de 1485.

Bibliografia

- SOLER I PALET, Josep: "La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa historia. A Santa Maria del Mar", *Revista Musical Catalana*, 171-172 (1918), p. 84.
- SANCHIS Y SIVERA, José: "Organeros medievales en Valencia", *Boletín de la Real Academia de la Historia* (abril-juny, 1925), p. 471.
- BALDELLÓ, Francesc: "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XIII-XIX)", *Anuario Musical*, 1 (1946), p. 213.
- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 217.
- BALDELLÓ, Francesc: "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XV-XVI)", *Anuario Musical*, 21 (1966), p. 136.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Marturià Prats i Mateu Çafont, músics de la Capella de l'Infant Enric (1445-1522)", *Nassarre*, IX:2 (1993), p. 147-154.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Prats", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 8 (Madrid: Sociedad Española de Autores y Editores, 2001), p. 931.
- GARCÍA LLOVERA, Julio Miguel: *El órgano gótico español* (Pamplona: Libros Pórtico, 2009), p. 112.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 67.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

Marturià Prats

Cantor - Mestre de capella - Orguener / Capella de Pere de Portugal - Capella de l'infant Enric d'Aragó - Capella papal

Sembla que fou originari de Girona o dels seus voltants, potser de Besalú, localitat on el 1482 vivia la seua família, dedicada a la construcció d'orgues i coneguda com *els Marturians*. Knighton el troba per primera vegada el 1466 com a fadrí cantor de la capella del conestable Pere de Portugal, comte de Barcelona en el període 1464-1466. El 6 de febrer de 1483 signava un contracte amb la catedral de València per a construir un nou orgue a partir dels dos antics existents, a través del qual per primera vegada s'introdueixen els secrets de correderes en aquest temple. Aquest encàrrec va ocupar-lo fins a mitjan 1485. Posteriorment, també va treballar com a

orguener, almenys a les catedrals de Barcelona (1492) i de Tortosa (1497-1499), així com a l'església de Santa Maria del Mar a Barcelona (1514).

Paralelament va fer carrera com a músic professional. Malgrat que Sanchis Sivera el situa ja el 30 de març de 1484 com a cantor de la capella de l'infant Enric d'Aragó, no he pogut confirmar la data en les fonts consultades. És probable que aquest investigador s'haguera confós amb un document datat el 30 d'octubre de 1494, que es refereix al músic amb aquest títol. En la mateixa capella va ascendir al magisteri abans del 1497 mentre el seu patró era virrei al regne de València. Encara hi era a la capital valenciana al començament del febrer de 1499, però en algun moment dels següents mesos va viatjar a Roma per a convertir-se en cantor de la capella papal fins, almenys, el 1503. Es té constància que va posseir el priorat de l'església de Bellcaire (1499), un benefici a la parròquia de Sant Andreu de València (1499) i l'abadia de Sant Salvador de Breda (1514). Així mateix, va ser presentat a l'abadia del monestir de Sant Esteve a la diòcesi de Girona (1504) i, possiblement, a un benefici en certa església de Sant Vicent (1487). No obstant això, sembla que el 1499 no era prevere, sinó simplement clergue. Es conserven dues composicions musicals que li són atribuïdes: un himne *Conditor alme siderum* a tres veus (E-SE, s/s, f. 169) y una peça sense text (E-Boc, Ms. 5, f. 65).

Documents

- 5 de febrer de 1483. El capítol de la seu de València determina que, per estar l'orgue major en mal estat, Marturià Prats faça un de nou a partir del material dels dos antics [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1483, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 141)].
- 6 de febrer de 1483. Marturià Prats *Gerundensis* signa un contracte amb la seu de València per a la construcció d'un orgue amb dos cossos sonors per 5.000 sous [E-VAc, not. Melcior Forés, vol. 16487, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 142)].
- 23-09-1487. Ferran II ordena al seu procurador que faça les gestions necessàries perquè li adjudiquen un benefici vacant a certa església de Sant Vicent [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3566, f. 80v].
- 30 d'octubre de 1494. És cantor de l'Infant Enric d'Aragó quan cobra 10 lliures i 10 sous per reparar els orgues de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1484, s/f].
- 3 de febrer de 1499. Es troba a València i és clergue prior de l'església de Bellcaire i beneficiat a la parròquia de Sant Andreu de València quan nomena procurador Jaume Calvo, mercader de València [E-VAc, not. Lluís Peres, vol. 20196, 3 de febrer de 1499].
- 16 de setembre de 1499. És clergue prior de l'església de Bellcaire i beneficiat a la parròquia de Sant Andreu de València quan el seu procurador Jaume Calvo, mercader de València, substitueix la procura en Joan Prades, prevere beneficiat en la seu de València [E-VAc, not. Lluís Peres, vol. 20196, 16 de setembre de 1499].
- Cobraments (catedral de València): E-VAc, Fàbrica, vol. 1484, any 1483, f. 13r; *ibid.*, any 1484, f. 12v, 13r; *ibid.*, vol. 1485, any 1485, f. 22v. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1483, 17 d'abril de 1483.

Bibliografia

- SOLER I PALET, Josep: "La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa historia. A Santa Maria del Mar", *Revista Musical Catalana*, 171-172 (1918), p. 84.

- SOLER I PALET, Josep: "La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història. A Santa Maria del Mar (Continuació)", *Revista Musical Catalana*, 184-185 (1919), p. 94-95.
- SANCHIS Y SIVERA, José: "Organeros medievales en Valencia", *Boletín de la Real Academia de la Historia* (abril-juny, 1925), p. 470-471.
- BALDELLÓ, Francesc: "Órganos y organeros en Barcelona (Siglos XIII-XIX)", *Anuario Musical*, 1 (1946), p. 208.
- CLIMENT BARBER, Josep: "El órgano de la Catedral de Valencia en 1483", *Revista de Musicología*, X:1 (1987), p. 163-169.
- SHERR, Richard: "The 'Spanish nation' in the Papal Chapel, 1492-1521", *Early Music*, 20:4 (1992), p. 602.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Marturià Prats i Mateu Çafont, músics de la Capella de l'Infant Enric (1445-1522)", *Nassarre*, IX:2 (1993), p. 147-154.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Prats", dins *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. 8 (Madrid: Sociedad Española de Autores y Editores, 2001), p. 931.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la Corte de Fernando el Católico (1474-1516)*, trad. de Luis Gago (Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2001), p. 336.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "La música en tiempos de Alejandro VI", *Revista Borja*, 2 (2008-2009), p. 532-533.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 67.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

Tomàs Prats Orguener

L'única dada de què es disposa és que era mestre d'orgues el 15 de maig de 1485 quan, en nom de Marturià Prats, va rebre un pagament per estany comprat per a l'orgue de la seu de València. Per tant, cal suposar que seria membre de la família de Marturià i d'Antoni Prats, *els Marturians*. No obstant això, el fet que únicament es conserve aquesta notícia, datada només dues setmanes abans d'uns cobraments rebuts per Antoni Prats pels mateixos treballs, no permet descartar que es tractara realment d'aquest mateix orguener.

Document

- 15 de maig de 1485. És mestre d'orgues quan, com a procurador de Marturià Prats, cobra certa quantitat per estany comprat per a l'orgue de la seu de València [E-VAcP, not. Andreu Cirera, vol. 20624, s/f].

Bibliografia

- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

Joan de Prúcia

Orguener

Era originari d'Alemanya. El 13 de maig de 1468 ja habitava a Saragossa quan féu una societat amb García Baylo per a ajudar-lo en la construcció de dos orgues per a la col·legiata i per a la parròquia de Sant Andreu de Calataiud. Durant tres mesos, al començament del 1480, va treballar en l'orgue petit de la seu de València, posant-lo a punt i alçant el sòcol; per la qual cosa va rebre 27 lliures i 11 sous.

Documents

- Cobraments (catedral de València): E-VAc, Fàbrica, vol. 1483, any 1479, f. 23r. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, 26 d'abril de 1480.

Bibliografia

- SANCHIS Y SIVERA, José: "Organeros medievales en Valencia", *Boletín de la Real Academia de la Historia* (abril-juny, 1925), p. 470.
- CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *Historia de la música en Aragón (siglos I-XVII)*, colección "Aragón" (Saragossa: Librería General, 1977), p. 128.
- CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *La Música en Zaragoza. Siglos XVI y XVII. Organistas, organeros y órganos*, vol. I (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico", 1977), p. 92-93.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. V", *Nassarre*, 9:1 (1993), p. 267-268.
- CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: "Organería medieval en Aragón", dins David Crawford i George Grayson Wagstaff (ed.), *Encomium Musicae: Essays in Honor of Robert J. Snow* (Hillsdale: Pendragon Press, 2002) p. 180, 182.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

Guerau Puig

Organista / Catedral de Girona

El 31 d'octubre de 1470 va ser nomenat organista de la seu de Girona per mort de Joan Servià amb un salari de 15 lliures. Una exitosa actuació de l'organista Pere Pons en substitució de Puig per una malaltia, va provocar la destitució del segon i el nomenament del primer el 17 d'agost de 1473. Malgrat això, sembla que Ponç no arribà a exercir el càrrec i Puig va continuar en l'ofici fins al 31 de març de 1474. Posteriorment, va seguir a la seu encarregat de tasques no musicals. El 1489 va prendre possessió del càrrec de sagristà segon o sagristà menor.

Documents

- 31 d'octubre de 1470. És nomenat organista de la seu de Girona [E-G, Actes capitulars (*Resolutiones*), vol. 4, f. 119v].
- 17 d'agost de 1473. El capítol revoca el seu nomenament a favor de Pere Ponç [E-G, Actes capitulars (*Resolutiones*), vol. 4, f. 254r].
- 1489. Pren possessió del càrrec de sagristà segon de la seu de Girona [E-G, Episcopologi, vol. 105, f. 324v].
- Cobraments (seu de Girona): E-G, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1472, f. 30r, 32r, 33r; *ibid.*, any 1473, f. 82v, 84r.

Bibliografia

- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario Musical*, 9 (1954), p. 218, 220.
- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Perspectiva musical de Gerona, de los años 1000 al 1500", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25:2 (1981), p. 554.
- VINAIXA I PLANAS, Meritxell: "Pere Ponç de Vic, efímer organista de la seu de Girona el 1473", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 458.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 95.

Joan Rabassa

Cantor / Capella de Joan II

El 30 de gener de 1476 era prevere cantor de la capella reial i beneficiat de la seu de Barcelona, quan nomena Mateu Ferrer, tenorista de la capella reial, com a procurador per a cobrar. Servia encara Joan II a la fi del seu regnat.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 136v.

Bibliografia

- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 222.

Guillem [Guillem Jeroni de] Rabós

Cantor - Mestre dels diputats / Catedral de València - Capella de l'infant Enric

D'origen valencià, a l'abril de 1490 ja era prevere cantor de la seu de València. En aquest moment únicament disposava d'un salari de dos senyals, però només dos anys més tard va incrementar els ingressos en ser admès a rebre els percaços de la seu.

Després del 1493 i, en tot cas, abans de mitjan 1499 va ingressar com a cantor en la capella de l'infant Enric d'Aragó. De fet, és possible que ja estiguera al seu servei quan el 1498 va rebre una sotscabiscolia a l'església d'Albarrassí que, segurament, va gaudir econòmicament sense exercir directament l'ofici. La proximitat a l'infant, aleshores virrei de València (1496-1505), potser va facilitar-li la possessió d'altres rendes eclesiàstiques al regne valencià com ara les d'un benefici a la parròquia de Sant Llorenç a València, un altre a l'església d'Almassora o la vicaria perpètua del lloc de Domenyo.

El 1506 tornava a ser cantor de la seu valenciana amb dos senyals de salari que anaven a càrrec del procurador major de l'Almoina, però el 1508 el capítol va decidir que li'ls pagara diàriament el pagador. El retorn a la catedral va estar associada també a l'exercici del magisteri i cura dels

fadrins diputats, per la qual cosa va rebre diverses quantitats extraordinàries en concepte de roba a través de la Tresoreria. El seu darrer testament, redactat en estat de malaltia, ens revela, entre altres coses, que pertanyia a la confraria de la Verge Maria de la Seu i que tenia família a la ciutat. No obstant això, la persona més beneficiada va ser una veterana criada, a la qual va deixar gran part dels seus béns mobles. Va tenir en comanda un cèmbal d'un prevere anomenat Miquel Romeu, el qual va ser venut pel propi Rabós. Posseïa una casa al carrer de la Morera d'En Carròs a la parròquia de Sant Esteve, on va morir el 29 de gener de 1517. Entre els llibres que es trobaren a l'inventari *post mortem* hi havia d'alguns litúrgics —un parell d'oficiers pertanyien a la catedral—, així com quatre llibres de cant —almenys un d'ells era amb seguretat de polifonia—, i tres de teoria musical —dos que apareixen a l'inventari titulats *Art de cant* i un altre de Boeci—.

Documents

- 20 d'agost de 1492. El capítol de la seu de València l'admet a percaços [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, s/f].
- El 15 d'octubre de 1498. És referit com a valencià quan nomena dos procuradors per a prendre possessió d'una sotscabiscolia a l'església del Salvador d'Albarrassí [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].
- 23 de juliol de 1499. És cantor de la capella de l'infant Enric d'Aragó i cedeix els drets de cobrament de les quitacions de setembre i octubre següents [E-VAc, not. Garcia Uguart, vol. 20128].
- 11 de setembre de 1499. És beneficiat de la parròquia de Sant Llorenç de València [ADV, *Manuale*, vol. 337/001, s/f].
- 22 d'abril de 1504. És vicari perpetu del lloc de Domenyo però habitant de València quan fa una cessió econòmica [E-VAar, not. Joan Garcia, vol. 4532, s/f].
- 25 d'abril de 1504. És beneficiat de Sant Miquel Arcàngel a l'església d'Almassora i nomena procurador per a cobrar [E-VAar, not. Pere Botella, vol. 331, s/f].
- Any administratiu de 1508. Des de l'1 de novembre de 1508 li donaven els senyals del seu salari a la seu de València a l'Almoïna en lloc de fer-ho el procurador major. [E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 3596, any 1508, f. 38v].
- 20 de gener de 1517. Darrer testament de Guillem Rabós, prevere [ADPV, not. Felip Martí major, vol. e.5.1/4, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 178)].
- 31 de gener de 1517. Inventari *post mortem* de béns Guillem Rabós. [ADPV, not. Felip Martí major, vol. e.5.1/4, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 179)].
- 6-7 de febrer de 1517. Encant de béns de Guillem Rabós. [ADPV, not. Felip Martí major, vol. e.5.1/4, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 180)].
- Cobraments: E-VAc, Almoïna, Procura Major, vol. 5685, any 1489, f. 36r; *ibid.*, vol. 5686, any 1490, f. 31v; *ibid.*, any 1491, f. 31v; *ibid.*, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 44r; *ibid.*, vol. 5688, any 1506, f. 49v; *ibid.*, any 1507, f. 40v; *ibid.*, any 1508, f. 38v; *ibid.*, Pagador dels senyals, vol. 5614, anys 1511-1516, s/f. E-VAc, Tresoreria, vol. 1292, anys 1510, 1512, 1515 E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1490, s/f, 16 d'agost de 1490; *ibid.*, any 1491, s/f, 20 de maig de 1491, 9 de desembre de 1491; *ibid.*, any 1492, s/f, 21 de març de 1492, 6 de juliol de 1492, 10 de novembre de 1492; *ibid.*, any 1493, s/f, 23 de febrer de 1493, 25 de maig de 1493, 28 d'agost de 1493.

Joan Ramon

Trompeta - Tamborino / Casa de Joan II

Figura com a trompeta en un pagament del novembre de 1478 i com a tamborino en un altre del desembre del mateix any pels seus servei en la casa reial de Joan II.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 105v, 121v.

Sancho de Reta

Cantor / Capella de Joan II - Capella de Ferran II

Va servir com a cantor de Joan II, encara que sembla que només durant el primer semestre del 1471. El 27 de juny del mateix any, un personatge del mateix nom, originari de Sangüesa (regne de Navarra), va adquirir, a través del seu germà Juan, el compromís de servir mossèn Anthón de Botorrita, durant vuit anys, amb la condició que aquest li ensenyara “de canto e de tañer órganos e gramática” i el mantinguera. El 24 de desembre de 1480 fou inscrit com a cantor de Ferran II. No obstant això, no consta que seguira la cort, puix no es documenten pagaments posteriors.

Documents

- 24 de desembre de 1480. És inscrit com a cantor de Ferran el Catòlic a Barcelona amb quitació de 25.000 maravedissos anuals i ajuda de costa *E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939bis, f. 131r.
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8822, f. 44v, 49v, 69v; *ibid.*, vol. 8823, f. 27r.

Bibliografia

- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: “Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III”, *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 218-219.
- CALAHORRA, Pedro: “Organería medieval en Aragón”, dins David Crawford y George Grayson Wagstaff (eds.), *Encomium Musicae: Essays in Honor of Robert J. Snow* (Hillsdale: Pendragon Press, 2002) p. 184.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución “Fernando el Católico”, Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 152, 170-171.

Pere Riba

Cantor / Capella del príncep Ferran

Era natural de Tortosa. El 21 d'octubre de 1468 va ser inscrit a Cervera pel príncep Ferran com a cantor de la seua capella.

Documents

- 21 d'octubre de 1468. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Joan de Ribes

Cantor / Capella del príncep Carles

El 5 de juliol de 1461 era capellà i cantor de Carles de Viana quan el seu patró li va atorgar l'expectativa d'un benefici del seu patronat en terres de son pare Joan II, d'entre les tres primeres que quedaren vacants

Document

- 5 de juliol de 1461. Carles de Viana atorga al seu capellà i cantor Joan de Ribes, l'expectativa d'un benefici del seu patronat en terres de son pare [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3498, f. 189r-190v].

Gonzalo de los Ríos

Organista / Capella de Joan II

Era organista, segurament laic, de la capella de Joan II, almenys durant el 1478.

Document

- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 136v.

Francesc Robiols

Sotscabiscol / Catedral de València

El 1459 ja era prevere sotscabiscol de la seu de València i rector de Corts a la diòcesi de València. Va acumular diversos beneficis. A la fi de la seua vida posseïa la rectoria de Dosaigües i beneficis a les esglésies valencianes de Sant Joan de l'Hospital, de Sant Nicolau i de Sant Martí, així com a la seu de València. Abans havia gaudit d'altres a les parròquies de la Santa Creu i de Sant Tomàs, al monestir de Magdalenes, i a la capella de sant Francesc de la seu. Va mantenir el seu ofici de sotscabiscol fins la seua mort, ocorreguda entre el 13 de febrer (data d'atorgament del darrer testament) i el 2 de març de 1484 (data de la lectura).

Documents

- 12 de novembre de 1459. És prevere sotscabiscol de la seu de València i rector de la parròquia de Corts [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3679, s/f].
- 13 de febrer de 1484. Darrer testament de Francesc Robiols, prevere sotscabiscol de la seu de València [*E-VAcp*, not. Garcia Uguart, vol. 8402, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 144)].

Francesc Roig

Sotscabiscol / Catedral de València

El 1484 li fou concedida la sotscabiscolia que havia posseït Francesc Robiols, només unes setmanes després de la mort d'aquest. No obstant

això, degué exercir-la únicament fins mitjan 1486, ja que aleshores va rebre autorització del capítol per a permutar-la amb Joan Roger.

Documents

- 22 de març de 1484. És nomenat sotscabiscol per mort de Francesc Robiols [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f].
- 28 de juliol de 1486. És autoritzat pel capítol de la seu de València per a permutar la sotscabiscolia amb Joan Roger [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 47v-48r].

Joan Roger àlies Mont

Sotscabiscol / Catedral de València

El seu testament i els seus codicils testimonien que la seua família estava arrelada a València, d'on possiblement fou natural. A mitjan 1486, ja ordenat prevere, degué prendre possessió d'una de les sotscabiscolies de la seu de València per permuta amb l'anterior titular Francesc Roig. Va ser una de les tres persones que el capítol va triar el 1503 per a corregir un breviari segons els costums de l'església valenciana que havia d'imprimir-se. Va mantenir l'ofici de sotscabiscol fins la seua mort, que tingué lloc el 10 de gener de 1516.

Documents

- 28 de juliol de 1486. És autoritzat pel capítol de la seu de València per a obtenir una sotscabiscolia per permuta amb Francesc Roig [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 47v-48r].
- 7 de gener de 1500. Joan Roger àlies Mont és sotscabiscol de la seu de València i executor en la possessió d'un benefici [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3688, s/f].
- 10 de febrer de 1503. El capítol de la seu de València el tria, juntament amb altres dues persones, per a corregir l'original a imprimir del breviari segons els costums de l'església valenciana [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3688, s/f].
- 4 de juliol de 1509. És sotscabiscol de la seu de València [E-VAc, Fàbrica, vol. 1485, any 1491, f. 18r].
- 13 de desembre de 1514. Darrer testament de Joan Roger, prevere sotscabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Albert, vol. 11280, f. 67r-70r].
- 19 de desembre de 1514. Darrers codicils de Joan Roger, prevere sotscabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Albert, vol. 11280, f. 70v].

Felip Romeu

Cantor / Capella del príncep Carles - Capella del príncep Ferran

El gener de 1441 ja servia com a cantor en la capella del rei Alfons el Magnànim a Nàpols, encara que en un dels quatre pagaments d'aquest any consta al servei de Ferrante, fill natural del monarca. Segurament es va incorporar a la capella del príncep Carles durant la seua estada en aquesta ciutat (1456-1458), amb la qual posteriorment degué viatjar a la península Ibèrica. De fet, Romeu era membre de la capella del príncep quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461 a Barcelona. En un document d'aquesta època és referit com a cavaller ("miles"). Va estar present durant els dotze dies en què es celebraren oficis de cos present a la

sala major del palau reial de la capital catalana. Poc després, el 20 de gener de 1462, fou inscrit per manament de la reina Joana com a cantor en la capella del príncep Ferran amb quitació diària de 2 bèsties. Es desconeix quant de temps va romandre en aquest ofici. És possible que posteriorment tornara a Itàlia, la qual cosa es verificaria si es poguera identificar amb un Philipeto Romeo, ingressat com a *cantorino* al servei dels Sforza a Milà el 1469.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a cavaller ("miles") i membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 de desembre de 1461. Cobra pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- 20 de gener de 1462. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- COLL JULIÀ, Nuria: *Doña Juana Enríquez. Lugarteniente Real en Cataluña (1461-1468)*, vol. 2 (Madrid: CSIC, Patronato "Marcelino Menéndez Pelayo", Biblioteca "Reyes Católicos", 1953), p. 233.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 671.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.
- ATLAS, Allan W.: *Music at the aragonese court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), p. 24-26, 41, 66, 96.

Joan Romeu

Tamborino / Casa del príncep Carles

Era tamborino del príncep Carles de Viana quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461.

Document

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a tamborino en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 406.

Miguel de la Ronda [Rondoa]

Trompeta / Casa de Joan II

Va ser trompeta de la casa de Joan II des del 1458 fins a l'abril de 1471, si més no. No obstant això, no es pot confirmar la continuïtat en el servei durant els períodes 1459-1464 i 1468-1470.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 69r, 94r, 151v; *ibid.*, vol. 8811, f. 167r; *ibid.*, vol. 8813, f. 118r; *ibid.*, vol. 8811, f. 167r; *ibid.*, vol. 8815, f. 46v; *ibid.*, vol. 8822, f. 74r; *ibid.*, vol. 8823, f. 167r.

Miguel de la Rondoa → Miguel de la Ronda

Roses

Orguener

El 18 de desembre de 1473 va cobrar vint sous per adobar els orgues majors de la seu de Girona amb el seu soci Guillem Pagana.

Document

- Cobrament (catedral de Girona): *E-G*, Llibres d'Obra, vol. anys 1472-1479, any 1473, f. 80r.

Pere Pau Rossell

Canonge rector de les escoles del cant / Catedral de València

Va nàixer en una família de ciutadans acomodats de València. Son pare, Pau Rossell, era notari d'aquesta ciutat quan el rei Joan II va nomenar-lo escrivà de ració de la casa reial, pocs dies després de pujar al tron a mitjan 1458. És molt possible que, en aquests moments o durant la primera visita reial a València, Pere Pau Rossell fóra inscrit com a escolà a la capella reial, puix "Pau Rossell" figura el 22 de febrer de 1459 en aquest ofici. El 1461 ja gaudia de tres beneficis a València, un d'ells a la mateixa catedral. La influència en la cort de son pare li degué facilitar que el 1468 fóra presentat pel mateix monarca per a obtenir la rectoria del palau del Real de València, encara que finalment Joan II va canviar d'opinió. Potser com a compensació, l'any següent va ser nomenat capellà reial, moment en què ja era batxiller en dret i posseïa un canonicat a la col·legiata de Xàtiva, així com la rectoria de Murla. El 1477, després de doctorar-se en dret, va ser nomenat en el càrrec d'escrivà de ració del rei, conjuntament amb son pare. El 1486 va rebre un canonicat a la seu de València. A partir d'aleshores pot constatar-se la seua residència permanent en aquesta ciutat, encara que és possible que abans ja visquera allà. El 1489 era hereu

universal de son pare. Fou nomenat canonge rector de les escoles de cant de la seu valenciana durant nombrosos anys administratius (1487-1494, 1497-1499, 1501), essent en aquest temps, per tant, el superior jeràrquic de Guillem de Podio. Del 6 d'agost al 12 d'octubre de 1503 va estar a Saragossa per a resoldre assumptes del capítol. Encara vivia a mitjan 1504.

Documents

- Era fill de Pau Rossell, natural de València i escrivà de ració del rei [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 422, f. 160r-161r].
- 25 de juliol de 1458. Joan II nomena Pau Rossell, notari de València, com a escrivà de ració [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3357, f. 58r-59r].
- 22 de febrer de 1459. És escolà i està amb la capella reial a València [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 1461. Té un benefici a la seu de València sota l'advocació de Santa Maria Magdalena, un altre en la parròquia de Sant Martí a l'altar major i un darrer en la parròquia de Santa Caterina, sota l'advocació de Sant Andreu [*E-VAc*, Càmbra apostòlica, vol. 4478, f. 17v, 49r, 53v].
- 5 d'octubre de 1468. Joan II reconeix que l'havia presentat a la rectoria del Real i al benefici annexe a la seu, però aquest dia retira la presentació per a atorgar-la al seu cantor Antoni Eximénez [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 292, f. 42r].
- 19 de juliol de 1469. Pere Pau Rossell, batxiller en decrets, canonge de Xàtiva i rector de Murla, és inscrit com a capellà del rei [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 68r].
- 14 de desembre de 1477. Joan II nomena Pere Pau Rossell, doctor en decrets, canonge de Xàtiva i capellà reial, en l'ofici d'escrivà de ració juntament amb son pare i de voluntat d'aquest [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 422, f. 160r-161r].
- 11 de maig de 1486. Pren possessió d'una canongia a la seu de València [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3596. f. 2r].
- 28 d'abril de 1487. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1487 [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 75v-78r].
- 29 d'abril de 1488. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1488 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 110r-110v, 117r].
- 26 de novembre de 1489. És hereu universal de son pare Pau Rossell [*E-VAcp*, not. Andreu Cirera, vol. 20627].
- 26 d'abril de 1490. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1490 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 112r-112v, 115r].
- 7 d'abril de 1491. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1491 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 113r-114r].
- 27 d'abril de 1492. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1492 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 118r-119v].
- 29 d'abril de 1493. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1493 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 149r-150r].
- 22 d'abril de 1494. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1494 [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 151r-152r].
- 28 d'abril de 1497. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1497 [*E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 135r-135v, 136r].

- 27 d'abril de 1498. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1498 [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 132r-132v, 139r].
- 29 d'abril de 1499. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1499 [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 10r-11r].
- 26 d'abril de 1501. El capítol de la seu de València el nomena rector de les escoles del cant de la seu per a l'any administratiu de 1501 [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 102r-103v].
- 18 de gener de 1504. Rep un cobrament de la seu de València corresponent al període del 6 d'agost al 12 d'octubre de 1503, quan va estar a Saragossa per assumptes del capítol [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3689, 18 de gener de 1504].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CARCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 946.

Perot Rotlà

Cantor / Capella de Joan II

Fou cantor de la capella de Joan II almenys el 1478.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 72v.

Pere Sabata → Pere Sabater

Pere Sabater [Çabater, Çapater, Sabata]

Cantor / Capella de Joan II - Capella de Ferran II

Originari del regne de Mallorca, el febrer de 1459 ja formava part com a cantor no prevere de la capella reial de Joan II, amb la qual es trobava a València acompanyant el monarca. Fou un dels cantors més afavorits i recolzats pel rei en l'atorgament de rendes eclesiàstiques, especialment al seu regne d'origen. Ja ordenat de prevere, el 5 d'octubre de 1460 Joan II li concedia la rectoria del Castell Vell de Mallorca, sota l'advocació de Santa Anna, encara que segurament hi va haver algun inconvenient perquè prenguera possessió, puix posteriorment tornaria a adjudicar-li-la. Només un mes després, rebia un benefici, capellania i escolania sota l'advocació de Sant Andreu a l'església de l'hospital de Sant Andreu de la mateixa ciutat, però el juliol de 1462 encara no havia pogut prendre possessió per certs conflictes que el mateix rei va tractar de solucionar. Els problemes amb les preses de possessió i el cobrament de rendes dels beneficis, especialment amb els de Mallorca, varen acompanyar freqüentment a Sabater per haver de gestionar-los a distància des de la cort, la qual cosa li dificultava la realització de les tramitacions necessàries i afavoria els incompliments i impagaments per part dels nadius. El rei va carregar

extraordinàriament el pagament de part de les seues quitacions de 1461 i 1462 a les pecúnies de la coronació, primer, i al patrimoni reial a Mallorca, després. El 1466 va rebre un benefici al palau del Real de València i, possiblement, un altre a la capella de Sant Marc al castell de Bellver del regne mallorquí. Al mateix temps, el rei feia les gestions necessàries perquè li atorgaren un altre benefici confiscat a un rebel a la seu de Mallorca, sota l'advocació de la Trinitat; però l'adjudicació tampoc no va ser fàcil perquè ja havia sigut assignat al fill del procurador reial a Mallorca i va haver-hi resistència fins, almenys, el 1468. El 7 de juny de 1467 li va ser concedida novament la rectoria del Castell Vell de Mallorca, sota l'advocació de Santa Anna, i una vegada més, tingué problemes per les pretensions d'altre candidat que motivaren a l'any següent la intervenció reial en favor del seu cantor. El 1469 degué rebre unes butlles papals per a ocupar el primer o els dos primers beneficis vacants en les diòcesis de Saragossa o Mallorca, les quals el rei va demanar respectar als respectius arquebisbe i bisbe en tres ocasions, de 1469 a 1471. Aquest darrer any obtingué el benefici de Santa Fe de l'església de Santa Eulàlia de Mallorca. L'absentisme que Sabater practicava dels seus beneficis l'obligava a arrendar-los. El 15 de setembre de 1470 Joan II li atorgà llicència per a l'arrendament, durant tres anys, de quatre d'aquests beneficis, tres a Mallorca i un a València. Tampoc va ser fàcil que Sabater rebera el 1472 la rectoria de Porreres al regne mallorquí, malgrat una nova recomanació del rei. La conflictivitat va ser contínua des del 1472 fins, almenys, el 1478, malgrat les moltes intervencions de recolzament de Joan II constatades en aquest període. Fins i tot, el rei va ordenar als seus oficials el segrest de les rendes de la rectoria. Sembla que tant de favor reial tenia contrapartides, com ara el manament del monarca perquè només li fóra pagat al seu cantor la meitat de les rendes dels beneficis reials al regne de Mallorca, que va alçar excepcionalment el 1472. Probablement, Sabater va optar a una pabordia a Menorca, però finalment no l'aconseguí i signà una concòrdia per la qual havia de rebre 50 lliures. La manca de pagament de la meitat d'aquesta quantitat motivà una altra intervenció del rei en defensa del seu cantor l'octubre de 1472. El dia 24 d'aquest mes, Sabater va ser inscrit en el segell a efectes retributius, en substitució del capellà Ramon Cardona, el qual no seguia la cort i servei reial. Potser cansat pels problemes que li reportaven els beneficis en els regnes de Mallorca i València, va decidir permutar-los, per a la qual cosa va rebre el permís del rei l'1 de desembre del mateix any. El 9 d'agost de 1474 prenia possessió d'un altre benefici a l'església de Santa Maria de Cadaqués. El 23 de gener de 1476 hi era a Saragossa amb el rei, quan nomenava procuradors per anar a judicis, entre altres, als també cantors del rei García Baylo i a Lluís Domínguez àlies Adzuara. El 20 de febrer de 1477 Sabater disposava almenys de sis beneficis de concessió reial, entre els quals només el de Perpinyà no ha sigut ja citat, per a l'arrendament dels quals, per temps de tres anys, Joan II li atorgava llicència. Mes i mig

després era, a més, canonge d'Elna. L'1 de juliol de l'any següent, renunciava al benefici de Sant Joan al Palau del Real de València.

La mort del seu patró Joan II i la pujada al tron del seu fill Ferran II no va ser un obstacle per a la continuïtat de Sabater a la cort. El 22 de setembre de 1479 fou inscrit a Barcelona en la capella del nou rei com a capellà i cantor, amb la quitació de 4 diners diaris. Consta que el 9 de desembre de 1480 seguia la cort. No obstant això, és possible que el nou monarca no fóra tan generós amb ell. De fet, el 19 de setembre de 1480 va renunciar a certs beneficis de patronat reial a Mallorca y ho tornaria a fer el 1486, potser per indicació del rei, el qual segurament volia repartir-los entre els seus més nombrosos capellans. L'exemple que la documentació presenta amb més claredat data del 4 de gener de 1492, quan el rei manifestà la intenció d'atorgar un benefici a Mallorca, al qual havia renunciat Sabater, al cantor i sagristà reial Alfonso Cortés. Malgrat això, Ferran II també va recolzar-lo per al cobrament de certes rendes a Cadaquès (1480) i, fins i tot, per a recordar a les autoritats civils i eclesiàstiques que, com a xantre present en el seu servei, estava subjecte a la jurisdicció del capellà major de la seua capella (1481). Tampoc va negar-se el monarca a donar-li noves llicències per a l'arrendament de beneficis a Mallorca el 1481 i el 1490. El 31 de març de 1488 tornava a ser considerat en la política de concessió de rendes eclesiàstiques del rei d'Aragó, ja que el va presentar al primer benefici vacant a la ciutat o diòcesi de Tarragona, així com a la primera dignitat, benefici amb cura i quatre sense cura vacants a Sardenya. Novament, el 10 de març de 1490 Ferran II el presentava al primer benefici sense cura a la ciutat o diòcesi de Tarragona. Com a premi a la continuïtat en el seu servei, aquest any el rei li atorgà una llicència de vuit mesos per a absentar-se de la cort conservant les seues prerrogatives. El 22 de març de 1492 encara seguia la cort reial, encara que no consten pagaments de la tresoreria al seu favor, la qual cosa segurament indica que estava inscrit al segell també en la capella de Ferran II. La darrera notícia localitzada d'aquest cantor data del 30 d'octubre de 1493, quan el rei ordenà que li foren pagats a Sabater en sis anys els 6.480 sous barcelonesos que encara li eren deguts per les seues quitacions del temps que va servir Joan II.

Per raons cronològiques, no es correcte identificar-lo amb el cantor homònim que ja servia Alfons el Magnànim el 1413.

Documents

- 22 de febrer de 1459. No és prevere i està amb la capella reial a València [*E-VAc*p, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 5 d'octubre de 1460. Joan II atorga a Sabater, prevere cantor i continu comensal del rei, la rectoria del Castell Vell de Mallorca, sota l'advocació de Santa Anna [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3424, f. 82v-83v].
- 7 de novembre de 1460. Joan II li atorga un benefici, capellania i escolania sota l'advocació de Sant Andreu a l'església de l'hospital de Sant Andreu de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3424, f. 88r-88v].

- 16 de setembre de 1461. Joan II ordena al batlle general de Catalunya que done al tresorer general 78 lliures de les pecúnies de la coronació per pagar les quitacions dels cantors Pere Sabater i Gabriel Valls [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3418, f. 145r-145v].
- 15 de gener de 1462. Joan II ordena al seu procurador en el regne de Mallorca que li paguen amb diners de la cort certs deutes de quitacions i vestuari [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 93r-93v].
- 17 de maig de 1462. Joan II ordena al seu procurador en el regne de Mallorca que li paguen amb diners de la cort 45 lliures degudes de quitacions i vestuari [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 104v].
- 31 de juliol de 1462. Joan II escriu al seus oficials al regne de Mallorca perquè facen les gestions necessàries perquè puga prendre possessió de la capellania i escolania de Sant Andreu a l'església de l'hospital de Sant Andreu en el terme de la ciutat de Mallorca, ja que té problemes per fer-ho [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3443, f. 70r-70v].
- 15 de març de 1466. Joan II dóna llicència al prevere Ferrer Sabater per a renunciar al seu benefici en la capella de Sant Marc al castell de Bellver al regne de Mallorca per a permutar-lo amb Pere Sabater [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3429, f. 80r-80v].
- 19 de novembre de 1466. Joan II li atorga un benefici al palau del Real de València que estava vacant [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 290, f. 152v-153v].
- 4 de desembre de 1466. Joan II envia tres escrits a autoritats de Mallorca (al seu lloctinent, al seu procurador reial i al vicari general) perquè li siga atorgat el benefici de la Trinitat de la seu de Mallorca, que pertanyia a un rebel [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3429, f. 70r-71r].
- Del 17 al 19 de gener de 1467. Joan II insisteix als mateixos sobre la mateixa qüestió [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3429, f. 75v-76v].
- 7 de juny de 1467. Joan II li atorga la rectoria de Santa Anna i Sant Jaume en el palau reial de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3429, f. 96v-97r].
- 7 de febrer de 1468. Joan II el confirma en la rectoria de Santa Anna i Sant Jaume en el Castell Vell de Mallorca, davant les pretensions de Gabriel Alegre [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3427, f. 47r-47v].
- 10 de febrer de 1468. Joan II ordena a l'assessor del virrei de Mallorca que faça renunciar al seu fill del benefici de la Trinitat de la seu de Mallorca, que li va ser concedit pel rei sense recordar que abans li l'havia atorgat a Sabater [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3429, f. 130v-131r].
- 30 de març de 1469. Joan II informa l'arquebisbe de Saragossa i al bisbe de Mallorca que el papa ha atorgat butlles a Sabater per a obtenir el primer o els dos primers beneficis eclesiàstics i els exhorta a obeir [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3428, f. 11v-12v].
- 3 de maig de 1470. Joan II el presenta al benefici de Santa Fe de l'església de Santa Eulàlia de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3428, f. 87v-88v].
- 15 de setembre de 1470. Joan II demana al veguer de Tortosa que resolga una qüestió sobre una mula que Sabater va llogar i que va ser tornada molts dies després d'allò acordat [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3384, f. 173v-174v].
- 15 de setembre de 1470. Joan II li atorga llicència per a arrendar durant tres anys els següents quatre beneficis: rectoria de l'església de Santa Anna del Castell Vell de Mallorca, benefici en l'església de Santa Fe a la parròquia de Santa Eulàlia de la ciutat de Mallorca, benefici en el palau reial de València i benefici en l'altar de Sant Marc del castell de Bellver al regne de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3430, f. 38v-39r].
- 5 de desembre de 1470. Joan II ordena a l'arquebisbe de Saragossa i al bisbe de Mallorca, així com a diversos oficials reials, que complisquen les butlles per les quals han d'assignar a Sabater el primer o dos primers beneficis vacants [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3430, f. 58r-59v].
- 16 de febrer de 1471. Joan II escriu al lloctinent de Mallorca perquè retenga el proper benefici vacant per a Sabater, natural del regne de Mallorca, ja que té butlles

- expectatives del papa a petició reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3450, f. 126r-126v].
- 21 de febrer de 1472. Joan II ordena al virrei de Mallorca que gestione l'atorgament a Sabater de la rectoria de Porreres, amb una reserva d'un terç de la rectoria per al també cantor reial Lluís Domínguez àlies Atzuara [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3453, f. 92r-92v].
 - 14 d'abril de 1472. Joan II insisteix al lloctinent general sobre el mateix assumpte [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3454, f. 29v].
 - 19 de juny de 1472. Creient que Sabater no estava present a la cort en la terça de gener a abril de 1472, el rei ordena que excepcionalment li facen l'albarà però que li'l lliuren al capellà major per a repartir-ho [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3454, f. 197v].
 - 27 d'octubre de 1472. Joan II rectifica l'ordre anterior a petició de Sabater i mana que els capellans que havien rebut diners li'ls tornen [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 188v].
 - 1 d'octubre de 1472. Joan II ordena al seu conseller i procurador en el regne de Mallorca que, excepcionalment, li paguen la integritat de les rendes que té adjudicades dels beneficis reials en aquest regne, i no la meitat, com en instruccions anteriors havia manat per necessitats de la cort [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 93v-94r].
 - 23 d'octubre de 1472. Joan II demana al seu conseller el bisbe de Mallorca que faci justícia perquè paguen a Sabater 25 lliures de les 50 que va acordar en una concòrdia per la pabordia de Menorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 66v].
 - 24 d'octubre de 1472. Joan II ordena als seus oficials al regne de Mallorca i al governador de Menorca que facen justícia per la mateixa qüestió [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 58v].
 - 24 d'octubre de 1472. És capellà del rei, inscrit en el segell en substitució del capellà Ramon Cardona, el qual no segueix la cort i servei reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 63v-64v].
 - 29 d'octubre de 1472. Joan II informa al bisbe de Mallorca i oficials reials a aquest regne, que cal reservar a Sabater el proper benefici vacant, segons una butlla del cardenal de València [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3458, f. 75r].
 - 1 de desembre de 1472. Joan II li dóna permís per a permutar els seus beneficis als regnes de Mallorca (rectoria, benefici o servitud de Sant Jaume i Santa Anna al castell reial de Mallorca; benefici de Sant Marc al castell de Bellver; benefici de Santa Fe a la ciutat de Mallorca (*sic*)) i València (benefici de Sant Joan al palau reial de València) [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3460, f. 192v-193r].
 - 15 de gener de 1473. Joan II ordena al seu lloctinent general a Mallorca que segreste totes les rendes de la rectoria de Porreres fins que es resolga el litigi que Sabater té amb un altre prevere [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3461, f. 186r-186v].
 - 9 d'agost de 1474. Pren possessió d'un benefici a l'església de Santa Maria de Cadaqués [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 48(25), f. 29r].
 - 5 d'agost de 1474. Joan II ordena al procurador reial a Mallorca que li donen a Sabater les 105 lliures ja ordenades anteriorment de les rendes i fruits segrestats de la rectoria de Porreres [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3433, f. 37r].
 - 2 d'octubre de 1474. Joan II insisteix als seus oficials que li entreguen la totalitat de les rendes de la rectoria de Porreres procedents dels seus arrendadors [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3432, f. 105r-106r].
 - 12 de febrer de 1477. Joan II ordena al seu lloctinent general al regne de Mallorca que les rendes segrestades de la rectoria de Porreres siguin directament lliurades a Sabater, sense intermediaris [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3434, f. 25v-26r].
 - 20 de febrer de 1477. Joan II li atorga llicència per a arrendar per tres anys sis beneficis rebuts per gràcia reial: rectoria de l'església de Santa Anna del castell vell de Mallorca, benefici en l'església de Santa Fe a la parròquia de Santa Eulàlia de Mallorca, benefici en l'altar de Sant Marc del castell de Bellver al regne de Mallorca,

- benefici en el palau reial de València, benefici en la vila de Cadaqués, benefici en la vila de Perpinyà [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3434, f. 24v-25r].
- 9 d'abril de 1477. És canonge d'Elna, capellà i cantor del rei i beneficiat de Sant Joan al palau reial de València, quan nomena procurador per renunciar a aquest benefici davant el rei, puix la seua col·lació pertany al monarca [*AHPB*, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/56, 9 d'abril de 1477].
 - 18 d'octubre de 1477. Joan II insisteix sobre el mateix assumpte, ja que no s'està actuant com va ordenar [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3434, f. 25v-26r].
 - 18 de maig de 1478. Joan II demana a les autoritats eclesiàstiques i civils de Mallorca que Sabater prenga possessió de la rectoria de Porreres, vacant alguns anys per un litigi amb Bartomeu Martí, ja que aquest ha renunciat [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3435, f. 94r-94v].
 - 1 de juliol de 1478. Resigna un benefici en l'església del palau del Real de València [*E-VAar*, Batllia General, Lletres i privilegis, vol. 1156, f. 247r-248v].
 - 22 de setembre de 1479. És inscrit en la capella de Ferran II com a capellà i cantor amb quitació de 2 bèsties, és a dir, 4 sous [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939 bis, f. 173v].
 - 19 de setembre de 1480. Renuncia a certs beneficis de patronat reial a Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3667, f. 304v-305r].
 - 9 de desembre de 1480. Ferran II empara qualssevol provisions o lletres emeses sobre la rectoria de Porreres a favor de Sabater, capellà reial i resident a la cort [*E-Bac*, Cancelleria Reial, *Varia*, reg. 222, s/f].
 - 16 de desembre de 1480. Ferran II ordena al col·lector de l'impost de les mercaderies de la vila de Cadaqués que li pague les 70 lliures degudes d'un benefici reial, pel qual ha de rebre 10 lliures anuals d'aquest impost [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3667, f. 304v-305r].
 - 18 de juliol de 1481. Ferran II autoritza Sabater a arrendar per tres anys certs beneficis de patronat reial que té al regne de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3561, f. 120v-121r].
 - 5 de novembre de 1481. Joan II informa les autoritats civils i eclesiàstiques que Sabater està subjecte a la jurisdicció del capellà major de la seua capella segons la butlla papal de 4 de juliol de 1474 per ser cantor en el servei reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3548, f. 24r].
 - 7 de setembre de 1486. Renuncia a certs beneficis de patronat reial a Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3667, f. 304v-305r].
 - 31 de març de 1488. Ferran II el presenta al primer benefici vacant a la ciutat o diòcesi de Tarragona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3537, f. 7v].
 - 31 de març de 1488. Ferran II el presenta a la primera dignitat, benefici amb cura i quatre sense cura, vacants a Sardenya [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3537, f. 12r].
 - 20 d'octubre de 1488. És canonge d'Elna i rector de la parròquia de Porreres, quan hi és a València nomenant procurador seu Bernat (*sic*) Segrera, per cobrar a Barcelona [*E-VAcp*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21208, s/f. El document es refereix a "Bernat Segrera" però ha de tractar-se de Bartomeu, pels càrrecs que li adjudica].
 - 10 de març de 1490. Ferran II el presenta al primer benefici sense cura a la ciutat o diòcesi de Tarragona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3537, f. 14v].
 - 20 d'abril de 1490. Ferran II li dóna llicència per a arrendar durant tres anys els beneficis que té a les illes del regne de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3565, f. 135r].
 - Any 1490. Ferran II li atorga una llicència de vuit mesos per absentar-se de la cort conservant les seues prerrogatives [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3570, f. 29v].
 - 4 de gener de 1492. Ferran II té la intenció d'atorgar un benefici a Mallorca al que ha renunciat Sabater, al cantor i sagristà del rei Alfonso Cortés [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3667, f. 278v-279v].

- 22 de març de 1492. Ferran II demana al seu procurador al regne de Mallorca que paguen les rendes i fruits sobre aquesta procuració deguts a Sabater, cantor de la capella del rei present a la cort [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3667, f. 295r-295v].
- 30 d'octubre de 1493. Ferran II ordena al receptor i distribuïdor de les pecúnies consignades per a la marmessoria de son pare que pague en sis anys els 6.480 sous barcelonesos que encara són deguts a Sabater de les quitacions, pel temps que serví Joan II [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3572, f. 22v-23r].
- Cobraments (casa reial de Joan II): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v, 163r; *ibid.*, vol. 8802, f. 126r; *ibid.*, vol. 9815, f. 136r, 324v; *ibid.*, vol. 8803, f. 54r, 92v; *ibid.*, vol. 8802, f. 126r; *ibid.*, vol. 8804, f. 103r, 232r; *ibid.*, vol. 8805, f. 58r; *ibid.*, vol. 8806, f. 96v, 188v, 215v; *ibid.*, vol. 8810, f. 86r, 109r, 166v, 222r; *ibid.*, vol. 8812, f. 133v, 205v; *ibid.*, vol. 8811, f. 82r; *ibid.*, vol. 8814, f. 52v; *ibid.*, vol. 8815, f. 42r, 76r; *ibid.*, vol. 8817, f. 79r; *ibid.*, vol. 8822, f. 44v, 48v; *ibid.*, vol. 8831, f. 136.

Bibliografia

- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 669.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: *La música en la Casa Real Catalano-aragonesa durante los años 1336-1432* (Barcelona: Antoni Bosch, 1979), p. 103.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. III", *Nassarre*, 8:1 (1992), p. 221.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 79, 114.

Lope de Sagredo [Segredo]

Cantor / Catedral de València - Capella de l'arquebisbe de Saragossa - *La Seo* de Saragossa

Va ser admès oficialment com a clergue cantor de la seu de València el 26 de maig de 1488 amb un salari de dos senyals. No obstant això, sembla que un temps abans ja exercia aquest ofici, puix la setmana anterior li pagaven el cost del drap per a un sobrepellís. Només dos mesos després, va obtenir un permís retribuït del capítol per a viatjar a la seua desconeguda diòcesi amb motiu de rebre la documentació que li permetera ordenar-se *in sacris*. Es possible que no tornara, atès que no es disposa de més documentació fins vuit anys més tard, moment en què consta un nou acte d'admissió com a cantor de la seu valenciana, encara clergue, amb el mateix salari que tenia però amb dret a rebre els percaços. A més, només unes setmanes després rebia una subvenció extraordinària que podria estar relacionada amb algun viatge. Una vegada més, sembla que va absentar-se poc de temps després, puix els seus senyals varen ser reassignats a un nou cantor l'1 de març de 1497. Es desconeix quan, però va tornar de bell nou. El 9 d'abril de 1502 assegurava la seua permanència mínima d'un any a la catedral, a canvi de rebre a la bestreta l'import anual d'un senyal. Des d'aleshores fins al Nadal de 1503 pot constatar-se documentalment la seua presència a la seu valenciana. També pot assegurar-se que el 1511 no hi era.

És possible que des de València viatjara a la capital d'Aragó i s'establira allà. El fet és que el 1515, ja ordenat de prevere, era cantor de don Juan d'Aragó, arquebisbe de Saragossa. En dissoldre's la capella del pontífex el 1530 va passar a *La Seo* de Saragossa, on encara servia el 1532.

Documents

- 26 de maig de 1488. És referit com a xantre quan rep de la seu valenciana 10 reals i diners per drap per a un sobrepellís [E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 5685, any 1488, f. 33r-34v].
- 2 de juny de 1488. És admès com a clergue xantre de la seu de València i li adjudiquen dos senyals de salari [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].
- 13 d'agost de 1488. El capítol li concedeix llicència per a anar a la seua diòcesi a rebre la documentació necessària per promoure's a ordes sagrades sense perdre els ingressos dels dos senyals que té sempre que no prolongue més de dos mesos l'absència [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].
- 14 de setembre de 1496. És encara clergue i torna a ser admès com a cantor amb percaços i salari de dos senyals consignats al procurador major de l'Almoïna [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1496, s/f].
- 17 d'octubre de 1496. El capítol li concedeix 100 sous de subvenció [E-VAc, Almoïna, Procura Major, vol. 5686, any 1496, f. 38v].
- 1 de març de 1497. A causa de la seua absència, assignen els seus dos senyals al nou cantor fra Ramón Damià [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1497, s/f].
- 9 d'abril de 1502. És cantor i s'obliga a servir l'any vinent complet, a canvi que l'avancen l'import d'un dels dos senyals que té [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3688, s/f].
- Cobraments (catedral de València): E-VAc, Almoïna, Procura Major, vol. 5658, any 1488, f. 33r; *ibid.*, vol. 5687, any 1502, f. 39r, 41r; *ibid.*, any 1503, s/f. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3688, any 1503, s/f, 10 de març de 1503.

Bibliografia

- CALAHORRA MARTÍNEZ, Pedro: *La Música en Zaragoza en los siglos XVI y XVII. Polifonistas y ministriles*, vol. 2 (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico", 1978), p. 15, 16, 166.

Bartomeu Saig

Ministrer / Casa de Joan II

Era ministrer de casa de Joan II, almenys el 1475.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8829, f. 48r.

Garcia Salelles

Cantor / Catedral de València

Va ser cantor de la seu de València, però es desconeix el període exacte en què va exercir aquest ofici. Només se sap que ho era el 28 de març de 1496, quan el capítol va atorgar-li el prorrateg d'un senyal d'un altre cantor absent.

Document

- 28 de març de 1496. El capítol de la seu de València ordena que reba el prorratgeig d'un dels senyals d'Honorat Strimundi, degut a l'absència d'aquest darrer [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, any 1496, s/f].

Jaume Salvador

Cantor / Capella del príncep Carles

Era cantor de Carles de Viana l'1 d'agost de 1460 quan Joan II, a suplicació del mateix príncep, demanà als vicaris generals de València que li donaren possessió d'un benefici simple que vacava a la seu valenciana. Va exercir l'ofici fins la mateixa mort del príncep, la qual tingué lloc el 23 de setembre de 1461. Hi fou present durant els dotze dies en què es celebraren oficis de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona. Encara hi era a la capital catalana el penúltim dia de 1461, quan va cobrar per aquests treballs.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 1 d'agost de 1460. Joan II demana als vicaris generals de València que li donen possessió d'un benefici simple que es troba vacant a la seu de València [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3372, f. 46v-47r].
- 30 de desembre de 1461. Cobra pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].
- 20 de gener de 1462. És inscrit com a xantre en la capella del príncep Ferran [E-Bac, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 63v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- MIRANDA MENACHO, Vera-Cruz: *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón (1457-1461)*, tesi doctoral (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2011), p. 248.

Jaume Salvany

Cantor / Capella de Joan II

Ja era prevere i formava part de la capella de Joan II el 22 de febrer de 1459. El 1465 era cantor d'aquesta capella i ardiaca de Sant Fruitós quan el rei Joan II el va recolzar amb els seus oficials al regne de Mallorca per a legalitzar els actes de cobrament de rendes fets per tres procuradors seus.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAc, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].

- 29 d'abril de 1465. Joan II dóna instruccions al seu lloctinent en el regne de Mallorca perquè done cobertura legal a Jaume Salvany, ardiaca de Sant Fruitós i xantre de la capella reial, fins i tot mitjançant una crida, sobre els cobraments de rendes fets per tres procuradors seus sense atorgar actes notarials [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3426, f. 137v-138r].

Joan Sanç [Sànchiç, Sànxiç] àlies Joanicot [Janicot, Joniquot, Jonichot] Cantor / Catedral de València

El 1471 ja era prevere i cantor a la seu de València. L'any següent va aconseguir augmentar a dos l'únic senyal que li pagava de salari el procurador major de l'Almoina, i el 1483 a tres. No obstant això, el 1486 el capítol li va llevar un d'aquests senyals. Era membre de la confraria de la Verge Maria de la Seu. Va tenir una llarga trajectòria com a cantor a la seu, que va mantenir fins la mort. El 1514 va actuar com a testimoni en la redacció dels darrers codicils del sotscabiscol de la seu Joan Roger. El seu testament revela que tenia una germana, de nom Miquela, encara que va nomenar hereu Conrat d'Alpont, ciutadà de València. Va morir a l'Hospital General de València el 26 d'agost de 1518.

Documents

- 26 d'agost de 1472. El capítol de València li concedeix un senyal addicional [*E-VAc*, Almoina, Procura major, vol. 5658, any 1472, f. 24r].
- 19 de desembre de 1486. El capítol de València li lleva un senyal [*E-VAc*, Almoina, Procura major, vol. 5685, any 1486, f. 36v].
- 19 de desembre de 1514. Actua com a testimoni en l'atorgament dels darrers codicils del sotscabiscol de la seu Joan Roger [*E-VAc*, not. Jaume Albert, vol. 11280, f. 67r-70r].
- 28 de novembre de 1517. Darrer testament de Joan Sanç [*E-VAc*, not. Felip de Abella, vol. 677, f. 529r-529v (vegeu l'apèndix III, doc. 181)].
- Cobraments (seu de València): *E-VAc*, Almoina, Procura Major, vol. 5685, any 1471, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1472, f. 24r; *ibid.*, any 1474, f. 24r; *ibid.*, vol. 5685, any 1476, s/f; *ibid.*, any 1477, s/f; *ibid.*, any 1478, s/f; *ibid.*, any 1479, f. 30v; *ibid.*, any 1480, f. 37r; *ibid.*, vol. 5658, any 1481, s/f; *ibid.*, any 1482, f. 32r; *ibid.*, vol. 5685, any 1483, f. 34v; *ibid.*, vol. 5658, any 1484, f. 33v; *ibid.*, any 1485, f. 33v; *ibid.*, any 1486, f. 33v; *ibid.*, any 1487, f. 31v; *ibid.*, vol. 5658, any 1488, f. 32v; *ibid.*, vol. 5685, any 1489, f. 31v; *ibid.*, vol. 5686, any 1490, f. 31v; *ibid.*, any 1491, f. 31v; *ibid.*, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 43v-44r; *ibid.*, Pagador dels senyals, vol. 5614, anys 1511-1518, s/f. *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1478, s/f, 28 de març de 1478, 7 d'agost de 1478; *ibid.*, any 1479, s/f, 18 de febrer de 1479, 7 de juliol de 1479, 1 de desembre de 1479; *ibid.*, vol. 3683, any 1480, s/f, 22 de febrer de 1480; *ibid.*, any 1481, s/f, 5 de setembre de 1481; *ibid.*, any 1482, s/f, 15 de febrer de 1482, 27 de juliol de 1482, 18 de desembre de 1482; *ibid.*, any 1483, s/f, 16 d'abril de 1483, 28 d'agost de 1483, 28 de novembre de 1483; *ibid.*, any 1484, s/f, 26 de març de 1484, 21 d'agost de 1484, 14 de desembre de 1484; *ibid.*, any 1485, s/f, 2 d'abril de 1485, 30 de juliol de 1485, 20 de desembre de 1485. *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f, 30 de maig de 1487, 15 de desembre de 1487, 19 de desembre de 1489; *ibid.*, any 1488, s/f, 11 d'abril de 1488, 16 d'agost de 1488; *ibid.*, any 1489, s/f, 4 d'abril de 1489; *ibid.*, vol. 3686, any 1491, s/f, 13 de maig de 1491, 8 de juliol de 1491, 18 d'octubre de 1491; *ibid.*, any 1492, s/f, 22 de juny de 1492, 8 d'octubre de 1492; *ibid.*, any 1493, s/f, 31 de desembre de 1492, 22 de maig de 1493, 21 d'agost de 1493.

Joan Sànchiç → Joan Sanç àlies Joanicot

Joan de Sancthomer → Joan de Santomer

Joan de Sancto Amer → Joan de Santomer

Joan Vicent de Sant Pere → Joan Vicent

Joan de Sant Vicent → Joan Vicent

Francí Santacana àlies Febrer

Mestre de cant / Catedral de Barcelona

Era natural de la vila de Santa Coloma de Queralt. El 8 de febrer del 1462 ja era prevere mestre de capella de la seu de Barcelona quan es va comprometre a acollir a sa casa com a servidor i deixeble de música durant tres anys a Pere Sorell, nebot d'un apotecari de Barcelona. El 1469, en plena guerra a Catalunya, Joan II li concedí un guiatge per viatjar a la seua localitat natal i tornar a Barcelona. Va deixar el magisteri de cant abans del 1474, puix aleshores ja l'exercia Esteve Estarramats. Posteriorment, sembla que va continuar residint a la seu barcelonesa, on el 1477 gaudia d'un benefici. El mateix any obtenia un altre a l'església de Sant Miquel d'Orpí, diòcesi de Barcelona. El 1480 fou nomenat procurador de Guillem de Podio per a fer en el seu nom certes gestions sobre una permuta eclesiàstica.

Documents

- 8 de febrer de 1462. És prevere mestre de cant de la seu de Barcelona quan Pere Sorell, nebot de Pere Pasqual, apotecari de Barcelona, s'obliga a servir-lo a canvi que li ensenye l'art del cant i el mantinga durant tres anys [AHPB, not. Bartomeu Costa (major), vol. 175/15, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 24)].
- 14 de setembre de 1469. Era natural de Santa Coloma de Queralt. Joan II li atorga un guiatge per a viatjar a aquesta població amb altra persona i tornar a Barcelona [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3450, f. 6r].
- 27 de desembre de 1477. És beneficiat a la seu de Barcelona quan obté un benefici a l'església de Sant Miquel d'Orpí [ADB, Col·lacions, vol. 74, f. 6r].
- 21 de març de 1480. És beneficiat a la seu de Barcelona i és nomenat procurador de Guillem Molins per a fer les gestions necessàries per a la permuta del lloc de prevere de capítol de la seu de Girona [*E-VAcP*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, 21 de març de 1480 (vegeu l'apèndix III, doc. 128)].

Bibliografia

- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)", *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 11.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 14.

Joan de Santomer [Sanctomer, Sancto Amer]

Tamborino / Casa de l'infant Ferran

Ja era tamborino de l'infant Ferran el setembre de 1458. Al mes següent, la tresoreria reial li pagava la despesa d'una cavalcadura. El desembre del mateix any també servia la reina Joana. Mantingué l'ofici de tamborino de l'infant, i des del 1461 príncep, Ferran almenys fins al gener de 1463.

Documents

- 3 de setembre de 1458. Joan II ordena que es faci un pagament a Joan de Santomer, tamborino de l'infant [Ferran], perquè pugui tornar certs deutes a Saragossa [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 19v].
- 7 d'octubre de 1458. Joan II ordena pagar-li i, de fet, cobra el mateix mes 170 sous per a comprar-se una cavalcadura [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 38r; *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 88v].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 11602, f. 13r, 52r; *ibid.*, vol. 8801, f. 64r, 70v, 88v; *ibid.*, vol. 9815, f. 83v, 165v, 347v; *ibid.*, vol. 8803, f. 138r; *ibid.*, vol. 8807, f. 25r.

Bibliografia

- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276-277.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 152.

Joan Sànxic → Joan Sanç àlies Joanicot

Lope de Segredo → Lope de Sagredo [Segredo]

Bartomeu Segrera [Sagrera]

Cantor / Capella de Joan II - Catedral de Barcelona

Va nàixer en una família barcelonesa d'artesans. Son pare era Pere Segrera, paraire de professió. Va ordenar-se d'acòlit a Barcelona el 8 de novembre de 1444. El 22 de febrer de 1459, encara sense prendre l'ordenació presbiteral, ja formava part de la recent creada capella reial aragonesa de Joan II i es trobava a València amb el monarca. El 1464 el rei li assignava 2.000 sous de les rendes del monestir de Poblet i a l'any següent una renda anual de 20 unces de Sicília que havia de pagar la *Secretia* d'aquest regne; en ambdós casos va tenir problemes de cobrament i el monarca va actuar en defensa d'ell. També va tractar que el papa li concedira una ració a *La Seo* de Saragossa el 1465. L'ordenació de prevere, constatada el 1468, va facilitar-li la recepció de beneficis eclesiàstics atorgats directament o mitjançant les gestions del monarca i, de fet, es convertí en un dels seus cantors més afavorits per aquesta política. El 1468, Joan II li concedia un

benefici a la ciutat de Trapani a Sicília i el benefici de Sant Jaume de patronat reial a la seu de València, on mai no va residir, per la qual cosa pagava anualment un terç de la renda. De tota manera, sembla que va tenir problemes amb la possessió d'aquest darrer benefici fins al 1471. El 1470 li fou concedida la rectoria de Borriana al regne valencià, però sembla que també tingué problemes per a prendre possessió i el rei va segrestar provisionalment les rendes. Durant la part final de la guerra contra Catalunya, Joan II va afavorir-lo amb béns confiscats als rebels, com ara una pensió anual de 30 lliures de rendes de catalans a Mallorca o el benefici de Santa Maria de castell de Pals, a la diòcesi de Girona. Acompanyava el rei en la derrota de Peralada del 4 d'abril de 1471, on va perdre diversos béns i la cavalcadura, per la qual cosa fou compensat amb 200 lliures de la confiscació. El 1474 obtingué el benefici segon de Sant Pere a la seu de Barcelona i el rei va ajudar-li en la publicació del capbreu que pretenia fer. El 1477 permutà almenys un dels seus beneficis amb Guillem Molins, prenent possessió d'un canonicat a la col·legiata de Sant Feliu de Girona.

Malgrat que a la darrereria de 1478 encara cobrava de la casa reial, és probable que al voltant del 1477 deixara de seguir la cort i residira a la seu de Barcelona, on era beneficiat. El 1480 va permutar la vicaria perpètua de la Puebla de Alfindén, on devia tenir problemes de deutes, amb Guillem Molins. El 1483 prenia possessió de la capellania de Tots Sants a la seu de Barcelona. Era capellà de Ferran II però no seguia la cort. No obstant això, el monarca li atorgava els mateixos privilegis que si ho fera, considerant els bons serveis que li prestà a son pare Joan II i a si mateix. El 1493 encara li devien 4.910 sous barcelonesos de les quitacions com a xantre de Joan II, per la qual cosa el rei Ferran ordenà que fóra pagat en cinc anys a través de l'administració de la marmessoria de son pare. El monarca Ferran II no l'oblidava en la política de concessió de beneficis, puix el 1494 el presentà a la primera prebenda vacant a l'església col·legial de Bellver, fóra dignitat o canonicat. Segrera va fer les funcions d'entonador de la seu del 1488 al 1491, en substitució del mestre de cant Mateu Ferrer. De fet, la relació amb aquest també antic cantor de Joan II, degué ser molt propera fins el punt que el 1498 Ferrer va nomenar Segrera com a marmessor i hereu. Es desconeix la trajectòria posterior.

Documents

- 8 de novembre de 1444. Bartomeu Segrera, fill de Pere Segrera, rep l'ordenació eclesiàstica d'acòlit [ADB, Registra Ordinatum, vol. 10, f. 61r].
- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre no prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 23 de maig de 1464. Joan II li atorga 2.000 sous de les rendes del monestir de Poblet [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3378, f. 62v-63r].
- 10 d'octubre de 1464. Joan II demana a l'abat de Poblet que li pague els deutes de les rendes atorgades sobre aquest monestir [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3444, f. 66r].

- 10 de febrer de 1465. Joan II encarrega al seu ambaixador a Roma que pregue al papa que reserve a Segrera una ració a Saragossa que aleshores gaudeix Daniel Genovés [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3412, f. 23r].
- 30 d'abril de 1465. Joan II li atorga la renda anual de 20 unces de Sicília que cobrava el tenorista Antonio Leontino abans de la seua mort i que rebia de la *Secretia* de Palerm [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3485, f. 47r-47v].
- 28 de febrer de 1466. Joan II insisteix als seus oficials de Sicília sobre la qüestió de la renda de 20 unces de Sicília que havia de rebre de la *Secretia* de Palerm [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3485, f. 48r].
- 11 d'abril de 1468. Joan II informa als seus oficials i a les autoritats eclesiàstiques que atorga a Bartomeu Segrera, prevere i cantor del rei, un benefici a la ciutat de Trapani, a Sicília, de patronat i col·lació reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3486, f. 112r-112v].
- 5 d'octubre de 1468. Joan II el presenta al benefici de Sant Jaume a la seu de València al qual ha renunciat Antoni Eximénez [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 292, f. 42r].
- Any administratiu de 1469. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València però hi és absent ja que paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1469, f. 2r].
- 27 de maig de 1469. Joan II li atorga la rectoria de Borriana que estava vacant [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 292, f. 92v-93r].
- 2 de març de 1470. Joan II demana al seu batlle general de València que presente Segrera de nou al benefici de Sant Jaume de la seu, ja que havia sigut col·lat abans per error, sense que haguera mort l'anterior posseïdor [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 291, f. 184r (vegeu l'apèndix III, doc. 44)].
- 31 de març de 1470. Joan II ordena al governador de València que segreste les rendes de la rectoria de Borriana mentre Segrera no prenga possessió [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 293, f. 19r-19v].
- 18 de juny de 1470. Joan II ordena als seus oficials al regne de Mallorca que donen a Segrera 30 lliures anuals de les rendes que les institucions rebels de Catalunya cobraven al regne mallorquí [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3431, f. 41r-41v].
- Any administratiu de 1470. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València però hi és absent ja que paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1470, s/f].
- 16 de juny de 1471. Joan II ordena al seu lloctinent al regne de Mallorca que l'incloga entre els perceptors de les rendes que els rebels de Catalunya reben al regne de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3430, f. 111v-112v].
- 24 de setembre de 1471. Joan II el presenta al benefici de Sant Jaume de la seu de València, que ha resignat el cantor Jaume Castelló [*E-VAar*, Reial Cancelleria, reg. 294, f. 14r-14v].
- Any administratiu de 1471. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València però hi és absent ja que paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1471, s/f].
- Any administratiu de 1472. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València, però hi és absent, ja que paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1472, s/f].
- 15 d'abril de 1472. Joan II li confereix el benefici de Santa Maria del castell de Pals, a la diòcesi de Girona, que posseïa un clergue nomenat pels rebels [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3454, f. 35r; *ibid.*, vol. 3460, f. 95v-96v].
- 20 de juny de 1472. Joan II ordena al seus oficials a Catalunya que les primeres 200 lliures recaptades dels rebels servisquen per a indemnitzar, entre altres, a Segrera la pèrdua de cavalcadura i altres béns presos pels insurrectes catalans a Peralada [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3455, f. 16r-16v (vegeu l'apèndix III, doc. 57)].
- 27 d'octubre de 1472. Joan II ordena que Segrera torne certs diners que havia cobrat indegudament del repartiment de les quitacions de Pere Sabater, per una suposta

- absència d'aquest cantor durant el terç de gener a abril de 1472 [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3457, f. 188v].
- Any administratiu de 1473. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València però hi és absent, puix paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1473, s/f].
 - Any administratiu de 1474. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València, però hi és absent, puix paga el terç [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1474, s/f].
 - 7 de març de 1474. Joan II ordena als seus oficials que col·laboren en l'elaboració del capbreu que Segrera vol fer del benefici segon de Sant Pere a la seu de Barcelona, entre altres actuacions, fent crides públiques [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3344, f. 139v-140r].
 - 21 de març de 1474. Rep el segon benefici de Sant Pere de la seu de Barcelona [ADB, Col·lacions, vol. 72, f. 91v-92r].
 - Any administratiu de 1475. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València, però hi és absent puix paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1475, s/f].
 - Any administratiu de 1476. Té un benefici de Sant Jaume a la seu de València, però hi és absent puix paga el terç d'absents [*E-VAc*, Terç de benefets d'absents, vol. 4040, any 1476, s/f].
 - 25 de febrer de 1476. Joan II li dóna llicència per permutar els beneficis de patronat reial que té a la ciutat de València i a Catalunya [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3390, f. 181v-182r].
 - 1 de setembre de 1477. Com a beneficiat de Sant Jaume a la seu de València, acorda amb Guillem Molins la permuta de dos beneficis [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 104, 105 i 106)].
 - 1 de setembre de 1477. Guillem Molins nomena un procurador per a fer les gestions necessàries per a permutar la canongia de la col·legiata de Sant Feliu de Girona i el benefici de Sant Blai de la seu de Barcelona amb Bartomeu Segrera o qualsevol altre prevere o clergue [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f].
 - 15 de setembre de 1477. Segrera nomena Francí Ferrer, de la capella reial, procurador per a fer les gestions necessàries referents a la permuta del canonicat en l'església de Sant Feliu de Girona amb Guillem Molins [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 109)].
 - 3 d'octubre de 1477. Segrera permuta el seu benefici de Sant Jaume de la seu de València pel de la capella de Santa Maria, Jaume i Salomé que té Guillem Molins en la mateixa seu [ADV, Col·lacions de beneficis, vol. 141/002, f. 208r (vegeu l'apèndix III, doc. 112)].
 - 22 d'octubre de 1477. És beneficiat en la catedral de Barcelona [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f].
 - 24 d'octubre de 1477. Pren el benefici diaconil de Palau de Girona i immediatament el resigna a través de procurador (Segrera és a Barcelona) en mans del bisbe de Girona per permutar-lo amb un canonicat a Sant Feliu de Girona de Guillem Molins [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 49(26), f. 69v-70r (vegeu l'apèndix III, doc. 111)].
 - 24 d'octubre de 1477. És vicari perpetu de Santa Maria de La Puebla de Alfindén, diòcesi de Saragossa en presència de Guillem Molins, prevere beneficiat a la seu de Barcelona, manifesta que revoca totes les actes de procuració fetes a Saragossa en favor de Berenguer de Sos, canonge i degà de la seu de Barcelona, per a permutar amb el mateix la citada vicaria [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 115)].
 - 29 d'octubre de 1477. Nomena procurador Bartomeu Cantarranes per a intimar les revocacions de procuracions per la permuta de la vicaria de Santa Maria de La Puebla de Alfindén [AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, s/f].

- 10 de novembre de 1477. Li deuen 53 lliures de l'arrendament dels fruits de tres anys de la vicaria de La Puebla de Alfindén [AHPB, not. Antoni Palomer, vol. 207/12, s/f].
- 21 de març de 1480. És beneficiat en la seu de Barcelona quan és nomenat procurador de Guillem Molins per a lloar uns capítols signats amb Rafael Pou [*E-VAcp*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 129)].
- 5 de maig de 1480. Renuncia a través de procurador davant el bisbe de Girona a la vicaria de l'església de La Puebla de Alfindén, per a permutar-la amb la capellania de Sant Vicenç de Maians, diòcesi de Girona, de Guillem Molins, i li és conferida aquesta capellania [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 49(26), f. 125v-126r].
- 3 de març de 1483. És beneficiat a la seu de Barcelona i pren possessió de la capellania de Tots Sants en la mateixa seu [ADB, Col·lacions, vol. 76, f. 20r].
- 9 de setembre de 1486. Ferran II escriu a les autoritats civils i eclesiàstiques a Catalunya per a informar-los que, malgrat no seguir la cort, és capellà reial sota la jurisdicció del capellà major i ha de ser considerat com si seguira la cort [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3642, f. 70r-71r].
- 28 de juliol de 1487. Ferran II demana al vicari general de Barcelona que respecte els seus privilegis com a capellà reial, encara que estiga absent del servei del monarca, ja que el considera com a present pels antics i bons serveis que va fer a son pare Joan II i al mateix Ferran [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3665, f. 98v (vegeu l'apèndix III, doc. 150)].
- 20 d'octubre de 1488. És prevere beneficiat a la seu de Barcelona i Pere Sabater, cantor del rei, el nomena procurador seu per a cobrar a Barcelona [*E-VAcp*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21208, s/f. El document es refereix a "Bernat Segrera" però deu tractar-se de Bartomeu pels càrrecs que li adjudica].
- 4 de novembre de 1493. Ferran II ordena al receptor i distribuïdor de les pecúnies consignades per a la marmessoria de Joan II que li pague en cinc anys els 4.910 sous barcelonesos que encara li eren deguts de les quitacions com a xantre [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3572, f. 26r-26v].
- 6 de juny de 1494. Ferran II proposa Segrera per a obtenir la primera prebenda vacant a l'església col·legial de Bellver, siga dignitat o canonicat [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3573, f. 40r].
- 13 d'abril de 1498. És beneficiat a la seu de Barcelona i Mateu Ferrer, mestre de cant de la seu, el fa el seu marmessor i hereu [AHPB, not. Pere Pasqual, vol. 191/73, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 169)].
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 9815, f. 331r; *ibid.*, vol. 8803, f. 71r, 92v; *ibid.*, vol. 8804, f. 139r, 232r; *ibid.*, vol. 8807, f. 50v, 103v, 119v; *ibid.*, vol. 8806, f. 96v, 188v, 215v; *ibid.*, vol. 8811, f. 50v; *ibid.*, vol. 8813, f. 93r, 102v; *ibid.*, vol. 8814, f. 87v; *ibid.*, vol. 8815, f. 42r, 76r; *ibid.*, vol. 8817, f. 79r; *ibid.*, vol. 8822, f. 44r, 57r; *ibid.*, vol. 8823, f. 55v; *ibid.*, vol. 8824, f. 105v; *ibid.*, vol. 8831, f. 136v.

Bibliografia

- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Mateu Ferrer, tenorista i mestre de cant de la Seu de Barcelona (1477-1498)", *Recerca Musicològica*, III (1983), p. 11-12.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 26-27.

Jaume de Sent Just → Jaume Just

Joan Servià

Organista / Catedral de Girona

Va ser organista de la seu de Girona des del 25 de maig de 1451 fins a la seua mort. El 31 d'octubre de 1470 nomenaren Guerau Puig en el seu lloc.

Document

- 31 d'octubre de 1470. El capítol nomena Guerau Puig en el seu lloc [E-G, Actes capitulars (*Resolutiones*), vol. 4, f. 119v].

Bibliografia

- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario Musical*, 9 (1954), p. 218.
- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Perspectiva musical de Gerona, de los años 1000 al 1500", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25:2 (1981), p. 550-551.
- VINAIXA I PLANAS, Meritxell: "Pere Ponç de Vic, efímer organista de la seu de Girona el 1473", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 34 (1994), p. 458.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Renaixement i manierisme", dins Francesc Bonastre (ed.), *Història crítica de la Música Catalana* (Barcelona: Institut de Musicologia "Josep Ricart i Matas", Universitat Autònoma de Barcelona, 2009), p. 94-95.

Luis de Sevilla

Ministrer / Casa de Joan II

Era ministrer de la casa de Joan II almenys el 1475.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8829, f. 48r.

Antonio de Sicília → Antonio (de) Leontino

Joan Simó

Tamborino / Casa de Joan II

Era tamborino de la casa de Joan II almenys el 1478.

Document

- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8831, f. 138r.

Joan Sirach

Mestre de cant / Catedral de Girona

El 21 de gener de 1477 va ser nomenat "magister artis cantus" a la seu de Girona per a ensenyar "tant als infants com als clergues" d'aquesta seu. Amb aquest motiu, el vicari general ordenà el lliurament 10 lliures anuals

a Sirach del benefici instituït en la seu per Gerard Vilar que tenia Berenguer Sala, el qual hi era a Roma.

Document

- 21 de gener de 1477. És nomenat «magister artis cantus» a la seu de Girona [ADG, Cúria, Cúria i vicariat general, Beneficis, Col·lacions de beneficis, vol. 49(26), f. 40r].

Juan de Soçaya [Çoçaya, Susaya, Zuzanya]

Cantor / Capella de Joan II

El 14 de setembre de 1458, poques setmanes després de la pujada al tron de Joan II, ja era cantor de la seua capella. Per aquesta raó, i perquè el seu cognom pot fer referència al municipi navarrès de Zozaya de Oronoz, és possible que ja formara part de la capella de Joan II com a rei de Navarra. El 22 de febrer de 1459 hi era amb la capella a València. Només s'ha pogut localitzar un altre pagament posterior en els llibres de la Tresoreria reial, datat l'agost de 1465, per la qual cosa es desconeix si tingué continuïtat des del 1459 fins a aquest moment. Tampoc se sap si va continuar al servei del rei posteriorment.

Documents

- 14 de setembre de 1458. Joan II ordena pagar-li, i de fet cobra el mateix mes, 150 sous per a comprar-se una cavalcadura [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v; *E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3417, f. 24v. Anglès comunica la data errada del 19 de setembre de 1459].
- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 65v; *ibid.*, vol. 9413, s/f.

Bibliografia

- ANGLÈS, Higini: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higini Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889.

Joan de Soldavila

Tamborino / Casa del príncep Ferran

Era tamborino del príncep Ferran, almenys durant el 1460 i primera meitat del 1461.

Documents

- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8804, f. 98r [30 sous cobrats el gener de 1461 com a prorrata de nou mesos passats de quitacions], f. 185v.

Andrés de Soria

Cantor - Mestre de cant / Catedral de València

Era probablement oriünd de Calataiud al regne d'Aragó, localitat on el 1484 vivia sa mare Maria amb alguns nebots, i on posseïa una casa i heretat. Va començar l'activitat com a prevere cantor de la seu de València el 1471 amb el salari d'un senyal, que va ampliar a dos l'any següent. En algun moment entre l'abril i el maig de 1479 va deixar aquest ofici, però el 22 de novembre de 1480 tornava a ser acceptat com a cantor en la catedral amb el mateix salari que tenia. A partir del maig de 1483 va cessar de rebre retribucions per aquest ofici musical en ser-li atorgat un ofici auxiliar d'altar de la seu, diaca o sotsdiaca —encara que en el nomenament figura com a sotsdiaca, en la major part de la documentació posterior és citat com a diaca—. Segurament viatjà a Roma el 1484, ja que va redactar un testament amb aquest motiu, però el 1486 ja havia tornat a la seu de València. A partir d'aleshores va rebre diversos nomenaments anuals de tipus burocràtic per a exercir com a procurador de les administracions catedralícies de Fàbrica, Dobles i Aniversaris i del Diner Menut. Del maig de 1494 a l'abril de l'any següent va exercir excepcionalment com a mestre de cant en substitució de Guillem de Podio. Sembla que va seguir d'alguna manera en contacte amb la música puix se sap que el 1497 va participar amb un grup de vuit cantors que actuaren en les exèquies de Joan de Borja, duc de Gandia, en nom dels quals va cobrar. Durant la darrera part de sa vida, va gaudir d'una posició econòmica acomodada, assistit per un esclau negre i una criada, a més de la companyia d'almenys un nebot anomenat Andrés de Medina, paraire de professió, el qual finalment seria el seu marmessor i hereu. Vivia en una casa amb hort al carrer de l'Alcaid de Paterna, a la parròquia valenciana de Sant Joan. Posseïa tres cases a la mateixa ciutat i diversos censals que li reportaven 24 lliures anuals. Va morir en el seu domicili entre el 10 i el 19 de febrer de 1518. Entre les seues pertinences hi havia uns pocs llibres litúrgics i uns quaderns de llibres de cant sense enquadrar.

Documents

- 14 de març de 1472. Primer rebut de cobrament d'un senyal corresponent al salari d'un any com a xantre de la seu de València [E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 5685, any 1471, s/f].
- 26 d'agost de 1472. Li es concedit un segon senyal de salari de cantor [E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 5658, any 1472, f. 24r].
- 26 de maig de 1479. El capítol de la seu de València adjudica al nou cantor Ramon Granyén els dos senyals que rebia Soria [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1479, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 126)].
- 22 de novembre de 1480. El capítol de la seu de València l'accepta com a xantre amb el salari i prerrogatives que tenia abans [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1480, s/f].
- 19 de maig de 1482. Dorianò de Bello, escuder de Calataiud, el nomena procurador seu [E-VAc, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, s/f].
- 25 de maig de 1483. El capítol de la seu de València li atorga l'ofici de sotsdiaca [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1483, s/f].

- 10 de juny de 1483. Signa rebut de la prorrata del salari de cantor fins al 18 de maig passat [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1483, s/f].
- 10 de juny de 1483. Cobra la prorrata del salari fins al 18 de maig de 1483 perquè fou nomenat diaca de la seu i li fou llevat l'ofici de xantre [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5685, any 1483, f. 43v].
- 14 de maig de 1484. Testament d'Andrés de Soria, prevere diaca de la seu de València, atorgat perquè vol viatjar a Roma per mar. [E-VAc, not. Garcia Uguart, vol. 8402, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 145)].
- 5 de setembre de 1486. El capítol el nomena procurador de l'administració de Dobles i Aniversaris [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3684, s/f].
- 26 de juliol de 1487. És procurador de Dobles i Aniversaris de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, 26 de juliol de 1487].
- 1 d'abril de 1488. És procurador de Dobles i Aniversaris de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, 1 d'abril de 1488].
- 22 d'abril de 1494. El capítol de la seu de València el nomena substituït del canonge rector de les escoles del cant o mestre de cant per al següent any administratiu [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 151r-152r].
- 17 de juny de 1497. Cobra 14 lliures i 7 sous per un grup de vuit cantors que actuaven en les exèquies de Joan de Borja, duc de Gandia [VAar, Governació, vol. 2427, f. 151v].
- 30 d'octubre de 1501. És procurador de l'administració del Diner Menut de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3600, f. 90r].
- 17 de juliol de 1504. És citat com a diaca de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3600, f. 427v].
- 20 d'agost de 1513. És citat com a sotsdiaca de la seu de València [E-VAc, not. Felip Abella, vol. 3699, s/f].
- 10 de febrer de 1518. Codicils d'Andrés de Soria, diaca i domer de la seu de València [E-VAc, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20510, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 182)].
- 20 de febrer de 1518. Inventari de béns *post mortem* d'Andrés de Soria [E-VAc, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20510, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 183)].
- Cobraments: E-VAc, Almoina, Procura Major, vol. 5685, any 1471, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1472, f. 24r; *ibid.*, any 1474, f. 24r; *ibid.*, vol. 5685, any 1476, s/f; *ibid.*, any 1480, f. 37r; *ibid.*, vol. 5658, any 1481, s/f; *ibid.*, any 1482, f. 32r. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3682, any 1478, s/f, 14 de maig de 1478; *ibid.*, any 1479, s/f, 5 de febrer de 1479, 2 d'abril de 1479; *ibid.*, vol. 3683, any 1482, s/f, 25 de setembre de 1482; *ibid.*, any 1483, s/f, 6 de febrer de 1483, 10 de juny de 1483.

Gabriel Soria

Cantor tenorista / Catedral de València

El 1447 ja era cantor tenorista de la seu de València amb salari d'un únic senyal, el qual sembla que mai no va aconseguir incrementar. Era frare de l'orde dominica o de Predicadors i residia al convent de Sant Domènec de València. El 26 de març de 1458 va ser requerit urgentment pel rei Alfons el Magnànim per a incorporar-se al seu servei a Nàpols. Molt probablement va acudir a aquesta ciutat, puix el 24 de maig rebia, del batlle general de València, 550 sous per al viatge. Però el rei moria només un més després i, per tant, és possible que ni tan sols arribara a servir-lo. El 23 d'agost ja hi era de nou a la seu valenciana on es reincorporà com a tenorista. Va tenir una llarguíssima trajectòria professional a la catedral, al llarg de la qual també va rebre l'encàrrec d'altres treballs, com ara fer

sermons o escriure llibres litúrgics. Durant els darrers anys de vida va rebre l'ajuda econòmica freqüent del capítol per a atendre les seues malalties. El 10 de setembre encara vivia, però no s'han trobat documents posteriors.

Documents

- 24 de maig 1458. Cobra 550 sous del batlle general de València per la despesa del viatge a Nàpols per a incorporar-se al servei del rei Alfons [E-VAar, Batllia General, Àpoques, vol. 50, f. 74r].
- 21 d'abril de 1474. Rep 2 timbres pel sermó de Divendres Sant que féu a la seu de València [E-VAc, Fàbrica, vol. 1483, any 1473, f. 18v].
- Any administratiu de 1477. Rep 20 sous per fer escriure i posar un ofici de Santa Caterina de Sena en l'ofici santoral de la seu de València [E-VAc, Fàbrica, vol. 1483, any 1477, f. 14r].
- Cobraments: E-VAc, Almoïna, Procura Major, vol. 5657, any 1447, s/f; *ibid.*, vol. 5657, any 1464, s/f; *ibid.*, any 1465, s/f; *ibid.*, any 1466, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1468, f. 25r; *ibid.*, vol. 5685, any 1470, s/f; *ibid.*, any 1471, s/f; *ibid.*, vol. 5658, any 1472, f. 24r; *ibid.*, any 1474, f. 24r; *ibid.*, vol. 5685, any 1476, s/f; *ibid.*, any 1477, s/f; *ibid.*, any 1478, s/f; *ibid.*, any 1479, f. 30v; *ibid.*, any 1480, f. 37r; *ibid.*, vol. 5658, any 1481, s/f; *ibid.*, any 1482, f. 32r; *ibid.*, vol. 5685, any 1483, f. 34v, 37v; *ibid.*, vol. 5658, any 1484, f. 33v; *ibid.*, any 1485, f. 33v; *ibid.*, any 1486, f. 33v; *ibid.*, any 1487, f. 33v; *ibid.*, vol. 5658, any 1488, f. 32v; *ibid.*, vol. 5685, any 1489, f. 31v; *ibid.*, vol. 5686, any 1490, f. 31v; *ibid.*, any 1491, f. 31v; *ibid.*, any 1492, f. 52v. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3679, any 1458, s/f, 23 d'agost de 1458; *ibid.*, any 1459, s/f, 13 de novembre de 1459; *ibid.*, any 1460, s/f, 4 de març de 1460, 7 de juny de 1460, 4 de novembre de 1460; *ibid.*, vol. 3682, any 1478, s/f, 10 d'abril de 1478, 7 d'agost de 1478; *ibid.*, any 1479, s/f, 4 de març de 1479; *ibid.*, vol. 3683, any 1481, s/f, 16 de març de 1481, 10 de maig de 1481; *ibid.*, any 1482, s/f, 19 de gener de 1482, 8 de maig de 1482, 30 d'agost de 1482; *ibid.*, any 1483, s/f, 29 de gener de 1483, 23 de maig de 1483, 29 de setembre de 1483; *ibid.*, any 1484, 14 de febrer de 1484, 21 de maig de 1484, 22 de setembre de 1484, 31 de gener de 1485, 28 de maig de 1485, 20 d'octubre de 1485. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f, 10 de febrer de 1487, 6 de juny de 1487, 10 d'octubre de 1487, 22 de desembre de 1489; *ibid.*, any 1488, s/f, 15 de gener de 1488, 2 de juny de 1488, 19 de setembre de 1488; *ibid.*, any 1490, s/f, abril de 1490, 16 d'agost de 1490, 4 de desembre de 1490; *ibid.*, vol. 3686, any 1491, s/f, 20 d'abril de 1491, 16 de setembre de 1491, 22 de desembre de 1491; *ibid.*, any 1492, s/f, 21 de maig de 1492, 10 de setembre de 1492.

Bibliografia

- SANCHIS Y SIVERA, José: *La Catedral de Valencia. Guía Histórica y Artística* (València: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909), p. 457, nota 1.

Joan Spendelnogare → Joan Spindelnuoguere àlies Alamany

Spin del Voguere → Joan Spindelnuoguere àlies Alamany

Joan Spindelbaga → Joan Spindelnuoguere àlies Alamany

Joan Spindelbueguera → Joan Spindelnuoguere àlies Alamany

Joan Spindelnogara → Joan Spindelnuoguere àlies Alamany

Joan Spindelnoguer → Joan Spindelnoguere àlies Alamany

Joan Spindelnoguera → Joan Spindelnoguere àlies Alamany

Joan Spindelnoguere [Espindelnoguere Spindelnogara, Spindelnoguer, Spindelnoguera, Spindelnogare, Spendelnogare, Spin del Voguere, Espin del Voguere, Spindelbaga, Spindelbueguera] àlies Alamany
Orguener

Era alemany, natural de Friburg de Brisgovia o potser de Bühl, a l'actual estat de Baden-Württemberg, com interpreta García Llovera. Segons Grenzing, la forma original alemanya del seu nom podria ser *Johann Spinn von Neuern*. Montserrat Jardí apunta la possibilitat que una part s'haguera catalanitzat en "noguer" o "noguera" per traducció del mot francès "noyer", que es pronuncia de forma semblant a l'alemany *Neuern*. Va arribar a Barcelona des de la seua pàtria el 1484, després de l'acceptació per part de l'església de Santa Maria del Mar d'un oferiment epistolar de l'alemany formulat dos anys abans. El seu treball en l'orgue major d'aquest temple ja havia acabat l'octubre de 1486, i el 24 d'abril de l'any següent tenia lloc l'acte de visura. Només quatre mesos més tard, Spindelnoguere hi era a València, on va aconseguir el contracte de reforma de l'orgue major de la catedral (7 de setembre de 1487), i on s'instal·là definitivament. Malgrat això, en els següents anys, Spindelnoguere viatjà almenys un parell de vegades a Barcelona (febrer-març de 1488 i juliol de 1491) per a tractar de cobrar la quantitat de 365 lliures que li devia l'església de Santa Maria del Mar. El setembre del 1489, l'orguener ja devia haver conclòs els treballs contractats amb la catedral de València, amb la qual, no obstant això, va continuar en contacte per a condicionar els instruments (1497 i 1501) i per mantenir-los (1501-1504). A la darreria del 1490, Spindelnoguere va llogar una casa a la parròquia valenciana de Sant Martí, on és possible que fixara la seua residència o que la convertira en taller. Va treballar en la construcció de nombrosos orgues d'església de nova planta al Regne de València, entre els quals són coneguts els de la parròquia de Sant Joan del Mercat de València (1488), parròquia de Sant Tomàs de València (1489), convent de Sant Agostí de València (1492), església de Cabanes (1492-1493), església d'Ontinyent (1497), església de Biar (1498), església de Sagunt (1499a), església de Vila-Real (1499-1500), església de Conçentaina (1500), parròquia de Sant Martí de València (1506), església de Montcada (1506) i monestir de Santa Maria del Puig (1509). Tenia un criat i deixeble, anomenat Gregori Alamany, al qual va haver d'ajudar el 1507 en ser empresonat per incomplir un contracte per a fabricar un orgue a Alzira. Spindelnoguere va prendre'l sota la seua custòdia i el 1511 es comprometia a fer ell mateix l'instrument segons el contracte signat pel seu deixeble.

Documents

- 7 de setembre de 1487. Signa un contracte amb la catedral de València per a reformar l'orgue major [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f].
- 15 de juliol de 1489. Signa un contracte per a construir un orgue a la parròquia de Sant Tomàs de València associat amb l'orguener Jaume Ponç [E-VAar, not. Pere Joan Zabrugada, vol. 3064, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 152)].
- 12 de desembre de 1490. Pren en lloguer una casa en la parròquia de Sant Martí de València per dos anys, la qual confrontava amb l'hospital de la Reina [E-VAc, not. Joan del Bas, vol. 11333, s/f].
- 30 de juny de 1492. Rep 100 lliures del convent de Sant Agostí de València de les 300 lliures del preu de l'orgue que està fabricant [E-VAar, not. Jaume Salvador, vol. 2696, s/f].
- 12 de desembre de 1493. Cobra les 40 lliures que li deuen de l'orgue que ha fet per a la vila de Cabanes [E-VAc, not. Joan Pla, vol. 15566, s/f].
- 3 de febrer de 1500. Cobra 55 lliures a la vila de Contentaina pels orgues que fa per a l'església d'aquesta vila [E-VAc, not. Jaume Durà, vol. 23672, s/f].
- 17 de gener de 1506. Cedeix certa quantitat deguda per la parròquia de Sant Martí i de Montcada, per dos orgues fets per a aquestes esglésies [E-VAc, not. Miquel Aliaga, vol. 22572, s/f].
- 1 de juny de 1507. Pren sota la seua custòdia l'orguener Gregori Alamany, el qual no ha complit el contracte d'orgues signat amb la ciutat d'Alzira i es troba empresonat. Spindelnoquere promet tornar-lo quan les autoritats ho demanen [E-VAc, not. Joan Pau, vol. 23881, s/f].
- 5 de maig de 1509. Signa rebut a Joan Ferrandes —mestre en sacra teologia i vicari temporal del monestir de Santa Maria del Puig— per 14 lliures i 7 sous en prorrata del preu d'uns orgues que està fent per a l'església del monestir de Santa Maria del Puig [E-VAc, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20509, s/f].
- Cobraments (catedral de València): E-VAc, Fàbrica, vol. 1484, any 1487, f. 25v; *ibid.*, any 1488, f. 23r-23v, 26r-26v; *ibid.*, any 1490, f. 22r, 23v; *ibid.*, vol. 1486, any 1500, f. 17r; *ibid.*, any 1501, f. 23v; *ibid.*, any 1502, f. 18v; *ibid.*, any 1503, f. 14v; *ibid.*, any 1504, f. 16r. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f, 13 de novembre de 1489; *ibid.*, any 1488, s/f, 11 de febrer de 1488, 12 d'abril de 1488, 6 de juny de 1488, 11 de juliol de 1488; *ibid.*, any 1489, s/f, 8 de gener de 1489, 15 d'abril de 1489; *ibid.*, vol. 3687, any 1498, s/f, 26 de desembre de 1497.

Bibliografia

- SOLER I PALET, Josep: "La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa historia. A Santa Maria del Mar", *Revista Musical Catalana*, 171-172 (1918), p. 83-89.
- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 217-218.
- DOÑATE SEBASTIÀ, Josep Maria: "Orgues i organistes de Vila-Real", *Orgues del País Valencià*, VII (maig 1981), p. 14, 18.
- NICOLAU BAUZÀ, P. Josep: "Orgues de la parròquia de St. Joan del Mercat", *Cabanilles*, 7 (juliol-setembre 1983), p. 6, 7, 8, 10, 13, 15, 16.
- ALONSO CLIMENT, Vicent: "Orgues i organistes d'Alzira", *Cabanilles*, 14-16 (desembre 1985), p. 36-37, 62-63, 106.
- PASTOR ZAPATA, José Luis: "L'orgue de Joan Alamany per a la capella de la Verge Maria de Gràcia del monestir de St. Agostí de València", *Cabanilles*, 27 (julio-septiembre 1988), p. 23-24, 34-35.
- JAMBOU, Louis: "Alamany [Alemany], Juan", dins *Diccionario de la Música Valenciana*, Emilio Casares Rodicio (ed.), vol. I (València: Iberautor Promociones Culturales, 2006), p. 17-18.
- GARCÍA LLOVERA, Julio Miguel: *El órgano gótico español* (Pamplona: Libros Pórtico, 2009), p. 65.

- JARDÍ ANGUERA, Montserrat: *Mestres entalladors a Barcelona durant la segona meitat del segle XV i primer quart del segle XVI: de la tradició germànica a la producció local*, tesi doctoral, vol. 1 (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006), p. 319.
- GRENZING, Gerhard: "Eine französin aus Barcelona", *Organ. Journal für the organ*, 4 (2010), p. 46.
- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Los órganos de la catedral de Valencia en el tránsito del Gótico al Renacimiento", *Nassarre*, 30 (2014), p. 15-68.

Juan Squerra → Juan Ezquerra

Esteve Starramats → Esteve Estarramats

Honorat Strimundi [Estramundi, Extramundi]

Cantor - Mestre de cant / Catedral de València

Procedent possiblement de la diòcesi d'Amelia als Estats Pontificis, ja era prevere cantor a la seu de València a la darrera del 1482, gaudint d'un salari de dos senyals. Com que no era beneficiat, dos anys després la diòcesi valenciana li va atorgar llicència per a substituir el titular d'un benefici a la parròquia de Sant Joan de Jerusalem. És possible que temporalment es fera càrrec dels fadrins diputats al voltant del 1489. El 1496 va absentar-se un temps de la catedral i li varen ser retirats els seus senyals; però només dos mesos després ja havia tornat i el seu salari fou restituit. En morir Guillem de Podio, va substituir-lo en el magisteri de cant. Va rebre el primer nomenament anual en aquest càrrec el 26 d'abril de 1501 i, probablement, va exercir-lo fins la seua mort, que es va produir entre el 27 d'agost i el 16 de setembre de 1504. Posseïa llibres de cant, que va llegar a la seu. A més, disposava de més de cinquanta llibres manuscrits i d'impremta sobre teologia, literatura, filosofia i altres assumptes, entre els quals hi havia un imprès titulat *Opera Divi Boetii*.

Documents

- 16 de desembre de 1484. És prevere de diòcesi no valenciana —podria ser de la diòcesi italiana d'Amelia (lectura dubtosa)— i obté llicència per a ser substituït en un benefici a la parròquia de Sant Joan de Jerusalem de València, ja que no té cap en propietat [ADV, Col·lacions de beneficis, vol. 141/002, f. 205r].
- Any administratiu de 1489. És xantre de la seu de València i li paguen 30 sous per les despeses fetes en un diputat malalt de pesta [E-VAc, Almoïna, Procura major, vol. 5685, f. 34v].
- 26 d'agost de 1491. És restituit el senyal que tenia de salari a la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].
- 28 de març de 1496. És absent de València i el capítol de la seu de València ordena que els seus dos senyals es prorrategen entre els cantors Jaume Martí i Garcia Salelles [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].
- 9 de maig de 1496. El capítol de València ordena que li donen dos senyals que tenien dos antics diputats [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].
- 26 d'abril de 1501. És nomenat substituït del canonge rector de les escoles del cant (mestre de cant) de la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 102r-103v].

- 26 d'abril de 1503. És nomenat substituït del canonge rector de les escoles del cant (mestre de cant) de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 219v-221v].
- 26 d'abril de 1504. És nomenat substituït del canonge rector de les escoles del cant (mestre de cant) de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3605, f. 188r-189r].
- 27 d'agost de 1504. Darrer testament d'Honorat Strimundi, xantre de la seu de València. Publicat el 16 de setembre de 1504 [E-VAc, not. Felip de Abella, vol. 677, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 175)].
- 19 i 24 de setembre de 1504. Inventari *post mortem* dels seus béns [E-VAc, not. Felip de Abella, vol. 677, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 176)].
- 24 i 25 de setembre, 7 i 12 d'octubre de 1504. Encant dels seus béns [E-VAc, not. Felip de Abella, vol. 677, s/f].
- Cobraments: E-VAc, Almoïna, Procura Major, vol. 5658, any 1482, f. 32r; *ibid.*, vol. 5685, any 1483, f. 34v; *ibid.*, any 1484, f. 33v; *ibid.*, any 1485, f. 33v; *ibid.*, any 1486, f. 33v; *ibid.*, any 1487, f. 31v; *ibid.*, vol. 5658, any 1488, f. 32v; *ibid.*, vol. 5685, any 1489, f. 31v; *ibid.*, vol. 5686, any 1491, f. 31v; *ibid.*, any 1492, f. 52v; *ibid.*, any 1493, f. 43v-44r. E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1483, s/f, 20 de març de 1483, 8 d'agost de 1483, 17 de desembre de 1483; *ibid.*, any 1484, s/f, 11 de setembre de 1484, 12 d'abril de 1484; *ibid.*, any 1485, s/f, 27 de gener de 1485, 23 de juny de 1485, 5 de novembre de 1485. E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3685, any 1487, s/f, 13 de gener de 1487, 1 de juny de 1487, 14 de setembre de 1487, 17 de novembre de 1487; *ibid.*, any 1488, s/f, 13 de maig de 1488, 10 d'octubre de 1488; *ibid.*, any 1489, s/f, 10 de gener de 1489, 16 d'abril de 1489; *ibid.*, vol. 3686, any 1492, s/f, 21 de març de 1492, 27 d'agost de 1492; *ibid.*, any 1493, s/f, 23 de febrer de 1493, 7 de setembre de 1493, 21 d'agost de 1493.

Gabriel Tarraça → Gabriel Terrassa

Gabriel Terraça → Gabriel Terrassa

Gabriel Terrassa [Terraça, Tarraça, Tarrassa]

Organista / Catedral de Barcelona - Capella de Joan II - Capella de Ferran II

Va nàixer a la ciutat de Barcelona i va ser un dels tres fills de Francesc Terrassa, notari d'aquesta ciutat, i la seua muller Eulàlia. Les primeres notícies com a organista el vinculen a la seu de Barcelona, possiblement a partir de 1470 i amb seguretat des de 1472, compartint l'ofici i el sou de 20 lliures anuals amb el veterà Galcerà Altimir. Malgrat el recolzament del capítol, Terrassa va tenir dificultats per a prendre possessió del primer benefici a l'altar de Sant Llorenç de la seu. Va incorporar-se a la capella de Joan II, segurament a la darrera part del seu regnat. De fet, els únics dos pagaments dels quals disposem de la Tresoreria de la casa reial estan datats el setembre i el desembre de 1478. A la mort del seu patró va ser inscrit en la capella del nou rei Ferran II, el 20 de novembre de 1479, al qual segurament no arribà a servir de fet, atès que sembla que continuava actiu a la seu de Barcelona, al temps que no consten pagaments de la casa reial. Per intercessió dels consellers de Barcelona davant el rei, durant el 1479 varen desaparèixer els problemes que tenia amb el benefici de Sant

Llorenç i, a partir d'aleshores, va acumular-ne d'altres a la parròquia de Caldes d'Estrach (1487), a la de Santa Maria del Mar (1488) i a la de Santa Maria del Pi (1505). El 1495 es considerava a si mateix antic organista de la capella reial. El 1497 va participar en l'examen del nou orgue de la seu de Girona, començat per Pau Rossell i acabat per Armenter. Sa mare va morir el 1509 i va nomenar-lo hereu universal. El 30 de juny 1514, en trobar-se malalt, va ser jubilat per la catedral després de més de quaranta anys de servei però va mantenir el dret a percebre les distribucions ordinàries. El 12 de maig de 1514 dictava les darreres voluntats i moria el mes de desembre del mateix any. Fou soterrat el 29 de desembre a la catedral de Barcelona amb els honors de beneficiat.

Documents

- 20 de novembre de 1479. És inscrit com a organista de Ferran II [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57v].
- s/d. Gabriel Terrassa, natural de Barcelona, figura en el registre de certificacions com a organista i capellà de Ferran II [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 920, f. 28v].
- Cobrament (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8831, f. 73r, 136v.

Bibliografia

- MADURELL, José María: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 209.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 663.
- ANGLÈS, Higiní: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Calo (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 892.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: *La Música del Renaixement a la Catedral de Barcelona, 1450-1580*, tesi doctoral (Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987), p. 268-278, 288-292.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 23-24.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 97.

Thomàs

Cantor - Mestre dels fadrins / Capella del príncep Carles

Era cantor i mestre dels sis fadrins de la capella de Carles de Viana fins la mort d'aquest el 23 de setembre de 1461. Rebia pel manteniment de cadascun dels menors tres florins d'or anuals. Va estar present durant els dotze dies en què es celebraren oficis de cos present del príncep Carles a la sala major del palau reial de Barcelona i va cobrar per aquests treballs el 30 de desembre de 1461.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a "magister sex scholarium" de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- Any 1461. Després de la mort de Carles de Viana, demana cobrar una quantitat addicional per aliments i sabates dels fadrins. [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 159v].
- 30 de desembre de 1461. Cobrava com a cantor pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.

Astaci de Toranto

Trompeta / Casa de Joan II

Va ser trompeta de casa de Joan II, almenys el 1458.

Documents

- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8801, f. 69r, 94r, 151v.

Joan de Tovar

Cantor - Mestre de capella / Catedral de València

La primera notícia d'aquest músic data del 1490, quan era prevere i mestre de cant resident a la ciutat de Saragossa. El 30 d'octubre de 1500 va incorporar-se com a cantor a la seu de València amb salari de dos senyals. No va exercir l'ofici massa temps, ja que el 29 de desembre se n'havia anat. Vint anys després va tornar a la mateixa seu, encara que com a mestre de capella. Amb aquest motiu, a mitjan 1520 rebia un senyal, però també va marxar prompte. El 2 de juliol de 1521 ja no hi era a la seu valenciana. Es desconeix si tenia algun lligam familiar amb el teòric Francisco Tovar, mestre capella de la seu de Tarragona i autor d'un *Libro de música práctica*, publicat a Barcelona el 1510.

Documents

- 30 d'octubre de 1500. Li són adjudicats dos senyals a la seu de València per absència del xantre Jaume Just [E-VAc, not. Lluís Esteve, vol. 3631, s/f, fora d'enquadernació].
- 29 de desembre de 1500. Ha marxat de la seu de València, per la qual cosa són vacants els seus senyals [E-VAc, not. Lluís Esteve, vol. 3631, s/f, fora d'enquadernació].
- 26 de juny de 1520. Li és assignat un senyal com a mestre de capella de la seu de València [E-VAc, Almoina, Pagador dels senyals, vol. 5614, any 1519, s/f].

- 2 de juliol de 1521. Per absència de Joan de Tovar, el capítol de la seu de València adjudica el seu senyal al cantor Jeroni Ballester [E-VAc, Almoïna, Pagador dels senyals, vol. 5614, any 1521, s/f].

Bibliografia

- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. VI", *Nassarre*, 15:1-2 (1999), p. 471.

Pere Tristán → Pere Tristany

Pere Tristany

Cantor / Capella del príncep Ferran - Capella de Joan II

El 8 de febrer de 1462 servia com a cantor en la capella del príncep Ferran. El maig de 1465 era cantor del rei però es trobava custodiant la pabordia de la seu de Tarragona, com a capità d'ella, amb l'ajuda de vuit homes.

Documents

- 8 de febrer de 1462. És cantor del primogènit Ferran quan és testimoni en un acta notarial [AHPB, not. Bartomeu Costa (major), vol. 175/15, 8 de febrer de 1462 (vegeu l'apèndix III, doc. 24)].
- 29 de maig de 1465. Joan II paga a mossèn Pere Tristany, xantre del rei i capità de la pabordia de la seu de Tarragona, per vuit homes que estaven amb ell en guarda i custòdia d'aquesta pabordia, campanar i torre grossa, així com per altres despeses [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8812, f. 224r, 226v].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8812, f. 226v, 224r.

Pere Tristany [Tristán]

Trompeta / Casa de Joan II

Va servir contínuament com a trompeta del rei Joan II, des del 1459 fins, almenys, a la fi del 1461. Durant aquest darrer any va acompanyar la reina en els desplaçaments per Catalunya. Probablement, al començament del 1462 va ser inscrit a la casa del príncep Ferran, el qual servia amb tota seguretat el maig d'aquest any. El 20 de maig, ja al servei del príncep, va rebre un albarà per a comprar-se una cavalcadura, que va cobrar el mateix mes. El 1471 residia a Saragossa, quan va actuar com a testimoni de l'acceptació de Juan Illas com a aprenent de Joan Navarro, trompeta del rei. Es desconeix si en aquest moment encara formava part de la casa reial.

Documents

- 18 de desembre de 1459. Joan II li paga un gipó i un parell de calces [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8802, f. 132r].
- Maig de 1462. Joan II li paga una cavalcadura [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8805, f. 112v].
- Cobraments: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8802, f. 132v; *ibid.*, vol. 9815, f. 163v, 151r, 177r; *ibid.*, vol. 8803, f. 66v; *ibid.*, vol. 8804, f. 96r; *ibid.*, vol. 8805, f. 97r, 113r.

Bibliografia

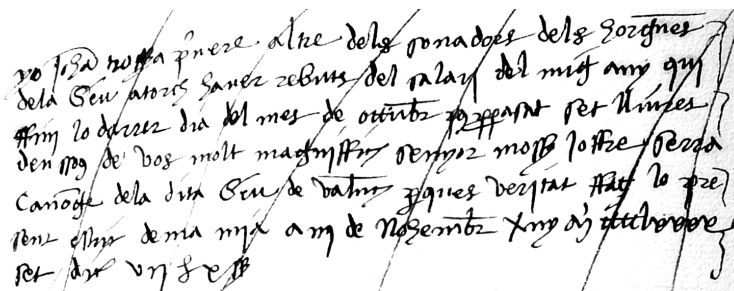
- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.
- PALLARÉS JIMÉNEZ, Miguel Ángel: "Aportación documental para la historia de la música en Aragón en el último tercio del siglo XV. I", *Nassarre*, 7:1 (1991), p. 177.

Joan Trocera → Joan Trossera àlies Martínez

Joan Trossera [Trocera] àlies Martínez

Organista / Catedral de València

D'origen probablement valencià, ja era prevere beneficiat de la seu de València uns anys abans de ser nomenat organista, on ocupava algun càrrec administratiu. En aquest temps, va invertir els seus diners en el negoci tèxtil del seu germà Pasqual Trossera, que era calceter. En un testament de 1489, que no va ser el darrer, es declarava membre de la confraria de Sant Jaume i delatava l'existència d'un altre germà anomenat Domènec Trossera, pare d'un nebot del mateix nom al qual nomenava el seu hereu. Vivia amb una dona anomenada Caterina a la que feia usufructuària dels seus béns. És possible que es tractara de la vídua Caterina Luçot, la qual designaria Trossera com a hereva tres anys després. El 4 de febrer de 1491 era nomenat organista de la seu, amb el mateix salari que tenia el seu predecessor. Des de mitjan 1492 va compartir el càrrec, i les retribucions, amb Pere Castell. No obstant això, aconseguiren un augment de 5 lliures per a cadascú. A la darrerria d'aquest any va redactar uns codicils amb la intenció que, després de mort, se celebrara un aniversari en l'església de Sant Martí, d'on possiblement fóra parroquià. De fet, el 1500 comprava una casa en aquest mateix àmbit parroquial. Sense incidències destacables, va exercir l'ofici de forma compartida amb Castell fins l'arribada de Pere Vila a mitjan 1510.

no fero nostra preve. altre dels ganades dels sergones
dela seu ators hauer rebuts del salary del mit any que
fem lo darrer dia del mes de octubre per hui
den nos de vos molt magnifici de vos molt loffe perca
canonge dela dita seu de valen yques de casta hat lo pre
rent elms de ma nra a m de nohemtz any n' atchore
per dar v n s e ff

Manuscrit autògraf de Joan Trossera
[E-VAc, Tresoreria, vol. 1291, any 1497, s/f]

Documents

- Any administratiu de 1486. És distribuïdor dels senyals de l'Almoina de la seu [E-VAc, Almoina, Procura major, vol. 5685, any 1486, f. 32v].
- 25 d'agost de 1487. És prevere beneficiat a la seu de València quan compra un censal de 25 sous [E-VAc, not. Joan Pla, vol. 15559, s/f].

- 19 de novembre de 1489. Fa societat amb el seu germà Pasqual Trossera, calceter, per a vendre draps de llana i de cordellat, fer sandàlies i altres treballs de l'ofici de calceter, per la qual cosa aporta un capital de 50 lliures [*E-VAc*p, not. Bartomeu de Carries, vol. 20450, s/f].
- 19 de novembre de 1489. Testament de Joan Trossera [*E-VAc*p, not. Joan Pla, vol. 15561, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 153)].
- 4 de febrer de 1491. És nomenat pel capítol en l'ofici d'organista per mort d'Onofre Ferrer amb el sou acostumat [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3686, s/f].
- 22 d'agost de 1492. Rep un augment de sou de 5 lliures, al mateix temps que Pere Castell [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, s/f].
- 17 de desembre de 1492. És nomenat hereu de Caterina Luçot, vídua d'Antoni Luçot, mercader [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, s/f].
- 16 de setembre de 1494. Codicils de Joan Trossera [*E-VAc*p, not. Joan Pla, vol. 15569, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 159)].
- 20 de gener de 1500. Compra una casa en el carrer de la confraria dels Tapiners en la parròquia de Sant Martí per 60 lliures [*E-VAc*p, not. Joan de Arbequa, vol. 20598, s/f].
- Cobraments: *E-VAc*, Tresoreria, vol. 1291, any 1494, s/f; *ibid.*, any 1497, s/f; *ibid.*, any 1498, s/f; *ibid.*, vol. 1292, any 1505, s/f; *ibid.*, any 1506, s/f; *ibid.*, any 1508, s/f; *ibid.*, any 1509, s/f; *ibid.*, any 1510, s/f. *E-VAc*, Fàbrica, vol. 1485, any 1491, f. 18r, 18v. *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3686, any 1491, s/f, 30 d'abril 1491, 10 de novembre de 1491; *ibid.*, any 1492, s/f, 3 d'abril de 1492, 28 d'abril de 1492, 14 de desembre de 1492; *ibid.*, vol. 3687, any 1494, s/f, 27 d'octubre de 1494; *ibid.*, any 1496, s/f, 6 d'abril de 1496; *ibid.*, any 1497, s/f, 13 d'abril de 1497; *ibid.*, any 1498, s/f, 28 d'abril de 1498, 12 de novembre de 1498; *ibid.*, vol. 3688, any 1500, s/f, 19 de març de 1500; *ibid.*, any 1502, s/f, 18 d'abril de 1502; *ibid.*, any 1503, s/f, 21 d'abril de 1503. *E-VAc*, not. Felip Abella, vol. 3698, any 1508, f. 97v, 25 de setembre de 1508; *ibid.*, any 1509, f. 115r, 4 d'abril de 1509; *ibid.*, any 1510, f. 212r, 8 d'agost de 1510; *ibid.*, f. 197r.

Bibliografia

- VILLANUEVA SERRANO, Francesc: "Mateo Flecha en la catedral de Valencia: sus dos períodos de magisterio de capilla y su entorno musical", *Anuario Musical*, 64 (2009), p. 94.

Juan d'Urquía [Durquia, Burquia]

Cantor / Capella de Joan II

El setembre de 1458, poques setmanes després de la pujada de Joan II al tron d'Aragó, ja era cantor de la seua capella. El seu cognom suggereix la possibilitat que procedira de la capella navarresa del mateix monarca. Segurament fou seglar i va gaudir de la confiança personal del monarca. De fet, el 1464 sembla que li va encarregar l'organització del trasllat de na Aldonza, germana de la reina de Castella, i el seu seguici a la cort aragonesa. El 1469, el rei va premiar-lo amb l'atorgament de l'ofici de veguer de la ciutat i castell de Càller, a Sardenya, durant tres anys. Segurament l'exercí a través d'un procurador, puix el seu nom apareix en un pagament com a cantor de la tresoreria reial l'abril de 1471. A partir d'aquest moment es perd el seu rastre en els documents localitzats.

Documents

- 5 d'abril de 1464. Cobra pels aliments de les cavalleries dels cavallers i donzelles que portaren a la cort d'Aragó na Aldonza, germana de la reina de Castella, i els seus acompanyants, així com el cost de les posades del camí [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8810, f. 196v].
- 9 de març de 1469. Joan II li atorga durant un trienni l'ofici de veguer de la ciutat i castell de Càller [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3401, f. 112v-113r].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v; *ibid.*, vol. 8807, f. 49v, 72v; *ibid.*, vol. 8810, f. 196v; *ibid.*, vol. 8818, f. 126v; *ibid.*, vol. 8819, f. 71r; *ibid.*, vol. 8822, f. 70r, 73r.

Sancho Vaguer → Sancho Vaquero

García Vahilo → García Baylo

Gabriel Valls

Cantor / Capella de Joan II

Possiblement originari del regne de Mallorca, el setembre de 1458 ja formava part com a cantor prevere de la recentment creada capella aragonesa de Joan II. El monarca, no només va concedir-li diverses rendes eclesiàstiques, fonamentalment al regne mallorquí, sinó que va fer un esforç especial per a defensar els seus interessos, ja que amb molta freqüència va ser dificultat pels residents a les illes en les preses de possessió o en els cobraments. El 22 de febrer de 1459 era a València amb la capella reial. El mateix any va rebre un benefici de patronat reial a la catedral mallorquina i va ser presentat pel rei a un altre a la parròquia de la Santa Creu de Mallorca, malgrat que, per a la concessió d'aquest darrer benefici, el rei encara hagué d'insistir quatre mesos després. La presa de possessió es va produir, però Valls tenia problemes per a cobrar, per la qual cosa el rei intervingué novament el juliol de 1460. Al començament d'aquest any, Valls tenia un conflicte judicial a València, segurament de tipus civil, contra el notari Jaume Jorba. El 12 de febrer del mateix any, Joan II demanava al papa per al seu cantor un canonicat a la seu de Mallorca i la rectoria de Lluçmajor, una petició que va portar molts maldecaps tant a Valls com al mateix monarca davant els problemes que sorgiren. Fins a sis cartes al papa i deu a altres personatges —com ara cardenals, procuradors, canonges i oficials reials—, varen ser enviades fins al maig de 1462 tractant de solucionar-los. Fins i tot, a l'inici del febrer de 1460, el rei va tractar d'afavorir-lo en la concessió d'un benefici de patronat privat de l'església de Lloret. El 29 de desembre de 1461, Joan II va escriure al papa perquè li atorgara a Valls la vicaria perpètua de l'església parroquial de Santa Magdalena de Saragossa, la qual es desconeix si finalment va aconseguir. Possiblement degut a les necessitats econòmiques de la Tresoreria general, el rei va encomanar el pagament de les quitacions al seu procurador al regne de Mallorca durant el 1462 i el 1464. Valls va seguir la cort amb seguretat durant els primers anys de la guerra catalana.

De fet, el 15 d'abril de 1465 Joan II va premiar-lo amb la reserva del primer benefici que quedara vacant a Mallorca per haver deixat béns i família durant aquest temps. Sembla que el músic havia arribat a una concòrdia amb un tal Gaspar de Santàngel, resident segurament a Roma, sobre el canonicat de Mallorca que aquest personatge no va complir, la qual cosa va provocar noves i enèrgiques reaccions del monarca durant el 1465 i 1466. No consten pagaments de la Tresoreria reial posteriors al 1466, per la qual cosa és possible que aquest any o no massa temps després deixara de seguir la cort. Així i tot, encara el 1470 Joan II es dirigia a misser Antoni Igual, resident en la cort romana, per a indicar-li que deixara de molestar a Valls en el canonicat de Mallorca, puix ja hi havia quatre sentències favorables al seu cantor. Gabriel Valls va viatjar a Roma abans de 1477, possiblement per solucionar problemes amb el canonicat o beneficis. Per aquesta raó, el rei va afavorir al seu escolà Francí Ferrer en un conflicte contra Valls pel benefici de Sant Jaume i Santa Anna al castell de Mallorca.

Es disposa de notícies que el localitzen com a canonge resident a la seu de Mallorca després de la mort del seu patró. El 1482 era l'encarregat d'arreplegar l'almoïna per a la construcció d'un nou orgue per a la seu i el 17 de setembre de 1486 va tenir un paper destacat en la processó que es va organitzar per l'arribada de la butlla de la croada. Encara vivia i gaudia del canonicat de Mallorca el 1489.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [E-VAcp, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- 21 de març de 1459. Joan II atorga a Gabriel Valls, capellà, familiar i continu comensal, un benefici de patronat reial vacant a la seu de Mallorca [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3422, f. 89v-90r].
- 13 de setembre de 1459. Joan II el presenta a un benefici vacant a la parròquia de la Santa Creu de Mallorca [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3423, f. 84r-84v].
- 14 de gener de 1460. Joan II demana als seus oficials territorials a València, que es resolga sense dilació l'apel·lació del seu cantor Valls en un procés que té obert davant el Justícia Civil de València contra el notari Jaume Jorba [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 91, f. 112v-113r].
- 18 de gener de 1460. Joan II insisteix en la concessió a Valls d'un benefici vacant a la parròquia de Santa Creu de Mallorca [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3422, f. 151v-152v].
- 24 de febrer de 1460. Joan II escriu al papa perquè expedisca a Valls les butlles per a la possessió d'un canonicat a la seu de Mallorca i rectoria de Lluçmajor [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3373, f. 143r-143v].
- 2 d'abril de 1460. Joan II demana a mossèn Martí Torrelles, patró d'un benefici a l'església de Lloret, que presente Valls a aquest benefici quan es trobe vacant, si no ho està ja [E-VAar, Reial Cancelleria, reg. 93, f. 36r-37v].
- 18 d'abril de 1461. Joan II torna a insistir sobre la mateixa qüestió [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3373, f. 175r].
- 12 de juliol de 1460. Joan II demana al seu conseller i procurador al regne de Mallorca que faci les gestions necessàries perquè Valls cobre els terços del benefici que té a la parròquia de la Santa Creu a Mallorca [E-Bac, Cancelleria Reial, reg. 3424, f. 6v].

- 6 de febrer de 1461. Joan II escriu al papa perquè atorgue a Valls un canonicat a la seu de Mallorca i la rectoria de la parròquia de Lluçmajor. El mateix dia li demana al seu ambaixador i al cardenal de Vic que done suport a la petició davant el pontífex. Com a mesura preventiva, el rei ordena al seu conseller i lloctinent en el regne de Mallorca que segreste les corresponents rendes i fruits [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3424, f. 88v-90r].
- 2 a 9 de setembre de 1461. El rei escriu cinc cartes al capítol (2), lloctinent general de Mallorca, jurats de Mallorca i al papa en defensa de Valls, el qual té problemes per prendre pacífica possessió del canonicat a Mallorca per les pretensions d'un altre candidat anomenat Antoni Igual [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 48r-50v].
- 16 de setembre de 1461. Joan II ordena al batlle general de Catalunya que done al tresorer general 78 lliures de les pecúnies de la coronació per a pagar les quitacions dels cantors Pere Sabater i Gabriel Valls [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3418, f. 145r-145v].
- 10 de desembre de 1461. Joan II insisteix amb quatre cartes més dirigides al papa, dos cardenals i al seu procurador en cort romana, puix els problemes de Valls persisteixen en la possessió del canonicat de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 82v-84r].
- 29 de desembre de 1461. Joan II escriu al papa perquè atorgue a Valls la vicaria perpètua de l'església parroquial de Santa Magdalena de Saragossa. Així mateix, envia altres dos cartes al cardenal de Vich i al procurador reial en la cort romana perquè treballen en aquest assumpte [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3372, f. 170v-171r].
- 15 de gener de 1462. Joan II ordena al seu procurador en el regne de Mallorca que li paguen amb diners de la cort certs deutes de quitacions i vestuari [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 93r-93v].
- 17 de maig de 1462. Joan II ordena al seu procurador en el regne de Mallorca que li paguen amb diners de la cort certs deutes de quitacions i vestuari [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 104v].
- 21 de maig de 1462. Joan II ordena al seu procurador en el regne de Mallorca que li paguen amb diners de la cort certs deutes de quitacions i vestuari [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 108r-108v].
- 22 de maig de 1462. Joan II torna a insistir sobre la qüestió del canonicat de Mallorca amb dues cartes al cardenal de Vic i al papa, puix no havien cessat les molèsties [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 108v-108v].
- 11 d'abril de 1464. Joan II ordena al seu procurador en el regne de Mallorca que li paguen amb diners de la cort certs deutes de quitacions i vestuari [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3426, f. 35r-35v].
- 15 d'abril de 1465. Joan II ordena que, per la seua fidelitat al rei, deixant família i béns per seguir-lo durant la guerra, es reserve a Gabriel Valls, canonge de la seu de Mallorca i cantor del rei, el primer benefici que quede vacant en el regne de Mallorca [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3426, f. 136v-137r].
- 10 de febrer de 1465. Joan II mana al virrei de Sicília i ambaixador seu a Roma que parli amb Gaspar de Santàngel perquè respecte la concòrdia que té amb Valls sobre un canonicat a Mallorca, per la qual es conformava amb una pensió que el cantor li pagava [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3412, f. 20r].
- 14 d'abril de 1466. Joan II escriu al papa demanant-li que el seu procurador defenga el compliment por parte de Gaspar de Santàngel de la concòrdia amb Valls. El mateix dia, el monarca demana directament a Santàngel que la respecte [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3447, f. 36v-37r].
- 20 d'abril de 1466. Joan II escriu al virrei de Mallorca i al capítol de la seu de Mallorca perquè Valls siga respectat en la concòrdia que va signar amb Gaspar de Santàngel [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3447, f. 50r-50v].
- 3 de maig de 1470. Joan II es dirigeix directament a misser Antoni Igual, resident en cort romana, per a dir-li que deixi de molestar Valls en el canonicat de Mallorca, ja

que hi ha quatre sentències favorables al cantor reial [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3425, f. 108v-108v].

- 26 d'agost de 1477. Joan II dóna la raó a l'escolà Francí Ferrer davant Gabriel Valls en un conflicte pel benefici de Sant Jaume i Santa Anna al castell de Mallorca, que ha rebut Ferrer, perquè, en el moment de la col·lació, Valls és trobava absent a Roma [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3434, f. 120r-121r].
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80v, 163r; *ibid.*, vol. 9815, f. 320v; *ibid.*, vol. 8803, f. 71r, 92r; *ibid.*, vol. 8804, f. 124v, 232r; *ibid.*, vol. 8807, f. 50r, 60v; *ibid.*, vol. 8811, f. 50r; *ibid.*, vol. 8814, f. 86v.

Bibliografia

- MUNTANER, Joan: "Un noticiari de finals del segle XV", *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, 26 (gener-abril 1935), p. 48.
- FONT OBRADOR, Bartolomé: *Historia de Lluçmajor*, vol. 2 (Palma: Gràfiques Miramar, 1974), p. 8.
- CORTÉS I CORTÉS, Gabriel: *Historia de los judíos mallorquines y de sus descendientes cristianos* (Palma: Miquel Font, 2000), p. 180.

Eduard de Vallseca

Sonador d'arpa / Casa de la reina Joana

Fou sonador d'arpa de la casa de la reina Joana, però el 26 d'agost de 1462 havia deixat de servir-la i vivia a Barcelona.

Bibliografia

- MADURELL, José M^a: "Documentos para la Historia de músicos, maestros de danza, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)", *Anuario Musical*, 5 (1950), p. 203.
- ANGLÈS, Higinio: "Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts", dins José López-Caló (ed.), *Higinio Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 889-890.

Sancho Vaquer → Sancho Vaquero

Sancho Vaquero [Vaquer, Vaguer, Barquero]

Ministrer de xirimia / Casa de Joan II de Castella - Casa del príncep Carles - Casa del príncep Ferran

Va nèixer a Sevilla. Va servir com a ministrer de xirimia de Joan II de Castella entre el 1453 i el 1454 amb un salari anual de 6.000 maravedissos. Posteriorment passà amb idèntic ofici al conjunt de ministrers de vent de Carles de Viana, on exercia en el moment de la mort del príncep a Barcelona el 23 de setembre de 1461. Va romandre a la ciutat sense ocupació quan el 10 de novembre de 1461 el rei Joan II demanà a la reina Joana l'admissió del músic al servei del príncep Ferran, juntament amb la major part dels seus companys, i els va assignar salari de les pecúnies de la coronació. El maig de 1462 encara hi era a la cort. El 1478 és identificat com a músic reial de xirimia i, potser, també sacabutx.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Apareix en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix en una relació de membres que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 10 de novembre de 1461. Joan II escriu a la reina Joana per demanar-li que admeta al servei del príncep Ferran els antics ministres del príncep Carles i comunica la decisió al batlle general [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3376, f. 88v-89r (vegeu l'apèndix III, doc. 21)].
- Cobraments (casa reial): *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8803, f. 141r [? (“ministres del senyor príncep”)]; *ibid.*, vol. 8805, f. 91v, 117r.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.
- GUAL CAMARENA, Miguel: “Servidores del infante don Fernando (1458-1462)”, *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 277.
- ANGLÈS, Higiní: “Spanien in der musikgeschichte des 15. jahrhunderts”, dins José López-Caló (ed.), *Higiní Anglés, Scripta Musicologica*, II (Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1975; 1a edició Madrid: CSIC, 1962-1963), p. 891.
- ANGLÈS, Higiní: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 406.
- KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución “Fernando el Católico”, Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 76, 149-150, 218.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: “La música en la corte de Juan II de Castilla (1406-1454). Nuevas fuentes para su estudio”, *Revista de Musicología*, XXIII:2 (2000), p. 380.
- CAÑAS GÁLVEZ, Francisco de Paula: “La música en la corte de Enrique IV de Castilla (1454-1474). Una aproximación institucional y prosopográfica”, *Revista de Musicología*, XXIX:1 (2006), p. 269.

García Vayllo → García Baylo

García Vaylo → García Baylo

García Vehillo → García Baylo

Joan (de) Vera

Cabiscol / Catedral de València

Va nàixer a Alzira el 26 de desembre de 1453. El 1477 era batxiller en dret i ja gaudia d'un benefici eclesiàstic a València que va permutar per altre a Alzira. El 1484 s'havia doctorat en dret i era vicari general del bisbe de Sogorb. El 1490 va prendre un canonicat a la seu de València. Sota la protecció del papa Alexandre VI, el qual l'havia fet preceptor del seu fill Cèsar, va acumular diversos càrrecs rellevants en aquesta seu. El 1494 havia obtingut la dignitat de la cabiscolia, l'any següent era vicari general de la diòcesi i el 1496 era protonotari apostòlic de la diòcesi, de manera

que es convertí en el membre més poderós del capítol. Fou sotmès a un procés per una suposada conducta escandalosa que va concloure l'any 1498 sense conseqüències. En aquest temps va rebre la dedicatòria per part de Guillem de Podio, mestre de cant de la seu valenciana, de *l'Enchiridion de principiis musice*. Atès que tenia la intenció d'anar a Roma, va atorgar el seu darrer testament el 20 d'abril de 1500, en què nomenà hereu al seu germà Garcia de Vera. A mitjan 1500 es va traslladar a la cort romana i en algun moment d'aquest any, posterior a la data del testament, va renunciar a la dignitat de cabiscol de València, que va prendre Sanç de Vera. Al cap de pocs mesos, Joan de Vera va obtenir el nomenament d'arquebisbe de Salern i el de cardenal. A mitjan 1503, després de la mort d'Alexandre VI, va haver-hi un intent de Cèsar Borja d'elevat-lo al papat que no prosperà. Des del mateix any, Vera va rebre diverses prebendes a Burgos, Lleida i Saragossa, i el bisbat de Lleó, del qual no arribà a prendre possessió. Va morir a Roma el 4 de maig de 1507.

Documents

- 30 d'agost de 1477 és batxiller en dret d'Alzira quan permuta el seu benefici en l'església de Sant Joan de Jerusalem de València per un altre en la parròquia de Santa Caterina d'Alzira [ADV, Col·lacions de beneficis, vol. 140/002, f. 180r].
- 20 de maig de 1484. És doctor en decrets i vicari general del bisbe de Sogorb quan és nomenat marmessor de Guillem Vich, cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, s/f].
- 23 de juliol de 1490. Pren possessió d'una canongia a la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 2r; *ibid.*, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f].
- 27 de setembre de 1494. És canonge i cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].
- 17 d'agost de 1495. És vicari general de l'arquebisbe de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f].
- 28 de setembre de 1496. És protonotari apostòlic de la seu de València [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3597, f. 209r].
- 27 d'abril de 1498. És vicari general de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 132r-132v, 139r].
- 23 de març de 1500. És cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3688, s/f].
- 20 d'abril de 1500. Darrer testament de Joan de Vera, doctor en decrets, canonge i cabiscol de la seu de València [E-VAAr, not. Joan Comes, vol. 603, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 172)].
- Any 1500. Sanç de Vera és nomenat cabiscol de la seu de València [E-Vac, Pahoner, 13, vol. 389, f. 433r].
- 28 de setembre de 1500. És creat cardenal per Alexandre VI [E-VAc, not. Jaume Esteve, vol. 3688, s/f].
- 13 d'abril de 1502. Ha renunciat a la seua dignitat de cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3596, f. 151r, 14 de desembre de 1502].

Bibliografia

- GOÑI, J.: "Vera, Juan", en Quintín Aldea Vaquero, Tomás Marín Martínez i José Vives Gatell (Ed.), *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, vol. IV (Madrid: Instituto Enrique Flórez, CSIC, 1973), p. 2732-2733.
- HINOJOSA MONTALVO, José: "Vera, Juan", dins *Diccionario de Historia Medieval del Reino de Valencia*, vol. 4 (València: Biblioteca Valenciana, 2002), p. 358-359.

Pere Veynot [Benuyt]

Cantor tenorista / Capella del príncep Carles

Era tenorista de la capella de Carles de Viana quan aquest va morir el 23 de setembre de 1461. Va estar present durant els dotze dies d'oficis que es celebraren de cos present a la sala major del palau reial de Barcelona. El 30 de desembre de 1461 segurament ja no hi era a Barcelona puix va cobrar el seu treball en els citats oficis a través del seu procurador Joan Onsem, també cantor del príncep.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 148v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- 30 de desembre de 1461. Cobrava pels dotze dies dels oficis de cos present de Carles de Viana [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3421, f. 17r-17v].

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 278.
- ANGLÈS, Higini: *Historia de la música medieval en Navarra* (Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana, 1970), p. 405.

Nicodemo da Vicença [da Vicens, de Vicensa]

Trompeta / Casa del príncep Carles

Fou un trompeta possiblement d'origen italià [¿de Vicenza?] i incorporat al servei del príncep Carles durant la seua estada a Nàpols (1456-1458) o Sicília (1458). Amb tota seguretat, el gener de 1461 formava part de la casa del príncep. Va mantenir l'ofici fins la mort del seu patró el 23 de setembre de 1461.

Documents

- Setembre-octubre (?) de 1461. Figura en una llista de perceptors de gatges de la casa del difunt príncep Carles [*E-Bac*, Cancelleria Reial, reg. 3494, f. 150v].
- Gener de 1461. Cobra part de les seues quitacions de la Tresoreria reial [*E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8804, f. 97v, 118v].
- 13 d'octubre de 1461. Apareix com a membre de la capella en una relació de persones que havien sigut de la casa del príncep Carles de Viana [AHMB, Consellers, Cerimonial, 1C.XXII-1/5].
- Cobrament: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8804, f. 118v.

Bibliografia

- BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel (ed.): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona: Imprenta del Archivo, 1864), p. 280.

Joan Vicent [de Sant Vicent] (de Sant Pere)

Trompeta / Casa del príncep Ferran

El 10 de desembre de 1458 fou inscrit com a trompeta del príncep Ferran amb quitació diària de 2 bèsties (3 sous). Va exercir l'ofici fins, almenys, el gener del 1461.

Documents

- 10 de desembre de 1458. És inscrit com a trompeta del príncep Ferran [*E-Bac*, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèries generals, 939, f. 57r].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 11602, f. 30v; *ibid.*, vol. 8804, f. 105v.

Bibliografia

- GUAL CAMARENA, Miguel: "Servidores del infante don Fernando (1458-1462)", *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 6 (1956), p. 276.
- VICENS VIVES, Jaume: *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón* (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Excma. Diputación de Zaragoza, 2006; 1a. edició 1962), p. 675.

Andreu Vicent

Cantor / Catedral de València

Era frare i va exercir l'ofici de cantor a la seu de València, encara que es desconeix durant quant de temps. Només se sap que el 1495 el capítol va atorgar-li una subvenció per al seu retir. Amb tota seguretat ja no era cantor el 1511, puix no apareix tampoc en els llibres de comptes del pagador dels senyals de l'Almoina que es conserven d'aquest any.

Document

- 3 de juliol de 1495. El capítol determina que li paguen 2 ducats per subvenció al seu retir [*E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3605, fora d'enquadernació].

Guillem de Vich

Cabiscol / Catedral de València

Era canonge de la seu de València el 1442 i el 1461 ja havia obtingut la dignitat de cabiscol. Era doctor en dret i va actuar com a vicari general del bisbe. Va mantenir la cabiscolia fins un mes abans de la seua mort, ocorreguda l'1 de febrer de 1485, quan va renunciar perquè prenguera possessió el seu probable familiar Guillem Ramon Vich. Va nomenar hereu el bisbe de Sogorb.

Documents

- 1461. És cabiscol de la seu de València [*E-VAc*, Càmbra apostòlica, vol. 4478, s/f].
- 20 de maig de 1484. Darrer testament de Guillem de Vich, doctor en decrets, canonge i cabiscol de la seu de València, i rector de la parròquia de Carlet [*E-VAcp*, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, 20 de maig de 1484].

- 5 de gener de 1485. Renuncia a la dignitat de cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, 7 de gener de 1485].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÀRCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 950.

Guillem Ramon de Vich

Cabiscol / Catedral de València

Era fill de Lluís Vich, mestre racional del Regne de València, i de Damiata de Vallterra. Va rebre un canonicat i la cabiscolia de la seu de València el 7 de gener de 1485, però sembla que només va gaudir d'aquesta darrera dignitat un mes, ja que el 2 de febrer prenia possessió Martí Enyego de la mateixa plaça. Com molts altres nobles valencians de l'època, va passar a Itàlia. El 1492 es trobava a Florència cursant estudis jurídics. Va ser creat cardenal el 1517, l'any següent va rebre el bisbat de Cefalú a Sicília i en el període 1519-1521 fou bisbe coadjutor de Barcelona, sense residir en aquesta ciutat. Va morir el 1525 a l'abadia de Casamari a la diòcesi de Veroli i va ser soterrat a la basílica de la Santa Creu de Jerusalem a Roma.

Documents

- 7 de gener de 1485. Pren possessió d'un canonicat i la dignitat de cabiscol de la seu de València [E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3683, any 1485, s/f].

Bibliografia

- PONS ALÓS, Vicente i Mª Milagros CÀRCEL ORTÍ: "Los canónigos de la Catedral de Valencia (1375-1520). Aproximación a su prosopografía", *Anuario de Estudios Medievales*, 35:2 (2005), p. 950.

Pere de Vilaragut

Trompeta / Casa de Joan II

Va ser trompeta de casa de Joan II, almenys el 1459.

Documents

- 8 de juny de 1459. Joan II li paga un penó de trompeta [E-VAar, Mestre Racional, vol. 8802, f. 134v].
- Cobrament: E-VAar, Mestre Racional, vol. 8802, f. 134v.

Antoni Ximénez → Antoni Eximénez

Antoni Ximeno → Antoni Eximénez

Juan (de) Yanguas [Yangües]

Cantor / Capella de Joan II

El setembre del 1458, poques setmanes després de la pujada de Joan II al tron d'Aragó, ja era cantor de la capella reial. El seu cognom, referit a un municipi castellà limítrof amb el regne de Navarra, suggereix la possibilitat que procedira de la capella navarresa del mateix monarca. El febrer de 1459 estava a València amb la capella del rei. El darrer pagament localitzat de la Tresoreria reial és del juny del 1462. No es disposa de notícies posteriors.

Documents

- 22 de febrer de 1459. Hi és a València com a membre prevere de la capella reial de Joan II i nomena procuradors per a gestionar els seus interessos a Roma davant el papa [*E-VAcp*, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f (vegeu l'apèndix III, doc. 7)].
- Cobraments: *E-VAar*, Mestre Racional, vol. 8801, f. 80r, 163r; *ibid.*, vol. 9815, f. 137v, 324v; *ibid.*, vol. 8804, f. 165r, 232r; *ibid.*, vol. 8805, f. 58r, 155r.

APÈNDIX III

DOCUMENTS

Críteris generals de presentació

- En aquest apèndix s'inclouen les transcripcions de:
 - Tots els documents localitzats referents a Guillem de Podio, llevat d'aquells que són simples assentaments, assistències a capítols o compareixences com a testimoni. En aquests darrers casos, si es considera interessant proporcionar la transcripció, s'inclou en el mateix estudi, bé en el cos del text o bé en notes a peu de pàgina.
 - Altres documents d'interès que, per la notable extensió o per aparèixer referenciats en diverses parts del treball, siga convenient oferir-los a banda.

Cal precisar que uns pocs documents rellevants ja havien sigut publicats, majoritàriament en bibliografia antiga o de difícil accés. En aquests casos, per a estalviar al lector el treball de localitzar-los, s'ha optat per oferir-los també ací en còpia literal, sense reproduir les notes a peu de pàgina, i fent constar clarament en l'apartat d'observacions aquesta circumstància i l'obra bibliogràfica que ha servit de font.

- Els documents es presenten segons l'ordre cronològic.
- Cada document va precedit d'un encapçalament que conté: número de referència de document, assumpte, data, font arxivística i, quan és necessari, observacions. En aquest darrer apartat s'indiquen els documents relacionats i, quan escau, la bibliografia prèvia on s'ha esmentat o reproduït de forma completa o parcial, mitjançant transcripció o facsímil.
- Els criteris de transcripció de texts emprats en aquest apèndix són els que s'han indicat, amb caràcter general, al principi del treball.
- En les transcripcions d'alguns documents, s'han omès les parts que contenen formulismes extensos per ser irrellevants per als objectius del present treball.

* * * * *

ASSUMPTE: **Selecció de les addicions a les Ordinacions de la casa del senyor rey en Pere el Cerimoniós d'interès per a l'estudi.**

DATES: regnats de Pere IV el Cerimoniós a Alfons V el Magnànim.

FONTS: *E-VAar*, Reial Cancelleria, vol. 622; *E-Mn*, ms. 5986.

[Portada] **Libre de les Ordinacions de la casa del senyor rey en Pere.**

(...)

[Pere el Cerimoniós]

[f. 125v]

Adicions e declaracions fetes e hordenades per diverses reys d'Aragó sobre les ordinaçons de tots los officials de la cort. E primerament les adicions fetes per lo damunt senyor en Pere Terç.

(...)

[f. 133v]

Ordinació de les bèsties que deven tenir los officials de casa del senyor rey e del compte que deuen haver per aquelles.

Per ço com los senyor reys [d'Aragó, predecessors] del molt alt senyor em Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorchas, de Cerdanya e de Còrcega, e comte de Barcelona, del Rosselló e de Cerdanya, [no solament regiren lo regne que ls era] leixats per lurs predecessors, [ans cascun d'ells a] aquell [han applicat] e crescut tol lent-lo [als infells e als cristians rebel les a la Esgleya, e açò per llur esforç e bonesa de llurs sotmeses e per bones e] moltes provisions que [y faeren; e com la principal provisió] sia tenir [e haver] gent bé encavalcada e aparellada, [per ço lo] senyor, [a deffensió] de aquell meteix regne lo qual [Déu li ha dat, e lo] senyor rey [n'Amfós,] son pare, aquell li haja jaquit, e encara [desijant créxer-]les següents les peades dels seus predecessors, per donar exempli que ls seus sotmeses qui de poch ençà se acostumaren [a desencavalcar] per alcuna pau que havyen haüda assats longuesa, vol e hordena que aquells de casa sua se [apparellen] de cavalls orters e de roçins genets per ço que sien trovats aparellats prestament a deffensió del dit regne e a invasió dels enemichs quant menester sia en la forma següent.

Capítol general.

Que a cascun cavall qui sia per armar o a rocí genet sia fet compte de III *solidos* lo die, e per cascun mul o palefré II *solidos*, e qui aquells qui no tindran los dits cavalls, rocins o mules o palafrens, que d'aytant com ne salari que ls sia abbatut. E si cas serà que a negun de casa del dit senyor qui no tinga les dites bèsties que no li sia fet compte negú axí dels cavals rocins com de mules e de palafrens; per ço a null hom de qualque condició sia o estament no sia fet // [f. 134r] compte sinó de u[n mul] o palafren [ensempe ab] tot compliment dels dits cavalls e roçins genets, per ço com lo senyor rey [veu] que no pot exir de [d'afers] e de guerra, vol e ordena que les [companyes de casa sua sien] encavalcats en cavalls e roçins genets e no alforrats sinó rocins genets.

(...)

En la çitutat de València, dijous a X dies del mes de febrer de l'any MCCCLXII los senyor rey manà que lo present capítol fos continuat a la present ordinació.

(...)

[f. 134v]

Capellans de II bèsties.

Ýtem, que ls capellans qui haien II bèsties de ració degen tenir II bèsties mulars o palafrens.

Capellans e xantres de I bèstia.

Ýtem, que ls altres capellans e xantres qui han ració a I bèstia e és fet compte de III <solidos> hagen tenir cascuns una bèstia.

(...)

[f. 135r]

Declaració e satisfació d'escrivans e capellans.

En lo loch de Monçó, dimecres a XV dies del mes de mars, lo senyor rey mana a tots los escrivans de casa sua de qualsevol officis e als capellans hagen compte dels temps passat sien que ajen tengudes bèsties o no, no contrestant la damunt dita ordinaçió; e del temps esdevenidor, aquells qui hauran ració a II bèsties n'agen a tenir una vullen-se mular o cavallar e aquells qui // [f. 135v] han ració a I bèstia, que no tinguen neguna si tenir no volran e que ls sia fet compte a cascú de lur quitació ordinària; emperò los secretaris e lochtinent de prothonotari e lo sotsthesorer e tots lochtinents qui hagen ració IIII bèsties, hagen ha tenir II bèsties.

(...)

[f. 136r]

Ordinació pública de tot en tot observadora sobre la nominació de les persones de casa del senyor rey.

(...)

[136v]

A quals persones deu ésser dit mossènyer

Ýtem, que tothom qui sia de casa e de merçè nostra, e de la reyna nostra muller, e dels nostres fills, o tenga offici o benefici de Nós o de qualsevol d'ells, deja e sia tengut [honrar] los qui han o hauran rebut l'orde de cavalleria en aquesta nominació o vocable, és a saber, mossèn aytal; e açò sots pena de perdre l'offici, benefici o merçè de Nós o de qualsevol de la dita reyna o duch tendrà; e que a null altre qui cavaller no sia, exceptats los dejús scrits, no gos dir ne nomenar mossèn, emperò volem que sia legut a cascú denominar mossèn a doctor o a prevera.

(...)

[f. 138v]

Carta de ració de candeles de les quals són los officials qui les prenen

Primerament, majordom	XII
Scrivà de ració	XII
Thesorer	XII
Maestre raçional	XII
Porter major, que és dit uxer	XII
Cambrer major	XII
Lo abbat de Sanctes Creus, capellà major	XII
Alguatzir	VIII
Coper major	VIII
Sobrecoch	III
Aquell qui taylla	III

Panicer major	IIII
Reboster major	IIII
Cavalleriz	IIII
Armer	IIII
Sobreatzembler	IIII
Confessor	X
A dos capellans monges	VI
Comprador	VIII
A cascu dels capellans	III
A dos escolans	II
Al metge físich	VI
Sotsescrivà de ració	IIII
Sotscomprador	II
Sotsreboster	II
Sotspanicer	II
Sotsboteller	II
[f. 139r] Al sastre	II
Al cuyner major	II
Al menescal	II
Al pastador	II
A dos cuyners de companya	IIII
A [dos] argenters	III
[Al museu]	II
A minuçier	[II]
A cascu dels porters de maça	II
A cascu dels falconers	II
A cascu dels cambrers	II
Al rebost de l'argent	IIII
A la botelleria	II
A la paniceria	II
A la escuderia	IIII
Als porters de porta forana	III
Al capellà	II

Les quals candeles se deuen donar als damunt dits oficials de mentre que sien en la cort presents e no a nengú en absència.

(...)

Ordinació sobre lo compte de les quitacions dels officiàls de casa del senyor rey e quantes bèsties deuen tenir.

Pròlech

Lo senyor rey, per posar en estament que les companyes de casa sua sien quitades de III en III mesos, e la provisió de sa casa que ha a fer comprador, e altres misiones qui s'han a fer en los officis ordinaris e extraordinaris per complir les damunt dites coses, fa la hordinació següent, la qual ordinació lo dit senyor mana publicar en lo seu palau en la ciutat de Barchinona a IX dies del mes de setembre de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCCLXVIII

Que de absència no sia fet compte

Primerament, vol e mana lo dit senyor que per lo seu scrivà de ració no sia fet compte de absència a negun officiàl de casa sua // [f. 139v] [de llur] quitació, axí com a canceller, mestre racional, protonotari, scrivà de ració, ne axí mateix a l'abat de Sanctes Creus, capellà major, no haja la offerena en absència; entenent, emperò, que si per lo dit senyor hera feta gràcia a negun dels dessús dits de absència de lurs quitacions, que fos entès que tots los dessús dits la

[hag]uessen; declarant, no resmenys [que l dit] scrivà de raçió no haja star per certifficació alguna de fer compte de absència a neguna persona si donchs per missatgeria o per altres affers de la cort no heren trameses; e en açò no és entès en Berenguer de Codinachs, maestre racional, mentre l'offici tenga; declarant encara lo dit senyor [que als] dessus dits, als quals és levada la quitació de absència, no sien estrets de tenir bèsties cavallars ne mulars en cert nombre sinó aquelles que tenir deven.

(...)

[f. 140r]

Dels capellans de la capella prebendats e no prebendats

Ítem, que els capellans de la capella de casa del dit senyor qui ajen // [f. 140v] benifet qui puig a L llibres o més avant, que aquells aytals sia fet compte de II *solidos* cascun dia, e als altres qui hajen benifet qui sia de menor quantitat de L llibres sia fet compte de lur quitació a rahó de III *solidos* lo dia, volent lo dit senyor que a nengú dels dits capellans no sia disminuït res de lur vestit, ans [a]ien aquell cascun any segons que és acostumat; declarant, emperò, lo dit senyor que en la dessus ordinaçió no sien enteses los almoyners.

(...)

[f. 142v]

Que no sia feta gràcia de absència sinó de cert temps.

Ítem, més hordena lo dit senyor [e açò jura] que d'aquí avant no puixe ésser feta gràcia a nengunes persones de casa sua de absències qui passen més avant de hun mes.

(...)

[f. 158v]

Ordinaçió feta per lo senyor rey de les persones qui s quiten en la sua Scrivania, la qual fon feta en Barchinona en lo mes de març de l'any mil CCCLXXIII; e la qual lo dit senyor vol que començ lo primer dia de gener prop passat.

En qual manera se deuen regonèxer los emoluments e càrrechs de la Scrivania.

Per posar en estament e en hordinaçió la quitació e les pagues dels escrivans, capellans e de la Almoyna qui s'han a fer dels diners de la Scrivania e les altres coses qui hordinàriament se han a pagar e que egualment les dites pagues se fasen, vol e hordina lo senyor rey que, en cascuna terça de quatre en quatre mesos, lo prothonotari veja e sum quant hauran valgut los drets dels segells d'aquella terça; e axí mateix, que veje e reconega les quitacions de aquella terça de tots aquells qui s quiten en la Scrivania, e quant munten. E si los emoluments de la Scrivania basten als dits càrrechs de les quitacions e almoyna, e als M *solidos* que y a a cascuna terça miçer Francesch Roma, vicecanceller del senyor rey e a la messió dels coreus, e altres co[ses] ordinàries, lo dit prothonotari pagarà e sia tengut de // [f. 158v] pagar complidament tots los albarans de la quitació d'aquella terça, e axí mateix l'almoyna, qui són III^MCCCXXXIII *solidos*, IIII diners e los dits mil *solidos* a miçer Francesch per cascuna terça; <e que ço que l dit protonotari ha o haurà pagat d'aquesta terça> que ara corre del primer de gener a ençà a capellans e a escrivans li sia pres en compte [a la fi de la terça d'açò] que serà degut a cascú de la dita present terça de sa quitació.

(...)

[f. 160r]

Com deuen ésser abatuts XII diners a cascun capellan de la sua quitació per cascun millenar de sous que haja de renda.

Ítem, vol e ordena lo senyor rey que a tots los capellans que hajen renda pujant a mil *solidos*, o d'allí avant, sien abatuts XII diners per cascun mil lenar als quals no sia res estat abatut; e d'açò hajen a fer sacrament los dits capellans e en poder del escrivà de raçió.

(...)

[f. 160v]

Ordinació de les quitacions e vestits e altres extraordinaris càrrechs sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey, la qual mana començar lo primer dia del mes de nohembre de l'any MCCCLXX[V]II segons se segueix.

Lo senyor rey, per posar en estament que les companyies de casa sua qui s quiten en la sua Escrivania, axí com són canceller, viçcanceller, prothonotari, lloctinent de prothonotari, secretaris, escrivans de manament e escrivans de la Escrivania, almoyners, capellà major, xandres e escolans qui serveixen la sua capella, e altres qui s quiten per hordinació del dit senyor en la sua Escrivania, considerant lo senyor rey los emoluments qui s reben huns anys ab altres en la dita Escrivania, volents segons aquells temprar les despeses, ha ordenat que per lo dit prothonotari sien pagades les quitacions, provisions e vestits a les persones següents, e altres coses dejús contengudes segons la forma dejús escrita.

[Canceller: 10 bèsties = 7200 sous en presència i no en absència]

[Viçcanceller = 10.000 sous només en presència, dels quals cobra 3000 del segell]

[Prothonotari: 4 bèsties [de 2 sous] = 2880 sous, en presència o en absència per afers de la cort]

[Lloctinent de prothonotari: 3 bèsties [de 2 sous]= 2160 sous]

[3 Secretaris: 3 bèsties cadascú [de 2 sous] = 6480 sous]

[4 Escrivans de manament: 4 sous/dia = 5760 sous]

[6 Escrivans de registre: 2 sous/día = 4220 sous]

[2 peticioners: 2 bèsties = 2880 sous]

[1 segellador: 3 sous/dia = 1800 sous (hi havia 2)]

[2 verguers de l'Audiència: 1 sou/dia (cobraven 2) = 720 sous (hi havia 3; tenen "percasos que han per rahó dels affers de la Audiència")].

[Escalfador de cera: 1 sou/dia (cobrava 2)= 360 sous]

[Berthomeu tenint les claus de l'archiu: 3 sous/dia = 1800 sous]

(...)

[f. 162v]

Dels capellans e xandres.

Ítem, hordena lo senyor rey que d'aquí avant sia fet compte hordinariament a VI capellans e a VI xandres, dels quals capellans sia n'Arnau Cabresi, al qual és fet compte ordinàriament, segons la cort, de IIII *solidos* lo dia, e als altres sia fet compte a rahó de III *solidos* lo dia los quals, en lo començament de cascun terça, sien elets per lo capellan major del senyor rey, e en absència d'aquell, per aquell que son lloc tendrà, la quitació dels quals muntaria l'any: XIII^MCCCXX *solidos*.

Dels capellans prebendats e beneficiats qui han menor quitació.

Entén, emperò, lo senyor rey e declara que los dessus dits VI capellans que seran per son servey, ultra lo almoyners, y haurà algú qui haja benifet qui puiga més de L llibres, que aquell aytal sia fet compte a raó de II *solidos* per cascun dia. E que l'almoyners haja a tenir II bèsties; si les tendrà sia-li fet compte de sa quitació ordinària; e si no y tendrà sinó I de III *solidos* lo dia, e si bèstia alguna no tindrà, que haja per cascun dia II *solidos*. //

De l'almoyners

Ítem, que sia fet compte a IIII monjos, ço és, a frare Nicholau Aragonès, a frare Andreu Porta, a frare Arnau Fardilla, a frare Guillem Deude, als quals hordinàriament reguiran la cort sia fet conte, a cascun de IIII *solidos*, VI diners lo dia, que muntaria l'any... VI^MCCCCLXXX *solidos*.

(...)

Dels escolans

Ítem, que sia fet compte a dos escolans qui serveixquen la capella e sien [?] ultra aquells dos escolans qui prenen raió en l'Almoyna la provisió dels quals muntaria l'any a raó de XVIII diners per cascun lo dia, e aquests aja elegir al començament de cascuna terça lo dit capellà o altre que sia en son lloch MLXXX *solidos*.

(...)

[f. 163r]

Del vestir de les persones qui s'quiten del dret del segell de la Escrivania.

Ítem, ordena lo senyor rey que per lo prothonotari se'n sien pagades les quantitats següents a les persones dejús contengudes huna vegada cascun any, lo primer dia del mes de abril, per rahó de llur vestir:

Primo, a mossèn de Saragoça	M <i>solidos</i>
Ítem, a mossèn de Sasset	CCCL <i>solidos</i>
Ítem, al prothonotari	CCCCL <i>solidos</i>
Ítem, al lloctinent de prothonotari	CCCLX <i>solidos</i>
Ítem, a tres secretaris, a cascun d'ells CCCLX <i>solidos</i>	MLXXX <i>solidos</i>
[f. 164v]	
Ítem, a IIII escrivans de manament, a CCC <i>solidos</i> cascú	MCC <i>solidos</i>
Ítem, a sis escrivans de registre, a CL <i>solidos</i> cascú	DCCCC <i>solidos</i>
Ítem, a dos peticioners	DC <i>solidos</i>
Ítem, an Perico Dezplà, segellador	CL <i>solidos</i>
Ítem, a dos verguers	CCLX <i>solidos</i>
Ítem, a un escalfador de çera	CL <i>solidos</i>
Ítem, a Antoni Baldoví	LXXX <i>solidos</i>
Ítem, an Andreu (<i>sic</i>) Cabrehi	CCCLX <i>solidos</i>
Ítem, entre onze capellans e xandres, a CCC <i>solidos</i> cascú	III ^M CCC <i>solidos</i>
Ítem, a quatre monjos a CCCLXXX <i>solidos</i> cascú	MDXX <i>solidos</i>
Ítem, a quatre escolans	DC <i>solidos</i>
Ítem, a Joan d'Armendaris	LXXX <i>solidos</i>
Ítem, an Francesch de Miravet	CCC <i>solidos</i>
Ítem, an Pere Berthomeu	CCC <i>solidos</i>

Extraordinaris, ço és de la almoyna.

Ítem, ha hordenat que per lo seu prothonotari sia pagada la quantitat [defora escrita] cascun any a l'almoynier seu per la almoyna que l dit senyor li mana fer. E que cascun mes prorrata d'açò que venrà en la dita quantitat, sia fer albarà al dit almoynier per l'escrivà de raió del dit senyor... X^M *solidos*.

De la oferta

Ítem, vol e ordena lo senyor rey que per lo prothonotari se'n sia pagada cascun any la oferta que l dit senyor fa hordinàriament cascun dia, que és huns anys ab altre entorn... D *solidos*.

// [f. 164r]

De salaris de correus e d'altres coses.

Ítem, los quals lo senyor rey entén que pot muntar, huns anys ab altres la messió que s fa en la Escrivania en correus de posades, atzemblers e altre messions neseràries, entorn... *VIM solidos.*

Que el prothonotari no pach sens albarà d'escrivà de raçió.

Entén, emperò, lo senyor rey que a nengun dels desús nomenats, lo dit prothonotari no degue fer paga de llurs quitacions e provisions e vestits, sinó ab albarans de dit scrivà de raçió.

De no fer gràcies de absències.

Ítem, més avant lo senyor rey ha promès que d'aquí avant no farà gràcies de absències a alguns, als quals degue ésser fet compte segons la present ordinaçió.

De no rebre escrivans ni capellans fins que sien tornats en çert nombre.

Ítem, lo senyor rey a hordenat que, per so que abús sia tolt en casa sua per multiplicació que solia fer de innumerable nombre que havia en la dita Escrivania de escrivans de manament, e de escrivans de la dita Escrivania, e encara en la sua capella per lo semblant, de capellans e scolans, d'aquí avant no prena de sa casa escrivans de manament ne del registre tro que ls escrivans de manament sien tornats a nombre de XII, els escrivans de registre a nombre de VIII e los capellans e escolans de la sua capella al nombre que desús és feta mençió, qui deuen romanir en quitació e provisió en cascuna terça. E asò jurarà lo dit senyor en sa bona fe royal.

Ítem, vol e mana lo senyor rey que aquesta ordinaçió sia publicada en lo present mes de octubre de l'any mil CCCLXXVII al cançeller, prothonotari, scrivans, capellans e altres en aquell espresats. E que, lo primer dia del mes de // [164v] nohembre primer vinent, la dita hordinació començ a córrer e ésser observada de tot en tot segons la forma desús dita; e fo publicada en la capella del palau del senyor rey de la ciutat de Barcelona, a XXIII dies del mes de octubre de l'any MCCCLXXVII en presència d'en Bernat de Bonastre e d'en Bernat Miquel, e de diverses escrivans, de frare Andreu Porta e de alguns capellans e xandres de la capella del dit senyor.

(...)

[f. 165r]

Altra ordinaçió sobre lo dret de segell de la Escrivania del senyor rey.

Nós, en Pere, per la gràcia de Déu rey de Aragó, de València, de Mallorca, de Serdenya e de Còrçega, compte de Barchinona, de Rosselló e de Çerdanya, vista e plenament reconeguda la ordinaçió per nós feta e publicada a XXIII dies del mes de octubre prop passat sobre la distribució de la moneda dels drets de nostres segells e altres coses en aquella contengudes, la qual hordinació és del tenor següent:

Lo senyor rey, per posar en estament que les persones de casa sua etc., com sia expedient e neçesari al bon estament de la nostra Escrivania, e encara a la cosa pública de nostres regnes que a la dita ordinaçió sien fetes algunes addinacions, correccions e adobs, havem hordenat e provehüt, haüda sobre açò plena deliberació, fer aquella segons se segueix:

(...)

[f. 165v]

Com paga de gràcies no ha loch tro que les quitacions e vestits són pagats.

Ítem, com tots los hordinaris dejen ésser presposats a totes gràcies e altres extrahordinàries, ordenam que d'aquí avant prothonotari e son loctinent no puxen pagar ne quitar a nenguns, ne encara retenir assí mateix algunes gràcies, ne altres extraordinàries no puxen posar en data de llur compte tro al cap de l'any si diners y sobren. E l'adonchs, pagats los hordinaris, e no abans // [f. 166r] ne en altra manera, puxen, d'açò que sobrara assò retenir e pagar les dites gràcies. E si pagades aquelles gràcies y sobrarà [moneda], resserven aquella per los deutes venidors o la

convertesquen em paga dels deutes indeguts ja deguts per la Scrivania a aquells qui huy se quiten per rahó de lurs pròpies quitaçons e vestits, la qual paga se fasa a [bona] conexasa del dit prothonotari o de son loctinent. E si, contra les dites coses, alguna de aquelles faran, no sia reebuda en compte per nostre mestre racional.

(...)

[167r]

En testimoni de les quals coses havem la present feta fer ab nostre sagell pendent sagellar. Dada en Barchinona a V dies de abril de l'any mil CCCLXXVIII. Rex Petrus.

(...)

[f. 167v]

Ordinació altre sobre lo dret de segell de la Scrivania del senyor rey.

A XXXI del mes de dehembre de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCLXXX^o, presents en Bernat de Bonastre, prothonotari, Francesch Pelliçer, scrivà, frare Anthoni Çitges, lloctinent de capellan major, Berthomeu Solivet, Jacme Bellester, de la capella, e Bonanat Geli, de la Scrivania del senyor rey, fo publicada la ordinació dejús escrita en lo palau menor del dit senyor de la ciutat de Barchinona.

Pròlech

Com la Scrivania del senyor rey sia tant encarregada de quitaçons, vestits, oferta, correus e *X^M solidos* de l'almoyna, e altres càrechs que ls emoluments de aquella no y basten, ans per ço la cort del dit senyor fon encarregada en deute de grans quantitats, e sia enteniment del dit senyor que ls càrechs si fer se pot no sobrepujen los dits emoluments, per ço lo dit senyor, informat de la valor o quantitat dels dits emoluments, segons los quals vol temprar los dits càrechs, ordena que a les persones dejús escrites qui són acostumades de quitar en l'Escrivania sia fet compte, e los càrechs davall escrits sien pagats dels dits emoluments, segons que es segueix.

Del cançeller [10 bèsties de 2 sous de Barcelona, en presència e no en absència].

Del viçancçeller [3000 sous/any, quan estiga present a la cort].

Del prothonotari e de son lloctinent [quitaço i vestir sense precisar, en presència e no en absència].

// [f. 168v]

De mossèn de Sàsser [quitaço de 8 sous/dia, en presència a la cort].

Dels secretaris [quitaço i vestits als dos secretaris més antics, dels tres que hi ha].

Dels escrivans de manament [hi haurà 12; Guillem Oliver cobrarà 4 sous/dia; els altres 11, depenent de si tenen 1 bèstia (cobraràn 4 sous/dia) o cap (3 sous/dia)].

Dels escrivans de registre [hi haurà 10, un d'ells serà el segon peticioner i altre el segon segellador; quitaço de 2 sous/dia i vestir].

Del peticioner [haurà només un, el primer rebut; 3 sous/dia].

Del segellador [hi haurà només un, el primer rebut; 3 sous/dia].

// [f. 169v]

Dels verquers [hi haurà dos, els primers rebuts; XVIII diners/dia].

Dels capellans e xandres.

Ítem més, ordenà lo dit senyor rey que cascuna terça sia feta compte a IIII capellans e a VI xandres, ço és, aquells que hauran benifet que pui[x] a L lliures [o més avant], a rahó de II *solidos* per cascun dia, e altres qui hajen benifets que sien de menor quantitat de L lliures, [que ls sia fet compte a rahó] de III *solidos* per cascun d'ells lo dia, volent lo dit senyor que ls capellans e xandres no sia res diminuhit de llur vestit, ans hajen aquells cascun any segons que és acostumat; los quals capellans e xandres, en començament de cascuna terça, sien elets per lo capellan major del dit senyor o son lochtinent, absent lo dit capellan major.

Dels monges capellan major e almoyners.

Ítem, sia fet compte a II monjos del monestir de Santes Creus qui tendran lloch de capellan major, e frare Nicholau Aragonés, e a frare Guillem Deude, qui és hun dels almoyners, de llur quitació e vestir segons que és acostumat]; [e encara sia fet compte a frare Arnau Faydella, qui és segon almoyners, si seguirà la cort, lo senyor rey stant fora de Barchinona, e encara en Barchinona, en absència del dit frare] Guillem Deude.

Dels escolans.

Ítem, sia fet compte a dos escolans de lur quitació e vestir ordinaris.

De Joan d'Armendaris [provisió de 4 diners/dia; 80 sous/any per son vestir].

// [f. 170r]

Del calfador de cera [2 sous/dia; 150 sous/any per son vestir].

De n'Anthoni Baldoí [4 sous/dia; 80 sous/any per son vestir].

Que compte no sie fet als dessús dits sens certificació.

Ítem, hordona lo senyor rey, per indemnitat de la cort e perquè l'offici ne sia mils servit, que tots los damunt dits, exçeptada la capella, degen haver çertificació de prothonotari o de son lochtinent, en absència sua, en cascuna terça, segons la manera antiga e acostumada. E sens les dites çertificacions l'escrivà de ració no ls faça compte.

E la present hordinació tan solament, totes les altres e les coses en aquelles [contengudes e revocades], vol lo senyor rey que sia servada. E començ lo primer die de janer primer vinent de l'any [MCCCLXXX].

Adjuntió per lo senyor rey feta a la precedent ordinació.

Aprés, en Barchinona, a XXI dies del mes de febrer de l'any mil CCCLXXX, lo senyor rey mana que les coses devall scrites sien enteses en la present; [e fou] publicada a XXII de febrer del dit any, presents mossèn [Bart]homeu Oliver, [Joh]an Mascaró, frare Pere de Sant Joan e molts altres de la capella del senyor rey.

(...)

[f.170v]

Com prothonotari deu pagar als capellans, xandres e escolans cascuna terça part de l'albarà de vestir.

// [f. 171r] En Saragoça, a XV dies del mes de agost de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCLXXXIº, lo senyor rey mana a n Bernat Carbó, escrivà de mon offiçi, que la present ordinació fos continuada, com ell ja aquella hagués manada continuar a n Guillem Oliver, llochtinent en mon offiçi; e vol lo dit senyor que lo dit prothonotari, cascuna terça de l'any que pagarà la quitació als capellans, xandres e escolans de la sua capella, que ell sia tengut de pagar e de donar a cascú d'ells la terça part de llur albarà de vestir, faent en aquell la deducçió que s'i pertany.

Dels capellans que sien vuyt

En València, a XXVII dies del mes de g[e]ner de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCLXXX[III], lo senyor rey declarà e ordenà, per ço com en la cort eren presents molts capellans, lo dit senyor, segons hordinaçió sua, non vullé que n sia fet compte cascuna terça sinó a VI, que als dejús escrits primers sia fet compte en la terça qui comença en lo dit mes de janer e deu finir per tot abril après següent, ells ésser presents ab la dita cort; e si algú o alguns ne defalliran, que en lloch de aquell o de aquells en sien mesos los dos escrits après. E la intenció del senyor rey és aquesta, per tal com ells han servit lo dit senyor partint de Barchinona en l'any MCCCLXXX anant vers Aragó. E si cas és que tots los VIII capellans seran presents ab la cort, vol lo senyor rey que cascuna terça, per son escrivà de raçió e per son capellan major, denant la sua senyoria li sien llests, e ell declara a quals VI serà fet compte; e si alguns dels dits VI capellans falran en la terça que mesos seran, vol lo dit senyor que si algú dels altres dos qui romandran, serviran e seran presents ab la cort, que les dites faltes sien compartides entre amdots. E si dels dits VIII capellans no seran presents VI ab la cort, e algú o alguns y hauran entrat en lloch de aquell o d'aquells, vol lo senyor rey que si altres capellan o capellans seran presents ab la cort, los quals hajen servit lo dit senyor en lo desús dit temps, que aquells o a aquells sien p mesos en la terça qui defalliment hi aurà dels desús dits. E si cas és que nengun de aquells no hi seran // [f. 171v] e compliment no y haurà als dits VI capellans, e altres capellans de casa del senyor rey seran presents ab la cort, vol lo dit senyor que aquell o aquells qui hauran servit e seran primers escrits en carta de raçió, [hi sien mesos en] defalliment dels desús dits, emperò que si dels dits VI capellans fallents en la terça que faran façen de aquells, lo dit senyor no puixa fer gràcia a nengú, ans aquelles sien compartides entre los capellans qui presents seran en la cort e servit hauran, en absència dels dejús escrits:

Pero Pérez del Hospital.

Pere Pasqual

Andreu Pasqual.

Jacme Ballester.

Frare Arnau [Aymerich].

Bernat de Bon[astre].

Pere [Vaques] de Salines.

Francesch Negrell.

(...)

[f. 174r]

Ordinació feta de les quitaçons de tots los oficials del senyor rey en Pere.

Lo senyor rey, per posar en estament les quitaçons qui s donen en la sua casa, per ço com ha vist que desordonadament e desereglada era fet compte superfluament a algunes persones qui en son servey no freturaven, per tornar en regla la sua casa, ha ordonat de ésser fet compte cascuna terça a les persones dejús scrites e no a altres.

(...)

[f. 176r]

Del trompeta.

Ítem, que sia fet compte a hun trompeta a rahó de III *solidos* per cascun dia tenint bèsties.

Dels ministrés.

Ítem, que sia fet compte a V ministrés a raó de II *solidos* per cascun lo dia.

(...)

[f. 178v]

La dita ordinació fonch publicada en la ciutat de Tortosa, dijous a XII de març MCCCLXXXIII, en lo palau hon menjà lo senyor rey em presència de mossèn Ramon Limós, d'en Ramon Fineller, d'en Erigo de Guzmer e d'en Bernat Bagués, e d'altres de casa del dit senyor.

(...)

[Joan I el Caçador]

[f. 181r]

Ací avall són continuades les ordinaçons de la casa del senyor rey en Joan, fill del damunt dit rey en Pere terç.

Ordinació feta per lo dit senyor rey en Juan en qual manera los officiàls de sa casa deuen viure e honestament conversar en aquella.

// [f. 181v]

Per esquivar pecats e vicis mals los quals se pertanyen mils guardar a la reyal magestat que a altres persones e per dar bon exemple a nostres servidors e sotsmeses, volem e ordenam que tothom de qualque condició sia o estament qui de nostra casa, de la reyna e de tots nostres infants seran, no gosen tenir fembra o fembres em bordell; e si n for, que de present sien damnats de carta de ració; e sien foragitats de nostra casa, gràcia e merçè, e de la dita reyna e infants, donant poder als escrivans de ració de casa nostra, de la reyna e dels dits infants, e manant-los expressament, que de present que sàpien algú o alguns que fembra en lo dit bordell tindran, que l'haja per ras de la dita carta de ració sens esperar altre manament nostre e de la dita reyna e infants.

(...)

[f. 182r]

Fo publicada la present ordinació en Barchinona, a XVII dies del mes de febrer de l'any MCCCLXXXVIII, presents los honrats mossèn Thomàs Jutge, alguazir del dit senyor, en Guillem Oliver, escrivà de ració de la dita reyna, en Bernat Çafont, de offici de escrivà de ració del dit senyor, en Francesch de Valsecha, de offici de comprador del dit senyor, e molts d'altres presens.

(...)

[Martí I l'Humà]

[f. 183v]

Ací avall apparen les ordinaçons de la casa del senyor rey en Martí, fill del damunt dit rey en Pere terç e frare del dit rey en Joan

Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestirs de tots los officiàls de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey.

El senyor rey en Martí, volent posar en bon orde e estament la cassa sua real, e volent seguir les bones ordinaçons del senyor rey en Pere, de bona memòria, pare seu, vol e ha manat que sien fets albarans per son escrivà de ració als officiàls dejús escrits, segons los estaments de cascun, als quals sia fet compte de quitació e provision de tres en tres mesos a tots aquells als quals los albarans se dreçaran al tresorer, e alguns altres de IIII en IIII mesos [a qui] s'adrecen los albarans al prothonotari del dit senyor. E més avant que faça albarans de vestir a tots aquells qui ls hauran guanyats per lo temps que hauran servit.

(...)

[f. 186r]

Dels ministrers.

Ítem, sia fet compte a III ministrés de quitació de I bèstia a raó de III *solidos* a cascun lo dia e menjar franch en palau.

Dels trompetes

Ítem, sia fet compte a II trompetes de quitació de I bèstia a cascú, a raó de III *solidos* lo dia e menjar franch en tinell.

(...)

[f. 188v]

De aquells qui s'quiten en la Escrivania e lurs albarans s'dreçan al prothonotari.

(...)

[f. 189v]

De la capella

Dels monges capellans majors

Ítem, sia fet compte a II monjes, apel lats capellans majors, quitació de I bèstia a raó de III *solidos* per cascuna bèstia lo dia; e més avant XVIII diners per [mitja] atzembra cascun dia, axí que són III *solidos*, VI diners per tot lo dia.

Dels monges almoyners

Ítem, sia fet compte a dos monjes, appel lats almoyners, quitació de huna bèstia a cascun a raó de III *solidos* cascun dia, e XVIII diners per mitga atzembra, semblant que desús.

Dels capellans de la capella

Ítem, sia fet compte a IIII capellans quitació de huna bèstia a cascun, a raó de III *solidos* per cascun dia.

Dels xandres

Ítem, sia fet compte a VIII xandres quitació de huna bèstia a cascú a raó a IIII *solidos* per cascun dia.

Dels scolans

Ítem, sia fet compte a II escolans a provisió de XVIII diners lo dia a cascun.

Del confessor

Ítem, sia fet compte al confessor quitació de II bèsties a raó de IIII *solidos*, VI diners per cascuna bèstia lo dia; e més avant per III hòmens de peu, a raó de XII diners per cascun hom lo dia.

Dels diners de la Almoyna

Ordena lo senyor rey que l prothonotari sia tengut més avant cascun any pagar a l'almoynier del dit senyor, los quals lo dit almoynier done entre l'any, per amor de Déu... X^M *solidos*.

[f. 190r]

Dels diners de la oferta

Encara ordena més avant que l dit prothonotari sia tengut pagar cascun any la oferta que l dit senyor fa cascun any, que pot muntar entorn... D *solidos* cascun any.

(...)

[f. 190v]

Del vestir d'aquells qui quita prothonotari del dret dels segells de la Scrivania

Primo, ha lo dit protonotari per son vestir cascun any CCCCL *solidos*.

Ítem, ha lo lochtinent de protonotari per son vestir cascun any CCCLX *solidos*.

Ítem, tots los escrivans de manament, dels hoidors e los segelladors qui han quitació de II bèsties, han per lur vestir cascun any per cascun CCC *solidos*.

Ítem, tots los escrivans de registre qui hagen compte han per lur vestir cascun any_ CL *solidos*.

Del vestir dels de la capella

Ítem, lo confessor ha per son vestir cascun any CCC *solidos*, e per I companyó CC *solidos* e per hòmens de peu III a cascun LXXX *solidos*, e són per tots_ DCCXXX *solidos*.

Ítem, al capellan major primer CCC *solidos* e per II hòmens a peu a cascun LXXX *solidos*, que és per tot cascun any_ CCCCLX *solidos*.

Ítem, al altre capellan magor, seu companyó, CCC *solidos*, e per I home de peu cascun any LXXX *solidos*, que és per tot_ CCCLXXX *solidos*.

Ítem, als dos almoyners és fet semblant compte dels dits capellans majors.

Ítem, a tots los capellans e xantres, als quals serà fet compte, agen cascun any per lur vestir cascun CCC *solidos*.

Ítem, als dos escolans de la capella, qui han XVIII diners de provissió cascun dia, han per lur vestir cascun any; e la hun d'els, lo primer, rebut ha bèstia de loguer per camí, ab la qual és tengut portar lo coffert de la capella, CL *solidos*.

De les bèsties, les quals lo senyor rey mana tenir als seus oficials

Lo senyor rey vol e ha manat que tots los desús continguts e compreses // en la dita ordinació, hajan a tenir les bèsties dejús contingudes.

Primo, [tots] aquells qui han quitació a VIII bèsties, hajan a tenir VI bèsties. E si no les [tindran, que ls sia abatut] per cascuna bèstia II *solidos* [d'aytantes] bèsties com li falran de les VI bèsties [que és tengut de tenir].

Ítem, aquell qui ha quitació a VI bèsties, que n'haja a tenir IIII; e si no les tindrà, que li sia abatut, segons que dessús és dit.

Ítem, aquell qui ha quitació a IIII bèsties, que n'haja a tenir tres; e si no, que li sia fet abatiment segons que és dit dessús.

Ítem, aquell qui haurà quitació a III bèsties, que n'haja a tenir dos; e si no, que li sia fet semblant abatiment.

Ítem, a tots aquells qui han quitació a II bèsties, que les ajen a tenir o un corser [bo e covinent; e si no tindran, que hajan] tres *solidos* ab una bèstia, e dos *solidos* si non tenen niguna.

Ítem, que ls escrivans de thesoreria, del mestre racional, de l'escrivà de ració e los escrivans de manament, qui han quitació a II bèsties, que n'a tenir una; e si no, que no ls sia fet compte sinó de tres *solidos* a cascun die.

(...)

[Per ser il·legible en la font bàsica, d'ací en avant la transcripció procedeix íntegrament d'E-Mn, ms. 5986]

[f. 165v]

Ordinacions faents per los capellans e capella de la casa del dit senyor [Martí I]

In nomine Domini, amen. L'any de la Nativitat de nostre Senyor M^oCCCCVII^o, diluns a XXVIII dies del mes de març, après que foren dites vespres en la capella del molt excel·lent e poderós príncep e senyor, lo senyor rey d'Aragó, a instància dels discrets mossèn Pere Banyut e mossèn Martí Lorenc, aquell any procuradors de la dita capella, per lo honrat religiós frare Pere Saraxo, lochtinent del molt reverent pare en Christ e senyor frare Bernat, abbat de Sanctes Creus e capellà major de la capella del dit senyor dessús dit, fo manat capítol a tots los capellans e xantres

ordinaris del dit senyor ladonchs presents en la ciutat de València. E en la hora, die e any dessús dits, ajustats en la capella reyal de València on se fahie contínuament l'offici, los honorables frare pere Saraxo, loctinent de capellà major, frare Jacme Carbon, loctinent de mossèn abbat de Poblet, almoynier del senyor rey, mossèn Pons Thauist, mossèn Gabriel Gonbau, mossèn Martí Lorens, capellans, mossèn Pere Banyut, mossèn Jacme Saborit, mossèn Joan Martí, Casin Karoli, Gracian Raynell e Antoni Sánchez, cantors de la dita capella, fo denant ells proposat per los dits procuradors que, com fossen diverses qüestions entre els dessús dits sobre los diners de les offeretes e altres drets e emoluments venints a la dita capella, que aquells volguessen declarar e metre en escrits en tal manera que fos perpetual memòria com degen ésser partits e a quals persones, presents o absents, per tolre tota manera de contrast qui per la dita rahó entre los dessús dits scolans e altres de la dita capella pusqués ésser. E la dita proposició feta, haüda plena del liberació entre los dessús dits capitulans e faents la major part de la dita capella, considerants que en lo temps passat eren estats declarats molts duptes e fetes certes ordinacions sobre les offeretes e emoluments e altres drets dessús dits, e tot jorn eren en debat e qüestió de aquelles per tal com no estaven escrites, haüt madur consell sobre les dites qüestions a remoure e foragitar tots contrasts molt humilment supliquen a la gran clemència del dit senyor // [f. 166r] que les ordinacions dejús escrites axí com són fetes e ordenades en lo present capítol li placia signar per ço que sia observat per los dessús dits capellans, cantors e scolans e altres qui vendran e seran en son servey e de sa capella.

[1] *Primo*, volguerem e ordenarem que sia escrita en lo libre, ara novellament comprat, per los dits procuradors la ordinació de les offeretes en quals festes e solemnitats lo senyor rey offer florí o mig florí; e quals persones són tengudes offerir florí si misa oyran en la dita capella; ne quant deuen pagar prínceps, dux, comtes, vescomtes, nobles e cavallers si novellament seran fets per lo dit senyor; e si en la dita capella, o en presència del dit senyor, patriarches, archabisbes, bisbes, abbats se consagren o s beneexen o qualsevulla persones segons llur dignitat oyen missa de núpcies en la dita capella present o absent lo dit senyor; e tots altres drets e emoluments pertanyents a aquella segons que per lo senyor rey és stat ordonat ans de la sua benaventurada coronació en la ciutat de Çaragoça.

[2] Ítem, declararem lo nombre dels dits capellans, xantres e scolans ordinaris qui deuen haver de les offeretes e altres drets e emoluments dessús dits, ço és, dos monges per mossèn abbat de Sanctes Creus, capellà major, dos monges per mossèn abbat de Poblet, almoynier, quatre capellans, VIII cantors e II scolans (qui són comptats per un) sumen XVII ordinaris. E a aquests se distribuexen les dites offeretes e altres drets e emoluments dessús dits per eguals parts per los procuradors de la dita capella; e axí és stat observat per llurs predeçessors e s'observe per los dessús dits huy en la dita capella.

[3] Ítem, confirmants la ordinació ja en per tostemps observada ordonarem que si algú dels dits monges, capellans e xandres serà reebut e ajustat al nombre dels XVI dessús dits novellament, que aquell novellament reebut sia tengut de convidar e fer un solenne dinar e festa a tots los dits ordinaris qui en lo servey del senyor rey e de sa capella presents seran aquell die. E que los dits procuradors no facen part alguna de quallsevulle offeretes, drets e emoluments venints a la dita capella fins que aquell novell reebut haja fet la dita festa per sa novella entrada, exceptat dels anniversaris que s celebraran en la dita capella dels quals lus sia dada part axí com als altres. E si, per ventura, los dits procuradors fahien lo contrari sens voluntat e consentiment de tots o de la major partida d'aquells qui // [f. 166v] presents seran en lo dit servey, e aquelles parts o part sien tenguts de restituyr de llurs béns propis al doble; e que de aquella o aquelles als procuradors alguna part no ls ne sia dada.

[4] Ítem, que algú novellament reebut per lo senyor rey en lo servey de sa capella e ajustat al dit nombre dels XVI ordinaris dessús expressats no pusca fer la dita festa sinó en lo loch on dit senyor faça residència almenys per XV dies e que y sia la capella; declarants que si, per manament del dit senyor, era dit als capellans e cantors ordinaris que anassen en cert loch e que allí sperassen lo dit senyor rey fins que y fos, que lo dit novell reebut sia tengut de sperar aquells, ne pusca fer la dita festa; emperò si als dessús dits no era fet lo dit manament general,

que en tal cas pusca fer sa festa a aquells qui presents seran lla hon lo dit senyor farà o haurà feta la residència dessus dita.

[5] Ítem, declararen que si algú o alguns dels dits hordinaris e qui haurà feta la dita festa se n irà o serà transportat en servey de la senyora reyna o de qual sia altra casa, e lo senyor rey en llur lloch ordinari haurà algú posat e provehít de aquell e qui hauran feta la dita festa els serà stada feta part dels drets dessus dits, vullés que sien loctinent de capellà major, o de almoynier, o de capellans o cantors, e aquells per temps retornaran en la capella del dit senyor e no hauran lur loch ordinari, que aquest tal o tals no sia feta part de les offertes dessus dites e altres drets e emoluments fins a tant que fossen restituhits en llur loch e nombre dessus dit. E lladonchs sien tenguts de fer la dita festa axí com si fossen de novell reebuts per lo dit senyor ans que part lur sia feta de les offertes damunt largament expressades.

[6] Ítem, ordonaren e confirmaren que, axí com ja és stat usitat fins al present die, que si algú o alguns dels dits XVI o dels II scolans ordinaris romandrà en custòdia e guarda dels vestiments, draps, joyes e altres coses de la dita capella de què té inventari mossèn abbat de Sanctes Creus, que aquell o aquells hajen de les dites offertes axí com un de aquells qui presents seran en lo servey de la dita capella, exceptat dels anniversaris qui s'í faran, de què no ls sia feta part alguna.

[7] Ítem, volguerren e ordonaren que si algú, segons que és dit en lo prop dit capítol, romandrà de manament del señor rey en custodia e guarda de les sanctes relíquies, joyes e altres vestiments de la capella del dit señor, que sien haüts per presents // [f. 167r] e haien llur part de les offertes etc. axí com aquell o aquells qui romanen en custòdia dels vestiments etc. de la dita capella; declarants que si lo señor rey li lexave la guardaroba de la sua cambra o altres càrrechs lladonchs sia haüt per absent en la capella ne li sia feta part de les offertes, drets e emoluments dessus dits.

[8] Ítem, ordonaren que si, per manament del señor rey, algú o alguns dels ordinaris dessus expressats e al qual part sia feta dels drets e emoluments sia tramès per portar relíquies, vestiments, joyes e altres coses de la capella o será en loch on serán les dites relíquies e li serán comenades per portar aquelles en la capella o loch on lo señor será, li sia dada part axí com a un dels ordinaris presents en lo servey de la dita capella, anant e retornant; e que sien comptades les jornades segons lo loch on irà, si donchs les dites relíquies etc. no li romanien en comanda; e si en comanda li romendran sia-li feta part axí com a un dels presents ordinaris dessus dits.

[9] Ítem, ordonaren que si algú o alguns dels damunt dits ordinaris al qual és feta part de les offertes e altres drets dessus expressats, serán elegits e trameses de voluntat dels dits ordinaris en algun loch per profit commú e affers dela dita capella, que fins a tant que sia finida la legació en què serán tramesos e retornats de aquell, si d'aquella no eren revocats, e, en aquest cas fins que ls fos intimat, emperò si per infirmitat o altre legítim cas o impediment eren detenguts, lo qual fos notori, los sia dada part de totes offertes e altres drets de la dita capella axí com si fossen presents en aquella.

[10] Ítem, ordonaren que si algú o alguns dels dits ordinaris e al qual és feta part de les dites offertes e altres drets seran malats (*sic*) en lo loch hon lo senyor rey sia, sien haüts per presents en tots aniversaris, offertes e altres drets de la dita capella. Emperò si lo dit malalt o malalts exiran de cassa e vagen per vila, que no ls sia feta part alguna si donchs no eren presents en la dita capella en la hora que s guanyen les dites offertes e altres drets dessus expressats.

[11] Ítem, ordonaren que si algú o alguns dels ordinaris havents part de les offertes e altres drets de la dita capella, seran malalts e romendran en lo lloch on lo señor rey partirà, e haurà tal malaltia que no hisquen del lit ne pusquen cavalcar per gran flaqueza ne seguir lo dit señor, que ls sia feta part de les dites offertes axí com si fossen presents // [f. 167v] e per tals sien reputats em totes coses a la dita capella pertanyents; declarants que si la malaltia era febre

quartana o altra qualsevol malaltia que hisquessen del lit e anassen fora casa, lladonchs no ls sia fet part alguna; declarants encara que per qualsevulla accident o malaltia romanguen en lo dit loch, que no ls sia feta part si no serán retornats en la dita cort dins dos meses après que l señor rey será partit del loch on eren romasos malalts; e que sien tenguts de jurar que tantost con han poscut se son mesos en camí per retornat en la cort e servey del dit señor; e si per ventura après que serán guarits romanien en lo dit loch on seran stats malalts o se'n anaven en altres parts, que per absents sien haüts ne ls sia feta part alguna; declarants encara que si algú dels dessús dits ordinaris será malalt en lo loch on fos present lo señor rey, e per sanitat, deport o altrament exirà del dit loch que sia haüt per absent ne li sia feta part alguna.

[12] Ítem, ordonaren que si en la dita capella pervendran qualsevulla offertes, drets e emoluments que per los dits procuradors sien reebuts, qui donen lur part a aquells qui presents seran estats a la dita capella, tots los altres sien haüts per absents, si donchs no eren malalts segons que és dit en los precedents capítols; declarants que si la missa, vespres e altre offici divinal se dehia en la dita capella, e lo senyor rey en cambra o en la capelleta o en qualsevulla altre loch fahia algun príncep, duc, comte, vescomte, noble, cavaller, o tal acte que fos adquisit a la capella algun dels drets ordinats e qui per aquell se deguessen pagar no fossen divisits ne partits sinó entre aquells qui presents sien stats en l'offici divinal o en lo lloch hon se farien los dits prínceps, duchs, comtes, vescomtes, nobles e cavallés o serien fets per lo senyor rey fora la capella en tal hora que no s faés l'offici divinal en la dita capella, e seran fets en cambra o en altre qualsevulla loch sens alguna solennitat de offici divinal, en tal cas, los qui seran estats a la dita missa cantada, si se n dirà aquell die, e qualsevulla acte dels dessús dits se farà fins presents o no presents los qui seran estats presents a la missa de l'acte, haja cascú sa part a hora de vespres vulles que y sien; e si será fet après vespres algú dels dits actes sia servat segons que és dit de la dita missa a aquells qui seran stats presents a l'acte o a les dites vespres; e si per ventura algú vendrà de camí après que será dita la missa, si s farà tal acte ab que sia a vespres, que haja sa part. Si après // [f. 168r] vesprés se faria tal acte e vingués de camí es será presentat aquell die que sia haüt per present e haja part axí com un dels altres.

[13] Ítem, ordonaren que, jatsia lo contrari se sia observat fins al present dia, per tolre tota manera de ranchor e mala voluntat, que si será fet manament general o particular de part del dit senyor rey als dits capellans, xantres e scolans del nombre dessús dit e qui prenen part en los drets e offertes de la dita capella, donant lus licència que se'n vagen en tal loch axí com se volran primers o darrers; e dada tal licència axí con dit és dessús en la dita capella, pervendran offertes e altres drets e emoluments, que en totes coses hagen llur part e sien haüts per presents exceptat anniversari si algú se'n fahia; declarants que si no seran en lo loch assignat a ells ans que l señor rey hi fos o no y seran l'endemà a hora que l señor rey acostuma de oyr missa en la dita capella presentant-se als procuradors o a la un d'aquells si algu n'i haurà, e en llur absència al lochtinent de capellà major, o de almoynor, o capellà o altri qui seguirà lo dit senyor de la dita capella, que aquests sien haüts per absents ne ls sia feta part de qualsevulla drets o offertes qui a la dita capella seran pervengudes despuys que algun d'ells partiren del loch on lexaren lo senyor rey, declarants encara que si, obtenguda la dita licència algú o alguns será detengut per malaltia de llur persona per lo camí, e fos tal malaltia que no isquesen del lit o de la casa e que no haguessen poscut cavalcar ne ésser presents en lo loch assignat, axí com és ja dit dessús, que en totes coses sia observat lo capítol ja dessús posat dels malalts qui romandran en lo loch d'on lo senyor rey partirà.

[14] Ítem, que sia stada qüestió entre los scolans de la dita capella, ab los dits capellans e xantres ordinaris sobre la oferta qui ve a la creu après que l Preciós Cors de Jhesu Christ és reservat en lo Sant Dijous de la Cena, a remoure tota qüestió, declararen que, après la reservació del Preciós Cors de Jhesu Christ, los dits scolans puscan posar una creu o creus per adorar, e tot quant se offerrà a aquella per adorar sia llur fins a l'endemà que será divendres a la primera hora del die lo sol ixent; de aquella hora avant sia reebuda la dita oferta per los dits procuradors e sia a tots communa e departida segons és dit de les altres offertes.

[15] Ítem, considerants que tot die e sovint eren en qüestió e debat ab los capellans, xantres e scolans de la capella de la molt // [f. 168v] excel·lent senyora, la senyora reyna dona Maria, sobre les offertes e drets de noçes pertinents e pertanyens a la dita capella, e com la dita senyora hogue missa ensemps ab lo senyor rey, *ad perpetuam rei memoriam* ordonaren que si lo senyor rey e la senyora reyna ensemps missa oyran e cascú d'ells oferta en la missa, que la oferta de la dita senyora sia dada als dits seus capellans. Totes altres offertes fetes a la dita missa per qualsevulla persones *utriusque sexus* sien reebudes per los procuradors de la dita capella, e sien distribuïdes axí com és ja dit en lo capítol de les altres offertes.

[16] Ítem, si solennitat de noçes serà celebrada en la capella del senyor rey o de la senyora reyna, si la donzella o dona vídua serà de casa de la dita senyora e pendrà quitació sua, lo dret qui s' deu pagar a la capella del dit senyor e totes altres offertes qui s' i faran a tots los ordinaris del dit senyor e senyora qui han acostumat de pendre part de totes offertes en cascuna de les dites capelles, sien a tots communes e per eguals parts a cascú divisides, segons que s' dit dels altres drets en los damunt dits capítols. Emperò si la donzella o dona vídua no serà de casa de la senyora reyna, ne pendrà quitació sua, o aquella no agüés presa, encara que la dita senyora fos present a la solennitat de les noçes en la dita capella o en qualsevulla altra part, lo dret qui s' deu per lo novi pagar e altres offertes fetes a la missa, exceptada la oferta de la senyora reyna tan solament, sien adquirits als capellans, xantres e escolans de la capella del senyor rey, ne a aquells de la dita capella de la dita senyora no n sia feta part alguna.

[17] Ítem, ordonaren que si algú o alguns dels capellans o xantres diran missa baixa, lo senyor rey oynt missa alta es giraran a oferta que la hagen a liuran (*sic*) als procuradors de la dita capella si tal dia serà que l dit senyor offerís florí o altra oferta a tots comuna. Emperò que en açò no sien estrets qualsevulla capellans celebrants misses qui part no prenguen en les dites offertes ne sien compresos en lo nombre dels XVI (*sic*) hordinaris desús dits.

[18] Ítem, ordonaren que ls scolans sien tenguts de apparellar dues estoles e bacins liurant aquells als procuradors o a la hun d'aquells en los dies de les solennitats en los quals lo poble ha acostumat de offerir.

[19] Ítem, que ls dits procuradors sien tenguts de anar entre l poble en la oferta en les solennitats e dies en los quals han acostumat de offerir o y donen recapte que // [f. 169r] altri hi vaja per ells, e que en açò no sien negligents.

[20] Ítem, volgueren e ordonaren que, jatsia en la festa de la Assumpció de la Verge Maria fossen aquell die elegits dos procuradors, ço és un capellà e un xantre, que d'ací avant sien elegits lo terç die après la Santa Pascha o l'endemà, que serà feria quarta, als quals sia dat poder de reebre totes offertes, drets e altres emoluments a la dita capella pertanyents e deguts per qualsevulla persones; e ab diligència sien tenguts aquells haver e procurar, e aquells haüts, tantost e dins tres dies, divisir per eguals parts als XVI ordinaris e dos scolans, segons és dit e declarat en los capítols dessús dits, ne n degen fer sinó XVII parts si tots hi seran presents e a aquells qui hauran feta la dita festa, servants en totes e sengles coses los dits capítols; declarants que, si tantost o dins los tres dies, los dits procuradors o la un d'ells no partiran ço que reebut hauran, perden llur part.

[21] Ítem, que ls dits procuradors bé lealment sien tenguts de regir e governar la dita procuració del die dessús dit que seran elegits per hun any; e que en lo die après Pascha dessús dit, ajustat lo dit capítol a llur procuració renunciem, e de novell aquell die altres dos sien elegits, emperò que no pusquen ésser altres presos ne elegits en procuradors sinó del nombre ordinari dels XVI damunt dits e qui haja feta la dita festa, volents que aquells qui serán elegits no pusquen la dita elecció refusar ab que tots los altres ne sien passats e que ls vingues a llur torn. E si aquella refusarà ne volra acceptar que sia privat tot aquell any de les dites offertes venints a mà besada en la dita capella e Adoració de Creu en lo Sanct Divendres. E si los dits procuradors o la un de

aquells partiran de la dita capella o no y poran ésser presents sien tenguts de lexar lo càrrech de la dita procuració als que semblarà dels dits XVI ordinaris e qui haja feta la dita festa.

[22] Ítem, que si alguns drets seran deguts a la dita capella, que los dits procuradors sien tenguts de scriure aquells en lo dit llibre commú de la capella, ja en los deutes ordonat.

[23] Ítem, que si romandran alguns drets, que sien tenguts de scriure los noms e cognoms de aquells ordinaris als quals deuen ésser distribuïts en tal manera que ls procuradors novells qui vendrán aprés ells sàpien a quals persones han distribuïr los dits deutes.

[24] Ítem que l dit llibre hon seran // [f. 169v] scrits los presents capítols e ordinacions e altres drets pertanyents a la dita capella e dels deutes deguts, estigue dins la sacristia de la capella ben guardat, lo qual sia liurat als dits procuradors o a la un d'ells si aquell volran, los quals sien tenguts de restituhir aquell a la dita sacristia e a altre algú no sia liurat sens voluntat de tot lo capítol.

[25] Ítem, attenents que cascun dia són qüestions e debats quant lo senyor rey, per deport o altrament se'n va a Valldaura o en qualque altre loch lexant la capella em Barchinona o lla on serà, manant que tot die sia fet l'offici en aquella axí com si ell hi fos present per los seus capellans, xandres e scolans ordinaris, volent remoure e levar totes qüestions que d'açò poguessen exir e devallar, ordonaren que si lo dit senyor, stant en Valldaura, axí com dit és, e en la missa serà offert per ell, axí com dit és, oferta qui a tots dege ésser communa, que en totes e sengles coses sia observat lo capítol ja dessus ordonat e declarat.

Ordinacions e costums antichs dels drets del capellans, xandres e scolans de la capella.

Primerament, de la coronació del senyor rey e de la senyora reyna, paguen per cascú a la capella C florins.

Ítem, si lo senyor rey farà duch o marqués, L florins; e si farà comte, XXX florins; per vescomte, XXV florins; per noble home, XX florins; e per cavaller, X florins. Emperò si s fan en camp o en batalla la capella no y a nengun dret.

De les nesses.

Ítem, [si] negú de la casa, vulles hom, vulles dona e donzella e serà noble hom o nobla dona, e hoyrà missa en presència del senyor rey o de la senyora reyna, és lo dret de la capella XX florins ultra la oferta. E si serà gentil hom o gentil dona, paga de dret X florins en la manera damunt dita.

Ordinació feta per lo dit senyor sobre los drets de la dita capella.

Nos, Martinus Dei gratia Rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardine et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Dignum et debitum super omnia arbitramur ut quos divina gratia operante virtutibus nominibus esse suffultos propter quas ad honorem graduum et dignitatum fastigia nedum ecclesiastice milicie quin potius secularis quotidie per Nos seu in nostra domo regia accolluntur, nunc in donatore virtutum primeuum et precipuum faciant fundamentum; sed quia hoc non poterit facilius obtineri quam per caritativa opera et [...] suffragia impetranda in aditum graduum iam dictorum. Nos, // [f. 170r] cupientes totis conatibus ut capellani et cantores nostre capelle ibi promociones ian dicte sunt fieri assuete animacius pro personarum, eligendarum, nominandarum et promovendarum ad honores ordines seu dignates subscriptas prosperitate felici et nostre milicie augmento ad dominum intercedant assidue et devote, tenore presentis carte nostre cuncto tempore valiture, statuimus, ordinamus, volumus et sanccimus ut quicumque ad honores gradus seu dignitates inferius denotatos per nos aut succesores nostros electus fuerit vel assumptus pro quolibet honore

graduum seu dignitatum earum solvat capellanis et cantoribus seu eorum procuratoribus ad hoc per ipsos legitime ordinatis capelle nostre et nostrorum etiam successorum quantitates pecunie infrascriptas.

Et primo, insignitus sive promotus ad apicem seu dignitatem principatus solvat quinquaginta florenos de Aragonia.

Item, promotus ad dignitatem ducatus solvat quadraginta florenos de Aragonia.

Item, promotus ad honorem seu dignitatem marchionatus solvat triginta florenos auri de Aragonia.

Item, promotus ad dignitatem comitatus solvat viginti quinque florenos auri de Aragonia.

Item, promotus ad dignitatem vicecomitatus solvat viginti florenos auri de Aragonia.

Item, promotus ad baronem solvat quindecim florenos auri de Aragonia.

Item, si quis effectus fuerit nobilis sive valuessor solvat quindecim florenos auri de Aragonia.

Item, quivis alter ab istis assumptus fuerit ad ordinem sive honorem militare solvat decem florenos auri de Aragonia.

Si vero princeps, per Nos vel per succesores nostros, fiat miles solvat XXX florenos auri de Aragonia.

Item, si dux fiat miles solvat XXV florenos auri de Aragonia.

Item, si marchio fiat miles solvat XX florenos auri de Aragonia.

Item, si comes fiat miles solvat XV florenos auri de Aragonia.

Item, si vicecomes fiat miles solvat quindecim florenos auri de Aragonia.

Item, si baro fiat miles solvat XII florenos auri de Aragonia.

Item, si nobilis vel valuessor fiat miles solvat XII florenos auri de Aragonia.

Item, si quis existens de genere militari aut in aliqua dignitate ecclesiastica vel quicumque alter fiat miles solvat X florenos auri de Aragonia.

Si autem in nostra capella vel successorum nostrorum electus nominatus vel assumptus ad dignitatem patriarchatus vel archiepiscopatus fuerit consecratus // [f. 170v] solvat XXV florenos auri de Aragonia.

Item, promotus sive electus in episcopum fuerit in dicta nostra capella predicta benedictus solvat XX florenos auri.

Item, si electus vel promotus in abbatem fuerit in nostra capella predicta benedictus solvat decem florenos auri.

Est autem intencio nostra quod si predicti patriarche archiepiscopi, episcopi, abbates vel aliqui ipsorum extra capellam nostram regiam fuerint consecrati vel benedicti dum tamen ad instanciam nostram predictas dignitates fuerint assecuti si presentes fuerimus eorum consecracioni vel benedictioni nihilominus predictas quantitates solvere teneantur.

Que quidem pecunie quantitates superius designate habite et recepte per dictos procuratores volumus et ordinamus quod per eosdem dividant inter capellanos et cantores ordinarios et continuos comensales dicte nostre capelle prout est in similibus hactenus in predicta nostra capella fueri assuetum. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus nostro sigillo pendenti munitam. Datum Cesarauguste XV die martii anno a nativitate Domini millesimo CCC^oXCIX^o. Rex Martinus.

Quals capellans són dits vertaders comensals.

Martinus, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Dilectus et fidelibus alguaziriis, portariis et aliis officialibus nostris ad quos spectet et presentes pervenerint et locant eorundem presentibus et futuris, salutem et dilectionem. Sicut pro parte venerabilis in Christo patris Joannis, divina providencia episcopi Barchinone, consilarii nostri dilecti, fuit nobis expositum reverenter. Plerumque contingit quod presbyteri, religiosi et seculares de criminibus inculpati et de commissis per eos correctionem debitam evadant procurant, et ad effectum perducunt, quod Nos premissorum ignari ipsos in nostros recipimus capellanos cuius pretextu vos ex tunc dictum episcopum et officiales suos a processibus et enantamentis que contra dictos clericos exigente iusticia faciunt desistere facitis et cessare. Unde sequitur quod dicti clerici colore questio de suis remanent

excessibus impuniti iusticieque cultus ex inde leditur et maleficiis incentiuum tribuitur delinquendi.

Quare supplicato nobis humiliter super his decens remedium adhiberi, dicimus et mandamus vobis et cuilibet vestrum quatenus predictos episcopum et eius officiales uti iurisdictione sua in cunctis presbyteris dum tamen curiam nostram sequentes nostram quitationem ordinariam non recipiant libere permittatis. Nos presumentes deinde vos aliquatenus intromittere de premissis. Datum Barchinone XIII die madii anno a Nativitate Domini MCCCC^o primo.

Matias vicencancellarius.

[D'ací en avant, la transcripció procedeix d'E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622 ms. 5986]

Ordinacions e declaracions fetes per lo senyor rey don Martí entre lo tresorer de casa sua ab lo batle general en entre los seus alguatzirs e hòmens de l'offiçi ab los justícies e altres officiàls locals e jutges delegats e entre los escrivans de casa sua e dels salaris a ells pertanyents.

(...)

[f. 201r]

Ordinació feta per lo senyor rey en Martí sobre los escrivans de manament, volent que d'aquí avant sien dehuyt en nombre e no més.

(...)

[f. 203r]

Ordinació feta per lo dit senyor rey don Martí en favor de aquells officiàls qui pasaren e l serviren en Seçília.

[Ferran I]

[f. 203v] Açí avall apparen les hordinacions fetes per lo senyor rey en Ferando sobre lo [...] dels officiàls de casa sua.

Que los officiàls de casa del senyor rey cascun any sien tenguts de confessar e combregar.

En l'any de Nostre Senyor M^oCCCC^oXIII^o, estant lo senyor rey en Ferando dins lo seu palau real en la ciutat de Barçelona, feu publicar la ordinació dejús escrita, feta e ordenada per ell sobre tots los officiàls majors de casa sua, e subjects d'aquells per rahó de lurs offiçis, que sien tenguts de servir, tenir e fer les coses dejús escrites sots privaó de lurs offiçis.

Vol e hordona lo dit senyor rey que tots los officiàls de casa sua e de la senyora reyna, muller sua, e de son primogènit e de sos fills de qualsevulla condició, grau o estament que sien, hagen e sien tenguts de confesar l'any huna vegada, e après reebre e combregar lo Cors Preciós de Jhesu Christ; e que de la dita confesió sien tenguts portar çertificació escrita em paper o en pregamí d'aquell confesor, vulla sia de la paròquia o frare d'orde qui confessat lo haurà, al nostre confesor, e aquellas çertificacions lo dit confesor nostre haja a Nós mostrar o dir; e qui la dita nostra ordinació no servirà, tingue's per ras de la carta de raió de nostra casa, e privat de tots offiçis e beneficiçis que tinga e aja de Nós e de la dita muller nostra e de nostron primogènit e muller sua e fills nostres, sens tota merçè.

(...)

Ordinació feta sobre l offiçi de mustaçaf.

(...)

[f. 207v]

Estil de la cort del senyor rey, e és estat practicat en temps de tots los reys qui són estats deçendents de dretha línea en la casa d'Aragó sobre les recepcions dels oficials en llurs cases.

Les persones les quals lo senyor rey novellament reeb per oficials de casa sua, axí com dos en hun matex offici en hun dia, ço és // [f. 208r] lo hun primerament e altre dererament, o après, neçesàri és a aquells [que encontinent se façen escriure per l'escrivà de ració en la carta sua de ració, haüt ell, però, manament de la bocca pròpria del dit senyor d'escriure d'aquells e que li paguen lo dret que haver deu d'escriure; en altra manera, ignorantment non andassen lezar a son cosimén que ls degués escriure, car non farà] fins que haja la paga del dret que li pertany, ço és, quinze *solidos* per cascuna bèstia; e si negligents seran [a fer-se escriure o per avariçia volent estalviar] lo dret e que s pensasen que l dit escrivà de ració, [haüt] lo manament, los degués escriure [per tal confiança trobar, són] decebuts e derrerats, per aquesta [manera següent], ço és:

Que si l dit senyor, en l'endemà o altre, o al quart o a cap de quinze dies, [o de un mes o de més temps, reeb] en aquell matex offici a algú o alguns qui encontinent se façen [escriure] pagant lo dit dret, [serà o seran] denant posat o possats dels dessus en temps passat rebuts [après de la] escriptura d'aquests après rebuts o escrits [se volran fer escriure] en lo calendar del die que l dit senyor los rebé, [seran escrits] en lo die que paguen lo dret e no abans; e si interès prenen o perjudici no és [culpa de l'escrivà de ració, mas d'els mateixos], qui no foren diligents [a fer-se escriure; e si als ne fahia] lo dit escrivà de ració digue serà de gran repremsió segons en la hordinaçió del rey en Pere Terç promulgada en València lo primer dia de maig any MCCCLXXXII.

Més encara, dos o molts són rebuts en diverses temps, ço és per oficials en hun matex offici e tots són escrits en carta de ració, e los abans escrits no han seguida la cort e, per consegüent, no servit; e lo pus derer escrit haurà seguit e servit, e per son servir obtengut albarà de quitació de offici d'escrivà de ració totstemp serà haüt per primer en aquell offici davant dels primers escrits, no havents servit, com sien molts ignorants de l'estil qui s pensen que pus que senten éser primers escrits encara que servit no hajen que totstemp preceexquen e per lur ignorant confiança van decebuts. D'aquest punt és estat ja practicat e haví ja declaració per lo senyor rey em Pere en son temps feta, e en lo present llibre registrada, e en temps del rey en Joan mencionada; e per lo rey en Martí confirmada.

Estil de la cort del senyor rey de les pràctiques de les partences dels oficials de casa sua.

Que qualsevulla oficial de casa del senyor rey de quin estament // [f. 208v] e condisió sia, quant vol partir de la dita cort per cas de visitar sa cassa qui sia em província, lluny de la dita cort, e per qualsevol altra rahó o manera, és tengut de demanar, si és hom de magnat offici, licència al senyor rey; e si és sotsofficial o ajudants, basta a ells demanar licència a l'official en cap de qui ell o ells seran sofragants, axí com són viçicanciller, capellà major, majordom, camerlench, mestre racional, tresorer, prothonotari, escrivà de ració, qui lurs deues dar licència de temps de hun mes tan solament; e deuen-se a la dita partença presentar a l'escrivà de ració o a son loctinent o a altre qui regexca l'offici lo qual escriua la jornada de la dita partença, e per semblant lo dia que arribarà en cort a la retornada se deu tornar presentar al dit escrivà de ració o al dit son offici per so que en lo libre appel lat manual o continu, per tenir-li notament dels dies de la absència perquè sien abatuts en l'albarà que volrà obtenir de sa quitació; e si no farà so és que çeladament se'n partís, és la pena que sia en sa prioritat postposat e lo qui és après ell en lo seu lloch antipossat o a ell prepossat.

Deu ésser-li fet compte en los albarans de quitació lo dia que partex; encara que l principi de sa partença fos a la posta de sol, perde a la retornada aquell guany que arribarà. E axí matex és quant entren en quitació e com ne yxen.

(...)

[Alfons el Magnànim]

[f. 209v]

Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart dels oficials de casa del dit senyor, axí de cavall com de peu de llur quitació, provisió, vestir e drets pagats en diners als quals és fet compte de hun any segons que s segueix.

(...)

[f. 213v]

Trompeta

En la hordinació primera ne havia dos, e ultra la quitació havien taula franca en lo palau.	Ítem, deu ésser fet compte a hun trompeta de quitació de huna bèstia a raó de III <i>solidos</i> lo dia, que munta la terça	CCLXX <i>solidos</i>
	Et per hun any	MLXXX <i>solidos</i>
	Ítem, per son vestir	CL <i>solidos</i>

Menistrés

En la hordinació del rey en Pere solien ésser cinch, però lo menistrés a rey en Martí manà que fos feta quitació solament a tres.	Ítem deu ésser fet compte a III a quitació de huna bèstia, a raó de III <i>solidos</i> lo dia, e menjar franch en palau, muntaria la terça	DCCCX <i>solidos</i>
	Et per hun any	III ^M CCXL <i>solidos</i>

Tabalers

En les antigues ordinaçions no s trobe que sia estat fet compte, e per ço no és posada cantitat de fora.	Ítem, déu ésser fet compte a dos tabalers
--	---

[f. 219r]

Xantres

Ítem, deu ésser fet compte a VI a quitació de huna bèstia a rahó de III <i>solidos</i> lo dia per cascú, que munte la terça	VIM ^M CCCCLXXX <i>solidos</i>
E per llur vestir, a rahó de CCC <i>solidos</i> per cascun, són per tots	MDCCC <i>solidos</i>

2

ASSUMPT: El bisbat de Barcelona atorga a Guillem Molins, prevere de Barcelona, la cura de la vicaria de l'església de les Penedides.

DATA I LLOC: 24 de maig de 1449, Barcelona.

FONT: ADB, *registra gratiarum*, vol. 35, f. 79v.

Johannes Ros etc. Dilecto in Christo Guillermo Molins, presbitero Barchinone, salutem, etc. Cum sit ars arcium et alias etc. quod sint a die datum presencium etc, possitis curam et regimen

animarum vicarie ecclesie monasterii *de les Penedides* debitis deservire (...). Datum Barchinone XXVI madii.

3

ASSUMPTE: Guillem Molins, mestre de cant de la seu de Barcelona, reconeix que Jaume Marc Cervelló, canonge de la mateixa seu, li ha pagat 50 sous de Barcelona deguts per la possessió de dit canonicat.

DATA I LLOC: 24 de març de 1451, Barcelona.

FONT: *E-Bc*, capítol, dignitats i oficis, notaria, notari Joan Ginebret, vol. 837, f. 169r.

Die mercurii XXIII predictorum mensis et anni.

Sit omnibus notum etc. quod ego Guillermus Molins, magister accentus sedis Barchinone, confiteor et recognoscho vobis honorabili Jacobo Marcho Cervello, canonico ecclesie Barchinone, quod dedistis et solvistis seu pro vobis venerabilis Johannes Carreres, mercator civis dicte civitatis mihi dedit et solvit realiter numerando quinquaginta solidos monete Barchinone de terno qui mihi solvi debuerant ratione vestri canonicatus et prebende (...)

Testes huius rei sunt Petrus Johannes Ros et Bartholomeus del Bosc.

4

ASSUMPTE: Guillem Cardona, prevere mestre de les escoles del cant de la seu de Girona, degut a la seua indisposició, proposa el nomenament de Joan Miquel, prevere, com a batxiller de dites escoles. Ambdós acorden les funcions que assumirà Joan Miquel i les retribucions que rebrà, tot el qual és acceptat pel capítol de la seu.

DATA I LLOC: 6 d'octubre de 1457, Girona.

FONT: ADG, Llibres notariais, vol. G/68, f. 220r.

Pro magistro scholarum cantus sedis Gerunde et pro bacallariorum earumdem scholarum.

Noverint universi quod sub anno a nativitate Domini millesimo CCC^oL septimo die vero jovis intitulata sexta mensis Octobris, in presencia mei notarii et testium subscriptorum intus domum thesaurariam dicte ecclesie Gerundensis comuniter nuncupatam existens personaliter constitutus discretus vir Guillermus Cardona, presbiter magister scholarum cantus dicte sedis Gerundae, sciens ut dixit et attendens quod propter indisposicionem persone sue non potest vaccare circa scholas predictas preter officium ecclesie, propterea ut dixit de voluntate honorabilium virorum <dominorum> capituli dicte sedis accepit ad beneplacitum dicti capituli et eiusdem Guillermi, a festo Sancti Luche proxime veniente in antea in bacallarium dictarum scholarum discretum Johannem Michaelis, presbiterum oriundum ville de Bisuldino diocesis Gerundensis hiis presentem sub tamen pactis et condicionibus sequentibus:

Primo, quod dictus Guillermus Cardona teneatur dare eidem bacallario totum ius alfuyandi ascendens ad sex libras et decem solidos.

Item, ex altera <alia> parte teneatur dare et solvere eidem bacallario pro salario regendi dictas scholas sex libras monete currente annuatim et ex alia parte medietatem totius grani que dictus magister scholarum recipit annuatim a venerabili succentori dicte sedis.

Item, quod dictus bacallarius habeat recipere illas duodecim libras que solvuntur annuatim magistro dictarum scolarum pro oblacionibus scolarium quas teneatur distribuere inter scolares facientes septimanas.

Item, quod dictus bacallarius recipiat et sua propria faciat salaria et emolumenta proveniencia ex leccione scolarum dicte scole.

Dictus autem bacallarius teneatur et habeat regere et facere servicium dictarum scolarum quantum scilicet ad docendum et instruendum dictos scolares bene et fideliter ac taliter quod ex servicio ipsorum scolarium dicta ecclesia Gerundensi non videatur pati scandalum ob culpam ipsius bacallarii.

Necnon idem bacallarius teneatur et habeat continue tenere duos scolares idoneos in adjutorium officianti in choro.

Ipsa vero Guillelmus Cardona durante beneplacito predicto teneatur facere totum servicium ecclesie oneri magistri dictarum scolarum cedens atque facere tabulam sabbatorum et etiam tenere habeat ~~continue~~ duos scolares idoneos in adjutorium chori.

Hec igitur omnia et singula super dicta, dictus Guillelmus Cardona ~~magister~~ ex una, et dictus Johannes Michaelis ex altera partibus, unus scilicet alteri ad invicem et vicissim atque in notario infrascripto (...).

5

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu arxiver en el palau reial de Barcelona que li envie una còpia de les ordinacions de la casa reial fetes pel rei en Pere amb totes les addicions dels successors d'aquest.

DATA ILLOC: 27 de juliol de 1458, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae 1*, reg. 3406, f. 1v.

Lo rey.

Jaume Garcia, feel e bé amat nostre. Per ço com nós de present havem ops, per necessitat de la nostra casa, les ordinacions dels oficials, salaris e quitacions de aquells fetes per lo rey en Pere de gloriosa memòria, e totes les addicions en après fetes e subseguides per los altres reys predecessors nostres, per tant vos pregam, encarregam e manam que de continent, vista la present, nos trametats còpia de aquelles per lo primer ab bon recapte, trametent aquella al feel conseller e scrivà de ració de casa nostra en Pau Rossell. En açò no metats dilació alguna per quant nos disijats servir e complaure. Data en Çaragoça, a vint-e-set dies de juliol de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLVIII. Rex Johannes.

Al fel e amat nostre en Jaume Garcia, tenint l'archiu nostre en la nostra ciutat de Barcelona.

Dominus rex mandavit michi Johanni Navarro.

6

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu escrivà de ració que en avant faça efectius els pagaments de quitacions i vestits sobre el dret del segell a un confessor, dos monjos dels monestir de Santes Creus com a lloctinents del capellà major, dos monjos del monestir de

Poblet com a lloctinents de l'almoïner, sis capellans de la capella, vuit cantors de la capella, dos escolans i un ajudant, als quals s'assignen les quantitats diàries a percebre. Els capellans, cantors, escolans i ajudants que sobrepassen aquest número seran pagats a través de la Tresoreria. Així mateix, ordena que es carreguen altres conceptes, com ara cavalcadures de diversos oficis, en les pecúnies del mateix dret del sagell.

DATA I LLOC: 23 de setembre de 1458, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae 1*, reg. 3417, f. 28r-29r.

OBSERVACIONS: transcrit parcialment dins ANGLÈS, Higini: "La música en la Corte Real de Aragón y de Nápoles durante el reinado de Alfonso V el Magnánimo", *Cuadernos de trabajo de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, IX (1961), p. 93, nota 18.

Pro scribania regia et aliis scribis et capellanis capelle domini regis.

Lo rey.

Scrivà de ració: volents en degut stament posar <e construir> la nostra capella e Scrivania com a membres principals de nostra casa, ço és tant vostra, lo nombre dels capelans e scrivans, e altres ministres de nostra capella e Scrivania quant encara en <llurs> quitacions e vestits ordinaris, havem ordenat, axí com ab les presents ordenam e statuhim, que sia fet compte als daval scrits, ço és: a hun confessor, a rahó de set solidos barchinonenses per cascun dia —los quatre solidos pagadors sobre lo dret del sagell de la dita nostra Scrivania e los restants tres solidos pagadors en nostra thesoreria—; a dos mongos del monestir de Senctes Creus com a loctinents de l'abat del dit monestir, capella maior nostre, a rahó de quatre solidos, VI dinés barchinonenses lo dia per cascun dels dits mongos; a dos mongos del monestir de Poblet com ha loctinents de l'abat del dit monestir, almoïner nostre, a la dita rahó de quatre solidos, VI diners barchinonenses lo dia per cascun dels dits monjos; a sis capelans de la dita nostra capella, a // rahó de quatre solidos barchinonenses lo dia per cascun dels dits capellans; a vuyt xantres o cantors de la dita nostra capella, a la dita rahó de quatre solidos barchinonenses <lo dia> per cascun dels dits xantres o cantors; a dos scolans de nostra capella, ço és, a cascú a rahó de deuyt dinés barchinonenses lo dia; e ha un ajudant de la dita capella, a rahó de dotze dinés barchinonenses lo dia; les quitacions dels quals loctinents de capellà maior, d'almoïner, de sis capellans, vuyt xantres o cantors, dos scolans e hun ajudant volem ésser pagades ensemps ab los quatre solidos del dit confessor en, e sobre, lo dret del sagell de nostra Scrivania. Part açò, volem ésser fet compte als altres capellans, xantres, scolans e ajudants de la dita nostra capella ultra lo nombre dessús dit, dels quals vos havem donat nòmina o memorial, ço és a cascú a la rahó que és fet compte als dessús dits capellans, xantres <o cantors>, scolans e ajudants *singula singulis referendo*, les quitacions dels quals volem ésser pagades en la dita nostra thesoreria ultra los altres dessús designats, qui han ésser pagats sobre lo dit dret del sagell. Axí mateix, volem e ordenem ésser fet compte a l'amat conseller e prothonotari nostre n'Anthoni Nogueres per quatre bísties, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna de les dites bísties; e a l'amat e feel loctinent de prothonotari nostre en Johan Peyró per tres bísties, a la dita rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia. Ítem a tres secretaris ordinaris, ço és, a l'amat e feel secretari nostre Domingo Decho, primer reebut en lo dit offici de secretari, per quatre bísties de les quals de special gràcia li volem ésser fet compte per sos mèrits e serveys a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia, e als restants dos secretaris, los quals són los amats e feels nostres Pedro de Sames e Pedro d'Oliet, per tres bísties cascun dia, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia; e al scrivà archiveri o tenint les claus de nostre archiu e a dotze scrivans de manament ordinaris per dos bísties cascú, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia; e ha vuyt scrivans de registre o ajudants de la dita Scrivania ordinaris, ço és, per una bístia cascú, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per bístia; e a dos scrivans de hoïdors o peticioners per dos bísties cascú, a la dita rahó de dos solidos barchinonenses lo ~~cascun~~ dia per cascuna bístia. Ítem al solicitador dels negocis de la cort qui spachen en la dita Scrivania per dos bísties, a rahó de dos ~~bísties~~ solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia; a dos sagelladors de la // dita Scrivania per dos bísties, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia; al calfador de cera per una bístia, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia; e a dos verguers ordinaris de nostra

Audiència, a rahó de deuyt dinés lo dia per cascú; e a hun correu de la Scrivania, a rahó de dotze dinés barchinonenses lo dia; les quals quitacions ensemps ab los vestits als dits capellans e altres de la capella, prothonotari, loctinens <de los dits>, secretaris, scrivans de manament e altres de la Scrivania deguts e pertanyents, volem ésser pagats en, e sobre, lo dit dret de sagell de nostra Scrivania. Ultra açò volem ésser fet compte a dos scrivans de manament al servey de nostra thesoreria, deputats e ordenats, per dos bísties a rahó de dos solidos barchinonenses per cascuna bístia, les quitacions dels quals dos scrivans de manament volem ésser pagades en la dita nostra thesoreria. Finalment, volem e ordenam ésser fet compte a vós per quatre bísties, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia, e al loctinent en vostre offici per dos bísties, a rahó de dos solidos barchinonenses lo dia per cascuna bístia; e als sis scrivans ordinaris de vostre offici, per una bístia cascú a la rahó de tres solidos barchinonenses per cascuna bístia ab los vestits. Notificants-vos per ço les dites coses, vos diem e manam que als dessus dits capellans e altres de nostra capella, prothonotari, loctinent, secretaris, scrivans de manament, de registre e altres de nostra Scrivania, e dos scrivans de manament de la thesoreria, a vós e altres de vostre offici dessus designats, façats compte de llurs quitacions e vestits en, e per la forma acostumada, spachant a cascú de aquells los albarans de les dites quitacions, ço és, als dits prothonotari, loctinents, secretaris, scrivans e altres de nostra Scrivania, cancelleria e altres dessus dits qui són stats presents en nostre servey del dia que foren reebuts en llurs officis fins per tot lo mes de agost prop passat de l'any daval scrit, e al confessor e altres de nostra capella per tot lo dit mes d'agost cobrant certificacions de la servitut dels dits capellans, scrivans e ministres de nostra capella, Scrivania e cancelleria de aquells a qui s pertagyna *juxta* la ordinació de casa nostra e d'aquí avant los spacharets los dits albarans en vostre offici de terça en terça *juxta* la dita ordinació. E per res no fèssets lo contrari com deliberadament e consulta, axí vullam ésser tengut e observat. Dada en Çaragoça, a vint-e-tres de setembre de l'any MCCCCLVIII. Rey Joan.

Dominus rex mandavit in Anthonio Nogueras.

7

ASSUMPTE: Els membres de la capella del rei Joan II i la reina Joana nomenen Tomàs de Lleida, Joan Figuerola i Joan Rajadell procuradors per a comparéixer davant el papa i fer tota mena de gestions en llur favor.

DATA I LLOC: 22 de febrer de 1459, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Mateu Cirera, vol. 21868, s/f.

Die jovis XXII Ffebroarii anno predicto MCCCCLVIII.

Sindicatus

Honorabiles ac honesti et venerabiles frater Petrus Blanch, capellanus maior, frater Petrus Serrano, eius socius, frater Jacobus de Peromarta, socius elemosinarii, Johannes Aznar, prebiter, Dominicus d'Olleta, Guillermus ~~Molins~~ Molins, Jacobus Salvany, Jacobus Castello, Johannes Figuerola, Raymundus Cardona, Johannes Sangüesa, Thomas de Leyda, Johannes Raiadell, Johannes de Gris, Johannes de Zuzanya, Anthonius Eximenez, Gabriel Valls, Petrus Eximeno, Johannes Yangues, Daniel Genoves, Johannes Burgui, Garsias Vehillo, Johannes Monclus, omnes presbiteri, Bartholomeus Seg Segrera, Matheus Ferrer, Bartholomeus de Cantarranes, Petrus Çabater, Johannes de Peralta, scolaris, Paulus Rossell, scolaris, Johannes de Medina, Michael del Morer, magister infantum, Johannes de Chipre, prebiter, magister Ludovicus de Santacruce, magister Ffranciscus Pineda, omnes de capella serenissimi domini Johannis Dei gracia regis Aragonum ~~de~~ feliciter nunc regnantis, necnon frater Gabriel Serra, capellanus maior, frater Salvator Calvo, socius eius, frater Petrus Baldo, elemosinarius, frater Bartholomeus de Xerica, socius eius, Petrus Çamora, scolaris, Berengarius de Molina, omnes de capella

serenissime domine regine prefati domini regis consortis, intus capellam in dicto regali constructam omnes pro subscriptis specialiter peragendis congregati dictasque capellas facientes et representantes fecerunt et constituerunt eorum dictarumque capellarum // syndicos, yconomos et procuratores, etc., ita tamen quod specialitas huiusmodi generalitati non deroget, etc., venerabiles Thomam de Leyda, Johannem Figuerola et Johannem Raiadell, prebiteros de capella dicti domini regis presentes, et cum eisdem dominus (*sic*) constituentibus ut premittitur congregatos ita quod non sit melior, etc., videlicet ad comparendum et se exhibendum, etc., coram sanctissimo domino nostro papa, etc., et obtinendum quascunque butlas seu litteras et provisiones apostolicas tam gratiam quam justiciam continentes et sub quibusvis datis et prerogativis easque presentandum, etc., processus executoriales dessuper necessarios et oportunos fulminari ~~fa~~ et fieri faciendum; item ad faciendum et firmandum predictorum dominorum constituencium nominibus et pro eis quascunque promissiones, obligaciones et securitates quibusvis mercatoribus aliisque personis ~~eons eo~~ cuiusvis status, etc., super quavis peccunie quantitate dumtaxat ipsa peccunie quantitates de ac pro qua dicte promissiones, obligaciones et securitates fient summa non excedat centum ducatorum et pro hiis inde bona et jura habita et habenda predictorum dominorum constituencium presencium et aliorum eciam absencium de dictis capellis et cuiuslibet eorum in solidum mobilia et immobilia, etc., ipsis mercatoribus aliisque personis predictis et suis obligandum, etc., renunciandumque, etc., et inde instrumenta quecunque faciendum et firmandum, etc., cum pactis, obligacionibus, etc., submissionibus, etc., et ad lites largo modo cum potestate substituendi, etc., prout lacius in nota, etc., promittentes, etc., obligantes, etc.

Testes inde sunt firmis videlicet omnium predictorum // demptis fratris Jacobi de Peromarta, Dominici d'Olleta, Johannis de Zuzanya, Petri Eximeno, Garcie Vehillo, Johannis Monclus, Mathei Ferrer, Pauli Rossell, magistri Ludovici de Santacruce et magistri Ffrancisci Pineda, necnon fratris Gabrielis Serra, ffratris Salvatoris Calvo, fratris Petri Baldo et fratris Bartholomei de Exerica, qui non dum firmarunt in predictis, ~~fuert~~ venerabilis Bartholomeus Serra, prebiter beneficiatus in sede et Ludovicus de Gallach, notarius, habitatores Valenciae.

8

ASSUMPTE: Pere Lópiz, organista de la reina Joana, rep del batlle general de València 50 florins d'or que han costat uns orgues fets en forma de castell, comprats a València per a servei de la capella reial. Segons una carta reial, el batlle haurà d'enviar-los a Lleida.

DATA I LLOC: 4 de setembre de 1459, València.

FONT: *E-VAar*, Batllia General, Àpoques, vol. 50, f. 315v-316r.

Die intitulata IIII septembris anno a nativitate Domini MCCCCLVIII.

Sia a tots manifesta cosa que yo, en Pere Lópiç, organiste de la capella de la senyora reyna, confés e en veritat reconech a vós, molt magnífich mossèn Berenguer Mercader, cavaller, etc., que, en virtud d'una provisió del molt alt senyor rey dada en la ciutat de Sogorb a XXVIII de agost any present e deiús scrit, signada de la mà del dit senyor rey, sagellada ab son real sagell en lo dors de aquella, la qual és del tenor següent:

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de Navarra, de Sicília, de València, de Mallorques, de Cerdenya e de Còrcega, compte de Barchinona, duch de Atenes e de Neopàtria, e encara compte de Roselló e de Cerdanya. Al magnífich e amat conseller nostre mossèn Beren-//guer Mercader, batle general de regne de València, saluts e dilectió. En Pere Lópiz, organiste de la capella de la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e amada muller, de manament e ordinació nostres, ha comprat en aqueixa ciutat de València per a obs e servir de la nostra capella, huns òrguens fets a forma de castell per preu de cinquanta florins, valents onze solidos cascun florí. Per ço, ab la present, de scerta sciència, vos dehim e manam que, de qualsevol peccúnies a mans

vostres pervengudes o pervenidores per rahó de vostre offici, donets e paguets al dit en Pere Lópiz los dits cinquanta florins; e, cobrats d'ell los dits òrguens, los quals ab algun traginer trametrets aquells a la ciutat de Leyda dreçats a n Alfonso d'Oviedo, ajudant de la nostra guarda-roba, car Nós, ab la present manam al mestre racional de nostra cort en lo dit regne, e a qualsevol altre de vós comptehoïdor que, restituint la present àpoca de paga del dit en Pere Lópiz los dits cinquanta florins e les despeses que faiets per trametre los dits òrguens a la dita ciutat de Leyda, vos admeten en compte de legítima data tot dupte, difficultat e contradicció cessants. Dada en Sogorb a XXVIII de agost de l'any mil CCCCLVIII. Rex Johannes. In peccunie primo. Vidit Ludovicus de la Cavalleria, generalis thesaurarius. Vidit Petrus Torrellas, conservator Aragonum.

<Que, per mans del honorable [Pere] Garro, loctinent de [batle] general, e taul[e]ger de les peccúnies del dit senyor rey en lo dit regne>, me havets donats e pagats en comptants a la mia voluntat, cinquanta florins d'or comuns d'Aragó, valents cascú onze *solidos*, per les causes e rahons en la dita provisió contengudes.

Testes predicti.

9

ASSUMPTE: El rei Joan II encarrega als seus ambaixadors a Roma que treballen més intensament per a col·locar els seus capellans i xantres, per a la qual cosa ha viatjat també un capellà de la seua capella.

DATA I LLOC: 28 de setembre de 1459, La Muela.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 7, reg. 3367, f. 116v-117r.

Pro capellanis capelle domini regis

Lo rey.

Venerable pare en Christ, magnífichs e amats consellers nostres, entre les altres coses com sabeu vós en portàs càrrech e instruccions extensos de ço que supplicar deveu e impetrar de nostre sant pare per col·locar los capellans e chantres de nostra capella e anà de les parts d'ella un capellà per sollicitar los fets de la dita capella, capellans e chantres fins ací no sabem hajau feta instància per los dits fets ni que us siau restrets per aquells ab lo dit nostre sant pare. E si bé cregam ne sereu curosos e solícits no res menys per ço que se guarda al servey // nostre e benefici dels dits capellans e chantres, vos pregam e encarregam quant pus stretament dir-se pot los dits fets hajau bé a memòria e en specialíssima comanda per forma que se'n obtinga presta e votiva expedició havent lo dit capellà qui anà de les parts d'ella e fets lurs e dels altres per semblant en particular en molt special e singular recomendatió, que cosa serà que us tendrem en compte de specialíssim plaer e servey. Dada en Muela XXVIII de setembre de l'any mil CCCCLVIII. Rex Johannes.

Als venerable pare en Christ, magnífichs e amats consellers nostres los ambaxadors per nós tramesos a nostre sant pare.

Dominus rex mandavit michi Petro d'Oliet.

10

ASSUMPTE: **Guillem Molins, prevere de la capella del rei d'Aragó i rector de l'església de Santa Maria de la Pera a Sant Llorens de Morunys, nomena procurador Joan Berguç, prevere, per a renunciar a la citada rectoria, simplement o per motiu de permuta.**

DATA I LLOC: 10 d'octubre de 1459, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Bartomeu Costa (major), vol. 175/13, s/f.

OBSERVACIONS: L'existència del document és citada en DALMASES BALANÀ, Núria de: *Orfebreria catalana medieval. Barcelona 1300-1500*, vol. 2 (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992), p. 100.

Die mercuri decima mensis Octobris anno predicto.

Ego, Guillelmus Molins, prebiter (*sic*) ~~benefic~~ de capella serenissimi domini nostri Aragonum regis rectorque ecclesie Beate Marie de la Pera extra villam Sancti Laurentii de Merunys Urgellensis diocesis, ex certa sciencia constituo et ordino procuratorem meum certum et specialem, etc., vos discretum Johannem Berguç, prebiterum (*sic*) Barchinonensem presentem, ad resignandum nomine meo et pro me tam simpliciter quam ex causa permutacionis dictam ecclesiam Beate Marie de la Pera in manibus et posse reverendi domini patriarche episcopi Urgellensis aut sui in temporalibus et spiritualibus vicarii aut alterius cuiuscunque persone de hiis potestatem habentis et quodcunque aliud beneficium <ecclesiasticum> ex causa dicte permutacionis acceptandum, etc. Et quodcunque juramentum et ecclesiasticam obedienciam prestandum promittens, etc.

Testes Johannes Barber, clericus Barchinonensis et Jacobus Molins, argenterius, ac Anthonius Lonch, mercator, cives Barchinone.

11

ASSUMPTE: **Exemple d'albarà de quitació de l'escrivà de ració.**

DATA I LLOC: 31 de desembre de 1459, Barcelona.

FONT: E-VAar, Reial Cancelleria, *Communium Valentiae* Joan II (1468-1470), reg. 104, full solt.

A l'honrat en en (*sic*) Fferrando de Otrosillo, tresorer general de l'il lustre senyor infant don Fferrando del molt excel·lent senyor rey fill. De part de n Pau Rossell, scrivà de ració de casa del dit senyor rey, ffaç vos a ssaber que a n Pedro Muntanyès, sotsbotiller de casa del dit senyor infant, és degut per quitació sua de I bèstia, a la qual, per manament del dit senyor ordinàriament és degut en carta de ració del dit senyor, és a saber, del primer dia del mes de octubre prop passat de l'any mil CCCCLXVIII fins per tot lo derrer dia del mes de deembre après següent qui finí en l'any deius scrit, que són III mesos, los quals contínuament és stat ab la cort, qui, a rahó de II solidos per la dita bèstia lo dia, de què, per ordinaçió del dit senyor rey, li faç compte, ffan *centum octuaginta solidos barchinonenses*. Scrit en Barchinona lo derrer dia del mes de dembre anno a nativitate Domini millesimo quadragentesimo quinquagesimo nono.

*Expeditum per locumtenentem scribe
porcionis.*

12

ASSUMPTE: Pere Lópiz, orguener de Joan II, rep del batlle general de València uns orgues del rei, per a portar-los al mateix monarca. Segons una carta reial, Lópiz també haurà de portar-li un antifonari que havia sigut de la reina Maria i rebrà del batlle una atzembla per a portar la càrrega.

DATA I LLOC: 19 de febrer de 1460, València.

FONT: E-VAar, Batllia General, Àpoques, vol. 50, f. 410v.

Die martis intititata XVIII ffebroarii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLX^o.

Sia a tots manifesta cosa que yo, en Pere Lópiç, orguener del molt alt senyor rey, scientement e de grat confés e en veritat reconech a vós, molt magnífich mossèn Berenguer Mercader, cavaller, conseller, del dit senyor batle e rebedor general del regne de València, absent, axí com si fóssets present, e als vostres, que en virtut de una letra closa del dit senyor de mà sua signada, e ab lo segell del seu anell segellada, la qual és del thenor següent:

Al magnífich e amat conseller nostre mossèn Berenguer Mercader, batle general del Regne de València. Lo rey. Batle general, sabut que lo noble Luís de Calatayhú havia comprat un libre anthiphoner que fonch de la il·lustríssima reyna dona Maria, nostra sor de sancta recordació, li scrivim de present encarregant-li que, essent-li donat per vós tant com li costà, vos do lo dit antiffoner. Per ço, molt afectuosament, vos <encarregam> e manam al dit mossèn Luís doneu sa letra e tingau tot orde sia content de ço que dit és. E vós, de nostres pecúnies qualsevol, pagaréu lo dit antiffoner e aquell nos trametreu per lo exhibidor de la present, organer de nostra capella, al qual semblantment donaréu los òrguens nostres, per portar los quals lo trametem, e donarheu una adzembla en que ls port e haja tot bon compliment com de vós confiam. Dada en Barcelona a XXV de janer de l'any MCCCCLX. Rex Joannes. Petrus d'Oliet, secretarius.

Me havets donats, e yo de vós he haüts e rebuts, los dits òrguens per portar aquells <a la> magestat del dit senyor, segons lo dit senyor ab la dessús dita carta mana. E com axí stigua en veritat renunciem scientment ascepció de no haver haüts e rebuts los dits òrguens, e a en quan en testimoni de les quals coses vos faç fer per lo notari deius scrit la present època, la qual fon feta en València, a denau de febrer en l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCLX. Se+nyal de mi, dit Pere Lópiç, organer dessús dit, qui les dites coses atorch e ferme.

Presentis testimonis foren a les dites coses, los discrets en Pere de Capdevila e en Bernat Çabater, notaris de l'offiçi de la Bailia General.

13

ASSUMPTE: El capítol de la catedral de València comissiona als canonges Macià Mercader i Gonçal de la Cavalleria perquè tracten amb el mestre d'orgues sobre el preu del nou orgue a construir.

DATA I LLOC: 12 de maig de 1460, València.

FONT: E-VAc, not. Joan Esteve, vol. 3679, s/f.

Super organis.

Die lune XII Madii.

Domini de capitulo sedis Valencie in domo sacrestie eiusdem capitulares congregati, in quo fuerunt presentes dominus Johanes Marroma, vicarius generalis, Guillelmus de Vich, <Mathias Mercaderii>, Egidius Sancii Munionis, Gondissalvus de la Cavalleria, Michael de Palomar,

Ludovicus de Genta, Johanes Pelegrini, Guillelmus Serra, Jacobus Torres, Jacobus Exarch et Bernardus Sancii et Ffranciscus Corts, omnes canonici prebendati, unanimes et concordēs pro subscriptis capitularis congregati, attendentes ~~per dictos dominos~~ prefati ~~de di~~ domini de dicto capitulo nuper in capitulis paschalibus super organis fiendis in dicta sede cum illa sint dissona et malesonantia alia nova fiant, negocium illorum comiserunt honorabilibus dominis Mathie Mercaderii et Gondissalvo de la Cavalleria predictis, qui facta per eos relatione ~~facta~~ posterum [?] ac viso exemplari illorum, necnon lecto certo compoto ac calculatione de expensis in dictis organis fiendis, iterum <dicti domini> dictum negocium comiserunt prefatis dominis Mathie Mercaderii et Gondissalvo de la Cavalleria, quatenus quantum possint juxta eorum concientias de precio et sumptibus dictorum organorum cum dicto magistro organorum tractent et faciant utilitate ecclesie semper prospicientes; promiserunt habere ratum et gratum; quitquid super predictis actum fuerit sive gestum.

14

ASSUMPTA: Butlla del papa Pius II per la qual atorga autonomia de jurisdicció i altres privilegis a la capella del rei Joan II i al seu capellà major.

DATA I LLOC: 18 de juliol de 1460, Petriolo [Monticiano, Itàlia].

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 14*, reg. 3374, f. 70r-71r.

OBSERVACIONS: es transcriu només el document inserit.

Pius, episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Johanni Aragonum regi illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad cognitam devotionis constanciam fidei quoque et affectionis fervorem quibus celsitudinem tuam erga Nos et Romanam Ecclesiam clarere prospicimus exacte dirigentes consideracionis intuitum digne ducimur non inmerito ut petitiones tuas in hiis presertim que ad tue capelle decorem cedere valeant ad exaudicionis gratiam quantum cum Deo possumus favorabiliter admittamus.

Hinc est quod Nos tuis in hac parte supplicacionibus inclinati ut capellanus tuus maior qui pro tempore fuerit omnes et singulas controversias, lites et questiones tam beneficiales quam alias que inter reliquos capellanos et cantores ac scolares dicte capelle in ea actu servientes extra romanam curiam movete sunt et indecisse pendent quas a quibuscunque iudicibus coram quibus pendent ad Nos harum serie advo//camus et illas dicto capellano maiori comittimus et que pro tempore movebuntur audire et cognoscere ac fine debito terminare necnon ut quivis locorum diocesani et alii ordinarii iudices in maiorem et reliquos capellanos, cantores et scolares actu servientes ac consueta stipendia percipientes quos ab illis prorsus eximimus et totaliter liberamus et eos dicto capellano maiori immediate subesse decernimus nullam penitus superioritatem dominium, potestatem et jurisdictionem exercere aut de illis se quomodolibet intrmittere valeant sed ipsi alii capellani, cantores et scolares coram eodem capellano ac legatis et delegatis apostolice sedis dumtaxat teneant de justicia respondere; necnon idem capellanus maior vel locumtenens alios capellanos, cantores et scolares prefatos qui pro tempore propter iniunctionem manuum violentarum inter se ipsos citra tamen membrorum mutilacionem aut enormem lesionem sententiam excomunicacionis incurrerint, ab eadem sententia absolvere et eis penitentiam salutarem iniungere et cum ipsis super irregularitatem si quam huiusmodi sententia ligati missas et alia divina officia non tamen in contemptum clavium celebrando aut se illis immiscendo contraxerint dispensare omnemque inhabilitatis et infamie maculam sive notam per eos propterea contractam abolere. Preterea ut idem capellanus maior seu locumtenens infantes ac judeos et sarracenos qui in presencia tua actu ex quavis causa pro tempore bapuzari debebunt aut quos tu volueris bapuzari in eadem presencia bapuzare ac tibi filiis et filiabus tuis ac reliquis in dicta capella et domo regia pro tempore actu servientibus et residentibus penitentie, eucaristie et alia sacramenta ecclesiastica ministrare teque et illos eciam in casibus episcopalibus absolvere necnon illos ex eis qui pro tempore decesserunt ecclesiastice tradere sepulture aliisque capellanis, cantoribus et scholaribus ac deservientibus antedictis qui ad ordines ecclesiasticos promoveri voluerint ut quilibet eorum

a quocunque maluerit catholico antistite gratiam et comunem apostolice sedis habente huiusmodi ordines statutis a iure temporibus successive recipere ac eidem antistiti ut eos illis impendere. Et insuper ut ipsi capellani, cantores, scolares et servientes eciam religiosi horas canonicas et divinas officia ad usum romane curie dicere et celebrare necnon ut ipse cappellanus maior pro se et aliis capellanis predictis oblaciones que de manu tua et carissime in Christo filie nostre regine Aragonum illustris ac filiorum et filiarum tuarum ad quancumque ecclesiam eciam fratrum mendicantium te et illos pro tempore // declinare contingerit dummodo ipsi divina in ibi officia celebrent et cantent ita et quemadmodum in eadem capella recipere consuevit. Et ut ipse capellanus maior vel locumtenens omnibus et singulis qui in presencia tua et prefate regine matrimonia legitime contracta et contrahenda inter nobiles viros et mulieres ut moris est solemnizare. Et insuper ut quostienscunque et ubicunque in missarum solemnibus per predicacionis ministerium in tua vel dicte regine presencia per eundem capellanum vel alium publice proponi contigerit verbum Dei proponens ipse possit auctoritate apostolica omnibus vere penitentibus et confessis ibidem presentibus ducentos dies de injunctis eis penitentiis misericorditer relaxare necnon ut presbiteri et clerici capelle predicte etiam iuxta morem cisterciensis ordinis pro ut in eadem capella ex ordinacione domus regie fieri consuevit missas et horas canonicas dicere et celebrare. Et demum ut ipsi capellani, cantores et scolares et deservientes in capella vel domo regia huiusmodi omnium beneficiorum suorum que in quibusvis ecclesiis sive locis obtinent et imposterum obtinebunt eciam si canonicatus et prebende, dignitates, personatus, administraciones et officia in cathedralibus eciam metropolitanis et collegiatis ecclesiis fuerint et ad illos illas vel illa consueverint qui per electionem assumi eis que cura immineat animarum dummodo dignitates ipse in cathedralibus vel metropolitanis ecclesiis post pontificales maiores non existant dum in capella vel domo huiusmodi actu deserviendo resederint fructus, redditus et proventus cum ea integritate cotidianis distributionibus exceptis percipere valeant cum qua illos perciperent si in eisdem ecclesiis sive locis personaliter residerent et ad residendum interim in ecclesiis sive locis predictis minime teneantur nec ad id a quocunque invici valeant coarctari serenitati tue auctoritate apostolica tenore presencium de speciali gracia indulgemus non obstantibus quibusvis constitutionibus et ordinacionibus ac privilegiis, indulgenciis et litteris apostolicis generalibus vel specialibus quibuscunque collegiis, locis, ordinibus et personis concessis quoruncunque tenorum fuerint, eciam si de illis facienda esset de verbo ad verbum mencio specialis, statutis quoque et ~~et~~ consuetudinibus ecclesiarum et locorum atque ordinum eorumdem juramento, confirmacione apostolica vel quavis // firmitate alia roboratis ceterisque contrariis quibuscunque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre advocacionis, comissionis, exempcionis, liberacionis, constitutionis et concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire; si quis autem ~~ausu~~ hoc attemptare presumpserit indignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noviter incursum.

Datum Petrioli Vulterrane diocesis, anno incarnationis dominice MCCCCLX decimoctavo kalendas Julii, pontificatus mei anno secundo.

15

ASSUMPTE: El rei Joan II es dirigeix al papa per a proposar-li Guillem Molins, capella i cantor reial, i mestre de la capella de la reina, per a la rectoria de la parròquia de Sant Andreu a la ciutat de València, la qual havia quedat vacant el passat mes de desembre, atès que encara no té cap benefici eclesiàstic malgrat estar bastant temps al servei reial.

DATA I LLOC: 2 de gener de 1461, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 122v.

Guillermi Molins

Sanctissime ac beatissime pater et domine, post humilem filii comendacionem pedumque vestre sanctitatis oscula beatorum, vaccante nuper in mense Decembris de proximo effluxi ecclesia parrochiali sive rectoria Sancti Andree intra menia civitatis Valencie obitu quondam Joannis Sanchez, eiusdem ultimo possessoris, ad eandem rectoriam vigore secunde gracie seu reservacionis per sanctitatem vestram ad nostram supplicationem facte dilectum capellanum ac cantorem nostrum magistrumque capelle serenissime regine consortis nostre karissime Guillerimum Molins, virum quidem obtimum moribus et vita aliisque virtutum laudabiliter insignitum quomodolibet asatis citra temporibus domum et servicia nostra non parvis cum laboribus nulla interposita mora insecutus fuerit nullum tamen hucusque in ecclesia sancta Dei valuit obtinere beneficium prout nobis non mediocriter cordi incumbit duximus nominandum quemadmodum sanctitati vestre per presentem nominamus quantopere possumus exanimo supplicantes ut nostri amoris consideratione sui que gracia et benignitate ac bonis intuitibus predictis dignetur dictam rectoriam dicto nostro capellano conferre et de illa ipsum eciam providere, ut per dilectum consiliarium procuratorem et ambaxatorem nostrum in ipsa vestre sanctitatis curia, scilicet archiepiscopum callariensem, sanctitati vestre nostri pro parte supplicabitur in quoquidem propter magnam quam in hoc gerimus affectionem sing[ul]arissimam existimabimus accepisse gratiam a sanctitate vestra quam Altissimus felicitare et longeve atque votive conservare dignetur ad bonum regimen ecclesie sue sancte. Datum in nostro palacio Aljafarie civitatis Cesarauguste, II° die Januarii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXI^o. Rex Johannes.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro pape.

Eidem Sanctitati humilis filius et devotus Johannes, rex Aragonum Navarre et Sicilie, etc.

Dominus rex mandavit mihi Filipo Clementi.
Registrata.

16

ASSUMPTE: El rei Joan II demana al cardenal vicecanceller en la seu apostòlica que intercedisca davant el papa perquè atorgue a Guillem Molins, capellà i cantor del rei, i mestre de la capella de la reina, la rectoria de la parròquia de Sant Andreu a la ciutat de València.

DATA I LLOC: 2 de gener de 1461, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 122v-123r.

Eidem.

Reverendissime in Christo pater et domine amice noster karissime. Super provisione rectorie Sancti Andree intra menia civitatis nostre Valencie obitu quondam Joannis Sanchez eiusdem ultimo possessoris vaccantis quam a sanctitati domini nostri pape in persona dilecti capellani et cantoris nostri Guillermi Molins, magistri capelle serenissime regine consortis nostre karissime, admodum cupimus obtinere, scribimus sanctitati prefate sub forma presentibus introclusa. Et quoniam non latet nos quantum in hiis paternitas vestra reverendissima ad proficiendum virium habet eandem ea propter reverendissimam paternitatem vestram quantopere possumus deprecamur ut amoris nostri consideratione apud sanctitatem dicti domini nostri pape pro dicta provisione obtinenda suas velit interponere adiutrices vices ut de eadem vestra reverendissima paternitati absque dubio confidimus in quoquidem obrespectus in dicta quam dicto domino nostro papa mittimus littera mencionatos nobis inmensum complacebit

paternitati vestre reverendissime sibi que regratiabimur valde. Datum in palacio nostro Aljafarie civitatis Cesaraugustae, II^a die Januarii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXI^o. Rex Johannes.

Rex Aragonum, Navarre et Sicilie, etc.

Reverendissimo in Christo patri domino
Roderico tituli Sancti Nicholay in Carcere
Tulliano, sacrosancte romane ecclesie
diacono cardinali sedisque apostolice
vicecancellario amico nostro carissimo.

Dominus rex mandavit michi Filipo
Clementis.
Registrata.

17

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu conseller, ambaixador i procurador en la cort romana que suplique al papa que li siga atorgat al seu capellà i cantor, així com mestre de la capella de la reina, Guillem Molins, la rectoria de Sant Andreu a la ciutat de València. Li encarrega també que lliure les corresponents cartes reials, escrites el mateix dia, al papa i al seu cardenal vicecanceller.

DATA I LLOC: 2 de gener de 1461, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 14*, reg. 3374, f. 123r-123v.

Eidem.

El rey.

Reverend padre en Christo, amado consellero, embaxador e procurador nuestro. Vaccando la rectoria de sant Andreu dentro los muros de la nuestra ciudat de Valencia, la qual ya es cargada de çierta pensión, Nos, por virtud de la gracia e reservación por nuestro senyor el papa segundariamente a nos otorgada, havemos nombrado ad aquella el amado capellán e cantor nuestro mossén Guillem Molins, clérigo maestro de la capilla de la sereníssima reyna nuestra muy cara e amada mujer, hombre virtuoso e de muy buena vida e costumbres, el qual comoquiere aya seguido nuestra corte e casa asaz tiempo, no tiene en la yglesia de Dios hun sólo beneficio, scrivimos de present a nuestro senyor el papa una letra que será con aquesta en que supplicamos su santidad quiera dar la dicha rectoría al dicho mossén Guillem Molins e provehirlo // de aquella con toda eficacia como por vos de nuestra parte le será supplicado. E porque Nos, atendido ~~atendido~~ que el dicho mossén Guillem es hombre de mucho bien e mucho servidor nuestro e que no tiene, como dicho havemos, hun sólo beneficio havemos en esto una grandíssima afecçion e voluntad, vos rogamos encargamos e mandamos con toda voluntad que, dada por vos al dicho nuestro senyor el papa la dicha nuestra letra e assí bien al reverendíssimo senyor cardenal vicecanceller la otra nuestra que acerca de aquesto mesmo le fazemos e serán con la presente, con una grand cura e sollicitud supplicades al dicho nuestro senyor el papa que por su merçet e benignidad nos quiera complazer en esta parte e rogar al dicho reverendíssimo señor cardenal que vos hi sea bueno, deduziendo a este effecto todos los respectos susodichos e faziendo en ello tales e tantas instancias fasta que lo ayades obtenido, como sea cosa en que nos serviredes tanto que pensar no poríades. Dada en el nuestro palacio de la Aljafaría de la ciudat de Çaragoza, a dos días del mes de janero anyo mil CCCCLXI. Rex Joannes.

Al reverend padre en Christo amado
consellero procurador e embaxador nuestro
en corte romana don F. Por la divinal
miseración arçobispo de Cálller.

*Dominus rex mandavit michi Filipo
Clementi.*

ASSUMPTE: El rei Joan II exposa al papa que, poc després que el seu llibrer i capellà Joan de Chipre prenguera possessió de la rectoria de Sant Andreu a València, va proposar-li el seu cantor Pere (*sic*) Molins per a dit rectoria. Finalment, mostra preferència perquè siga Chipre qui la ocupe pels seus serveis al mateix sobirà i al seu predecessor.

DATA I LLOC: 14 de gener de 1461, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 130v-131r.

Joannis Chipre

Sanctissime ac beatissime pater et domine, post humilem filii comendationem et pedum oscula beatorum. Dilectus librarius et capellanus noster Joannes de Chipre, presbiteri, vel eius procurator nuper rectoriam ecclesie Sancte Andree civitatis Valencie obitu Joannis Sanchez, illius ultimo possessoris vacantem, virtute gracie expectative, acceptavit illamque quiete et pacifice possidet. Postea vero ad ipsam parrochiam ecclesiam dilecto cantori nostro Petro (*sic*) Molins vigore indulti per sanctitatem vestram nobis concessi provideri per sanctitatem vestram eidem promissimus cui rei ex litteris ad eadem sanctitatem dimissis de proximo operam dedimus set quia hi duo, pater beatissime, // familiares et domestici nostri sunt non est intencionis nostre utriusque eorum pre[ju]diciu inferre, sanctitati vestre propterea toto ex corde supplicamus ut si dicta rectoria sub ipso vestro indulto non cadere videatur eo in casu intentu nostro nedum prefatum Joannem de Chipre in acceptacione ipsius parrochialis ecclesie suscipere recomissum sed eidem de eadem rectoria de novo cum omni juris plenitudine de gracia speciali providere dignetur; hoc enim propter servicia ipsius in nos simulque in serenissimum dominum Alfonso divi recordii fratrem et immediatum predecessorem nostrum et quidem memorata digna in singulare a sanctitate vestra quam feliciter dignetur Omnipotens procul dubio suscipiemus <graciam>. Datum Cesarauguste, die XIII° Januarii anno a nativitate Domini MCCCCLXI^o. Rex Johannes.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro pape.

Eidem sanctitati humilis et devotus filius Joannes, rex Aragonum, Navarre, etc. Dominus rex mandavit michi Gaspari d'Arinyo. Registrata.

ASSUMPTE: El rei exposa al cardenal vicecanceller que ha escrit al papa per a comunicar-li que, poc després que el seu llibrer i capellà Joan de Chipre prenguera possessió de la rectoria de Sant Andreu a València, va proposar-li el seu cantor Pere (*sic*) Molins per a dit rectoria. Finalment li demana que recolze la seua preferència perquè siga Chipre qui la ocupe pels seus serveis al rei i al seu predecessor.

DATA I LLOC: 14 de gener de 1461, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 14, reg. 3374, f. 131r-131v.

Eiusdem.

Reverendissime in Christo pater et domine, amice nobis carissime. Acceptavit nuper rectoriam ecclesie Sancte Andree civitatis Valencie obitu Joannis Sanchez illius ultimo possessoris

vacantem, virtute gratie expectative, dilectus capellanus et librarius noster Johannes de Chipre illeque quiete et pacifice vigore dicte gratie possidet. Postea vero eandem parrochiam ecclesiam dilecto cantori nostro Petro (*sic*) Molins vigore indulti per sanctitatem domini nostri nobis concessi per eandem sanctitatem provideri promissimus cui rei ex litteris nostris ad sanctitatem eadem de proximo demissis operam dedimus. Set quia hi duo familiares et domestici nostri sunt, intentio nostra est neutri eorum prejudicium inferre sanctitati eidem impresentiarum ex litteris nostris ex eo supplicamus ut si parrochialis huiusmodi ecclesia sub dicto nostro indultu non cadere videatur eo in casu nedum prefatum Joannem de Chipre in acceptatione huiusmodi parrochialis ecclesie et illius ~~põssessess~~ possessione recommissi suscipiat sed eidem de dicta rectoria de gracia speciali providere dignetur quomodolibet ab ipsa sanctitate speramus tamen paternitatis vestre quam semper rebus nostris propiciam novimus rogandam duximus eo animo ut non modo vices suas apud prefatam sanctitatem interponat // pro gratia huiusmodi ab ipsa sanctitate obtinenda sed etiam si et quantum ad vos res huiusmodi pertineat et spectet ipsam parrochiam ecclesiam cum omni jure plenitudine conferre velitis prefato Joanni de Chipre cui plurimum afficimur propter servitia ipsius in nos simulque in serenissimum dominum Alfonsum, divi recordii, fratrem et immediatum predecessorem nostrum; hoc enim adeo gratum adeoque acceptum habebimus ac si rebus nostris seu uni ex intimis familiaribus nostris collatum esset. Datum Cesarauguste, die XIII° Januarii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXI^o. Rex Johannes.

Rex Aragonum, Navarre, Sicilie, etc.

Dominus rex mandavit michi Gaspari d'Ar[i]nyo.
Registrata.

Reverendissimo in Christo, patri et domino Roderico tituli Sancti Nicholai in carcere Tulliano sacrosancte, romane ecclesie diacono cardinali ac vicecancellario, amico nostro carissimo.

20

ASSUMPTE: Enric, cantor del príncep Carles de Viana, demana que els marmessors del príncep li paguen els dos llibres de cant que va fer per a la seua capella, valorats en més de 30 florins, o bé li'ls tornen.

DATA I LLOC: 7 d'octubre de 1461 [l'any del document, que no apareix al text, pot inferir-se d'un altre relacionat amb aquesta qüestió: E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Apocharum sive peccuniae*, reg. 3421, f. 15r], Barcelona?.

FONT: E-Bac, Cancelleria Reial, *Varia*, reg. 24, f. 166r-166v.

OBSERVACIONS: Unes altres transcripcions ja ha sigut publicades en CRUELLES, Manuel: "Alguns documents sobre la vida cultural i literària de Carles de Viana", *Estudis Universitaris Catalans*, 17 (1932), p. 92; GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen: "Enricus Foxer, àlias Enrique de París (†1487/8)", *Nassarre*, 9:2 (1993), p. 141.

Molt reve[re]nts e magnífichs senyors marmessors. En veritat stà que Enrich, cantor de la capella del benaventurat senyor e mestre seu don Carles, primogènit d'Aragó e de Sicília, etc., de gloriosa memòria feu per manament del dit primogènit dos llibres de cant per la capella del dit beneventurat senyor, los quals dos llibres, mirats e reconeguts per los cantors de la dita capella, digueren que de son treball merexia més de XXX florins, dels quals XXX florins no és stat pagat sinó que lo dit Enrich ha rebut del comptador del senyor dues canes e mitga de drap com lo dit senyor se'n anà a Leyda, lo qual drap podia valer entorn de VII florins. E lo dit Enrich, vehent les tribulacions on era lo dit senyor, no l'a volgut congoexar, perquè suplica a vostres grans savieses lo dit Enrich vullau fer pagar a ell del treball dels dits llibres o que us plàcia façau que aquells llibres li sien tornats e restituÿts. E per ço que los dits no s'pusquen

alienar, com no sien scrits a l'inventari, placi us façau los dits llibres vinguen en vostre poder, los quals huy són en poder de l'almoynier o scolà de la dita capella. // *Supplicacio Enrici cantoris [...] die VII Octobris [...]*.

21

ASSUMPTE: El rei Joan II demana a la reina Joana que admeta al servei del príncep Ferran als tres ministrers de xirimia i al trompeta que els fa contras que havien servit al difunt Carles de Viana, i estableix que cobraran de les pecúnies de les col·lectes del Coronatge.

DATA I LLOC: 10 de novembre de 1461, Calataiud.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 16, reg. 3376, f. 88v.

[*Al marge esquerre:*] *Nihil mandato regio.*

[*Al cos del text:*]

Per als ministrés de chirimía.

Sereníssima reyna, nuestra muy cara e muy amada muller. Los tres ministrés de chirimía e el trompeta que les faze contras que solían vivir con 1 [el] sereníssimo príncipe don Carlos de buena memoria, nuestro fijo primogénito, stán de present en Barchinona sin partido alguno, e porque somos ciertos que ellos son tales que cumplen assaç a la honor e mostrar stado del illustre príncipe, nuestro muy caro e muy amado fijo primogénito, governador e en el principado de Cathalunya lugarteniente general don Ferrando, duch de Monblanch, etc., vos rogamos e encargamos, quanto más affectuosamente podemos, los ditos ministreres e trompeta acceptéys en servicio del dito illustre príncipe e los constituyades e ordenéys tal stipendio o quitación que se puedan razonablement sostener. Car nós de present scrivimos al magnífico e amado consellero nuestro mossén Arnau Fonolleda, bayle general de Cathalunya los socorra para meterse en punto de las peccunias de las collectas de la coronación que a sus manos son pervenidas o d'aquí avant pervenirán, las quales, pues el dito ilustríssimo fijo primogénito governador e lugarteniente general nuestro es en el dito principado, cómodament se porán exigir. E en aquesto no haya falta si nos desseáys complazer. E sía, sereníssima reyna, nuestra muy amada muger, vuestra guarda la Sancta Trinidad. Dada en la ciudat de Calatayud, a X días de noviembre del anyo mil CCCCLXI. *Rex Johannes.*

A la sereníssima reyna dona Joana, nuestra
muy cara e muy amada muger.

Dominus rex mandavit michi Antonio
Nogueras.

22

ASSUMPTE: El rei Joan II demana al seu procurador en cort romana que aconselle i afavorisca al seu capellà Tomàs de Leyda, el qual va de camí a Romà per a defensar els interessos dels capellans i xantres de la capella reial.

DATA I LLOC: 10 de desembre de 1461, Calataiud.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 5, reg. 3410, f. 181r.

El rey.

Reverend padre en Christo e amado consellero, embaxador e procurador nuestro. El amado capellán nuestro mossén Thomàs de Leyda, de nuestra licencia e permissio, va de present en aqueixa cort por sollicitar e fazer los fechos de los capellanes e chantres de nuestra capilla e dar orden a la bona e presta expedición de aquellos. Rogamos vos por aquesto e encargamos,

quanto más affectuosament e strecha podemos, que al dicho mossén Thomàs en las cosas que a vos recorrerá le deys todo aquel consell e favor encara e ayuda que necessarios le serán como a servidor e familiar nuestro e por fechos de otros familiares e servidores nuestros embiado e trebajante. Car aquesto vos hauremos a plazer e servicio muy acceptos. Dada en Calathayú, a X días de deziembre del anyo mil CCCCLXI. *Rex Johannes.*

Al reverendo padre en Christo, amado
consellero, procurador e ambaxador nuestro
en cort romana, el arçobispo de Càller.

*Dominus rex mandavit michi Anthonio
Nogueras.*

23

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu escrivà que la meitat dels ingressos del dret del segell de l'Escrivania de la lloctinència del príncep Ferran siguen lliurats al protonotari reial per tal de pagar les quitacions dels capellans del rei i altres càrrecs. L'altra meitat servirà per a pagar les quitacions dels escrivans de la lloctinència.

DATA ILLOC: 20 de desembre de 1461, Villarroya.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 6, reg. 3411, f. 47v.

Lo rey.

En Joan Sallent, amat nostre. Nós havem del·liberat e ordenat que la mitat de les peccúnies procehides e procehidores del dret del segell de la loctinença de l'il·lustre príncep don Ferrando, nostre molt car e amat fill primogènit e de la reyna, nostra molt cara e molt amada muller com a tudriu e curadriu de aquell, sia liurada al magnífich e amat conseller e prothonotari nostre mossèn Antoni Nogueres per distribuir e commitir aquella en paga de les quitacions dels capellans de nostra capella e scrivans nostres residents en nostra cort e per a pagar l'almoyna e la oferta e altres càrrecs de nostra Scrivania com axí sia stat fet e praticat en lo temps de les loctinències ordenades per lo sereníssimo senyor rey don Alfonso, de immortal memòria, en absència <sua> d'aquests regnes e terres en persona de la il·lustríssima reyna dona Maria, muller sua de loable recordació, e en la nostra; e encara de present hi concorre major causa perquè de les peccúnies del dit dret de segell se paguen ara cascun any a l'almoyna X mil sous barcelonins e la oferta *juxta* les ordinacions de la casa nostra que en lo temps del dit senyor rey don Alfonso no s pagaven del dit dret de segell. Dehim vos per ço, encarregam e manam axí stretament com podem, que de les peccúnies que reebut haureu del dit dret de segell de aquesta terça que finarà en lo present mes de deembre, e d'aquí avant de terça en terça, respongau e lliureu la íntegra medietat al dit nostre prothonotari o a procurador seu havent special poder a reebre per distribuir e convertir aquella en paga de les quitacions e altres càrrecs damunt dits. E som contents e [e]ns plau que l'altra mitat sia distribuïda e convertida en paga de les quitacions dels scrivans residents en lo servey de la dita loctinença, tota via en cascuna paga per vós fahedora al dit nostre prothonotari o a son procurador en nom seu cobrareu àpocha oportuna de aquella quantitat que li haureu liurat per indemnitat e descàrrech vostres. E guardau que en açò no fésseu ni metésseu dubte ne alguna difficultad com aquesta sia nostra intinció e del liberada voluntat. Dada en Villarroya, a X X dies de deembre de l'any mil CCCCLXI. *Rex Johannes.*

Al feel scrivano nostre en Joan Sallent.

*Dominus rex mandavit michi Gaspar
d'Arinyo.*

ASSUMPTE: **Jaume Pasqual, apotecari de Barcelona, afirma el seu net Pere Sorell amb Francesc Santacana, mestre de cant de la seu de Barcelona, perquè durant tres anys aquest li ensenye l'art del cant a canvi que aquell li servisca. A més, Santacana haurà de proporcionar-li menjar, beguda, vestit i calcer.**

DATA I LLOC: 8 de febrer de 1462, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Bartomeu Costa (major), vol. 175/15, s/f.

Die lune VIII mensis Febroarii anno predicto.

Ego, Jacobus Pasqual, apothecarius habitator Barchinone, per firmam validam solemnemque stipulacionem gratis, etc., convenio, promitto vobis discreto Francisco Sanctacana, prebitero magistro cantus ecclesie sedis Barchinone presenti, <dare operam cum affectu omni exceptione remota> quod, a presenti die qua hoc presens conficitur instrumentum ad tres annos primo <et continue> venturos, Petrus Sorell, nepos meus in etate [] constitutus, stabit et morabitur vobiscum causa adiscenti cantum, etc., et alias serviendi vobis in omnibus mandatis vestris licitis et honestis, die noctuque iuxta suum posse promittens vobis quod per totum dictum tempus trium annorum, dictus Petrus Sorell, nepos meus, erit vobis obediens et legalis, sollicitus et intentus omne bonum perquirendo et [?] omnem damnum pro viribus evitando, et si quid mali, damni aut nocumenti in bonis vestris intulent illud vobis emendare; promitto eiam vobis quod per totum dictus tempus trium annorum, dictus Petrus Sorell non recedet a vobis nec a vestri servicio absque vestris licencia, voluntate et permissu; quod si fecerit, dono vobis plenam potestatem quod possitis ipsum capere seu capi facere talem quod dictum tempus trium annorum vobis serviat; et quod in fine dicti temporis emendabit vobis omnes dies quas a vestri servicio absens fuerit tam racione fuge, infirmitatis aut alias; et predicta facere et complere promitto sine dilacione, promittens restituere missiones, etc., super quibus <et pro his oblige bonorum, etc.,>. Ad hec ego, Franciscus Sanctacana, acceptans predicta promitto vobis dicto Jacobo Paschasio quod predictum Petrum Sorell, nepotem vestrum, docebo in arte cantus ut melius potero et instruam ipsum in bonis moribus, necnon providebo ipsum per totum dictum tempus in cibo et potio, vestitu et calciatu, sanum et egrotum ad usum et consuetudine Barchinone. Et pro his oblige bona et juro, etc.

Testes Petrus Tristany, cantor capelle illustrissimi Aragonum primogeniti, et Gabriel Oller, apothecarius habitator Barchinone.

ASSUMPTE: **Joan II encarrega a dos ciutadans de Terol que cobren tots els fruits, drets, rendes i emoluments de la rectoria de Torres-Torres i certs beneficis a Mosqueruela, pertanyents a dos rebels, els quals han de ser lliurats al capellà major Bernat Cardona i als seus capellans Guillem Molins i Joan de Rajadell.**

DATA I LLOC: 5 d'agost de 1463, Olite.

FONT: E-VAar, Reial Cancelleria, *Itinerum Valentiae* Joan II (1463-1466), reg. 401, f. 66v-67r.

Eorumdem

El rey.

Amados nuestros. Con una nuestra provisión o comisión de la data de la presente, vos encomendamos e mandamos vades personalmente a los lugar de Torres-Torres e villa de Mosqueruela a aprehendades a manos vuestras [...] de nuestra corte, todos los fruytos, drechos,

rendas e emolumentos pertenescientes a Guillem Ramon, cathalán, rector de Torres-Torres, e Pero Vicent, beneficiado de ciertos beneficcios en la vila de Mosqueruela, los quales fruytos, drechos, rendas e emolumentos pertenescen a nos e a nuestra cort por la manifestissima rebellión de los dichos Guillem Ramon e Pero Vicent, segunt aquesto e otras cosas en la dicha comisi3n que vos ser3 presentada, a la qual nos refferimos m3 largamente, es contenido. E por quanto nos havemos fecho gracia de los dichos fruytos, rendas e emolumentos a los religioso e amados nuestros fray Bernat Cardona, capellán mayor e consellero nuestro, moss3n Guillem Molins e moss3n Johan de Rajadell, capellanes de nuestra capiella (*sic*), vos encargamos e mandamos quanto strechamente podemos que toda hora e quando, en virtud de la dicha nuestra comisi3n, havréys recebido los dichos fruytos, rendas e emolumentos, aquellos liuredes realmente e de fecho a los susodichos capellán mayor e otros capellanes de nuestra capiella susonbrados, o a quien ellos querrán, guardando vos de fazer el contrario en alguna manera por quanto havéys cara nuestra gracia. Dada en nuestra villa de Olit a Vº de agosto del anyo MCCCCLXIII. *Rex Johannes.*

A los amados nuestros Johan de Rajadell,
notario, e Francisco Cardona, ciudadanos de
la ciudat de Teruel.

Christian secretarius.

26

ASSUMPTE: Antonio Leontino, abat de l'orde de Sant Benet, abans tenorista del rei, revoca tots els seus procuradors i nomena procurador Juan Burgui, xantre del rei, i Juan Garcés, organista de la seu de Saragossa per a recuperar una mula de pel negre que li va prestar a Antoni Eximénez, capella del rei, així com per a rebre el lloguer del temps que l'ha retingut.

DATA ILLOC: 22 de juny de 1464, València.

FONT: *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3680, s/f.

Abbas ~~frater~~ Anthonius Leontinus, <ordinis Sancti Benedicti>, regius tenorista citra, revocationem aliorum procuratorum suorum etc. fecit; constituit et ordinavit procuratores eius certos et speciales et ad infrascripta generales etc. discretos <dominos> Johannem Borgui, xantre <domini regis> et Johannem Garces, sonatorem organorum sedis <civitatis Cesarauguste in regno Aragonum>, ~~domini regis~~ licet absentis, videlicet, ad petendum, exhigendum, habendum et recuperandum a discreto Anthonio <Eximeneç> ~~Pereç~~, capellano dicti domini regis, quandam mulam suam pili nigri nomine eius et pro eo quan sibi eum prestitit graciosse causa eundi ad civitate Calathaiubii cun qua profectus est dictus Anthonius Eximeneç usque in Segoviam; et super recuperacione dicte mule necnon et logerii tocuis temporis quod eam retinuerit eundo et reundo, apocas, albarana in quelibet alia legitima documenta pro predictis faciencia concedendum et firmandum; et ad lites largo modo cum potestate substituendi promissit habere ratum pa[c]tum et firma etc.; et non revocare sub bonorum suorum omnium obligacione.

Testes inde sunt discreti Johanes Manressa et Bernardus Paella, presbiteri in sede Valencie beneficiati, et frater Gabriel Soria, tenorista sedis Valencie.

27

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu algtzgir que arreplegue tots els fruits, rendes, drets i emoluments del rebel rector d'Alcover, anomenat Pol, els quals han de ser lliurats per gràcia reial al seu cantor Guillem Molins, prevere.

DATA I LLOC: 12 d'agost de 1464, Valls.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 18, reg. 3378, f. 145r-145v.

[*Al marge esquerre:*] [Ni]chil quia de regia capella et exemptus privilegio.

[*Al cos del text:*]

Guillermi Molins, regii cantoris.

Joannes, etc. <Dilecto alguazirio nostro Garsie del Portillo, salutem et dilectionem.> Cum multi ex cathalanis layci et ecclesiastici rebellionis crimine in nostram maiestatem rey fuerint quo pacto laycorum respectu eorum res et bona tam in proprietate quam in usufructu ecclesiasticorum vero consideratione in usufructu tantum et eorum quidem vita durante jure belli nostra effecta sunt et statim eorum dominium adquisivimus et ad nostrum fiscum eciam // pertinent et spectant in eis que manus iniectionem habemus jure autem ipsius criminis pro quocunque nostro interesse seu jure possunt ad manus nostre curie apprehendi quamquidem manus iniectionem in fructibus juribus redditibus et emolumenta quovismodo [] Pol, rectori rectorie loci de Alcover, qui inter rebelles nostre majestati non minor conmeruari potest pertinentes hiis nostris litteris exerceri volumus. Idcirco ad fisci nostri instanciam et supplicacionem de vestris fide et probitate confissi vobis, dicto alguazirio, dicimus, com[m]itimus et mandamus scienter et expresse consulto quatenus statim visis presentibus dictos fructus, redditus et jura et emolumenta predicta prefato rectori dicte rectorie pertinentia et spectancia ad manus nostras seu curie nostre apprehendatis eosque et ea sich apprehensos et apprehensa dilecto cantori de nostra capella Guillermo Molins presbitero cui graciam de eisdem facimus seu eius legitimo procuratori tradatis et realiter restituatis, et deliberetis recepturus ab eodem vicibus singulis debitas apocas, quoniam Nos, per has easdem, mandamus magistro rationali curie nostre et aliis quibusvis a vobis comptum auditoris quatenus vestri racioni tempore adveniente, vobis in datis ponete quidquid dicto Guillermo Molins seu eius procuratori predicto tradideritis et restituente apochas oportunas illud seu quidquid ex eisdem eidem Guillermo seu procuratori exsolveritis vestris recipiant in comptis et admittant dubio, difficultate et contradictione cessantibus quibuscumque. Nos enim vobis in et super predictis omnibus et singulis cum ex eis incidentibus, deppendentibus, emergentibus et connexis ac eis quovismodo annexis vices et voces nostras plenarie comictimus cum presenti, per quam quibusvis officialibus et subditis nostris ad quos solutio dictorum fructuum, jurium, redituum et emolumentorum spectat dicimus et mandamus requirendos vero requirimus et ortamus de nostra certa sciencia et expresse quatenus de eisdem vobis pro nobis et curia nostra et non dicto rectori ac modo respondeant seu responderi faciant et super predictis efficax auxilium, consilium et favorem prestant; neque secus agatis et agant quanto preter ire et indignacionis nostre incursum penam mille florenorum cupitis seu cupiunt non subire omni consulta, dilacione omnique subterfugio semotis. Datum in nostris felicibus castris prope villam de Vallibus, die XII° mensis Augusti anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXIII. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian. Visa per Vila, regentem cancelleriam, pro thesaurario et conservatore.
Registrata.

ASSUMPTIE: El rei Joan II ordena al virrei de Sicília, ambaixador seu davant el papa, a través del seu lloctinent de capellà major enviat a Roma que demane al màxim pontífex gràcies i prerrogatives de beneficis a 30 familiars del rei, 25 de la reina i 20 del príncep Ferran, atès

que la reserva dels cent beneficis que fou concedida pel papa Pius al rei ha sigut un sistema que ha originat molts conflictes.

DATA I LLOC: s.d. [*terminus post quem*: 14 d'agost de 1464 (mort del papa Pius II); *terminus ante quem*: 13 de febrer de 1468 (mort de la reina). Probablement en febrer de 1465 si es consideren les dates dels documents anteriors i posteriors en el mateix registre].

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 29r-30r.

OBSERVACIONS: document conservat incomplet.

Instruccions de les coses concernents los capellans de la majestat del senyor rey, de la senyora reyna e del il·lustre príncep faedores e obtenidores en cort romana per lo spectable don Lop Ximénez de Urrea, visrey de Sicília, ambaxador de la dita majestat per al sant pare, les quals instruccions la dita majestat ha acomanades al religiós e amat loctinent de capellà maior seu frare Bernat Cardona perquè solicite e ab diligència inste lo dit visrey sobre les coses en les presents instruccions contengudes.

Primerament lo dit frare Bernat, essent junct e arribat Déu volent en Roma o allà hon serà resident lo sant pare papa Paulo, comunicarà les presents instruccions al spectable don Lop Ximénez de Urrea, visrey de Sicília e ambaxador de la dita majestat per al sant pare, ab lo qual dit ambaxador, e en companyia sua lo dit frare Bernat, porà anar; e comunicades les instruccions presents, ab molta diligència lo dit frare Bernat sollicitarà al dit ambaxador que, ab la gran prudència de què *Deus* lo ha dotat, suplique, impetre e obtenga // del dit sant pare les gràcies e coses segü[ents] [pu]s favorables, encara que ací especificades no són, si pus favorables se'n atorguen o pus segures per a presta col·locació dels capellans e familiars de la dita majestat e de la sereníssima reyna e de l'il·lustre príncep, los quals desigen molt aquells ésser promptament beneficiats e col·locats, e per aquelles pus promptes vies e menys costoses a ells que trobar-se puxen o provehir. E lo dit visrey ambaxador en les instruccions a ell acomanades e sia encarregat ab molta diligència, treball en obtenir aquestes coses, les quals la dita majestat ha molt a cor e voluntat e desija hagen compliment e effecte. E encara a major cautela, vol la dita majestat les presents instruccions hage lo dit visrey per dirigides a ell e acomanades, el prega e encarrega per obra sia coneguda la diligent pràctica que observada haurà lo dit visrey en obtenir les coses que s' segueixen, les quals no solament concernexen interès de la dita majestat, mas encara de la il·lustríssima senyora reyna e de l'il·lustre príncep qui han molt a cor la col·locació e avançament de sos familiars e servidors, los quals han sperança ésser pus prestament col·locats e pus segura per aquesta via que per la via de la reservació dels cent beneficis atorgada per papa Pio de record gloriosa recordació.

E per tant, lo dit spectable visrey ambaxador, en nom e part de la dita majestat, explicarà a la sanctedat del dit nostre sant pare papa Paulo com, jatsia la dita majestat amb fundament, justícia e equitat pogués insistir que qualsevol beneficis de sos regnes e terres fossen donats ab voluntat e suplicació sua per quant aquells són stats dotats e fundats en la major part per los reys predecessors seus de alta recordació adquirints e conquistants de les terres de mans e poder de infels, e les fundacions e dotacions dels beneficis après instituhits són precehides e fetes de béns de realench, e en los temps passats axí se acostumave fer que ab voluntat e presentació dels reys predecessors de la dita majestat los beneficis se donaven; emperò no volent en açò la dita majestat a present insistir pus los familiars seus e amats eclesiàstichs hagen forma e manera de ésser provehits, lo qual volent donar papa Pío de bona memòria, pròximo predecessor del dit sant pare, atorgà a la dita magestat cent beneficis dels quals fos provehit ab voluntat e suplicació de la dita majestat e dels dits beneficis // feu reservació, la qual es stada molt dispendiosa e damnosa als capellans de la dita majestat per moltes vies e maneres notes e manifestes al dit frare Bernat Cardona, lo qual de aquelles informarà plenament lo dit visrey; e més la dita reservació ha donada causa de moltes importunitats per al dit sant pare e moltes e moltes a la dita majestat lo qual, volent evitar los dits dans e importunitats, elegeix altra via e forma ja en los temps passats observada en temps de papes Eugeni e Nicolau e rey Alfonso e reyna Maria, tots de comendable recordació. E per ço suplicarà lo dit visrey al sant pare li plàcia atorgar gràcies a XXX familiars seus, XXV de la senyora reyna

e a XX de l'il lustre príncep ab la major e pus favorable data que y sia, e a dos col·lacions e dos beneficis de qualsevol valor e spècie sien encara que sien canongies, dignitats o administracions, beneficis simples, officis, pabordries e rectories e plebanies e altres qualsevol havents cura de ànimes, e que puxen acceptar en qualsevol mesades, axí als ordinaris atorgades tant per nominacions e alternacions quant per regla de cancellaria dels quatre mesos, e puxen acceptar beneficis axí generalment com specialment [r]eservats ab totes las nonobstàncies, dispensacions e derogacions necessàries e oportunes a cascú de les quals lo dit frare Bernat Cardona és plenament informat e donarà la expedició necessària en les dites gràcies pus atorgades sien, e la nominació dels sobredits familiars feta per la dita majestat per la il lustríssima senyora reyna e per lo il lustríssimo príncep se'n porta lo dit frare Bernat Cardona per als quals se farà expedició per a les dites gràcies. E per quant les dites gràcies serien freturoses de efecte si prerogatives no eran, lo dit visrey suplicarà, e a efecte obtindrà del dit sant pare, prerogatives per als descrits e continuats en la dita nominació que porta lo dit frare Bernat de les quals se expedirà bulla. E seran en efecte que lo dit sant pare declararà que los nominats en la bulla que de les dites prerogatives [].

29

ASSUMPTE: El rei Joan II demana al vicari general del bisbe de Mallorca que sentencie a tres eclesiàstics rebels i concedisca els seus beneficis a Joan de Monclús, capellà i almoiner de la reyna, i als capellans reials Joan Rajadell i Guillem Molins.

DATA I LLOC: 15 de març de 1465, Tàrraga.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 5, reg. 3426, f. 130v.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 30.

[Al marge esquerre:] *Nihil quia de capella.*

[Al cos del text:]

Joannis de Monclus.

Lo rey.

Amat e feel nostre. Per la rebel·lió contra nostra majestat comesa per mossèn Jacme Sabet, mossèn Pere Steve e mossèn Perera, preveres de aqueixa ciutat e diòcesi de Mallorques, e per altres excessos per ells comesos, a instància de nostre fisch és stat exordit procés contra aquells; après, en la prosecució del dit fet és stat per bons respectes sobresegut. E per quants som informats que los desús dits no cessan de continuar lur detestable rebel·lió e lur mala pràctica, per la qual cosa volem ne senteu digna reprehensió e castich, e axí screvim a nostre fisch faça en lo dit fet deguda instància fins a sentència inclusive. Per açò vos pregam e encarregam molt stretament que determeneu lo dit fet e aquell sentencieu provehint dels beneficis dels desús dits, ço és, de la rectoria de Sent Joan de Muro al amat capellà e almoiner de la il lustríssima reyna, nostra caríssima muller, mossèn Joan de Monclús, e dels altres beneficis dels desús dits provehiscau e aquells col·leu als amats capellans de nostra capella e continuus domèstichs e familiars nostres mossèn Joan Rajadell e mossèn Guillem Molins, repartint-los entre ells segons se n'acordaran amigablement. En la qual cosa ultra fareu lo degut, ne complaureu a nós e lo us reputarem a singular servey. Dada en Tàrraga, a XV dies de març de l'any mil CCCCLXV. *Rex Johannes.*

A l'amat nostre micer Johan Miquel, vicari general del bisbe de Malorques.

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian.

ASSUMPTE: **El rei Joan II encarrega al seu procurador fiscal a Mallorca, que faça les diligències necessàries perquè s'acomplisca la petició feta pel rei al vicari general del bisbe de Mallorca perquè sentencie a tres eclesiàstics rebels i concedisca els seus beneficis a Joan de Monclús, capellà i almoïner de la reina, i als capellans reials Joan Rajadell i Guillem Molins.**

DATA I LLOC: 15 de març de 1465, Tàrraga.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 5, reg. 3426, f. 130v-131r.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 29.

[Al marge esquerre:] *Nihil quia de capella.*

[Al cos del text:]

Eiusdem

Lo rey.

Amat e feel nostre. Per la rebel·lió que contra nós han comesa mossèn Jachme Sabet, mossèn Pere Steve e mossèn Perera, preveres de aquexa ciutat e diòcesi de Malorqua, havem provehít per diverses vies e specialment scrivim a l'official e vicari general de venerable bisbe de Malorques prive los dessús dits de lurs beneficis, ço és lo dit mossèn Sabet de la rectoria de Sent Joan de Muro, e aquella col·le a l'amat capelà e almoïner de la il·lustríssima reyna nostra caríssima muller mossèn Joan de Monclús, e dels altres beneficis de aquells col·le e proveesque en persona dels amats capelans de nostra capella, familiars e domèstichs nostres mossèn Jan (*sic*) de Rajadell e mossèn Guillem Molins. E per quant nós havem gran voluntat que axí sia fet, vos preguam e encarregam e stratament exortam que en lo dit fet farau part e deguda instància, e soliciteu ab tot diligència axí sia fet e // complit com dit havem, donant en açò la diligència que és necessària e de vós confiam, car a servey vos ho haurem. Dada en Tàrraga, a XV dies de març de l'any mil CCCCLXV. *Rex Johannes.*

A l'amat e feel procurador fiscal nostre en la ciutat de Malorques.

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian.

ASSUMPTE: **El rei Joan II demana al vicari general de Mallorca que finalitze el procés iniciat pel difunt bisbe contra el sediciós Pere Esteve, prevere rector de Sineu, i que si és trobat culpable, com així ho espera el rei, siguen atorgades la rectoria de Sineu i els altres beneficis d'Esteve al capellà reial Guillem Molins.**

DATA I LLOC: 29 d'abril de 1465, Tàrraga.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 5, reg. 3426, f. 138v.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 32.

[Al marge esquerre:] *De capella.*

[Al cos del text:]

Guillermi Molins.

Lo rey.

Vicari general. Alguns dies ha que nós, haüda notícia de les sedicions e insolències contra nostra majestat e stat comeses o en les quals se és inmiscuít mossèn Pere Steve, prevere rector de Sineu, vos scrivim pregant e exortant-vos que, fet per vós contra aquell legítim procés, procehíssets a

privar aquell de la rectoria e altres beneficis, e en altra manera procehissets contra aquell segons sos demèrits. Aprés, sabut que per lo bisbe de Mallorques darrerament defunct per la dita rahó fou iniciat contra aquell cert procés, e havent a cor lo dit mossèn Pere Steve de sos delictes reporte condigna punició e que la dita rectoria de Sineu, seguida la dita privació, obtinga lo amat e feel capellà de nostra capella mossèn Guillem Molins, prevere, la probitat sua e bones costumes del qual e no menys los serveys per aquell a nós fets e que de cada dia fa són de molt més merexedors. Per tant vos pregam, encarregam, requerim e exortam que, assegurant-vos de continent de la persona del dit mossèn Pere Steve e recensit lo procés ja contra aquell iniciat, com dit és, si algú se'n trobarà e aquell de inexactitut hon no s trobàs, e instruyt aquell sufficientment, pronunciets e façats compliment de justícia en la causa. E si los mèrits de aquella ho permetran, privets ab effecte lo dit mossèn Pere Steve de la dita rectoria e altres seus beneficis, e aquella dita rectoria *via ordinaria* conservats davant tot altre al dit Guillem Molins, e li donets plena possessió de aquella per molt gran e accepte servey e complacència que de açò nos fórets, los quals en son cas e loch no seran duts a oblit. Dada en Tàrrega, a XXVIII de abril any mil CCCCLXV. *Rex Johannes*.

A l'amat nostre lo vicari general del bisbe de Mallorques.

Dominus rex mandavit mihi Joanni Gorgos.

32

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu procurador fiscal al regne de Mallorca que faça seguiment del procés iniciat pel difunt bisbe de Mallorca contra el sediciós Pere Esteve, prevere rector de Sineu, i que si és trobat culpable, com així ho espera el rei, siga privat de la rectoria de Sineu i els altres beneficis.

DATA ILLOC: 29 d'abril de 1465, Tàrrega.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 5, reg. 3426, f. 138v-139r.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 31.

[*Al marge esquerre:*] *De capella.*

[*Al cos del text:*]

Eiusdem.

Lo rey.

Procurador fiscal. Alguns dies ha que nós, haüda notícia de les sedicions e insolències en les quals contra nostra majestat e nostre stat se és inmiscuït mossèn Pere Steve, prevere rector de Sineu, vos havem scrit e manat requeríssets e instàssets lo vicari general del bisbe de Mallorques procehís contra aquell e, mitjançant legítim procés, lo privàs de la dita rectoria e altres beneficis si alguns ne obté. Aprés, havent sabut que per lo bisbe de Mallorques darrerament defunct per la dita rahó fou contra lo dit mossèn Pere Steve per la dita rahó iniciat cert procés e procehït a cor no de aquell, per quant havem sobiranament a cor lo dit procés, si ja és stat iniciat sia continuat, e hon no u fos de nou se entenga en fer aquell contra lo dit mossèn Pere Steve e y sia ministrat compliment de justícia, privant al effecte aquell de la dita rectoria e altres // beneficis. Per tant, vos pregam, encarregam e manam quant més stretament podem que de continent façats e d'aquí avant continuets fer instàncies e requestes al dit vicari general per la dita rahó fins que lo dit procés haja presa final conclusió, e si la justícia ho permetrà lo dit mossèn Pere Steve sia privat de la dita rectoria e altres beneficis ab tot effecte, donant orde sia provehït en lo entretant a la seguretat de la persona de aquell. E havent-vos en açò ab tota aquella solitud e diligència que de vós confiam, car ultra que observarets nostres manaments

vos ho reputarem a plaer e servey molt acceptes. Dada en Tàrrega, a XXVIII de abril any mil CCCCLXV. *Rex Johannes.*

Al feel nostre lo procurador fiscal de nostra
cort en lo regne de Mallorques.

Dominus rex mandavit mihi Joanni Gorgos.

33

ASSUMPTE: El rei Joan II demana al papa que concedisca les degudes prerrogatives a les expectatives de beneficis dels membres de la seua capella, als quals no pot remunerar convenientment.

DATA ILLOC: 14 d'abril de 1466, Amposta.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 7, reg. 3447, f. 42r.

Capellanorum regie capelle.

Sanctissime et beatissime pater et domine. Inmortales gracias habemus sanctitatis vestre que nostri respectu dignata est, rotulum et expectativas dilectis de nostra capella concedere iidem enim nostri capellani qui per sanctitatem vestram nostro intercessu in Dei Ecclesia ductum iri sperant serenitati nostre easdem expectativas per alios summos pontifices nobis indultas vacuas esse exposuerunt jamque in regnis nostris complures eminere longioribus favoribus et prerogativis munitas subjungentes quod hac via litigiis via fieret que propter eorum in optima prosequi nullo pacto possent condicione enim temporis, beatissime pater, digne prospecta qua memorati nostri capellani non sine eorum grandi labore nostra servicia prosequuntur illos dignis eorum meritis et serviciis donis remunerare nequimus ex quo menti non mediocriter habemus eos in Dei Ecclesia saltem in regnis nostris uti par equumque existimamus collocari ceterisque merito anteferri dignetur, igitur beatitudine vestre easdem expectativas debitis prerogativis ornare ut omni litis spe summota pacifice in Dei Ecclesia collocari valeant, ut hec extensius per reverendissimum in Christo patrem dilectum consiliarium et procuratorem nostrum in ista Romana curia archiepiscopum Callaritanum sanctitati vestre intelliget cuius dicendis ac nobis fidem indubiam adhibere velit et petimus et suplicamus santitati vestre cuius longevos dies faciat Deus atque felices. Datum in nostris felicibus castris contra fortalicium Amposte, die XIII Aprilis anno a nativitate Domini M^oCCCCLXVI. Rex Johannes.

Sanctissimo et beatissimo domino nostro
pape.

Eidem sanctitati humilis et devotus filius
Johannes, rex Aragonum, Navarre,
Sicilie, etc.

Dominus rex mandavit mihi Joanni
Christian.
Registrata.

34

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu batlle general al regne de València que lliure a l'escrivà reial Pere Pugeriol els 5.162 sous recaptats pel dret del segell d'amortitzacions en aquest regne perquè siguen distribuïts entre els capellans, escrivans i altres servidors del rei que reben les quitacions del dret del segell, puix els ingressos d'aquest estan molt disminuïts per les circumstàncies dels temps.

DATA I LLOC: 26 d'abril de 1466, Amposta.

FONT: *E-VAar*, Cancelleria Reial, *Itinerum* Joan II 1463-1466, vol. 401, f. 186v-187r.

Eorumdem.

Lo rey.

Balle general, magnífich e amat conseller nostre. Ab nostra patent e oportuna cautela de la data de la present manam ésser donats e liurats per vós al amat e feel scrivà nostre en Pere Pugeriol aquells V^m CLXII [sous] VI diners que en poder vostre són reebuts per dret de sagell de amortizacions de l'any prop passat mil CCCCLXV, segons en la dita cautela se conté, ,e, per quant lo dit dret de sagell és tant disminuït causant la indisposició del temps, que als capellans, scrivans e altres qui se quiten en són en nostre continuu servey no basta a sostenir seu e, no podent haver lo necessari a lur vida, los més (com no haien altra sustància) haurien de sesar de nostre servey, lo qual és necessari e útil axí en lo spiritual com en lo temporal. Per tant, vos pregam, encarregam e manam quant stretament podem que en tot cas doneu orde e façau que la dita quantitat sia donada e liurada al dit Pere Pugeriol a fi que sia mesa e distribuïda en la present terça qui finirà lo darrer dia del mes present, car sens la dita quantitat és tant poch lo dret de sagell reebut en aquesta terça que, fet lo compartiment, seria quasi no res o tant poch lo que vendria a quiscú dels dits capellans, scrivans e altres qui se quiten, que de necessitat, no podents passar lur vida, haurien de sesar de lur servey // e cercar manera de viure, lo que no volríem per molts sguarts que no fretura expressar. E axí donau-hi aquell bon recapte que de vós us fiam per gran servey que ns hen fareu. Dada en lo nostre camp contra lo castell d' Amposta, a XXVI de abril any MCCCCLXVI. *Rex Johannes.*

Dirigitur baiulo generali regni Valenciae.

Dominus rex mandavit mihi Joanni de Coloma.

35

ASSUMPTE: El rei Joan II demana als bisbes de Barcelona i Girona, i als seus vicaris generals, així com als oficials reials que complisquen i facen complir les butlles papals de l'abril de 1465, per les quals eren concedides al seu capellà Guillem Molins una o dues prebendes eclesiàstiques que estigueren vacants.

DATA I LLOC: 1 de maig de 1466, Amposta.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 6, reg. 3446, f. 88r-88v.

Guillermi Molins.

Joannes, etc. Venerabilibus in Christo, patribus, nobilibus, magnificis et dilectis consiliariis nostris, episcopis Barchinonensi et Gerundensi. Ut in predicta de verbo ad verbum nomine tantum mutato.

Fuit duplicata.

[*El document de referència és el següent:*]

Jacobi Castello.

Joannes, etc. Venerabilibus in Christo, patribus, nobilibus, ~~nobilibus~~ magnificis et dilectis consiliariis nostris, episcopis Barchinonensi et Vicensi [*realment és Gerundensi*] et eorum vicariis generalibus gerentique vices nostri generalis gubernatoris in principatu Cathalonie, vicariis, subvicariis, baiulis, subbaiulis et aliis universis et singulis officialibus nostris in dicto principatu Cathalonie quomodolibet constitutis et constituendis et ipsorum officiorum locatenentibus,

salutem et dilectionem. Beatitudo domini nostri pape eius apostolicis bullis debitis solennitatibus roboratis datis Rome, apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominice M^oCCCCCLXV^o kalendas Aprilis eius pontificatus anno primo, dilecto capellano capelle nostre Jacobo Castello [Guillermo Molins] concessis unum vel duo beneficia ecclesiasticum vel ecclesiastica eciam si alterum eorum cum cura decanatus vel archipresbiteralis ruralis seu vicaria perpetua qui vel que dignitas extra tamen cathedralem ecclesiam reputetur aut dignitas vel personatus in eadem cathedrali seu collegiata aut in eadem cathedrali seu quomodolibet eorum in collegiata ecclesia huiusmodi canonicatus et prebenda aut administracio vel officium integra vel dimidia aut comensalis porcio seu // seu locus presbiteralis in ecclesiis huiusmodi fuerit si que vel quod vaccant aut cum vaccaverint queque ipse Jacobus Castello [Guillelmus Molins] per se aut procuratorem suum dixerit acceptandum vel acceptanda conferendum seu conferenda donacioni apostolice reservavit, ut hec et item alia in dictis apostolicis bullis ad quas nos referimus diffusius continetur volentesque nos apostolice ordinacioni ante dicte gerere, Nos conformes vos, dictos venerabiles episcopos et officiales requirimus, monemus et hortamur aliis vero officialibus nostris predictis dicimus et mandamus scienter et expresse ad nostre gracie et amoris obtentum, ppenamque mille florenorum auri nostris inferendam erariis, ut bullas apostolicas antedictas exequamini et compleatis, teneatis et observetis exequique et compleri, teneri et observari ab omnibus inviolabiliter faciatis. Et si opus fuerit eidem Jacobo Castello super exequcione dictarum bullarum et assequcione quorumcunque beneficiorum illarum virtute assistatis ope opera et favoribus opportunis; nec secus agatis aut quem piam contraire sinatis racione aliqua sive causa quanto vos dicte ecclesiastice persone nobis morem gerere vosque officiales nostri predicti ultra ire et indignacionis nostre incursum penam predictam cupitis evitare. Datum in nostris felicibus castris contra arcem Amposte, die primo Madii anno a nativitate Domini M^oCCCCCLXVI. Rex Johannes.

Fuit duplicata.

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian. Visa per reverendissimum dominum patriarcham Alexandrinum, cancellarium, et Climent pro regenti thesaurariam et conservatore.

36

ASSUMPTE: El rei Joan II demana al cardenal de *Sancti Quatri* i bisbe de Lleida [Joan Lluís del Milà] que suplique al papa que atorgue als seus xantres i capellans una sèrie de prerrogatives, ja que les expectatives que els han donat són poc valuoses comparades amb les que s'atorguen a altres persones particulars.

DATA ILLOC: 7 de novembre de 1466, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 98r-101r.

Instruccions de les coses que de part de la majestat del senyor rei d'Aragó, de Navarra, de Sicília, etc., lo reverent senyor cardenal de *Sancti Quatri* e bisbe de Leyda deu explicar e suplicar a la santitat de nostre senyor lo papa e pregar als reverendíssims pares cardenals e col·legi de aquells en virtut de les letres que se'n porta de creença.

(...) No res menys lo dit reverendíssimo senyor cardenal suplicarà ab molt gran instància la dita santitat vulla atorgar als jantres e capellans aquelles prerrogatives que per son secretari Gaspar d'Arinyo li ha tramés suplicar, com sia cosa de conpasió que stiguen e servexen tals ni ha tota lur vida en temps tant p tempestuós de guerra e que no hagen més prerogativa que altres. Car ab tota veritat se pot dir que les spectatives per aquells obtengudes són tant magres que semblants e millors se'n són atorgades e atorguen a moltes altres privades persones, e axí de aquells speran haver poch fer fruyt si de milloria no ls és provehüt. (...).

Spachades en Çaragoça, a VII de noembre de l'any mil quatre-cents sexanta sis. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit michi Joanni de Coloma.

37

ASSUMPTE: El rei Joan II encomana al seu conseller i secretari que comuniqui al bisbe de Mallorca que ha de demanar al papa que els beneficis retinguts pel monarca siguin atorgats a qui ell ha disposat i que treballi per aconseguir prerrogatives papals per als membres de la capella reial.

DATA I LLOC: 31 de març de 1467, Tarragona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 21*, reg. 3381, f. 109r-110r.

Instrucción e memorial de las cosas que de part de la majestat del senyor rey d'Aragón, de Navarra, de Sicilia, etc., don Joan de Vila, conseller e secretario de aquella deve dezir e explicar a la sanctedat de nuestro senyor el papa e a los reverendísimos padres cardenales, obispo de Mallorquas, su procurador, e obispo de Taraçona, en virtud de las dichas letras de creença que para aquellos lleva.

(...)

Assí bien dirá al dicho venerable obispo de Mallorquas, su procurador, que en lo sobredicho traballe assí como últimamente le ha scripto por las galeras e que fagua provehir en aquéllos en quien su majestat ha dispuesto de los beneficios suyos que se ha returado, car al contrario e su alteza no dará lugar en ninguna manera.

Assimesmo que, pues la obediencia de França es ya dada, que traballe en haver prerrogativas para los de su capella tales quales cumplen, car las bullas expectativas que han havido valen muy poco sin prerrogativas, como muchas e diversas ne han ~~havido~~ venido en favor de otros que son más prerrogativas que aquéllas, lo que es cargo e vergonya de la dicha majestat que no pueda obtener para sus capellanes lo que ~~havia~~ hun singular e otro obtienen.

Expeditum in civitate Terracone, die XXXI Marcii anno MCCCCLXVII. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni de Coloma.

38

ASSUMPTE: El rei Joan II atorga un guiatge o salconduit al seu capellà i xantre Guillem Molins per a poder portar béns mobles i robes des de Barcelona a Tarragona o a qualsevol altre lloc d'obediència reial.

DATA I LLOC: 21 de maig de 1467, Tarragona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum 21*, reg. 3381, f. 133r-133v.

[Al marge esquerre:] *Nihil de capella.*

[Al cos del text:]

Guillermi Molins, de capella domini regis.

Don Joan, etc. A tots sengles capitans de gentes d'armes, axí de cavall com de peu, al capità general de nostra armada, patrons, sotspatrons e altres oficials e ministres de qualsevol fustes marítimes stants en nostra obediència e a qualsevol oficials e súbdits nostres al qual o als quals les presents pervindran o seran presentades, salut e dilecció. A suplicació de l'amat capellà e xantre de nostra capella mossèn Guillem Molins, nós havem guiat e assegurat, segons que ab les presents guiam e asseguram en nostra bona fe e paraula reyal, qualsevulla béns mobles e robes sues que de Barchinona vulla fer portar a la ciutat de Tarragona o altre qualsevol loch de nostra obediència, laüt o fusta per nós ja guiada e assegurada. Manam vos, per tant, ab les presents de nostra certa sciència e expressa, sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de mil florins dels béns del contrafahent havedors e a nostres còfrens aplicadors, que lo present guiatge e salvoconduyt tingau fermament e observeu al dit capellà nostre mossèn Guillem Molins segons damunt és dit, guardant-vos de fer lo contrari en alguna manera, per quant haveu cara nostra gràcia e la dita pena desijau evitar. *Datum* en Tarragona, a XXI dies del mes de maig en l'any de la nativitat del nostre Se[n]yor mil CCCCLXVII. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit mihi Bernardo
Audor.

39

ASSUMPTE: El rei Joan II requereix del bisbe de Tortosa i del seu vicari general que faciliten l'atorgament d'un benefici a la seu d'aquesta ciutat, del qual havia sigut desposseït el rebel Pere Vicent, al capellà reial Guillem Molins, de la qual cosa ja li havia escrit anteriorment en tres ocasions.

DATA I LLOC: 12 de juliol de 1467, València.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 8, reg. 3448, f. 4r.

[*Al marge esquerre:*] Nihil solvit quia capellanus capelle domini regis.

[*Al cos del text:*]

Guillermi Molins, de capella domini regis.

Joannes, etc. Venerabili in Christo patri et dilectis consiliario nostris episcopo Dertusensi et eius vicario generali, salutem et dilectionem. Memoria tenemus superioribus diebus nostris cum litteris oportunis tanquam patronus beneficii in sede dicte civitatis instituti sub invocacione [] quodquidem ius patronatus nobis et curie nostre tanquam bona et ius Petri Vincencii excellencie nostre notorii rebellis ipsiusque beneficii patroni confiscatum atquisitum et devolutum fuit et est vobis in dicto beneficio vaccante obitu illius ultimi possessoris, dilectum capellanum nostrum Guillermum Molins tanquam benemeritum et condignum presentasse et nominasse ut in dictis litteris ad quas nos refferimus et hic pro sufficienter expressis haberi volumus huiusmodi et alia latius enarrantur verum ut dicti Guillermi pro parte querelose accepimus memorate littere per vos minime fuerint execucioni deducte asserentes de dicti Petri Vincencii rebellionem vobis non satis constare et alias prefatum ius patronatus ad eundem Petrum minus spectare que quam sint ab omni ambiguitate aliena satis manifestum est neque enim ambigi potest nec debet eundem Petrum quem ex causa rebellionis captum detinemus non esse rebellem et a nobis pro rebelle ~~deputatum~~ reputatum neque eciam dicti beneficii presentationem ad eundem ante eius rebellionem non pertinere cum ipsius antiqua presentandi ad dictum beneficium possessio satis superque notissima sit. Propterea ad eundem Guillermi suplicacionem predicta vobis intimantes et notificantes vos et vestrum alterum ad quem spectet \emptyset requerimus, monemus et exhortamur ut nostras litteras premencionatas, et omnia et singula in eis contenta, teneatis et observetis et ad execucionem debitam perducatis et seu perduci

faciatis juxta eorum series et tenores obstaculo et impedimentis ut pretangitur per vos factis et apositis cessantibus omnino super quibus licet debitum et equum per vos fiet cedet eciam nobis prefati Guillermi respectu ad servicium et complacenciam non mediocrem. Datum in nostro regali palacio <Valencie>, die duodecimo mensis Julii anno a nativitate Domini M^oCCCCLXVII. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni de Coloma. Visa per scribam porcionis pro conservatore et thesaurario.
Registrata.

40

ASSUMPTE: La reina Joana ordena a diversos oficials del rei i d'ella mateixa que compel lisen a totes les entitats i persones que deuen alguna quantitat del dret del segell perquè les paguen, puix aquests deutes estan causant un gran dany al capellà major, cantors, altres membres de la capella, escrivans, i altres membres de l'Escrivania del rei, els quals són pagats de les pecúnies d'aquest dret, segons les ordinacions de la casa reial.

DATA I LLOC: 14 d'octubre de 1467, Tarragona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Lloctinència de la reina Joana, *Varia 2*, reg. 3504, f. 139v-140r.

Capellanorum et scribarum domini regis.

Joana, etc., locumtenens, etc., nobili magnificis consiliariis dicti domini regis et nostris, regenti officium gubernacionis in regno Aragonum ac gerenti vices generalis gubernatoris in Cathalonie principatu, alguaziriis, vicariis, calmedinis, baiulis, subbaiulis, ~~calmedinis~~ suprajunctariis, portariis, virgariis, ceterisque officialibus regis atque nostris, et aliis ad quos spectet et presentes fuerint presentate et eorum cuilibet et locatenentibus eorundem, salutem et dilectionem. Venturus est apud vos et jurisdictiones vobis commissas dilectus scriba noster Anthonius d'Archant, notarius et procurator legitime constitutus a magnifico et dilecto consiliario et locumtenenti prothonotarii dicti domini regis Gasparis Mayino gracia dicto ~~et~~ nomine repetundarum peccuniarum debitarum dicte regie scribanie et ex causa juris sigilli plurimorum privilegiorum, graciaram et aliarum provisionum per dictum dominum regem universitatibus, corporibus, colegiis et singularibus personis in dictis regno et principatu concessorum et concessarum queque peccunie quantitates ut fertur per dictas universitates, collegia, corpora et singulares personas non modo per terminos et tempora quibus virtute obligationum inde confectorum solvenda erant verum eciam ut dictus locumtenens prothonotarii asseverat aduch eidem peccunie quantitates debentur in magnum imo maximum // damnum capellani maioris, cantorum et aliorum de capella ac scribarum et aliorum de scribania dicti domini regis quibus ex eisdem peccuniis ex ordinacionibus domus dicti domini regis peccunie solvende veniunt. Quare volentes ut par ~~est~~ et equum est rationi jura que regie debentur scribanie debent exsolvi et successive ut supra habetur, dictos capellanos capelle dicti domini regis et dictos scribas officiales nostros eis ex dictis debitis fructibus omnimodis quibus lege et ordinacionibus dicte domus fructus debent; vobis propterea et cuilibet vestrum dicimus et mandamus scienter et expresse, ad penam duorum mille florenorum auri regis si contra feceritis erariis aplicandorum, incursumque nostre indignacionis et ire quod visis presentibus ad omnem simplicem requisicionem dicti Anthonii d'Archant eis forcioribus districtibus et compulsionibus quibus regia et fiscalia jura et debita exequentur, cum et hec huiusmodi sint, arceatis et compellatis compellique rigide faciatis easdem universitates, corpora, collegia et singulares personas eciam cuiusvis status et condicionis existant ad dandum et solvendum dicto Anthonio Archant, procuratori predicto non modo quantitates predictas debitas designatasque in quodam caterno in quo copiarum et interseri volumus autentice dicta debita,

verum eciam expensas ut pura salaria notariorum et procuratorum dicta ratione destinatarum et alias pro similibus debitis solvi assuetas culpa dictorum obligatorum faciendo pro hiis et fieri faciendo adversus personas et bona obligatorum executionem promptam et expeditam ut natura debitorum regionum et fiscalium postulat et requirit nec super predictis debite executioni deducendis vos impediatis aliquae exceptiones nec oppositiones elongamenta seu moratorie aliquae quominus dicte executiones procedant cum natura horum debitorum regionum et fiscalium talis sit ut eorum promptissima et expeditissima fieri debeat executio et ideo dictas executiones per vos fieri volumus uti pro dictis juribus regiis et fiscalibus assuetum est fieri summe caventes ut super hiis quanta supra habetur executioni deduci mandamus se cordia aliqua notari valeatis nam cum huiusmodi negotium in dilacione positum per multas molestias et incommoditates dictis nostris capellanis et scribis et aliis officialibus domus dicti domini regis quitaciones ordinarias captentibus pariat preter dictam penam omnes expensas quas pro predictis vestris recutencia atque culpa fieri oporteret, facimus de bonis vestris et seu illorum qui remissi erunt inventi et indubie resarciri. Datum Terracone, die quartodecimo mensis Octobris anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXVIIº. *La Reyna*.

Domina regina mandavit mihi Bernardo Andor. Visa per Franciscum Marquilles, vicecancellarium, Jacobum Raymundi pro thesaurario et Guillelmum Vila regentem pro conservatore. Registrata.

41

ASSUMPTE: El rei Joan II estableix una taxa per travessar els passos i colls de muntanya, la qual ha de finançar la seguretat davant la delinqüència, de la qual són exempts els familiars, oficials i continus comensals que reben quitació ordinària del rei, la reina i el príncep, així com els servidors d'aquells.

DATA ILLOC: 26 de gener de 1468, Tarragona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 7, reg. 3412, f. 155v-157r.

[*Al marge esquerre:*] *Nihil solvit mandato regio et pro curia.*

[*Al cos del text:*]

Circa custodes passuum.

Don Joan, etc. Als nobles, magnífichs e amats consellers nostres, qualsevol capitans de qualsevol ciutats e lochs de nostra obediència en lo principat de Cathalunya e encara de qualsevol prelat, ecclesiàstiques persones e, en special, de les viles e lochs, les quals són del reverendíssimo religiós e amats consellers e canceller nostre lo archabisbe de Terragona, patriarcha de Alexandria, abbat de Poblet, nostre almoynier, e altres qualsevol veguers, batles e altres oficials e persones a qui s' // pertangue, e cascú d'ells, salut e dilecció. Com segons vosaltres no ignorats, e experiència que ho mostra, donant en açò causa la malícia del temps e les comocións que són en lo present principat per causa de la rebel·lió en lo dit principat, se sien criats gran nombre de malhomens, tant de la part fora nostra obediència com encara de la nostra, lo estudi dels quals no és sinó saltejar e robar los caminants, los quals per les parts a nós obedients —pacíficament e sens fer dan, injúria e ofensa alguns— caminen. E jatsia que nostra excel·lència, per nostres oficials e en altra manera quant és stat possible, en açò haja provehüt, però tant pul·lulen e creixen los dits malfactors, los quals se posen en aguayts per passos, colls e lochs dificultosos invasints e saltejants los caminants hores recaptades que si en los passos e colls assíduament e ordinària no stan algunes persones per custòdia dels dits passos e colls, los dits caminants e la cosa pública del dit principat pendrà hun gran e intolerable dan. E perquè

a present no trobam més fàcil via per obstar a les dites coses que és que per les viles e lochs de vostres capitànies e entre los singulars de aquells se facen algunes subvencions ~~ja~~ <juxta> les facultats de cascú, e que los emoluments deguen procehidors sien donats a les persones que cascuna capitania elègia e diputata per star als dits molts passos e colls (...) // (...). Volem emperò que los familiars, oficials e continuus començals que reeben quitació ordinària axí de nós com de la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e molt amada muller, e del il·lustríssimo príncep, fill e primogènit nostre, e les persones que ab ells ordinàriament viuen e stan per lur servitut, e los cavalls e mules e e adzembles e altres coses lurs que passaran per los dits passos on les guardes damunt dites staran, no sien tenguts de pagar ni paguen los damunt dits drets; ans de aquells volem sien franchs e exempts e volem dure lo cullir e exigir lo damunt mencionat dret o subvenció a nostre beneplàcit; e per evitar frau, los dits oficials, familiars e continuus damunt dits e les persones que ab ells staran passant per los dits passos haien a jurar en poder dels exigidors lo dit dret ço és ço és (*sic*) que són oficials e continuus començals qui reeben quitació ordinària de nós o de la il·lustríssima reyna o il·lustríssimo príncep, e los que al legaran ésser lurs servidors que juren que stan en servitut de aquells (...) // (...). Dada en Terragona, a XXVI de janer en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLXVIII. *Rex Johannes*.

Antonius Boneti ex prof mandavit regio facto per reverendissimo patriarcham, cancellarium, per quam fuit visa, et viderunt eam regens thesaurariam et Guillelmus Vila pro conservatore. Signata per dominum regem.

42

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al procurador i col·lector de les rendes que el capítol de Girona rep a Mallorca, que anul·le l'efecte d'una carta anterior en favor de Jaume Camaso, sagristà major de la seu de Girona, el qual deia ser també procurador i col·lector d'aquestes rendes, ja que Pere Vinyoles i Guillem Molins, capellans reials i també membres capitulars de la seu gironina, li han informat que Camaso no ha rebut cap procuració del capítol.

DATA IL·LOC: 20 de febrer de 1468, Tarragona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 8, reg. 3429, f. 133v-134r.

Petri Vinyoles et Guillelmi Molins.

Joannes, etc. Dilecto nostro Michaeli Abellar, filio Gabrielis Abellar, procuratori et collectori reddituum quos capitulum sedis Gerunde recipit et recipere assuevit in insula istius regni Maioricarum, salutem et dilectionem. Posteaquam a nostri cancellaria ad supplicationem Jacobi Çamaso, sacriste maioris ecclesie sedis Gerunde, littere sub data quintedecime presentis et infrascripti mensis februari emanate sunt quibus ex causis et rationibus in eisdem litteris deductis iussum vobis et provisum extitit tollendas esse et cancellandas fideiussiones et cauciones datas per dictum Jacobum Çamaso in actu solutionis eidem ut asserenti se procuratorem elemosine vestiarii dicte sedis cuius protector est capitulum illius facte per dictum Gabrielem Abellar, quondam procuratorem et collectorem reddituum predictorum, ut in ipsis litteris ad quas nos refferimus et quas volumus presentibus pro insertis haberi lacius continetur, comparuerunt coram nobis dilecti nostri Petrus Vinyoles et Guillelmus Molins, de nostra capella, ut capitulares dicti capituli, qui eorum cum supplicatione nonnullas deduxerunt rationes unica sententia concludentes dictum Jacobum Çamaso falso se asseruisse procuratorem dicti capituli nec tale mandatum unquam sibi factum per dictum capitulum extitisse supplicantes ea ratione et dictas proxime kalendas litteras revocari atque ipsis et dicto capitulo de debito

justicie remedio debite provideri. Nos ideo dicta supplicacione benigne suscepta suspendentes quam primum sicuti harum serie suspendimus effectum proxime kalendarum litterarum vobis, necnon locumtinenti nostro in dicto regno aliisque officialibus ad quos dicte littere diriguntur, dicimus et mandamus ad penam quingentorum florenorum ~~auri~~ auri quatenus virtute dictarum litterarum in aliquo non procedatis nec procedant de quo vobis et illis potestatem // omnimodam tollimus cum nullitatibus decreto quo usque aliud a nobis habueritis et habuerint in mandatis quanto dictam penam cupitis et cupiunt evitare. Datum in civitate Terracone, die XX fe Febroarii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXVIII. Prima Archiepiscopatus Camera.

Antonius Boneti ex professus [?] per ~~reverendu~~ reverendissimum dominum Patriarcham, cancellarium. Visa per Franciscum Marquilles, vicarium cui fuit comissum.
Registrata.

43

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu secretari, el qual té els segells i registres de la cambra de la reina de Sicília, que lliure les quantitats cobrades per dit segell des de la mort de la reina Joana als lloctinents de capellà major de la capella reial per a la sustentació dels capellans i altres ministres d'aquesta capella que reben ordinàriament les quitacions del dret del segell de la Cancelleria del rei, ja que aquestes no són pagades íntegrament.

DATA ILLOC: 24 de desembre de 1468, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 3, reg. 3419, f. 157r.

[Al marge esquerre:] *Nihil quia franch [...] solucione juris sigilli.*

[Al cos del text:]

Cautela capellanorum super jure sigilli reginalis came[re].

Don Joan, etc. Al amat secretari nostre en Berthomeu Serena, tenint los sagells e registres de la reginal cambra de Sicilia, salut e dilecció. Per quant los capellans de nostra capella e altres ministres de aquella qui reeben llurs quitacions de les peccunies procehints del dret de nostres sagells de nostra cancelleria no són pagats íntegrament en lurs quitacions que de Nos reeben, e axí no han forma de poder-se sostenir, per ço, volents provehir a la sustentació de aquells, havem feta gràcia als dits capellans e ministres de la dita capella, axí com a cautela ab les presents fem, de tot lo dret de sagell e peccúnies procehides e procehidores del dret de aquell après opte de la sereníssima reyna dona Joana, nostra cara muller de bona memòria, manam vos per ço molt stretament que d'ací avant de terça en terça doneu bon compte als religiosos e amats nostres frare Bernat Cardona o frare Gonçalbo d'Esplugues, loctinents de capellan maiors nostres, de les peccúnies que reebudes haureu <de dit temps ençà, e d'ací avant reebreu del dit dret de segell, e deduïdes les despeses que haureu> fetes per causa del dit sagell, los pagueu e doneu realment e de fet totes les dites peccúnies que en vostre poder són, o d'ací avant seran, de terça en terça com dit és, per ço que ells, o altre d'ells, les ~~paguen~~ puguen distribuir e partir per sou e per liura, segons quascú pren quitació més o menys, entre ells matexos, almoyners, capellans, chantres e scolans de la dita nostra capella. E en la paga que a aquells fareu de les <dites> peccúnies, cobrareu d'ells, o de l'altre d'ells, la present ab àpocha reebuda car nós manam al mestre racional de nostra cort o a son loctinent, e a qualsevol, de vós compteoydor, que en la reddició de vostres comptes, vos posant en data les dites quantitats e restituynt la present o traslat autèntich de aquella ab la dita àpocha de reebuda la dita quantitat, en vostres reeba e admeta comptes tot dupte e difficultat cessants. Data en la ciutat de Çaragoça, a XXIII

dies del mes de deembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLXVIII[H]. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian. Visa per regentem thesaurariam et conservatorem.

44

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu batle general al regne de València que presente de nou el seu capellà Bartomeu Segrera al benefici de Sant Jaume de la seu de València, de patronat reial, per ser novament col·lat, després de confirmar la mort del seu posseïdor Joan Canyelles, atès que abans havia sigut erròniament col·lat en favor del seu capellà Antoni Eximénez i poc després el mateix Segrera a partir d'una informació falsa sobre la mort de Canyelles.

DATA IL·LOC: 2 de març de 1470, Monzón.

FONT: *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II (1467-1470), reg. 291, f. 184r.

Bartholomei Segrera.

Joannes, etc. Magnifico et dilecto nostro baiulo generali regni Valentiae, salutem et dilectionem. Superioribus annis informati Joannem Canyelles, quondam prebiterum, obtinentem beneficium in sede civitatis istius sub invocacione beati Jacobi cuius ad nos spectat presentacio, mortem obiisse ad illud dilectum de nostra capella Anthonium Eximénez presentavimus de quo [...] vestrum presentacionis ipsius provisus beneficium ipsum per aliquod tempus possedit; post hec sequuta vacacione rectorie regalis nostri Valentiae obitu illam ultimo possidente ad presentacionem nostram pertinente; intuitu serviciorum dicti Anthonii Eximénez eundem Antonium ad rectoriam ipsam quam nunc legitime possidet presentavimus, hac tamen condicione ut beneficium predictum sub invocacione sancti Jacobi ad quod per Nos ante fuerat presentatus et possidebat renunciaret dilecto de nostra capella Bartholomeo Segrera prout sponte renunciavit. Et de inde per vos nissu nostro idem Bartholomeus presentatus de beneficio ipso provisus fuit beneficiumque ipsum possedat per amplius decem octo menses et possidet paciffice; ceterum quia rumor qui de morte dicti Joannis Canyelles perciebuerat falsus erat et ipse vivebat vixit usque ad mensem Januarii proxime preteritum quo ut certissime compertus habemus vitam finivit dictusque Bartholomeus Segrera vereatur et hesiret cui super dicto beneficio per mortem dicti Joan Canyelles [...] processa et provisa firma legitima et valida sint satis; ad tollendum onnis [...] ambiguitatemque in futurum eodem Bartholomeus Segrera cuius merita et servicia ipsum ampliori faciunt beneficio dignum majestati nostre supplicante, dicimus et mandamus vobis ut statim presentibus visis, iterum et de novo eundem Bartholomeum Segrera vel eius procuratorem ad dictum beneficium et ad quem illius collacio pertineat presentetis prout Nos presentamus cum presenti et in eius personam collacionem et provisionem beneficii eiusdem requiratis et iteris et de novo collatum per quem spectet ipsum seu procuratorem eius in possessionem dicti beneficii ponatis et inducatis aut poni mandetis, respondeatisque prout consuevistis et responderi faciatis de fructibus, redditibus et juribus ad dictum beneficium pertinentibus et spectantibus; cauti de contrario cum sit per vos ex causis supra dictis fieri volumus omni obstaculo quiescente. Datum in villa Montissoni, die secundo mensis marcii anno a nativitate Domini MCCCCLXX. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Bartholomeo Serena.

ASSUMPTE: El rei Joan II atorga a Guillem Molins, capellà i cantor reial, així com prevere de capítol de la seu de Girona, la quantitat anual de 1.000 sous barcelonins mentre dure la rebel·lió a Girona, per a compensar-li la pèrdua de rendes i béns que ha sofrit en aquesta ciutat mentre el músic seguia fidelment la cort del rei. L'esmentada quantitat procedirà de les 400 lliures que anualment cobrava a Mallorca l'almoïna dels aniversaris de la seu gironina.

DATA I LLOC: 11 de març de 1470, Monzón.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 6, reg. 3427, f. 138v-139v.

OBSERVACIONS: document de difícil lectura. Parcialment traduït en CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Personajes y aconteceres musicales", *Revista de Girona*, 58 (1° trimestre 1972), p. 60. Citat i comentat a GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 21.

[Al marge esquerre:] Nihil solvit quia de capella domini regis.

[Al cos del text:]

Guillermi Molins, prebiteri.

N[os] Joannes, etc. Cum civitas Gerunda rebellis nobis sit et prossequens bona et jura omnium eiusdem civitatis nobis et fisco nostro ex tunc ipso jure devoluta, confiscata et adquisita in proprietate quam in usufructu sive ecclesiasticorum vero saltem in redditibus et usufructu in eisdemque bonis et juribus manus iniectio habemus quanto in presenti casu habere volumus, decernimus et intendimus animadvertentes quanta adversa vos dilectus capellanus et cantor nostre capelle sive continuus comensalis noster Guillermus Molins, unus de duodecim presbiteris de capitulo ecclesie Gerundensis ac unus de capitularibus eiusdem capituli, hac temporis tempestate passus estis cum omnia bona redditia et jura vestra ob servicium nostrum admittere non hesitastis ymo assidue personaliter in capella nostra aservistis ut fidelitas vestra in nos regem et dominum vestrum observari debita, <illesa> et immaculata remaneret. Volentes vos a vestris redditibus sic indebite spoliatum a tanta incommoditate sub [...] et aliquali gratia prosequi [...] retribucionem in aliqualem tamen dominorum vestrorum predictorum compensam cum ecclesia Gerundensis [] elemosina anniversariorum eiusdem ecclesie in civitate [et r]egno nostro Maioricarum quadringentas libras Maioricarum anno quolibet solita sit percipere et habere racione elemosine seu vestiarii et anniversariorum quas quidam Michael Abellar notarius supradicte Maioricarum ut procurator ecclesie seu elemosine anniversariorum predictorum percipiebat et habebat ac accipere solitus erat Nos enim eidem Michaeli aut quibuscunque aliis procuratoribus et personis ne [...] redditus prefatos nobis et curie nostre ut premictitur adquisitos et devolutos percipiant et colligant presentibus addicantes, revocantes et omnimodam potestatem adhiurentes, presentium tenore de nostra certa sciencia et expresse mille solidorum Barchinonenses supra dictis quadringentis libris ecclesie seu // elemosine anniversariorum Gerundensis vobis eidem Guillermo Molins anno quolibet recipiendo, percipiendos et habendos rebellionem dicte civitatis Gerunde durante damus, concedimus, assignamus et consignamus ac gratiam specialem de eisdem vobis facimus quosquidem mille solidos annuatim habere, exigere et percipere possitis et valeatis illosque in vestris propriis usibus et utilitatibus convertere sine redditus predicti arrendentur sive per nostram curiam colligantur, mandantes procuratori nostro regio in dicto Maioricarum regno presenti et futuro <ac Galcerando Giner, militi> aut alii [...] receptori et collectori seu arrendatori reddituum predictorum quatenus amodo anno quolibet a die presenti in antea continue numerando durante rebellionem dicte civitatis de dictis mille solidos vobis seu cui volueritis integre et complete respondeant et seu per quos deceat responderi faciant non obstantibus quibusvis aliis assignacionibus seu provisionibus per nos super premissis forte concessis hinc quomodolibet derogantibus, cum intencionis et voluntatis nostre sit quod post illas centum libras Barchinonenses quas nuper super dictis redditibus dilecto nostro Jacobo Samaso nostris cum

provisionibus consignavimus dicti mille solidorum vobis dicto Guillermo Molins seu cui volueritis in omni casu ut preferatur exolvantur. (...). Datum in villa de Montissoni, die undecimo Marcii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXX^o regnique nostri Navarre anno XXXXV, aliorum vero regnorum nostrorum terciodecimo. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni Chistian. Visa per regentem thesaurariam et pro conservatore. Registrata.

46

ASSUMPTE: El rei Joan II concedeix l'exclusivitat als membres en actiu de la seua capella per a l'atorgament dels beneficis que, per privilegi apostòlic, li corresponen al monarca, així com els de patronat reial. Així mateix, perden efecte qualssevol provisions reials anteriors en favor de persones alienes a la capella.

DATA I LLOC: 14 d'octubre de 1470, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 26, reg. 3386, f. 23v-26v.

[*Al marge esquerre:*] Nihil solvit quia pro capella domini regis per privilegium exemptum a solutione juris sigilli.

[*Al cos del text:*]

Pragmatica capellanorum domini regis.

Nos, Joannes, etc. Sepennumero in acte nostre mentis regie totis viribus revolvimus et contemplamur quod id quod maiorem decorem nobis et domui nostre regie tribuit est capella nostra in qua habemus a capellanum maiorem —venerabilem abbatem Sanctarum Crucum—, et eius locumtenentes —duos monachos eius ordinis et monasterii—, ac elemosinarium —venerabilem abbatem Populeti—, et eius locumtenentes —duos monachos eius ordinis et monasterii—, viros probos et virentibus pollentes, necnon magistrum capelle et cantores atque capellanos ac alios cantores et scolares dicte capelle, qui totis conatibus satagunt et valde elaborant ut dignius quo possunt et honorabilius ac jocundius et splendius quo valent alteri ministrare continue in conspectu nostro et sacrificia pro nobis, Creatori nostro offerre ac officia decantare non sumunt cotidie in laudem eiusdem Creatoris nostri et honorem ipsius sueque triumphantis ecclesie ac civium superne civitatis Iherusalem et delictorum nostrorum remissione ac negociorum nostrorum direccione quique ministri altaris et alii capellani et cantores nostri et nostre ipsius capelle ut ius et ratio suadent, cum altari serviant altari vivere debeant omni studio intendimus tam per viam supplicationum quam alias ut per sanctissimum dominum summum pontificem debitis et honorifice in Dei Ecclesia militanti ut merita eorum exposcunt, collocentur. E inter alia menti nostre noviter occurratur quod cumque plurima beneficia propria nostra et domus regie Aragonum in nostris regnis et terris habeamus et teneamus de aliquibus quorum per nos conferri et dari habent et aliquibus ius patronatus nostri sunt et pro quibus providendis presentacio capellanorum nobis insolidum pertinet et non alii, ut per privilegia apostolica illustrissimis dominis Aragonum regibus memorie eximie predecessoribus nostris et eorum successoribus ~~nostris et eorum successoribus~~ concessa eo quia beneficia ipsa per dictos dominos reges predecessores nostros fundata, edificata et dotata fuere et sunt clarissime et evidenter monstratur et aparet de quibus beneficiis iusticia suadente et libra ipsius distribuyente et caritatis ordinatis prius nostris et nostre capelle, capellanis et cantoribus qui, ut predicatur, pro nobis Dominum obsecratur et sacrificia oferunt in conspectu nostro et nobis serviunt, collacio debetur antequam exteris seu aliis capellanis vassallis nostris non ministris dicte nostre capelle, quare volentes super predictis debite ut convenit providere

adeo ut dicta beneficia regia que per nos dare debent et possunt virtute dictorum apostolicorum privilegiorum predecessoribus nostris et nobis et eorum successoribus concessarum et alia quorum ius patronatus noster est et presentacio nobis pertinet dictis nostris capellanis et cantoribus nostreque capelle ministris [...] tribuantur et ne forte ignari et seu importunitate aliquorum affecti de eis exteris a nostra capella // capellanis provideamus. Hac igitur nostra presenti pragmatica sancctione cunctis temporibus duratura sanccimus, decernimus, declaramus atque concedimus vobis religiosis et dilectis nostris locumtenentibus capellani maioris, et locumtenentibus elemosinarii nostrorum et aliis nostris capellanis et cantoribus et scolaribus dicte capelle nostre actu dicte nostre capelle deservientibus et stipendiatis a nobis presentibus et futuris quacumque diu aliqua seu aliquod beneficium seu beneficia regia que per nos dari debent et ~~possunt virtute dictorum apostolicorum privilegiorum predecessoribus nostris et nobis eorum~~ conferri unum ex vobis suo casu presentabimus eaque vobis seu alicui ex vobis cui nobis placuerit et nemini alteri dabimus, concedemus, conferemus et providebimus, ac etiam si presentare aliquem habuerimus in beneficio aliquo cuius presentacio nobis pertinet unum ex vobis et neminem alium productis vacantis beneficio presentabimus et conferre faciemus. Nolentes aliquo modo dicta beneficia regia que per nos dari seu conferri seu presentari quam uni [...] vobis de quibus nobis et successoribus nostris facultatis omnino per agendi oppositum conferimus atque collamus, promittentes vobis in nostra bona fides regia juramus super crucem Domini Nostri Jhesu Christi eiusque sancta quatuor evangelia manibus nostris corporaliter tacta quod ~~dictam~~<sentem> pragmaticam sanctionem nostram huiusmodi et omnia et singula in ea conecuta firmiter tenebimus et observabimus tenerique et observari faciemus (...) Eciam volumus et presenti nostra pragmatica sancctione concedimus, statuimus et providemus quod quecunque collaciones gracie, provisiones lettere seu carte collationum ac presentacionum dictorum beneficiorum que per nos ab inde fient et seu fieri mandabuntur aliquatenus non possint aut valeant expediri seu sigillari nisi in eis contineatur et in pede ipsarum et cuiuslibet earum sit verbum vidit <unius> vestrum dictorum locumtenentum capellani maioris <eiusdem nostre capelle quo mostretur per unum ex vobis dictorum locumtenentum capellani maioris nostri fuisse visam alias talis provisio seu provisiones littere sive carte dictarum collationum et seu presentationum ab inde fiendarum in qua seu quibus dictum vidit alterius dictorum locumtenentum dicti nostri capellani maioris> seu illius qui locum locumtenentum capellani maioris seu alterius eorum ipsorum ausencia fuisse visam (...) Datum Cesarauguste, quartodecimo die mensis Octobris anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o septuagesimo, re[*g*]nique nostri Navarre anno XXXXV° aliorum vero regnorum anno terciodecimo. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Anthico de Bages. Visa per Guillem de Peralta, regentem thesaurariam, et Petrum Torrellas, conservatorem regii patrimoni. Registrata.

47

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al virrei a Mallorca que complisca, sense fer-li cap consulta més, una provisió anterior per la qual eren concedides a Guillem Molins, capella i cantor del rei, així com prevere de capítol de la seu de Girona, 50 lliures anuals a pagar de les rendes de certa almoina que rep a Mallorca el capítol de la seu de la ciutat rebel de Girona.

DATA I LLOC: 31 d'octubre de 1470, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 9, reg. 3430, f. 51v.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 45.

[*Al marge esquerre:*] *Nichil quia de capella domini regis.*

[*Al cos del text:*]

Lo rey.

Spectable visrey. Attenent que mossèn Guillem Molins, capellà <cantor de nostra capella> e continuu comensal, hu dels dotze preveres capitulars de la seu de Gerona, per lo trespàs e inobediència de aquella ciutat era privat de les rendes de sa canongia, a suplicació sua nós manam en dies passats una provisió en la qual volíem e volem de aquelles rendes que lo capítol de aquella seu sglésia reeb per certa almoyna en aquexa nostra ciutat e regne de Mallorques li fossen donades cascun any cinquanta lliures barchinonenses per a son viure no obstant qualsevulla gràcia a qualsevulla altra persona primerament feta, exceptada aquella de micer Jaume Camaso, com sia per lo semblant canonge de aquella sglésia segons en la dita provisió a la qual nós refferim és més largament contengut. E segons per lo dit mossèn Molins som avisats la dita nostra provisió no haveu obtemperada en gran dan e prejudicis seu responents a son procurador volíeu d'açò a nós consultar. Per ço, ab les presents vos encarregam e manam quant stretament podem que, no obstant qualsevol altres provisions a aquesta derogants en qualsevol manera après lo dit mossèn Camaso, façau al dit mossèn Molins respondre de les dites cinquanta lliures cascun any segons pus largament es la gràcia e provisió per nós a ell feta es contengut havent les presents per resposta a qualsevulla consulta que per aquesta rahó a nós volguesseu fer com aquesta sia nostra voluntat incomutable. *Datum* en Çaragoça, a XXXI de octubre de l'any mil CCCCLXX. Rex Johannes.

Dirigitur regio locumtenenti Maioricarum.

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian.

48

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu escrivà i procurador de l'Escrivania que pague a Jaume Castelló, capellà i xantre de sa capella, la quantitat de 37 lliures barcelonines que valen les dues terces que va perdre durant el setge de la Força Vella de Girona quan estava al servei de la reina Joana.

DATA I LLOC: 12 de juliol de 1471, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 10, reg. 3431, f. 76v.

[*Al marge esquerre:*] *Nihil solvit quia pro capellano capelle domini regis. Fuit restituta in scribania et lacerata.*

[*Al cos del text:*]

Jacobi Castelló.

Don Joan, etc. A l'amat scrivà nostre e procurador de nostra Scrivania en Luis Salvador, salut e dilectió. Diem e manam vos expressament e de certa sciència que, de qualsevol peccúnies a nostra règia Scrivania per dret de sagell per lo amat nostre en Luis Oliver degudes per les gràcies per nós a ell atorgades e fetes de censals de rebel les en la eciutat e regne de Mallorques a vostres mans pervengudes, doneu e pagueu realment e de fet a l'amat capella e chantre de nostra capella mossèn Jaume Castelló trenta set ~~liu~~ liures, deu solidos, moneda [de] Barchinona, los quals li manam donar en satisfacció e paga de dues terces les quals, stant lo dit mossèn Castelló en la ciutat e força de Gerona, asociat en servey de la il lustríssima reyna dona Joana, de gloriosa recordació, li foren levades, les quals dites dues terces prenen summa de la dita quantitat. E sia digna cosa e justa, puix aquelles li foren levades, li sien per nós dades e assignades de les peccúnies del dit dret de sagell a la dita nostra Scrivania pertanyents. E en la paga resolució que li fareu, cobrareu de aquell la present ab àpoqua de reebuda per la qual diem, e manam als mestres racionals de nostra cort, e al prothonotari, scrivans e capellans de

nostra capella e Scrivania, e altres qualsevol de vós compteoïdors que vós, posant en dates per la dita rahó pagades e dades, e restituhint la present ab àpoca de reebuda aquelles, vós reebeu e admeteu en compte tot dubte, dificultat e contradicció cessants. *Datum* en Çaragoça, a XII dias de juliol en l'any MCCCCLXXI. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Bartholomeo Serena.

49

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona dispensa Guillem Molins, prevere de capítol de dita seu, de l'estatut que prohibeix posseir al mateix temps un lloc de prevere de capítol en la seu i una canongia a l'església de Sant Feliu de Girona.

DATA I LLOC: 25 d'octubre de 1471, Girona.

FONT: ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 107v.

Dispensacio venerabilis Guillermi Molins.

Noverint universi quod die veneris intitulata vicesima quinta mensis Octobris anno a nativitate Domini millesimo CCCC^oLXX primo, honorabilis et providus vir dominus Andreas Alfonsello, decretorum doctor, canonicus et archidiaconus Bisuldinensis sedis, reverendissimi in Christo patris et domini domini Johannis miseracione divina episcopi Gerundensis vicarius in spiritualibus et temporalibus generalis, de consilio et assensu honorabilium virorum dominorum capituli dicte sedis de ipsius domini vicarii mandato congregatorum per trinum tactum alterius squillarum sepulcri in introitu vesperorum subtus truniceum lapideum chori ipsius sedis ut de et pro similibus sepius fieri solet ad quam si quidem convocacionem et congregacionem una cum ipso vicario convenerunt et presentes fuerunt honorabiles Michael Valls, Andreas Domanech et Petrus Vedruna, canonici, Anthonius Lorens, Petrus Ferrarii Sasala, thesaurarius, <Guillermus Molins>, Johannes Campani, Gaspar de Podio, Michael Alrani et Anthonius Corbera, presbiteri de capitulo supradicto pro subscriptis peragendis ibidem capitulantes et capitulum dicte ecclesie facientes et representantes ac celebrantes, gratis et scienter ad supplicacionem dicti venerabilis Guillermi Molins concessit eidem Guillermo Molins quatenus statuto dicte ecclesie quod incipit "Approbantes antiquam consuetudinem", etc., huiusmodi prohibitivo ~~non obstante~~ una cum dicto loco presbiterali quod in ipsa sede obtinet canonicatum et prebendam in ecclesia Sancti Felicis Gerunde obtinere et possidere possit si sibi canonice conferatur vel jam collatum fuerit super quo de dictis consilio et assensu favorabiliter pro hac vice dispensavit non obstante ullo modo. De quibus omnibus predictis jam dictus dominus vicarius mandavit dicto venerabili Guillermo Molins fieri et tradi publicum instrumentum unum et plura quot inde pecierit et habere voluerit per me notarium infrascriptum. Que fuerunt acta Gerunde, die mense anno et loco praenotatis presentibus et vocatis ad hec me Petro de Begudano, notario publico infrascripto, et testibus scilicet discreto Petro Rocha, presbitero beneficiato dicte sedis, et Johanne Darvodens, tenderio cive Gerunde, ad hec adhibitis et signanter electis.

50

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena a diverses autoritats civils i religioses de Girona que segregren les rendes de l'abat de Sant Feliu de dita ciutat, que posseeix indogudament un francès anomenat Claudi, i les donen fins noves instruccions al capellà reial Guillem Molins,

canonge de la mateixa església. Així mateix, li hauran de lliurar els capbreus i escriptures d'aquesta prebenda.

DATA I LLOC: 2 de desembre de 1471, Verges.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 12*, reg. 3452, f. 49r-49v.

[*Al marge esquerre:*] Nihil solvit quia de capella domini regis.

[*Al cos del text:*]

Guillermi Molins.

Johannes, etc. Magnificis dilectis consiliario et fidelibus nostris capitaneo, vicario curie et judici civitatis Gerunde, baiulo et officialibus dicte civitatis et aliis officialibus nostris ad quos spectet et eorum locumtenentibus, salutem et dilectionem. Preter mentem nostram quidam Claudius, natione gallicus, possessionem habuit de abbatiatu Sancti Felicis civitatis predictae Gerunde nec locum dare intendimus ut is Claudius dictam abbaciam habeat sed potius providere intendimus ut alius nobis fidus et lege patrie // non prohibitus de dicto abbatiatu provideatur. Interea enim vobis et singulis vestrum ad quos spectet, firmiter in mandatis damus ut fructus et redditus dicti abbatiatus sub sequestro nomine curie nostre ponatis et poni faciatis, prohibeatisque ut nemo de eisdem fructibus et redditibus dicto Claudio seu eius procuratori respondeaturis fructus enim et redditus memoratos dilecto capellano capelle nostre Guillermo Molins, canonico dicte ecclesie Sancti Felicis, commendabitur qui illos nomine curie nostre recipiet donec aliter per nos provisum fuerit providebitisque etiam ut per procuratores dicti Claudi computum eidem Guillermo reddatur de administratis et receptis per eos. Necnon capbrevia sive capbreu et alias quascunque scripturas dicte abbatiatus et reliqua in eorum possessione ex dictis administratis eidem Guillermo restituant cum effectu et personas ad hec tentas et ad solutionem reddituum predictorum obligatas viribus quibus decet vos ad hec compellatis ad solvendum illos et dandum dicto Guillermo Molins; cauti secus agere quanto gracia nostra vobis cara est et dictam penam cupitis evitare. Datum in villa de Verges, die secundo mensis Decembris anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXXI. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni de
Sant Jordi. ~~Visa per.~~
Registrata.

51

ASSUMPTA: El capítol de la seu de Girona tria una comissió, a proposta del bisbe, per a tractar amb ell i prendre decisions al voltant de la creació d'un col·legi per a vuit infants, atès que és força difícil reunir el capítol sencer. Entre els cinc triats hi és Guillem Molins.

DATA I LLOC: 13 de desembre de 1471, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 150v-151r. Relacionat amb els doc. 79, 80, 120 i 122.

Tercia decima Decembris convocavi capitulum scilicet die Sancte Lucie in quo fuerunt multa deliberata (...).

[*Al marge esquerre:* Pro collegio puerorum.]

Tercio loco fuit per me propositum, ex parte reverendi domini episcopi, qualiter reverendus dominus meus episcopus proponebat deducere ad effectum institutionem collegii octo puerorum ad laudem et honorem huius alme sedis sed quia in executione occurrebant aliqua difficilia pro quibus laboriosum erat semper convocare capitulum, requirebat paternitas sua quod fieret commissio aliquibus dominis de capitulo qui cum paternitate sua possent conferre et difficultates occurrentes ad metas juris deducere et ea omnia digesto ac maturo consilio examinare et si videbitur cum peritis combinare et regulare debito

ordine prout gravitas negotii postulat et requirit et ut magis excitarentur domini de capitulo ad faciendum comissionem requisitam, per honorabilem Petrum Vedruna fuerunt exhibita aliqua capitula institutionis ex quorum tenore multe insurgunt difficultates quibus discussis et examinatis fuit conclusum quod omnino necessaria erat comissio. Et veniendo ad electionem fuerunt electi honorabiles domini Petrus de Sancto Celedonio, Petrus de Vedruna, ~~ant~~ canonici, Anthonius Laurencii et Guillermus Molins, prebiteri de capitulo et ego Andreas Alfonsello, quibus data et concessa est omnimoda potestas et tanta qua[n]ta est apud dominos de capitulo hoc tamen adjecto quod postquam tota materia sit concordata inter reverendum dominum episcopum et dictos // dominos comissarios presen<te>tur coram dominis de capitulo ut sic unanimi deliberacione execucionem demandetur ad laudem Dei et ad decorem huius alme ecclesie.

52

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena a diversos oficials reials de Catalunya que actuen perquè les rendes de les prebendes eclesiàstiques dels rebels en territoris fidels a la corona, fins que es dispose altra cosa i només a excepció d'aquelles que ja hagen sigut atorgades a altres persones, siguen segrestades i lliurades al seu lloctinent de capellà major i al capellà Nicolau Ortola. Així mateix, hauran de lliurar-los els capbreus i escriptures d'aquestes prebendes.

DATA I LLOC: 30 de desembre de 1471, Verges.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 12, reg. 3452, f. 125r.

OBSERVACIONS: hi ha una errada en el mes del document ja que el rei es trobava a Verges el desembre i no l'agost, la qual cosa es confirma en l'apèndix IV.1. Relacionat amb els doc. 55, 57 i 58.

[*Al marge esquerre:*] [Nihil] solvit quia pro [ca]pellanis [domini] regis.
[*Al cos del text:*]

Capellanorum capelle.

Joannes, etc. Nobilibus, magnificis, dilectis consiliariis et fidelibus nostris, gerenti vices nostri generalis gubernatoris in principatu Cathalonie, capitaneo generali in eodem principatu Catalonie quomodolibet constitutis, et ipsorum officialium, locatinentibus presentibus et futuris, salutem et dilectionem. Justis respectibus providendum providemusque cum presenti sicque vobis et singulis vestrum dicimus, precipimus et jubemus expresse et de certa sciencia ad nostre gracie et amoris obtentum, penamque duorum mille florenorum auri nostris inferendam erariis, ut fructus, redditus, proventus et jura quecunque beneficiorum et dignitatum quarumcunque rebellibus majestati nostre pertinentibus in terris ad nostram obedienciam reductis et que de cetero reducentur, dum tamen dignitates et beneficia ipsa per nos hactenus data collatave non fuerit aliis personis, sub sequestro nomine curie nostre ponatis et poni faciatis illosque et illa commendetis venerabili[bus] religiosis, dilectis consiliario nostris fratri Bernardo Cardona, locumtenenti capellani maioris nostri, et magistro Nicolao Ortola, capellano nostre capelle, aut eorum procuratori, qui illos et illa colligant, habeant et recipiant donec a nobis aliter provisum fuerit, compelletis enim et compelli faciatis pretoriis remediis quibus decet universitates, corpora, collegia et singulares personas ad solutionem dictorum fructuum, reddituum, proventuum et jurium tentas et obligatas ad solvendum illos et illa dictis capellanis nostris aut eorum procuratori; procuratores, receptores et administratores dictorum jurium et reddituum compelletis ad ponendum in posse dictorum capellani maioris et Nicolai Ortola seu eorum procuratoris capibrevia et scripturas dictorum beneficiorum et dignitatum dandumque eis compositum et rationem de administratis et reliqua rationum integritate restituendum brevissimum super iis et expeditissimum justicie complementum ministrando, taliter in iis vos habendo ut de diligencia merito collaudari valeatis. Nec secus agatis ratione alique sine causa

quanto gracia vobis cara est et dictam penam cupitis evitare. Datum in villa de Vergens, die XXX mensis Augusti anno a nativitate Domini M^oCCCCLXXII. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni de Sant Jordi. Visa per Johannem Granada pro regenti thesaurariam et conservatore.
Registrata.

53

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona rep una carta de Jaume Taranau i Guillem Molins, els quals segueixen la cort reial, i tria com a procurador davant la cort al mateix Molins.

DATA I LLOC: 30 de desembre de 1471, Girona.

FONT: *E-G, Resoluciones*, vol. 4, f. 151r-151v.

XXX Decembris anno domini MCCCCLXXII per proprium nuncium accepi litteras magnifici domini Jacobi Taranau et honorabilis Guillermi ~~Taranau~~ Molins, qui secuntur regiam magestatem, quibus intellexi quod honorabilis Jacobus Samaso, sacrista maior huius ecclesie, presentavit reverendo domino episcopo Gerundensi litteras patentes reverendissimi domini archiepiscopi Terrachonensis et patriarche Alexandrini quarum effectum et copiam teneb[at] discretus Raymundus Mut, notarius vicariatus, qui in summa hoc videntur habere quoniam dictus Jacobus exposuit in concistorio metropolitano quod licet tempore ex causis justis et honestis se absentaverit ab ecclesia Gerundensi ut sequeretur regiam celsitudinem et eius curia, nichilominus dictus reverendus episcopus, ex officio vel ad instanciam partis ipsum non vocatum nec auditum vinculo excommunicationis innodavit occasione illarum CCCXVII librarum monete currentis in reyno Maioricarum quas dicunt ipsum occupasse et ideo quam primum hoc audivit ponderato discrimine guerrarum quo tota fere patria ista concutitur a dicto reverendo episcopo appellavit et ad cautelam benedictioni absolutionis postulavit sed ipse volens deferre eidem reverendo episcopo remisit eum absolvendum dicto episcopo comittendo honorabilibus Ludovico de Horrea, canonico et sacriste ecclesie Terrachonensis et [] Decipis, archidiacono ilerendi et cuilibet ipsorum in solidum quatenus quocienscunque eius constiterit per instrumentum publicum vel per fidedignos testes dictum Jacobum Samaso postulasse a dicto reverendo episcopo dictum absolutionis benedictionem et ipse concedere recusaverit, ipsum absolvant. Quibus omnibus auditis, visis et intellectis convocavi capitulum in quo presentes fuerunt una mecum honorabiles Petrus de Tarradis, Michael Valls, Petrus Vedruna, Andreas Domenec, canonici, Anthonius Laurecii, Petrus Ferrarii, thesaurarius, Johannes Campa, Gaspar Pug, Michael Alrra et Johannes de Lauro, sacrista secundus, prebiteri de capitulo, in quarum presencia omnia exposui et provisionem supra quod statim succinte narratam legi et pre-//missa legitima discussione fuit concorditer deliberatum quod appellaremus a dicta provisione et a dicto reverendo episcopo et a dictis commissariis et a reverendo archiepiscopo a quo emanavit nulliter et contra ius et justicia ac contra stilum curie metropolitane causis et rationibus sequentibus(...).

[*Al marge esquerre: Sindicus honorabilis capituli.*]

Et aliis fuit constitutus syndicus et procurator honorabilis capituli dominus Guillermus Molins, prebiter de capitulo cui fuit scriptum ut omnino appellet et predictos dominos requirat si videbitur magnifico domino Taranau cuius consilio omnia expediat.

ASSUMPTE: Guillem Molins fa arribar a Andreu Alfonsello un escrit de l'alemany Jeroni de Erfurt sobre la predicció d'un eclipsi solar per al setembre de 1472, el qual tindrà pèssimes conseqüències per a la Terra. Alfonsello transcriu complet l'escrit.

DATA I LLOC: 30 de desembre de 1471, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 152r.

OBSERVACIONS: Una altra versió molt semblant del mateix judici inserit pot trobar-se transcrit dins RAM, Pierre François Xavier de: *Documents relatifs aux troubles du pays de Liège sous les princes-évêques Louis de Bourbon et Jean de Horne, 1455-1505* (Bruxel·les: M. Hayez, 1844), p. XIII.

Et eadem die cum eodem latore accepi copiam fideliter transmissam per dictum dominum Guillelmum Molins prebiterum cuiusdam tremendi iudicii tenoris sequentis volui [?] inserere quia de hora in horam veniebant ad me plures cupientes iudicium predictum legere ne ergo sic discurrendo amitterem litteram fideliter registravi:

[*Al marge dret:* Iudicium formidandum [...] exhigentibus tremendum].

Universis et singulis ad quos presentes pervenerint, me Hieronimus Enphodie et omnis alii filo[so]phi concordantes, pacem sempiternam in Domino. Noverint universi quod anno a nativitate Domini MCCCCLXXII mense Setembris sole existente in Libra convenient omnes planete cum sole in cauda Drachonis et fiet signum innumerabilium rerum et orrendarum. Fiet diluvium per Saturnum et montes flabunt simul, et obscurabunt et denigrabunt totum aerem, et sonitus dabunt orribiles et corda hominum dissipabuntur. Subvertentur edificia necnon arbores. Magna prelia erunt in mari et magna confusio hominum et plures civitates precipitabuntur in locis arenosis et sabulosis. [*Al marge dret:* Eclipsis solis]. Et erit eclipsis solis a tertia usque ad meridiem ignei coloris seu rubei. Et significat magnam efusionem sanguinis et confusionem gentium et ruinam multorum prelatorum. Preterea erunt prelia multa et occisiones in Oriente et Occidente et erunt divisiones regnorum et comitum. In principibus nullatenus veritas invenietur. Imperator morietur; heresis regnabit; orietur dubietas legis christianorum et cultus sarracenorum immutabitur. Et erit leprosa frigiditas maximarum nivium et glacierum, et per totum mundum mortalitas gentium. Itaque mirantibus sodalibus nostris et aliis astrologis approbantibus vobis duximus revelandum pro redemptione animarum vestrarum et ut reveletis ignorantibus et significetis quod in eadem scientia concordati sunt philosophi Euticie, Acubie, Francie et Yspanie, super predictis omnibus. Datis Enphodie per numerum dierum quindecim mensis Decembris anni LXXI.

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al capità del castell d'Oriz que, en virtut del segrest abans promulgat sobre els ingressos dels eclesiàstics rebels catalans, cobre les corresponents quantitats i les lliure als lloctinents de capellà major de la capella reial.

DATA I LLOC: 20 de febrer de 1472, Figueres.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 13*, reg. 3453, f. 87v-88r.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 52, 57 i 58.

[*Al marge esquerre:*] [Nihil] *solvit quia de capella domini regis.*

[*Al cos del text:*]

Pro parte capellanorum domini regis.

Don Joan, etc. Al amat e feel coper nostre en Francesch Sala, capità del castell d'Oriz, salut e dilecció. Com en dies passats per certs justs, honests e rehonables respectes hajam provehüt que

de tots e qualsevol fruyts, rendes, delmes, drets e qualsevol emoluments deguts e devedors del dia que alguns bisbes, abats, canonges, rectors, beneficiats e preveres del principat de Cathalunya han comesa rebel·lió contra nostra majestat, entre los quals qui la dita rebel·lió han comesa, e dels quals les dites rendes e fruyts se deven metre en seqüestre per nós e per nostra cort són alguns los quals havem dats en nomina a vós, dit Francesch Sala, e axí nós, fiants de la fe e integritat de ànimo de vós, dit Francesch Sala, e per haver e posar en poder del dit nostre sequestre los dits fruyts e rendes de les dites dignitats e beneficis les quals o los quals però no hajam col·lats o conferits a altres persones, segons ab altra provisió dada en la vila de Verges a XXX de deembre prop passat es contengut, donam llicència e facultat a vós que anets per totes les parts dels bisbats del principat on sabrets ésser algunes rendes, fruyts, delmes, terçons de delmes e emoluments e beneficis e rectors e obtenints les dites dignitats, beneficiats e rectors que sien rebel·les a nostra excel·lència e residints en les parts fora nostra obediència e aquelles tals rendes, ffruyts, delmes o part de delmes e altres emoluments a mans vostres prengats e presos *juxta serie* de la dessús kalendada provisió, posets e metats en poder del dit sequestre, ço és dels amats consellers nostres frare Andreu Cavaller e frare Bernat Cardona, lochtinent[s] de nostre capellà major, e cascun d'aquells, als quals o al qual dels dits, fruyts e rendes. Volem e provehïm respongats e respondre fçats ab tot effecte fahents vos aquells en la recepció dels dits fruyts àpoques oportunes per vostra suficient cautela. Car nós, ab les presents, als portantveus de nostre governador general en lo dit principat, capitans, veguers, algatzirs, batles e altres qualsevol oficials e súbdits nostres a qui s pertangue, en special als capitans ~~// veguers, algatzirs, batles e altres qualsevol oficials e súbdits nostres a qui s pertangue e en special als capitans~~ de Palau, e de Montseny e de la Castanya, de Tagamanent, e de Vilardú, ab pena de dos mil fflorins d'or d'Aragó e sots incorrimet de nostra ira e indignació dehïm e manam que, a nominació, instància o requesta vostres, exequiten e compellesquen qualsevol persones tengudes e obligades a la prestació del dits fruyts e rendes dels dits rebel·les, bisbats, abadiats, canongies, priorats o en poder dels quals stiguen o staran en esdevenidor e que de aquells e aquelles responguen e respondre facen a vos en nom del dit seqüestre fahents exequicions forts e rigoroses en los béns dels tenguts e obligats, tant per les dites rendes degudes quant devedores prestant a vós, dit Sala, tota vegada e quant requests seran sobre les dites coses a deguda exequició deduiïdores tots consell, favor e ajuda qualsevola excepció, dilació e consulta cessants (...). *Datum* en la nostra vila de Figueres, a XX de fabrer de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLXXII. *Rex Johannes*.

Dominus rex mandavit michi Michael Vitalis et vidit eam regenti thesaurariam et pro conservatore.

56

ASSUMPTE: El bisbe de Girona demana al capítol de la seu certs ornaments eclesiàstics de la capella catedralícia, ja que la capella reial s'ha perdut.

DATA I LLOC: 8 d'abril de 1472, Girona.

FONT: E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 161r.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, 2:22 (1872), p. 275.

Die mercurii, VIII aprilis, *prima sinodi*, intravimus capitulum, pro necessitate que occurrit, quia Regia magestas amiserat capellam suam, et ideo R(everen)dus d(omi)n(u)s ep(iscopu)s proposuit dare sibi capellam. Et quia deficiabat sibi una *camisia romana cum suo amictu et singulo t(antu)m*, cum paramentis de auro de lucha et duo pulvinaria, sive *coxins bans*, peciit ab hon(orabili) capitulo sibi mutuari ad finem predictum, et promisit restituere cum melioramento. Et ita fuit sibi concessum ex com(mmun)i consensu d(omi)norum de capitulo, in quo fuerunt omnes supranotati in primo capitulo cum sequentibus, excepto thesaurario in cujus absentia

manu mea propria scripsi deliberationem hon(orabilis) capituli et quomodo predicta fuerunt portata per d(ominum) Bernardum Gili, presbiterum dicti thesaurarii, dicto R(everendissim)o e(piscop)o personaliter reperto in sua capera superiori, que est contigua camere paramentorum, ista die post vesperos. Et ita continuavi in libro thesaurarii.

57

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena a diversos oficials reials de Catalunya que facen les accions necessàries perquè dels béns i ingressos dels eclesiàstics rebels, abans de repartir-se entre els membres de la seua capella segons privilegi reial, es paguen a cinc dels membres 200 lliures en parts iguals per les pèrdues de béns i el rescat pagat a l'enemic a Peralada. Nomena procurador d'aquest grup al capellà Nicolau Ortolà i al cantor Bartomeu Segrera.

DATA I LLOC: 20 de juny de 1472, Peralada.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum 15*, reg. 3455, f. 16r-16v.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 52, 55 i 58.

[Al marge esquerre:] *Nihil solvit quia de capella domini regis.*

[Al cos del text:]

Magistri Nicolai Ortola et aliorum de capella domini regis.

Don Joan, etc. Als magnífichs amats consellers e feels nostres los portantveus de general governador, capitans, sotacapitans, veguers, batles, sotsveguers, sotbatles, jurats, prohomens e altres qualsevol oficials e súbdits nostres en lo principat de Cathalunya constituÿts e constituÿdors, als quals les presents pervendran e seran presentades, e de les coses deiús scrites requests seran e a cascú d'ells, salut e dilecció. Jatsia en los dies prop passats, segons som informats, a suplicació dels religiosos e amats nostres los capellans e cantors de nostra capella per nós sia estat feta a aquells gràcia e donació de qualsevol béns, rendes e emoluments pertanyents a qualsevol persones eclesiàstiques rebel les a nostra majestat e feta comissió de reebre aquelles als religiosos e amats loctinents de capellans maiors de nostra capella frare Bernat Cardona e frare Andreu Cavaller, qui aquells repartissen entre los dits capellans e cantors de nostra capella segons aquestes e altres coses en la dita provisió a la qual nos refferim són contengudes. Ara, emperò, per quant en lo camp que teníem contra aquesta vila de Peralada lo religiós e amats nostres fra Nicolau Ortolà, mestre en sacra theologia, mossèn Bertomeu Segrera, mossèn Ferrando Mayor e mossèn Luys Azuara e Francí Ferrer, capellans i cantors de la dita nostra capella haien perduts alguns béns, cavalcadures e altres vâlues sues que tenien en lo dit camp stant en nostre servey e encara se sien haüts a rescatar als enemichs, qui muntan més de dos-centes liures. Per tant, és la nostra voluntat que los dits mestre Nicolau Ortolà, mossèn Segrera, mossèn Ferrando, mossèn Azuara e Francí Ferrer ans de totes coses sien pagats e satisfets dels dits béns, rendes e emoluments pertanyents als dits eclesiàstics rebel les fins en les dites dos-centes lliures. Per tant, ab tenor de les presents, de nostra certa sciència e expressament a vosaltres e a cascú de vós dehïm e manam, sots incorrimet de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or d'Aragó a nostres coffrens aplicadors, que ~~de~~ ~~continent~~ <d'aquí avant> respongau e respondre façau als dessús dits mestre Ortolà, mossèn Segrera, mossèn Ferrando, mossèn Azuara e Francí Ferrer e a sos procuradors o procuradors, e no a altra persona alguna, de les dites rendes e emoluments fins en tant les dites dos-centes lliures sien pagats e satisfets e no més avant, compel lint qualsevol universitats e altres persones qui haien tengutss o tengan arrendats qualsevol beneficis de rebel les per tots los remeys deguts de justícia, axí per imposició de seqüestres, penes, com en altra manera, pagar les dites rendes [e] emoluments e retre compte de les coses per ells administrades, la comissió per nós feta als damunt dits fra // Cardona e fra Cavaller en res no contrastant, la qual, tro a tant que les dites dos-centes lliures sien exigides com dit és, ab la present sospenem e per sospesa haver volem donant e atribint ab la present plen e bastant poder als dits frare Nicolau

Ortolà e mossèn Bertomeu Segrera de reebre los béns, rendes e emoluments dessus dits e arrendar e comanar aquells, e exigits repartir entre los dessus dits cometent-los sobre les dites coses nostres, veus, loch e poder; guardant-vos per ço de fer lo contrari en alguna manera si la gracia nostra haveu cara e la dita pena desijau no encòrrer. Los dits, emperò, mestre Ortolà e mossèn Segrera han ja prestat jurament en nostra cancelleria de bé e lealment haver-se *circa* les coses damunt dites e que, en virtut de la present, no reebbran més de les dos-centes lliures e que aquelles entre ells e los damunt dits repartiran egualment. *Datum* en la vila de Peralada, a XX dies del mes de juny en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLXXII. *Rex Johannes*.

Die XXVI junii anno MCCCCLXXII in villa Castilionis Impuriarum magister Nicolaus Ortola et Bartholomeus Segrera prestarunt juramentum in dicta provisione contenta.

Dominus rex mandavit mihi Michaeli Vitalis et vidit eam Joan Granada pro regente thesaurariam et pro conservatore.

Johannes Salat et Jacobus Ximenez, de scribania regis.

58

ASSUMPTE: El rei Joan II comunica a diversos oficials reials de Catalunya que suspén el poder atorgat al mestre Nicolau Ortolà per a rebre diverses rendes dels rebels catalans en nom dels seus capellans, així com les atorgades particularment. També hauran de notificar-li que en vuit dies s'haurà de presentar davant el capellà major o el seu lloctinent per a respondre de les demandes que contra ell tenen els capellans. Si no ho fa, serà detingut i portat davant el rei.

DATA I LLOC: 8 de setembre de 1472, monestir de Pedralbes.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 16, reg. 3456, f. 153r-153v.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 52, 55 i 57.

[*Al marge esquerre:*] [Nihil] *solvit quia de capella domini regis.*

[*Al cos del text:*]

Capellanorum capelle domini regis.

Don Joan, etc. Als nobles, magnífichs e amats consellers nostres los porta[n]tveus de nostre general governador en lo principat de Cathalunya, capitans, verguers, batles, sotsverguers, sotsbatles, alguatzirs, porters e altres qualsevol oficials nostres e, signantment, als magnífichs e amats consellers nostres mossèn Joan Çarrera, batle general en lo principat de Cathalunya, e mossèn Pere Joan Ferrer, e an Guillem Cibrià de Vilalba, alguazir nostre, a qualsevol de aquells a qui la present pervindrà e serà presentada, salut e dilectió. En dies passats per nós fonch feta gràcia als amats capellans de nostra capella de alguns fruyts e rendes de beneficis que rebel les // a nostra majestat havien e reebien en lo present principat de Cathalunya, e donam poder al religiós e amat nostre mestre Nicolau Ortolà en nom e per part dels capellans de la nostra capella reebés, exhigís e cobràs les dites rendes e fruyts; ara, emperò, per bons respectes <a> açò nostre ànimo movents havem sospès, axí com ab la present sospenem, lo dit mestre Nicolau Ortolà de la exactió, collectió e recepció de les dites rendes e fruyts dels dits benifets, axí als dits [de] nostra capella pertanyents en virtut de les dites gràcies, com encara de altres gràcies que nós apart li havem fet al dit mestre Ortolà en particular, en tal manera que d'ací avant no pugua reebre, exhigir e collir res de les dites rendes o fruyts. Per ço, a vosaltres e a cascú de vós, a qui pertangua, vos diem e manam a pena de mil florins d'or a nostres còfrens aplicadors, que no permetau o permetre façau al dit mestre Ortolà reebre, exhigir e collir res de les dites rendes manant ab imposició de penes e execució de aquelles totes e qualsevol persones, col·legis e universitats qui sabreu ésser tengudes e obligades a provar les dites coses no no (*sic*)

responguau o respondre façau en alguna manera al dit mestre Ortolà. E no res menys intimareu al dit mestre Ortolà que, dins vuyt dies del dia de la presentació e citació per vós o qualsevol de vós a ell faedora comptadors, compareguau davant lo venerable religiós e amat conseller e capellà maior nostre lo abat de Sanctes Creus o de son loctinent en lo reyal camp, hon nós de present som, per respondre a algunes demandes que los dits capellans entenen a fer contra ell; en altra manera, passat lo dit temps, si no venia o comparia davant lo dit nostre capellà maior com dit és o son loctinent, vos diem, cometem e manam que lo dit mestre Nicolau prengau, e pres e ben guardat, nos trametau per que nós pugam fer ço que per justícia fer deurem en les dites coses. Car nós, en e sobre les dites coses, vos cometem nostres veus e loch ab la present, guardant-vos de fer lo contrari en alguna manera per quant nostra gràcia haveu cara e la dita pena desijau evitar. *Datum* en lo monestir de Pedralbes, a VIII de setembre any MCCCCLXXII. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit mihi Joanni de Sant Iordi. Visa per vicecancellarium et per capellanum maiorem, regentem thesaurariam et pro conservatore.

59

ASSUMPTE: Celebracions a la catedral de Girona pel triomf final del rei Joan II en la guerra contra Catalunya després de la rendició de Barcelona.

DATA I LLOC: 21 d'octubre de 1472, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 196v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, 3:9 (1873), p. 122.

Vicesima vero prima ejusdem mensis habuimus litteras. Et ista die XI M(ille) virginum fecimus pulsari campanas *tocius civitatis*. Et conveniente clero et populo in ecclesia cathedrali in organis et choro fecimus canthari *te deum laudamus*; et gracias egimus deo nostro, qui tanta fecit in cathalonia, et victoriam dedit cesari nostro, et nobiscum fecit misericordiam. Et ibidem post graciaram actionem fuit publicatum honor(abilibus) juratus et civibus ibidem presentibus quod honor(abiles) vic(arius) et capitulum ordinaverant fieri tres processiones ad gloriam et laudem sanctae trinitatis; primam die veneris proxime: primam cum capis, reliquas duas prout videbitur d(omi)nis de capitulo, postquam experti fuerint quomodo succedat prima die.

60

ASSUMPTE: El rei Joan II comunica als capellans Pere Çabater, Lluís Domínguez àlies Adzuara i Jofré Costantí que, de forma irrevocable, passen a cobrar les quitacions de l'Escrivania (dret del segell) en substitució dels capellans Ramon Cardona, Joan Rajadell i Bartomeu Cantarranes, atès que aquests no segueixen la cort i passaran a cobrar les quitacions de la Tresoreria.

DATA I LLOC: 24 d'octubre de 1472, Barcelona.

FONT: *E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Itinerum 18*, reg. 3458, f. 63v-64v.

[Al marge esquerre:] *Nihil solvit quia de capella domini regis.*

[Al cos del text:]

Petri Çabater et aliorum.

Nós ~~Joannes~~ don Joan, etc. Considerat que, de gran temps ançà, los amats capellans de nostra capella mossèn Ramon Cardona, mossèn Joan Reiadell e mossèn Berthomeu de Cantarranes no segueixen la cort e servey nostres, ans cascú d'ells se stà e viu en lur casa e beneficis, havem col·locat en loch de aquells a vosaltres amats nostres mossèn Pere Çabater, mossèn Luis Domínguez // àlias Azuara e mossèn Jofré Constantí, ço és, en loch del dit mossèn Ramon Cardona a vós dit mossèn Pere Çabater, en loch del dir mossèn Joan de Reiadell a vós dit mossèn Luis Domínguez àlias Azuara e en loch del dit mossèn Berthomeu de Cantarranes a vós mossèn Jofré Constantí, les persones dels quals per experiència conexem ésser àbils e dispotes al servey de nostre Senyor Déu e nostre, volents, declarants e manants ab les presents siau d'ací avant quitats e reebau vostres quitacions del dret de segell de nostra cancellaria en la forma e manera que eren quitats en temps passat los dits mossèn Cardona, mossèn Reiadell e mossèn Cantarranes, los quals volem e manam d'ací avant per lo temps que seguiran sien pagats en la tresoreria e no del dret de segell e en les altres preeminències e prerogatives a ells pertanyents per ésser capellans nostres e de nostra capella no volem ne és nostra intenció sia fet perjudici ne derogació alguna sinó tan solament en les quitacions, que axí com los dits mossèn Cardona, mossèn Reiadell e mossèn Cantarranes les solien en temps passat reebre del dit dret de segell que d'ací avant, puy ells no seguexen, les reeben en nostra tresoreria, e que vosaltres, dits mossèn Pere Çabater, mossèn Luis Azuara e mossèn Joffré Costantí, puix seguieu nostra cort e servey continuament, siau en loch d'aquells e reebau les quitacions vostres en lo segell segons dit és. E jatsia d'ací avant contengués venir a la dita nostra cort los dits mossèn Cardona, mossèn Raiadell, mossèn Cantarranes o qualsevol de aquells, per la venguda de negú de aquells no volem siau trets, expel·lits ne mudats dels dits lochs vosaltres dits mossèn Çabater, mossèn Atzuara e mossèn Costantí més que si los dits mossèn Cardona, mossèn Raiadell e mossèn Cantarranes fossen absents, puy per los dits sguarts en loch de aquells sou stats vosaltres col·locats segons dit és qualsevol ordinacions, pragmàtiques sancions e altres coses anaçò [?] derogants no obstant en qualsevol manera, com aquesta sia nostra incommutable voluntat e intenció; manants per les presents de la dita nostra certa sciència e expressa als magnífichs e amats consellers nostres tresorer general, lochtinent de aquell e regent la nostra Scrivania o tenints los segells de nostra cancellaria, e encara al scrivà de ració de casa nostra, lochtinent de aquell e regent la dita Scrivania de ració sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or dels béns de qualsevol contrafahent havedors e a nostres còfrens // aplicadors que d'ací avant en loch dels dits mossèn Cardona, mossèn Reiadell e ~~moss~~ e mossèn Cantarranes posen e tinguen a vosaltres, dits mossèn Pere Çabater, mossèn Luis Atzuara e mossèn Costantí en la forma damunt dita, restituesquen, liuren e donen vostres certificacions e albarans en cascuna terça segons és acostumat e segons los donaven als damunt mencionats mossèn Cardona, mossèn Raiadell e mossèn Cantarranes e us responguen de les quitacions en cascuna terça segons a aquells ne responien, e lo dit tresorer, lochtinent o regent la tresoreria pach als dits mossèn Cardona, mossèn Raiadell e mossèn Cantarranes segons és dit damunt; e la present nostra provisió, declaració e ordinació totes e sengles coses en aquella contengudes tingan fermament e observen tenir e observar facen inviolablement, en testimoni de les quals manam ésser fetes les presents ab nostre segell comú en lo dors segellades, *Datum* en Barchinona a XXIII dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCLXXII. *Rex Johannes*.

Dominus rex mandavit mihi Joanni Christian. Visa per Johannem Granada pro thesaurario et conservatore.

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena a diversos oficials seus que, transitòriament i de forma excepcional, s'afegisca un cantor més, anomenat Ramon Granyén, al nombre de cantors

ordinaris, els quals, segons ordinacions i pragmàtiques, cobren les quitacions del dret del segell. Si algun cantor d'aquest grup s'absenta o mor, Granyén passarà a ocupar el seu lloc.

DATA I LLOC: 12 de desembre de 1472, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Itinerum* 20, reg. 3460, f. 30r-30v.

[*Al marge esquerre:*] Nihil solvit quia de capella domini regis.

[*Al cos del text:*]

Raymundi Granyen.

Johannes, etc. Venerabili religioso, magnificis dilectis consiliariis nostris, capellano maiori, prothonotario, scribe portionis domus nostre vel eorum locatinentibus, et dicta officia regentibus, et aliis etiam officialibus nostris et dicte domus nostre ad quem et quos pertinet et spectat et presentes fuerint presentate, salutem et dilectionem. Etsi per ordinationes et pragmaticas eiusdem domus nostre, statutum, sanctitum et provisum existat ut certus sit numerus capellanorum, cantorum, scribarum et aliorum officialium capelle et dicte domus nostre qui quitationes ordinarias ex jure sigilli nostre cancellarie recipiant et Nos, ad observationem dictarum ordinationum et pragmaticarum, stricti sumus dictisque numerus crescere non possit, verum quia dilectus et fidelis cantor de eadem capella nostra Raymundus Granyen diversa nobis prestatit servicia ac prestare non desinit animo presenti prestatiturumque speramus potiora Domino concedente prospecta atque dispositione et sufficientia eiusdem et cum inter alios de nostra capella eum necessario habeamus aliisque respectibus at causis quas hic exprimendas omittimus moti, cum sit iustum et equum ut per maiestatem nostram provisum sit unde vitam habeat dictus Granyen nam qui altari servit de altare vivere debet, eamobrem dictis ordinationibus et pragmaticis non obstantibus quo ad hec dumtaxat et pro hac vice tantum dispensamus et derogari volumus previis respectibus. Tenore presentis scienter et deliberate sancimus, providemus, statuimus volumusque et ordinamus ut de cetero dictus Raymundi Granyen sit cantor et de numero ordinariorum cantorum predictae capelle domus nostre et habeat ac consequatur quitationem ordinariam et stipendium ex dicto jure sigilli cancellarie nostre sicut alii cantores et de nostra capella habent. (...). // Volumus tamen et providemus quod si aliquem ex dictis cantoribus ordinariis capelle nostre et quitationem de dicto jure sigilli quorumcunque abesse contingat sit quod eidem propter sui absentiam compositum non fiat, quod tali casu dictus Raymundus Granyen ponatur suo loco. Et nihilominus si aliquem decessisse contigerit dictus ~~Raymundus~~ Granyen etiam et alius nemo eodem suo loco ponatur adeo ut ab inde non data sit causa ut dictus ~~Ray~~ numerus crescatur, et per vos, predictos capellanum maiorem, scribam portionis, prothonotarium vel locumtenentem vestri casibus predictis advenientibus sit fieri providemus, volumus et iubemus nullo alio mandato a nobis spectato seu provisione. Datum in civitate Barchinone, duodecimo die mensis Decembris anno a nativitate Domini MCCCCLXXII. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Michaeli Vitalis. Visa per Guillermmum de Peralta, generalem thesaurarium, et pro conservatore.
Registrata.

62

ASSUMPTE: Alguns membres del capítol de la seu de Girona, entre els quals es troba Guillem Molins, fan concòrdia amb l'escriptor de llibres de cor perquè continue el treball acordat abans de la guerra en les mateixes condicions.

DATA I LLOC: 28 de març de 1473, Girona.

FONT: *E-G*, *Resolutiones*, vol. 4, f. 226r.

[*Al marge dret:*] Concordia scriptoris librorum chori.

Eodem die fuit concordatum intervenientibus una mecum, vicario honorabilis Petri Vedruna, Guillermo Molins et Michaele Alrra cum scriptore librorum chori quod continuet secundum tenorem capitulorum anticorum ante guerram hoc adice[re] quod in quolibet volumine teneatur facere gratis quatuor quinternos ut nichil deducatur de salario stipulato, scilicet III solidos et sex denarios pro carta sed dare ut dixi sine aliquo salario quatuor quinternos perfectos.

63

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona tria Guillem Molins, prevere de capítol, i Andreu Alfonsello com a síndics del capítol gironí en les corts de Catalunya, que es van a celebrar a Perpinyà. Molins és enviat sense salari.

DATA I LLOC: 29 de març de 1473. Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 225v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, 3:19 (1873), p. 225. Relacionat amb el doc. 64.

Eodem die fuerunt electi syndici ad curias perpiniani honorabilis guillermus molins, presbiter de capitulo, sine salario nisi quod detur sibi prebenda; qui interim videat quo ardore dicta curia ducatur; et cum fuerit legitimata et purificata atque habilitata scribat honor(abili) capitulo ad finem ut *ego vadam*, qui *fui* cum eodem instrumento *electus*: quia magna occurrunt negocia et expedit rei publice hujus principatus et ecclesie quod totis viribus insistatur reparationi gravaminum, ut sic ecclesia gaudeat suis immunitatibus, nec *possim* ire sine voluntate capituli, seu majoris partis.

64

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona nomena Andreu Alfonsello, canonge, i Guillem Molins, prevere de capítol, com a procuradors o síndics per a acudir a les corts catalanes de Perpinyà, o allà on foren continuades, en representació d'aquest capítol.

DATA I LLOC: 30 de març de 1473, Girona.

FONT: ADG, Llibres notariais, vol. G/68, f. 239r-239v.

OBSERVACIONS: Relacionat amb el doc. 63.

Sindicatus capituli Gerunde

Noverint universi quod nos, capitulum ecclesie Gerundensis die, <mense> et anno ~~ae hora~~ subtus ~~contentis~~ <kalendatis>, ad mandatum honorabilis viri domini Andree Alfonsello, decretorum doctoris, archidiaconi Bisuldinensis, reverendissimi in Christo patris et domini domini Johannis miseracione divina episcopi Gerundensis in spiritualibus et temporalibus vicarii generalis, in domo thesauraria ipsius ecclesie comuniter nuncupata inter missarum sollennia convocati et congregati ad quam siquidem convocacionem et congregacionem convenimus et interfuimus, nos, <dictus> Andreas Alfonsello, Petrus <Geraldus> de Terradis, Michael Valls, Petrus Vedruna, Andreas Domanech, ~~canonici~~ Bernardus Prim, canonici, Petrus Ferrarii Sasala, thesaurarius, Guillermus Molins, Johannes Campani, Gaspar Puig, Petrus de

Vinedis, Michael Alrani, Geraldus Dalmacii, Anthonius Corbera et Johannes de Lauru, decretorum doctor, presbiteri de dicto capitulo, scientes quod nuper ad nos delatis fuerunt littere regie cum quibus serenissimus dominus rex nos ortatur ut per medium syndici seu syndicorum nostrorum interveniamus curia generali per ipsum dominum regem Cathalanis in dicta villa Perpiniani celebrande, idcirco confisi ad plenum de circumspeccione prudencia et probitate vestri dominorum Andree Alfonsello et Guillermi Molins superius nominatorum citra tamen revocationem aliorum quarumvis syndicorum, actorum et procuratorum nostrorum ad alia negocia per nos hactenus constitutorum, gratis et scienter constituimus et etiam ordinamus procuratores, syndicos et actores nostros certos et speciales <vos, eosdem dominos Andream Alfonsello et Guillemum Molins, simul et in solidum> ad interveniendum scilicet et interessendum ac comparendum pro nobis et nomine nostro curie generali predictae, atque celebrationi et tractatibus eiusdem ac ordinationibus eiusdem sive in dicta villa Perpiniani sive alibi forsitan <illam> prorogari contingat, et ad tractandum, ordinandum et declarandum cum <dominis> prelatis et eorum ac capitulorum procuratoribus, magnatibus, baronibus, richis hominibus, militibus et sindicis civitatum, villarum et aliorum locorum in dicta curia intervenientibus quicquid tractandum, declarandum et ordinandum fuerit in eadem curia, et ad consensendum nomine nostrorum pro nobis tractatibus, ordinationibus et declarationibus qui et que fient in nostra curia et seu ipsis tractatibus, ordinationibus et declarationibus seu aliquibus ex eidem discendiendum si et prout vobis <dictis sindicis nostris> fiendum videbitur, et ad dandum et opponendum in dicta curia generali et alias coram dicto serenissimo domino rege et seu provisoribus deputatis et deputandis gravamina dicte ecclesie Gerundensis ac nobis et singularibus personis ac clero et personis ecclesiasticis civitatis et diocesis Gerunde in simul vel divisim illatis vel inferendis et factis ac inferendis et faciendi qualitercunque eaque et illorum reparacionem debito cum effectu prossequendum. Necnon propterea et alias coram jam dicto domino rege comparendum et vos presentandum in eius sacro consilio et audientia ac coram reverendissimo domino regio cancellario et magnificis vestris vicecancellario et regente cancellariam et inde de quibuscunque gravaminibus et perjudiciis ac lesionibus et invasionibus nobis et dicte ecclesie Gerundensis ac membris suis factis et illatis semel et pluries supplicandum et ad debitum reduci statum petendum, instandum et requirendum ac supplicandum. (...). // (...). die martis intitulata tricesima mensis Marcii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXX tercio, presentibus et vocatis ad hec me Petro Raymundo Muti, notario domini Gerundensis episcopi subscripto et testibus scilicet discreto Bernardo Gili, presbitero deserviente in dicta sede, et Anthonio Vila, scriptore librorum olim ville Perpiniani nunc vero Gerunde habitatore. Et venerabilis dominus Johannes Oliu, presbiter de ipso capitulo qui propter indisposicionem persone sue congregacioni et celebrationi dicti capituli nequivit interesse predicta laudavit et firmavit ipsa eadem die et hora in hospicio habitacionis sue, presentibus me ante dicto notario et testibus ipsis ad hec premissa vocatis specialiter et rogatis.

65

ASSUMPTE: Andreu Alfonsello comunica a Guillem Molins, procurador del capítol de la seu de Girona a les corts de Perpinyà, les instruccions del mateix capítol i li demana que escriga sobre el progrés de les corts.

DATA I LLOC: 6 d'abril de 1473, Girona.

FONT: E-G, *Resolutiones*, vol. 4, f. 226r.

OBSERVACIONES: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, 3:19 (1873), p. 225.

Item fuerunt per me ostense et lecte instructiones ordinate pro d(omi)no guillermo molins *socio meo ad curias perpiniani*. Et quia placuerunt d(omi)nis de capitulo fuerunt per me in presencia omnium sibi tradite et acceptate; quia jam viva voce in camera mea eas ei comunicaveram; et totus effectus in hoc versatur quod datis litteris capituli Reverendissimo ep(iscop)o explicet credenciam s(eu) necessitatem eccl(es)ie ratione provisionum *rusticorum*, et referat *concordiam*

cum eis inhitam in sancto Martino; et quod scribat sepius de statu et progressu curiarum. Item de litteris quas habuimus a procuratore majoricarum super provisionibus d(omi)ni samaso et johanxo.

66

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona envia a les corts de Perpinyà, que s'han traslladat a Barcelona, a Guillem Molins perquè intervinga en aquelles i l'informe puntualment. Li és atorgat un salari de quatre sous diaris mentre no hi vaja un canonge de la seu, puix no és costum que estiga a soles un prevere de capítol a les corts.

DATA I LLOC: 4 de novembre de 1473, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 4, f. 266r-266v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: "Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482", *La Renaixensa*, 3:23 (1873), p. 270.

III novembris intravimus capitulum propter adventum honorabilis p(etri) de sancto celodonio, qui relationem fecit quod comunis fuit omnium convocatorum apud terrachonam sententia quod fiat et continuetur prosecutio *defensionis quod non solvatur decima* (...).

Et ipso audito ac lectis instructionibus, fuit comissum venerabili guillermo molins, oratori electo una *mecum archi(diacon)i bisuldinensi ad curias perpiniani, que translate sunt ad civitatem Barchinone*, quod omnino loquatur cum honorabili jo(hanne) sirvent, collectore provincie, quod assignet sibi aliquem brevem terminum ad solvendum,—et quod interveniat ad audiendum compota dicti sirvent,—et al(ias) interveniat in curiis,—et cotidie scribat de statu curie *ad finem quod* honorabile capitulum mittat me; et si ego essem impeditus, fiat electio de canonico; quia *usque ad ista tempora non consuevit in curiis interveniere presbiter de capitulo*; maxime, solus. Quo comparente dictus molins revertatur si volverit; quia post adventum canonici nichil sibi daretur nisi sola porcio *panis vini et scutelle*. De isto tempore intermedio fiet sibi remuneratio ad arbitrium honorabilis capituli, postquam non excedat III^or solidos pro die quos ipse preclit; sed quia concurrebat cum venerabili p(etro) vinyoles, fuit sibi dictum quod sine salario obtulerat stare; et sic non poterat revocari si staret oblationi confidendo in verbo capituli.

67

ASSUMPTE: Una comissió escollida a l'efecte pel capítol de la seu de Girona acorda amb l'orguener Pagana i un soci seu la reparació dels orgues de la seu, la qual també inclou baixar-lo un o dos punts i fer manxes noves, pel preu de dotze lliures.

DATA I LLOC: 7 de desembre de 1473, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 4v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 4-5.

Septima decembris intravimus capitulum; in quo fuit reportatum quod organa indigebant reparatione, et nisi de celeri remedio provideatur erit irreparabilis provisto, ut accepimus *a discretis et peritis organistis qui solent organa pulsare et tangere*. Et cum acasu se obtulerit *peritissimus magister pagana* qui transitum suum faciat et visitet *patriam originis sue, s(cilicet) perpinianum*, cum magna comoditate poterunt reparari. Qua expositione facta et longa maturitate discussa, fuit deliberatum quod de hoc fieret comissio venerabili michaeli Alrran et michi Alfonsello archidiacono bisuldinensi, et sic facta est comissio concorditer. Nos vero, acceptata dicta comissione, comunicavimus cum dicto *magistro pagana et socio suo*. Et post multa

verba concordavimus quod ipse reparaet dicta organa, et deprimat modicum *per unum vel duos punctos* dicta organa, que nimis alte fuerunt intonata, et sic dulcius pulsabuntur et suavius audientur, faciatque *manxias de novo* more novissimo *ut possint trahi a quocunque rustico et imperito*, precio *duodecim librarum* monete currentis *incameratarum*, hoc est dicere *quod ipse faciat sibi expensas et habeat sibi alvadias, ligna et omnia necessaria ad perfectam reparationem*; et hoc teneatur incipere post cras, et teneatur perficere hinc ad proximum festum festivitatis jesu christi secundum carnem, ne fiat scandalum defectu organi in tam celebri festivitate. Et eadem die reportavimus dominis de capitulo, quibus placuit bona expeditio et maxime precium.

68

ASSUMPTE: Guillem Molins acredita en les corts catalanes el poder com a representant del capítol de la seu de Girona.

DATA I LLOC: 22 de desembre de 1473, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Generalitat, vol. 989. Transcripció procedent de REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya*, vol. 25 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), p. 19-20.

E en continent lo mateix dia, lo discret mossen Guillem Molins, prevera, qui en dita cort e en dit Braç entreve com a procurador, yconom e sindich del capitol de Gerona fahen fe de la sua potestat exhibi devant los dits examinadors una carta publica feta en lo capitol de la seu de Gerona a XXX del mes de Març propassat e closa per lo discret en Ramon Muti, prevera, per auctoritat del bisbe de Gerona, publich notari; en effecte continent com lo dit capitol en forma canonica e acostumada comgregat donave poder e manament special al dit mossen Francesch (*sic*) Molins de entreuenir per lo dit capitol en la present Cort e en dit Braç ecclesiastich e de consentir e dissentir coniuñctament o divisida ab aquells del dit Braç en actes fets e fahedors e e per dita Cort coniuñcta o separadament per lo dit Braç e totes altres coses exercir que en Corts generals pogues lo capitol fer cometent e atribuïnt al dit Francesch (*sic*) Molins totes ses veus ab plenaria potestat.

69

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona rep una carta de Guillem Molins, el síndic en les corts catalanes. Encarreguen a Molins que reba certes àpoques per fer-les arribar al capítol.

DATA I LLOC: 24 de desembre de 1473, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 5r.

OBSERVACIONES: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 1.

XXIII decembris, vigilia natalis domini nostri Jesu christi, honorabile capitulum accepit a venerabile guillermo molins *socio meo in syndicatu curiarum cathalonie*, me jam induto capa pro vesperis vigilie predictae; quibus significabat recessum oratorum provinciarum ad dominum nostrum papam. Significabat insuper quod XXXVI libras, quas miserat honorabile capitulum per venerabilem *narcissum calsada* mercatorem barchinone pro *tanda* hujus diocesis, habere non potuit; de quo supra fit mentio, supra in prima *carta*. Significabat etiam quod opus erat factum; s(cilicet) quod ex quo haberi non potuerunt, quod detur modus quo dicta quantitas tradatur Reverendo ludovico michaelis *decretorum doctori, canonico, et archidiacono confluentis in ecclesia elnensi et prothonotario sedis apostolice, alteri ex oratoribus pro parte provincie terrachon(ensis)*. Quibus receptis, mandavi capitulum *convocari ante crucifixum ad introhitum chori*; in quo fuit discussa materia, et conclusum quod omnino pecunie habeantur a venerabili gabriele capmany

socero *dicti calçada*, dando sibi locum in illis XXXVI libris; qui gratis obtulit se libenter facturum allegando quod dictus *narcissus calçada* gener suus erat in civitate. Et sic fuit missus honorabilis petrus vedruna, qui una cum dicto gabriele capmany cum pecuniis accessit ad diversorium; et quantitatem predictam *eidem Reverendo ludovico* persolvit, et *apocham de recepto* ab eo accepit. Quo audito, mandavi quod certificarium apoche mitatur ad dominum guillemum molins, instrumentum vero retineatur apud capitulum; et ita injunctum fuit dicto vedruna. Superest modo quod dicta quantitas assignetur dicto venerabili gabrieli capmany per dictum capitulum.

70

ASSUMPTE: Guillem Molins sol licita per carta al capítol de la seu de Girona que li envien els 4 sous diaris que varen acordar per a la continuació de les corts. El capítol resol enviar-li 10 lliures, que varen ser lliurades a Molins.

DATA I LLOC: 9 de gener de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resoluciones*, vol. 5, f. 6v.

OBSERVACIONS: Transcrit parcialment dins FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 2.

VIII Januarii intravimus capitulum in quo fuerunt lecte epistole venerabilis Guillermi Molins, qui peciit mitti suffragium et succurrimentum salarii juxta oblationem factam quod a die quo inciperent curie continuarii darentur sibi IIII solidi. In quo fuit deliberatum quod mittantur sibi X libre; et postea in crastinum fuit provisum quod honorabilis Petrus Vedruna anticipet et solvat V libras et venerabilis Anthonius Corbera V libras.

[*Al marge dret:*] X libre fuerunt misso venerabili Guillermo Molins; solverunt eas.

71

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere de capítol de la seu de Girona, canonge de la col legiata de Sant Feliu de Girona i paborde de Tordera de la mateixa col legiata, lloa i aprova totes les gestions fetes pel seu procurador Lluís Spital per a la possessió d'aquesta pabordia. També torna a fer al mateix Lluís Spital procurador per a renunciar a la pabordia per a permutar-la amb algun benefici de Joan Madrenchs, canonge de la col legiata.

DATA I LLOC: 18 de gener de 1474, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Dalmau Ginebret, vol. 219/54, 18 de gener de 1474, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 73.

Die martis XVIII Januarii anno predicto.

Noverint universi quod ego Guillermus Molins, presbiter de capitulo ecclesie Gerundensis, canonicusque ecclesie collegiate Sancti Felicis dicte civitatis Gerundensis ac prepositus prepositure [*dues paraules ttxades il legibles*] <de Tordera> dicte ecclesie collegiate Sancti Felicis michi collate per venerabilem capitulum ~~dicte~~ <[...]> ecclesie Sancti Felicis, de certa sciencia ~~om~~ laudando primitus aprobando, ratificando et confirmando quidquid per vos venerabilem Ludovicum Spital, prepositum prepositure mensis Junii ~~ipsius~~ ^{ipse} eisdem ecclesie collegiate Sancti Felicis circa possessionem per vos nomine meo adeptam de dicta prepositure de Tordera actum fuerit sive gestum constituo et ordino procuratorem meum certum et specialem et ad subscripta eciam generalem, ita quod specialitas generalitati non deroget nec econtra vos eundem Ludovicum Spital licet ab hiis absentem ad resignandum per me et nomine meo in manibus et posse reverendi in Christo Patris et domini domini episcopi Gerundensis vel sui vicarii in spiritualibus et temporalibus generalis vel dicti capituli ~~ecclesie~~ dicte ecclesie Sancti Felicis aut alterius inde comissionem sive potestatem habentes dictam prepositura de Tordera e per causa

videlicet permutacionis cum quibusvis beneficio seu beneficiis que venerabilis Johannes Madrenchs, // canonicus dicte ecclesie collegiate imprensens obtinet seu imposterum seu imposterum obtinebit tam cum cura quam sine cura eciam si vulgariter nuncupata fuerint de proxima jurandumque in animam meam quod in huiusmodi resignacione seu permutacione non intervenit fraus, simonia, dolus, labes nec aliquo alia pactio illicita seu eciam corruptela dictumque beneficium que michi ratione premissa conferetur iterum in manibus et posse illius ad quem spectat pure et simpliciter resignandum si vobis videbitur. Et generaliter omnia alia faciendum et libere exercendum in predictis et cura ea quecunque ad hec [...] ac eciam opportuna, et que ego facere possem personaliter constitutus. Ego enim in predictis et cura ea et super dependentibus seu emergentibus ex eisdem comitto vobis dicto procuratori meo plenarie vices measu cum plenissima facultate. Et volens vos dictum procuratorem meum relevare super predictis ab omnium onere satisfandi fidem [...] in hiis pro vobis et eis promitto vobis, notario, quam eciam infrascripto ut publice pro me et pro aliis eciam personis omnibus quatenus intersit legitime stipulanti, et me semper habere ratum gratum et firmi quidquid per vos dictum procuratorem meum in predictis et cura ea pro me et nomine meo procuratum et actum fuerit sive gestum et nullo tempore revocare sub bonorum meorum omnium obligacione. Actum est hoc Barchinone XVIII mensis Januarii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto. Signum Guillermi Molins predicto qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Johannes Borge, presbiter in ecclesia de Mari beneficiatus, et Johannes Bach, mercator Barchinone.

72

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena als seus oficials al regne de València que segresten rendes del cardenal i bisbe de València [Roderic de Borja] per valor de 1.000 lliures anuals mentre que no complisca la promesa que féu al monarca d'atorgar un canonicat que havia quedat vacant a la seu de València al seu capellà xantre Lluís Domínguez àlies Atzuara.

DATA ILLOC: 26 de gener de 1474, Barcelona.

FONT: *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Joan II (1471-1478), reg. 294, f. 65v-66r.

Ludovici Dominguez alias Atzuara.

Don Joan, etc. Als reverend, spectacles, nobles, magnífichs e amats consellers nostres lo mestre de Montesa, loctinent general en lo regne de València, e als portant-veus de general governador en lo dit regne, e a son loctinent e surrogats, e encara al balle general e a son loctinent e a cascú d'ells, salut e dilectió. Havem a memòria en dies passats <essent> vengut ~~lo reverendíssimo pare en Christ e car amich nostre lo cardenal vicecanceller, bisbe de València, la hora legat apostòlich~~ lo reverendíssimo pare en Christ e car amich nostre lo cardenal vicecanceller, bisbe de València, la hora legat apostòlich en lo monestir de Pedralbes, hon nós personalment la hora érem tenint associada la nostra ciutat de Barchinona, a intercessió nostra lo dit cardenal no sols com legat, mes encara com a bisbe de València per la gràcia que nostre sant pare ans de la dita legatura li havia feta e atorgada per sos familiars, prometé a nós e fonch content que lo amat capellà xantre de nostra capella e contínuo comensal nostre mossèn Luys Domínguez àlies Atzuara fos provehüt de la primera canongia vacant en dita seu de València. E per mort de micer Jacme Prats haja vaccat en dita seu una canongia, e per nós diverses vegades sia estat provehüt e manat als vicaris generals oficials del dit reverendíssimo <cardenal>, capítol e canonges de la dita seu donassen la possessió de dita canongia al dit mossèn Atzuara, e aquells ho haien recusat fer scusant-se e dients que lo dit cardenal ha provehüt de la dita canongia en altra manera, e que han obeÿts los manaments del dit cardenal e axí han complit lur offici e deute. Perquè nós, considerat que lo dit cardenal no ha volgut atendre la promesa que de açò a nós havia feta, ço és de provehir al dit mossèn Atzuara de la primera canongia vaccant, és

deguda cosa per nós hi sea feta deguda provisió, e tal que les coses a nós promeses sien complides ab affecte e lo dit cardenal ni algun altre haja a pensar que lo que a nós ha promès haja ésser vacan, e encara per satisffer als contínuus e acceptes serveys que a nós e de gran temps ençà nos ha fets, e que fer e prestar no cessa, no sens gran treball, lo dit mossèn Atzuara de què mereça major cosa que la dita canongia e encara per los serveys que <en> aquexa sglésia ha fets en dies passats, ne és digna cosa que algú, per gran dignitat que tinga, haja venir a menys del que promès nos ha, e que nós ho tol·leràssem ab paciència. E puix lo dit reverendíssimo cardenal la dita promesa no ns ha servat, és nostra intenció de rendes sues satisffer en alguna manera a aquella. Per ço, ab tenor de les presents e de nostra certa sciència e expressament per la primera e segona jussions, a pena de cinch-mília florins d'or si contrafereu dels béns de cascun contrafaents exhigidors e als còfrens nostres applicadors, vos diem, encarregam e manam que, tota dilació e consulta apart, posades de continent les presents vos seran presentades apregau, occupeu e seqüestreu a mans nostres e de nostra cort dels fruyts e rendes del dit reverendíssimo cardenal que pus // expedites trobareu que basten a mil liures per cascun any, e aquelles tingau seqüestrades per nós e nostra cort e posades en mà tercera e segura fins e tro a tant que lo dit cardenal, recordant-si de sa promesa feta a nós, haja provehüt de la dita canongia, fruyts e rendes e drets de aquella lo dit mossèn Adzuara, e lo haja fet metre en possessió real e actual, pacífica, vèccua e expedita de dita canongia, e revocants qualsevol provisions a qualsevol altra persona fetes, de les quals mil liures per nostres letres sereu avisat ço que a voluntat havem de aquelles se disponga. E guardau-vos de fer e attentar lo contrari si la gràcia nostra teniu cara e la ira e indignació nostra e pena damunt dita desijau squivar, com axí deliberadament e consulta per los sguarts damunt dits hajam deliberat e vullam ~~se faça~~ sia fet e complit totes excepcions, dilacions, consultes e qualsevol impediments e obstacles cessants. Dada en Barchinona, a XXVI dies del mes de janer, any mil CCCCLXXIII. *Rex Johannes.*

*Dominus rex mandavit mihi ~~Joan~~
Bartholomeo Serena. Visa per thesaurarium
generalem et Paulum Rossell, scribam
porcionis, procuratorem regii patrimonii et
pro conservatore.*

73

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere de capítol i paborde de Tordera en l'església de Sant Feliu de Girona, i Joan Madreus, canonge de l'església de Sant Feliu i titular del diaconil de l'església de Santa Eulàlia del palau de l'Ardiaca, renunciem davant el vicari general de Girona els citats pabordia i diaconil per tal de permutar-los. El vicari fa efectiva la permuta.

DATA I LLOC: 26 de gener de 1474, Girona.

FONT: ADG, cúria i vicariat general, benefical, manuals de col·lacions, vol. 46 (23) [D/199], f. 178r.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 71.

Die XXVI Januarii.

Coram honorabili et provido viro domino Andrea Alfonsello etc. vicario etc. existentes personaliter constituti discretus Ludovicus Hospitalis, presbiter prepositus Junii in ecclesia Sancti Ffelicis Gerunde, procurator honorabilis viri domini Guillermi Molins, presbiteri de capitulo et prepositi de Tordera in ipsa ecclesia Sancti Felicis, a quo habet plenum posse subscripta faciendi, ut constat quodam instrumento publico acto Barchinone decima octava mensis Januarii currentis anno per discretum Dalmacium Ginebret auctoritate regia notarium publicum Barchinone, ex una, et venerabilis Johannes Madreus, canonicus dicte ecclesie Sancti Ffelicis obtinensque diaconile ecclesie Sancte Eulalie de Palacio archidioaconi diocesis Gerundensis, ex altera, partibus volentes sic dixerunt prelibata beneficia invicem ex certis justis

causis permutare dictis nominibus igitur prestitis juramentis ad sancta Dei quatuor evangelia de non interveniendis fiande etc. dictam preposituram et dictum diaconile ex causa permutacionis huiusmodi in manibus et posse jam dicti domini vicarii sponte et libere resignarunt. Qui admisit etc. De quibus etc.

Testes venerabilis Narcissus Almelli, canonicus ecclesie Sancti Ffelicis Gerunde, et Johannes Serra, clericus beneficiatus eiusdem ecclesie.

Jam dictus dominus vicarius dictum beneficcium diaconile ecclesie de Palacio archidiaconi cum suis juribus etc. contulit etc. dicto venerabili Guillermo Molins cui etc. et dicto sui procuratori cui providit per birretum etc. (...).

Actum et testes proxime dicti

74

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona resol enviar 5 lliures i 30 sous a Guillem Molins, síndic en corts. Després en altres cartes es va escriure 34 sous.

DATA I LLOC: 22 de febrer de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 11v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 2.

Die martis, XXII febroarii post vesperos convocavi in choro capitulum; in quo interfuerunt una *mecum vicario* honorabiles petrus de Sancto Celedonio, petrus de tarradis, michael valls, et bernardus prim canonici, bernardus alfonsello, johannes campa, petrus vinyoles, gaspar pug, dalmacius dominici, antonius corbera et johannes de lauro. In quo fuit deliberatum quod honorabilis michael valls ferialerius mittat venerabili guillermo molins *sindico ad curias* quinque libras et XXX solidos per honorabilem andream domenec procuratorem elemosine vestiarii, pro quo ipsos bistraxit, Postea per alias litteras scripsit quod XXXIII solidos.

75

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona ofereix la plaça d'organista a Joan Marcho àlies Bresco, el qual exercia el mateix ofici durant més de 30 anys a l'església de Sant Joan de Perpinyà, amb la condició que trasllade abans sa casa a Girona. Marcho accepta l'oferiment.

DATA I LLOC: 28 de març de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 16v-17r.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 5.

Eodem die fuit comemoratum quomodo placuit omnibus modus et sufficiencia magistri johannis *bresco*; qui organa pulsavit die veneris proxime preteritis, in qua occurrit festum annunciationis beate virginis. Et fuit responsum ab omnibus quod *bene*. Et statim fuit dictum, si posset haberi, si daretur sibi officium, eo casu quo ipse transferret suum domicilium ad istam civitatem. Fuit responsum quod omnino erat providendum ne eveniret nobis de isto, sicut evenit de *discreto poncio vicensi* cui dedimus officium prestita cautione quod in certum terminum se converteret et cum effectu transferret suum domicilium ad istam cicitatem, et tamen numquam amplius comparuit, nec litteris trahi potuit ad observandum premissa. Discussis sic omnibus que videbantur necessaria, fuit conclusum quod vota omnium haberentur, et fiat sibi verbum quod si venerit effectualiter et se transtulerit ad istam civitatem et promiserit

perseverare quod detur sibi *officium ad beneplacitum capituli cum salario consueto XV librarum*. Fuerunt ergo vota discussa, et nemine discrepante placuit omnibus quod detur sibi officium; et fuit michi commissum quod assecurarem me quod non animo suspenso redeundi ad villam perpiniani sed animo deliberato serviendi hic alme ecclesie hoc petebat officium. Factaque conclusione, fuerunt missi ad *infirmos* honorabilis petrus de sancto celedonio et bernardus alonsello, qui fuerunt ista die petrus vedruna, andreas domenec et bernardus prim *canonici infirmi*. Qui post pauca redientes retulerunt quod eciam placuit provisio dictis dominis infirmis; et sic recessimus et intravimus chorum.

Et dictis vespere et ante prandium fuit mecum dictus magister johannes marcho *organista peritus et qui per XXX annos et ultra pulsavit organa in ecclesia sancti johannis ville perpiniani, ubi est magna copia magistrorum et peritorum in ipsa arte pulsandi, inter quos sempre floruit ipse, ut accepimus et aliqui experimento probaverunt*. Et ideo interrogavimus eum *unde ista talis mutatio*. Respondit quia cupio sepelli cum patribus: *ego enim sum de civitatis gerundensi, et omnes mei de ordeis et de diocesi gerundensi*; et quia eciam patria ista videtur esse magis disposita ad pacem quam patria Rossillionis. Et post multa verba dicit michi quod omnino proposuerat *vendere omnia bona sua* et cum omni integritate se transferre. Visa ergo constancia viri, qui probus reputatur et *jam provectus et mature etatis*, dixi sibi: Si cor cum vobis concordat, placet capitulo dare vobis officium cum salario consueto, et ex nunc dat vobis cum primum vos transtuleritis. Et ita acceptavit et gratias egit dominis de capitulo.

76

ASSUMPTE: El diumenge del Ram del 1474, a la seu de Girona va cantar-se la Passió segons sant Mateu a tres veus a cant d'orgue. Alfonsello i el mateix bisbe varen defensar aquesta pràctica amb l'argument de la solemnitat de la festa d'aquest dia contra alguns que opinaven que les passions no es podien cantar a cant d'orgue.

DATA I LLOC: 3 d'abril de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 18v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 5.

Die dominica, ramis palmarum, passio Jesu Christi secundum matheum fuit a *tribus solempniter decantata*, scilicet a discreto petro pujades, qui fuit diachonus et solus legebat, et totum residuum venerabilis gabriel calvo prepositus mensis augusti et discretus poncius stephani. Et, ut accepi et oculis propriis vidi, placuit omnibus audientibus; quia tanta fuit attentio clericorum et laycorum utriusque sexus, qui dictam passionem audierunt, que non possit litteris describi. Post missam vero audivi opiniones multas, et *ut plurimum* fuit approbatus modus dicendi. Aliqui tamen curiosi, qui libenter detrahunt beneficientibus, dixerunt quod passiones non debent sic cantari ad cantum organi. Ego respondi quod dominica ramis palmarum est solempnis; et ideo licuit illa die eam sic cantare. Ceteris vero diebus debet cantari dulciter per unum; et ita respondit Reverendissimus dominus meus episcopus.

77

ASSUMPTE: El rei Joan II dóna instruccions als mestres racionals i altres oïdors de comptes perquè accepten els comptes del protonotari on figuren reduccions i exempcions del pagament del dret de segell a moltes persones puix, per les grans necessitats que tingué la corona durant la guerra, el rei les va atorgar en compensació a l'ajuda prestada per aquells.

DATA I LLOC: 5 d'abril de 1474, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Curiae* 9, reg. 3414, f. 12v-14v.

Cautela Joannis de Sanjordi, regentis officium prothonotarii.

Don Joan, etc. Als magnífichs e amats consellers nostres los mestres racionals de nostra cort e a sos loctinents e altres persones compteoydors de l'amat regent lo offici de prothonotari nostre en Joan de Sant Jordi, e a cascú d'ells, salut e dilecció. Per diverses consideracions nostre ànimo movents havem manat de paraula al feel scrivà nostre e regent lo offici de nostre prothonotari en Joan de Sant Jordi que spachàs molts e diversos privilegis, contractes, donacions e provisions per certes quantitats de peccúnia per dret de segell de nostra cancellaria pagadora, jasia major suma reebre e haver se n degués, ho ha causat açò e cause contínuament a fer-ho la molta necessitat nostra que no podem axí satisfacer a nostres servidors e vassalls axí com volríem ni pagar sou a la gent d'armes <nostra> ni encara lurs quitacions ni satisfacer segons lurs serveys; e axí havem fetes, e manades grans e moltes franqueses de segell e de altra part havem moderada la solució de la paga del dit segell en altres gràcies, donacions, privilegis, concessions e provisions segons nos ha plagut e semblat deure's fer, així per les necessitats dessús dites com per la disposició del temps de les comocions e guerres suscidades en lo principat de Cathalunya, les quals // han nos portat en grans necessitats e havem haüt necessari nostres súbdits, vassalls e servidors e moltes gents als quals havem fetes gràcies, donacions e concessions e atorgades diverses provisions, lexant a uns lo dret de segell e a altres fahent pagar alguna cosa segons nos era vist, e signantment les provisions següents jatsia sien altres moltes les quals serie larch de recitar. (...) // (...). E no solament les dites provisions havem manades spachar per la dita quantitat de dret de segell, mes moltes altres per les quantitats que nos ~~ha paregut~~ ha plagut e paregut poder a deure haver de les parts, e diverses e moltes franques de segell sense solució alguna, les quals serie larga cosa recitar. E havem manades moltes gràcies, donacions, provisions, concessions de officis e altres // per moltes persones e havem-les manades spachar franques de segell; e segons pràctica de nostra cancellaria per nostres prothonotaris observada lo dit Joan de Sant Jordi hage posat al costat de tal provisió com no hage res pagat per manament nostre, e açò sia a ell e ésser deia sufficient cautela, emperò encara per satisfacer a la sua suplicació a Nós per ell feta per lo gran nombre de les dites donacions e gràcies, lo que en altre temps no se acostumave de fer per ço com tals necessitats no y occorrien; e per mostrar la voluntat nostra, jatsia ell sia tal que fe e creença li deïa ésser dada e vullam se li do, vos manam que les dites e altres reebudes per ell ~~fets~~ fetes e limitades e manades spachar per dret de segell per les dites quantitats e altres, segons en sos comptes se apparrà, e les que d'ací avant demostrarà e en rebuda posarà per les quantitats de peccúnia que nós li manarem (...) // (...). Dada en Barchinona, a V de abril en l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCLXXIII. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit mihi Joanni de Coloma. Visa per generalem thesaurarium et scribam porcionis, regis patrimonii procuratorem et pro conservatore.

78

ASSUMPTE: L'ardiaca Alfonsello anota per qui i com es varen cantar les passions de dimarts, dimecres i divendres sant del 1474 a la seu de Girona.

DATA ILLOC: 5, 6 i 8 d'abril de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 18v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 5.

Die martis sancta cantavit passionem secundum marchum venerabilis gabriel calvo prepositus cum melodia suavissime, quem dominus episcopus extulit, qui in suavitate pollet. Die mercurii

sancta, et in lucam, discretus poncius stephani *magistraliter*, et placuit valde domino meo episcopo, qui post finem passionis dixit: utinam iste poncius pedem firmaret quia bene cantat, sed inconstanter se habet in omnibus et minus plane. Die veneris sancta cantavit passionem secundum johannem honorabilis petrus de sancto celedonio canonicus propter Reverendissimum dominum meum episcopum qui fecit officium.

79

ASSUMPTE: El bisbe de Girona crea i sufraga, amb el vist i plau del capítol de la seu, un col legi per a vuit, o almenys sis, infants amb un mestre de cant que els hi ensenye cant i hàbits per a servir l'església. Així mateix, el capítol consenteix que hi desaparega l'antic benefici del mestre de cant quan quede vacant de l'actual posseïdor Bartomeu Eres, el qual tenia tres infants a càrrec seu.

DATA ILLOC: 12 d'abril de 1474.

FONT: E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 19r-19v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 6. Relacionat amb els doc. 51, 80, 120 i 122.

Die martis, XII aprilis, incepimus tenere capitulum generale, *de antiqua et approbata consuetudine*, premiso tractu simbali hora terciarum; in quo interfuit *personaliter Reverendissimus dominus johannes margarit*, andreas alfonsello archi diaconus bisuldinensis, petrus boneti, petrus f(ranciscus) de sancto celedonio, petrus g(eraldus) de tarradis michael valls, andreas domenic, johannes sentis, martinus squerdo, canonici; petrus ferrarii thesaurarius, guabriel johannis, bernardus alfonsello, johannes campa, petrus vinyoles, gaspar puig, michael alrra, geraldus dalmacii, anthonius cerbera et johannes de lauro prebiteri de capitulo, et infirmi honorabiles petrus vedruna et bernardus prim canonici.

In quorum presencia idem Reverendissimus dominus episcopus exposuit quatuor negocia in quibus cupiebat habere *consilium et consensum* honorabilis capituli.

Primum, quia licet superioribus diebus paternitas sua proposuisset edificare et instituere unum *collegium VIII*, vel ad minus sex, *puerorum cum uno magistro cantus*, qui instruat eos in cantu et *moribus* ad servicium dei et hujus alme ecclesie; hoc tamen non potuit executioni deducere, causantibus necessitatibus hujus belli, sive guerre, et absencie sue Reverendissime paternitatis. Modo autem, data sibi victoria et triumpho *recuperationis ville de corciano*, quam, ut dixit, attribuit beate virgini cujus causa agebatur, vult et intendit effectualiter dictum collegium instituere, si concedatur sibi consensus capituli in duobus: primo, quod suprimatur et extingatur beneficium *scolarum cantus* quamprimum contingat ipsum vaccare per cessum vel decessum discretum bartholomei eres; 2º quod dictum beneficium reducatur ad officium numerarium ad voluntatem Reverendissimi episcopi *de vita sua*, et post obitum *ad nutum Reverendissimorum succesorum suorum et capituli*; et nichilominus dictum officium et ipsum obtinens percipiat ab integro omnes oblationes et jura et emolumenta que consueverat magister scolarem percipere, et eiam illos octo denarios quos percipiebat pro tribus pueris, qui faciebat servicium puerorum ab integro ante foundationem dicti collegii. Qua expositione facta, dictum honorabile capitulum consenciit; de quo discretus petrus de bagudano instrumentum recepit *die presenti*. Et incontinenti dictus Reverendissimus episcopus *fundavit* in posse dicti notarii dictum collegium VIII, vel ad minus, sex puerorum, retenta sibi administratione de vita sua. Post obitum voluit quod pertineat successoribus suis et capitulo comuniter. Et pro dote dicti collegii assignavit tres decimas, unam de *macianeto* sive *tordera* et alteram de *aquiliana* et alteram in *montanea del canadal*; prout continetur in predicto instrumento. Et ultra hoc assignavit XXX^m solidorum super omnibus bonis (suis), et specialiter obligavit *bibliothecam suam, que pro magna parte est in thesauraria sedis*.

(...)

ASSUMPTE: **El bisbe de Girona demana al capítol de la seu que cedisca la casa de Pere Bonet [canonge] al nou col·legi dels infants. El capítol li atorga la citada casa.**

DATA I LLOC: 16 d'abril de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 23r.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 8. Relacionat amb els doc. 51, 79, 120 i 122.

Die Sabbati, XVI aprilis intravimus continuando capitulum generale; in quo convenerunt domini de quibus supra, et honorabiles petrus vedruna et bernardus prim, qui sani facti sunt. In quo exposui ex parte Reverendissimi domini episcopi quod honorabile capitulum *donet*, propter honorem dei et utilitatem collegii puerorum quod instituit idem Reverendissimus episcopus, *domum domini petri bonet*, retenta *reparatione*, ad quam tenetur idem dominus petrus ad utilitatem honorabilis capituli, *que deputetur in emptionem alicujus hospicii*. Qua expositione facta, fuerunt singulorum vota discussa, et placuit omnibus nemine discrepante.

ASSUMPTE: **Es varen llegir al capítol de la seu de Girona dues cartes de Guillem Molins, síndic en corts a Barcelona. En la primera, Molins s'interessa pel salari que rebrà quan el rei s'absente de Barcelona, a la qual cosa el capítol no li atorga remuneració quotidiana sinó arbitrària. En la segona, Molins informa que s'han oferit al rei 4.000 lliures i, a canvi, es restituiran els béns als propietaris anteriors a la guerra.**

DATA I LLOC: 13 de maig de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 27v-28r.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 9. Relacionat amb el doc. 85.

Die veneris, XIII madii, convocavi capitulum, in quo interfuerunt omnes domini qui supra. In quo fuerunt lecte due epistole venerabilis guillemi molins sindici, socii mei; quarum prima fuit data *barchinone, VII madii*. In qua scribebat se velle scire, —*si contingat regiam celsitudinem recedere a civitate barchinone*,—quid sibi pro salario, seu remuneratione, erit; quia Rege ausente *cessabit rectio regia*; et sic non posset sustentari ad honorem capituli. Super quo fuit deliberatum, quod eciam si celsitudo regia recedat, *illustrissima filia sua johanna remanebit locumtenens generalis*, et sic eciam habebit insignia regalis, scilicet *capellam et ministros suos regios*; et consequenter eandem rectionem accipiet. Sin autem, honorabile capitulum juxta calamitatem temporis faciet ei arbitrariam remunerationem; non tamen constituet sibi salarium cotidianum et certum.

Secunda epistola ejusdem erat data *barchinone, X madii*; in qua effectualiter continebatur quod *celsitudo regia obtulerat* quandam *cedulam in qua peccit dari seu offerri CCCC mille libras*, et faciet fieri justiciam de omnibus, et faciet *restitui unicuique res suas sicuti erant ante guerram* illis exceptis de quibus jam contententes inter se aut al(ter) concordarunt; quia ipse de dictis CCCC milibus libris *faciet remunerationem illis qui reddiderunt sibi patriam, et al(ias) providebit quod comitatus rossilionis et ceritanie veniant pacifice ad manus corone*. In quo retinuit honorabile capitulum deliberationem, cum sit materia impracticabilis visa *penuria patrie et senectute Regie majestatis*; quia si fieret oblatio, eciam *CCC milium librarum prut militares jam decreverunt*, non est possibile solvere nisi per viam talliarum; et si semel tallias admiserimus numquam poterimus

eas abjicere. Preterea dominus Rex tenetur ad hoc jure divino et humano et secundum constitutiones quas non dubitat violare. Quid ergo erit nobis, si postquam obtulerimus de novo, promittat et cartellos firmet; ut sic, nos miseros et sine aliqua defensione faciat; ut suis familiaribus satisfaciat et nobis justiciam deneget solito more? In quo est bene pensandum.

82

ASSUMPTE: El rei Joan II presenta a Guillem Molins de Podio, membre de la seua capella, per al benefici segon de Sant Blai de la catedral de Barcelona, el qual és de patronat reial.

DATA I LLOC: 28 de juny de 1474, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 28, reg. 3388, f. 100r-100v.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 83.

[*Al marge esquerre:*] [Nihil] solvit quia de capella domini regis.

[*Al cos del text:*]

Guillermi Molins, capellani domini regis.

Nos, Johannes, etc. Obitu Francisci Azbert qui heri diem obiit extremum vaccavit secundum beneficium sive presbiteratus institutus in altari Sancti Blasii in sede presentis civitatis quod seu qui de nostri est jure patronatus volentesque eidem ydoneam et dignam presentare personam, // vos dilectum de nostra capella Guillelmum Molins de Podio, composita vita et rectis moribus et institutum de nobisque a multo tempore a multis serviciis benemeritum, elegimus quem dicto beneficio presentarem prout presencium serie deliberateque et consulto presentamus vicariis generalibus venerabili episcopi Barchinonensis ad quos huiusmodi beneficii collatio pertinet sicut melius de jure et de consuetudine vel alias fieri potest et debet. Et ita eosdem vicarios generales rogamus, hortamur et requirimus ut in continenti presentibus eis presentatio sine cumtatione aliqua vobis eidem Guillelmo per nos presentato ad dictum beneficium, beneficium ipsum conferant et de eo vos investiant per birreti impositionem et alias prout melius de jure fieri debet et est consuetum eiusdemque beneficii possessionem in continenti vos tradant. Nos, enim gerenti vices nostris generalis gubernatoris in Cathalonie principatu, vicario et baiulo, subvicario, subbaiulo, capitibus excubiarum Barchinone et aliis officialibus et subditis nostris ad quos spectet, ad penam florenorum mille, mandamus quod in dicta possessione vobis tradenda vos conservent respondeantque seu responderi faciant et rogant de fructibus, redditibus et juribus ad dictum beneficium expectantibus. Et non contrafaciant pro quanto dictam penam cupimur evitare quoniam hec est voluntas nostra quibusvis aliis provisionibus que presentibus quomodolibet obviare possent certis bonis et justis respectibus revocatis et in aliquo non obstantibus. In cuius rei testimonium presentem fieri jussimus cartam nostram fieri jussimus nostro comuni sigillo impendent munitis. Datum Barchinone, die XXVIII° mensis Junii anno a nativitate Domini M^oCCCLXXIII^o, regni que nostri Navarre anno XXXXVIII° aliorum vero regnorum nostrorum XVII°. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Coloma. Visa per abbatem Sanctarum Crucum, capellanum maiorem ac locumtenentem generalis thesaurarii et scribam porcionis [...] et pro conservatore.
Registrata.

ASSUMPTE: **Guillem Molins de Podio, capellà reial, exhibeix davant el vicari general del bisbat de Barcelona, la carta del rei per la qual és presentat al segon benifet de Sant Blai a la seu de Barcelona, que es troba vacant. El vicari general fa la corresponent col·lació.**

DATA I LLOC: 29 de juny de 1474, Barcelona.

FONT: ADB, Col·lacions, vol. 72, f. 115r-116v.

OBSERVACIONS: L'existència del document és citada en ANGLÉS, Higini: "La notación musical española de la segunda mitad del siglo XV. Un tratado desconocido de Guillelmus... de Podio", *Anuario Musical*, 2 (1947), p. 158. Relacionat amb el doc. 82.

Presentatio secundi beneficii Sancti Blasii sedis Barchinone.

Noverint universi quod die mercuri computata vicesimanona mensis Junii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, coram honorabili domino Berengario de Sos, decretorum doctore, prothonotario domini nostri pape, canonico et decano sedis Barchinone ac etiam vicario in spiritualibus et temporalibus generalis reverendi in Christo patris et domini domini Roderici miseracione divina Barchinone episcopi in remotis agentis, comparuit discretus Guillelmus Molins de Podio, prebiter, // capellanus capelle serenissimi domini regis Aragonum, et presente Bartholomeo Fangar, scriptore jurato sub me Bartholomeo Fangar, regia auctoritate notario publico Barchinone ac etiam regente scribaniam curie vicarii dicti domini Barchinone episcopi, et presentibus honorabilibus Bartholomeo Vicens, priore Beate Marie de Colle, diocesis Barchinone, et Johanne Sunart Sunart (*sic*), priore Sancte Marie de Maya ordinis Sancti Benedicti Urgellensis diocesis, pro testibus ad hech vocatis specialiter et assumptis, et nomine et pro parte dicti domini regis presentavit eidem domino Berengario de Sos, vicario predicto, quandam cartam pergameneam sigillo pendenti sigillatam cum cordulis circis rubey croceyque colorum dicti domini regis sigillatam tenoris sequentis.

[Còpia inserta del doc. 82]

// Qua littera regia per discretum Guillelmum Molins, prebiterum, dicto nomine presentata, in continenti dictus honorabilis dominus Berengarius de Sos, vicarius qui super, attento quod est verum et certum quod dictum secundum beneficium Sancti Blasii dicte sedis est ad presentationem domini regis, admisit dictam presentationem et vigore ipsius providit.

Collatio dicti secundi beneficii Sancti B[la]sii dicte sedis Barchinone.

Berengarius de Sos, decretorum doctor, prothonotarius domini nostri pape, canonicus et decanus sedis Barchinone ac etiam vicarius in spiritualibus et temporalibus generalis reverendi in Christo patris et domini domini Roderici Dei gratia Barchinone episcopi in remotis agentis. Dilecto in Christo Guillermo Molins de Podio, prebitero capellano capelle serenissimi domini regis Aragonum, salutem in Domino. Attendens bonum et laudabile testimonium quod de vobis audivimus perhiberi nos inducit ut vobis reddamur ad gratiam liberales, igitur perpetuum simplex secundum beneficium Sancti Blasii institutum in sede Barchinone, nunch vaccans per mortem Francisci Sbert quondam prebiteri ultimis dicti beneficii beneficiati, vobis tanquam bene merito et ydoneo, damus, conferimus et assignamus ac de illo etiam providemus vosque instituimus in eo et per quemdam birretum vos presencialiter investimus de eodem cum omnibus juribus et pertinenciis suis ad presentationem serenissimi domini regis, patroni dicti beneficii, cum eius provisione suo sigillo pendenti sigillate jure tamen domini episcopi et ecclesie Barchinone in omnibus et per omnia semper salvo et sine juris perjudicio alieni; mandantes vobis quod in dicto beneficio residenciam faciatis personalem debitum in eo servicium impendendo prout fieri debet et eius institutio postulat et requirit sitisque ex inde dicto domino episcopo et successoribus suis canonice intransibus bonus, obediens et fidelis secundum Dominum Deum et canonica statuta; nichilque de bonis proprietatis dicti beneficii

vendatis, alienetis, distrahatis vel alias quovismodo impignoretis absque licentia et permissu dicti domini episcopi vel dictorum successorum suorum immo si aliqua alienata esse repereritis illa recuperetis et in utilitatem dicti beneficium convertatis juxta posse, et receptis primitus a nobis canonica obediencia et manuali reverencia ut moris est ac corporali eciam juramento ad sancta Dei quatuor evangelia per vos in manibus nostris prestito de servando indemnitatem dicti beneficium et de complendo omnia et singula supra dicta, dicimus, comittimus et mandamus universis et singulis prebiteriis curatis et non curatis per civitatem et diocesem Barchinone constitutis quatenus vice et auctoritate nostris ponant seu inducant vos dictum Guillelmum Molins de Podio vel procuratorem vestrum pro vobis in corporalem et realem possessionem seu quasi dicti beneficium per nos vobis ut predicatur collati eiusque jurium universorum vosque inductum defendant in illo amoto ex inde quolibet alio illicito detentore vobisque vel dicto procuratori vestro pro vobis de eiusdem beneficium fructibus et redditibus et aliis iuribus faciant integre responderi. (...) // (...). Datum Barchinone, vicesima nona mensis Junii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, presentibus venerabilibus Bartholomeo Vicens, priore Beate Marie de Colle diocesis Barchinonensis, et Johanne Sunart, priore Sancte Marie de Maya ordinis Sancti Benedicti Urgellensis diocesis, pro testibus ad hec vocatis specialiter et assumptis.

84

ASSUMPTIE: Andreu Bertran, prevere beneficiat de la seu de Girona, demana al capítol que impedisca la permuta que Guillem Molins àlies de Podio diu que vol fer del seu lloc de prevere de capítol a la seu de Girona, atès que encara no ha satisfet els drets estipulats de capa, fàbrica i servici des que va prendre possessió del citat lloc, el pagament dels quals varen avalar Bertran i altres.

DATA I LLOC: 12 de juliol de 1474, Girona.

FONT: ADG, cùria i vicariat general, benefical, manuals de col·lacions, vol. 46 (23) [D/199], f. 200r.

[Al marge esquerre:] Pro discreto Andrea Bertran.

[Al cos del text:]

Noverint universi quod die martis intitulata XII Julii anno a nativitate Domini MCCCCLXXIII inter misse maioris solemnna honorabili capitulo sedis Gerunde in domo thesauraria dicte sedis comuniter nuncupata congregato discretus Andreas Bertran, presbiter beneficiatus sedis Gerunde existens ante eorum presenciam in quo vive vocis oraculo protulit hec vel similia verba ea dirigendo honorabili domino Bernardo Alfonsello, presbitero de dicto capitulo, vicario generali in spiritualibus et temporalibus reverendissimi in Christo Patris et domini domini Johannis miseracione divina episcopi Gerundensis, in dicto capitulo presidenti:

Mossèn, en dies passats com lo honorable mossèn Guillem Molins àlies de Podio ~~pres-la~~, prevera de aquell capítol, pres la possessió del dit loch presbiteral, jo e d'altres capalans, per amor mia e als quals jo he fermada carta de indempnitat, li fahem fermança a la capa, fàbrica e servici, e jo hage sentit que ell, dit mossèn Molins, no ha degudament satisfet en las ditas coses e vol permutar lo dit loch presbiteral, jo, volent provehir a la indempnitat mia e de las ditas altres fermanses, vos soplich e requir a vós dit mossèn, lo vicari, e a tots vosaltres mossès no li sia admesa la dita permutació fins e tant per lo dit Molins sia degudament satisfet a les ditas coses e jo ni las ditas altres fermanses no n puga haver dannatge. E soplich-vos per la dita rahó sia feta empara a la canonge e a l'annex dal loch. En altra manera e en tot cars jo protesch de totes coses a mi lícitas de protestar per ma indempnitat e de las ditas otras fermanses.

~~De qui~~ Quibus dictis et prolatis jam dictus dominus vicarius ad ea respondendo vive vocis oraculo obtulit se promptum ministrare justiciam et facere ea [...] per justiciam teneatur in et super predictis. De quibus omnibus et singulis supradictis dictus discretus ~~Br[...]~~ Andreas Bertrandi peccit et requisivit sibi fieri et tradi publicum instrumentum unum et plura per me

Petrum de Begudano, notarium infrascriptum, presentibus et vocatis curiam sequentem ad hec adhibitis et signanter electis.

85

ASSUMPTE: Guillem Molins, síndic del capítol de la seu de Girona, arriba a aquesta ciutat el 14 de setembre de 1474 i al dia següent compareix davant el capítol per a explicar els fets adversos a les corts. També demana l'ajut econòmic que va ser concedit abans de la seua tornada. Els capitulars deliberen, no sense llargues discussions, i decideixen donar-li 10 lliures ja que ha fet satisfactòriament el seu treball, però no un salari cert ja que és mestre de capella reial i rep porció ordinària de la cort i de la seu gironina.

DATA I LLOC: 14 i 15 de setembre de 1474, Girona.

FONT: E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 40r-40v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 10-11. Relacionat amb el doc. 81.

Die exaltationis sancte crucis, XIII setembris venit de curia, seu curiis, venerabilis guillemus molins syndicus. In crastinum, XV setembris, convocavi capitulum, eo instante, pro audienda narratione gestorum in curiis per nuncium et eciam per campanam. In quo interfuerunt omnes de capitulo presentes; in quorum presencia suam ordinatam narrationem fecit de omnibus gestis, et eciam assignavit rationes quare in curiis nichil boni gestum est. Deinde adjecit causam sui adventus, orando dominos de capitulo quatinus juxta oblationem sibi factam in limine sui recessus dignarentur sibi providere de aliquo suffragio. Quo cessante loqui, fuit sibi responsum solito more cum gratiarum actione; et ex quo petebat mercedem de laboribus, daret locum et exiret extra capitulum. Post cujus recessum fuit diu altercatum, aliquibus dicentibus quod de proprio quilibet offeret secundum suam possibilitatem, et quod de feriali nichil reciperet ex quo nullum salarium fuit sibi stipulatum; in contrarium plures alii numero dixerunt pluribus rationibus. Quia, etsi verum sit quod certum salarium non fuerit sibi promissum, negari non potest quod venerabilis petrus vinyoles concurrebat cum eo qui accepisset salarium X solidorum novissimis temporibus taxatum et moderatum canonicis et presbiteris de capitulo, et dignitatem obtinentibus XV solidorum; et ideo, ut capitulum gravatum creditoribus propter guerram et al(ias) vitaret expensas, fecit eos exire de capitulo; in quo fuit conclusum quod omnino accederet venerabilis guillemus molins, qui posset ibi comode esse, cum sit magister capelle regie et suam reciperet ordinariam porcionem et canonicam porcionem istius ecclesie. De salario, non fuit sibi promissum certum salarium, sed quod staret discretione honorabilis capituli; et sic dignum erat quod —ex quo diligenter se habuit in scribendo et consulendo de occurrentibus, ita quod nemo alius potuisset utilius gerere negocia capituli, attentis narratis per eum que vera sunt et notoria ut a sindicis Civitatis et aliis fidedignis accepimus,— dignus erat remuneratione de communi mensa et non de particulari, quia libencius quis remittit et dat communia quam propria, nec fuit unquam de more facere retributiones de proprio, et ita debebatur guillermo sindico sicut petro ferrarii et petro vinyoles, qui retributiones acceperunt de communi. Post multa, qui contradicebant cognoscentes causam retributionis esse justam, ut sic discretio et arbitrium capituli aliquid operaretur, dederunt locum quod ipsi recederent et ceteri remanentes remunerationem facerent de feriali seu de communi. Et fuerunt duo tantum; ceteri vero remanentes concorditer deliberarunt quod darentur sibi X libre, quia jam accepit XV libras. Et ideo scripsi latissime quia magna fuit altercatio. Solvit eas venerabilis anthonius corbera.

ASSUMPTE: El bisbe de Girona informa al capítol de la seu que s'ha fet una oferta de 3.000 lliures al primogènit a canvi de reparar els gravàmens i demana que, per a resoldre aquesta qüestió, s'envie de nou a corts al síndic Guillem Molins. El capítol accepta la proposta, atorga a Molins un salari de 5 sous diaris i li anticipa la quantitat corresponent a un mes.

DATA I LLOC: 12 d'octubre de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 41v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 11.

Die mercurii, XII octobris, per nuncium convocavi capitulum post sextam, in quo intervenerunt omnes presentes. Quibus congregatis exposui quomodo acceperam per *litteras Reverendissimi domini episcopi* et al(ite)r quod *curia*, seu *domini de curia cathalonie* fecerunt oblationem CCC^m librarum *illustrissimo Regi cecilie primogenito Serenissimi regis nostri, juxta petitionem patris* et cum conditionibus in petitione p(rius) contentis de reparando omnia gravamina generalia et specialia; et quod esset expediens quod venerabilis guillelmus molins *consocius meus in syndicatu* accederet et instaret *reparationem X gravaminum* et aliorum que forsitan occurrerent. Audita propositione, fuerunt vota omnium scrutata, sive discussa; et placuit omnibus quod accederet. Et quia fuit dubitatum de salario; fuit, eo consenciente, moderatum ad V solidos pro die simul cum prebenda. Et statim fuit dictum honorabili petro vedruna ut daret sibi pecunias pro uno integro mense. Qui dedit ei VII libras cum dimidis, ut idem molins confessus est michi de sero, quando venit pro gravaminibus, que fuerunt per me data et sigillata, de quibus retinui originale.

ASSUMPTE: Guillem Molins, com a síndic del capítol de la seu de Girona en les corts catalanes, compareix davant l'estament eclesiàstic i manifesta desacord amb el nomenament d'un grup de trenta-sis persones que tindrien potestat absoluta.

DATA I LLOC: 16 de novembre de 1474, Barcelona.

FONT: *E-Bac, Generalitat*, vol. 989. Transcripció procedent de REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña, Cortes de Catalunya*, vol. 25 (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), p. 263.

Dimecres a XVI del mes de nohembre any MCCCCLXXIII aiustada la dita Cort per la forma acostumada en lo dit stament ecclesiastich, lo honorable mossen Guillem Molins, hu dels preveres e sindic del capitol de Gerona. Considerats, segons dix, los maneigs e apuntaments quis fan en la Cort de ésser elegides XXXVI persones ab potestat absoluta sens referir, la sua potestat dix no plaura a sos principals, per tant com es feta sens refferir. Per ço, lo dit mossen Guillem Molins, en nom dels seus dit principals, dels quals de aço afferma haver special e expres manament dissenti ver a la dita potestat tant com fos dada sens refferir. Del qual dissentiment requeri que vltra que fos continuada en lo present proces encara lin fos testificada carta per mi notari e scriva del dit stament.

ASSUMPTE: Fou llegida en el capítol de la seu de Girona un carta de Guillem Molins, síndic en corts. Es nomena el canonge Pere de Terradas en el càrrec de síndic en corts a més dels dos

que hi havia, per indisposició d'Andreu Alfonsello, i es comunica a Molins que no rebrà salari sinó només la porció canonical i, per tant, és lliure de romandre en corts o tornar-hi.

DATA I LLOC: 17 de novembre de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 42v-43r.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 14-15.

Die jovis, XVII novembris, post primam feci pulsari campanam capituli pro arduis negociis *curiarum cathalonie*; et sic convocavi capitulum per trinum tactum simbali. In quo fuerunt presentes omnes residentes; et convenerunt omnes bono animo, quia jam noverant necessitatem et gravitatem tanti negocii. Et in primis, fuit lecta epistola venerabilis guillermi molins presbiteri de capitulo ac *sindici* pro honorando capitulo ad curias, que fuit exhibita per venerabilem geraldum dalmacii presbiterum de capitulo et viva voce per eum ampliata. Precedentibus ergo diversis tractatibus, ac facto verbo *Reverendissimo domino episcopo*, viso ac ponderato tenore epistole ac combinato cum litteris honorabilis domini *johannis figura canonici barchinonensis ac procuratoris Reverendissimi domini episcopi*; fuit visum quod, attento quod *ego, andreas alfonsello, qui a principio fui electus syndicus* cum dicto domino molins, *non possum equitare propter indispositionem persone mee, que notoria est et omnibus manifesta*, attenta gravitate negociorum et quia nunc agitur de *statu tocius principatus cathalonie*, et maxime *hujus ecclesie* que cita est in medio *nationis prave, hominum scilicet de redimencia, qui fuerunt causa rebellionis preterite et subversionis hujus patrie*; fuit visum quod alter ex principalioribus hujus ecclesie mitteretur. Et hoc deliberato, fuit processum ad *electionem novi syndici sine revocatione aliorum*. Et post pauca fuit electus concorditer post multa honorabilis petrus de tarradis canonicus et prepositus de aredo, qui *dictum syndicatam et onus interveniendi in curiis* acceptavit, de quo fuit factum instrumentum per discretum petrum colelli seu petrum de bagudano notarium curie vicariatus. Cui fuerunt oblata X gravamina, que sunt infra in sequenti folio afixa, premissis solito juramento super manus sacras coram Reverendissimo episcopo in palacio episcopali. Et ita fuit expeditus, et bistraxit honorabili petro vedruna pro futuro salario X solidos pro die.

Eodem die, sumpta occasione discordie dominorum de capitulo supra modo electionis dicti petri de tarradis, aliquibus dicentibus quod *eligerentur citra revocationem aliorum syndicatorum*, aliis asserentibus quod deberet revocari, et maxime hoc asseverante dicto martino, qui, licet omnium quasi junior et ultimus existit, libenter tamen novitates introducit, et -ne sic fieret in prejudicium prepositorum qui non tenentur de canonica porcione *nisu uni tantum et salariato*-contradixit: *fuit declaratum hoc eciam expresse*, confidente dicto petro de tarradis preposito, *quod omnibus sindicis salariatis prepositi respondere tenentur* non obstante sua contradictione. Et sic, fuit factus syndicatus dicti petri de tarradis citra revocationem aliorum ne fieret injuria alteri; et fuit cum litteris capituli ordinatum, et scriptis per honorabilem petrum vedruna, domino guillermo molins quod sit in facultate sua remanere cum sola porcione canonica et sine salario; et sic, dictus martinus acquievit, quia per me dictum fuit quod non solum tenentur omnibus sindicis honorabilis capituli sed eciam Reverendissimi domini episcopi, et ita cautum est constitutionibus antiquis.

89

ASSUMPTE: La reforma de les festes del bisbetó de la seu de Girona es comunicada a l'església de Sant Feliu de la mateixa ciutat, al mestre de les escoles de la seu i al batxiller de la mateixa escola. Guillem Molins, lloctinent del cabiscol mitjà, va ser l'encarregat d'assignar l'antífona a l'oficiant i el versicle i *benedicamus* als infants. Les festes van resultar satisfactòriament.

DATA I LLOC: 29 de desembre de 1474, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 54v.

OBSERVACIONES: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 21.

Eodem die, *statutum et ordinatio reformationis episcopelli* fuit intimata venerabili marturiano traver canonico et vicario pro honorabili abbate sancti felicis, et de verbo ad verbum lecta; et eciam discreto riera magistro scholarum, et in sede discreto geraldio puig presbitero beneficiato, baccallario scholarum. Et fuit in vespere observatum quod dominus guillermus molins, locum tenens precentoris medii, assignavit anthiphonam innocentium officiatori, scilicet domino raset; et pueris assignavit versiculum et benedicamus, *ceteris pueris exclusis a toto choro ne cathedras inferiores occuparent solito more*. Et ita fuerunt in pace facta et observata; et placuit omnibus ibidem presentibus.

90

ASSUMPTA: **Lectura en el capítol de la seu de Girona de la sentència del bisbe Guillem sobre les prerrogatives dels preveres de capítol de dita seu.**

DATA I LLOC: 3 d'abril de 1475, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 67v-68r.

OBSERVACIONES: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 22.

Eodem die fuit eciam recitata sententia illa de partium consensu lata per Reverendum dominum Guillelmum bone memorie episcopum, et archidiaconum de rogationibus, et sacristanum majorem de montenegrino, inter prelatos et canonicos hujus alme sedis, quorum numerus primordialis fuit XX canonicorum sine domino episcopo; qui postea fuit augmentatus de III^{or} et sic fuerunt XXIII canonici. Postea vero ad honorem dei et ecclesie fuerunt instituti XII sacerdotes ebdomedarii beate virginis, qui per suas septimanas facerent officium, et missas in altari beate marie celebrarent; quorum collatio pertineret *quantum ad III^{or}* Reverendo domino episcopo, et *trium* sacriste majori qui ad multa onera erat astrictus que fuerunt inter suos divisa, et *unum* conferret ut pro eis onera eis comissa subirent. Et istis duodecim porcionem canonicalem assignarunt integram et parem canonicis; quos eciam, ut colligitur, paulatim ad tractatus capituli admiserunt. Et quilibet prelatorum pro sua liberalitate capellanas certas deputaverunt singulis presbiteris, prout hodie quilibet dictorum presbiterorum usque in odiernum diem possidet ultra canonicalem porcionem; et sic facta sunt loca honorabilis et pingua, et *dietim* favoribus ampliata. Hinc est quod aliqui non dubitarunt se canonicos presbiteros appellare et vocare, et ad studia litterarum se conferre, et petere a prepositis singulos aureos qui dabantur in auxilium et favorem studencium canonicorum, et agere de contemptu si non vocabantur ad electiones episcoporum et canonicorum, et passim ad alios tractatus. Premisso ergo compromisso et examinatis dictis testium pro utraque parte productorum, fuit lata sententia contra dictos presbiteros quod non possint vocari canonici, nec petere aureos causa studiorum; et licet plene non probassent quod in tractatibus electionum deberent admitti, fuit tamen declaratum quod a nullo tractatu poterant repelli. Et quia pro parte eorum fuit appellatum: vidi appellationem, et nichil ultra vidi auctentice. Sed audivi a majoribus et preceptoribus meis, et evidencia rei hoc clare demonstrat, quod dictus Reverendus episcopus, archidiaconus et sacrista major tractarunt quod dicti duodecim presbiteri vocarentur *presbiteri de capitulo*; quia stallum habent in choro et locum in capitulo post prelatos et canonicos. Et inde stilus curie romane, *a CC annis citra, XII locis presbiteralibus de capitulo gerundensi, qui locum habent in capitulo, et stallum in choro, et integram porcionem canonicalem*.

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu regent de l'ofici de protonotari que lliure al lloctinent de capellà major les quantitats corresponents a la terça passada, del gener a l'abril, dels capellans [i cantors] absents Guillem Molins, García Baylo i Antoni Eximénez perquè les repartisca entre els capellans i xantres que varen estar al servei reial a Castelló, així com per a pagar les setmanes de les misses que aquells haurien d'haver dit.

DATA I LLOC: 6 de juny de 1475, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 82v-83r.

OBSERVACIONS: la seua existència es citada en GREGORI I CIFRÉ, Josep M.: "Músics de la Capella Reial catalano-aragonesa de Joan II i de Ferran II a la Catedral de Barcelona (1418-1514)", *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia* (1995), p. 22.

[Al marge esquerre:] [Nihil s]olvit pro [capellani]s domini regis.

[Al cos del text:]

Capellanorum regie capelle

Don Joan, etc. Al amat e feel scrivà e regent lo offici de nostre prothonotari en Joan de Sent Jordi, salut e dilectió. Diem e manam vos scientment e expressa que les peccúnies que per les quitacions de la terça propassada de janer, febrer, març e abril de l'any present e davall scrit són degudes als amats capellans de nostra capella mossèn Guillem Molins, mossèn Antoni Ximénez e mossèn Garcia Vayllo, doneu e pagueu reyalment e de fet al religiós e amat conseller e loctinent de capellà maior de nostra casa fra Bernat Cardona per a que aquelles repartesca entre los capellans e chantres de nostra capella que foren presents en lo servey nostre en la vila de Castelló, e de les quals axí mateix pague les semma//nes de les mises que aquells dits mossèn Guillem, mossèn Garcia e mossèn Antoni devien dir a nostra majestat e en la solució e paga que de les dites quantitats li fareu cobrar en albarans de scrivà de ració de les quitacions dels dits capellans absents e albarà de sa mà per indemnitat vostra e la present. Per la qual diem e manam als mestres racionals de nostra cort, e altres qualsevol de vós compteoydors, que en la reddició de vostres comptes vós, posant en data les quantitats que en virtut de les presents ~~passat haureu~~ pagat haureu al dit capella maior e restituint la present ab los dits albarans de scrivà de ració, aquelles vós reebau e admetau en vostres comptes no demanada procura dels dits capellans absents per al dit capellà maior per a reebre les dites quantitats com nós haïam manat aquelles ésser-los llevades e repartides en la manera demunt dita als presents en la vila de Castelló, tot dubte e difficultat cessants. Data en Barchinona, a VI de juny, any mil CCCCLXXV. *Rex Johannes*.

*Dominus rex mandavit mihi Galcerando
Bertrando*

ASSUMPTE: Joan II ordena als interventors dels comptes del rei que admeten el pagament de 1.000 sous valencians a Joan Gonçalbo, especier de València, per uns orgues de canya comprats a l'abril de 1471 per a la capella reial, els quals té en custòdia un dels lloctinents de capellà major.

DATA I LLOC: 11 d'agost de 1475, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 4, reg. 3420, f. 95v-96r.

OBSERVACIONS: Una altra transcripció pot trobar-se dins KNIGHTON, Tess: *Música y músicos en la corte de Fernando el Católico*, trad. per Luis Gago (Saragossa: Institución "Fernando el Católico", Sección de Música Antigua, Excma. Diputación de Zaragoza, 2001), p. 280.

Don Joan, etc. A los magníficos e amados consellers nuestros, los maestros racionales de nuestra cort e otros qualesquiere del magnífico e amado consellero e thesorero general nuestro Guillem de Peralta contohoydores, salut e dilección. Como el dicho thesorero en el anyo mil CCCCLXX uno en el mes de abril en la ciudat de Valencia por manos de Joan de Peralta, hermano suyo, haya dado e paguado a Joan Gonçalbo, speciero de la <dita> ciudat de Valencia, mil *solidos* valencianos los quales Nos le mandamos dar por el precio de unos órganos de canya que de aquel fueron comprados para nuestra capilla e, por tanto, con tenor de las presentes, de nuestra cierta sciencia e expressament, vos dezimos e mandamos que, en el tiempo de la reddición e examinación de los contos del dicho nuestro thesorero, él, poniendo en data o *exida* los dichos mil *solidos* valencianos, e restituyendo las presentes con àpocha del dicho Joan Gonçalbo de la dicha cantidad, aquellos le recibáys e admetáys en sus contos todo dubto, difficultat e contradicción cessantes. Los quales órganos tiene en custodia ~~e guarda~~ fray Bernat Cardona, lugarteniente de capellán mayor de nuestra casa, al qual, por nuestro scrivano de ración ne es fecho notamiento. Data en Barchinona, a onze días del mes de agosto del anyo de la natividad de nuestro Senyor mil CCCCLXXV. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit mihi Joanni Christian. Visa per scribam porcionis pro conservatore.

93

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu protonotari que lliure a un dels seus lloctinents de capellà major dues prorrates de les quitacions de la terça que va acabar el passat 31 de desembre corresponents a Jaume Castelló (135 sous, 10 diners) i Guillem Molins (240 sous, 10 diners), cantors de la seua capella, les quals reben del dret del segell.

DATA ILLOC: 12 de gener de 1476, Saragossa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Peccuniae* 2, reg. 3418, f. 165r-165v.

Capellanorum capelle serenissimi domini regis.

Joannes, etc. Dilecto et fideli prothonotario et sigilla nostra tenenti Joanni Christian, salutem et dilectionem. Dicimus et mandamus vobis, firmiter scienterque et expresse, quod illos centum triginta quinque *solidos*, decem *denarios barchinonenses* restantes ex et de parte seu porcione dilecto cantori nostre capelle Jacobo Castello, presbitero, contingente et illos eciam ducentos quadraginta *solidos*, decem *denarios* eiusdem monete dilecto cantori eiusdem capelle Guillermo Molins, presbitero, in solutum porrata sue quitationis eciam contingente in et super jure memoratorum sigillorum nostrorum in tercia que finivit ultimo mensis Decembris proxime devoluti exacto detis, tradatis et assignetis religioso et dilecto nostro fratri Andre Cavaller, locumtenenti venerabilis religiosi et dilecti capellani maioris nostri abbatis Sanctarum Crucum, per illum distribuendos sicuti ei verbo iniunximus et in traditione seu liberatione dictorum CCCLXXVI solidorum, VIII *denariorum* per vos uti prehabetur eidem fratri Andree Cavaller facienda presentes recuperabitis una cum // albaranis officii scribe portionis domus nostre in persona dictorum Jacobi Castello et Guillermi Molins pro eorum quitationibus, uti moris est, expediendis; quoniam nos per has easdem mandamus dicto scribe portionis domus nostre quod albarana memorata quam primum expediat et illa ipsi locumtenenti capellani maioris tradat. Insuper mandamus magistro rationali curie nostre seu eius in officio locumtenenti aut alii cuicumque a vobis comptum audituro quod vobis ponente in data sive exitu dictos trecentum septuaginta sex solidorum octo *denarios* ipsi locumtenenti capellani maioris per vos, ut superius continetur, tradidisse et liberasse restituentem presentes una cum dictis albaranis

scribe portionis illos in vestris recipiant compotis et admittant dubio et difficultate cessantibus quibuscunque. Datum Cesarauguste, die XII Januarii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXXVI. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Joanni
Peyro.
Registrata.

94

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona presenta una querella contra Bartomeu Eres, mestre de cant i de les escoles, per faltar al compliment degut del seu servei ja que dorm en la casa de la rectoria de l'església de Mercadal, per la qual cosa l'escola del cant de la seu no té alumnes. Eres es compromet a arrendar la rectoria de Mercadal, complir les seues obligacions en la seu i dormir la major part de l'any a la Força de Girona.

DATA ILLOC: 18 d'abril de 1476, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 138v-139r.

[*Al marge esquerre:*] Reformacio scholarum cantus.

[*Al cos principal:*] Die jovis XVIII Aprilis continuando generale capitulum convenimus omnes supra nominati die XVII convincto die martis XVI in quo audivimus discretum Bartholomeum Eres, magistrum cantus et scholarum contra quem honorabile capitulum deposuit querelam quia non facit servicium debitum ratione sui beneficii ex eo quia dormit et residet in domo rectorie de Mercatallo, ex quo sequitur quod scolares non posunt proficere in cantu neque in moribus propter eius absenciam et consequenter scole cantus sunt destitute et de<po>pulate intendens [?] quod si contingeret pueros quatuor qui hodie reperiuntur instructi in cantu, scilicet, Sabastianum de Adrio, Franciscum Prim, Anthonium de les Hores [...] en Farnos, mori seu absentari nemo amplius reperiretur qui sufficeret ad servicium septimanarum, quia nullus est qui ad dictas scholas veniat et sic frustrabitur ecclesia Gerendensis in alumpnis suis et servitoribus, quia nemo reperietur qui de cetero cursum ecclesie noverit. Audita querela dictus Eres, cognoscens quod non poterat evadere quia beneficia sunt incompatibilia, obtulit quod de cetero ipse a prima die Junii usque ad integrum annum dabit vicarium seu arrendatorem ecclesie de Mercatallo, et si contingat eum recedere ~~de~~ aut mori, dabit alium et alium usque ad finem anni, ita quod servicium ecclesie de Mercatallo non erit impedimento servicio beneficii scholarum, et quod ipse prosequetur officium matutinum, scilicet diurnum et nocturnum sicut tenetur, et dormiet per maiorem partem anni in arce seu forcia, et quod tenebit diligenter // scholas solito more et sicut tenetur ratione dicti beneficii scholarum et faciet integrum servicium sui beneficii juxta posse.

95

ASSUMPTE: El capítol de Girona encomana a Guillem Molins i Andreu Alfonsello concertar la seguretat de la pabordia de maig amb Marc Mercader.

DATA ILLOC: 8 de maig de 1476, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 144v.

Die VIII scilicet mercurii continuavimus capitulum generale et tractavimus et conclusimus quod securitas prepositure Madii comittatur domino Guillermo Molins et mihi quia venerabilis Marchus Mercader obtulit arrendare eam ad LXII libras cum dimidia.

ASSUMPTE: El capítol de la seu de Girona encarrega a Guillem Molins i Antoni Corbera, preveres de capítol, que examinen els comptes relatius a les capellanies i facen les oportunes distribucions.

DATA I LLOC: 13 de maig de 1476, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 148r.

Eodem die honorabile capitulum comissit venerabili Guillermo Molins et Anthonio Corbera, prebiteris de capitulo, quod omnino videant et recognoscant compota honorabilis Petri Vedruna et Geraldii Dalmacii de capellaniis non arrendatis et arrendatis, et faciant fieri distributionem in pecuniis vel frumento et dari terciam vel tercias ita quod nichil reservetur pro anno futuro.

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu protonotari que faça el pagament de 432 sous, 2 diners, a Mateu Ferrer, tenorista i procurador de la capella reial, suma que procedeix de les retencions que s'han practicat en la terça passada, per absència, als capellans i cantors Guillem Molins i Jaume Castelló, a raó de 216 sous i 1 diner cadascú. Ferrer haurà de fer repartiment dels diners entre els membres de la capella que han estat presents en l'esmentada terça.

DATA I LLOC: 26 de maig de 1476, Tudela.

FONT: *E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Peccuniae 2*, reg. 3418, f. 170r-170v.

Don Joan, etc. Al magnífich e amat conseller e prothonotari nostre Joan Christian, salut e dilectió. Manam vos que doneu e liureu al amat tenorista e procurador de nostra capella Matheu Ferrer aquells quatre-cents trenta-dos sous, dos diners, moneda [de] Barchinona, dels quals era stat fer compte en la terça // pus prop passada als amats capellans e cantors de nostra capella mossèn Guillem Molins e mossèn Jacme Castelló, ço és, a cascú d'ells de CCXVI sous, hun diner; la qual quantitat li manam donar en lo dit nom perquè de aquella sia fer compartiment entre los de nostra capella qui en la dita terça són stats presents en nostre servey, per absència dels predits mossèn Molins e mossèn Castelló. Car nós, ab les presents, manam al mestre racional, e a son loctinent e a qualsevol altre de vós compteoydor, que posant-vos en data o exida de vostres comptes los dits CCCCXXXII sous, II diners, dats al dit Matheu Ferrer en lo dit nom e restituynt àpocha del dit Matheu ensemps ab les presents passeu e admetau aquells en vostres comptes tot dupte e difficultat cessants. No obstant, com dit és, que als predits mossèn Molins e mossèn Castelló fos stat fet compte en la dita terça de dita quantitat com vullam per absència de aquells sia convertida en dit compartiment. Data en Tudela, a XXIII de maig de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCLXXVI. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit mihi Galcerando Bertrando. Visa per Petrum Paulum Rossell pro regente thesaurariam et conservatore.

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena a les autoritats civils i eclesiàstiques al regne de Mallorca que respecten la seua pragmàtica per la qual només poden ser atorgats els beneficis reials als capellans, xantres i escolans de la seua capella que estiguen servint de fet i no als capellans d'honor. Per això, ordena que s'atorguen dos beneficis reials vacants en la seu de Mallorca a Joan de Peralta i Enric Foxer, *actu servientes*, i no a dos capellans d'honor que havien sigut presentats per a aquests beneficis.

DATA I LLOC: 16 de setembre de 1476, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 12, reg. 3433, f. 147r-147v.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 46.

[Al marge esquerre:] *Nihil solvit quia pro capellanis capelle domini regis.*

[Al cos del text:]

Johannis de Peralta et Enrici Fuxer.

Don Johan, etc. Als venerables, espectables, magnífichs, amats consellers e feels nostres elet de Mallorques, vicaris generals e oficials de aquell e altres eclesiàstiques persones, visrey, procurador real e a qualsevol oficials e súbdits nostres en la dita ciutat e regne constituïts al qual o als quals les presents pervendran o pertanguen en qualsevol manera les coses devall scrites e als loctinents de aquells, e a cascú d'ells presents e sdevenidors, salut e dilectió. En dies passats nós recorda haver manat desempachar certa pramàtica corroborada ab jurament nostre per la qual es provehït, dispost e manat que tots los beneficis reals e de nostre ius patronat instituhits en nostres regnes e terres no puguen ésser conferits ne donats sinó solament als capellans, chandres, e scolans de nostra capella *actu servientes*, continuus comensals e rebents ordinària quitació nostra e no a altra persona <alguna>, segons en la dita pramàtica a la qual nos refferim aquestes coses són més largament contengudes. E ara poch temps ha haurien vagat en la dita ciutat e regne alguns beneficis reals, assenyalamment dos beneficis en aqueixa seu, lo hu per mort de mossèn Anthoni Rispalt e altre per mort de mossèn Grabiell Dureta e ~~altre per mort~~, preveres *quondam*, dels quals beneficis, per virtut de la dita pramàtica, havem presentat e feta ~~gr~~ gràcia als amats capellans e cantors de nostra capella mossèn Joan de Peralta e mestre Anrich Foxer, continus comensals nostres e *actu servientes*. E segons som certifficats, vós, dit procurador reyal, per virtut de certes espectatives e en altra manera haurieu [prese]ntat als dits dos beneficis a Joan Andreu e Bernat Miró, los quals [...] ésser de nostra capella, e jatsia ho fossen, són capellans d'onor *et non actu servientes*, ne compresos en la dita pramàtica ne per virtut de aquella àbils e capaços per obtenir los dits beneficis. E per quant nostra voluntat incomutable és la dita pramàtica sia observada *ad unguem*, per tant, ab tenor de les presents e de nostra certa sciència e expressament a vosaltres, eclesiàstiques persones demunt dites, requerim, exortam e amonestam, e als altres oficials e súbdits nostres dehïm e manam sots obteniment de nostra gràcia e mercè, e pena de mil florins d'or si lo contrari serà atemptat a nostres coffrens aplicadors, que de continent les presents vos seran presentades, tota dilació e consulta cessants, revoqueu cascú e anul·leu segons que nós, ab aquesta revocam, cassam e anul·lam // qualsevol col·lació e provisió feta als dits Joan Andreu e Arnau Miró e a qualsevol altres dels dits dos beneficis, metent en possessió e conservant en aquells als dits mossèn Peralta e mestre Anrich e sos procuradors *juxta* llurs provisions, obtemperant e guardant qualsevol presentació e provisió per nós feta de qualsevol altres beneficis reials *juxta* la dita pramàtica, no obstant qualsevol expectatives a qualsevol persones atorgades pus no sien compreses en la dita pramàtica. E perquè en aquella se fa expressa menció no sien desempachades provisions algunes de beneficis reials sens *vidit* de nostra capellà major o de son loctinent, no obtempereu ne admetau aquelles sens lo dit *vidit*. E puix veeu en açò nostra voluntat, executau aquella sens dilació si servir-nos desijau, abdicant vós tota potestat de fer lo contrari en alguna manera decernints ésser nulls e de ninguna efficàcia e valor si per ventura serà fet e atemptat. Dada en

Barchinona, a setze de setembre any de la nativitat de nostre Senyor mil mil (sic) CCCCLXXV.
Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Johanni Christian. Visa per locumtenentem capellani maioris, generalem thesaurarium et conservatorem.

99

ASSUMPTE: **El bisbe de Girona, amb el consens de Guillem Molins i Joan de Llor, preveres de capítol de la seu de Girona i possessors del dret de patronat del benefici de *Corpus Christi* de la mateixa seu, col·la aquest benefici en favor de Martí Bauler, clergue, el qual l'ha permutat amb Guillem Noguera.**

DATA ILLOC: 3 d'abril de 1477, Girona.

FONT: ADG, cúria i vicariat general, benefical, manuals de col·lacions, vol. 49 (26) [D/202], f. 48v.

[*Al marge esquerre:*] Llagostera.

[*Al cos del text:*]

Coram reverendissimo domino Johanne episcopo Gerundensi personaliter constituti discretus Anthonius Domenech, presbiter obtinens beneficium diaconale de Sancto Gregorio ex una, Martinus Bauler, clericus obtinens beneficium capelle Sancti Laurentii [...] infra parrochia de Lacustaria diocesis Gerunde ex alia, et Guillermus Noguera, clericus obtinens beneficium sub invocacione Corporis Christi sedis Gerunde ex alia partibus, volentes ut dixerunt prefata beneficia ad invicem permutare etc. prestitis inde solitis juramentis de non interveniendo fraude etc. Jam dicta beneficia in manibus et posse jam dicti domini ~~vicar~~ episcopi causa permutacionis huiusmodi sponte et libere resignarunt etc. Qui admisit etc. De quibus etc.

Jam dictus dominus episcopus dictum beneficium sub invocacione Corporis Christi dicte sedis Gerunde vaccans etc. ~~de quibus de~~ consensu venerabilium Guillelmi Molins et Johannis de Lauro, decretorum doctoris, presbiterorum de capitulo dicte sedis Gerunde ad quos ius patronatus seu presentacio dicti beneficii dicitur pertinere prout de dicto consensu constat instrumento recepto in presenti scribania die presenti etc. cum suis juribus etc. contulit etc. dicto Martino Bauler, clerico cui etc. sibi que providit (...).

100

ASSUMPTE: **El rei Joan II ordena al seu procurador reial al regne de Mallorca que el primer benefici que quede vacant en aquest regne de *ius* patronat reial, a col·lació o presentació, siga atorgat a Joan de Peralta, membre de la capella reial que porta més de 25 anys al seu servei.**

DATA ILLOC: 1 de maig de 1477, Tortosa.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Maioricarum* 13, reg. 3434, f. 48r-48v.

[*Al marge esquerre:*] *Nichil solvoit quia de capella domini regis.*

[*Al cos del text:*]

Joannis de Peralta, presbiteri e[t] de capella domini regis.

Don Joan, etc. Al magnífich, feel e amat conseller nostre mossèn Francesch Burgués, procurador real en lo regne nostre de Mallorques, salut e dilecció. Per quant lo amat e feel de nostra capella mossèn Joan de Peralta ha passats vint e cinch anys stà en nostre continuo servey e d'ell havem haguts molts acceptes, serveys e havem cascun dia, és nostra ferma e determinada voluntat ell haja lo primer beniffet de *ius* patronat nostre que vagarà en aqueix nostre regne de Mallorques. E per ço vos pregam, encarregam e manam molt stratament e ab pena de dos mília florins d'or que vagant lo primer beniffet de *ius* patronat nostre en aqueix dit nostre regne, si serà a col lació nostra, vós en continent ne façau col lació al dit mossèn Peralta o a procurador seu per ell, e si serà a presentació lo presenteu a ffi ell haja e obtinga dit beniffet. E açò volem façau no obstant qualsevol letres y gràcies axí spectatives com altres que ~~hagues~~ haguéssem manades per altres qualsevol ab qualsevol expressió de paraules, les quals totes volem sien derrerres al dit mossèn Peralta quant és a la assecució del dit primer beneffici romanint après en lur força e valor, e ab les presents vos abdicam tot poder de fer lo contrari. E si per ventura vós, dit procurador reyal recusàveu o differieiu fer e exeguir lo que manat havem, ço que no creem, si serà a col lació nostra lo beniffet que vagarà, manam ab les presents al spec//table loctinent general nostre en aqueix regne a pena de dos mília florins que ell, en continent en fadiga vostra e en persona nostra, li faça dita col lació, e si serà a presentació pregam, encarregam e requerim al venerable bisbe de Mallorques e a son official e vicaris generals que a sola ostensió de la present havent per present lo dit mossèn Peralta, li façau col lació del dit beniffet. E guardau-vos attentament de fer lo contrari per quant haveu la nostra gràcia cara e la pena dessús dita desijau squivar. *Datum* en la nostra ciutat de Tortosa, lo primer dia de maig en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLXXVII. Rex Johannes.

Fuit duplicata

Dominus rex mandavit mihi Johanni Christian. Visa per Johannem Ros cui fuit commissatus.

101

ASSUMPTE: Guillem Molins exposa al capítol de la seu de Girona que la major part de les capellanies no han pogut ser arrendades per manca d'ofertes. El capítol ordena que siguen publicades des de la trona de les esglésies on són aquestes capellanies.

DATA ILLOC: 2 de maig de 1477, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 198v.

Die veneris secunda Madii continuavimus capitulum in quo venerabilis Guillelmus Molins proposuit quod maior pars ~~are~~ capellaniarum remansit apud capitulum ex eo quia non comparuerunt arrendatores. Fuit Guillelmo visum quod publicaretur in pulpitis ecclesiarum in quibus vel in quarum parrochia sunt capellanie si aliquis velit eas arrendare; alias oportebit eas retinere ad manus capituli.

102

ASSUMPTE: El bisbe de Girona demana al capítol de la seu que trie quatre representants per a tractar amb la ciutat la creació d'un estudi general a Girona. Entre els elegits hi és Guillem Molins, prevere de capítol.

DATA ILLOC: 7 de maig de 1477, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 201v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 46. Relacionat amb el doc. 103.

Die mercurii, VII madii anno domini M.CCCCLXVIIº continuavimus capitulum, in quo fuit electus chirurgicus *ba aguer* propter nominationem Reverendissimi domini episcopi, qui, per organum meum, eum nominavit.

Et interim supervenerum [errata per supervenerunt] honorabiles Berengarius de pauo precentor et johannes de santo martino prior canonicorum, qui ex parte domini (episcopi) exposuerunt quod honorabiles jurati promoverunt quod tractaremus comuniter quod fiat *studium generale* in presenti civitate; et licet res videatur difficilis, tamen meritoria (est); et ideo requisivit eligi IIIº de capitulo, que simul cum *electis pro parte civitatis* comunicent et refererant capitulo. Quo audito, premissis tractatu et auditis rationibus pro utraque parte factis, electi (sunt) honorabilis Berengarius de pauo precentor et johannes de sancto marino, tanquam accepi Reverendissimo domino episcopo, guillermus molins et johannes de lauro presbiteri de capitulo.

103

ASSUMPTE: Guillem Molins i dos representants més del capítol de la seu de Girona triats per a tractar sobre l'erecció d'un estudi general a dita ciutat, proposen al capítol l'assignació de 300 lliures anuals de rendes capitulars als doctors de l'estudi.

DATA I LLOC: 10 de maig de 1477, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 202r.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 46-47. Relacionat amb el doc. 102.

(...)

Et statim honorabiles Berengarius de pauo precentor et johannes de sancto martino et guillermus molins presbiter de capitulo, absente eorum consocio honorabili, scilicet johannis de lauro, fecerunt relationem de per eos gestis cum honorabilibus juratis *in facto studii*; de quorum comissione fit mencio supra VII madii. Et in effectu dixerunt quod si honorabile capitulum vellet consentire, possent haberi *CCC libre annuatim pro doctoribus* assignando porcionem lectoris sedis et magistri scholarum et partem ferialis, —et jura duorum collegiorum pro cetera parte, et pro singulis monasteriis talliarentur X floreni quos solvere tenerentur singulis annis omnes abbates istius diocesis. Audita ergo relatione respondi nomine omnium quod hora esset tarda, et causa arduissima, et de nostro corio erat erigendum studium et sotulares fiendi doctoribus; et sic erat bene pensandum et cogitandum quid super hiis esset respondendum. Et sic accessimus ad prandium.

104

ASSUMPTE: Guillem Molins, canonge de la col legiata de Sant Feliu de Girona i en possessió del benefici segon de Sant Blai de la seu de Barcelona, nomena procurador seu Jaume Castelló, beneficiat en aquesta seu, per a fer les gestions necessàries per a permutar la canongia i benefici amb Bartomeu Segrera o qualsevol altre prevere o clergue.

DATA I LLOC: 1 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 1 de setembre de 1477, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 105, 106, 108, 109 i 110.

Die lune prima mensis Septembris anno a nativitate Domini MCCCCLXXVII.

Instrumento procuracionis facte et firmate per venerabilem Guillelmum Molins, canonicum ecclesie collegiate Sancti Felicis civitatis Gerundensis et beneficiatus beneficii secundi Sancti Blasii instituti in claustro sedis Barchinone, ~~de certa sciencia constituit et ordinavit discretum~~ discreto Jacobo Castello, presbitero beneficiato in dicta sede, ad permutandum pro ipso et eius nomine dictum canonicatum ecclesie Sancti Felicis et dictum beneficium Sancti Blasii in sede Barchinone cum discreto Bartholomeo Segrera, presbitero, vel alio quocunque presbitero seu clerico pro quocunque beneficio ecclesiastico <seu quibuscunque beneficiis ecclesiasticis> cuiuscunque valoris existat eciam nullius valoris sive de proxima, et ex causa dicte permutationis, dictum canonicatum in ecclesia Sancti Felicis in manu et posse honorabilis capituli Sancti Felicis et seu sui honorabilis vicarii generalis vel alterius inde potestatem habentis resignandum et renunciandum, et beneficii seu beneficiorum ex causa dicte permutationis vobis conferendi vel conferendorum collationem et investituram petendum et obtinendum et ipsum beneficium seu beneficia ~~ut~~ ex ~~dicta~~ permutationis causa conferenda in manibus ipsorum aut illius ad quem spectet pure, libere et absolute resignandum et // inde quecunque juramenta in animam ~~p̄e~~ meam prestandum.

[*Al marge esquerre:*] Cum posse substituendi.

[*Al cos del text:*]

Testes honorabilis Petrus de Belloch, domicellus, et Antonius Botey, parator pannorum lane, cives Barchinone.

105

ASSUMPTE: **Bartomeu Segrera, prevere beneficiat en un benefici de Sant Jaume de la la seu de València, nomena procurador seu Esteve Planes àlies Costa, beneficiat en aquesta seu, per a cobrar qualssevol quantitats relacionades amb el citat benefici, així com per a permutar-lo amb Guillem Molins, prevere.**

DATA ILLOC: 1 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 1 de setembre de 1477, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 104, 106, 108, 109, 110 i 112.

Item in alio instrumento dictus discretus Bartholomeus Segrera, presbiter beneficiatus beneficii sub invocacione Sancti Jacobi in ecclesia civitatis Valencie constituit procuratorem suum discretum Stephanum Planes alias Costa, beneficiatum in dicta sede Valencie ad petendum et recipiendum pro me et nomine [meo] omnes et singulos census et redditus ac fructus dicti beneficii at a quibusvis procuratoribus meis comptum et rationem petendum et apocas etc.; item ad permutandum dictum beneficium cum discreto Guillelmo Molins, presbitero, pro quocunque beneficio ecclesiastico cuiuscunque valoris existat sive nullius sive de proxima.

[*Al marge esquerre:*] Cum posse substituendi.

[*Al cos del text:*]

Testes predicti.

106

ASSUMPTE: **Guillem Molins i Bartomeu Segrera signen el compromís de no permutar beneficis amb altres i de no revocar les procuracions fetes.**

DATA ILLOC: 1 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 1 de setembre de 1477, s/f.
OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 104, 105, 108, 109 i 110.

Item alio instrumento dictus Guillelmus Molins, ex una parte, et dictus Bartholomeus Segrera, ex parte alia, convenerunt et bona fide promisserunt una pars alteri sub incurso pene infra scripte ac in friciones juramenti infra scripti quod ipsi seu alter ipsorum non permutabit aut alter ipsorum aliquem contractum faciet quin predicta inten//de permutandis eorum beneficiis suum non sorcirentur effectum et quod non revocabunt dictas procuraciones. Et si contra fiat incurrat, ille qui contra fecerit in penam centum librarum de qua pena habeat pars obediens de bonis contra facientis duas partes et residuam terciam partem habeat officialis qui executionem fecerit. Qua pena comissa vel non soluta del non aut graciose remissa nichilominus predictam compleri et observari habeant. Et pro his obligamus pars parti omnia et singula bona nostra etc. Et juramus etc.

107

ASSUMPTE: **El rei Joan II dóna llicència a Guillem Molins, cantor de la seua capella, per a permutar el benefici segon de Sant Blai de la catedral de Barcelona, el qual posseeix el músic i és de patronat reial.**

DATA I LLOC: 5 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, *Diversorum* 31, reg. 3391, f. 54v-55r.

OBSERVACIONS: document oferit en facsímil i parcialment traduït dins CIVIL CASTELLVÍ, Francisco: "Personajes y aconteceres musicales", *Revista de Girona*, 58 (1º trimestre 1972), p. 61-63. Relacionat amb els doc. 114 i 116.

[*Al marge esquerre:*] [Nihil] solvit quia de capella domini regis.
[*Al cos del text:*]

Guillermi Molins.

Nos, Joannes, etc. Quia vos, dilectus capellanus et cantor capelle nostre Guillelmus Molins, canonicus sedis Gerundensis, quoddam a nobis obtinetis beneficium institutum in claustro sedis Barchinone, quod est beneficium secundum sub invocacione sancti Blasii, et quod beneficium nostrum est et de jure patronatus nostri, et illud desideratis permutare cum aliquo beneficio ex quo aliquod manis comodum habere valeatis quam a dicto beneficio habetis seu habere valetis. Ideo nostre majestati humiliter supplicastis // quod vobis licenciam ipsum beneficum permutandi cum quavis seu quibusvis personis pro alio beneficio impertiri seu concedere dignaremur. Nos vero attentis multis et diversis acceptis serviciis eidem nostre majestati per vos prestitis vestris supplicationibus inclinati, tenore presentis vobis eidem Guillermo Molins licenciam atque facultatem plenissimam elargimur atque concedimus quod dictum beneficum secundum sub invocacione sancti Blasii quod per nos seu a nobis obtinetis cum quibusvis persona seu personis pro alio quovis beneficio permutare seu cambiare possitis et valeatis, non obstante pragmatica per nos facta super obtentu beneficiorum nostrorum ac aliis quibusvis pragmaticis ac ordinacionibus in contrarium editis sive factis, tam per nos quam per quosvis reges predecessores nostros ~~in contrarium~~ <aliter> ~~predictorum~~, disponentibus, quibus per presentes volumus esse derogatum seu derogari pro hac vice tantum quo ad presentem licenciam seu facultatem per nos vobis collatam. (...). Datum Barchinone, V die mensis Septembris anno a nativitate Domini MCCCCLXXVII. Rex Johannes.

Dominus rex mandavit michi Anticho de Bages. Visa per fratrem Bernardum

Cardona, locumtenentem capellani maioris, Ludovicum Pexo, regentem thesaurariam et Petrum Paulum Rossell, pro scriba porcionis, procuratorem regii patrimonii et pro conservatore. Registrata.

108

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere de la capella del rei, nomena procurador seu Joan Fabra àlies Benet, notari de València, perquè en el seu nom prenga possessió de qualsevol benefici eclesiàstic.

DATA ILLOC: 9 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 9 de setembre de 1477, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 104, 105, 106, 109, 110 i 112.

Die martis VIII mensis Septembris anno predicto.

Ego Guillelmus Molins, presbiter de capella illustrissimi domini regis, de certa sciencia constituo procuratorem meum vos Johannem Fabra alias Benet, notarium civitatis Valencie, videlicet ad acceptandum pro me et nomine meo quecunque beneficia ecclesiastica cum cura vel sine cura cuiuscunque valoris existant que michi debeantur seu conferantur auctoritate apostolica vel ordinaria et inde collacionem et investituram petendum et obtinendum possessionem nanciscendum, manutendum et deffendendum canonicam obedienciam et quodcunque juramentum de servandis statutis et ordinacionibus ecclesie seu ecclesiarum ubi beneficium seu beneficia ipsa instituta sunt et aliud juramentum in animam meam prestandum, et fructus et redditus dicti beneficii ꝑ petendum et recipiendum, et apocas etc. (...).

Testes honorabilis Ffranciscus Johannes de Sancta Coloma, domicellus, et Johannes Palomeres, scriptor Barchinone.

109

ASSUMPTE: Bartomeu Segrera, prevere beneficiat en la seu de Barcelona, nomena procurador seu Francí Ferrer, de la capella del rei, per a acceptar qualsevol benefici i permutar amb Guillem Molins, prevere, el canonicat de la col·legiata de Sant Feliu de Girona.

DATA ILLOC: 15 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 15 de setembre de 1477, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 104, 105, 106, 108 i 110.

Die lune XV mensis Septembris anno predicto.

Ego Bartholomeus Sagra, presbiter beneficiatus in sede Barchinone, de certa sciencia constituo et ordino vos, discretum Ffranciscum Ferrer, de capella domini regis, ad acceptandum pro me et nomine meo quecunque beneficia etc, et ipsa permutandum cum discreto Guillermo Molins, presbitero, seu eius procuratore pro canonicatu ecclesie colligate Sancti Ffelicitis civitatis Gerunde, et inde collaciones et investituras ac possessiones petendum etc., et juratis.

Testes honorabilis Petrus de Belloch, domicellus et Jacobus Castello, presbiter beneficiatus in sede Barchinone.

110

ASSUMPTE: **Guillem Molins, canonge de la col·legiata de Sant Feliu a Girona, nomena procuradors seus Antoni Ferran, prevere beneficiat a la seu de Girona, i Pere Bartomeu, prevere hospitaler de Sant Pere de Galligants a Girona, perquè renúncien a dit canonicat i prebenda per permutació amb Bartomeu Segrera, prevere beneficiat a la seu de Barcelona.**

DATA I LLOC: 15 de setembre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 15 de setembre de 1477, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 104, 105, 106, 108 i 109.

Ego Guillem Molins, canonicus ecclesie colligiate Sancti Ffelicis civitatis Gerunde, de certa sciencia constituo et ordino vos discretum Antonium Ferran, presbiterum beneficiatum in sede Gerundensis, et discretum Petrum Bartholomeum, presbiterum hospitalerium Sancti Petri de Gallicantu civitatis Gerundensis, ad resignandum in posse honorabilis capituli dicte ecclesie Sancti Ffelicis aut sui vicarii generalis in favorem discreti Bartholomei Segrera, presbiteri beneficiati in sede Barchinone, dictos canonicatum et prebendam ex causa simplicis resignacionis aut ex causa permutacionis pro quocunque beneficio ecclesiastico cuiuscunque valoris existat eciam nullius valoris sive de proxima.

Testes honorabilis Petrus de Belloch et Ffranciscus Johannes de Sancta Columba, domicelli.

111

ASSUMPTE: **Guillem Molins, canonge de l'església de Sant Feliu de Girona, i Bartomeu Segrera, prevere en possessió del diaconil del palau de l'Ardiaca, renuncien a aquestes rendes davant el vicari general de Girona. La canongia de Sant Feliu és conferida a Segrera.**

DATA I LLOC: 24 de setembre de 1477, Girona.

FONT: ADG, cúria i vicariat general, benefical, manuals de col·lacions, vol. 49 (26) [D/202], f. 69v-70r.

Die veneris XXIII dicti mensis Septembris anno predicto MCCCCLXXVII.

Honorabilis dominus Andreas Alfonsello ect. Vicarius etc. beneficium diaconile ecclesie de palacio archidiachoni vaccans etc. cum suis juribus etc. contulit etc. discreto Bartholomeo Segrera, presbitero Barchinone sive discreto Francisco Ferrer, clerico de capella serenissimi domini Aragonum regis eius nomine procuratori sibique providit etc. De quibus etc.

Testes venerabiles Bernardus Alfonsello, de capitulo, et Johannes Queralts, presbiteri sedis Gerunde.

Coram honorabili domino Andrea Alfonsello etc., vicarius etc., existentes personaliter constituti discretus Ffranciscus Ferrarii, clericus de capella serenissimi regis, procurator discreto Bartholomei Segrera, presbiteri obtinens beneficium diaconile de palacio archidiachoni prout de sua huiusmodi procuracione constat instrumento publico acto Barchinone die XV currentis mensis Septembris clauso et sub signato per discretum Anthonium Palomeres, notarium publicum Barchinone ~~die~~ ex una, et discretus Anthonius Ferran, presbiter Gerunde, procurator venerabilis Guillermi ~~Molina~~ Molins obtinentis alterum ex canonicatibus ecclesie Sancti Ffelicis Gerunde prout de sua huiusmodi procuracione constat instrumento publico acto Barchinone dicta die et clauso per eundem notarium partibus ex altera, volentes et dixerunt dictis

nominibus prefata beneficia ad invicem permutare etc. prefatis inde solitis juramentis de non interveniendo fraude etc. Jam dicta beneficia in manibus et posse jam dicti domini vicarii causa permutacionis huiusmodi sponte et libere resignandum etc. Qui admisit etc. De quibus etc.

Actum et testes proxime dicti.

Jam dictus dominus vicarius dictum ~~beneficium~~ canonic[at]um ecclesie Sancti Ffelicis Gerunde vaccans etc. de consensu honorabilis capituli dicte ecclesie Sancti Ffelicis ad quos collatio seu presentacio dicti beneficii dicitur pertinere etc. prout de dicto consensu constat instrumento recepto per discretum Raymundum Mercader, notarium publicum Gerunde die presentis etc. cum suis juribus etc. contulit etc. dicto discreto Bartholomeo Segrera, presbitero cui etc. sive dicto Ffrancisco Ferrarii eius procuratori sibi que providit etc. (...).

Actum et testes proxime dicti.

112

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere de la capella reial i beneficiat del benefici de la capella de Santa Maria, Jaume i Salomé de la seu de València, i Bartomeu Segrera, prevere beneficiat del benefici de patronat reial de Sant Jaume de la seu de València, renunciem a aquests beneficis a través de procuradors per tal de permutar-los. Molins rep el benefici de Sant Jaume amb llicència reial.

DATA ILLOC: 3 d'octubre de 1477, València.

FONT: ADV, Col·lacions de beneficis, vol. 140/002, f. 208r.

OBSERVACIONS: La data que indica el document per a l'instrument de procuració de Bartomeu Segrera (9 de setembre de 1477) no és correcta sinó que és de l'1 de setembre de 1477. Relacionat amb els doc. 105 i 108.

Jacobus Exarch etc. venerabili viro nobis plurimum in Christo dilecto Guillermo Molins, prebitero de capella serenissimi domini regis, salutem in Domino. Permutaciones beneficiorum ecclesiasticorum ex causis licitis et honestis fieri posse ut qui viri loco utiles non existunt alteri prodesse valeant sacris est [?] novibus institutum, cum itaque vos beneficiatus de beneficio simplici perpetuo in sede Valentinensi ad altare seu in capella sub beatarum Marie, Jacobi et Salome vocabulo seu invocacione per nobilem virum Jacobum Romeu, militem quondam, fundato et instituto ex una, et venerabilis vir ~~Berengarius de~~ Bartholomeus Segrera, prebiter beneficiatus in predicta sede de beneficio simplici perpetuo ad altare seu in capella sub beati Jacobi vocabulo seu invocacione fundato et instituto partibus ex altera, volentes et cupientes certis justis de causis beneficia huiusmodi ad invicem permutare illa hodie in manibus et posse nostris ex causa permutacionis huiusmodi et non alias duxeritis resignanda scilicet vos per medium discreti viti Johannis Fabra alias Bonet, notarii publici Valencie, procuratoris vestris prout de eius procuracione constat instrumento publico pergameneo scripto confecto ~~Valencie in posse discreti viri~~ in civitate Barchinone in posse discreti viri Anthonii Palomeres, auctoritate regia notarii publici, sub die VIII proxime decursi mensis Septembris, et dictus Bartholomeus Segrera per medium venerabili viri Stephani Planes alias Costa, clerici illius procuratoris, prout de illius procuracione constat publico instrumento pergameno scripto confecto in dicta civitate Barchinone in posse predicti Anthonii Palomeres, notarii publici, sub die VIII proxime ~~decursi~~ predicti decursi mensis Septembris, vosque [?] resignaciones huiusmodi [...] ex eadem permutacionis causa et non alias censuerimus admittendas [...] per nos a dictis procuratoribus in animas principalium ipsorum corporalibus juramentis quod in resignacione huiusmodi nulla pravitas, simonie, labes seu quevis alia illicita paccio quo quomodo intervenit ipsum simplex perpetuum beneficium in predicta ecclesia Valentinensi sub beati Jacobi honorificencia ut premistitur institutum et modo premissis vaccans intervenientis ~~ea~~ ssensu pariter et consensu illustrissimi domini regis, patroni aserti dicti beneficii, et patet de prestacione, assensus et

consensus huiusmodi ap̄ quibusdam litteris papireis patentibus a dicto serenissimo domino rege emanatis ac sigillo eius magestatis in cera rubea in dorso illarum more eius curie sigillatis regie impresso sigillatis datis Cesarauguste sub die XXV proximis decursi mensis ffebroarii, vobis dicto Guillermo Molins conferimus et eciam assignamus vobis de illo providemus ac vos in eodem instituhimus cum suis iuribus et pertinentiis universsis, et inde vos de beneficio prefato per impositionem bureti nostri capiti prefati Johanis Ffabra alias Bonet, procuratoris vestri, et pro vobis factam presencialiter investimus proviso cum quod in dicto beneficio residenciam faciatis personalem.

III Octobris MCCCCLXXVII fiat cum dispensacione aliorum beneficiorum simplicium.

Testes honorabilibus viris Martino Aparici alias Enyego, in sacro eloquio professore canonico Valentino et Johane Barba, presbiter beneficiatus in dicta sede.

113

ASSUMPTE: Guillem Molins, com a prevere de capítol de la seu de Girona, i Joan de Llor, doctor en decrets, prevere de capítol, com a sagristà segon de la mateixa seu, als quals pertany el dret de patronat o de presentació al benefici de *Corpus Christi* de la seu de Girona, presenten Guillem Noguera, clergue, a aquest benefici.

DATA I LLOC: 20 d'octubre de 1477, Girona.

FONT: ADG, cùria i vicariat general, benefical, manuals de col·lacions, vol. 46 (23) [D/199], f. 268r-268v.

Die veneris XX dicti mensis Octobris circa terciam horam post meridiem.

Venerabilis Guillelmus Molins, tanquam presbiter de capitulo, et Johannes de Lauro, decretorum doctor presbiter de dicto capitulo tanquam sacrista secundus sedis Gerunde, ad quos dictis nominibus ius patronatus seu presentacio beneficij infrascripti dicitur pertinere, constituti personaliter ante presenciam honorabilis domini Andree Alfonsello etc. vicarii etc. personaliter inventi intus dictam sedem, attendentes ut dixerunt ~~ben~~ alterum ex beneficiis sub invocacione sacratissimi Corporis Christi in dicta sede Gerunde nuper vaccare de jure et de facto per obitum discreti Ffilipi Otger, presbiteri illius ultimi possessoris, discretum Guillelmum Noguera, clericum ad dictum beneficium obtinendum ~~eidem domino vicario~~ sive discretum Nicholaum Coromines, presbiterum Gerundensem, eius nomine procuratorem, eidem domino vicario presentarunt etc. Quiquidem dominus vicarius verbo respondendo dixit nuper reverendissimum dominum Gerundensem episcopum sibi injungisse quatenus a modo collationes et investturas quorumcunque beneficiorum ~~dioc~~ civitatis et diocesis Gerundensis vaccancium de jure // et de facto <fiendas> eidem domino episcopo remitteret et ipse dominus vicarius tenet manus alligatas etc. Dictus vero Nicholaus Coromines dicto nomine verbo protestatus fuit coram dicto domino vicario quod non stat nech stabit per ipsum dicto <nomine> quin dictam collationem provisionem et investituram ac possessionem dicti beneficij recipiat etc. Requirens etc. De quibus etc. presentibus Bernardo Reig, scriptore jurato huiusmodi scribanie, et venerabilibus viris Joanne Campanii et Garpare de Podio, presbiteris de dicto capitulo pro testibus ad premissa vocatis et assumptis.

114

ASSUMPTE: Jaume Scola, prevere beneficiat en el benefici de Santa Maria del monestir de Sant Joan de l'Erm, i Guillem Molins, prevere beneficiat del segon benefici de Sant Blai de la seu

de Barcelona, resignen els seus beneficis davant el vicari general de Barcelona per tal de permutar-los.

DATA I LLOC: 24 d'octubre de 1477, Barcelona.

FONT: ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 177v.

OBSERVACIONS: Relacionat amb els doc. 107 i 116.

Noverint universi quod die veneris intitulata XXIII mensis Octobris anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXVII^o, coram honorabili domino Johanne Andrea Sorts, canonico sedis Barchinonensis, reverendi in Christo patris et domini domini Roderici Dei gratia Barchinonensis episcopi in remotis agentis in spiritualibus et temporalibus vicario generalis (*sic*), comparuerunt de una discretus Jacobus Scola, presbiterus beneficiatus beneficii Sancte Marie ecclesie monasterii Sancti Johannis de Heremo, diocesis Barchinonensis, de alia autem partibus discretus Guillelmus Molins, presbiter canonicus Gerundensis ecclesie æ etiam beneficiatus secundi beneficii Sancti Blasi[i] in claustro dicte sedis Barchinonensis instituti, et presente ~~me~~ Bartholomeo Fangar, notario minore dierum et in his scriptore jurato sub me Bartholomeo Fangar, notario publico Barchinone ac etiam regente scribaniam curie vicariatus dicti domini Barchinonensis episcopi, et presentibus honorabili Berengario de Sos, canonico et decano dicte sedis, et Narcisso Benus, notario cive Barchinone pro testibus ad hec vocatis specialiter et assumptis. Et eidem domino vicario exposuerunt quod cum ipsi cupiant dicta beneficia invicem permutare, ideo supplicarunt eidem quatenus dictas admitteret resignaciones. Et dictus dominus vicarius, recepto primitus juramento a dictis permutantibus quod in dicta permutatione non intervenit <aliis dolus,> fraus, simonia nec pactio illicita, dictas recepit et acceptavit resignaciones. De quibus, etc.

115

ASSUMPTE: Bartomeu Segrera, vicari perpetu de l'església de Santa Maria de La Puebla de Alfindén a la diòcesi de Saragossa, en presència de Guillem Molins, prevere beneficiat a la seu de Barcelona, manifesta que revoca totes les actes de procuració fetes a Saragossa en favor de Berenguer de Sos, canonge i degà de la seu de Barcelona, per a permutar amb el mateix la citada vicaria. Sos manifesta que no farà ús de dites procuracions.

DATA I LLOC: 24 d'octubre de 1477, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Antoni Palomeres, vol. 207/12, 24 d'octubre de 1477, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 131.

Dictus discretus Bartholomeus Segrera, vicarius perpetuus ecclesie Beate Marie Popule del Finden diocesis Cesaraugustanensis, constitutus personaliter ante portale palatii episcopalis reverendissimi domini Barchinone episcopi in presencia mei Antonii Palomeres, notarii infra scripti, et in presencia eciam discreti Guillelmi Molins, presbiteri beneficiati in sede Barchinone, et Johannis Palomeres, scriptoris, testium ad hec vocatorum specialiter et assumptorum revocavit et revocare se dixit qua suis procuraciones per ipsum factas et firmatas in posse discreti Johannis Jacobi, notarii caxie civitatis Cesarauguste aut aliorum quorumvis notariorum factas et firmatas magnifico domino Berengario dez Sos, canonico et decano sedis Barchinone vel aliis quibusvis personis personis (*sic*) de permutando dictam vicariam injungendo ~~dicte~~ magnifico domino Berengario dez Sos, canonico et decano sedis Barchinone, olim procuratori meo ibidem personaliter reperto quatenus a modo procuracione sibi facta ~~facta~~ minime utatur de cetero // auferendo sibi omnimodam potestatem secus agendis. Et dictus dominus honorabilis Berengarius dez Sos dixit quod ipse non permutavit neque permutare intendit dictam vicariam, et quod de cetero non utetur dicta procuracione sub bonorum suorum obligacione. Et juravit etc.

ASSUMPTE: **Guillem Puig, prevere de Barcelona, rep el benefici de Santa Maria del monestir de Sant Joan de l'Erm.**

DATA I LLOC: 24 de novembre de 1477, Barcelona.

FONT: ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 180v.

OBSERVACIONS: Relacionat amb els doc. 107 i 114.

Bartholomeus Travasset, etc. dilecto in Christo Guillermo Puig, presbitero Barchinonensi, salutem in Domino. Attendentes bonum et laudabile testimonium quod de vobis audivimus perhiberi nos inducit ut vobis reddamur ad gratiam liberales, igitur perpetuum simplex beneficium Sancte Marie institutum in ecclesia monasterii Sancti Johannis de Heremo diocesis Barchinone, nunch vaccans per renunciacionem ultimi possessoris eiusdem vobis tanquam bene merito et ydoneo, damus, conferimus et assignamus atque de illo eciam providemus, etc. Mandantes vobis, etc., in quarum, etc. Datum Barchinone, XXIII mensis Novembris anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXVII^o.

ASSUMPTE: **Guillem Puig, prevere beneficiat en el benefici de Santa Maria del monestir de Sant Joan de l'Erm a la diòcesi de Barcelona, i Pere Julià, clergue beneficiat del benefici de la Resurrecció del Sant Sepulcre de l'església de Sant Martí de Pertegàs de la vila de Sant Celoni a la mateixa diòcesi, resignen els seus beneficis davant el vicari general de Barcelona per tal de permutar-los.**

DATA I LLOC: 24 de novembre de 1477, Barcelona.

FONT: ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 180v.

Noverint universi quod die lune intitulata XXIII ~~die~~ mensis Novembris anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXVII^o ~~pre~~ coram honorabili domino Bartholomeo Travasset, decretorum doctore, canonico sedis Barchinonensi, reverendi in Christo patris et domini domini Roderici Dei gracia Barchinone episcopi in remotis agentis ~~vicario~~ in spiritualibus et temporalibus vicario generali, comparuerunt, de una Guillelmus Puig, prebiter benefficiatus beneficii Sancte Marie instituti in ecclesia monasterii Sancti Johannis de Heremo diocesis Barchinone, de alia autem partibus discretus Chistofforus Daniu, ~~clericus~~ mercator civis Barchinone ut procurator discreti Petri Julia, clerici benefficiati beneficii Sancti Sepulcri Resurrectionis Domini instituti in ecclesia Sancti Martini de Pertagasio ville Sancti Celedonii dicte diocesis <prout de dicta procuracione plene constat instrumento publico acto Barchinone XXIX mensis Septembris proxime lapsi et clausum per discretum Petrum Tort, auctoritate regia notarium civitatis Barchinone>. Et presente me Bartholomeo Fangar, notario minore dierum et in hiis scriptore jurato sub me Bartholomeo Fangar, regia auctoritate notario publico Barchinone, ac eciam regente scribaniam curie vicariatus dicti domini Barchinone episcopi, et presentibus discretis Paulo de Bonet et Petro Ribes, presbiteris in dicta sede benefficiatis, pro testibus ad hech vocatis specialiter et assumptis, et eidem domino vicario exposuerunt quod cum ipsi cupiant dicta beneffecia invicem permutare, ideo supplicarunt eidem quatenus dictas admitteret resignaciones. Et dictus dominus vicarius, recepto primitus juramento a dictis permutantibus quod non intervenit fraus, simonia nech pactio illicita, dictas recepit et acceptavit resignaciones de quibus, etc.

ASSUMPTE: **Guillem Puig, prevere, abans beneficiat en el benefici de Santa Maria del monestir de Sant Joan de l'Erm, rep el benefici perpetu simple de la Resurrecció del Senyor del Sant Sepulcre en l'església parroquial de Sant Martí de Pertegàs en la vila de Sant Celoni.**

DATA I LLOC: 24 [?] de novembre de 1477, Barcelona.

FONT: ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 180v-181r.

OBSERVACIONS: hi ha una errada en la el dia de la data del document ja que la col·lació no es pot fer sense la prèvia resignació, que té lloc en el document localitzat justament abans en el manuscrit (doc. 117), datat el 24 de novembre. Normalment la col·lació es fa el mateix dia que la resignació. Relacionat amb el doc. 117.

Collatio dicti beneficium Sancti Sepulcri Resurrectionis dicte ecclesie Sancti Martini de Pertagacio ville Sancti Celedoni.

Bartholomeus Travesset, etc., dilecto in Christo Guillermo Puig, presbitero olim beneficiato beneficium Sancte Marie instituti in ecclesia monasterii Sancti Johannis de Heremo diocesis Barchinone, salutem in Domino. Desideria juxta presentem digno favore prosequiamur et votis eorum qui oracionis tramite non discordant libenter nos exhibemus proprios et benignos, igitur perpetuum simplex beneficium Sancti Sepulcri Resurrectionis Domini instituti in ecclesia parrochiali sancti Martini de Pertagacio ville Sancti Celedonii dicte Barchinonensis diocesis, nunch vaccans per renunciatio ꝛe Petri Julia, clerici, ultimo dicti beneficium beneficiati licet absentis per medium Christofori Daniu, mercatoris civis Barchinone sui legitimi procuratoris ex causa permutationis inde vobiscum facte pro dicto beneficio Sancte Marie ecclesie monasterii Sancti Johannis de Heremo quod vos antea obtinebatis vobis, tanquam bene merito et ydoneo damus, conferimus et assignamus atque de illo eciam providemus vosque instituimus in eo et per quedam birretum vos presencialiter investimus de eodem cum omnibus juribus et pertinenciis suis requisito venerabili Johanne Julia, mercatore dicte ville Sancti Celedonii patrono dicti beneficium licet noluerit consentire jure tamen dicti Domini episcopi et ecclesie Barchinone in omnibus et per omnia semper salvo et sine juris preiudicio alieni. Mandantes vobis quod in dicto beneficio residenciam faciatis personalem debitum in eo servicium impendendo prout ffieri debet et ejus institutio postulat et requirit. (...). Datum Barchinone, XXIII mensis novembri[s] anno a nativitate Domini M^oCCCCCLXXVII, presentibus discretis Paulo de Bonet et Petro Ribes, presbiteris Barchinone pro testibus ad hech vocatis specialiter et assumptis.

ASSUMPTE: **El capítol de la seu de Girona nomena "cabiscols" per absència de Guillem Molins, qui havia ordenat la música.**

DATA I LLOC: 6 de maig de 1478, Girona.

FONT: E-G, *Resolutiones*, vol. 5, f. 232v.

Eodem die elegimus precentores honorabiles Petrum de Raseto et de Tarradis pro festo Corporis Christi propter absenciam venerabilis Guillelmi Molins qui ordinaverat musicam et ideo indigent dilationem ut concordent et concertent.

ASSUMPTE: **El capítol de la seu de Girona aprova la proposta del bisbe perquè el mateix any comence el funcionament del col·legi dels infants. A causa de les dificultats per a reunir tots els recursos econòmics necessaris, començarà el mateix any amb només quatre infants i el mestre [Joan] Sirach.**

DATA I LLOC: 25 de maig de 1478, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 239r-239v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 53. Relacionat amb els doc. 51, 79, 80 i 122.

Die lune XXV madii anno domini MCCCCLXXVIII, Reverendissimus dominus johannes episcopus mandavit convocari capitulum (...).

Et statim exposuit quod volebat instituere collegium pro isto anno; sed obstantibus aliis gravissimis et magnis impensis non potest subire expensas necessarias; et ideo providendum erat quod inciperetur pro isto anno *cum III^{or} pueris et cum magistro sirac*; quibus assignarentur omnia emolumenta magistri scholarum, que summam capiunt LXX librarum vel circa; et quod III^{or} pueri induerentur de panno elemosine pro isto anno, quantum ad III^{or} talares vestes; et quod de bonis elemosine panis darentur pro isto anno X libre, et dictus Reverendissimus episcopus daret alias X libras et supleret pro aliis necessariis pro isto anno. Tamen, et quia materia dicti collegii fuit pluries examinata, placuit omnibus dominis de capitulo; et fuerunt missi ad infirmos honorabilis petrus de raseto et michael alrra, quibus eciam placuit. Et sic, fuit concordatum quod omnia emolumenta tradantur discreto petro pujades, qui pro isto anno expensas faciat magistro sirac et III^{or} pueris; et eciam *per se* vel sibi adjunctos officium magistri in choro faciat quantum ad intonationem et quantum ad missas matutinales et ad alia ocurencia. (...)

ASSUMPTE: **Bartomeu Eres, prevere en possessió del benefici de mestre de cant de la seu de Girona, fa renúncia d'aquest per haver-se suprimit en haver-se instituït un nou col·legi per part del bisbe de Girona.**

DATA I LLOC: 30 de maig de 1478, Girona.

FONT: ADG, cúria i vicariat general, beneficional, manuals de col·lacions, vol. 49 (26) [D/202], f. 103v-104r.

[*Al marge esquerre:*] Renuntiatio beneficii cantus sedis Gerunde.

[*Al cos del text:*]

Proxime dicta die.

Coram reverendissimo domino Johanne episcopo Gerundensi existens personaliter constitutus discretus Bartholomeus Eres, presbiter obtinens beneficium magistri cantus sedis Gerunde, attendens ut dixit dictum predictum dominum episcopum et capitulum sedis fore et esse supressum etc. dictum beneficium ~~dicti~~ magistri scholarum cantus pro dando finem et conclusionem illi collegio pro ipsium dandum episcopum noviter instituto, et volens operis ad effectum voluntatem dicti domini episcopi ad implere, gratis etc. ad sorciendum effectum collegium jam dictum renunciavit in manibus jam dicti domini episcopi pure simpliciter ac sponte dictum beneficium magistri cantus sedis Gerunde etc. Ita etc. Quam renunciacionem dictus dominus episcopus admisit etc. De quibus etc.

Testes honorabilis Johannes de Sancto Martino, canonicus Gerundensis, et venerabilis Guarinus de Novellis, presbiter secretarius dicti domini episcopi.

122

ASSUMPTE: **El bisbe de Girona erigeix el col legi dels infants en un acte on són vestits quatre infants.**

DATA I LLOC: 14 d'agost de 1478, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 243v.

OBSERVACIONS: La transcripció procedeix literalment de FITA, Fidel: *Los reys de Aragón y la séu de Girona desde l'any 1462 fins al 1482. Sèrie segona* (Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1876), p. 53. Relacionat amb els doc. 51, 79, 80 i 120.

Die veneris, XIII augusti anno domini MCCCCLXXVIII, vigilia assumptionis beate marie, Reverendissimus dominus johannes margarit episcopus gerundensis *erexit collegium puerorum* de quo fit mentio supra. Et fuerunt ista die vestiti III^{or}; scilicet: *antonius serra, johannes moles*, nepos domini petri pujades et alter de bisalduno. Primo habuerunt vestes talares ejusdem coloris *de viridi* et superpellicia nova. Nepos domini petri vocatur *narcissus symon filius de symon blanquer*; ille de bisuldino vocatur *johannes portell*. Qui in habitu honesto associarunt Reverendissimum dominum episcopum bini et bini associate. Et letatus est supra modum dictus Reverendissimus dominus episcopus, dicendo nobis de capitulo, qui sequebamur paternitatem suam: *«isti sunt heredes mei»*.

Et sic, pari forma, die XV augusti, die beate assumptionis, associarunt predictum dominum episcopum ad celebrandum missam. Qui ista die eciam predicavit ad populum; et sermonem fecit populo et clero gratissimum. Deinde sumpto prandio tenuit vespers; et per totum diem exultavit gaudio magno, quia dignus habitus est per se complevisse collegium. Et sequenti nocte habuit epistolas Regias a Serenissimo Rege castelle; qui pro eo scribit pape et collegio cardinalium quod ipsum Reverendissimum episcopum *in Cardinalem assumant*.

123

ASSUMPTE: **El rei Joan II ordena que es pague al tenorista Joan Membrado la quantitat corresponent a la terça corrent del xantre Guillem Molins, absent des del dia de sant Joan fins el present.**

DATA I LLOC: 23 de novembre de 1478, Barcelona.

FONT: *E-Bac, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Joan II, Peccuniae 4*, reg. 3420, f. 176r-176v.

[Al marge esquerre:] [Nihil] *solvit quia de capella domini regis.*

[Al cos del text:]

Joannis Membrado

Don Joan, etc. Als magnífichs e amats consellers nostres <en> Joan Christian, prothonotari, e en Pau Rossell, scrivà de ració, o al regents la scrivania de ració, salut e dilecció. Per quant lo amat chancre de nostra capella mossèn Guillem Molins ans de sent Joan de juny ençà és absent de nostre servey e sia nostra voluntat que la quitació de aquell de la present terça qui finirà lo darrer de deembre primer vinent sia dada a l'amat tenorista nostre mossèn Joan Membrado, per tant, ab tenor de les presents, de nostra certa sciència e consultament diem e manam, sots obtenció de nostra gràcia e amor a vós, scrivà de ració, que doneu e liureu al dit mossèn

Membrado lo albarà del dit mossèn Guillem Molins de la present terça ~~al dit mossèn membrado~~ e a vós, prothonotari, que doneu e pagueu la part pertanyent de dita terça al dit mossèn Membrado, no obstant lo albarà diga al dit mossèn Molins, e de continent lo socorrereu de alguna part dels diners de la dita terça. E en lo pagament que li fareu, cobrareu albarà ~~à poca~~ del dit mossèn Membrado ensemps ab lo <dit> albarà, car nós manam al mestre racional de nostra cort o altre qualsevol persona de vós comptehoidor que vós, posant en data o exida la quantitat pagadora per la present terça o que pagada haureu al dit mossèn Membrado en virtut de les presents e restituhint lo albarà del dit mossèn Guillem Molins ensemps ab les presents, que aquella posen e admetan en vostres comptes sens fer-vos-hi difficultat ni notament, no obstant que lo dit albarà // sia com dit és del dit mossèn Molins car tal és nostra ferma voluntat e intenció. Data en Barchinona a XXIII de noembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCLXXVIII. *Rex Johannes.*

Dominus rex mandavit mihi Joanni de Coloma. Visa per generalem thesaurarium e Bernat Dominguez pro conservatore.

124

ASSUMPTE: Pagament a membres de la casa reial, on figuren gran nombre de membres de la capella del rei.

DATA I LLOC: 24 de desembre de 1478, Barcelona.

FONT: *E-VAar*, Mestre racional, vol. 8831, f. 136r-137r.

Ítem doní a les persones dins scrites, oficials, servidors, contínuos e familiars de casa del dit senyor rey, les quantitats dejús a cascú de aquells particularment designades, les quals lo dit senyor rey, ab albarà de scrivà de ració scrit en Barchinona a XXIII dies del present mes lis manà donar en acorriment de lurs quitacions, ço és:

A Johan Junques, contínuo.	XXX	<i>solidos.</i>
A Johan Roiz de Caltena, scrivà de l'ofici de scrivà de ració.	XXX	<i>solidos.</i>
A Johan Rejón, patge de la lança, en ajuda de comprar-se una mula.	CCCXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Ferrando de Rebolledo, trinchant, per comprar-se una mula.	DCLX	<i>solidos.</i>
A Fferrando Roman, patge, per a dos camises.	XXXXVIII	<i>solidos.</i>
A Diego de Castro, contínuo.	C	<i>solidos.</i>
A Pelegrín de Jacca.	CL	<i>solidos.</i>
A Alonso de Alarcón, contínuo.	CL	<i>solidos.</i>
[<i>Membres de la Capella</i>]		
Al reverent don Gonçalbo, bisbe de Arguello, confessor.	XXXX	<i>solidos.</i>
A fray Bernat Cardona, loctinent de capellà major.	L	<i>solidos.</i>
A mestre Jaume Royg, loctinent de almoynier.	XXXX	<i>solidos.</i>
A ffray Gilbert, loctinent segon de almoynier.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Johan Aznar, mestre de capella.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Guillem Molins, capellà.	XXXX	<i>solidos. //</i>
A mossèn Jaume Castelló, capellà.	XXXX	<i>solidos.</i>
A Bertholomeu Segrera, capellà.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Garcia Baylo, capellà.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Pere Çapater, capellà.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Daniel Ginovès.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mossèn Luys d'Ormaza, capellà.	XXXX	<i>solidos.</i>
A mestre Enrich Foxer, cantor.	XXXX	<i>solidos.</i>
A Matheu Fferrer, tenorista.	XXXX	<i>solidos.</i>

A mossèn Ramon Granyén, cantor.	XXXX	solidos.
A mestre Grabièl Poal.	XXXX	solidos.
A mossèn Johan de Peralta, capellà.	XXXX	solidos.
A ffrare Gonçalbo d'Esplugues, capellà.	XXXX	solidos.
A mestre Johan Marqués, confessor.	LX	solidos.
A mestre Nicolau Ortola, confessor.	XXXX	solidos.
A mossèn Johan Rabaça, capellà.	XXXX	solidos.
A mossèn Stheve Starramats.	XXXX	solidos.
A mossèn Grabièl Terrasa, organista.	XXXX	solidos.
A mossèn Anthonio Caverò.	XXXX	solidos.
A mossèn Johan Sent Just, capellà.	XXXX	solidos.
A mossèn Johan Membrado, capellà.	XXXX	solidos.
A Johan Pinyana, cantor.	XXXX	solidos.
A mossèn Miguel de Linars, organista.	XXXX	solidos.
A Gonçalbo de los Ríos, organista.	XXXX	solidos. //
A Gasquí de Claquí, cantor.	XXXX	solidos.
A Luys d'Ormaza, scolà.	XXX	solidos.
A Ffrancí Fferrer, scolà.	XX	solidos.
A Anthoni Span, scolà.	XX	solidos.
A Anthoni Aymerich.	XX	solidos.
A Anthoni d'Orta, scolà.	X	solidos.
A Anthon Guerba, scolà.	X	solidos.

E axí totes les damunt dites quantitats prenen la suma de fora possada **MMDCCCXXXVIII**
segons que en lo dita albarà se conté que cobre. *solidos barchinonenses.*

125

ASSUMPTE: Llibres litúrgics i altres béns d'interès musical trobats al palau episcopal de Barcelona en un inventari *post mortem* del rei Joan II d'Aragó.

DATA I LLOC: 22 a 31 de gener de 1479, Barcelona.

FONT: *E-Mh*, M-79, f. 98r-110v.

[f. 98r] *Inventarium serenissimi domini Joannis regis Aragonum gloriose memorie.*

Die veneris XXII mensis Januarii anno a nativitate Domini MCCCCLXXVIII in episcopali palacio civitatis Barcinone.

(...)

[f. 105r] *Die lune vicesimaquinta predictorum mensi et anni in eadem camera dicti episcopalis palatii presentibus ut supra.*

(...)

[f. 107r] Ítem, un atabal de leutó petit.

(...)

[f. 108v] *Die martis XXVI mensis Januarii anno predicti in eodem episcopali palatio et camera presentibus ibidem.*

(...)

[f. 109r] Ítem unes manxes dels òrguens de paper.

(...)

[f. 109v] Ítem un missal petit romà portàtil de pergami en què ha hun traslat auctèntich de una butla en la qual a la fi ha tres signes de notari: la hu d'en Andreu Granell, e l'altre d'en Francesch del Port e l'altre d'en Jacme Ferrer; ab tencadors d'argent deurats; ab cubertes de vellut negre forrat de cetsuy [ceti?] burell.

Ítem hun breviari romà en pergamins. Ans del compter hi ha tres cartes: en la una lo crucifix, en l'altre Déu lo pare ab lo món en la mà ab los IIII evangelisters entorn; ab un tencador d'argent daurat <e> smeltat en què ha hun àngel que té les armes de Aragó; ab semblants cubertes de les prop dites.

Ítem, unes hores votives en la primera carta de les quals stà crit en lo principi lo psalm de *Exaudiat te deus Dominus in die tribulationis* ab les preces, e en la fi hun cohern nou de pergamí ab les set psalms penitencials; ab un tencador d'argent fet ab puntes; ab semblants cubertes de les prop dites.

Ítem, hun missal gran de pergamí romà. A IIII cartes hi ha una taula la qual stà escrita en XII cartes e dues altres [f. 110r] en dues cartes e *immediate* lo compter; ab cubertes de fusta cubertes de cuyro vermell empremtat; ab sos gaffets.

Ítem, hun officier de cant d'orgue de paper ab cubertes engrutades, squinçat e molt dolent, ab cubertes vermelles.

Ítem, unes entonacions de cant d'orgue, en paper, de vespres, ab cubertes engrutades de cuyro vermell lis.

Ítem, hun psaltiri gran en pergamí molt bell; non tastost en lo principi lo compter; en quiscun psalm les antiphones notades. En la primera carta del psaltiri hi ha una gran .b. de atzur enmig de la qual hi ha una cadira en què stà assegut; damunt e baix hi ha hun rotle dins lo qual hi ha hun scut d'or ab una barra de atzur per tramès demunt la qual hi ha dues roses vermelles e baix una, demunt lo scut, hun capell de cardenal; ab cubertes de fusta cubertes de cuyro vermell foguejades ab piquets d'oripell.

[Al marge dret:] .b. [Al cos del text:] Ítem, hun <officier de pergamí romà de cant pla> ~~antiphoner de vespres de pergamí~~ en la <quarta> ~~segona~~ carta del qual hi ha una bella .C., en la sobiraneza del qual hi ha un araceli e baix hun qui ret la ànima a Déu e comença *Ad te levavi animam meam*; ab cubertes de fusta ab cubertes de cuyro de bou.

Ítem, hun antiphoner de vespres de pergamí en la segona carta del qual hi ha una bella E d'or e d'atzur, ab una orla entorn pintada, ab les armes de Aragó baix; ab cubertes de fusta cubertes de cuyro de bou ab tres bol les [?] grosses.

(...)

[f. 110v] Ítem, huns òrguens ~~de~~ migencers ab ses manxes; són los canons d'estany; ab sa cuberta de fusta; ab contrapès de plom en les manxes, qui stan ab lur bastiment apartat.

126

ASSUMPTE: **El capítol de la seu de València accepta Ramon Granyén com a cantor amb un salari de dos senyals.**

DATA I LLOC: 26 de maig de 1479, València.

FONT: *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3682, s/f.

Eodem die.

Domini de capitulo ecclesie Valentinensis in domo sacristie eiusdem capitulariter congregati ac capitulum generalem Paschale celebrantes et continuantes, in quo fuerunt presentes domini Bartholomeus Vallescar, vicarius generalis, Gondizalvus de la Cavalleria, Johannes Pelegri, Johanes Marroma, Jacobus Marti Cervello, Jeorgius Centelles, Berengarius Clavell, Johanes Camarena, Janfridus Serra <et> Martinus Enyego, omnes canonici prebendati, considerantes officium divinum semper cantu organico et cum exquisitissimis cantoribus celebratum excitisse et in presentiarum cante deficiant, et sit in hac civitate quidam Raymundus Granyen qui cantu et in illius peritia prestat, dicti domini de capitulo seu illius maior et minor pars eligerunt et acceperunt dictum dominum Raymundum Granyen in cantorem sive *xantre* dicte sedis, constituendo illa duo signa que pro salario que discretus Andres Soria, *xantre*, percipere solebat in suis terciis seu solutionibus solitis et distributionibus cotidianis et recipere solebat.

ASSUMPTE: Ferran Mancebo, sastre de València, signa un contracte d'aprenentatge perquè el seu fill Ferran Mancebo, d'aproximadament onze anys d'edat, estiga amb Guillem Molins, prevere beneficiat en la seu de València. Mancebo servirà durant un període de cinc anys Molins, durant el qual aquest li ensenyarà a llegir, escriure, gramàtica, cant pla i cant d'orgue. Així mateix li proporcionarà manutenció i roba.

DATA I LLOC: 30 de desembre de 1479, València. L'any natural és 1479, atès que l'indicat en el document (1480) és de la Nativitat de Jesucrist, el qual comença el 25 de desembre de l'any anterior, com és d'ús habitual en els protocols dels notaris valencians.

FONT: E-VAcp, not. Bartomeu de Carries, vol. 20434, s/f.

Dicta die jovis XXX Decembris anno predicto M^oCCCCLXXX^o.

Ego Fferdinandus Mancebo, sartor civis civitatis Valenciae, scienter, etc., mitto et affirmo vobiscum venerabili et discreto Guillermo Molins, prebitero beneficiato in sede Valenciae presente, etc. Fferdinandum, filium meum legitimum et naturalem etatis XI annorum parum plus vel minus, ad serviendum vobis et faciendum mandata vestra licita et honesta die nocteque juxta suum posse // ad tempus quinque annorum a die festi santi Nicholai proxime lapsi in antea continuo computandorum infra quod teneamini eum providere in comestu, potu, vestitu et calciatus, tam in sanitate quam eciam in infirmitate, et etiam teneamini docere eum et doceri facere bene et diligenter prout ipse melius discere poterit legere et scribere ac eciam gramaticam et cantum ~~plantum~~ planum et cantum organi. Et in fine dicti temporis teneamini induere eum totam de novo et dare eidem raupas novas, in fine temporis servitutis dari solitas et assuetas. Et sic promitto vobis quod dictus Fferdinandus, filius meus, erit vobis rebus et bonis vestris bonus, verus, fidelis, legalis et obediens et quod a domo et servicio vestris non aufugiet seu recedet, quod si fecerit dono et concedo vobis potestatem quod possitis eum capere, etc., donech, etc. Et pro predictis obligo vobis omnia et singula bona et jura ac eciam persone dicti filii mei, etc. Ad hec autem ego, dictus Guillermus Molins, acceptans dictum affirmamentum dicti Fferdinandi Mancebo ad dictum tempus dictorum quinque annorum, promitto vobis prenominate Fferdinando Mancebo, patri dicti Fferdinandi pueri, presenti, etc., dictum filium vestrum infradictum tempus modo predicto providere et docere illum ac doceri facere bene et diligenter prout ipse discere poterit legere et scribere ac eciam gramaticam et cantum planum et organi, et in fine dicti temporis servitutis induere eum de novo ut solitum est, etc. Et pro predictis, etc., obligo, etc., Actum Valenciae, etc.

Testes discretus Ffranciscus Mora, prebiter ~~qui~~ diocesis Valenciae, et Michael Aparici, scriptor civis Valenciae.

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere de capítol de la seu de Girona, nomena procuradors seus Jaume Castelló i Francesc Febrer àlies Santacana, preveres beneficiats en la seu de Barcelona, perquè en el seu nom renunciem al seu lloc presbiteral davant el bisbe de Girona, a efectes de permutar-lo amb algun benefici de Rafael Pou, cabiscol de la col·legiata de Sant Feliu de Girona.

DATA I LLOC: 21 de març de 1480, València.

FONT: E-VAcp, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f.

Die et anno preffixis.

Prefatus dominus Guillelmus Molins, presbiter, unus de duodecim presbiteris venerandi capituli ecclesie Gerundensis, constituit procuratores suos venerabilem Jacobum Castello et Ffranciscum Febrer alias Santacana, presbiteros beneficiatos in ecclesia Barchinonensi, <absentes etc.>, et fratrem Petrum de Solerio ~~absentem~~ etc., ordinis Sancti Benedicti camerarium Sancti Petri de Gallicantu Gerundensis, presentem, etc., ad nomen ipsius constituti et pro eo resignandum et renunciandum in manibus et posse reverendissimi domini Gerundensis episcopi seu eius honorabilis domini vicarii generalis seu alterius cuiuscunque comissarii seu comissariorum dicti domini Gerundensis episcopi de hiis potestate habentium causa quidam permutacionis de dicto suo presbiterali beneficio cum quocunque alio beneficio quod venerabilis Raphael Pou, presbiter precentor ecclesie collegiate Sancti Felicis Gerundensis, obtinet vel imposterum obtinebit; collacionem, provisionem et investituram petendum et habendum et possessionem corporalem seu quasi intrandum et manutenendum cum suis juribus universis; jurandumque quod in premissis non intervenit nec interveniet fraus, dolus, etc. Et inde si oppus fuerit dictum beneficium cum quo huiusmodi permutacio facta fuerit renunciandum in posse et manibus jam dicti domini Gerundensis episcopi seu illius cui de jure expectet cum posse substituendi, etc.

Testes proxime dicti.

129

ASSUMPTIE: Guillem Molins, prevere de capítol de la seu de Girona, nomena procuradors seus Bartomeu Sagra, prevere beneficiat a la seu de Barcelona, i Antoni Grau, clergue de la diòcesi de Vic, perquè en el seu nom lloen i aproven uns capítols acordats entre Molins, d'una part, i Rafael Pou i Sagra, de l'altra part.

DATA ILLOC: 21 de març de 1480, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f.

Die et anno prefixis.

Prefatus dominus Guillelmus Molins, presbiter, ut unus de capitulo ecclesie Gerundensis, laudando etc. quitquid nomine suo hactenus actum est per Bartholomeum Segrera et Anthonium Grau nunc de novo gratis, etc., constituit procuratores suos eosd[e]m Bartholomeum Sagra, et presbiterum beneficiatum in ecclesia Barchinonensi, presentem et acceptantem, et Anthonium Grau, clericum diocesis Vicensis, absentem, et utrumque etc., ita quod non sit melior etc., videlicet ad ipsius domini constituti nomine et pro eo laudandum et approbandum quedam capitula facta jam inhita et conventa et firmata inter dictum dominum Guillelmum constituentem ex una, et venerabilem Raphaellem Pou, presbiterum precentorem ecclesie collegiate Sancti Felicis Gerundensis, et Bartholomeum Segrera prefatum causis et rationibus in eis contentis partibus ex altera, que dicta capitula firmata fuerunt in civitate Barchinone in posse discreti Petri Paschasis, notarii publici Barchinone decima presencium mensis et anni, et que dicta capitula hodie data huiusmodi per prefatum dominum Guillelmum constituentem firmata et jurata fuerunt in posse mei, notarii infrascripti, quascunque obligationes et juramenta prestandum cum suis clausulis oportunis et penam in eisdem capitulis acceptandum, omniaque alia et singula faciendum juxta et secundum formam dictorum capitulorum, etc.

Testes predicti.

ASSUMPTE: **Guillem Molins, prevere beneficiat en la seu de València, nomena procuradors seus Jofré Gostant, canonge, Daniel Genovés, prevere racioner a la seu de Saragossa, i Pedro Pifán, prevere beneficiat en l'església de Santa Engràcia de Saragossa, per a fer en el seu nom diverses gestions de permuta relatius a un benefici en l'església de Santa Engràcia de Saragossa i la vicaria perpètua de La Puebla de Alfindén, extramurs de Saragossa.**

DATA I LLOC: 21 de març de 1480, València.

FONT: *E-VAcP*, not. Bartomeu Lloscos, vol. 21204, s/f.

Martis, XXI marcii anno predicto.

Venerabilis vir dominus Guillelmus Molins, presbiter in ecclesia Valentina, beneficiatus de beneficio ibidem instituto sub honorificencia beati Jacobi Apostoli per serenissimum dominum nostrum, // dominum Jacobum dive memorie, ac presbiter eiam de capitulo ecclesie Gerundensis, gratis, etc., constituit procuratores suos certos etc., et quo etc., ita tamen etc., venerabiles viros Janfridum Gostanti, canonicum, Danielem Genoves, presbiterum porcionarium ecclesie Cesaraugustane, et Petrum Pifan, presbiterum beneficiatum in ecclesia Sancte Engracie eiusdem civitatis, absentes etc., et [e]orum etc., ita quod non sit melior etc., videlicet ad acceptandum pro ipso domino constitutos, et eius nomine, cum cura et sine cura in quacunque diocesi fundata existant, cum illorum iuribus, fructibus et redditibus universis; collationem, provisionem et investituram illorum petendum et habendum possessionemque realem, corporalem et actualem, apprehendendum, manutenendum et defendendum; canonicam obedienciam et manualement reverenciam et quodcunque juramentum de observandis statutis et consuetudinibus ecclesie vel ecclesiarum in qua seu quibus dicta beneficia fundata sint, faciendum et prestandum; et beneficium seu beneficia ipsa que nomine ipsius domini constituta ut premititur, acceptata fuerint, resignandum et renunciandum in manibus et posse reverendissimi domini archiepiscopi Cesaraugustani // seu eius honorabilis domini vicarii generalis causa quidem permutationis fiende de eisdem cum vicaria perpetua loci de la Pobla, vulgo dicta de Ffinden, sub invocatione beate Marie extra menia civitatis Cesarauguste fundata, et cum beneficio seu capellania instituta in ecclesia Sancte Engracie civitatis predictae sub invocacione eiusdem Sancte Engracie et sancti Hieronimi per prefatum serenissimum dominum regem et non alias. Jurandum insuper quod in huiusmodi permutatione fienda non invenit etc.; collationem, provisionem et investituram dictorum beneficii et vicarie perpetue petendum et habendum, et possessionem illorum adipiscendum et manutenendum cum illorum iuribus et pertinentiis universis; canonicam obedienciam et manualement reverentiam et quodcunque juramentum tam de servanda indemnitatem iam dictorum beneficii et vicarie perpetue quam de observandis statutis et consuetudinibus ecclesie vel ecclesiarum in quibus, ut prefatur, constitutis et fundatis existunt, faciendum et prestandum; unum vel plures etc., procuratores etc., substituendi et eum vel eos etc., Et generaliter etc. Et que ego etc. Eiam si talia sint etc.

Testes inde sunt venerabiles Petrus Lopic, presbiter in ecclesia Valentina beneficiatus, et Joannes de Prades, scriptor Valencie.

ASSUMPTE: **Guillem Molins i Rafael Pou resignen, a través de procuradors, el lloc de prevere de capítol a la seu de Girona i la capellania de Sant Vicenç de Maià, respectivament, davant el vicari general de Barcelona, per tal de permutar-los. S'inclou la carta de resposta enviada pel vicari general de Barcelona al bisbe i vicari general de Girona informant-los de les resignacions realitzades i on també hi ha còpia de les cartes prèvies del bisbe i vicari general de Girona que autoritzen dites resignacions, en una de les quals s'indica que Molins vol**

immediatament permutar amb Bartomeu Sagrera la capellania de Sant Vicenç de Mayà amb la rectoria de La Puebla de Alfindén.

DATA I LLOC: 1 de maig de 1480, Barcelona.

FONT: ADB, Col·lacions, vol. 75, f. 1r-2v.

OBSERVACIONS: Relacionat amb el doc. 115.

Noverint universi quod die lune intitulata prima mensis Madii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXX^o, coram honorabili domino Guillermo Lull, bacallario formato in sacra theologia, canonico sedis Barchinone, reverendi in Christo patris et domini domini Gundissalvi Dei gratia Barchinonensis episcopi in remotis agentis in spiritualibus et temporalibus vicario generalis, comparuerunt, de una honorabilis Nicholaus Cortada, canonicus sedis Barchinone ut procurator discreti Rafaelis Pou, presbiterii ~~beneficiati~~ presentoris ecclesie Sancti Felicis Gerundensis atque etc., obtinens capellaniam Sancti Vincenci de Mayano Gerundensis diocesis, de alia autem partibus discretus Jacobus Castello, prebiter in sede Barchinone beneficiatus ut procurator honorabilis Guillermi Molins, unus ex duodecim prebiteris venerandi capituli ecclesie Gerundensis. Constat de procuracione Rafaelis Pou in posse discreti Gabrielis Devesa, notarii publici Barchinone XXI mensis Juni[i] anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXVIII^o; de procuracione Guillermi Molins constat instrumento recepto in posse [] de Loscos, notarii publici Valencie die [] mensis Aprilis proxime preteriti, et presente me Bartholomeo Fangar juniore, regia auctoritate notario publico per totam terram et dominacionem serenissimi domini regis Aragonum et in his scriptore jurato sub me Bartholomeo Fangar, eadem auctoritate notario publico Barchinone eciam regente scrivaniam curie vicarii domini Barchinone episcopi, et presentibus reverendo Berengario de Sos, archiepiscopo Turritano et [] pro testibus ad hech vocatis specialiter et assumptis. Et eidem domino vicario presentarunt duas litteras comunis papireas sigillatas, unam videlicet emanatam a reverendissimo episcopo Gerundensi, aliam a honorabili Andrea Alfonsello vicario et officiali pro reverendissimo in Christo patre domino episcopo Gerundensi quarum tenores tales sunt: "Reverendissimo atque reverendis in Christo patribus et dominis dominis miseracione divina", etc., "Reverendis in Christo patribus et dominis Dei et apostolice sedis gracie", etc. (inserte sunt infra). Presentibus comissionibus litteris dictus honorabilis Nicholaus Cortada, canonicus et ebdomadarius sedis ut procurator discreti Rafaelis Pou, et Jacobus Castello, ut procurator honorabilis Guillermi Molins, dictis nominibus exposuerunt quod cum ipsi cupiant dicta beneficia invicem permutare, ideo supplicarunt eidem domino vicario quatenus dictas admitteret resignaciones. Et dictus dominus vicarius, recepto primitus juramento a dictis permutantibus quod non intervenit aliquis dolus, fraus, simonia nech pactio illicita, dictas recepit et acceptavit resignaciones de quibus, etc. //

Littera responsiva.

Reverendissimo in Christo patri et domino domino Johanne miseracione divina episcopo Gerundensis seu eius in spiritualibus et temporalibus vicario generali, Guillermus Lull, bacallarius formatus in sacra theologia, canonicus sedis Barchinone, reverendi in Christo patris et domini domini Guillermi Dei gratia Barchinone episcopi in remotis agentis in spiritualibus et temporalibus vicarius generalis, vobis, reverendissimo episcopo Gerundenci, reverenciam debitam, et vobis domino vicario, salutem. (...) nobisque presentasse duas litteras nomine vestre reverencie et providencie et more solito expeditas quarum tenores de verbo ad verbum secuntur et sunt tales:

Reverendi in Christo patribus et dominis Dei et apostolice sedis gratia Valentinensi et Barchinonensi episcopis eorumque et cuiuslibet ipsorum in spiritualibus et temporalibus vicariis generalibus, Andreas Alfonsello, decretorum doctor, canonicus et archidiaconus Bisuldunensis, reverendi in Christo patris et domini domini domini (sic) Johannis eadem gratia episcopi Gerundensis in spiritualibus et temporalibus vicarius et officialis generalis, vobis dictis reverendis dominis episcopis, reverenciam et honorem, et vicariis prelibatis, salutem et honoris continui incrementum. Cum venerabilis Guillermus Molins, prebiter de capitulo Gerundensi, cupiat ut asseritur locum suum presbiteralem quem in dicta ecclesia obtinet Gerundensi ex

certis justis et rationabilibus causis permutare pro nonnullis beneficio seu benefiiciis cum venerabili Refahele de Puteo, precentore secularis et collegiate ecclesie Sancti Felicis Gerunde, que ipse Raphael aut alii quidam pro eo et ut dictus locus presbiteralis prefato Rephaeli remaneat, resignare proponant et permutaciones huiusmodi de jure fieri sint permissae ut qui uno loco minus sunt utiles alibi se valeant utilius exercere. Ea propter reverendarum paternitatum vestrarum, dictorum dominorum episcoporum atque vicariorum, prudencie quatenus resignaciones tam Guillermi Molins de dicto suo loco presbiterali quam Raphaelis de Puteo de aliis benefiiciis que obtinent in diocesi Gerundensi per eos et eorum legitimos procuratores quam alios ut eidem Rafaeli dictus presbiteralis locus remanet in vestris aut in alterius vestrum manibus prestitis solitis et debitis juramentis quod in permutationibus huiusmodi nulla fraus nullusque dolus, simonie, pravitas neque alia illicita pactio intervenient efficaciter faciendas recipere ab eisdem atque admittere nostris nomine atque vice et dicto venerabili Raphaeli de Puteo cum quo permutato huiusmodi dicti loci subsequenter per se vel procuratorem suum similia et similiter facienda pro et de benefiiciis suis preheunte tamen consensus (*sic*) patroni seu collatoris loci predicti et aliorum benefiiciorum predictorum de quibus fiat vobis plena ffides cum suis juribus et pertinenciis universis eisdem venerabilibus Rafaeli de // Puteo et Guillermo Molins aut aliis presbiteris quibus singula singulis referendo resignata fuerint et causa permutationis huiusmodi pertinebunt dictum locum presbiteralem et alia benefiicia diocesis Gerundensis conferre et assignare indeque illis providere institutione canonica sociante libere et licite valeatis facultatem concedimus et planariam licenciam elargimur serie cum presenti (...). Datum Gerunde, die XXV mensis Januarii anno a nativitate Domini millesimo CCCC octuagesimo. Vidit Alfonsello, vicarius.

Reverendissimo acque reverendis in Christo patribus et dominis dominis miseracione divina archiepiscopo Cesaragustanensi acque Valentinensi et Barchinonensi episcopis eorumque et cuiuslibet ipsorum in spiritualibus et temporalibus vicariis generalibus, Johannes eadem miseracione divina episcopo Gerundensi, salutem et cinceram in Domino caritatem. Cum venerabilis Raphael de Puteo, precentor secularis et collegiate ecclesie Sancti Felicis Gerundensis atque perpetuus capellanus ecclesie Sancti Vincencii de Mayano nostre diocesis, cupiat ut ~~asserit~~ asseruit dictam suam capellaniam ex certis justis et rationabilibus causis ad invicem permutare cum loco presbiterali quem honorabilis Guillermus Molins in nostra ecclesia Gerundensi noscitur obtinere. Et postquam prefatus Guillermus illam obtinuerit, prout asseritur, eandem capellaniam vult et intendit cum venerabili Bartholomeo Sagraera, canonico dicte ecclesie Sancti Felicis et vicario perpetuo ecclesie de la Pobla Delfinden Cesaraugustanensis diocesis, cum vicaria huiusmodi permutare. Et permutationes huiusmodi de jure fieri sint permissae ut qui uno loco minus sunt utiles alibi se valeant utilius exercere. Ea propter, reverende paternitati vestre, quatenus resignaciones huiusmodi successive facient per Raphaellem de Puteo et Guillermmum Molins prefatos seu eorum procuratores idoneos in m[ani]bus vestris ex sola causa permutationis sich ut premittitur peragende per eos primitus prestitis ad sacra sancta quatuor evangelia corporalibus juramentis quod in eisdem resignacionibus non intervenit neque intervenient fraus, dolus, simoniaca pravitas aut alia illicita paccio seu eciam corruptela efficaciter faciendas recipere ab eisdem et admittere successive nostris nomine atque vice prefatis Guillermo Molins et seu aliis compermutantibus cum eisdem similiter et similia facientibus pro et de dictis benefiiciis suis cum suis et utriusque acque cuiuslibet dictorum benefiiciorum, juribus et pertinenciis universis prefatis Refaeli et Guillermo atque aliis forsitan compermutantibus premissis quibus causa permutationis huiusmodi pertinebunt conferre et assignare indeque illi vel illis providere institutione canonica sociante libere et licite valeatis et vestrum quilibet possit et valeat, liberam concedimus facultatem, vestris reverendis paternitatibus, obnixius deprecando quatenus premissis rite peractis Refa[eli] et Guillermo et aliis compermutantibus supra dictorum vel eorum et cuiuslibet ipsorum procuratoribus dignemini // vice nostra iniungere ut infra quindecim dies vel alium terminum congruentem tunch immediate sequentes pro adipiscenda benefiiciorum possessionem huiusmodi et aliis que de jure seu consuetudine facienda iminerint peragendis nostro se habeant conspectui presentare vestris super premissis litteris testimonialibus comunitis. Datum Gerunde, XV Aprilis anno a nativitate Domini M^oCCCC^o octuagesimo. Johannes episcopus.

Quatenus quidem litterarum presentationem nobis ut premittitur factam fuimus per dictos honorabilem Nicholaum Cortada, canonicum nomine procuratoris dicti venerabilis Reffaelis Pou, presbiteri et precentoris prefati, et discretus Jacobus Castello, presbiter et nomine procuratoris honorabilis Guillermi Molins, predictorum instanter requisiti quatenus resignaciones beneficiorum infrascriptorum ex causa permutacionis fiende recipere et admittere et in forma debita providere hinchinde curaremus juxta facultatem in preinsertis litteris nobis atributam. Nos igitur cum debito honore receptis preinsertis litteris obtulimus facere quitquid canonice et juste in et circa premissa fienda et procedenda existeret. Et propterea dictus venerabilis Nicholaus Cortada nominibus precontentis capellaniam Sancti Vincencii de Mayano dicte Gerundensis diocesis ex causa permutacionis cum dicto venerabili Guillermo Molins, obtinente locum presbiterale infrascriptum, necnon et dictus discretus Jacobus Castello, procurator dicti Guillermi Molins obtinentis locum presbiteralem de capitulo in ecclesia Gerundendis ut de potestatibus eorumdem plene nobis constitit et legitima fuit ffacta ffides eo nomine dictum locum presbiterale ex causa permutacionis cum dicto Rafaele de Puteo et pro dicta capellania de Mayano in nostris manibus resignarunt et renunciarunt (...). Datum Barchinone, die prima mensis Madii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXX^o.

132

ASSUMPTE: Rafael Pou, cabiscol de la col·legiata de Sant Feliu a Girona, compareix davant el bisbe de Girona i li informa que en dies passats ha permutat, a través de procurador i davant el comissari d'aquest bisbe a Barcelona, la seua capellania a Sant Vicent de Maians pel lloc presbiteral a la seu gironina que tenia Guillem Molins, el qual actuava a través del procurador Jaume Castelló. Després de comprovar la validesa dels documents, el bisbe li atorga cartes per a prendre possessió del lloc presbiteral.

DATA ILLOC: 3 de maig de 1480, Girona.

FONT: ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 193v.

[*Al marge esquerre:*] Permutacio loci presbiteralis domini Guillermi Molins cum domino Rafaele Pou.

[*Al cos del text:*]

III Madii M^oCCCC^oLXXX^o.

Ante presentiam reverendissimi domini episcopi Gerundensis personaliter constitutus venerabilis Raffaell Pou, precentor secularis et collegiate ecclesie Sancti Felicis Gerunde, qui verbo exposuit dicto domino episcopo quod ipse diebus proxime lapsis permutavit cum venerabili Guillermo Molins, presbitero de capitulo Gerunde, capellaniam Sancti Vincentii de Mayano diocesis Gerundensis cum loco presbiterali predicto. Et dictus Guillermus Molins de huiusmodi capellania et ipse Rafael Pou de loco presbiterali prefatis provisi fuerunt per honorabilem et circumspectum virum dominum Guillerimum Llull, canonicum Barchinonensem, bacallarium formatum in teologia, reverendi domini episcopi Barchinonensis vicarium in spiritualibus et temporalibus generalem comissariumque dicti reverendi domini episcopi Gerundensis, prout de huiusmodi comissione constat duabus patentibus litteris, prima quarum emanavit ab honorabili et [...] viro domino Andree Alfonsello etc. vicario etc. data Gerunde die XXV mensis Januarii anno a nativitate domini M^oCCCC^oLXXX^o, alia vero emanavit a reverendissimo domino episcopo Gerundensi prefato data Gerunde XV Aprilis anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXX^o; quarum quidem litterarum vigore ut prelibatus dominus comissarius quibusdam patentibus suis litteris data Barchinone prima die mensis madii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXX^o sigillo vicariatus dicti domini episcopi Barchinonensis in dorso sigillatis, asseruit resignationem dicti loci presbiteralis per discretum Jacobum Castello, presbiterum procuratorem dicti honorabilis Guillermi Molins dictum locum presbiteralem

obtinentis et capellaniam Sancti Vincentii de Mayano prefatam per honorabilem Nicolaum Cortada, canonicum Barchinonensis, procuratorem dicti venerabilis Rafaelis Pou dictam capellaniam obtinentium prout de eos singulis mandatis dicto domino commissario exhibitis clare constitit, prestitis ad sancta quatuor Dei Evangelia quod in resignatoribus et permutatione huiusmodi non interveniebat fraus, simonie, labes seu alia illicita pactio prelibatum locum presbiteralem Rafaeli Pou et capellaniam prefato Guillemo Molins prelibatis per resignationem predictam vacantem per eundem quam dominum commissarium admissam, canonicè providit contulitque cum eorundem iuribus et pertinentiis universis. Et inter cetera Rafaeli et Guillermo seu procuratoribus eorundem specialiter injunxit quod infra unius mensis spacium a data litterarum dicti domini commissarii proxime computandum per se vel eorum procuratores conspectui dicti domini episcopi se representarent canonicam obedienciam ac manualement reverenciam et juramentum super indemnitates dictorum capellanie et loci presbiteralis prestituros atque possessorias litteras seu executoriales super adipiscendam possessionem eorundem beneficiorum accepturos et alia [...] ad que de jure tenerentur prout in dictis permutationibus per litteras supra dictas volens [...] ad que teneatur adimplere, peciit et requisivit per dominum episcopum prefatum sibi concedi litteras possessorias. Et ilico in manibus dicti domini episcopi prefatus dominus ep̄p̄ Rafaeli Pou prestitit canonicam obedienciam, juravit etc. promittente etc. non alienare etc. De quibus etc.

Testes discreti Michael Dalmatii, presbiter, et Francisco Dezvolò, clericus, familiares dicti domini episcopi.

Et ilico dictus reverendissimus dominus episcopus Gerunde, habitam informationem omnium predictorum per dictas litteras commissarii sui et recepta obedienciam et aliis predictis mandavit litteras possessorias dicto venerabili Rafaeli Pou spedivi forma solita et consueta etc. De quibus etc.

Testes et actum ut supra.

133

ASSUMPTE: Rafael Pou és acceptat pel capítol de la seu de Girona com a prevere de capítol en la plaça que era de Guillem Molins i que ha obtingut per via de permuta.

DATA I LLOC: 5 de maig de 1480, Girona.

FONT: *E-G, Resolutiones*, vol. 5, f. 280r.

Die veneris V Madii fuit receptus ad locum prebiteralem domini Guillermi Molins de choro precentoris <Raphael Pou> per via permutationis; dedit fideiussores pro capa, fabrica et servicio honorabiles Berengarium de Pavo, precentorem, Petrum Vedruna, canonicum, Johannem Torra et Bernardum Vilar, prebiteros beneficiatos sedis in posse et venerabilis Petri Colelli, notarii domini episcopi.

134

ASSUMPTE: Rafael Pou, cabiscol de la col·legiata de Sant Feliu de Girona, compareix davant el bisbe i el capítol de Girona amb cartes de Guillem Llull, canonge de Barcelona i comissionat del bisbe de Girona, que acrediten que havia aconseguit per permuta el lloc presbiteral que tenia Guillem Molins a la seu de Girona, per la qual cosa demana prendre possessió d'aquest lloc. Li és concedida i pren possessió real del seu lloc al capítol i al cor. Així mateix, rep l'assegurança d'alguns membres del capítol per al pagament dels drets de capa, fàbrica i servei que fan els nous preveres de capítol.

DATA ILLOC: 5 de maig de 1480, Girona.

FONT: ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 194v-195r.

Eodem die.

Possessio loci presbiterialis tradita venerabili Rafaeli Pou per resignationem venerabilis
Guillermi Molins.

Noverint universi quod die veneris intitulata quinta mensis Madii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXX^o, convocato et congregato honorabili capitulo Gerundensi ad sonum campane in domo tesaurarie ~~dicte~~ ecclesie Gerundensis ut moris est ad mandatum magnifici et egregii viri domini Andrei Alfonsello ~~etc. vicarius etc.~~ decretorum doctoris, canonici et archidiaconi Bisuldinensis in ecclesia Gerunde predicta, vicarii in spiritualibus et temporalibus <generalis> reverendissimi in Christo Patris et domini domini Joannis miseratione divina episcopi Gerundensis ~~in spiritualibus et temporalibus~~ in quo quidem capitulo una cum dicto domino vicario intervenerunt honorabiles et circumspecti viri domini Berengarius de Pavo, precentor, Joan de Sancto Martino, prepositus de Loreto, Petrus Ffranciscus de Sancto Celidoni, Petrus Galdus de Terradis, prepositus de Aredo, Petrus de Raseto, Andreas Domenei, Bernardus Prim, Antonius Pol, magister in artibus, canonici, Petrus Ferrarius, Sasale Tesamarius, Bernardus Alfonsello, bacallarius in decretis, Guaspar Puig, Micael Alra, Geraldus Dalmau, presbiteri de dicto capitulo, capitulantes et capitulum facientes ac representantes, comparuit venerabilis Rafell Pou, precentor ecclesie collegiate Sancti Felicis Gerunde, principalis principaliter pro se ipso qui produxit, exhibuit et ostendit quasdam patentes papireas litteras ab honorabili et provido viro domino Guillermo Llull, canonico Barchinonensi, bacallario formato in theologia vicarioque in spiritualibus et temporalibus generali reverendi domini episcopi Barchinonensis comissarii que reverendissimi domini episcopi Gerundensis prefati, prout de huiusmodi comissione sibi facta constat quibusdam aliis patentibus litteris duabus, una quarum fuit data Gerunde XXV Januarii anno prefato a dicto domino Andree Alfonsello ~~emanata~~, alia vero ab ipso reverendissimo domino episcopo emanata fuit data Gerunde die XV Aprilis proxime devoluti <permutationem per venerabilem Guillermum Molins cum dicto venerabili Rafaeli Pou de dicto loco continentibus>. Et per me ~~dictum~~ infrascriptum notarium legi peciit et publicari que causa brevitate inserere non curavi cum sint jam superius confute quibus quidem litteris lectis et publicatis. Statim dictus venerabilis Rafael Pou peciit humiliter et requisivit sibi possessionem dicti loci presbiterialis tradi eumque in capitulo ~~ut est moris~~ admitti sibi que de prebenda responderi prout fuit et est moris. Quibus auditis et lectis ac per me, dictum notarium, eis intimato quod jam prestiterat obedienciam canonicam dicto reverendissimo domino episcopo dictus venerabilis Rafael Pou admiserunt dictum venerabilem Rafael Pou in eorum capellanie. Et nichilominus comiserunt honorabili Antonio Pol, canonico, et Gaspari Puig, presbitero de dicto capitulo, ut juxta consuetudinem dicte ecclesie ponerent in possessionem dictum // venerabilem Raphael Pou quiquidem comissarii acceptantes. Statim assignarunt locum in capitulo videlicet ultimum de scanno domini precentoris et vocem in eodem. Et deinde, mecum notario et testibus infrascriptis, accesserunt ad chori ecclesie et installarunt eum in una ex cathedris chori superioris dicti domini precentoris; quiquidem venerabilis Raphael Pou dictam cathedram deprimens paululum supersedit et deinde elevans inde dicessit. Et nichilominus predicti domini comissarii revertentes ad capitulum mandarunt discreto Petro Pujades, presbitero distributori canonice portionis, quantitatis de portione canonica, scilicet panis, vini et scutelle et aliorum jurium, responderet dicto venerabili Raphael Pou. Et dictus discretus ~~Raphael Pou~~ Petrus Pujades, in signum possessionis realis, dedit eidem Raphael Pou [...] argenti et minorum ~~sig~~ pro pane, vino et scutella ac anniversariorum. Et ad ulteriora precedentes dictus dominus vicarius, vocato dicto Raffaeli Pou, exegit ab ipso juramentum geniflexo de observandis quatuor statutis [...] et de aliis specialiter observandis in libro dicti capituli [...] in quo est forma juramenti descripta. De quibus dictus venerabilis Raphael Pou peciit et requisivit sibi fieri atque tradi unum vel plura instrumentum vel instrumenta, que fuerunt acta die, mense anno et locis predictis presentibus et ad hec vocatis me Petro Colell,

notario infrascripto, et discretis Guillermo Campins, <Petro Navet>, presbiteris in dicta sede beneficiatis, <et Joanne Cabestany, clerico Elnensis diocesis> ad prmissa adhiatis et signantur electis.

Assecuratio cape et ffabrice ac servicii.

Die, mense anno et loco prefatis prelibatus ~~discretus~~ venerabilis Raphaell Pou, attendens quod pro novo ingressu suo tenetur assecurare capam, fabricam et servicium scilicet solvere pro illorum juribus quantitates pecuniarum in statutis dicte ecclesie specificatas, idcirco gratis etc. con [?] et per mi [?] dictis dominis vicario et capitulo quod ipse juxta statuta et laudabiles et consuetudines dicte ecclesie solvet jura cape, et fabrice ~~aut~~ <ac> servicii pro dicto presbiterali iminencia sicut sui ante antecessores facere consueverunt; pro quibus attendendis etc. [...] et specialiter dicti loci et annexi. Et nichilominus pro maiori securitate et cautela premissorum dedit in fideiussores magnificos viros dominos Berengarium de Pavo, precentorem, Petrum Vedruna, canonicos, Johanem Torra et Bernardum Vilar, presbiteros beneficiatos sedis, qui precibus et amore dicti domini Raffaelis Pou se obli[gant] in solidum etc. constituent fideiussores etc. Renunciandum etc. largo modo ordinentur etc. De quibus etc.

Testes fuerunt dictorum [...] Joannes Torra et Bernardus Vilar, dicti Campins et Navet.
Testes fuerunt dicti Vedruna, discreti M. Prim et Geraldus Pug cum aliis de choro domini precentoris.

Et dictus venerabilis Raphaell Pou necnon Bernardus Bernia, scriptor Gerunde, fieri instrumentum indemnitatis dictis fideiussoribus etc. Testibus fieri dicti Rafaeli Pou [...] predicti.

Testes fieri dicti Cerma, M. Azamar, Joanni Thome, Jacobo Guell, scriptores et plures alii.

135

ASSUMPTE: Pere de Soler, procurador de Guillem Molins —capellà perpetu de l'església de Sant Vicenç de Maians a la diòcesi de Girona—, i Antoni Ferran, procurador de Bartomeu Segrera —prevere vicari perpetu de l'església de La Puebla de Alfindén a la diòcesi de Saragossa— renuncien a aquesta capellania i vicaria davant el bisbe de Girona per tal de permutar-les. El bisbe fa la provisió de la vicaria a Molins i la capellania a Segrera.

DATA ILLOC: 5 de maig de 1480, Girona.

FONT: ADG, Cúria i vicariat general, Beneficial, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 195v-196r.

V Madii anno predicto.

Ante presentiam reverendissimi in Christo patris et domini domini episcopi Gerunde constituti personaliter venerabilis frater Petrus de Solerio, monachus et camerarius monasterii Sancti Petri de Gallicantu Gerunde, procurator <una cum aliis> venerabilis Guillermi Molins perpetui capellani ecclesie Sancti Vincentii de Mayano diocesis Gerundensis, de cuius procuracionis mandato constat quodam publico instrumento acto Valencie anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXX^o die vero veneris intitulata vicesima prima mensis Aprilis clausoque et subsignato per discretum Bartholomeum de Loscos, notarium publicum Valencie, ex una, et discretus Anthonius Fferran, presbiter beneficiatus sedis Gerunde, procurator una cum aliis venerabilis Bartholomei Segrera, presbiteri perpetui vicarii ecclesie loci de la Pobla del Finden, diocesis Cesaraugustanensis, de cuius procuratoris mandato constat instrumento publico acto Barchinone die prima Madii anno prefato clausoque et subsignato per discretum Bartholomeum Fangar juniorem, regia auctoritate notarium publicum Barchinone, beneficia ecclesiastica obtinentes partibus ex alia, qui quidem Anthonius Ferran exhibuit dicto domino episcopo

quasdam patentes litteras in dorso sigillatas magnificorum et egregiorum virorum dominorum Petri Michaelis, archidiaconi Belxitanensis in ecclesia Cesaraugustanensi, et Micaelis Fferrarii, prioris dicte ecclesie, decretorum doctoris, pro illustri domino Alfonso de Aragonia, administratore dicte ecclesie Cesaraugustanensis in spiritualibus et temporalibus vicario generalibus per quas videbatur eem collata facultas et auctoritas dicto domino episcopo Gerundensi admitendi resignationem fiendam per dictum discretum Bartholomeum Sagrera dictam vicariam obtinentem, ac deinde illam conferendi ex causa permutationis venerabili Guillermo Molins, olim presbitero de capitulo Gerundensis; que quidem littere fuerunt date Cesarauguste die vigesima nona mensis Martii proxime devoluti et manibus dictorum dominorum vicariorum subsignate. Idcirco volentes prelibata beneficia ad invicem permutare prestitis hinc inde solitis juramentis a quolibet ipsorum et pactis de non intervenienda fraude etc. prelibata beneficia nominibus predictis in manibus dicti domini episcopi sponte et libere resignarunt etc. Qui admisit etc. De quibus etc.

Testes honorabilis Joan de Sancto Martino, canonicus, et discretus Raffaell Rocha, clericus Gerunde cubicularius dicti domini episcopi.

Jam dictus dominus episcopus beneficium vicariam ecclesie loci del Finden, diocesis Cesaraugustanensis, vacans auctoritate comissionis per dictos dominos vicarios sibi attribuite de consensu venerabilis et providi viri domini Joannis Cipriani alias de Turollo, canonici et [...] dicte ecclesie Cesaraugustanensis, de cuius consensu constat instrumento publico papireo acto in civitate Cesarauguste die quinta mensis Februarii anno predicto M^oCCCC^oLXXX^o clausoque et subsignato per discretum Petrum Lalueça, notarium publicum Cesaraugustanensis, cum suis juribus etc. [...] discreto Guillermo Molins in persona venerabilis fratris Petri de Solerio prefati sibi que providit etc. comitendo curam etc. mandans ut infra mesem compareat Cesarauguste coram dictis dominis vicariis ad prestandum canonica, obedienciam, juramentum etc. et alia assueta etc. De quibus etc. //

[Al marge esquerre:] Registrata.

[Al cos del text:]

Item dictus dominus episcopus beneficium capellaniam Sanctii Vincentii de Mayano diocesis vacans etc. et ad collationem jam dicti domini episcopi pertinens etc. eidem contulit discreto Bartholomeo Sagrera, in personam dicti discreti Antonii Fferran etc. cui etc. sibi que providit etc. Mandans possessorias etc. qui promissit canonicam obedienciam jurare etc. De quibus etc.

Testes honorabilis Johannes de Sancto Martino, canonicus, et Rafaell Roca, clericus Gerunde, et Ffranciscus Bolo, familiares dicti domini episcopi.

136

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere beneficiat en l'església de Santa Engràcia de Saragossa, nomena procuradors seus Francisco Boyons i Sancho Marça, mercaders de Saragossa, perquè en el seu nom cobren qualssevol rendes pertanyents a aquest benefici.

DATA I LLOC: 17 de juny de 1480, València.

FONT: E-VAcp, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21204, s/f.

Decima septima Junii anno predicto.

Dominus Guillelmus Molins, presbiter, alter ex beneficiatis beneficiorum regalium Sancte Engracie Cesaraugustanensis, gratis etc. constituit procuratores suos honorabilem Franciscum Boyons et Sancium Marça, mercatores civitatis Cesarauguste, absentes, etc., et utrumque etc., ad petendum et habendum pro ipso domino constituyente et eius nomine omnes et singulas

pecunie quantitates, jura, fructus et redditus dicti sui beneficii tam debitos quam debendos, et de receptis apochas et albarana alia sue cautelas // faciendum et firmandum, deposita levandum et recipiendum, ffidancias, iura, tornatoras et alias dandum easque indemnes servare promittendum, et pro illarum indemnitatem bona et jura sua omnia obligandum ducendumque tractandum et fine debito terminandum o[mne]s et singulas causas et lites largo modo cum posse substituendi, promisit etc., relevavit etc., obligavit etc.

Testes venerabiles Petrus Lopiz, presbiter, et Bartholomeus Colomines, jurisperitus.

137

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere beneficiat a la seu de València en el benefici de Sant Jaume, nomena procurador seu a Alfons Ayerve, notari de València, per a cobrar qualssevol quantitats a ell degudes o que se li deuran.

DATA ILLOC: 10 de gener de 1481, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Andreu Cirera, vol. 20621, s/f.

Dicta die et anno.

Ego Guillelmus Molins, prebiter in sede Valentinensi beneficiatus de beneficio ibidem instituto sub honorificencia beati Jacobi, scienter et gratis cum hoc presenti procuratorie instrumento facio constituo, creo et ordino procuratorem meum certum et specialem vos honorabilem et discretum Alfonsum Ayerve, notarium presentis civitatis Valenciae, absentem velut presentem etc., videlicet ad petendum exigendum et recipiendum quascunque pecunie quantitates michi debitas et de cetero debendas per quasvis personas tam ratione prefati mei beneficii quam alias, etc., et de receptis apocam vel apocas faciendum et firmandum etc., deposita quecunque levandum, // fideiussores dandum et ipsos indemnes servare promittendum omnia bona mea obligandum etc., ac ad lites large cum posse substituendi quo ad lites tamen etc., Promitto etc. Obligo etc. Actum Valencie etc.

Testes venerabilis Petrus Bellmont, presbiter in sede Valentinensi beneficiatus et magister Petrus Dordunyo, chirurgicus, Valencie habitatores.

138

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere beneficiat a la seu de València, reconeix que Martí Sparça, ciutadà de València, li ha pagat en diverses vegades quantitats que ha cobrat de diferents deutors com a procurador seu fins a l'any 1480 inclòs, llevat dels deutors de les partides d'en Fababuix i del pobil Serra, que encara no han pagat. Per aquesta raó, allibera al procurador que li pague tot el que està pendent de cobrament de totes dues partides.

DATA ILLOC: 30 de gener de 1481, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Ausiàs Sans, vol. 2060, s/f.

Die XXX mensis Januarii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXXI^o.

Ego Guillelmus Molins, prebiter beneficiatus in sede Valencie de beneficio ibidem instituto sub invocacione sancti Jacobi, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis honorabili Martino Sparça, civi dicte civitatis, presenti et vestris quod in diversis vicibus et solucionibus ac temporibus dedistis, solvistis atque resti//tuistis michi realiter numerando omnes et singulas pecunie quantitates quas tanquam procurator mei et vice et nomine mei a

cunctis debitoribus aut a quibusvis aliis personis habuistis, exigitis et recipistis a toto tempore preterito usque per totum annum millesimum CCCC octuagesimum inclusive. Et quia etc. renuncio etc. exceptis illis duabus partitis, videlicet *d'en Ffababuix e del pobil Serra*, que penes ipsorum remanent exhigendarum, quare absolvo et diffinio vos atque libero ab omni accione, petitione, questione et demanda atque controversia quam vel quas ratione predicta adversus vos et vestros facere possem movere atque intemptare. Et faciens vobis et vestris super predictis plenissimam liberationem, finem et generalem remissionem et absolucionem et perpetuum ac solemne pactum tam reale quam personale de ulterius non petendo sive de non agendo et conveniendo in iudicio et extra, super predictis omnibus et singulis michi et meis scilicet impono sempiternum, dans et concedens vobis et vestris donacione pura etc., si quid et quicquid in posse vestri sit aut per exhigendum restat exceptis dictis duabus partitis etc., prout melius, plenius etc. In cuius rei testimonium facio vobis // et vestris fieri per notarium infrascriptum presentem recognitionis et absolucionis instrumentum etc. Actum Valencie etc.

Testes huius rei sunt venerabiles Ferdinandus Joffre et Johannes Ponç, prebiteri Valencie habitatores.

139

ASSUMPTE: El canonge administrador de l'Almoina de la seu de València atorga llicència a Joan Navarro, ciutadà de València, per a carregar un retrocens de 20 lliures sobre una casa de la qual dita administració, juntament amb Guillem Molins àlias de Podio, com a beneficiat del benefici de Sant Jaume de la seu, són senyors directes.

DATA I LLOC: 2 d'agost de 1481, València.

FONT: *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f.

Eodem die.

Michael Gomiç, canonicus ac administrator generalis laudabilis Elemosine sedis Valencie, de consensu honorabilium dominorum de capitulo dicte sedis, concessit honorabili Johanni Navarro, civi Valencie, presenti, licenciam seu facultatem quod super quodam eius hospicio sito in parrochia Sancte Caterine in vico dicto de la Draperia de la H Brunateria quod tenetur pro laudabili Elemosina sedis predicte ad censum triginta trium solidorum monete regalium Valencie in festis nativitatis Domini perpetuo solvendorum ac ad laudimium et fatiam etc., tenetur etiam pro venerabili Guillermo Molins, presbitero in sede Valencie beneficiato seu pro beneficio instituto in capella Sancti Jacobi sub invocatione dicti sancti, ad censum triginta sex solidorum in dicto termino solvendorum sine laudimio et fatica etc., et confrontatur cum hospicio dicti Johannis Navarro, cum domibus heredum Johannis Fababuix, corrigiarum quondam, et cum dicta via publica, possit et // et (*sic*) valeat onerare quemcunque retrocensum in nuda tantum perceptum dum tamen illius precium sive *fors* non excedat sumam viginti librarum et pro dicto censu, eius penis, pensionibus et missionibus dictum hospicium specialiter obligare cum et sub illis penis, pactis et cautelis quas promittens licenciam huiusmodi pro qua medium laudimium solvistis vestrum Johanni Lop, presbitero procuratori dicte Elemosine, ratione herem et gratam jure prioritatis et potioritatis dicte Elemosine ~~in omnibus semper salvo~~ et beneficii predictorum in omnibus semper salvo.

Testes inde sunt discreti Bernardus Despuig, presbiter diocesis Cesaraugustanensis, et Jacobus Stephani, notarius civis Valencie. Et firme discreti Guillermi Molins alias de Podio, qui eadem die firmavit sunt testes Johannes Sancho, agricola vicinus loci de Ruçafa, et Petrus Gilabert, agricola vicinus Valencie.

ASSUMPTE: **El rei Ferran II aprova les ordinacions per al funcionament de la capella del palau del Real de València.**

DATA I LLOC: 23 de desembre de 1481, València.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Itinerum* 6, reg. 3637, f. 132r-134v.

Rectoris et beneficiatorum capelle regalis Valencie,

Nos, Ferdinandus, etc. Inter rectorem et beneficiatos capelle regalis huiusmodi civitatis Valencie presente et internamente venerabili religioso dilecto consiliario et capellano maiori nostro fratrem Bernardo Cardona fuerint inhita [?] et concordata capitula huiusmodi seriey [?]:

Memorial de ço que la majestat del senyor rey deu ésser supplicat per part del rector e beneficiats de la capella del real de València.

[1] *Primo, per evitar tota manera de clamors e de desorde que de cada dia los beneficiats tenen ab lo rector de la dita capella per no voler servir ne tenir ora certa que los dits rector e beneficiats hagen ésser a la dita capella per celebrar lo offici divinal, per segons tot los ~~antichs~~ antichs rectors e beneficiats han acostumat de fer, e per ço suppliquen los beneficiats que sia feta nova declaració e provisió de les coses dejús scrites, perquè així rector com beneficiats sàpien cascú com se han de regir per via que la dita capella sea ben servida e lo offici divinal sia fet contínuament ab orde, e jatsia antigament, fos ordenat que lo rector, beneficiats e scolans sien obligats cascun dia venir a la dita capella per celebrar e dir missa cantada, e lo rector e beneficiats, cascun per setmanes, començant lo rector, e així cascú dels beneficiats successivament, huns après d'altres, e per forma que lo hu dient la missa los altres beneficiats sien tenguts de ésser e cantar al fegistol; e si algú falliran que sia marcat segons és practicat en la dita capella <de marcar> als qui falliran.*

[2] *Ítem, per algunes clamors que en dies passats foren posades contra los beneficiats de la dita capella no justament davant la majestat del senyor rey, lo senyor rey scrivió al batle general qui visitàs la dita capella e que provehís en les coses per tal via que lo offici divinal se fes ordenadament. E vistes les diferències de moltes coses, entre les altres fonch ordenat sobre lo temps e ora que s devia dir la missa com en allò stigués tot lo major desorde en la forma següent. Fonch ordenat que quant la majestat del senyor rey, o reyna o príncep posàs en lo real, que la missa se digués al toch de l'alba, e açò perquè la família axí axí (sic) com són los comprador, coch, reposters, los de la cavalleriza, falconers, mon//teros e l'altra família, que si en aquella ora no hoyen la missa no la poden oyr per ésser ocupats en lo servey de sos officis; e perquè tots són obligats hoyr missa majorment en los dies de festes e de diumenges, e per tal que venint davant lo conspecte de nostre Senyor Déu no s puxen scusar de no haver pogut veure son Déu e creador en lo temps ordenat per santa mare Església, ordenat fonch e instituit per lo sanctíssim rey don Pere per totes les possades reals axí com lo castell de Perpenyà, Aljafferia de Çaragoça, castell de Mallorca e en lo reyal de València, etc.*

[3] *Ítem, més fonch ordenat que en temps que la majestat del senyor rey, reyna (sic) no posassen en lo real, que la ora se mudàs, ço és que per quant la seu de València va molt ordenada e perquè tots los qui han officiar la missa, e per semblant los alcayt e los qui resideixen en lo real, puxen hoyr missa si voldran, se diga la missa ordenadament una ora après de haver fet lo senyal de prima en la dita seu. E per ço se compra una ampolleta de arena perquè los escolans la tinguen, que fet lo dit senyal paren la dita ora e passada aquella se diga la missa. E així se s observat sinó que lo rector no s troba algunes vegades. És molt necessari sobre totes coses que, determinat e declarat qual de aquestes dos hores se diga la missa, que sia cosa certa e no variable per via que rector ni beneficiats no la puxen mudar perquè tots vinguen a hun temps e hora, axí los que han de dir la missa com los qui han hoyr aquella.*

[4] *Ítem, que qualsevulla beneficiat o rector que no serà al començar de la missa, o almenys ans que comencen la epístola, si vengut no serà, que sia marcat per cascuna vegada per tres diners; e si tal venia a la dita capella e venire prop a ésser caygut en la pena e seu a nova, en tal cas sia ajustat a la dita marca tres diners més avant. E açò perquè millor sia servit lo fegistol de cantors.*

[5] *Ítem, que // lo semaner que ha de dir la missa, que sia diligent per via que ans de acabar la hora sia revestit a l'altar, e acabat la ora de passar se comence lo offici. E si lo dit semaner dins la ora no serà vengut e revestit a l'altar, en tal cars sia marcat en hun real per cascuna vegada.*

- [6] Ítem, que si lo dit semaner, per indisposició sua ~~lo~~ no pot dir la missa, que ab temps sia tengut de amprar alguns dels beneficiats o substituïts de ~~aa~~ aquells que diga la missa e no altre. Si ja ells no eren contents, que algun altre ydònea e honest prevere la digués, ells tota via convidats primer a dir aquella dita missa o misses e ell donant-los lur caritat.
- [7] Ítem, si lo rector o beneficiats, per alguna indisposició o malaltia que no poguessen venir a la dita capella, en tal cas que sien tenguts donar substituït prevere honest e sufficient axí per a dir la missa com per a cantar al felistol.
- [8] Ítem, que rector ni beneficiat algú no puguen pendre ne admetre a substituïts negun dels quatre ordens mendicants, e los substituïts que pendran sien admesos a beneplàcit del rector e beneficiats, o a la major part de aquells.
- [9] Ítem, és ordenat que cascun diumenge, dita la oferta per lo prevere qui diu la missa, se diguen los manaments e pregàries segons se dien en les parròquies.
- [10] Ítem, en lo dia de nostra dona Sancta Maria de febrer se faça solempnament l'ofici e benedicció de les candeles e, per semblant, la benedicció en lo diumenge de Rams.
- [11] Ítem, per quant algunes vegades responent al Ita missa est dient Deo gratias són ja defora en la rambla, que nengú dels officiants la missa no isqua de la capella fins tant complidament hagen respost Deo gracias, e açò sots pena de dos diners per cascuna vegada.
- [12] De la servitut dels scolans és ordenat que cascun de aquells serveyxca per semanas, acceptant que los diumenges e festes colents e los dies que y haurà profeció sien tenguts abduys de ésser e servir en la dita capella, e si en tals dies falliran // algú dels scolans sia marcat per cascuna vegada en tres diners, la qual marca haja de fer lo rector e, en absència sua, lo que tindrà càrrech marcar los capellans; e si en açò lo rector era remis, en tal cas ho farà lo susdit puntuador.
- [13] Ítem, que cascú sie~~n~~ tenguts ab summa diligència de ésser ab temps a la dita capella, ço és una hora poch més o menys ans de començar lo ofici, perquè ab temps millor puixen aparellar les coses necessàries al sant sacrifici de la missa, per manera que los preveres no hagen asperar per falta dels dits scolans; e si tal diligència no tindran, sien marcats per cascuna vegada en dotze diners; e si dia serà que ab duys los scolans hagen ésser, lo qui no serà semaner sia marcat en sis diners perquè tinguen cura, lo hu de sollicitar, l'altre per scusar tota manera d'escàndel.
- [14] Ítem, que lo beneficiat que tindrà càrrech de puntar les marques jure em poder del rector o, en absència sua, em poder del màs antich beneficiat que s'i aurà bé e diligentment axí en puntar ~~axí~~ a ssi mateix com los altres.
- [15] Ítem, de les marques sobredites, axí dels beneficiats com dels scolans, se partisquen de mig en mig any e sien de aquelles fetes quatre parts eguals; e la quarta part de aquelles sia reseroada em poder del rector o de algun beneficiat si lo rector no y serà e aquella quarta part servesca per als ornaments de la <dita> capella; e de les tres parts restants sien partides equalment entre aquells qui seroeixen la dita capella, ço és beneficiats, substituïts de aquells, prenent abduys los scolans per una part, en axí que se han de fer set parts eguals, e dar a cascú la sua.
- [16] Ítem, que lo rector o beneficiat qual que sia procurador de la capella sia tengut de dar compte e ~~raho~~ bo e leal de la administració de les pecúnies que haurà exigides e distribuïdes, axí del que haurà pagat al rector, e beneficiats e scolans com encara de la cera, oli, ornaments e altres coses de la dita capella, // lo qual compte se haja a donar em presència del magnífich batle general ho de son lochtinent, en absència sua, convocats al donar del dit compte los rector e beneficiats qui s trobaran en la dita ciutat o la major part de aquells perquè sia millor vist la cura e diligència que s fa contínuament en la servitut de la dita capella.
- [17] Ítem és ordenat que si estant congregats en la dita capella per fer lo ofici divinal axí rector com beneficiats, substituïts e scolans se diran algunes palabres desonestes huns a [a]ltres o juraran alguna jura de nostre Senyor o de nostra Dona o de sant algú, seran marcats a coneguda del rector e capellans que allí seran presents o de la major part de aquells.
- Supliquen los dits beneficiats que de totes les susdites coses sia feta declaració e provisió per la majestat del senyor rey, segellada e treta en pública forma perquè lo rector e beneficiats que huy són e seran en lo sdevenidor tinguen forma com se an de regir en servir la dita capella. Dijous a sis de deembre any mil CCCCLXXXI, trobant-se la majestat del senyor rey en la ciutat de València, en presència del reverent frare Bernat Cardona, capellà major del dit senyor rey, e mossèn Anthoni Ximénez ~~prevere~~ rector del real, e mossèn Joan Figuerola, beneficiat de la dita capella havent càrrech special per mossèn Luis d'Azuara, beneficiat, e per mossèn Pelegrí e per ~~da~~ Daniel Genovés, beneficiats de la dita capella, foren de parer los damunt dits capítols e ordinacions se posassen en execució plahent a la majestat del senyor rey e no en altra manera. Frare Bernat Cardona, capellà major, Anthoni Eximénez, rector, Joan Figuerola, prevere beneficiat, ferme per mi e per los dessús dits.

Fuitque majestati nostre eorum parte humiliter supplicatum ut preinserta capitula et eorum quodlibet universaque et singula in eis et eorum quodlibet contenta juxta ipsorum series et tenores laudare, aprobare, ratificare et confirmare ac quatenus opus sit concedere in eisdem nostram auctoritatem et decretum apponere dignemur. Atque Nos, visis et recognicis predictis capitulis (...) laudamus, approbamus, ratificamus et confirmamus ac quatenus opus est concedimus necnon in eisdem nostram interponimus auctoritatem pariter et decretum. (...). Datum Valencie, die vicesimo tercio Decembris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo primo, regnorumque nostrorum, videlicet, Sicilie ~~anno~~ quarto decimo, Castelle et Legionis octavo, Aragonum vero et aliorum tercio.

Yo, el rey.

Dominus rex mandavit michi Joanni Christian. Visa per capellanum majorem domini regis et Honoratum Mercader, bajulum generalem regni Valencie.

141

ASSUMPTE: El capítol de la seu de València determina que, per estar l'orgue major en mal estat, el mestre d'orgues Marturià Prats faça un nou orgue a partir del material de dos dels antics i comissiona els canonges Macià Mercader i Martí Enyego per a signar el contracte corresponent. El mateix dia, el canonge Francesc Corts fa constar l'oposició per les despeses que tindran aquests treballs, en detriment d'altres partides més necessàries com les del retaule i l'arcada.

DATA I LLOC: 5 de febrer de 1483, València.

FONT: *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f.

OBSERVACIONS: Relacionat amb el doc. 142.

Die V Februarii

Domini de capitulo ecclesie Valentine in domo capitulari eiusdem capitulares congregati, in quo fuerunt presentes domini Mathias Mercaderii, vicarius generalis, Gondizalvus de la Cavalleria, Johannes Pelegri, ~~Franciscus Corts~~, Guillelmus Serra, ~~Franciscus Corts~~, Johannes Camarena, Bernardus Splugues, Ianfridus Serra, ~~Michael Gomis~~ et Martinus Enyego et Michael Gomiç, omnes canonici prebendati, unanimes et concordēs, attendentes organum maius ecclesie predictę propter antiquitatem temporis et alia impedimenta tam pulveris quam fuste que cotidie corroditur esse jam dissonum et venire ad *roina*, decreverunt quod ex aliis duobus organis antiquis aliud novum organum fabricatur, et fiat per magnificum Marturianum Prats, magistrum organorum, super cuius organi sumptibus et impensa comisserunt hac onus seu negociationem magnificis viris dictis dominis Mathie Mercaderii et Martino Enyego, presentibus et acceptantibus comittentes eis faciendi contractum et capitulla pro predictis faciencia promittentes, habere ratum et firmam et non revocare obligantes bona dicti capituli.

Et eadem die ante vesperas, magnificus Franciscus Corts, canonicus sedis Valentie, et intus dictam sedem constitutus, dixit mihi Johanni Stephano, tanquam scribe reverendi capituli dicte sedis, quod in delliberatione et actu capitulari facto in dicta domo capitulari super confectionem novorum organorum, quatenus eum in dicto actu non continuarem neque ponerem, cum non sit res opportuna dicte ecclesie, attento quod illa sit constituta in maximis expensis et sumptibus tam retrotabuli quam *archer* dicte sedis et pluribus aliis rebus dicte ecclesie necessariis.

ASSUMPTE: Els canonges comissionats del capítol de la catedral de València signen capítols amb Marturià Prats, orguener de Girona, per a construir un orgue davant els orgues majors, a l'altra part del cor.

DATA I LLOC: 6 de febrer de 1483, València.

FONT: E-VAcp, not. Melcior Forés, vol. 16487, s/f.

OBSERVACIONS: Una transcripció parcial ja ha sigut publicada dins CLIMENT BARBER, Josep: "El òrgano de la Catedral de Valencia en 1483", *Revista de Musicología*, X:1 (1987), p. 165-166 i una altra completa dins JAMBOU, Luis: "Ramillete de flores de organería valenciana", dins Jorge García (coord.), *Miscelánea musical en homenaje a Josep Climent* (València: Institut Valencià de la Música, 2009), p. 233-234. Relacionat amb el doc. 141.

Die jovis sexta mensis Ffebruarii anno a Nativitate Domini M^oCCCCLXXX tercio.

Pateat universsis et singulis quod anno a Nativitate Domini M^oCCCCLXXX tercio die vero <jovis> sexta mensis Ffebruarii reverendi domini Mathias Mercader, decretorum archidiaconus prepositus, et Martinus Enyego, sacrarum litt[er]arum professores, canonici sedis Valencie, facultatem et potestatem plenarias ad subscripta iniendum, conveniendum, faciendum et concordarunt (*sic*) a reverendo capitulo dicte sedis habentes ut dixerunt instrumento confecto in domo capitulari prefate sedis receptoque per venerabilem virum Johannem Stephani, notarium publicum ~~et dicti~~ Valencie et dicti reverendi capituli scribam, sub die proxime preterita, ex una, et Marturianus Prats Gerundensis, partibus <ex altera>, apud domum habitationis quam ipse reverendus dominus Mathias Valencie fovet, personaliter existentes inhierunt, convenerunt et concordarunt sponte ey consulto ut dixerunt inter se subscripta capitula quod michi Melchiori Fores, notario publico Valencie, in scriptis exhibuerunt et tradiderunt in subscriptorum testium presencia // pro eisdem dominis Mathie Mercader [...] Marturiano Prats publicanda illaque [...] [inteligi]bili voce legi et publicavi tenorem [...] continencia.

Capítols fets e fermats entre los reverents mi[ce]r Macià Mercader, arthiacha, et mestre Martí Enyego, canonges de la seu de València, nomine totius capituli dicte sedis, et Marturià ~~Prats~~ Prats en e sobre <los> òrguens que lo dit Marturià té de fer en la dita seu de València devant los òrguens majors, en l'altra part del cor.

E primerament es pactat e concordat entre les dites parts que lo ~~dit~~ capítol e canonges li deuen donar íntegrament tota la fusta que és mester per tot l'orgue però los claus, taches, aludes, cuyros per a les manches té a donar dit mestre.

Ítem més, és pactat e concordat entre les dites parts que lo dit capítol e canonges són tenguts donar al dit Martorià tots los canons dels dos òrguens // [...] [f]fer lo dit orgue; e si lo estany dels ca[nons] [...] [co]mpliment de tota la canonada de l'orgue [...] [, en t]al cas ells són tenguts e obligats donar-li [tot lo] es[ta]ny e plom que mancarà.

Ít[em] més, [é]s pactat e concordat entre les dites parts que lo ~~dit~~ capít[ol] e canonges són tenguts donar la casa de la Almoyna a[l] dit Martorià per tot lo temps que starà en fer lo dit orgue tal que còmodament ell hi pugua estar e obrar los canons e altres coses tocant al dit orgue.

Ítem més, és pactat e concordat entre les dites parts que lo capítol e canonges són tenguts e obligats donar en la manera dejús escrita cinch mília sous, moneda de València, al dit Martorià per los treballs e factura del dit orgue, pagats en tres eguals <pagues>, ~~parts~~, ço és, hun terç ans de començar, hun altre terç com l'orgue serà mig fet e la resta com l'orgue serà acabat ab lo compliment que és necessari.

Ítem més, és pactat e concordat entre les dites parts que lo dit Martorià és tengut obrar <o fer obrar> tota la fusta que és mester per al dit orgue a ses despeses, e lo capítol no és tengut per açò donar pus dels cinch mília sous dessús especificats, e tota la obra de tall, universsalment tota la obra de fusta, ve a càrrech del dit mestre Martorià.

Ítem més, és pactat e concordat entre les dites parts que lo dit Martorià és tengut fer l'orgue major de quinze ~~pals~~ palms lo major canó. Sonarà dit orgue en tres maneres, ço és, flautes per si, mixtura per si e tot ensemps.//

Ítem és més, és pactat et concordat [...] que lo dit Martorià és tengut f[er] [...] aquell que lo major canó haurà sis pa[lms] [...] [. Sonarà] dit orgue en tres maneres, ço és, flaut[es] per s[i], [mi]xtur[a] per si e tot ensemps.

Ítem més, [és] pactat e concordat entre [le]s dites parts que lo dit Martorià és tengut e obligat acabar lo dit orgue dins temps de hun any poch més o menys començant a córrer lo dit any de Pàsquia de Resurrecció primer vinent en avant.

Quibusquidem capitulis per <me>, dictum notarium, ~~leet~~ ut premittitur lectis et publicatis, predicti reverendi domini Mathias Mercader et Martinus Enyego, nomine dicti reverendi capituli, et Marturianus Prats ~~fu~~e promiserunt sibi ad invicem et vicisim in posse et manu mei, dicti notarii, ut et tanquam publice et auctentice persone hec ab ipsis pro eis ac omnibus aliis et singulis quorum interest et intererit aut interesse poterint quomodolibet in futurum legitime stipulantis et recipientis capitula preinserta, ac omnia et singula in eis et eorum quolibet contenta et expressata prout ad utrumque ipsorum pertinet et expectat singula singulis, refferendo attendere et efficaciter ad implere et contra ea vel ipsorum aliquod non utique venire seu facere jure aliquo causa seu racione. Et pro predictis omnibus et singulis et premittitur complendis, tenendis et inviolabiliter observandis obligarunt // [...] et jura videlicet dicti reverendi domini [...] et Martinus Enyego dicti capi[tuli] [...] [Ma]rturianus sua mobilia et immobilia [...] et non privilegiata habita ubique et ha[b]enda; que fuerunt actum Valencie die et anno pre[fi]xis presentibus ibidem discretis viris Johanne Mas, in di[cta] sede beneficiato, et Petro Foç, dicti reverendi domini Martini Enyego familiare, testibus ad premissa vocatis, rogatis specialiterque electis.

143

ASSUMPTE: Guillem Molins de Podio, prevere beneficiat en la seu de València i vicari perpetu de La Puebla de Alfindén, nomena procuradors seus a Daniel Genovés, prevere racioner de la seu de Saragossa, i Gil de Miranda, ciutadà de Saragossa, perquè en el seu nom cobren qualssevol rendes de dita vicaria perpètua.

DATA ILLOC: 29 d'octubre de 1483, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 20205, s/f.

Die et anno premissis

Venerabilis vir atque honestus dominus Guillelmus Molins de Podio, presbiter in ecclesia Valentinensi beneficiatus ac vicarius eciam perpetuus vicarie vulgo dicte *de la Pobla de Ffinden* diocesis Cesaraugustanensis, gratis etc., constituit procuratores suos certos etc., et quo ad infrascripta etc., ita tamen etc., venerabiles viros dominum Danielem Genoves, presbiterum et porcionarium ecclesie Cesaraugustanensis, et Egidium de Miranda, civem civitatis Cesaraugustanensis, absentes velut presentes, et utrumque etc., ita tamen etc., videlicet specialiter et expresse ad ipsius domini constituentis et pro eo petendum, exhigendum et recipiendum jura, fructus, redditus et proventus predicte sue vicarie perpetue de Ffinden debita et debitas, debenda et debendas, per quoscunque ad hoc tentos quomodolibet et obligatos, et de receptis, exactis et habitis apochas et albarana aliasque cautelas faciendum et firmandum, et si oportuit de promissorum occasione et alias coram quibuscunque iudicibus et personis ecclesiasticis et secularibus quacunque auctoritate fungentibus compendium et de jure suo

docendum et allegandum quascunque petitiones etc., ffiat cursus litium cum posse substituendi.

Testes discreti Johannes Paulo et Jacobus Dezprats, scriptores habitatores Valencie.

144

ASSUMPTE: **Darrer testament de Francesc Robiols, sotscabiscol de la seu de València i rector de Dosaigües, i lectura pública del mateix.**

DATA ILLOC: 13 de febrer de 1484 i 2 de març de 1484, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Garcia Uguart, vol. 8402, s/f.

En nom de nostre Senyor Déu Jhesuchrist sia e de la intemerada e molt sagrada verge Maria, mare sua. Com la creatura humanal no haja en aquest miserable món alguna cosa que per sos mèrits responga a son crehador e redemptor Jhesuchrist, e de tota persona prudent e que haja juhí e vis de rahó se pertanga pensar en los fets e negocis sdevenidors, per ço que com nostre Senyor lo appellará al seu sant juhí bon compte e rahó li puixa dar e retre ~~de les~~ dels béns e coses temporals que en aquest miserable món ple de angústies e misèries li haurà acomanades, e per tant la gràcia del Sperit Sant en la present obra appellada e convocada, yo, Ffrancesch Robiols, prevere sotscabiscols (*sic*) de la seu de València e rector de Dosaigües, trobant-me en gran vellea e senectut e algun tant // indispost de la mia persona perquè cascu jorn spere la convocació de nostre Senyor Déu Jhesuchrist al seu rectíssimo juhí de la mia ànima, emperò ab aquell bon e sancer enteniment, memòria e loqüela íntegres que a la sapiència divina li és stat plaent acomanar-me, revocant, cassant e anul·lant tots e qualsevol altres testaments, codicils e altres darreres voluntats que yo haja fets en poder de qualsevol notari o notaris, ara de nou fas e orden mon darrer testament e última voluntat. En e ab lo qual testament fas, orden e elegesch marmessors meus e del present meu testament execudors los honorables e en stima de germà mossèn Bernat Segú e lo molt amat meu e en stima de fill mossèn Johan Huguart, preveres beneficiats en la seu de la dita ciutat de València, als quals abduys ensemps do plen poder e facultat tants dels béns meus pendre, e ocupar, e aquells vendre e alienar que basten a complir lo present meu testament e coses en aquell per mi ordenadores.

E primerament vull e man que tots mos deutes, torts e injúries sien satisfets e pagats, aquells emperò que apparran yo sia tengut e obligat ab cartes e altres legítimes proves, e documents, for de ànima e de bona consciència sobre les dites coses benignament observat. //

En après, elegint la mia sepultura al meu cors faedora en lo vas dels preveres de la seu de València, vull e man que allí sia portat lo dit meu cors a ecclesiàstica sepultura, la qual sepultura e encara hun aniversari e cap d'any vull que de continent après la mia fi sien fets e celebrats bé e complidament a coneguda dels dits meus marmessors; e en la qual sepultura sia demanada e convocada la loable confraria de la Verge Maria de la Seu, de la qual yo so confrare, supplicant los prior, majorals e confreres de aquella que sien a la dita mia sepultura, em diguen les oracions acostumades dir per semblants confreres, a la qual confraria vull sia donada la caritat deguda e pagats los sitis que seran per mi en aquella degutse; e en la qual dita sepultura vull e man que sia distribuït e despés tot e quant per los dits meus marmessors serà ordenat, lexant-ho a sa bona coneguda. E per lo semblant, vull e man que sia convocada la professó general de la seu segons la ordinació nova feta per los reverents senyors de capítol, e que ls sia pagat deu lliures segons la dita ordinació si ja los dits senyors del dit venerable capítol no volien seguir aquella loable ordinació e bona constitució que tenien en temps passat ço és que *gratis pro Deo* soterraven los deu beneficiats de l'altar major e los altres oficials de la sglésia. //

Ítem més, vull e man que de continent après la mia fi sien vestits de drap negre de dol los dits meus marmessors, ço és de gramalles e capirons.

Ítem més, vull e man que per lo semblant, après la mia fi per los dits meus marmessors sien comprades dues peces dihuytenes de bon drap negre, la una de les quals sia liurada e distribuïda en gramalles e capirons als molt amats e cars nebots e en stima de fills meus, ço és als honorables en Guillem Navarro, mercader, marit de na Beatriu, neboda mia, a n Ffranci Robiols, mercader, e a n Johan Robiols, notari, fills del molt amat e car germà meu en Pere Robiols, notari. E l'altra peça sia distribuïda a les molt amades e a mi molt cares nebodes mies na Castellana, na Beatriu e na Elisabet, filles del dit Pere Robiols, germà meu, pregant e encarregant molt a aquells e aquelles vullen devotíssimament e ab aquella intrínsec amor que de aquell confie pregar a nostre Senyor Déu per la mia ànima e repós de aquella. E encara demanat-los de gràcia hagen paciència e me vullen perdonar com no ls lexe e fas tals legats quals lo meu desig volria e lo amor que a tots aquells e aquelles porte donar-los larguíssimament me convida emperò sguardada la poca facultat e substància mia e la gran satisfacció // que per la mia ànima la consciència fer-me exorta, me és forçat plenir-me ans de aquells que no de la voluntat e manament de nostre Senyor Déu *Jhesuchrist quia non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum*.

Ítem més, do e leix al reverendíssimo monsenyor cardenal e bisbe de València per tot qualsevol dret que aquell pertanga eo pertànyer puixa e dega en mos béns, deu *solidos* moneda reals de València.

Ítem més, attès e considerat que en dies passats, ab acte rebut per lo discret en Johan Esteve, notari scrivà del venerable capítol de la seu de València, yo m só obligat a pagar al dit venerable capítol quatre milia *solidos* moneda reals de València tantost après obte meu, per obs de la dobla del cap de octavari de *Corpore Christi* e aniversari en la feria sexta següent, la qual en ma vida és stada celebrada per diversos temps en la forma e manera que en lo dit acte és contengut, per ço vull e man que los dits quatre milia *solidos* sien pagats al dit venerable capítol de la dita seu de continent après ~~obit~~ obte meu.

E més, vull e man que per los dits meus marmessors precehint emperò licència e admortizació real, la qual se haja de haver a despeses de mos béns, sien assignats e consignats a la col·lecta de dobles e aniversaris de la dita seu de València aquells cinquanta *solidos* censals carregats per preu // de LX lliures migançant carta de gràcia, los quals <a> mi fa e fer és tenguda cascun any la dona na Ysabel Martínez en la festa de Nadal en una paga axí com a detenedora e posseïdora de hun alberch situat e posat en la parròquia de Sent Steve al costat del fossar de la sglésia de la dita parròquia, sobre lo qual dit alberch specialment e expressa los dits cinquanta *solidos* són stats carregats. (...).

Ítem més, vull e man que per los dits meus marmessors sien donades e liurades trenta lliures de comptants reals de València a la col·lecta e administració de dobles e aniversaris de la dita seu, los quals legats dels dits cinquanta *solidos* censals e de les dites XXXIII lliures yo leix a les dites col·lecta e administració de dobles e aniversaris e distribució de aquelles si ja per mi en vida mia fet no serà per qualsevol obligació e deute que yo sia tengut e obligat en qualsevol manera axí a la dita seu de València com encara // a les dites dobles e aniversaris e encara per tot e qualsevol dret que a la dita seu e distribució pertanga o pertànyer puixa en mos béns, axí per rahó de qualsevol administracions que yo haja tengudes e administrades de les dites dobles e aniversaris com encara per rahó de qualsevol altres administracions de la dita seu *quomodo cunque et qualiter cunque*. (...).

Ítem, do e leix <al dit> a mon car nebot en Ffranci Robiols ~~estudiant nebot meu~~ la mia mula ab lo fre e sella pregant-lo molt segons ja he dit me perdone com lo li puch pus leixar.

Ítem més, do e leix a n Gerònim Robiols, estudiant nebot meu, fill del dit car germà meu en Pere Robiols, la mia Bíblia, e lo meu *Catholicon* e tots los libres que tinch de poesia. Ítem més, attès

que ab hun albarà scrit de la mia mà me sia obligat en donar e pagar *tantum* de vida mia al dit Gerònim Robiols // deu lliures cascun any per sustentació de son estudi, e per ço vull e man encara ab lo present que après obte meu, per los dits meus marmessors sien donades al dit en Gerònim les dites deu lliures cascun any, e açò per temps de cinch anys del dia de la mia fi avant comptadors, per lo semblant pregant a aquell segons he fet a sos germans me haja per scusat com no li lexe pus e açò per la rahó dessus dita.

E més avant, vull e man que lo dit molt amat criat e en amor de fill mossèn Johan Huguart, marmessor meu, se pague a son plaer dels treballs que sostendrá en la dita mia marmessoria sens contradicció de persona alguna ni dels hoïdors de pobres de Christ, com ell sàpia més intencions e voluntats e yo vull que ell sia clavari e receptor de les peccúnies de la dita marmessoria. E si alguns dubtes li eren moguts per no saber-ho dir prou clar o alguna interpretació hi havia mester, no vull altra declaració ni interpretació sinó lo que dirà lo dit mossèn Johan com aquella procehesca de la mia mente e ell sàpia més intencions e voluntats e yo confie granment de aquell. En axí que la partida que posarà en data per los seus treballs, poca o molta, e tal qual lo dit mossèn Johan la posarà, tal li sia posada e passada en compte de data. Ítem més, do e leix al dit mossèn Johan Huguart marmessor meu les coses // següents:

Primo, lo missal mixte que yo tinch, e lo oratori de la verge Maria mare de Déu e hun crucifixi lo qual ell vollrà e elegirà dels dos que són en casa.
Ítem més, lo meu diornal e los meus dos briviaris, encara que sien de poca valor e suma.
Ítem més, li lexe lo *Manipulus curatorum* e lo *Vita Christi* de Bonaventura e lo *Excitatorium mentis in Deum* e la *Bertholina* e les mies constitucions e la *Anthonina* que és escrita en paper ab cubertes de pergami. Ítem més li lexe una clocha e capiró, la millor que yo tinch e ell elegirà a son plaer e voluntat.

Ítem més vull e man que Elisabet, esclaveta mia filla de Johana, *olim* esclava mia, la qual dita Elisabet de present té en comanda na Gostança Galves, vídua muller d'en [] Galves *quondam* mercader e la qual aquella ha criat e sostengut fins a huy, que sia franca e líbera sots tal pacte e condició emperò que aquella dita Elisabet, per lo treball e despesa que la dita na Gostança ha sostengut de aquella, sia tenguda de star en servir e casa de aquella dita na Gostança eo de son hereu fins en edat de XVIII anys sens soldada ne satisfacció alguna sinó sols de aliments. E complida edat de dihuyt anys la dita Elisabet se haja a col·locar en matrimoni ab voluntat e plaer e exprés consentiment de la dita na Gostança // eo de son hereu per adjutori del qual matrimoni e ab marit li sien donades per los dits meus marmessors cinquanta lliures reials de València e no en altra manera. (...) // (...).

E més avant, com a mi me sien degudes, axí com a beneficiat del benefici de Sent Christòfol instituït en la sglésia parroquial de Sent Nicolau de la present ciutat de València per la noble dona Catherina Dixier, muller del noble don Fferrando Dixier, filla y hereua de la noble na Castellana de Calatayú, huytanta nou lliures, nou *solidos*, set diners a mi degudes de pagues passades que finiren lo darrer dia de juliol any prop passat LXXX tres inclusive per aquelles set lliures que cascun any me és tenguda pagar per sa part en lo dit nom los darrés dies de giner e juliol, vull e man que per los dits meus marmessors totes sien executades e exhigides. (...) // (...).

E més, do e leix a Lope Sareço, scuder ~~e servent meu~~ qui stà en casa e servir meu, una gramalla e capiró de dol e deu lliures moneda real de València. E que tota la roba sua que tendrà // li sia donada e liurada per lo bon servir que de aquell he haüt, e que sia recordant de pregar per la mia ànima.

E més, vull e man que a na Catherina [] que stà en servir meu li sia donada e pagada la soldada que per mi li serà deguda per prorata fins al dia de la mia mort a rahó de cent *solidos* l'any segons stà ab mi affermada. (...).

Ítem més, do e leix a cativa qui stà en servir de la dita na Gostança Galves per molts bons servirs que aquella vers mi ha fets e treballs que en més necessitats e malalties e de tota la casa mia ha sostenguts e ab molta amor, deu lliures moneda reals de València en contemplació de matrimoni e ab marit e no en altra manera.

E més avant, attès e considerat que yo de present só benefficiat de quatre beneficis —ço és, lo hu instituhit en Sant Johan del Spital en la capella de Santa Magdalena; e l'altre instituhit en la sglésia de Senta Nicolau en la capella de Sent Christòfol; e l'altre en la sglésia de Sent Martí en la capella de Sants Blay e Àgueda; e l'altre en la seu de València en la capella de *Passione // Ymaginis*—, per ço, volent satisfacer en alguna cosa o part a cascú dels dits beneficis e capelles, vull e man que totes les prorates de les rendes de cascú dels dits beneficis sien comptades e cascuna porrata de cascun benefici sia convertida en comprar alguns ornaments, axí com són tovalles e altres coses necessàries per ornaments dels altars de cascú dels dits beneficis. E que les dites prorates e ornaments sien administrats e distribuïts per los dits meus marmessors a coneguda de aquells.

Ítem més, do e leix lo missal que yo tinch, lo qual ara he fet ligar de nou ab cubertes de cordovà, en lo qual són totes les dominiques de l'any, santoral e comú, a la sglésia del loch de Dosaigües de la qual yo só de present rector, e més hun crucifixi que té lo dit mossèn Johan Huguart. E més vull e man axí mateix que la prorata de la dita mia rectoria servexca per a reparar e adobar lo calzer e los ornaments de l'altar de la sglésia del dit loch de Dosaigües, e per fer una cazulla de domàs blanch ab mes senyals, e hun davant altar e tovalloles axí mateix de domàs blanch ab mos senyals e hun mantellet del dit domàs per a la verge Maria de la dita sglésia. (...) // (...) E més avant vull e man que sien dites e celebrades dins la dita seu de València quatre-centes misses de *Requiem* y les ànimes de aquells e aquelles als quals yo só tengut e obligat en qualsevol manera lo pus prest que fer se puixa après obte meu.

Tots los altres béns e drets meus, mobles e immobles, seents e semovents, a mi pertanyents o pertànyer podents e devents de present e en sdevenidor per qualsevol títol, causa, manera, rahó, vull e man que per los dits meus marmessors sien venuts e alienats, e tot lo preu que procehirà de aquells dits béns e drets meus reben los dits meus marmessors e aquell dit preu pagats emperò tots los legats e altres coses per mi dessus ordenades e dispostes, vull e man que sia convertit en celebració de misses de *Requiem* en les sglésies e capelles infrasegüents:

Primo, en la sglésia de Sent Martí en lo beniffet e altar de Sent Blay e Àgueda del qual de present só benefficiat, do-centes mises.

Ítem, en la sglésia de Senta Creu en lo beniffet e altar de Sent Steve que stà davall lo cor de la dita sglésia del qual yo só stat benefficiat, cent-cinquanta misses.

Ítem, en lo monestir de Magdalenes en lo beniffet e altar de Senta Marta del qual yo só stat benefficiat, cent misses.

Ítem, en la sglésia de sent Thomàs en lo altar major per hun beniffet // que y he possehit, cinquanta misses.

Ítem, en la sglésia de Sent Nicolau en lo benefici e capella de Sent Christòfol del qual de present só benefficiat, cent misses.

Ítem, en la capella del fossar de Sent Johan del Spital en la qual só benefficiat sots invocació de Senta Magdalena, cent misses.

Ítem, en la sglésia de Sent Nicolau en lo benifet e capella de Sent Jacme del qual só stat benifficiat, cent misses.

Ítem, en la seu en la capella de Sent Ffrancesch al costat de la capella de Senta Agnès, del qual só stat benefficiat, cent-cinquanta misses.

Ítem més, en la dita seu en la capella e beniffet de *Passione Ymaginis* del qual de present só benifficiat, do-centes misses.

E tot lo restant sia convertit en celebració de misses de *Requiem* dins la dita seu de València per la mia ànima e per les ànimes de tots los fels deffunts per tots aquells e aquelles que yo só tengut e obligat en alguna manera. E axí, en la forma e manera dessus dita, fas e institueix

hereua mia pròpria e universal la mia ànima prohibint expressament que, encara que no sobre quantitat alguna per a la dita hereua, no s puica al legar aquella ésser *heres in vanum* ni s puica disfaltar o detraure quantitat alguna dels dits legats ne coses per mi dessús ordenades com ma intenció e voluntat sia // ferma e constant que los dits legats sien pagats e totes les coses per mi ordenades sien complides ab tot effecte, e que del que sobrarà, poch o molt o no res, la dita hereua e ànima mia se haja de tenir per contenta. Aquest és lo meu darrer testament e última voluntat mia, lo qual vull e man que valga per dret de testament eo de codicil eo altra darrera voluntat ~~mi~~ mia que mil valer puica e deja. Les quals coses foren fetes en València a XIII de febrer any MCCCCXXX quatre. Senyal de mi, dit Francesch Robiols, qui les dites coses loe e approve.

Presentes foren convocats e pregats per testimonis a totes les dites coses e del present testament los honorables e discrets mossèn Jacme Alçamora, mossèn Nicolau Tort e mossèn Bernat Segur, preveres habitants de la dita ciutat de València, los quals, interrogats per mi, notari rebedor del present, si conexien al dit mossèn Francesch Robiols, e tots concordantment dixeren que *hoc*. E yo, dit notari, per lo semblant conexia molt bé aquells. E lo dit testador dix que conexia a tots molt bé nomenant a tots per sos noms. //

Post hec autem die secunda mensis marcii anno jam dicto a nativitate Domini MCCCCLXXX quarto, constituïts personalment en la casa e habitació del dit honorable mossèn Francesch Robiols *quondam* los honorables mossèn Bernat Segur e mossèn Johan Huguart, preveres marmessors de l'últim testament del dit mossèn Robiols e en Ffrancí Robiols, en Guillem Navarro e en Johan Robiols, los quals en presència dels testimonis dejús escrits requeriren a mi Garcia Huguart, notari, los publicàs e legís lo testament del dit mossèn Robiols. E en continent yo, dit Garcia Huguart, los publiquí e legí lo dit testament de la primera línia fins a la darrera. E los dits mossèn Bernat Segur e mossèn Johan Huguart dixeren que ~~ate~~ per reverència de Déu e amor que tenien al dit deffunt acceptaven la dita marmessoria ab beneffici de inventari. E ab protestació que volien ésser pagats dels treballs que portarien en la dita marmessoria. E los dits en Ffrancí Robiols e en Guillem Navarro dixeren que acceptaven lurs legats, e lo dit en Johan Robiols dix e respós que volia acord. Present foren per testimonis a les dites coses lo honorable en Pere Huguart, mercader, e Lope Sareço, scuder, habitants de València.

145

ASSUMPTE: **Testament d'Andrés de Soria, prevere, diaca de la seu de València.**

DATA ILLOC: 14 de maig de 1484, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Garcia Uguart, vol. 8402, s/f.

Die XIII dictorum mensis madii anni MCCCCLXXX quarti.

En nom de nostre Senyor Déu Jhesuchrist sia e de la molt sagrada verge Maria, mare sua. Com la creatura umanal en aquest miserable món etc., yo, Andreu de Soria, prevere diaca de la seu de València, attent [que] yo per alguns sguarts tinga anar a la sancta ciutat de Roma per mar, los perills de la qual són incerts e per ço, recordant-me de la mort humana ésser certa, stant ~~ab~~ sans de cors e ab bon e sancer enteniment, memòria e loqüela íntegres, que a la sapiència divina li és stat plaent acomanar-me, revocant, cassant e anul·lant tots e qualsevol altres testaments, codicils e últimes voluntats per mi en poder de qualsevol notari o notaris o altres fets, ara de nou fas e orden mon darrer testament e última voluntat mia. En e ab lo qual fas e elegesch marmessors meus e del present meu testament execudors ço és, a saber, de tots los béns e drets meus que s trobaran eo trobar se poran en lo regne de Aragó, als honorables mossèn Johan Fit, prevere beneficiat en la sglésia parroquial // de Sent Andreu de la ciutat de Catalayú, e an Johan Pérez, ciutadà de la dita ciutat, e de tots los béns e drets meus que s trobaran eo trobar se poran en lo regne de València eo en altres, excepto en lo dit regne de Aragó, segons dit he, als

honorables mossèn Johan Hugualt e mossèn Johan Balaguer, preveres beneficiats en la seu de València, als quals dits marmessors e a cascuns en seu poder do facultat tants dels dits béns meus pendre e aquells vendre e alienar que basten a fer e complir les coses per mi dejús ordenadores.

E primerament vull e man que tots mos deutes, torts e injúries sien satisfets e pagats aquells emperò que apparran yo sia tengut e obligat ab cartes, testimonis o altres legítimes proves, for de ànima e de bona consciència benignament observat.

En après elegesch la mia sepultura al meu cors faedora en lo vas dels preveres de la seu de València, e allí vull e man que sia portat lo dit meu cos a ecclesiàstica sepultura, la qual sepultura e encara anniversari e cap d'any e tots altres actes que los dits meus marmessors conexeran ésser faedors a coneguda de aquells // e que sien donades e pagades les deu lliures *jux[t]a* forma e la constitució de capítol.

Ítem, do e lexe a mon senyor lo bisbe e cardenal de València deu *solidos* e a mon senyor lo bisbe de Taraçona altres deu *solidos* reals de València per tot e qualsevol drets que ls pertanga eo pertànyer puixa en mos béns.

Ítem, do e leix a la molt amada na María, mare mia, la mia casa e heretat e tots los altres béns e drets meus, axí mobles com immobles, sehents e semovents, ~~que serà~~ haguts e per haver que seran e trobar se poran en la dita ciutat de Calatayú, sots tal vincle emperò e condició que, après opte de aquella dita mare mia, la dita casa e heretat mia de la dita ciutat de Calatayú sia de Johana, neboda mia filla de na Johana, neboda [*¿errata per germana?*] mia, muller de Martín de Medina, sots tal emperò vincle e condició que, morint aquella dita Johana neboda mia sens fills e filles legítimes e naturals, la dita casa ~~sia~~ e heretat ~~sia~~ e torne a Andrés, germà de aquella. E tots los altres béns e drets per mi lexats a la dita mare mia, après obte de aquella vull e man que per los dits meus marmessors // de la dita ciutat de Calatayú sien venuts e alienats, e lo procehit e preu de aquells sia distribuït en coses pies per la mia ànima a coneguda dels dits meus marmessors.

E més vull e man que tots los altres béns <mobles e immobles>, drets e accions a mi pertanyents eo pertànyer, podents e devents, de present o en sdevenidor, ~~per~~ axí en la ciutat de València com en altres regnes, parts e províncies, per los dits meus marmessors en continent après la mia fi sien venuts e alienats, e lo preu e procehit de aquells per los dits meus marmessors de València sia a mans sues pres e conservat en son poder durant la vida de la dita na María, mare mia, en axí que cascun any del dit preu o procehit dels dits béns ~~per~~ los dits meus marmessors trameten a la dita mare mia cent cinquanta *solidos* reals de València per sustentació de la vida de aquella. E après obte de aquella, tot lo restant del procehit dels dits béns e drets do e leix a la mia ànima, e aquella dita ànima mia en lo dit procehit e preu dels dits béns hereua pròpria e universal fas e instituhex, en axí que per los dits meus marmessors sia tot distribuït en obres pies a coneguda de aquells //.

Ítem, com yo haja feta donació a na Sperança, filla de mestre Pedro Fanera, de aquells vint e cinch *solidos*, sis diners censals los quals me feya en Luýs Romeu, botiguer, cascunys anys los quals se poden luír e quitar per preu de dèset lliures, segons consta ab carta rebuda per en Johan Robiols, notari, a set de deembre any MCCCCLXXXII, e açò ab tal vincle que, après opte de aquella, lo dit censal torne a la dita mia herència, vull e man que en continent, après obte de la dita na Sperança, lo dit censal sia venut e lo preu distribuït segons dit és e dispost. Aquest és lo darrer testament e última voluntat mia etc. Les quals coses foren fetes en València etc.

Presentes foren per testimonis convocats e pregats a les dites coses los honorables mossèn Johan Castellot, e mossèn Johan Anthoni Fanero e mossèn Pere Lopis, beneficiats en la seu de València, los quals, interrogats per mi, notari rebedor del present, si conexien al dit testador, tots dixeren que *hoch* e yo, dit notari, per lo semblant conexia aquell. E lo dit testador per lo semblant dix que conexia molt bé a tots.

146

ASSUMPTE: Alfons d'Ayerve, notari de València, com a procurador de Guillem Molins de Podio, prevere beneficiat en el benefici de Sant Jaume de la seu de València, atorga àpoca a Joan Alegret, doctor en dret de València, per la quantitat de 60 sous, els quals paga anualment al citat benefici.

DATA I LLOC: 2 de juliol de 1484, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Bartomeu Bodí, vol. 14401, s/f.

Die veneris II mensis Julii anno predicto M^oCCCC^oLXXXIII^o.

Alfonsus de Ayerve, notarius procurator venerabilis Guillermi Molins de Podio, prebiteri beneficiati in sede Valentiniensi de beneficio ibidem instituto sub invocacione beati Jacobi apostoli, constat de eius procuracione acto recepto per discretum Andream Cirera, notarium, sub die [] Januarii anno M^oCCCCLXXXI^o habens plenum posse subscripta et alia quam plurima faciendi ut in eodem laciis continetur, gratis etc., nomine antedicto confiteor et in veritate recognosco vobis, magnifico viro Joanni Alegret, utriusque juris doctori, Valencie civi, presenti, acceptanti et vestris sexaginta solidos monete regalium Valencie dicto principali meo debitos de solucione mensis Aprilis proxime lapsi, et sunt racione consimilis quantitatis quam vos anno quolibet eidem tanquam beneficati facitis dicto termino. Et quia etc. Actum Valencie etc.

Testes [...] Joannes Mas, notarius et Alfonsus de Marchena, scutif[er], Valencie commorantes.

147

ASSUMPTE: Pasqual Martí, prevere beneficiat en la seu de València, com a mestre de les escoles del cant d'aquesta seu, atorga àpoca al procurador de l'Almoïna per la quantitat de 100 sous, deguts per la terça de desembre passat corresponents als dos senyals que el músic cobra de la citada administració.

DATA I LLOC: 4 de març de 1485, València.

FONT: *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f.

Die IIII Marcii anno a nativitate Domini M^oCCCC^oLXXXV^o.

Paschasius Martini, presbiter beneficiatus in sede Valentie, tanquam magister scholarum cantus dicte sedis firmavit apocam venerabili Laurencio Benet, presbitero tanquam procuratori laudabilis elemosine licet absentis, de centum solidis regalium Valencie sibi debitis de solucione seu tercia Decembris proxime lapsa racione illarum quindecim librarum seu duorum signorum que super dicta elemosina percipit annuatim. Unde renuncio etc. Actum Valencie, etc.

Testes inde sunt discreti Andreas Cirera, notarius, et Johanes Perez, cursor *de coll*, vicini Valencie.

148

ASSUMPTE: El capítol de la seu de València atorga al mestre Podio la renda d'un senyal de l'Almoïna com a mestre de les escoles del cant, que cobrarà a través del pagador dels senyals.

DATA I LLOC: 16 de març de 1485, València.

FONT: *E-VAc*, not. Joan Esteve, vol. 3683, s/f.

Die XVI Marcii anno millesimo CCCC^oLXXXV^o.

Domini de capitulo ecclesie Valentine in domo sacrestie eiusdem capitulariter congregati in quo fuerunt presentes domini Martinus Enyego, vicarius generalis, Gondizalvus de la Cavalleria, Johannes Pelegri, Franciscus Corts, Jeorgius Centelles, Bernardus Splugues, Janfridus Serra, Bartholomeus Vallescha et Jacobus Roig, omnes canonici prebendati, mandavit discreto Johannis (*sic*) Aliaga, presbitero, tanquam distributori signorum Elemosine sedis, quatenus ex illis decem signis suspensis det unum signum venerabili magistro Podio tanquam magistro scholarum ~~sed~~ cantus dicte sedis.

149

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere beneficiat d'una capellania reial en l'església de Sant Jeroni i Santa Engràcia de Saragossa i vicari perpetu en l'església de la Puebla de Alfindén, revoca qualssevol anterior procurador seu i nomena Constanza de Bolas, vídua de Saragossa, perquè en el seu nom cobre qualssevol quantitats degudes per raó d'aquelles prebendes.

DATA ILLOC: 10 de juny de 1485, València.

FONT: *E-VAc_p*, not. Bartomeu de Lloscos, vol. 21207, s/f.

Die et anno premissis.

Venerabilis vir dominus Guillermus Molins, presbiter, alter ex benefficiatis capellaniarum regalium in ecclesia Sancti Hieronimi et Sancte Engracie civitatis Cesarauguste regni Aragonum atque vicarius perpetuus ecclesie de la Pobla de Ffinden Cesaraugustanensis diocesis, revocando primitus quosunque procuratores per eum hactenus constitutos citra tamen illorum infamiam, nunc auctoritate de novo gratis etc., fecit et ordinavit procuratricem suam certam et specialem et quo etc., ita etc., magnificam dominam Constanciam de Bolas, viduam dicte civitatis et regni Aragonum naturalem, absentem, etc., ad ipsius domini constituentis et pro eo quibus supra nominibus petendum, exhigendum et recipiendum quascunque pecuniarum quantitates sibi debitas et debendas, tam ratione predictae sue cappellanie regalis Sancti Hieronimi et Sancte Engracie Cesaraugustanensis quam predictae eius vicarie Popule de Ffinden et arrendamenti per ipsum dominum constituentem dudum de fructibus, juribus et redditibus ipsius vicarie perpetue de Ffinden honorabili Anthonio Thome, notario Cesaraugustanensi, facti et firmati quam alias, et de receptis et exactis apochas, absoluciones et difinitiones, ac alias cautelas faciendum et firmandum, revocacionem dictorum procuratorum dessuper per ipsum dominum constituentem factam eis omnibus quibus deceat intimandum, insinuandum et notificandum et de intimatione, // insinuatione et notificacione huiusmodi publicum seu publica instrumenta fieri et confeci faciendum, unum vel plures, etc. Et generaliter etc. Presentibus ibidem honorabilibus Thoma Colomer, scriptore, et Johanne Pereç, cursore, habitatoribus civitatis Valencie.

Testes ad premissa vocatis et assumptis.

150

ASSUMPTE: El rei Ferran II demana al vicari general i procurador del bisbe de Barcelona que respecte les gràcies, favors, immunitats, exempcions e prerrogatives dels capellans reials

Jaume Castello i Bartomeu Segrera, que tindrien si en l'actualitat foren presents seguint la cort, malgrat no ésser-hi, pels bons serveis prestats a son pare i a ell mateix.

DATA I LLOC: 28 de juliol de 1487, Màlaga.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Itinerum sigilli secreti* 3, reg. 3665, f. 98v.

Bartholomei Segrera.

Lo rey.

Amats nostres. Per part de mossèn Jaume Castelló e de mossèn Bertolomé Segrera, preveres capellans de nostra capella, nos és estada feta gran querimònia de alguns mals tractaments, per vosaltres o alguns de vós, les són estades fetes e de tots dies les feu proceïnt-li contra aquells contra forma dels privilegis de nostra capella e dels (*sic*) provisions nostres a ells atorgades, no permetent ni dexant-les usar ni alegrar-se dels (*sic*) immunitats, exempcions e prerrogatives per les (*sic*) altres capellans nostres acostumades usar, de què si així és tenim de vosaltres no poca admiració perquè us dien (*sic*), encarregan e exortam que d'ací avant mireu millor que fins ací en la observació dels dits privilegis e provisions nostres als sobredits nostres capellans atorgats e atorgades, dexant usar a aquells e a cascú d'ells de tots aquells gràcies, favors, immunitats, exempcions e prerrogatives que nostres capellans presents en nostra cort e que annualment nos servexen han usat es poden e deuen alegrar; car nós havem aquells per presents per los antichs e bons serveys que fets han al senyor rey nostre pare de immortal memòria que santa glòria haja e a nós, volem que en tot cas los sobredits se alegren de les dites prerrogatives, gràcies, immunitats e favors axí com si en nostra cort fossen presentes guardant-vos de fer lo contrari en alguna manera, per quant nostra gratia haveu cara, certificant-vos que tots procehiments, molèsties e vexacions que als sobredits fareu e permetreu ésser fets, encara que sien absents de nostre servey seran a nós molt enojoses e molestes, tant que si en la observació de les dites provisions e privilegis sereu per ventura reticents com fins ací ho sou estat, hi proveirem axí per deguda observació de aquells e aquelles com per la indemnitat dels dits nostres capellans per deguts e oportuns remeys en tals casos acostumats, no sens culpa e càrrec de vosaltres e de aquells qui al contrari dareu causa. *Datum* en lo nostre real de sobre la ciutat de Màlaga, a XXVIII de juliol de l'any MCCCCLXXXVII.

Yo, el rey.

*Dirigitur vicario generali et procuratori episcopi
Barchinone.*

Coloma, secretarius.

*Fuit duplicata sub dato in civitate Murcie XXII
maii anno MCCCCLXXXVIII.*

151

ASSUMPTE: Els canonges comissionats del capítol de la seu de València signen capitulacions amb el mestre d'orgues Joan Spindelnoguer, alemany de Friburg, per a reformar els orgues majors.

DATA I LLOC: 7 de setembre de 1487, València.

FONT: *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3685, s/f.

Die VII Septembris anno MCCCCLXXXVII. Valentiae. Jhesus.

Domini Mathias Mercaderii, archidiaconus maior, et Franciscus Corts, canonici et prepositi Sedis Valentiae, ex commissione per reverendum capitulum eis facta constat etc., ex una, et magister Johannes Spindelnogare, alamanus magister organorum partibus <de Friborch> ex altera, firmarunt huiusmodi capitula.

En nom de nostre Senyor Déu e de la gloriosa verge Maria, és conuengut e pactat per lo reverent capítol de la seu de València, de una part, et Johan Spindelnogare, alamaný, mestre de fer orguens, de part altra, que lo dit mestre Johan ha de reffer, adobar [...] horguens majors de la dita seu en tal forma e manera següent :

Primo, lo dit mestre Johan Spindelnogare ha de fer en l'orgue major qui respon en lo cor un salmer nou de bona fusta ben acabat com se pertany, en lo qual salmer ha de posar tots los canons principals qui ara s mostren en les tres torres pus altes del dit orgue. ~~e tots los canons~~ E aquells fornirà de aquella mestura e compliment d'espècies que lo dit orgue requir, donant-li aquella vivor, finor e sperit que semblant orgue deu tenir. E aquell dit salmer serà fet e // ordenat en tal manera que puxa sonar en aquestes maneres: [...] l'orgue ab tot son forniment; e après los principals sols, que seran flautes; e après los dits principals ab octaves [...] ser flautes misturades [...].

Ítem, los canons grossos de les dites dues torres foranes del dit orgue lo dit mestre Johan sia tengut spolsar e denejar aquells, e los salmers de aquells <adobar>, e fornir, e companyar-los de aquelles spècies que semblant orgue requir, donant-los aquella vivor, finor e perfeccio que s pertany. E aquests canons ab tota sa mixtura e perfeccio puxen sonar ab los dits canons que en les torres altes són, ço és, quan tots los dits canons sonaran ab tot son forniment e compliment d'espècies en manera que serà tot un orgue, e lo principal axí com ara és. E totes aquestes diversitats de sons farà sonar en lo dit orgue ab lo mateix joch qui ara és en lo dit orgue. E en aquell ~~huyt p~~ farà que s puxen sonar huyt punts ab los peus per dar major vivor en lo dit orgue, restant lo joch axí dolç de sonar com és ara.

Ítem, en l'orgue que stà a les spalles del cor darà compliment d'espècies, major vivor, sperit e perfeccio que tenia quant sonava [?]. E aquelles spècies seran de la manera e ordinació que ~~h~~ és conpost lo dit orgue, e aquell acabarà ~~ab~~ com se pertany, fent sonar huyt punts del dit orgue ab los peus per dar-li major vivor e sperit.

Ítem, és concordat que lo dit mestre Johan afegirà en l'orgue de fust tres punts baxos, ço és, mi.re.ut. octava baxa de la .c.; e en lo dit orgue farà un salmer nou e posarà en dit orgue mixtura de plom, ço és, canó per punt; e aquell dit orgue farà sonar ab lo joch qui ara sona en dues maneres, ço és, los canons de fust per si, e <aprés> ensemps <ab> ~~a~~ la dita mixtura, acordant e adobant aquell com se pertany.

Ítem, ha de fer lo dit mestre Johan en l'orgue de plom un punt que sia unisonus ab la c pus baxa, e après, de mig en amunt, farà // sonar lo dit orgue dos canons per punt, donant-li aquella finor e perfeccio que s pertany, lo qual orgue sonarà ab lo mateix joch que ara sona.

Ítem, es tengut lo dit mestre Johan adobar l'orguenet que stà en la cadira ~~h~~ a les spalles del sonador, e donar a aquell la finor e perfeccio que s pertany.

Ítem, és tengut lo dit mestre Johan fer manches noves en los dits òrguens de la granària e amplària que és mester, e los dits orguens haien lo compliment de vent que és nesceçari.

Ítem, és tengut lo dit mestre Johan dar acabament e perfeccio a tots los dits orguens dant <a> aquells la finor, sperit, perfeccio que s pertany. E acabat aquells, haien ser jutjats per aquelles persones que ~~los~~ als reverents senyors de capítol plaurà. E si a aquells no parça ésser de aquella finor e perfeccio en los dits capítols mencionada o tenir algun defalliment, en tal cas lo dit mestre Johan sia tengut e obligat adobar aquells fins sien en sa perfeccio juxta los dits capítols.

Ítem, és tengut lo dit mestre Johan fer, adobar, // acabar ab tota sa perfeccio los dits òrguens per a la festa de Pàsqua de Resurecció primer vinent o si ans porà.

Ítem, acabats los dits òrguens, lo dit mestre Johan és tengut de mostrar al qui sonarà los dits òrguens los secret de acordar e afinar aquell per tal que, si per algun temps sent absent lo dit mestre Johan, los dits òrguens o alguns punts se desacordaven, aquell qui sonarà ho puxa acordar e afinar.

Ítem, és concordat que si, per ventura, los <dits> òrguens se desacordaven e lo qui sonarà aquells no 'ls sabia axí acordar, lo dit mestre Johan és tengut, mentres serà en la senyoria del rey de castella e Aragó,

venir adobar aquells <ab tota perfectió> tota hora que li serà notificat e lo dit reverent capítol sia tengut per lo treball que aquell sostindrà, dar-li la despesa del mengar mentres adobarà dit orgue e starà en la present ciutat.

Ítem, és tengut lo dit reverent capítol donar al dit mestre Johan casa per a obrar los dits òrguens tot lo dit temps fins sien acabats; axí mateix donar a aquell fusta e cordes per al bastiment que es mester fer per adobar los dits òrguens e fer-li fer lo dit bastiment segons [?] ell ordenarà.

Ítem, és tengut lo dit reverent capítol donar al dit mestre Johan les manches que són ara en los dits òrguens, e axí mateix fusta per a les manches noves que ha de fer en lo dit orgue.

Ítem, és tengut e obligat lo dit reverent capítol al dit mestre Johan per fer los dits òrguens donar-li cent setanta lliures moneda reial de València, ço és, sexanta lliures començant a obrar, e quaranta acordant lo dit orgue, e setanta lliures acabat ab tota sa perfectió et jutgat.

Testes Guillermus de Podio et Onofrius Ferrer, presbiteri.

152

ASSUMPTE: Capitulacions per a la construcció d'un orgue a l'església parroquial de Sant Tomàs de València amb els orgueners Jaume Ponç i Joan Spindelnoquere.

DATA I LLOC: 15 de juliol de 1489, València.

FONT: E-VAar, not. Pere Joan Zabrugada, vol. 3064, s/f.

OBSERVACIONS: Una altra transcripció ja ha sigut publicada dins NICOLAU BAUZÀ, P. Josep: "Un orgue per a la parròquia de Sant Tomàs de València (1489)", *Cabanilles*, 17 (gener-març de 1986), p. 14.

Die mercuri XV mensis Julii anno Domini M^oCCCC^oLXXXVIII^o

In Christi nomine, etc. Noverint universi quod nos, Galvandus Bou, domicellus, civitatis Valencie habitator, et Nicolaus Balbi, mercator venetus, pro nunch domiciliatus in dicta civitate Valencie, tanquam operarii in anno presenti ecclesie parochialis Beati Thome dicte civitatis, ex una, et Jacobus Ponç, fusterius, vicinus dicte civitatis, et Johannes Spinnelnoguer, organerius naturalis ꝛ de Alamanya, nunch degens Valencie, <ambo stipulet uterque nostrum in solidum> partibus ex altera, gratis, etc. per nos et successores nostros quoscunque // confitemur et in veritate recognoscimus nobis ipsis, hoc <est>, una pars nostrum alteri et altera alteri ad invicem et vicisim presentibus, quod inter nos, partes predictas, fuit ~~atque~~ <et> est inhita, concordata, promissa atque stipulata concordia, pactum et avinenciam, tenore capitulorum subscriptorum declarandam, que quidem capitula in presencia partium et testium subscriptorum per notarium subscriptum lecta et publicata fuerunt, et sunt tenoris et continencis subsequentis:

En nom de nostre Senyor Jhesuchrist sia e de la molt gloriosa Verge Maria, mare sua, e lahor del beneventurat monsenyer Sent Thomàs.

Capítols fets, fermats e concordats entre los magnífichs en Galvany Bou, donzell, habitador de la ciutat de València, e en Nicholau Balbí, mercader venecià resident mercantívolment en la dita ciutat, en nom e axí com a obrers que en lo any present són de la sglésia parrochial del dit benaventurat Sanct Thomàs, de una part, e los honorables en Jacme Ponç, vehí de la dita Ciutat, e en Johan Spinnelnoguer, orguener alamaný de present resident en València, de la part altra, de e sobre los orguens que s volen fer en la dita sglésia de Sanct Thomàs.

Primerament és concordat entre les dites parts que los dits en Jacme Ponç e en Johan Spinnelnoguer haien a fer e sien tenguts e obligats simul et in solidum de fer un orgue en la dita sglésia de Sanct

Thomàs, // de larch de deu palms començant a la C ab sa mestura e principals de la cara de stany segons que s pertany.

Ítem, que aquest orgue haja de sonar e puixa sonar en dos maneres, ço és, los principals que sien flautes per si, e après tot lo orgue ab son forniment.

Ítem, és concordat axí mateix los dits en Jacme Ponç e en Johan Spinellnoguer sien simul et in solidum obligats e tenguts de fer un orgue xich als pits de l'orgue major dessus dit, lo qual orgue xich sone e puixa sonar en tres maneres, ço és que los principals sien flautes per si octava de les flautes de l'orgue major dessus dit, e lo qual dit orgue xich haja a tenir tota sa mestura e compliment de orgue en manera que los dits orguens, e lo gran e lo chich, tinguen totes les coses necessàries per a restar en perfectió. E més que en lo dit orgue chich hi haja musetes que responguen ab les flautes de l'orgue major en forma que los dits orguens, e lo gran e lo chich, resten concordats, afinats e acabats ab tota perfectió a juhí de bons músichs. E perquè no s puixa seguir entre les dites parts diferència en la electió de les persones qui han de conèixer, judicar e arbitrar si los <dits> dos orguens seran bé acabats e afinats segons dessus es contengut, ara per lavors e llavors per ara, les dites parts són concordades que sien conexedors e examinadors de la finor e bondat dels dits dos orguens, e del gran e del chich, e de totes les coses en què los dits mestre Johan Alamany e en Ponç són tenguts e obligats, juxta // los capítols sobredits, los venerables mossèn Podio, prevere mestre de cant, mossèn Noffre, sonador de l'orgue de la seu e mestre Forment, mestre de orguens.

Ítem, és concordat entre les dites parts que los dits mestre Alamany e en Ponç haien de haver dels dits obrers, e los dits obrers haien a donar e pagar a los dits mestres per ocasió dels dits orguens huytanta lliures reals de València, e els haien a donar tot lo stany de l'orgue vell, lo qual stany és huy en la segrestia de la dita sglésia de Sanct Thomàs. Les quals huytanta lliures los haien de ésser paguades en aquesta manera, ço és, que de continent los haien a bestroure vint e cinch lliures, e quinze lliures assentat que sia lo orgue chich als pits de l'orgue gran e afinat, e les quaranta lliures restants a compliment de les dites huytanta lliures haien de haver afinat e acabat que sia lo orgue major e jutgat aquell a juhí de bons músichs segons dessus és dit, e no abans.

Ítem, és concordat que après que los dits orguens sien acabats e afinats e jutgats, segons dit és, si dins temps de hun any comptador del dia après que los dits orgues seran jutgats, aquells o algun joch de aquells se discordarà o se affollarà en tot ho en part dins lo dit any, que en tal cars los dits mestres del dit orgue e l'altre de aquells simul et in solidum haien e sien tenguts e obligats de adobar e refinar a ses despeses los dits orguens tantes voltes quantes dins lo dit any se discordassen. //

Ítem, són de acort que los dits mestres haien donar fets e acabats los dits orguens ab tot son compliment e ab totes les coses dessus contengudes per a la festa del benaventurat Sanct Thomàs primer vinent e any present huytanta-nou.

Quibus quidem capitulis et concordia voce alta et intelligibili per notarium subscriptum lectis et publicatis, nos dicte partes laudantes et aprobantes pascissentes et ffirmantes omnia et singula in preincerta concordia et capitulis contenta et descripta promittimus una pars nostrum alteri et altera alteri ad invicem et vicisim omnia et singula in preincerta capitula pacta<ta>, promissa et stipulata quantum utrique parcium nostrorum pertineat, pertinere ac expectare videatur, attendere efficaciter tenere, observare et adimplere omni opera effectu uti promissum et stipulatum inter nos extitit in preincertis capitulis et in nullo unquam tempore infringere, revocare nech contravenire, palam vel occulte aliqua racione vel causa, sub pena sexcentorum solidorum regalium Valencie de bonis partis non adimplentis parti obedienti dandorum, etc. rato pacto etc. Insuper promittimus ad invicem et juramus ad Dominum Deum etc. non litigare neque impetrare etc. sub dicta pena danda etc. rato pacto etc. ad quorum omnium etc. ffiat executoria cum fori submissione variacione judicii renunciacione omnis appellacionis et recursus per pactum etc. Pro quibus omnibus et singulis etc. obligamus pars parti alteri et altera alteri ad invicem et vicisim omnia bona videlicet nos, dicti Galvany Bou et Nicholaus Balbi, fabrice dicte parrochialis ecclesie, et nos, dicti Jacobus Ponç et Johannes Spinnellnoguer bona nostra propria et utriusque nostrum in solidum renunciamus beneficiis et accionis foro Valencie etc. Actum Valencie.

Testes Johannes Almenara, domicellus, residens in domibus magnifici Johannis de Castellvi, militis Valencie habitatoris, et Vincentius Campanar, vicinus ville de Cullera.

153

ASSUMPTIE: **Testament de Joan Trossera, prevere beneficiat [i organista] en la seu de València.**

DATA I LLOC: 19 de novembre de 1489, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Joan Pla, vol. 15561, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 159.

Die intitulata XVIII dicti mensis Novembris anno predicto.

Com totes les coses de aquest món sien transitòries e allenegables e algú en carn posat a la mort corporal scapar no puxa, la hora de la qual és a tots incerta, e per ço se pertanga de cascuna persona sàvia sovint pensar e cogitar en aquella e en tal manera dispondre e ordenar de sos béns mentres que ha spay de vida per tal que, quant nostre Senyor Déu Jhesuchrist la volia al seu sant regne apel·lar, li puxa retre bon compte e rahó de ço que comanat li aurà, en per amor de açò, yo, mossèn Johan Trocera, prevere beneficiat en la seu de la present ciutat de València, stant sa per gràcia de nostre Senyor Déu de cors e de pensa e en mon bon acostumat seny, memòria éntregua e manifesta, revocant, cassant e anul·lant tots e qualsevol testaments, codicils e altres darreres voluntats per mi fets e fetes fins en lo present dia de huy en poder de qualsevol notari o altres privades persones, sots qualsevol generalitat de paraules, les quals vul haver ací per expreses e especificades com si *de verbo ad verbum* hi fossen apossades, ara de nou, invocada la misericòrdia e gràcia de nostre Senyor Déu, faç e orden en poder e mà del notari davalscrit lo meu present testament e la mia darrera // voluntat. En lo qual e la qual elegesch marmesors e del meu present testament execudors los venerables e discrets mossèn Pere Sanç e mossèn Pere Jordà, preveres beneficiats en la dita seu de València, absents, als quals done, atorch licència, facultat e plen poder tants dels dits béns meus pendre e ocupar, e aquels vendre e alienar, e los preus rebre e destrubuir que basten a complir lo meu present testament e la mia darrera voluntat per lur pròpria auctoritat sens licència de jutge algú, axí eclesiàstich com secular, e sens dan algú que ells ne sos béns agen de la dita marmesoria mia.

E primerament, vull e man que tots mos deutes sien paguats, torts e injúries satisfets a aquels e aquelles que aparà yo ésser tengut e obligat ab cartes e altres legítimes proves, for de ànima sobre les dites cosses benignament conservat.

E après, recomanant la mia ànima a son Déu Senyor e creador, elegesch sepultura al meu cors ésser feta en lo vas dels capellans de la seu de la present ciutat, volent ésser-me feta la mia sepultura, aniversari e cap d'any bé e onradament a coneguda dels dits meus marmesors; a la qual emperò dita mia sepultura vul e man hi entrevinga la loable confraria del gloriós mosenyor Sent Jaume de la present ciutat, de la qual so confrare, pregant los priors e majordoms de la dita confraria vullen fer per mi aquelles exèquies que bé e santament an acostumat e acostumen fer per los confreres // defunts de la dita confraria. Vul emperò e man que tot lo que per mi serà degut a la dita confraria, axí de sitis com de qualsevol altra quantitat que per mi com a confrare sia deguda a la dita confraria, sia paguada de continent s après mort mia per los dits meus marmesors sens dilació alguna.

Ítem, me prenc per ànima mia e en remissió de mos peccats e deffaliments deu lliures moneda reals de València, de les quals vul e man ésser-me feta segons dit he la mia sepultura, aniversari e cap d'any, e tot lo dessús dit, bé e onradament a coneguda dels dits meus marmesors.

Tots los altres béns e drets meus onsevula que sien e a mi pertanguen, huy o prob, ara o en sdevenidor, per qualsevol títol, causa, manera o rahó, done, lexe e jaquesch a Domingo Trocera, nebot meu, fill d'en Domingo Trocera, jermà meu, e aquel dit Domingo Trocera, nebot meu, hereu meu propri e universal e encara general de tots los dits béns e drets meus faç e instituïsch per dret de institució sots tal emperò vincle e condició que si lo dit en Domingo Trocera, nebot meu, morrà menor de vint anys e sens fills legítims e naturals e de legítim matrimoni e carnal matrimoni procreats e nats, en tal cars tots los dits béns e drets meus sien e tornen éntregament sens detracció alguna a n Pasqual Trocera, calçater jermà meu, a fer dels dits béns e drets meus a totes ses pròpies e planes voluntats.

E finalment, lex usufructuària, regidora e administradora de tots los dits béns e drets meus la dona na Cathalina la qual de present stà en casa mia de vida de aquela tan solament en axí que la dita na Cathalina durant la vida de <a>quela puxa fer axí dels usufruyts com dels béns mobles a totes ses pròpies e planes voluntats.

Aquest és lo meu darrer testament e la mia darrera voluntat, lo qual e la qual vull que val la per dret de testament e de darrera voluntat. E si no valia per dret de testament e de darrera voluntat, vull e man aquel val ler per tots aquels furs, privilegis, drets, usos e constitucions que mils val ler puxa e dega. Lo qual fonch fet en la ciutat de València a denou del mes de nohembre, any de la nativitat de nostre Senyor Déu mill quatrecent huytanta nou. Senyal de mi, dit mossèn Johan Trocera, prevere qui desús, qui lo meu present testament e la mia darrera voluntat lohe, aprobe, e ratifique e conferme.

Presentes foren per testimonis a la confecció del present testament appel lats, e per lo dit testador pregats, lo discret en Loís Méndez, notari, en Loís de Vilaragut, scuder, e en Johan Losquos, student, los quals, interogats per lo notari daval scrit si conexien lo dit testador, e dixeren que sí. E lo dit testador dix que cone//xia los dits testimonis. E yo, Johan Pla, notari, conech los dits testador e testimonis.

154

ASSUMPTE: El rei Ferran II ordena a l'encarregat de la marmessoria del rei Joan II que, de les pecúnies que administra, pague a Guillem Molins de Podio els 3.560 sous barcelonins que encara li són deguts de les quitacions ordinàries que rebia com a capellà del seu pare.

DATA I LLOC: 4 de novembre de 1491, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum sigilli secreti* 12, reg. 3572, f. 26v-27r.

Guillermi Molins de Podio.

Don Ferrando, etc. Al amado nuestro Domingo Pereandreu, etc. Porque a mossén Guillem Molins de Podio, capellán que era del dicho señor rey, son devidos de su ordinaria quitación que por la razón susodicha recibía, tres mil quinientos sessenta sueldos barchinonenses, como por albaranes de scrivano de ración parece, y es devida cosa que por el descargo de la consciencia del dicho señor rey <le> sean pagados, por ende, con tenor de las presentes, de nuestra cierta sciencia, expressamente y deliberada, vos dezimos y mandamos que, de qualesquiere peccunias de la dicha marmessoria a manos vuestras prevenidas o primero prevenideras, dedes y paguedes realmente y de fecho al dicho mossén Guillem Molins de Podio o a su legítimo procurador los dichos tres mil quinientos sesenta sueldos barchinonenses en tres años contínuos primeros siguientes, començándolos a contar del día de la data de la presente en adelante, a saber es, cada año mil ciento [o]chenta seys sueldos, ocho dineros barchinonenses; y en la solución que de la // dicha quantia le faréys cobraréys las ápcas necessarias por vuestra indempnidad, en la primera de las quales el tenor de las presentes sea

totalmente inserto y en las otras se faga special y expressa minción d'ellas; y en cada huna solución que le faréys cobraréys tantos de los dichos albaranes que fagan la dicha summa o faréys fazer deducción en las spaldas de los dichos albaranes y de las presentes, y en la postrera e última solución cobraréys todos los dichos albaranes la época oportuna y las presentes. (...). *Datum* en Barchinona, a IIII días de noviembre año del nacimiento de nuestro Señor mil CCCCLXXX tres.

Yo, el rey.

Dominus rex mandavit mihi Joanni de Coloma. Visa per ~~per~~ regentem thesaurariam et Bernat Ferrer pro conservatore generali.

155

ASSUMPTE: Acte públic de visura de diverses obres d'orgueneria fetes pel mestre d'orgues Joan Spindelnoquere, com a acabament de les començades pel difunt mestre d'orgues Pere Pons, a la parròquia de Sant Joan del Mercat de València, en el qual intervenen com a experts Guillem de Podio, Pere Castell i Pere Ocanya.

DATA I LLOC: 21 d'octubre de 1492, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Bartomeu de Carries, vol. 20444, s/f.

Die dominica XXI Octobris anno predicto MCCCCLXXXII.

Com ab capítols e concòrdia feta e e fermada entre los magnífichs en Ramon Berenguer, ciutadà, e en Melchor Codo, mercader de la ciutat de València, *tunch* obrers de la obra e fàbrica de la sglésia parrochial de Sent Johan // del Merquat, de una part, e mestre Johan Spinelnegar, alamany, mestre de fer òrgens de la part altra, reebuts per lo honorable en Jacme Salvador, notari, a [] del mes de [] any mil CCCCLXXX [] fos feta concòrdia entre les dites parts que lo dit mestre Johan fos tengut e obligat de acabar huns òrguens per a la dita sglésia, los quals ja eren principiats de fer per mestre Pere Pons, *quondam* mestre de òrguens, los quals òrguens havia a donar acabats de bones veus e de bona armonia ab tot son degut compliment a coneguda de persones expertes e artistes en l'art de música. E que los dits obrés qui llavors eren o per temps serien fossen tenguts e obligats de pagar-li per lo acabar los dits òrguens complidament cent y vint liures, segons en los dits capítols fonch concordat entre lo magnífich en Miquel Berenguer, ciutadà, e lo honorable en Johan Miquel, mercader, obrés de la dita obra e fàbrica en lo any present, de una part, e lo dit mestre Johan de la part altra, perquè los dits òrguens tinguessen acabadament son compliment li ajustassen al dit preu [].

E en lo present dia de huy, los dits magnífichs obrés digueren que han fet manifestar en la trona [a] hora de missa que tots los parroquians qui volguessen ésser a vespres hi fossen per veure e haver relació de les persones expertes qui havien de entrevenir per veure si los dits òrguens tenien son degut compliment e si eren bons. E axí, inseguint la del liberació dels dits magnífichs obrés ab alguns parroquians qui són venguts a la hora, feren venir lo venerable mossèn Guillem de Podio, e mossèn Pere Castell, e mossèn Pere Occanya, persones expertes eletes de voluntat de les parts e grans artistes // en l'art de la música, en presencia dels quals, e encara en presència dels venerables mossèn Johan Nadal, mossèn Jacme Ameller, de mossèn Ffrancesch Prats, e mossèn Gabriel Palomar, de mossèn Johan Mercader, preveres de la dita sglésia, feren sonar los dits òrguens per bon spay al dit venerable mossèn Pere Ocanya. E hoÿts los dits òrguens, tots los dessús dits mossèn Guillem de Podio, e mossèn Pere Castell, e mossèn Pere Occanya concordantment digueren que los dits òrguens tenien son degut compliment de veus e armonia e eren ben afinats e tals que ells los tenien per bons, e que los dits senyors obrés podien pagar al dit mestre Johan lo preu concordat entre aquells segons és stat concordat en los dits capítols. De les quals coses los dits magnífichs obrés e mestre Johan requiriren los ne fos fet

acte públich lo qual per mi Berthomeu de Carries, notari convocat a les dites coses, los fonch reebut.

Presentes per testimonis foren a les dites coses lo discret mossèn Johan Balaguer, prevere qui canta en la dita església de Sent Johan, e en Ramon Figueres, perayre ciutada de Valencia.

156

ASSUMPTE: El rei Joan II ordena al seu escrivà que pague a Pedro Pifán i Guillem Molins de Podio les pensions que han de cobrar d'aquesta Escrivania com a capellans reials en l'església de Santa Engràcia.

DATA I LLOC: 4 de maig de 1493, Barcelona.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum sigilli secreti 11*, reg. 3571, f. 74v.

Petri Piffan et Guillermi Molins de Podio.

El rey.

Anthoni Thomás. Por parte de mossén Pedro Piffán e de mossén Guillem Molins de Podio ~~no~~ nos ha seydo fecha rellación diziendo que vos no les queréys pagar las pensiones de las capellanías reales nuestras que tienen en la yglesia de Sancta Engracia que de las rentas d'essa scrivanía se les han de pagar en cada hun año, poniendo en ello algunas razones y escusaciones. E porque nuestra voluntat es que sean por agora enteramente pagados, vos mandamos que ellos serviendo los dichos sus beneficios en la dicha yglesia de Santa Engracia les paguéys enteramente assí lo que les es devido fasta [a]quí de las dichas pensiones como de aquí adelante lo que se les deverá por sus términos e tandas acostumbradas fasta que de Nos tengáys otro mandamiento en contrario. E no fiziéssedes lo contrario si nos desseáys servir. *Datum* en Barchinona, a IIII de mayo del año mil CCCCLXXXIII.

Yo, el rey.

Almaçan pro secretario..

157

ASSUMPTE: Darrer testament de Pasqual Martí, prevere i mestre de cant a la seu de València.

DATA I LLOC: 10 de juny de 1493, València.

FONT: *E-VAcP*, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20514, s/f.

Die intitulata decima mensis juni anno MCCCCLXXXX tercio.

Com la creatura humana no aga cosa atan certa com és la mort e tan incerta com és la hora de aquella perquè s cové a tota persona santa sovint en aquella pensar per mils provehir a la salut de la sua ànima etc. em per amor de açò yo, en Pasqual Martí, prevere e mestre de cant en la seu de la present ciutat de València, stant malalt en lo lit de greu malaltia de la qual tem morir stant emperò en mon bon seny, paraula clara e loqüel la manifesta, casant, revocant tots e qualsevol testaments, codecils per mi en poder de qualsevol notari fets, ara darrerament fas, orden mon derer testament e la mia derera voluntat en e ab lo qual elegisch marmesor meu e de la mia ànima executor al honorable en Pere Corbera [*paralula tatzada l'legible*], velluter ciutadà de la present ciutat de València, present, etc., al qual do plen poder de pendre tants de mos béns e aquells vendre etc.

Ítem, vull e man que tots mos torts injúries sien satisfets e esmenats etc.

Ítem, prenc de mos béns per mi e ànima mia cent cinquanta *solidos* moneda reial de València, de les quals vull e man sia feta ma sepultura, aniversari e cap d'any bé e complidament a coneguda del dit meu marmesor.

Ítem, vull e man que lo meu cors sia liurat a eclesiàstica sepultura en la sglésia // parochial del gloriós Sent Andreu en lo vas o fosa que yo allí tinch.

Ítem, vull e man que lo dia que lo meu cors serà liurat a eclesiàstica sepultura me sien convocats aquells preveres que lo meu marmesor elegirà e voldrà ab la creu major de la dita paròchia.

Ítem, vull e man que lo dia que lo meu cors serà liurat a eclesiàstica sepultura me sia dita e cantada la letania per los preveres de la dita paròchia.

Ítem, vull e man que lo dia que lo meu cors serà liurat a eclesiàstica sepultura me sia convocada la loable confraria de la gloriosa verge Maria de la qual yo so confrare.

Ítem, vull e man que en onor e reverència de la santa Trinitat e en remisió de mos pecats me sien dites e celebrades tres mises.

Ítem, vull e man que en onor e reverència de les cinch plagues que nostre Senyor Déu Jhesuchrist rebé per nosatros pecadors a salvar, me sien dites e celebrades cinch mises.

Ítem, vull e man que en onor e reverència dels set goigs de la verge Maria me sien dites e celebrades set mises.

Ítem, vull e man que per mi e anima mia e en remisió de mos pecats e de tots fels defunts christians me sien dites e celebrades aquelles cinch mises que la gloriosa verge Maria revelà al gloriós sent Agostí.

Ítem, vull e man que en reverència de nostre Senyor Déu e en remisió de mos pecats me sien dites e celebrades aquelles trenta tres mises // del gloriós sant Amador.

Ítem, vull e man que totes les desús dites mises me sien dites e celebrades en aquella sglésia o sglésies, monestir o monestirs, e o per aquell prevere o preveres, frare o frares que al dit meu marmesor plaurà, lexant-ho a sa justa coneguda.

Ítem, vull e man que al bací de la obra del gloriós sent Andreu sien donats de mos béns cinch *solidos*.

Ítem, vull e man que al bací de la obra de la sglésia parochial de Santa Catherina sien donats de mos béns cinch *solidos*.

Ítem, vull e man que al bací de la redempció de catius christians sien donats de mos béns cinch *solidos*.

Ítem vull e man que al reverendísimo senyor bisbe de València e o aquell qui pertangue sien donats de mos béns cinch *solidos* per qualsevol part a aquell en aquells pertanyents.

Ítem, vull e man que aquelles cent liures moneda reial de València, les quals a mi deu lo honorable en Perot Corbera, ~~mar~~ marmesor meu, no li sien demanades de sa vida. E que après obte de aquell, aquelles sien dels hereus meus ab les condicions que en la clàusula de la herència per mi aposades seran e no en altra manera.

Tots los altres béns e drets meus mobles, sehents e semovents, drets e acions etc. do e leix als honorables en Pere Corbera, velluters marmesor meu, e a la honorable na Joana, muller sua, de vida de aquells tan solament. E après obte de aquells e del derer de aquells, vull e man que tots los dits béns meus axí mobles, sehents com semovents, etc. tornen a ~~Batista~~ Baltasar Geronim Corbera e a Beatriu Àngela, fills que hui nats són del dit en Perot Corbera // e muller de aquell, e encara als fills o filles naxedors de aquells per eguals parts entre aquells partidors ab tal pacte, vincte e condició que qualsevol de aquells que morrà quant que quant sens fills legítims e naturals, la part de aquell torne als que sobreviuran per eguals parts e axí seguixqua de uns en altres fins al derer. E qualsevol de aquells que morrà ab fills legítims e naturals, aquell, tal que ab fills morà legítims e naturals, puxa dispondre de la part a aquell toquant en los fills que aurà. E axí segueixqua de uns en altres. E aquell qui dererament morà puxa ffer de aquells dits béns a ses planes voluntats en sos fills si n tindrà. E si fills no tindrà, <en tal cars> faça e puxa fer de aquells a ses planes volentats.

Ítem, leix en en (*sic*) tudor e curador, regidor e administrador dels dits hereus meus e béns de aquells al dit en Pere Corbera, velluter marmesor meu e pare de aquells.

Aquest és lo meu derer testament etc. Lo qual fonch fet en la ciutat de València etc.

Presentes foren per testimonis a la confesió e recepció del dit testament los honorables en Pere de Huete e Polo de Casareto, genovès, velluters, e en Johan de Logronyo, sastre, ciutadans de la ciutat de València, los quals, interrogats si conexien lo dit testador, los quals dixeren que sí. E lo dit testador, interrogat si conexia los dits testimonis, e dix e respós que sí nomenant cascú de aquells per son nom. E yo dit notari rebedor del dit testament // tenia conexença ab lo dit testador.

Postmodum vero die intitulata XXIII mesis julii anno a nativitate Domini MCCCCLXXXX tercio, a instancia e requisició dels honorables en Pere Corbera, marmesor e curador, e de la honorable na Johana, muller de aquell, legataris qui desús, lo desús dit testament fonch lest e publicat en la casa e habitació del dit en Pasqual Martí, la qual ha e té en la present ciutat de València prop la plaça de Sent Jordi, en la qual aquell finà sos derés dies, lo tercer dia après mort de aquell per mi, Alfonso d'Ayerve, notari rebedor de aquell. E lest e publicat lo dit testament, los dits, en Pere Corbera e na Johana, muller de aquell, legataris qui desús dixeren que lo dit legat acceptaven. E lo dit Perot Corbera dix que, ~~la~~ en honor e reverència de nostre senyor Déu e amor del dit defunt, acceptava la dita marmesoria. E no res menys dix que, en nom de curador de sos fills, acceptava la herència per aquells ab benefici de inventari e ab protestació que no fos tengut a crèdits neguns sinó en tant quant bastaran los béns de la herència e no en pus. Presentes foren per testimonis a la publiquació del dit testament los honorables en Johan Cotes, coredor de coll, e en Johan Beltran, matalafer, ciutadans de la ciutat de València.

158

ASSUMPTE: Inventari dels béns que foren de Pasqual Martí, prevere, mestre de cant a la seu de València.

DATA I LLOC: 23 d'agost de 1493, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20514, s/f.

OBSERVACIONS: S'han omès en la transcripció els objectes domèstics, aliments i indumentària.

Die intitulata XXIII mesis augusti anno a nativitate Domini MCCCCLXXXX tercio.

Com per squivar fraus e engans e tolre tota manera de sospites, tudors e curadors e altres legítims administradors de béns facen e sien tengut fer inventari etc., em per amor de açò yo en Pere Corbera [*paraula tatzada l legible*], velluter ciutadà de la ciutat de València, tudor e curador

de Baltazar Gerònim Corbera, Beatriu Àngela Corbera, fills meus que hui nats són, com encara dels fills e filles meus naxedors segons consta de la dita tutela e cura e marmesoria ab lo últim testament del venerable mossèn Pasqual Martí, prevere mestre de cant, rebut per lo notari davall scrit a deu de juny any present noranta tres etc., precehint tostemps lo santísim senyal de la vera [*signe de la creu*] creu, per major fe e crehensa fas inventari reportori etc. dels béns atrobats en la dita marmesoria, herència, tutela e cura, los quals són del tenor següent.

E primerament foren atrobats en lo estudi o retret que aquell stava los béns següents:

Primo, un libre apel ·lat *Francesch Eximenes* quinternat ab cubertes de fusta e cubert de cuyro negre.

Ítem, un altre libre apel ·lat *Rogerijs* quinternat ab cubertes de fusta e ab cuyro vert cu-//bert.

Ítem, un altre libre apel ·lat les *Constitucions* ab cubertes vermelles.

Ítem, dos volums del *Christià*, ço és, lo primer e lo dotzén libre.

Ítem, un altre libre apel ·lat *Guidonis de arte musicali* ab cubertes vermelles.

Ítem, un libre apel ·lat lo *Pastoral* ab cubertes de fusta.

Ítem, un altre libre apel ·lat *Manpoli* parlant *de sacramentis ecclesie* ab cubertes vermelles.

Ítem, un altre libre apel ·lat de *Salamó* ab cubertes vermelles.

Ítem, un libre apel ·lat *De Troya* ab cubertes de cuyro negre.

Ítem, un altre libre apel ·lat lo *Saltiri* ab cubertes de cuyro blanch.

Ítem, un libre ab cubertes de pergamí, lo qual tracta de la incarnació de nostre Senyor Déu Jhesuchrist.

Ítem, un altre libre apel ·lat *Francesch Eximenes*, lo qual parla de les dones ab cubertes de fusta e cuyro negre de damunt.

Ítem, un diornal ab cubertes de fusta cubert de pell.

Ítem, un breuari d'enpremta ab cubertes vermelles.

Ítem, un dotrinal.

Ítem, molts altres libres axí de pergamí com de paper de poqua valor.

(...)

Ítem, vint e set liures moneda reial de València en dinés contants entre // or, reals e menuts en una bosa.

Ítem, més fonch atrobat en béns de la dita marmesoria, tutela e cura les pocesions següents:

Ítem, un alberch situat e posat en la paròchia de Sent Andreu en lo adzuquach en lo qual stava e habitava lo dit mosèn Pasqual Martí e on aquell finí sos derés dies, lo qual és franch e quití, tengut emperò a cens de setanta cinch *solidos* moneda reial de València cascuns anys pagadors als hereus d'en [] Miralles en los mesos de abril e octubre migerament, los quals se poden luyr e quitar per preu de cinquanta liures moneda reial de València, carta de gràcia migançant, lo qual afronta ab alberch del honorable e discret mosèn Miquel Feri, prevere, e ab alberch de la dona na [] la Guimerana, e ab lo dit azuquach.

Ítem, altres dos alberchs en la dita paròchia de Sent Andreu e en lo dit carer eo atzuquach, franchs e quitis, los quals afronten ab alberch del honorable en Pere Ferer, ciudadà, e ab lo forn del honorable en Jaume Ferer, mercader, a dos parts e ab lo dit atzuquach.

Ítem, un altre alberch setuat e posat en la paròchia de sent [] en lo carer apel ·lat de la Edia en lo qual hi a dos portals e dos statges, tengut sots directa senyoria del venerable clero de Sent Martí Nicolau a cens de quatorze *solidos* moneda reial de València, luysme e fadiga etc., tots // anys pagadors en cert termini, lo qual afronta ab alberch d'en [] e ab alberch d'en [] e ab carera pública.

Ítem, un altre alberch situat e posat en la paròchia de Sent Martí en lo carrer apel ·lat de la verge Maria de Gràcia en lo qual hi a quatre statges e cascun statge ab son portal, los quals stan de cantó a cantó, los quals són tenguts sots directa senyoria del magnífich mosèn Cruyllles, cavaller, a cens de tretze *solidos*, sis dinés, luysme e fadiga etc., tots

anys pagadors en la festa de Nadal, los quals afronten ab alberch d'en [] Ceriol, llaurador, e ab dos careres públiques.

Ítem, tres altres alberchs contigus situats e posats en la paròchia de Sent Andreu en lo carer apel·lat d'en Aloy, tenguts sots directa senyoria del noble mosèn [] Pardo, cavaller, a cens de XXVII sous tots tres luysme e fadiga pagadors cascuns anys en la festa de Sent Vicent, los quals afronten ab alberch d'en Johan Pons, Aloy manyà e ab alberch d'en [], bareter, e ab dos careres públiques, la una de les quals va al ort pintat e l'altra al fosar vulgarment dit dels jhueus.

Ítem, cinch fanecades de terra campa situades e posades en la orta de València en la partida de la Creu de Xàtiva, tengudes a cens de quatorze *solidos* al venerable mosèn Rafel de Mena [*paralula tatzada l'legible*], prevere domer de la ceu de València, luysme e fadiga cascuns anys pagadors en la festa de [], les quals afronten ab teres d'en [] Baget, e ab teres d'en e ab teres d'en (*sic*) [].

Ítem, més quatre fanequades de terra campa situades e posades en terme de Rusafa tengudes sots directa senyoria del venerable clero del gloriós Sent Johan del Mercat a cens de quatorze *solidos* tots anys pagadors en la festa de Sent Johan, luysme e fadiga etc. segons que afronten ab terra d'en [], e ab terra [] e ab terra d'en [].

(...) // (...).

Los quals a present se són atrobats en la dita marmesoria, <herència>, tutela e cura etc., protestant que si per avant béns altres se atrobaran etc. Les quals coses foren fetes en la ciutat de València etc.

Presentes foren per testimonis a les desús dites coses los honorables en Berthomeu Sanchis, texidor de lana, e Polo de Casareto, genovès, velluters, comorants en la ciutat de València.

159

ASSUMPTE: Codicil de Joan Trossera, prevere beneficiat en la seu de València.

DATA I LLOC: 16 de setembre de 1494, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Joan Pla, vol. 15569, s/f.

OBSERVACIONS: relacionat amb el doc. 153.

Die intitulata XVI dicti mensis Septembris anno predicto LXXXVIII.

Com a cascú sia lícit e permès, ans e après son darrer testament e darrera voluntat, fer e ordenar sos codicils, em per amor de açò yo, mossèn Johan Trocera, prevere beneficiat en la seu de la present ciutat, // stant sà per gràcia de nostre Senyor Déu de cors e pensa e en mon bon acostumat seny, memòria éntegra e manifesta, attenant yo aver fet testament en poder e mà del notari daval scrit a denou del mes de noembre de l'any mil quatre-cents huytanta-nou, en e ab lo qual he instituhit hereu meu propri universal a Domingo Trocera, nebot meu, substituhint a aquell Pasqual Trocera segons en lo dit testament és contengut, e com ma intenció sia que lo dit Domingo Trocera no sia hereu meu per alguns bons sguarts, ara ab los presents e meus codicils e darrera voluntat mia, revocant la dita institució de herència, instituïsch hereua mia pròpria universal e encara general per dret de institució de tots los béns e drets meus honsevulla que sien a mi pertanguen o pertànyer puxen, luny o prop, ara o en l'esdevenidor per qualsevol títol, causa, manera o rahó la mia ànima e aquella segons dit és, en axí emperò que tots los dits béns e drets meus per los marmessors en lo dit meu testament servits sien venuts en públich encant e als més de preus donant, axí com se pertanga offer se dega, rebent los preus de aquells e dels preus de aquells. Primerament e ans de totes coses, sien comprats vint *solidos* perpetuals sens fadiga e luisme los quals, prechint amortisació del senyor rey, per los dits meus marmessors sien consignats al rector e beneficiats de la sglésia parrochial de mossèn Sant Martí de la present ciutat per obs de dir, cantar e celebrar hun aniversari en la dita sglésia per

ànima mia e de tots aquells a qui yo só obligat, celebrador cascun any e perpetuament lo // dia que menys occupat serà tantost après les festes de Nadal. E ffet lo dit aniversari, lo que restarà de mos béns vull e man que per los dits meus marmessors sia distribuït en misses celebradores per aquells prevere o preveres que los dits meus marmessors volran e elegiran lexant-hi la caritat acostumada axí en la seu de la present ciutat de València com en la dita sglésia de Sant Martí, lexant per caritat a cascuna missa dotze diners segons és acostumat ensemps ab offerta e candel les ~~segons~~.

Totes les altres coses en lo dit meu testament contengudes e ordenades vull que resten en sa força e valor. Aquests són los meus presents codicils e darrera voluntat mia, los quals e la qual vull que valguen per dret de codicils o altra darrera voluntat mia. E si no valia per dret de codicils vull aquell valer per tots e qualsevol leys, usos e costums que mils valer puxa e dega. Los quals foren fets en la present ciutat de València a setze dies del mes de setembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil quatre-cents noranta-quatre. Senyal de mi dit mossèn Johan Trocera ~~predicti~~ qui dessús qui los presents ~~testamen~~ <codicils> darrer mia lohe, aprobe, rattifique e conferme.

Presents foren per testimonis a la confecció dels presents codicils appel·lats e pregats los honorables en Johan Ferrandiç, mercader, en Lope Navarro, *olim* scuder, e en Jacme Campanyes, student en arts, los quals, interrogats per lo notari daval scrit si conexien lo dit codicilant e dixerent que sí. E lo dit codicilant dix que conexia los dits // testimonis. E yo, Johan Pla, notari rebedor dels presents codicils, conech lo dit codicilant e testimonis.

160

ASSUMPTE: Carta del rei Ferran el Catòlic al batlle general del regne de València per comunicar-li la necessitat de fer efectiu el privilegi atorgat en favor de Guillem Molins consistent en una renda vitalícia de 30 lliures valencianes anuals.

DATA I LLOC: 3 d'abril de 1495, Madrid.

FONT: *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Epistolarium*, reg. 596, f. 170v-171r.

OBSERVACIONS: resumit dins ABENIA, C. I R. BÁGUENA: *Catálogo de una serie de Cartas de los Reyes Católicos (1479-1502)*, (València: Imprenta Hijo de F. Vives Mora, 1945), p. 37. Relacionat amb els doc. 161 i 166.

Letra del senyor rey al batle general directa a favor de mossèn Guillem Molins per la gràcia que sa altesa li havia feta sobre la Batlia General.

Al magnífich amat criat, conseller e cambrer nostre don Diego de Torre, batle general del nostre regne de València.

El Rey.

Camarero y bayle general. Nos, por los respettos en nuestro privilegio contenidos, veréys cómo havemos fecho merçé a mossén Guillem Molins, criado e maestro de capilla que era de la sereníssima señora reyna, nuestra madre de inmortal memoria, sobre esa Baylia de XXX libras d'esa moneda durante su vida, segund por el dicho privilegio al qual nos referimos larguamente veréys. E porque en esto tenemos voluntad, atendida su edat y lo que de presente se le quita, que era sostenimiento de su vida, vos encargamos y mandamos que por servicio nuestro, toda consulta cesante, deys orden commo en todo caso él sea paguado cada un año durante su vida de las dichas XXX libras, pues es cierto no tiene otra cosa de qué sostener sino esto que agora le mandamos dar, certificando vos en esto seremos mucho servido.

Datum en Madrid, a III d'abril año mil CCCCLXXXV.

Yo, el Rey

L. Gonçales, secretarius.

ASSUMPTE: **Ferran el Catòlic atorga a Guillem Molins una renda vitalícia de 30 lliures valencianes anuals, carregada a la Batllia General de València, per a compensar la pèrdua del benifet que el músic posseïa en l'església de Santa Engràcia de Saragossa.**

DATA I LLOC: 3 d'abril de 1495, Madrid.

FONT: *E-VAar*, Reial Cancelleria, *Diversorum Valentiae* Ferran II (1488-1496), reg. 309, f. 291v-292v.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 160 i 166.

Guillermi Molins.

Nos, Ferdinandus, etc. Servicia memoratu digna que vos, dilectus alumnus et magister capelle serenissime Joanne regine Aragonum, genitricis nostra immortalis memorie, et noster, Guillermus Molins, presbiter, a quadraginta annis citra eidem serenissime domine regine prestitistis et quem in dies majestati nostre prestare non desinitis nos inducunt ad gratiam infrascriptam, scilicet triginta librarum annualium monete Valencie reddamur liberales <que servicia licet maiori retributione digna sint presertum quod prefata serenissima domina regina in aliquam vite vestre sustentacionem procuravit vobis fieri collacionem beneficii sub invocacionem Sanctorum Engracie et Sancti Hieronymi in ecclesiam Sancte Engracie civitatis Cesarauguste. Ideo quod in aliquem fructuum ipsius beneficii recompensam gratiam subscriptam in quam trigintam llibrarum annualium monete regalium Valencie super fructibus redditibus Baiulie Generalis prefati nostri Valencie regni conmutavimus et concedere decrevimus> ~~et licet servicia maiore retributione ac munere digna [...] in aliquam fructum beneficii predicti beneficii recompensam gratiam eandem dictarum triginta librarum annualium in emendam fructum dicti beneficii conmutamus et concedere decrevimus [...]~~ serenissima domina regina in aliquam vite vestre sustentacione procuravit vobis collacionem beneficii sub invocacione Sancte Engracie civitatis Cesarauguste; et quia in traslacionem noviter facta de dicta ecclesia Sancte Engracie in monasterium Beati Hieronimi oportuit fuitque conventum quod beneficia quod in ipsa ecclesiam fundata erant monasterio eidem unirentur et agregarentur, verum considerantes quod si vos, dictus Guillermus Molins, qui propter vestram decrepitudinem non habens alium modum vivendi quam ex fructibus dicti beneficii, privaretis ab eisdem juxta formam dicte agregacionis, unionis et incorporacionis ~~oportent~~ oporteret vos permeditata suffragia proerrograre in maximum de decus vestre religionis ac consciencie nostre detrimentum. Iccirco presencium tenore, de nostra certa scienciam deliberate et consulto, damus et concedimus vobis, Guillermo Molins, quamdiu in vita fuerit vobis omnes triginta libras monete regalium Valencie quas vobis assignamus et consignamus in et super quibuscumque juribus et emolumentis nostre Baiuli Generalis civitatis et regni Valencie et seu curie nostre ad manus nostri baiuli generalis provenientibus. Ita quod vos dictus Guillermus Molins quamdiu vixeritis, habeatis et recipiatis annis singulis // dictas triginta llibras super dictis juribus et emolumentis et in utilitates vestras conmutatis dictas triginta llibras et de eisdem faciatis tanquam de re vestra propria. Hanc autem donacionem, assignacionem et consignacionem de dictis triginta libris annis singulis modo predicto exsolvendis facimus et facere intendimus vobis, dicto Guillermo Molins, vita vestra ut prefertur durante sicut melius dia potest et intelligi ad vestri comodum savium et bonum intellectum, quam donacionem, assignacionem et consignacionem incipere volumus computare a primo die mensis Januarii proxime elapsi anni presentis et infrascripti in antea singulis annis. Mandantes atque precipientes per hanc eandem magnifico et dilecto consiliario, camerario et baiulo generali nostro Didaco de Torre seu eius in officio locumtenenti expresse et de certa sciencia ut de quibusvis peccunis curie nostre emolumentis et juribus dicte Baiulie Generalis proventuris, det realiterque exolvat vobis a dicto die et deinde anno quolibet vita vestra ut prefertur durante seu procuratore vestro dictas triginta llibras recuperaturus a vobis sue dicto procuratore vestro singulis annis et solucionibus apocas de soluto eius racioni tempore producendas in quarum prima tenor huiusmodi totaliter inseratur in aliis vero solum fiat mencio specialis de eadem

quam nos eadem contextu magistris racionalibus curie nostre et aliis quibusvis a dicto baiulo generali seu eius locumtenenti computum auditoris firmiter tradimus in mandatis ut illius racioni tempore ipso in datarum, ponente dictas triginta llibras racione predictam anno quolibet vobis ut preferatur exolvendas et restituente apocas de soluto quantitates quas racione predicta singulis annis vobis seu dicto procuratori vestro illas exolverit in suis recipiant computis libere, et admittant dubio difficultate et contradictione cessantibus // quibuscunque per quas etiam quibusvis aliis officialibus et subditis nostris tam majoribus firmiter tradimus in mandatis et nostram huiusmodi assignacionem, consignacionem et gratiam ac omniam et singulam de super contenta teneant firmiter et observent, et faciant per quos deceat inviolabiliter observari et non contrafaciant vel veniant aliquo jure causa seu etiam racione in cuius rei testimonium presentem fieri iussimus nostro comuni sigillo in pendenti munitam. Datum Maioreti, die tercio mensis Aprilis anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto regnorumque nostrorum, vildelicet Sicilie anno XXVIII, Castelle et Legionis XXII, Aragonum per aliorum XVII, Granate vero quarto.

Yo, el Rey.

Dominus rex mandavit michi Ludovico Gonçales. Visum per generalem thesaurarium et per A. Bonet pro generali conservatore.

162

ASSUMPTE: Jaume Jeroni de Cabmanyas, com a procurador de Guillem Molins de Podio, beneficiat en la seu de València en un benefici sota l'advocació de Sant Jaume, atorga àpoca a Joan Alegret, doctor en lleis, per la quantitat de 60 sous, la qual paga anualment a Molins.

DATA I LLOC: 13 d'agost de 1495, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Francesc Soler, vol. 2174, s/f.

Die XIII mensis Augusti anno quo supra.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Geronim <de Cabmanyas> ut procurator Guillelmi Molins de Podio beneficiati in sede ~~beneficiato in sede~~ Valencie de beneficio ibidem instituto sub invocacione Sancti Jacobi, prout de dicta mea procuracione constat instrumento publico recepto per discretum Ludovicum Garcia, notarium, die XVIII° mensis Marcii anno a nativitate Domini M^oCCCCCLXXX primo, habens plenum posse subscripta et alia faciendi scienter et gratis dicto nomine confiteor et in veritate recognosco vobis magnifico Johanni Alegret, legum doctore, habitatori civitatis Valencie, presenti et vestris quod dedistis et solvistis michi egoque dicto nomine a vobis habui et recepi mee omnimode voluntati realiter numerando, in presencia notarii et testium subscriptorum, // sexaginta solidos monete regalium Valencie dicto venerabili principali meo debitos de solutione mensis Aprilis proxime lapsi et anni presentis MCCCCCLXXX quinti. Et sunt pretextu seu racione illorum consimilium sexaginta solidorum dicte monete de interesse quos vos, dictus magnificus Johannes Alegret anno quolibet facitis et facere tenemini dicto principali meo in mense aprilis una solutione. Et quia rey veritas talis est renuncio scienter omni excepcioni pecunie predicte non numerate et a vobis non habite non recepte ut predicatur et doli in cuius rey testimonium ffacio vobis et vestris fieri per notarium succontentum presens apoce instrumentum, quod est actum Valencie die terciadecima mensis Augustii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto. Signum mei, Jacobi Jeronim de Cabmanyas predicti qui hec dicto nomine concedo et firmo.

Testes huius rey sunt Martinus Soler et Julius de Benavent, scutifferi Valencie habitatores.

ASSUMPTE: **Joan Montesino, domer i mestre dels diputats de la seu de València, comunica al sotssagristà que els diputats no són responsables del plat i salpaser d'argent que acostumen a portar del cor a la sagristia sinó els escolans, atès que haurien de portar-los aquests darrers.**

DATA I LLOC: 6 d'agost de 1496, València.

FONT: *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f.

Dicta die. Valentiae.

Lo venerable mossèn Johan Montesino, prevere domer de la seu de València e mestre dels diputats de aquella, en presència dels notari e testics dejús scrits constituït davant la presència del reverent mestre Melchior Miralles, mestre en sacra theologia, sotsacristà de la dita seu, de paraula dix e exposà a aquell tals o semblants paraules contenites en efecte, que com los dits diputats haien acostumat portar del cor de la dita seu a la sacristia dona la aygua beneÿta a la salva cascun dia lo plat e salpaser d'argent jatsia no y sien b obligats. Emperò per quant ho han acostumat de portar és content que n porten, mas si algun dan venia en lo dit plat e salpaser de perdre's o àlias, intimava e notificava al dit reverent sotsacristà que per los dits diputats no volia ni entenia aquells ésser-hi tenguts e obligats al dit dan, sinó que los escolans de la dita seu los porten e tornen a la sacristia qui són obligats donar compte e rahó de les coses e joyes de la dita sacristia, requirint de les diverses coses per mi, notari dejús scrit, ésser-li feta carta pública. E lo dit reverent mestre Melchior Miralles, sotsacristà, dix e respós faria ço que degués.

Presentes testics foren a les dites coses los venerables mossèn Johan Caldés e mossèn Luís Romero, preveres beneficiats en la dita seu de València.

ASSUMPTE: **El rei Ferran II atorga a Guillem Molins, antic mestre de capella de la reina Joana, una compensació de 30 lliures valencianes anuals de la Tresoreria General per la pèrdua del benefici de Santa Engràcia i Sant Jeroni a l'església de Santa Engràcia de Saragossa, el qual s'ha unit al recent creat monestir del mateix nom.**

DATA I LLOC: 10 de desembre de 1496, Burgos.

FONT: *E-Bac*, Cancelleria Reial, Registres del regnat de Ferran II, *Diversorum* 9, reg. 3553, f. 157r-158r.

Guillermi Molins, presbiteri.

Nos, Ferdinandus, etc. Servicia memoratu digna que vos, dilectus alumnus ~~noster~~ et magister capelle serenissime domine Joanne, regine Aragonum genitricis nostre immortalis memorie, et noster, Guillermus Molins, presbitero a quadraginta ~~etiam extra~~ annis citra eidem serenissime domine regine prestitistis et que in dies maiestati nostre prestare non desinitis, nos inducunt ad gratiam infrascriptam, scilicet triginta librarum annualium monete Valencie reddamur liberales que servicia licet maiori retributione digna sint, presertim quod prefata serenissima regina in aliquam vite vestre sustentacionem procuravit vobis fieri collationem beneficii sub invocacione sanctorum Engracie et sancti Hieronimi in ecclesia Sancte Engracie civitatis Cesarauguste. Ideo in aliquam ipsius beneficii recompensam gratiam supra scriptam triginta librarum annualium monete regalium Valencie super quibusvis peccuniis et redditibus nostre thesaurarie generalis comittamus et concedere decrevimus; et quia in translacione noviter facta de dicta ecclesia Sancte Engracie in monasterium Beati Hieromi oportuit fuitque conventum quod beneficia que in ipsa ecclesia fundata erant monasterio eidem unirentur et agregarentur, verum considerantes quod si vos dictus Guillermus Molins qui propter vestram decrepitudinem non

habetis alium modum vivendi quam ex fructibus dicti beneficii privaremini ab eisdem juxta formam dicte aggregationis, unionis et incorporacionis oporteret vos per mendica suffragia peragrare in maximum dedecus vestre religionis ac consciencie nostre detrimentum. Iccirco presencium tenore de nostra certa sciencia deliberate et consulto, damus et concedimus vobis eidem Guillermo Molins quamdiu vita fuerit vobis comes triginta libras monete regalium // Valencie, quas vobis assignamus et conscignamus in et super quibuscunque peccunias nostre thesaurarie generalis et seu curie nostre ad manus nostri thesaurarii generalis proventibus seu provenientes. Ita quod vos, dictus Guillelmus Molins, quamdiu vixeritis, habeatis et recipiatis annis singulis dictas triginta libras super dictis peccuniis quas in utilitates vestras convertatis et de eisdem faciatis tanquam de re vestra propria. Hanc autem donacionem, assignationem et conscignacionem de dictis triginta libris annis singulis modo predicto exolvendis facimus et facere intendimus vobis, dicto Guillermo Molins, vita vestra ut preferatur durante sicut melius dici potest et intelligi ac vestri commodum, sanum et bonum intellectum quam donacionem, assignacionem et conscignacionem incipere volumus computari a primo die mensis Januarii anni millessimi quadringentesimi nonagesimi quinti in antea singulis annis; mandantes atque percipientes per hanc eandem magnifico et dilecto consiliario ac thesaurario generali nostro Gabrieli Sanchez seu eius in officio locumtenenti expresse et de certa sciencia ut de quibusvis peccuniis curie nostre ad suas manus proventis seu proventuris det realiter et exolvat vobis a dicto die et deinde anno quolibet vita vestra ut preferatur durante seu procuratori vestro dictas triginta llibras recuperaturus a vobis seu a dicto procuratore vestro singulis annis et solutionibus, apochas de soluto eius raciocinii tempore producendas, in quarum prima tenor huiusmodi totaliter inseratur; in aliis vero solutionibus fiat mencio speciali. (...) // Datum in civitate Burgorum, die decimo mensis Decembris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto regnorumque nostrorum, videlicet, Sicilie anno vicesimo nono, Castelle et Legionis vicesimo tercio, Aragonum et aliorum decimo octavo, Granate autem quinto.

Yo, el rey.

Dominus rex mandavit michi Ludovico Gonçales. Visa per Bonet pro generali conservatore.
Registrata.

165

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere beneficiat a la seu de València, nomena procurador seu Bernat Oliver, mercader de Barcelona, per a cobrar qualssevol quantitats econòmiques que li foren degudes a l'illa de Sardenya.

DATA ILLOC: 10 de desembre de 1496, València.

FONT: *E-VAar*, not. Jaume Salvador, vol. 2696, s/f.

Die sabbati, X Decembris anno a nativitate Domini MCCCCLXXX sexto.

Notum sit cunctis quod ego, Guillelmus Molins, prebiter beneficiatus in sede Valentiae, gratis et scienter cum presenti publico instrumento ubique valituro, ffacio, constituo et ordino procuratorem meum certum, et specialem ac generalem ad infrascripta vos magnificum Bernardum Oliver, mercatorem civem Barchinone, absentem tanquam presentem, videlicet ad petendum, habendum, exhigendum, et recipiendum per me et nomine meo a honorabili Ffrancino Ferrer, mercatore dicte civitatis Barchinone, quasius peccunie quantitates per illum, ut procurator meum pro me receptas in insula Sardinie, et inde apocham vel apochas, albaranum seu albarana, absoluciones et difiniciones faciendum et firmandum et generaliter omnia alia et singula faciendum et libere exercendum que merita premissorum postulant et requirunt, et que ego facere possem si personaliter adessem promitens me seum habere ratum gratum validum

atque firmum quicquid vos dictus procurator meus feceritis et procuraveritis in et super predictis et [...] ea et nullo unquam tempore revocare suis bonorum et iurium meorum omnium obligationem. Actum est hoc Valencie, die decima mensis Decembris anno a nativitate Domini MCCCCLXXX sexto. Signum mei Guillermi Molins predicti qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt honorabilis Petrus Navarro, prebiter habitator Valencie, et Guillelmus Navarro, mercator Valencie.

166

ASSUMPTE: El rei Ferran el Catòlic comunica al batle general en el regne de València que ha commutat la renda vitalícia de 30 lliures valencianes anuals atorgada a Guillem Molins, de la Batlia General de València a la Tresoreria General.

DATA I LLOC: 13 de desembre de 1496, Burgos.

FONT: *E-VAar*, Batlia General, Lletres i privilegis, vol. 1161, f. 343v.

OBSERVACIONS: relacionat amb els doc. 160 i 161.

Letra de mossèn Guillem Molins, prevere.

Anno a nativitate Domini MCCCCLXXXVII die XXIII mensis Januarii. Lo noble e magnífich Batle General mana la infrasegüent letra éser registrada en lo present libre.

El Rey.

Bayle general, por quanto Nos havemos fecha a ~~mossen~~ comutación de la consignación que havíamos fecha a mossén Guillem Molins, capellá[n] de nuestra capella, de trenta llibras de renda sobre essa Baylía General en el nuestro tesorero general Gabriel Sánchiz, por tanto, notificando vos ésta, vos dizimos, encargamos y mandamos que si notamento alguno havíades fecho en vuestro officio en vuestro officio (*sic*) de las dichas XXX llibras en virtud de su privilegio, o aquell havíades registrado, que, vista la presente, por el descarguo de vuestro officio, cancelléys el dicho notamento, eli[mi]néys de los registros de dicha Baylía el dicho privilegio como Nos ayamos aquell cancelado y restado, porque de una mercet o consignación no se follen dos privilegios e dos notamentos, como así cumple al descarguo de la corte y de vuestro officio. *Datum* en Burgos a XIII de desembre del anyo MCCCCLVI. Yo, el Rey.

In curie sigilli secreti VII.

L. Gonsalves, *secretarius*.

167

ASSUMPTE: Guillem Molins, prevere, atorga àpoca a Gabriel Sánchez, tresorer general del rei, per la quantitat de 60 lliures, corresponents als anys 1495 i 1496 de la pensió que rep de 30 lliures anuals de la Tresoreria per gràcia reial.

DATA I LLOC: 14 d'abril de 1497, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Joan Cardona, vol. 6516, s/f.

Die veneris XIII mensis Aprilis ano a nativitate Domini M^oCCCCLXXXVII.

Sit omnibus notum quod ego Guillelmus Molins, prebiter habitator civitatis Valencie, gratis et scienter confiteor et in veritate recognosco vobis magnifico Gabrieli Sanchiz, thesaurario generali serenissimi domini nostri Castellae et Aragonum regis, absentis, et vestris quod per

manus magnifici Alfonsi Sanchiz, locumtenentis thesaurarii generalis dicti domini regis, virtute cuiusdam regie gracia provisionis seu concessionis thenoris sequentis

[*Transcripció del doc. 164*].

dedistis et solvistis michi mee omnimode voluntati realiter numerando sexaginta libras monete regalium Valencie michi debitas de solucionibus que incipiunt curere prima die mensium Januarii anni millessimi quadringentesimi nonagesimi quinti et finiit ultima Decembris anni millessimi quadringentesimi nonagesimi sexti et prima Januarii anni millesimi quadringentesimi nonagesimi sexti et finiit ultima Decembris anni millesimi quadringentesimi nonagesimi septimi. Et sunt ex illis triginta libris dicte monete quas dictus serenissimus rex dominus noster, cum prenarrata regia provisione gracia seu concessione michi solvi jussit anno quolibet prima cuiuslibet mensis // Januarii causis et rationibus in dicta regia gracia ~~eone~~ seu concessione contentis et specificatis ut in ea continetur; unde renuncians scienter exceptioni non numerate peccunie ac dictarum quantitatum per me a vobis non habitatum et non receptorum racione predicta et doli ffacio vobis fieri per notarium infrascriptum presentem apoquam de soluto. Actum est hoc Valencie, die XIII mensis apprilis anno a nativitate Domini millessimo CCCCLXXXVII. Signum mei Guillermi Molins predicti qui hec concedo et firmo.

Thestes huius rei sunt honorabilis Alff (*sic*) Anthonius Alfonso, tonsor sive *baxador*, et Johannes de Medina, nuncius sive *vergueta*, Valencie habitatores.

168

ASSUMPTE: **El capítol de la seu de València atorga un senyal al diputat Nicolau Feliu per a estudiar gramàtica.**

DATA I LLOC: 7 de maig de 1497, València.

FONT: *E-VAc*, not. Jaume Esteve, vol. 3687, s/f.

Domini de capitulo ecclesie Valentinensis in quo fuerunt presentes domini Johannes de Vera etc., vicarius generalis, Gundissalvus de la Cavalleria, Janfridus Serra, Martinus Enyego, Michael Gomiç, Michael Hieronimus de Calatayu, Petrus Paulus Rossell, Damianus Pereç et Gaspar de Pertusa, omnes canonici etc. In domo capituli etc., unanimes etc., (...) providerunt de uno signo quod obtinebat // Augustinus Pastor, olim deputatus dicte ecclesie, Nicolao Feliu, deputato dicte ecclesie ad opus studendi et quamdiu estudet de gramatica pro tempore quo servivit ecclesie.

Testes Johannes Montesino, domerius, et Johannes Bexix, presbiteri.

169

ASSUMPTE: **Testament de Mateu Ferrer, mestre de cant de la seu de Barcelona.**

DATA I LLOC: 13 d'abril de 1498, Barcelona.

FONT: AHPB, not. Pere Pasqual, vol. 191/73, f. 178-179.

Testamentum discreti Mathei Ferrer, magistri scole cantus sedis Barchinone.

In Christi nomine et eius gloriose genitricis simul et virginis Marie matris sue, amen. Ego Matheus Ferrer, magister scole cantus sedis Barchinone, detentus infirmitate de qua mori timeo, in meo tamen bono et pleno sensu sanaque et integra memoria ac firma loquela existens meum,

facio et ordino testamentum, eligens manumissores et huius mei testamenti exeutores magnificum dominum Ludovicum Dezpla, canonicum et archidiaconum sedis Barchinone, et Bartholomeum Sagrera, presbiterum in dicta sede beneficiatum et utriusque ipsorum insolidum [...] manumissoribus meis plenam dono et confero potestatem quod, si me mori contingerit antequam aliud faciam seu ordinem testamentum, ipsi ambo vel alter ipsorum in alterius eorumdem ꝛ absentia vel defectu compleant et exequantur sive compleat et exequatur hoc meum testamentum sive hanc ultimam voluntatem meam prout inferius scriptum invenerint ac eciam ordinatum.

Primum et ante omnia, volo et mando quod omnia debita que [di]e obitus mei debeam persolvantur et omnes iniurie ad quarum restitutionem ego teneam restituantur de bonis meis breviter simpliciter sumarie et de plano prout ipsa de vita seu iniurie melius probari poterunt vel hostendi per testes instrumenta aut alia legitima documenta.

Eligens nanque corpori meo sepulturam in ecclesia sedis Barchinone in tumulo beneficiorum dicte sedis [...] // cognicionem dictorum manumissorum meorum. Item, dimitto operi dicte ecclesie amore Dei, duodecim denarios.

Item, hospitali Sancte Crucis amore Dei, alios duodecim denarios.

Item, utrique manumissorum meorum, pro honore manumissorie, decem solidos.

Item, eciam dimitto dicte ecclesie sedis tabulam cum stanno que habeo in scola cantus Barchinone in quibus scolares sunt assueti studere.

Item, [confrarie] Concepcionis Beate Marie Virginis que celebratur in dicta sede, duos solidos.

Item domine Caterine Mir, que michi servit, unam gonellam ad cognicionem infrascripti heredis mei.

Item, dimitto domine Marie, filie mee, pro omnibus <in alias> sibi pertinentibus in bonis meis quavis causa viginti solidos.

<Item, dimitto dicto magnifico domino Ludovico Dezpla [canonico] sedis Barchinone, ultra legatum [dicte] manumissorie> illas ducentas quinquaginta quinque libras quas serenissimus dominus rex Ferdinandus pro nunch feliciter regnans michi consignavit cum eius provisione ac albaranis jam predictis solvendas in regno Sicilie Sardinie prout in eisdem provisione et albaranis est largo modo contentum ad qu[e] me reffero.

Omnia vero alia bona, mobilia et imobilia, ac jura mea universa et singula quecunque sint et eciam ubicunque dimitto et concedo dicto discreto Bartholomeo Sagrera, manumissori meo, instituens dictum discretum Bartholomeum Sagrera, manumissorem meum, michi heredem universalem ad omnes suas voluntates libere faciendas. Hec est autem ultima voluntas mea quam volo valere jure testamenti, que si forte non valet aut valere non poterit jure testamenti saltem volo valere jure codicillorum vel nuncupativi aut alterius cuiusvis ultime voluntatis quo melius de jure valere possit atque tenere. Et volo quod de presenti meo testamento fiant et tradantur illis quorum intersit tot publica originalia testamenta aut clausule transumpta quot inde petita fuerint ac eciam requisita per notarium infrascriptum. Actum est hoc Barchinone, terciadecima die mensis Aprilis anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo. Signum Mathei Ferrer predicti, qui hoc meum testamentum laudo, concedo et firmo.

Testes vocati et rogati <huius testamenti sunt> sunt Gabriel Portella et Paschasius Terre, clerici.

ASSUMPTE: **Guillem Molins, prevere, atorga àpoca a Gabriel Sánchez, tresorer general del rei, per la quantitat de 30 lliures, corresponents a l'any 1498 de la pensió que rep anualment de la mateixa quantitat per gràcia reial.**

DATA I LLOC: 27 de febrer de 1499, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Joan Cardona, vol. 6517, s/f.

Die mercurii XXVII mensis Ffebroarii anno a nativitate Domini M^oCCCCLXXXVIII^o.

Sit omnibus notum quod ego Guillermus Molins, prebiter habitator civitatis Valencie, gratis et scienter ~~dicto~~ confiteor et in veritate recognosco vobis magnifico Gabrieli Sanchez, thesaurario generali serenissimi domini nostri Castelle et Aragonum regis, absentis, et vestris quod per manus magnifici Alfonsi Sanchez, locumtenentis thesaurarii generalis dicti domini regis, dedistis et solvistis michi mee omnimode voluntati realiter numerando triginta libras monete regalium Valencie michi debitos de solucione que incepit // currere prima die mensis Januarii anni MCCCCLXXXVIII et finit prima [segurament és una errata per ultima] mensis Decembris dicti anni, quas dictus dominus rex cum sua regia provisione, gratia seu concessione manu eius propria signata ac sigillo sue regie magestatis sigillata datum in civitate Burgorum die decimo mensis Decembris anno a nativitate Domini M^oCCCCLXXXVI^o michi solvi jussit anno quolibet prima mensis Januarii causis et racionibus in dicta regie provisione contentis. Unde renunciatis scienter excepcioni non numerate pecunie ac dictarum quantitatum per me a vobis non habitatum et non receptatum racione predicta et doli ffacio vobis fieri per notarium infrascriptum presentem apocam de soluto. Actum est hoc Valencie die XXVII mensis Ffebroarii anno a nativitate Domini M^oCCCCLXXXVIII^o. Signum mei Guillermi Molins predicti qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt nobilis Angel de Vilanova, miles, et magnificus Petrus Rahimundus Dalmau, civis, Valencie habitatores.

ASSUMPTE: **Pere Trull, boneter, i Alfons Nunyes, mercader, venen un censal de 150 sous valencians a Úrsola Ferrando, vídua, pel preu de 100 lliures valencianes sobre una casa de Pere Trull sota domini directe de Guillem Molins de Podio, prevere, com a beneficiat de Sant Jaume a la seu de València, i sotmesa a cens de 36 sous anuals.**

DATA I LLOC: 20 de juliol de 1499, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Pau Metaller, vol. 24622, s/f.

Dictis die et anno.

Petrus Trull, boneterius civis Valencie, et Alfonsus Nunyes, mercator eiusdem civitatis civis, ex certa sciencia etc., ambo simul et uterque nostrum insolidum damus, vendimus etc. vobis magnifice Ursole Ferrando, vidue uxori magnifici Jeorgii Joan, quondam civis civitatis Valencie licet absentis, notario tamen infrascripto pro vobis et omnibus illis quorum interessit legitime stipulante et vestris centum quinquaginta solidos monete regalium Valencie retrocensuales, rendales et annuales sine laudimio et faticha etc., franchos, quitios, immunes et exemptos etc., quos positos et aportatos per nos et nostros in hospicio habitacionis vestri et vestrorum in dicto retrocensuali successorum salve etc. nostris expensis etc., vobis pro vobis et vestris stipulanti dare et solvere promittimus annis singulis die vicesima prima Julii in una solucione incipiendo vobis primam facere solucionem vicesima prima // die mensis Julii anni millesimi quingentesimi, et deinde annis singulis continuabimus dictarum pensionum soluciones, etc. Et

nisi etc. incidamus in penam decem solidorum dicte monete dandorum etc. Itaque soluta pena etc. Simul nosque centum quinquaginta solidos dicte monete retrocensuales, rendales et annuales oneramus, carricamus, imponimus et assignamus specialiter et expresse de, in et super quodam hospicio mei dicti Petri Trull sito et posito in presenti civitate Valencie in parrochia Sancti Petri in vico vulgo dicto de la Freneria tento ad censum triginta sex solidorum monete predictae censualem, rendalem et annualem atque perpetualem sine laudimio et faticha set cum omni alio jure enfiteotico et jure percipiendi ipsos secundum forum Valencie anno quolibet solvendorum in festo Nativitatis Domini in una solutione venerabili Guillermo Molins de Podio, prebitero beneficiato in sede Valencie de beneficio ibidem instituto sub invocacione beati Jacobi, confrontato cum domibus Anthonii [], sartoris, cum domibus Mathei [] cuyracerii, et cum duabus viis publicis. Et generaliter etc. Itaque etc. promittentes et fide bona convenientes ac eciam jurantes ad Dominum Deum etc. non impetrare nech rationes proponere etc. sub pena ultra perjurii penam trescentorum solidorum dicte monete dandorum, etc. Itaque soluta pena etc., pro quibus, etc. Volumus quod fiat executoria cum fori submissione variandique obcione et clausulis assuetis, renunciando ex pacto cuicumque apellationi et recursui et jurii // apellandi et recurrendi etc. Jam dictos itaque centum quinquaginta solidos dicte monete retrocensuales, rendales et annuales cum omnibus suis juribus etc., de quibus etc., et quibus etc. constituhentes etc. et liceat dare, vendere, etc., exceptis clericis etc., nisi dicti clerici etc., sich vobis et vestris vendimus et concedimus ambo simul et uterque nostrum insolidum precio videlicet centum librarum quas omnes a vobis confitemur habuisse et recepisse nostre omnimode voluntati realiter numerando unde renunciamus etc. (...)

Testes Petrus Mas, scutifer, et Cristoforus Serra, fornerius, Valencie habitatores.

172

ASSUMPTE: Darrer testament de Joan de Vera, doctor en decrets, canonge i cabiscol de la seu de València, el qual té el propòsit d'anar a Roma.

DATA ILLOC: 20 d'abril de 1500, València.

FONT: *E-VAar*, not. Joan Comes, vol. 603, s/f.

Die lune, vicesima mensis Aprilis anno predicto millesimo quingentesimo.

En nom de la Sancta Trinitat. Com totes les coses mundanes sien transitòries, a algú en carn posat a la mort corporal scapar no puxa, e de tota sàvia persona se pertanga en la mort sdevenidora pensar e pendre cascun dia per darrer per ço que bon comte puxa donar e retre al seu creador e Senyor dels béns que en aquest món miserable li [ha] acomanats e donats, em per amor de açò yo, en Johan ~~de~~ Vera, doctor en decrets, canonge e cabiscol de la seu de la insigne ciutat de València, estant per gràcia de nostre Senyor Déu sa de ma persona e en bona convalecència e enteniment sancer, ab propòsit e voluntat de anar, migançant la divina providencia, en les parts de Roma e ~~en~~ la anada sia certa la tornada sia incerta, haguts per revocats cassats e nul·les tots e qualsevol testament o testaments, codicils e altres darreres voluntats per mi fins en la present // jornada de huy fets o fetes, convocats per ço los notari e testimonis dejús scrits, e havent poder de nostre sanct pare ab *bullæ plumbeæ* de testar, faç e orden aquest meu darrer testament e aquesta mia darrera voluntat, del qual e de la qual faç marmessors e execudors los venerables mossèn Johan Martínez, mossèn Domingo Saura e mossèn Johan Agostí, preveres beneficiats en la seu de la dita ciutat de València, als quals done licència e plena potestat puixen tants dels béns meus pendre, e aquells sens licència e voluntat de jutge algú ecclesiàstich e setglar vendre que basten a complir les coses per mi dejús ordenades.

E primerament, do e leix a mon senyor lo reverendíssim archebisbe de València de mos béns una dobla d'or de la qual dobla d'or li faç legat per tot e qualsevol dret que aquell haga o li pertangua en mos béns.

En après vull, orden e man que tots mos torts e deutes sien pagats e les injúries satisfetes, ço és aquells e aquelles que verdaderament apparran o's mostraran mi ésser tengut e obligat ab cartes, testimonis, altres legítimes proves, for d'ànima e de consiència benignament observat.

E axí mateix vull, orden e man la sepultura al meu cors après la mia fi ésser feta en lo vas dels canonges que és stat fet en seu de la dita ciutat, la qual vull, orden sia feta segons la condició mia a coneguda de mon hereu dejús scrit.

Ítem, elegesch la tacha de la mia cabiscolia e axí mateix ~~elegesch~~ de la canongia mia de València lo que és acostumat, ço és les mesades e lo vestiari que tot sia distribuït per obs de complir la mia sepultura, e lo que restarà // pagada la dita mia sepultura, que sia distribuït en misses e altres coses a coneguda del reverent capítol.

Ítem, do e leix als dits venerables mossèn Johan Martínez, mossèn Domingo Saura e mossèn Johan Agost, preveres marmessors meus dessus dits, per los trebals e càrechs de la dita mia marmessoria sengles gramalles e capirons de draps de dol.

Ítem més avant, vull, orden e man que totes les companyes de la casa mia sien vestides de drap de dol, ço és los homens de gramalles e capirons e les dones de mantells.

Ítem, do e leix a la magnífica na Ffrancina Ferran, donzella, tota aquella heretat que en poder meu se trobarà lo jorn de la mia fi ab tots los drets e accions e càrrechs que a mi és pervenguda o a pertangut per lo testament de la magnífica na Úrsola Martí *quondam* muller del magnífich en Alfonso Martí, *quondam* ciutadà de València, rebut per lo notari dejús scrit a XVI dies del mes de juny de l'any mil quatre-cents noranta-cinch, al qual me reffir és contengut.

En tots los altres béns meus, deutes, drets e accions mies e a mi pertanyents o pertànyer podents e devenís, luny o prop, ara o en sdevenidor, per qualsevol títol, causa manera o rahó, do e leix al magnífich en Garcia de Vera, donzell, jermà meu e aquell dit en Garcia de Vera, jermà meu, en tots los dits béns e drets meus hereu meu propri e universal e general faç e instituheix per dret de institució a fer de aquells e aquelles a totes ses planes e líberes voluntats. Aquest és lo meu darrer testament e la darrera mia voluntat etc. Ffet fon lo dit testament en la ciutat de València etc.

Presentes foren per testimonis a la confecció // del dit testament appel lats, e per lo dit testador pregats, los quals interrogats *hinch inde* si's conexien e digueren que sí, ço és los venerables mossèn Johan Martínez, mossèn Domingo Saura, preveres beneficiats en la seu de València, e en Antoni Cardona, clergue, de la ciutat de València habitants. E lo qual per mi dit notari era molt bé conegut.

[*En fullet inserit davant el testament*]

Post modum vero die mercurii intitulata XXIII mensis junii anno a nativitate Domini MDVII a *instància e* requisicionem venerabilis Johannis Martinez et Dominici Saura, prebitorum in sede Valentina beneficiatorum, manumissorum scriptorum in testamento reverendissimi cardinalis Johannis Vera fuit testium predictum publicatum per Johannem Comes, notarium ipsius reptione in curia officialatus dicti civitatis Valenciae alta et intelligibili voce (...).

ASSUMPTE: **Guillem Molins, prevere, atorga àpoca a Gabriel Sánchez, tresorer general del rei, per la quantitat de 30 lliures, corresponents a l'any 1499 de la pensió que rep anualment d'ídèntica quantitat per gràcia reial.**

DATA I LLOC: 3 d'agost de 1500, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Joan Cardona, vol. 6519, s/f.

Die lune tercia mensis Augusti anno a nativitate Domini millesimo D.

Sit omnibus notum quod ego Guillelmus Molins, prebiter habitator civitatis Valencie, gratis et scienter confiteor et in veritate recognosco vobis magnifico Gabrieli Sanchiz, thesaurario generali serenissimi domini nostri Castellae et Aragonum regis, absentis, et vestris quod per manus magnifici // A[lfonsi] [Sanc]hiz, locumtenentis thesaurarii generalis a[] domini regis, dedistis et solvistis michi mee omnimode voluntati realiter numerando triginta libras monete regalium Valencie michi debitas de solutione que incepit currere prima die mensis Januarii anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, et finit ultima mensis Decembris dicti anni, quas dictus dominus rex cum sua regia provisione, gracia seu concessione manu eius propria signata sigillo sue regie magestatis sigillata data in civitate Burgorum die decima mensis Decembris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, michi solvi jubet anno quolibet prima cuiuslibet mensis Januarii causis et rationibus in dicta regia provisione contentis. Unde renuncians scienter excepcioni non numerate pecunie ac dictarum quantitatum per me a vobis non habitatum et non receptorum ratione predicta et doli facio vobis fieri per notarium infrascriptum presentem apoquam de soluto. Actum est hoc Valencie, die tercia mensis Augusti anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo. Signum mei Guillermi Molins predicti, qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Petrus Burgal, cerdo, et Salvator Cabrero, agricultor, Valencie habitatores.

ASSUMPTE: **Guillem Ramon de Centelles, vicari general de València, confereix a Gaspar Carles de Cabanyelles, canonge de València, el benefici instituït pel rei en Jaume en la capella de Sant Jaume de la seu de València, vacant per la mort de Guillem de Podio, prevere, el qual era el posseïdor anterior.**

DATA I LLOC: 1 de novembre de 1500, València.

FONT: *ADV, Manuale*, vol. 337/001, s/f.

Die intitulata prima mensis Novembris anno a nativitate Domini MD, ante conspectum reverendi domini Guillermi Ramon de Centellis, vicarii generalis Valencie, constitutus personaliter magnificus Christoforus de Vasurto, miles, habitator civitatis Valencie, receptor pecuniarum baiulie generalis, qui loco, vice, et nomine <ac in personam> nobilis Didaci de Torres, baiuli generalis regni Valencie, et de eius speciali et expressa sibi verbo tenus ut dixit, factus, exhibebat et producebat, exhibuit, produxit, insinuavit et notificavit eidem reverendo domino vicario generali quasdam serenissimi domini nostri domini regis Ferdinandandi, feliciter regnantis, litteras papireas patentes sigilloque secreto eius regie magestatis, ac ergo illarum et <more> eius curie sigillat[a]s et munitas, sanas quidem et integras, non <viciatas>, cancellatas, abolitas nec in aliqua earum parte suspectas, sed omni vicio et suspitione carentes ut prima earum fronte apparebat. In quarum dorso hec:

Al noble, magnífico, amado consejero e bayle general nuestro en el reyno de Valencia, don Diego de la Torre.

Ab intra vero reperta fuerunt verba que secuntur:

El Rey

Bayle General: en días passados feziemos gracia y mercé al magnífico amado maestrosala nuestro mossén Luys de Cabanyelles, de cincuenta llibras de renta pactadas en qualesquiere beneficios o rentas de la iglesia que fuessen de nuestro patronado en este reyno de Valencia por a la persona que ell nombrasse. E porque es nuestra voluntat que la dicha mercé haya efecto, por ende vos dezimos e encargamos y mandamos que, no obstante qualesquiere provisiones o cartas de Nos en contrario emanadas, ni lo que por Nos por una carta que de Burguos vos signemos os fue mandado que no proviessedes ni hiziessedes collar a ninguna persona beneficio alguno sino que por Nos fuesse nombrada, de los primeros beneficios que vaccaran en esse dicho reyno que serán de nuestro patronado, proveáys a la persona que por el dicho mossén Cabanyillas será nombrada asta en suma de las dichas cinquenta llibras, faziendo al vicario general que, en vaccando los dichos beneficios, colle aquellos a la dicha persona nombrada por el dicho nuestro maestrosala, car Nos dende agora por entonçe[s] aprovamos aquella y prestamos a ello nuestro consentimiento. E no fagáys el contrario por quanto es nuestra determinada voluntat. Data en la villa de Alcalá de Henares a XXX días del mes de deziembre, anyo mil CCCLXXXVIII.
Yo, el Rey.

L. Gonzales, secretario.

In Diversorum sigilli secreti, VI, folio XXXXVIII.

Ea propter dixit quod non solum predictarum litterarum <et mandati> de super insertarum <vigore> verum eciam // verum eciam (*sic*) comissionis et facultatis sibi per dictum baiulum generalem sibi ut premittitur, datarum et concessarum presentabat, ac realiter et de facto presentavit ipsi reverendo domino vicario generali, seu coram eo, ad obtinendum simplex perpetuum beneficium ecclesiasticum in ecclesia Valentina ad altare seu in capella sub beati Jacobi Apostoli invocacione et honorificencia per serenissimum dominum regem Jacobum recolende memorie, fundatum et institutum, impresenciarumque vaccans de jure pariter et de facto per obitum venerabilis viri domini Guillermi de Podio, presbiteri, ultimi ac immediati eiusdem possessoris, magnificum, et integerrimum virum, dominum Gasparem Carles [Cabanyelles], canonicum Valentinum, per dictum magnificu<m> Ludovicum de Cabanyelles ad id nominatum, licet absentem, in personam tamen Gaspar Paschual, eius procuratoris, et pro eo suplicans etc. Et dictus reverendus dominus vicarius generalis admissa huiusmodi presentatione, collavit predictum beneficium dicto Gaspari Cabanyelles, et pro eo Gaspari Paschual, eius procuratore, presentis. Testibus Ludovico <Borraç, presbitero in sede beneficiato, et Philipo de Abella, notario>.

175

ASSUMPTE: **Darrer testament d'Honorat Strimundi, xantre de la seu de València.**

DATA I LLOC: 27 d'agost de 1504, València.

FONT: *E-VAc*p, not. Felip d'Abella, vol. 607, s/f.

Die XXVII mensis augusti dicti anni.

En nom de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e de la gloriosíssima verge Maria mare sua, amén. Yo, en Onorat Strimundi, prevere jantre de la seu de la present ciutat de València, attenent que en aquest món no y ha tan certa cosa com la mort corporal e tan incerta com la hora de aquella, e de la persona santa se pertanga sovint pensar en aquella e dispondre dels béns que nostre Senyor Déu li ha acomanats en aquest món, per ço, comanant la mia ànima en les mans de nostre Senyor e redemptor Déu Jesuchrist e de la beneÿta mare sua, estant malalt e detengut de greu malaltia de la qual tem morir, emperò en mon bon seny, íntegra e manifesta paraula e acostumada memòria, revocant, cassant e anulant tots qualsevol testaments, codicils e altres darreres voluntats per mi fets e fetes en poder e mà de qualsevol notaris e altres persones, així

de paraula com en escrits, tro en lo present dia de huy, ara de nou faç e ordén aquest meu darrer testament e la meua darrera voluntat.

E primerament vull, orden e man que tots mos deutes, torts e injúries sien pagats e satisfets, aquells emperò que s trobaran yo ésser tengut e obligat ab actes, contractes, scriptures, testimonis dignes de fe e altres legítimes proves for de ànima sobre açò benignament observat.

Ítem, faç e elegesch marmessors meus e del present meu testament exequidors los venerables mossèn Joan Nomdedéu, major de dies, beneficiat en la seu de València, present e lo càrrech de la dita marmessoria acceptant, mossèn Berthomeu Esteve, domer de la dita seu, absent així com si fos present, preveres, als quals, ensemps e a cascú de aquells per si, do licència, facultat e plen poder que puixen o puixa pendre, haver, ocupar e vendre tants de mos béns e los preus de aquells rebre que basten a fer, exequir e complir les coses deiús scrites e per mi ordenadores; e del que rebran puguen formar àpoca o àpoques, albarans e altres legítimes cautheles. E açò puixen fer los dits meus marmessors e l'altre de aquells per sa pròpia auctoritat, licència o auctoritat de algun jutge ecclesiàstich o secular sobre açò no esperada.

Ítem, vull e man que la sepultura al meu cors donadora e fahedora sia feta en la dita seu de València en lo vas o fossa dels capellans, en la qual vull e man que y entrevinga la loable confraria de la gloriosa verge Maria de la dita seu.

Ítem, vull e man que lo sendemà de la dita mia sepultura me sia fet cors present e que y entrevinga la confraria del benaventurat martre Sanct Narcís de la dita seu e que y sien pagades les caritats acostumades.

Ítem, vull que sien pagats los sitis de la dita confraria los que seran deguts fins lo dia de la mia fi, e de tot lo que sobrarà sien dites misses de *requiem* per ànima mia e de tots fels defuncts.

Ítem, vull e man qua sien pagats nou sous los quals dech a una tapinera los quals li dech de pa que he pres de sa casa, la qual té un bací de lautó en penyora.

Ítem, vull e man que de mos béns sia pagada una castellana o trenta sous, los quals dech an Amador, carnicer, los quals han procehit de carn que lo dit en Amador me havia venut.

Ítem, vull e man que sien pagats dels dits béns meus vint sous, los quals per mi ha pagat o promès pagar lo venerable mossèn Joan Sarrió, prevere, al flaquer de Sant Joan de l'Espital, lo qual té hun bací de lautó e en penyora.

Ítem, vull que sien pagats a mossèn Pere Pons sis sous, los quals graciosament me havia prestats.

Ítem, vull que sien pagats a hun jove abaixador, lo qual és nebot de Sanchot, cinch sous los quals li dech de hun tros de drap que m'ha abaixat.

Ítem, vull que sien donats a la relongera dos sous, los quals me ha emprestats.

Ítem, vull e man que sien pagats dels dits béns meus a na Mojolina lo loguer de la casa del primer dia de maig fins al dia de Sent Lorenç prop passat, a rahó de set timbres l'any.

Ítem, do e leix al reverendísimo senyor arquebisbe de València per part e per legítima de qualsevol dret que en los dits béns meus li pertanga o pertànyer puixa, cinch sous moneda reals de València.

Ítem, do e leix tots los meus libres de cant a la seu de València.

Tots los altres béns e drets meus, així mobles com sehents e semovents, honsevol que sien luny o prop, que a mi pertanguen o pertànyer puixen ara o en esdevenidor, vull e man que per los dits meus // marmessors sien venuts als més preus donants e lo procehit dels dits béns e preus de aquells sien e serveixquen per a fer, exequir e complir totes les dites coses per mi dispostes e ordenades ab lo present meu testament. E si fetes e complides aquelles, alguna cosa excaja dels dits preus, vull tot sia distribuït en misses de *requiem* per ànima mia e de tots fels deffuncts celebrades per los preveres que los dits meus marmessors volran e elegiran.

Aquest és lo meu últim e darrer testament e la mia darrera voluntat, lo qual e la qual vull e man que valga per dret de testament, e la mia darrera voluntat o per dret de codicil de testament nuncupatiu o per qualsevol dret, ley, fur, costum o privilegi que millor valer puixa e deja, lo qual fon fet en la ciutat de València, a vint e set del mes de agost any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents e quatre. Senyal de mi, en Onorat Strimundi, testador dessús dit, qui lo present meu testament loe, atorgue e ferme.

Testimonis foren presents convocats, appel lats e pregats per lo dit testador los honorables en Johan Garcia, en Domingo Andrés e en Àngel Royo, scrivents, los quals, interrogats per mi Philip de Abella, notari rebedor de dit testament, si conexien lo dit testador e a mi dit notari digueren que sí e lo dita testador ~~di~~ dix que conexia als dits testimonis e a mi, dit notari, e yo, dit notari, conexia als dits testador e testimonis.

En après, a setze del mes de setembre del dit any après mort del dit testador, lo dit testament ~~fon publicat~~ a instància dels dits venerables mossèn Berthomeu Steve e mossèn Johan Nomdedéu, marmessors del dit testador, lo dit testament fon publicat ab alta e intel libre veu de paraula a paraula per mi Philip de Abella, notari rebedor de aquell en la casa mia. E aquell lest e publicat, los dits marmessors digueren que, per reverència de nostre Senyor Déu e per lo amor que tenien al dit deffunct, acceptaven lo càrrech de la dita marmessoria.

Presents foren per testimonis a les dites publicació e acceptació los sobredits en Johan Garcia, en Domingo Andrés e en Àngel del Royo, scrivents.

176

ASSUMPTE: Inventari del béns que foren d'Honorat Strimundi, prevere xantre de la seu de València.

DATA I LLOC: 19 de setembre de 1504, València.

FONT: E-VAcp, not. Felip d'Abella, vol. 607, f. 193r-195r.

OBSERVACIONS: S'han omès en la transcripció els objectes domèstics, aliments i indumentària.

Die XVIII mensis Septembris anno a nativitate Domini M^oD^oV^o [errata per 1504].

Cum obdoli maculam evitandam omnemque fraudis suspicionem tollendam seu removendam, tutores, curatores, manumissores, executores, rectores, administratores et heredes secundum Deum et bonam fidem ac secundum forum Valencie de bonis defunctorum vel minorum inventarium facere teneantur ne tempore lapsio vel alias bona illa valeant deperiri seu etiam occultari, iccirco in Dei nomine eiusque divina gracia invocata pateat universis et singulis quod nos Bartholomeus Steve, ebdomedarius, et Johannes Nomdedeu dierum maior, benefficiatus sedis Valencie, manumissores et executores ultimi testamenti et voluntatis venerabilis domini Honorati Strimundi, presbiteri habitatoris civitatis Valencie, prout de dicta nostra manumissoria legitime constat ultimo dicti Honorati Strimundi defuncti testamento Valencie confecto per notarium publicum infrascriptum recepto sub die vicesima septima mensis Augusti proxime preteriti in posse eiusdem notarii publicato post obitum dicti testatoris sub die sexta decima currentis mensis Septembris in principio autem nostre administracionis sive manumissorie convocatis notario et testibus infrascriptis, ex nostri certa sciencia atque gratis dicto nomine facimus inventarium seu

reportorium de omnibus et singulis bonis et juribus que ad presens invenimus fore seu pertinere dicte manumissorie sancte et venerande crucis signo precedente in hunc videlicet modum.

Et primo, en la cambra hon lo dit defunt fení sos darrers dies en la casa de na [] en la ciutat de València foren atrobades les coses següents, les quals foren scrites e inventariades en presència.

Primo, hun crucifixi.

Item, hun retaulet de la verge Maria.

Ítem, dos breviaris de empremta de paper del bisbat de València.

Ítem, un diornal de pergamí de ploma del dit bisbat.

(....)

Ítem hun libre d'estampa quèrnat ab post lo qual se diu *Arbor Sciencie*.

Ítem, hun altre libre de empremta ab cubertes de pergamí lo qual se diu *Ingressis facilis*. //

Ítem, hun libret de empremta quèrnat en postss lo qual se diu *Metafisica*.

Ítem, un libre de empremta ab cubertes de pregamí lo qual se diu *Scala Dei*.

Ítem, hun libre migancer ab cubertes de posts de empremta lo qual se diu *Ars generalis*.

Ítem, hun libre de pregamí ~~quèrn~~ scrit de mà quèrnat en posts lo qual se diu *Philosophia de amor*.

Ítem, un libre de empremta ab cubertes de pregamí lo qual se diu *Opera divi Boecii*.

Ítem, hun libre de mà quèrnat de pregamí quèrnat en posts lo qual se diu *Metaphisica*.

Ítem, hun libre de empremta ab cubertes de pregamí lo qual se diu *Confessional*.

Ítem, hun libre en pla ab cubertes de pregamí scrit de ploma lo qual se diu *Cercapou*.

Ítem, hun libre de empremta ab cubertes de pregamí lo qual se diu *Sermones dicipuli*.

Ítem, hun libre de forma major de empremta ab cubertes de pregamí lo qual se diu *Cathalogus sanctorum*.

Ítem, hun libre de forma major de empremta quèrnat ab posts lo qual se diu *Catolicon*.

Ítem, hun libre de empremta de miga forma quèrnat en posts lo qual se diu *Hubertinus. De vita Christi*.

Ítem, hun libre de forma major de empremta quèrnat en posts lo qual se diu *Lo cartoxà*.

Ítem, hun libre de empremta de forma major quèrnat en posts lo qual se diu les *Epístoles de Tul li*.

Ítem, hun libre de forma major de stampa quèrnat en posts lo qual se diu *Passiones Sanctorum*.

Ítem, hun libre de miga forma de empremta ab cubertes de pregamí lo qual se diu *Sermones Vorgii*.

Ítem, hun libre de pregamí de forma major scrit de mà ab cubertes de posts lo qual se diu *Prologus compillacionis domini Gregorii pape*.

Ítem, un libre de forma major de empremta ab cubertes de fusta lo qual se diu *Civitas Dei*.

Ítem, hun libre de forma major de empremta ab cubertes de fusta lo qual se diu *Lo primer del Christià*.

(...) // (...) // (...)

Ítem, una caixa migancera de noguer plena dels libres següents:

Ítem, hun Johan Steve quèrnat en posts de empremta de forma chica.

Ítem, unes ores franceses de empremta storiades.

Ítem, hun libre chiquet de posts de empremta lo qual se diu *Antidotarius*.

Ítem, un libre de forma gran quèrnat en pregamí lo qual se diu *Johannes canonici doctoris*.

Ítem, hun libre de empremta quèrnat en posts lo qual se diu *Meditaciones Augustini*.

Ítem, hun libre de empremta quèrnat en posts lo qual se diu *Auctores* ab coment.

Ítem, altre libre de empremta quèrnat en posts en pla lengua francesa lo nom del qual se ignora.

Ítem, altre libre en pregamí quèrnat de empremta lo qual se diu *Proverbi oriun* de mestre Ramon Dul.

Ítem, hun libre de ploma quèrnat en posts lo qual se diu *Natura cuilibet*.

Ítem, ut un libre chich de posts de stampa lo qual se diu *Multorum ordinis nostri*.

Ítem, dos libres desquèrnats de empremta appel lats lo hu *Prologus Augustini* e l'altre *Prologus del Scot* vel alias *segons o tercer del Scot*.

Ítem, un libre de miga forma quèrnat de pregamí de empremta nomenat *Epistole Beati Aucelini*.

Ítem, hun libres crit de mà nomenat *Clemens papa*.

Ítem hun libre desquèrnat de pregamí de empremta lo qual se diu *Capientes*.

Ítem, altre libre desquèrnat de empremta lo qual se ~~diu~~ es comença *Samaritanus*.

Ítem, hun libre de enpremta ligat en posts nomenat *Sermones*.
Ítem, hun libre chich de ploma ligat en posts qu lo qual escomença *Lochica magistri Morcelli*.
Ítem, hun libre de mà ligat en posts dit *Gaucer*.
Ítem, hun libre hun libre de stampa ligat en posts nomenat *Gamaniel*.
Ítem, hun libre de stampa lo qual se diu *Defecerunt*.
Ítem, hun libre chich en pla nomenat *Exordi* ligat en pregamí. //
Ítem, hun libret nomenat *Regimen sanitatis* ligat en pregamí.
Ítem, hun altre libre nomenat *Perotço* qui comença *Exposiciones nominum*.
Ítem, hun libre migancer nomenat *Quadragesimale*.
Ítem, altre libre de posts de stampa qui comença *Exposiciones nominum*.
Ítem hun libre vell de ploma nomenat *De fide*.
Ítem, hun libre de stampa ligat en pregamí tot rosegat.
Ítem, hun altre libre de enpremta ligat en pregamí lo qual se nomena *Exposició de la sacra scriptura*.
(...)

177

ASSUMPTE: **El capítol de la seu de Tarragona nomena “Antonet Marlés” [Antoni Marlet] en el càrrec de mestre de cant.**

DATA I LLOC: 8 de juny de 1506, Tarragona.

FONT: *E-TAc*, Secció A. Armari II, num. 56 (llibre d'actes capitulars 1501-1515), f. 59v.

[*Al marge esquerre:*] De Antoneto Marles, magistro cantus.

[*Al cos de text:*] Item laudarunt et aprobarunt ac ratam, gratiam seu firmam habuerunt capitulaciones inhitam, factam et conventam cum honorabili Antoneto Marles, magistro cantus nunch in servicio illustrissimi domini infantis Enrici comorantis, in et cum conducitur pro magistro cantus huiusmodi Tarraconensis ecclesie.

178

ASSUMPTE: **Darrer testament de Guillem Rabós, prevere [i xantre de la seu de València].**

DATA I LLOC: 20 de gener de 1517, València.

FONT: ADPV, not. Felip Martí major, vol. e.5 .1/4, s/f.

OBSERVACIONS: Relacionat amb els doc. 179 i 180.

Die XX dictorum mensis et anni.

En nom sia de la sanctíssima Trinitat, pare, fill e sanct sperit, amén. Com totes les coses de aquest món sien transitòries e allenegables, e la creatura en cascú posada a la mort corporal acampar no puxa, em per amor d'açò, sàpien tots que yo, mossèn Guillem Rabós, prevere habitant de la present ciutat de València, // pensant no y haja cosa tan certa com la mort e tan incerta com la hora de aquella, per la qual rahó tota sàvia persona deu pensar en la mort sdevenidora e dispondre de si, e de sos béns e de la ànima sua, per ço que si la mort venia soptadament com a molts s'esdevé, no constregua la persona morir intestata, per tal invocada la gràcia e adjutori de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e de la humil verge Maria, mare sua, special advocada mia y de tots los pecadors, stant malalt e de greu malaltia en lo lit detengut, la qual ha molt temps que m e de la qual tem morir, stant emperò en mon bon seny e recort tenint la loqüela intel·legible e manifesta per a poder ordenar, dispondre e fer tots qualsevol actes, feta primerament la solemnitat que per fur e bona rahó en semblants fets e actes és introduhida e

aquella en res no obmesa, revocant, cassant e anul·lant ab lo present tots e qualsevol altres testaments, codicils e altres últimes e darreres voluntats per mi en tot lo temps pasat en poder e mà de qualsevol notari e notaris fets e ordenats, fetes e ordenades, axí ab paraules derogatòries com sense aquelles, de les quals al present no m recorde[m] e les quals vull, orden e man haver ací per expressades e continuades, axí com si mot a mot e paraula per paraula fossen scrites, e continuades, ara darrerament faç e orden aquest meu present darrer testament, última e darrera voluntat mia, de la qual e de la qual elege[s]ch en marmessors meus e de aquest meu present e darrer testament e última e darrera voluntat mia executadors los noble e venerable don Gisbert Pardo de la Casta, frare Johan Gallach, de l'orde e monestir de Pre//hicadors, e mossèn Miquel Romeu, prevere beneficiat en la seu de València, habitants de la matexa ciutat, als quals tots ensemps o a l'hu o dos de aquells per absència o malaltia e indisposició o nolèntia dels altres o de l'altre, done e conferesch ple e bastant poder e facultat puxen e puxa tants de mos béns pendre e a mans sues ocupar e aquells vendre e alienar per los preus aquells o aquell ven vists, e los dits preus rebre que basten a fer e complir totes les coses per mi en lo present meu darrer testament dispostes e ordenades. E açò facen e fer puxen per lur pròpia auctoritat e sens licència e auctoritat de jutge algú axí ecclesiàstich com secular com vull hi m plau sien cregruts de sa simple paraula e sens testimonis nroves algunes e quadan algú a aquells ni altre de aquells ni a lurs béns no ls puxa venir per lo càrrech que pendran de acceptar la mia marmessoria preguntant y encarreguant-los per amor de Déu tant com puch vulleu pendre y acceptar la mia marmessoria e portar aquella a degut compliment y efecte com yo de aquella molt confie.

E primerament, vull, orden e man que tots mos deutes sien paguats, torts e injúries restituhides e satisfetes a aquelles persones que legítimament y clara apparrà yo ésser tengut e obligat ab legítimes proves e altres cauteles // o testimonis dignes de fe, for de ànima sobre açò benignament observat.

Et signanter me recorde y confesse ésser deutor a les persones següents les quantitats davall scrites, les quals vull, orden e man los sien paguades e satisfetes.

Primerament, al reverent mestre Johan Celva, mestre en sacra teologia de orde de Sant Domingo del monestir de Prehicadors, dos ducats, los quals me ha prestats e per los quals té penyora una exorqua o manilla d'or.

Ítem, al dit mossèn Miquel Romeu, altre dels dits marmessors meus en diverses partides tretze lliures, dèset *solidos*, deu dinés, ço és cent reals, dos castellanes y miga e mig ducat enprestats graciosament, e la restant quantitat a compliment de les dites tretze lliures, dèset *solidos*, deu dinés de caritat de certes misses per aquell per mi e de voluntat e consentiment meu celebrades.

Ítem, al dit frare Johan Gallach, altre dels dits marmessors meus quatre ducats d[o]r, los quals graciosament me ha prestats.

Ítem, en après recomanant la mia ànima en mans de nostre Senyor Déu Jhesuchrist quant aquella sia separada del meu cors, prenc per ànima e sepultura mia tota la mia roba de vestir e de la persona // mia e dels llibres que tinch eo lo procehit de aquells, la qual roba e llibres vull, orden e man en continent après òbit meusien per los dits marmessors meus venuts per obs de fer e complir totes les coses per mi ànima e sepultura mia despostes e ordenades en lo present meu e darrer testament.

Ítem, vull, orden e man que ans que lo meu cors sia liurat e portat a eclesiàstica sepultura, me sia dita e cantada la letania ab sos responsos e sia dita e celebrada una missa de *Requiem* cantada per aquells preveres que als dits marmessors meus ben vist serà.

Ítem, en après elegeixch sepultura al meu cors fahedora en lo vas dels capellans en la seu de la present ciutat de València. E vull, orden e man que en la dita mia sepultura sia e intrevinga la loable confraria de la Verge Maria de la Seu, de la qual yo só confrare, preguntant als confreres de

aquella vullen pregar a nostre Senyor Déu per la mia ànima, e que sia paguada la caritat acostumada a la dita confraria.

Ítem, vull, orden e man que lo dia après que lo meu cors serà liurat a eclesiástica sepultura, ço és lo sendemà, que sia dit e celebrat un aniversari e cap d'any a coneguda dels dits marmessors meus. //

Ítem més, vull, orden e man me sien dites e celebrades les trenta misses vulgarment appel·lades de sant Amador, ab ses canelles e oferta segons se pertany per a aquells preveres que mos marmessós volran y elegiran.

Ítem més, vull, orden e man me sien dites e celebrades les cinch misses de les cinch plagues, e les misses de sanct Agostí ab ses canelles e ofertes segons se pertany.

Ítem, do e leix a la verge Maria de Montserrat cinquanta *solidos* reals de València.

Ítem, do e leix a la obra e ornaments de la capella del gloriós Sanct Vicent Ferrer que és en lo monestir de Pricadors de la dita ciutat, cinquanta *solidos* de la dita moneda.

Ítem, do e leix al spital general de la dita ciutat lo meu lit en lo qual yo de present stich ab tot lo forniment que té, ço és tres matalafs, un parell de lansols, una flaçada, una vanova e un coxí e lo cortinatge de pinzell. E fetes e complides totes les dites coses per mi dessús en lo present meu darrer testament dispostes e ordenades, si res sobrarà dels dessús dits béns per ànima mia e sepultura mia presos, vull, orden e man que lo que sobrarà sia fet e distribuït per los dits // marmessors meus, si e segons per mi daval en la clàusula de la herència trobaran ordenat e dispost, de tots los altres béns meus. E si la dita roba no bastarà, hi sia fet compliment dels altres béns meus así que totes les dessús dites coses per mi dispostes sien ab tor efecte complides.

Ítem, do e leix a l'il·lustríssimo e reverendíssimo senyor archabisbe de València, una dobla d'or valent vint *solidos* de la dita moneda per tot e qualsevol dret que aquell tingua e li pertanygua e pertanyer puxa en los béns e herència mia.

Ítem, do e leix a la administració de la bossa del menut de la dita seu deu lliures de la dita moneda per lo que yo he fallit en los officis divinals de la dita seu.

Ítem do e leix a na Ysabel Dies, que de present stà en ma casa y servey, tots los béns mobles meus que s trobaran en la mia casa y herència, axí roba de lana com de li e qualsevol altres, exceptats tant solament la roba de vestir mia, llibres e llit, dels quals he dispost dessús, lo qual leguat y lexa li faç per tot e qualsevol dret que aquella tingua e li pertanya contra mi e béns meus axí per rahó de la molta sirvitut que molt temps he hagut de aquella com per soldada e qualsevol altra causa, via, forma e manera.

Ítem, do e leix e legue a cascú dels dits marmessors meus, cents *solidos* de la dita moneda per los tre//bals grans que han de sostenir en lo càrrech que pendran de la dita marmessoria mia, als quals pregue tant com puch, per honor y reverència de nostre Senyor Déu e per amor mia, se vullen tenir per contents.

Ítem, do e leix a na Elionor Aldomar, per los serveys que de aquella he rebuts, cent *solidos* de la dita moneda.

Ítem, do e leix am Anthoni Sorní, cosí e parent meu, cinquanta *solidos* de la dita moneda, e après obte de aquell, los dits cinquanta *solidos* vull que sien e vinguen a Hieroni Sorní e Àngela Sorní, fills de aquells, per iguals parts.

Ítem, do e leix als dits Hieroni e Àngela, deu lliures partidores per iguals parts, ço és a cascú de aquells cent *solidos*, ab tal vincle e condició que morint lo hu de aquells quant que quant sens

fills legítims e naturals, la part de aquell axí morint sia e pervingua al altre sobrevivint a fer de aquelles a ses propies planes e líberes voluntats.

En tots los altres béns meus mobles e immobles, sehents e semovents, deutes, drets, actions a mi pertanyents e pertànyer podents e devents, luny o prop, ara o en sdevenidor, en qualsevol nom e per qualsevol títol, causa, manera e rahó, hereua mia pròpia universal faç e instituexch per dret de institució en honorificència e reverència de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e de la sacratíssima verge Maria mare sua, senyora e advocada mia // e de tots los pecadors e de tots los sancts de parahís, a la ànima mia. En aquesta forma que vull, orden y man que per los dits marmessors meus sien presos a mans sues tots mos béns, deutes e drets a aquells venuts e alienats per los preus a aquells ben vists a les persones que volran y poran, e los preus de aquells rebuts per obs de fer y complir les coses dessus dites per mi dispostes e ordenades. E fetes e complides aquelles, tot lo que restarà sia distribuït e despés e paguat en misses de *Requiem* per ànima mia e de tots faels e en remissió de mos pecats, celebradores per aquell prevere y preveres e en les esglésies de la dita ciutat de València que yo tinch dit e significat ja als dits marmessors meus (...).

Aquest és lo meu vúltim (*sic*) e darrer testament, última e // darrera voluntat mia, lo qual e la qual vull que valgua per dret de testament o codicils o última voluntat o testament nuncupatiu o per donació per mort o per aquella millor via, forma e manera que segons disposició de dret e furs del present regne *et alias* mills valer puxa e a la mia intenció aplicar e adaptar se dega. Lo qual fonch fet en València etc.

Testimonis foren presents a la confectió e ordinació de aquest present testament preguats, convocats e demanats, lo honorable e discret en Francí Gaçet, notari, e Pere Pallo, scuder, e Johan Corts, student, habitants de la ciutat de València, los quals, interrogats si conexien lo dit testador e tots ensemps e cascú per si dixeren e respongueren que sí, nomenant aquell per son propi nom e cognom. E lo dit testador per lo semblant interrogat, dix e respós conexia los dits testimonis nomenant aquells per sos propis noms e cognoms, lo qual e los quals testador e testimonis yo, dit Phelip Martí, notari rebedor de aquell dit testament, coneguí molt bé.

En après, a trenta-un dies del mes de giner de l'//any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents y dèset, que fonch lo segon dia après la mort del dit mossèn Guillem Rabós *quondam* prevere testador qui dessus en la casa de aquell e en la qual mentres vixqué stava e habitava situada e posada en la parròquia de Sanct Steve de la dita ciutat de València en lo carrer vulguarment dit de la Morera de Carròs e hon lo dit defunct morí e passà de la vida en l'altra a instància dels dits noble don Gisbert Pardo e los venerables mossèn frare Johan Galach de l'orde e monestir de pricadors de la dita ciutat e mossèn Miquel Romeu, prevere marmessors del dessus dit testament lo dit testament per mi Phelip Martí, notari públich de la present ciutat rebedor de aquell, en presència dels dessus dits marmessors e dels testimonis daval scrits e de altres persones, ab alta e intel ligible veu fonch publicat mot a mot de la primera línea fins a la darrera inclusive, los quals dits marmessors publicat lo dit testament e hoÿt aquell molt bé, dixeren e respongueren que, per honorificència e reverència de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e per la molta amor que tenien e havien tengut al dit mossèn Guillem Rabós, testador qui dessus, acceptaven la dita marmessoria, offerint-se promptes de donar bon recapte e compliment a aquella, la qual accepten ab benefici de inventari, // lo qual volen e entenen fer de continent, protestant que no volen ésser tenguts ni obliguats *ultra vires hereditarias*. E encara accepten los dits legats a aquells fets e protesten de sos treballs. E los dits frare Gallach e mossèn Romeu dixeren que acceptaven la confessió per lo dit testador feta en son testament. E lo dit mossèn Romeu protestava que no li fos fet ni causat prejuhi en haver e cobrar de la herència del dit testador un címbol que aquell li acomanà e lo dit mossèn Rabós ha venut. E generalment protesten los dits marmessors de tot ço e quant los sia lícit e permès protestar, requerint *de premissis* carta pública. Presents foren per testimonis a la publicació del dit testament e coses dessus dites Johan del Borno, carnicer, e Johan Navarro, scuder, habitador de València.

ASSUMPTE: **Inventari dels béns de Guillem Rabós, prevere [i xantre de la seu de València].**

DATA I LLOC: 31 de gener de 1517, València.

FONT: ADPV, not. Felip Martí major, vol. e.5 .1/4, s/f.

OBSERVACIONS: S'han omès en la transcripció els objectes domèstics, aliments i indumentària.

Relacionat amb els doc. 178 i 180.

Die XXXXI et ultima Januarii anno predicto MDXVII.

Cum obdoli maculam evitandam omnemque fraudis suspicionem tollendam et amonendam manumissores, heredes, tutores et curatores bonorumque detentores et omnes hii qui bona aliena incipiunt ministrare inventarium memoriale sive capbrevium facere et conficere teneantur ne bona ipsa pereant sue processu et lapsu temporis aliquantulum valeant et patri//monia in aliquo non confundantur. Idcirco, nos, Gisbertus Pardo de la Casta, nobilis, frater Johannes Gallach, ordinis sancti Dominici presentis civitatis Valencie vulgo dicte de Pricadors, et Miquel Romeu, presbiter beneficiatus in sede Valencie dicte civitatis habitator, ut et tanquam manumissores venerabilis Guillermi Rabos, quondam presbiteri et ipsius ultimi testamenti executores prout de dicta manumessoria legitime constat ultimo dicti Guillermi Rabós, quondam presbiteri testamento recepto per notarium infrascriptum sub die vicesima presentis mensis Januarii, et post ipsius obitum per eundem notarium publicato presentibus et hic contentis die et anno, ex certa sciencia atque gratis, cum hoc presenti publico instrumento cunctis temporibus hic et ubique valituro et in aliquo non violando seu revocando nominibus predictis convocatis notario et testibus sub contentis signoque venerande crucis [...] de omnis bonis, herencie, manumissorie suppre dicte pertinentibus que ad nostrorum noticiam potuerunt pervenire inventarium, memoriale sive capbreviaum facimus et conficimus in hunc qui sequitur modum.

Et primo, confessam haver attrobat en // la casa del dit defunct e hon aquell mentres vevia stava e finí sos darrers dies, situada e posada en la parròquia de Sanct Stheve de la dita ciutat, en lo carrer vulgarment dit de la Morera de Carròs, sots certes afrontacions limitada, los béns mobles següents:

(...) // (...) // (...) // (...)

Ítem, en un palau baix fonch attrobat lo següent:

(...)

Ítem, dos llibres grans de cant vulgarment dits oficers, los quals se diu són de la seu de la dita ciutat de València.

(...) // (...)

Ítem, en los studis de la dita casa fonch attrobat lo següent:

(...)

Ítem, un altar, ço és una tauleta de fusta ab petges clavats en aquella.

Ítem un devant altar de guademecir.

Ítem, una spigua daurada ab un crucifixi dins guarnit ab portes en les quals stan pintats los evangelistes.

Ítem, un breviari vell. //

Ítem, un libre que s diu lo dominical de mà vell squinsat.

Ítem, altre libre appel lat lo Catolicon de stampa ja molt usat.

Ítem, altres dos libres de sermons de stampa appel lats lo Pomeri.

Ítem, altre libre de sermons appel lat de Landulfo cartoxà de stampa.

Ítem, un libre lunari.

(...)

Ítem, en lo retret o segon studi fonch attrobat lo següent:

Primo, un cofre de camí de carmesí ab faxes daurades, e dins aquell lo que s segueix:

Primo, un libre de cant d'orgue de forma major.

Ítem, altre libre de cant de forma chiqua.

Ítem, un altre libre appel·lat de Ysop.
Ítem, altre libre de l'art del cant.
Ítem, un libre de un ofici per a temps de Pasce.
Ítem, molts quèrns desusits de oficis de cant.
Ítem, un libre de mà molt vell, desquarnat y squinsat. //
Ítem, un libre de cant cubert de posts.
Ítem, un libre de art de cant de stampa.
Ítem, un libre de epistolar vell.
Ítem, un libre de Boeti de stampa.
Ítem, dos libres chichs de cant.

Ítem, un altre cofre de la sort matexa del prop dit en lo qual se atroba lo que 's segueix:
(...)

Ítem, un libre de passis e molts papers.
(...)//(...)//

Ítem, fonch atrobada la dessús dita casa en la dita herència e marmessoria situada e posada en la parròquia de Sant Stheve en lo carrer vulgarment dit la Morera de Carròs tenguda sots directa senyoria del venerable prior de la verge Maria de Muntesa de la casa del Temple, a cens de vint y set sous reals de València pagadors [] ab luisme e fadigua ab tot altre plen dret empheoteòtich segons fur de València e ab càrrech de dotze lliures de la dita moneda de cens rendals e annuals pagadors cascun any al magnífich mossèn Nicolau Ferrando, cavaller, et certs terminis (...) // (...) les quals afronten de una part ab cases dels hereus del venerable mossèn Nofre Botilla quondam prevere e beneficiat en la seu de la dita ciutat, e ab cases del magnífich en [] Dezplà, ciudadà, los actes de títols de la qual casa té en son poder lo dit mossèn Nicolau Ferrando, cavaller.

Hec sunt omnia bona que ad presens invenimus in domo dicti Guillermi Rabos, quondam presbiteri (...).

Testes huius rei sunt Joannes del Borno, carnifex, Joannes Navarro et Ludovicus Pardo, scutiferi, civitatis Valencie habitatores.

180

ASSUMPTE: **Encant dels béns de Guillem Rabós, prevere [i xantre de la seu de València].**

DATA I LLOC: 6-7 de febrer de 1517, València.

FONT: ADPV, not. Felip Martí major, vol. e.5 .1/4, s/f.

OBSERVACIONS: Relacionat amb els doc. 178 i 179.

Die VI mensis Februarii anno predicto MDXVII.

*Anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo decimo septimo die vero intitulata sexta mensis februaryi los venerables frare Johan Galach, ~~frare de l'orde de sanct Domingo~~ vul frare Johan Gallach, frare de l'orde de sanct Domingo, vulgalment dit de Pricadors de la present ciutat de València e mossèn Miquel Romeu, prevere beneficiat en la seu de la dita ciutat, marmessors executadors de l'últim testament e derrera voluntat, ensemps ab lo noble don Gispert Pardo de la Casta, del venerable mossèn Guillem Rabós, quondam prevere, segons de la dita marmessoria consta ab lo darer testament del dit venerable mossèn Guillem Rabós quondam fet en València rebut per mi Phelip Martí, notari públich de la dita ciutat e deval scrit a vint del mes de giner prop passat e any present e en poder de mi dit notari après mort de aquell publichat a trenta-hu dels dits mes e any, constituhihs personalment en lo banch o cavalcador de la plaça de la seu envers les corts en lo loch hon se acostumen fer encants y almonedes majorment de capellans e en presència de mi dit notari e dels testimonis deval scrits e de molts altres migancant en Johan Manyes, corredor de coll públich, feren almonedes e vendes en públich encant dels béns mobles deval scrits de la dita marmessoria a les persones e per los preus *immediate* següents:*

(...) // (...)

Ítem, un libre d'entonar de art de cant a mossèn Jaume Severies per II sous.

(...)

Los preus del quals béns *ut supra* venuts per los venerables y noble marmessors a les persones dessús scrites prenen suma de tres-cents huyt *solidos*, dinés pagats als dits corredor y treginers restaren en poder dels dits marmessors qui dessús do-hents noranta-set *solidos*, dos diners los quals a aquells confessaren haver haguts e rebuts dels preus dels dits béns venuts. E perquè etc. *Actum Valencie* etc.

Presentes foren per testimonis a les // dites coses lo venerable mossèn Gaspar Ferrer, prevere beneficiat en la església parrochial de Sanct Steve, e lo discret en Hieronim Durà, notari, de la ciutat de València habitants.

Die VII jam dictorum mensis et anni.

En après, a set dies del dit mes de febrer de l'any mil cinch-cents y dèset, los venerables frare Johan Gallach, frare de l'orde de sanct Domingo vulgarment dit de Pricadors de la present ciutat de València, e mossèn Miquel Romeu, prevere beneficiat en la seu de la present ciutat, marmessors executadors de l'últim testament e derrera voluntat ensemps ab lo noble don Gispert Pardo de la Casta, del venerable mossèn Guillem Rabós, prevere *quondam* (...) en presència de mi dit notari e dels testimonis deval scrits e de molts altres migaçant en Johan Manyes, corredor de coll públich, feren almonedes e vendes en públich encant dels béns mobles deval scrits de la dita marmessoria a les persones e per los preus *immediate* següents:

(...)

Ítem, un brevari ab una bossa o stoig de cuyro a mestre Pere Piquer per VII sous.

Ítem, un libre nomenat Landulfus Carnisiensis al magnífich Jaume Anglesola per VI sous. //

Ítem, dos llibres apel·lats de les parts de Pomeri al mestre Pere Piquer per XVI sous.

(...)

Ítem, un processional a mossèn Guillem Ballester per II sous, X [diners].

Ítem, un libre vell de mà a frare Alfageri per I sou VI [diners].

Ítem, un Boeci de stampa a Rodrigo Martinis per I sou, VI [diners].

Ítem, tres llibres de stampa an Luis Gonçalbo per I sou, VI [diners].

Ítem, un libre de les històries a Francí Gacet, notari, II sous VIII [diners].

Ítem, un libre de los *Enganyos del mundo* a Gaspar Toldà per IIII sous, VIII [diners]. //

181

ASSUMPTIE: **Darrer testament de Joan Sanç àlias Joanicot, prevere xantre de la seu de València.**

DATA ILLOC: 28 de novembre de 1517, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Felip de Abella, vol. 677, f. 529r-529v.

Die XXVIII dicti mensis Novembris.

En nom de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e de la gloriosíssima verge Maria mare sua. Yo, en Johan Sanç àlias Johanicot, prevere jantre de la seu de València, attenant que en aquest món no ay cosa tan certa com la mort corporal nii tan ~~incerta~~ <incerta> com la hora de aquella, e de persona sàvia se pertanga sovint pensar en aquella e dispondre dels béns que nostre Senyor Déu li [ha] acomanats en aquest món, per ço acomanant la mia ànima en les mans de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e de la gloriosíssima verge Maria mare sua, stant malalt e detengut de greu malaltia de la qual tem morir, stant <emperò> en mon bon seny, éntrega e manifesta paraula e acostumada memòria, revocant, cassant, anul·lant tots qualsevols testaments, codicils e altres dareres voluntats ~~mies~~ per mi fets e fetes en poder e mà de qualsevol notari e altres persones, axí de paraula com en scrits, tro en lo present dia de huy, ~~ere~~ ara de nou faç e orden

mon testament e la darera voluntat mia ab lo qual e la qual fas, elegesch marmessors meus e del present meu testament execudors los venerables mossèn Vicent Despí, vicari de Sant Pere, e mossèn Jaume Perolos, preveres beneficiats en la dita seu, als dos emsemps e a cascú de aquells, donant-los facultat e plen poder que puguen pendre, haver, ocupar tans de mos béns e los preus de aquells rebre per a fer ~~exequir~~ les coses dejús scrites per mi ordenades. E del que rebran puguen fermar àpoca o àpoques, albarans e altres legítimes cautel les. E açò puxen fer los dits meus marmessors per sa pròpria auctoritat, licència o auctoritat de algun jutge ecclesiàstich o secular sobre açò no sperada.

E primerament, vull e man que tots mos deutes, tors, injúries sien pagats e satisfets [a] aquells emperò qui s trobaran yo ésser tengut e obligat ab cartes, contractes, scriptures, testimonis dignes de fe o altres legítimes proves <for de ànima> sobre açò benignament observat.

Ítem, elegesch sepoltura al meu cos fahedora en lo vals dels capellans de la seu de València e que y sia pagada la caritat acostumada.

Ítem, vull e man que sien pagats tots los sitis que dec a la loable confraria de la Verge Maria de la seu e que y entrevinga la dita loable confraria.

Ítem, vull e man que sia cantada letania e celebrats aniversaris e cap d'any.

Ítem, vull e man que m sien celebrades les trenta-tres misses de sant Amador.

Ítem, les ~~sinch~~ cinch misses de sent Augustí.

Ítem, prenh per ànima mia e de tots fels defuncts quinze liures ~~de la dita~~ moneda reals de València per a fer exequir les coses damunt dites. E fetes les dites coses alguna cosa y sobrara, vull e man que me sien celebrades misses de *Requiem* per ànima mia e de tots fels defuncts. E si no y bastaran, vull e man que dels altres béns meus y sia fet compliment. //

Ítem, ~~do e leix~~ do e eleix al ~~reverendíssim senyor~~ a mon senyor lo reverendíssimo senyor arquebisbe <de València>, per part legítima e per qualsevol dret que tinga en mos béns, sinc sous de la dita moneda.

Ítem, do e leix al spital general de la ciutat de València deu sous de la dita moneda.

Ítem, vull e man que lo çabater que està a la plaça de Sent Ffrancés sia pagat e satisfet per dos parells de borseguins e dos parells de çabates que yo e pres de la sua botiga.

Ítem, do e leix a la honorable na ~~Mica~~ Miquela Sanç, germana mia, hun mantell de dol.

Tots los altres béns e drets meus, axí mobles <com> jahents e semovents, lunny o pro, que a mi pertanguen o pertànyer puxen, ara ho en sdevenidor, per qualsevol títol, causa, manera e rahó do e leix al magnífich en Conrat de Alpont, ciutadà <de València>, e aquell hereu meu propi e universal fas e instituesc per dret de institució a fer de aquells a ses planes e líberes voluntats. Aquest és lo meu darrer testament e la darera voluntat mia, lo qual e la qual vull e man que valga per dret de testament o codecil o de testament nuncupatiu o per qualsevol fur, dret, costum e privilegi que més valer puxa e deja. Lo qual fonch fet en la ciutat de València a vint-e-huyt del mes de noembre any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents e dèset. Senyal de mi, dit en Johan Sanç, testador dessús dit, qui lo present meu testament loe, otorgue e firme.

Testimonis foren presents convocats, appellats e pregats a la confecció del dit ~~testimoni~~ testament per lo dit testador los honorables en Gaspar Joan de Abella, notari, en Johan Baró, pintor, e en Nicolau Diego, habitants de València, los quals, interrogats per mi, Philip de Abella, notari rebedor del dit testament, si conexien al dit testador e a mi, dit notari, digueren

que sí excepte lo dit en Gaspar Johan de Abella, qui dix que no conexia al dit testador. E lo dit testador dix que no conexia al dit Gaspar Johan de Abella emperò que bé conexia als dits altres testimonis. E yo, dit notari, conexia als dits testador e testimonis.

En après, a trenta de mes de ~~any~~ agost any ~~mil cinch e dhuyt~~ de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents e dhuyt après mort del dit testador en lo spital general de València, instant e requirint lo dit magnífich en Conrat de Alpont lo dit testament fon lest e publicat per mi, dit Philip de Abella, notari rebedor del dit testament, aquell fon publicat de paraula a paraula ab veu alta e intel·ligible. E aquell lest e publicat, en continent lo dit magnífich en Conrad de Alpont dix que ~~ab~~ acceptava la dita herència ab emperò protestació que no fos tengut ni obligat a persona alguna contra béns de la dita herència.

Presentes foren per testimonis a les dites publicació, acceptació e protestació los honorables en Miquel d'Estrada e en Miquel ~~vñ~~ Viallel, donzell e habitador de València.

182

ASSUMPTE: Codicil del darrer testament d'Andrés de Soria, prevere diaca i domer de la seu de València.

DATA I LLOC: 10 de febrer de 1518, València.

FONT: E-VAcp, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20510, s/f.

Die intitulata XVII mensis ffebroarii anno M quingentesimo decimo octavo.

Com a cascú sia lícit e permés ans e après publiquació de son testament ffer e ordenar son derer codecil e derera voluntat sua, em per amor de açò yo, mossèn Andrés de Soria, prevere diaca e domer en la seu de la ciutat de València, stant malalt en lo lit de greu malaltia de la qual tem morir, stant emperò en mon bon seny, paraula clara, loqüela manifesta, e recordant-me yo haver ffet mon derer testament e derera voluntat mia en poder del notari dejús scrit, çò és, a deu del mes de dehembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jeshucrist mil cinch-cents e setze en e ab lo qual yo disponia, volia e manava e elegia en marmesors meus e de la mia ànima execudors los venerable mossèn Miquel Ffiveres, prevere, e en Andrés de Medina, perayre nebot meu, comorats de present en la ciutat de València, ara ab aquest meu derer codecill e derera voluntat mia vull, e man e elegisch en marmesors meus e de la mia ànima execudors los venerable mossèn Andreu Martí, prevere, e en Andrés de Medina, perayre nebot meu, comorants de present en la ciutat de València, absents, com de aquest meu derer codecil e derera voluntat mia revoque al dit mossèn Miquel Ffigueras, prevere, de marmesor. E en loch de aquell pose al dit mossèn Andrés Martí, prevere, ensemp ab lo dit Andrés de Medina, nebot meu, donant-los aquell poder que en lo dit meu testament los havia donat.

Ítem vull que Lorençot, negre servent meu, lo qual yo ara de present tinch en casa mia vull e man que aquell serveixqua per temps de deu anys del dia de la mia mort en avant contadós al dit en Andrés de Medina, nebot e hereu meu [*fragment tatxat il·legible*], pregant aquell aquell tinga [*fragment tatxat il·legible*] // en amor axí com yo l tinch e de aquell conffie. E ffinits los dits deu anys, aquell sia ffranch ~~de tota servitut~~ axí com yo ab aquest meu derer codecil e derera voluntat mia lo ffas ffranch servit e acabat ~~que aga~~ lo dit temps dels dits deu anys.

Ítem més vull e man que a Brígida, dona de cervitut mia, axí en satisfacció dels cervicis que en casa mia a ffet com del que de mi a de aver, li sien donats de mos béns deu liures moneda reial de València.

Totes les altres coses en lo dit meu testament dispostes e ordenades vull e man resten en sa fforça e valor. Aquest és lo meu derer codecil e la mia derera volentat, lo qual e la qual vull e

man valla per via de de derer codecil e altra qualsevol derera voluntat mia eo per aquells ffurs, leys, privilegis, constitucions que més aprofitar los puxa o dega. Lo qual ffonch fet en la ciutat de València a dèset del mes de ffebrer de l'any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents e díhuyt. Senyal de mi, mossèn Andrés de Soria, codecil lant qui desús qui aquest meu derer codecil e derera voluntat mia loe, aprobe, ratiffique e confferme de la primera línea ffins a la derera inclusive.

Presentes fforen per testimonis a la conffeció e scripció del dit codecil los honorables en Johan Mir e en Lorenç Barceló e en Lorenç Ffranch, texidors de lana, comorants de present en la ciutat de València, los quals interrogats si conexien lo dit codecil lant e digueren que sí. E lo dit codicilant interrogat per mi dit notari si conexia los dits testimoni[s] e dix e respós que sí nomenant aquells e cascú de aquells per son nom. E yo, dit notari rebedor del desús dit codecil tenia notícia e conexensa ab lo dit codecil lant e testimonis.

Postmodum vero die intitulata decima nona mensis ffebro/ /arii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo decimo octavo lo desús dit codecil, a instància e requesició dels dits mossèn Andreu Martí, prevere, e Andrés de Medina, marmesors desús dits per mi Alfonso de Ayerve, notari públich de la ciutat de València, ffonch lest e publicuat en la casa e h[ab]itació del dit mossèn Andrés de Soria, codecil lant qui desús, e en la qual aquell ffení sos derés dies, la qual stà en la present ciutat de València e en la parròchia de Sent Johan en lo carrer dit lo Alcayt de Paterna. E lest e publicuat aquell, en continent los dits mossèn Andreu Martí e Andrés de Medina dixeren que en reverència de nostre Senyor Déu Jhesuchrist e amor que tenien al dit codicilant, aquells acceptaven la dita marmesoria. E com ffos a la publicuació del dit codecil la dita na Brígida, aquella dix e respós que aquella acceptava lo legat [a] aquella ffet. Presentes fforen per testimonis a les desús dites coses lo honorable e discret en Berenguer Gonbau *olim* Johan, notari, e en Jaume Roures, mercader, comorants de present en la ciutat de València.

183

ASSUMPTE: Inventaris dels béns que foren d'Andrés de Soria, prevere i domer de la seu de València.

DATA I LLOC: 20 de febrer de 1518, València.

FONT: *E-VAcp*, not. Alfons d'Ayerve, vol. 20510, s/f.

OBSERVACIONS: S'han omès en la transcripció els objectes domèstics, aliments i indumentària.

Die intitulata vicesima me[n]sis ffebroari anno a nativitate Domini MD decimo octavo.

Com per squivar ffraus, engans e tolre tota manera de sospites tutors, curadors, rereus, marmesors e altres legítims administradós de béns ffan e són tenguts ffer // inventari, repertori, memorial e cabreu dels béns atrobats en la dita administració, tutela e cura, herència e marmesoria perquè en lo sdevenidor de aquells puga donar bon comte e rahó a qui dega e com dega, en per amor de açò yo Andrés de Medina, altre dels marmesors e hereu de l'últim testament del venerable mossèn Andrés de Soria, prevere e domer de la seu de la present ciutat de València, segons que de la mia marmesoria e herència co[n]stàs de lo ú[l]tim testament de aquell ffet en la ciutat de València a deu del mes de dehembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents e set e rebut per en Alfonso de Ayerve, notari, e publicuat per mi dit notari après mort de aquell a deu del mes de ffebrer de l'any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents dihuít precehint tostemp lo santísim nom de Jhesus e lo senyal de la vera [*signe de la creu*] perquè major ffe, crehença sia atribuyda e donada ffas inventari, repertori e memorial e cabreu dels béns atrobats en la dita marmesoria, herència, tutela e cura, los quals són del tenor següent.

E primerament ffonch atrobada una casa situada e posada en la ciutat de València en la paròchia de Sent Johan en lo carer vulgarment apel·lat lo carer de l'Alcayt de Paterna, en lo qual lo deffunt vivia, stava, e habitava e finí sos derés dies ab un ort a aquella contigu, la qual casa és tenguda sots directa senyoria [] a cens de [] *solidos* moneda reial de València cascuns anys pagadors en cert termini, ab ffadiga e loysme e tot altre dret inphetiútich segons ffur de València, com l'ort és franch e quiti, la qual affronta de una part ab casses de la dita herència e de altra part ab cases de les monges del convent e monestir de la Encarnació e ab alberch d'en Guillem Salvat, cego oracioner, e ab lo dit carer apel·lat lo carer del Al//cayt de Paterna e a les spalles ab lo carer nomenat d'en Gili dins la qual fforen atrobades les coses següents:

(...) // (...) //

Ítem, hu negre apel·lat Lorençot del qual se ffa menció en lo dit testament e en lo codecil de edat de dotse anys poch més o menys.

(...)

Ítem, en lo primer estudi de la dita casa ffonch atrobat lo següent:

(...) // (...)

Ítem dos breviaris: lo un de pergami de mà e l'altre de paper d'enpremta ab cubertes jensolades.

Ítem, un artibanch de dos caxons ab sos panys e claus, lo un dels quals és buyt e en l'altre ffonch atrobat lo següent:

(...)

Ítem uns qüerns de libres de quant squadernats.

Ítem, un libre de medecina de empremta ab les cubertes de pergami.

Ítem, un misal de empremta ab cubertes de ffusta.

(...)

Ítem, altres dos breviaris de empremta.

Ítem, en lo segon estudi fforen atrobats los béns següents:

(...)

Ítem, una caixa de noguer ab son pany e clau dins la qual fforen atrobades les coses següents.

Primo, una bosa ab molts boschs de cuyro fran en la qual fforen atrobades cinch castellanés e miga, e vint e un ducat en or.

Ítem, un saquet de cànem dins lo qual fforen atrobats setze liures, quatorze *solidos* de dinés menuts.

(...) // (...)

Ítem, confesà tenir en poder seu les quantitats següents:

Primo, aquelles huycentes liures moneda reial de València les quals són en lo dit testament nomenades e especificades.

Ítem, axí mateix confessa tenir en poder seu aquells nou mília *solidos* moneda reial de València, los quals lo dit deffunt tenia en companya en la botiga de la draperia, e lo procehüt de aquells ffins a l'ora de hui si segons en lo desús dit testament són especificats.

Ítem, fonch atrobat en la dita herència los béns següents:

Primo, una copa de argent galonada, de pes de tretse onses e un quart.

Ítem, sis culleretes de argent, les quals pesen cinch onses e un quart.

Ítem, un saler de argent lis, lo qual pesa quatre onses e mig quart.

Ítem, una taça plana de argent, la qual pesa set onses, mig quart.

Ítem, un picher de argent lis, lo qual pesa dihuyt onses e [*paraula i legible tatxada*] miga.

Ítem, més fonch atrobat en béns de la dita herència un alberch situat e posat en la dita ciutat de València en lo dit carer dit de l'Alcayt de Paterna, lo qual és tengut sots directa senyoria de [] a cens de [] *solidos* cascuns anys pagadors en cert termini, lo qual affronta ab alberch d'en Pere Martí, mercader, e ab alberch d'en Johan Trilles, cotamaller, lo qual hui és d'en Francisco de la Corte, velluter, e ab lo dit carer.

Ítem, ffonch atrobat en béns de la dita herència un altre alberch lo qual és situat e posat en la present ciutat de València en lo carer dit d'en Gili, franch e quiti, lo qual affronta de una part ab

casa e ort de la dita herència e de altra part ab cases dels hereus d'en Johan Bernat, *quondam* botiguer de draps, e ab lo carer dit d'en Gili.

Protestà, emperò que tota ora e quant anuncià e sabiduria sua alguns altres béns recahents en la dita marmessoria // e herència li perve[n]dran, que aquells puga al desús dit inventari enadir, ajustar eo de nou inventariar. Les quals coses fforen ffetes en la ciutat de València, a vint del mes de ffebrer de l'any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil cinch-cents e dihuyt. Senyal de mi, Andrés de Medina, marmesor e hereu desús dit qui aquest desús dit inventari loe, aprobe, ratifique e confirme de la primera línea ffins a la darrera.

Presentes fforen per testimonis a les desús dites coses los honorables en Alffonso Gosalvo, texidor de lana, e en Franch Barberà, scrivent, comorants de present en la ciutat de València.

Postmodum vero die intitulata [] mensis anno a netivitate Domini millesimo quinge[n]tesimo decimo octavo yo, dit en Andrés de Medina, marmesor e hereu desús dit, continuant lo present inventari dels béns (...) que al present a notícia mia són pervenguts, los quals són del sèrie e tenor següent.

E primerament fforen atrobats en béns de la dita herència los censals, los quals són del tenor següent:

Primo, tots aquells quaranta set *solidos*, sis diners, moneda reial de València, censals e rendals e annuals (...) // (...).

Ítem, tot aquells cinquanta *solidos* censals, rendals e annuals (...).

Ítem, més fforen atrobats en béns de la dita herència tots aquells quaranta-quatre *solidos* censals, rendals e annuals (...) // (...).

Ítem, més fforen atrobats en béns de la dita herència e marmessoria tots aquells cent-huyt *solidos* moneda reial de València censals, rendals e annuals (...).

Ítem, més fforen atrobats en béns de la dita herència e marmessoria tots aquells trenta *solidos*, moneda reial de València rendals e annuals de violari (...) // (...).

Aquests són los béns que al present són stats atrobats en la dita marmessoria e herència segons que desús són inventariats e continuats, protestant emperò que tota hora e quant anuncià a sabiduria sua alguns altres béns recahents e fahents pua [?] la dita marmessoria e herència que aquells puga al desús dit inve[n]tari, enadir eo de nou inventariar. Les quals coses fforen ffetes en la ciutat de València a [] del mes de [] de l'any de la nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist a mil cinch-cents e dihuyt. Senyal de mi, Andrés de Medina, marmesor e hereu desús dit qui aquest desús dit inventari ab la desús dita protestació ffas, loe, aprobe de la primera línea ffins a la derera inclusive.

Presentes foren per testimonis a les desús dites coses los honorables en Berthomeu Solsona e en Pere Navaro, mercaders ciutada[n]s de la present ciutat de València.

184

ASSUMPTE: Descripció del perfil humà i obligacions laborals de l'escolà de la seu de Barcelona.

DATA I LLOC: 1580-1581, Barcelona.

FONT: *E-Bc*, Capítol, Dignitats i oficis, Arxiu capitular, Llibre dels oficials, f. 97r-111v.

De l'offici del scolà de la seu de Barcelona y del que ha de fer.

En la dita seu de Barcelona y ha de haver un jove de bona edat que servescha de scolà de la sacristia lo qual han de sercar y elegir los sotssacristans procés agut que sie home virtuós y de molt bona conversatió y fama, lo qual scolà ha de anar per la isglésia sempre que s fa offici o

ajudar a fer alguna cosa en dita isglésia sia ab sa sotana negra y son sobrepellís axí com los monjos, y ha de dormir cada nit en la sacristia en la instància que per els effectes està hordenada, y se ha de recullir cada vespre en dita isglésia abans que los monjos acaben de so tancar les portes de dita isglésia, y ha de fer y plegar lo seu llit y lo del sacristà cada dia de vespre y de matí, y ha de tenir la sacristia molt neta y consertada.

Del que ha de fer cada matí.

Lo dit scolà cada matí, en continent que los sacristans lo criden, se ha de despertar y traure lo cap a la finestreta que té junt al seu llit y cridar los monjos fins que li haien respost, y ab una de les esquelles tocar tres ho quatre batallades y en continent vestir-se; y essent vestit ha de devallar baix a la sacristia (...) <y après de ser uberta la sacristia> ha de aparellar la llanterna del faristol major y aquella aparellada l[a] a de posar en la brondonera de Sancta Eulàlia <y [...] y posar les llums com se és costum>, en continent ha de anar a tocar la vedada mitja hora y quedat que ha dita vedada // ~~ha de [...] dit scolà [...] als sacristans~~ y ha de ensendre a Sancta Eulàlia las candelles y llàntia que fa cremar la sacristia en dita capella (les candeles que se ensenen en Sancta Eulàlia són de la mateixa qualitat y número que les que se ensenen en la brondonera de l'altar major) y après ensendre la dita llàntia y la aportarà del cor al faristol (...).

De la missa matinal.

Lo dit escolà quiscun matí com dihuen matines ço és, quant és feriat eo sanct de tres lisons mentres comencen matines, y quant és sanct de nou lisons quant comencen a dir la homilia, al cor ha de baixar baix a la capella de Santa Eulàlia ab tot lo menester per a la missa matinal y aperrallar lo altar de Santa Eulàlia, com convé per dit effecte la cassulla emperò comú y comú (*sic*), y lo libre per a cantar dita missa ha de traure de l'almari del coret de Santa Eulàlia y lo dit libre posarà en lo faristol de dit coret y lo dit escolà ha de ajudar a cantar dita missa y particularment ha de cantar la epístola <[...] los ordes>, y acabada dita missa, lo dit escolà torne tot lo sobredit aparell bo y plegat y consertat en son lloch exepcto lo calser, candeles, hòsties, epistoler y ciris, que restarà per a la missa de *Requiem*.

De la missa sobredita en les festivitats principals.

En les dominiques y festes principals de l'any (que són Nadal, los Reys, la verge Maria de febrer, santa Eulàlia, la verge Maria de mars, Pasqua, Sincogesma, la Visitatió, nostra Senyora d'agost, nostra Senyora de setembre, Tots Sants, la edificati de la seu, la Concepció y nostra Senyora de Speransa y les dues traslacions de Santa Eulàlia) // en les quals la dita missa y offici matinal se selebren ab més solempnitat y ab diacha y sotsdiacha y orgue y músicha [...] ha de aparellar com dit és [...] de les sis hores perquè al punt de dites sis hores se ha de comensar dita missa y ha de posar dit escolà lo faristol davant la porta que s pase al corredor de les llànties per a cantar lo evangeli ab una [...]. E també ha de servir dit escolà lo encenser a punt ab tot lo menester y aquell servir al diacha per a servir-lo al prevere y par a quant comensa lo evangeli com se acostume y par a ensensar un torn de l'altar y tot lo demás. E també dit scolà ha de ensendre quatre ciris y posar als quatre evangelis de la tomba de santa Eulàlia y tota la lluminària [?] en la dita capella un poch abans que [...] se vulle comensar. E ha també dit escolà [...] tenir aparellades les dues bacinetes de plata de la sacristia per ha la oferta, y al temps del offerir, el mateix ab algun ab algun (*sic*) escolanet ab dites bacines rebran la dita oferta; y aquella rebuda pujaran a la sacristia y daran als sotsagristans. E també dit escolà ha de tenir aparellat y a punt los dits diumenges lo pa beneÿt, y aquell donarà al poble finida dita missa y après apagarà, y estoiarà tota la dita lluminària, y tornarà tot lo sobredit aparell plegat y consertat com convé tornant cada cosa de les sobredites en son lloch (...).

DATA I LLOC: 19 de juliol de 1760, Roma.
FONT: I-Bc, H 66, f. 68-69.
OBSERVACIONS: Relacionat amb el doc. 186.

Roma, 19 luglio 1760

Reverendissimo Padre:

Acquistai l'altro giorno un codicetto scritto sul fine del secolo XV, in cui sono alcuna opere di musica, ch'ella potrà conferire a suo comodo col degnissimo Padre Martini al quale pregola de' miei rispetti:

Franchini Gafori Laudensis, in delubri maioris choro phonasci theoricus opus Musicae disciplinae.

Guillermi de Podio presbiteri, in Enchiridion de principiis musicae disciplinae contra negantes illa et destruentes ad Johannem de Vera, decretorum doctorem et ecclesiae Valentinae praecentorem.

Sigue altra simil opera in Spagnuolo: *Çinco son las figuras de canto de orguano.*

Compendium musicale de diversis quaestionibus et definitionibus. Et primo quaeritur quid sit subjectum in Musica.

Finalmente altro trattato che comincia: *Siete letras son de canto y son aquestas g.a.b.c.d.e.f.*

Havri anche un altro trattato sulle Proporzioni musicali.

Ella intanto mi conservi la mia grazia, e sappia ch'io sono e sarò servitore.

186

ASSUMPTE: **Minuta d'una carta sense signar a G. Garampi en què es manifesta l'interès de Giovanni Battista Martini per a l'adquisició del còdex amb obres de teoria musical que posseeix el primer.**

DATA I LLOC: després del 19 de juliol de 1760, [Bolonya?].

FONT: I-Bc, A-71, f. [IIIr].

OBSERVACIONS: Relacionat amb el doc. 185.

Rende distintissime grazie a Monsignore Carampi il Padre Martini per la notizia datale dei scrittori di musica trovati nel Codice del secolo XV sarebbe desiderio grande del Padre Martini di fare acquisto del suddetto codice ma, conoscendosi troppo ardito, si fa coraggio di richiederere una copia, rimettendosi per il copista e per la spesa al medesimo a quanto sarà stimato opportuno.

Nel qual caso avisa che tiene presso di si il Padre Martini un Trattato di Franchino Gafurio intitolato *Theoricum opus Musice discipline*, stampato in Napoli 1480, 4°. Altra edizione del medesimo stampato in Milano 1492 in fol. L'una e l'altra sono divise in cinque libri, ognuno de quali è composto di otto capitoli. Le suddetto due edizioni sono però diverse.

Tiene pur anche un libro di Guillermi de Podio, presbytero, *Commentar. Music. Ad Reverendissimum Illustrissimum Alfonso de Aragonia, episcopo Dertuensem*, stampato Valentine, 1495, fol.

Se mai nel suddetto codice i Trattati di Gaffuri e de Podio fossero simili agli accenati, potrebbero solamente farsi copiare gli altri.

APÈNDIX IV

ITINERARIS APROXIMATS

1. REIS D' ARAGÓ (1458-1479)

Notes preliminars

Entre la bibliografia actualment disponible sobre itineraris reials dels monarques d'Aragó, no es troba el de Joan II. Per a poder tractar amb detall certes qüestions tractades en les dues primeres parts d'aquest treball, he hagut de confeccionar-lo, tot i que amb caràcter aproximatiu.

Amb tal finalitat, he arreplegat dates i llocs de diversos documents signats pels monarques i emesos per la Cancelleria Reial —del rei i de la lloctinència de la reina—, copiats en els corresponents registres, seleccionant entre aquells datats els primers dies de cada mes durant els respectius regnats, que he reflectit en les taules que segueixen. En el cas de la reina, la documentació de la lloctinència és menys abundant i només cobreix alguns períodes curts. A més, per a completar i contrastar la informació, he inclòs les referències en les principals cròniques a arribades o eixides de ciutats de qualsevol dels monarques, les quals tenen un alt grau de coincidència amb els documents cancellerescs.

Les taules indiquen la referència arxivística de cada dada. Les cròniques usades han sigut:

MNA: AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, 20 vol. (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892-1966).

DD: UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *Dietari de la Deputació del General de Cathalunya*, 2 vol. (Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 1974-1977).

DJS: SAFONT, Jaume: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, Josep Maria Sans i Travé (ed.), *Textos i Documents*, 28 (Barcelona: Fundació Noguera, 1992).

CDC: MIRALLES, Melcior: *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. de Mateu Rodrigo Lizondo, *Fonts històriques valencianes*, 47 (València: Universitat de València, 2011).

* * * * *

APROXIMACIÓ A L'ITINERARI DEL REI JOAN II D'ARAGÓ (1458-1479)

Any	Font: Dietaris	Font: E-Bac, Cancelleria Reial , Registres			
	Notícies	Localitat	Data	Reg.	f.
1458		Saragossa	05-07-1458	3353	1v
		Saragossa	05-08-1458	3324	5r
		Saragossa	04-09-1458	3324	29v
		Saragossa	02-10-1458	3324	48v
		Lleida	03-11-1458	3324	68v
1459	Entrà en Barcelona el 22-nov i se'n anà amb la reina el 10-gen [DD, vol. 2, p. 3-4, 6; MNA, vol. 2, p. 294, 298].	Barcelona	01-12-1458	3324	99r
		Barcelona	03-01-1459	3324	141r
		Sagunt	03-02-1459	3324	153r
	El 8-feb entrà en València amb gran festa [CDC, p. 257]. El 19-jun se'n anà a Quart perquè hi ha havia pesta a València [CDC, p. 269].	València	05-03-1459	3324	157v
		València	03-04-1459	3324	165v
		València	04-05-1459	3324	169v
		València	04-06-1459	3324	173r
		València	03-07-1459	3324	181v
		Sogorb	01-08-1459	3326	180v
		Terol	05-09-1459	3327	175r
1460	El 20-set és a Saragossa [CDC, p. 272].	Saragossa	01-10-1459	3329	9r
		Saragossa	02-11-1459	3327	176v
	Arribà el 04-des i se'n anà amb la reina el 04-feb [DD, vol. 2, p. 13, 16; MNA, vol. 2, p. 325].	Barcelona	03-12-1459	3328	3v
		Barcelona	02-01-1460	3328	28v
		Barcelona	01-02-1460	3328	76v
		Daroca	04-03-1460	3329	174r
		Tudela	02-04-1460	3331	27v
		Saragossa	03-05-1460	3331	38v
	Arribà el 15-maig i se'n anà amb la reina el 14-ago [DD, vol. 2, p. 20, 22; MNA, vol. 2, p. 335].	Barcelona	05-06-1460	3328	152r
		Barcelona	02-07-1460	3328	163r
1461		Barcelona	04-08-1460	3331	121r
		Fraga	03-09-1460	3334	125r
		Fraga	02-10-1460	3332	150r
		Fraga	05-11-1460	3334	183v
		Lleida	01-12-1460	3334	185r
		Saragossa	05-01-1461	3334	186v
		Lleida	04-02-1461	3335	87r
		Saragossa	05-03-1461	3335	94v
		Saragossa	03-04-1461	3335	101v
		Saragossa	02-05-1461	3335	108r
		Saragossa	03-06-1461	3335	115r
		Saragossa	01-07-1461	3373	185v
		Calataiud	03-08-1461	3335	123v
		Calataiud	04-09-1461	3335	129r
		Calataiud	01-10-1461	3335	132v
1462		Calataiud	04-11-1461	3335	145r
		Calataiud	03-12-1461	3335	149v
		Calataiud	02-01-1462	3336	178v
		Olite	03-02-1462	3376	121r
		Tudela	04-03-1462	3375	156r
		Tudela	04-04-1462	3376	131r
		San Pelayo	03-05-1462	3419	69r
		Saragossa	03-06-1462	3376	138v
		Balaguer	18-07-1462	3358	170v
		Tàrrega	05-08-1462	3443	56r
1463	Assejà Barcelona de 08-set a 03-oct [DD, vol. 2, p. 54].	Tàrrega	02-09-1462	3443	78v
		Barcelona	02-10-1462	3443	90v
		Montblanc	05-11-1462	3377	63v
		Balaguer	01-12-1462	3443	147v
		Saragossa	02-01-1463	3377	55v
		Saragossa	03-02-1463	3376	142r
		Saragossa	05-03-1463	3376	144r
		Saragossa	01-04-1463	3377	82r
		Saragossa	03-05-1463	3377	82v
		Saragossa	02-06-1463	3444	99v
	Olite	04-07-1463	3444	15v	
	Olite	02-08-1463	3377	119r	
	Olite	03-09-1463	3354	85r	
	Cortes (Navarra)	01-10-1463	3377	137r	
	Tafalla	04-11-1463	3377	173r	
	Tafalla	01-12-1463	3444	28v	

1464		Saragossa	03-01-1464	3338	123r	
		Corella	07-02-1464	3378	20v	
		Corella	03-03-1464	3444	35v	
		Saragossa	02-04-1464	3378	41r	
		Balaguer	01-05-1464	3444	39r	
		Lleida	03-06-1464	3378	69v	
		Lleida	01-07-1464	3378	98r	
		Verdú	03-08-1464	3378	133r	
		Tarragona	01-09-1464	3339	1v	
		Valls	02-10-1464	3444	58v	
		Tarragona	02-11-1464	3339	15r	
		Tarragona	03-12-1464	3379	92v	
	1465		Tarragona	02-01-1465	3339	28v
			Tarragona	04-02-1465	3339	37r
		Tarragona	05-03-1465	3339	46r	
		Tàrrega	03-04-1465	3339	59r	
		Tàrrega	02-05-1465	3339	71bisv	
De 6 al 15- jun és a València [DCD, p. 372-373].		Cervera (Ferran)	05-06-1465	3339	80r	
		Tàrrega	01-07-1465	3339	87v	
El rei arribà a València el 15-ago [DCD, p. 374].		Cervera	02-08-1465	3444	143v	
		Sant Sebastià	03-09-1465	3445	13r	
		Amposta	02-10-1465	3445	33r	
1466		Amposta	02-11-1465	3445	58r	
		Amposta	02-12-1465	3445	133v	
		Amposta	01-01-1466	3446	3v	
	El 27-feb estava a València en el jurament com a primogènit del seu fill Ferran [DCD, p. 377-378].	Sant Mateu	01-02-1466	3446	18r	
		Sant Mateu	04-03-1466	3446	63v	
		Amposta	01-04-1466	3447	3r	
		Amposta	01-05-1466	3446	88v	
		Amposta	01-06-1466	3446	100v	
		Tortosa	04-07-1466	3446	119v	
		Tortosa	01-08-1466	3446	135r	
		Tortosa	02-09-1466	3447	127r	
		Sena	02-10-1466	3338	147r	
		Saragossa	01-11-1466	3338	149v	
		Saragossa	03-12-1466	3340	6r	
1467		Vilafranca del Penedés	05-01-1467	3340	9v	
		Vilafranca del Penedés	05-02-1467	3338	162v	
		Sant Cugat del Vallés	01-03-1466	3447	183r	
		Tarragona	01-04-1467	3338	170r	
		Tarragona	02-05-1467	3338	176r	
		Tarragona	01-06-1467	3338	181v	
	Arribà a València el 18-jun i s'en anà per mar el 28-ago [DCD, p. 384-386].	València	03-07-1467	3448	7v	
		València	03-08-1467	3448	33v	
		Tarragona	05-09-1467	3338	184r	
		Tarragona	01-10-1467	3448	192r	
		[Tarragona]	03-11-1467	3401	13r	
	Tarragona	01-12-1467	3340	57r		
1468		Tarragona	04-01-1468	3340	69r	
		Tarragona	04-02-1468	3382	115r	
		Tarragona	03-03-1468	3340	88v	
		Tortosa	02-04-1468	3448	101r	
		Cervera	04-05-1468	3448	176r	
		Lleida	01-06-1468	3449	16v	
		Saragossa	01-07-1468	3449	41v	
		Saragossa	02-08-1468	3427	52v	
		Montzó	01-09-1468	3340	102r	
		Saragossa	04-10-1468	3340	109v	
		Saragossa	04-11-1468	3340	114r	
		Saragossa	01-12-1468	3426	171r	

1469
1470
1471
1472
1473

17-oct entrà a Barcelona [MNA, vol. 2, p. 508, DJA, p. 237].

Se'n anà cap a l'Empordà 29-des [MNA, vol. 2, p. 511]

Saragossa	02-01-1469	3340	124v
Saragossa	04-02-1469	3383	82r
Saragossa	01-03-1469	3339	95v
Saragossa	05-04-1469	3383	92v
Saragossa	03-05-1469	3383	97v
Tarragona	05-06-1469	3383	104v
Cervera	02-07-1469	3339	107r
La Granada	02-08-1469	3449	103v
El Vendrell	01-09-1469	3449	190v
Tàrrega	03-10-1469	3449	200v
Montzó	08-11-1469	3339	111r
Montzó	04-12-1469	3340	143r
Montzó	03-01-1470	3340	146v
Montzó	01-02-1470	3339	125r
Montzó	21-03-1470	3419	172r
Montzó	03-04-1470	3339	144r
Montzó	03-05-1470	3340	174r
Montzó	01-06-1470	3339	170v
Montzó	03-07-1470	3341	13v
Montzó	02-08-1470	3341	24b1sr
Montzó	04-09-1470	3340	178v
Saragossa	03-10-1470	3384	175v
Saragossa	05-11-1470	3384	179r
Tortosa	05-12-1470	3341	45v
Tortosa	02-01-1471	3341	58v
Tortosa	01-02-1471	3341	74r
Tortosa	04-03-1471	3341	81v
Saragossa	01-04-1471	3341	97v
Tafalla	02-05-1471	3451	13r
Olit	02-06-1471	3451	77r
Saragossa	03-07-1471	3341	102r
Saragossa	03-08-1471	3401	148r
Saragossa	02-09-1471	3451	207v
Igualada	03-10-1471	3451	81r
Calonge	01-11-1471	3451	148v
Verges	03-12-1471	3451	208r
Verges	01-01-1472	3452	123v
Figueres	01-02-1472	3453	18v
Ullà	01-03-1472	3453	111r
Figueres	07-04-1472	3454	9v
Figueres	02-05-1472	3454	72v
Peralada	01-06-1472	3454	165r
Torroella de Montgrí	02-07-1472	3455	42v
Barcelona	02-08-1472	3455	140v
Barcelona	02-09-1472	3456	65v
Barcelona	01-10-1472	3457	86r
Barcelona	03-11-1472	3458	51r
Barcelona	01-12-1472	3459	109r
Barcelona	02-01-1473	3456	198v
Perpinyà	01-02-1473	3462	1r
Perpinyà	01-03-1473	3462	80v
Perpinyà	03-04-1473	3461	231v
Perpinyà	04-05-1473	3461	233r
Perpinyà	01-06-1473	3463	138r
Perpinyà	05-07-1473	3455	206v
Perpinyà	02-08-1473	3464	95r
Perpinyà	01-09-1473	3464	183r
Roses	05-10-1473	3341	147r
Barcelona	02-11-1473	3341	143r
Barcelona	01-12-1473	3342	9v

1474	L'1 de setembre isqué cap a Girona [MNA, vol. 2, p. 52]. Hi fou a Barcelona de 10-oct a 28-oct [MNA, vol. 2, p. 521].	Barcelona	04-01-1474	3342	49v		
		Barcelona	01-02-1474	3342	79v		
		Barcelona	01-03-1474	3342	98r		
		Barcelona	02-04-1474	3341	163v		
		Barcelona	02-05-1474	3342	146r		
		Barcelona	02-06-1474	3342	165r		
		Barcelona	01-07-1474	3342	180r		
		Barcelona	02-08-1474	3344	79r		
		Barcelona	02-09-1474	3344	105r		
		Peralada	01-10-1474	3344	115r		
		Girona	02-11-1474	3344	143r		
		Figueres	02-12-1474	3466	110r		
		Girona	03-01-1475	3344	153v		
		Castelló d'Ampúries	01-02-1475	3466	121r		
1475		Castelló d'Ampúries	01-03-1475	3344	167v		
		Barcelona	02-04-1475	3360	86v		
		Barcelona	02-05-1475	3345	128v		
		Barcelona	01-06-1475	3345	148v		
		Barcelona	03-07-1475	3345	168r		
		Barcelona	02-08-1475	3348	51r		
		Barcelona	02-09-1475	3348	81r		
		Barcelona	02-10-1475	3347	7r		
		Saragossa	01-11-1475	3390	65v		
		Saragossa	01-12-1475	3347	11v		
		Saragossa	02-01-1476	3347	18v		
		Lleida	01-02-1476	3466	189r		
		Saragossa	01-03-1476	3466	194r		
		1476		Tudela	01-04-1476	3347	39v
Tudela	03-05-1476			3390	100v		
Saragossa	01-06-1476			3347	47v		
Olit	02-07-1476			3347	52r		
Estella	01-08-1476			3390	132v		
Vitoria	03-09-1476			3347	63v		
Tudela	05-10-1476			3347	73r		
Saragossa	04-11-1476			3347	79r		
Saragossa	02-12-1476			3347	87r		
Saragossa	02-01-1477			3347	90v		
Saragossa	03-02-1477			3433	187r		
Saragossa	04-03-1477			3347	95v		
Saragossa	04-04-1477			3432	181r		
1477	Entrà a Barcelona el 17 de maig de 1477 [DJS, p. 477].			Tortosa	02-05-1477	3347	101r
		Barcelona	02-06-1477	3348	140v		
		Barcelona	01-07-1477	3347	159r		
		Barcelona	04-08-1477	3349	11r		
		Barcelona	01-09-1477	3350	12r		
		Barcelona	01-10-1477	3349	56v		
		Barcelona	03-11-1477	3349	73v		
		Barcelona	03-12-1477	3349	92v		
		Barcelona	02-01-1478	3349	107v		
		Barcelona	04-02-1478	3349	125v		
		Barcelona	03-03-1478	3349	146v		
		Barcelona	02-04-1478	3349	156v		
		Barcelona	04-05-1478	3349	173r		
		Barcelona	02-06-1478	3350	181v		
1478		Barcelona	01-07-1478	3351	15r		
		Barcelona	03-08-1478	3351	29r		
		Barcelona	02-09-1478	3351	53r		
		Barcelona	01-10-1478	3351	68r		
		Barcelona	02-11-1478	3351	95v		
		Barcelona	01-12-1478	3351	114r		
		1479	El 19-gen va morir el rei Joan [DD, p. 170].	Barcelona	05-01-1479	3351	140r

APROXIMACIÓ A L'ITINERARI DE LA REINA JOANA (1458-1468)

Any	Font: Dietaris	Font: E-Bac, Cancelleria Reial, Registres				
	Notícies	Localitat	Lloc	Data	Reg.	f.
1458						
	Entrà el 23-nov i se'n anà amb el rei el 10-gen [DD, vol. 2, p. 3-4, 6; MNA, vol. 2, p. 294, 298].					
1459	El 9-feb entrà a València amb gran festa [CDC, p. 261]. El 19-jun se'n anà a Quart perquè hi ha havia pesta a València [CDC, p. 269].					
	El 20-set és a Saragossa [CDC, p. 272.]					
	Arribà el 04-des i se'n anà amb el rei el 04-feb [DD, vol. 2, p. 13, 16; MNA, vol. 2, p. 325].					
1460	Arribà el 15-maig i se'n anà amb el rei el 14-ago [DD, vol. 2, p. 20, 22; MNA, vol. 2, p. 335].					
1461						
1462	Arribà el 21-nov amb l'infant Ferran i se'n anaren el 11-mar cap l'Empordà [DD, vol. 2, p. 46-47, 49, MNA, vol. 2, p. 396; DJS, p. 148].	Lleida		08-11-1461	3503	1r
		Barcelona		01-12-1461	3495	129v
		Barcelona		02-01-1462	3495	119v
		Barcelona		01-02-1462	3502	4v
		Barcelona		01-03-1462	3502	28r
		Girona		01-04-1462	3502	59r
		Girona		04-05-1462	3502	80v
		Girona		01-06-1462	3503	35v
	El 8-set posà setge a Barcelona [MNA, vol. 2, p. 419]	Girona		02-08-1462	3503	37v
	Arribà el 3-oct i se'n anà el 5-oct [CDC, p. 351-352].					
1463						

1464					
1465	Arribà a València el 18-mar i se'n anà el 16-maig [CDC, p. 371-372].				
		Tarragona	09-12-1465	3504	25v
1466	El 15-abr se'n anà a Saragossa [CDC, p. 379.]				
		Bàscara (Girona)	Camp reial contra	08-10-1466	3504 47v
		Sant Pere Peixcador		08-11-1466	3504 52v
		Girona	Força vella	01-12-1466	3504 89r
		Girona	Força vella	02-01-1467	3504 90v
1467					
	El dia 5-gen estava a Tarragona. La reina Joana morí a Tarragona el 13-feb [CDC, p. 388-389].	Tarragona		04-10-1467	3504 129r
		Tarragona		04-11-1467	3504 164r
1468					

2. GUILLEM DE PODIO (1471-1479)

Notes preliminars

El fet que Guillem de Podio va ser membre capitular de la seu de Girona, fa possible que el seu període de residència siga especialment ric en informació que acredita la seua presència o absència en dates concretes. D'una banda, en les actes del capítol figuren els noms dels membres del capítol presents. D'altra banda, en els llibres de comptes d'aniversaris presbiterals consten aquells preveres que deien misses. Així mateix, en els llibres diocesans de col·lacions beneficials hi ha també escriptures del capítol i, de vegades, hi figuren els noms dels testimonis, els quals també constaten presència. Tota aquesta informació, juntament amb altres documents del període relatiu a les corts catalanes —on Podio va assistir en nom del capítol gironí— o de tipus notarial, permet fer un seguiment bastant detallat dels moviments del músic durant el període 1471-1479. La taula que segueix sintetitza la informació esmentada i ha sigut d'utilitat en la primera part d'aquest treball.

* * * * *

APROXIMACIÓ A L'ITINERARI DE GUILLEM DE PODIO (1471-1479)

Data	Lloc	Ciutat	Present	Referència arxivística	Observacions
1471-11-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 142r	Primera presència.
1471-11-28	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 143r	
1471-12-05	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 147v	
1471-12-30	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 151r-151v	
1472-03-03	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 158r	
1472-03-31	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 158r	
1472-06-16		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 115r-115v	Testimoni.
1472-06-20	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 177v	
1472-07-30		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 118v-119r	Testimoni.
1472-08-28	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 186r	
1472-09-07	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 187r	
1472-09-30	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 192r	
1472-10-07	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 195v	
1472-10-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 195v	
1472-12-04		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 128r	Testimoni.
1473-02-20	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 222r	
1473-03-29	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 225r	
1473-05-26	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 245r-245v	
1473-06-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 248r	
1473-06-25		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 145v	Testimoni.
1473-06-30		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 146r	Testimoni.
1473-07-07		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 146v	Testimoni.
1473-07-24	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 151v-152r	
1473-07-31	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 251v	
1473-09-25		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 157v-158r	Testimoni.
1473-10-14	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 266v	
1473-11-04	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 4, f. 266r-266v	
1473-12-20	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-Bac, Generalitat, vol. 988	
1473-12-22	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-Bac, Generalitat, vol. 989	
1473-12-24	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 5r	
1474-01-09	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 6v	
1474-01-18		Barcelona	Sí	AHPB, not. Dalmau Ginebret, prot. 219/54, 18/01/1474.	
1474-01-26		Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 178r	
1474-02-22	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 11v	
1474-04-13	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 19r-19v	
1474-05-13	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 27v-28r	
1474-06-29		Barcelona	Sí	ADB, Col·lacions, vol. 72, f. 115r-116v	
1474-09-14		Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 40r-40v	
1474-09-16	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 207r	S'acorda tornada a corts.
1474-10-12	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 41v	
1474-11-16	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-Bac, Generalitat, vol. 989	
1474-11-17	Corts catalanes	Barcelona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 42v-43r	
1474-11-29	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 215r	
1474-12-10	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 216v	
1474-12-29	Seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 54v	
1475-01-10	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 57r	
1475-02-13	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 62r	
1475-02-24	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 224r	
1475-03-31	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 66v	
1475-04-16	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 233v	
1475-05-06	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 79r	
1475-05-06		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 241r	
1475-05-11	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 80r	
1475-05-18	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 81v	
1475-05-31	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 83v	
1475-07-05	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 249r	
1475-07-07	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 249v	
1475-07-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 251v	
1475-09-05	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 261r	
1475-10-03	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 107r	
1475-10-20	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 268r-268v	
1475-10-21	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 269r	
1475-10-23	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Llibres notariais, vol. G/69, f. 13v-14r	
1475-11-13	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 274v-275r	

1476-01-04	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 114v	
1476-01-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 115v	
1476-01-18	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 39r	
1476-02-06	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 40r	
1476-02-08		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 46(23) [D/199], f. 285v	
1476-03-09	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 40r	
1476-03-23	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 133v	
1476-04-16	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 137v	
1476-05-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 144v	
1476-05-09	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 6r-7v	
1476-05-13	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 148r	
1476-05-14	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 148r	
1476-05-28	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 42v	
1476-06-19	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 43r	
1476-06-25	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 14r	
1476-06-26	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 160r	
1476-08-16	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 44v	
1476-09-02	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 164v	
1476-09-03	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 165v	
1476-09-04	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 45r	
1476-09-24	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 45v	
1476-09-24	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 168v	
1476-10-11	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 46r	
1476-10-30	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 46v	
1476-12-06	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1476, f. 47v	
1476-12-10	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 34v	
1476-12-12	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 176r	
1476-12-20	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 36r	
1477-01-16	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 179r	
1477-01-23	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 180r	
1477-02-13	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 43v	
1477-03-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 192r	
1477-04-08	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 192r	
1477-04-09	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 192v	
1477-04-15	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 194v	
1477-05-02	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 198v	
1477-05-03	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 52v	
1477-05-06	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 200v-201r	
1477-05-07	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 201v	
1477-05-10	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 202r	
1477-07-31	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 211r	
1477-08-13	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 65v	
1477-09-01		Barcelona	Sí	AHPB, not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, s/f	
1477-09-02	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 215r	
1477-09-09		Barcelona	Sí	AHPB, not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, s/f	
1477-09-15		Barcelona	Sí	AHPB, not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, s/f	
1477-09-24		Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 69v-70r	
1477-10-24		Barcelona	Sí	AHPB, not. Antoni Palomeres, prot. 207/12, s/f	
1477-10-24		Barcelona	Sí	ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 177v	
1477-11-24		Barcelona	Sí	ADB, Col·lacions, vol. 73, f. 180v	
1478-03-24	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 227r	
1478-04-18	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 95r	
1478-05-02	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 97v	
1478-05-06	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 232r-232v	
1478-06-23		Barcelona	Sí	E-Bac, Cancelleria Reial, Joan II, reg. 3420, f. 176r-176v	
1478-06-30	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 112r	
1478-08-21	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1478, f. 40r	
1478-09-08	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1478, f. 40v	
1478-09-27	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1478, f. 41r	
1478-10-16	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1478, f. 41v	
1478-10-25	Capítol de la seu	Girona	Sí	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 245v	
1478-11-03	Capítol de la seu	Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 129v	
1478-11-04	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1478, f. 42r	Testimoni.
1478-11-09		Girona	Sí	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 130v	
1478-11-21	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1478, f. 42v	Testimoni.
1478-11-23		Barcelona	No	E-Bac, Cancelleria Reial, Joan II, reg. 3420, f. 176r-176v	
1478-12-24		Barcelona	Sí	E-VAar, Mestre racional, vol. 8831, f. 136r-137r	
1479-02-13	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 140r	
1479-03-01	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1479, f. 40r	
1479-03-19	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 147v-148r	
1479-03-26	Missa a la seu	Girona	Sí	E-G, Aniversaris presbiterals, comptes, any 1479, f. 41r	
1479-04-10	Capítol de la seu	Girona	No	ADG, Col·lació de beneficis, vol. 49(26) [D/202], f. 145v	
1479-06-15	Capítol de la seu	Girona	No	E-G, <i>Resoluciones</i> , vol. 5, f. 258r-259r	
1479-12-30		València	Sí	E-VAcp, not. Bartomeu de Carries, prot. 20434, s/f	

APÈNDIX V

DESPESES ORDINÀRIES DE LES CASES REIALS
DE MARTÍ I I ALFONS V

Notes preliminars

La taula que segueix s'ha confeccionat a partir de la informació continguda en dues addicions a les *Ordinacions de Pere el Cerimoniós* dels temps dels reis Martí l'Humà i Alfons el Magnànim, respectivament. Cap d'elles està datada.

1. *Ordinació feta per lo dit senyor rey en Martí sobre les quitacions e vestits de tots los oficials de la sua cort e de les bèsties que deuen tenir en son servey* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 183v-190v].
2. *Levament fet per lo senyor rey Alfonso quart dels oficials de casa del dit senyor, axí de cavall com de peu de llur quitació, provisió, vestir e drets pagats en diners als quals és fet compte de hun any* [E-VAar, Reial Cancelleria, vol. 622, f. 209v-221v].

L'ordre en què apareixen els oficis i altres partides econòmiques a la taula correspon a la primera de les fonts. Els oficis o partides que no hi són a la primera però sí a la segona, s'han afegit, bé on s'ha considerat més adient per la seua naturalesa o bé a la fi de la taula.

La taula es divideix en dos blocs que inclouen, respectivament, les dades procedents de cadascú dels dos regnats. En l'ordinació del rei Martí només figuren les quitacions o provisions dels oficis, així com la quantitat assignada pel vestir. En la del rei Alfons, a més, consten els imports dels drets annexes a alguns oficis concrets, així com els que percebien alguns alts funcionaris en concepte de gràcies ordinàries.

Abreviatures

Q: quitació	b.: bèstia/es	s: sous
P: provisió	r.: rocí/ns	d: diners
Pn: pensió	h.: home/ns de a peu	
M: messió		
d. s.: dècima del dret del segell		

OFICI	MARTÍ I L'HUMÀ						ALFONS V EL MAGNÀNIM							
	núm	Tipus	Quitació/Provisió		Vestir/any (sous)	Observacions	núm	Tipus	Quitació/Provisió		Vestir/any (sous)	Drets (sous)	Gràcia ordin./any (sous)	Observacions
			Conceptes (Quantitat/dia)	Quant/any (sous)					Conceptes (Quantitat/dia)	Quant/any (sous)				
Majorðoms	2	Q	6 o 8 b. de 2 s	4.320 o 5760	450	6, cavallers; 8, nobles	2		6 o 8 b. de 2 s	4.320 o 5760	450			6 b., cavallers; 8 b., nobles
Camarlencs	2	Q	6 o 8 b. de 2 s	4.320 o 5760	450	6, cavallers; 8, nobles	2		6 o 8 b. de 2 s	4.320 o 5760	450	250		6 b., cavallers; 8 b., nobles. Drets cobra una vegada a l'any
Promovedors	4	Q	6 b. de 2 s	4320	450		4	Q	6 b. de 2 s	4320	450			
Oyðors	4	Q	4 b. de 2 s	2880	450		6	Q	4 b. de 2 s	2880	450			
Jutges de cort	2	Q	3 b. de 2 s	2160	360		4	Q	4 b. de 2 s	2880	450			
Uxers	4		4 b. de 2 s	2880	450		2	Q	4 b. de 2 s	2880	450			
Copers	2		4 b. de 2 s	2880	450		2	Q	4 b. de 2 s	2880	450			
Alguatzirs	2		4 b. de 2 s	2880	450		2	Q	4 b. de 2 s	2880	450			
Cambrens	10		2 b. de 2 s	1440	250		6	Q	2 b. de 2 s	1440	250			
Ajudants de la cambra i un escrivà	8	Q	1 b. de 2 s	720	150	Si mengen en tineli: -1,5 s/dia	6	Q	1 b. de 2 s	720	150			No apareix l'escrivà
Armer [armador reyal]	2	Q	2 b. de 2 s	1440	300		1	Q	2 b. de 2 s	1440	360			
Sobrecocs	2	Q	2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360	250		Drets cobren a Nadal
Panicers(majors)	2	Q	2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360	250		Drets cobren a Nadal
Botellers (majors)	2	Q	2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360	250		Drets cobren a Nadal
Rebosters (majors)	2	Q	2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360	250		Drets cobren a Nadal
Talladors [talladors][qui porten lo tallador de la vianda del senyor rey]	2		2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360			Drets cobren a Nadal
Escuders que tallen (davant el rei)	2		2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360	360		Els drets són 12 d/dia
Cavalleriços	2		2 b. de 2 s	1440	360		2	Q	2 b. de 2 s	1440	360			
Sobreatzembler	1		2 b. de 2 s	1440	360		1	Q	2 b. de 2 s	1440	360			
Museu	1		1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150			
Cuyners(majors)	2	Q	1 b. de 3 s	1080	200	Si no té b., 2 s	2	Q	1 b. de 3 s	1080	200	100		Drets cobren a Nadal

Sotspanicer	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sotsboteller	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sotsrebooster	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sotsatzembler	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sotscavalleriç	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sotsarmer [sotsarmador reyal]	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sartre	1	Q	2 b. de 2 s	1440	300			1	Q	2 b. de 2 s	1440	no		
Sotssartre	1	Q	1 b. de 2 s	720	150			1	Q	1 b. de 2 s	720	150		
Menescal	2	P	3 s	1080	200			1	Q	1 b. de 3 s	108	200		
Ajudant de menescal	2	P	10 d	300	80									
Barbers	2	Q, P	Primer, 3 s (Q). Segon, 18 d (P)	1080 / 540	150? / 80			1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Sabater	1		3 s	1080	150?									
Pellicer	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Si no té b., 2 s								
Maestre de les tendes	1	Q	1 b. de 3 s	1080	150									
Posader	1	Q	2 b. de 2 s	1440	300			1	Q	2 b. de 2 s	1440	300		
Metges de física	?		Segons acord					2	Pn	8 s	2880	300		
Metge de cirurgia	1	Q	2 b. de 2 s	1440	300			2		4 s	1440	300		
Apotecari o especier								1		2 b. de 2 s	1440	300		
Comprador	1	Q	3 b. de 2 s	2160	360			1	Q	3 b. de 2 s	2160	360		
Sotscomprador	1	Q	2 b. de 2 s	1440	300			1	Q	2 b. de 2 s	1440	300		
Ajudants de comprador	2	Q	1 b. de 2 s	720	150			2	Q	1 b. de 2 s	720	150		
Ministres	3	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Menjar franc en palau		3	Q	1 b. de 2 s	720	no		Menjar franch en palau.
Trompetes	2	Q	1 b. de 3 s	1080	150	Menjar franc en tinell		1	Q	1 b. de 3 s	1080	150		
Tabalers								2						[nota marginal:] "En les antigues ordinacions no s trobe que n sia fet compte; e per ço no és posada cantitat de fora."
Fills de cavallers (escuders)	20	Q	1 b. de 3 s	1080	150			20		1 r. de 3 s	1080	150		"Serveixen en lo palau de tallar e dar vi, e portar brandons e altres coses".
Porters de cambra [de maça]	10	Q	1 b. de 3 s	1080	150			10	Q	1 b. de 3 s	1080	150		

Falconer major	1	Q	4 b. de 2 s	2880	450		1	Q	4 b. de 2 s	2880	450		
Sotsfalconer	1	Q	3 b. de 2 s	2160	200								
Hòmens de la falconeria	?	Q	1 b. de 4 s	1440	150		6	Q	1 b. de 4 s	1440	300		
Hòmens de la falconeria a peu	?	P	18 d	540	80								
Munter major	1	Q	6 o 8 b. de 2 s	4.320 o 5760	450	6, cavallers; 8, nobles							
Sotsmunter	1	Q	3 b. de 2 s	2160	200								
Hòmens de la muntaria	?	Q	1 b. de 4 s	1440	150								
Hòmens a peu de la muntaria	?	P	18 d	540	80								
<i>Companya de peu</i>													
Cuyners de companya	2	P	16 d	480	80		2	P	16 d	480	130	75	
Argenters de la cuyna	4	P	12 d	360	80		4	P	12 d	360	80		
Minucier	1	P	16 d	480	80		1	P	16 d	480	130		
Portadors d'aygua a les cuynes							2	P	12 d	360	80		
Ajudant de museu	1	P	12 d	360	80		1	P	12 d	360	80		
Ajudants de la panicèria	2	P	12 d	360	80		2	P	12 d	360	80		
Ajudants de la botelleria	2	P	12 d	360	80		2	P	12 d	360	80		
Portador d'aigua de la botelleria [ayguador]	1	P	12 d	360	80		2	P	12 d	360	80		
Ajudants del rebost	2	P	12 d	360	80		2	P	12 d	360	80		
Escombrador del palau del rebost							1	P	12 d	360	80		
Lavador de l'argent	1	P	12 d	360	80								
Pastador	1	P	16 d	480	80		2	P	16 d	480	130		
Ajudant de pastador	1		12 d	360	80								
Ajudant de sobreatzembler	1		12 d	360	80		1	P	16 d	480	130		
Atzembliers	4	P	16 d	480	80		4	P	16 d	480	80		
Porters de porta forana	6	P	16 d	480	80		6	P	16 d	480	80		
Hòmens de l'alguatziria [de la vergueta]	12		12 d	360	80		16	P	12 d	360	80		
Hòmens de la escuderia	12	P	12 d	360	80		12	P	12 d	360	80		
Ajudants de sastre	2	P	16 d	480	80		1	P	16 d	480	130		
Costurera i coadjutor							1						Com sòns nous oficis

Segelladors	2	Q	2 b. de 3 s	2160	300			2	Q	2 b. de 2 s	1440	300		
Escalfador de cera	1	Q	1 b. de 2 s	720	150			1	Q	1 b. de 2 s	720	150		
Verguers de la Audiència	2	P	18 d	540	80			3	Q	1 b. de 2 s	720	150		
Secretaris	2	Q	3 b. de 2 s	2160	360			2	Q	3 b. de 2 s	2160	360	4.000	
<i>De la capella</i>														
Dels monjes capellans majors [lochtiments de capella major]	2	Q	Primer: 1 b. de 3 s + 2 h.; segon: 1 b. de 3 s. + 1 h.	1800 / 1440	460 / 380			2		4 s, 6 d	1620	380		80 s del vestir són per a un home a peu
Dels monjes almoyners [lochtiments]	2	Q	Primer: 1 b. de 3 s + 2 h.; segon: 1 b. de 3 s + 1 h.	1800 / 1440	460 / 380			2		4 s, 6 d	1620	380		80 s del vestir són per a un home a peu
Capellans de la capella	4	Q	1 b. de 3 s	1080	300			4	Q	1 b. de 3 s	1080	300		
Xandres	8	Q	1 b. de 4 s	1440	300			6	Q	1 b. de 3 s	1080	300		
Scolans	2	P	18 d	540	80		El primer té una bèstia de lloguer.	2		18 d	540	150		
Confessor	1		2 b. de 4 s, 6 d + 3 h. de 12 d	4320	740					12 s	4320	740		Inclou un companyó, 3 h. i 2 b.
Diners de la almoyna los quals lo dit almoynier done entre l'any			10.000 s							10.000 s				
Diners de la oferta			500 s							500 s				
Canceller								1		10 b. de 2 s	7200	1.000		1/2 d. s.
Viçanceller										10.000 s	10.000			1/4 d. s. 3.000 s de la quitació paga el protonotari dels emoluments de la escrivania. La resta, el tresorer.
Arxiver [escrivà de l'arxiu]								1		2 b. de 2 s	1440	300		
Messió ordinària de la casa del senyor rey (convits i missatger)									M	176.000 s				Convits de Nadal, de Apparició, de Pascha, de Çincogesma, de Sant Georgi, de Santa Maria de Agost e del Dijous de la Çena e altres convits pochos

APÈNDIX VI

QUADRE SINÒPTIC DELS MÚSICS

A LA CORT DE JOAN II

Notes preliminars

Els quadres sinòptics següents s'han confeccionat a partir de documentació diversa. En les caselles corresponents a cada any s'indica amb una forma diferent el tipus de font d'on s'ha obtingut la informació :

- Registres de la Reial Cancelleria : es considera la data del document.
- Llibres del Mestre Racional (fonamentalment els de Tresoreria General): es considera la data de cobrament.
- ◆ Altres fonts

A causa de la varietat de tipologia documental i de l'especificitat de cada tipus pel que fa a la correspondència exacta entre la data del document i el servei efectiu, els quadres no poden considerar-se infal·libles com a indicadors de la presència d'un músic en un any concret, especialment en els casos que només s'haja constatat una única espècie documental. D'altra banda, el fet que no s'hagen pogut localitzar, sota el supòsit que es conserven, els llibres de comptes del dret del segell, ni la totalitat dels de la Tresoreria, fa possible que els músics llistats estigueren presents a la cort durant més anys dels indicats, així com que hi serviren més músics no inclosos. Per a un major detall informatiu sobre l'origen específic de les dades, es recomana consultar l'entrada corresponent a cada músic en l'apèndix II.

MÚSICS DEL PRÍNCIP CARLES DE VIANA

Nom	Ofici	1458	1459	1460	1461
CAPELLA					
Domingo de Morcillo	Mestre de capella				◆
Enric Foxer altes de París	Xantre				◆◆
Antonio Leontino altes Panormitano	Tenorista		●		◆◆
Joan Onsem	Xantre				◆◆
Joan Pedrós	Xantre				◆◆
Joan Pinyana	Xantre				●
Joan de Ponte	Xantre				◆◆
Joan de Ribes	Xantre				●
Felip Romeu	Xantre				◆◆
Jaume Salvador	Xantre				◆◆
Thomas	Xantre / Mestre dels fadrins				◆◆
Pere Veynot	Xantre				◆◆
Joan de Pessi altes Avena	Xantre				●
Berenguer Martí	Organista				◆◆
Ministrers de vent					
Francisco Galiano	Trompeta dels ministrers		■		◆◆
Cornelius d'Alamanya	Ministrer [de xirimia]		■		◆◆
Sancho Vaquero	Ministrer [de xirimia]		■		◆◆
Arnau Orribil	Ministrer [de xirimia]		■		◆◆
Petit Joan	Ministrer [de xirimia]				●
Músics de corda					
Martí Calaforra	Músic				◆
Antoni Moday	Músic				◆
Joan Peres	Músic				◆
Trompetes i tabalers					
Andreu de la Muria	Tamborino		■		◆
Pere de Pasaro	Trompeta		■		◆
Jordi de Pavia	Trompeta		■		◆
Joan Romeu	Tamborino		■		◆
Nicodemò da Vicença	Trompeta				◆◆
Galerán Castellar	Trompeta				◆◆
Pere Gueraux	Trompeta				◆
Joan de la Mota	Tamborino				●

APÈNDIX VII

MARQUES D'AIGUA A LA CIUTAT
DE VALÈNCIA, 1470-1550

Notes preliminars

En aquest apèndix es pretén fer una aproximació al coneixement de les marques d'aigua o filigranes del paper que eren usals a la ciutat de València durant el període 1470-1550, dins del qual va tenir lloc l'escriptura del manuscrit *I-Bc*, ms. A.71.

La metodologia que s'ha emprat ha seguit els següents passos:

1. Selecció de dos institucions històriques amb seu permanent a la ciutat. S'ha triat l'administració municipal i la cort de la Governació de València, institució territorial vinculada a la corona. Els fons de la primera es custodien a l'Arxiu Històric Municipal de València (*E-VAA*), mentre que els de la segona hi són a l'Arxiu del Regne de València (*E-VAar*).
2. Dins de cada institució, s'ha triat una sèrie documental que complisca quatre criteris:
 - a. Que cobrisca el període d'estudi.
 - b. Que es conserve d'allò més completa possible.
 - c. Que tinga un format foli, per a poder visualitzar la filigrana amb claritat enmig del full.
 - d. Que conste de llibres que usualment superen els 100 fulls, la qual cosa garanteix almenys 50 folis amb filigrana.S'ha triat la sèrie de *Claveria Comuna* de l'administració municipal i *Litium* de la Governació de València.
3. Per a cada una de les dues sèries, s'ha tractat de triar els volums que cobreixen els anys múltiples de 10 (1470, 1480, 1490, 1500, 1510, 1520, 1530, 1540, 1550). Si no era possible, per no conservar-se el volum

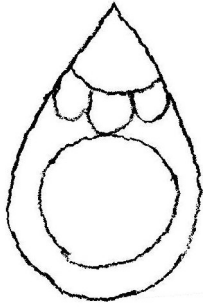
corresponent a algun d'aquests anys, es prenia aquell més proper, anterior o posterior. A més també s'han afegit els anys 1495, 1505 i 1515 per tenir informació més detallada del període de més interès per a la datació.

4. S'han revisat tots els folis de cada volum i s'han copiat totes les marques d'aigua diferents localitzades. S'ha anotat el foli concret d'on s'ha obtingut la còpia que es reproduïx.

En les següents planes es reproduïxen aquestes marques d'aigua, agrupades per la dècada a la que es corresponen, i acompanyades de la referència de localització arxivística.

1470c

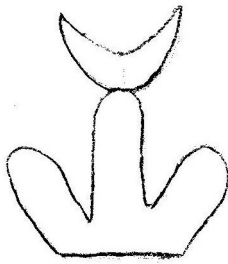
E-VAa, Claveria Comuna, O-38 (anys 1471-1472)

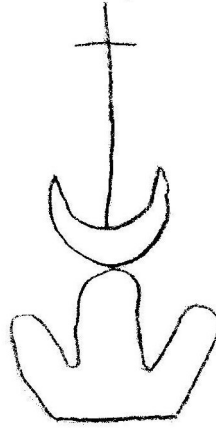
(1) f. 13

1470c

E-VAar, Governació, Litium, vol. 2330 (any 1470)

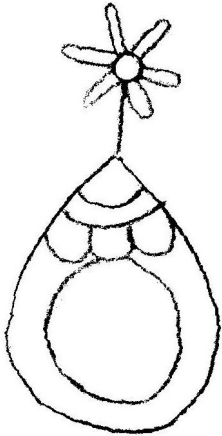
(1) 5a mà, f. 13

(2) 5a mà, f. 19

1480c

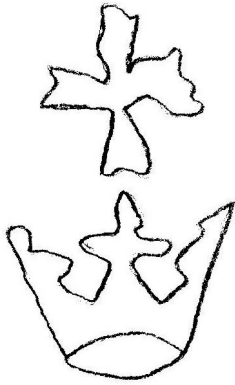
E-VAa, Claveria Comuna, O-44 (anys 1479-1480)

(1) f. 19

1480c

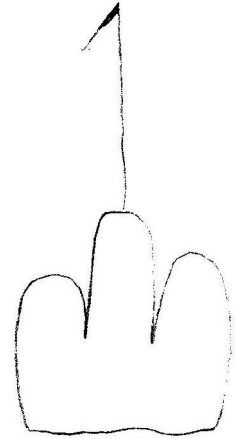
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2354 (any 1480)

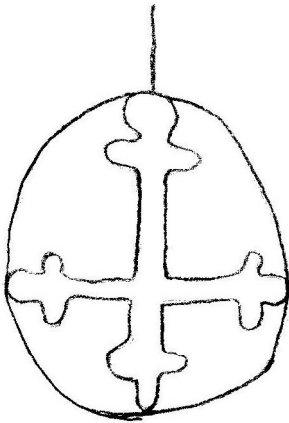
(1) 1a mà, f. 37

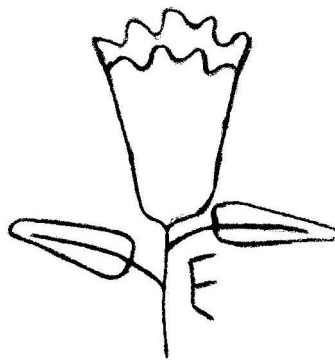
(2) 3a mà, s/f

(3) 3a mà, s/f

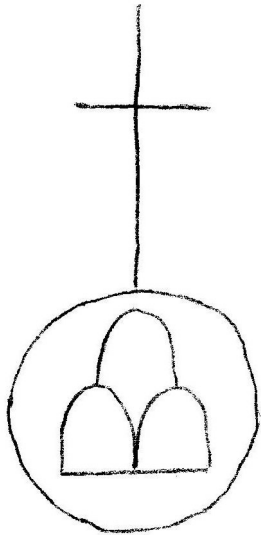
(4) 7a mà, f. 36

(5) 8a mà, s/f

1490c

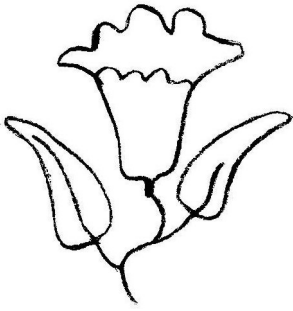
E-VAa, Claveria Comuna, O-47 (any 1491)

(1) f. 1

1490c

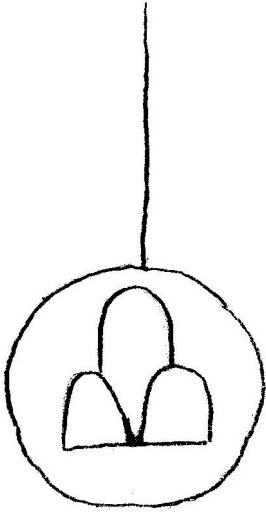
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2390 (any 1490)

(1) 1a mà, f. 5

1495c

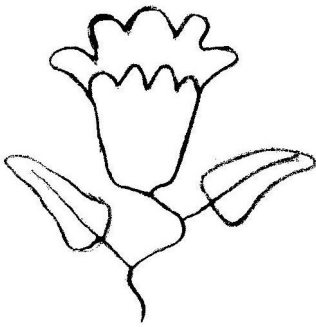
E-VAa, Claveria Comuna, Albarans, J-76 (anys 1494-1496)

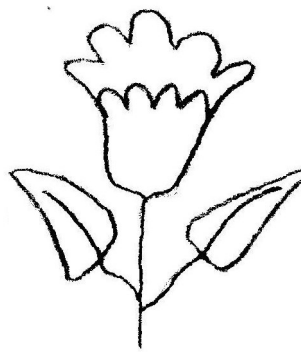
(1) f. 30

1495c

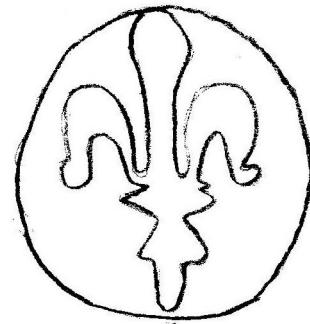
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2398 (any 1495)

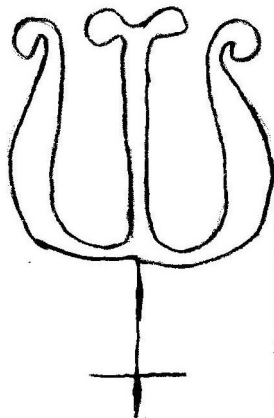
(1) f. 4'

(2) f. 4''

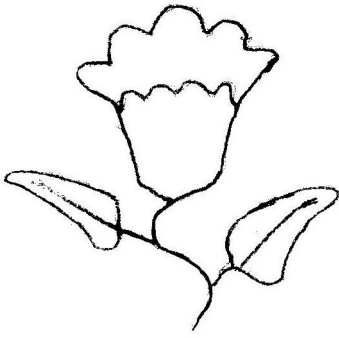
(3) f. 65

(4) f. 195

1500c

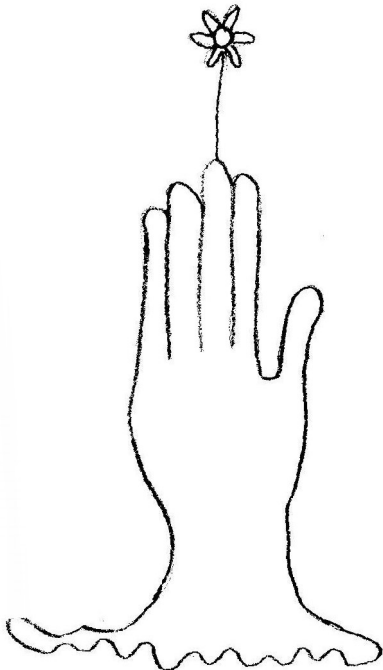
E-VAa, Claveria Comuna, O-48 (anys 1499-1500)

(1) f. 13v

1500c

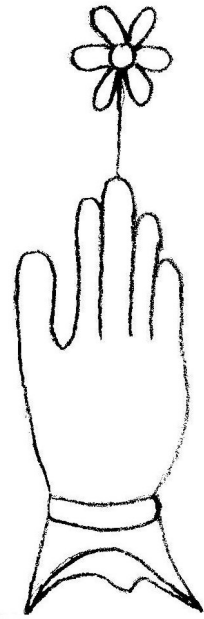
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2409 (any 1500)

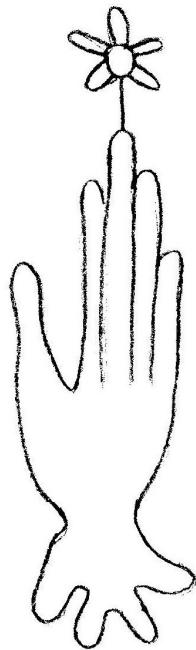
(1) f. 14

(2) f. 50

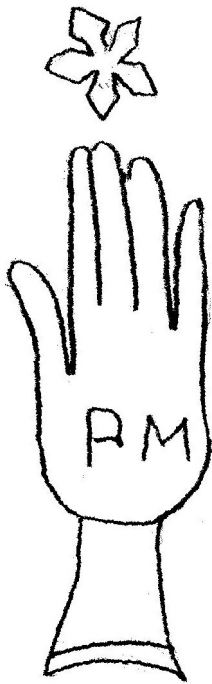
(3) f. 67

(4) f. 148

1505c

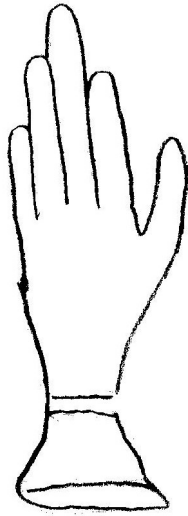
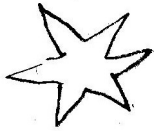
E-VAa, Claveria Comuna, O-50 (anys 1506-1507)

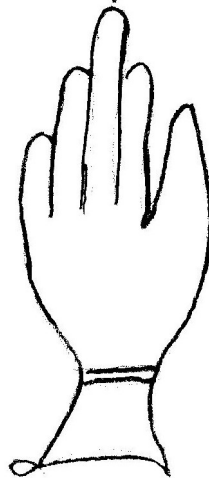
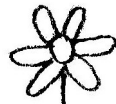
(1) f. 1

1505c

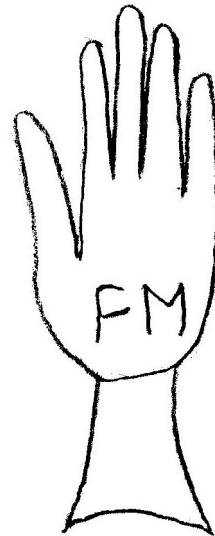
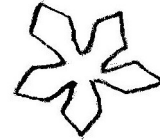
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2419 (any 1505)

(1) f. 23

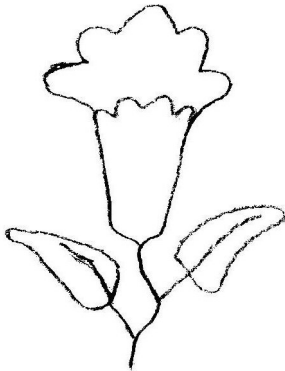
(2) f. 106

(3) f. 301

1510c

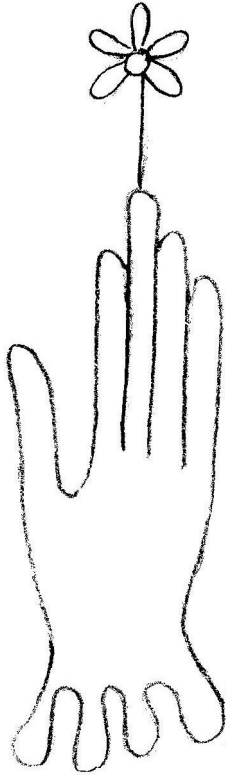
E-VAa, Claveria Comuna, O-52 (anys 1509-1510)

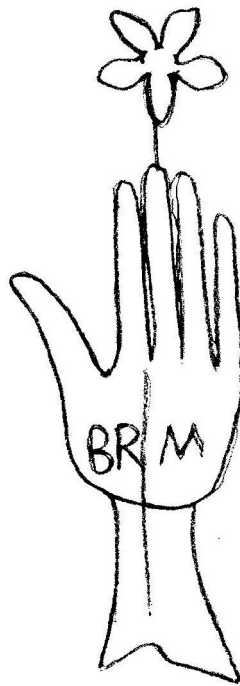
(1) f. 23

1510c

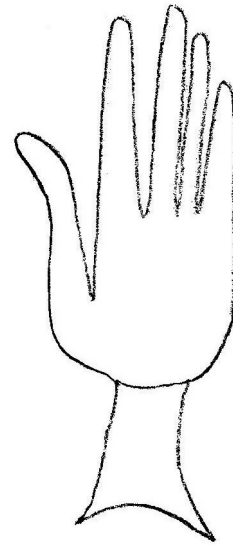
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2429 (any 1510)

(1) f. 13

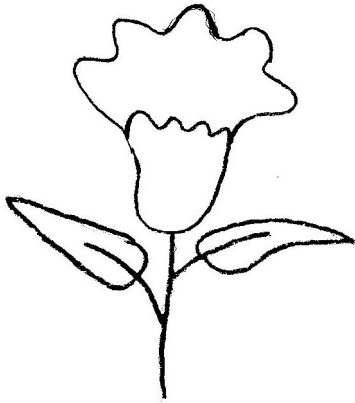
(2) f. 112

(3) f. 132

1515c

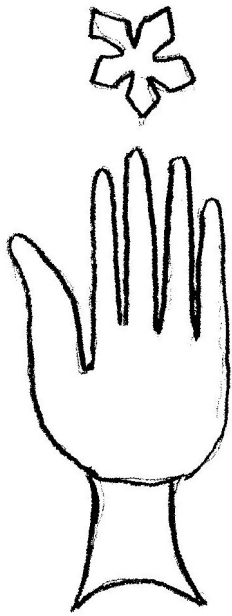
E-VAA, Claveria Comuna, O-57 (anys 1515-1516)

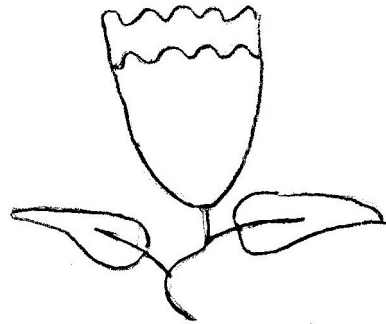
(1) f. 34r

1515c

E-VAar, Governació, Litium, vol. 2445 (any 1515)

(1) 1a mà, f. 4

(2) 2a mà, f. 7

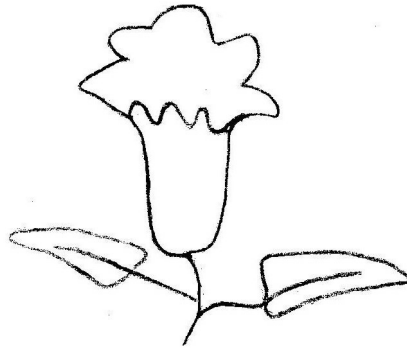
(3) 4a mà, f. 4

1520c

E-VAa, Claveria Comuna, O-59 (anys 1521-1522)

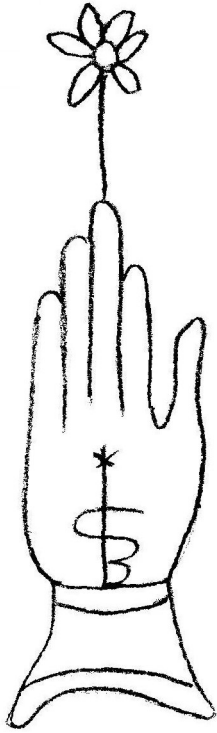
(1) s/f

(2) s/f

1520c

E-VAar, Governació, Litium, vol. 2467 (any 1520)

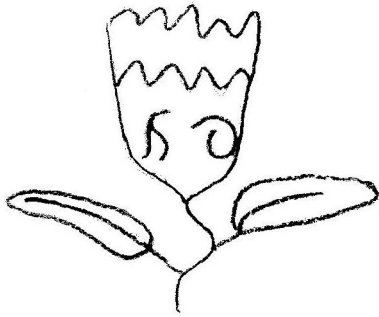
(1) f. 5

(2) f. 33

1530c

E-VAa, Claveria Comuna, O-62 (anys 1529-1530)

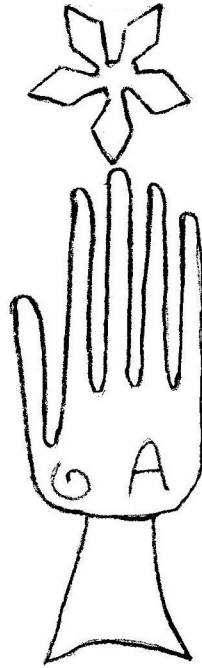
(1) f. 23

1530c

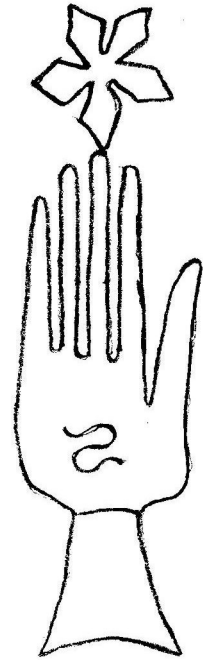
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2505 (any 1530)

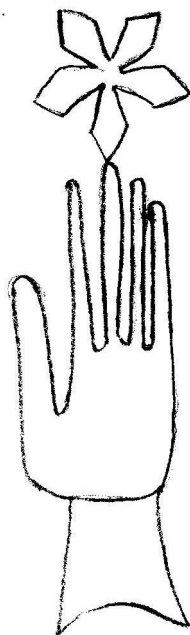
(1) f. 26

(2) f. 171

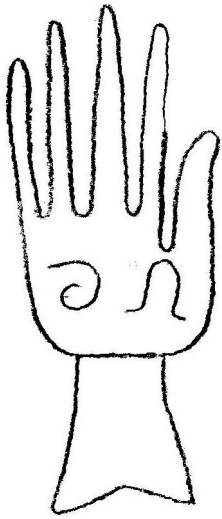
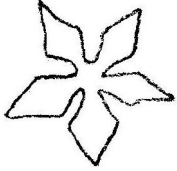
(3) f. 253

(4) f. 299

1540c

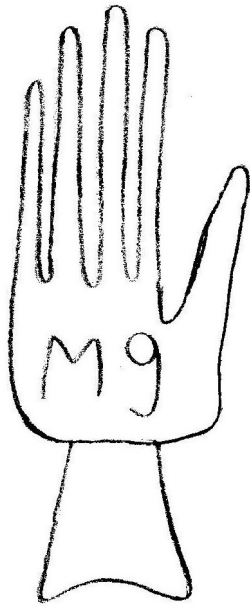
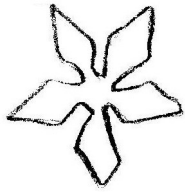
E-VAa, Claveria Comuna, O-66 (anys 1541-1542)

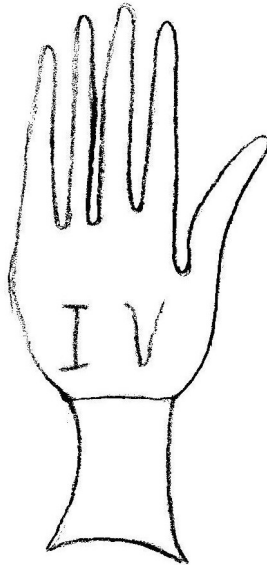
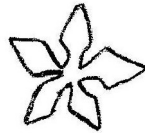
(1) f. 101

1540c

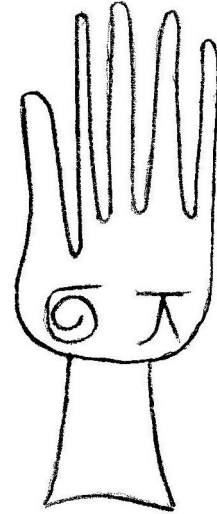
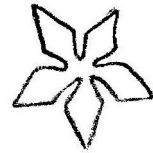
E-VAar, Governació, Litium, vol. 2536 (any 1540)

(1) f. 7

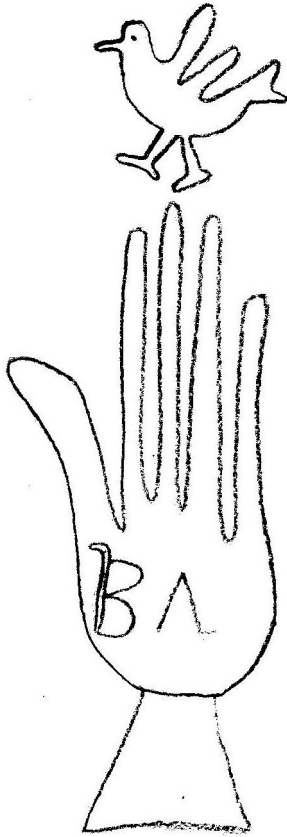
(2) f. 52

(3) f. 199

1550c

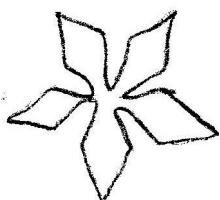
E-VAa, Claveria Comuna, O-70 (anys 1550-1551)

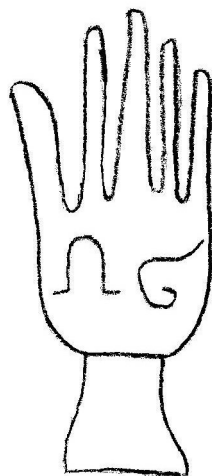
(1) f. 217

1550c

E-VAar, Governació, Litium, vol. 2551 (any 1547)

(1) f. 3

(2) f. 110

APÈNDIX VIII

ESTRUCTURA DEL MANUSCRIT *I-BC*, A.71

FASCICLE	PÀGINA	FILIGRAN	SIGN.	CAPLLETRA	AUTOR	OBRA
	I	(paper més f.)				[En blanc]
	[Iv]					"Veggasi il contenuto del presente codice nel foglio del P. Martini".
	II	AN (paper més f.)				"A. 71" "464"
	[Iiv]					[En blanc]
	III	(paper més f.)				[Minuta de la resposta de Martini a la carta de Garampi]
	[IIIv]					[En blanc]
	IV	ME1 (1)				[En blanc]
	[IVv]					[En blanc]
	V	ME1 (2)				[En blanc]
	[Vv]					[En blanc]
	VI					[En blanc]
	[VIv]				[G.B. Martini]	[Index del volum]
1	1	MF1 (1)	A.i.	C1	Franchinus Gaffurius	<i>Theoricum opus musice discipline</i>
	2					
	3		A.ii.			
	4			C2		
	5		A.iii.			
	6			C2		
	7	MF1 (1)	A.iii.			
	8			C2		
	9	ME1 (1)	A.v.			
	10			C2		
	11	ME1 (2)		C2 (2)		
	12			C2		
	13	MF1 (2)				
	14					
	15			C2		
	16					
	17			C2		
	18					
	19	MF1 (2)		C2		
	20					
	21			C2		
	22			C2		
	23		.b.i			
	24					
	25	ME1 (1)	.b.ii			
	26			C2		
	27		.b.iii			
	28					
	29	ME2 (1)	.b.iii			
	30			C2		
	31		.b.v.			
	32			C2		
	33	ME2 (1)	.b.vi.			
	34					
	35	ME2 (2)		C2		
	36			C2		
	37					
	38					
	39	ME2 (2)				
	40					
	41			C1		
	42					
	43	ME1 (2)		C2		
	44					
	45					
	46		.C.i			
	47			C2		
	48	ME2 (1)	.C.ii.			
	49			C2		
	50		.C.iii.			
	51	ME2 (1)	.C.iii.			
	52					
	53	ME2 (1)	.C.iii.			
	54					
	55		.C.v.			
	56			C1		
	57	ME2 (1)	.C.vi.			
	58			C2		
	59	ME2 (2)				
	60			C2		
	61					
	62	ME2 (2)				
	63					
	64			C2		
	65					
	66					
	67	ME2 (2)				
	68					
	69			C2		
	70					
	71		D.i			
	72			C2		
	73	ME2 (1)	D.ii.			
	74			C2		
	75		D.iii.			
	76					
	77	ME2 (1)	D.iii.			
	78			C2		
	79		D.v.			
	80			C2		
	81	ME2 (1)	D.vi.			
	82					
	83	ME2 (2)	D. [nº esborrat]			
	84					
	85					
	86					
	87					
	88	ME2 (2)				
	89			C2		
	90					
	91					
	92	ME2 (2)				

	93				
	94				
	95			C2	
	96				
	97	MF1 (1)	1.b		
	98	MF1 (1)	[1.c.]	C2	
	99				
	100		1.d		
	101			C2	
	102	MF1 (1)			
	103				
	104			C2	
	105				
	106			C2	
	107	MF1 (2)			
	108	MF1 (2)			
	109	MF1 (2)			
	110				
	111	MF1 (2)			
	112				
	113				
	114				
	115		1.a	C2	
	116	MF1 (1)	1.b		
	117		1.c		
	118				
	119		1.d	C2	
	120	MF1 (1)			
	121		1.e		
	122				
	123				
	124				
	125				
	126				
	127	MF1 (2)			
	128				
	129				
	130				
	131	MF1 (2)			
	132				[En blanc amb pautat de text]
	133				[En blanc amb pautat de text]
	134				[En blanc amb pautat de text]
	135		a.1	C1 (2)	Guillermus de Podio
	136			C2	<i>Enchiridion de principis musicae discipline</i>
	137	FM1 (1)	b.1	C2 (2)	
	138	FM1 (1)	c.1.	C2	
	139			C2	
	140		d.1		
	141			C2	
	142	FM1 (1)	[e.1.]	C2	
	143				
	144	FM1 (2)			[En blanc]
	145				
	146				
	147			C2	
	148	FM1 (2)		C2	
	149				
	150	FM1 (2)			
	151			C2	
	152			C2 (2)	
	153			C2	
	154		a.2	C2	
	155			C2	
	156	FM1 (1)	b.2	C2	
	157			C2	
	158		c.2.	C2	
	159			C2	
	160	FM1 (1)	d.2.	C2	
	161			C2	
	162	FM1 (2)		C2	
	163			C2	
	164				
	165			C2	
	166	FM1 (2)		C2	
	167			C2	
	168				
	169			C2	
	170	FM1 (1)	a.3.	C2	
	171				
	172		b.3		
	173				
	174		c.3.	C2	
	175				
	176	FM1 (1)	d.3.		
	177				
	178	FM1 (2)		C2	
	179			C2 (2)	
	180			C2	
	181			C2	
	182			C2	
	183			C2	
	184	FM1 (2)		C2	
	185			C2	

	186		a.4.			
	187					
	188	FM1 (1)	b.4.	C2		
	189					
	190		c.4.			
	191			C2	[Guillelmus de Podio]	<i>Cinco son las figuras</i> [...]
12	192	FM1 (1)	d.4.	C2 (2)		
	193			C2 (2)		
	194	FM1 (2)		C2		
	195			C2 (3)		
	196			C2		
	197			C2		
	198	FM1 (2)		C2		
	199			C2		
	200					
	201		a.			
	202					
	203		b.			
	204	FM2 (2)				
	205		c.			
	206	FM2 (2)				
	207				[Andreas de Silva]	<i>In illo tempore</i> [a 4]
	208		d.			
	209				[Adrian Willaert]	<i>Regina caeli letare: (2a part) Resurrexit sicut dixit</i> [a 4]
13	210					
	211				Antonius Marlet	<i>O quam pulchra es et quam decora</i> [a 3]
	212					
	213				[Anònim]	<i>Hodie Maria virgo</i> [a 4]
	214					
	215				[Anònim]	<i>Salve vera parens Christi. Per sacros uteri fructus (2a part)</i> [a 4]
	216	FM2 (1)				
	217					
	218	FM2 (1)				
	219				[Anònim]	<i>Tu quem virgineo peperisti corpore</i> [a 4]
	220					
	221					[En blanc amb pautat musical]
	222		a.		[Anònim]	<i>Compendium musicale de diversis questionibus et diffinitionibus</i>
	223					
	224	FM1 (1)	a.			
	225					
	226		a.			
	227					
	228		a.		[Anònim]	<i>Divisio monocordi diatonici</i>
	229					
	230	FM1 (2)	a.			
14	231					[En blanc amb pautat de text]
	232	FM2 (1)			[Anònim]	[Fragments musicals sense text, a 2]
	233					[Sense text, a 2]
	234	FM2 (2)				
	235					
	236	FM1 (1)				[En blanc amb pautat de text]
	237					[En blanc amb pautat de text]
	238					[En blanc amb pautat de text]
	239					[En blanc amb pautat de text]
	240					[En blanc amb pautat de text]
	241				[Franchinus Gaffurius]	<i>Proportio in equalitatis</i>
	242	FM1 (2)				
	243					
	244					
	245					
	246					
	247					
	248					
	249					[En blanc amb pautat de text]
	250	FM2 (2)				[En blanc amb pautat musical]
	251				Jusquinus [Desprez]	<i>Si con gi pran</i> [a 6]
	252	FM1 (1)				<i>Si con gi pran</i> [a 6]; <i>Canon diapentizat</i>
	253					[En blanc amb pautat musical]
15	254				[Anònim]	<i>Discantus</i> [Peça sense text, a 2]
	255				[Anònim]	[Peça sense text, a 2]
	256					
	257					[En blanc amb pautat musical]
	258	FM1 (2)			[Anònim]	<i>Benedicta. Virgo</i> [a 1]
	259				[Johannes Tinctoris?]	<i>O prece. 2. pars</i> [sense text, a 4]
	260	FM2 (1)				
	261					
	262					
	263				[Johannes Tinctoris?]	<i>O prece</i> [a 4]
	264					
	265					[En blanc]
	266		a.7. [?]	C1	[Guillelmus de Podio?]	<i>Canto es movimiento</i> [...]
	267			C2		
	268	FM1 (1)	b.7.] [?]	C2		
	269					
	270	FM1 (2)	c.7.] [?]			
	271			C2		
16	272		d.7.] [?]			
	273					
	274					
	275					
	276	FM1 (1)				[En blanc amb pautat de text]
	277					[En blanc amb pautat de text]
	278	FM1 (2)				[En blanc amb pautat de text]
	279					[En blanc amb pautat de text]
	280					[En blanc amb pautat de text]
	281					[En blanc amb pautat de text]

	282			[En blanc]
	283			[En blanc]
	284	MF2 (1)	[Franchinus Gaffurius]	<i>De proportione subsesquitercia [Practica Musicae]</i>
	285			[En blanc amb pauta musical]
	286		[Johannes Tinctoris]	<i>Beatrissima Beatrix, a 3; Liber de arte contrapuncti</i>
	287		[Johannes Tinctoris?]	[Peça sense text, a 3]
	288		[Johannes Tinctoris]	<i>Sancte Johannes Baptista, a 3; Liber de arte contrapuncti</i>
	289		[Johannes Tinctoris]	<i>Do [a 2; Liber de arte contrapuncti]; Michi [a 2; ibid.]</i>
	290	MF2 (2)	[Anònim]	<i>Si bona [a 2; Liber de arte contrapuncti]; Philipe. Nescitis [a 3]</i>
	291		[Anònim]	[Peça sense text, a 3]
	292	FM2 (1)		[En blanc amb pauta musical]
	293			[En blanc amb pauta musical]
	294	FM2 (2)		[En blanc amb pauta musical]
	295			[En blanc amb pauta musical]
	296	MF2 (1)	[Johannes Tinctoris]	<i>Si vis [a 2; Liber de arte contrapuncti]; Nolo [a 2; ibid]; Ego volo</i>
	297		[Johannes Tinctoris]	<i>Dung aultre [a 2]; Deus alleluia [a 2; Liber de arte contrapuncti]</i>
	298		[Johannes Tinctoris];	[Peça sense text, a 2]; [peça sense text]; <i>Donec ponam</i>
	299		[Anònim]	<i>Potens in terra erit [a 4]; Sit nomen domini benedictum [a 4]</i>
	300		[Anònim]	<i>Magna opera domini [a 4]; Quoniam confirmata est [a 4]</i>
	301		[Franchinus Gaffurius]	[Exemples de proporció sesquialtera i sesquitercia]
	302	MF2 (2)		
	303			[En blanc]
	304			[En blanc]
	305			[En blanc]
	306			[En blanc]
	[307]			[En blanc]
	[308]	ME1 (1)		[En blanc]
	[309]			[En blanc]
	310	ME1 (2)		[En blanc]
	[311]			[En blanc]
	312			[En blanc]
	[313]			[Proverbis en llatí i valencià]
	314			[En blanc]
	[315]			[En blanc]

APÈNDIX IX

LÀMINES

Franchini Gatozi Laudenlis Indehubri
 Maioris Choro phonalci Theoriarz op^o Mu-
 sice discipline felicitate Inap^o DE Musias et effe-
 ctibus atqz Comedatione Musice Discipline. Ca^m p^o 1° 3° 3°

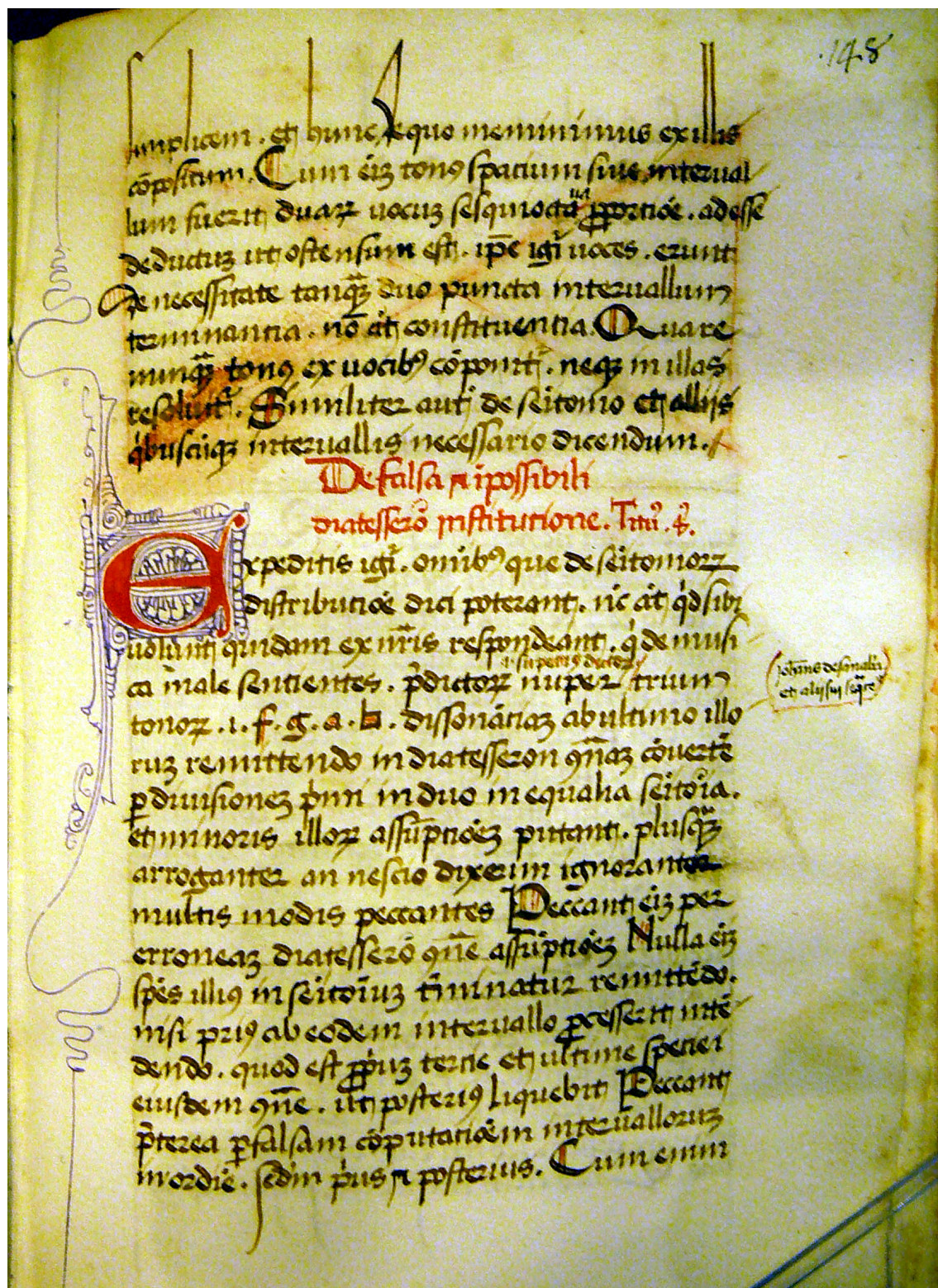
Dicitur studiū lectione respondendi musice dis-
 cipline anteq̄ ip̄s apud latos. maxie do-
 ctissimoz honore cōplecti. in doctos uo q̄ dicitur
 abesse. liberatū ēz minime dicitur euidet
 q̄ musice ignorabat. Hermippolus oblata post
 cenaz in quibus lura ei atqz se ip̄s uiderat
 se sumo de dicitur euidet. Doctore ma postea lura sacre tuba
 lez tubaraz organo p̄mū datusse. Nulli zethuz z ap̄tios
 p̄mos musicos confit ip̄se. Sullaz uo curis sonos musica ca-
 rite p̄mit diuina sp̄m sup̄ nāhaz inuestigant. pitagoras
 q̄ dicitur q̄ dicitur comēta q̄ dicitur. Aristoteles
 dicitur q̄ dicitur dicitur. Eratosthenes q̄ dicitur
 dicitur. Eratosthenes q̄ dicitur solas lās ex musias se scire
 confit est. Aristophanes nō vno libro puzos antiq̄ sic in-
 strui mostrauit. Socrates iam diu senex musice doceri non
 erubuit. Docte ad lūm carmīa q̄ dicitur. Oratoribz cum
 uoce adhibita ē. Quid ta musice ip̄s. Cui q̄ dicitur atqz in
 dicitur apud poplū romanū oroz hact: fuit post se mu-
 sice artz p̄mū eburnea fistula oculta p̄mūatoris sue mo-
 des forantē tendat. aut minis remissos exatando. aut v-
 plus iusto gattatos reuocando. qm ip̄s calor atqz ip̄s actionis
 acertū huius tēpamēti extimatores ēē nō p̄debatur.
 Timotheo ainas musice longe antecellens q̄ dicitur libuisset
 omnes hōiū z vehementi attendebat armorā. Rursusqz mol-
 li ac placida placabat. Cui atqz in alexandri quibus phizigūz
 Cantūz modularet. vsqz adeo reges exatasse diū. ut ad arma r-
 capēda p̄siliet. atqz itez ad comēstionē epulazqz redurise mo-

Làmina 1. Primera pàgina de *Theoricum opus musice discipline* (I-Bc, A.71, p. 1)

Làmina 2. Primera pàgina d'Enchiridion de principiis musicae discipline (I-Bc, A.71, p. 134)

Lamina 3. Enchiridion de principiis musicae discipline (I-Bc, A.71, p. 148)

cōputando scitoius est ab accidente .i. p̄ diuisioez
 tom .a. b. p̄ ueritate sicut in aautis quod ē in no
 matico gene ut p̄ batus ē . cromatiuz at̄ gen9.
 scdm est in ordie atqz poster9 a diatonico. ut pa
 tet p̄ mo musices .c. .i. p̄ muiz igit̄ p̄ n̄ apuz de quo
 quezimo .m. f. nullo modo est assignaduz.

De falsa iam cōiunctaz positione. 29.

Per ea que de p̄ n̄ apuz huius factat̄
 nuncusqz dicta sunt. manifestus est
 eiaz error illoz q̄ cōiunctas intro
 duxerunt. Neqz eiz qd̄ gen9 aromatiuz mellez
 fuerit. neqz p̄ p̄ uetas b. mellis. sed neqz eiaz
 quid p̄ nomen cōiuncte ab eis in uentuz i p̄
 tatur intelligit. Aunt̄ eiz. Coniuncta est
 de tono scitoius facta. n̄ de scitoio tonuz. Cuz
 eiz utruqz istoꝝ sep̄ fiat p̄ diuisioez tom. no
 men igit̄ cōiuncte in p̄ sentiaꝝ falsuz est. et dif
 fimo nulla. Non eiz explicat̄ id quod diffinit
 quid sit immo eiaz interimit. Et atqz plures
 cōiunctas esse affirmauerunt aunt̄ p̄ teꝝ ea tan
 q̄z omis discipline ignorantissima. Prima
 cōiuncta accipit̄ inter .a. r. b. m. et signit̄
 in ip̄o .b. m. signo .b. mollis. ubi dicit̄ .fa. per
 cōiunctaz. quo nihil in doctis dia poterat. Si
 eiz signa de quib9 nitendim9. signa fuerint
 uoat̄. et signuz p̄ dictuz .b. mollis est. ut opte
 inquirunt. ipaz igit̄ uoces quaz rep̄ sentat̄ eius
 dem esse p̄ p̄ uetatis. nō at̄ cōiuncte q̄ nulla est.

Làmina 4. Enchiridion de principiis musice discipline (I-Bc, A.71, p. 170)

